

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет

МАГІСТЕРСЬКІ СТУДІЇ

Випуск XVIII (2)

Альманах

Херсон, 2018

УДК 378.4
ББК 74.580.4

Магістерські студії. Альманах. Вип. 18 (2). – Херсон. ХДУ, 2018 – 826 с.

Рекомендовано до друку вченою радою ХДУ (протокол № 4 від 26.11.2018 р.)

Редакційна колегія: *Тюхтенко Н.А.*, канд. екон. наук, професор, проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи (голов. ред.); *Юркова Т.Ф.*, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова (відп. секр.); *Левченко М.Г.*, канд. пед. наук, професор кафедри культурології, заслужений працівник культури України, декан факультету культури і мистецтв; *Пилипенко І.О.*, д-р геогр. наук, доцент, декан факультету біології, географії і екології; *Мельникова К.В.*, канд. пед. наук, доцент кафедри фінансів, обліку та підприємництва; *Єрмакова-Черченко Н.А.*, старший викладач кафедри фізики та методики її навчання; *Голяка С.К.*, канд. біол. наук, доцент кафедри медико-біологічних основ фізичного виховання та спорту; *Батенко Н.В.*, канд. іст. наук, доцент кафедри історії, археології та методики викладання; *Мельничук Ю.Ю.*, канд. пед. наук, доцент кафедри філології; *Полещук С.В.*, канд. біол. наук, доцент кафедри корекційної освіти; *Суворова Т.М.*, канд. філ. наук, доцент кафедри англійської мови та методики її викладання; *Ценкало Т.О.*, викладач кафедри української літератури.

Автори опублікованих праць несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

УДК 378.4
ББК 74.580.4

© ХДУ, 2018
© Редакційно-видавничий
відділ ХДУ, 2018

Адреса: Херсонський державний університет,
вул. 40 років Жовтня, 27, (Університетська, 27), м. Херсон, Україна, 73000

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Абрамова Кристина Андріївна* – магістрант факультету іноземної філології
Агеєнко Ірина Володимирівна – магістрант факультету культури і мистецтв
Азарних Марина Іванівна – магістрант факультету іноземної філології
Андрієнко Вікторія Віталіївна – магістрант педагогічного факультету
Андрусяк Інна Сергіївна – магістрант педагогічного факультету
Антоніо Де Деуш Антон Бертем – магістрант історико-юридичного факультету
Артем'єва Дар'я Володимирівна – магістрант факультету економіки і менеджменту
- Ах-Їк Катерина Василівна* – магістрант педагогічного факультету
Бабіч Вероніка Олександрівна – магістрант факультету культури і мистецтв
Бабуцька Наталія Ігорівна – магістрант факультету біології, географії і екології
- Багдасар'ян Аліна Юріївна* – магістрант факультету економіки і менеджменту
- Багнюк Оксана Володимирівна* – магістрант факультету біології, географії і екології
- Баденко Ольга Василівна* – магістрант факультету біології, географії і екології
- Байдик Катерина Сергіївна* – магістрант факультету іноземної філології
Бандура Валерія Володимирівна. – магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
- Барташук Євгенія Павлівна* – магістрант факультету біології, географії і екології
- Башкірова Каріна Олегівна* – магістрант факультету іноземної філології
Безлюдна Катерина Сергіївна – магістрант педагогічного факультету
Бережний Костянтин Андрійович – магістрант факультету іноземної філології
Бережняк Роман Васильович – магістрант факультету культури і мистецтв
Беседіна Анастасія Юріївна – магістрант факультету культури і мистецтв
Бешимова Дар'я Сергіївна – магістрант педагогічного факультету
Бігун Анастасія Олексіївна – магістрант педагогічного факультету
Білий Олександр Євгенович – магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
- Біляєв Дмитро Юрійович* – магістрант факультету культури і мистецтв
Богинський Сергій Сергійович – магістрант факультету культури і мистецтв
Бойченко Надія Валеріївна – магістрант факультету економіки і менеджменту
- Бокій Кристина Павлівна* – магістрант соціально-психологічного факультету
- Бокій Кристина Павлівна* – магістрант факультету економіки і менеджменту
- Бондар Руслана Анатоліївна* – магістрант педагогічного факультету
Бондар Юлія Анатоліївна – магістрант факультету біології, географії і екології
- Бугаєнко Олександр Олександрович* – магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
- Буза Ірина Олександрівна* – магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
- Буренко Юлія Едуардівна* – магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
- Бурліна Світлана Василівна* – магістрант факультету культури і мистецтв

<i>Ваколюк Анна Володимирівна</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Ваніна Олена Сергіївна</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Ванцовська Інна Вікторівна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Варавенко Галина Анатоліївна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Варданян Каріне Липаритівна</i>	–	магістрант історико-юридичного факультету
<i>Варнавська Анастасія Юріївна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Василенко Софія Вікторівна</i>	–	магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Василик Олександр Михайлович</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Васильєва Ірина Дмитрівна</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Верзун Неля Романівна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Вишковська Євгенія Олександрівна</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Вишневецька Світлана Володимирівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Вітюк Алла Віталіївна</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Власенко Катерина Володимирівна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Волянчук Анастасія Сергіївна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Вязовченко Марина Дмитрівна</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Гавліковський Олександр Владиславович</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Гапоненко Микита Анатолійович</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Гаркуша Анастасія Миколаївна</i>	–	магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Гелдаш Любов Павлівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Герасько Віолетта Олегівна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Гетьман Оксана Михайлівна</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Гнідаш Дарина Вадимівна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Гнідіна Вікторія Олександрівна</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Голинська Яна Вадимівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Головач Марія Анатоліївна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Голубева Вікторія Андріївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Городова Ольга Євгенівна</i>	–	магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Граділь Єлизавета Олександрівна</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Грицай Вікторія Іванівна</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Грушецька Лілія Віталіївна</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Гула Патриція Вікторівна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Гулузаде Айдан Гулу-кизи</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту

<i>Гуртовенко Інна Олександрівна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Гусак Лідія Вікторівна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Гуцало Ольга Олегівна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Давиденко Дмитро Валерійович</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Дайнеко Світлана Олександрівна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Дацюк Вікторія Михайлівна</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Дебела Наталя Сергіївна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Демидкіна Карина Сергіївна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Демчиська Оксана Петрівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Дівісенко Владислав Федорович</i>	– магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Дігтяренко Алла Василівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Добровольська Наталія Юріївна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Довга Ганна Олексіївна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Донський Владислав Вікторович</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Дорошенко Лілія Павлівна</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Дорошко Вероніка Юріївна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Драган Вероніка Олександрівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Дриль Олена Анатоліївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Дрогобицька Юлія Тарасівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Дубина Надія Михайлівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Дудка Валентин Валентинович</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Дудка Ксенія Олегівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Духнич Юлія Олегівна</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Дяченко Богдан Володимирович</i>	– магістрант історико-юридичного факультету
<i>Євменова Катерина Миколаївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Ємець Михайло Юрійович</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Єрмоменко Анастасія Олегівна</i>	– магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Журавльова Єлизавета Олександрівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Забавська Юлія Юріївна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Завалій Тетяна Сергіївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Задорожна Ольга Віталіївна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Засць Ольга Валеріївна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики

<i>Захаренко Анастасія Олександрівна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Звонарєва Олена Іванівна</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Звягіна Олена Валентинівна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Зеленський Микола Миколайович</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Золотаревський Костянтин Олександрович</i>	–	магістрант історико-юридичного факультету
<i>Золотарьов Микола Васильович</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Зубаль Тетяна Павлівна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Зубенко Дмитро Сергійович</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Іванова Валерія Ігорівна</i>	–	магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Іванова Яніна Валеріївна</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Іванченко Олег Олегович</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Ігнатова Вікторія Олегівна</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Ільвовський Владислав Олександрович</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Іщук Владислав Михайлович</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Кабакова Таїсія Геннадіївна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Каленчук Валентина Олександрівна</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Калінушка Тетяна Андріївна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Камінська Олена Олексіївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Капітан Ольга Олексіївна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Капустюк Аліна Сергіївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Капушенко Юрій Володимирович</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Карєва Лілія Володимирівна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Карпенко Ольга Володимирівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Карпенко Юлія Павлівна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Карюхіна Аліна Ігорівна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Кириченко Олександр Олексійович</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Клімковецька Діана Сергіївна</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Клоц Ольга Вікторівна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Коваленко Марія Олегівна</i>	–	магістрант історико-юридичного факультету
<i>Коган Віталій Сергійович</i>	–	магістрант історико-юридичного факультету
<i>Кожевнікова Ірина Володимирівна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Козаченко Тетяна Ігорівна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Козловський Руслан Володимирович</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету

<i>Койнова Катерина Павлівна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Колива Олена Володимирівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Колодич Олена Олександрівна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Компаній Наталія Анатоліївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Кононова Дар'я Вікторівна</i>	– магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Конопльова Катерина Валеріївна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Корнійчук Андрій Віталійович</i>	– магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Корнійчук Віталій Вадимович</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Короткова Ліана Олександрівна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Косенко Наталія Володимирівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Косенкова Тетяна Едуардівна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Костюченко Вікторія Василівна</i>	– магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Котенко Віталія Валеріївна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Кравцова Вікторія Сергіївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Кравченко Марія Анатоліївна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Кравчук Валентина Василівна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Краєвська Єлизавета Віталіївна</i>	– магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Крайнюк Вікторія В'ячеславівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Криворучко Андрій Павлович</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Круковець Дар'я Іванівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Крутіхіна Анастасія Олександрівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Кужель Владислав Володимирович</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Куз Дар'я Віталіївна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Кулик Олена Володимирівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Кулик Юлія Ігорівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Кутіщева Олена Сергіївна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Кухарська Ганна Юріївна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Кучеренко Анастасія Павлівна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Лагутіна Людмила Миколаївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Лапюк Вячеслав Вячеславович</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Левіцька Дана Володимирівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Лелеко Елона Віталіївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Лимаренко Юрій Сергійович</i>	– магістрант історико-юридичного факультету
<i>Лисянський Дмитро Анатолійович</i>	– магістрант історико-юридичного факультету
<i>Логвиненко Ольга Ігорівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Лозова Людмила Вікторівна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології

<i>Лохматов Павло Сергійович</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Лушнай Олена Сергіївна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Ляхов Ілля Михайлович</i>	– магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Мазур Надія Ігорівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Максименко Олександра Сергіївна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Малець Володимир Андрійович</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Малиновська Ірина Ростиславівна</i>	– магістрант історико-юридичного факультету
<i>Малоран Марія Олександрівна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Мандрика Алла Василівна</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Манзюк Ангеліна Сергіївна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Маринич Анастасія Ігорівна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Маркова Вікторія Владиславівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Марковська Яна Анатоліївна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Маркушина Тетяна Валентинівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Марченко Вікторія Олександрівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Марченко Яна Сергіївна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Маслій Сніжана Михайлівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Матієва Катерина Вікторівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Матюхіна Анастасія Олексіївна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Медведько Ірина Аркадіївна</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Мелашич Ірина Олександрівна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Мелешко Єлизавета Вадимівна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Мельникова Дар'я Григорівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Михайленко Вікторія Сергіївна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Михайлуца Віра Олександрівна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Мількевич Катерина Олексіївна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Мілютіна Вероніка Альбертівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Мірошниченко Вікторія Вікторівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Міщук Артур Васильович</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Можаровська Ілона Володимирівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Монастирська Людмила Олегівна</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Мороз Ганна Сергіївна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету

<i>Мороз Герман Олегович</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Мороз Ігор Миколайович</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Мох Аліна Євгеніївна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Нейбергер Юлія Валеріївна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Ніколаєнко Богдан Валентинович</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Ніколенко Вікторія Валеріївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Новікова Анастасія Андріївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Новікова Валерія Володимирівна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Нуждін Сергій Миколайович</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Овсієнко Євгенія Едуардівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Овсяннікова Вікторія Іванівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Овчаренко Валерія Валеріївна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Ожго Марина Вікторівна</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Олексюк Катерина Павлівна</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Онищенко Інна Романівна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Онищук Файна Іванівна</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Онуфрієнко Вікторія Вікторівна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Орлов Дмитро Віталійович</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Остапівшин Євген Вікторович</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Остряньська Катерина Валентинівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Панамаренко Наталя Миколаївна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Панькова Світлана Сергіївна</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Пелих Анжела Миколаївна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Петракова Ірина Іванівна</i>	–	магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Петракова Лілія Миколаївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Пешкова Анастасія Олександрівна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Письменна Маргарита Юріївна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Покидько Юлія Вадимівна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Покутня Марина Сергіївна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Поліщук Олена Владиславівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Половинко Дар'я Євгеніївна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Полтавець Олександр Сергійович</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Попова Яна Валеріївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Потеряйко Олена Олегівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Присяжна Катерина Олександрівна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Проценко Злата Сергіївна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Раєвський Олександр Вікторович</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Ребець Вікторія Русланівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету

<i>Ревенко Євгенія Сергіївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Рекунович Ілля Олегович</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Рибалко Дмитро Валентинович</i>	–	магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Рижкова Алла Анатоліївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Ружицька Олена Володимирівна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Рулікова Наталія Олегівна</i>	–	магістрант історико-юридичного факультету
<i>Русанова Оксана Миколаївна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Сабен-Гуз Катерина Андріївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Савинська Альона Миколаївна</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Савченко Сергій Анатолійович</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Самойленко Владислав Олександрович</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Самойленко Ольга Вікторівна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Самуляк Юлія Зінов'ївна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Сервуля Сергій Віталійович</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Сергет Ірина Вікторівна</i>	–	магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Сергєєв Сергій Сергійович</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Сидоренко Карина Костянтинівна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Скомароха Ольга Ігорівна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Скорик Анастасія Сергіївна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Скриль Владислава Юріївна</i>	–	магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Сливка Алла Олександрівна</i>	–	магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Слободянюк Вікторія Валентинівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Смірнова Вікторія Віталіївна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Смірнова Тетяна Олександрівна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Смолін Олександр Павлович</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Смусенко Яна Вікторівна</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Стаднік Ірина Олегівна</i>	–	магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Сташенко Юлія Ігорівна</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Стрельник Ірина Володимирівна</i>	–	магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Стрельцова Олександра Олександрівна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Ступіна Інна Юріївна</i>	–	магістрант педагогічного факультету
<i>Суханова Вікторія Анатоліївна</i>	–	магістрант факультету іноземної філології
<i>Сухарева Анна Володимирівна</i>	–	магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Тараненко Ірина Юріївна</i>	–	магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Тимошенко Юлія Анатоліївна</i>	–	магістрант факультету економіки і менеджменту

<i>Тимошина Вікторія Олегівна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Ткаченко Олена Сергіївна</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Томіліна Анна Євгенівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Топал Євген Ілліч</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Троцан Марія Юріївна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Тукан Анастасія Іванівна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Турова Олександра Ігорівна</i>	– магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Тютюнник Ганна Олександрівна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Уманець Софія Олександрівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Фисина Лілія Андріївна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Філіппович Олена Сергіївна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Фінаєва Вікторія Олександрівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Фіртнич Марія Юріївна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Фомін Вячеслав Володимирович</i>	– магістрант історико-юридичного факультету
<i>Харченко Анастасія Володимирівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Холод Тетяна Іванівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Худіковська Тетяна Олександрівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Цвєлих Катерина Сергіївна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Чамара Денис Олегович</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Частило Олександр Сергійович</i>	– магістрант історико-юридичного факультету
<i>Чех Надія Євгенівна</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Чистікова Дар'я Володимирівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Чорна Світлана Юріївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Чорнозем Вікторія Миколаївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Чубирка Ірина Юріївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Чупрун Петро Петрович</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Шалухіна Неля Віталіївна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Шевченко Тарас Вікторович</i>	– магістрант факультету комп'ютерних наук, фізики та математики
<i>Шевчук Альона Олександрівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Шевчук Лада Тенгізівна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Шевчун Світлана Сергіївна</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Шелухіна Елла Олександрівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Шиянюк Анна Юріївна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Шляшенко Олександр Леонідович</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Шпак Ольга Андріївна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв

<i>Шпанова Ольга Дмитрівна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Шруб Марина Сергіївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Штепенко Тетяна Дмитрівна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Штифурак Олеся Олександрівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Шулешко Василь Віталійович</i>	– магістрант факультету біології, географії і екології
<i>Шульга Антон Дмитрович</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Шульга Дар'я Анатоліївна</i>	– магістрант факультету української філології та журналістики
<i>Шульженко Анастасія Олександрівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Юзюк Світлана Михайлівна</i>	– музичний керівник ЗДО "Сонечко" Антонівської сільради Скадовського р-ну Херсонської обл.
<i>Яблунівська Юлія Геннадіївна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Яковенко Богдан Андрійович</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Яковлева Ольга Вікторівна</i>	– магістрант соціально-психологічного факультету
<i>Якубов Юрій Олександрович</i>	– магістрант історико-юридичного факультету
<i>Якушев Сергій Віталійович</i>	– магістрант факультету економіки і менеджменту
<i>Якушева Альона Євгенівна</i>	– магістрант факультету культури і мистецтв
<i>Ямалетдінова Карина Маратівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Яновська Вероніка Вікторівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Янчук Ольга Василівна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Ясінська Ольга Петрівна</i>	– магістрант факультету іноземної філології
<i>Ястреб Оксана Валеріївна</i>	– магістрант педагогічного факультету
<i>Яцик Анна Євгеніївна</i>	– магістрант факультету іноземної філології

РОЗДІЛ І
ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

**ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

КОНТЕКСТУАЛЬНІ СИНОНІМИ У ТВОРАХ УЛАСА САМЧУКА

У статті досліджено використання та функціонування контекстуальних синонімів у творах Уласа Самчука.

Ключові слова: синоніми, контекстуальні синоніми, градація, емоція.

The article explores the use and operation of contextual synonyms in the works of Ulas Samchuk.

Key words: synonyms, contextual synonyms, gradation, emotion.

Манера письма Уласа Самчука виділяється своєю неповторністю, що ілюструє його мовну картину світу: використання різноманітних лексичних засобів. Мовні особливості романів частково вивчені С. Каленюк, Ж. Колоїз, Л. Мужеловською, В. Олексенком. Однак цілісного дослідження, у якому би було представлено й проаналізовано систему лексичних мовно-виражальних засобів, зокрема синонімів, їх зображальних функцій, немає. Тому вважаємо, що наше дослідження є наразі важливим і актуальним.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні семантико-стилістичних функцій синонімів у романах Уласа Самчука.

Відповідно ми виокремили таке завдання до статті: з'ясувати стилістичні функції синонімів у досліджуваних текстах.

Предметом вивчення є синоніми та їх функціонально-стилістичні особливості романах Уласа Самчука.

До тлумачення поняття «синоніми» вчені також підходять по-різному. Енциклопедія «Українська мова» подає таке визначення цих мовних одиниць: «Синоніми – слова (переважно однієї частини мови) або їхні окремі значення, а також стійкі словосполучення, афікси, словотвірні типи, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, що при повній чи частковій формальній відмінності мають тотожні або майже тотожні значення (з можливими відмінностями в стилістичних і граматичних характеристиках та в сполучуваності)» [1, с. 585]. Найповніше і найвиразніше синонімія виявляє себе в лексиці.

М. Плющ з цього приводу зазначає: «Синоніми – це слова, які мають близьке або тотожне значення, але відрізняються звучанням, наприклад: *проживати – мешкати, бажати – хотіти, властивий – притаманний, башта – вежа, вживати – користуватися*» [5, с. 124].

Синоніми характеризуються відтінками значень або стилістичним забарвленням чи обома цими ознаками. Як уже вказувалося, стилістика розглядає поняття «синоніми» набагато ширше. О. Пономарів з цього приводу зауважує: «Синонімами є слова, близькі за значенням і різні за звучанням; тобто вони відрізняються семантичними відтінками, стилістичним забарвленням або обома цими ознаками» [2, с. 56].

У досліджуваних творах Уласа Самчука («Марія» та «Чого не гоїть огонь») більшість виявлених нами синонімів є контекстуальними і значно менше синонімів ідеографічних. Саме за допомогою контекстуальних синонімів письменникові вдалося досягти бажаного впливу на читача під час зображення тих чи інших подій, явищ, героїв, їх характерів чи вчинків. Чимало слів поза контекстом не будуть між собою пов'язаними, проте у творі вони вступають у синонімічні зв'язки.

Виявлені контекстуальні синоніми – це слова, що мають у своїй семантичній основі загальне поняття, але відрізняються одне від одного певними відтінками значення. Чимало таких контекстуальних синонімів виявлено в майстерно створених портретах героїв. У кожному з них виділено важливі художні деталі. Наприклад, у романі «Марія»: *«Голова її похилена направо, очі спущені й закриті довгими повіками, а уста стулені у легку й прозору*

посмішку» [3, с. 7] письменник за допомогою контекстуальних синонімів не лише акцентує увагу на одному з елементів портретної характеристики Оксани, але й зображує позитивне емоційне піднесення жінки від щастя материнства, її щемливих почуттів.

У наступних реченнях автор також уживає контекстуальні синоніми, що відтворюють неприховану материнську радість за свою першу дитину. Це яскраво представлено у описі немовляти: «Оксана з побожним здивуванням подивляла свою першу мрію, яка ось – дивіться, **жива репетлива дійсність**, і ім'я її **Марія**» [3, с. 7] або по-особливому описують вияви материнської любові у такому фрагменті: «Вони (**груди**) **повні, набряклі, задавакувати**» [3, с. 8]. Зауважимо, що автор використовує відразу кілька синонімів, що створює своєрідну градацію синонімів у тексті з метою майстерного відтворення зовнішності жінки та її особливого психологічного стану.

У реченні: «А **щоки повні, округлі, з ямочками**» [3, с. 13], використані епітети дозволяють читачеві створити образ героїні. У наступному висловлюванні: «**Марія зложила обидві поморщені старечі руки у пелені**» [3, с. 111] тропи, увиразнюючи психологічну картину світу героїні, зосереджують увагу на її руках. Які не лише уточнюють вік Марії, а й указують на те, що жінка все життя тяжко працювала.

Синоніми-епітети ужито для увиразнення жіночих портретів, підкреслення витонченої зовнішності героїнь (роман «Чого не гоїть огонь»): «**Середнього росту, тонка, тендітна, великі чорні очі, густе, чорне волосся**» [4, с. 10]; «**Її тонке, гнучке, здавалося безкостне, тіло нагадувало стеблину...**» [4, с. 28]; «**Мав Яків товаришів, приятелів, але найбільше вбилася в тямку одна маленька, дрібненька, чорненька дівчинка, що її Павлінкою звали...**» [4, с. 32].

Наведемо уривки з тексту хроніки «Марія», що стосуються чоловічих образів. У цитаті: «**Твердою, вправною рукою вів Корній розхитану свою господарку**» [3, с. 98], що характеризує Корнія як справжнього наполегливого господаря, автор послуговується контекстуальними синонімами-епітетами *тверда, вправна рука*, які увиразнюють портретну характеристику героя.

До опису: « – *Ет... – кинув Гнат своє постійне і незмінне*» [3, с. 49] уведено контекстуальні синоніми *постійне і незмінне*, що за граматичним вираженням є субстантивованими прикметниками й демонструють звичку Гната повторювати в будь-яких ситуаціях слово *ет*, до того ж у цьому реченні це ще опис емоцій Гната, його душевних переживань, для вираження яких він не знаходить інших слів.

У інших фрагментах: «**Голоси молоді, свіжі!**» [3, с. 111] синоніми-прикметники допомагають читачеві уявити картини сільського життя. За допомогою синонімів автором майстерно витворено текст: «...**Коли співаєш, голос в'ється і обнімається з зорями. Дзвенить, дзвенить її моторна, запашна пісня, носиться над полями, чайкою в'ється, розсипається лунами дзвонотонними...**» [3, с. 13]; «**Голосом покотили – і розійдеться по всіх полях**» [3, с. 13], у якому змальовано особливу ніжність і силу голосу головної героїні, що свідчить про її духовну красу.

Для того, щоб уплинути на емоційне сприйняття тексту читачем, викликати його захоплення талантом української жінки, Улас Самчук використовує метафоризовані контекстуальні синоніми. Такого плану синоніми функціонують і в реченні: «**Робиться зовсім тихо, і, піднявши високо повні груди, Марія сильним, дзвінким голосом починає...**» [3, с. 36]. Текст: «...**І пісня тиха така, несмілива, не Марійна пісня**» [3, с. 14] контрастує з попереднім, оскільки використані у ньому синоніми характеризують настрій героїні з іншого боку.

Звук, його силу впливу відтворюють досліджувані одиниці у наведених нижче цитатах з роману «Марія». Контекстуальні градаційні синоніми у фрагменті: «**Корній почув з льоху сильний і різкий крик**» [3, с. 91] підсилюють змальовані письменником емоції, переживання Марії за сина, адже жінці повсюди ввижалася картина його загибелі. У висловлюванні: «**Марія родила опецькуватого хлопчиська, який верещав на цілу хату**» [3, с. 37-38]; «**А коли ж [дитина] кричить...**» [3, с. 38]; «**Ротатий вийшов. Гуде порядошно...**» [3, с. 61]; «**У снопах кувіче Демко**» [3, с. 62] ужиті контекстуальні синоніми

характеризують новонароджену дитину. Вони утворюють синонімічний ряд із значенням «кричати», формуючи градаційний компонент смислу, до того ж за граматичним вираженням ці мовні одиниці є дієсловами. Зауважимо, що фрагмент: «*Ротатий вийшов. Гуде порядошно...*» [3, с. 61] описує також і Корнія, а саме його мову, насичену після служби в матросах вульгаризмами та жаргонізмами. У реченні: «*У снопах кувіче Демко*» [3, с. 62] лексема *кувіче* вживається з позитивною конотацією і засвідчує авторську симпатію до дитини.

Достатньо велика кількість у романах синонімів, використаних для позначення динаміки (дій, рухів) головних героїв. Наприклад, у хроніці про енергійність Марії у танці Улас Самчук пише, вживаючи синоніми *підтупують, мов баскі коні, витанцьовує, витупує*: «*Ноги леґшають і підтупують, мов баскі коні*» [3, с. 14]; «*Марія витанцьовує, витупує*» [3, с. 15]. З метою відтворення емоційного стану Гната, його радості й безтурботності, що теж виявляються в танцях, письменник послуговується синонімами *пішов ходором, вибиває, притупує*: «*Гнат підняв поли і пішов ходором*» [3, с. 27]; «*Вибиває Гнат, притупує кривою, як може*» [3, с. 28].

Із цією ж метою автор вводить синоніми до такого речення: «*Хлопці з фінками вхопили дівчат попід стан – і пішли, і пішла пара за парою ходором по току напіврозваленій колективізацією клуні, з присвистом, притупом, а дівчата дрібно-босо такт вичісують та спідницями широко круги крають, мов би злетіти хочуть*» [4, с. 117]. Уласові Самчуку легко вдається передати веселий настрій людей, які, забувши на деякий час про негаразди, святкують.

Майстер слова послуговується і синонімами на позначення понять руху-переміщення («ходити», «бігати»).

У фрагменті: «*Марія біжить стежкою під гору, землі не чує*» [3, с. 22] контекстуальні синоніми демонструють емоційне напруження, небажання дівчини спілкуватися з Гнатом. У висловлюванні: «*Біжить, йойкає, землі не чує*» [3, с. 76] автор передає емоції, що супроводжують людину під час очікування чогось неприємного, якоїсь біди.

Активно митець послуговується контекстуальними синонімами-дієсловами, що метафоризувалися. Наприклад, спостерігаємо велику їх кількість у наступних уривках із хроніки «Марія», які письменник увів до тексту з метою відтворення аудіомоделі – звучання монастирського дзвону, що також є символом відтворення хвилювання, переживання головних персонажів твору: «*...Поволі бамкає великий монастирський дзвін. Бамм!.. Бамм!.. Бамм!.. – далеко й широко хвилюється і розливається навкруги*» [3, с. 16]; «*Багато віків розносився над селом його великий дзвін*» [3, с. 117]; «*...Великий монастирський дзвін тоді потужно виривався з квітучого моря і довго дзвенів під вишневими хмарами*» [3, с. 118]. Автор яскраво зображує звучання монастирського дзвону. Однак у реченнях: «*...Поволі бамкає великий монастирський дзвін. Бамм!.. Бамм!.. Бамм!.. – далеко й широко хвилюється і розливається навкруги*» [3, с. 16]; «*Багато віків розносився над селом його великий дзвін*» [3, с. 117] ужиті синоніми передають приглушеність звуків дзвону, а потім їх легке, поступове наростання. У реченні ж: «*...Великий монастирський дзвін тоді потужно виривався з квітучого моря і довго дзвенів під вишневими хмарами*» [3, с. 118] за допомогою наведених синонімів письменник указує на символічну силу дзвону, його потужність, що у експліцитному смислі вказує на психологічний стан героїв, градацію їх почуттів, оскільки, на нашу думку, ці синоніми вступають між собою в антонімічні відношення і створюють градаційну семантику.

Отже, наше дослідження засвідчило, що найбільшу кількість становлять синоніми, що мають у своїй семантичній основі загальне поняття, але відрізняються одне від одного певними відтінками значення. Ці синоніми автор найчастіше використовує для опису зовнішності героїв. Вони увиразнюють портрети персонажів, акцентують увагу читача на окремих художніх деталях, уяскравлюють описи характерів. Письменник послуговується

синонімами і, зображуючи дії та вчинки героїв, їх емоційні стани. На особливу увагу заслуговують синоніми, ужиті при змалюванні картин природи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Енциклопедія української мови / Редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
2. Пономарів О. Стилїстика сучасної української мови: підруч. / Олександр Данилович Пономарів. Київ : Либідь, 1992. 248 с.
3. Самчук У. Марія; Куди тече та річка Київ : Наукова думка, 2003. 416 с.
4. Самчук У. Чого не гоїть огонь Нью-Йорк : Видавництво «Вісник» – ООЧСУ, 1959. 288 с.
5. Сучасна українська літературна мова : підруч. / За ред. М. Я. Плющ. 6-те вид., стер. Київ : Вища школа, 2006. 430 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.В. Гайдаєнко

УДК 81'38:821.161.2-1

Власенко К. В.

ФУНКЦІЇ КОНОТОВАНИХ ЗАСОБІВ У ТЕКСТАХ ПОЕЗІЙ Н. ГОРІШНОЇ ТА Г. КИРПИ

У статті розглядаються особливості функціонування конотованих мовних одиниць у творах Наталі Горішної та Галини Кирпи.

Ключові слова: конотація, лінгвістика, функція.

The article deals with the peculiarities of the functioning of the connotated linguistic units in the works of Natalia Gorishnaya and Galina Kirpa.

Key words: connotation, linguistics, function.

Питання конотації, не зважаючи на значний теоретичний і практичний доробок, залишається одним із найдискусійніших у сучасній науці про мову.

У мовознавстві конотація належить до понять, що є досить поширеними, хоча й нечіткими за обсягом та змістом, але суть, відтворена в цьому понятті, відіграє провідну роль в організації повідомлення. За визначенням лінгвіста В. Телії [4], «Конотація – семантична сутність, яка узуально чи оказіонально входить до семантики мовних одиниць і виражає емотивно-оцінне і стилістично марковане ставлення суб'єкта мовлення до дійсності під час її називання у висловленні, яке отримує на підставі цієї інформації експресивний ефект» [4, с. 5].

Мета статті – вивчення мовних засобів конотації та особливостей функціонування цих мовних одиниць у творах Н. Горішної та Г. Кирпи.

Особливість функціонування конотованих засобів у поезіях передається насамперед через тропи, адже вони надають мові образної виразності, емоційності. До тропів належать епітет, порівняння, метафора, метонімія, іронія, сарказм, алегорія, символ, гіпербола, літота та інші [3, с. 327]. Найпростішими та найпоширенішими видами тропів є епітети і порівняння.

Стилїстична функція епітетів полягає в тому, що вони дозволяють показати предмет зображення з несподіваного боку, індивідуалізують якусь ознаку, викликають певне ставлення до зображуваного.

За семантикою в поезіях Н. Горішної та Г. Кирпи переважають колористичні епітети, за допомогою яких поетеса змальовує зовнішність ліричного героя, а також особливості

певних предметів або явищ. Ці епітети виконують функцію естетичного впливу, лексеми кольору є емоційно-наповненими і від того експресивними:

*І вчинив на гіллі грабіж,
І підняв золотий крутіж;
...І сивий батько, наче Авраам,
Якому янгол не відкрився вчасно [1];
Вітрила білі видно тут і там;
На неї блима чорним оком птах [2].*

Галина Кирпа також використовує у своїх поезіях колористичні епітети, через які передає певні особливості предметів або явищ:

*На долоні літа –
самі стежечки,
мов сірі вужі [2].*

Такі епітети виконують не тільки описову, пейзажно-зображальну функцію, а окрім того, лексеми із значенням кольору, поєднуючись із конкретними іменниками, здатні розширювати значення словосполучення.

Поетеси активно послуговується одоративними епітетами, тобто такими, що характеризують предмет за запахом, смаком, дотиком, наприклад:

*Як невдовзі бузок свої китиці
Розчахне в запахуцїм грїху? [1];
Таки люблю – холодні роси ранні,
А надто – возкість осені сумну [1];
А чого б то нам за ними
В теплий край не відлітати? [2].*

Основна функція таких епітетів – схарактеризувати предмет візуально, за запахом, дотиком, підсилити емоційно-експресивний ефект, загострити відчуття читача.

Продуктивними у творах Н. Горішної є емотивні епітети, за допомогою яких автор не лише виражає свої почуття, а й намагається передати свій поетичний світ одухотворено, тому такі епітети виконують функцію створення емотивного змісту й емотивної тональності тексту, наприклад:

*Їх золото розбризкують повсюди
Веселі крильця ранньої бджоли... [1];
Ця стара горішина
Стогне день при дні –
Дерева безгрішного
Спогади сумні [1].*

Одним із найбільш уживаних конотованих засобів у поезіях Н. Горішної та Г. Кирпи є порівняння. Це троп, побудований на зіставленні двох явищ, предметів, фактів для пояснення одного з них за допомогою іншого. Стилїстична роль порівнянь полягає у виділенні якоїсь особливості предмета чи явища, яка виступає дуже яскраво в того предмета, з яким порівнюється це явище.

Порівняння, використовувані письменницями, переважно прості, звичайні за формою. Наприклад, у поезії Н. Горішної «Побачення» порівняння «доц – наче ляпас» має непряме значення, оскільки має значення раптовості й характеризує психологічний стан героя:

*А доц – наче ляпас. Здається в сум'ятті,
Що чуються кроки крізь шум дощовий [1].*

У поезії «До слова» лірична героїня порівнює себе з бджолою, це порівняння має непряме значення, оскільки вказує на старанність, працелюбність, наприклад:

*Не тяглась до престольного граду
І збирала любов, як бджола,
Легкодухїсть прощала і зраду,
Бо інакше вчинить не могла [1].*

Галина Кирпа також використовує у своїй поезії порівняння «Мов бджола», порівнюючи з землею, що означає велику працю:

Мов бджілка, наробилася земля [2].

Однією з форм порівнянь, якими послуговується Н. Горішна, є заперечні, коли предмети чи явища не уподібнюються, а протиставляються, пояснюючи один одного:

Забула я, що я тебе люблю,

Не сум, а сміх вривається в оселю.

Забула я, що я тебе люблю,

Бо не в біді, а вперше в щасті винна [1].

Такі заперечні порівняння створюють антитезу, за допомогою якої авторка змальовує психологічний стан героїні, який вона сама не до кінця розуміє.

Також спостерігаємо порівняння у поезії «Двоє», де молоді хлопець і дівчина «мов випала з гнізда» – це порівняння вжите у переносному значенні і вказує на те, що герої, як птахи і покидають свої гнізда. Окрім того, авторка вводить художнє порівняння: хлопець порівнюється з місяцем, а дівчина – із зіркою.

Це традиційні порівняння, що використовуються для зображення краси молодих людей. Наприклад:

Двоє йшли, весною оповиті,

Молоді, мов випали з гнізда, –

Хлопець, наче місяць, повновидий,

Дівчина, як зіронька, бліда [1].

Галина Кирпа у поезії «Мова моя» порівнює мову з дівчиною у вінку, з ластівкою. Таке порівняння виконує експресивну функцію:

Мова моя – мов дівчинка у віночку;

Мова моя – мов ластівка [1].

У поезії «Де рай?» Г. Кирпа порівнює радість з дитячою радістю, що підсилює семантику цього слова:

Вони так раділи, мов діти [2].

Отже, серед порівнянь, виявлених у поезіях Н. Горішної та Г. Кирпи поширеними є ті, що утворюються за допомогою порівняльних сполучників:

Тулить на шию і груди старі

Жовті прикраси, немов нагороди [1];

А у самого очі, як в собаки,

Старі печалі в'їлися, як накин [1];

У вирій вас, як птаху повезуть;

Хлющать дощі – і тут, і вдалині.

Громи стоять, як вартові над ними [2];

На цій галявині так, немов у раї [2].

Отже, на основі проаналізованого матеріалу, нами виявлено, що поняття «конотація» займає важливе місце в сучасній українській літературній мові. Важливу роль у поезіях виконують тропи, що виділяють та підкреслюють особливості певних предметів або явищ, емоційних станів герої та їх настрою. Таким чином, основною функцією обрано-виражальних засобів у досліджуваних поезіях – емоційно-експресивна.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горішна Н. Поезії. URL: <http://gorishna.narod.ru/osin.html>.
2. Кирпа Г. Поезії. URL: http://abetka.ukrlife.org/kyrpa_poesia2.html.
3. Мацько Л. Стилїстика укр. мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько – Київ : Вища школа, 2003 462 с.
4. Телія В. Конотативний аспект семантики номінативних одиниць Москва : Наука, 1986. 141 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.В. Гайдаєнко

**МОДУС ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ В АНТИУТОПІЯХ
«СОНЯЧНА МАШИНА» В. ВИННИЧЕНКА
ТА «ХРОНОС» Т. АНТИПОВИЧА**

Статтю присвячено специфіці моделювання системи державного устрою в антиутопіях «Сонячна машина» В. Винниченка і «Хронос» Т. Антиповича. Розглянуто моделі протистояння держави та опозиції.

Ключові слова: антиутопія, державний устрій, опозиція, тероризм.

The article deals with the specificity of modeling the state system based on T. Antypovych's novel «Chronos» and V. Vinnichenko's novel «The Solar Machine». The mode of difference between the state and the opposition is considered.

Key words: dystopia, state system, opposition, terrorism.

Специфічною ознакою антиутопічних романів є викривальне їх спрямування щодо тоталітарних ідей та руйнівних наслідків суспільного гноблення з боку держави. Мотив протистояння людини і влади, змальований у таких творах, за всі роки свого існування зазнав безліч різних інтерпретацій, але все ще залишається актуальним.

Зважаючи на соціальну загостреність тематики антиутопії, вона завжди є рупором сучасності, хоча хронотоп романів зазвичай віддалений у часі і просторі від середовища автора. Закордонні та вітчизняні літературознавці присвячують аналізу цього пласту літературних творів все більше наукових праць, розкриваючи нові специфічні риси. Аналізуючи традиції та новаторство за весь період існування антиутопії, О. Копач зазначає, що «жанровий зміст антиутопії визначається передусім художнім моделюванням державного ладу, який суперечить принципам гуманізму. Звідси основний конфлікт антиутопії – зіткнення особистості із системою насилля» [4]. Л. Цюх у статті «Антиутопія: Модель жанру» велике значення надає також мотиву непримиренності, вважаючи його ідейно-композиційною основою антиутопії [5]. Авторка також зазначає, що «по суті своїй вона є спробою соціальної діагностики, різновидом літератури, головний об'єкт котрої – держава у взаємостосунках із людською особистістю» [5].

Мета нашої статті – дослідити модус державного устрою у творах «Сонячна машина» В. Винниченка і «Хронос» Т. Антиповича, виявивши спільні й відмінні риси його інтерпретації в першій українській антиутопії та в романі сучасного автора.

Як зазначалося вище, конфлікт в аналізованих творах будується на протистоянні тоталітарного режиму держави та особистості, котра намагається вирватися з-під гноблення. Але зіткненням інтересів лише цих двох сторін він не вичерпується. І В. Винниченко, і Т. Антипович вводять до своїх художніх творів «третю силу» – опозиційно налаштовану суспільну організацію. Хоча ІНАРАК у «Сонячній машині» та «Грибниця» у «Хроносі» створюються з революційною метою, їх не можна віднести до жодної зі сторін основного конфлікту. Це зумовлене двоїстою специфікою таких організацій: за своєю ідеологією вони близькі до «героя-бунтівника», але насправді для виконання поставлених завдань вони використовують методи «тоталітарної верхівки». Таким чином, ІНАРАК та «Грибниця» балансують між благородною метою та «брудними» методами її досягнення.

Проаналізуємо кожну з цих організацій окремо. Назва ІНАРАК з роману В. Винниченка «Сонячна машина» розшифровується як «Інтернаціональний Авангард Революційної Акції». Як характеризує її сам автор, це «нелегальна, терористична, соціалістична організація, що має за своє завдання боротися з існуючим ладом. Різниця її з іншими соціалістичними організаціями та, що вона в основу своєї програми кладе етичний момент, її швидше можна назвати сектою, аніж справжньою робітничою організацією» [3]. Серед ідеологічних засад – чесність, аскетизм,

сувора заборона експлуатації чужої праці та готовність померти за своє діло. Але, на ряду з їх благородною метою, «головною метою боротьби є терор» [3]. Інаракісти, прикриваючись революційними гаслами, насправді «вбивають видатних капіталістичних проводирів, членів уряду, грабують банки, називаючи це експропріацією, пускають часом у повітря цілі будинки» [3].

Досліджуючи проблему взаємостосунків влади та опозиції, Ю. Бондаренко у своїй науковій праці зазначає: «І мільйонери, що оточують Мертенса, й Інарак солідаризуються за подібними схемами (...) Кожна група готова чинити насильство супроти опонентів, що виливається в терористичні акти, здійснені членами Інараку, або в примусове знищення Сонячної машини та її користувачів противниками винаходу» [2]. Науковець називає це явище «деспотією різної спрямованості». Однак і правляча верхівка в особі Мертенса, й ІНАРАК – це просто боротьба ідеологій, кожна з яких не прагне добробуту для людства, а має на меті здобуття влади та контролю задля власного збагачення. Більшість дослідників сходяться на думці, що інаракістів В. Винниченко зображує карикатурно та іронічно. Саме тому ми не можемо вважати позицію цієї терористичної організації суто опозиційною до влади, а радше маємо сприймати як «конкуруючу ідеологію». Таким чином, тоталітарний режим на чолі з Мертенсом та ІНАРАК відрізняються лише поверхово.

Т. Антипович в антиутопії «Хронос» також вводить «третю силу». Як зазначає автор, «Повстанська терористична мережа отримала назву «Грибниця» з легкої руки своїх ворогів – керівництва антитерористичного центру. Доки нею не почали займатися впритул, жодної назви вона не мала» [1, с. 120]. Можемо припускати, що письменник, як і В. Винниченко, виражає іронічне ставлення до цієї організації, а також натякає на перебільшенні значення, яке їм надавало суспільство, бо «людський поголос схильний міфологізувати своїх героїв» [1, с. 121]. Так само, як й інаракісти, «Гриби» обрали собі за основний метод діяльності – терор: «Об'єктами атак «Грибниці» були чиновники найвищого рангу, відомі своєю корумпованістю. З огляду на те, що справедливого судочинства в державі не було від часів її створення, персональний терор проти представників влади здавався пересічним громадянам правильною стратегією» [1, с. 121].

Одна з місій терористичного угруповання – відновити справедливість та покарати чиновників, що забирали біологічний час простих громадян (тим самим вбиваючи їх) за допомогою пристрою Хрономата. Проте помсти політикам «Гриби» здійснювали точно таким же способом, як і правляча верхівка: «Грибниця» обрала хрономатичний метод усунення міністра. Спочатку слід було здійснити повне вилучення часу з його організму, а потім затопити автомобіль з міністровими тельбухами в міській канаві» [1, с. 122]. Виходячи з таких методів боротьби, виявляємо подібну ситуацію, як і в «Сонячній машині» В. Винниченка, а саме явище деспотії різної спрямованості. Більше того, самі «терористи» розуміють всю абсурдність ситуації. Один із виконавців завдання у розпачі промовляє: «нас посилають на діло, як баранів на заріз. І ми «вчищаємо» цих чинуш тільки для того, щоб їхній тайм закачали собі в кишки наші штабісти! Ото й уся революція? Робінгуди сучі!» [1, с. 123]. Таким чином, розуміємо, що опозиційні лідери нічим не відрізняються від політичної верхівки, а поєднує їх жадоба до збагачення та «брудні» методи отримання бажаного.

Отже, аналізуючи моделі державного устрою в антиутопіях «Сонячна машина» В. Винниченка та «Хронос» Т. Антиповича, було виявлено, що окрім основних сторін антагоністів «Тоталітарна держава»-«Герой-Бунтівник» письменники вводять до своїх творів так звану «третю силу». ІНАРАК і «Грибниця», прикриваючись благородною метою та революційними гаслами, подають себе як опозицію до правлячої верхівки, що покликана подолати режим. На практиці ж обидві організації обирають за основний метод боротьби терор, знецінюючи людські життя та порушуючи свої «гуманні» принципи. Лідери Інаракістів та Грибів насправді мало чим відрізняються від політиків. Тому діяльність і влади, й опозиції трактуємо як боротьбу двох ідеологій та деспотію або як терор.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антипович Т. Хронос. Київ, 2011. 200 с.
2. Бондаренко Ю. «Сонячна машина» В. Винниченка: ідеаційність проти сенситивності (в аспекті застосування філософсько-історичних підходів до вивчення літератури). URL: <http://lib.ndu.edu.ua:8080/dspace/bitstream/123456789/656/1/Сонячна%20машина%20В.Винниченка%20ідеаційність%20проти%20сенситивності.pdf> (дата звернення: 20.09.2018).
3. Винниченко В. Сонячна машина. URL: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=419> (дата звернення: 20.09.2018).
4. Копач О. Сучасна російська антиутопія (1980 – 2000-і роки): традиції та новаторство (проза). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?c21com=2&i21dbn=ard&p21dbn=ard&z21id=&image_file_name=doc/2005/05kootnp.zip&image_file_download=1 (дата звернення: 20.09.2018).
5. Цьох Л. Антиутопія: модель жанру. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?c21com=2&i21dbn=ujrn&p21dbn=ujrn&image_file_download=1&image_file_name=pdf/mik_2011_14_3_45.pdf (дата звернення: 20.09.2018).

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. В. Демченко

УДК 621.397.13:17

Дігтяренко А.В.

ЕФЕКТИВНЕ СПІЛКУВАННЯ ТА ПОРОЗУМІННЯ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

У статті проаналізовано сутність та функції комунікації, наявні інформаційно-комунікаційні інструменти, котрі доступні об'єднаним територіальним громадам, їх використання та застосування у підвищенні кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування та як дієвого механізму розвитку об'єднаної територіальної громади.

Ключові слова: комунікація, комунікаційні інструменти, об'єднані територіальні громади (ОТГ), цільові аудиторії, децентралізація.

The article analyzes the essence and functions of communication, available information and communication tools that are available to united territorial communities, their use and application in raising the skills of local government employees and as an effective mechanism for the development of a united territorial community.

Key words: communication, communication tools, united territorial communities (OTG), target audiences, decentralization.

В сучасному світі будь яка влада немає інших засобів впливу на суспільство, крім комунікативних. З кожним роком Україна зазнає все більшого впливу глобалізаційних процесів на розвиток демократії. Це змушує переоцінити роль інформації та комунікаційних технологій в розбудові громадянського суспільства. Одним із напрямків розбудови громадянського суспільства є трансформація глобалізаційних процесів в інформаційний простір та знання, орієнтованих на інтереси людей, які забезпечують встановлення партнерських відносин між органами влади, бізнесом та громадянським суспільством.

Сьогодні наша країна динамічно розвивається та змінюється, швидкими темпами впроваджуються реформи для покращення економічного та соціального потенціалу. Результати цих реформ та сприйняття їх громадськістю значною мірою залежить від комунікаційних стратегій та інформаційних повідомлень про їх хід [2, с. 17].

Реформа децентралізації визнана реформою №1 в Україні. Децентралізація – це не лише передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, це також можливості для невеликих громад об'єднатись у потужнішу громаду, базуючись на географічних, історичних, економічних принципах. Головною стратегічною ціллю реформи є – створення комфортних та безпечних умов для життя людини, створення умов для розвитку регіонів і надання якісних та доступних суспільних послуг громадянам. На сьогоднішній день, майже на третині території нашої країни, утворені ОТГ у яких відбулись виборчі процеси – громади обрали керівників, отримали повноваження та значно збільшили свої бюджети. Але обрані керівники громади та працівники місцевого самоврядування, в переважній більшості, не мають досвіду налагодження дієвої комунікації з різними верствами населення, інвесторами, партнерами, бізнес структурами та ЗМІ [3].

В умовах децентралізації спроможні громади отримують широкі повноваження і ресурси. Щоб використати їх ефективно, потрібна якісна місцева стратегія розвитку і чіткий план її реалізації, тобто комунікаційна стратегія.

Комунікаційна стратегія розвитку об'єднаної територіальної громади – це документ інформаційного планування, що визначається на певний період в залежності від стратегічних та оперативних цілей громади та сприяє ефективному зв'язку з суспільством. Комунікаційні стратегія має бути включена у стратегічний план розвитку громади [2, с. 35].

Розроблення стратегічних та програмних документів фахівці Міністерства регіонального розвитку спільно з експертами Європейського союзу рекомендують здійснювати з дотриманням таких принципів:

- об'єктивність – розроблення документів на основі даних органів державної статистики, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, результатів опитувань громадської думки, з урахуванням реальних цілей та індикаторів (показників), яких можливо досягти та оцінити;
- обґрунтованість та доцільність – розроблення документів на основі чітко визначених цілей розвитку та економічно обґрунтованих заходів та проектів, що сприяють їх досягненню із використанням кращого світового досвіду у сфері прогнозування економічного і соціального розвитку;
- координація – взаємозв'язку та узгодженості довгострокових стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях;
- відкритість та прозорість – забезпечення доступу громадськості, що передбачає інформування про цілі, завдання та очікувані результати та показники виконання стратегічних та програмних документів, а також забезпечує всіх суб'єктів господарської діяльності необхідними орієнтирами для планування власної виробничої діяльності;
- паритетність – створення рівних можливостей для висловлення позицій всіх сторін під час розроблення та реалізації відповідних документів;
- недискримінація та рівний доступ – створення можливості для висловлення позицій всіх сторін під час розроблення та реалізації відповідних документів;
- ефективність – визначення та забезпечення функціонування механізму досягнення цілей, виконання завдань, заходів у встановлені терміни;
- історична спадкоємність – врахування та збереження позитивних надбань попереднього розвитку громад;
- сталий розвиток – забезпечення розвитку громади для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь [5].

Враховуючи ці чинники, об'єднані територіальні громади володіють певними комунікаційними інструментами та зобов'язані ними користуватись аби формувати позитивний імідж громади та досягти бажаних результатів [1, с. 55].

Найпоширеніші доступні у використанні інструменти комунікації для звичайної об'єднаної громади:

Традиційні методи (або канали) масової комунікації:

- поширення власного інформаційного бюлетеня для зовнішніх цільових аудиторій;
- поширення поточних друкованих інформаційних продуктів ОТГ (листівки, буклети, річні звіти тощо);
- інформування через дошки оголошень;
- інформування через загальні збори членів громади, громадські слухання;
- проведення спеціальних заходів та масових акцій (виставки, презентації, конкурси, фестивалі; урочисті події – нагородження, пам'ятні вечори, вшанування визначних осіб; спортивно-масові заходи – походи, марафони, рейди, екскурсії; культурницькі, розважальні та інші події).

Комунікації через засоби масової інформації:

- поширення прес-релізу, прес-анонса у ЗМІ;
- проведення прес-конференції, брифінги, дискусії, круглі столи;
- здійснення прес-туру;
- створення власних журналістських матеріалів, «готового» інтерв'ю та поширення їх через ЗМІ.

Комунікації через Інтернет-засоби:

- провадження власного веб-сайту об'єднаної громади;
- здійснення постійних комунікацій у соціальних мережах.

Комунікаційна стратегія сприяє об'єднанню територіальної громади через покращення рівня поінформованості громадян, налагодженню комунікації та обміну досвідом з вже діючими та потенційними ОТГ.

Комунікаційна стратегія об'єднаних територіальних громад включає:

- комунікаційний план або комунікаційні цілі (чого потрібно досягти?);
- визначення цільових аудиторій (до кого саме буде направлена інформація);
- визначення ключових повідомлень (що потрібно донести?);
- канали та інструменти комунікацій для донесення їх до зацікавлених сторін;
- фінансування;
- визначення відповідальних осіб (хто за що відповідає?);
- моніторинг та оцінка прогресу.

Розробка місцевої комунікаційної стратегії

1. Проект комунікаційної стратегії рекомендується розробляти посадовцями місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади разом з громадськими організаціями, активістами, молодіжними організаціями.

2. Для підготовки проекту комунікаційної стратегії може створюватися робоча група, до складу якої можуть входити представники місцевого самоврядування, громадських організацій, молодіжних організацій, що входять до складу об'єднаної територіальної громади.

3. Для розроблення комунікаційної стратегії виконавчому комітету доцільно повідомляти через засоби масової інформації або на офіційному веб-сайті місцевої ради про початок роботи, визначати строки і форму подання пропозицій до неї; оприлюднювати звіти про результати розгляду пропозицій зацікавлених сторін;

4. Комунікаційну стратегію бажано розробляти на середньостроковий період (1-3 роки) з урахуванням стратегічних цілей та пріоритетів, завдань, запланованих заходів, проектів та термінів місцевої стратегії розвитку (у разі наявності), регіональної стратегії та плану заходів з її реалізації.

5. Проект стратегії доцільно розробляти за такою структурою:

- аналітична частина;
- стратегічне бачення розвитку ОТГ на відповідний період;
- стратегічні та оперативні цілі та завдання розвитку ОТГ на відповідний період;
- етапи, строки та механізми реалізації комунікаційної стратегії;
- моніторинг та оцінка результативності реалізації комунікаційної стратегії.

Проблема налагодження дієвої комунікації в органах місцевого самоврядування в розрізі функціонування управлінського механізму характеризується кількома важливими особливостями, які суттєво впливають на формування комунікативного потенціалу та на вибір комунікативних стратегій. В першу чергу, це має бути безпосередня наближеність представників влади до громади у площині прийняття та реалізації управлінських рішень. По-друге, керівники місцевого самоврядування мають розуміти взаємопов'язаність і взаємозалежність органів влади від громади. По-третє, обмеженість в ресурсах – як людських, так і фінансових значно стримує прогрес розвитку та досягнення поставлених цілей [4].

На сьогодні в нашій країні не має дієвих механізмів розбудови інформаційного суспільства, в яких би враховувались як загальносвітові тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, так і українські особливості розвитку інформатизації та розбудови інформаційного суспільства.

Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, їх широке застосування в різних сферах життєдіяльності громади та суспільства є одним з найважливіших інструментів сталого розвитку, що сприяє підвищенню рівня економічного, соціального, культурного, технологічного розвитку всієї держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білорусов С. Використання інформаційно-комунікаційних технологій при забезпеченні діяльності та підготовці фахівців органів місцевої влади. *Буковин. вісн. держ. служби та місцев. самоврядування*. Чернівці : Видавн. дім "Букрек", 2009. № 1. С. 55-57.
2. Інформаційно-комунікаційне забезпечення ефективної діяльності влади : навч.-метод. матеріали / Н. Б. Ларіна, О. М. Руденко. Київ : НАДУ, 2013. 52 с.
3. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
4. Проект Європейського Союзу та Інституту громадянського суспільства: Підтримка місцевого самоврядування в Україні. <https://www.slideshare.net>
5. Моніторинг Процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.gov.ua/>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т.Г. Окуневич

УДК 821.161.2-21:177.82

Довга Г. О.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛУ САМОТНОСТІ У ДРАМАХ «КАССАНДРА» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «УГОДА З АНГЕЛОМ» НЕДИ НЕЖДАНОЇ

На матеріалі драматичних творів «Кассандра» Лесі Українки та «Угода з ангелом» Неди Нежданої у статті розглядається інтерпретація екзистенціалу самотності.

Ключові слова: екзистенціал самотності, ретардація, фарс, маска, драма.

On the material of the dramatic works of «Kassandra» by Lesya Ukrainka and «Deal with the angel» by Neda Nezhdana in the article the interpretation of the existential of loneliness is considered.

Key words: existential of loneliness, retardation, farce, mask, drama.

Проблема самотності вважається однією з найголовніших та вічних проблем людського існування. Ідею унікальності людської особистості та її місця у світі на перший

план висуває екзистенціальна філософія. Саме вона, за словами Ж.-П. Сартра – «єдина теорія, що надає людині гідності та не робить із неї об'єкта» [4, с. 328].

Складність феномену самотності проявляється в його багатогранності, екзистенційна інтерпретація означеної проблеми демонструє іпостасі самотньої особистості на різних рівнях соціуму.

Прагнення осмислити роль вічних цінностей у людському бутті спостерігаємо у драматичних творах «Кассандра» Лесі Українки та «Угода з ангелом» Неди Нежданої. Письменниці зображують неповторність внутрішнього світу кожної особистості, розширюють права та надають можливість головним героям знайти свободу у натовпі.

Мета нашої статті полягає в інтерпретації екзистенціалу самотності на матеріалі драм «Кассандра» Лесі Українки та «Угода з ангелом» Неди Нежданої.

Зазначена мета передбачає вирішення завдань – висвітлення проблеми самотності в драматичних творах Лесі Українки та інтерпретація аспекту самотності у Неди Нежданої.

Філософська проблематика драматургії Лесі Українки та Неди Нежданої розглянуто у низці праць науковців, зокрема у розвідках Анастасії Карпачової «Поліаспектність проблематики драматургії Неди Нежданої», Олени Онуфрієнко «Дискурс світових тем у драматургічному доробку Лесі Українки», Лукаша Скупейка «Текст автора як екзистенціал страждання» та ін. Однак недостатня вивченість екзистенціалу самотності у драматургії Лесі Українки та Неди Нежданої у порівняльному аспекті обумовлюють актуальність проблеми.

Провідні представники філософії існування (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, С. К'єркегор) вважали відчуження особистості від світу центральною проблемою екзистенціалізму. Самотність заважає людині збагнути свою екзистенцію та сенс існування, близькі та співпричетні людині явища стають для неї силою чужого та ворожого. Саме такими постають головні герої драм Лесі Українки та Неди Нежданої. Вони постійно перебувають у відвоюванні місця своїм бажанням, і, як правило, потерпають та прискорюють свою катастрофу, бо протистоять обставинам та оточенню, яке їх не сприймає [5, с. 1].

На думку філософа-екзистенціаліста Н. Хамітова, самотність – екзистенційна ситуація людського буття, у межах якої відбувається зовнішнє чи внутрішнє відокремлення людей, тому страждання є початком нової, кращої дійсності. Людина, яка від чогось страждає, виношує в собі паростки нового світосприймання і нової дії. У самотності і стражданнях головних героїв відкривається істина власного існування.

Головна героїня драми Лесі Українки «Кассандра» намагається протидіяти громаді та обставинам, переживає внутрішні психологічні колізії; незважаючи на приреченість своїх учинків, пророчиця діє в ім'я Трої. Так, Д. Козій у своїй праці «Концепція пророчиці Кассандри (Леся Українка «Кассандра»)» зазначає, що «Ця самітна жінка, що живе серед оточення, яке її не розуміє, – велика й велична саме своїм змаганням і своєю героїчною самовідданістю» [1, с. 27]. Трагедія Кассандри полягає в її ж особливому обдаруванні, вмінні вийти за межі буденності, розширенні обріїв звичайного, «сьогосвітнього» бачення. Усвідомлюючи свої вчинки, віщунка приходиться до висновку про марність людських зусиль змінити світ на краще, вона впевнена, що зло завжди призводить до іншого зла. Пророчиця керується моральним обов'язком, відчуттям правди та честі, діє там, де може, де обставини сприяють цьому. Однак на адресу Кассандри постійно лунають закиди, на кшталт: *«Та як же й вірити, коли ти завжди / Не в пору й недоладно пророкуєш!»* [4, с. 22].

Часто перебування людини у межовій ситуації спричиняє вихід за межі повсякденного, речового, сірого світосприймання. У критичній ситуації спостерігаємо і головного героя драми «Угода з ангелом» Неди Нежданої. Ден, він же Денис Вовк, який намагається усіма силами знайти правильний спосіб існування та позбавитися моральної самотності. З позиції екзистенціалістів немає поняття «людина вільна», людина – це свобода. Таким чином, особистість сама творить своє життя, обирає себе.

У драмі «Угода з ангелом» спостерігаємо одну і ту ж ситуацію, яка щоразу повторюється у новій версії, де головний герой має можливість повернутися в минуле і змінити долю. Ден кілька разів поспіль намагається змінити перебіг подій, щоб не втратити

кохану жінку, проте щоразу заплутується у власній брехні та провокує зовсім небажані наслідки. Маленька брехня призводить до великої неправди, а нещирість у стосунках руйнує найсильніші почуття. Так, при повторенні однорідних епізодів, спостерігаємо використання письменницею прийому ретардації (циклічного повторення подій). Потрапляючи у ту саму ситуацію, на рівні вербальної комунікації, герої повторюють ті самі фрази, що і минулого разу: «*ЛЮБОВ. О, ти вже вдома? Чудово! А Ліка ще в офісі, працює як бджілка. Не те що деякі*» [2, с. 11].

Вже саме прізвисько героя – Вовк, на перший погляд, дає нам підстави вважати, що Ден – невтомний шукач, самотній, сірий та нецікавий суспільству, який безнадійно намагається знайти істину. Відчуття відчаю та безвиході все більше охоплюють головного героя, з'являються думки про самогубство. Однак суперечність внутрішнього життя, постійні пошуки та мужність зумовлюють психологічну цілісність героя. Архетип «вовка» вказує на відірваність від суспільства та звичку бути самотнім і неприйнятним. Для того, щоб показати натовпу свою непідвласність дресируванню, Дену необхідно вивести з глибин та примирити зі свідомим життям свою темну і «вовчу» сторону, а також психіку. Розвиток такої «вовчої» сторони героя виражає не падіння особистості, а сприяє процесу формування внутрішньої цілісності.

У драмі «Угода з ангелом» авторка вдається до фарсових вставок – інтермедій-діалогів Дена та Дівчини-янгла, що постійно підштовхує головного героя до правильного шляху. Угода Дена з ангелом не допомагає уникнути власної долі, аж поки він не наважується пізнати самого себе та розповісти правду. Прослідковуємо використання прийому гри – Ден свідомо чи несвідомо стає її учасником, змушений при цьому прийняти встановлені правила. Він грає за правилами дівчини-Ангела аби спробувати змінити ситуацію: «*ДІВЧИНА. Є така теорія... Якщо коротко, я не можу зробити щось за тебе, але я можу повернути тебе в часі і дати можливість діяти інакше. / ДЕН. Як повернути? У тебе є машина часу? Може, ще літаюча тарілка? Як ти це зробиш? / ДІВЧИНА. Я не можу тобі цього пояснити. Або ти мені довіряєш і йдеш за мною. Або ні.*» [2, с. 11]. Феномен підкорення власній долі вказує на типологічну спорідненість із сюжетами античної трагедії, де всі коряться волі невидимої сили, грають визначені їм ролі.

Приємом реміфологізації у драматургії Лесі Українки є найуживанішим, переосмислюючи міфологічні сюжети, авторка розмірковувала над актуальними проблемами свого сьогодення. Так, узявши за основу міф про загибель Трої, Леся Українка ставить у центр твору «Кассандра» висвітлення трагедії крізь екзистенцію античної пророчиці Кассандри. Таке завдання вимагало мінімалізації зовнішньої дії, натомість основна увага зосереджувалася на внутрішніх переживаннях героїні.

Авторка зображує реалії останнього року Троянської війни (втома обох ворогуючих таборів від тривалої облоги, загибель двох знаменитих героїв троянського та ахейського війська – Гектора та Ахілла, марні спроби троянців зняти облогу свого міста за допомогою реальних та міфічних чужоземних армій – лідійців, амазонок тощо і, нарешті, знаменитий сюжет з «троянським конем»). Красуня Кассандра – дочка троянського царя Пріама, яка відмовила закоханому в неї богу Аполлону, через що і була приречена на самотність та невизнання – наділена незбагненим даром правдиво передбачати майбутнє. Вона стає бранкою свого дару, пророкуючи лихо, залишається відстороненою від навколишнього світу. Троянці не вірять Кассандрі попри всі її намагання застерегти суспільство від катастрофи. Вона боїться свого пророцтва і, що найтрагічніше, сама в ньому часто сумнівається. Оточення бачить в ній лише пророчицю чорної долі та вимагає від Кассандри мовчання, бо слова героїні незрозумілі для троянців: «*Гієни бродять по руїнах Трої / і лижуть кров іще живу... гарячу... / обнюхують ще не застигли трупи / і радо скиглять...*» [4, с. 72].

У драматичній поемі «Кассандри» Леся Українка демонструє двобій «двох правд». Ось як говорить про це один з героїв драми – брат Кассандри, Гелен: «*Що правда? Що неправда? Ту брехню, / що справдиться, всі правдою зовуть... / Тоненька смужка / брехню від правди ділить у минулім, / але в прийдешньому нема вже й смужки*» [4, с. 61].

Бачимо, що пророкування смерті троянців через жінку спартанського царя Менелая – Гелену, що втекла з Парісом у Трою, справджується. Переживаючи екзистенційну драму самотності, караючись фатумом нерозуміння свого надприродного знання, Кассандрі залишається лише одне – безумство: *«Менелай простягає їй собі руку до Гелени. Гелена бере його за руку і веде межі ахейськими лавами за Скейську браму на поле; всі розступаються перед нею з гомоном подиву. / АНДРОМАХА. Вона цариця знов, а ми – рабині! / Боги, де ж ваша правда?! / КАССАНДРА. Ха-ха-ха! / ОДНА З ТРОЯНОК (до другої). Кассандра засміялась... Ой як страшно! / Від неї сміху я не чула зроду»* [4, с. 93].

Порятунок людини від абсурдності життя, тотальної самотності і навіть страху смерті головний герой драми «Угода з ангелом» вбачає у сміхові (блазнюванні): *«Такий загадковий цей світ брехні. Та саме в оманливому світі можна вирушити в мандри на пошуки істини. Сьогодні я, здається, теж відкрив одну істину. Знаєте, що насправді рятує нас від абсурду життя, від тотальної самотності і навіть від страху смерті? Це сміх. Так, сміх, панове. І я гордий тим, що обрав шлях блазня ... Я більше не буду грати нав'язані ролі. Я кличу вас у свій світ, мандрівний світ блазня»* [2, с. 28].

Все життя Дена – гра в маски, які він змушений одягати у різних епізодах, вести подвійний спосіб життя: підпільного артиста-клоуна і нібито страхового агента: *«Мабуть, усе почалося з жарту. Я артист, клоун. Іноді люблю грати з людьми – мені нудно у звичайному житті, розумієш? Коли познайомився з Лікою, я жартома представився страховим агентом. ... А потім зрозумів – їй імponує ця роль. Вона юристка, працює в банку, все солідно, надійно. Така собі ділова леді. І раптом блазень. Шанси – нульові»* [2, с. 11].

Одягаючи маску та граючи клоуна, Ден розуміє, що так легше – його сприймає суспільство, «кохана жінка», так він відповідає потребам оточення. Але в масці він самотній, бездуховний, деформований та «мертвий». Будь-яка маска потворна, тому що вона завжди є імітацією оригіналу, його неживою копією, оболонкою. Використання маски в драмі свідчить про розірваність свідомості Дена, тому важливо в потрібний момент зуміти зняти її з себе.

Завдяки Дівчині-Ангелу, Ден знаходить себе та припиняє грати нав'язливі ролі оточення. Самозосередженість героя допомагає йому розібратися у собі. Після правильного вибору Денисом бути чесним з близькими, Дівчина-Ангел перетворюється у птаха, символізуючи відродження, переродження душі героя. В епілозі, на місці зустрічей з Ангелом, Ден знаходить лише пир'їнку: *«Ніч. Ден приходить на міст і чекає на дівчину-Ангела. Її немає. Він знаходить пир'їнку. / ДЕН (на публіку). А коли ангели втрачають пир'я, їм боляче чи ні? Хто-небудь знає? Ні? (Пауза). І що такого вигадати, щоб побачити тебе знову? Втрапити в халепу? Я спробую...»* [2, с. 29].

Своїї позиції притримується і Кассандра. Пророчиця проти пристосування до існуючого світу, який має свої істини, тому обирає мовчання, що приводить її й Агамемнона до смерті: *«Колись була пророчиця Кассандра, – / вона згоріла на пожежі в Трої, / слова її пророчі спопеліли, / і вітер їх розніс ген-ген по морю»* [4, с. 99].

Персонажі Лесі Українки та Неди Нежданої, попри приреченість бути самотніми, перебувають у постійному пошуку. Інтерпретація екзистенціалу самотності постає як підсумок складних внутрішніх колізій героїв та усвідомленого розпаду духовних зв'язків особистості із соціумом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козій Д. Концепція пророчиці Кассандри (Леся Українка «Кассандра»): Листи до Приятелів. 1967. Кн. 5. С. 23-32.
2. Неда Неждана. Угода з ангелом. URL: <http://www.kurbas.org.ua/dramlab/neda/angel.pdf> (дата звернення: 19.09.2018)
3. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм: Сумерки богов. Москва, 1989. 356 с.

4. Українка Леся. Кассандра : Збір. тв.: у 12-ти т. / АН УРСР. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 4. 296 с.
5. Чайковська В. Проблема необхідності і свободи в драматургії Лесі Українки. Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. 2001. № 7. С. 140-143.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т. В. Бахтіарова

УДК 82.09:801.82:82-92

Донський В. В.

ОБРАЗНА СИСТЕМА РОМАНУ «БОТ» МАКСА КІДРУКА

У статті розглядається образна система першого українського технотрилера «Бот» Макса Кідрука та її оригінальність.

Ключові слова: «боти», вчені, найманці, персонажі.

The article deals with characters of the first Ukrainian techno-triler "Bot" by Max Kidruk and their originality.

Key words: "bots", scientists, mercenaries, characters.

Роман «Бот» Макса Кідрука є визначним для сучасної вітчизняної літератури, бо це перший український технотрилер. Але цей твір поки мало досліджений, а його образна система розглядалася лише в праці І. Пасько «Жанрово-стильова специфіка технотрилерів Макса Кідрука» і потребує поглибленого аналізу.

Мета нашої розвідки: розробити класифікацію персонажів роману «Бот» Макса Кідрука, охарактеризувати найбільш виразних представників кожної групи.

Усі образи в технотрилері можна розділити на чотири групи. До першої групи ми відносимо вчених, які розповідають нам усі наукові аспекти та створюють наукову атмосферу. Друга група – це найманці, навколо яких відбуваються майже всі активні події, які ми звикли бачити у бойовиках. Третя – Джеймі Макака та його спільники. Саме він допоміг ботам захиститися від людей, а вкінці твору врятував «хороших героїв». Четверта – Джей-Ді, Френк Ді'Анно, Текіто Рейес. Ці персонажі фігурують тільки в першому розділі, і через них ми знайомимось з ботами. До цієї групи також можна віднести американських військових, які розробили та втілили в життя план по знищенню NGF Lab, після того як ситуація з ботами стала критичною.

До «науковців» належать: Кейтаро (керівник проекту по виготовленню ботів), Ральф (нейрохімік, зробив відкриття, яке дозволило створити ботів), Алан (інженер), Лаура (психіатр), Таїна (мікробіолог), Ігор (математик, спеціаліст з мережевих систем), Стефан (лікар), Оскар (головний адміністратор проекту), Кацуро (спонсор). Кожен з цих героїв є відомим вченим, і всі вони доклали зусиль для створення ботів у тій чи іншій мірі. Але М. Кідрук наголошує на тому, що нова істота, створена різними за профілем науковцями, є небезпечною. Оскільки жоден з причетних до винаходу не може передбачити наслідки свого досягнення, не може вплинути на нього самостійно.

Особливий інтерес у творі Макса Кідрука становить образ головного героя – Тимура Коршака. Заслугою автора є те, що він виводить на перший план українця, якому притаманні такі високі якості, як хоробрість, милосердя, інтелектуальність, співчутливість, рішучість. І. Пасько у зазначає, що саме у головному герої простежується гуманістична позиція письменника: «Закономірним у світі, де можливе таке варварство «заради прогресу», постає наслідок: по-ведінка «ботів», що втекли з лабораторії, стає агре-сивною, хижою, неконтрольованою»[3, с. 88].

М. Кідрук пропонує новий тип героя масової літератури, що відповідає канону технотрилеру, – супермена з чіткою гуманістичною метою та національною специфікою.

Він здатний розгадати таємницю ботів, стріляти з рушниці, піти на самопожертву, а найголовніше, що робить з нього супергероя – це бажання врятувати світ.

Тимур у романі засуджує творців ботів за всі експерименти, які вони проводили, намагаючись створити суперсолдата нового покоління. Він щиро співчуває іншим героям, що стали жертвами ботів.

Головний герой роману не перетворюється на «технічну людину» доби постмодернізму. Він зберіг високо-моральні якості, допитливості і здатності на самопожертву.

Він рішучий і відповідальний, кмітливий, уміє оцінити ситуацію, (завдяки йому врятувались він і начальник охорони, коли у горах він розгадав підступність ботів – замаскувались у смітті і створили пастку – як в грі – він це передбачив).

Не дивлячись на найбільший внесок у вирішення проблеми з «ботами» Тимур веде себе як звичайна людина і всі події глибоко ранять його психіку. М. Кідрук показав свого героя як вразливу особистість, а не вбивцю

Серед вчених особливо виділяється Лаура. «На вигляд – стопроцентна французенка: коротке, фарбоване в чорне волосся, темні очі, витягнуте лице і чуттєві, дещо непропорційні губи. На носі – окуляри. Їй нещодавно виповнилося тридцять – наймолодша серед решти команди, якщо не враховувати Тимура» [2, с. 100].

Смілива, виважена Лаура одразу розпізнала талант у Тимура. Вона психіатр, і її робота полягає у спостережанні та по можливості корегуванні психіки ботів. Серед усіх інших позитивних героїв, окрім Тимура та Ріно, Лаура описана найбільш детально. Саме вона на початку розслідування Тимуром причин втечі ботів направила його до кабінету Вадима Хорта – колишнього програміста проекту.

Завдяки своїй спостережливості, кмітливості Лаура здогадалась, хто керує ботами, та як їх можна подолати. Врешті решт її план врятував Тимура та Ріно.

Виділяючи вчених не можна не сказати про Кейтаро Рока – засновника та керівника проекту «NGF». Саме Кейтаро винайшов нанороботів, вдосконалював їх, а в майбутньому застосував для створення ботів. Спочатку він тестував нанороботів на шимпанзе, щоб довідатись, чи можна ним керувати, але мавпа померла в страшних муках. Отримавши максимум інформації, Кейтаро почав експерименти на людських немовлятах: «–Хлопчиків узяли, коли їм було по півтора місяця. У віці трьох місяців їм вкололи першу порцію, – Ральф не мінявся на лиці, наче про погоду розказував. – Наступні ін'єкції робили через кожні півроку, помалу збільшуючи дозу. Хлопчики не відчували дискомфорту. Ми взялися вчити пацанів і дивились, як реагує їхній мозок. На той час, коли створення колоній добігло кінця, компілятор, здатний перетворювати програмний код у електричні імпульси, зрозумілі мозку, був готовий. Близнюкам виповнилося чотири, коли ми провели першу зворотню стимуляцію. Успіх був стовідсотковий: хлопчики слухались наших команд, мов роботи. З тих пір мозок перестав бути одноосібним комутатором імпульсів у організмі» [2, с. 137]. Вони теж загинули, але у віці шести років.

Серед групи науковців у полі зору автора перебуває Кацуро Такеда, сім'я якого спонсорувала проект ботів. У критичний момент він спалив щоденник Вадима Хорта, і тим самим намагався приховати відкриття, яке зробив український програміст. Все для того, щоб врятувати свій проект – ботів, бо психоістота вже оволоділа ним. Це той герой, який впершу чергу турбується про гроші, а не про людей. Інвестиції для нього важливіші ніж життя інших: «Кацуро заскрипів зубами від злості:

– Гнида... У тій голові нанороботів на двісті мільйонів...» [2, с. 232]

Можна зробити висновок, що очільники проекту Кейтаро Рока, Ральф Доєрнберг та Кацуро Такеда – жорстокі люди, яких ніщо не зупинить на шляху до їх мети, навіть якщо потрібно бити електрошоком новонароджених, щоб придушити їх мозкову активність, для кращої роботи мозкових плат, які будували нанороботи.

Ріно Хедхантер та його загін найманців складають другу групу персонажів. Вже з прізвища Хедхантер (в перекладі з англійської – мисливець за головами) ми розуміємо

характер цієї людини: жорстокий, войовничий, нестриманий, грубий, і все це легко зрозуміти з його портрета: «Попереду всіх виступав міцний чолов'яга з кутастих обвітраним обличчям, чорним волоссям, що стриміло врзнобіч, та дрібними, вепрячими очиськами. Зліва через усе лице, починаючи з середини щоки і аж до підборіддя, тягнувся глибокий шрам. Він мав два метри зросту і був увесь укритий опуклими кучугурами м'язів» [2, с. 73]. Але начальник охорони має і позитивні риси: він хоробрий, відповідальний, чесний, у критичних ситуаціях ніколи не падає духом.

Впродовж усього твору Ріно виступає у ролі грубої сили, яка здатна лише на руйнування. Після того як боти-втікачі вбили увесь загін найманців, Хедхантер страчує двох «хлопчаків», які були на базі.

Також він проявляє неабияку жорстокість рострілюючи ботів, коли вони знаходились у ступорі від екстазу, під час перегляду множини Мандельброта, а потім від порно-фільму.

Його мова також є показовою. Він часто вживає лайливу лексику («сцикуни», «гниди», «срака» та інші), яка підкреслює брутальність та жорстокість цього персонажа.

Загін Ріно складається з африканських найманців. У сюжеті вони відіграють роль «гарматного м'яса». Їх смерті для читача нічого не значать, бо автор не розкрив цих героїв.

За спостереженням І. Пасько: «Другорядні персонажі роману «Бот» подані «схематично», в суто професійній діяльності – як «сюжетні функції», а не «як образи цілісних і багатогранних особистостей» [3, с. 89].

Серед епізодичних персонажів треба виділити американських військових. Армія США спонсорувала проект по виготовленню ботів, але коли ситуація в Атакамі вийшла з-під контролю, вони вирішили «зачистити» об'єкт та «прибрати» усіх свідків, щоб не залишились слідів причесності Сполучених Штатів до цих подій. Ці люди навіть не бояться несанкціоновано проникати в іншу країну аби лише приховати правду: «– Плювати! Хай краще дзвонять про недружні дії і вторгнення, аніж подробиці проекту «NGF» стануть відомі на весь світ» [2, с. 300].

Найменшу групу складають «злочинці», серед яких особливо виділяється Джеймі Макака – голова злочинного угруповання. У сюжеті рому він виконує роль помічника у критичних ситуаціях. Спочатку він допомагає ботам дістати протигази та альдостерон (основний мінералокортикостероїдний гормон кори надниркових залоз у людини [3]), щоб захиститись він людей та «закрити» свою ахіллесову п'яту.

Вдруге він відіграє важливу роль у сюжеті лише у кінці роману, коли дає вцілілим героям гроші на квитки додому. Саме в цьому персонажі автор втілює мотив «небесної кари»: «Один з «Рапторів» вилетів до океану якраз над церковцею, де біснувався Макака, ледь не рознісши божницю на друзки. Саме жар з його турбін пігмей лицезрів на фоні нічного неба» [2, с. 439]. Макака подумав, що то були очі Божі, і розкався у всіх своїх злочинах.

Образ цього героя є дуже іронічний – не дивлячись на кущий зріст та відрадливе обличчя Джеймі Макака був вдалим злочинцем.

У кінці твору він здався поліції та сів у в'язницю. Загалом цей персонаж трохи нагадує прийом *deus ex machina*, бо у сюжеті він з'являється тільки тоді, коли героям потрібна допомога.

Дещо схематичними постають у творі герої з груп «військові», «злочинці», «найманці». Вони призначені для виконання конкретних завдань: оборони, зачистки території, як «гарматне м'ясо».

Така «схематичність» обумовлена малою роллю кожного з другорядних героїв. По своїй сутті вони є інструментами, які повинні виконати певне завдання, а потім «зникнути», що власне і відбувається, коли всі окрім Тимура, Ріно і Лаури гинуть.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко Т. Індивідуальний стиль Макса Кідрука Молодий вчений. Київ. 2013. № 2. С. 54–57.

2. Кідрук М. Бот : роман / передм. Ю Мендель. 3-тє вид. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. 480 с.
3. Пасько І. Жанрово-стильова специфіка технотрилерів Макса Кідрука. *Наукові праці. Філологія. Літературознавство*. Миколаїв. 2016. Випуск 264. Том 276. С. 86-91.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л. Д. Корівчак

УДК 811.161.2'41'373.612.2

Драган В.О.

МЕТАФОРИЗОВАНІ НАЗВИ ЧУТТЄВОЇ СФЕРИ У ТВОРАХ ЯРА СЛАВУТИЧА

У статті досліджено особливості вживання лексем на позначення поняття «відчуття» у творах Яра Славутича. Вивчено їх функціональну специфіку (використання чуттєвих слів у ролі метафор).

Ключові слова: відчуття, троп, метафора, персоніфікація, уособлення.

In the article the features of the use of lexemes in the designation of the notion of "sensation" in the works of Yar Slavutych are investigated. Their functional specificity (using sensory words as metaphors) is studied.

Key words: sensation, trails, metaphor, personification, personification.

Поетичний світ Яра Славутича розмаїтий у плані образотворчих образів. Мовна картина поетичного світу митця значною мірою вивчена. Однак потреба цілісно і повно, глибоко подати лексико-семантичні характеристики лексичного складу поезії є наразі важливою та необхідною.

Творчий доробок Яра Славутича досліджували як в літературознавчому та мовознавчому аспектах. Серед лінгвістів варто назвати: В. Олексенка, М. Пентилюк, І. Немченка, А. Демченко, І. Гайдаєнко, В. Тихошу, Н. Чухонцеву, В. Демченка та інших філологів.

Незважаючи на достатню кількість публікацій з цієї теми, питання лексико-семантичної структури, стилістичного використання лексики на позначення відчуттів у творах письменника розкрито не достатньо глибоко. Саме цим і зумовлений вибір теми статті.

Семантичне поле «назви чуттєвої сфери» в лінгвостилістичному аспекті у поезіях Яра Славутича становить глибокий вербальний шар, вартий того, щоб на ньому зупинитися окремо і з'ясувати його пізнавальну та естетичну цінність.

Мета нашої публікації передбачає вивчення лексики на позначення відчуттів у ролі мовно-виражальних засобів (метафоризованих сполук), що функціонують у творах Яра Славутича.

Мета передбачає розв'язання таких завдань: вивчити стилістичні функції досліджуваних мовних засобів у ролі метафоричних сполук.

Предмеом нашої роботи є лінгвостилістичний аналіз лексем, що наповнюють семантичне поле «назви чуттєвої сфери» і функціонують у ролі метафор.

Стилістична функція мовної одиниці полягає в цілеспрямованому використанні її для досягнення естетичного, експресивного, імпресивного ефектів при збереженні загального інтелектуального (позбавленого емоційно-оцінних нашарувань, об'єктивного) змісту висловлення. При цьому автор прагне уникнути нейтрального способу викладу, тобто такого, який складається переважно з нейтральних слів і не містять жодних «домішок» у логічному змісті повідомлення.

До образно-тропеїчного ярусу мовного рівня художнього твору, перш за все,

відносимо метафори.

Метафора в художньому творі разом з іншими стилістичними засобами дає змогу краще виділити ознаки предмета або явища, досягати більшої точності та образності, особливо яскраво виявляти оцінку зображуваного. Багато метафор у творчості тих письменників, що дуже емоційно й гостро ставляться до зображуваного, прагнуть охопити всю складність життя й передати його з великим ліризмом.

Л. Мацько тлумачить метафору, як вид тропів, побудованих на основі вживання слів та виразів у переносному значенні [3, с. 328].

Це найуживаніший, універсальний троп. На думку Аристотеля, «Метафора полягає у перенесенні на ім'я загального значення, на різновид з гатунку, на гатунок з різновиду, на один гатунок з іншого або на підставі певної пропозиції (аналогії)» [1, с. 217].

Із цього випливає, що метафора належить до внутрішніх топосів. У метафорі можуть бути три ступені схожості (подібності):

- а) схожість образна і без образу – подібність менша (слабша), ніж річ порівнювана;
- б) відсутність схожості, подібності;
- в) протилежність, яка є відповідником іронії [4, с. 329].

Слова на позначення назв відчуттів створюють особливі, найяскравіші метафори у поезіях Яра Славутича. Вони допомагають поетові відобразити навколишній світ, щоб читач зрозумів його якнайглибше.

Поезія «Іду степами по стрункій дорозі...» (1939) відтворює прекрасні картини степової природи за допомогою низки метафор та персоніфікацій. Наприклад:

Іду степами по стрункій дорозі.
Яка година випала мені!
Шумлять жита в лункому передгроззі,
Шепчуть шестигранні ячмені,
Палають соняшники. Вздовж дороги
Розлігся чорно, спочиває пар,
Йому замало простору земного –
І він подався далеко, аж до хмар [2, с. 8].

Уособлення та метафори допомагають авторові створити образ степу як природного явища.

Подібна метафора функціонує в поезії «Став» (1945). Автор не лише змальовує красу навколишнього світу, а й дозволяє його почути, створюючи аудіообрази. Наприклад:

У люстрі вод любуючись на вроду,
Сплітають верби тінявий намет,
І шепче казку сонний очерет,
Забравшись плавом із мілкого броду [2, с. 25].

У вірші «Колос колосу співає» автор уславлює людину, яка доклала великих зусиль, щоб зростити врожай на «пухкій, родючій ниві», щоб завжди «колос колосу співав». А засобом персоніфікації митець послуговується для відтворення національної ментальної картини світу українців, про що свідчать рядки:

Колос колосу співає,
Колос колоса питає:
«Чи в глибіню іде коріння?
Чи воскується насіння?» [2, с. 10].

Зазначимо, що більшість аудіолексем у поезіях Яра Славутича створюють низку персоніфікованих метафор і передають звукове тло його творів:

І вже нехай навкруг шугають кулі,
Хай нагла смерть регоче наді мною, –
Передихаючи, зведусь на руки
І заспіваю переможну пісню [2, с. 21].

У поезіях «Кончина кімерійців», «Сверстюк», «Кандиба», «Масютко» митець за

допомогою метафор створює особливо яскраві образи:

1. Стоять, як пні, в риштованні
Собори душ.

Кричать серця катовані –

Пелюстки руж [2, с.283].

2. *О як дзвенів його лункий постскрипtum!* [2, с. 281].

Отже, назви аудіовідчуттів виконують важливу стилістичну функцію – метафорично передають атмосферу поезій, звукове тло, на якому відбуваються певні події, передаються відповідні емоції та настрої.

Окрім аудіолексики, автор також створює метафори використовуючи назви, що вказують на запах і тактильні відчуття:

Повите в зорі, місто Запоріжжя

Переді мною спало –на виду,

А я стояв, як статуя в саду,

І пахит пив з-над польового збіжжя [2, с. 32].

Таким чином, функції метафор Яра Славутича полягає в її різноманітності, художньо-естетичній довершеності, у широкому використанні народнопоетичної основи. Славутич створив цілу гаму метафоричних засобів, які збагатили його поетичне слова.

Отже, дослідивши різноманітність і багатство метафоричних засобів у поезіях Яра Славутича, ми доходимо висновку, що майстерність митця виявилася в доречному дозованому наснаженні текстів віршів метафоричними сполуками, завдяки чому вірші набули особливої поетичної якості та великої сили звучання.

Наше дослідження засвідчило, що словесні засоби відображення відчуттів у поезіях Яра Славутича виконують найрізноманітніші стилістичні функції, вони сприяють глибшому пізнанню навколишнього світу, охоплюють широку гаму людських почуттів, поглиблюють психологічні характеристики ліричних героїв і певною мірою збагачують лексичний склад сучасної української літературної мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аристотель. Поетика Київ : Основи, 2000. 456 с.
2. Славутич Яр. Твори в п'яти томах. Київ : Дніпро; Едмонтон: Славута, 1998. Т. I. 469 с.
3. Стилістика української мови: підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько; За ред. Л.І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462с.
4. Современное зарубежное языкознание: Вопросы теории и методологии. Київ : Наукова думка, 1993. 250с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І. В. Гайдаєнко

УДК 621.397.13:17.022.1 (477.72)

Дубина Н.М.

ІМІДЖЕВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВЕДУЧИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ХЕРСОНСЬКОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ФІЛІЇ НСТУ «СКІФІЯ»

У статті подані іміджеві характеристики ведучих популярних інформаційно-аналітичних та пізнавальних програм регіональної філії НСТУ «Херсонська регіональна дирекція «Скіфія». Визначені індивідуально-особистісні характеристики телемовців: характеристики зовнішності, комунікативні характеристики, внутрішні й особисті характеристики.

Ключові слова: імідж телеведучого, портретні характеристики, зовнішній вигляд, тембр голосу.

The article presents the image characteristics of the leading popular information-analytical and cognitive programs of the regional branch of NSTU «Kherson Regional Directorate «Scythia». Determined individual and personal characteristics of telecoms: characteristics of appearance, communicative characteristics, internal and personal characteristics.

Key words: image of TV narrator, portrait characteristics, appearance, voice of voice.

Постать телевізійного ведучого була й залишається найбільш привабливим і спокусливим матеріалом для вивчення та аналізу. Основні критерії професійної діяльності, специфіка формування іміджу та типологічний контекст телевізійної творчості журналіста-ведучого на сучасному телебаченні – питання, що цікавлять журналістів, медіафахівців.

Місце телеведучого в системі цінностей телебачення – одне з чільних, оскільки він як виразник багатьох думок і тенденцій, як постать, що уособлює різні інтереси, має володіти багатьма рисами.

Імідж телеведучого є комунікативною категорією, яку можна розділити на вербальну та невербальну. До вербального комунікативного іміджу відносять дикцію, артикуляцію, темпоритм і динаміку мовлення, інтелектуальні, граматичні показники, голос тощо. До невербального комунікативного іміджу телеведучого належать міміка, жестикуляція, стиль одягу, зачіска, макіяж. Як наголошують дослідниці В. Гоян, Т. Захарс, імідж журналіста-телевізійника важливо прогнозувати з огляду на індивідуальну зовнішність, особливості вимови, своєрідність мовного стилю [1, с. 59].

Створення ефекту участі глядача в діалозі є головною комунікативною метою ведучих інформаційно-аналітичних програм, де основний їхній обов'язок – говорити зрозуміло й правильно, бути обізнаним в практичних питаннях. Як зауважує дослідниця Т. Захарс, іміджевий портрет – це не лише особиста заслуга ведучого, а ґрунтовна робота над вдалим образом власне особистості, кожної окремої редакції, іміджмейкерів, яка скорегована корпоративним стилем та етикою програми і каналу зокрема [1, с. 61].

Здійснюючи аналіз іміджу ведучих на регіональній філії ПАТ НСТУ «Херсонська регіональна дирекція «Скіфія», ми урахували три індивідуально-особистісні характеристики комунікатора:

1. характеристики зовнішності – фізичні дані й особливості зовнішнього вигляду;
2. комунікативні характеристики – тембр голосу, дикцію, манеру спілкування;
3. внутрішні, особисті характеристики – знання, інтелект, емоційність, моральні цінності.

Телеведучий – людина, яка завойовує аудиторію масштабністю своєї особистості. Найвищий професіоналізм ведучого – це його інтелігентність, телевізійний талант, ерудиція, вміння зберегти «обличчя» за будь-яких обставин, переконання глядачів у тому, що вони отримують найдостовірнішу, найоб'єктивнішу інформацію.

Сприйняття телепередачі масовою аудиторією часто визначається емоційно-оцінювальним ставленням до ведучого. У буденній свідомості це виявляється у феномені «популярність ведучого»: глядача захоплює (або відштовхує) не стільки інформаційний бік повідомлення, скільки особистість телекомунікатора.

Ведуча інформаційної програми «Таврійські новини» *Ксенія Силіна* – це майстер своєї справи, з широким кругозором та сучасним підходом до нових стандартів в інформаційному полі. Завдяки своїм базовим знанням, самоосвіті, цікавості до всього нового і змін, що відбуваються в інформаційному просторі, може зацікавити телеглядача. Дуже емоційно та динамічно передає інформацію глядачу. Відрізняється від інших ведучих своєю толерантністю, людяністю та харизмою. Має християнські та духовні моральні цінності. Велику роль відіграє правильно поставлена дикція та приємний тембр голосу. Усі ці риси допомагають ведучій привертати до себе увагу телеглядачів, гармонійно виглядати в кадрі та показувати свої професійні навички. Журналістка пройшла довгий шлях для реалізації

професійних здібностей. Закінчивши Запорізький національний університет, факультет журналістики за спеціальністю «Телевізійна робота. Робота на телебаченні», у 2004 році вона почала працювати на херсонському телебаченні репортером, а сьогодні вона ведуча інформаційної програми «Таврійські новини» [3].

Ведуча інформаційно-аналітичної програми «Тиждень», *Маргарита Коробова*, вміє здивувати та зацікавити телеглядача. Гарний зовнішній вигляд, приємний голос, уміння з точністю передавати інформацію – усе це показує професіоналізм журналістки. У ній поєднано всі вимоги телеведучої інформаційно-аналітичних програм. Гарно виглядає в кадрі, телегенічна, привертає до себе увагу. Ведуча навчалася у Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна на факультеті соціології [3]. Маргарита намагається виглядати стримано, елегантно, але водночас стильно. Ведуча змінюється візуально протягом ефірів. Іміджевий портрет телемовця цілісний під час ефіру і поза ним, не суперечить загальнолюдським, етичним та естетичним принципам.

В інформаційно-аналітичних програмах ведуча є центральною фігурою, своєрідним стрижнем, на якому все тримається. Вона формує не тільки імідж програми, а й імідж каналу, виробляє в глядача звичку і потребу систематичного спілкування. Ведучі таких програм мають класичний стиль – найбільш розповсюджений, оскільки він характеризує персону врівноважену, з гнучким розумом і здоровим конформізмом, оптимально пристосовану до життя.

Інформаційно-пізнавальні програми є невід'ємною частиною херсонського телебачення. Ведуча дитячої пізнавальної програми «Дітонатор» *Оксана Хлебус* вміє зацікавити публіку віком до 14-років. Майстерність ведучої полягає в умінні донести певну інформацію для дітей різної вікової аудиторії. Серед іміджевих портретних характеристик ведучої можна виділити такі, як телегенічність, артистичність, винахідливість, хороший голос. Візитною карткою ведучої стало її почуття гумору, фантазія та вміння працювати з дітьми. Журналістка постійно змінюється в кадрі, вона не є статичною, розвивається як особистість, так і змінює свій телепроект.

«Скарбниця Таврійського краю» – інформаційно-пізнавальна програма, що розповідає про талановитих людей Херсонщини. Ведучим цієї програми є *Анатолій Марущак*. Журналіст зробив великий внесок у розвиток херсонського телебачення. Він є постаттю популярною, визнаною і надзвичайно творчою. Його голос, образ, м'яка пластика, манера й стиль тележурналіста, автора та ведучого телевізійних передач щотижня «входять» в оселі мешканців Таврії. Телепрограми й фільми А. Марущака демонструються на різноманітних фестивалях і конкурсах, його творчі задуми завжди «оживають» справами реалізованих проектів. Усе створене А. Марущаком складає важливу «нішу» в культурі Таврійського краю.

Журналіст має низький тембр голосу, дуже гарно поставлену дикцію та комунікабельну манеру спілкування. Він добре розуміється на своїй справі, має різнобічний світогляд, високий інтелект, стриманий та внутрішньо емоційний. А. Марущак називає себе «екранно-емоційною» людиною. Як представник старшого покоління, телемовець має консервативний стиль одягу, що дозволяє йому виглядати стримано та елегантно. Маючи поетичні здібності, журналіст емоційно, артистично виглядає в кадрі, завжди веде жваву розмову з гостями студії.

Досліджуючи іміджі портрети херсонських журналістів інформаційно-аналітичних, інформаційно-пізнавальних програм на телеканалі «Скіфія», ми можемо зробити такі висновки: кожен сюжет програми наближений до життя, гарячі сенсаційні факти не просто нанизуються, а й обов'язково осмислюються ведучими. Тексти відповідають загальноприйнятим нормам інформаційного мовлення: стислість, лаконічність, конкретність, інформативність насиченість – глядач їх сприйматиме, вони формуватимуть його світогляд і ставлення до суспільних подій. Класичний стиль ведучих, телегенічність, хороший голос, артистичність – це основні характеристики телемовців каналу, що роблять привабливими проектами телекомпанії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гоян В. Іміджева стратегія ведучого інформаційно-розважальних програм / В. В. Гоян, Т. А. Захарс. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т. 50. С. 59-63. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzizh_2013_50_13.pdf.
2. Костюк В. Телевізійний імідж ведучого як складова його майстерності / В. В. Костюк, Т. А. Захарс. *Держава та регіони. Серія «Соціальні комунікації»*. – Запоріжжя: *Класичний приватний університет*, 2010. № 1. С. 76-79.
3. Офіційний сайт філії Національної суспільної телерадіокомпанії України «Херсонська регіональна дирекція «Скіфія». URL: <http://skifija.ua>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Рембецька

УДК 821. 161. 2

Ємець М.Ю.

ПОСТМОДЕРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ БІБЛІЙНОГО МОТИВУ ВСЕСВІТНЬОГО ПОТОПУ В РОМАНІСТИЦІ Ю. АНДРУХОВИЧА

Статтю присвячено дослідженню міфосемантики Всесвітнього потопу в романах Ю. Андруховича. Проаналізовано інтерпретацію старозавітного мотиву: як переродження та очищення, як есхатологічної стихії, як межі між своїм та чужим простором.

Ключові слова: міф, міфопоетика, міфологема, Всесвітній потоп.

The article deals with the mythological semantics of the Global Flood in Yu. Andrukhovych's novels. The interpretation of the Old Testament motive is analyzed: as regeneration and cleanup, as an eschatological element, as boundary between its and foreign space.

Key words: myth, mythopoetry, mythologeme, the Global Flood.

Сучасні українські письменники вдаються до художнього осмислення старозавітного мотиву Всесвітнього потопу, подаючи оригінальні версії в текстах літературних творів.

Як відомо, вода – одна із чотирьох першостихій, котра має амбівалентний характер. Вода як символ життя, очищення використовується від народження людини і супроводжує її все життя. Однак цей першоелемент також пов'язаний і зі смертю. У християнській традиції вода фігурує в обряді хрещення, яке символізує очищення, відновлення й освячення, виступає джерелом життя. Занурення у воду означає смерть і знищення, а також повернення до передпочаткового стану, відродження і відновлення водою, яка дає життєву силу.

М. Еліаде вважає, що «символізм води передбачає як смерть, так і відродження. Контакт з водою завжди дає можливість відродитися: за розпадом іде «нове народження», а занурення запліднює і збільшує потенціал життя... Потопу чи періодичному опусканню під воду континентів (міф типу Атлантиди) на людському рівні відповідає «друга смерть» людини чи ініціаційна смерть через хрещення... Незалежно від релігійного ансамблю, в якому вона зустрічається, вода незмінно виконує ту саму функцію: вона розкладає, знищує форми, «змиває гріхи», будучи водночас очищувальною і відроджувальною. її призначення – передувати творінню і знову поглинати його, бо вона неспроможна вийти за межі власного існування, тобто проявитися у формах. Вода не може перерости стан віртуального, зародку, прихованого. Все, що є формою, появляється над водою, відокремлюючись від неї» [5, с. 70]. Таким чином, варто говорити про космогонічне (міфи про створення світу) та есхатологічне (міфи про кінецьсвіття) начало у трактуванні міфологеми води.

Постмодерна українська проза репрезентує різноманітні трактування мотиву Всесвітнього потопу, акцентуючи увагу як на його очищувальній, так і на покаральній функції.

Мета статті – розглянути постмодерну інтерпретацію мотиву Всесвітнього потопу в романістиці Ю. Андруховича.

Ю. Андрухович тяжіє до есхатологічного начала при трактуванні біблійного мотиву Всесвітнього потопу: на порозі кінця світу стоїть посткарнавальна Венеція («Перверзія»), велика вода (дощ) заливає приречену Москву («Московіада»). «Це пов'язано з кризою людяності й вичерпаністю як природних, так і морально-етичних ресурсів цивілізації. Також поширеним у сучасних творах аналізованої проблематики є мотив Потопу як гри, потопу як пародії на Потоп [3, с. 156].

У «Московіаді» письменник описує спочатку дощ, який супроводжує головного героя під час подорожі Московією: «Так чи інакше, але ви бредете під холодним травневим дощем, обліплені порожніми слоїками, а повз вас пропливають калюжами автомобілі й тролейбуси, здатні не так когось возити, як обталяпувати брудними струменями з-під коліс рідкісних дощових перехожих. Це не травень, це якась вічна осінь» [1]. А пізніше дощ переростає у страшну зливу, яка нагадує біблійний Всесвітній потоп з його суто очищувальною функцією. Навчаючись у Москві, український письменник Отто фон Ф. знаходиться в чужому світі, прагне залишити цей чужий простір. Тому злива, що заливає Москву, трактується як есхатологічна стихія, як межа між своїм і чужим. Головний герой проходить наче своєрідну ініціацію, «хрещення», відповідно ніби наново народжується. Проходження крізь дощ для Отто фон Ф. означає також початок нового життя на свободі.

Ю. Андрухович подає своє оригінальне бачення старозаповітної історії про потоп і в романі «Перверзія», сповненому есхатологічних мотивів.

Події відбуваються також у «чужому» просторі – у Венеції, хоча легко проглядається українське начало. У тексті творе яскраво домінує міфологема води, зумовлена не лише географічною локацією Венеції – міста на воді.

Головний герой «Перверзії» Перфецький має багато імен і всі ці імена «риб'ячі», що суттєво розширює міфосемантику води, а відповідно Всесвітнього потопу: «Додому. До води. Риба хоче плавати. Мене чекає океан. Я обживу затоплені яруси цих будинків. (...) Останнім запишеться сплеск води. Води, що зімкнеться. І врятує мене» [2, с. 284].

На думку Н. Ткачик, «міфологічна схема «вступання у воду – очищення – переродження» у психоаналітичному екзистенційному дискурсі накладається на психоаналітичну матрицю «ініціаційна смерть – індивідуалізація – досягнення Самості [4, с. 279]. Це підтверджує висновок про те, що головний герой, зникнувши у воді, проходить ініціацію. Таким чином, поступово покарання трансформується у випробування, і лише ті, хто здатний переродитися, мають право на життя в оновленому світі.

Біблійний мотив Всесвітнього потопу в сучасній українській літературі реалізується у новій якості: якщо класична міфопоетична інтерпретація Потопу – це створення нового Космосу завдяки тимчасовому зануренню світу в Хаос, то у прозі Ю. Андруховича Всесвітній потоп – це повна влада Хаосу, тотальна несправедливість і відносність цінностей під час і після всесвітньої катастрофи. У постмодерних романах Ю. Андруховича «Московіада» і «Перверзія» старозавітна біблійна легенда набуває нових рис, а мотив порятунку для праведників трансформується в антиутопічне попередження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрухович Ю. Московіада. URL: http://ukrlib.in.ua/ukrayinska_literatura/andruhovych_yuriy_igorovych/moskoviada-18/ (дата звернення: 10.09.2018).
2. Андрухович Ю. Перверзія. Львів, 2000. 292 с.
3. Саяпіна Т. Мотив всесвітнього потопу в сучасній українській прозі. *Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки*. 2004. С. 154-159.
4. Ткачик Н. Вода як структуротворний елемент художнього міфосвіту (на матеріалі сучасної української та зарубіжної прози). *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острого. Видавництво Національного університету «Острозька академія». Вип. 15.

2010. С. 278-283. URL: http://eprints.oa.edu.ua/212/1/NZ_Vyp_15.pdf (дата звернення: 10.09.2018).

5. Еліаде М. Священне і мирське. Міфи, сновидіння і містериї. Мефістофель і андрогін. Оккультизм, ворожбитство та культурні уподобання. Київ, 2001. 591 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. В. Демченко

УДК 811.162.1:81'373.21

Журавльова Є.О.

АНТРОПОНІМІЧНИЙ ДІАПАЗОН ХЕРСОНСЬКОГО ГЕОПРОСТОРУ

У статті розглянуто риси сучасної мовної політики України, проаналізовано семантику та особливості функціонування новостворених антропонімів міста Херсона.

Ключові слова: мовна політика, закон, декомунізація, антропонім.

The article shows the peculiarities of modern language Ukrainian policy, analyses semantics and features connected with new anthroponyms in Kherson.

Key words: language policy, law, decommunization, anthroponym.

Державна мовна політика України сьогодні спрямована на активне поширення української мови як державної у всіх сферах суспільного життя. Одним із напрямів сучасної мовної політики постав процес ухвалення низки законів про декомунізацію, який є базисом для викорінення явища білінгвізму на території нашої держави, а також для витіснення пережитків радянських постулат, ідеологій, символів тощо. Не оминула дія згаданих законів і Херсонську область, де було перейменовано низку геонімів із комуністичною семантикою.

Найменування вулиць, провулків, проспектів та інших геоназв утворюють особливий складник «пам'яті» міста, оскільки їх поява відображає систему цінностей того періоду, коли виник той чи той геонім, і ставлення сучасного соціуму до таких найменувань – від нейтрального чи терпимого і до остаточного заперечення. Граничним виявом подібного ставлення постає цілковите несприйняття певної назви як репрезентанта минулої епохи, відкриття нових фактів про відповідну подію, діяча чи реалію, ім'ям яких і названо відповідний географічний об'єкт.

Хвиля масового заперечення пережитків минулого, зокрема реалій СРСР, почалася в Україні з квітня 2014 року, із початком Антитерористичної операції на Сході нашої держави, що поступово вилилося в процес так званої «декомунізації» і прийняття низки законів «Про декомунізацію», наслідком яких стало перейменування населених пунктів, а також місцевих об'єктів, зокрема вулиць, проспектів, провулків, площ тощо, номінації яких мають відношення до радянської ідеології. Окрім того, було демонтовано чимало пам'ятників, меморіальних дошок, погрудь, пов'язаних із пережитками минулої влади, вилучено літературу, що мала комуністичну семантику.

2016 року в Херсоні було перейменовано 104 міських об'єкти, із них 80 вулиць, 14 провулків, 4 парки, 2 площі, 2 проїзди, 1 проспект та 1 шосе.

Місто Херсон поділене на 3 райони: Дніпровський, Суворовський та Корабельний район (до 22 лютого 2016 року – Комсомольський).

У Дніпровському районі було перейменовано 23 об'єкти, із них 19 вулиць, 3 провулки, 1 шосе, що становить 22% від загальної кількості перейменувань.

У Корабельному районі було перейменовано 41 об'єкт, із них 30 вулиць, 8 провулків, 1 проспект, 1 площа, 1 парк, що становить 39% від загальної кількості перейменувань.

У Суворовському районі було перейменовано 42 об'єкти, із них 31 вулиця, 3 провулки, 2 проїзди, 1 площа, 2 сквери, 3 парки, що становить 39% від загальної кількості перейменувань.

Усі новостворені геоніми, що стали результатом дії Закону «Про декомунізацію» класифікуємо за такими тематичними групами:

1. назви, пов'язані з історичними подіями (3%);
2. назви, пов'язані з визначними діячами Херсонщини (23%);
3. назви, пов'язані з визначними діячами України та зарубіжжя (16%);
4. назви, пов'язані з певним міським об'єктом (3%);
5. повернені історичні назви (53%);
6. деформовані назви (2%) .

Зупинимося на детальнішому розгляді групи геонімів, пов'язаних з визначними діячами Херсонщини. В основу цієї тематичної групи покладено антропоніми – власні імена людей. Вона охопила широкий пласт інтелігенції. Так, геонімам Херсона, що попередньо мали радянські, комуністичні назви, присвоєно імена визначних діячів культури та мистецтва, науки і техніки, учених, засновників заводів та підприємств, лікарів, політичних та громадських діячів, просвітителів, князів, гетьманів. Деякі перейменування стосуються навіть цілих родин та династій.

Значна частина перейменованих вулиць, нові найменування яких стосуються персоналій, нині названі іменами визначних українських (у більшості випадків) та іноземних діячів культури та мистецтва, просвітителів, освітян.

На карті Херсона є ім'я відомого кіноактора, виконавця більш ніж 130 ролей, уродженця Херсона *Миколи Гринька* (**вулиця Миколи Гринька**, колишня назва – *Бегми*); української оперної співачки, однієї з найкращих виконавиць українських народних пісень і романсів, заслуженої артистки УРСР, артистки Херсонського українського музично-драматичного театру *Оксани Петрусенко* [2, с. 46] (**вулиця Оксани Петрусенко**, колишня назва – *Карла Лібкнехта*); українського художника авангардизму, живописця, скульптора, уродженця Херсона *Володимира Баранова-Росіне* (**прізд Баранова-Росіне**, колишня назва – *Ватутіна*); українського драматурга, актора, режисера, театрального діяча, уродженця Херсонської губернії, перший «Збірник драматичних творів» якого вийшов 1886 року в Херсоні *Івана Карпенка-Карого* (**вулиця Івана Карпенка-Карого**, колишня назва – *Луначарського*); українського актора, режисера, театрального діяча, письменника, перекладача, випускника херсонської гімназії *Миколи Садовського* (**вулиця Миколи Садовського**, колишня назва – *Сакко і Ванцетті*); *сестер Софії, Марії та Олени Гозадінових*, діячок народного просвітництва, які, відмовившись від сімейного життя, всі свої сили упродовж кількох десятиліть віддавали організації в Херсоні жіночої освіти [3, с. 56] (**провулок Сестер Гозадінових**, колишня назва – *Любарської*).

Геоніми Херсона увінчані іменами державних, громадських і політичних діячів: українського державного і політичного діяча, публіциста, полковника Армії УНР, вихідця із Херсонщини *Володимира Кедровського* [3, с. 44] (**вулиця Полковника Кедровського**, колишня назва – *Будьонного*); громадського діяча, прибічника ідеї української державності, одного з учасників створення спілки «Просвіта» у Херсоні *Івана Челюка* (**вулиця Івана Челюка**, колишня назва – *Плеханова*); українського громадського й державного діяча, правника, письменника *Дмитра Марковича*, який більше десяти років поширював свою діяльність на Херсонщині (**вулиця Дмитра Марковича**, колишня назва – *Урицького*); генерала-хорунжого Армії УНР, отамана знаменитого кінно-гірського гарматного дивізіону запорозького корпусу Дієвої Армії УНР, уродженця Херсона *Олексія Алмазова* (**вулиця Генерала Алмазова**, колишня назва – *Безродного*).

Деякі вулиці та провулки міста названо іменами видатних українських діячів науки: фольклориста, етнографа і громадського діяча *Андрія Грабенка*, який більшу частину свого життя перебував у центрі громадської та культурно-просвітницької діяльності міста Херсона (**вулиця Андрія Грабенка**, колишня назва – *Петра Алексеєва*); історика, публіциста й літературознавця, випускника херсонської гімназії *Ілька Борщака* (**вулиця Ілька Борщака**, колишня назва – *Артема*); етнографа, земського статистика, громадського діяча, який проводив статистичні дослідження в Чернігівській, Херсонській, Полтавській губерніях,

Києві та Харкові, входив до складу українських громад Одеси, Єлизаветграда, Херсона, Харкова, Чернігова, Києва, Полтави *Олександра Русова (вулиця Олександра Русова, колишня назва – Бабушкіна)*; українського і польського ботаніка, дослідника херсонської флори і фауни, засновника природничо-історичного музею в Херсоні *Йосипа Пачоського (провулок Йосипа Пачоського, колишня назва – Спартаківський)*; археолога Півдня України, засновника першого музею в Херсоні *Віктора Гошкевича (вулиця Віктора Гошкевича, колишня назва – Дзержинського)*; українського астронома *Олени Казимирчак-Полонської*, що з 1945 до 1948 року жила в місті Херсоні, працювала викладачем математики та астрономії в Херсонському педагогічному інституті (*вулиця Олени Казимирчак-Полонської, колишня назва – Дибенка*).

Херсонці не оминули вшанування пам'яті засновників міста: будівника Херсона, інженер-полковника *Миколи Корсакова (провулок Інженера Корсакова, колишня назва – 40 років Жовтня)*; засновника Херсона, генерал-фельдмаршала, князя *Григорія Потьомкіна-Таврійського* [3, с. 81] (*вулиця Потьомкінська, колишня назва – Карла Маркса*).

Серед геонімів Херсона сьогодні є й імена тих, хто активно сприяв розвитку економіки міста: *Ісаака Гуревича* – засновника промислових підприємств у містах Херсоні та Каховці, зокрема із виробництва сільськогосподарських машин та знарядь [4] (*провулок Ісаака Гуревича, колишня назва – Баумана*); *Армане Еммануїла дю Плессі де Рішельє* – одеського градоначальника, херсонського воєнного губернатора, який у часи економічної кризи сприяв розвитку промисловості міста (*вулиця Рішельєвська, колишня назва – Жовтневої революції*); цілого покоління розбудовників херсонських чавуноливарних та суднобудівних заводів – *родини Вадонів (провулок Родини Вадонів, колишня назва – Сергія Лазо)*.

Колишня *вулиця Комунарів* нині названа на ім'я Новоросійського і Бесарабського генерал-губернатора, власника великої кількості маєтків на Херсонщині князя *Михайла Воронцова (вулиця Воронцовська, колишня назва – Комунарів)*, а *провулок Рози Люксембург* тепер уславлений ім'ям легендарного капітана вітрильника «Товариш», начальника Херсонського морехідного училища, який зростив не одне покоління курсантів – *Олега Ванденка (провулок Капітана Ванденка, колишня назва – Рози Люксембург)*.

Одна із вулиць Херсона увінчана ім'ям відомого українського хірурга, доктора медичних наук, професора, який завідував хірургічним відділенням міської лікарні, працював директором і професором хірургії Херсонського виробничого медичного інституту, відомого першою у світі клінічною пересадкою нирки реципієнтові від загиблої людини *Юрія Вороного (вулиця Хірурга Вороного, колишня назва – Клари Цеткін)*.

Більшість повернених та новостворених геонімів відповідають тим назвам, які пропонували жителі міста та області, а також різні громадські організації, починаючи з 1992 року. Дія законів «Про декомунізацію» у нашій державі започаткувала процес реабілітації історичної минувшини, сформувала підґрунтя для активного залучення соціуму до процесів збереження державності, самобутності та національних надбань, пробудила національну самосвідомість. Перейменування геонімів Херсона сприяє поверненню історичної пам'яті міста, підвищує інтерес населення до минувшини, допомагає заглибитися в історію та збагнути її значимість для майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балко М. Мовна політика в сучасній Україні: основні проблеми та пошук шляхів їх вирішення. *Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць*. – Донецьк: ДонНУ, 2005. – С. 9-12.
2. Голобородько Я. Письменники і Херсон. Херсон : Персей, 2003. 237 с.
3. Пиворович В., Дяченко С. Улицями старого Херсона. Херсон, 2002. 196 с.
4. Провідники духовності в Україні: довідник / ред. І. Курас Київ : Вища шк., 2003. 783 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С. А. Мартос

ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ І ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ ЯК НАУКОВІ ПОНЯТТЯ

У статті досліджено роль мовної картин світу, що виявляється в таких процесах, як термінологізація та детермінологізація.

Ключові слова: мовна картина світу, наукова картина світу, термінологізація, детермінологізація, звуження значення, розширення значення.

The article investigates the interinfluence of the language scientific pictures of the world, which is revealed in the processes of terminologization and determinologization.

Key words: language picture of the world, national scientific picture of the world, terminologization, determinologization, contraction of meaning, expansion of meaning.

Мова, як засіб створення, передавання і збереження інформації, тісно пов'язана із практичною діяльністю її носія – людини. Одним із виявів цього зв'язку є спеціальна науково-технічна, соціально-політична, мистецька чи релігійно-філософська мова – так звана фахова мова, або термінологія, яка, за словами дослідників, складає «переважну частину лінгвістичного фонду [6, с. 5]». Термін як елемент спеціальної лексики відзначається «однозначністю в межах визначеного термінологічного поля, відсутністю синонімії та антонімії, емоційної маркованості [13, с. 493]». Однак, будучи одночасно одиницею динамічного словника мови в цілому, термін може втрачати ознаки своєї «ідеальності», виходити за межі фахової мови та вступати в різноманітні відношення з іншими лексемами. Із цього приводу слушним є зауваження Ж. Красножан про те, що «термін може зазнавати в мові таких змін, як звичайне слово – розширювати, звужувати або змінювати свою семантику, входити до складу порівнянь, метафор, вживатися в переосмисленому значенні, закріплювати за собою це значення» [7, с. 175].

З огляду на це, метою нашої розвідки є проаналізувати роль термінів у межах відповідних терміносистем, та причини змін семантики аналізованих лексем.

Як стверджують дослідники, «між термінами та загальноновживаною лексикою відбувається постійний обмін: слова загального вжитку змінюють своє основне лексичне значення й стають термінами, а терміни все частіше входять до складу загальнономовних одиниць» [9, с. 135]. Взаємодія спеціальної та загальноновживаної лексики стала предметом вивчення багатьох мовознавців (В. Виноградова, В. Даниленка, В. Жайворонка, О.Єрмакової, Л. Капаназе, Л. Кутаревої, Г. Мацюк, І. Огієнка, Т. Панько, Л. Полюги, В. Русанівського, Г. Чорновол та ін.).

Здебільшого об'єктом системного дослідження були різні галузеві терміносистеми, а також збагачення їх за рахунок власних мовних засобів або лексичних запозичень.

У сучасній лінгвістиці термін «термінологізація» досі не має остаточної понятійної закріпленості. У широкому розумінні термінологізацією називають усі процеси утворення нових термінів за допомогою семантичного переосмислення загальноновживаної лексики, тобто спосіб мовної номінації, для якого основним засобом творення нового терміна є семантичний розвиток слова [7, с. 31]. У вузькому розумінні словом «термінологізація» називають окремі семантичні зміни, що супроводжують перехід загальноновживаного слова в спеціальне. Зокрема, термінологізацію розглядають як перетворення загальноновживаної одиниці в термін зі збереженням обсягу її семантики (С. Гриньов); зміни, пов'язані зі звуженням або розширенням значення загальноновживаного слова (В. Виноградов, В. Даниленко); а також як процес, пов'язаний виключно зі звуженням значення загальноновживаного слова (О. Митрофанова).

Говорячи про термінологізацію, учені здебільшого відзначають зворотній до розширення значення процес – звуження семантики загальноновживаного слова при

одночасному збагаченні його змісту. При цьому звуження семантики внаслідок термінологізації розуміють як результат внутрішньослівних семантичних зміщень [6, с.171], основною умовою яких є «спеціалізація номінативного значення» мовної одиниці [13 с. 146].

На думку О. Тур, однак, помилковим є розуміння термінологізації виключно як втрати словом більш загального (широкого) значення та заміни його більш вузьким (спеціальним) [13, с. 146]. Таке розуміння спеціалізації загальноновживаної лексики заперечує і Б. Головін, стверджуючи, що «дуже часто поряд із термінологічним значенням живе і загальне, не термінологічне [22, с. 97]», що свідчить на користь непоодиноких випадків розширення значення мовних одиниць під час їхньої термінологізації.

Про те, що слова в процесі термінологізації розширюють семантику, говорить і С. Стасевський. Дослідник доводить свою думку на прикладі іменника *клас*, який, крім загальновідомих значень, набуває як термін ще й нових – указує на ступінь майстерності (*клас точності обробки, клас чистоти обробки*), на родову ознаку (*клас ґрунтообробних, посівних, садильних, збиральних машин*) тощо [10 с. 67].

Яскравим прикладом термінологізації, що викликає розширення значення мовної одиниці, може слугувати утворення терміна *супутник* «небесне тіло, яке рухається навколо планети або зірки». Спеціальне значення слова постало на ґрунті загальноновживаних його значень, поданих у словнику як «той, хто йде, їде, подорожує і т. ін. разом із ким-небудь; той, хто постійно перебуває, живе, працює і т. ін. з ким-небудь; те, що завжди потрібне кому-небудь і постійно супроводжує його», «те, що тісно пов'язане з чим-небудь; те, що росте, зустрічається і т. ін. разом із чим-небудь або поблизу чогось» [2].

Як бачимо, термін *супутник*, маючи цілком спеціальне значення, застосовуване в астрономії, в цілому зберігає основний елемент значення загальновідомого слова «те, що супроводжує кого-, що-небудь». При цьому фахова лексема не називає якийсь один предмет із числа подібних: супутником будь-якого небесного тіла може бути інше небесне тіло або технічний об'єкт (наприклад, штучний супутник Землі). Отже, термінологізована лексема *супутник* помітно розширила своє значення, порівняно із одиницею загальноновживаної лексики.

Незважаючи на вищезазначене, маємо констатувати, що здебільшого термінологізація викликає звуження семантики слова, на що вказує й багато дослідників. На відміну від термінологізації, детермінологізація часто спричиняє розширення значення слова аж до появи у словнику одиниці з максимально широкою семантикою.

За традиційним уявленням детермінологізацією називають «уживлення» термінів у загальну мову. Учені включають до детермінологізації як процеси поступового узагальнення термінологічного значення (так звана функціональна детермінологізація), так і появу різних нових значень і, відповідно, нових утворень на основі фахової одиниці (семантична детермінологізація). Обидва процеси мають наслідком явище, коли «термін покидає вузьконаукову систему свого функціонування і стає відомим не тільки обмеженому колу спеціалістів конкретної галузі знань, а всім носіям мови» [10, с. 206]. В основі розвитку нетермінологічних значень від термінологічних, на думку О. Тур, лежить абстрагуюча властивість людського мислення – встановлювати зв'язки між поняттями наукової і побутової сфер.

Деякі вчені відзначають, що детермінологізація може мати в мові два вияви: 1) уходження терміна у формі слова з термінологічним значенням до складу загальної мови; 2) перенесення значення колишнього вузькоспеціального слова (часто шляхом метафоризації) на нову одиницю побутового словника [12 с. 134].

Найприйнятнішою в мовознавстві є думка про тісний зв'язок детермінологізації з розширенням значення слова. Зокрема, прихильниця такого погляду О. Єрмакова називає розширення семантики одним із виявів процесу детермінологізації й деполітизації, що спостерігаються, наприклад, у словах *фігурант* (із колишнім значенням «статист» і сучасним «той, хто десь якимось чином фігурує»), *користувач* («особа, у якої в користуванні

знаходиться яке-небудь майно» і «той, хто користується чим-небудь»), *розстріляти* («виконати найвищу міру покарання» і «піддати обстрілу») та ін.

Багато дослідників, серед яких І. Гальперін, М. Мостовий, Н. Лебедева, К. Посиліна, трактують детермінологізацію власне як розширення терміном свого значення. Наприклад, Н. Лебедева і К. Посиліна, з'ясовуючи проблему детермінологізації спеціальної лексики на прикладі професійної мови, у тому числі жаргону й сленгу, стверджують, що при детермінологізації жаргонової одиниці «семантична структура слова значно ускладнювалася, оскільки на спеціальне значення накладалося загальноновживане» [8, с. 172]. Дослідниці наводять приклад розширення семантики церковного терміна *халтура* «служба за померлим, відспівування», запозиченого корпоративним жаргоном через метафоричне використання слова в значенні «крадіжка в домі, де знаходиться померлий»—«легка пожива, на відміну від пограбувань, пов'язаних із ризиком». Зрештою в загальнономовному словнику *халтура* позначає будь-яку легку поживу або прибуток.

Досліджуючи функціонування детермінологізованих лексем у художньому тексті, Ж. Красножан звертає увагу на те, що для розширення семантики такими одиницями використовується одна або кілька сем смислової структури слова, які вказують на форму, зовнішній вигляд позначуваного предмета [7, с. 176]. Так, слово *ілюмінатор*, відоме нам у значенні терміна «кругле, з грубого скла вікно на кораблі», у контексті «Вікно я зробив собі, як ілюмінатор» втрачає своє первинне термінологічне значення і вживається для вказівки на форму звичайного вікна [7, с. 176]. Як бачимо, за логікою міркувань дослідниці розширення семантики терміна відбувається на підставі його метафоризації.

У своїй роботі ми керуємося розумінням детермінологізації як однієї з причин розширення значення слів у мові. Зважаючи також на тлумачення розширення значення у працях Т. Бевз як приховування конкретної семантичної ознаки, зорієнтованої на певний предмет, та витіснення її більш загальною ознакою, що дозволяє співвідносити слово з ширшим колом явищ, вважаємо детермінологізацію важливим процесом, який часто викликає появу нових одиниць із максимально широким семантичним обсягом.

Під дією різних екстралінгвальних і власне лінгвальних чинників загальноновживана мова поповнилася великою кількістю одиниць загальнотехнічної, економічної, військової, медичної, будівельної, педагогічної, юридичної, лінгвістичної, соціально-політичної, мистецької термінології тощо: *аванс, аварія, автономія, адаптація, акробат, аксіома, акцент, алгоритм, алерген, ампула, ампутація, амуніція, анафема, андеграунд (андерграунд), апеляція, апендикс, апетит, апогей, асиміляція, аскет, атлет, аудит, баланс, болото, бонус, бутафорія, вакуум, вектор, вердикт, гібрид, гіпотеза, гротеск, дебати, дисфункція, допінг, дрейф, експансія, кодекс, офсайд, паритет, плацебо, ремікс, рецензія, рецидив, римейк, фальстарт, юриспруденція* та багато ін.

Отже, фахова лексика є важливою складовою словника будь-якої мови. уходячи до загального вжитку, терміни не перестають функціонувати в межах відповідних терміносистем. При цьому освоєння розмовною мовою спеціальної лексики часто спричиняє розширення значення термінів до появи в загальнонародному словнику одиниць із максимально широкою семантикою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бевз Т. Загальні закономірності семантичної деривації (на матеріалі неологізмів педагогічної галузі). *Наукові записки*. Кіровоград, 2001. Вип. 35. С. 3–7.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Гальперін І. Стилїстика. Москва : Вища школа, 1977. 336 с.
4. Головин Б. Введение в языкознание. Москва : Высш. шк., 1977. 311 с.
5. Даниленко В. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов. *Исследования по русской терминологии*. Москва, 1971. С. 7–67.

6. Д'яков А. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. Київ: ВД «КМ Academia», 2000. 218 с.
7. Красножан Ж. Функції детермінологізованих лексем у художньому тексті. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон, 2009. Вип. IX. С. 175–177.
8. Лебедева Н. Детермінологізація в корпоративному дискурсе (на матеріалі спеціальної лексики) / Н. М. Лебедева, Е. С. Посылина. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Симферополь, 2007. Т. 20 (59). № 1. С. 170–173.
9. Михалевич О. Термінологізація та детермінологізація в економічній терміносистемі. *Мовознавчий вісник: зб. наук. праць*. Черкаси, 2009. Вип. 9. С. 135–141.
10. Панько Т. Українське термінознавство: підручник / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. Львів : Світ, 1994. 216 с.
11. Стасевський С. Шляхи виникнення термінологічних значень. *Культура слова*. 1978. Вип. 15. С. 66–70.
12. Суперанская А. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. Москва : Наука, 1989. 246 с.
13. Тиха Л. Термінологічна лексика як компонент метафоричних конструкцій (на матеріалі поезій Івана Драча). *Вісник Львівського університету*. Львів, 2004. Вип. 34. Ч. I. С. 493–498.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т.Г. Окуневич

УДК 811.161.2'42'373

Заєць О. В.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТІВ «ВОДА» ТА «ВОГОНЬ» У ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА ТА МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

У статті описано термін «концепт» як основне поняття когнітивної лінгвістики. Відображено особливості вживання концептів «вода» та «вогонь» у прозових творах О. Гончара та М. Стельмаха.

Ключові слова: концепт, вода, вогонь.

The article describes the term concept as the basic notion of cognitive linguistics. The features of the use of the concepts of water and fire in the prose work of O. Honchar and M. Stelmakh are shown.

Key words: concept, water, fire.

У сучасному мовознавстві характерна посилена увага до відображення лінгвістичних явищ, що спостерігаються у національній мовній картині світу. Одним із актуальним є когнітивно-культурологічний підхід, який розкриває зміст базових концептів. Це дає можливість проаналізувати особливості відображення концептів у свідомості народу та їхнє «матеріальне» відображення у мові, адже контекст використовуваних концептів, термінологічне значення залежать від етносу, його обізнаності зі звичаями, культурою. Тому саме ці чинники утворюють первинну семантику концепту. Виявлення змістового наповнення концептів не обмежується тільки лінгвістикою, а й потребує залучити поняття з логіки, філософії, психології й культурології.

Актуальність роботи зумовлена недостатнім вивченням концептів “вода” та “вогонь” у сучасній лінгвістиці, зокрема в художніх текстах.

Мета статті полягає у виявленні семантико-стилістичних особливостей функціонування вербалізаторів концептів «вода» та «вогонь» у прозових творах Олесь Гончара та Михайла Стельмаха.

Відповідно до зазначеної мети нами було сформульовано таке завдання: дослідити особливості вживання лексем, що відтворюють концепти “вода” та “вогонь” у творах Олесе Гончара та Михайла Стельмаха.

Предметом дослідження нашої статті є номінативи концептів “вода” та “вогонь” у творах Олесе Гончара та Михайла Стельмаха.

Джерельною базою нашого дослідження слугувала прозова спадщина Олесе Гончара та Михайла Стельмаха. Загальним обґрунтуванням поняття «концепт» присвячені наукові праці С. Аскольдова, О. Селіванової, В. Попової, О. Кубрякової, І. Стерніна та ін. Дослідженню семантико-культурологічних рис окремих концептів присвятили свої дослідження О. Єфименко, О. Дубчак, Н. Шаповалова, Н. Мех, В. Козирева та ін. Однак велика частина українських концептів залишається не вивченою, а без глибинного їх розкриття неможливо повністю осмислити своєрідність української мовної картини світу. Тож на часі вивчення окремих частин останньої, зокрема на матеріалах творів Олесе Гончара та Михайла Стельмаха розкриємо сутність та специфіку використання засобів вербалізації концептів «вода» та «вогонь».

Концепт виступає головним семантичним терміном когнітології. Поняття концепт, за своєю суттю, є ментальним утворенням, що формується у свідомості людини. Цей термін є багатозначним, так як його вивчення задіює багато напрямів досліджень.

Лінгвістичний словник української мови трактує поняття концепт як явище того ж порядку, що і значення слова, але розглядається в іншій системі зв'язків: значення – в системі мови, поняття – в системі логічних відношень та форм, що досліджуються як у мовознавстві, так і в логіці [5, с. 384]. Тлумачний словник визначає концепт як формулювання, загальне поняття, думку [2, с. 275]. Лінгвісти по-своєму трактують цей термін. Найґрунтовнішим і найповнішим, на нашу думку, є визначення Д. Ліхачова: «Концепт – це сукупність усіх значень і понять, що виникають під час проголошення й осмислення певного слова у свідомості індивіда. Концепт можна визначити як систему уявлень, образів, асоціацій, які народжуються під час свідомого та несвідомого сприйняття інформації та асоціювання» [6]. Цікавою є думка Ю. Степанова, де він говорить про те, що «концепт – основний осередок культури у ментальному світі людини; «жмуток» уявлень, понять, знань, асоціацій, переживань [4, с. 43].

Спираючись на ці визначення ми спробуємо дослідити семантико-стилістичні функції концептів «вода» та «вогонь» у прозових творах Олесе Гончара та Михайла Стельмаха.

У концептуальному середовищі прозових творів Олесе Гончара дуже часто виявляємо мариністичні пейзажі. Концепт «вода» у його романах представлений лексемами *море, річка, ставок, плавні, узбережжя, болото*, які несуть за собою фольклорну семантику. У давнину вода означала зародок, початок нового життя, його продовження. Також вона є символом святості, очищення від гріхів, магічних впливів, тому автор вдається не тільки до народних надбань, а й додає свої вкраплення в семантику концепту. О. Гончар описує море як небезпечну водну стихію, яка не тільки дає життя, а й може забрати його: «*Море, що спершу, прозоро просвічувало аж до дна і зверху було веселим, синім, щодалі мовби темнішає, важчає, воно стає і справді чорним, можна зрозуміти чому його так назвали...*» [1]. Письменник розширює концепт «вода», додаючи назви опадів: *дощ, циклон, злива, «буря вод», наводок*. Ці конотації несуть за собою сумний, песимістичний настрій, де вода показана як руйнівна сила: «*Незадовго перед цим пройшов – циклон, кілька днів лютував шторм ураганної сили і такого оце накоїв...*» [1].

Зовсім по-іншому зображує першостихію води у своїх творах Михайло Стельмах. Концепт «вода» у нього представлений таким асоціативним рядом як *блід, струмок, болото, повінь, хвиля, сльоза, роса*. Цікавою є назва роману «Чотири броди», яка символізує людське життя: «*...блакитний, як досвід, – дитинство, потім, наче сон, – хмільний брід кохання, далі – безмірної роботи і турботи, а зрештою – онуків і прощання*» [3]. Додаючи прикметники та дісприкметники до вищеописаних лексем, автор намагається викликати у читача почуття реальності зображуваного об'єкта, наприклад, *хмільна, непочата, дощова вода; сині, чорні,*

невиплакані сльози; свіжі роси; зелені хвилі. М. Стельмах ніби «оживляє» образ води, використовуючи дієслова *вимиває, нуртує, шаленіє, зітхає*, наприклад: «...поливали й росли дощові води, напували свіжій роси, ... і вирости, мов лози над водою» [3].

Знаходимо у обох письменників гідроніми *Дніпро* та *Дунай*, які слугують не лише для територіального визначення описаних подій, а й мають глибокий підтекст, наприклад, у О. Гончара *Дніпро* – це ріка спогадів, дитинства: «*Дніпро! Синя пісня твого дитинства, ось він уже вдарив у вічі блакиттю, могутнім розливом світла, вигнувсь дугою биків, забілів мереживом піни з високої греблі... Сила й гармонія. Блиск і чистота*» [1]. М. Стельмах використовує рядки із народної пісні «Ой думай, думай чи перепливеш Дунай...», нагадуючи кожній людині про своє призначення на землі.

Не менш яскраво відбито концепт «вогонь» у творчості письменників, адже разом із концептом «вода» вони творять нерозривну єдність. У дохристиянських віруваннях люди були сонцепоклонниками і вважали вогонь за дар Божий, тому семантика вогню впливає із народних уявлень. У прозі О. Гончара функціонують такі лексеми на позначення концепту «вогонь»: *сонце, вогнище, багаття, світило, іскра, полум'я*. Часто вживаною є саме лексема *сонце*, яка, на нашу думку, є основою для першостихії вогню. Автор використовує прикметники *велике, ласкаве*, щоб вказати на його позитивну семантику. У своїх антивоєнних романах О. Гончар репрезентує концепт «вогонь» і послуговується такими лексемами як *бій, вибух, постріл, порох, дим, снаряд*, наголошуючи на загрозливій ситуації та негативній семантиці слів. Використовуючи їх, автор створює градацію за допомогою таких дієслів: *тріщить, горить, валиться* – наслідок небезпечності цієї стихії.

М. Стельмах уживає такі лексеми для опису концепту «вогонь»: *сонце, зорі, свічка, світило, відблиск*. Схід *сонця* він описує як початок нового дня, народження чогось світлого і теплого, наприклад: «*Вона в житті не проспала сонце. Ні разу! Якби він був малярем, то намалював би її з сонцем на плечі*» [3]. Письменник неодноразово наголошує на позитивній семантиці концепту *вогонь*, вбачаючи у ньому неймовірну силу, енергію, істину, цитуємо: «... це такі дні, що наше життя до сонця повертають». Використовуючи лексему *очі* у поєднанні з лексемою *вогонь*, автор відтворює експресивно-емоційну функцію концепту, наприклад: «... і в очах блиснув щасливий вогник здогадки...» або «... а молоді, невтомлені очі палахкотіли завзятими синіми вогниками, пильно оглядаючи і людей, і широкі простори» [3].

Отже, вивчивши семантико-стилістичні функції концептів «вода» та «вогонь», ми дійшли таких висновків: номінативами концепту «вода» у творах Олесея Гончара виступають такі лексеми як *море, річка, ставок, лиман, затока, плавні, узбережжя, болото, дощ, циклон, злива, наводок*; у творах Михайла Стельмаха – *блід, струмок, болото, повінь, хвиля, сльоза, роса*; номінативами концепту «вогонь» у Олесея Гончара є такі слова як *сонце, вогнище, багаття, світило, іскра, полум'я*; у Михайла Стельмаха виступають такі лексеми: *сонце, зорі, свічка, світило, відблиск*. Використовувані письменниками номінативи мають як позитивні, так і негативні конотації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончар О. Твори: В 7-и т. Київ : Дніпро, 1987.
2. Словник української мови : В 11-ти томах. Київ : Наукова думка, 1971. 802 с.
3. Стельмах М. Твори: В 7-и т. Київ : Дніпро, 1984.
4. Степанов Ю. Константы : Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва : Школа «Языки русской культуры», 1997. С. 43.
5. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва : Сов. энциклопедия, 1990. 683 с.
6. Философский энциклопедический словарь. / Гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. Москва : Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.
7. Лихачев Д. Русская культура. URL: <http://www.den-za-dnem.ru>.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І. В. Гайдаєнко

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА ПРИРОДА ПОРІВНЯЛЬНИХ ЗВОРОТІВ У ТВОРАХ РОМАНА ІВАНИЧУКА

У статті досліджено функціонування та семантика порівняльних зворотів, виявлених у творах Р. Іваничука.

Ключові слова: тропи, порівняння, семантика функції.

The article deals with the functioning and semantics of comparative turns revealed in the works of R. Ivanychuk.

Key words: trope, comparison, semantics of the function.

Сучасне мовознавство, зокрема й українське, характеризується посиленими інтересом до семантичних особливостей вербальних засобів художніх текстів. Функціональність тропейних одиниць пов'язана з семантичним механізмом відповідної моделі та її лексичним наповненням, що виникає як результат реалізації художньо-естетичної функції твору, що відбувається в процесі повного або часткового семантичного перетворення словникових одиниць. Для розуміння цього процесу важливо дослідити семантику вихідної вербальної одиниці та з'ясувати специфіку актуалізації та пов'язані з нею контекстуальні умови.

З'явилося чимало праць в українському мовознавстві, що стосуються теоретичних засад вивчення семантики слова та його стилістики (Л. Лисиченко, О. Селіванова, В. Жайворонко). Однак, незважаючи на це, проблема лінгвостилістичного аналізу структури слова все ще залишається актуальною.

Актуальність роботи зумовлена недостатньою увагою лінгвістів до особливостей порівнянь у творах Романа Іваничука, а отже необхідністю глибокого їх вивчення.

Метою статті є дослідження лінгвостилістичних особливостей порівнянь, виявлених у творах Романа Іваничука.

Відповідно нами було визначено таке завдання: описати лінгвостилістичну специфіку порівнянь у творах Романа Іваничука.

Предметом вивчення у нашій статті є вербалізатори порівнянь, виявлені у досліджуваних творах та їх семантико-стилістичні особливості.

Загальним терміном тропи охоплюються слова, словосполучення і вирази (образи), що вживаються в переносному значенні і служать виразності мови. До тропів належать порівняння, метафора, метонімія, синекдоха, епітет, гіпербола, літота, оксюморон, перифраз, персоніфікація.

Тропи – цілісна система виражальних засобів.

Із цього приводу, лінгвіст Л. Мацько пише: «Належність тропів до однієї системи засвідчується опозиційністю їх один до одного та наявністю між ними проміжних форм змішаного походження: метафоричний епітет, порівняльна метафора тощо» [1, с. 321].

А. Бєлий із цього відповідно зазначає, що в поетичній мові форми виразності невіддільні одна від одної; «вони переходять одна в одну...; один і той самий процес живописання, проходячи різні фази, постає перед нами то як епітет, то як порівняння, то як синекдоха, то як метонімія, то як метафора» [2, с. 71].

Це підтверджує раніше висловлену думку О. Потебні про те, що «якість тропа мінлива» і «у вузькому розумінні троп є завжди стрибок від образу до значення» [5, с. 187].

Поетична ж мова створюється за допомогою троп та фігур, живе ними, вибудовує свій той образний світ. без якого її самої немає. Так письменник стає художником, майстром слова [1, с. 322].

«Порівняння, за словами стиліста Л. Мацько, – це тропейні фігури, в яких мовне зображення особи, предмета, явища чи дії передається через найхарактерніші ознаки, що є

органічно властивими для інших. Якість порівняння залежить як від світогляду і світосприймання письменника, так і від його мовних традицій» [1, с. 339].

Про їх місце та важливість у стилістичній системі мови можна судити зі слів видатного мовознавця О. Потебні: «Самий процес пізнання – є процес порівняння» [5, с. 255].

В основі порівняння лежать логічні операції виділення найсуттєвішої ознаки описуваного через пошук іншого, для якого ця ознака є виразнішою, зіставлення з ним і опис. У порівнянні розрізняють: суб'єкт порівняння (те, що порівнюють), об'єкт порівняння (те, з чим порівнюють) і ознаку, за якою один предмет (суб'єкт) порівнюється з іншим (об'єктом). Ознака може визначатися за кольором, формою, розміром, запахом, відчуттям, якістю, властивістю тощо [1, с. 360].

Виділяють порівняння логічні й образні. При логічних порівняннях встановлюється рівень подібності чи відмінності між предметами одного класу, беруться до уваги всі властивості.

У художньому мовленні творів Романа Іваничука важливим за своєю стилістичною і образотворчою навантаженістю виступає порівняння.

Порівняння, якими послуговується Роман Іваничук, мають різний характер. Зокрема, письменник влучно застосовує порівняльні конструкції, змальовуючи татарську орду, яка нівечила українські землі, жорстоко вбивала дітей і жінок.

Уже на початку роману автор подає їй влучну характеристику: «*Ніби болотний чорторий, вибухувала з-під землі брудною лавою орда і заливала майдан гетьманського двору на Гончарівці, що за півверстви від Батурина*» [3, с. 3]. Він порівнює її з болотним чорториєм, брудною лавою, не шкодуючи на це красномовних епітетів *болотний, брудна* з негативним смислом.

За допомогою образного порівняння мов гирями об стіл, вираженого сполученням іменників з прийменником, письменник художньо змальовує образ царя: «*Цар біснувався: вдаряв кулаками, мов гирями об стіл, випльовував сповнені ненависті слова, і складалися вони для Єніфанія в суцільне прокляття в Україні*» [3, с. 19].

Таким чином, порівняння мов *гирями об стіл* разом із негативними дієслівними семами *біснувався, вдаряв, випльовував* зображує жорстокість царя, його ставлення до України, яка стала ареною страшних кровопролитних війн.

Аналізуючи використані письменником об'єкти порівняльних зворотів, виражених зоонімами *череда, худоба* тощо, розуміємо специфіку осмислення шістдесятниками свідомості людей колоніального суспільства як підвладних «стадному» інстинкту, призначених лише для механічного виконання наказів керівництва.

Словообразність поглиблюється завдяки актуалізації в атрибутивних словосполученнях семантики прикметників: *безсловесний, безправний, німий, покірний безсловесний* тощо, називаються ментально зумовленими ідіолістичними синонімами. Це відображено в такому тексті: «*Та ніхто не зрушився з місця, люд на очах ставав німою худобою*» [3, с. 19].

Метафоричного переосмислення й узагальнення словообрази набувають разом із кольороназвами та емоційно місткими і динамічними дієслівними формами, а також синонімізованими відповідниками та значенневими антиноміями концептів у порівняннях: «*Бо то не птахи, а небесні грозові діви, валькірії, які з дощових ниток в'ють хмарові куделі і випрядають з них золоті промені чистих блискавок*» [4, с. 32].

Або в іншому прикладі, де дівам-валькіріям протиставляється світлий образ Лебедиці, що уособлює боротьбу добра і зла: «*Недовго ждав; із-за скали вийшла дівчина, біла, мов шума під водоспадом*» [3, с. 33]. Яскравим порівнянням письменник формує образ Лебедиці, яка уособлює чистоту, вічність.

Як відомо, плазуни традиційно уособлюють підступність, лукавство, злобу. Недарма митець створює у романі «Орда» надзвичайно негативний образ карликів. Вони уособлюють російський царський уряд, який автор порівнює з плазунами. Ще сам князь

Меншиков, коли гнався за Мазепою, щоб скарати його лютою смертю залишав за собою в селах консистентів – малих людей, які зростом були як діти. Озброював їх шаблями й рушницями, і боялися їх селяни, не сміли виступати проти їхніх злочинних діянь. Хати займали, здійснювали грабіж, справляли собі забави, а селяни мусили їм коритися: *«Довго чи коротко летіли коні, по землі дудніли чи ширяли в повітрі, мов огненні змії, полишаючи після себе чорну смугу пожарищ»* [3, с. 62].

Роман Іваничук влучно виражає ставлення до них, послуговуючись рідковживаним іменником мишва: *«Збіглися карлики, мов мишва, до двору гречкосія, який не сплатив подушного; сховавшись за тином, обступили двір, а у дворі їхні гайдуки – відгодовані гевали в шароварах...»* [3, с. 57].

Яскравим прийомом є порівняння карликів з поліпами: *«Орда карликів суне на Україну, заповнює її, і прилипають вони, мов поліпи, до великих людей, залишаючи в їх душах назавше слід малості»* [3, с. 61].

Свого часу, разом із карликами письменник порівнює звичайних людей із бугаями – тваринами, які уособлюють силу, терпіння, витримку, саме таким майстер слова уявляв український народ того часу. Для цього письменник уводить до тексту порівняння: *«Вони позаймали хати, плюють людям в обличчя, сідають на мужиків верхи і поганяють, справляючи собі забави, а люди їм коряться, немов бугаї, яких ведуть хлопчачки за кільця, вправлені у ніздрі»* [3, с. 55].

Особливий концептуальний смисл відбивається в порівнянні, донесене до читача за допомогою використання прийому змалювання його очима героя. У нашому випадку – це отець Єпіфаній – образ неоднозначний, досить складний. Переповнений постійними ваганнями, докорами сумління перед Богом, якому прослужив усе життя, і людьми, які йому сповідувалися, відкривали свою душу, за яких він молився – таким він бачить зараз свій народ: *«Тоді Єпіфаній глянув на купи трупів, на людей, яких москалі дорізували, мов овець на бойні, тих людей, за яких він завше ревно молився»* [3, с. 6].

Зауважимо, що автор порівнює людей, використовуючи іменник *вівці*. Ці тварини живуть отарою, народжені для того, щоб померти, уособлюючи слабкість, покірність. Саме таким змальовує письменник український народ, який опинився в тяжкому і безвихідному становищі. Його нещадно ріжуть, а він не в силі відстояти свою гідність.

Послуговуючись порівнянням, вираженим іменником *кури*, письменник створює ефектну картину винищення козацтва: *«Він виконав її, вийшов до полковника Носа, хоч і не треба було заспокоювати козаків – їх безкарно вирізували, немов курей»* [3, с. 5]. Принизливо звучить порівняння козаків з курми – свійськими птахами, полохливими за своєю суттю, адже козаки завжди виступали уособленням мужності, справжньої сили, духовної й фізичної непокори.

Роман Іваничук за допомогою яскравих порівнянь, створює образи українських зрадників, не шкодуючи при цьому негативних сем: *«Той підупалий і пригноблений Скоропадський, а он стоїть гладкий, мов бечівка, – Полуботок...»* [3, с. 17]. Саме такими семантично насиченими порівняннями, у яких закладено глибинний контекстуальний смисл, письменник виражає свою модальність.

Митець зображує ще одного зрадника українського народу – отця Єпіфанія, мова про якого йшла вище, послуговуючись яскравими порівняльними конструкціями. Внутрішній психологічний стан героя, його настрої автор передає порівнянням: *«Полковник Ніс торкнувся долонею плеча отця Єпіфанія, але той стояв каменем, очі його були скляні, немов у мертвого, він дивився неблимно на полковника, ніби побачив його вперше»* [3, с. 8].

Порівняльним зворотом немов у мертвого, вираженого прикметником мертвий та сполучником немов, письменник передає той стан, у якому перебуває герой. Незважаючи на те, що фізично він ще живий, духовно він мертвий, його гнітить, убиває почуття зради, адже раніше Єпіфаній сумлінно служив своєму народові, зараз він став на інший шлях, що веде його у пільму власного самознищення. Відзначимо, що саме очі митець обирає об'єктом для порівняння, адже вони як ніщо інше віддзеркалюють справжній стан людини.

Таким чином, Роман Іваничук частотно у тексті звертається до концепту очі, з метою передати читачеві стан Єпіфанія: «...був він молодий, вродливий, а **очі** мав безбарвні, **ніби полудою зтягнуті**, крізь яку просвічувалися застигли зіниці мерця» [3, с. 10].

Порівняльною конструкцією *ніби полудою зтягнуті*, вираженою сполученням іменника *полудою* й дієприкметника *зтягнуті*, митець має на меті змалювати пустоту, що переповнює душу героя, його життя перетворилося на беззмістовне існування, його очі вже не виражають ніяких емоцій, ні негативних, ні позитивних, він сліпо йде за примарою служіння ідеї, що теж для нього є сліпою.

Автор повторно використовує концепт *смерть*, перефразованого й вербалізованого іменником *мрець*. Так Роман Іваничук ще раз наголошує на змертвінні душі Єпіфанія.

Отже, порівняльні конструкції, якими послуговується Роман Іваничук у своїх історичних романах «Орда» і «Мальва», мають різний характер. Колоритно зображено образи головних героїнь – Марії та її дочки Мальви за допомогою порівняльних зворотів. Порівняння виступають художньо-естетичним засобом творення нових смислових відтінків, емоційно-експресивного забарвлення.

Констатуємо, що образно-словесні засоби відображення картини світу в романах виконують найрізноманітніші стилістичні функції, вони сприяють глибшому пізнанню навколишнього світу, охоплюють широку гаму людських почуттів, поглиблюють психологічні характеристики ліричних героїв і певною мірою збагачують лексичний склад сучасної української літературної мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мацько Л., Сидоренко М., Мацько О. Стилїстика української мови. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
2. Белый А. Символизм как миропонимание. Москва, 1994. 81 с.
3. Іваничук Р. Орда: іст. роман. Київ : Укр. центр духов. Культури, 1994. 192 с.
4. Мальви : іст. роман / Р.І. Іваничук. Нью-Йорк : Наша Батьківщина, 1968. 138 с.
5. Потебня А. Из записок по теории словесности. Харьков, 1995. 105 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.В. Гайдаєнко

УДК 070 (450)

Ільвовський В.О.

ХАРАКТЕРИСТИКА ІТАЛІЙСЬКИХ ВИДАНЬ «LA REPUBBLICA» ТА «CORRIERE DELLA SERA»

У статті здійснено структурний аналіз італійських національних газет «*Repubblica*», «*Corriere della sera*», виділено рубрики видання, вказано на особливості розвитку ринку преси Італії.

Ключові слова: національна газета, рубрики газети, ринок преси.

The article deals with the structural analysis of Italian national newspapers «Repubblica», «Corriere della sera», the sections of the publication are highlighted, as well as the peculiarities of the Italian press market.

Key words: national newspaper, newspaper headings, press market.

За кількістю примірників газет на її жителів Італія належить до країн, що мають низькі показники, це пояснюється невеликою кількістю газетних видань та їх невисокими тиражами. Важливо також відзначити, що Італія, як зауважує дослідниця О. Варганова, історично відноситься до «телевізійних країн», тому візуальні ЗМІ користуються великою популярністю» [4, с. 125]. На думку Г. Рудницької, щоденна преса Італії чутлива до

економічних процесів, у зв'язку зі світовою економічною кризою обіг газет в Італії знизився на 4,3%, а доходи від реклами на 3% [3, с. 423].

У країні виділяють 9 категорій щоденних газет, 5 з них – інформаційні газети, інші відносяться до фахових видань. Велика частина тиражу припадає саме на інформаційні газети, причому основним попитом користуються національні газети. На думку дослідниці Г. Рудницької, останнім часом у країні спостерігається тенденція зниження тиражів газет у зв'язку з використанням читачами цифрових технологій та надання переваги Інтернет-виданням [3, с. 421].

В Італії існує лише три видання, що мають аудиторію понад 3 млн. читачів, – це римська «Repubblica», міланські «Corriere della sera» і «Gazzeta dello sport».

В Італії дуже розвинений ринок регіональної преси, що тягнє до місцевих новин. Саме тому провідні національні видання пропонують свої номери «бутербродами», тобто подвоєні версії національної та місцевої преси в поєднанні з різними додатками [4, с. 125].

На рівень продажу видань впливає наявність додатків (книг, дисків, касет). Звідси випливає тенденція, що турбує видавців: значне зменшення так званих heavy buyers (читачів, які купують газети чотири або більше разів на тиждень) і збільшення light buyers – випадкових читачів (які не мають одного пріоритетного видання), залучених однієї конкретної новиною, великою серією акцій або великою кількістю додатків і вкладок у газеті. Дослідники називають цей феномен «спадом вірності» [4, с. 126].

Цікавим явищем в країні є безкоштовні газети. Поряд з рекламними функціями вони виконують інформаційні завдання, зростають їх тиражі та географія поширення. Так, газета «Metro» розходить в Римі накладом 220 тисяч примірників, 230 тисяч примірників – в Мілані; газета «Leggo» накладом 220 тисяч примірників поширюються в Мілані, 230 тисяч примірників у Римі, 90 тисяч примірників у Турині, Флоренції та Болоньї, 80 тисяч примірників у Неаполі, 100 тисяч примірників у Венеції, Вероні і Падуї. Газета «City» видається накладом 230 тисяч примірників в Мілані, 100 тисяч примірників у Флоренції і Болоньї, 90 тисяч примірників в Неаполі, 220 тисяч примірників у Римі та 50 тисяч примірників у Барі [4, с. 126].

Основний спосіб поширення італійських газет – роздрібний продаж. За передплатою розходить лише 9% загального обсягу тиражу. Зрозуміло, що доходи від передплати – це не спосіб підтримки видання. Основним джерелом прибутку преси залишається реклама.

Здійснимо аналіз італійських газет, популярних за читацької аудиторією та накладом.

«**La Repubblica**» (в перекладі «Республіка») – національна лівоцентристська римська газета, що має найбільшу читацьку аудиторію. «La Repubblica» – італійська суспільно-політична газета, що дотримується лівих поглядів і змагається за звання найпопулярнішої в країні з «Corriere della Sera» [2].

Газета була заснована Еудженіо Скальфаро (Scalfari) 14 січня 1976 р. Видання було якісною недорогою газетою таблоїдного формату з яскравими заголовками, різноманітністю матеріалів. Поряд з інформаційним блоком велика увага приділялася коментарям.

Сьогодні «La Repubblica» видається форматом берлінер. Видавець – Gruppo Editoriale L'Espresso, редактор – Маріо Калабресі. Мова видання – італійська, ціна – 1,40 €, головний офіс знаходиться в Римі, наклад – 403 268 примірників [2].

Вихідні дані газети розміщені невеликим блоком відразу під логотипом газети. Кожен номер газети складається з 60 сторінок. Відразу під логотипом газети зазначено: «Засноване Еудженіо Скальфаро».

На першій шпальті газети дуже багато фотографій, що притягують погляд читачів. Усі винесені матеріали мають продовження на наступних сторінках.

Основними рубриками газети є: *Affari & Finanza* – Бізнес і фінанси, *D – la Repubblica delle donne* – жінки, *Diario* – щоденник, *Domenica* – неділя, *Il Lavoro* – робота, *Il Venerdì di Repubblica* – п'ятниця, *la Repubblica XL* – Республіка XL, *Metropoli* – метрополія, *R7, Salute* – охорона здоров'я, *Viaggi* – подорожі, *Velvet* – бархат.

Газета має додаток «Рим», в якому розміщуються матеріали міського характеру: інформація про ярмарки, події кримінального характеру, список виставок і музеїв, останні книжкові новинки та театральні прем'єри.

«La Repubblica» виділяється своїм негативним ставленням до католицької церкви. Також газета завжди критикувала партії, політиків, особливо їх «моральні принципи». У матеріалах газети можна помітити протистояння з колишнім прем'єром Італії Сільвіо Берлусконі, якого автори видання критикували за змішання інтересів його політичного та ділового життя.

«Corriere della sera» (в перекладі «Вечірній кур'єр») – національна щоденна міланська газета, одна з найпопулярніших в Італії. Заснована газета 5 березня 1876 р. італійським політиком і журналістом Еудженіо Тореллі Віоле (Eugenio Torelli Viollier). Головні конкуренти газети – римська «La Repubblica» і Туринська «La Stampa».

Штаб-квартира видання розташована в Мілані. Свою назву газета отримала в зв'язку з тим, що спочатку надходила в продаж з дев'ятої години вечора. Її гаслом є фраза «Свобода думки». На сьогоднішній день «Corriere della Sera» займає перше місце за популярністю серед друкованих видань Італії. Її тираж становить 410 242 примірників [1].

У різний час з газетою тісно співпрацювали такі автори, як Джованні Спадоліні (колишній прем'єр-міністр Італії), Діно Буццаті, Коррадо Альваро, П'єр Паоло Пазоліні, Індро Монтанеллі, Альберто Моравіа, Оріана Фаллачі та інші. У 1910-х і 1920-х років під керівництвом Луїджі Альбертіні газета стала найбільш читабельним виданням Італії, зберігаючи своє значення і вплив до сьогодні.

З травня 2015 року газетою керує Лучано Фонтана (Luciano Fontana). Газета належить італійській компанії RCS Media Group.

Національна газета «Corriere della sera» випускається в Мілані, де знаходиться дирекція, редакція, адміністрація і друкарня. Існує редакція в Римі. Загальнонаціональна газета охоплює всі регіони Італії. Газета має 44 сторінки.

Рубрики газети: на першому плані, політика, іноземні справи, хроніка, економіка, наука, культура, оголошення, телепрограма, спорт [1].

Так як основна редакція знаходиться в Мілані, то в газеті є додаток – остання сторінка під величезним заголовком «Мілан», повністю присвячена місцевим новинам.

Загалом італійська щоденна преса, як наголошує В. Рудницька, не стоїть осторонь таких світових тенденцій як комерціалізація новин, що пов'язана з діяльністю транснаціональних корпорацій, та інфотейтмент (поєднання у новинах інформації і розваги) [3, с. 421].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційна сторінка видання «Corriere della Sera». URL: <https://www.corriere.it>
2. Офіційна сторінка видання «La Repubblica». URL: <https://www.repubblica.it>
3. Рудницька Г. Італійська преса: сучасні тенденції в контексті висвітлення міжнародних подій. *Вісник Львівського ун-ту. Серія журн.*, 2013. Вип. 38. С. 419-424. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/viewFile/5408/5417>.
4. Энциклопедия мировой индустрии СМИ: Учеб. пособие для студентов вузов / Е. Л. Вартанова, М. И. Гутова, В. Л. Иваницкий; под ред. Е. Л. Вартановой. Москва : Аспект Пресс, 2006. 376 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.В. Рембецька**

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА МАТЕРІАЛІВ ХЕРСОНСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ “ХЕРСОНЩИНА ЗА ДЕНЬ”, “0552.UA”, “АРТКАВУН”

У статті розглядаються особливості трансформації жанрів сучасної журналістики в інтернет-медіа, досліджено подачу інформації в херсонських Інтернет-виданнях “Херсонщина за день”, “0552.ua” та “АртКавун”.

Ключові слова: Інтернет-видання, жанр, блог-стаття, медіа, Інтернет-ЗМІ.

The article deals with the peculiarities of the transformation of genres of modern journalism in online media, investigates the submission of information in the Kherson Internet editions “Kherson Region for the Day”, “0552.ua” and “ArtKavun”.

Key words: online edition, genre, blog article, media, internet-media.

На даному етапі розвитку суспільства Інтернет-ЗМІ стали найоптимальнішим та найшвидшим ресурсом для пошуку та переробки інформації. Саме тому можна сміливо назвати мережу четвертим видом медіа – на рівні з пресою, радіо та телебаченням.

Поштовхом для активного розвитку журналістики у Всесвітній павутині став факт вільного передавання даних, що є ідеальним підґрунтям для створення на її просторах видань. За останнє десятиліття помітний швидкий розвиток таких онлайн-ЗМІ, які активно трансформують жанрову систему журналістики, принципи подання й сприйняття інформації. І це не дивно, адже основною особливістю онлайн-видань є щохвилинне оновлення контенту, що дозволяє користувачеві бути завжди в курсі останніх новин. Саме тому можна сміливо говорити про трансформовану систему класичних жанрів журналістики, для якої характерні зменшення текстового обсягу, наявність великої кількості візуальних елементів, інтерактивність та персоналізація.

На сторінках херсонських Інтернет-видань (“Херсонщина за день”, “0552.ua”, “АртКавун”) найпопулярнішим жанром є тверда замітка з частим використанням гіпертексту. Б. Потятиник пояснює цю особливість таким чином: “Варто мати на увазі, що швидкість читання онлайн зазвичай повільніша, ніж друкованих видань (приблизно на 30%). Речення на екрані виглядають довшими, ніж аналогічні речення на папері, відповідно, більше часу іде на прочитання їх на моніторі. Отож, потрібно застосовувати коротші речення й простіші конструкції, без ускладненої пунктуації” [3, с. 96].

Це є основною причиною занепаду аналітичних жанрів на онлайн-ресурсах, адже для їх написання потрібно багато часу й уваги як з боку читача, так і з боку журналіста, який пише матеріал. Чого не скажеш про перегляд графічних матеріалів, з використанням діаграм та фотографій. Тож аналітичні жанри залишаються характерними для друкованих видань або набувають вигляду відео-блогів. Наприклад, на сайті “Херсонщина за день” часто поєднують текстові матеріали та відео-сюжети. У рубриці “Перехресний допит” автор матеріалів робить інтерв'ю з громадянами, пише короткий анонс та додає відео. У результаті, кожен користувач, який потрапляє на сторінку матеріалу, може прочитати короткий текст та у ненав'язливій формі передивитися відео-інтерв'ю. Такий метод подачі є найбільш зручним для сучасного оглядача онлайн-видань.

На головній сторінці таких Інтернет-видань, як “Херсонщина за день” та “0552.ua” можна помітити однакову тенденцію подачі інформації – використання гіпертексту, який у більшості випадків складається з одного речення й анонсує найважливіші події дня. За гіперпосиланнями користувач може обрати тему, яка його зацікавила, й, зробивши лише один клік, ознайомитися з детальною інформацією. Інтернет-видання “АртКавун” на головній сторінці має значно менше подібних гіперпосилань. Згідно з закордонними тенденціями, такий підхід може привести до зменшення кількості відвідувачів сайту, адже загальною тенденцією є уникнення головних сторінок, які не містять нічого, окрім логотипу,

назви, або взагалі складаються з прив'язки до архівів, можливостей для обговорення та іншими допоміжними засобами. Більшу частину головної сторінки Інтернет-видання “АртКавун” займає інформація про сайт та його особливості, а також останні коментарі користувачів, що свідчить про особливу увагу редакторів до діалогу з користувачами.

Для успішного функціонування Інтернет-ЗМІ важливо, щоб читач постійно отримував нову інформацію під час кожного візиту ресурсу. Оскільки темп сучасного інформаційного життя значно прискорений і змушує економити час користувачів, це наштовхує редакції видань у мережі до мінімуму інформації. У результаті – велика кількість гіперпосилань та зображень. До того ж, готуючи матеріал, журналіст увесь час запитує себе, чи подає він аудиторії те, чого вона досі не знала. Постає питання, у який спосіб надати унікальну, цікаву, недоступну деінде інформацію, щоб відвідувачі залишалися на сайті видання як можна довше? Очевидно, що інформаційний привід для таких матеріалів не з'являється щохвилини.

Проте перевагою Інтернет-видання “АртКавун” є його особлива увага до коментарів відвідувачів. Саме такий діалог з зацікавленим читачем за допомогою форумів або гостьової книги є основною перевагою Інтернет-ЗМІ над друкованими виданнями. Журналістика у мережі є гіперінтерактивною, що дозволяє їй швидко розвиватися й набувати популярності. Також це дає чималі переваги для редакції, адже вона може з легкістю дослідити, який матеріал викликав резонанс, а який – залишив читача байдужим до себе. Важливість взаємодії з аудиторією підкреслює І. Лапіна: «Щоб домогтися максимальної ефективності впливу на аудиторію, треба брати до уваги зворотний зв'язок з нею. Це необхідний елемент будь-якого процесу управління» [1, с. 52].

Репортаж в онлайн-ЗМІ може бути трансформований до коротких інформаційних повідомлень з місця подій, підкріплених фотографіями, аудіо- та відеоматеріалами. Якщо у повідомленнях є посилання на інформацію, отриману з різних ЗМІ, такі повідомлення можна вважати трансформованим оглядом преси.

З іншого боку, саме через неконтрольованого авторами поширення інтелектуальних продуктів, що стало наслідком вільної передачі даних, на просторах Інтернету можна часто зустріти неякісні або кілька разів дубльовані матеріали – усе заради того, аби бути в числі перших ЗМІ в пошуковій системі. Більш того, Інтернет-журналістика – це явище, яке потребує доопрацювань і аналізу, тому що в деяких випадках навіть важко визначити тип Інтернет-видання [4, с. 83]

М. Чабаненко писала, що неможливо поділити всі Інтернет-ресурси на ЗМІ і не ЗМІ [5]. Виникає запитання, чи можемо ми, наприклад, зарахувати блог до групи «ЗМІ». Через недосконалість критеріїв, за якими можна типологічно поділити ЗМІ, а також ще не сформованої системи онлайн-журналістики, відповідь точно не сформована. Проте дослідники Інтернет-журналістики схиляються до того, що блог-статтю можна виділити як окремий жанр онлайн-журналістики. Про це пише у своїх дослідженнях К. Пилипенко. Він звертає увагу на емоційне забарвлення та появу авторського власного Я. Якщо раніше журналісти не мали права на власну думку в своїх матеріалах, то тепер існування блога без цього є неможливим [2, с. 94].

Можна зробити висновок, що варто провести аналіз трансформацій, які відбуваються на сьогоднішній день з жанрами онлайн-видань, враховуючи при цьому специфіку матеріалів новітніх медіа. Необхідно також стандартизувати Інтернет-ЗМІ для уникнення суперечливих тлумачень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лапіна І. Научно-популярное телевидение. Драматургия мысли. Москва : Аспект Пресс, 2007. 160 с.
2. Пилипенко К. Блог-стаття як новий жанр інтернет-журналістики. *Держава та регіони : наукововиробничий журнал. Класичний приват. ун-т. Запоріжжя*, 2011. С. 92–94.
3. Потятиник Б. Інтернет-журналістика: навч. посібн. Львів: ПАІС, 2010. 244 с.

4. Тонкіх І. Проблема типології Інтернет-ЗМІ. *Держава та регіони : науково-виробничий журнал. Сер.: Соціальні комунікації*. 2010. № 2. С. 79–84.
5. Чабаненко М. Інтернет-ЗМІ як складова частина системи засобів масової інформації України : монографія. *Держ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т» М-ва освіти і науки України*. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. 183 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.В. Рембецька**

УДК 84'373.2:82-311.9

Карєва Л.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ У ТВОРАХ НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ

У статті висвітлено основні аспекти дослідження функцій власних назв у наукових фантастичних художніх текстах. Метою цієї розвідки є аналіз вживаних власних назв у творах українських письменників-фантастів, які досі не були під пильною увагою науковців. Також в статті висвітлено основні функції власних назв, що використовуються в творах наукової фантастики.

Ключові слова: літературна ономастика, власна назва, функція.

The article covers the main aspects of the study of the functions of proper names in scientific fantastic artistic texts. The purpose of this intelligence is to analyze the use of their own names in the works of Ukrainian science fiction writers, which were still not under the close attention of scholars. Also, the article highlights the main functions of the proper names used in the works of science fiction.

Key words: literary onomastics, own name, function.

Останнім часом увагу лінгвістів почали привертати власні назви, що активно використовуються письменниками у художніх текстах. Вивченням таких пропріальних одиниць (поетонімів) займається літературна ономастика. Протягом останніх десятиліть за різнобічністю, географією в ономастиці та й в цілому за кількістю на перше місце виходять поетонімичні студії. Увага науковців продовжує зростати до питань літературної ономастики в цілому та до функціонування власних назв у творі зокрема.

Протягом останніх десятиліть дослідники все більше уваги приділяють проблемам літературної ономастики, зокрема вивченню власних назв, зафіксованих у художніх творах. Принципи творення та функціонування таких пропріальних одиниць потребують різнобічного студіювання. Особливо це стосується наукової фантастики – жанру художньої літератури, метою якого є художнє зображення вигаданого фантастичного світу як реально існуючого на підставі чотирьох ознак: фантастичності, науковості, орієнтації на сучасність і спрямованості у майбутнє.

Незважаючи на значну кількість виконаних досліджень у сфері власних назв, твори українських письменників-фантастів ще не були об'єктом вивчення, що й зумовлює актуальність теми нашого дослідження.

Наукова фантастична література як об'єкт дослідження багатогранна, тому її можна вивчати в різних аспектах. Нас цікавлять оніми, які автор використовує у своєму науково-фантастичному романі. Варто зазначити, що для такого жанру характерна орієнтація на високі досягнення наукової та технічної думки; поряд із фантастичними елементами, у ньому мають місце наукові гіпотези, технічна фантазія, мисленнєве експериментування (що присутнє в романі, який досліджується). Серед сюжетів наукової фантастики часто зустрічаються польоти на інші планети, робототехніка тощо.

Зазначимо, якщо у фантастичному романі фантастичним є насамперед художній простір, то у науково-фантастичному романі – час. Український науково-фантастичний роман представляють В. Владко («Аргонавти всесвіту», Д. Бузько, («Кришталевий край»), О. Бердник («Чаша Амрїти»), О. Авраменко та В. Авраменко («Жменя вічності»), М. Руденко («Син Сонця – Фаєтон») та інші письменники.

Серед відомих вітчизняних дослідників, які зробили вагомий унесок у розробку загальних принципів та методів дослідження поетонімів, варто згадати Л. Белея, В. Галич, В. Калінкіна, Ю. Карпенка, Г. Лукаш, М. Мельник, В. Михайлова, І. Черновалюк, Т. Шотову-Ніколенко та інших.

Засновниками науково-фантастичної літератури в Україні можна вважати В. Винниченка та Ю. Смолича. Серед сучасних представників наукової фантастики фігурують імена О. Авраменка, О. Бердника, В. Бережного, В. Владка, Н. Гайдамаки, Н. Околітенко, О. Тесленка та інших майстрів художнього слова. Творчість згаданих письменників є основним джерелом, дослідження поетонімів, що побутують у фантастичних текстах.

Метою розвідки є характеристика особливостей використання власних назв в науково-фантастичних творах.

Ономастикон художнього тексту представлений системою власних назв, кожна з яких несе у собі певне функціональне навантаження. Отже, поетоніми, вжиті автором у художньому творі, добре вмотивовані й спрямовані на досягнення визначеної мети. Функціональні особливості пропріальної лексики досліджувалися багатьма мовознавцями. Для кращого розуміння поняття функція звернемося до лінгвістичного словника, за яким поняття «функція» розуміємо як призначення, роль, яку виконує одиниця мови під час її відтворення в мовленні [1, с. 56].

В. Бондалєтов виділяє такі основні функції онімів: номінативну, ідентифікаційну, диференційну; і другорядні (похідні): соціальну, емоційну, акумулятивну, дейктичну, функцію «введення в ряд», адресну, експресивну, естетичну, стилістичну [3, с. 21].

В. Калінкін розглядає два види функцій поетонімів: інформаційно стилістичний (номінативна, ідентифікуюча, описова, локалізуюча, фонові, соціальна) та емоційно-стилістичний (характеризуюча, експресивна, емоційно-оцінна, алюзивна, символічна). Стилїстичні функції поетонімів виражаються різноманітними шляхами: через фонетичні засоби (алїтерацію, асонанс, апокопу, афєрезу, омофонїю, омографїю, паронїмію), промовистими іменуваннями, через контекст, граматичні засоби (морфологічні та синтаксичні), через включення до складу стилїстичних фігур (антономазїї, метафори, метонїмії, епітетів тощо).

В. Михайлов виділяє такі функції поетонімів: характеристичну, ідеологічну, локалізаційну, структурно-композиційну [5, с. 16-17].

Л. Белей, досліджуючи літературно-художні антропоніми, запропонував розрізняти їх за стилїстичною функцією, що ґрунтується на принципі стилїстичної домінантї. Таким чином він виділяє чотири групи літературних антропонімів: нейтральні, характеристичні, дейктичні й ідеологічні [2, с. 8].

Функціонування власних назв у тексті має свою специфіку. Власні назви мають бути стилїстично правильними і точними, відповідати духу, ідеї, метї твору, зобов'язані передавати характерний колорит, а іноді – певний спеціальний сенс, особливе значення, в якому виражена авторська ідея. Вдало дїбране ім'я стає додатковим засобом характеристики персонажа, підсилює емоційне враження від усього твору. Функцій літературної онїмії може бути безліч, а пошук стрункої, загальноприйнятої класифікації функцій поетонімів повинен продовжуватися, адже ні в українській, ні у міжнародній ономастиці дослідники поки що не розробили єдиної такої систематизації.

Функціонування власних назв у тексті має свою специфіку. Власні назви повинні бути стилїстично правильними і влучними, відповідати духу, ідеї, метї твору, зобов'язані передавати характерний для твору колорит, а іноді – і певний спеціальний сенс, особливе

значення, в якому виражена авторська ідея. Вдало дібраний поетонім стає додатковим засобом характеристики персонажа, підсилює емоційне враження від усього твору.

Більшість власних назв в українських науково-фантастичних творах, що вживає автор, є реальними, наприклад: Максим (Микола) Нечипорук, Федір Іванович, Оксана, Володя Скрябін та інші. Зважаючи на цей факт, відзначаємо, що ці імена у творі виконують номінативну функцію. Однак не всі поетоніми у творі є реальними, серед них значна кількість відзначається оригінальністю і неоднозначністю. Зокрема М. Руденко використовує цікаву назву племені – плем'я Благородного Какаду, що мешкало на території великого міста Брісбена (Австралія). Цей поетонім виконує не лише номінативну, а й характеризуючу функцію. Отже, назва Благородний Какаду не є випадковою.

У романі Братів Капранових «Приворотне зілля» на перший план виступає міфологема відьми, яку використовують для називання всіх осіб жіночої статі (Леся, Тетяна, баба Кабачиха, Палажка-парторгова жінка).

Серед антропопоетонімів цього племені нам відомі імена вождя Ечуки та його сина Акачі. Крім номінативної функції, ці поетоніми виконують, на нашу думку, локалізаційну функцію. Адже лише в Австралії є назва міста Ечука, а власної назви Акачі взагалі не зустрічаємо. Тому можемо стверджувати, що ці імена є характерними саме для цього материка – Австралії.

Звернемо увагу на антропопоетоніми, які використовує О. Тесленко у своєму фантастичному творі «Дьондюранг». Ім'я головного героя Дьондюранг (а це біокібер з міста Інкана) співзвучне з назвою твору. У першу чергу цей антропопоетонім виконує номінативну функцію, тобто називає свого власника. Однак, знаючи зміст тексту, стає зрозуміло, що це найменування автор використовує влучно, оскільки для біокіберів не дивно мати таке неординарне ім'я й особовий номер № 139428. На противагу Дьондюрангу, звучить власна назва старого кібера ГК-559730, яка за контекстом вказує на емоційно-оцінну функцію, підкреслюючи непотрібність такого виду кіберів.

Інформативна вагомість власних назв дозволяє авторам зробити науково-фантастичний твір семантично насиченим. Індивідуально-авторська специфіка використання різних компонентів онімного простору творів виявляється, на нашу думку, у значній глибині й певній прихованості, витонченості онімного письма. Дослідження міфокосмонімів як мовного аспекту ідіостилю письменника дає можливість побачити всю глибину неповторності авторської індивідуальності, представлені у вербально-естетичній картині світу. Для письменників-фантастів вербальний спосіб відображення дійсності відзначається оригінальністю, адже в їхніх творах відтворено вигадану дійсність, що є показником світовідчуття автора, його ціннісних орієнтирів. Отже, здійснений аналіз функцій та семантичного навантаження власних назв представлених у творчості письменників-фантастів, дає змогу стверджувати, що власні назви є органічною складовою ідіостилю письменників, одним із вагомих засобів творення образу, поглибленого розуміння концепції художнього твору, авторського задуму.

Отже, у структурі власних назв українських науково-фантастичних творів переважають локативні, темпоральні, сутнісні та асоціативні пропріативи, більшість із яких безпосередньо вказує на те, що події відбуваються у космосі. За будовою це переважно підрядні словосполучення, у складі яких фіксуються космічні терміни, а також інші власні назви, не завжди пов'язані з фантастичними подіями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белей Л. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX – XX ст. Ужгород, 1995. 120 с.
2. Брати Капранови. Приворотне зілля. Київ : Зелений пес, 2004. 288 с.
3. Калінкін В. Теоретичні основи поетичної ономастики : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 – рос. мова, 10.02.15 – заг. м-во. Київ, 2000. 24 с.

4. Михайлов В. О специфике литературной ономастики. *Вопросы стилистики: Стилистика художественной речи: межвузовский научный сборник* Саратов: Изд. Сарат. ун-та, 1988. С. 3–19.
5. Руденко М. Син Сонця – Фаетон: наук.-фантаст. роман. Київ : Ярославів Вал, 2009. 240 с.
6. Торчинський М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 548 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т.Г. Окуневич

УДК 007:324

Кириченко О. О.

ІМІДЖ ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА: ПОНЯТТЯ ТА РІЗНОВИДИ

Стаття присвячена дослідженню поняття імідж у процесі політичної комунікації. Акцентовано увагу на різних підходах вивчення поняття імідж. Проаналізовано основні різновиди іміджу політичного діяча на прикладі образів Іллі Ківи, Олега Ляшка, Марини Порошенко.

Ключові слова: політична комунікація, імідж, політичний імідж, образ.

The article is devoted to the concept of image in the process of political communication. The attention is focused on different approaches to the study of the concept of image. The main types of the image of a politician are analyzed in the example of the images of Ilya Kiwi, Oleg Lyashko, Marina Poroshenko.

Key words: political communication, image, political image, image.

У сьогоденних реаліях проблеми масової політичної комунікації, до якої відноситься іміджелогія, є досить актуальними. Відзначимо, що іміджелогія взагалі є великою системою специфічної комунікативної діяльності. Окремим її напрямом є побудова ефективного політичного іміджу в засобах масової комунікації (часто на телебаченні). Методи іміджетворення у ЗМІ можуть швидко та ефективно донести іміджетворчу установку до адресата за допомогою каналів масової комунікації. Саме тому нашу увагу привернуло питання побудови та формування іміджу представника політичної сили.

Мета статті – з'ясувати сутність поняття політичний імідж та проаналізувати основні різновиди іміджів на прикладі образів Іллі Ківи, Олега Ляшка, Марини Порошенко.

Зазначимо, що сама політична комунікація є сукупністю процесів інформаційного обміну, передачі політичної інформації, що структурують політичну діяльність і надають їй нового значення [3, с. 46]. А створення іміджу у політиці є стратегічним завданням для кожного діяча і сприяє інформаційному обміну.

У дослідженні «Політичний імідж: питання визначення та класифікації» Л. Малишенко стверджує, що «поняття імідж має низку визначень у гуманітарних науках. В політологічному контексті він спрямований на розкриття особистісних і владних характеристик лідера, вміння впливати на громадськість. У науковому розгляді проблема побудови політичного іміджу має суперечливий характер з деяких питань, що пов'язано з індивідуальністю та неповторністю кожного нового проекту. Кожний політичний імідж постає винятком, що був створений завдяки врахуванню особистісних властивостей кандидата, думки та цінностей виборців, потреб соціальної системи. Поєднання усіх вищезазначених елементів у політичному іміджу залежить від вибору парт-технологій та механізмів впливу на електорат. Політичне життя сучасної багатопартійної України демонструє різноманітність як самих політичних іміджів, так образів і

технологій, на підставі яких вони будуються, що і актуалізує розгляд даної проблеми» [5, с. 95].

Слушним є зауваження В. Корнієнко та С. Денисюк стосовно того, що досить часто плутають терміни «образ» та «імідж», роблячи останній своєрідною калькою від «образу». Проте між цими соціальними явищами є досить помітна відмінність. А саме: «образ формується переважно природним шляхом, тоді як імідж значною мірою є штучним утворенням» [2, с. 6]. На наше переконання образ є важливою, нерозривною складовою іміджу. Тому далі мова буде йти про іміджі певних політичних образів.

На думку В. Бебика, іміджмейкери за умов останніх українських виборчих перегонів прагнуть побудувати такі найбільш популярні іміджі: «людина з народу», «справжній лідер», «гарний сім'янин» [1, с. 347].

Детальний опис цих іміджів здійснено Л. Малишенко. Де при створенні образу «людина з народу» політика наділяють такими властивостями як патріотизм, шанування сімейних цінностей, працелюбність, посмішки та звички, що існують у звичайних людей. Тобто побудова образу відбувається виключно на широті та простоті кандидата, для чого необхідно застосовувати соціологічні дослідження, які б допомогли розкрити потреби населення, ментальні уявлення про лідера, що здатний керувати громадою [5, с. 102]. Яскравим типажем цього іміджу є Ілля Ківа. Останній передвиборчий відеоролик є цьому свідченням. Помічено, що образ Іллі Ківи зазнав трансформації. Раніше політик обирав більш брутальний образ захисника, проте сьогодні акценти змінено. Він намагається продукувати сімейні цінності, називаючи чужих дітей своїми, говорячи що Україна наша спільна домівка. Встановлено такі іміджеві риси образу Іллі Ківи:

- Голос – намагається контролювати себе і говорити спокійно, проте часто спостерігаємо підвищення тону;
- Жести – може активно жестикулювати пі час обговорення гострих тем;
- Одяг – раніше часто з'являвся у камуфляжному одязі на публіці, проте останнім часом одягає сорочку нейтрального бежевого кольору та брюки;
- Атрибути – відсутні.

Образ «справжній лідер» характеризує політика як борця за права суспільства, особу, яка здатна робити рішучі кроки, нести відповідальність за свої дії [5, с. 102]. Наприклад, для образу радикала Олега Ляшка притаманний цей імідж. Імідж пана Ляшка на сьогодні є найбільш продуманим і постановочним. Назвемо основні його іміджеві риси образу:

- Голос – різке підвищення тону;
- Жести – руки стиснуті в кулак з виставленим у перед вказівним пальцем;
- Зовнішність – охайна зачіска;
- Одяг – костюм або національна вишиванка

Атрибути – сільське знаряддя праці – вила, цей предмет допомагає передати народові, що Олег Ляшко водночас рішучий і близький до народу, переймається проблемами пересічних громадян і може застосувати вила за потреби.

Побудова образу «гарний сім'янин» (наприклад, Петра Порошенка), неможлива без поєднання з образом дружини – «першої леді». Дії дружини політика спрямовані на піднесення іміджу її чоловіка, тому вона повинна вести активне соціальне та культурне життя, співпереживати, бути зацікавленою у проблемах, які турбують населення [5, с. 102]. Прикладом може слугувати образ першої леді, Марини Порошенко. Іміджеві характеристики:

- Голос – завжди спокійний тон;
- Жести – стримані рухи, часто поруч чолові і діти, яких вона обіймає за плечі;
- Зовнішність – охайна зачіска, стриманий макіяж;
- Одяг – ідеальний класичний костюм темного кольору з білою блузкою або сукня;
- Атрибути – дорогі аксесуари (дамська сумка, маленькі коштовності у вухах та на руці).

Іміджмейкери та політтехнологи при створенні іміджу політика, спираються не лише на особливості образу кандидата, а й на його досягнення, вчинки які використовують для впливу на електорат. В цьому вбачаємо перспективу нашого дослідження.

Інформаційні технології як найважливіший ресурс сучасної соціальної системи здатні змінювати якість та структуру політичного простору, підвищуючи ступінь взаємодії окремих його елементів. Імідж формується із певною метою – перемоги на виборах, підвищення популярності політичних рішень тощо. Політичні технології, в тому числі технології з побудови політичного іміджу, часто вважають інструментом маніпуляції масовою свідомістю.

При характеристиці, створенні та оцінці іміджу політика враховується комплекс важливих характеристик виключно особистості політика (харизму, уміння впливати на людей, зовнішні особливості, лідерські якості, моральні якості та інші).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бебик В. Політологія для політика і громадянина : монографія. Київ : МАУП, 2003. 424 с.
2. Корнієнко В., Денисюк С. Імідж політичного лідера: проблеми формування та практичної реалізації : монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. 145 с.
3. Кривошеїн В. Політичний імідж як інструмент легітимізації політичної влади: теоретико-методологічний аспект. *Гуманітарний журнал. Літо-осінь 3-4/201.* С. 46-51
4. Купцова І. Імідж-технології в системі політичних технологій. *Актуальні проблеми політики.* 2013. Вип. 48. С. 225-233.
5. Малишенко Л. Політичний імідж : питання визначення та класифікації. *Сучасне суспільство: політичні науки* . С. 95-104.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Я. Л. Гаврилова

УДК 821.161.2

Клоц О.В.

СПЕЦИФІКА КОСМОГОНІЧНИХ ОБРАЗІВ У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА

Статтю присвячено вивченню художньої репрезентації космогонічних образів у ліриці Василя Стуса. Проаналізовано космогонічні мотиви, досліджено функції та мету їх використання в поезії митця.

Ключові слова: космогонічний міф, Хаос, Космос, Світове Дерево, авторський міф.

The article is devoted to the study of the artistic representation of cosmogonic images in Vasyl Stus's lyrics. The cosmogonic motifs are analyzed, the functions and purpose of their use in the poetry of the artist are investigated.

Key words: cosmogonic myth, Chaos, Cosmos, World Tree, author's myth.

Космогонічні уявлення займають особливе місце серед інших форм міфопоетичного світогляду, оскільки описують просторово-часові параметри Всесвіту, тобто умови, в яких протікає сутність людини і вміщується все, що може стати об'єктом міфотворчості. Космогонія зароджується у сиву давнину і репрезентується у такій формі людської творчості й свідомості, як міф. Космогонічні мотиви посідають чільне місце у поетичному доробку В. Стуса.

Лірику В. Стуса різноаспектно вивчали літературознавці Г. Віват (досліджувала художні особливості та провідні мотиви поетичної творчості письменника), М. Коцюбинська (розглядала творчість митця у контексті культурної ситуації), С. Саковець (вивчала міфопоетику творчості В. Стуса, зокрема і міфопоетичну організацію космогонічного простору в ліриці автора) та інші.

Мета статті – дослідити специфіку репрезентації космогонічних образів у поезії Василя Стуса.

У більшості зафіксованих космогонічних міфів у процесі створення світу беруть участь дві божественні істоти (світла і темна, Білобог і Чорнобог, Бог і Сатанаїл), а уявлення про Хаос та Космос займають основне місце в міфологічній картині світу, зокрема прагнення перейти від первісного стану Всесвіту до впорядкованого Космосу:

Ми ще за світ сонця дзьобами проб'єм крутояри,
над падолом річки, як стріли, пірвемося в лет.
Це досвіт, оспалі! Це день народився, нездари,
вітрець повіває в триблесті обмерлих трепет [3, с. 256].

«Морок», «понуристь», «чорнота» – ототожнення із Хаосом, вийти з якого допоможе світло, день:

Ява ачи марення, ачи з глухої надсади
цей простір озвався – понурий і неговіркий.
Твої серпокрильці протнуть наторосені хмари,
така чорнота, чорнота, чорнота угорі! [3, с. 256].

На думку С. Саковець, «Простори Космосу та Хаосу у Стусовій поезії представлено відповідно образами України та Колими. Образи колимського ландшафту співвідносяться з профанною територією, царством Хаосу, що наступає на космічно впорядкований простір. У міфопоетичній свідомості Космос, постійно розширюючись і самовпорядковуючись, витісняє Хаос на периферію, однак не долає його, з чим пов'язаний екзистенційний стан ліричного героя» [2, с. 327]. Ліричний герой знаходиться у безвиході, постійне перебування у Хаосі сприяє певній сакралізації Космосу, тобто Батьківщини, яка доступна йому лише в оніричному просторі:

Як тихо на землі! Як тихо!
І як нестерпно – без небес!
Пантрує нас за лихом лихо,
щоб і не вмер і не воскрес [3, с. 185].

Постійне протиставлення Хаосу та Космосу, Колими та України, пронизує поезію В. Стуса, холодна колористика підкреслює ставлення ліричного героя до місця перебування, його страждання та екзистенцію:

Цей білий грім снігів грудневих,
грудного болю білий грім,
безокрай марень полудневих,
спогадувань рожевий дим... [3, с. 186].

У вірші «Цей берег зустрічей – і не збагнеш...» людське життя співставляється зі шляхом від Сатани до Бога, від тьми до світла, від хаосу до істини:

І недомога
твоя – спізнати долі ліпоту:
все презмагати стежку цю круту
від царства Сатани до царства Бога [3, с. 213].

Нічого не буває просто : як не існує добра без зла, так і немає Космосу без Хаосу та Батьківщини без чужини – все пізнається в порівнянні.

Посередником між світами у поетичній творчості В. Стуса виступає образ Світового Дерева. Це уособлення єдності усього світу, своєрідна модель Всесвіту й людини, де для кожної істоти, предмета чи явища є своє місце. Крона Дерева – світ законів Божих, стовбур символізує видимий світ життя, а коріння – світ потойбічний (світ мертвих).

На думку А. Демченко, «поетичний простір митця відкритий до безмежності як у горизонтальному напрямку, так і у вертикальному («низ» / «верх»). Це виявляється у семантичному наповненні слів, зокрема у використанні назв небесних світил: зорі, місяць, сонце. Крім того, безмежність, неосяжність виражається сполученням ряду слів та словосполучень, які називають об'єкти в просторовій послідовності, що становить незамкнений ряд: всесвіт, галактика, небеса, небо, цілий світ» [1].

У творах письменника частіше зустрічається горизонтальна структура образу Дерева Життя, що характеризується цифрою 4, яка не менш символічно значуща, ніж 3 чи 12 у слов'янській міфології (чотири пори року, чотири сторони світу, чотири стадії розвитку людини тощо):

загупала в чотири чорних мури.
Щось вимінила у твоїй натурі
від тебе відгороджена весна [3, с. 124].

«Чотири чорні мури» – антитеза Дереву Життя, образ-антонім, який закрив ліричного героя від навколишнього світу, забрав волю.

А вже у творі «Алея – довга і порожня» цифра «чотири» в словосполученні «чотири вітри» символізує життєвий простір, чотири сторони світу, право вибору:

Куди? О, краще не питай.
Світ за очі. На всі чотири
шалені вітри. Далі віри,
що стрінемося. Прощавай... [3, с. 198].

Образ вогняного стовпа ще одна із трансформацій міфологеми Світового Дерева – гармонії людини з навколишнім світом та з самим собою:

Моя душа, запрагла неба,
в буремнім леті держить путь на стовп
високого вогню, що осіяний
одним твоїм бажанням [3, с. 202].

Таким чином, лірика В. Стуса побудована на суцільних антитезах дуалістичного світобачення добра і зла, верху і низу, неба і землі, Батьківщини і чужини, тепла і холоду, любові і ненависті, життя та смерті. Саме бінарні опозиції є специфічною рисою розкриття та візуалізації космогонічних образів у творчості поета, серед яких переважають образи Космосу та Хаосу, Дерева Життя та першостихій. Постійне перебування у Хаосі (на чужині) є причиною виникнення есхатологічних мотивів та екзистенції страждання ліричного героя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Демченко А. Художній простір у мовній картині світу Василя Стуса. URL: [http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/1632/1/Демченко А.В. Простір у Стуса.pdf](http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/1632/1/Демченко%20А.В.%20Простір%20у%20Стуса.pdf) (дата звернення: 10.09.2018).
2. Саковець С. Хаос та Космос як елементи космогонічного міфу Василя Стуса. *Наукові записки. Серія «Філологічна». Видавництво Національного університету «Острозька академія», Острог, 2011. С. 325-333.*
3. Стус В. Вибрані твори. Донецьк, 2008. 352 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. В. Демченко

ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА В ТЕКСТАХ МУЗИЧНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ

У статті схарактеризовано лексичні та етимологічні особливості запозичених слів, що називають сучасні музичні поняття в інтернет-просторі.

Ключові слова: іншомовна лексика, інтернет-видання, музична лексика.

The article describes the lexicological and etymological features of borrowed words which are called modern music concepts in the Internet space.

Key words: foreign language vocabulary, online edition, music vocabulary.

В електронних джерелах, що оперативно висвітлюють новинки зі світу шоу-бізнесу, знаходимо великий корпус лексем, які знайомлять слухачів сучасної музики із новими форматами, продуктами, стилями тощо. Звичайно, більшість таких слів збагачують словниковий склад сучасної української літературної мови, прийшовши до нас із інших мов. Але продемонструємо вживання і питомої лексики, що не менш інформативно та стилістично виправдано урізноманітнює тексти.

Багатозначний англійзм **трек** давно ввійшов в мовний обіг українців, ставши синонімом до слів **пісня**, **композиція**. Згідно з мовою-донором це слово означає «доріжка» [1], адже саме так і називають форму звукозапису під час студійної роботи над музичним продуктом. Напр.: "За весь цей час (з 8 грудня 2011 року) в ефірі прозвучало понад 4200 оригінальних **треків**" [2].

Для підвищення рейтингів і кращого тиражування пісні музиканти й продюсери вдаються до візуалізації музичного твору, що часто має у своїй основі сюжет та іменується терміном **кліп**. Напр.: "**Кліп** обіцяє бути не просто відеорядом, а повноцінною короткометражною" [2]. Паралельно з модним англійзмом уживають і український відповідник – **виднограф**. Напр.: "Зйомки **виднограю** проходили навесні цього року у паризькому метрополітені у режимі *slow motion*" [2]. Цього неологізма ще немає у тлумачних словниках, утім його вживання в інтернет-просторі стрімко зростає і створює конкуренцію європейському відповіднику.

У мовній площині виникають слова не лише для стилізації, а й як наслідок появи нового поняття. Модним різновидом візуалізації пісні стало так зване **лірик-відео**, сутність якого полягає в різного плану демонстрації слів пісні на нейтральному фоні або ж за участі самих виконавців. Напр.: "Заради створення **лірик-відео** на «TДМЕ» гурт вирушив у подорож Україною, США та Канадою, де було відзнято кадри, які передають ідею та атмосферу пісні" [2].

Ще одним різновидом візуалізації аудіокомпозиції є **анімація** – «метод створення серії знімків, малюнків, кольорових плям, ляльок або силуетів у окремих фазах руху, за допомогою якого під час показу їх на екрані виникає враження оживлення мертвих форм руху» [1]. Напр.: "Режисером став Борис Денисевич, який раніше працював над соціально-політично-саркастичною **анімацією** до синглу Братів Гадюкіних «Історія Однієї Курви»" [2].

Семантика лексеми **лонгплей** достатньо прозора і впливає з перекладу складових компонентів – довго та грати [1]. Це слово ввійшло в мовну практику відносно нещодавно, якщо порівнювати з деякими базовими музичними поняттями, й закріпилося на позначення платівки, що має багато обертів і, відповідно, довго відтворюється. Напр.: "Крім того, цей ефект підсилює напруження і експресію самої пісні, яка виступить лейтмотивом нового **лонгплею** MARU" [2].

Замість популярного іншомовного слова **ремікс** для називання твору, що зазнав осучаснення та переробки, у музичній публіцистиці автори статей уживають український

відповідник – переспів. Напр.: "До анонсованої ще минулого року платівки увійшло вісім композицій, враховуючи і **переспів** композиції Миколи Мозгового «Кохана»" [2]. Слід зазначити, що музична індустрія виробила нове значення цього слова, адже навіть у Словнику української мови в 11 томах як у найповнішому тлумачному словнику такого розуміння переспіву не подано.

У глосарії поціновувачів кінематографії, особливо закордонної, має місце слово **саундтрек**, що означає «аудіозапис, створений для фільму (гри); звукова доріжка» [1]. Напр.: "Нагадаємо, нещодавно стало відомо, що Без Обмежень записали **саундтрек** до художнього фільму, створеного на снові події АТО" [2]. Цей термін утворено від складання англійських компонентів sound – звук і track – доріжка [1]. Тож аналізована лексема, закріплена в українській мові, є безпосереднім наслідком калькування.

Тизер у музичній площині виконує функції алегорії, адже, не вказуючи прямо на предмет розмови, зберігає увагу навколо нього, що є особливо важливим для сфери шоу-бізнесу. Як свідчить словник іншомовних слів, тизер – «рекламне повідомлення у формі загадки, що містить частину інформації про продукт але ніяк не називає рекламований товар; зазвичай з'являється на ранньому етапі просування товару і служить для створення інтриги навколо нього» [1]. Тобто це своєрідний стратегічний крок для кращого просування музичного продукту та збільшення попиту на нього. Напр.: "Учора, 19 березня, з'явився **тизер** нового альбому гурту *ОНУКА*, реліз якого відбудеться вже за два дні" [2].

Читаючи музичні інтернет-видання можна натрапити на поняття **ремастеринг**. Щоб зрозуміти значення цього слова, варто відштовхуватися від його твірної основи. Із англійської мови музична індустрія запозичила термін **мастеринг**, що означає «операція процесу виробництва музичних матеріалів, фінальний етап створення аудіо треку» [1]. Семантичний префікс **ре-** змінює семантику англізма, що починає вказувати на перевидання музичного матеріалу. Напр.: "**Ремастеринг-версія** синглу «*SAME*»: Відомо, що робота над **дебютним повноформатником** киян проходила на місцевій студії *Bobina Records*" [2].

Переглядаючи музичні відео з концертів, що транслюються у прямих ефірах, можна побачити позначку **live**, що акцентує увагу на форматі наживо. У подібному розумінні це слово використовуються під час виступів із живим звуком. Для збереження стилістики модний формат в українських ЗМІ подають за допомогою транслітерації. Напр.: "Нагадаємо, улітку 2017 року *Radio Plush* презентували **лайв-відео** на сингл «*Bright Dreams*»" [2].

Отже, інтернет-простір є площиною активного функціонування малодослідженої запозиченої лексики, що тематично відображає поняття музичної індустрії та шоу-бізнесу, та творення змістовно точних і стилістично виразних українських слів. Вважаємо дослідження перспективним через постійне поповнення сучасної української мови новими словами мистецького спрямування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Словник іншомовних слів URL: <http://www.jnsm.com.ua/ures/book/index.shtml>
2. Music_in_UA Інтернет-видання. URL: <http://musicinua.com/>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.П. Карабута

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «ТУТ І ТЕПЕР»

Статтю присвячено дослідженню художньої своєрідності роману Ірен Роздобудько «Тут і тепер». Проаналізовано жіночі образи твору, досліджено стилеві особливості, художні деталі, символику роману.

Ключові слова: мікрообраз, художня деталь, стиль, символ.

The article is devoted to the study of artistic originality in the novel Irene Rozdobudko "Here and Now". The female images of the work are analyzed, stylistic features, artistic details, symbols of the novel are investigated.

Key words: microform, artistic detail, style, symbol.

Ірен Роздобудько – одна з найуспішніших сучасних українських письменниць, яка працює в різних жанрах – від психологічних трилерів та детективів до романів-ілюзій. Художній світ мисткині виразний і самобутній багатьма своїми гранями, зокрема широким жанровим діапазоном, тонким психологізмом, яскравою філософічністю, оригінальною метафоризацією та своєрідністю письма, яке тонко відображає проблеми сьогодення. Письменниця в романах розмірковує над проблемами гендерного та філософського плану через роздуми своїх героїв, висловлюється про сенс життя, плінність часу, осмислює проблеми життя і смерті, людського щастя, її доробок відбуває синтез морально-етичної, соціально-психологічної, побутової, екзистенційно-філософської проблематики.

Метою дослідження є – охарактеризувати художню своєрідність роману Ірен Роздобудько «Тут і тепер».

Для досягнення поставленої мети у роботі втілюється низка дослідницьких завдань: розглянути специфіку мікрообразів у творі письменниці, розкрити психологічні особливості роману, проаналізувати своєрідність змалювання жіночих образів, з'ясувати значення художніх деталей у творі.

Вивченню прози письменниці присвячено низку наукових розвідок, зокрема, Г. Бітківської, Н. Герасименко, Я. Голобородька, Л. Горболіс, Т. Качак, О. Приходченко, Л. Старовойт, О. Стешенко, Г. Улюри, С. Філоненко.

Яскравою постаттю в літературному процесі ХХ–ХХІ століття, що представлена творчістю багатьох талановитих письменників, є Ірен Роздобудько. Твори авторки вражають ерудованістю, багатогранністю, мисткиня сміливо експериментує зі стилями, жанрами, темами, сюжетами й героями. Письменниця вибудовує власну оригінальну концепцію письма, зауважує Софія Філоненко.

„Жіноча література”, яку яскраво представляє Ірен Роздобудько, займає чільне місце в історико-культурному процесі України. Літературознавець Ярослав Голобородько ставить письменницю на один щабель із Юрком Покальчуком: «Її художній простір має класично-літературні родимки, обриси, профілі – й без них неможливий. В її доробках глибоко та естетично, довершено викладено дійсно жіночий погляд на почуття, на життя, на творчість. Письменницю люблять і шанують читачі, тому, що вона не нав'язує їм мелодрами свого життя, а навпаки, завжди повернута обличчям до них, до їхніх проблем» [1, с. 20].

У сучасній жіночій прозі переважає психологічний динамічний портрет. Авторки простежують внутрішні переживання, показують глибину свідомості й підсвідомості героя, в яких значною мірою відбита сутність жіночої природи, вираження особливого жіночого бачення світу. «Гендерні взаємини в посткомуністичному соціумі – одна з «гарячих» тем сучасної жіночої прози. Це можуть бути і стосунки, зображені з традиційного погляду, тобто з позиції звичайної жінки, ідеалом якої є просте родинне щастя, і становлення гендерних взаємин жінок виняткових, наділених творчим даром та надзвичайними амбіціями» [2, с. 30],

зауважує Я. Поліщук. Такі проблеми спостерігаємо у творах письменниць середнього покоління, яке сьогодні репрезентує Ірен Роздобудько.

Роман «Тут і тепер» – це своєрідний зріз сьогодення, зроблений талановитою рукою справжнього майстра слова. У сюжет твору майстерно вмонтовано реалії сьогодення, зокрема це події війни на східному фронті, непорозуміння Заходу і Сходу, анексія Криму.

Про події війни авторка оповідає ще на початку твору, коли маленький хлопчик Сашко, потай від батьків стежить за перебігом подій на фронті, всупереч застережень батька, який повернувшись звідти заборонив про це говорити. *«Він вже дав роки стежить за перебігом подій на війні, знав загиблих по іменах, зберігав в окремому файлі їхні світлини – усміхнені молоді обличчя. Тепер він розбирається в усіх видах зброї, знає, чим АКМ відрізняється від ПМ, скільки важить РПГ і яка дальність польоту снаряда, випущеного з 122 мм гаубиці. І ще багато чого»* [3, с. 10]. Однак ці події не захмарюють загального оптимістичного настрою оповіді. Книга надихає, спонукає рухатись у напрямку щастя й нагадує про подруг родом із дитинства, чії обличчя «оживають» зі сторінок старих альбомів.

«Тут і тепер» – квартет жіночих доль, це галерея жіночих образів, які майстерно ніби фотокамерою вихоплено із міського натовпу людей. Це узагальнені типи жіноцтва. Показово, що головної героїні твору Ірен Роздобудько не виділяє. Центральна героїня роману – жінка в різних іпостасях та ролях. У кожній з них свої пошуки щастя і кожна знаходиться на шляху самовдосконалення.

Юлія (Джулія) – актриса Театру Юного глядача, дружина успішного актора, десять років грала другорядні ролі, а отримавши головну роль в біографічній стрічці відомого режисера про Софію Вігт-Потоцьку, здається, вперше повірила в себе, в свій талант, в своє призначення.

Ельміра – кримсько-татарська красуня (обличчя плакату «Крим – це Україна»), що залишивши свої професійні амбіції, вирішила присвятити себе сім'ї: *«І дарма батьки шкодують: вивчили доньку на стоматолога, а вона проводить свій золотий вік у домогосподарках. А хіба лізти до чужих ротів і лікувати карієси із парадонтозами краще, ніж щоденно вбирати своє гніздечко квітами і скроплювати їх нектаром власного виробництва?»* [3, с. 4].

Сусанна – дружина американського бізнесмена, вона має великий будинок, забезпечена, життя їй подеколи здається прісним «часом розбавлене приїздом подруг до Америки», а часом «застояне в благополуччі». Проживаючи за кордоном її не покидала ностальгія за дитинством, за Батьківщиною: *«Сусанна кидалася «з вогню у полум'я», як казала Ада Львівна, але жодне полум'я не охоплювало її тим животворящим вогнем, який би цілковито знищив її ностальгію за втраченим дитинством на околиці Києва»* [3, с. 20].

І нарешті, Лара – радіоведуча, глибоко зневірена в чоловіках. Вона вміло балансує між свободою та самотністю: *«Лара шукає «такого самого», про якого вичитує в книжках. «Майстра» – з «Майстра і Маргарити». Іноді вона блукає містом з жовтими квітами в руках, хоча ненавидить саме жовті квіти.»* [3, с. 86].

Показово, що розділи твору почергово називаються іменами цих героїнь.

Героїні твору дуже самотні. Жіноча дружба у романі є перевіреною часом і життєвими випробуваннями, їх об'єднує життєве кредо: *«Три «с»! – сміється Юлька. – Що? – Три «с»: свобода, слава, смерть. – У разі невдачі! – додає Ельміра – У разі невдачі, – луною повторює Лара. Вони простягають одна одній руки і схрещують їх, мов мушкетери в кіно. Це їхня маленька клятва, велика таємниця на майбутнє»* [3, с. 89]. І ця лінія сюжету про клятви і три «с» додана заради інтриги, яка далі не набуває глибокого розкриття, це своєрідний авторський хід, який вжито із метою зацікавити читача.

Низка епізодів роману подано у ретроспективному змалюванні, це додає творові художньої виразності, знаковості: *«11-А мусив прийти на мітинг «колоноюкосмонавтів» – у блакитних та жовтих скафандрах. Щось у стилі «назад у минуле». Дітям – прикольно, вчителям – маячня...»* [3, с. 74].

Художнє змалювання образів-персонажів, особливо жіночих, у творах Ірен Роздобудько ґрунтується на творенні характерів: герої мислять новими категоріями, авторка активно впроваджує художнє відтворення світу персонажів, їхніх думок та почуттів за допомогою різних художніх засобів.

Ірен Роздобудько виявляє внутрішні переживання своїх персонажів, заглиблюється в їхнє існування, розкриває глибину свідомості й підсвідомості героїв. асоціативність, а також символічність. У прозі письменниці простежується вишуканість діалогічного та монологічного мовлення героїв. Авторка акцентує увагу на символах, художніх деталях, за допомогою яких розкривається характер персонажів. *«Кожна полотняна картинка, немов її зашифроване життя. Кожен клаптик з того печворку – спогад про щось хороше і щемливе... Все іде в роботу, все зберігає тепло»* [3, с. 5]; *«Мед і молоко під моїм язиком...»* [3, с. 5]. Саме такими художніми деталями Ірен характеризує Ельміру: ніжну, романтичну, загадкову, спокійну, вірну та щасливу.

Психологічна модель поведінки, втілена в образах головних героїнь, є цікавою і багатоаспектною: *«До всього треба ставитись з гумором, – каже Сусанка. Ну тепер я їм всім покажу..., – каже Джулія. Ніхто в цьому світі нікому не належить, – каже Лара. – Ніхто ні на кого не має права. Люди – вільні. Життя – довге»* [3, с. 102].

Ірен Роздобудько є поціновувачем літературних асоціацій, ретроспекцій, алюзій, вона досить часто вводить їх у свої твори, зокрема у романі відчутний перегук із «Трьома мушкетерами» О.Дюма. Цей інтертекстуальний підхід додає творові іронічності звучання, яскраві паралелі створюють гумористичний фон у змалюванні героїнь: *«Ніхто не хотів бути Портосом! Вимірювали талії по міліметру... Ельміра – Портос, роз'їлась на пахлаві. Звісно, д'Артаньян – Лара, адже вона так фехтує лінійкою, що всі хлопці в класі ходять в синцях. Атос – Сусанна, вона на чотири місяці старша за всіх, тобто мудра і завжди знає як діяти. Юльці дістався Арамис – тут вже без варіантів.»* [3, с. 61]. У такий спосіб авторка оригінально здійснює інтерпретацію образів та художніх колізій твору. Крім того, у мовленні героїв твору використано елементи молодіжного сленгу (*прибилася, підфортило, котові під хвіст, зафрендилися, на нас пахати буде, поганяло, різні лахи, посиденьки тощо*), такий підхід поживляє виклад у тексті, додає життєвої динаміки.

Фемінне звучання твору розкривається у чуттєвих образах, асоціаціях, психологізмі. Зображуючи життєву кризу героїні Ельміри авторка демонструє як труднощі допомагають людині зосередитися і стати сильнішою, витривалішою, а також стають стимулом змінити ставлення до життя. Стан розпачу, глибокого відчаю героїні авторка передає за допомогою художніх деталей, звертається до образу серця: *«Ельмірі потрібно ще трішки часу аби припинилася кровотеча серця. Адже думка, яка принесла їй відносне полегшення, сиділа в голові, а в серці міся їй поки що не було. Там хлюпоче суцільний біль»* [3, с. 160].

У романі, жіноче емоційне світосприйняття постає в характерній метафоричній: *«Ірожеве дерево – лискуче, як мед»* [3, с. 62]; *«Виклала на Ельчину долоню свій уламок дитинства»* [3, с. 60]; *«Дев'ятнадцять років тому сталося із Ларою те, що називається «інферальною любов'ю»»* [3, с. 31]. Твір Ірен Роздобудько «Тут і тепер» наснажений філософізмом, четверо жінок, зібравшись розрадити Ельміру, з огляду на власний життєвий досвід, намагаються заспокоїти подругу, знайти потрібні слова, підбадьорити: *«Люди приходять на землю страждати і долати страждання. Аби гинути від тягаря, якщо не здатні нести. (...) Є один вихід: не показувати світові свою безпорадність. Просто – йти, жити далі. Дякувати за досвід...»* [2, с. 190-191].

Головною стильовою рисою творчості Ірен Роздобудько є символізація і підтекстовий характер мови твору. Так, назва роману є символічною, вона наштавхує на філософські роздуми. Це ніби, своєрідний девіз, який демонструє віру в себе, активну життєву позицію, непідвладність життєвим обставинам. Самореалізація особистості, бажання вдосконалюватися, розвиватися, пам'ятати про роль друзів у житті.

Вагому роль у романі відіграє детальне розкриття внутрішнього світу героїнь, які переживають злети і падіння, стан закоханості і великого розчарування. Особливого

психологізму письменниця досягає за допомогою прийому ретроспекції. У творі авторка зображує своїх героїнь сильними, самодостатніми, професійно реалізованими.

Роман «Тут і тепер» І.Роздобудько визначається глибоким психологізмом у змалюванні характерів, поетика твору характеризується зверненням до художніх деталей та символіки, ці складові увиразнюють художнє тло тексту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голобородько Я. Елізіум. Інкорпорація стратогем. Харків : Фоліо, 2009. 187 с.
2. Поліщук Я. Література: високе чи масове мистецтво? URL: <http://ukrlit.vn.ua/article/1832.html> (дата звернення 27.09.2018).
3. Роздобудько Ірен. Тут і тепер : роман. Київ: Нора-Друк, 2016. 348с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т. В. Бахтіарова

УДК 82.091:821.161.2 – 32

Котенко В. В.

ХУДОЖНЯ КОНЦЕПЦІЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У МАЛІЙ ПРОЗІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ ТА ОКСАНИ ЗАБУЖКО

У статті розглядається художня концепція образів жіноцтва у творчості Ольги Кобилянської та Оксани Забужко, на основі оповідань гендерної тематики. Описується, як письменниці розкривають у своїх творах долю емансипованих жінок.

Ключові слова: феміністичність, стиль, гендерна студія, жіноча проза.

The article is considered artistic concept images of women in creativity Olha Kobilyanska that Oxana Zabuzhko, on the basis of gender issues. Described as a writer disclose in their works the fate of emancipated women.

Key words: femininity, style, gender studio, women`s prose.

Художня своєрідність жіночих образів в українській літературі – багатогранне явище. Жінка як особистість завжди була цікавим суб'єктом зображення для письменників.

Так, наприкінці ХІХ – початку ХХ століття для жінок усього світу надзвичайно актуальним стало питання громадських прав і свобод, самореалізації себе як особистостей. Не минула ця важлива тема і культурне та мистецьке життя, зокрема літературу.

Ідеї фемінізму та емансипації знайшли своє втілення у численних літературних творах, зокрема Ганни Барвінок, Дніпрової Чайки, Наталії Кобринської, Ольги Кобилянської, Лесі Українки [5, с. 36].

Образ жінки у літературних творах еволюціонував і вдосконалювався, насамперед це було пов'язано із статусом жіноцтва у суспільстві.

Метою статті є прокоментувати художню концепцію жіночих образів у малій прозі Ольги Кобилянської та Оксани Забужко.

Для реалізації поставленої мети у статті визначено низку **завдань**, зокрема, розглянути характерні стильові особливості жіночої прози, проаналізувати специфіку оповідань Ольги Кобилянської та Оксани Забужко.

Творчістю цих письменниць цікавилось багато дослідників, літературознавців. Серед яких слід виділити наукові розвідки В. Агеєвої «Жіночий простір: феміністичний дискурс українського модернізму», «Поетеса зламу століть», Н. Зборовської «Психоаналіз і літературознавство», Г. Левченко «Зачарована казка життя Ольги Кобилянської», С. Павличко «Фемінізм», Я. Поліщука «Жінка в українській літературі», Л. Ставицької, яка у праці «Мова і стаття» на прикладі літературних творів визначає відмінності у мові чоловіків та жінок, Л. Таран «Жіноча роль».

Проза Ольги Кобилянської була новаторським явищем у літературі кінця ХІХ – початку ХХ століття і характеризувалася тонким проникненням у духовний світ людини, глибоким психологізмом. Уже в ранній період своєї творчості письменниця розкрилася як талановита і оригінальна новелістка. На перший план авторка виносила образи інтелігентних жінок. У новелістиці письменниця дотримувалась думки, що між чоловіками і жінками мусить бути гармонійне порозуміння на родинному, соціальному, інтимному рівнях, своєрідний діалог споріднених душ.

Жінка в малій прозі О. Кобилянської досить самотня. Твори письменниці цікаві тим, що головні героїні та їх стосунки змальовані крізь призму світосприйняття жінки, наділеної відверто гуманістичними поглядами. Порушуючи проблему «жінки-письменниці» та «літератури», Ольга Кобилянська ввела у свій доробок нових жінок, але не з античності чи середньовіччя, а із сучасності самої письменниці [5, с. 90].

Оксана Забужко, як сучасна письменниця, має своєрідне художнє мислення, заглиблене у внутрішній світ людини. За визначенням Тамари Гундорової, вона – є першою представницею постмодернізму, яка досліджує психо-інтимний світ українських жінок. Прозові твори Оксани Забужко тематично різноманітні та гостропроблемні [1, с. 81]. Героїня у творчості Оксани Забужко, за спостереженням дослідниці О. Задорожної – це вільна, емансипована жінка, вона самодостатня в усіх сферах життя, високоінтелектуальна, утверджує себе у цьому світі як незалежна особистість («Я – Мілена», «Інопланетянка»тощо).

Жіночі характери у доробку обох авторок змальовуються із залученням відповідного інструментарію. Так, у творах Ольги Кобилянської це образ жінки, яка поступово стає незалежною, відкриває для себе нові можливості, хоче розвиватися, має свої бажання та мрії, що у той час було досить незвичним для представниць слабкої статі. Вона прагне самореалізації, професійного росту і врешті незалежності у прийнятті рішень. У її творах домінують ідеї фемінізму та емансипації.

Творчість Оксани Забужко характеризується тим, що вона зображує емансиповану, вільну жінку, яка вже є самодостатньою, освіченою, інтелектуальною, має професійний та кар'єрний ріст, постійно перебуває в русі, працює над собою, є вимогливою до себе та оточення. Для авторки характерні ознаки фемінного письма, адже в центрі її уваги перебуває образ жінки. Саме на цьому акцентує увагу Ніла Зборовська: «Розспівна інтонація ритмізованої прози, повтор звертання («сестро, сестро»), раптовий перехід до прямої мови, метафоричні епітети і навіть просторіччя («бабські посиденьки») разом творять картину ідеальної жіночої комунікації, абсолютної розкутості, відкритості душ одна перед одною» [3, с. 132].

У творах Ольги Кобилянської та Оксани Забужко є спільні теми, мотиви. Наприклад, мотив жіночої дружби («Valse melancholique» та «Дівчатка»). У Ольги Кобилянської це три подруги: Ганнуся, Марта і Софія. У кожному із цих образів втілено життєву концепцію. Так, два нові жіночі типи: Ганна (художниця) і Софія (музикантка) реалізують феміністичне ставлення до життя у них оновлений світогляд, вони, бунтують проти середовища, намагаються ствердити свою позицію жінок-емансипанток. Натомість Марта (вчителька) – типова інтровертка, вона є втіленням жіночності та самопожертви. У майбутньому свою реалізацію вбачає у сімейному житті. На думку дослідниці Н. Лебедівни, хоч героїні зазначеного художнього твору і мали своїх життєвих прототипів (Софія Окуневська-Морачевська, Роза Тополицька, Ольга Устиянович) та насправді авторка мала на меті показати різні грані розвитку особистості жінки к.ХІХ-п.ХХст. Виписуючи характери героїнь письменниця тяжіла до рівноваги та життєвої гармонії, продемонструвавши реалії фемінного середовища у період емансипаційного піднесення. Тамара Гундорова побачила у новелі елементи «жіночого духовного роману» і навіть деякі «еротичні складові» зображення [1, с. 60].

Оповідання «Дівчатка» Оксани Забужко манерою оповіді та самою назвою створює певний інтимно-дівочий настрій. Головні героїні – Олена (Ленця) і Дарка, дві подруги,

однокласниці, але, як і в «Valse melancholique», вони були зовсім різними. Твір (так само як і попередній) побудовано на ретроспекції. Героїня Дарка згадує дитинство, школу, та свою подругу – Ленцю, до якої вона мала дуже дивний інтерес, захоплювалась нею, заздрила усьому, що було в Ленці. У творі присутній елемент еротизму, зокрема він реалізується у згадках Дарки про свою однокласницю, напередодні зустрічі випускників. Елемент тілесності інтригуючи пошваляє спогади, які сприймаються як потік свідомості. О. Забужко у стилістиці твору вдається до сповідальності, відверта розповідь героїні розкриває етапи становлення і соціалізації дівчат, розкривається гендерний аспект взаємин. Кульмінацією твору є звістка про загибель Ленці, яка стає предметом обговорення на зустрічі випускників. У оповіданні із глибоким психологізмом і гостротою передано стан внутрішньої порожнечі Дарки, яка страждає і звинувачує себе у смерті подруги: «Ленця, моя кохана, золотонога дівчинко <...> За яким бісом потрібно було, щоб із нас двох вижила саме я?» [2, с. 156]. Обидві авторки (О. Кобилянська та О. Забужко) зобразили у творах смерть головних героїнь, психологічно тонко розкрили вплив цієї трагедії на оточення.

Ще однією спільною рисою обох письменниць є зображення пошуку самоідентифікації героїнь, які рішуче намагаються адаптуватися у чоловічому світі. Інтелегентки із творів Кобилянської (Наталя Веркович («Царівна», Софія Добрянкович («Він і Вона»), «Руська Мадонна» («Природа»), Параска («Некультурна») стверджують свою «інакшість», прагнуть до самореалізації через творчість, постійну роботу над собою, плекають свою жіночність, перебувають у пошуку гармонії.

У фемінних творах О. Забужко жіноча особистість постає іще складнішою, багатограннішою, у прозі мисткині прослідковуються екзистенційні роздуми про сенс життя, професійного призначення письменниці («Інопланетянка»), розкривається проблема жіночої дружби («Дівчатка»), осмислюється історія жіночої долі на тлі свого родоводу («Сестро, сестро»).

Серед ключових особливостей малої прози Ольги Кобилянської та Оксани Забужко – автобіографічність авторської розповіді. Письменниці обирають головними героїнями своїх творів жінок, яких вони колись зустрічали, або описують власні душевні переживання. Так, наприклад, головна героїня новели «Природа» Ольги Кобилянської, є прототипом самої авторки, адже вона також говорила про себе: «Страшно люблю самоту, самоту в природі. Люди мені мішають, а я люблю з нею мовчки розмовляти» [4, с. 30]. А Параску – героїню новели «Некультурна», авторка дійсно зустрічала, вона говорить: «Некультурну» я знала особисто, і ніяк не могла побороти охоти написати про ту чудову жінку, вірну, чисту дитину природи, щомов сестра смерік, поміж котрими проживала, – жила, розвивалась» [4, с. 24].

У Оксани Забужко риси автобіографізму наявні у оповіданні «Сестро, сестро». Адже, авторка, як і головна героїня – Дарка, теж все життя мріяла про молодшу сестру. Але, її мрії також не здійснилися. Дослідник В.Скуратівський вважає сюжет цього твору: «катастрофою роду», адже, спочатку Дарка вважає себе винною у смерті сестри, потім – батька, який змушував матір перервати вагітність. Твір закінчився знаково: «Два життя склалося на те, щоб повністю відкупити твоє власне. Цілих два. Але ти – ти проскочила, Дарцю» [2, с. 157].

Ольга Кобилянська та Оксана Забужко – дві авторки, представниці жіночої прози, твори яких присвячені ролі жінки у соціумі. Хоч вони творили в різні епохи, але використовували схожі теми, мотиви. Мисткині описували долю жінок, їхні постійні прагнення до незалежності, емансипації. Письменниці мали активну позицію, якою і наділяли своїх героїнь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека : Український літературний постмодерн. Київ, 2005. 264 с.
2. Забужко О. Сестро, сестро. Київ, 2009. 260 с.
3. Зборовська Н. Психоаналіз і літературознавство. Київ, 2003. 392 с.
4. Кобилянська О. Новели. Ужгород, 1952. 36 с.

5. Павличко С. Виклик стереотипам: нові жіночі голоси в сучасній українській літературі. Фемінізм. Київ, 2003. 183 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т. В. Бахтіарова

УДК 1'42'38:821.161.2

Мазур Н.І.

КОЛІРНА ЛЕКСИКА У ТВОРІ ДАРИ КОРНІЙ «ГОНИХМАРНИК»: СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

У статті проаналізовано закономірності колористики роману Дари Корній «Гонихмарник», виявлено використання кольороназв відносно жанрової природи твору, принципів їх сюжетного розгортання.

Ключові слова: колористика, символізм, семантика, кольороназви.

The article analyzes the patterns of colour of the novel, Dara Kornii «Gonychmarnick», identified using colorants in relation to the genre of nature of the work, the principles of the narrative deployment.

Key words: colour, symbolism, semantics, cvetovi.

Природа наділила людей здатністю бачити навколишній світ у яскравих барвах. Людське око здатне розрізняти до кількох тисяч кольорів та відтінків. У давні часи це вміння люди називали чудом, подароване божествами. Північні народи із захопленням спостерігали за переливами полярного снігу, а південні милувалися семибарвною веселкою після дощу.

Проблеми кольоропозначення стали розглядати на початку ХХ століття. Досліджуючи розвиток позначення кольорів, вчені (І. Бабій, Н. Бахіліна, О. Дзівак, В. Дятчук, А. Кириченко, Т. Ковальова, А. Критенко та інші) спостерігають взаємодію кольору і часу – кожна епоха вибирає свій колір: сірий – пуританство і повоєнна Великобританія, Стародавній Рим – пурпур, як символ влади. Надто велика різноманітність кольорів – нація розцвітає.

Одним із важливих аспектів вивчення кольоративів є аналіз їх функційних властивостей у мові художньої літератури. Численні спостереження в галузі переконують, що назви кольорів в тексті естетично проакцентовані, відзначаються багатством семантичних наповнень і функцій. Вони слугують надзвичайно багатограним і змістовним образним засобом: створюючи пейзажні картини, зображуючи складні почуття ліричного героя, незважаючи на універсальний характер колірної ознаки.

Звернення до цього питання пов'язане з новим підходом до вивчення лексичних одиниць. Саме розмаїття колірної лексики у словесній художній творчості, зокрема, творах Дари Корній викликає прями й переносні та символічні значення, що й визначило *тему дослідження*.

Предметом розгляду стали прикметники на позначення кольору, які вивчали і вивчають дослідники у найрізноманітніших аспектах – від власне граматичного до образно – естетичного. Це цілком закономірно, адже на позначенні кольору сконцентровані всі унікальні властивості прикметника від лексико-граматичного складу слів, аж до широких словотвірних можливостей.

Ф. Порталь, досліджуючи символіку кольору, стверджує, що протиріччя колірної символіки можна пояснити *«присутністю ніби двох лексиконів»* – мирського, земного та більш давнього релігійного [1]. Взагалі символіка та семантика кольору спираються на об'єктивні особливості нашого інтелекту. В психології найбільш популярна теорія асоціацій: зелене – весна, пробудження, надія; синє – небо, чистота; жовте – сонце та життя; червоне – вогонь та кров; чорне – темрява, страх, смерть. Таке мотивування доповнюється

міфологічними, релігійними та естетичними поглядами, де вибір кольорів обумовлений більш широкими символічними уявленнями про призначення кожного кольору.

Дослідники сучасного українського роману (О. Леоненко, Я. Дубинянської, Н. Савицької, Л. Романенко та ін.) переконують у необхідності наукового опрацювання всіх шарів художнього тексту, поєднання досягнень студій літературознавців, лінгвістів, культурологів, та інших.

У розвідці для аналізу обрано роман Дари Корній «Гонихмарник», який став помітним явищем української літератури початку ХХІ століття й отримав високу оцінку критиків. У мовотворчості письменниці колористична семантика лексичних одиниць належить до малодосліджених аспектів, проте ідіостиль майстрині репрезентує як реальні (об'єктивні) показники означуваних одиниць, так і ті, що приписуються авторським мовомисленням.

Для передачі багатства духовного світу людини Дара Корній користується палітрою думки, віднаходить у колористичному образі не лише емоції, а й думку, ідею, що зумовлює своєрідне мислення кольором. Техніка опису барв підкоряється загальним творчим настановам, а самі колірні номінації є важливим чинником як організації мовної картини світу взагалі, так і структурування художнього твору або його частин.

Поняття кольору визначається як «один з видів барвистого райдужного сяяння» [3]. Усі кольори поділяються на дві групи – ахроматичні й хроматичні. Ахроматичні (або безбарвні) – це білий, чорний і сірий кольори. Вони відрізняються тільки яскравістю. Хроматичні кольори – кольори сонячного спектру та й усі їх відтінки.

Мовні засоби, що позначають колір, доступні не тільки розуму, але й почуттю. Вони мають дуже багато зображальних можливостей. Саме завдяки цим властивостям багато поетів і письменників зверталися у своїй творчості до кольору.

Концепція кольору вироблена Гете: темні кольори заспокоюють, а світлі – збуджують. З темряви виходить перший синій колір, із світла – жовтий це основні кольори, з них виходять інші [3].

Кольори сприймаються через асоціацію, наприклад – синій – холодний, жовтий – теплий та ін.. Від органу зору сприйняття кольору переходить на інші органи і доходить до тактильних відчуттів.

Концепцію «Гонихмарника» визначають, як прогнозоване для фентезійного протиставлення двох начал не тільки на сюжетному чи образному (ключовий персонаж – дводушник) рівнях. На розкриття закладеного ідейного конфлікту з дидактичною розв'язкою орієнтовано і поетикальний шар цих творів, зокрема, їх специфічну колористичну систему (для забезпечення максимальної точності висновків до аналізу залучаємо, передовсім, первинний рівень колористики в романах – власне кольоративний). Отже, очікуване протистояння світлого і темного начал утілене в суттєвій кількісній сумарній перевазі вживаності відповідно білого і чорного кольорів порівняно з кожним іншим окремо взятим кольором у тексті книги, причому чорний безумовно домінує. Так, у творі Дари Корній маємо 57 випадків уживань лексем на позначення чорного і 34 – на позначення білого кольорів.

Чорний колір є зовнішньою атрибутивною характеристикою Сашка з «Гонихмарника» і символізує темний бік його душі: *«Погляд сполохано вдарився об темні скельця окулярів незнайомця. Юнак, вдягнений у все чорне, стояв за кілька метрів від неї, підпираючи плечем стовбур акації. Дерево сипало на його чорне волосся, котре сягало рамен, сніжні пелюстки»* [2, с. 18]. Уже в цьому фрагменті портрета персонажа неявним контрастом намічено розкол його особистості (ігровий момент – співіснування в його тілі двох душ) і майбутню боротьбу ворожих начал. Те, що після звільнення Сашка-Кажана від присутності зла чорний колір залишається в його зовнішньому описі (*«...незмінний чорний колір светра і джинсів залишився, грайливість глибоких смоляних очей також незмінна»* [2, с. 330]), свідчить про підкреслення письменницею постійності перебування людини на перехресті добра і зла й актуальності в житті відповідного вибору. Однозначність синонімії злого і чорного спостерігаємо в такому сполученні в постаті Градобура: *«І тоді з'являється*

Градобур. ...у добрі, ніжні очі Ігоря заповзає лють **чорного** неба і розхлюпується там вповні чорториєм» [2, с. 104].

Виразне позитивне символічне наповнення, природно, Дара Корній відводить білому кольору. У «Гонихмарнику» він асоціюється за допомогою вищих сил, надією. Протягом роману закоханим Аліні й Сашку допомагає постать у білому – святий Юрій-Змієборець, покровитель Львова: «Той, що носить **біле**» – називала вона його подумки» [2, с. 231]. Закономірно, що Сашко-Кажан протягом дії роману вдягнений у чорне, але, коли між ним і Аліною виникають почуття, юнак з'являється в білому: «Її погляд зустрічається з глузливим блиском смоляних очей. Таких **чорних**, як те небо вгорі, і таких глибоких, як цілий Всесвіт за тими зорями. Він у **білій** футболці і без окулярів. Вона тепер знає, чому він приховував свої очі» [2, 127].

Домінантність чорного в «Гонихмарнику» зумовлена і підкріплена, крім сказаного, і його специфічним еротизмом, адже еротика – «єдина сфера, де **чорний** колір має життєстверджувальне начало» [1, с. 113], а перед нами, в першу чергу, – любовний роман.

Специфіка хронотопу «Гонихмарника», зв'язність і фактична зумовленість його міфопоетики зумовлені звертанням Дари Корній до повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» і драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» та їх атмосфери [5, с. 231–233]. Це пояснює, чому в романі третім за частотністю використання стає зелений колір: 24 випадки. Символічно, що героїня-рятівниця Аліна зображена саме з зеленим волоссям, що її мати «...виросла в глухому волинському поліському селі» [2, с. 58]. Окрім того, для Сашка зелений асоціюється, в першу чергу, з коханням: «...Аліна на Смотричі, мов ангел у зеленому вінку з її волосся, а за спиною крила, зіткані з південного вітру» [2, с. 228].

Асоціації піддається і блакитний колір неба з його традиційно властивою характеристикою ніжності, душевної чистоти.

«Колір очей має **блакитний**, а наздогнати своїх братів-вертунів, того, що, відаючи вітрами, гонить хмари, і того, що викрешує з них вогонь і звуки, не може. Тоді плаче кінь білий, вихлюпуючи зі своїх очей блакитних дощ на землю. Найгоноровіший кінь – золотавий. Він мирно пасеться собі на полі **блакитного** неба, поїдаючи небесну траву.» [2].

Час написання аналізованого роману української письменниці накладає свій відбиток на її текст. Актуалізований у цьому ракурсі сірий колір, має помітну роль у творі. В одному з ліричних відступів Дара Корній так тлумачить сірий колір: «Змішали червоний, зелений та синій – зродилося **сіре** марево. Так, лише **сіре**, бо чорне – це лишень відсутність потоку світла...» [2, с. 14]. Аліна в «Гонихмарнику» під час першої зустрічі з Кажаном одягнена в сіре: «Одягла **сіру** безлику блузку і чорні джинси – «відсутність потоку світла». На ноги – **сірі** кросівки» [2, с. 15].

Нового звучання в прозі Дари Корній набуває думка не стільки про протистояння світла і темряви, скільки про їх взаємозумовлене співіснування [4, с. 66–67].

«Певна прихованість» срібного кольору – «інтроверта» [1, с. 132], який традиційно символізує прагнення до свободи, але й ілюзії, також простежується в досліджуваному романі: відповідно 14 кольороназв. У творі Дари Корній цей колір є атрибутивною характеристикою магичних сил Гонихмарника, наприклад: «Там, у долині, стоїть юнак, тримаючи в руках **сріблясті** нитки, керуючи хмарами, запускаючи долонями блискавки» [2, с. 64]; «Стоїть, розставивши широко ноги, піднявши вгору руки та задерши голову до неба. У руках щось тримає, і те щось **сріблясто** мерехтить» [2, с. 178]. Срібні нитки, за допомогою яких Гонихмарник у романі керує стихією, певно, асоціюються зі срібною ниткою, яка скріплює душу і тіло в світовій міфології. Запозиченим зі сфери слов'янських вірувань у тексті Дари Корній є магичний атрибут – срібний кулон, який захищає героїню Аліну і негативно впливає на Градобура: «Аліна дістає з-під футболки **срібний** ланцюжок із кулончиком у формі сонечка» [2, с. 122].

Роль червоного кольору менша, і символізація у письменниці цим кольором не кохання, пристрасті, але спектром негативних переживань: страху, небезпеки, агресії, сорому. У романі червоний викликає асоціації з неминучістю майбутнього нещастя: перед

зустріччю з Сашком Аліна бачить уві сні червоний напис на дверях «*Жереб кинута*» («*Аліна стоїть перед закритими дверима. На них величезними червоними літерами дбайливо виведено: «Alea jacta est»*» [2, с. 252]). Також червоний у романі позначений семами «*лють*», «*страх*», «*тривога*» й асоціативно пов'язаний із силами зла: «*Вони у замкненому колі. Аліна сідає біля Сашка. ... Вони – у пастці! Камені, здається, щиряться до неї, і раптом Аліна помічає – вони мають очі, страшні, червоні, люті очі*» [2, 311]. В іншому епізоді твору героїня спостерігає, як «*...чорне сонце падає в пащеку червоної гори, яка, здається, просто ковтає його*» [2, с. 310].

Загалом колірна семантика роману Дари Корній «Гонихмарник» дуже важлива. Фактично колір стає складником та фактором міфопоетики. Головна героїня – художник, і в тексті ми знаходимо коментар, що «*Творець – художник, геніальний митець. Як ти думаєш, що отримаєш, коли змішаєш усі барви веселки? Вірно, білий колір. Напевне, Богові стало нудно, і він взяв і розділив білий колір на спектри. Тобто подарував людям веселку*» [2, с. 14].

Вивчення колористики творів «жіночої» прози, а також їх включення до компаративістичних досліджень ХХІ ст. сприяє глибокому розумінню процесів міжкультурної взаємодії українського митця й світового літературного простору в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Браэм Г. Психология цвета / Гаральд Браэм; пер. с нем. М. В. Крапивкиной. Москва : АСТ: Астрель, 2009. 158 с.
2. Корній Д. Гонихмарник; передм. Люко Дашвар. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2010. 336 с.
3. Гете И. «Опыт живописи» Дидро. *Собр. Соч. в 10-ти томах, Т. 10: Об искусстве и литературе*. Москва : Художественная литература, 1980. С. 420.
4. Гурдуз А. Міжкультурний діалог як проблема українського фентезі ХХІ століття. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: зб. наук. пр. Сер.: Філологічні науки (літературознавство) / гол. ред. В. Д. Будак, гол. ред. сер. О. С. Філатова*. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2014. Вип. 4.14 (111). С. 63-69.
5. Гурдуз А. Роман Дари Корній «Гонихмарник»: місце в мистецькому контексті з погляду традиції й новаторства. *Українознавчий альманах / ред. кол.: М. І. Обушний (відп. ред.) та ін.* Київ ; Мелітополь. 2012. Вип. 9. С. 229-235.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т.Г. Окуневич

УДК 821.161.2'31

Малець В. А

МІФОЛОГЕМА ДОРОГИ У РОМАНІ «ДВАНАДЦЯТЬ ОБРУЧІВ» Ю. АНДРУХОВИЧА

На матеріалі роману Юрія Андруховича «Дванадцять обручів» було розглянуто міфологему дороги, яка реалізується через значення зв'язку поколінь, життя, пошуку досконалості, єднання з сакральним центром. Виокремлюється полісимволічність цієї міфологеми та аналізуються авторські пошуки і здобутки у засвоєнні й творчому переосмисленні фольклорно-міфологічного досвіду.

Ключові слова: архетип, символ, міфологема «дорога», хронотон, сакральний центр.

"Trip" mythologeme is analyzed on the material of Yurii Andrukhovych's novel «Twelve hoops». It is realized through the importance of communication between generations, search for perfection, association with the sacral center. Polisymbolism of this mythologeme is defined and

author's search and achievement in assimilation and creative rethinking of folklore and mythological experience are analyzed.

Key words: archetype, symbol, "trip" mythologeme, chronotope, sacral center.

Проблема простору й часу в літературних творах, її зв'язку з культурою та зі змінами, які відбуваються у сучасному мистецтві й у житті, вважається на сьогодні пріоритетною у літературознавстві.

Кожен етап історико-літературного процесу має свої моделі часу, простору, їх співвідношення, характерні хронотопічні образи. У теорії постмодернізму хронотоп стає усталеною категорією. М. Епштейн, М. Липовецький, В. Куріцин, В. Топоров, І. Скоропанова, О. Кискін звертаються до часопросторової парадигми роману.

Серед хронотопічних характеристик у доробку посмодерністів важливого значення набуває міфологема дороги, яка репрезентує ідею простягненості не тільки у просторі, а й у часі. М. Бахтін вказував: «Вага хронотопу дороги в літературі величезна: мало який твір обходиться без якихось варіацій мотиву дороги, а багато творів прямо побудовані на хронотопі дороги й подорожніх зустрічей і пригод» [2, с.248].

Щодо дороги В. Топоров уточнює: «У багатьох випадках цінність шляху полягає не стільки в тому, що він увінчується деяким успіхом, досягненням благого й жаданого стану, скільки в ньому самому. Метою є не завершення шляху, а сам шлях, вихід на нього, приведення свого Я, свого життя у відповідність зі шляхом, з його внутрішньою структурою, логікою й ритмом» [4, с.268].

У поетиці роману Ю. Андруховича «Дванадцять обручів» мотив дороги виконує важливу роль, адже, перш за все, виступає засобом розкриття специфіки душевного стану героїв (наприклад, Карла-Йозефа Цумбруннена).

Образ дороги у тексті набуває глибокого міфологічного наповнення, репрезентує значення зв'язку поколінь, життя як шляху. Для Карла-Йозефа Цумбруннена – головного героя твору – блукання лісом повз «води Потоку» стало останньою дорогою на шляху до вічності. Це – шлях в один бік, у кінці якого – безсмертя: «Цієї ночі настала мить його вивільнення. Йому дивно було бачити себе ззовні і не в дзеркалі (...) Карл-Йозеф уперше відчув щось на кшталт дивної болісної полегкості, коли йому вдалося (...) рушити вгору (...) Карл-Йозеф Цумбруннен описав невелике коло над долиною Річки і, не вагаючись, узяв напрям на Трансильванію» [1, с.246-247]; «(...) приблизно навпроти моста, від шосейки відгалужується ще одна дорога, точніше шлях, чи навіть Шлях, тобто якась лісорубська стежка, вона петлятиме обабіч Потоку вгору за його течією, здіймаючися вище і вище, але нею йти не треба, бо там – кінець кінців, 13-й кілометр, глухий кут з останньою на світі кнайпою для тих-таки лісорубів чи сновид» [1, с. 60].

В. Топоров виділяє два види міфологеми дороги:

а) шлях до сакрального центру, що доходить до поєднання себе з цим сакральним центром, який означає повноту благодаті, причетності, освіченості;

б) шлях до чужої і страшної периферії, яка заважає поєднанню з сакральним центром або ж зменшує сакральність цього центру; цей шлях веде від затишного, захищеного, надійного «малого» центру – своєї домівки – до царства невизначеності, негарантованості, небезпеки, яка дедалі зростає [4, с. 262].

У романі «Дванадцять обручів» представлено перший вид міфологеми дороги – шлях Карла-Йозефа Цумбруннена до сакрального центру, до вічності.

Н. Кобилко подає таке узагальнення щодо міфологеми дороги: «Часто у фольклорних і літературних текстах «дорога» виступає своєрідною метафорою життєвого шляху. Учені визначили такі основні метафоричні варіанти хронотопу дороги в епічному творі: «дорога пізнання», «дорога праці», «дорога творчості», «дорога творення», «дорога порятунку», «дорога гріха». Умовно виділяють різні напрямки руху в межах художнього простору: по вертикалі (піднесення до сакрального, пізнання істини) і по горизонталі (у реальному часі й

просторі). З огляду на це, «дорога» трактується не лише буквально, а ще як пошук утраченого, спасіння, духовного вдосконалення, набуття нового досвіду» [3, с. 6].

Ядро особистостей героїв роману (у сукупності їх свідомих і несвідомих проявів) являє собою архетип подорожнього – постійний пошук досконалості, постійний рух, постійна самотність. Зокрема, Ю. Андрухович констатує: «Перед ним від самого початку розкривалося ціле віяло можливостей. Він міг, наприклад, обрати найкоротший шлях – понад Словаччиною (...) Він міг взяти південніше і петляти понад самим словацько-угорським кордоном (...) Однак, якби йому захотілося не найкоротшого, а таки найдовшого шляху, то він міг би від самого початку пуститися на північ і перетнути Польщу. А це означало б, що він неминуче полетить і над Львовом (...) І все ж він від самого початку віддалявся від Львова. І ніхто вже не відповість чому (...) Можливо, то був тунель – його персональний тунель, і він просто не мав вибору» [1, с. 252-253].

Прояви цього архетипу в міфологіях різних народів (Вічний Жид, Летючий Голландець тощо) також передбачають фатальну приреченість на самотність носія даного архетипного начала. Період занурення героїв у свою самоту, пошуку себе формує у творі своєрідний темпоральний світ, який у тексті прямо не показаний, але проглядається у внутрішніх монологів героїв, у їхніх діалогах з оточуючими людьми

Таким чином, реалізація міфологеми дороги надає подіям роману Ю. Андруховича «Дванадцять обручів» часопросторової перспективи, вписує його в контекст конкретного історичного процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрухович Ю. Дванадцять обручів. Київ, 2006. 275 с.
2. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. Художественная литература. Москва, 1975. С. 234-407.
3. Кобилко Н. Міфологема «дорога» в українському літературному дискурсі (на матеріалі творів химерної прози): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Бердянськ, 2017. 20 с.
4. Топоров В. Пространство и текст. Текст: семантика и структура. Москва, 1983. С. 227-285.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. В. Демченко

УДК 81'42'38 : 821.161.2

Марченко Я. С.

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ МЕТАФОРИЗОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ У ТВОРАХ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

У статті досліджено функції метафор та їхні різновиди на позначення явищ природи в поезіях В. Симоненка.

Ключові слова: метафора, тропи, метонімія, літота, функції метафор, природа.

The article deals with the functions of metaphors and their variants on the designation of natural phenomena in the poems of V. Symonenko.

Key words: metaphor, traps, metonymy, lithotum, metaphor functions, nature.

Метафора – це вид тропів, побудований на основі вживання слів та виразів у переносному значенні [3, с. 43].

О. Пустовіт вважає метафору найуживанішим, універсальним тропом. У стилістиці тропи поділяються на дві групи: на фігури якості та фігури кількості. До перших належать

власне метафора, метонімія, іронія, оскільки суть перенесення полягає в подібності якостей, властивостей, характеристик предмета. До другої групи належать гіпербола й літота – фігури кількості, оскільки в них переноситься зазвичай розмір чи обсяг явищ та предметів.

Зі стилістичного погляду в метафорі виділяють три рівні схожості:

1. схожість образна і без образу – подібність менша, ніж річ порівнювана;
2. відсутність схожості, подібності;
3. протилежність, яка є відповідником іронії [3, с. 43].

Метафори бувають не тільки образними (тропами поетичної мови), а й джерелом виникнення нових значень. У них відображається здатність людини вловлювати схожість і подібність між різними індивідами, класами об'єктів, а потім за цією схожістю переносити назви справжнього носія чи функції на характеризовану особу чи предмет. Наприклад:

*Зелені верби руки заламали,
І заміло сонце на вустах* [4, с. 117].

Таким способом метафора руйнує одні логічні межі назви, щоб над ними звести інші. Вона ніби заперечує належність об'єкта до того класу предметів, у який він насправді входить, і переносить його в інший клас, до якого він може бути віднесений, але автор бере на себе сміливість віднести його туди, адже він помітив якісь спільні риси, помітні лише йому, або переніс певну рису з іншого об'єкта на аналізований [2, с. 18-19].

Метафоризовані вислови трапляються і в розмовній мові, але вони характерні для мови художньої, особливо поетичної, де виконують естетичну функцію. Як і інші тропи, метафора дає можливість поетові відтінити найрізноманітніші властивості, ознаки зображуваного, висловити емоційне ставлення до нього. У метафорі синтезуються якості різних предметів, вона розвиває збагачує уяву читача. Наприклад:

*І, захопивши у дивній грації,
Зітхають свіжістю дівочої акації,
Вітрами обціловані до ніг...* [4, с. 70].

Слово в поетичному мовленні – багатопланове. Воно несе в конденсованому вигляді уявлення про означувані ним предмети.

Характерною рисою сучасної поезії є прагнення до абстрагованості. Ця тенденція яскраво простежується у використанні різних семантичних сполучень. Різноманітні поняття і явища ставляться поетами в таку семантичну залежність, для розкриття якої вимагається складний асоціативний зв'язок. Майстри слова вкладають у метафоричний зміст дієслівних словосполучень власне переосмислення явищ навколишнього світу, тим самим сприяють естетичному збагаченню поетичної мови.

У стилістиці трапляється такий поділ метафор [1, с. 52]:

1. метафора, що виникла на перенесенні назв істот на назви осіб (*лисиця – хитра людина*);
2. метафора, що виникла на переносі назви неістот на неістот (*світло волі*), істот на неістот (*хмуриється хмара*);
3. метафора, що ґрунтується на перенесенні ознак речей неживих до істот (*камінне серце, квітуча молодість*).

Залежно від особливостей семантики розрізняють два види метафор – традиційні та оригінальні. Але цей поділ умовний, бо практично неможливо встановити межі між цими двома поняттями. Різняться між ними не принципова, адже механізм метафоричного перетворення в обох випадках однаковий. Але вчені уважають, що основні розрізнення оригінальної та традиційної метафори в тому, що перша прагне до багатозначності, допускає багато варіантів, а друга наближається до однозначності, допускає лиш одну інтерпретацію.

Новаторська суть творчості Василя Симоненка виявляється в переосмисленні самих підходів до літературної діяльності, позначена афористичністю вислову, новизною поетичного мислення.

Кожна його поезія – відкриття, виявляється у простоті, доступності для реалістичного осмислення малюнок долі людини чи тих обставин, в яких вона знаходиться, живий відгомін подій, підсилених художньо вираженими деталями, що вражають уяву. Наприклад:

*Сім десятків дідові старому,
Сам незчувсь, коли і відгуло, –
Вже лице пожовкло, як солома,
Борознами вкрилося чоло* [4, с. 44].

На зразок семантичних груп метафор народної поезії, виділяємо структурно-семантичні групи метафор у поезіях Василя Симоненка. Найбільшу групу становлять метафори, що позначають картини природи, які включають «явища природи», «небесні тіла» та «ландшафт».

Найчастіше метафоризуються такі поняття як *сонце, вітер, вечір, небо, ніч, місяць, зорі*. Зі словом *сонце* у цій групі утворюється найбільше метафор, при цьому це слово трапляється у власне метафоричних висловах: «*Впало сонце в вечірню куряву*» [4, с. 101]; «*Та сміялось сонце в блакиті*» [4, с. 90], а також у персоніфікованих образах: «*Закохалося сонце у тебе; Почалася у сонця безсонниця*» [4, с. 83].

Не менш значущими є образи *ночі, вечора*. Ці слова-поняття виконують у групі картин природи не менш важливу стилістичну роль. Створюючи в пейзажній ліриці особливий настрій, вони поєднуються в метафоричні сполуки та надають кожній поезії виразності й емоційності. Порівняймо:

*Зимовий вечір,
Закуривши люльку,
Розсипав зорі,
Неначе іскри* [4, с.49],

та інший уривок:

*Ніч підходила з гуркотіннями,
Ніч несла божевілля й жах* [4, с. 101].

У першому фрагменті автор олюджує образ *вечора*, уживаючи дієслова, властиві людині: *закурити, розсипати, пустити, проскрипіти, шепнути*. Щоб досягнути більшої виразності, автор удається до персоніфікації, адже той самий зміст можна було передати іншими, простішими словами, як наприклад у другому фрагменті. Проте, поет у цьому випадку передає експресивність думки не через сюжет, а через уживання метафор та поєднання їх з іншими словами. У другому уривку ідейно-художнє навантаження несе на собі зміст, де доречним є використання власне метафори.

Зазначимо, що крім зазначених вище ключових слів, у поезіях Василя Симоненка метафори утворюють такі слова-поняття, як *вітер, небо, місяць, зорі, ранок, туман*.

Як було зазначено вище, в окремих метафоричних поєднаннях, на перший погляд, описи пейзажу передають стан душі, хоча саме слово-явище сполучається зі звичайним для нього дієсловом, і набирає звучання лише в контексті:

*Облягли нас тумани.
У їхньому клоччі
Піднімаються сумніви,
Мов комишині* [4, с. 55].

Отже, дослідивши основні структурно-семантичні групи метафор у поезіях В. Симоненка, можна сказати, що семантика тропів у його творах різнобарвна, і тому, поезія набирає яскравої виразності, експресії та образності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коваль А. Практична стилістика сучасної української літературної мови. Київ : Либідь, 1987. 352 с.
2. Муқан І. Значення слова. *Українська мова і література в школі*. 1973. № 8. С.18 – 21.
3. Пентиліук М. Культура мови і стилістика. Київ : Вежа, 1994. 240 с.

4. Симоненко В. Ти знаєш, що ти – людина: Вірші, сонети, поеми, казки, байки. Київ : Наук. думка, 2001. 294 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І. В. Гайдаєнко

УДК 049.32: 070. 303.4

Матюхіна А. О.

ПОНЯТТЯ «ДИФУЗИЯ ЖАНРІВ» В УКРАЇНСЬКОМУ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВІ

У статті розглянуто явище дифузії жанру рецензії на прикладі газети «День»; визначено основні різновиди рецензії.

Ключові слова: дифузія жанру, рецензія, преса.

The article deals with the phenomenon of diffusion of the review genre on the example of the Day newspaper; the main types of reviews are determined.

Key words: diffusion of genre, review, press.

Процеси становлення української незалежної держави та нової журналістики стали переломними для вітчизняних мас-медіа та досі не дійшли свого завершення. Як наслідок, на шпальтах сучасних текстових та електронних видань відбувається процес зміни характеру та форми подання журналістських матеріалів. Це призводить до дифузії класичних жанрів.

Сьогодні масово-інформаційний процес відіграє особливу роль в суспільстві, формуючи систему цінностей, стереотипи поведінки і мовний смак аудиторії. Вивчення цього процесу належить до актуальних напрямів науки про соціальні комунікації, при цьому жанрові характеристики сучасних журналістських текстів трактуються в багатьох працях неоднозначно. Досліджуючи тексти української преси, не можна чітко розмежувати більшість публікацій за жанровою палітрою, бо виникає велика кількість нових форм викладу. Ці процеси вплинули на розвиток окремих жанрів, зокрема рецензії. Зі змінами в державі, суспільстві, журналістиці відбувається складний процес трансформування та перебудови її жанрової структури. Їх вивчення є важливим для сучасної теорії і методики журналістської творчості, для української жанрології. Саме цим зумовлена актуальність нашого дослідження.

Метою статті є дослідити дифузію жанру рецензії в сучасній українській періодиці на прикладі щоденної всеукраїнської суспільно-політичної газети «День».

До теми природи рецензії зверталися вітчизняні та зарубіжні науковці, аналізуючи питання теорії і практики журналістики (М. Бахтін, В. Буряк, Л. Кройчик, О.Тертичний, В. Шандра). Дифузійним процесам сучасної жанрової системи текстових періодичних видань присвячено дослідження українських і російських вчених М. Тимошика, С. Денисової, М. Василенка, Ю. Кравченко, С. Савчук та ін. Так, В. Здоровега, досліджуючи природу рецензії, зауважує: «літературної критики у повноцінному значенні цього слова в Україні немає, бо вона відсутня у загальнополітичній, масовій періодиці» [2, с. 205].

Журналістикознавці дійшли висновку про базову троїстість жанру, тобто рецензія поєднує в собі елементи аналітичної журналістики, літературної критики та публіцистики.

Така складна природа пояснюється тим, що автор у рецензії: 1) інформує (відповідає на основні питання: хто, що, де, коли); 2) оцінює (висловлює судження на основі власних ціннісних орієнтирів, інтелектуальних та емоційних запасів); 3) аргументує (доводить правомірність викладеної оцінки на основі аналізу рецензованого твору); 4) рекламує (повідомляє ті відомості про рецензований об'єкт, які можуть привабити реципієнта, і водночас приховати негативні сторони); 5) впливає на поведінку реципієнта (відкритими закликами чи прихованими інтенціями стимулювати до відповідних дій).

Слово «рецензія» латинського походження («*resensio*») і в перекладі означає «оцінка». Основу рецензії складає відгук (перш за все – критичний) про твір художньої літератури, мистецтва, науки, журналістики тощо.

Відмінність рецензії від інших газетно-журнальних жанрів полягає перш за все в тому, що предметом рецензії виступають не безпосередні факти дійсності, а інформаційні явища, що вже відображені автором. Це можуть бути книги, збірки поетичних творів, музичні альбоми, спектаклі, кінофільми тощо.

Спробуємо на основі вище сказаного синтезувати власну дефініцію досліджуваного жанру: *рецензія* – це основний жанр літературної критики та аналітичної журналістики, який містить елементи публіцистики, дає аналіз та оцінку художньому явищу, створеному літературою, музикою, живописом, театром чи кіно, а також публіцистичному та науковому творам.

Дифузійні процеси в жанровій системі зумовили існування таких видів рецензії: 1) рецензія-анотація (короткий інформаційний текст, що містить відомості про зміст, форму і вид твору літератури чи мистецтва; має здебільшого рекламний характер); 2) рецензія-репліка (коротко і конкретно висвітлює зміст і значення того, що рецензується; відносять до інформаційної групи; присутній певний елемент оцінки; критична тональність матеріалу мінімальна); 3) рецензія-фейлетон (має викривальний характер; тональність і міра критики дуже високі; висловлюється суб'єктивна думка автора; належить до аналітичного виду); 4) рецензія-відкритий лист (звернення рецензента через пресу до автора чи групи людей; ця підгрупа рецензії провокує полеміку, закликає можливих опонентів до дискусії); 5) рецензія-оглядова стаття (об'єктивний аналіз твору, що розкриває цілісну картину окремої праці або творчості письменника загалом; її характеризує високий філософський та естетичний рівень, зіставлення явищ мистецтва з сучасністю та реальним життям) [3].

На початку 1990-х років спостерігалася криза жанру рецензії, пов'язана із загальною трансформацією суспільства, нації, журналістики. За радянської тоталітарної влади завданням літературної критики було нагляд за дотриманням авторами ідейних постулатів, відповідності їх творів доктринам комуністичної партії. У часи перебудови критика пробуджується, звільняється від ідеологічних нашарувань, намагається досягнути власну самостійність. Це, в свою чергу, призводить до чергової кризи: відбувається різкий перехід до нової форми і змісту жанрів критики. Під час цієї трансформації постає багато проблем. Наприклад, у формі рецензій з'являються тексти, що не мають ознак аналізу, оцінки, порад для читача та висновків. Натомість, автори «псевдорецензій» звертаються до епатажності, дотепності. Відтак сьогодні склалася ситуація, що в періодичних виданнях трапляються тексти, що схожі на рецензію, але мають елементи інших жанрів.

У щоденній всеукраїнській суспільно-політичній газеті «День» представлені такі жанрові різновиди рецензії:

коротка рецензія-анотація («Новий альбом гурту «Хорея Козацька» розповідь нам про свободу» (Д, 31 серпня 2018 р.); «Тарілки як прокламації. У Львові демонструють «патріотичний фаянс» XVIII століття» (Д, 25 липня 2018 р.); «Роботи 27 митців України. У Києві відкрили арт-проект «Діти доктора Франкенштейна» (Д, 25 липня 2018 р.); «Музичні подарунки від п'яти світових зірок. 23 червня в Києві відбудеться грандіозний концерт «В Україну повернись» (Д, 15 червня 2018 р.);

рецензія-репліка («Очищення» – тут і тепер» (Д, 20 вересня 2018 р.); «Анатомія пропаганди – на розгляд Кіноакадемії. «Донбас» Сергія Лозниці представить Україну на «Оскарі»» (Д, 31 серпня 2018 р.); «Улюблена героїня Едуарда Митницького. Відбувся 150-й показ вистави «Анна Кареніна», яка 18 років прикрашає афішу лівобережців!» (Д, 15 червня 2018 р.);

рецензія-оглядова стаття («Симон Петлюра: кара чесною пам'яті» (Д, 21 вересня 2018 р.); «Спроба портрета Віктора Некрасова Або «Ключ» до високої російськомовної культури України?» (Д, 31 серпня 2018 р.); «Серйозна «ГРА». В Україні стартував театральний «Оскар»! Фініш – у листопаді!» (Д, 31 серпня 2018 р.); «Каннські прем'єри,

документалістське торжество. В Одесі завершився IX Міжнародний кінофестиваль» (Д, 24 липня 2018 р.); «Світ після Кіри: на вісімнадцять фільмів кращий. Тепер, коли Муратової не стало, приходять відчуття масштабу її постаті – здається, досі не усвідомленого» (Д, 15 червня 2018 р.).

На сторінках всеукраїнської щоденної газети «День» жанр рецензії широко представлений у багатьох його різновидах. Це відповідає місії видання як суспільно-політичного часопису, що сповідує демократичні цінності, патріотизм, виступає за відродження української нації.

Рецензія має потужний потенціал подальшого розвитку та еволюції. Однією з її унікальних особливостей (яка і є одним із основних будівельних матеріалів видової різноманітності цього жанру) є існування на межі таких сфер функціонування тексту, як публіцистика, аналітика та літературна критика.

Перспективу подальших досліджень дифузійних процесів класичних журналістських жанрів вбачаємо в аналізі регіональної та всеукраїнської періодики, що дозволить зафіксувати ті трансформаційні текстові форми, що є на сьогодні найбільш популярними серед українських журналістів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. День. Офіційний сайт газети URL: <https://day.kyiv.ua/uk/archivenewspaper>.
2. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості : підручник. Львів : ПАІС, 2004. 320 с.
3. Тертычный А. Жанры периодической печати [Електронний ресурс] : учеб. пос. Москва : Аспект Пресс, 2000. – URL: <http://www.eartist.narod.ru/text2/01.htm>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н. В. Орлова

УДК 007: 304: 070.424

Мількевич К. О.

ПЕРШІ СТУДЕНТСЬКІ НАВЧАЛЬНІ ВИДАННЯ ХДУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

У статті розглянуто історію появи студентських навчальних видань спеціальності 061 Журналістика Херсонського державного університету, проаналізовано їх структуру, тематику, жанрове наповнення.

Ключові слова: студентське навчальне видання, молодіжна преса.

The article deals with the history of the appearance of student editions of the specialty 061 Journalism of the Kherson State University, analyzed their structure, themes, genre content.

Key words: student's educational edition, youth press.

Студентські навчальні видання – специфічний вид періодики, важливий складник молодіжної преси. Їх функціонування є доволі специфічним, оскільки робота редакцій самвидавців має несистемний характер, зумовлений відсутністю належної організації, фінансування тощо.

Дослідження студентських ЗМІ є актуальним для науки про соціальні комунікації, оскільки діяльність молодіжних журналістських колективів, їх продукція справили значний вплив на процеси національного відродження в Україні, формування вільних і незалежних мас-медіа.

Студентська періодика неодноразово була предметом наукових зацікавлень. Тематику, жанрову своєрідність, проблематику, художньо-технічне оформлення студентських газет радянської доби досліджували М. Тимошик, М. Дяченко, О. Васюта,

В. Маковій, Н. Овдієнко, А. Полуденко та інші. Сучасні студентські видання аналізували В. Садівничий, Л. П'ятниця (мовностилістичний аспект), І. Братина, К. Сірінюк-Долгарьова (типологія, класифікація самвидавів), А. Іщик, О. Дуб (структура текстових видань), О. Зяцьковська, А. Степанова, Ф. Грозданов (періодика в інтернеті), І. Любушкіна, Р. Вербовий (художньо-технічне оформлення), А. Дітковська, О. Солонуха (фінансовий аспект) тощо.

Комплексне дисертаційне дослідження «Українська студентська періодика: історія становлення та проблеми функціонування в сучасних умовах» (Львів, 2015) здійснила Х. Білограць [1]. Студентські навчальні видання Півдня України охоплені дослідницею частково. Молодіжна преса Херсонщини, зокрема Херсонського державного університету, ще не була предметом наукового вивчення, відтак її характеристика є актуальною.

Мета статті – аналіз перших студентських самвидавів спеціальності 061 Журналістика Херсонського державного університету.

Випуск студентських навчальних видань на факультеті української філології та журналістики Херсонського державного університету започатковано у 2010 році. Їх електронні версії розміщують на сайті кафедри соціальних комунікацій у розділі «Студентські навчальні видання», де зазначено завдання і місію такої роботи: «Наші самвидави – це навчальні видання студентів-журналістів; практична база набуття навичок написання перших журналістських текстів, редагування, газетної верстки, колективної праці в навчальній студентській редакції; форум студентських думок, вражень, спостережень за суспільними процесами; творча за характером і змістом робота, що є однією із важливих навчально-методичних форм підготовки майбутніх фахівців із пресової журналістики» [2].

Першою газетою спеціальності 061 Журналістика стала «Запальничка». Ідея випускати власне видання виникла під час практичного заняття з «Газетно-журнальних жанрів» у 361 групі. В межах цієї дисципліни студенти пишуть власні журналістські матеріали на актуальні теми у різних жанрах. Під час обговорення текстів, їх редагування виникла дискусія, в результаті якої порушили питання оприлюднення текстів у власному медіа. Автори публікацій зрозуміли, що результати їхньої творчої роботи мають побачити колеги, викладачі, студенти інших спеціальностей факультету й університету. Викладач Н. В. Орлова підтримала ідею створення студентської навчальної газети, допомогла з макетом, вичиткою текстів, художньо-технічним оформленням. Декан факультету В. П. Олексенко посприяв із організаційними питаннями. Відтак спільними зусиллями викладачів кафедри соціальних комунікацій і студентів-третьоккурсників перший номер «Запальнички» побачив світ 1 березня 2010 року.

Слоган газети: «Ми запалюємо студентів!». Головний редактор – Катерина Редкова, заступник редактора – Олександра Німченко. Автори публікацій – студенти-журналісти 2 та 3 курсів. Відзнаки: диплом переможця I конкурсу журналістської майстерності студентів «СТУДPRESS-2011» у номінації «Піонери самвидаву ІФЖ». Всього вийшло два номери (березень і квітень 2010 р.).

Тематика «Запальнички»: новини студентського життя, зокрема виступи факультетської команди КВК, наукові конференції, літературні зустрічі, поетичні читання, підсумки спортивних змагань у ХДУ, анекдоти, гороскоп тощо. У структурі газети – 4 шпальти. Верстка матеріалів дещо хаотична, постійних рубрик немає, розміщення текстів і фото не вирізняється симетричністю. Мова публікацій – українська.

«Dikie sabaki» – самвидав першоккурсників. Спершу виходив неофіційно (започатковано випуск газети у жовтні 2009 р.), тому перші числа не збереглися. В архіві наявні № 1 (жовтень 2010 р.) і № 2 (листопад 2010 р.). Головний редактор – Саша Stasova.

Видання не мало сталої верстки, постійних рубрик, відповідної кількості шпальт, періодичності виходу, публікації не проходили належного редагування. Основна характеристика газети «Dikie sabaki» – яскраве студентське «обличчя», свобода висловлювання, використання сленгу, оригінальних заголовків. Наприклад, це реп-маніфест «Репчик от Жана», «Фрикицитатник», «Звездный хор» тощо. Мова публікацій – російська.

Студенти, котрі дописували в «Dikie sabaki», на 2 курсі заснували нове видання, що стало найуспішнішим за всю історію факультетського самвидаву, – газету «СТУДія». Слоган: «Студенти і я». Головний редактор – Катерина Пономаренко, художні редактори – Галина Вишневська, Олександра Годіна. Автори – студенти групи. Відзнаки: дипломи переможців I конкурсу журналістської майстерності студентів «СТУДPRESS-2011» у номінаціях «Краща дизайнерська робота», «Кращий головний редактор», «Кращий художній редактор», «Команда року» та II конкурсу журналістської майстерності студентів «СТУДPRESS-2012» у номінації «Кращий самвидав ФФЖ».

«СТУДія» заснована у листопаді 2010 р. Останній номер – квітень 2012 р. Редакційний колектив газети «Dikie sobaki», а з 2 курсу «СТУДія» працював над власним студентським виданням всі чотири роки навчання на бакалавраті, вирізнявся системним і творчим підходом до роботи.

Тематика газети: новини про студентське життя, зокрема про наукові конференції, олімпіади, культурні заходи, концерти, літературні вечірки, події в гуртожитку, спортивні змагання, а також актуальні проблемні публікації, соціальні проекти, гороскопи, анекдоти, власні поетичні і прозові художні твори тощо.

Видання «СТУДія» мало яскраве оформлення, чітку композицію, професійну верстку, вирізнялося високим рівнем редагування матеріалів. Кількість шпальт – від 8 до 12.

«Обличчя» газети створюють оригінальні рубрики, що відображають творчий характер студентів-журналістів: «Неждан4ік», «ГуртожитОк», «Що новенького», «Зірка № 261», «Літкурілка», «ГороскопчеГ», «Фрістайл», «ПСИХОз», «DRESSкод», «Універчік», «ПроСВІТа» тощо. Мова публікацій – українська, російська.

Перші студентські видання спеціальності 061 Журналістика Херсонського державного університету вирізняються передусім яскравим художньо-композиційним оформленням, оригінальною рубрикацією, цікавим контентом. Вони не позбавлені мовленнєвих огріхів, зафіксовано порушення законів верстки, розміщення фотоілюстрацій; студентські публікації не завжди витримано у відповідному жанрі. Незважаючи на низку недоліків, започаткування самвидаву на спеціальності 061 Журналістика ХДУ засвідчило, що студенти-журналісти мають творчі здібності, реалізують власні медійні проекти, спроможні на колективну роботу в навчальній редакції.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі студентських навчальних видань інших закладів вищої освіти України, що сприятиме створенню цілісної картини сучасної молодіжної періодики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білограць Х. Українська студентська періодика : історія становлення та проблеми функціонування в сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04. Київ : 2015. 16 с.
2. Студентські навчальні видання. Сайт ХДУ. URL: <http://www.kspu.edu/About/Faculty/IPhilologyJournalizm/ChairJournalizm/Studgazeta.aspx>.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н. В. Орлова

УДК 82.09:801.675.2

Мілютіна В. А.

ГАРМОНІЯ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ В ЛІРИЦІ М.ЧЕРНЯВСЬКОГО

У статті розкривається суголосність лірики М. Чернявського з популярною на початку ХХ століття натурфілософією, прослідковуються домінуючі риси стилю митця.

Ключові слова: гармонія, природа, Всесвіт, храм.

The article reveals the consistency of M. Cherniavsky's poetry with the popular philosophy at the beginning of the 20th century, followed by the dominant features of the style of the artist.

Key words: harmony, nature, universe, temple.

Тяжіння до філософського осмислення природи – одна з характерних рис модернізму. Тогочасне суспільство пройнялося пізнанням природної сутності «Я» та оточення. На це посприяли натурфілософські погляди Ф. Шеллінга, О. Гумбольдта та інших.

Для Шеллінга предмет філософії суть творчого діяльного початку в світі. Фрідріх Шеллінг говорить, що природа здійснює у розвитку коло: її розвиток є одночасно і пізнання природою самої себе.

Вчений формулює «три принципи натурфілософії: по-перше, природа матерія єдина. В ній немає абсолютних якісних різниць, які раніше називали різноманітними субстанціями а; по-друге, природа розвивається і змінюється. Природа не тільки продукт, а є продуктивність, абсолютна діяльність. Ступені розвитку природи це її потенції (можливості); по-третє, в основі вчення про природу лежить принцип загальної подвійності. Життя є єдність двох процесів розпаду і відновлення речовин. Подвійність у кожному живому тілі постійно підтримує оновлення матерії. Зрозуміло ж, природа (матерія) для Фрідріха Шеллінга це єдине ціле, що розвиває подвійність і є джерелом постійного оновлення. Природа, основа всього існуючого, є «велика філософська таємниця» [3, с. 101].

Одним із модерних представників української літератури був Микола Чернявський. Протягом своєї творчості митця цікавило питання буття людини в світі.

М. Плевако характеризує творчість М. Чернявського як вираження «власне письменницького я», що спрямоване на пошуки «гармонії буття»: «І вся літературна діяльність його – то є оте шукання» [4, с. 240-241].

У вірші «Степ і степ один без краю...» М. Чернявський об'єднує образ степу, води і неба, що є суголосним до філософських принципів Ф. Шеллінга. За допомогою опису масштабності усіх образів, М. Чернявський прибирає межі, які різнять всі ці поняття. Він об'єднує їх в один єдиний неподільний світ. Автор вказує на послідовність процесів у природі, їх взаємозв'язок.

Степ і степ один без краю,
Аж до моря берегів,
Без озер, річок, без гаю,
Тільки з купами стогів.
Ні гайочку, ні лісочку, –
Всюди спалена земля...
Не шепоче в холодочку
Срібновода течія [5, с.187].

М. Чернявський оспівував природу. Через неї він розкривав сутність буття свого ліричного героя.

Погляди поета схожі до натурфілософії Гумбольдта: «В просторовому наближенні людини до природи, в самім тільки вже вільному повітрі... лежить таємна сила, вплив природи радісний і благий, він зміцнює й освіжує стомленого Духа, заспокоює серце, що турботно зворушене в самій глибині своїй диким напором пристрастей» [1, с. 188].

У своєму творі «Космос» О. Гумбольдт зазначав: «Немає нічого більше радісного, як та самотність, нічого більше бадьорого, як цей краєвид, як близький берег та вигляд на море, нічого як так не любив, як самотність» [1, с.191]. Вислів О. Гумбольдта відповідає тим почуттям, які переживає ліричний герой М. Чернявського на лоні природи. Самотність є тією неодмінною рисою, що допомагає досягти гармонії суб'єкта зі своїм внутрішнім «я». Спорідненість людини і світу природи також знаходить свій вияв у розгорнутих порівняннях психічних процесів із явищами і процесами природи.

Найповніше поет в своїй ліриці розробляє три образи природи: моря, степу, неба. Таким чином поет намагається охопити всі частини Всесвіту, щоб повніше розкрити процес пізнання світу.

Основною метою своїх філософських розробок О. Гумбольдт ставив «Обняти явища зовнішнього світу в їх загальному зв'язку, природу як ціле» [1, с.187].

У вірші «Грані світу» М. Чернявський розкрив гармонію, що панує у Всесвіті. Погляд поета охопив усі частини простору: море, поле і небо. Краса і впорядкованість природи, її безмежний простір зачаровують і викликають вибух емоцій:

Височінь то – необмежена!
Широчінь то – безбережна!
Глибочінь то – тьма страшenna... [5, с.361].

У циклі «Крим» автор передав своє захоплення красою півострова. Ліричний герой одержує неабияку естетичну насолоду від того, що спостерігає «гори, затоки, скелі й ліса».

Вплив природи на поета можна порівняти з душевними переживаннями людини під час проведення богослужіння.

Гарно нам, любо на теплім піску,
Млостю солодкою скутім.
Луше і луше сріблясту луску
Місяць із синьої муті.
Тиша і спокій. У ніч отаку
Можна багато забути.
Можна далеко-далеко зайти
Шляхом пливучо-сріблястим,
Всі переходи життя перейти
Нетрями й лугом квітчастим... [5, с. 407].

Подібно до молитви, церковного мистецтва автор подає простори Криму, які навіюють спокій, внутрішню рівновагу.

У вірші «Не знаю: я пливу чи плинуть гори...» образ моря стає найвищою насолодою для людини, він переповнює душу.

А море, море це – ясне, зелене!..
Дельфінів грища!.. У грудях
Дихання стислося, і в мене –
Я чую – сльози на очах [5, с. 404].

Л. Корівчак зазначає: «Ідея храму в циклі «Крим» знаходить вираження і в своєрідному структуруванні, якого М. Чернявський надає природі півдня. У полі зору поета постійно перебувають об'єкти на позначення вертикального зрізу простору: гірський водоспад Суук-су, ліванський кедр, кипариси, сосна. Часто у віршах виринає образ гори: гора у формі медведя Аю-Даг, гора за подобою тигра Чатир-Даг, Айя, Фарос, Ай-Петрі, гора на яку намагається піднятись ліричний герой, скеля. Така увага автора до височини, масштабності вказує на сакралізацію просторів Криму у творчості М. Чернявського» [2, с. 80].

Море у поезіях «Криму» – «ясне, зелене», «тихе й ніжне», воно «з сталі й срібла злите», «пливучий малахіт», ліванський кедр – «срібний дідуган», гори – «масиви кам'яні», кримський обрій – «диво білосніжне», гірське повітря – «прохолодний елексир», Чатир-Даг – «подоба тигра кам'яного», «спокійний, ситий», «природи витвір чарівний», «звір могутній кам'яний», «велетенська сіра брила».

У циклі «Крим» поет проявив себе майстром змалювання природи – чарівної й яскравої. Кримський ландшафт, флористика подаються як вершина природної краси, частка казкової мрії. Ліричний герой не підбиває підсумків, оскільки подорож є внутрішнім станом його душі, константою свідомості; він постійно відчуває себе мандрівником, подорожнім.

Отже, лірика митця перегукується з популярною наприкінці XIX – початку XX століття натурфілософією. Поет творчо реалізував концепції природи Ф. Шеллінга та

О. Гумбольдта, в основі яких – уявлення про всезагальну одухотвореність персоніфікованої природи, про тотожність явищ зовнішнього світу і внутрішнього світу людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Демчук П. Шевченко та його учителі філософії. *Літерат.-худ. та критичний журнал Всеукраїнської спілки пролетарських письменників*. 1931. № 4. С. 169- 193.
2. Корівчак Л. Лірика Миколи Чернявського. Проблеми поетики : дис. кандидата філол. наук: 10. 01. 01. Херсон, 2008., 187 с.
3. Петрушенко В. Філософія. Львів : Правда, 2001. 384 с.
4. Плевако М. Микола Чернявський (В тридцятилітній ювілей його літературної діяльності (1885–1925)). *Проза. Червоний шлях*. 1926. №1. С. 206–240.
5. Чернявський М. Твори: У 2 т. Т. 1. Оригінальні поезії. Київ : Дніпро, 1966. 514 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л. Д. Корівчак

УДК 070.1:795.5:82.09

Міщук А.В.

СТРУКТУРНО-ТЕМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТИЧНИХ ВИДАНЬ «МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ» ТА «МАНДРИ»

У статті здійснено структурно-тематичний аналіз туристичних видань «Міжнародний туризм» та «Мандри», виділено рубрики журналів, вказано на тематичне та жанрове їх наповнення.

Ключові слова: туристичні видання, рубрики журналу, жанри матеріалів.

The article deals with the structurally-thematic analysis of the tourist publications "International Tourism" and "Mandry", the sections of magazines are highlighted, their thematic and genre content are indicated.

Key words: tourist publications, magazine sections, genres of materials.

Насьогодні в Україні зареєстровано та виходять більше двох десятків видань, присвячених питанням подорожей, мандрівок, туризму. Серед них більшу частину становлять популярні журнали, що знайомлять читачів із відомими мандрівниками та незвичайними людьми, показує краєвиди мистецтва, дають різноманітні поради туристам, представляють провідні туристичні фірми України, висвітлюють діяльність міжнародних туристичних ярмарків, пропонують різноманітні варіанти відпочинку як в Україні, так і за її межами. Окрім того, на думку дослідника Ю.Полежаєва, тревелвидання є особливим типом ЗМІ, здатним ефективно вплинути на розвиток індустрії внутрішнього та виїзного туризму в Україні [3, с. 96].

Серед таких журналів чільне місце займають такі туристичні журнали: «Странник», «Турист – UA», «Мир туризма», «Едем в отпуск», «Турбізнес», «Заграница», «Новости турбізнеса», «Міжнародний туризм», «Гостиничный и ресторанный бизнес», «Отдых на просторах Украины», «Мир отдыха и бизнес», «Мандри», «Большая прогулка», «Украинский туризм», «Бізнес тревел», «Робінзон», «Практика путешествий», Карпати. Туризм. Відпочинок», «Автотурист» тощо.

Невелику групу туристичної преси Україні формують газетні видання, серед яких варто виділити такі, як «Українська туристична газета» та рекламна газета «Туризм и развлечения». Також видаються на території нашої країни і туристичні каталоги, наприклад: щорічний каталог ділового туризму «Конференц-сервис в Украине», каталог турів «Міжнародний туризм» та туристичний каталог «Тур нюанс».

Існують електронні туристичні видання такі, як «Пригоди. ua», «Турпортал», «AllTravels.com.ua», «Турофіс», «Авіація України», «Мандруй дешевше» та інші.

Лідерами туристичного медіа-ринку в Україні є: журнал «Міжнародний туризм», журнал «Мандри», київський журнал «Путешественник» та інші. У нашому дослідженні ми здійснимо аналіз найпопулярніших туристичних журналів України.

Здійснено аналіз популярних туристичних видань на Україні. Журнал «*Міжнародний туризм*» – журнал про мандрівки та відпочинок. Видається в Україні з 1992 року, видавцем та засновником є ТОВ «Міжнародний туризм». Періодичність виходу – 6 номерів на рік, головний редактор – Олександр Горобець [2].

Журнал «Міжнародний туризм» легко та доступно розповідає про заморські та вітчизняні цікавини, природні та рукотворні чудеса планети, знайомить із відомими мандрівниками й митцями, представляє провідні торгові марки, публікує матеріали про автоподорожі, спорт, здоров'я, товари для відпочинку та комфорту, пропонує сотні варіантів відпочинку.

Склад редакції: головний редактор – Олександр Горобець, заступник головного редактора – Євген Будько, відповідальний секретар – Ірина Горобець, художній редактор – Сергій Горобець, комп'ютерна графіка та верстка – Євгена Крутоверцева.

Рубриками журналу є такі: «Подорож на подію», «VIP-клуб», «Життя як свято», «Modus vivendi / Спосіб життя», «Вояж-колекція», «Подорож зі смаком», «Троянда вітрів», «Профі-тур», «Живий світ», «Україна чудес».

У рубриках журналу подаються різні жанри туристичної преси – «Тур-новини» – замітки, «Цвіт по світу» – нариси, «З усіх усюд» – репортажі. Досить оригінальною також є назва змісту – «Мандрівка сторінками». Матеріали вирізняються високою якістю. Слід відзначити й фотокореспондентів журналу.

У різні роки «Міжнародний туризм» отримував різні нагороди, 1998 року був визнаний найкращим туристичним виданням України. У 2000 та у 2002 роках журнал підтвердив це звання, здобувши гран-прі Всеукраїнської професійної туристичної програми «Кришталевий лелека». У лютому 2004 року та у березні 2006 року «Міжнародний туризм» отримав гран-прі престижного журналістського конкурсу «Золоте перо» як найкраще туристичне періодичне видання України [2].

Журнал розповсюджується: у літаках авіакомпаній «Аеросвіт», «Люфтганза», «Австрійські авіалінії», «Турецькі авіалінії», LOT, «Балканські авіалінії»; в агенціях «Міжнародних авіаліній України» в літаках, касах і зарубіжних представництвах «Авіаліній України» в аеропортах «Київ» (Жуляни) та «Бориспіль»; у дипломатичних і торгових представництвах в Україні та за кордоном, через МЗС України у банках, готелях, тур фірмах; в супермаркетах і салонах міста Києва у мережі роздрібного продажу; за поштовою передплатою.

Журнал «Міжнародний туризм» – єдиний серед вітчизняних журналів постійний учасник найпрестижніших туристичних виставок України та світу.

Журнал «*Мандри*» є дещо молодшим. Він виходить з березня 2004 року двома мовами – українською та англійською. Тисячу примірників журналу безкоштовно отримують пасажери на всіх рейсах і літаках авіакомпанії «UM Air» – партнера журналу.

«Мандри. Навігатор» має власну електронну версію. Його визнано найкращим спеціалізованим туристичним виданням України в 2005 та 2006 роках. Журнал виходить 10 разів на рік, головний редактор – Володимир Ільченко [1].

Головним жанром журналу, як наголошує редакція видання, є репортаж. Журналісти, фотографи, літературно обдаровані аматори та професійні мандрівники знайомлять читача з екзотичними країнами, діляться суб'єктивними враженнями. Також час від часу журнал влаштовує різноманітні експедиції, під час яких намагаються розкрити ту чи іншу історичну таємницю (наприклад, пошук золота гайдамаків).

Рубрики журналу:

1. **Репортаж** (основний жанр журналу). Журналісти, фотографи, літературно обдаровані аматори і професійні мандрівники знайомлять читача з екзотичними країнами, діляться суб'єктивними враженнями.
2. **Експедиція**. Час від часу журнал організовує експедиції, де досліджує таємницю спалення трипільських будівель, шукає золото гайдамаків чи перетинає на яхті штормове Чорне море.
3. **Хіти сезону**. Видання рекомендує читачам країни, які, на думку редакції, будуть найпопулярнішими в сезоні. Курорти, страви, готелі – про все це можливі дізнатися в рубриці «Хіти сезону».
4. **Бюджет мандрівника**. Журналісти видання підраховують усі витрати, які чекають на туристів у мандрівці. Авіаквиток, їжа, проживання, послуги гідів – усе передбачено в бюджеті й турист достеменно знатиме, у скільки йому обійдеться поїздка в ту чи іншу країну.
5. **Туристичний бізнес**. Редакція ретельно відстежує статистику, аналізує ситуацію на туристичному ринку – кількість наших земляків, які побували у різних країнах, які кошти витрачаються за кордоном тощо. Виявляється минулого року Грецію відвідала така ж кількість українських туристів, як і росіян.
6. **Інтерв'ю**. Журнал дізнається у «зірок» – письменників, артистів, політиків, спортсменів – нюанси подорожей, смішні епізоди, страхи та мрії [1].

Аналіз сучасних туристичних видань дозволяє зробити висновок, що туристичні медіа сприяють мотивації читачів до здійснення подорожі, суттєво впливають на його вибір, формують його мету. На сьогодні туристичний медіаринок представляє собою розгалужену систему, що поєднує в собі: спеціалізовані туристичні видання, власне українські або з представництвами в Україні. Вони належать до сфер як журналістики, так і туристичного бізнесу, мають постійних партнерів серед авіаліній, готельних комплексів, ресторанів тощо. Вони є високобюджетними, глянцевиими виданнями, з кореспондентами по всьому світові.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційна сторінка видання «Мандри». URL: <http://www.mandry.net.ua>
2. Офіційна сторінка видання «Міжнародний туризм». URL: <http://intour.com.ua>
3. Полежаєв Ю. Тревел-журналістика у контексті розвитку індустрії туризму. *Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки*. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2013. № 1 (32). С.96-99.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.В. Рембецька**

УДК 81'371

Можаровська І.В.

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОПИСІВ У СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ FACEBOOK (НА ПРИКЛАДІ ОФІЦІЙНОЇ СТОРІНКИ СЕРГІЯ ПРИТУЛИ)

У статті проаналізовано основні стилістичні засоби, що увиразнюють мову користувачів соціальних мереж.

Ключові слова: ідіостиль, соціальні мережі, стилістичні засоби.

The article analyzes the main stylistic means that visualize the language of users of social networks.

Key words: idiostyle, social networks, stylistic means.

Офіційні сторінки публічних особистостей у соціальних мережах містять дописи, у яких автори висловлюють свою думку, позицію, коментують актуальні події. Усі ці пости написані у власній манері, із певним набором мовних засобів, що формують ідіолект популярного користувача акаунту. О. Селіванова зазначає, що ідіолект – це індивідуальний різновид мови, що реалізується в сукупності різних ознак мовлення окремого носія мови, а в письмовому мовленні виявляє риси ідіостилію [1, с. 167].

Джерелом нашого дослідження стала сторінка шоумена Сергія Притули в соціальній мережі Facebook. Стилестично виразними конструкціями, що містять елементи метафоризації, самоіронії тощо, гуморист описує життєві ситуації, тим самим показуючи, що статус телезірки жодним чином не є показником його вищості над іншими. Піднімаючи у своїх постах проблему шкільного булінгу, що останнім часом набула особливого розголосу, С. Притула говорить про бійки, учасниками яких був сам. Про наслідки фізичного з'ясування стосунків він метафорично пише так: *«В період з 16 до 23 років мені: вибивали щелепу з ноги, робили кулаком небажану корекцію носа, місили вп'ятьох ногами на землі, розбивали голову, із супутньою позиттєвою травмою ока, ніжкою від стола»* (2, 04.05.18). У цьому ж стилі ведучий пояснює про способи захисту. Напр.: *"... не зажимав «списати», непогано грав баскетбол і волейбол за шкільну команду і мав старшого брата, який в попередні роки відмітився кількома каральними акціями в бік кривдників меншого."* (2, 22.04.18)

Прямолінійна критика недоліків політичної системи підсилюється в дописах С. Притули використанням одиничних і скомбінованих мовних засобів, що якнайвлучніше характеризують вади окремих представників влади чи загальну регресивну тенденцію цієї галузі. Так, автор добирає прикметники зі зниженим значенням для оцінки несправедливого правосуддя. Напр.: *"Система імпотентної прокуратури і латентних судів створена давно. І в цій системі координат наші люди варяться роками"* (2, 04.05.18).

Деякі висловлювання набувають ознак мовних штампів. Певною мірою стаємо свідками формування нових стійких словосполучень, що містять народні досвід і мудрість нового покоління та є реакцією на регулярні події, явища та факти сучасності, як правило, негативного характеру. Наприклад, говрячи *«Спілкуйтеся з іншими батьками не тільки на предмет того, скільки здавати на штори»* (2, 22.04.18), С. Притула натякає на хабарництво в освітніх закладах.

Ще одне узагальнене значення формується в межах порівняльного звороту в реченні *«В Україні готелі зі спортзалом – це така ж рідкість, як чесний депутат в українському парламенті»* (2, 03.04.2018). Подібне висловлювання носить деякі ознаки паремійності, адже порівняльний компонент сприймається як стабільна та постійна риса.

Джерелами деяких подібних конструкцій є фрази, що стали крилатими завдяки мистецтву. Зокрема, гуморист доречно використовує мультиплікаційне висловлювання: *Ну і ви ж в курсі, квитки на «вар'яти» у Києві – це як мед у Вінні-Пуха, вони ніби є, але їх вже немає.* (2, 19.02.18).

Кінематографічна найвища нагорода – Оскар – стає стрижневим образом у висміюванні людських пороків, виявлення яких у деяких ситуаціях відбувається на повну силу. Напр.: *"Мосійчук, який отримав Оскар за крашу хабарницьку роль на відео, яке демонстрували у Верховній Раді, перш ніж позбавити депутатської недоторканості, відбувся легким переляком і трохи схуднув"* (2, 04.05.18).

Апелюючи до візуального образу силовиків, елементом екіпірування яких є маски, С. Притула руйнує серйозний характер правоохоронців у зв'язку з постійними показовими арештами, що, як правило, не доходять до логічного завершення. Тому гуморист проводить паралель із популярною раніше комедійною телепрограмою «Маски-шоу». Напр.: *"Чувака, якого з помпою у вигляді маски-шоу арештовували у залі парламенту, виправдали і не скривилися!"* (04.05.18).

Суттєву частину стилестично виразної лексики С. Притули складає сленг, що характеризує автора як простого хлопця, який називає речі своїми іменами. Багато сленгізмів уживано для опису подій із молодості автора, повної юнацького максималізму. Напр.: *Декого*

не чіпав, знаючи, що за них можуть прийти поквитатись хлопці «з району». А от тих, за кого ніхто «не впишеться» – запросто!" (22.04.18).

Як волонтер і патріот, який безпосередньо допомагає українській армії на Сході України, у дописах С. Притула вживає лексеми на позначення ідейних ворогів і бойовиків. Напр.: "Залишилось взяти в полон ще 40 000 сепарів і війна виграна!" (11.04.18). "Для висміювання На момент, коли робилось замовлення ще було не відомо, що любителі гри на балалайках заземлили один з бортів літунів з «Азова»." (11.04.18)/

Характерною ознакою ідіостилю Сергія Притули як публічної особи, чії дописи виходять за межі приватних повідомлень і переходять у формат публіцистики, є різнотипні звертання до багатотисячної аудиторії підписників офіційної сторінки у соціальній мережі Facebook. Початок звернень оздоблено і стилістично виразними запозиченими елементами, і такими словами, що розкривають український колорит. Зокрема, автор послуговується словами, типовими для іспано- та англословного середовища. Напр.: "Ну що, **амігос?** Ви готові? Перший півфінал національного відбору Євробачення вже о 19.00 в ефірі СТБ та UA: ПЕРШИЙ." (10.02.18); " **Френди!** Позаяк, я зараз валяюсь під пальмою і дуже роботою не обтяжений, то почав задумуватись над глобальними питаннями планетарного масштабу." (11.01.18). Серед звертань, що змістом і забарвленням ближчі українцям, виділяємо такі: "Коротше, **панове...** сам не потягну., їй-богу!" (11.04.18). А в реченні: "Добраніч, **простолюдини!**" (04.05.18) гуморист використовує стилістично виразний лексичний компонент, аби підкреслити, що спілкується з народом, над яким деякі ієрархічні прошарки суспільства відчувають вищість.

Отже, мова дописів, авторами яких є популярні особистості, сповнена образними мовними засобами. Із урахуванням того, що такі люди є авторитетними у суспільстві, їхні сторінки мають високі рейтинги та суттєвий вплив на думку громадськості. Тому вбачаємо перспективи нашого дослідження в подальшому аналізі ідіолекту шоумена Сергія Притули та інших зіркових користувачів соціальних мереж.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. К, 2006. 672 с.
2. Сергій Притула – офіційна сторінка. URL: <https://www.facebook.com/serhiyprytula/>.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С. М. Климович

УДК 82.09:801.82:82-92

Мох А.Е.

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ РОМАНУ «ПОДОРОЖ НА ПУП ЗЕМЛІ» МАКСА КІДРУКА

У статті досліджуються міжтекстові взаємозв'язки у тревелозі Макса Кідрука «Подорож на Пуп Землі», визначаються їх різновиди, функції.

Ключові слова: цитата, мандри, епіграф, оповідач.

In the article intertextual interrelationships in Max Kidruk's travelogue "Journey to the Navy of the Earth" are investigated, their varieties, functions are determined.

Key words: quotation, travel, epigraph, narrator.

В українському літературному процесі активно розвивається тенденція, притаманна для західної літератури – використання прийомів масової літератури у постмодерній естетичній практиці. Одним з таких прийомів є подвійне кодування сучасної літератури,

тобто спрямування думки до мас та мислячої меншості, основним засобом якої у друкованому художньому тексті є інтертекстуальність.

Біля витоків методологічних засад дослідження міжтекстових взаємозв'язків стоїть М. Бахтін. Його теорія поліфонічності була використана й переосмислена Ю. Кристевою, яка ввела в науковий обіг термін «інтертекстуальність», – взаємодію різних кодів, дискурсів чи голосів, котрі переплітаються у тексті. Дослідниця наголошує, що «...будь-який текст будується як мозаїка цитаций, <...> є продуктом усмоктування й трансформації якогонебудь іншого тексту. Тим самим на місце поняття інтерсуб'єктивності стає поняття інтертекстуальності, і виявляється, що поетична мова піддається як мінімум подвійному прочитанню» [3, с. 99].

Твори сучасної української літератури багаті на інтертекстуальні елементи. Виникає необхідність інтерпретувати міжтекстові взаємозв'язки популярного в Україні жанру тревелог, початківцем якого вважається Макс Кідрук.

Науковці висвітлювали творчість письменника у мовному, літературознавчому і публіцистичному аспектах. Однак, дослідження інтертекстуальності в його тревелозі «Подорож на Пуп Землі» не здійснено, тому це питання залишається актуальним.

Метою розвідки є аналіз текстових включень у романі «Подорож на Пуп Землі» М. Кідрука.

Принцип гри з читачем – невід'ємна складова постмодерністської доби. Інтертекст у сучасній літературі виконує роль своєрідної гри, завдяки чому увага читача активізується. У тревелогах М. Кідрука інтертекст використовується для встановлення контакту з реципієнтом, задає певний настрій, атмосферу. Завдяки цьому автор звертається до різноманітної аудиторії і намагається зробити коло використаних текстових джерел якомога ширшим.

Роман «Подорож на Пуп Землі» Макса Кідрука відкривається епіграфом: *«Через двадцять років ви більше жалкуватимете про те, чого не зробили, аніж про те, що ви зробили. Тому відкиньте сумніви. Забирайтеся геть з безпечної гавані. Ловіть подорожній вітер усіма вітрилами. Досліджуйте. Мрійте. Відкривайте»* [1, с. 1]. Автор недаремно обирає саме ці слова Марка Твена. Американський письменник був улюбленим письменником Кідрука в дитинстві, його твори спонукали майбутнього мандрівника до мрій, захоплювали майстерним зображенням невідомих і далеких просторів. В епіграфі письменник увиразнив життєву позицію оповідача, яка послідовно прослідковується в усіх тревелогах автора.

Макс Кідрук у кожному романі розповідає історію того, як в нього виникає задум здійснити ту чи іншу подорож, обґрунтовує вибір місця. Частіше за все, оповідача надихають прочитані у дитинстві книги, які він згадує у тексті. Не став винятком і тревелог «Подорож на Пуп Землі». Письменник перераховує імена мандрівників, які визначили маршрут автора у далекі від України місця: *«Книга була старою й потертою, <...> і розповідала про славетного норвезького полярника Фрїтьофа Нансена, <...>. Слідом за нею понеслась «полярна» ера мого дитинства. Одну за одною я відкопував запаморочливі історії про немислимі та відчайдушні мандрівки Роберта Пірі, Умберто Нобіле, Роберта Скотта, Фредеріка Йохансена та Руала Амундсена»* [1, с. 7]. Захопливі та відчайдушні подорожі сміливців надихали українця до мрій підкорити далекі й повні таємниць землі.

По-особливому Макс Кідрук пройнявся розповіддю мандрівника з Норвегії Тура Хейєрдала: *«...То була дивна книжка. <...> Що ж відрізнялося? Насамперед – назва. Заголовки всіх інших, нормальних пригодницьких книжок, були мені зрозумілими. «Пішки на полюс», «Що з тебе виросте, Фрїтьофе?», «Міцний кулак туарегів», «Людина, яку покликало море», «Наодинці під вітрилами навколо світу» тощо. Все чітко і ясно. Але ця книга була особливою: на її обкладинці красувалися два химерних і спочатку геть незрозумілих мені слова: «Аку-аку»»* [1, с. 9]. У книзі автор дізнається про крихітний острів Пасхи, який колись давно населяла могутня цивілізація, котра загадково зникла.

Макс Кідрук використовує цитати з цієї книги як епіграфи до розділу: «*На цьому далекому острові... людство колись здійснило одну зі своїх найдивовижніших химер. Тур Хейєрдал, «Аку-Аку» [1, с. 59]; «Єдина земля, яку жителі острова можуть бачити, – це місяць і зірки на небі. Тур Хейєрдал, «Аку-Аку» [2, с. 24]. Саме неоднозначні трактування давнього поселення і спонукали автора відвідати ті місця і самому дійти істини, проникнутись духом минулого.*

Необхідно зазначити, що Макс Кідрук ретельно готується до подорожі, опрацьовуючи літературу і вивчаючи інформацію про місця, до яких планує мандрівку. У тексті роману «Подорож на Пуп Землі» автор наводить досить об'ємні цитати авторитетних вчених і дослідників про історію та культуру місцевого населення. Так, він декілька разів цитує Кетрін Рутледж, британського археолога і антрополога, яка в 1914 почала перший огляд острова Пасхи, та використовує цитати з її роботи «Таємниця острова Пасхи»: «*Останнім часом світ наче меншає, стискається, тому повернутися до простіших днів означає відновити частину його колишньої величі та гідності» [2, с. 8]; «...тіні зниклих будівників все ще панують над цією землею» [2, с. 46].*

Український письменник не оминає увагою праці інших дослідників щодо виникнення моаї. Макс Кідрук будь-що хоче розгадати таємницю зведення велетнів на острові. Низка цитат з версіями мандрівників щодо жителів острова Пасхи, припущення автора, що представлені ще й графічно, свідчать про небайдужість його до тих місць, прагнення науковим шляхом пояснити виникнення кам'яних статуй у вигляді людських фігур з величезними головами висотою до 20 метрів, їх призначення.

У романі «Подорож на Пуп Землі» автор використовує алюзію на свій перший тревелог, що також є різновидом інтертекстуальності. Так, оповідач у творі зазначає: «*...я не почав мріяти про подорож до острова Пасхи. По-перше, я тоді вже мріяв про Мексику, мріяв до помутніння в очах і до розладів шлунку» [1, с. 9]. Макс Кідрук відсилає читачів до попереднього свого твору «Мексиканські хроніки. Історія однієї Мрії» (2009).*

Письменник за епіграф часто використовує рядки з пісень відомих рок-груп, прихильником яких він є. Наприклад, у «Подорожі на Пуп Землі» автор цитує Бон Джові пісню «Welcome To Wherever You Are», й додає український переклад: «*Remember every new beginning is some beginning's end. (англ. – Пам'ятай: кожен новий почин є завершенням якогось іншого починання.)» [1, с. 1]. У тексті може бути присутнє не тільки пряме цитування пісень, а й алюзії на них: «Цей день я називаю «the day that never comes» – днем, який ніколи не прийде...» (Metallica – The Day That Never Comes) [2, с. 212].*

У «Подорожі на Пуп Землі» автор для цитації послуговується не тільки літературними чи музичними твори, а й крилатими виразами: «*Houston, we have a 'go' for launch! (англ. «Х'юстоне, ми готові до старту!») [1, с. 12]. Такими словами капітан космічного шатлу доповідає з космодрому в Центр управління польотами у Х'юстоні про повну готовність корабля та членів команди до зльоту.*

Варто зазначити, що досліджуваний тревелог насичений текстами місцевого фольклору. Так, оповідач під час подорожі ознайомлює читачів із легендами про короля Хоту Мату'а; про Нгатаваке, та Анакену зі слів місцевого жителя Матео Верівері; «про рів Іко – остання битва «довговухих»». Повір'я сучасних рапануйців служать автору для увиразнення інформації про надприродну силу їх предків, захоплення автора представниками давньої цивілізації.

Роман Макса Кідрука «Подорож на Пуп Землі» – це особливим чином структурований текст, в котрому на різних рівнях концентрується інтертекстуальна естетика, прояв якої зберігає тревелог як явище сучасної літератури. Автор використовує такі різновиди міжтекстових зв'язків, як епіграфи, переказ, явну і приховану цитацію для поглиблення смислового навантаження і формування в читача глибшого розуміння тексту. Основні джерела цитування – пригодницькі романи, наукові статті, тексти пісень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кідрук М. Подорож на Пуп Землі. Том I. Київ : Нора-Друк. 2010. 256 с.
2. Кідрук М. Подорож на Пуп Землі. Том II. Київ : Нора-Друк, 2010. 224 с.
3. Кристева, Ю. *Бахтин. Слово. Диалог и роман. Вестник Московского ун-та. Сер. 9. Филология.* 1995. № 1. С. 97–124.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л. Д. Корівчак

УДК 81'38:821.161.2–1

Новікова В.В.

СОМАТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ПЕРЕМІЩЕННЯ У ПРОСТОРИ

У статті розглядаються мінімальні одиниці фразеології з соматичним компонентом; подано визначення терміну «соматизм»; виявлено вживання соматичного компоненту зі значенням переміщення у просторі.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, соматизм, семантика.

The article deals with the minimal units of phraseology with a somatic component; the definition of the term "somatosis" is given; the use of the somatic component with the value of displacement in space was discovered.

Key words: connotation, linguistics, function.

Простір є однією з центральних категорій людської свідомості і культури, одним із тих функційних понять, на якому ґрунтується людська мова, мислення і культура. Питання виявлення соматичних компонентів у складі фразеологічних одиниць, не зважаючи на значний теоретичний і практичний доробок учених залишається й досі відкритим.

Серед засобів мовної рефлексії просторових відносин значне місце посідають соматизми (*від грецьк. soma – тіло*) – лексичні одиниці, що позначають частини тіла людини. Вони – це один з найяскравіших виявів людського мислення антропоцентричного принципу, за яким людина виступає «мірою усіх речей»[1].

Мета статті – вивчення соматичного компоненту фразеологічних одиниць зі значенням переміщення у просторі.

У підсвідомій пам'яті мовних носіїв зберігається зв'язок фразеологічних одиниць з визначеним кодом культури, який експлікує мова. Одним із перших базових різновидів культурних кодів В.Красних визначає саме соматичний(як найдавніший, представлений символічними функціями частин тіла людини) [2].

Культурні коди мають здатність до взаємопроникнення, також знаки соматичного коду можуть бути представлені або виявлені в просторовому, наприклад: *три дні лісом, три дні полем, а там і рукою подати «дуже далеко», під боком «близько»* [3].

Досліджуючи соматичний код фразеологічних одиниць, учені (О. Куцик, О. Левченко, В. Мокієнка та ін.) зміщували акценти з об'єктів пізнання на суб'єкти, коли людину розглядають у мові і відповідно саму мову в людині. Л. Скрипник відносить назви частин тіла людини чи тварин до найважливіших шарів лексичного фонду.

Широке вживання соматизмів у складі фразеологічних одиниць дослідники пояснюють характером освоєння людиною навколишнього світу. Особлива значущість у номінаційних процесах соматизмів зумовлена принципом антропометричності фразеологізмів мови й антропоморфізмом аналогізації предметного світу у свідомості людини.

З давніх часів людина прагнула наділити людськими рисами предмети навколишнього світу, зокрема й неживі. Ш. Баллі стверджував: «Споконвічна недосконалість людського

розуму виявляється також і в тому, що людина завжди прагне одухотворити все, що її оточує. Вона не може уявити собі, що природа мертва та бездушна; її уява постійно наділяє життям неживі предмети, але це ще не все: людина постійно наділяє предмети навколишнього світу рисами та прагненнями, властивими її особистості» [4].

Характерною рисою соматичної фразеології є наявність у мовах численних словосполучень-аналогів, дуже близьких за образною спрямованістю. Ця особливість різко відрізняє соматичні фразеологізми від інших тематичних груп фразеологічних одиниць.

Широке функціонування назв частин тіла як організуючих центрів фразеологічних одиниць пояснюється впливом деяких екстралінгвістичних чинників. Відомо, що в пізнанні світу людини велику роль відіграють органи відчуттів, через які вона пізнає довкілля, та органи, за допомогою яких здійснюються найрізноманітніші дії і процеси, зокрема процес переміщення в просторі.

Різні субстантиви реалізують своє символічне значення у сполученнях з певним колом слів, з другого, – саме символічне значення формується як елемент складного знака номінації і стає його образно-смысловим центром. Так, наприклад, субстантивне сполучення з *усіх ніг*, як внутрішня форма фразеологічних одиниць, мотивує фразеологічне значення, вказуючи на спосіб або характер переміщення чи ступінь його інтенсивності. Сам факт пересування визначається дієслівним компонентом *бігти, нестися, летіти* тощо як обов'язковим елементом фразеологізму і його постійним супроводом.

Ноги є символом переміщення, що здійснює людина завдяки її фізичним властивостям, а їхнє словесне вираження – лексеми *нога (ноги), стопа, п'яти* – образно-смысловим центром фразеологічного гнізда, що входить до фразеотематичної групи зі значенням переміщення. Наприклад, *сполуки йти (плетися) нога за ногу; ледве ноги переставляти (ворушити)* – характеризує невисоку швидкість пересування; *летіти з усіх ніг; брати (взяти) ноги в руки; з усіх ніг кинутися; одна нога тут – друга там* – характеризує високу швидкість пересування; *де (куди) ноги несуть; ворушити ногами; не триматися (не стояти) на ногах (у значенні 'бути нездатним до переміщення')*; *дай бог ноги* – характеризує інтенсивність і високий темп переміщення, а саме – втечі.

Соматичний компонент *п'ята* як задня частина стопи мотивує символіку фразеологічних одиниць із значенням *«швидко когось наздоганяти / швидко бігти: показати п'яти; тільки п'яти*, а також із значенням *наздоганяти кого-небудь, переслідувати»: іти по п'ятах; наступати (наступити) на п'яти кому; п'яти врзати*.

Символічність компоненту *пальці* полягає у фізіологічній здатності людини переміщуватися на пальцях, зменшуючи в такий спосіб площу поверхні торкання землі, що знижує рівень шуму під час ходьби: *ходити на пальцях*.

Символами, що підсилюють ознаку, збільшують інтенсивність, можуть слугувати й інші соматизми, на позначення частин тіла не тільки людини, але й тварини. Зокрема *язик* є класифікатором інтенсивності та символізує швидке переміщення, тварина, висовує язик під час інтенсивного бігу для отримання більшої кількості кисню через ротову порожнину: *бігти, висунувши язик*.

Фразеологічні одиниці з соматичним компонентом у межах фразеотематичного поля пересування в просторі можуть мати значення *«високої швидкості пересування»*. Причому сам соматичний компонент може бути як символом пересування: *накивати п'ятами*.

Асоціативно мотивовані звороти з компонентами *око, голова, вухо* поповнюють концептосферу просторової орієнтації: *куди очі поведуть; куди очі бачать; куди очі дивляться; світ за очі; бігти сторч головою; їхати вухо до вуха*;

Фразеологічні системи української мови демонструють «подвійний антропоцентризм» – походження і функціонування, тобто семантичну орієнтованість на людину як складових лексем-компонентів у їхніх прямих значеннях, так і особливо сукупних фразеологічних одиниць у фразеологічних їх значеннях та переміщенням у просторі.

Отже, ключовим компонентом багатьох зазначених фразеологізмів є соматизми, що мають різний ступінь фразеотвірної продуктивності. Пояснюється це тим, що тіло людини –

несиметричне не лише з погляду анатомії та фізіології, але й мови та культури, що частини тіла можуть бути протиставлені за різними ознаками. Соматичний код культури в українській мові репрезентовано стійкими словосполученнями з такими соматизмами, як *нога, п'ята, пальці, голова, очі, язик, вухо*; У межах фразеотематичного поля пересування фраземи з соматичним компонентом можна умовно поділити на дві підгрупи: ті, що характеризують високу швидкість пересування, і які характеризують повільне пересування. Незначна кількість фразеологічних одиниць характеризують рух до об'єкта, де провідним є значення близькості, сукупності, скооперованості дій, єдності суб'єкта й об'єкта: наступати на п'ятки. Досліджено також, що кваліфікаторами (символами) пересування можуть слугувати також соматизми, які є найменуванням частин тіла не тільки людини, але й тварини: *язик, лапи*. Людське тіло – галузь дійсності, яка присутня в житті носія будь-якої мови, але сприймають та оцінюють частини тіла носії різних мов по-різному, то ж вони є цінним матеріалом для вивчення мовних картин світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вежбицька. А. Язык. Культура. Пізнання. URL: <https://komyshkovaad.files.wordpress.com>.
2. Мізін К. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.17. Київ : 2012. 33 с.
3. Скоробагатько Н. Концептуалізація фразеологічного соматичного коду в східнослов'янських і східностепових говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луганськ, 2009. 20 с.
4. Балли Ш. Французская стилистика ; пер. с фр. К.А. Долинина. Москва : Изд-во иностр. лит., 1961. 394 с.

Рекомендує до друку науковий керівник Т.Г. Окуневич

УДК 81'367.335 : 81'367.335 : 82-31

Онуфрієнко В.В.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ В РОМАНІ П.КУЛІША «ЧОРНА РАДА»

У статті розглядаються типи складних речень, виявлених у тексті історичного роману П. Куліша «Чорна рада». Наше дослідження мотивоване потребою виявити, які саме складні речення письменник використовує у своєму прозовому творі.

Ключові слова: складне речення, типи складних речень, особливості складного речення, історичний роман.

The article deals with the types of complex sentences found in the text of the historical novel P. Kulish "Black Council". Our research is motivated by the need to find out which complex sentences the writer uses in his prose work.

Key words: complex sentences, types of complex sentences, peculiarities of complex sentences, historical novel.

Вивчення структурних одиниць конкретної мови з урахуванням усіх їхніх виявів дає можливість глибше, по-науковому пізнати мову, з'ясувати, чим вона відрізняється від інших мов.

Сучасні лінгвісти визнають складне речення окремим об'єктом синтаксису, хоч у першій половині ХХ століття у слов'янському мовознавстві це питання належало до дискусійних. Тривалий час складне речення вважали поєднанням простих. Такий підхід до

його розуміння відбивали терміни «складне ціле», «сполучення речень» тощо, а визначення синтаксису як науки вказувало на різні об'єкти вивчення, серед яких називали й речення загалом. Думку про інтонаційну та смислову цілісність складного речення, про взаємозалежність його частин (компонентів) обстоювали В.Богородицький, В.Виноградов та ін.[1, с. 25]. М. Пospelов розвинув цю ідею далі, висунувши концепцію, в основі якої розуміння складного речення як єдиного структурно-семантичного цілого, що виступає єдиною комунікативною одиницею. Визнання науковцями складного речення одиницею вищого порядку порівняно з простим, цілісною комунікативною одиницею вищого рівня зумовило розширення кола об'єктів синтаксису. На цьому вже в 60–70-х роках ХХ століття наголосили В.Белошапкова, Н.Шведова та інші [3, с. 95].

Мета статті: дослідити структурно-семантичні особливості вживання складних речень в історичному романі Пантелеймона Куліша «Чорна рада».

Предмет дослідження: структурно-семантичні особливості складних речень в історичному романі.

В українському мовознавстві синтаксичну і семантичну структуру складного елементарного речення досліджували І. Вихованець, А. Грищенко та інші. Проте це питання достатньо ще не досліджене і залишається відкритим.

Недостатньо дослідженими є складні багатоконпонентні речення. На вивчення цих структур вплинуло те, що деякі лінгвісти вважають ці конструкції утвореннями, які не мають специфічних особливостей порівняно з елементарними складними реченнями [3, с. 115].

Під час нашого дослідження було виявлено різні типи складного речення у творі П. Куліша «Чорна рада». Типи складних речень ми розрізняли передусім за наявністю сполучників чи сполучних слів, за характером сполучних засобів. Адже саме наявність сполучників чи сполучних слів можна вважати показниками сурядного чи підрядного зв'язку. Такі синтаксичні одиниці, частини яких об'єднуються між собою указаними засобами, належать до сполучникових (власне на них ми і зосередили свою увагу). Є і такі складні речення, частини яких поєднуються між собою лише інтонаційно, належать до безсполучникових (працюючи над аналізом речень у досліджуваному романі, складним реченням з таким видом зв'язку ми приділяли найменше уваги).

Також разом зі сполучниковими та безсполучниковими складними реченнями у мовленні використовуються конструкції, у яких одні частини поєднуються за допомогою сполучників і сполучних слів, а інші – безсполучниково. Такі речення називають безсполучниково-сполучниковими [1, с. 85].

Отже, з огляду на формально-синтаксичні і семантичні ознаки виокремлюють такі типи складних речень:

- складносурядні;
- складнопідрядні;
- речення із сурядним і підрядним зв'язком;
- складні безсполучникові речення з однорідними частинами;
- складні безсполучникові речення з однорідними і неоднорідними частинами;
- складні безсполучниково-сполучникові речення із сурядністю і безсполучниковістю;
- складні сполучниково- безсполучникові речення із підрядністю і безсполучниковістю;
- складні сполучниково-безсполучникові речення із сурядністю, підрядністю і безсполучниковістю.

Таким чином у тексті нами були виявлені:

- складносурядні речення;
- складнопідрядні речення;
- складні безсполучникові комуніканти.

Залежно від характеру підрядної частини складнопідрядних речень, нами були виявлені такі одиниці:

- складнопідрядні присубстантивно-атрибутивні речення: "А тепер ось і лється сльозами, мов на похоронах у Хмельницького, на тих смутних похоронах, що три дні гримали самопали, три дні сурмили смутно сурми, три дні лились козацькі сльози" [2, с. 47].
- складнопідрядні мети: "Прийшла Шептуха і заварила якогось зілля, щоб напоїти на ніч, да й сама бабуся осталась ночувати на подвір'ї" [2, с. 58]. Звернув з доріжки за куц, щоб ні з ким не зустрітись" [2, с. 62].
- складнопідрядні з'ясувальні: "Чував я не раз од старих козаків, що всі бурлаки, сидючи там у комишах да в болотах, обнюхуються з нечистим" [2, с. 63].
- складнопідрядні причини: "Бідний козак таївсь од усіх зі своїм коханням, бо всяк тільки б із його насміявся" [2, с. 62].
- складнопідрядні умови: "Коли б у Петра була ненька рідненька або сестра-жалібниця, може б, їм розказав він про своє лихо" [2, с. 62].
- складнопідрядні займенниково-співвідносні: "Зробимо перепис, і хто козак, той вольность козацькую матиме, а хто пахотний християнин, той нехай свого діла глядить!" [2, с. 80]
- складнопідрядні наслідкові: "Як говорив ти з Костомарою, то в мене чогось наче мороз поза шкурою пішов" [2, с. 124].
- складнопідрядні способу дії, міри і ступеня: "А тепер от і сам обголів так, що й пучки лізуть із чобіт доведеться незабаром ходити так, як лапко" [2, с. 103]. "Сили в їх руках було так, що аж плечі хрумтіли" [2, с. 108].

Отже, доходимо висновку, що складне речення – це одиниця синтаксису, яка характеризується інтонаційною та смисловою завершеністю, наявністю двох і більше предикативних одиниць, пов'язаних між собою відповідним зв'язком. Залежно від структури і від того, якими основними мовними засобами поєднані предикативні частини в складному реченні, усі різновиди їх поділяються на дві групи – сполучникові складні речення і безсполучникові. Складні речення із сполучниковим зв'язком залежно від сполучників і сполучних слів поділяються на дві структурно-семантичні підгрупи – складносурядні і складнопідрядні.

Практично усі види вказаних речень ми ідентифікували у романі М. Куліша «Чорна Рада», де вони виконують різноманітні семантико-стилістичні функції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загнітко А. Основи українського теоретичного синтаксису. Ч. 1. Горлівка : ГДПШМ, 2004. 228 с.
2. Куліш П. Вибрані твори / Передмова А. Гулика. Київ: Сакцент Плюс, 2007. С. 19-169.
3. Пономарів О. Синтаксис сучасної української мови / Пономарів О., Різун В., Шевченко Л. та ін.; за ред. Пономарева О. 4-те вид. Київ : Либідь, 2008. 488 с
4. Слинько І. Синтаксис сучасної української мови : проблемні питання : навч. посібник / І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська. Київ : Вища шк., 1994. 670 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І. В. Гайдаєнко

УДК 82.091:82 – 31

Письменна М. Ю.

ІНІЦІАЦІЯ ПРОТАГОНІСТІВ РОМАНІВ-АНТИУТОПІЙ Т.АНТИПОВИЧА «ПОМИРАНА» ТА А.ЧАПАЯ «ЧЕРВОНА ЗОНА»

У статті досліджуються особливості функціонування обряду ініціації в літературних текстах Т. Антиповича «Помирана» та А. Чапая «Червона зона».

Ключові слова: ініціація, антиутопія, протагоніст, перехід, обряд ініціації.

The article considers the peculiarities of the functioning the initiation ritual in the literary texts "Pomirana" by T. Antypovych and "Red Zone" by A. Chapai.

Key words: initiation, dystopia, protagonist, transition, initiation rite.

Значення обряду ініціації в житті суспільства знайшло відображення у наукових працях з культурної антропології К. Леві-Стросса, Н. Фрая, Дж. Фрейзера, В. Топорова, М. Еліаде, В. Проппа, О. Лосева, Є. Мелетинського та ін.

Під терміном «ініціація» (від латинського «initio» – починати, посвячувати, «initiatio» – чинити таїнство, справляти містерії) дослідники розуміють перехід індивіда з одного соціального статусу в інший, наприклад, до числа повноправних членів племені, чоловічої громади тощо, що в архаїчній спільноті було важливим етапом у соціалізації його особистості [3, с. 155].

Використання прийому зміни протагоністом свого соціального статусу та допоміжного мотиву подорожі, відоме ще від міфів та чарівних казок, поступово проявилось у художньому просторі романів-антиутопій. У творах цього жанру ініціація відіграє роль загострювача протистояння людини і системи. Адже, переосмислюючи своє існування, протагоніст твору створює активний опір існуючому ладу з метою прийти до його якісних змін.

Попри значну кількість досліджень, функціонування ініціації в художньому просторі романів-антиутопій потребує подальшого дослідження. У цій статті ми зробимо спробу з'ясувати особливості функціонування обряду ініціації у творах Т. Антиповича «Помирана» та А. Чапая «Червона зона».

Чітку класифікацію обрядів переходу запропонував французький фольклорист та етнограф Арнольд ван Геннеп. Дослідник виділив культурні опозиції, перехід між якими здійснюється через ритуал: світ профанний – світ сакральний, дозвіл – заборона, дії прямі – дії непрямі тощо.

Ініціацію Арнольд ван Геннеп поділяв на три стадії: відлучення (прелімінарний обряд), порогова стадія (ламінарний обряд), церемонія включення до нової групи (постлімінарний).

На першій стадії люди виходять зі свого поточного стану та готуються до переміщення з одного стану або місця в інший. На цій стадії завжди існує відділення від колишнього, що позначається символічними діями та ритуалами [2, с. 50].

В антиутопії Т. Антиповича «Помирана» прелімінарний обряд для Нельсона починається в момент, коли Сава розповідає про можливість добути чорнуху та показує свої креслення. Через своєрідну посвяту у таємницю Нельсон стає «обраним» лідером свого невеликого коритянського суспільства. Протагоніст проходить попередню ініціацію – переосмислення свого способу життя та цінностей.

Передумовою до обряду переходу в романі А. Чапая «Червона зона» стають певні незвичайні події. Тоні, захищаючи бабусю, чинить напад на блеквотера (і – як він думає – вбиває правоохоронця). Цей інцидент наштовхує головного героя на втечу із комфортного світу Зеленої зони, до занепадницького світу Червоної. Вимушений перехід здійснюється через стіну – кордон між «своїм» світом і «чужим», «потойбічним».

На другому, ламінарному, етапі між станами герой залишає колишнє місце/суспільство, але ще не вступає у нову групу/статус.

Остаточне прозріння і розчарування у своєму суспільстві Нельсона із «Помирани» відбувається у процесі керування видобутком чорнухи та зі смертю Туза, коли вже йдеться про канібалізм: *«Вони думають, що краще з голоду здохнуть і не робить, чим робить і потім здохнуть»* [1, с. 82].

«Нельсон відчув себе безкінечно самотнім. Знання справжніх причин смерті Туза отруїли його, і мовчання здавалося найгіршим варіантом поведінки. Він почав думати, що не витримає. Він мусить сказати всім. Просто зараз. Щоб кожен мешканець цієї сонної

діри здригнувся і вийшов на лови звіра. Щоб усі нарешті зацікавилися власним життям, яке давно вже стоїть на місці» [1, с. 89].

Протагоніст «Помирани» проходить проміжний етап ініціації також у битві з грозою коритян – кротодилом. У цьому епізоді чітко спостерігається вплив чарівної казки на антиутопічний твір – боротьба героя зі злотворцем, таким собі аналогом Змія. Але в антиутопії невідомий звір- кротодил не уособлює світове зло для героїв, як це подається у казці, а лише постає безпосередньою фізичною загрозою персонажам твору. Головне ж протистояння відбувається на лінії з моделлю соціуму, яку коритяни самі собі вигадали на основі псевдо-війни.

Потрібно зауважити, що перехід Тоні, героя твору «Червона зона», відбувається не із занепаłego суспільства в ідеалізований світ, як це відбувається в «Помирані», а навпаки, з успішної та безпечної Зеленої зони протагоніст ініціюється у Червону. Лімінарний етап пронизаний мотивом подорожі – спочатку на машині Валери, далі на мулі та автобусі. При цьому, перехід Тоні у новий стан відбувається поступово, градаційно – від легких випробувань (перетин стіни між зонами) до найважчих – життя у Червоній зоні та участь у повстанні.

На перших двох етапах ініціації у Ципердюка є своєрідні провідники: батько, Валера, так званий койот, адже герой ще недостатньо сформований і невпевнений у свої силах.

На третьому етапі ініціації відбувається залучення індивіда в суспільство (групу) з його новим статусом. Включення характеризується складними ритуалами та церемоніями (під час реєстрації обрядів використовують «священний обов'язок», «вузол», «священний шнур», аналогічними формами є пояс, кільце, браслет, корона) [2, с. 170].

Постлімінарний етап для протагоніста антиутопії «Помирана» Нельсона починається з перетину межі між світами – Колючки. Герой вимушено тікає від коритян за стіну, але саме цей випадок доводить його ініціацію до точки неповернення (не фізичного, а морального) у попередній суспільній устрій: *«Йому здалося дивним, що він так запізно відкрив для себе істину: якщо відсутність змін планомірно вбивала критян, то зміни вели їх на той світ іще коротшим шляхом» [1, с. 184].*

Повернення Нельсона з-за Колючки до колишніх співвітчизників та спроби переконати їх перейти в іншу частину світу (*«Побув я у Них і договорився, що нас заберуть відсіля. У Них там жити можна, а у нас тіки вмирать, ілуха. Повірте, що світ кудись уже пішов, а ми осталися» [1, 213]*) викликало несприйняття, його статус «свій» люди свідомо змінюють на бінарний – «чужий».

Зіткнення нового, ще невідомого, світу та старого і звичного для коритян порядку призвело до конфлікту, через який герой гине.

Остаточне прийняття до суспільства Червоної зони відбувається під час участі Ципердюка у повстанні. Своєрідною церемонією набуття протагоністом нового статусу стає повалення Стіни.

На нашу думку, головний герой Тоні не виступає рушієм революції. У вир боротьби він потрапив лише через оточення нових друзів та кохану. Такий псевдогерой губиться на контрасті з Валерієм Цоцурою (лідером повстанців при штурмі стіни). Конфлікт Тоні відбувається не тільки з суспільством, від якого він тікав, але і з самим собою. І як результат – протагоніст програє системі: *«Хто б міг подумати, що зрештою так складеться. Все-таки у нас велике суспільство, в якому кожен може досягти Успіху» [4, с. 304].* Стається це через те, що до нього застосовують фізичні та психологічні тортури (алюзія на табори для політв'язнів): *«Батьки не знали, що мене тримали в D-зоні як підозрюваного ворога свободи (підприємництва). Про таке не повідомляють. Я давно зник. Батьки давно мене оплакали. Це все спрощує. Частково» [4, с. 303].*

Мотив ініціації головного героя, який походить від міфу та чарівної казки, своєрідно інтерпретується в антиутопії. Так, у романах Т. Антиповича «Помирана» та А. Чапая «Червона зона» перехід індивіда з одного соціального статусу в інший відбувається за

схемою: неприйняття героєм існуючої дійсності – випробування – звільнення від системи та вхід до нової соціальної групи чи стану.

Ініціація протагоністів часто супроводжується наявністю фольклорних елементів та мотивів: дороги, перетину кордону між світами, боротьби із «злотворцями». Але таке своєрідне переродження Нельсона та Тоні, за законами жанру антиутопії, не увінчується оптимістичним фіналом. Головний герой «Помирани» гине від рук колишніх друзів через свою інакшість. Протагоніст «Червоної зони» проходить своєрідну зворотню ініціацію в реабілітаційному центрі/таборі, де переосмислює свої вчинки і знову стає частиною світу, в якому життя людей контролює система.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антипович Т. Помирана. Київ. А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 222 с.
2. Геннеп А., ван Обряды перехода. Москва. Восточная литература, 2002. 198 с.
3. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці. Золоті литаври, 2001. 636 с.
4. Чапай А. Червона зона. Київ. Нора-Друк, 2014. 304 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. В. Демченко

УДК 007:811.161

Раєвський О. В.

СОЦІАЛЬНА ТЕМА У НОВИНАХ НА ТЕЛЕКАНАЛІ «1+1»

У статті розглянуто основні принципи верстки випуску програми новин. Здійснено короткий характеристику каналу «1+1» та інформаційної програми Телевізійної служби новин. Досліджено тенденції у висвітленні соціальної тематики у випусках ТСН на телеканалі «1+1».

Ключові слова: верстка, випуск новин, соціальна проблема, інформаційна програма, телеканал.

The article deals with the main principles of the layout of the release of the news program. A short description of the "1 + 1" channel and the information program of the Television News Service was made. The tendencies in the coverage of social themes in TVN issues on the TV channel "1 + 1" were researched.

Key words: layout, issue of news, social problem, information program, TV channel.

Суспільно-політична ситуація у державі прямо впливає на контент інформаційних випусків новин. Слід відмітити, що змістове наповнення останніх формується з найважливіших суспільних подій, до яких належать політичні та економічні теми. Сюжети, присвячені соціальним проблемам, не входять у топ-п'ятірку тем верстки випуску, проте часто є предметом уваги журналістів. Помічено, що з початком агресії Росії помітно знизився інтерес до соціальних проблем. Більшість випусків новин у цей період формувалися з політичного блоку та новин з передової, проте з часом і ця тенденція змінилася. Це пояснюється тим, що військовий конфлікт спричинив абсолютно нові для нашої країни соціальні проблеми, із якими раніше не стикалися (внутрішньо переміщені особи, реабілітація воїнів АТО тощо).

Дослідженню соціальних проблем у медіа присвятили праці ряд науковців, а саме: В. Іванов, О. Чекмишев, І. Мащенко, А. Москаленко, К. Шендеровський, Т. Шевченко, А. Топчій. Стандарти телевізійної верстки досліджували такі вчені, як А. Мисечко, Д. Теленков та інші.

Мета статті – дослідити принципи верстки програми новин та тенденції соціальної тематики у випусках ТСН на телеканалі «1+1».

Згідно з останніми дослідженнями науковців, наповнення випусків новин на різних телеканалах часто є схожим, а от верстка новин суттєво відрізняється. За нашими спостереженнями, телеканал «1+1» надає перевагу кримінальним, скандальним та трагічним хронікам, або ж «щемним» історіям. Загалом «1+1» – орієнтується на широку аудиторію, порівняно з іншими телеканалами. Відображення соціальних проблем – це традиційна складова контенту ТСН. Насамперед варто звернутися до характеристики власне телеканалу та інформаційної програми, у межах якої актуалізуються соціальні проблеми.

Отже, телеканал «1+1» позиціонує себе як канал яскравих персонажів з «найсильнішою в країні службою новин». Вперше «1+1» вийшов у ефір у вересні 1995 року і став першим україномовним каналом з всеукраїнським покриттям [2].

Головна інформаційна програма каналу – «Телевізійна Служба Новин» (ТСН) виходить щодня у прямому ефірі. Тематику сюжетів «ТСН» стають події, що викликають резонанс у найширшій аудиторії. Гасло програми – «ТСН вражає».

По буднях виходить до 8 випусків «ТСН», залежно від дня тижня, у суботу і неділю – по одному. Основним випуском «ТСН» є вечірній, початок якого о 19:30. Ведучі основного випуску – Лідія Таран і Наталія Мосейчук. Ведуча «ТСН. Тиждень» – Алла Мазур. Ведучі «ТСН.Ранок» – Марічка Падалко та Святослав Гринчук. Ведуча випуску «ТСН» о 16:45 – Соломія Вітвіцька. «Ведуча ТСН.Ніч» – Юлія Бориско.

Залежно від редакційних пріоритетів порядок денний інформаційних програм або ж верстка новин може мати різну структуру. За Д. Теленковим верстка програми українського випуску новин здійснюється за таким принципом:

1. Анонс – 1.
2. Більш цікавий сюжет (серйозна тема).
3. Менш цікавий сюжет.
4. Більш цікавий сюжет.
5. Важкий сюжет.
6. АНОНС – 2 або реклама.
7. Менш цікавий сюжет чи блок новин, або гість у студії.
8. Більш цікавий сюжет.
9. «Бантик» цікава і легка усна інформація [3].

Структура основного випуску телевізійних новин може не суттєво відрізнятися. Однак переважно над випуском програми працює постійна група людей: головний редактор, випусковий редактор, ведучий, редактор відділу регіонів, міжнародний редактор, літературний редактор, режисерська група, дизайнер (графік) [3].

Також до роботи над випуском долучають інформаційного редактора (того, хто слідкує за інформаційним потоком, відбирає найоперативнішу інформацію та щопівгодини (щогодини повідомляє ведучому, випусковому редактору).

Д. Теленков також звертає увагу, що «верстку програми (порядок денний, пріоритетність новин) визначають головний редактор, випусковий редактор і ведучий. Більшість підводок до сюжетів пише ведучий (частково – випусковий редактор і головний редактор) [3].

В редакціях теленовин спеціалізацію мають лише журналісти міжнародного відділу, журналісти АТО, політичні оглядачі, економічні. Водночас попри універсальність кореспондентів, кожен із них має негласну спеціалізацію, тему, у якій найбільш компетентний або яка найближче до душі. Наприклад, від «1+1» в АТО працюють Наталя Нагорна та Олександр Моторний.

Варто відзначити, що редакція ТСН є небайдужою до соціальних проблем окремих людей. У вечірніх випусках журналісти щодня розповідають історії про онкохворих, людей з інвалідністю, або тих, з ким стався нещасний випадок. На сайті телеканалу є **розділ «Допомога»**, у якому представлені ті, хто потребує допомоги і усі їх (або опікунів) реквізити. Також «1+1» медіа і ТСН спільно з ВБФ «Крона» започаткували грандіозний **проект «Здійсни мрію»**, «покликаний дарувати радість та здійснювати великі бажання тисяч

тяжко хворих дітей з усієї України, для яких кожен прожитий день – це чудо. Такі діти мають бачити не тільки біль медичних процедур і сльози близьких, а й світ, наповнений добром та усмішками, радістю, нашою любов'ю, теплом і підтримкою. Проект допомагає відчувати справжнє щастя тим, хто найбільше цього потребує! Такі емоції цілющі, вони позитивно впливають і на життєві показники діточок, і на процес лікування. Це своєрідна психотерапія, справді потрібна і дітям, і їхнім рідним, і лікарям» [2]. Куратори проекту – Олександра Лобода та Лідія Таран. Про втілення у життя мрій дітей знімаються сюжети і демонструються у випусках ТСН.

Слід зазначити, що проблеми безхатченків, людей, що живуть з ВІЛ, інвалідністю тощо, так звана соціалка, поряд з темами культури та здоров'я вважаються темами «легкими».

Загалом телеканал «1+1» демонструє певні загальні **тенденції** щодо принципів **висвітлення соціальних проблем**. Основним критерієм для відбору матеріалу для подачі в ефірі є **наявність героїв, які можуть розповісти свою життєву історію** глядачам. ЗМІ вважають, що соціальну проблему краще розкривати через приклад окремої людини. У сюжеті ТСН від 12.05.2017 «Приклад людяності: журналісти та небайдужі кияни врятували від смерті безхатченка» (кореспондент Тетяна Боковня) розповідається про 68 річного безпритульного В'ячеслава Миколайовича, колишнього військового, який «мав родину і жив на Херсонщині, потім розлучився і в 1999 році переїхав до столиці. У Києві винаймав квартиру, працював, однак із часом заробітків уже не вистачало на житло, а потім загубився паспорт. Чоловіка знають у районі як непитушого і працюючого – він продавав на місцевому ринку книжки та допомагав іншим торговцям». Завдяки журналістам чоловіка було відправлено у лікарню, знайдено сина та повернуто документи.

Вражає й історія про маму, яка покинула доньок 23 роки тому, погодилась на зустріч та розповіла про важку хворобу від 17.08.2018.

Важлива умова для успіху телеканалу – це можливість підготувати **сюжет з гарним візуальним супроводом**, з обов'язковим інформаційним приводом. Прикладом слугує матеріал від 14.09.2018 про чоловіків, колишніх АТОвці, яких із стріляниною затримували напередодні у Харкові. У випуску повідомлялося, що правоохоронці підозрювали їх у вимаганні грошей, тому й влаштували спецоперацію біля одного з найбільших супермаркетів міста. Одного із підозрюваних застрелили, коли він почав погрожувати бойовою гранатою.

Різноманітні **заходи, флешмоби, статистичні дані, контакти експертів з героями** реальних історій можуть служити гарним приводом для співпраці. Наприклад, у випуску від 12.08.2018 розповідається про те, що в центральному парку Рівного медики влаштували пікнік. У 15 наметах усі охочі могли отримати консультації різних лікарів, виміряти тиск, пройти обстеження на холестерин та цукор крові, гепатит та ВІЛ-СНІД. Журналісти наголосили, що у такій неформальній обстановці за консультаціями до медиків зверталися десятки містян.

Сьогодні у новинах розповідають про **успішного простого українця**, а ще років 5 тому було цікавим для каналів залучення зірок для мотивації покращення рівня соціального життя населення. 17.01.2018 глядачі мали змогу познайомитися із українцем Андрієм Злотко, який побудував власний бізнес у Римі, запатентував рецепт тіста та є суддею у кулінарних змаганнях. У випуску від 13.08.2018 розповідають про ветерана АТО Леоніда Остальцева, який створив піцерію, про яку зараз знають далеко за межами України. Пан Леонід ділиться тим, як він зміг втілити у життя заповітну мрію попри труднощі.

Така інформація, як розповідь про власний шлях у подоланні труднощів (особливо за кордоном) може стати у нагоді тим, хто опинився у скрутній типовій ситуації, наприклад, для заробітчан-українців у Європейських країнах чи тих, хто повернувся з АТО і не може знайти роботу.

Висновок. В результаті посилення уваги журналістів до соціально вразливих груп та соціальних явищ мають змусити говорити про них не лише представників влади, а загалом суспільства. Від того, як коректно будуть побудовані матеріали, особливо на телеканалах,

буде залежати і поступова руйнація міфів та стереотипів про інакших людей, їхній спосіб життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іванов В. Чи принесла війна «мову ворожнечі» в українські медіа? URL: <http://ua.ejo-online.eu/2481>. – Назва з екрана.
2. Сайт телеканалу «1+1». URL: <https://media.1plus1.ua/ua/media/channels/1plus1> (Назва з екрану).
3. Теленков Д. Особливості телевізійної верстки новин URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2349>. – Назва з екрану.
4. Топчій А. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми : посіб. для журналістів / А. Топчій, Т. Шевченко. Київ : Інтертехнологія, 2007. 160 с.
5. Шендеровський К. Взаємодія соціальних служб та ЗМК. *Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. 2010. Т. 39. Квітень–червень*. С. 140–151.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Я. Л. Гаврилова

УДК 821.161.2-312.9.09

Самойленко О. В.

ДУАЛЬНІСТЬ СВІТУ В АНТИУТОПІЯХ Ю. ВИННИЧУКА «МАЛЬВА ЛАНДА» ТА В. ВОЙНОВИЧА «МОСКВА 2042»

Статтю присвячено особливостям моделювання двосвіття (світ реальний / світ сатирично-пародійний) у романах Ю. Винничука «Мальва Ланда» та В. Войновича «Москва 2042».

Ключові слова: антиутопія, двосвіття, карнавальна дуальність, амбівалентність, контрастність.

The article is devoted to the peculiarities of two-world modeling (real world / world of satirical-parody) in novels by Yu. Vinnichuk "Malva Landa" and V. Voinovich "Moscow 2042".

Key words: dystopia, dvuhlivitsy, carnival duality, ambivalence, contrast.

Однією з характерних особливостей літературного процесу кінця ХХ – початку ХХІ століття є жанрова нестабільність, синтез літературних напрямків, криза традиційних уявлень та трансформація майже усіх жанрових моделей. Такі процеси динамічного характеру сучасного літературознавства притаманні антиутопічним творам. Антиутопія рубежу віків перетворилася із літературного жанру в моделювання реальної дійсності і почала з'являтися тоді, коли держава і суспільство виявили свої негативні риси, стали небезпечними для людини, не сприяли прогресу. В антиутопії завжди виражався протест проти насильства, абсурдного соціального устрою, безправного становища людини. Письменники, посилаючись на аналіз реальних суспільних процесів, за допомогою алюзії та контрасту роблять спробу передбачити небезпечні наслідки існуючого порядку або утопічних ілюзій.

В українському та російському літературознавстві антиутопію вивчали С. Безчотнікова, Ю. Жаданов, О. Євченко, О. Копач, Б. Ланін, О. Ніколенко, Г. Сабат, Т. Чернишева, Є. Шацький та ін.

Мета статті – розкрити специфіку антиутопічної картини світу в романах Ю. Винничука «Мальва Ланда» та В. Войновича «Москва 2042» на рівні зображення двосвіття.

Аналізуючи роман «Москва 2042», стає зрозумілим, що В. Войнович ґрунтується на реальних суперечностях життя. Його фантастика стає дійсністю, доведеною до абсурду.

Гротеск допомагає письменникові створити образ неприродного, дивного світу. Гротеск у романі «Москва 2042» об'єднує фантастичне і реальне, трагічне і комічне, правдоподібне і карикатурне. Розробка кількох сюжетних ліній, перехід утопії в антиутопію грає дуже важливу роль для реалізації авторського задуму.

Оснoву антиутопії «Москва 2042» становить фантастична подорож головного героя Віталія Карцева в Москву на 60 років уперед. Карцев працює над книгою про майбутнє своєї країни і сам стає учасником подій, які описує. Здійснивши подорож у майбутнє, письменник знайомиться з уже написаним ним романом, а також дізнається про свою подальшу долю та долю країни.

Герой зустрічається із ідеями, які існують паралельно і протилежні за своєю суттю: утопічна ідея генерала Букашева, «Монархічно-православна утопія» Карнавалова, романтична утопія юного терориста, проект Едісона Комарова зі створення життя і людини. Але всі вони взаємопов'язані між собою диктатурою держави МОСКОРЕП. В. Войнович в повній мірі висловив свої міркування про долю людини в тоталітарній державі, представив в гротескно-абсурдній формі одночасно смішну і страшну, амбівалентну за своєю суттю, дійсність, розкрив протиприродність тоталітарної системи.

Ю. Винничук у романі «Мальва Ланда» також акцентує увагу на незвичайних мандрах головного героя Бумблякевича. Відзначаємо наявність у творі двох світів (реального та уявно-фантастичного), уявлень про людину і світ, сповнених нерозгаданих таємниць.

Амбівалентна, карнавальна дуальність – характерна ознака творення й образу персонажів антиутопій. Оскільки ще до початку подорожі головні герої досліджуваних творів живуть, по суті, у двох світах.

Перший, реальний, світ – негативно маркований. У цьому світі Бумблякевич («Мальва Ланда») лише невдаха, який, до того ж, добре розуміє своє непривабливе становище. А Карцев («Москва 2042») письменник-дисидент, якого вислано з країни.

Другий, уявний, – це світ, в якому для Бумблякевича є Мальва Ланда, – жінка, чий образ був спочатку створений як «відчипне» для матері та спроба виправдати своє за давнє холостяцтво. Створивши у своїй уяві загадкову жінку й ідеалізувавши її, чоловік так захопився, що перейшов із хронотопу Львова 1990-х років у інший, нереально-фантазмагоричний світ – львівську сміттярку, яку «створила» Мальва Ланда, а потім через Море Борщів до містечка С., яке «св'ято вірило, що живе воно в 1913-му році...» [1, с. 127]. Для Бумблякевича сміттярка виявляється місцем, де втілюються в життя всі його бажання, і, на диво для себе, він стає героєм цієї сміттярки. А для Карцева інший світ розкривається у МОСКОРЕПі, де його називають Класик і шанують як відому людину:

*Здесь, в Москорепе, каждый пионер,
Читая ваши славные страницы,
Старается брать с Карцева пример,
По-карцевски работать и учиться* [2, с. 147].

Два світи – реальний та уявний – попри свою протилежність, сприймаються саме як світи-двійники, які перебувають у складній системі стосунків між собою.

Отже, світ сміттярки виявився ідеальним для героя Ю. Винничука, бо завжди був усередині свідомості Бумблякевича, був його частиною. Сміттярка – своєрідна країна мрій для героя, яка насправді відрізняється від реальності не так набором характеристик, як мірою їх прояву.

А В. Войнович місцем дії зробив не фантастичне, а реальне місто майбутнього, спотворене пропагандою, в якому дійсність виявилася жахливою: у дворах здавали «продукт вторинний», в ідальнях годували огидно, не було гарячої води, ліфти не працювали, вулицями їздили парові машини тощо: «Я предвкушал глоток свежего воздуха, но в нос мнешибанул запах, от которого я чуть не свалился с ног. Не буду описывать подробно, но пахло, как в давно нечищенном, но часто употребляемом нужнике. Во дворе змеейвилась длинная очередь к темно-зеленому киоску, и военные обоего пола, в основном нижние чины, дышали друг другу в затылки, держа в руках пластмассовые бидончики, старые кастрюли и

ночные горшки. Над крышей киоска был водружен плакат в грубо сколоченной раме. Плакат изображал рабочего с лицом, выразившим уверенный оптимизм. В мускулистой руке рабочий держал огромный горшок. Текст под плакатом гласил: «"КТО СДАЕТ ПРОДУКТ ВТОРИЧНЫЙ, ТОТ СНАБЖАЕТСЯ ОТЛИЧНО"» [2, с. 164].

Отже, в романах Ю. Винничука «Мальва Ланда» та В. Войновича «Москва 2042» змодельовано антиутопічну версію майбутнього, що репрезентується через творення картини уявно-фантастичного світу з цілою системою образів, які перебувають у стосунках зіставлення / протиставлення та карнавальної дуальності, творять ряд бінарних опозицій, вступають у систему дзеркальних відображень, тобто є двійниками, які мають спільні, типологічно зіставні атрибути.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Винничук Ю. Мальва Ланда. Львів : ЛА «ПІРАМІДА», 2007. 428 с.
2. Войнович В. Москва 2042. «ЭКМО». Москва; 2014. 442 с.
3. Копач Е. Современная русская антиутопия (1980-2000-е годы): традиции и новаторство (проза): дисс. ... канд. филол. наук. Полтава, 2005. 223 с.
4. Сабат Г. У лабіринтах утопії та антиутопії. Коло. Дрогобич, 2002. 160 с.
5. Семків Р. Бурлеск і пародія у творчості Юрія Винничука. *Наукові записки НаУКМА. Т. 176. Філологічні науки.* 2015. С. 52-57.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. В. Демченко

УДК 007: 304: 070

Сергєєв С. С.

ЗАРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПОРТИВНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: АВСТРО-УГОРСЬКИЙ ПЕРІОД

У статті розглянуто історію появи вітчизняних спортивних друкованих видань, визначено особливості їх функціонування.

Ключові слова: спортивна журналістика, спорт, історія преси.

The article examines the history of the appearance of domestic sports printed publications, features of their functioning are determined.

Key words: sports journalism, sport, history of the press.

Зі зростанням ролі спорту в соціокультурному житті суспільства та досягненнями українських спортсменів дедалі більшого значення набуває спортивна журналістика. Вона функціонує не лише самостійно, як спеціалізовані газети і журнали, радіо- і телепрограми, але й широко репрезентована тематично в багатьох суспільно-політичних текстових та електронних виданнях, радіо- і телеканалах.

Спортивні мас-медіа є важливим сегментом національної журналістики, самодостатнім соціокультурним феноменом, вивчення якого є актуальним напрямом журналістикознавчих досліджень. Спортивній тематиці присвячені праці К. Алексеєва, В. Баранова, А. Гусєва, В. Костінова, С. Малого, С. Михайлова, Ю. Сазонової, Є. Слюсаренко, Ю. Щепанського та ін. Аналіз історичного аспекту спортивної журналістики привертає увагу дослідників, оскільки сприяє кращому розумінню функціонування сучасної спортивної преси, особливостей її функціонування, допомагає визначити тенденції і перспективи розвитку.

Метою статті є дослідити початковий етап виникнення української спортивної журналістики.

Українська періодична преса, зокрема й спортивна, зароджувалася у ХІХ ст. на землях, що входили до складу Австро-Угорської (Західна Україна) та Російської (Південна, Східна Україна) імперій. В умовах відсутності державності вітчизняна періодика виникала мовами метрополій (польською, російською),

у 80-90-их рр. ХІХ ст. на західних та південно-східних територіях спортивна журналістика з'явилася майже одночасно. У цей час активно розвивається фізкультурно-спортивний рух, відроджується українська культура, що зумовило появу спортивних друкованих видань в Одесі, Харкові, Києві, Львові.

Хронологічно першим містом, де виникли спортивні газети і журнали, став Львів. С. Кость зауважує: «... рацію мають ті, що початки спортивного руху пов'язують із виникненням «Сокола-Батька», який від початку свого існування прямує до фізичного відродження української нації» [2, с. 190]. Дослідник акцентував на тому, що перші львівські руханково-гімнастичні молодіжні товариства на кшталт «Сокола», «Січі», «Пласту», «Лугу» зумовили зародження спортивної періодики.

Слідом за Львовом, центри фізично-спортивного руху виникали в кожному галицькому та буковинському містечку та селі. Особливого значення у поширенні українського спорту на західноукраїнських землях мало створене поляками фізкультурне товариство «Сокіл». Воно випускало часопис «Przewodnik gimnastyczny» (з пол. «Брошура з гімнастики», 1881–1907). Ю. Сазанова наголошує, що він «був скоріше методичним посібником з гімнастики, ніж інформаційно-спортивним органом. Проте цей «Пшеводник гімнастични», що виходив польською мовою у Львові, можна вважати першим спортивним часописом на теренах України» [4, с. 503]. Завданнями товариства було виховання єдності, честі, сили українського народу через фізичну культуру. Про популярність «Сокола» серед населення засвідчує зростання накладу: у 1885 р. – 1 тис. прим., у 1907 – 20 тис. прим. [1].

Наприкінці ХІХ ст. Галичиною й Буковиною шириться спортивний рух. У Львові виникають перші гуртки, клуби, команди з різних видів спорту: футболу, легкої атлетики, лижного спорту, велоспорту, тенісу («Весела громада», «Дівочий спортовий кружок», «Україна»). Для висвітлення їх діяльності створюються друковані видання.

1 березня 1895 р. виходить «Коло» – двотижневик з велосипедного спорту, «орган Львівського клубу циклістів», єдине велосипедне видання в історії спортивної журналістики України [4, с. 504]. Його ініціатором став К. Гемерлінг – активний учасник і організатор спортивних змагань, громадський діяч, член товариства «Сокіл». Окрім велосипедних перегонів, часопис висвітлював новини з кінного спорту, легкої атлетики, веслування, копаного м'яча. 5 грудня 1899 р. вийшло останнє число «Коло»: видання проіснувало 5 років і закрилося через фінансові труднощі.

Протягом 1900 – 1901 рр. К. Гемерлінг видавав ілюстрований тижневик «Газета спортова» («Спортивна газета»), в якому йшлося про спортивні події в Галичині та Європі, автори інформували читацьку аудиторію про різні види спорту, заохочували українців займатися фізичними вправами.

Ще одним ініціатором спортивної преси на західноукраїнських землях вважають І. Боберського, який у 1902 р. почав випускати газету «Вісті з Запорожжя». Контент видання: новини зі світу вітчизняного і міжнародного спорту, популяризація руханки-гімнастики серед населення, зокрема жіноцтва, тощо. З 1907 по 1917 рр. І. Боберський видавав орган українського сокілства – часопис «Сокільські Вісті».

У 1910 р. у Львові відновили випуск газети «Вісті з Запорожжя», редактором якої став І. Боберський. Спершу це був додаток до «Народного слова», пізніше – самостійний «часопис руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств», друкований орган товариств «Січ» і «Сокіл» [4, с.504]. Тематика: опис руханкових комплексів, методичні поради щодо техніки різних видів спорту, популяризація діяльності спортивних товариств «Січ» і «Сокіл», які гуртують молодь, організують спільні тренування, закликають до виховання сильної волі та духу, що «допоможе українській нації утвердитись у світовому колі народів» [3].

У 1911–1912 рр. у Львові виходив двотижневик «Vendrovyets» («Мандрівник») (головний редактор З. Кльоснік). Контент: інформаційні публікації про різні види спорту (футбол, лижний спорт, плавання, фехтування, автомобілізм, авіаспорт та альпінізм). Редагував З. Кльоснік і «Ілюстровани Кур'єр Спортовий», що видавався у Львові протягом травня–червня 1914 р.

На час Першої світової війни (1914-1917 рр.) західноукраїнські спортивні видання припинили виходити. Поновили їх випуск вже в 20-их рр. ХХ ст., коли Галичина перейшла в складі Польщі.

Отже, спортивна журналістика на етнічних землях Західної України зароджувалася з ініціативи патріотів, громадських діячів, членів фізкультурно-спортивних товариств. В історію увійшли імена редакторів перших спортивних часописів К. Гемерлінга, І. Боберського, З. Кльосніка. Саме вони зрозуміли силу преси, використовували її як засіб популяризації спортивного руху серед населення, пробудження національної свідомості. Також вагоме значення у зародженні спортивної періодики мали руханкові товариства («Сокіл», «Січ», «Пласт», «Рух»). Їх представники через пресу залучали до занять спортом українців, закликали до здорового способу життя.

За цей період (1881-1914 рр.) у Львові вийшло 8 спортивних часописів: п'ять вузькоспеціалізованих, три універсальні. Перші спортивні видання виходили польською мовою. Більшість часописів проіснували недовго (від півроку до року), що пояснюють передовсім фінансовими труднощами видавців. Найдовше проіснували видання «Коло» (біля 4 років) та «Сокільські Вісти» (10 років).

Основний контент спортивних часописів: подієва інформація про змагання з різних видів спорту (гімнастики, фехтування, футболу, веслування тощо); публікації методичного характеру щодо самостійного опанування того чи того виду спорту; календар змагань тощо.

Перспективу подальших досліджень історії української спортивної журналістики вбачаємо в аналізі спеціалізованої періодики Східної та Південної України кінця ХІХ – початку ХХ ст., що сприятиме створенню цілісної картини зародження галузевої преси.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вацеба О. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 1997. 234 с.
2. Кость С. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: структура, проблематика. Книга перша). Львів, 2008. – 217 с.
3. Романюк М., Галушко М. Українські часописи Львова 1848–1939 рр. : Історико-бібліографічне дослідження: у 3 т. Т. 2. 1901–1919 рр. Львів : Світ, 2002. 692 с.
4. Сазонова Ю. Зародження спортивної преси в Україні та її розвиток в дорадянську добу (1881–1916 рр.) *Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. Серія «Журналістика»* 2013. № 37. С. 502-512.

Рекомендує до друку науковий керівник Н. В. Орлова

УДК 007 : 304 : 070

Скорик А. С.

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕКСТІВ МАЛИХ ФОРМ

Стаття присвячена вивченню палітри функцій, які виконують тексти малих форм. Акцентовано увагу на дослідженні прояву у міні-текстах інформаційної та рекламної функцій, а також функції впливу. Визначено основні різновиди текстів малої форми.

Ключові слова: функції, текст малої форми, міні-текст, інформаційна функція, рекламна функція, функція впливу.

The article is devoted to the study of the palette of functions that execute texts of small forms. The attention is focused on the study of the manifestation in the mini-texts of information and advertising functions, as well as the functions of influence. The basic varieties of texts of the small form are determined.

Key words: functions, text of small form, mini-text, information function, advertising function, function of influence.

Сьогодні малі текстові форми (або тексти малої форми), стали одним із найпопулярніших джерел інформації. Такі матеріали часто створюються журналістами та публіцистами. Зважаючи на поступове переважання малих текстів над матеріалами більшого обсягу в суспільстві з великим потоком інформації, є актуальним для вивчення.

Мета статті – виокремити та проаналізувати палітру функцій міні-текстів.

Зазначимо, що до текстів малої форми К. Ломоносова відносить анонси, оголошення, афіші, анотації, міні-огляди та міні-рецензії, замітки, тези, резюме, коментарі, рекламні тексти, цитати, прес-релізи тощо. Дослідниця наголошує, що «автори текстів малої форми використовують особливі прийоми побудови, композиції цих творів, специфічний набір художніх та мовностилістичних засобів, які допомагають адресатам зрозуміти та опрацювати інформацію максимально оперативно і відреагувати на неї відповідно до задуму адресантів повідомленн» [4, с. 325].

Функціональне призначення текстів малої форми пов'язане зі сприйняттям та розумінням закладених у них смислів. Дослідники по-різному класифікують їх функціональне призначення.

А. Москаленко під функцією в журналістиці розуміє направлену діяльність, що має мету і закономірний характер. Науковець наголошує, що це поняття виражає суспільне призначення та роль преси, її сутність[5, с. 78].

Р. Блум є автором найбільш розповсюдженої класифікації функцій ЗМІ. Мас-медіа, згідно з його теорією, покликані:

- інформувати аудиторію;
- виконувати функції артикуляції – відображати думки соціуму та дозволяти висловлювати людям свої потреби;
- соціалізації – передавати культурні здобутки;
- критики та контролю – наглядати за роботою чиновників;
- кореляції – взаємодіяти з аудиторією у процесі обміну з нею думками та поглядами;
- обслуговування – сприяти у вирішенні соціально-побутових питань;
- розважання – задовольняти потреби в розвагах та відпочинку;
- реклами [2].

Варто відзначити, що досліджувані нами тексти малої форми є засобом реалізації таких завдань, як інформування, розважання, рекламування, обслуговування, їх призначення полягає не у контролі за роботою представників влади, у них не відображено громадську думку. Якщо у матеріалах описується художній стиль митця, порівняно роботи різних авторів, їх манери творити, передано смисли, закладені митцями у картини, книги тощо, тоді можемо говорити про виконання функції соціалізації текстами малої форми. Яскравим прикладом цьому є відгук з виставки художника Ярослава Ціко: *«Настільки різноманітна техніка і тематика, що і не віриться, що це творив один і той же художник. Найбільш вражаючий портретний живопис з яким у художника все «по душі»...Це зроблено зразково і сильно і підноситься до вершин вишуканого реалізму. Щастя ж Вам, пане Ярославе!»* (<http://portret.lviv.ua/vidguky.html>). Або уривок з рецензії на книгу, у якій простежуємо порівняння з іншим твором: *«І наостанок... Серед критиків стало просто-таки модно, хвалячи роман Софії Андрухович, сказати, що конкурувати він цьогоріч може лиш з «Месопотамією» Сергія Жадана.*

Насправді він не може. Не тому, що книга авторки не варта уваги, а тому, що тексти Жадана і Андрухович не даються до порівняння. Вдаючись до термінів кулінарних,

це те саме, що за смаком порівняти борщ і плячок – неможливо, адже страви дуже різні» (https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/11/141103_book_2014_reader_review_felix_austria2). Автори, у наведених вище текстах, мають змогу висловити власні почуття, емоції, дати оцінку предметові розмови, як під час живого спілкування.

На нашу думку, найважливішими є функції інформування та впливу. Пояснюємо це тим, що міні-тексти створюють для того щоб одночасно повідомити нову інформацію та вплинути на аудиторію, а також спонукати до певних дій, прорекламувати.

Функції інформування та впливу є основними для оголошень. Дослідниця шлюбних оголошень Є. Акулова вважає первинним саме вплив, а не інформування [1]. У цих типах оголошень основним є не повідомлення відомостей, а зацікавлення читача, інформація має значення лише тоді, коли за її допомогою реалізуються інші функції.

Інформативну та атрактивну функції Т. Ковальова та О. Загацька називають основними в шлюбних оголошеннях. Остання виявляє себе в намірі адресанта повідомлення завоювати прихильність потенційного читача, при цьому реалізація такого наміру відображає поширені в суспільстві уявлення про соціальні ролі чоловіка й жінки [3]. Так, жінки-автори шлюбних оголошень переважно описують зовнішність, професії, що пов'язані з родиною, побутом; риси характеру, які є, на їхню думку, основними для створення міцної сім'ї. В оголошеннях, написаних чоловіками, атрактивна функція реалізовується переважно в підкресленні високого соціального статусу, інтелектуальних якостей тощо [3].

Порівняємо кілька таких оголошень з сайту «Академія знайомств DviZirku»: *«Кожна жінка мріє про принца на білому коні, скажу Вам чесно чоловіки, що і я не є виняток. В кожній він є свій особливий і неповторний. Важко є переповісти людське життя. чому саме так склалося . а не інакше його потрібно пережити, якщо в двох словах то: Заміжньою не була, дітей не маю, родом зі Львова, працюю в Італії, серйозна, відповідальна, ввічлива, віруюча, прихильниця здорового способу життя і здорового глузду, в міру весела, люблю все, що є прекрасне на цьому світі, подобаються подорожі, а також тихий вечір на дивані коло телевізора ,гарна музика, театр, книги, самовдосконалення і саморозвиток.*

Маю намір познайомитися з чоловіком, в якого багаті моральні і матеріальні цінності, з яким створимо щасливу сім'ю і постаріємо разом. Людські цінності – це те, що непідвладне часу – це вічне. Надам перевагу тим, хто ще не перебував у шлюбі, решта розповім при листуванні» (<https://12dz.com/uk/mayu-namir-poznayomytysya-z-cholovikom-v-yakogo-bagati-moralni-i>).

І таке оголошення: *«Звати мене Галина. Народилася і живу у Львові. Освіта вища, працюю у сфері освіти. Віруюча, греко-католик. Одруженою не була, дітей немає. Чому саме так склалося, а не інакше? Важко розказати про людське життя декількома словами. Його потрібно пережити.*

На життя не нарікаю, маю гарну родину, добрих друзів. Серйозна, відповідальна, спокійна, чесна та надійна. Прихильниця здорового способу життя. Подобається відпочинок на природі або просто в душевній компанії друзів. Люблю книги, театр, слухаю різноманітну музику.

Подобаються гармонійні стосунки, де немає звинувачень, а є повага й розуміння. Хочу познайомитися з добрим, чесним, врівноваженим, розумним і успішним чоловіком, який веде здоровий спосіб життя. Я шукаю віруючу людину для серйозних стосунків (сім'я, діти)» (<https://12dz.com/uk/podobayutsya-garmoniyini-stosunky-de-ye-povaga-y-rozuminnya>).

Зазначимо, що авторка першого оголошення більш креативно підійшла до створення тексту, свідченням цьому є початок і кінець у формі крилатих висловів. Друге оголошення є більш емоційно стриманим, але на суть це не вплинуло. Два оголошення справляються з функціями інформування, впливу та певною мірою реклами особистості, її рис.

Висновок. Аналіз функціональної палітри малих текстових форм засвідчив, що основна мета їх підготовки і створення – інформувати та впливати на аудиторію, а також рекламувати. Як і більшість публіцистичних матеріалів, тексти малих форм (рецензії,

відгуки, шлюбні оголошення тощо) активно забезпечують процес комунікації між автором та його аудиторією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акулова Е. Специфика функционирования жанра «Объявление о знакомстве» в русской прессе и в Рунете. *Современные проблемы лингвистики и методики преподавания русского языка в вузе и школе*. 2009. Вып. 9. С. 111–121.
2. Блюм Р. Журналістика у демократичному суспільстві : свобода преси, функції преси. *Роль мас-медіа у плюралістичному суспільстві : матеріали міжнар. конф. / за заг. ред. А. З. Москаленка / Роджер Блюм*. Київ : Інститут журналістики, 1996. С. 14–20.
3. Ковальова Т., Загацкая Е. Гендерні характеристики німецьких шлюбних оголошень. *Вісник Житомирського державного університету*. 2010. Вип. 51. С. 48–52.
4. Ломоносова К. Тексти малої форми: мовностилістичний аспект. *Вісник Львівського ун-ту. Серія «Журналістика»*. 2013. Вип. 38. С. 325-333.
5. Москаленко А. Вступ до журналістики : підруч. ; 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : Київ. ун-т, 1998. 321 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Я. Л. Гаврилова

УДК 821.161.2'06: 82 – 82-311.4

Стаднік І. О.

РОМАН С. ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»: КОНФЛІКТ ПОКОЛІНЬ У ПОСТКОЛОНІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглянуто особливості «загубленого покоління» 1990-х років в Україні, проаналізовано проблему взаємозв'язку поколінь та їхнього екзистенційного вибору. Зауважується, що автор репрезентує конфлікт особистісних та соціальних цінностей у зображенні постколоніального покоління.

Ключові слова: постколоніальне суспільство, «загублене покоління», екзистенційний вибір, життєві цінності.

The article deals with the features of the «lost generation» of the 1990s in Ukraine, analyzes the problem of the interconnection of generations and their existential choices. It is noted that the author represents a conflict of personal and social values in the image of the postcolonial generation.

Key words: postcolonial society, «lost generation», existential choice, life values.

Сергій Жадан – один із найпопулярніших сучасних письменників України, перекладач та громадський діяч, твори якого отримали безліч державних та міжнародних нагород. Його романи «Депеш Мод», «Месопотамія», «Інтернат» та ліричні збірки «Життя Марії», «Тамплієри» й інші перекладені різними мовами світу, зробивши автора найвідомішим україномовним письменником за межами нашої держави. Цілком закономірним є те, що його роман «Ворошиловград» (2010) визнано найкращою книгою десятиліття за версією премії «Книга року ВВС», а в листопаді 2018 року в кінотеатрах транслюватимуть повнометражний фільм режисера Я. Лодигіна «Дике поле», знятого за мотивами цього твору.

Роман «Ворошиловград» не залишився без уваги літературознавців, адже різні аспекти його поетики досліджували І. Борисюк, Т. Гундорова, А. Демченко, А. Землянська, М. Мацієвська, О. Романенко, О. Стрілець, М. Шторигин та ін. Така увага читачів, науковців, діячів культури до цього тексту свідчить про його глибоку проблематику та злободенність, тому твір залишається актуальним об'єктом літературознавчих студій.

Дослідники творчості С. Жадана наголошують, що його романи органічно входять у загальний контекст творів, присвячених темі «загубленого» покоління 1990-х років [3, с. 114]. С. Бондаренко вважає, що для автора період 1990-х років – це «якось підсвідома стратегія, хронологія однієї генерації» [1, с. 7]. С. Жадан в есеї «Immigrant Song» окреслює покоління тогочасної молоді так: «Примхлива доля дозволила нам бовтатись у цьому холодному мутному часі, посеред усього цього фінансового колапсу, посеред геополітичних зсувів, посеред льодовикового періоду, спостерігати зародження химерних утопій, становлення нового Вавилону, побиття немовлят та велике переселення народів» [4, с. 310]. У романі «Ворошиловград» саме ця генерація стала об'єктом художнього зображення, набуваючи ознак так званого «втраченого», або «забутого» покоління, якому, на думку дослідників, притаманні апатичні настрої, відчуття занедбаності, бездомності, відчуженості у суспільстві, неприйняття реальності, відсутність моральних орієнтирів тощо [5, с. 153]. Усі ці риси знайшли своє оригінальне втілення у зазначеному творі С. Жадана, тому мета статті полягає в аналізі особливостей впливу соціальних та особистісних факторів на екзистенційний вибір представників різних поколінь, зокрема і на «втрачене покоління» 1990-х років та його переосмислення з позиції сьогодення.

У романі «Ворошиловград» автор художньо моделює характери представників кількох поколінь, які опинилися в ситуації повної безвиході після розпаду СРСР, тому всі вони стали жертвами свого часу. Головний герой роману Герман Корольов – яскравий представник молодого покоління 1990-х років, яке на тлі руйнації тогочасних соціальних інститутів, культурних та суспільно-історичних змін виявилось непотрібним і покинутим, саме тому молодь втратила будь-які життєві цінності та сенс існування. Герман і його однолітки опинилися поміж абсурдним минулим та безнадійним, апатичним майбутнім, а їхнє сьогодення було кволою спробою вийти за межі фальшивих радянських ідеалів, подолати духовну порожнечу, знайти хоча б мінімальний сенс свого життя.

Автор влучно підкреслює, який колосальний вплив мав розпад радянської держави для молоді, ознаменовуючи собою все подальше становлення цієї генерації як членів соціуму: «За все потрібно платити, ось ми, певно, й платимо тепер за ту безумну епоху занудним та безбарвним ступором нашого чмошного безчасся» [4, с. 312]. Подана цитата якнайвлучніше характеризує настрої Германа Корольова та його друзів.

Мотив безнадійного існування прослідковується вже з перших слів Германа: «Мені тридцять три роки. Я давно і щасливо жив сам, з батьками бачився рідко, з братом підтримував нормальні стосунки. Мав нікому не потрібну освіту. Працював незрозуміло ким. Грошей мені вистачало саме на те, до чого я звик. Новим звичкам з'являлись було пізно. По-моєму, життя вдалось [2, с. 13]. Очевидно, що існування головного героя позбавлене сенсу, в ньому немає місця ні радості, ні щастю. Герман настільки байдужий до себе та до інших, що навіть у власному житті він радше виконує роль німого спостерігача, нездатного боротися за змістовне та щасливе майбутнє, аніж активного діяча. Тому апатичність стає провідною рисою «втраченого» покоління. Головний герой настільки індиферентний, що не цікавиться ні долею батьків, ні брата та друзів після того, як закінчив навчання в школі та переїхав жити до міста.

Таке ставлення до життя у Германа сформувалося під впливом занепадницького соціуму кінця 1980-х – початку 1990-х років. Відтак прикладом для наслідування для молоді був не менш колоритний представник радянського покоління Коча, про якого Герман згадує так: «Кочу я взагалі пам'ятав з дитинства, після батьків, сусідів та родичів це була перша істота, яку я зафіксував у своїй свідомості. Він належав саме до перспективної молоді, ріс без батьків, уже в школі мав проблеми з правоохоронними органами, поступово стаючи грозою мікрорайону. Сам Коча все більше пив, і розпад країни пройшов поза його увагою» [2, с. 29]. Коча – збірний образ того радянського покоління, яке опинилось на міждоріжжі: половина життя було прожито даремно, а нове починати не хотілося. Коча був пересічним представником суспільства, котре втратило себе під впливом тоталітарного тиску з боку

держави, генерації, на евристичних схемах якої підростала молодь, поступово перетворюючись на лузерів.

Саме образ Кочі – представника радянського покоління – є одним із найтрагічніших у романі. Він прожив беззмістовне та нещасливе життя: побував у комсомолі, армії, тюрмі, але так і не знайшов свого дому, не побудував повноцінної родини, саме тому у нього немає ні минулого, ні майбутнього. Все, що залишилося, – це мрії про життя, якого Коча ніколи не мав. У нього є життя на чужій заправці, забуття в алкогольному сп'янінні та споглядання жалюгідної географічної карти Радянського Союзу, яка символічно скроєна з різнорідних шматків газет, журналів, порнокарток, етикеток з-під алкоголю, адже всі ті ідеали, які нав'язувалися керівництвом країни, виявилися пустопорожньою фікцією, котра зламала життя мільйонів.

У зв'язку з тим, що Герман та його однолітки бачили в особі Кочі ідеал для наслідування, їхнє дорослішання мало хибний характер. Як згадує Герман, юність «забутого покоління» проходила у ресторані «Україна», де зосереджувалося куце дозвілля різноманітної публіки – від небезпечних бандитів до несформованих школярів: «рекетирі і наші гравці, жінки у святкових сукнях <... >, ми, молоді, сидимо за одним столом із бандитами, гарячі хвилі алкоголю прокочуються крізь голову...» [2, с. 61].

Символічно, що «ресторан-забігайлівка», де молодь втрачала своє «Я», має таку назву. Автор ніби підкреслює, що всі проблеми нашої держави у нас в голові: втрата морально-етичних та патріотичних ідеалів призводить до позбавлення сенсу існування, духовного виродження нації. Відсутність підтримки від старшого покоління, відчуття непотрібності та відчуженості у молоді 1990-х років призвело до того, що життя Германа та його друзів перетворюється на своєрідну імпровізацію, перевірку на силу духу, на азартну гру не на життя, а на смерть, що часто має трагічний фінал. Саме тому, можливо, більшість друзів Германа (брати Балалаєшнікови, Саша Пігон, Андрюха Майкл Джексон) помирають молодими.

У романі «Ворошиловград» Герман Корольов поступово знаходить себе і своє призначення, що свідчить про надію автора на краще життя представників «забутого покоління» 1990-х років. Герман дуже довго жив минулим, тримався за фрагменти спогадів, які ідеалізував, забуваючи жити сьогодні. Уособленням давно втраченого життя, місцем, у котрому продовжує існувати герой, є Ворошиловград – місто, від якого залишилася лише назва. Концептуально Ворошиловград позначає собою стійку ностальгію за дитинством та юністю Германа і його однолітків, яка породжує життєву порожнечу та беззмістовність їхнього існування вже у сьогоденні. На думку автора, Ворошиловград залишився в багатьох у голові, тому нині представники «забутої генерації» залишаються апатичними, байдужими лузерами, нездатними до побудови ні особистого, ні соціального життя: «Всі ми хотіли стати пілотами. Більшість із нас стали лузерами. Час від часу мені сняться авіатори» [2, с. 23].

Авіація в романі стає символом віри у власні сили, у можливість здійснення мрій, саме тому головному герою «сняться авіатори» – він бажає якісних змін, але водночас і боїться їх. У фіналі твору Герман усвідомив, що найголовніше – не забувати минулого, бути вдячним за все, що було колись, але необхідно цінувати те, що маєш нині, жити тут і тепер. Недарма на початку твору слова Кароліни, яка у романі виступає своєрідним медіатором між світами та свідомостями, реальним світом та ірреальним, стали пророцтвом: «Думаю, ти так швидко тікаєш, оскільки забув усе, що з тобою було. Коли згадаєш, тобі буде не так просто звідти поїхати» [2, с.22]. Лише після духовного оновлення Герман починає розуміти, що кожен з нас несе відповідальність за свої вчинки, за свою байдужість та інертність перед іншими людьми та прийдешніми поколіннями: «Вони всі тут народились і тут живуть. Але поводять себе, мов на вокзалі <...>. Вони тут жили все життя. Так що ж вони випалюють усе за собою? Ніби їм завтра звідси їхати?» [2, с. 307-308]. Так Герман говорить про представників сучасного покоління, яке також стає об'єктом авторського зображення.

Отже, в романі «Ворошиловград» С. Жадан порушив важливу проблему життєвого вибору та самовизначення представників «забутого покоління» 1990-х років. Автор влучно

розкрив трагізм світовідчуття тогочасної молоді, неможливості її щасливого існування. Однак С. Жадан окреслює шлях подолання екзистенційних проблем: його герой залишає жити минулим і все ж таки знаходить сенс свого існування у сучасному світі. Проте широка проблематика цього твору залишає значний потенціал для подальших літературознавчих студій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко С. Сергій Жадан : вірші мені дорожчі, а прозу вважаю вагомішою. Літературна Україна, 2011. С.7.
2. Жадан С. Ворошиловград. Харків, 2017. 320 с.
3. Землянська А. Трагічний образ української молоді у романі С. Жадана «Ворошиловград». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна.* 2014. Вип. 45. С. 114-116.
4. Перехресні стежки українського маскулінного дискурсу. Культура й література ХІХ–ХХІ століть. Київ, 2015. 368 с.
5. Постколоніалізм. Генерації. Культура. Київ, 2014. 336 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. В. Демченко

УДК 070 : 379.828

Філіппович О. С.

АНАЛІЗ РОЗВАЖАЛЬНОГО КОМПОНЕНТУ У ХЕРСОНСЬКОМУ ЖУРНАЛІ «ВЕТЕР»

Стаття присвячена вивченню розважального компонента періодичного видання. Проаналізовано основне тематичне розгалуження публікацій із розважальними ознаками у журналі «Ветер» (м. Херсон). Акцентовано увагу на графічному оформленні видання. Визначено перспективні напрями дослідження теми.

Ключові слова: розваги, розважальний компонент, тревел-журналістика, графічне оформлення, видання.

The article is devoted to the study of the entertainment component of the periodical. The main thematic branch of publications with entertainment features in the magazine "Wind" (Kherson) is analyzed. The emphasis is on graphic design of the publication. Enticing promising directions of research topic.

Key words: entertainment, entertainment component, travel journalism, graphic design, edition.

Сьогодні у публікаціях глянцевого журналізму часто присутній розважальний компонент. Проте в галузі соціальних комунікацій ще недостатньо теоретичних надбань присвячених розважальній складовій. Науковці більше приділяли увагу розважальній пресі, інфотейменту.

Мета статті – дослідити тематику розважального компонента на сторінках глянцевого журналу «Ветер».

Проблеми розважальної функції як складової функції соціальних комунікацій присвячені наукові праці Г. Почепцова, І. Михайлина, Б. Потятиника, Ю. Мельника, візуальним оформленням періодики цікавилася В. Шевченко. Медіарозваги в електронних ЗМІ дослідила О. Косюк, до розважального сегменту української періодики зверталися Л. Хотюн, О. Пашник, О. Михайлюта та ін.

Розглянемо значення поняття «розважальний». Тлумачний словник української мови подає таке визначення слова «розважати»: 1) відволікати від гнітючого, заспокоювати, втішати; 2) веселити, забавляти; 3) всебічно обмірковувати; 4) роздумувати, зважати на

щось [2, с.1042]. Звідси можемо зробити висновок, що розважальний компонент у пресі покликаний знімати напругу під час прочитання тексту, полегшувати сприйняття повідомлюваного, наштовхувати на роздуми читача.

Перш ніж перейти до аналізу розважального компоненту у журналі «Ветер», зробимо коротку характеристику досліджуваного видання. Херсонський журнал «Ветер» виходить з літа 2016 року чотири рази на рік (літо, осінь, зима, весна).

Авторський колектив: головний редактор – Галини Бехтер, комерційний директор – Ірина Гордієнко, менеджер з реклами – Вікторія Ноженко. Видання російськомовне. Про себе журнал говорить на сайті так: «VETER – це унікальний майданчик для творчості і розвитку... Ми відкриті для співпраці і допомагаємо на наших сторінках заявити про себе талановитим дизайнерам, власникам шоурумів, фотографам, стилістам, моделям» [7].

У виданні можна почитати інтерв'ю з відомими особистостями, переважно херсонцями, модні огляди, думки експертів і корисні статті про стилі, подорожі, здоров'я, дітей, смачну їжу, інтер'єр, переглянути яскраві фотосесії і багато іншого.

Велика роль у виданні «Ветер» відводиться графічному оформленню. Починаючи з яскравої обкладинки і кожна публікація має візуальний супровід у вигляді крупноформатної фотографії або сюїти кількох невеликих за розміром. Про роль графічного оформлення видань пише В. Шевченко: «Графічне оформлення – засіб комунікації різних рівнів, фіксує і впроваджує індивідуальність видання, підсилює імідж. Візуальний образ повинен бути особливим, таким, щоб у будь-якому випадку (рекламі, на виставці, у кіюску, на будь-якій сторінці) ставало відомо, яке видання тримає в руках читач» [6, с. 357].

Відзначимо, що теми розважального компоненту представлені в таких рубриках журналу: «Косметичка», «В#место боли», «Lounge», «Blog путешественника», «Travel», «Veter идей», «Success», «Фильмы», «Dress-code», «Home».

Почнемо аналіз із тревел-контенту, матеріали представлені у рубриці «Travel». Тревел-журналістика, як засіб поєднання діяльності мас-медіа і туризму, повинна сприяти обміну міжнародною інформацією, викликати зацікавленість культурою, державним та економічним устроєм зарубіжних країн [4, с. 133]. Так у матеріалі «*Путешествие, меняющее жизнь...*» (випуск літо 2017) розповідається про Китай, про визначні місця, особливості побуту і життя місцевої жителів, ландшафт. Цікавим є те, що розповідь складається із вражень мандрівників цією країною. Лаконічно вписується у цілісну картину розповіді і інформація про заміський центр «Чайная тишина» у Херсоні, в якому проходять чайні фестивалі та оздоровчі семінари, де можна відпочити, скуштувати елітний чай з Китаю і просто насолодитися чайною церемонією. Підібрані цікаве фото виготовлене у вигляді колажу. На ньому зображено два портрети українки і китайки, які готуються до чайної церемонії.

В цьому ж випуску наявні ще дві публікації на туристичну тематику: «*Чудеса Украины*» про Національний дендрологічний парк «Софієвка» та «*Херсонские горы – место исполнения желаний*». На наш погляд останній матеріал є досить корисним для читача, оскільки в ньому розповідається про херсонські гори у с. Станіслав, а це зовсім поруч із Херсоном, і які є екскурсії у цьому напрямку. Тут відпочинок під час прочитання поєднується із користю від пізнання цікавих місць рідного краю. Фотосупровід до тексту – чотири фото з краєвидами місцевості.

У номері осінь 2017 р. наявні два матеріали про подорожі у рубриці «Blog путешественника». Перший має назву «*Исландия: путеводитель по сказке*», автор – Валерій Шмигельський (координатор KAVA в Україні). Мета цієї статті – розповісти про цікаве у Ісландії та заохотити аудиторію взяти участь у автоекспедиції до цієї країни. Публікація має підрозділи: дорога, житло, їжа, розваги та гід островом. У кожному підрозділі автор уміщує лайфаки про те, як заощадити на харчуванні або житлі під час подорожі, зекономити час на маршрут. До публікації підібрано сім фото і один малюнок з картою. На фото зображено різні природні явища гейзер, водоспад, північне сяйво тощо

Другий – «*STOPOVER в Стамбуле*» присвячений легендарному місту на Босфорі. З тексту дізнаємося про найпопулярніші серед туристів визначні місця у ньому, які варто відвідати: Галатська вежа, палац Топкапи, собор Святої Софії. До публікації про три відомі будівлі підібрано три фото, на яких вони зображені.

Крім матеріалів туристичного характеру, в журналі «Ветер» наявні тексти про модні тренди у одязі, фільми, косметичні засоби, автомобілі, дизайн приміщень тощо, які відносяться до розважального компоненту досліджуваного видання і в цьому вбачаємо перспективу майбутнього дослідження.

Отже, розважальний компонент періодики – це частина різних за темами і жанрами публікацій журналу чи газети, котрі допомагають відволіктися від буденного, часто гнітючого новинного потоку і аналітики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1425 с.
2. Мельник Ю. Погляди Джузеппе Мацціні на періодичну пресу в світлі його деонтологічних концепцій. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*. 2011. Вип. 35. С. 195–205.
3. Михайлин І. Основи журналістики : підруч. – 3-є вид., доп. і поліпш. Київ : ЦУЛ, 2002.
4. Михайлюта О. Різновиди розважального компоненту преси: тексти культурно-просвітницької журналістики (на прикладі журналу «Український тиждень»). *Журналістика*. 2015. Вип. 14 (39). С. 130-138.
5. Почепцов Г. Соціальний інжиниринг: соціо- і психотехніки управління великими масами людей. Київ : Альтерпрес, 2010. 254 с.
6. Шевченко В. Роль візуального стилю журналу для ідентифікації видання. *Наукові записки. Серія «Соціальні комунікації»*. 2015. Вип 2(51). С. 351-359. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-51/44.pdf> (назва з екрану).
7. Veter [сайт журналу «Ветер»]. URL: <http://veter.org.ua/o-proekte> (назва з екрану).

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Я. Л. Гаврилова

УДК 81'373.43:81

Худіковська Т.О.

НЕОЛОГІЗМИ ЯК МОВНА УНІВЕРСАЛІЯ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

На прикладі фантастичних творів розглянуто номінації реалій художнього світу, створеного письменником.

Ключові слова: номінації реалій, художній світ, фантастична дійсність, класифікація номінацій.

On the basis of fantasy works, the author of this article discusses nominations of realia of fiction world created by the author.

Key words: realia nomination, belletristic world, fantasy reality, classification of nominations.

Розвиток словникового складу мови характеризується постійною взаємодією двох процесів: появою нових слів (для називання нових понять, що з'являються в житті суспільства або заміни назв) і виходом з ужитку слів, що означали старі явища й реалії. Перший процес випереджає другий, завдяки чому лексичний склад мови весь час збагачується й удосконалюється. Поповнюється він ще й тому, що не всі слова зникають назавжди, часом вони повертаються до активного вжитку, набувши нового значення.

Це питання розглядає неологія – наука про нові слова. Мовознавці висувують різні ознаки, що виділяють неологізм у лексичній системі мови. Одні головним критерієм вважають причини появи, інші – належність до активного чи пасивного шару лексики, деякі значну увагу приділяють особливостям творення нових слів.

Мета статті – проаналізувати роль неологізмів у сучасній лінгвістиці та розглянути масив новітніх запозичень.

Початок ХХІ ст. позначився значними суспільними змінами, що викликало появу величезної кількості нових понять, які потребували номінації. У цей час лексико-семантична система української мови поповнюється великою кількістю різноманітних інновацій.

Розвиток інноваційних процесів у житті суспільства зумовив підвищення інтересу лінгвістів до проблем неології взагалі (Е. Ханпіра, О. Ликов, В. Лопатін, М. Бакіна, О. Габінська, О. Земська, А. Брагіна, А. Березовенко та ін.), української зокрема (Г. Віняр, О. Стишов, Д. Мазурик, А. Самойлова та ін.).

Досліджуючи процес неологізації, лінгвісти вкладають різний зміст у поняття «неологізм». Одні науковці вважають неологізмом слово або його лексичний зміст, що, на відміну від загальновідомих лексичних одиниць характеризується новизною і сприймається як незвичне. На цьому наголошував М. Шанський, який відзначав, що нове слово є неологізмом лише доти, доки мовець усвідомлює його предметно-логічну новизну або стилістичну своєрідність. Інші науковці надають цьому поняттю значно ширшого змісту: воно охоплює всі нові явища в царині лексики або лексичної семантики, які виникли протягом певного, заздалегідь визначеного періоду, незалежно від того, чи відчувається в них стилістичний відтінок незвичності, чи він уже стерся, чи не відчувається. Ці два розуміння неологізму істотно відрізняються одне від одного.

Незважаючи на деякі розбіжності в дефініціях, поняття неологізмів більшість науковців зводить до двох формулювань. Так, Г. Вокальчук вважає, що неологізми – це слова або мовні звороти, створені для позначення нового предмета, явища чи вираження нового поняття [1]. Г. Семенюк до неологізмів відносить слова, сполучення слів чи вислови, які або з'явилися в мові на певному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями (загальномовні неологізми), або були вжиті тільки в якомусь тексті, ситуації спілкування чи в мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські, неологізми – okazionalizmi) [5]. Незважаючи на ґрунтовність цих обох визначень, їх не можна прийняти як повністю вичерпні, оскільки вони охоплюють не всі різновиди інновацій, їхні особливості та нюанси. Активний процес перетворення таких слів в одиниці загальномовного словника підтримується мовною модою, що їх пропагують ЗМІ.

Отже, неологізми, на думку М. Плющ, – це слова, словосполучення, фразеологізми, окремі їхні значення, що з'явилися на певному етапі розвитку мови для позначення нових реалій і понять, актуалізація яких зумовлена соціальними і територіальними чинниками функціонування літературної мови, а також okazionalizmi (індивідуально-авторські новації), використані одноразово в мовній практиці певного автора, видання, редакції чи в конкретному тексті [4].

Неологізми – складний і неоднорідний масив лексики. Зосереджуючи увагу на хронологічному змісті поняття неологізм, або інновація, у роботі розглядаємо також нові загальномовні лексичні явища, що зародилися й вживалися в українській мові в попередній період. Поряд із загальномовними неологізмами виникає також потреба розгляду індивідуально-авторських утворень.

Досить інтенсивно продукуються в українській мові й індивідуально-авторські неологізми, чи, як ще їх називають, okazionalizmi. Їх варто розглядати як складне явище системного (реалізація словотвірних можливостей, закладених у системі певної мови) і асистемного (ненормативність, функціональна й експресивна зумовленість, створення для ситуативних потреб) характеру. Як правило, це позанормативні периферійні лексичні елементи, створені переважно зі стилістичною метою – увиразнення якоїсь ситуації, образу, фрагменту дійсності, на що вказує контекст. Основна сфера функціонування таких одиниць –

художній та розмовний стилі, рідше – публіцистичний стиль. Досліджуваний період (початок ХХІ століття) характеризується збільшенням кількості індивідуально-авторських okazіоналізмів у мові підстилю засобів масової інформації. Це зумовлено взаємодією позамовних і внутрішньомовних чинників. Функціонуючи в мові сучасної публіцистики, okazіоналізми виконують номінативну, когнітивну, експресивно-оцінну функції.

Поряд із терміном індивідуальний новотвір, або okazіоналізм, у мовознавчій літературі паралельно використовують такі назви цього поняття, як індивідуальні слова, авторські, індивідуально-авторські неологізми, авторські номінації, стилістичні, індивідуально-стилістичні неологізми, неологізми контексту, одноразові неологізми, літературні неологізми, слова-саморобки, слова-експромти, слова-метеори, неологізми поета, поетичні неологізми, егологізми. На означення незвичних слів, створених відповідно до ситуації, випадку чи контексту з переважною настановою не на номінацію, а на експресію, стилістичну маркованість тощо, у сучасній українистиці закріпився термін okazіональне слово, або okazіоналізм. Серед диференційних ознак okazіоналізмів дослідники називають такі:

1. регулярна відтворюваність (невідтворюваність);
2. словотвірна похідність;
3. некодифікованість;
4. функціональна одноразовість;
5. експресивність;
6. номінативна факультативність;
7. синхронно-діахронна дифузність;
8. індивідуальна належність.

У кожному окремому контексті вони використовуються як виразний малюнок-характеристика когось або чогось-небудь, причому, як позитивно-оцінного (*святотворення, елітовихована* (молодь), *серцеокій*), так і негативно маркованого характеру (*манкуртопарламентар, нац'євнух, інтербезбатченки*). Влучність, дошкульність, іронія та інші конотації реалізуються у відповідних контекстах.

Враховуючи дериваційні можливості новотворів, їхні стильові та стилістичні особливості, можна виділити такі групи:

Okazіональні деривати, утворені продуктивними словотвірними типами, моделями, а часто за аналогією: *німоязичник, піночетизація, порожньокишеньковість, оскароносний, зеленоюний, залізнурукій* тощо.

Меншу за обсягом групу становлять okazіоналізми, що входять до складу нових, незвичних, нетрадиційних словотвірних типів, моделей, не зафіксованих у попередні періоди розвитку української мови, а також поодинокі лексеми, у словотвірчій структурі яких виступають нові форманти (*бібліофаг, гімнограф, громовладець, жрекиня, зброевладець, моревладець, конеборець, небодержець, піїтка, звістовник, привітальник, сонливець, спочиванець, хмародержець*).

Такі okazіональні утворення не можуть бути об'єктом нормативної лексикографії, однак вони є продуктом дії тих самих словотвірних тенденцій, які спостерігаємо в процес неологізації.

У сучасній лінгвістиці спостерігаємо не лише різні погляди вчених на неологізми (Г. Вокальчук, Ж. Колоїз, Д. Мазурик та ін.), але й нетрадиційні класифікації цих одиниць. Враховуючи те, що новизна може стосуватися або лише семантики слова (новація за змістом), або тільки його матеріальної форми, або одночасно і змісту лексеми, і її форми, розрізняємо такі типи неологізмів (неолексем):

1. Власне неологізми – слова, що характеризуються абсолютною новизною як щодо форми, так і щодо змісту. Цей матеріал засвідчує, що в українській мові початку ХХІ ст. значну групу становлять одиниці, які лінгвісти називають ще матеріальними неологізмами (*інтерохват, мордодзвони, тертичники, шпарувальниця*).

2. Новоутворення – слова, що відзначаються новизною форми. У них відомі морфеми виступають у незвичних поєднаннях, утворюючи слова із зовсім новими значеннями (*стовбурчастовусий, хлипаки-очкарики* (І. Данилюк), *кирпачко, нездіймога*).

3. Трансформації – слова, у яких нова форма поєднується із значенням, яке передавалося раніше іншими лексичними засобами. Власне, це синонімічні неологізми, які становлять у сучасній українській мові кількісно обмежену групу. Вони з'являються в мові здебільшого з метою надання більшої емоційності найменуванням предметів чи осіб, які мали до цього стилістично нейтральну назву (*історичок, чужовчені, чорноморяни, дніпрівградці*).

Неологізми творяться за наявними в мові моделями. Наприклад, за зразком біологія, геологія, зоологія утворено слова *вірусологія, дельфінологія, спелеологія*, за зразком атмосфера, стратосфера утворено слово *біосфера* – «оболонка Землі, яку заселяють живі істоти»; за типом бібліотека, картотека утворено *фільмотека, дискотека, слайдотека*. На взірць давно вживаних у мові слів *буряківник, кукурудзівник, лісівник* творяться нові назви людей за фахом: *звірівник, маралівник, рисівник, чайвник*. Утворення зі складником -вод на позначення тих самих понять *лісовод, рисовод* є дублетами, які нічого нового не додають, а лише засмічують мову. Компонент –вод закономірний в утвореннях типу вагоновод, екскурсовод, пов'язаних з дієсловом водити, а не доглядати, відгодовувати чи вирощувати.

Поява й існування неологізмів виправдана лише тоді, коли є потреба у виконанні певної називної або художньо-зображувальної функції. Коли такої потреби немає, новотвір зайвий і позбавлений перспективи закріпитися в лексичному складі мови. Не прищеплюються в мові ті неологізми, що не відповідають її лексичній системі, граматичній будові або фонетичним закономірностям. Приміром, штучно створені і занесені в деякі словники неологізми *грузчик, грузовик, золушка, новомісяччя, щелкунчик* у мовній практиці витіснені більш удалими відповідниками: *вантажник, вантажівка, попелюшка, молодик* (*новий місяць*), *лускунчик*.

Отже, поява в сучасній українській мові значної кількості лексичних новотворів – цілком закономірне явище. Помічено, що в періоди докорінних суспільних змін у словнику будь-якої національної мови виникає значна кількість нових слів-понять. Це відбувалося в період так званої "українізації" (1917–1930 рр.), цей процес спостерігається і в 90-х роках ХХ ст. в Україні, а також він звичайно продовжується і в ХХІ ст..

Актуальною проблемою сучасного мовознавства є дослідження такого феномена як інноваційна лексика. Незважаючи на те, що неологічний матеріал знаходиться під пильною увагою мовознавців, неодноразово був об'єктом аналізу на окремих часових зрізах та на матеріалі різних мов, деякі питання сучасної неології залишаються дискусійними до сьогодні. Це пояснюється насамперед тим, що теорія неології до цього часу не має чітких дефініцій, а неологізм ототожнюється, як правило, з новим словом або його значенням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вокальчук Г. Вивчення неологізмів у вузівському курсі сучасної української літературної мови. *Пед. Науки: Зб. наук. пр. Суми, 2002. Ч. 2. С. 24-29.*
2. Колоїз Ж. Семантичні неологізми як результат семантичної деривації *Вісник Харк. Нац. Ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2005. № 659 : Сер: філологія, вип 44. С.6-11*
3. Мазурик Д. Лексичні інновації 90-х років ХХ століття в системі української мови *Українська філологія : школи, постаті, проблеми. Львів, 1999. Ч. 2. С. 156-163.*
4. Плющ М. та ін. Сучасна українська літературна мова : Зб. вправ: навч. посібник для студентів вузів, які вивчають дисципліну «Сучас. укр. літ. мова» / Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П.; ред. В.В.Вороніна, Н.А.Симоненко. Київ : Вища шк., 1995. 281 с.
5. Семенюк О. Язык эпохи и его отражение в сатирико-юмористическом тексте. Кировоград : РИЦ КГПУ им В.К. Винниченко, 2001. 368 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т.Г. Окуневич

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО БЛОГУ

У статті проаналізовано політичну лексику, вживану в українськомовних блогах, та схарактеризовано її стилістичні функції.

Ключові слова: блог, блогосфера, суспільно-політична лексика, стилістичні засоби.

The article analyzes the political vocabulary used in Ukrainian-language blogs, and its stylistic functions are described.

Key words: blog, blogosphere, socio-political vocabulary, stylistic means.

У сучасному світі, який перебуває під впливом глобалізаційних процесів, комунікація стала репрезентативним явищем соціальних змін. Поява нових засобів спілкування, розвиток форм комунікаційної дії, що припадають на кінець ХХ – початок ХХІ ст., змінила систему комунікації в соціумі, окреслила нові перспективи, оголила проблеми, які раніше не були актуальними [3, с. 266]. Тому постало питання детального вивчення і класифікації цих особливих форм та процесів.

Інтернет став тією сферою функціонування мови, у якій можна простежити реагування лінгвального середовища на інформаційну революцію, засвоєння мовою нових реалій та зворотний вплив указанного процесу на чинні лінгвістичні норми. Ці взаємовпливи є визначальними як для розвитку мови, так і для суспільства, адже, як зазначає дослідниця мови в Інтернеті Г. М. Трофимова, саме для суспільства мова стає «визначальною силою консолідації та національно-культурної незалежності» [2, с. 33]. Водночас, як вказував відомий дослідник у сфері інтерлінгвістики М. І. Ісаєв, «виникнувши як історична необхідність, мова покликана відповідати тим вимогам, які висуває до неї суспільство, вона відображає стан суспільства й активно сприяє його прогресу» [1, с. 59].

Однією з найвиразніших особливостей сучасного світу є демократизація процесів, які відбуваються в суспільстві. Закриті раніше для обговорень теми тепер можуть бути представлені в будь-якому комунікативному середовищі. Мабуть, саме тому помічено виразне домінування суспільно-політичної лексики в українській блогосфері. Таких слів у блогах помічено багато, а їхня систематизація вказує також на значну кількість лексико-семантичних груп, поєднаних політичною тематикою.

Політичні процеси спонукають блогерів до специфічної текстової реалізації, зумовленої, наприклад, незадоволенням владою та діями політиків, критикою ставлення опозиції до боротьби, нереалізованим почуттям національної гідності, що завдяки неперсоніфікованості в Мережі набуває доволі жорстких форм вияву. Тут можна виокремити підгрупу **назв політичних партій і похідних слів** з емоційно зниженим, просторічним, жаргонним відтінком значення. Наприклад, лексеми та описові звороти, пов'язані з Партією регіонів, представлені одиницями від стилістично нейтральних до негативних – *регіонали, риги, адепти данецької русі, ПРимати, антифаПРисти, ПРовладні урки, ПРушники, Партія районів, донбадауни, «данецькій беспредел»*. Тісно пов'язані з ними номінації на позначення понять, функційно близьких до попередніх: *Донбас – Даунбас* (похідні – *Даунбаські методи, воля данбАскага лахтарату, «Усьо будєт даунбаСС!»*).

Дії політичних сил спровокували виникнення та тотальне поширення в спільноті українських блогерів великої кількості відповідних епітетів. Напр.: *"дозволяють остаточно взяти гору над пристосуванцями, перекинчиками і русосоветофілами, бо для багатьох керівників, владно-псевдодержавницького чи **опоблоківсько-регіоналівського походження**, Москва й надалі залишається столицею"* (Г. Манчуленко, 03.11.17); *"... основних виконавців російського збройного вторгнення в Україну та **кучмівських посіпак** Бакая, Білоконя і Януковича з компанією?.."* (Г. Манчуленко, 03.11.17).

Частину суспільно-політичних лексем використовують як засіб створення образності, надання тексту сатиричного забарвлення: "*«тітушки» Саакашвілі – дуже проста схема*" (М. Олешко, 09.09.17); "*У всьому винні «камунякі», ну або перефразовуючи влада та усі окрім нас*" (О. Пономаренко, 13.01.14).

Для висміювання країни-агресора блогери можуть цитувати фрази, характерні відповідній нації, або ж відповідно стилізувати власні вигадки. Напр.: "*... народна мудрість гласить: «Вінить кацапов нет причіни, вєдь іх бєда, а нє віна – у Бога нє хватіло гліни і он іх сдєлал із го...а», але й жаліти гі...о не варто*" (Г. Манчуленко, 07.10.15); "*Хоча не всі навіть європейські країни горять бажанням лягати під Путіна, але як кажуть московити: «Дурной прімер заразітєлєн!», особливо, коли за цим прімером стоїть фінансова вигода*" (Г. Манчуленко, 07.10.15).

Усе, що стосується ворожої держави, зокрема назви установ та організацій, статусу осіб та соціально-політичних явищ, завдяки транслітерації та збереженню вимови, характерній російській мові, формує ставлення мовця до описуваних ситуацій і передбачає наявність комічного ефекту. Напр.: "*<...> дослідити роль Росії у «справі Гонгадзе» через причетність до неї дійових осіб (нашіптувачів, підбурювачів тощо) різного рангу (військових звань), чії автобіографії містять дані про їхні контакти (співпрацю) з московські компетентними органами*" (Г. Манчуленко, 23.07.16); "*Увечері 23 березня 2017 року в Москві Верховний правитель всія Росії, військовий злочинець, міжнародний терорист, агресор і окупант частини українських земель, вбивця тисяч невинних людей Путін відвідав Государствєнний академічєській Малий тєатр Росії та подивився спектакль «Последняя жертва» за п'єсою Александра Николаєвича Островского*" (Г. Манчуленко, 30.03.17); "*Серед білого дня (орієнтовно об 11:30) 23 березня 2017 року в центрі Києва був убитий депутат ГД ФС РФ 6 созова, члєн Комітєта по бєзопасності і протіводєйствію коррупції, члєн фракції КПРФ Дєнис Воронєнков (10.04.1971 – 23.03.2017)*" (Г. Манчуленко, 30.03.17).

Отже, блог як комунікативний жанр – це складне утворення, що має різностильову природу, характеризується дихотомією структури, кожна частина якої – тіло блогу й коментар – має власні особливості. Для блогу характерний широкий спектр лексичних засобів реалізації думки, певний набір стилістичних інструментів у власне блогові та високий рівень розмовності у коментарях. Як свідчить наш аналіз, велика кількість суспільно-політичних номінацій у мові блогів є однією з визначальних рис української сучасної блогосфери. Характерна ознака цієї тематичної групи лексики – поява нових, стилістично виразних фраз, що є явищем звичним, частотним і продуктивним в Інтернет-середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Исаев М. Языковое строительство как один из важнейших экстралингвистических факторов развития языка. Язык и общество. Москва : Наука, 1968. 289 с.
2. Трофимова Г. Языковой вкус интернет-эпохи в России: Функционирование русского языка в Интернете: концептуально-сущностные доминанты. Москва : Изд-во Российского университета дружбы народов, 2004. 340 с.
3. Шавкун І. Сутність та атрибути комунікації в умовах глобалізації. *Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць. Київ: ВІР УАН, 2010. Вип. 35. С. 260-268.*

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С. А. Мартос

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ ТЕЛЕДОКУМЕНТАЛІСТИКИ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЕКТУ КАНАЛУ 1+1 «ЗИМА, ЩО НАС ЗМІНИЛА»)

У статті здійснено спробу виділити особливості жанру телевізійної документалістики на матеріалі документального фільму телеканалу 1+1 «Зима, що нас змінила». Визначено структуру, тематику документального фільму, виділено ознаки телевізійного продукту.

Ключові слова: кінодокументалістика, телевізійна документалістика, жанри документального кіно.

The article attempts to highlight the peculiarities of the genre of television documentary on the material of the documentary film 1 + 1 Channel "The winter that changed us". The structure, subject of the documentary film, the features of the TV product are highlighted.

Key words: documentary films, television documentary, genres of documentary films.

Сучасна українська кінодокументалістика, як і світова, сьогодні переживає час підйому. Як наголошує дослідниця К. Шершньова, це обумовлено, по-перше, формуванням ринку документального кінематографа, по-друге, можливістю вітчизняних режисерів створювати реалістичні картини, відображаючи усі сторони життя українського народу [5].

На сьогодні немає єдиного визначеного терміну документального кіно. Оскільки кінодокументалістика має багато різновидів, жанрів і тому її термінологія все ще залишається дискусійною темою. Багато теоретиків сумніваються стосовно того, чи може документальний фільм називатися документальним. Термін «documentum» перекладається як повчальний приклад, доказ, письмове свідоцтво.

Документальне кіно – це вид кіномистецтва, матеріалом якого є зйомки справжніх подій. Головним у цьому визначенні є слово «матеріал». Отже, перефразовуючи зазначений термін, у документальному фільмі реальність є тим матеріалом, який автор використовує на свій власний розсуд, виходячи від завдань, які він перед собою ставить.

Як стверджує К. Шершньова, кіномистецтво є синтетичним, зображально-виражальним та динамічним видом мистецтва, а документальне кіно, як найдавніший вид цього мистецтва розкриває життя у вирі подій, у рухомому аспекті та безперервних змінах [5].

Спектр підвидів екранної документалістики достатньо широкий. Класичною вважається така класифікація: хроніка, кінолітопис (зйомки, що їх здійснюють для архівів), вузькоспеціалізована кінофіксація (наукові зйомки, міліцейські протоколи, відеоспостереження), авторська журналістика, нарешті – мистецтво. Останні два види, в свою чергу, діляться за жанрами: кінорепортаж, кінонарис, кінодослідження, соціальна кінопубліцистика, кінощоденник, кіноподорож, фільм-портрет, кінопроза тощо [4, с.100].

Поняття «теледокументалістика» досить вузьке, до сих пір серед науковців немає єдності щодо його визначення. На думку дослідника Т. Подедворного, для групи журналістських матеріалів теледокументалістики перш за все важливою є документальна основа, а відтак максимально достовірне втілення на телеекрані реальних подій, людей [3, с. 179].

Серед українських науковців заслуговує на увагу працю Л. Наумової «Документалістика: телевізійний вимір». У ній дослідниця звертає увагу на проблему достовірності та виокремлює виражальні особливості сучасної теледокументалістики [1].

Лідером показів та створення документальних проектів на сучасному українському телебаченні, на нашу думку, є канал «1+1». Щороку телеканал презентує українському глядачеві цікаві документальні проекти. Так, у 2014 році було представлено цикл

документальних фільмів про Євромайдан – «Зима, що нас змінила», який став одним з десяти кращих фільмів про Майдан за версією BBC.

У 2015-2016 роках найбільш рейтинговим документальним фільмом став авторський фільм Світлани Усенко «Розщеплені на атоми», присвячений 30-й річниці Чорнобильської трагедії. Стрічка С.Усенко поєднала в собі як документальні зйомки у зоні відчуження, місті Прип'ять та АЕС, так і художню реконструкцію подій Чорнобильської катастрофи. Документальна драма розповідає історії людей, чий життя «розщепила на атоми» аварія, людей, які втратили все – коханих, дітей, дах над головою, здоров'я і віру в майбутнє, але знайшли в собі сили боротися і жити далі. Авторам фільму вдалося записати унікальні інтерв'ю з учасниками ліквідації, їх рідними, а також з директором ЧАЕС, який, відсидівши у в'язниці, вперше за 30 років погодився розповісти свою історію на камери.

У 2016 р. телеканал зняв та презентував глядачам документальний двосерійний фільм «Україна. Повернення своєї історії» виробництва «1+1 Продакшн», що поєднав елементи розслідування та повноцінні наукові дослідження.

20 лютого 2017 році до третьої річниці Майдану «1+1» показав документальний фільм «Переломний момент. Війна за демократію в Україні», що став результатом творчої співпраці американського документаліста, володаря трьох «Оскарів» і багатьох інших престижних кінопремій Марка Джонатана Харріса та українського режисера фільмів «Мамай» та «Поводир» Олеся Саніна. Фільм охоплює період 2013-2016 років, що обернувся для України часом великих випробувань і викликів. У ньому зібрані кіносвідчення політичних, кримінальних, військових злочинів та терактів на території України.

Розглянемо детально тематику та специфіку телевізійного документального проекту «*Зима, що нас змінила*».

Телеканал «1+1» спільно з творчим об'єднанням «Вавилон 13» у квітні 2014 року представив українському глядачу цикл документальних фільмів про Євромайдан – «Зима, що нас змінила». Особливістю проекту було те, що зйомки проводили різні кінематографісти, які за власним професійним покликанням опинялися у центрі подій. «Зима, що нас змінила» – це цикл документальних фільмів про події, що відбувалися на Євромайдані [2].

Він складається з семи фільмів: перший фільм «*Небесна сотня*» вийшов до сороковин за вбитими в боях на вулиці Інститутській; другий фільм «*Перша смерть*» – це історія про тих, хто загинув за свободу і за власну державу. В центрі уваги історія Сергія Нігояна, якого вбили в центрі української столиці наприкінці січня. Третій фільм «*Коктейлі Грушевського*» розповідає про причини появи в центрі столиці коктейлів Молотова та насилля тодішньої влади проти українців на вулиці Грушевського.

Над четвертий фільм «*Межигір'я. Батіна хата*» працювала режисер Юлія Шашкова, яка розповідала глядачам про резиденцію Віктора Януковича в Межигір'ї. Автори фільму проводять паралелі між життям у розкішному Межигір'ї та простому в Єнакієво, де стоїть у розрусі батьківська хата Віктора Януковича.

П'ятий фільм «*Самооборона*», що знімали режисери Костянтин Кляцкін та Марія Пономарьова розповідає про причини появи поняття «самооборона».

У шостому фільмі «*Пожежа у Будинку Профспілок*» режисера Володимира Тихого йдеться про одну з найтрагічніших подій Євромайдану – пожежу в будівлі Профспілок, що сталася в ніч з 18 на 19 лютого. Автор фільму з'ясовує, хто насправді влаштував пожежу, наводить версії та свідчення очевидців, робить унікальні кадри, зняті всередині будівлі.

Сьомий фільм «*Автомайдан*» розповідає про винахід українських повстанців автомайдан, тобто протести на автівках, про їх рейди до будинку Януковича в Межигір'ї.

В цілому проект «Зима, що нас змінила» – телевізійне документальне кіно. У ньому багато наративу, багато синхронів та інтерв'ю учасників подій. Режисерам вдалося поєднати події майдану, свідчення під час його подій, а також через певний термін після нього. Автори фільму хотіли донести до людей, як ці події змінили наших героїв, як за цей час вони перейшли з одного стану до іншого, що відбулося з ними.

Цікавим є той факт, що у фільм були задіяні відео репортерів телеканалу «1+1», власне відео голландського журналіста, який знімав на напівпрофесійну камеру, а також віднайшли багато унікального відео, яке зробили учасники подій на свої мобільні телефони.

Документальний «Зима, що нас змінила» можна віднести до жанру телевізійної документалістики, оскільки в ній знаходимо багато типових аспектів для телеекрану: використання музичного фону для посилення драматизму; закадровий голос ведучого; коментарі очевидців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наумова Л. Документалістика : Телевізійний вимір. *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія*. 2009. Вип. 6. С. 247-254.
2. Офіційний сайт телеканалу 1+1. URL: <https://1plus1.ua/ru/zima-scho-nas-zminila>
3. Подедворний Т. Сучасна українська теледокументалістика: головні виклики і завдання *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2017. Випуск 42. С. 178–184.
4. Туркаві М. Документальне кіно: історія питання. *Вісник ХДАДМ. Історія мистецтва*. 2018. № 8. С. 97-101. URL: <http://www.visnik.org/pdf/v2014-08-17-turkavi.pdf>
5. Шершньова К. Сучасне українське документальне кіно: проблеми розвитку. [URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1125>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Рембецька

УДК 82.091: [821.161.2 + 821.162.3]

Штепенко Т. Д.

МОДИФІКАЦІЇ МІФОЛОГЕМИ ДОМУ В РОМАНАХ «РУЙНУВАННЯ ЛЯЛЬКИ» С. ПРОЦЮКА ТА «БЕЗСМЕРТЯ» М. КУНДЕРИ

На матеріалі романів «Руйнування ляльки» С. Процюка та «Безсмертя» М. Кундери розглянуто міфологему дому, а також опозицію «дім»/«не-дім», яка трактується як сімейне вогнище, осередок затишку / чужа місцевість, притулок, інше місто.

Ключові слова: «дім», «не-дім», «псевдодім», дорога, самотність.

The mythologome home and opposition «home»/«non-home», which is treated as family hearth, the center of cosiness / alien terrain , refuge, another city are studied on the material of the novels «Destruction of the Doll» by S. Protsiuk and «Immortality» by M. Kundera.

Key words: home, non-home, pseudo-house, road, loneliness.

Архетипний образ дому є об'єктом досліджень світових та українських культурологів, письменників та філософів. Символічне трактування образу дому і на сьогодні не втрачає своєї актуальності. Він різноаспектно інтерпретується як психічне, історичне, соціологічне, архітектурне смислове поле.

У літературознавстві це питання активно артикулювалося М. Еліаде, який вказував на образ Великого Дому, що повторює структуру зовнішнього світу, де підлога символізує землю, дах – небо, а чотири стіни – чотири сторони світу. В. Топоров звертав увагу на символіку вікна в контексті міфопоетичної традиції. Т. Цив'ян розкривала символічне значення дому у фольклорній моделі світу. Ю. Лотман акцентував увагу на опозиції дім/антидім і трактував її як свій, культурний простір, що охороняється богами / чужий, диявольський простір, місце, де людина опиняється на межі існування.

Досліджуючи творчість С. Процюка, О. Юрчук у монографії «У тіні імперії. Українська література у світлі постколоніальної теорії» розкриває проблему «інфікованості»

українців чужою мовою, культурою, способом життя. Л. Горболіс у статті «Про збереження ідентичності у романі С. Процюка «Руйнування ляльки» акцентує увагу на образах головних героїв твору та проблемах, що порушує автор.

Роман М. Кундери «Безсмертя» став об'єктом дослідження С. Криворучко, яка розглядала символічний мотив свободи у тексті, а В. Пестеров приділив увагу жанровій специфіці твору.

Мета нашої статті – розкрити модифікації міфологеми дому в романах С. Процюка «Руйнування ляльки» та М. Кундери «Безсмертя».

«Дім» у традиційному розумінні – це просторове поняття, захищене місце, центр родового всесвіту, приручений Космос; місце, де сконцентрована життєва енергія. Саме в основі ідеї «дому» лежить архетип крові – зв'язаності членів родини кривими узами. Диференціація роду надалі сприяє тому, що основою дому стає родина, тому під «домом» прийнято розуміти життя родини [2].

Дім – це образне представлення і культурне вираження мікро- і макрокосму людини, місця зустрічі поколінь, осередок спокою. Він співвідноситься із місцем народження, сімейним устроєм, батьками та рідними людьми. А також може означати жіноче (лоно) і чоловіче начало (збереження родової мудрості). На чолі стоїть володар дому, точніше, володар вогнища – глава роду, але це вогнище може зазнати метаморфоз і постати у нових спотворених формах [2]. У такому випадку виникає образ «не-дому», що повністю змінює свої первісні характеристики (спокій, захищеність, родова єдність). З образом «не-дому» пов'язаний мотив бездомності або «псевдодому»: «дім-в'язниця», «дім-вокзал», «вічний дім» (домовина) тощо.

У романі С. Процюка «Руйнування ляльки» дім, де повинен панувати сімейний затишок, перетворюється на «не-дім». Батьки головної героїні Анни Сороченко руйнують усталені уявлення про дім, що символізує захищеність, турботу та любов. Навпаки, в їхньому будинку панували суперечки та протилежні погляди. Мати і батько її чоловіка Івана завжди були на роботі і не займались вихованням своїх дітей. Така модель сім'ї передавалася із покоління в покоління. Це можна простежити на прикладі Івана Сороченко, який легко покидає рідну домівку, свою сім'ю і починає свідомо шукати «псевдодім», тимчасовий прихисток. Чоловік прагне знайти свій шлях у житті, робить спроби самоідентифікації. Він переступає поріг свого дому і вирушає до іншого міста, де намагається реалізувати себе у політичній сфері. Зазначимо, що поріг дому – це символ переходу, який маркує межу між двома просторами – світом космосу і потойбічним світом [1, с. 214]. А дорогу тлумачимо або як життєвий шлях, або як стежку для утечі з дому, або як духовні мандри [5]. Іван Сороченко зрікається свого дому і за це був покараний. Герой твору не зміг реалізуватися в обраній сфері і не був почутий однодумцями. Іван уособлює собою зруйновану особистість, яка не тільки занастала власне життя, а й життя дружини та дітей.

У романі С. Процюка «Руйнування ляльки» образ дому розкривається через ставлення головних героїв до рідних людей. Іван зрікається своїх обов'язків, тікає з дому, шукає тимчасового притулку, а не намагається забезпечити родину і бути головною опорою для сім'ї. Через це дім перестає бути місцем захисту, духовним оберегом для його мешканців. У свою чергу, Анна змушена перебрати на себе роль і годувальниці сім'ї, і хранительки домашнього тепла: *«Вона мама і вихователька, батько і наглядач двох неповнолітніх дітей»* [4, с. 9]. Жінка намагається самотійно виховати дітей, реалізувати себе в професії вчителя, але без підтримки це їй не вдається.

У романі «Безсмертя» М. Кундери представлено два типи жінок, що сприймають дім по-різному: мати, яка цінує сімейні традиції, зберігає зв'язок із своїми родичами та є берегинею сімейного вогнища, і донька Ан'ес, яка успадкувала від батька любов до усамітнення й не сприймає сімейні цінності. Для Ан'ес та її батька рідний дім пригнічує їхню сутність: вони самотники, які прагнуть знайти притулок («не-дім»), де будуть щасливі в своїй самотності. Батько Ан'ес зміг відчути себе щасливим лише після смерті дружини. Чоловік переступає поріг свого дому, залишає його і нарешті живе так, як того прагнув усе

своє подружнє життя. За це він (як і головний герой роману С. Процюка «Інфекція» Іван Сороченко) був покараний долею, бо забув рідний дім: чоловік помирає від тяжкої хвороби.

Головна героїня роману М. Кундери «Безсмертя» Ан'єс у формуванні своєї сім'ї наслідує приклад батька. Вона відсторонюється від чоловіка і доньки, не має свого особистого простору в будинку, де вони проживали разом. Акцентуємо увагу на мотиві несвободи, що відчувала головна героїня у своєму домі, бо лише переступаючи його поріг, вона ставала вільною. Жінка мріяла покинути сім'ю, жити у своєму «псевдодомі». А дім, в якому головна героїня проживала зараз, не був символом сімейного затишку. Ан'єс шукає способи вирватись із чужого для неї дому. «Не-дім» підсилюється мотивом неприкаяності, блуканням. «Не-домом» для жінки був ліфт, машина, вулиця, пуста дорога та навіть інша країна, бо тільки в таких місцях вона здобувала бажані хвилини усамітнення. Але Ан'єс була заручницею свого будинку, бо все одно поверталась туди. Дім, від якого вона відрікається, втрачає функцію оберега, а головна героїня була покараною за своє зневажливе ставлення до нього. Жінка трагічно гине в автокатастрофі, але все ж таки досягає хоч на мить бажаної самотності. Навіть у лікарні вона не бажала бачити ні доньку, ні чоловіка: *«Не хотіла, щоб Поль дивився на неї. Не хотіла, щоб він бачив її помираючою. Їй треба поспішити померти»* [3].

Таким чином, С. Процюк і М. Кундера переосмислюють значення дому як осередку сімейного затишку, любові, родинних цінностей. Дім в аналізованих творах стає «не-домом» або «псевдодомом», де рідні люди стали чужими, а деякі герої взагалі покинули його у пошуках свого життєвого шляху. Головні герої романів були покарані за те, що забули рідний дім, відмежувались від родини. Вони залишились самотніми, нереалізованими особистостями, а деякі загинули від хвороби та автокатастрофи.

У романі «Інфекція» С. Процюка опозицію «дім»/«не-дім» трактуємо як гармонію, сімейні цінності, силу, родове вогнище / пошук притулку, неприкаяність, блукання. А в «Безсмерті» М. Кундери образ дому зазнає трансформації, бо «рідний дім» сприймається як пастка, а головні герої відчують спустошення у ньому. У свою чергу, «не-дім» дає їм більше сили, але на дуже короткий термін та з трагічними наслідками.

Отже, міфологема дому в аналізованих романах зазнає таких модифікацій: дім, як місце, що не дає змогу людині реалізуватися, перестає бути своїм, стає пасткою для особистості, яка відчуває себе заручником у ньому; дім, який обмежує свободу людини; дім, що стає чужим простором для головних героїв, а отже спонукає до пошуків «не-дому» або «псевдодому» (тимчасового притулку). У свою чергу, не-домами стають чужі міста, вулиці, квартири, пуста дорога.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Демченко А. Поетика тріади «дім–не-дім–антидім» у збірці С. Жадана «Життя Марії». *Сучасні літературознавчі студії. Феномен дому в літературознавчій перспективі. Збірник наукових праць*. Вид. центр КНЛУ. Київ, 2016. С. 207-216.
2. Дубровська А. Опозиція «Дім» / «Антидім» у романі В. Винниченка «Хочу!». URL: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=10347&chapter=1> (дата звернення: 08.09.2018).
3. Кундера М. Безсмертя. URL: https://royallib.com/read/kundera_milan/bessmertie.html#0 (дата звернення: 08.09.2018).
4. Процюк С. Руйнування ляльки. Київ, 2010. 280 с.
5. Файзулліна Г. Міфопоезис української етнокультури у філософському романі Валерія Шевчука «Дім на горі». URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/aripthk_2013_31_51%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/aripthk_2013_31_51%20(1).pdf) (дата звернення: 08.09.2018).

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. В. Демченко

ЛЕКСЕМИ «СОНЦЕ» ТА «ЗЕМЛЯ» В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ Д. ПАВЛИЧКА

У статті йдеться про метафори «сонце» та «земля» в поезії Дмитра Павличка; зроблено спробу дослідити реалізацію художнього замислу поета, особливостей його світосприйняття і специфіки наповнення індивідуального поетичного простору.

Ключові слова: метафора, сонце, земля, міфологія, людина-природа.

The article deals with the metaphor of the "sun" in the poetry of Dmitry Pavlychko. This allows us to understand the realization of the artistic design of the poet, the peculiarities of his world perception and the specifics of the filling of the individual poetic space.

Key words: metaphor, sun, earth, mythology, man-nature.

Понад півстоліття творча і громадська діяльність Дмитра Павличка, відомого поета, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, перекладача, літературознавця і критика впливають на літературний процес, перебувають у полі зору громадськості. Філософізм, метафоричність мислення, що часто реалізується в афористичності висловлювань, «співучасть» читача в пошуку істини, яка виростає з боротьби суперечливих начал, роблять слово Д. Павличка актуальним.

Одна з очевидних рис творчості поета – використання метафор, особливо пов'язаних із природою.

Метафора – один з найпродуктивніших способів збагачення мови. Вона є образним засобом, заснованим на переносному вживанні слів і призначеним орнаментувати художній текст та забезпечувати успішність впливу його на адресата [3, с. 74]. На думку В. Олексенка, дослідження метафоричного концептопростору художнього твору допомагає не тільки прослідкувати динаміку розгортання художнього образу та текстових концептів, але й зробити важливі висновки про особливості світосприйняття та асоціативно-образного мислення автора і, таким чином, поглибити психолінгвістичні аспекти текстової інтерпретації [3, с. 76].

Лексема «сонце» часто ставала реципієнтом метафоризаційних процесів в українській поезії ХХ ст. Особливості його метафоризації визначала переважно фольклорна традиція, сформована на східнослов'янській міфології.

Метафорами міфологічного походження, що функціонували у віршованих текстах, є: *око – сонце, правитель – сонце, мати – сонце, мед – сонце, колесо – сонце* тощо [1, с. 268].

Л. Кравець зазначає, що метафори міфологічного походження компонента *сонце* широко вживали впродовж усього століття представники різних літературних напрямів, течій, угруповань і материкової України, і діаспори. Виявом метафоричного динамізму є проектування компонента *сонце* особливостей внутрішнього світу, будови тіла, деяких фізіологічних функцій організму та різних видів діяльності людини. Вибір властивостей для метафоричної проекції та відповідних мовних знаків залежав від мети, творчих завдань автора, а також змісту, який реалізує текст. Передумовами виникнення таких метафор були вірування давніх слов'ян, їх поклоніння Сонцю як Богу [1, с. 270].

В. Олексенко зауважує, що панівне місце солярного культу відбиває як етноментальні особливості національного світосприйняття (сонце, що дає тепло і світло, необхідні для існування тваринного і рослинного світів, мало особливе значення для хліборобської культури слов'ян), так і цінності загальносвітового рівня [2, с. 36].

Дмитро Павличко виявив себе сонцепоклонником. Сонце в поета –багатогранний образ, до якого він звертається в багатьох віршах. Митець порівнює сонце із жовтоголовим курчатком. Сонце-пискля має силу відродити життя на землі, бо дає світло:

У темряві, що ніби в'яже крок,

Стоїш ти, мов *курчатко* в шкаралуці,
Та головою небеса темнючі
Розвалюєш у визначений строк.
Жовтоголове і пухке *пискля*,
Дрімаєш ти в моїй широкій жмені,
Та вже парує серце і земля [4, с. 82].

У Павличковій метафорі відбивається загальний закон індивідуально-авторського художнього мислення. Наприклад, поет у багатьох віршах збірки «Сонети подільської осені» звертається до образу сонця, традиційно пов'язуючи його з образом кохання:

Коли тебе, немов струмки веселі,
Вмивають промені любові, ти
Сміливо їм відкрийсь до нагоди
І ясністю залий душі тунелі.
Хай сонце в них шумить, немов обвал.
Твоя любов – довір'я ідеал [4, с. 85].
Але в одвічнім дарі чудування
Моя душа прозориться до дна;
Любові сйивом повниться вона,
Як сонцем плід у пору дозрівання [4, с. 97].

Але сонце виступає і в звукових, і в зорових асоціаціях, які служать компонентами метафори. Зокрема, звуковий образ сонця впізнаємо у гудінні бджіл, які покрили собою соняшники, а зоровий – у променях, що палають над головами:

В моїх повіках напівсонних
Застигло сонце молоде,
Як бджолами покритий сонях,
Воно так міниться й гуде [5, с. 27].

Для поета *сонце* – це мама, яка оберігає і захищає свого сина:

Сивіючу, але ще молоду,
В долоні сонця голову кладу,
Неначе в руки матері своєї.
(«Ранок») [4, с. 99].

Лексема «сонце» – це щирий друг, який давав знання (бо разом ходили до школи і читали книжки), насагу («Сонце» (диптих), збірка «Наперсток»), натхнення для створення поезії:

І все благослови, що навкруги жие,
При сонці за перо берись в надії добрій.
І сонця не спиняй, бо то великий гріх,
А як опівночі твоя душа заплаче,
Ти сонце засвіти у темнотах своїх,
Пиши! Хай палить світ світило нетерпляче! [5, с. 82].

Ще один образ, який часто трапляється в поезії Д. Павличка, без якого поет не мислить свого життя, – *земля*. Лексема «земля» в Дмитра Павличка – це джерело життя (поема «Земля»), це і колиска, і рідна мати, і рідна мова, і Вітчизна («На просторах землі», «Земле Шевченкова, земле Франкова»).

У вірші «Земля Тараса й Маркіяна» (збірка «З різних літ») митець порівнює землю з раною, із жебраком під церквою, із мрією; наділяє її епітетами *печальна, зухвала, гаряча від пожару*, називає такою, що виступала з яру з ножем свяченим у руках:

Земля печальна і зухвала,
Вогнів опришківських яса,
Вона не впала, не пропала,
Не викурилась в небеса,
Вона в снагах нової вроди,

Нової трудної доби
Жадання правди і свободи
Вкладає в золоті хліби [6, с. 34].

Тут земля асоціюється з Батьківщиною, виступає символом надії на оновлення рідної держави.

Лексема «земля» – це любов, а без любові неможливе життя людини, про що й говорить поет у вірші «Земля»:

Так я відкрив, що полум'я любові,
Плачі і радощі в моїй душі
Все з єдності землі моєї й крові [4, с. 76].

Усе проаналізоване дозволяє зробити висновок про те, що Дмитро Павличко, майстерно використовуючи метафори сонця та землі, репрезентує природу у своїх творах у її єдності з людиною. Особливістю лірики поета є те, що він не лише створює яскраві пейзажі, а й, продовжуючи традиції своїх попередників, «олюднює» природу, яка допомагає розкрити особливості психоемоційного стану ліричного героя, наводить читача на роздуми про сутність життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст. : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 416 с.
2. Олексенко В. Метафора – основа поетичного дискурсу Т. Осьмачки. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Київ-Херсон : Просвіта, 2005. Вип. 5. С. 30 – 46.
3. Олексенко В. Текстотвірна роль метафори в організації образно-змістової структури роману «Сад Гетсиманський» Івана Багряного. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Київ-Херсон: Просвіта, 2005. Вип. 11. С. 73 – 93.
4. Павличко Д. Сонети подільської осені. Київ : Рад. письменник, 1973. 111 с.
5. Павличко Д. Три строфи: поезія. Київ : Основи, 2007. 127 с.
6. Павличко Д. З різних літ. Харків : Основи, 2011. 144 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор **В. П. Олексенко**

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ КОМПОЗИТІВ З КОМПОНЕНТОМ «ЗООНІМ» В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті розглядається семантика композитів з компонентом «зоонім» сучасної німецької мови. Аналізується процес словоскладання, вивчаються функції зооніма у складі композита. Встановлюється оцінний компонент композитів.

Ключові слова: німецька мова, словоскладання, зоонім, композит, оцінка.

The article deals with the semantic of compound words with zoonym in Modern German. Compounding is analysed, the functions of zoonymes are investigated. The article has a close look at the evaluation of compound words.

Key words: German, compounding, zoonym, compound word, evaluation.

Словоскладання – це найпоширеніший спосіб словотворення у німецькій мові, при цьому його продуктивність постійно зростає. Взагалі, розрізняють два основні типи словоскладання: означальний та невизначальний тип [4, с. 109].

Означальні композити мають своїм підґрунтям поєднання двох компонентів. Ці елементи мають зазвичай різну структуру, проте членування таких композитів, як правило, бінарне. В таких складних словах перший компонент визначає другий, який, у свою чергу, дає загальну морфологічну і семантико-категоріальну характеристику з'єднання. Наприклад: *Freiheits-liebe* (обидва компоненти – суфіксальні основи), *Arbeiter-erholungshiemn* (перший компонент – суфіксальним, другий – складна основа) [4, с. 135].

До невизначального типу словоскладання відносяться «імперативні імена» (*Vergissmeinnicht*, *Tischleindeckdich* і т.д.), сурядні складання і деякі інші види з'єднань (*Ohnebart* – з'єднання іменника з прийменником). Найчастіше вмотивованість таких композитів повністю втрачається [4, с. 172].

Однак, найпоширенішим та найбільш продуктивним типом словоскладання є означальний тип, адже такий тип відіграє велику роль у поповненні лексики німецької мови, а також, безпосередньо пов'язаний із синтаксисом: складні слова можуть семантично збігатися із словосполученнями. Наприклад: *Abteifenster – Fenster des Abteils, Briefmarkenverkauf – Verkauf von Breifmarken* [5].

Варто зазначити, що зооніми в німецькому словоскладанні є маловивченими, а, отже, назви тварин являють собою цінний матеріал для вивчення структурних особливостей композитів [2, с. 53].

Таким чином, метою нашої статті є встановлення семантики, яку несуть в собі зооніми-композити сучасної німецької мови.

Проаналізувавши відібрану лексику, ми встановили функції компонента-зооніма в залежності від його синтаксичної позиції в складному слові.

У якості **визначального слова** зоонімічний компонент може означати [2, с. 79]:

- якість, ознаку (наприклад, *Hundefutter* – собачий корм);
- об'єкт дії (наприклад, *Hundehalter* – хазяїн собаки);
- суб'єкт дії або стану (наприклад, *Stierkampf* – бій биків);
- носія ознаки (наприклад, *Fuchshaar* – руде волосся);
- вид родового поняття (наприклад, *Tigerlilie* – тигрова лілія) [5].

У якості **основного компоненту** складного слова компонент-зоонім слугує [2, с. 91]:

- родовим поняттям (наприклад, *Regenwurm* – дощовий черв'як);
- позначенням іншого виду тварини на основі подібності (наприклад, *Kröte* – жаба *Schildkröte* – черепаха) [5].

Незалежно від синтаксичної позиції компонента-зооніма, може відбутися втрата внутрішньої форми складного слова. В результаті, лексичні одиниці несуть в собі вторинне

значення. Найчастіше, вони набувають жартівливої, іронічної конотації. Наприклад, *Specht* (дятел) – *Schluckspecht* (випивака), *Fink* (зяблик) – *Schmierfink* (нечупара) [5].

Досліджуючи лексикографічні німецькомовні джерела, було встановлено, що з цим явищем також пов'язано набування деякими компонентами-зоонімами статусу напівфіксів. Компоненти-зооніми в таких композитах, як *Hundewetter* – жахлива погода, *Bärenhunger* – голод собачий, несуть у собі підсилювальне значення і майже повністю втрачають початкову мотивацію. Саме тому деякими словниками ці та інші, схожі за функціями морфемі захищуються до напівфіксів [2, с. 135].

Існують композити, значення яких не визначаються жодним з елементів складного слова, які входять до його складу. Такі складні слова називаються **композитами екзоцентричного типу**. Багато таких слів є термінами в різноманітних сферах людських знань. Так, екзоцентричними зоонімами є: *Eichhörnchen* (білка), *Zaunkönig* (кропив'яник), *Neuntöter* (сорокопуд), *Maulwurf* (кріт), *Meerkatze* (мавпа) [1, с. 9].

В художній літературі також зустрічаються екзоцентричні композити-зооніми. Вони використовуються зазвичай у казках, замінюючи стилістично нейтральні синоніми. Наприклад, у казках Ф. Вольфа: *Blaukopf* і *Schwarzkopf* – обидва слова означають «дятел», у казках братів Грім – *Rotkopf* – півень, у казках Г. Фаллади – *Klapperbein*, *Falschbein* курка і т.д [1, с. 10].

Варто підкреслити, що у німецькій художній літературі доволі часто зустрічаються складні слова з компонентом-зоонімом. Наприклад, у романі Г. Белля «Очима клоуна» автор використовує такі зооніми-композити:

- *Salonlöwe* (салонний лев). Для носіїв української мови, більш типовим буде вираз «світський лев», тобто – людина вищого світу, яка користується в ньому великих успіхом». Цей композит несе у собі позитивну оцінку [3, с. 86]. Проте складні слова з композитом зоонімом можуть нести у собі й негативне значення. Наприклад,
- *Nazischwein* (нацистська свиня). Такий композит використовується з метою вказати на жорстоку людину [3, с. 156].

Таким чином, нами було встановлено, що складні слова німецької мови з компонентом-зоонімом несуть у собі яскраво виражений оцінний характер. Такі композити вдало передають відношення того, хто говорить, насмішку, іронію тощо.

Перспективою подальшого дослідження композитів-зоонімів є їхнє всебічне структурне вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Малинин Б.А. Экзоцентрическое словосложение в немецком языке / Б. А. Малинин // Университетские чтения. – 2002. – ч. 2 – С. 9-11.
2. Степаненко В. А. Зоонимы в немецком словообразовании (к проблеме соотношения слова и словосочетания) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. / В. А. Степаненко. – Иркутск, 1992. – 160 с.
3. Ansichten eines Clowns. Roman. / Н. Böll – München : Deutscher Tagesbuch Verlag , 2000. – 281 S.
4. Donalies E. Die Wortbildung des Deutschen: Ein Überblick / E. Donalies. – [2. Aufl.]. – Tübingen : Gunter Narr, 2005. – 192 S.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

5. Wort der Woche [Електронний ресурс] // Deutsche Welle. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dw.com/de/deutsch-lernen/wort-der-woche/s-9031>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л. А. Ковбасюк

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ “WORK” В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У статті розглядається поняття “work” та його сутнісні ознаки, характерні для англомовної картини світу, котрі є підґрунтям для побудови структури концепту WORK.

Ключові слова: робота, лексема, ознака, поняття, концепт.

The article considers the notion “work” in the English-speaking picture of the world as well as its essential features which serve as a basis for creating the structure of the concept of work.

Key words: work, lexeme, feature, notion, concept.

Робота є основою для існування людини та головним стрижнем історії суспільства; як і природа вона є витокком усіх багатств і цінностей людської культури. Окрім цього, робота є основою існування будь-якого суспільства у тому сенсі, що усі суспільні відносини, і по-перше економічні відносини, складаються у сфері роботи, або з приводу роботи та її результатів. Вивченням змісту поняття займалися такі вчені, як С. О. Аскольдов, Д. С. Лихачов, В. В. Колесов, В. М. Телія та ін. Праця визначається як цілеспрямована діяльність, що вимагає зусиль і має на меті підтримку або поліпшення умов життя людини [1, с. 65].

Цінність роботи як засобу здійснення життєвих планів і задоволення інтересів особистості прямо пропорційна росту духовних і матеріальних потреб людини і обернено пропорційна можливості використовувати інші (нетрудові) засоби їх задоволення. Окрім цього, праця є сферою ствердження особистості. Саме через неї з'являється тенденція перетворення праці у першу життєву необхідність, коли робота перетворюється на безпосередню ціль діяльності, можна сказати, самоціль, а усе інше виступає як засіб задоволення потреби у роботі, тобто засоби досягнення цієї мети [2, с. 96].

Функціональний зміст праці є тим специфічним фактором, від якого безпосередньо залежить ступінь впливу загальних соціальних умов на розвиток процесу перетворення роботи у першу потребу особистості [3, с. 43].

Згідно етимологічним даним лексема “work”, походить від староанглійської лексеми “weorc/ wore”, що означає “something done, deed, action, proceeding, business” (що-небудь зроблене, виконане, вчинок, дія) [6].

Решта тлумачення абстрактного поняття “work” можна умовно звести до двох груп, з одного боку, “physical or mental effort directed towards doing or making something”, що семантично зближує поняття work з поняттям “labour”, з іншого боку, “activity that you do regularly, especially to earn money”, що семантично зближує поняття work з поняттям “job” [6].

У християнському вченні працю трактували як покарання за первородний гріх, і тут можна відзначити, що в сучасному значенні лексеми “travail” і “labour”, що позначають важку фізичну працю, успадкували значення покарання [8, с. 43].

Таким чином, понятійний компонент концепту WORK включає наступні когнітивні ознаки концепту LABOUR: «робота – важка фізична праця», «мета роботи – виживання», «працівник фізичної праці», «підприємництво як форма індивідуалізму працівника».

Поняття “work” розділяє ряд ознак і з поняттям “job”. В результаті аналізу визначено, що понятійним компонентом концепту WORK, що включає когнітивні ознаки концепту LABOUR є такі: «робота – регулярний фізична або інтелектуальна праця», «мета роботи – отримання грошових коштів», «робота – улюблена справа», «працівник фізичного або розумового праці» (передбачає кваліфікованого працівника, що має спеціальну освіту, навички і досвід роботи), «індивідуалізм працівника як інструмент самореалізації та зміни соціального статусу», працівник як член команди», «результати роботи: успіх / невдача», «інструменти трудової діяльності: ручні / механічні».

Отже, поняття “work” в англomовній картині світу складається з двох основних компонентів, що вміщують у себе зміст понять “job” та “labour”, згідно зі змістом яких і формується поняттєва складова концепту WORK.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Банкова Л. Вербалізація концепта «ТРУД» в британському варіанті англійського мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Л. Банкова – Нижній Новгород, 2007. – 120 с.
2. Вострикова І. Національна специфіка лексико-семантичного поля «Трудовая деятельность» в російському і англійському мовах (на матеріалі глагольної лексики) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / І. Вострикова. – Воронеж, 2006. – 290 с.
3. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в осознании мира: [монография] / Е. С. Кубрякова. – М.: Язык славянской культуры, 2004. – 555с.
4. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М. : Изд-во филол. ф-та МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996. –245 с.
5. Cambridge dictionary [Электронный ресурс] / © Cambridge University Press 2018. – Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english>
6. Online Etymology Dictionary [Электронный ресурс] / © 2001–2018 Douglas Harper. – Режим доступа : <https://www.etymonline.com/word>.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О. А. Зуброва

УДК 811.111:82-32

Байдик К.С.

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ДОСЯГНЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ ВУДІ АЛЛЕНА)

У статті розглядаються основні лінгвостилістичні засоби створення комічного ефекту в сучасній американській літературі на прикладі творів Вуді Аллена, яскравого представника гумористичної традиції ХХ-ХХІ ст.

Ключові слова: комічне, комічний ефект, іронія, Вуді Аллен.

The article deals with the stylistics expressive means of creating a comical effect in contemporary American literature, case study of works by Woody Allen, a bright representative of the American humor tradition of the XX-XXI centuries.

Key words: comic, comical effect, irony, Woody Allen.

Феномен комічного в мові видається складним і неоднозначним. Саме поняття «комічне» і його теоретичне осмислення привертало увагу дослідників з часів античності й продовжує цікавити сучасних учених. На сьогодні ми маємо численну кількість робіт, в тому числі й лінгвістичних, присвячених різним аспектам комічного. Були описані різні види комічного, такі як гумор, чорний гумор, іронія, сатира, сарказм, абсурд (А. Карасик, W. Nash, V. Raskin, S. Attardo, Laura K. Egendorf); піддавалися аналізу численні жанри комічного, такі як комедія, анекдот, жарт, каламбур, комікс, карикатура і т.д. (В. Санніков, А. Карасик, S. Attardo, D. Chiaro, Ch. Davies).

Аналіз різноманітних експресивних засобів мови, що використовуються для досягнення комічного ефекту, представляє особливий інтерес. Лінгвістичний підхід до цієї

проблеми оснований на дослідженні «тексту, що представляє собою більш-менш індивідуалізовану стилістичну реалізацію елементів системи мови» [1, с. 7].

Спробуємо простежити основні лінгвістичні засоби досягнення комічного ефекту в прозових творах Вуді Аллена.

Історія оповідання «*This Nib for Hire*» починається з того, що актор сідає на літак в Індію, де сильна турбулентність знижується (фраза «light chop» – «легка рубка» навряд чи зможе це описати), а далі слідує гіперболічне порівняння: *The trip was uneventful save for some “light chop”, which caused the passengers to ricochet off the cabin wall like boiled atoms* [2, с.16].

Під час свого довгого скрутного становища, оповідач ніколи не перестає довіряти зусиллям своїх колег, які мають врятувати його, аж до наступного моменту: *After five days of no response, however, in which Veerappan's spies told him the writer had reworked the script and the film was now being pulled up stakes and relocated in Auckland, I began to feel uneasy* [2, с.21]. Прикметник «uneasy» – «непросто», очевидно, занижує слухний відчай, який будь-хто відчув би в таких надзвичайних обставинах.

«*Attention Geniuses: Cash Only*» або оповідання про психотерапевта, який отримує «sheet songs» в обмін на терапію, має кілька сміховинних применшень, їх сміховинність полягає в тому, що оповідач, схоже, не розуміє, що заключив дуже погану угоду. Протягом декількох місяців віра доктора Фіблемана в «геніальність Пепкіна» залишається незмінною і він отримує «over a kilo of songs» [3, с. 122].

У певний момент він, нарешті, визнає: *That not a single music maven I visited could find a molecule of promise in a hot cabaret number like “Make with the Hormones” or the sublime ballad “Early Alzheimer’s” has given me fleeting intimations that Pepkin may not be the next Irving Berlin* [3, с. 122].

Пізніше в тексті Фіблеману, нарешті, вдається випустити кілька пісень Пепкіна, але за допомогою шахрайського продюсера Сілвергліда. Ось що слідує далі: *The show opened with mixed notices. The Poultryman’s Journal enjoyed it, as did Cigar Magazine. The dailies, along with Time and Newsweek, were more reserved, forming a consensus best summed up by the critic who called it “a black hole of imbecility”* [3, с. 123].

Знову ж, Фіблеман не може об’єктивно повідомляти про думки критиків, які в переважній більшості негативні, і замість цього він згадує дві сміховинно анонімні публікації, щоб врівноважити їх. Використання прикметника *mixed* замість, скажімо, *near-consensual* і *reserved* замість *devastating* – дві очевидні ознаки применшення.

Отже, мова прозових творів Вуді Аллена є надзвичайно образною, емоційно-забарвленою, багатою на стилістичні засоби та прийоми, які допомагають краще передати підтекст, задуманий автором. Порівняння, деформація явищ та іронія – головні стилістичні прийоми, які постають своєрідними ознаками авторського стилю Вуді Аллена, виявом індивідуального нестандартного мислення, художньою формою, засобом розкриття характерів героїв творів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аврасин В. М. Характеристика текста и система стилиевых черт: Сб. научн. тр. МГПИИЯ им. М. Горька [Текст]. – 1973. – Вып. 73. – С. 101–108.
2. Allen W. Side Effects / W. Allen. – NY: Random House, NY, 1980. – 213 p.
3. Allen W. Without Feathers / W. Allen. – NY: Random House, NY, 1986. – 224 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.А. Зуброва

ОСОБЛИВОСТІ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ АНІМАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ

Статтю присвячено з'ясуванню особливостей аудіовізуального перекладу анімаційних фільмів. Встановлено, що дублювання є магістральною технікою перекладу анімаційних фільмів для дитячої аудиторії.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, анімаційні фільми, дублювання.

The article focuses on the peculiarities of audiovisual translation of animated cartoons. It has been revealed that the key strategy of the audiovisual translation of animated cartoons is dubbing.

Key words: audiovisual translation, animated cartoon, dubbing

Сучасний кінематограф пропонує глядачам досить широкий спектр кінопродукції, серед якої дедалі більшої популярності набувають анімаційні фільми [1]. Переклад аудіовізуальної продукції донедавна знаходився на периферії перекладознавства. Однією з найперших наукових праць, яка привернула увагу науковців до цієї галузі, була книга К. Райс «Можливості та обмеження перекладознавчої критики» (1971 р.) [6, с. 86]. Загальні методичні, технічні та окремі лінгвістичні проблеми кіноперекладу розглядають А. Безверхня, В. Горшкова, Я. Кривonos, А. Кулікова, О. Мазур, Р. Сегол, Н. Скоромислова, М. Снеткова. Переклад медіатекстів досліджують М. Вербицька та І. Ігнат'єва [2; 3].

Мета наукового дослідження – з'ясувати специфіку аудіовізуального перекладу анімаційних фільмів. **Об'єкт** вивчення становить аудіовізуальний переклад анімаційних фільмів. **Предметом** дослідження є стратегії і тактики перекладу анімаційних фільмів.

Аудіовізуальний продукт характеризується синхронним використанням двох каналів, візуального та акустичного, як засобами передавання сигналу реципієнтам. Для перекладача аудіовізуального тексту зображення є невід'ємним елементом, що значно впливає на кінцевий результат. Зображення є основним компонентом кінематографічного простору та одним з центральних чинників, що відрізняє його від художнього перекладу. Перекладач аудіовізуального тексту повинен звертати увагу не лише на мовний код, але й на інші коди значень, що вступають в інтеракцію в аудіовізуальному тексті [1, с. 32].

Теле/відео переклад поєднує риси синхронного, послідовного, письмового перекладу, перекладу з листа, залежно від типу програми та її створення. У роботі над перекладом аудіовізуального продукту перекладач працює не суто над текстом, а охоплює й інші аспекти медіа мистецтва, яке є поліфонічним за своєю суттю. Тобто він працює як з діалогами/коментарями, так і зі звуковими ефектами, зображенням, атмосферою відео сюжету. Польські перекладознавці А. Пісарська і Т. Томашкевіч зазначають, що «співіснування багатьох семантичних знаків, що утворюють значення, в аудіовізуальному перекладі переноситься з одного семіологічного комплексу в інший [5, с. 135].

Таксономічно анімаційні фільми поділяють на три піджанри: анімаційні фільми, анімаційні телевізійні серіали та аніме. Анімаційні художні фільми та анімаційні телевізійні серіали розрізняються за принципом тривалості фільму. Відмінність у тому, що телевізійні серіали складаються з певної кількості епізодів або серій, що транслюються з регулярними інтервалами, а художній фільм – це одна одиниця, яку в більшості переглядають лише раз. Інша відмінність – у місці або засобі перегляду. Анімаційний фільм можна переглянути в кінотеатрі, а також по телебаченню, натомість анімаційний серіал створений лише для транслювання на телебаченні. Обидва види анімаційних фільмів можна переглянути на DVD. А. Мельник наводить таку класифікацію анімаційних фільмів, запропоновану Дж. Скоттом, згідно з якою виокремлено такі піджанри: пригодницька анімація, комедійний екшн, комедія,

драма, навчальна анімація, мюзикл, дошкільна анімація, наукова фантастика тощо [1, с. 32–33].

Закадровий аудіовізуальний переклад можна робити у записі та в синхронному режимі. Робота у записі має всі переваги письмового перекладу – можливість переглядати оригінал безліч разів, обдумувати та підшукувати перекладацькі еквіваленти, користуватись довідковою літературою, редагувати переклад. Тому є всі передумови для найбільш адекватного перекладу.

Анімація – вид кіномистецтва, твори якого створюються шляхом знімання послідовних кадрів руху намальованих або об'ємних об'єктів. Ці твори називають анімаційними або мультиплікаційними фільмами або мультфільмами. Перші мальовані фільми були випущені в 1908 у Франції, об'ємні – в 1911 у Росії.

Перші мультиплікаційні фільми в УРСР з'явилися у 1927 році у центральній мультиплікаційній майстерні в Одесі: В. Левандовський поставив «Казку про солом'яного бичка», поклавши в основу сценарію сюжет популярної казки, а художник В. Дев'ятнін зробив мультиплікаційну одночастівку «Українізація» про вивчення української мови.

Дублювання (dubbing), що найчастіше використовують у перекладі анімаційних фільмів, є тим видом міжмовного аудіовізуального перекладу, коли відбувається повна заміна звукової доріжки мови оригіналу (вихідної мови) на звукову доріжку цільової мови з метою показу у країні (країнах), в якій мова оригіналу не є рідною [4, с. 128].

Досить складно вести мову про традиції дублювання в Україні, адже справжнє дублювання українською мовою розпочалось у 2006 році. До того часу, було поширеним використовувати дубляжі російською мовою з українськими субтитрами. Перекладачі-практики запозичили досвід художнього перекладу та розпочали еру аудіовізуального перекладу, поклавши початок його традиціям [2, с. 53].

Від початку практики дублювання фільмів під час роботи над епізодом, в студії знаходилося стільки ж акторів, скільки персонажів було задіяно в епізоді. В 90-х роках стереотехнології почали вимагати запису голосів доріжками, тому відтоді кожного актора записують окремо.

Коли починається сам процес дублювання фільму, до справи беруться режисер дубляжу та звукорежисер. Перший стежить за творчою складовою процесу, другий – за технічною. Вони ж прослуховують та відбирають акторів дубляжу. Після цього над фільмом кілька днів працює звукорежисер – синхронізує україномовні репліки із зображенням, накладає необхідні звукові ефекти [6, с. 96].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бухольц Н.А. Відтворення ідіолекту персонажів анімаційних фільмів у перекладі : дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. н. 10.02.04. – Херсон.2016. – 266 с.
2. Вербицкая М. В. Перевод медиатекстов и проблема формирования фоновых знаний переводчика (на материалах журнала «The Economist») // Вестник Московского ун-та. Серия 19 : Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – № 4. – С. 46 – 55.
3. Игнатъева И. Г. Перевод медиатекстов : особенности вербальных репрезентаций событийной компоненты фоновых знаний // Вестник Московского ун-та. Серия 19 : Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – № 4. – С. 149 – 156.
4. Матасов Р. А. Перевод кино/видео материалов : лингвокультурологические и дидактические аспекты : дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 . Московский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2009. – 211 с.
5. Pikkov U. Animasophy. Theoretical writings on the animated films. – Tallin : Estonian Academy of Arts, 2010. – 202 p.
6. Reiss K. Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen / K. Reiss. – München : Hueber, 1971. – 124 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.О. Цапів

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ КОРІН ТЕЛЛЯДО «EL REGRESO»

У статті розглядаються лінгвостилістичні особливості жіночої прози на прикладі іспанського жіночого роману Корін Теллядо «El Regreso» шляхом вивчення стилістичних засобів на різних мовних рівнях тексту.

Ключові слова: жіночий роман, гендер, фемініність, лінгвостилістичний аналіз, емоційність.

The article deals with the linguostylistic peculiarities of women's fiction by the example of Spanish woman's novel «El Regreso» written by Corin Tellado by way of researching stylistic means on the various linguistic levels of text.

Key words: woman's novel, gender, femininity, linguostylistic analysis, emotionality.

Кінець XIX – початок XX століття в літературі ознаменувався початком абсолютно нової епохи для жіночої літератури. Перш за все, це сталося за рахунок зміни поглядів у свідомості людства на жінку та її положення в суспільстві. Письменниці вийшли з тіні письменників-чоловіків та яскраво заявили про свій талант та самобутність. Вони розробили нові нарративні стратегії для зображення тих тем, які хвилювали саме жінку. Автори-жінки мали можливість своїми творами надавати читачам різні інтепретації істин буття, ідейно-тематичних тенденцій. Таким чином, письменниці своєю творчістю сформували нову світоглядну парадигму.

Найбільш прийнятним та популярним жанром постмодерністської епохи є роман. Таке твердження базується на основі наявності великої кількості жанрових модифікацій роману цього часу. Однією ж з них є жіночий роман. Жіночий роман – це книга, яка пробуджує думки і почуття, дає їм поштовх, імпульс до змін. Жіночий роман в основному розрахований на жіночу читацьку аудиторію і має низку синонімів. У критиці він може виступати під любовним, дамським або рожевим романом, що може наштовхнути читача на несерйозність та наївність представленого тексту та це ні в якому разі не нівелює його художньої цінності [4, с. 84].

З темою жіночого роману дуже тісно пов'язаний термін «гендер». Літературознавча енциклопедія трактує поняття «гендер» як складне явище суспільних відносин між чоловіком і жінкою і зазначає, що вони зумовлені впливом соціуму та особливостями поведінки представників обох статей, зафіксовані у поняттях «фемініність» (жіночність) і «маскулінність» (чоловічість), тлумачення яких відрізняється від біологічного трактування статті». Загалом, основа колізії жіночого роману – це гендерні стереотипи, що показують статево конфліктну ситуацію з якої героїні намагаються знайти вихід, не жертвуючи при цьому своїми принципами [1, с. 4].

У доробку світової літератури навічно закарбувались знамениті твори таких письменниць, як Жорж Санд, сестер Шарлотти та Емілі Бронте, Вірджинії Вульф, Агати Крісті, Маргарет Мітчелл, Астрід Ліндгрен, Урсули Ле Гуїн та Джоан Роулінг. Важливо зазначити, що процеси зміни положення жінки, у суспільстві в цілому та в літературі зокрема, не минули й Іспанію. У свою чергу іспаномовний інтернет-портал «The Daily SAV» університету міста Гранада створив свій власний рейтинг найвідоміших письменниць Іспанії XIX-XX століття. До цього списку належать такі імена, як Еспідо Фрейре, Росалія де Кастро, Емілія Пардо Басан, Анна Марія Матуте, Кармен Лафорет, Глорія Фуертес, Роза Часел.

Також, не можливо оминути увагою ще одну відому іспанську письменницю XX – початку XXI століття Марію дель Сокорро Теллядо Лопес (1927-2009), яка більш відома під іменем Корін Теллядо. Творча спадщина Корін Теллядо налічує понад 4 тисячі жіночих

романів. Її твори перекладені багатьма мовами світу і користуються популярністю не тільки в Іспанії, а й в різних країнах світу. В 1994 році Корін Теллядо потрапила до Книги рекордів Гіннеса, як одна з найпродуктивніших та знаменитих письменниць Іспанії.

Корін Теллядо у своїх творах не відходила від стандартної схеми побудови жіночих романів ХХ століття. Її героїні – сильні, вольові, цілеспрямованні жінки, які не піддаються соціальним упередженням та загальновідомим стереотипам про сім'ю та роль жінки в суспільстві. Яскравим прикладом такої жінки є головна героїня роману Корін Теллядо «*El Regreso*», який був написаний в 1993 році і входить до збірки романів «*Desde el corazón*».

Лінгвостилістичний аналіз тексту включає в себе виявлення фонетичних, лексичних, морфологічних та синтаксичних засобів. Також, до цілісного лінгвостилістичного аналізу ми відносимо вивчення композиційної структури роману та інтертекстуальність, яка виражається в наявності цитат, співвідношенні тексту із заголовком, епіграфом та прологом. У своїй роботі ми послуговуємося схемою цілісного лінгвістичного аналізу тексту за Т. А. Єщенко.

Образ автора є центральною фігурою художнього тексту. Він виступає зв'язним елементом усіх композиційно-структурних та мовних особливостей твору. Тому аналіз навіть найнезначніших деталей тексту може надати цілісну, розгорнену картину авторської свідомості. Серед композиційно-структурних елементів твору, особливе місце посідають заголовок, зачин, епіграф та кінцівка. Так як саме ці компоненти тексту сконцентровують в собі максимально згорнуту інформацію, авторський намір та сюжетну направленість [3, с. 7].

Обраний нами для аналізу роман Корін Теллядо має назву «*El Regreso*», що означає «*Retorno, vuelta; Volver al lugar de donde se partió*». Що в перекладі означає «повернення в те місце, звідки ти прийшов». Такий переклад слова підтверджує, що заголовок несе авторську ідею і виступає в ролі закодованого змісту всього твору. Оскільки в аналізованому романі молода дівчина покидає батьківську домівку та відправляється в інше місце. Долаючи численні перешкоди на своєму шляху, вона в кінці твору все ж таки повертається до рідного містечка, і, таким чином, замикає коло подій, життєвий цикл роману.

Мовлення жінок заслуговує на те, щоб знайти окрему ланку в лінгвістиці, адже саме вони використовують безліч особливостей, створюючи свій власний мовленнєвий стиль. Однією з рис, що характеризує мовлення письменниць жіночих романів є емотивно-навантажена лексика. Жінка на відміну від чоловіка, дуже сенситивна, її чуттєва система розпізнає набагато більше нюансів і деталей. Тому письменниця застосовує епітети (*el plan amoroso; una hartura tremenda; una villa tan mezquina*), метафори (*Pero sí que estaba dispuesta a defender mi postura con uñas y dientes; Me caían las lagrimas sin ruido*), порівняння (*...las chicas son como monas guapas*) [5, с. 10] та інші художні засоби у більшій кількості ніж автори-чоловіки. Характерною ознакою для письменниці, також, є часте вживання слів з пестливими, дімінутивними суфіксами (*animalito, mayorcita, gusanito*). Також, роману «*El Regreso*» притаманне часте використання іспанських прислівників з суфіксом *-mente* (*seguramente; literalmente; serenamente; absolutamente*).

Дослідники також вказують на суб'єктивність та непослідовність жіночого письма, так як воно має більше розривів та відступів, порівняно з чоловічим, обтяжений синтаксис, ускладнену пунктуацію. До типових рис жіночого стилю письма відносять гіперболізовану експресивність і часте використання вигуків (*¡Caramba, no será para tanto!; Liges, nada de nada; ¡Qué más da!*) [5, с. 29].

Граматичні особливості мовлення проявляються, в основному, на синтаксичному рівні: у використанні однорідних членів речення, односкладних номінативних речень, перевазі складних сполучникових чи безсполучникових речень (*Era, según José, un enamorado de la docencia, también aficionado a la pesca, salía a pescar todas las tardes en su fueraborda, para las siete, ya estaba de regreso, siendo, por tanto, una buena hora para visitarlo*) [5, с. 46]. Іншим специфічно жіночим прийомом є іронія (*Todas las chicas, o casi todas, tienen novio a los dieciséis años y más si son monas, simpáticas y alegres*) [5, с. 5].

Пародійне висвітлення світу та гендерних стереотипів зокрема, маркує позицію автора як жіночу [2, с. 207].

Ще однією характерною рисою жіночого стилю письма є особливість у зображенні персонажів. Письменниця в першу чергу характеризує зовнішність героя або героїні, приділяючи багато уваги деталям одягу, обличчю та волоссю. Автор, як це притаманно жінці, оцінює та осмислює свою красу порівнюючи себе з іншими жінками. Наприклад: (*Ya no era una adolescente plana, ni mi mirada era inmadura. Ni mi pelo rubio, algo gracioso, lo peinaba a lo chico. Llevaba una melena semicorta, con un corte desigual, sin horquillas ni nada.*) [5, с. 38].

Таким чином, чоловіки та жінки по-різному сприймають світ та виражають свої думки, емоції, переживання. Художній текст – це дзеркало, яке відображає особливості написання жіночого та чоловічого роману на різних мовних рівнях. На прикладі іспанського жіночого роману Корін Телльядо «*El Regreso*» ми здійснили лінгвостилістичний аналіз тексту, який підтверджує дане твердження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брега Л. О. Гендерна природа психологізму у творах О. Забужко та О. Токарчук : дис. Канд. Філолог. наук: 10.01.05 / Людмила Олександрівна Брега. – Дніпропетровськ, 2016. – 187 с.
2. Нера Н. Я. Мовна особистість крізь гендерні лінзи / Н. Я. Нера // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. – 2013. – №. 38. – С. 207-210.
3. Тучкова О. О. Параметри будови заголовка, епіграфа і зачину як ідентифікаторів образу автора (на матеріалі французького жіночого автобіографічного роману ХХ століття) / О. О. Тучкова // Вісник КНЛУ, серія Філологія : [зб. наук. праць]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – Т. 17, №1. – С. 187-196.
4. Biruté Ciplijauskaitė. La novela femenina contemporánea (1970-1985) : Hacia una tipología de la narración en primera persona / Biruté Ciplijauskaitė. – Barcelona : Anthropos : Siglo del Hombre, 1994. – 255 p.
5. Corín Tellado. El Regreso. – Barcelona : Novagràfik, S.L., 2011. – 100 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Г.І. Глушук-Олея

УДК 821.133.1:82-31

Гапоненко М.А.

ФЕНОМЕН ЄСКАПІЗМУ ЯК ВТЕЧА ВІД РЕАЛІЙ СУСПІЛЬСТВА СПОЖИВАННЯ В РОМАНІ Ф. БЕГБЕДЕРА “99 ФРАНКІВ”

У статті розглянуто феномен соціального ескапізму як прагнення особистості до втечі від реалій суспільства споживання, види ескапізму в романі Ф. Бегбедера “99 франків”.

Ключові слова: ескапізм, консюмеризація, суспільство споживання, рекламізація суспільства.

The article deals with the phenomenon of social escapism as a personal striving for escaping the reality of a consumer society, and examines the types of escapism in the novel “99 francs” by F. Beigbeder.

Key words: escapism, consumerization, consumer society, advertisement society.

З початку ХХ століття світова спільнота зіткнулася із негативними економіко-соціальними наслідками споживацької філософії (Велика депресія у США, збідніння

духовного світу особистості тощо). Намагання відійти від філософії консюмеризму в сучасній літературі спостерігаються в мотивах втечі від реальності, яка морально виснажує особистість; такий соціально-культурний феномен отримав назву “ескапізм”.

Зазначаючи причини ескапізму, В’ячеслав Белов вказує на різницю між реальністю, в якій живе індивідуум, та його власною ідеалізованою реальністю; як результат, виникає “культурний шок” – неможливість активного протистояння філософії “речизму”, зведенню ролі матеріальних благ на першочерговий рівень; актуальними стають намагання відійти від такої культури шляхом своєрідної “втечі” [1, с. 273; 2, с. 80].

У романі Фредеріка Бегбедера “99 франків” ескапізм як одна із основних можливостей особистості стати незалежною від оточуючого світу, представлений в декількох різновидах, та охоплює досить широкі суспільні прошарки. Види соціальної втечі, які зустрічаються в романі, можуть бути розподілені на декілька основних груп:

1) Ескапізм для вибраних. Презентуючи суспільство споживання як нову форму тоталітаризму, Бегбедер пропонує втечу із цього тоталітарного режиму для “вибраних” – в романі формально це виявляється в такому художньому образі, як Острів Привидів (Острови Блаженних).

Описуючи острів, загублений в океані, Бегбедер зображає “райське місце” в душі античних пасторально-ідилічних романів, де життя сповнене кохання, безтурботності, любовних пригод. Герої Бегбедера, Марк та Софі, живуть на Острові Привидів разом із відомими діячами культури та політики ХХ століття; ключовою рисою такого суспільства є те, що герої ведуть цілком “природний”, “робінзонівський” спосіб життя, насолоджуючись відсутністю новітніх досягнень прогресу – *"ils ont quitté le Sénégal pour une petite cabane sans télé, ni radio, ni discothèque, ni air conditionné, ni cannettes de bière, ni rien d'autre qu'eux. Ils font griller le poisson des pêcheurs du village avec du riz de coco, se pochtronnant au ti punch sous les nuages blancs"* [5, p. 257].

В той же час, ідеалізоване суспільство, та “природність” життя героїв Бегбедера зіткнувшись із тією аксіомою, що особистість як соціально-психологічне та культурне утворення є продуктом соціуму, а тому життя та діяльність особистості поза його межами (асоціальність), незмінно приводять до моральної деградації, “здичавіння”, неможливості знов повноцінно влитися в суспільство. Таким чином, чітко простежується духовний занепад Марка та Софі; живучі на острові, вони дуже скоро почали відчувати нудьгу, необхідність знову влитися у суспільне життя, яке не відпускало їх. В цьому і полягає парадокс, на якому акцентує увагу автор – навіть не маючи бажання жити в суспільстві, особистість не може покинути його без фатальних наслідків для себе самої; ескапізм як соціокультурний та психологічний феномен є загалом таким, який неможливо реалізувати без значних негативних особистісних наслідків – *"Toutes ces criques cristallines, ces lagons cernés par une barrière de corail, ne servent qu'à les enfermer dans du bleu"*. В той же час, реклама сучасного суспільства одурманює та гіпнотизує особистість – внаслідок чого навіть Марк Мароньє не зміг позбавитися її впливу перед самою смертю – *"Patrick a des idées d'affiches, des concepts plein la tête, et ça défile, ça défile, il se souvient... on dit qu'au moment de mourir on voit sa vie défiler mais Patrick, lui, revoit autre chose CARTE NOIRE UN CAFÉ NOMMÉ DÉSIR J'EN AI RÉVÉ SONY L'A FAIT"* [5, p. 277, 276, 280].

2) Псевдоескапізм. Не обмежуючись лише психологією поведінки соціальної еліти, можна назвати псевдоескапістською діяльність різноманітних представників суспільства загалом.

Досліджуючи питання психології особистості, Олександр Долгов виокремлює групи соціально-духовних особистісних потреб, які з точки зору філософії можна охарактеризувати як пошук щастя. Разом із тим, у романі простежуються намагання реклами та мас-медіа пов’язати поняття щастя із конкретними матеріальними благами (дорогий одяг, техніка, тощо), діями чи бездіяльністю особистості. Парадоксальним в даному випадку є те, що, по-перше, такі особистісні прагнення часто не є вродженими, вони формуються за допомогою реклами – *"Votre désir ne vous appartient plus: je vous impose le mien. Je vous défends de désirer"*

au hasard. Votre désir est le résultat d'un investissement qui se chiffre en milliards d'euros". А подруге (згідно з Жаном Бодрійяром), презентуючи купівлю товарів як шлях до загальної рівності, реклама спонукає людей до нескінченної соціальної боротьби – одних для підвищення соціального статусу, а інших для збереження існуючих позицій [3, с. 105; 5, р. 19; 4, р. 60, 129].

Шляхи духовного псевдоескапізму, що презентовані в романі різноманітною рекламою, є відверто асоціальними та аморальними – зокрема, можна побачити популяризацію незалежного сексуального життя, як вірну та істинну можливість втекти від сімейних негараздів, та задовольнити біологічний та психологічний потяг особистості до статевих відносин у – «*ALLEZ DROIT A UN BUT: JOUISSEZ DANS UNE PUTE*». *Suivie de la mention légale: «C'ÉTAIT UN MESSAGE DE LA FFRMC (FÉDÉRATION FRANÇAISE POUR LA RÉOUVERTURE DES MAISONS CLOSES)*». Вживання наркотичних речовин порівнюється із пізнанням божественної істини, та усвідомленням особистістю сенсу власного життя – «*PRENEZ ET SNIFFEZ-EN TOUS, CECI EST MON ÂME LIVRÉE POUR VOUS... SIGNATURE EN VOIX OFF: «LA COCAÏNE: L'ESSAYER, C'EST LA RÉESSAYER*». Та й загалом смерть показана як легкий, в певній мірі навіть єдино можливий варіант вирішення життєвих проблем – «*TUTOIE LA MORT: TUE-TOI! LE SUICIDE PERMET D'INTERROMPRE LA VIE ET SES NOMBREUX SOUCIS!*»... «*PLUS DE TRACAS: LA MORT EST UN RÉSULTAT*»... «*CE MESSAGE VOUS ÉTAIT OFFERT PAR LA FÉDÉRATION FRANÇAISE POUR UN SUICIDE PAISIBLE (FFSP)*» [5, р. 209, 164, 253].

Окремо необхідно акцентувати увагу на такому собі “авторському” ескапізмі; те, що за скоєний злочин він мусить відсидіти у тюрмі, головний герой Октав схильний розглядати як добровільне залишення того суспільства, у якому він був вимушений жити – “*Il me suffit de penser que je ne suis pas en prison mais délivré du monde. Les moines aussi vivent dans des cellules*”. Проте цей факт соціального ескапізму також є не чим іншим, як самообманом, який головному герою, судячи із його душевного розпачу, навряд чи вдасться прийняти до кінця – “*Eh! Et si en réalité ce n'était pas moi qui étais en prison, mais mon sosie clochard à la place... si c'était lui qui croupissait dans cette cellule merdique, tandis que moi je serais parti, vous m'entendez, PARTI*” [5, р. 273, 271].

Таким чином, ескапізм – втечу особистості від реальності, спричинену неприйняттям тих чи інших соціально-культурних норм суспільства – показано в романі Ф. Бегбедера “99 франків” як такий феномен, що загалом неможливо реалізувати в суспільному житті. Він поділяється на ескапізм для вибраних, що поєднує ідилічно-богемне життя на островах, разом із духовною деградацією та загибеллю особистості, та псевдоескапізм, що пропонує постійну купівлю товарів, вживання наркотиків тощо як єдино можливий шлях задоволення матеріальних та духовних потреб особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белов В.И. Эскапизм: причины, функции и границы [Текст] / В.И. Белов // Международный научный журнал «Инновационная наука». – 2017. – № 3-1. – С. 270-276.
2. Давыдов О.Б. Философский аспект социального эскапизма в эпоху виртуальности [Текст] / О.Б. Давыдов // Вестник СВФУ. – 2015. – Том 12, № 2. – С. 77-81.
3. Долгов А.М., Долгов М.А. Детерминистско-потребностная концепция философии смысла жизни и счастья [Текст] / А.М. Долгов, М.А. Долгов // Вестник ОГУ. – 2011. – № 7 (126). – С. 100-106.
4. Baudrillard J. La société de consommation: ses mythes ses structures [Texte] / Jean Baudrillard (Préface de J.P. Mayer). – Paris: Editions Denoël, 1970. – 318 p.
5. Beigbeder F. 99 francs [Texte] / Frédéric Beigbeder. – Edition Grasset et Fasquelle. – 2000. – 283 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Клімчук

СУФІКСАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ В ІСПАНСЬКОМУ МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ

У статті розглянуто явище інтенсифікації як прийому створення емотивності за допомогою суфіксів в іспаномовному молодіжному розмовному мовленні на морфологічному рівні.

Ключові слова: суфіксація, емотивність, емоційність, розмовне мовлення, інтенсифікація.

The article deals with the analysis of intensification as the method of formation emotivity by means of suffixes in modern youth Spanish conversational speech on the morphological level.

Key words: suffixation, emotivity, emotionality, conversational speech, intensification.

Емотивність та експресивність є характерними ознаками мовлення не тільки культурною специфікою іспанців, а виявляється на рівні молодіжного мовлення, яке є засобом комунікації та ідентифікації, маркування приналежності мовця до певної соціальної групи або субкультури. Створена за допомогою інтенсифікаторів презирлива, зневажлива, пейоративна лексика надає мовленню експресивної забарвленості, що є специфічною ознакою молодіжного мовлення.

Саме тому емотивність та емоційно-оцінність іспанського мовлення представляє науковий інтерес для вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких Х.С. Лесько, Р.С. Помірко, Ю.В. Адрийченко, Г.Г. Верба, В.І. Шаховський, А. Бріз Гомес, М. Касадо Веларде, Х. Ерреро Морено, Ф. Родрігес Гонзалес тощо. Однак, незважаючи на ґрунтовний аналіз у роботах лінгвістів немає одностайності в поняттях («молодіжної мови» та «сленгу», «емотивності» та «емоційності») та термінології («інтенсифікації»).

Метою статті є аналіз морфологічних засобів вираження емотивності за допомогою суфіксів в іспанському молодіжному розмовному мовленні. Об'єктом роботи є емотивне іспанське молодіжне мовлення. Предмет дослідження складають суфікси як словотвірні механізми інтенсифікації емотивності на морфологічному рівні в іспанському молодіжному мовленні.

Однією з важливих складових, що формують словникову базу будь-якої мови, є молодіжна лексика, який утворює власну підсистему, яка перебуває в тісному взаємозв'язку з іншими мовними системами. Молодіжний лексикон як мова широкого діапазону вживання у повсякденному спілкуванні молоді є своєрідним показником їхнього рівня розвитку, інтересів, смаку, потреб тощо. Функціонування молодіжного лексикону передбачає зміни нормативного мовлення як у лексико-семантичній, так і в граматичній системі, що в першу чергу пов'язані з категорією емотивності, оскільки молодь як вікова / соціальна група відрізняється від решти соціальних груп саме експресивністю мовлення.

Проте варто розмежовувати поняття «молодіжної мови» та «сленгу». За Е.Е. Матюшенко, розмовний рівень на відміну від сленгу використовується і розуміється практично всіма представниками соціокультурної епохи, тоді як, сутнісною характеристикою сленгу виступає те, що він не призначений для того, щоб бути зрозумілим для всіх [4, с. 97]. Саме тому об'єктом нашого дослідження є молодіжне розмовне мовлення, оскільки воно є зрозумілим, не зважаючи на свою типову стилістичну маркованість.

Попри свою яскраво виражену ефемерність і «невловимість», емоції піддаються вербалізації; у тексті емоційність трансформується в лінгвістичну категорію емотивності, що постає важливим компонентом будь-якого виду комунікації. Диференціація емоційної та емотивної лексики релевантна сосюрівській дихотомії «мова – мовлення». Інакше кажучи, емоційна лексика вживається для позначення «емоцій для себе», а емотивна – «для інших» з метою впливу на них. Емоційність у такому випадку є спонтанною, непередбачуваною

ознакою мовлення, відображаючи прояв емоційного стану мовців у момент спілкування. Емотивність, навпаки, – передбачувана, усвідомлювана ознака мовлення, яка з'являється внаслідок уживання таких мовних засобів, які цілеспрямовано надають мовленню емоційності та експресивності, тобто призводять до навмисного створеного емоційного ефекту комунікації [5, с. 175].

У різних дослідженнях іспанських науковців представлена множина прикладів інтенсифікації у розмовному стилі, що належать до різних рівнів мови: фонетичного, морфологічного, лексичного, синтаксичного, проте немає одностайності у термінологічному полі, що детермінує інтенсифікацію: *expresión afectiva* (Бейнгауер, Венудрес), *expresión de lo superlativo* (Гонзалес Калво), *ponderación* чи *énfasis* (Г. Ерреро), *realce lingüístico* (Бігара Таусте) тощо. Більшість дослідників визнають визначення інтенсифікації запропоноване Брізом Гомесом, оскільки воно має комплексний характер вивчення цього явища з точки зору прагматики, охоплюючи всі рівні цієї мовної стратегії: інтенсифікація – це прагматична категорія, підсилює чи послаблює висловлювання мовця. Характерною ознакою є суб'єктивність, оскільки мовець за допомогою інтенсифікаторів модифікує мовні одиниці, щоб вони точніше передали його думки.

Зокрема інтенсифікація за допомогою морфологічних засобів словотвору – афіксації – показує високі показники продуктивності як засіб вираження емотивності в розмовному мовленні у дослідженнях Х.С. Лесько, Л. Роелс, М. Чаморро Ордонез [1, 2, 3]. Афіксація – морфологічний спосіб словотвору, що полягає у модифікації семантичного значення основи, до якої приєднують афікси (префікси або суфікси). Змінюючи лексичне значення префіксальним або суфіксальним способами, граматичний характер слова не змінюється, зокрема слово та його префікс-дериватив або суфікс-дериватив будуть належати до однієї частини мови: *fino* – *extrafino*, *carismático* – *hipercarismático*; *cerca* – *cerquita*, *nariz* – *narizón*, *guapa* – *guapote* [2, с.34]. Р. Понсе поділяє афікси на значеннєві (*significativos*), які впливають на значення основи слова, наділяючи його новим сенсом, та оцінонні (*apreciativos*), які виражають якісну або кількісну оцінку мовця, характерна незначна зміна значення слова. Саме останній тип афіксів виражає інтенсивність завдяки оціночній парадигмі афіксів: демінутивних та аугментативних.

Словотвір за допомогою суфіксів (суфіксація) є дуже поширеним та продуктивним способом збагачення мовлення в іспанській мові, що зумовлено наявністю великої кількості суфіксів, які характеризуються високим експресивно-оцінним потенціалом та здатністю модифікувати значення різних частин мови, не змінюючи частин мови. Проте також форма їхньої експресивної організації значною мірою залежить від урахування позалінгвальних чинників (прагматична ситуація, інтенції автора та фактор адресата). За Королівською академією наук Іспанії, традиційно оціночні суфікси поділяють на три класи: димінутивні суфікси (*los sufijos diminutivos: -ito o -illo*), аугментативні (*los sufijos aumentativos: -ón o -azo*) та пейоративні (*los sufijos peyorativos o despectivos: -ucho o -aco*). Проте останній вид суфіксів нерідко може відноситися одночасно як до димінутивних (*caballerete, personajillo*), так і до аугментативних (*acentazo, narizota*) [6, с. 163–164]. Важливо зазначити, що зв'язок різних видів суфіксів з їх значеннями не є сталим, оскільки «емоційний/емотивний заряд» залежить від основи, до якої додають суфікс, мовленнєвої ситуації та інтенції автора. Наприклад, суфікс *-azo* може використовуватися як простий аугментативний суфікс (*aumentativo simple: perrazo*), пестливо-аугментативний (*aumentativo afectuoso: madraza*) або презирливо-аугментативний (*aumentativo despectivo: cochinzazo*) [1, с. 12].

Можливе також синтезування декількох суфіксальних елементів у структуру однієї лексеми, таким чином утворюються дериваційні ланцюжки, що інтенсифікують денотативні ознаки об'єкта оцінки, створюють можливості для появи додаткових сем експресивності: 1) синтез двох аугментативних суфіксів (*-ón+-azo, -ota+-azo*): *hombrazo, manotazo, picotazo, lamentonazo*; 2) комбінування демінутивного та аугментативного суфіксів (*-ete+-ón, -ón+-cillo*), таким чином спостерігається накладання семантики згрубілості на семантику пестливості: *Es mejor ser un pobretón y no tener unos padres famosos por ladrones; Era gordita,*

guapetona, muy sonriente y muy buena. Нашарування на одну й ту ж саму лексему контрастних експресивних сем викликане завданнями комунікативного акту та є продуктивним механізмом вияву експресивної виразності іспанському розмовному мовленні; 3) інкорпорація двох демінутивних суфіксів до твірної основи *-ito+ -ito, -ito+ -illo, -ito+ -ín: ahoritita, chiquitito, puritito*. Відбувається накладання на первинну афективність елементу вторинної афективності однорідного характеру, тобто накладання конотації пестливості на конотацію вже наявної пестливості. Поширеним є вживання подвійних форм для гіперсемантизації вихідного поняття, прийом часто вибудовується за такою семою: синтез демінутивного прикметника з демінутивним іменником (*pequeñitos hotelitos*) або демінутивного прикметника з демінутивним прислівником (*una boquita, un poquito*) [3, с. 110].

Інший стилістичний прийом створюється за допомогою приєднання суфіксів пестливості до твірної основи слова з закладеною у ньому негативною оцінкою: *virusito, tontín, defectillo, cabroncete* – таким чином не схвалюючи дії суб'єкта мовлення, спікер може використовувати завуальовану оцінну лексику з властивими їй відтінками зневажливості задля того, щоб уникнути комунікативних конфліктів [1, с. 13]. Також створюють градацію оцінювання за допомогою уживання подвійних форм для гіперсемантизації вихідного поняття за такою схемою: синтез аугментативного іменника з аугментативним прикметником: *Hemos dado un subidón psicológico muy grandote*. У цьому реченні інтенсифікація підкреслюється також використанням прислівника кількості *muy*. Отже, уживання подвійних форм посилює експресію повідомлення та інтенсифікує семантичну структуру твірних основ; на перший план виходять конотативні ознаки, а денотативність стирається [3, с. 109].

Отже, різноманітні дериваційні парадигми, викликані мобільністю твірної основи та похідних морфем, є індивідуальною особливістю іспанської мови та поширеним способом збагачення словника. Змінюючи форму слова, суфікси передають додатковий зміст та створюють умови для семантичних асоціацій. Синтезування суфіксів у розмовному мовленні іспанської молоді відбувається у прагматичних цілях – актуалізувати емотивно-експресивні конотації задля кращого впливу на реципієнта.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Chamorro Ordóñez M. La intensificación en el español coloquial a partir de recursos morfológicos. Prefijos y sufijos de origen grecolatino / Chamorro Ordóñez Míriam – Universitat Autònoma de Barcelona, 2016. – 72 p.
2. Roels L. La intensificación en el lenguaje juvenil madrileño: análisis multifactorial de algunos recursos morfológicos y léxicos / Roels Linde – Moderna språk – Institutionen för moderna språk, 2016. – 106 p.
3. Лесько Х. С. Експресивність слів із суфіксами суб'єктивної оцінки в іспанських періодичних виданнях / Х. С. Лесько. // Науковий вісник : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – 2012. – №6. – С. 107–111.
4. Матюшенко Е. Е. Современный молодёжный сленг как атрибут молодежной субкультуры / Е. Е. Матюшенко // Вестник СНО. – Волгоград: Перемена, 2003. – № 19. – С. 97–102.
5. Романова Н.В. Проблема емоційної і емотивної лексики / Н. В. Романова // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: Г. Л. Аркушин та ін.]. – Луцьк, 2011. – № 3 : Філологічні науки. Мовознавство, Ч. 2. – С. 174–179.
6. Real Academia Española. Nueva gramática de la lengua española. – Madrid: S.L.U. ESPASA LIBROS, 2009. – 4032 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Г.І. Глушук-Олея

ВИКОРИСТАННЯ ФРАНЦУЗЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ ЗАПОЗИЧЕНИХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У МОЛОДІЖНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню французьких неологізмів, які сучасна молодь використовує в інтернет-дискурсі на прикладі Twitter, Youtube.. Проаналізовано нові утворення слів з англійської мови у соціальній мережі, а саме неологізми що пов'язанні з новим способом розповсюдження інформації.

Ключові слова: неологія, інтернет-дискурс, англіцизм, соціальні мережі, соціальна медіа, Twitter, Youtube.

The article is devoted to the study of French neologisms, which modern youth uses in the Internet discourse on the example of Twitter, Youtube. New forms of English words in the social network are analyzed, namely the neologisms associated with the new way of disseminating information.

Key words: neologism, internet discourse, anglicism, social networks, social media, twitter, youtube.

Враховуючи шалену популярність мережі Інтернет, зацікавленість лінгвістів цим феноменом стає очевидною. Так, студіюються лінгвокультурологічні (О. В. Лутовинова) та гендерні особливості (А.Н.Гайфулліна, О.І.Горошко, Л.Ф.Компанцева) Інтернет-дискурсу, його жанрові формати (О. Ю. Распопина, Л. В. Самойленко, О. О. Землякова, С.В.Заборовська, С.А.Матвеева, С.С.Данилюк, О.М.Галічкіна) та мовне оформлення (Н. О. Ахренова, А. Г. Аврамова). Значну увагу приділено осмисленню таких засадничих понять Інтернет-комунікації, як гіпертекст (О. С. Клочкова, С. Г. Стройков, Н. В. Коломієць, О. М. Галічкіна), віртуальний комунікативний простір (Н. Г. Асмус), мовна особистість віртуального комуніканта (Н. Г. Асмус, М. С. Рижков) тощо [2, с. 57].

Наша задача проаналізувати використання неологізмів в Інтернет-дискурсі, їх розповсюдження, шляхи використання та найсучасніші неологізми нашої молоді на просторах Інтернету.

Інтернет-дискурс – це масив електронних, аудіо – та відеотекстів в сукупності з екстралінгвістичними факторами, пов'язаних між собою системою гіперпосилань, доступ до яких забезпечується входом в мережу Інтернет за допомогою комп'ютера чи альтернативних мультимедійних приладів [2, с. 127].

Блукаючи на просторах інтернету ми потрапляємо у різні соціальні мережі, найсучаснішими з яких є Facebook, Instagramm, Twitter, Youtube. Саме тут ми знаходимо неймовірну кількість слів, яких раніше не знали, чи сенс яких був інакший, а саме з – неологізмами.

Clay Shirky, що виклав свої аргументи у книзі “Here comes everybody: the power of organising without organizations”, стверджує, що інтернет та соціальні медіа спровокували революцію у медіа-світі після появи друкарства, телефону, фотографії, радіо та телебачення [5, с. 130].

Активний розвиток інформатики впливає не лише на кількісне збагачення лексики, а й якісно змінює її лексико-семантичний ресурс. Використання комп'ютера та інтернету в багатьох сферах повсякденного життя супроводжується перетворенням нової лексики у біфункціональну, яка належить водночас загальній мові і термінології [2, с. 80]. Саме завдяки широкому впровадженню новітніх технологій у повсякденне користування аналіз лексичних інновацій в галузі інформатики і інтернету є актуальним.

Соціальні мережі вже протягом більш ніж 10 років відграють вагому політичну роль. Політичні лідери створюють сторінки в мережах і регулярно публікують коментарі з приводу тих чи інших подій для підняття власних рейтингів. На думку Clay Shirky, якого часто називають «гуру нових медіа», соціальні мережі є основним засобом мобілізації та координації чи не усіх сучасних протестних рухів – загальнодержавного, і локального масштабу [5, с. 142].

Яскравим прикладом служать новотвори, пов'язані із соціальною мережею “Twitter”, які надзвичайно активно входять і на сторінки друкованих медіа, оскільки для своєї пропаганди та піару їх часто використовують французькі політики.

“Twitter” [twitɛʁ] – це соціальна мережа мікроблогів, що дозволяє користувачам надсилати короткі текстові повідомлення (до 140 символів), з використанням SMS, служби миттєвих повідомлень і сторонні програми-клієнти.

Його лексикалізація в мові підтверджується появою в тлумачному словнику, а також багатьма похідними, що активно вживаються у мас медіа. “*Un tweet*” – твіт, є англломовним запозиченням (англ. tweet, n. – щebetання, цвірінькання). “*La tweet parade*” – заголовок, що означає список найпопулярніших твітів – окрім того, що слово має метафоричну складову, завдяки своїй стислій формі, воно також легко утворює гру слів, що нагадує словосполучення “*Hit-parade*”. Аналогічно англіцизмом є термін “*un retweet*”, що означає опублікувати чужий коментар, щоб його побачили власні читачі мікроблогу. “*Elle affirme que ces CGU donnent le droit d'utiliser les images dans certaines circonstances, pour des “retweets» par exemple, mais pas pour les commercialiser sans l'autorisation du photographe*” [4, с. 56]. Тут бачимо, що в деяких випадках поряд з терміном вказується пояснення в дужках, або ж він вживається в лапках, що свідчить про невисокий рівень їх інтеграції в комунікативні сфери.

Терміни *Twitter* та *Twitter*, що позначають користувачів мережі, не можна назвати англіцизмами, оскільки вони утворилися вже у французькій мові. До того ж відповідний термін у англійській позначається словом *follower*, котре також вживається у французькій. Термін *twitter* не має широкого функціонування: “*Ces médecins twitter espèrent lancer le débat et attirer l'attention de la ministre de la santé, Marisol Touraine* [4, с. 34].

“*Couple franco-allemand: “tweet débat” et tentative d'apaisement”;*

“*Enfant terrible du reseau, Kassowitz a aussi traité Nicolas Bedos de “raciste”, après une tweet-blague de ce dernier...”*”

Що стосується спілкування або коментарів, то користувачі інтернет-простору також використовують неологізми. Так наприклад дієслівний неологізм *to troll* використовується для називання провокативних або негативних коментарів у Інтернет для того, щоб викликати певну реакцію у реципієнта повідомлення (похідними є *troll/troller* – людина, яка провокує адресата повідомлення та *trolling* – сам процес дратування). Натомість подяка за надання інформації користувачем у мережі Інтернет має назву *hat tip*. Даний неологізм сформувався шляхом конверсії виразу *to tip one's hat*, який має значення «привітатися з кимось, доторкнувшись до свого капелюха».

Дієслівні неологізми *to unfollow* та *to defollow* використовують на позначення дії припинення стеження за новинами інших користувачів у соцмережі Твітер, тобто людина *unfollower* «відписується» від нецікавих для неї новин. Крім того, дуже часто такі люди фотографують самі себе й такі знімки мають назву *selfies* (спосіб утворення – суфіксація: *self+ies*).

Одним із атрибутів спілкування у соціальних мережах є публікація фотографій, на яких людина сидить зігнувшись, ніби сова, у дивних місцях – *owling*. Це є продовженням однієї з форм сучасного Інтернет-божевілля: *planking*.

Нерідкими є афери в мережі Інтернет: частіше за все йдеться про заволодіння персональними даними користувачів із метою обману, нелегального поширення інформації тощо [1, с. 87].

Поширення неправдивої або секретної інформації у віртуальному просторі отримало назву *digital wildfire*. Іменникова частина словосполучення входить до складу загальноновживаного виразу *to spread like wildfire*, який позначає швидке розповсюдження інформації. У інфонеологізмі відбувається уточнення характеристик повідомлення. Неологізм *catfishing* використовується для позначення ще одного виду онлайн-обману: йдеться про брехню з метою виставлення власної персони у кращому світлі аби справити враження на інших користувачів, особливо маючи намір розпочати близькі стосунки.

Також ще одним прикладом появи нових слів є мережа відео-хостингу YouTube, який набуває все більшого значення у формуванні масової культури, а, отже, впливає на зміну мови.

У більшості випадків ініціаторами появи нових слів на хостингу YouTube є відеоблогери, узагальнюючі всі нововведення в мові, які виходять від геймерів і користувачів соціальних мереж. Зазвичай в цю скарбничку потрапляють жаргон і сленг. Наприклад, неологізм *a newfag* (від *pew* – новий, *fag* – людина з нетрадиційною сексуальною орієнтацією) несе агресивний характер і його відносять до сленгу геймерів. YouTube (від англ. *you* «ти, ви» + *tube* «труба» = «телек» жарг. «телевізор»; – популярний відеохостинг, що надає послуги розміщення відеоматеріалів.

Варто звернути увагу, що даний неологізм є індивідуально-стилістичним і стає актуальним лише в тому напрямку, в якому їх використовується автор. Як правило, подібні неологізми практично не використовуються в розмовній мові.

Американський відеоблогер *Shane Dawson* останнім часом приносить багато нововведень в англійську мову. У своєму випуску *DRAW MY LIFE* він використовує кілька неологізмів: *loven* (від *love* любити і *even* навіть) перекладається, як любити, незважаючи ні на що; *funnyway* (від *funny* сміятися і *anyway* так чи інакше) перекладається, як смійся в будь-якому випадку [3]. Особливістю даних неологізмів є ідентичність закінчення першого слова і початку другого.

Останім часом у багатьох випусках відеоблогерів ми чуємо слова як *hater* (люди, які образливо висловлюються про інших блогерів та зневажають їх), *hipe*, *hiping* (здобуття слави на просторі соціальних мереж) – ці неологізми можна почути не лише у англійських блогерів так і у французьких чи українських, отже розповсюджуються вони завдяки Youtube неймовірно швидко та по всьому світу.

Австралійський відеоблогер *Troye Sivan* в своєму випуску *READING MY JOURNAL* розповідає про те, що він вважає за краще *to veganise* (від *vegan* – вегетаріанець, *-ise* – продуктивний словотворчий афікс, є ознакою дієслова), яке перекладається як вживати в їжу блюдо, що містить компоненти тваринного походження, адаптоване для вегетаріанців [6].

Таким чином, з усього вищесказаного можна зробити висновок про те, що відеоблогери приносять в мову нововведення не тільки у вигляді сленгу і жаргону, який може бути зрозумілий лише у вузькому колі, а й намагаються розширити аудиторію, використовуючи цілком закономірні словотвірні форми. Безсумнівно, майбутнє мови нерозривно пов'язане з різними ЗМІ, в даному випадку з хостингом YouTube, і відеоблогери грають в цьому значну роль.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка: учеб. пособие. М.: Высш. шк., 1989. – 126 с.
2. Загнітко А. П. Основи дискурсології / А. П. Загнітко – Донецьк: ДонНУ, 2008. – 194 с.
3. Dawson S. Draw my life, 2013 [Электронный ресурс] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=q-F72tFju90>
4. Picone Michael D. Anglicisms, Neologisms and Dynamic French / Michael D. Picone – Philadelphia: John Benjamins North America, 1996. – 462 p.
5. Shirky Clay. Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations/ Clay Shirky – New York: Penguin Group, 2008. – 352 p.

6. SivanT. The Saddest Lyric I've Written, 2015 [Электронный ресурс] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VKplNTnlcoc>.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Голотюк

УДК 81 25: 811.111

Гула П. В.

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В ТЕКСТАХ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються особливості передачі комічного ефекту з огляду на вимогу досягнення адекватності перекладу. Серед досліджених проблем виокремлюються також основні функції комічного в дитячій літературі.

Ключові слова: комічне, спосіб перекладу, прийом перекладу, каламбур, адекватність перекладу.

The article deals with the peculiarities of the comic effect rendering from the perspective of preserving the translation's adequacy. Among the problems studied in the article are the main functions of comic effect in children's literature.

Key words: comic, translation procedures, translation techniques, means of translation, pun, adequacy of translation.

Передача комічного ефекту у художньому перекладі, зокрема у перекладі дитячої літератури, є актуальною проблемою сучасного перекладознавства, спрямованого на дослідження шляхів відтворення структурно-семантичних, функціонально-прагматичних і семіолінгвістичних особливостей оригіналу. За останні роки вітчизняні та зарубіжні вчені розглядали різні аспекти комічного: природу та психологію гумору, механізми його породження (Ю. Борєв, А. Карасик, А. Лук та ін.) [4, с. 18], однак проблемі відтворення комічного у процесі перекладу дитячої літератури присвячено лише декілька робіт (Г.С. Виноградов, Л.С. Виготський, Д.Д. Ніколаєв) [1, с. 263].

Особлива заслуга в області дослідження засобів і прийомів комічного на матеріалі художньої літератури належить польському досліднику Б. Дземідоку. У своїй роботі, присвяченій теорії комічного, хоча і не розглядає засоби комічного, проте відводить особливе місце дослідженню його форм і способів. Він виокремлює п'ять прийомів створення комічного: 1) видозміна та деформація явищ; 2) несподіваний ефект; 3) невідповідність у відносинах та між явищами; 4) уявне об'єднання абсолютно різнорідних явищ; 5) створення явищ, які по суті відхиляються від логічної або праксеологічної норми [2, с. 128].

У художньому дитячому творі всі прийоми комічного пов'язані з мовою, саме тому, що художній твір створюється на основі мовного матеріалу. Однак не всі прийоми комічного однаково пов'язані з лексичними і граматичними засобами мови. Наприклад, ситуативно обумовлена іронія, контраст, комічне перебільшення, применшення, манери непорозуміння, несподіванка, – всі ці прийоми знаходяться в меншій залежності від складових елементів мови.

До мовних засобів комічного входять фонетичні, лексичні, фразеологічні та граматичні засоби. Мовні засоби комічного охоплюють всі виражальні засоби мови, вони ідентичні із засобами, які використовуються в ліричних, епічних і драматичних творах.

Вивчення способів перекладу мовних засобів комізму на матеріалі дитячої літератури та їх критичний аналіз, безсумнівно, сприяє більш поглибленому, всебічному пізнанню

тексту оригіналу, художніх цінностей даного народу, а також розумінню його менталітету через художню культуру.

Гумор та комічність виконують багато функцій в розвитку дитини, і саме тому, дуже часто автори дитячих книжок застосовують комічні прийоми та засоби. Комічне та гумор в дитячій літературі виконує такі функції:

- А) розважальна;
- Б) дидактична;
- В) педагогічна;
- Г) психологічної інтеграції;
- Д) пізнавальна [5, с. 97].

Питання адекватного відтворення мовних стилістичних засобів, а також збереження стилю в перекладі, завжди були найважчими і найбільш дискусійними, особливо це яскраво знаходить своє відображення у дитячій літературі. Оскільки стиль як система охоплює всі аспекти мови, то передача в перекладі всіх його особливостей вимагає великих зусиль, що пов'язані з рядом труднощів. В дитячій літературі це зумовлено ще й обмеженими фоновими знаннями дитини, які необхідні для розуміння тих або інших прийомів та засобів створення комічного.

Реалізація комічного відбувається лише за наявності реципієнта (дитина), оскільки комічне тісно пов'язане з соціумом. Іноді буває важко передбачити реакцію дитини на ту або іншу комічну ситуацію в рамках одної культури та мови, але це стає навіть ще важче, коли ми розглядаємо комічне в різних культурах, мовах та історичних періодах. Тому можна зробити такий висновок, що адекватно переданий комічний засіб або прийом є повним успіхом перекладача. Мінімізація втрат, в тому числі при перекладі гумору в дитячій літературі, можлива. Проте, нажаль, досить часто перекладачі стикаються з такими типами проблем:

1. Повне або часткове зникнення комічного як результат:
 - а. об'єктивної неможливості перекладу;
 - б. нерозуміння або неуваги з боку перекладача;
 - в. свідомого рішення перекладача.
2. Зміна типу комічного та/або технології його створення щоб:
 - а. адаптувати оригінал для сприйняття представником іншої культури;
 - б. прикрасити текст.
3. Додавання перекладачем гумору від себе.
4. Незапланований комізм абсурдного перекладу [5, с. 104].

Неможливість адекватного перекладу найчастіше пов'язана з різними типами лінгвістичного гумору такими як каламбури, спунерізми та слова-портмоне. Джон Шмітц, наприклад, вважає, що «лінгвістичний гумор» є найбільш складним для перекладу у порівнянні з «універсальним» або «культурним» гумором [5, с. 152]. Досить часто засобом перекладу гри слів виступає компенсація, замінюючи каламбури, які не виконують їх первісну функцію і може бути незрозумілими для реципієнта, якщо будуть перекладені буквально.

Причинами труднощів відтворення комічного в дитячій літературі є розбіжність семантичних структур слів в різних мовах, розбіжність конотативних компонентів їх значень, розбіжність обсягу фонових знань у носіїв різних мов. Ідеального перекладу комічного твору, абсолютно адекватного відносно оригіналу в його прагматичному аспекті, бути не може. Тому переклад дитячої літератури з елементами комічного має особливу специфіку. Вона полягає в тому, що перекладач повинен розуміти, відчувати і вміти перекладати текст, щоб дитина-читач на своєму дитячому рівні сприйняття змогла зрозуміти комічний ефект, закладений автором.

Розглянемо приклад відтворення каламбуру у повісті Л. Керрола «Аліса в країні чудес». Так, каламбур Керрола «*We called him Tortoise because he taught us*» у перекладі М. Демурової набуває такого вигляду: «*Ми звали его Спрутиком, потому что он всегда ходил с*

прутиком». Використавши назву іншої морської тварини, перекладач зберегла особливості прийому, заснованого на авторської етимології – один з поширених прийомів створення каламбуру у дитячих творах. Заміна не торкнулася змісту розповіді і дозволила зберегти всі провідні і якісні компоненти прийому.

Б. Заходер утворив іншу етимологію, побудовану на слові «Пітон», попередньо зв'язавши його з вигаданим «змійним» рядом:

«Морской змей – удав – питон – питонцы». «Он был Питон. Ведь мы его питонцы» [3, с. 72]. У переклад Б. Заходера внесено більше змін, ніж у перекладі М. Демурової, головне – функціонально адекватна інформація прийому збережена.

Попри розбіжності в семантичному наповненні каламбуру мови перекладення у двох наведених вище перекладах, пошук функціональних еквівалентів йшов аналогічним шляхом. У створенні подібних еквівалентів у нагоді в перекладача стають трансформації.

Якщо ж адекватно відтворити каламбур мовою перекладу не вдається, каламбур вилучається, аби не привести до порушення норм мови перекладу, до створення безглузлого контексту. Цей прийом має назву «нейтралізація».

Іноді буває, що перекладач проявляє недбалість, не помічаючи, або не вважаючи за потрібне помічати гумор оригіналу. Це подекуди приводить до зміни загальної тональності твору. Нарешті, перекладач може цілком свідомо випустити деякі пасажі, які з різних причин здаються йому зайвими.

Іншим варіантом перетворень є зміна типу комічного. Інколи стилістичні підстановки відбуваються стихійно. Але основною причиною є свідоме намагання перекладача:

- адаптувати оригінал для сприйняття представником іншої культури;
- розкрити власний літературний талант.

Отже, важливо правильно передати комічний ефект, щоб зберегти основну мету автора і вміло адаптувати її при перекладі. Успіх перекладача текстів дитячої літератури безпосередньо залежить від його знань лексичних і фразеологічних одиниць, розуміння лінгвокультурних особливостей, оволодіння прийомами та засобами перекладу комічного, а також бездоганне знання особливостей їх використання саме в перекладі дитячих комічних текстів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виноградов Г.С. Белоусов А.Ф. Детская сатирическая лирика. Детские тайные языки. – М.: Ладомир, 1998. – 742 с.
2. Дземидок Б.О. комическом: монография. – М.: Прогресс, 1990. – 223 с.
3. Заходер Б.В. Алиса в Стране Чудес. – М.: Лабиринт, 2018. – 168 с.
4. Карасик А.В. Лингвокультурные характеристики английского юмора: автореф. дисс. ... канд. фил. наук. – Волгоград, 2001. – 23 с.
5. Schmitz J.R. Humor as a pedagogical tool in foreign language and translation // International Journal of Humor Research. – 2002. – 15 (1). – P. 94 – 157.

Рекомендує до друку науковий керівник старший викладач О.М. Шапошник

УДК 81'25 : 811.11

Демчинська О.П.

ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ РЕДАГУВАННЯ НЕХУДОЖНІХ ТИПІВ ТЕКСТІВ

Статтю присвячено виявленню особливостей редагування нехудожніх типів текстів. У дослідженні з'ясовано ключові ознаки нехудожніх типів текстів, виокремлено етапи їх редагування та встановлено магістральні завдання їх редактора.

Ключові слова: редагування, типи текстів, нехудожні тексти, етапи редагування.

The article focuses on revealing the peculiarities of editing non-fiction texts. The key characteristics of non-fiction texts have been established, the stages of editing texts and the main tasks of the editor have been highlighted.

Key words : editing, text types, non-fiction texts, stages of text editing.

Редагування тексту – це своєрідний вид літературної діяльності, в процесі якої редактор завжди вирішує творчі завдання, але, водночас, виступає у ролі дослідника. Редагування визначають як перегляд (іншими словами аналіз, контроль) і виправлення повідомлень. На думку більшості дослідників предметом редагування є приведення об'єкта редагування у відповідність до чинних у певний час і конкретному суспільстві норм, а також його творча оптимізація, метою якої є отримання заданого соціального ефекту. Процес редагування полягає у перевірці інформації з метою удосконалення або виправлення її структури, змісту, відповідності, завершеності, логічної послідовності, методів презентації [2, с. 1–2]. **Метою** нашого дослідження є з'ясувати теоретико-методологічні засади особливостей редагування нехудожніх типів текстів. **Об'єкт** вивчення становлять нехудожні типи текстів (економічні, юридичні, медичні). **Предметом** вивчення постають особливості редагування економічних, юридичних та медичних текстів.

Редагування складається з двох повністю рівноправних процедур: аналізу (контролю) та виправлення (реконструкції) авторського оригіналу. Стосовно цих процедур можна сказати, що аналіз (контроль) – це процедура пошуку, фіксації та локалізації помилок у повідомленні, а виправлення (реконструкція) – це процедури видалення у повідомленні помилок, виявлених у процесі контролю [4, с. 8].

Редактор повинен досягати вказаної мети шляхом виконання низки завдань:

- верифікація повідомлень. Встановити, в якому відношенні до дійсності перебуває інформація повідомлення. Проте редактор ніколи не може перевіряти абсолютно всі подані автором твердження, інакше, контролюючи їх, він сам стане автором повідомлення. Тому завдання редактора значно вужче – перевірити істинність найважливіших тверджень;
- адаптація повідомлень. Пристосувати мову та інформацію до мови й тезаурусу тої групи реципієнтів, для якої воно призначене;
- локалізація повідомлень, тобто пристосування до місця;
- нормалізація повідомлень;
- інтерпретація повідомлень, тобто коментарі до потенційно незрозумілих реципієнтові або навмисних відхилень від норми;
- уніфікація або урізноманітнення (стандартизація) повідомлень;
- етизація та естетизація повідомлень [4, с. 7].

Процес редагування та перевірки можна поділити на такі етапи:

1) ознайомлення з текстом оригіналу та перекладу, що включає в себе сканування тексту, яке спрямоване на визначення тематики, стилістичних особливостей, якості вжитої у документі мови; ідеї щодо можливостей покращення тексту.

2) звірення тексту перекладу з вихідним текстом, а це послідовна, ретельна перевірка відповідності кожного слова, кожної фрази перекладу вихідному тексту, єдності використаної термінології, логіки викладу, а також порівняння смислового значення. Даний етап включає в себе роботу зі словниками, довідниками, мережею Інтернет, консультації колег та спеціалістів тієї чи іншої галузі. Редактору необхідно мати лист для нотаток, де б зазначались власні назви, термінологія, а також помилки та виправлення, що дасть змогу забезпечити однорідність вжитої термінології.

3) внесення смислових і стилістичних правок; перевірка тексту на наявність граматичних, орфографічних, пунктуаційних, синтаксичних та ін. помилок. Виправити помилку недостатньо, адже необхідно узгодити все речення, перевірити його завершеність, не забувати при цьому про індивідуальний стиль перекладача.

4) завершальний етап – порівняння попереднього тексту з його новим варіантом, остаточно перевірка тексту художнього стилю мають окремі тексти розмовного та публіцистичного стилю[2, с. 2].

При перекладі нехудожніх текстів вимагається найбільш повна передача інформації, досягнення максимальної еквівалентності.

За словами М.П. Брандес та В.І. Провоторова, науково-технічний функціональний стиль є інформаційним простором функціонування науково-технічних текстів, це глобальне інформаційно-функціональне поле, в якому діють численні науково-технічні жанри.

До перекладу нехудожніх текстів можна віднести: науково-технічний переклад (переклад науково-технічних текстів і документації); суспільно-політичний переклад (переклад суспільно-політичних текстів); військовий переклад (переклад текстів військової тематики); юридичний переклад (переклад текстів юридичного характеру); побутовий переклад (переклад текстів розмовно-побутового характеру), економічний (документація, економічні статті), медичний переклад.

Нехудожні тексти визначаються більшою інформативністю, докладністю і відсутністю художньої образності.

До основних ознак художньої і нехудожньої комунікації належать:

- присутність/відсутність безпосереднього зв'язку між комунікацією і життєдіяльністю людини;
- відсутність/наявність естетичної функції;
- експліцитність/імпліцитність змісту (відсутність/наявність підтексту);
- установка на однозначність/неоднозначність сприймання;
- установка на відображення реальної/нереальної дійсності (художні тексти представляють не модель реальної дійсності, а свідомо конструйовані можливі моделі дійсності) [5].

Наприклад, функції юридичних текстів вимагають граничної точності, яка досягається, насамперед, використанням термінів, як широко розповсюджених, так і вузькоспеціальних. Терміни найчастіше позначають:

- найменування документів;
- найменування осіб за професією, станом, виконуваною функцією, соціальним станом;
- процесуальні дії і т.д [5].

Оскільки нехудожні типи текстів характеризуються вмістом термінів, відсутністю образності та наявністю підтексту, редактор повинен володіти термінологією певної галузі, проаналізувати та реконструювати авторський оригінал з урахуванням текст-типологічних особливостей текстів економічної, політичної та медичної тематики.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Брандес М.П., Провоторов В.И. Предпереводческий анализ текста (для институтов и факультетов иностранных языков). – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 224 с.
2. Гула Є.А. Редагування як один з головних чинників якісного перекладу // Матеріали Всеукраїнського щорічного науково-практичного семінару з питань практики перекладу та підвищення конкурентоспроможності перекладацьких послуг. – К.:2005. – 3 с.
3. Партико З.В. Загальне редагування: нормативні основи: Навчальний посібник. – Л.: ВФ Афіша, 2006. – 416 с.
4. Ребрій О.В. Основи теорії редагування перекладів: конспект лекцій. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 88 с.
5. Типи і різновиди текстів. Форми представлення авторства в художньому і нехудожньому текстах. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/6342349/page:4/#8>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.О. Цапів

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядаються питання перекладу технічних текстів, а саме у сфері програмування.

Ключові слова: мова програмування, способи і прийоми перекладу, англомовні запозичення, ІТ-термінологія.

The article deals with some issues of translating technical, in particular, programming texts.

Key words: programming language, translation methods and techniques, pragmatic adaptation, English borrowings, IT terminology.

Науково-технічні переклади завжди відігравали значну роль у поширенні знання. Однак сьогодні прогрес настільки швидкий, що кількість текстів, які необхідно перекласти, збільшується, і потреба у якісному перекладі зростає. Під час перекладу таких текстів можуть виникати різноманітні труднощі, пов'язані з термінологією і культурними реаліями. Тема перекладу термінології у перекладознавстві розглядалася у контексті перекладу різних лексичних одиниць у цілому, як, наприклад, у роботах В.Н. Комісарова, або у контексті певного мовного стилю, як, наприклад, у роботах В.М. Лейчика, присвячених перекладу науково-технічних текстів, у той час, як термінології різних сфер діяльності продовжують привертати до себе все більше уваги вчених-теоретиків перекладу. Це обумовлено розвитком і поширенням наукового знання у міжнародній спільноті і, відповідно, різних термінологій, які відіграють критично важливу роль у цьому процесі. Однак, у результаті того, що даний процес відбувається доволі стрімко, інформація накопичується швидше, ніж її встигають обробити – іншими словами, вчені не встигають розглянути всі наявні термінології та усі їх аспекти, що пояснює поки що невелику кількість робіт, присвячених особливостям перекладу окремих термінологій. Вивчення перекладу окремих термінологій, таким чином, стає актуальним завданням для теорії і практики перекладу.

Мета дослідження полягає у виявленні сучасних тенденцій перекладу термінів у сфері інформаційних технологій.

Мова програмування – один з найменш вивчених об'єктів у сфері технічного перекладу. Переклад таких текстів – доволі складна сфера творчої діяльності, де професійне виконання роботи гарантує лише якісно підготовлений спеціаліст [4, с. 132]. Існують різні методи технічного перекладу. Вибір того чи іншого способу більшою мірою залежить від побажань замовника. У зв'язку з тим, що навіть перекладач, який знає мову оригіналу бездоганно і володіє необхідними знаннями, не в змозі перекласти технічний текст достовірно, виникає необхідність у редагуванні такого перекладу. Саме тому у теорії перекладу було розроблено процес, що складається із чотирьох етапів:

- переклад вихідного тексту перекладачем;
- редакція, що робить сам перекладач чи інший редактор;
- верифікація, під час якої приділяється увага відповідності тексту перекладу оригіналу;
- стилістична редакція [3, с. 37].

М. Мілковський у своїй статті пропонує керуватися наступними принципами редагування технічного тексту:

- принцип зрозумілості лексики;
- принцип синтаксичної правильності;
- принцип перевірки адекватності;
- принцип уникання макаронізмів;
- принцип вибору термінологічної бази [3, с. 45].

Однак, як стверджує автор, вказаний перелік не є беззаперечним і закінченим. Перекладач має керуватися цими правилами відповідно до характеру тексту, що перекладається.

Як вже згадувалося, для ефективності міжкультурної комунікації перекладачам і спеціалістам, що працюють з професійною лексикою, необхідно враховувати її специфіку. Однією з особливостей мови професійного спілкування у ІТ-сфері є розповсюджене вживання лексем з семантичною деривацією. Як приклад можна навести лексичну одиницю «**job**» (ім.), переклад: *завдання*; тлумачення терміну: *заданий об'єм розрахунків, що виконується комп'ютером як один елемент роботи* [1, с. 282]. Дана лексична одиниця, окрім еквіваленту своєму значенню, має ще і його тлумачення, що, у випадку з професійною ІТ-сферою, не є рідкістю: «**cropping**» (ім.), переклад: *кадрування*; тлумачення терміну: *зміна розміру без зміни зображення* [1, с. 80]; термін «**family**» (ім.), переклад: *сімейство*; тлумачення терміну: *серія обладнання або програмного забезпечення, що має декілька спільних параметрів* [1, с. 195]. Під час перекладу цих лексичних одиниць з англійської мови українською і навпаки необхідно враховувати адекватність застосування прийомів перекладу.

Семантична деривація може слугувати причиною неточностей під час перекладу таких одиниць як, наприклад, «**walk**» (ім.), переклад: *обхід* [1, с. 270], тому слід приділяти особливу увагу роботі зі спеціалізованими словниками у сфері інформаційних технологій.

Значне місце займають скорочення. Наприклад, термін «**e-zine (ezine)**» (ім.) (скор. від *electronic magazine*), переклад: *електронний журнал*; тлумачення терміну: *цифрова публікація в Інтернеті, на електронній дошці оголошень або мережевій службі, найчастіше безкоштовна* [1, с. 194].

Слід зазначити, що у більшості випадків працівники ІТ-сфери вдаються до прийому транслітерації термінів під час перекладу українською мовою, чим без жодних підстав вносять в українську мову слова іноземного походження.

Під час вивчення спеціалізованої лексики варто звернути увагу на нові моделі частинимовних утворень, як, наприклад, «**.ini**» (ім.), переклад: *розширення імен файлів, що означають файли ініціалізації*; тлумачення терміну: *у таких файлах містяться налаштування користувача і установочна інформація про прикладну програму* [1, с. 260]. Необхідно зазначити, що нові словотворчі моделі у мові інформаційних технологій вносять суттєві «корективи» до традиційного уявлення про орфографію частин мови: наприклад, термін «**jDoc**» (ім.), переклад: *міжплатформенний інтерактивний формат для відображення, поширення і взаємодії з активними веб-сторінками* [1, с. 281]; «**peer-to-peer**» (ім.), переклад: *рівноправний клієнт мережі* [2, с. 208].

Для професійної лексики ІТ-сфери характерні нетипові для англійської мови закінчення частин мови: «**majordomo**» (ім.), переклад: *мажордом*; тлумачення терміну: *програма, що обслуговує список розсилки, – додає і видаляє із нього адреси* [1, с. 181]. Під час перекладу українською мовою даної лексичної одиниці надається перевага застосування перекладацького прийому скорочення для адекватної передачі її сенсу.

Зрощення також є однією з особливостей ІТ-мови: «**knowbot**» (ім.), переклад: *робот знань, що шукаю необхідну інформацію користувача* [2, с. 169].

У проблемному полі вживання термінології в ІТ-сфері розглядається адекватність передачі значення вже відомої лексичної одиниці. Так, лексема «**problem solving**» (ім.), і в ІТ-сфері перекладається як *рішення задачі*, однак знову необхідне тлумачення терміну: 1) *процес розробки і реалізації стратегії пошуку рішення задачі або перетворення мени бажаного стану у більш бажаний*; 2) *аспект штучного інтелекту, у якому рішення задачі виконується виключно програмним чином*. Тож слід звернути увагу на достатню варіативність даного терміну і контекстуальну обумовленість під час правильної передачі його мовою перекладу.

Як висновок можна зазначити, що для здійснення ефективної міжкультурної комунікації у сфері інформаційно-комунікаційних технологій важливо враховувати

особливості професійної лексики, адекватні прийоми перекладу, наявність у особи, що забезпечує міжкультурну комунікацію, фонових знань у сфері інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Англо-русский толковый словарь по вычислительной технике, пер. с англ. – М.: ЭКОМ Паблишерз; БИНОМ. Лаборатория знаний, 2007. – 591 с.
2. Колисниченко, А. Д. Англо-русский толковый словарь компьютерных терминов / А. Д. Колисниченко. – 2-е изд. (дополненное и переработанное). – Санкт-Петербург : Наука и Техника, 2008. – 280 с.
3. Miłowski M. Przekład tekstów informatycznych na język polski. Warszawa, 2012.
4. Voellnagel A. Jak nie tłumaczyć tekstów technicznych. Warszawa, 1974.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент К.С. Французова

УДК 811.111'42

Дудка К. О.

КОНЦЕПТ ХВОРОБА ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ДОМІНАНТА РОМАНУ Л. ОЛІВЕР «ДЕЛІРІУМ»

У статті виокремлюються мовні засоби, які актуалізують концепт ХВОРОБА в романі Л. Олівер «Деліріум» та встановлюється ядро-периферійна структура цього концепту.

Ключові слова: концепт, номінативне поле, ядро-периферійна структура концепту.

The article deals with language means that represent the concept of Disease in L. Oliver's novel "Delirium" and defines nuclear peripheral structure of the given concept.

Key words: concept, nominational field, nuclear peripheral structure.

Концепт є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики. А. Вежбицька наводить кілька визначень терміна «концепт». Вона описує концепт як об'єкт ідеального світу, що має ім'я, визначений за допомогою набору семантичних примітивів, що віддзеркалює специфічні культурно-зумовлені уявлення людини про дійсність. Вона тлумачить концепт з точки зору логіки як цілісної сукупності суджень, у яких затверджуються відмінні ознаки об'єкта дослідження, ядром якого є судження про найбільш загальні та істотні ознаки цього об'єкта [1, с. 549]. В. І. Карасик позначає концепти як «ментальні утворення, які становлять значущі осмислювані типізовані фрагменти досвіду, які існують в пам'яті людини», складне ментальне утворення, у складі якого виділяють поняттєву, образно-перцептивну та ціннісну сторону, фрагмент життєвого досвіду людини [2, с. 107].

Метою статті є виявлення мовних репрезентантів концепту ХВОРОБА в романі Л. Олівер «Деліріум».

Цей роман належить до літературної категорії *young adult* та зображує людей, які живуть в атмосфері штучно створеного страху заразитися смертельною хворобою – коханням. Це почуття змушує страждати та боятися, воно робить людину нещасною та безсилою. Таким чином, концепт ХВОРОБА є одним із домінантних концептів роману.

У контексті нашого дослідження концепт ХВОРОБА має структуру розгалуженого поля. Слідом за З. Д. Поповою та І. А. Стерніним, структура концепту описується за польовою моделлю: в ній виділяють ядро, яке утворює базові шари, і периферію концепту, що складає інтерпретаційне поле [3, с. 61].

Ядром концепту ХВОРОБА є номінативна одиниця *disease*, яка є його прямою номінацією та згадується у романі 50 разів: *"The devil stole into the Garden of Eden. He carried with him the disease – amor deliria nervosa – in the form of a seed. It grew and flowered into a*

magnificent apple tree, which bore apples as bright as blood” [4]. У наведеному уривку з роману концепт ХВОРОБА вербалізовано за допомогою номінативної одиниці *amor deliria nervosa* або *deliria*, що є науковим терміном на позначення небезпечної хвороби у творі. Ця назва походить з латинської мови як і всі медичні терміни, та використовується у наукових трактатах та посібниках у новому суспільстві.

На периферії номінативного поля концепту ХВОРОБА знаходяться лексичні одиниці, які можна поділити на тематичні групи за спільним семантичним компонентом: «Симптоми», «Частини тіла», «Різновиди хвороб».

До складу тематичної групи «Симптоми» входять номінативні одиниці, які описують симптоми кохання як хвороби: *anxiety* ‘тривога’; *pain* ‘біль’; *chemical and hormonal imbalances* ‘хімічний та гормональний дисбаланс’; *fear* ‘страх’; *preoccupation* ‘заклопотаність’; *difficulty focusing* ‘ускладнена здатність зосереджуватися’; *dry mouth* ‘сухість у роті’; *perspiration* ‘потовиділення’; *sweaty palms* ‘спітнілі долоні’; *dizziness* ‘запаморочення’; *disorientation* ‘дезорієнтація’; *racing thoughts* ‘швидка зміна думок’; *impaired reasoning skills* ‘ослаблена здатність до міркування’; *euphoria* ‘ейфорія’; *hysterical laughter* ‘істеричний сміх’; *heightened energy* ‘підвищена енергійність’; *periods of despair* ‘присупи відчаю’; *changes in appetite* ‘зміни апетиту’.

Тематична група «Частини тіла» представлена номінативними одиницями *veins* ‘вени’; *blood* ‘кров’; *heart* ‘серце’; *mouth* ‘рот’; *palms* ‘долоні’; *chest* ‘груди’; *throat* ‘горло’; *stomach* ‘шлунок’; *brain* ‘мозок’; *ribs* ‘ребра’; *skin* ‘шкіра’; *elbow* ‘лікоть’; *hand* ‘рука’; *cheek* ‘щока’.

Номінативні одиниці *stress* ‘стрес’; *heart disease* ‘захворювання серця’; *depression* ‘депресія’; *hypertension* ‘гіпертонія’; *insomnia* ‘безсоння’; *bipolar disorder* ‘біполярний розлад’; *madness* ‘божевілля’; *lethargy* ‘летаргія’; *paranoia* ‘параноя’; *emotional or physical paralysis (partial or total)* ‘емоційний або фізичний параліч (частковий або повний)’ репрезентують тематичну групу «Різновиди хвороб», що входить до складу номінативного поля концепту ХВОРОБА.

Отже, концепт ХВОРОБА у романі Л. Олівер «Делірійум» має польову структуру. В ядрі номінативного поля концепту знаходиться номінація *disease* та латинський термін *amor deliria nervosa* або *deliria*, натомість інші номінативні одиниці на позначення хвороб, їх симптомів та різновидів репрезентують периферію номінативного поля концепту ХВОРОБА.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М., 1999. – 654 с.
2. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков. – М. : Наука, 1996. – 298 с.
3. Попова З. Д. Язык и сознание : теоретические разграничения и понятийный аппарат / З. Д. Попова, И. А. Стернин // Социальная психолінгвістика. – М. : Лабиринт, 2007. – 336 с.
4. Oliver L. Delirium [Електронний ресурс] / L. Oliver. – Режим доступу : <http://fb2.booksgid.com/socialnaya-fantastika/94434-loren-oliver-delirium.html>.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.О. Заболотська

ПОМ'ЯКШУВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ЕВФЕМІЗМІВ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЧЧИНИ

У статті розглядаються політичні евфемізми та їх функції пом'якшення висловлювання. Дослідження було проведено на матеріалі сучасної німецької політичної преси.

Ключові слова: евфемізми, функції пом'якшення, політична преса, дискурс.

The article deals with political euphemisms and their functions of mitigating the utterance. The research was conducted on the material of the modern German political press.

Key words: euphemisms, functions of softening, political press, discourse.

Евфемістична пом'якшувальна функція активно застосовується німецькими журналістами у публікаціях політичного спрямування. Декілька десятиліть використання евфемізмів безпосередньо пов'язане з таким явищем, як політична коректність. Політкоректність стосується не стільки змістовності, скільки коригування мови для досягнення більшої етичності висловлювання. Політично коректні ідеї часто висловлюються пом'якшеними виразами, тобто за допомогою евфемії [1, с. 207].

«*Seit 2014 stehen sich die ukrainische Armee und die von Russland unterstützten Milizen des Donbass gegenüber*» [4]. (З 2014 року українська армія і ополчення Донбасу, підтримуване Росією, протистоять один одному) [тут і далі переклад наш – С.Т.]. У наведеному уривку німецький журналіст Тіль Майер у своїй статті «*Leben im Kriegsgebiet Donbass Granaten im Gemüsegarten*» говорить про те, що Росія надає зброю та відряджає на територію Донбасу своїх спеціалізованих військових, при цьому він використовує словосполучення «*Milizen des Donbass*». В даному випадку цей вираз евфемістичного характеру, що має ефект пом'якшення.

Розглянемо наступний приклад: «*Das ist eine These für ein mögliches Szenario, und es ist sicher richtig, dass fortdauernde Schwächungen der transatlantischen Beziehungen, die die Schwächung von Normen, Werten, Prinzipien und internationalen Institutionen durch Trump einschließt, im Sinne der russischen Führung sind*». («Ясно, що тривале ослаблення трансатлантичних відносин Трампом, яке включає в себе ослаблення норм, цінностей, принципів і міжнародних інститутів, підходить російському керівництву») [3].

У статті «*Russland ist als Feindbild der Nato zurückgekehrt*» газети «*Frankfurter Allgemeine Zeitung*», що проаналізована нами, мова йде про саміт НАТО 2018. Головним питанням є: яку роль відіграє Росія, яка в цьому році не представлена?

У наведеному вище уривку відомий німецький політолог Штефан Майстер використовує евфемізм-пом'якшення «*fortdauernde Schwächungen der transatlantischen Beziehungen*», говорячи про те, що Москва хоче заново вибудувати відносини з Заходом, отримати іншу роль в європейській безпеці і зацікавлена в тому, щоб американці пішли з Європи.

Назва статті також може містити евфемізм пом'якшувального характеру. Наприклад, «*Flüchtlinge zurück nach Syrien: Die deutsche Illusion*». («Повернення біженців до Сирії – ілюзія») [2]. Даний евфемізм демонструє, що німецький народ вже втомився від присутності такої кількості мігрантів з Сирії. Більша кількість біженців не хочуть повертатись на батьківщину, мотивуючи відсутністю: домівок, внаслідок їх розрушення; роботи, яка б дала можливість заробити на життя та під страхом бути вбитими або отримати каліцтво. Адже, Сирія розрушена так само, як і Німеччина після Другої світової війни.

Отже, німецькі журналісти активно використовують функцію пом'якшення евфемізмів у своїх політичних статтях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пайонкевич Х.П. Лінгвістичний феномен «евфемізм» та його функції [Текст] / Х. Пайонкевич // Одеський лінгвістичний вісник. – 2014. – № 1. – С. 206 – 209.
2. Hermann Reiner. Flüchtlinge zurück nach Syrien: Die deutsche Illusion [Electronic resource] / Reiner Hermann // Frankfurter Allgemeine Zeitung. – Electronic data. – [Frankfurt am Mein: Frankfurter Allgemeine Zeitung GmbH, 2018]. – 05.04.2018. – Mode of acces: [http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/stefan-meister-im-interview-ueber-putin-trump-und-die-nato-15684340.html?printPagedArticle=true#pageIndex_0_\(viewed on July 20, 2018\)](http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/stefan-meister-im-interview-ueber-putin-trump-und-die-nato-15684340.html?printPagedArticle=true#pageIndex_0_(viewed on July 20, 2018)). – Title from the screen.
3. Illner Marie. Russland ist als Feindbild der Nato zurückgekehrt [Electronic resource] / Marie Illner // Frankfurter Allgemeine Zeitung. – Electronic data. – [Frankfurt am Mein: Frankfurter Allgemeine Zeitung GmbH, 2018]. – 11.07.2018. – Mode of acces: [http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/stefan-meister-im-interview-ueber-putin-trump-und-die-nato-15684340.html?printPagedArticle=true#pageIndex_0_\(viewed on July 20, 2018\)](http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/stefan-meister-im-interview-ueber-putin-trump-und-die-nato-15684340.html?printPagedArticle=true#pageIndex_0_(viewed on July 20, 2018)). – Title from the screen.
4. Mayer Till. Leben im Kriegsgebiet Donbass Granaten im Gemüsegarten [Electronic resource] / Till Mayer // Spiegel online. – Electronic data. – [Hamburg: SPIEGEL-Verlag Rudolf Augstein GmbH & Co. KG., 2018]. – 23.01.2018. – Mode of acces: [http://www.spiegel.de/politik/ausland/ukraine-die-eisernen-babuschkas-reportage-aus-em-donbass-a-1188115.html \(viewed on July 24, 2018\)](http://www.spiegel.de/politik/ausland/ukraine-die-eisernen-babuschkas-reportage-aus-em-donbass-a-1188115.html (viewed on July 24, 2018)). – Title from the screen.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.М. Солдатова

УДК 81'23 : 811.11

Зубенко Д. С.

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ТЕКСТОВИХ СВІТІВ

Статтю присвячено дослідженню моделювання текстових світів у психолінгвістичному вимірі. Схарактеризовано основні теорії вивчення текстових світів та способи їх моделювання.

Ключові слова: текстові світи, моделювання, психолінгвістичний вимір.

The article focuses on revealing the peculiarities of modelling the text-worlds in a psycholinguistic dimension. The main tendencies of text world's theories and the ways of their modeling have been foregrounded.

Key words: text worlds, modelling, psycholinguistic dimension.

Теорія текстових світів знаходиться у центрі уваги науковців в аспектах літературознавства, гендерної лінгвістики, текстової семантики та психолінгвістики зокрема. Психолінгвістика сформувавшись як окрема дисципліна в середині ХХ століття, вивчає особливості впливу слова на реципієнта, процеси породження висловлювань. Ця наука допомагає зрозуміти закономірності сприймання, розуміння, уваги та внутрішнього стану слухачів (Ф. де Соссюр, Л. Виготський, О. Лурія та ін.) [4].

Перш за все психолінгвістика вивчає мову як феномен психіки і мислення людини. З точки зору цієї науки, мова існує в тій мірі, у якій існує внутрішній світ комуніканта, слухача, письменника й читача. Вона входить до кошика дисциплін, що вивчають соціальні комунікації, зокрема оформлення і передачу знань [4].

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні особливостей моделювання текстових світів у психолінгвістичноу вимірі. **Об'єктом** вивчення слугують текстові світи. **Предметом** дослідження постають засоби моделювання текстових світів з позиції психолінгвістики.

Якщо лінгвістика визначає текст як «реально висловлене (написане) речення або сукупність речень, які можуть слугувати матеріалом для спостереження фактів даної мови», то в психолінгвістиці його характеризують як «опредмечену форму акту комунікації, мінімально необхідними компонентами якої є предмет комунікації, автор і реципієнт».

У психолінгвістиці текст розглядається в руслі конкретної комунікації, при цьому форма і зміст текстів визначаються психолінгвістичними особливостями учасників комунікації [4].

Однією із магістральних проблем у психолінгвістиці стає дослідження особливостей сприймання і розуміння як окремих повідомлень, так і цілих текстів. Учені наголошують на складності та багатоплановості цих процесів, а також указують на їх тісну взаємодію.

Сприймання – це психічний процес відображення людиною предметів і явищ у цілому, у сукупності всіх.

Для науковців у галузі психології та психолінгвістики текст виступає важливим об'єктом вивчення, тому що він дозволяє досліджувати проблеми мовної свідомості – внутрішнього процесу планування й регуляції зовнішньої діяльності за допомогою мовленнєвих засобів. Саме за допомогою тексту можна вивчати людину – мовну особистість і її мовну картину світу. Психолінгвістика вивчає тексти як цілісний «образ світу» автора, який надалі сприймається реципієнтами на певних об'єктивних та суб'єктивних умовах [2].

Сучасна психолінгвістика налічує близько 300 визначень поняття «текст». Одне з найбільш влучних визначень належить лінгвісту І.Р. Гальперіну «Текст – це твір мовленнєвотворчого процесу, що володіє завершеністю, об'єктивований у вигляді письмового документу, твір, що складається з назви (заголовка) і низки особливих одиниць (надфразових едностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, який має певну спрямованість і прагматичну настанову».

Опираючись на думку вчених, можна зробити висновок про те, що реципієнт адекватно інтерпретує текст тільки в тому випадку, коли проекція текстів, читача і автора максимально наближені одна до одної [2].

Осміслено читаючи художній чи науково-популярний текст, людина разом з героями проживає їхнє життя, шукає відповіді на різноманітні питання, що часто сприяє вирішенню її особистих проблем. За одностайною думкою багатьох вчених, наприклад Є.А. Пасічника, сприймання художньої літератури визначається не тільки об'єктивними даними конкретного твору (зміст, ідея, система художніх образів, композиція, манера описів і побудова діалогів тощо), а й суб'єктивними, тобто психічним складом, життєвим досвідом, переконаннями, смаками й уподобаннями читача.

Дійсно, під час прочитання художнього твору можна помітити, що його об'єктивний зміст взаємодіє з певною суб'єктивністю у засвоєнні його читачем. Художній твір не зразу можна легко осміслений через те, що за своїм змістом він багатогранний та багатомірний [4].

Якщо розглядати питання теорії можливих світів (далі МС), то можна помітити, що це сучасна адаптація вчення Г.В. Лейбніца, яку розробили філософи аналітичної школи С. Кріпке, Д. Льюїс, Н. Решер, Я. Хінтікка як засіб для вирішення проблем формальної семантики. Основним положенням теорії є положення про те, що реальність представляється як окремих всесвіт, який складається з великої кількості різноманітних елементів. У цьому всесвіті вибудована відповідна ієрархія (створений складний елемент, який є центром системи по відношенню до всіх інших простих елементів). Утворена структура відома як «модальна система» або «М–модель» («Modal system» або «M–modal»). Реальний світ (the actual world) виступає центральним елементом, а все, що знаходиться поза його межами, належить до МС (possible worlds). Будь-який МС повинен бути пов'язаний з центром, тобто реальним світом, за допомогою певного доступного зв'язку (accessibility relation). Так, межа між можливим та неможливим світами залежить від інтерпретації поняття «доступності» (accessibility).

У теорії можливих світів також висувається ідея нескінченної множини світів, які можуть взаємодіяти між собою, що дає можливість кожному МС бути пов'язаним із певною кількістю інших різноманітних світів. Таким чином, виокремлюють дві моделі МС: нецентровану та центровану. Перша модель встановлює рівноправний статус всіх МС без загальної інтегруючої ролі реального світу, який є рівноправним членом системи та являє собою відображення фрагментів різних світів. Друга передбачає центральність, домінування реального світу й альтернативність та периферійність МС як різних версій реального світу. У філософії поняття МС використовують для того, щоб описати світ як багатогранну модальну структуру, до складу якої входять підсистеми інших світів різного ступеня доступності до реального світу, в якому вони перебувають [1].

«Можливі світи» – ментальні утворення, які співіснують у текстовому всесвіті у формі своєрідної мозаїчної структури, яка інтегрує в собі кілька текстових світів, які в процесі взаємодії складають єдине ціле. Вивчення «можливих світів» з точки зору їхніх суб'єктів у постмодерному дискурсі дозволяє виділити світ автора – творця художнього універсуму, світи персонажів, які зберігають свою індивідуальність і специфічність, світ читача, який є невід'ємним учасником постмодерного дискурсу. Між світами оповідача та персонажа міститься ще безліч інших світів, починаючи зі світу окремого персонажа і завершуючи так званими композиційно-тематичними світами художнього дискурсу, що також значною мірою впливають на формування світів персонажів [3].

У сучасних дослідженнях мовної картини світу, гіпотеза лінгвістичної відносності, висувається такими авторами як Е. Сепір, Б. Уорф, Л. Вайсгербер та ін. У концепції Е. Сепіра – Б. Уорфа наголошується на сприйнятті світу, оточуючої дійсності з позиції мови, що узгоджується з лінгвістичною традицією її опису. Завдяки мові світ, що становить «пошук відчуттів, хаос сприйнятих», впорядковується. У процесі пізнання активізується роль мови та її специфічних властивостей, формується мовна картина світу як лінгвістична інтерпретація буття. Через словесні образи та мовні моделі, що відіграють роль особливих форм пізнання та осмислення реальності, відбувається специфічне лінгвопоетичне моделювання світу.

Словесний образ поєднується з понятійним, лінгвістичне конструювання світу з логічним його відображенням, вносячи свої корективи і доповнення в мисленнєві відображення реальності, створює передумови для відтворення більш повної та всебічної картини оточуючої дійсності у людській свідомості [6].

Поняття «можливий світ» визначається, за Я. Хінтіккою, як можливий стан речей або як можливий напрямок розвитку подій по відношенню до суб'єкта, що знаходиться в реальному світі і проектує своє «я» в інші розумові простори. Оскільки між реальним, а в тексті художнього твору – квазіреальним, – та можливим світом є певна межа, «вхід» до цього світу маркований спеціальними мовними засобами або знаками. Ментальний світ, матеріалізований у такому мовному знаку, названо семантикою можливих світів. Феномен можливих світів нерозривно пов'язаний з поняттям текстового простору, зокрема, у нашому дослідженні, художнього простору літературного твору.

Теорію можливих світів досить продуктивно розробляли в своїх працях Л. Долежел, С. Кріпке, Д. Левіс, А. Прус і інші дослідники логіко-філософської проблематики [5]. Перспективним убачається вивчення засобів моделювання текстових світів у психолінгвістичному вимірі за допомогою комп'ютерних програм. Таке дослідження слугуватиме внеском у теоретичну та практичну розбудову комп'ютерної лінгвістики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александрук І.В. Роль теорії можливих світів у сучасній лінгвістиці [Електронний ресурс] – Рівне, 2012. – 3 с. – Режим доступу : http://megaling.ulif.org.ua/attachments/article/48/aleksandruk_tezisy.pdf
2. Глоба Л. Психолінгвістичні аспекти сприйняття і розуміння художнього тексту // Психологія особистості, 2011. – С. 132–137.

3. Миколайчук Н. Теорія можливих світів у художньому просторі новели ф. Кафки «Перевтілення» . – Кременець, 2014. – 27 с.
4. Овсієнко Л. Текст як об'єкт вивчення психолінгвістики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук – Переяслав-Хмельницький, 2014. – 24 с.
5. Хинтиikka Я. В защиту невозможных возможных миров // Логикоэпистемологические исследования. – М.: Прогресс, 1980. – С. 228–242.
6. Хом'як О. І. Мовна картина світу в функціонально-стилістичному дискурсі [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика, 2005. – Вип. 11. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2005_11_17

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.О. Цапів

УДК 811.111'42:821

Камінська О. О.

МЕТАФОРИЧНА НОМІНАЦІЯ КАНАДИ В АНГЛОМОВНИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Стаття присвячена проблемі метафоричної номінації як одного з найпродуктивніших засобів образної об'єктивзації образу Канади в англомовних поетичних текстах.

Ключові слова: образ Канади, метафора, англомовні поетичні тексти.

The article is devoted to the problem of metaphorical nomination as one of the most productive means of the figurative verbalization of the image of Canada in English poetry.

Key words: image of State, metaphor, English poetry.

На сьогодні, незважаючи на значну кількість лінгвістичних досліджень, присвячених проблемі номінації, питання щодо єдиного критерію розрізнення прямої та образної номінації залишається дискусійним. Однак більшість дослідників пов'язують образну номінацію із тропами – стилістично забарвленими номінаціями, які номінують денотат, який уже має найменування, і визначають його диференційні ознаки за допомогою додаткових і перенесених значень.

У корпусі досліджуваних англомовних поетичних текстів образ Канади об'єктивується номінативними одиницями, серед яких розрізняємо засоби прямої і образної номінації. Засоби прямої лексико-семантичної номінації називають Канаду або окремі її ознаки безпосередньо, без семантичної транспозиції, в той час як образна номінація Канади передбачає опосередковану номінацію об'єкта, коли номінативні одиниці мають переносне значення.

У проаналізованих поетичних текстах образна номінація Канади представлена різними видами тропів, зокрема, метафорами, епітетами, метоніміями, образними порівняннями і образними перифразами, які характеризують канадську державу в різних її проявах.

Найбільш продуктивним серед образних номінативних засобів, які вербалізують образ Канади в англомовних поетичних текстах, є метафора. Виявлені метафоричні номінації на позначення Канади є досить різноманітними за своїми морфологічними, синтаксичними і семантичними характеристиками. Зокрема, з позиції *морфологічного підходу*, з врахуванням частиномовної приналежності головного компонента метафори, виявлено іменникові, прикметникові і дієслівні метафоричні номінації досліджуваного феномену, наприклад, у фрагменті поетичного тексту *Hidden in wonder and snow, or sudden with summer / This land stares at the sun in a huge silence / Endlessly repeating something we cannot hear / Inarticulate,*

arctic / Not written on by history, empty as paper / It leans away from the world with songs in its lakes / Older than love, and lost in the miles [3] реалізовано відразу декілька дієслівних метафоричних номінацій канадської держави.

Семантичний підхід до класифікації метафоричних номінацій Канади передбачає визначення тематичного спрямування слова або конструкції, яка має переносне значення. У результаті проведеного аналізу виявлено, що образ Канади в англомовній канадській поезії отримує предметне, анімалістичне і антропоморфне втілення. Наприклад, у поетичних рядках *Canada, Canada, loyal and free! / Gem in Britannia's crown ever to be / Spreading broad pinions o'er matchless dominions / Canada! Mother! Our homage to thee!* [1] автором використовується відразу декілька різних за своїм семантичним значенням метафоричних моделей, зокрема, предметна метафора *gem* 'дорогоцінний камінь', анімалістична метафора *broad pinion* 'широке крило' і антропоморфна метафора *mother* 'мати'.

Синтаксичний принцип класифікації ґрунтується на визначенні типу конструкції, яка реалізує метафору у мовленні (слово, словосполучення, речення або цілий текст). Наприклад, у фрагменті поетичного тексту *Raise the flag, and with the banner / Shouts of triumph let us raise / Sons of Canada will guard it / And her daughters sing its praise* [2] виділені метафоричні номінації Канади представлені словосполученнями.

Отже, метафоризація є досить продуктивним образним засобом створення образу Канади у англомовних поетичних текстах. Метафоричні номінації, які об'єктивують досліджуваний образ, є різними за своєю структурою, граматичним вираженням і семантичним наповненням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Boulton H. Canada. URL: http://canadianpoetry.org/2013/12/17/poems-of-the-love-of-country/#_edn1
2. Nelson E.G. My Own Canadian Home. URL: <http://canadianpoetry.org/2014/06/20/raise-the-flag-and-other-patriotic-songs-and-poems/#myowncanadianhome>
3. Scott F.R. Laurential Shield. URL: https://canpoetry.library.utoronto.ca/scott_fr/poem2.htm

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.О. Заболотська

УДК 811.111'36:81-13

Капустюк А.С.

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ)

У статті досліджуються особливості функціонування та перекладу неологізмів в сучасній англійській мові. Схарактеризовано різні підходи до класифікації неологізмів.

Ключові слова: переклад, неологізм, неологізація, класифікація неологізмів.

The article investigates one the peculiarities of the functioning and translation of neologisms in contemporary English language. In the article it has been analysed different approaches to classification of neologisms.

Key words: translation, neologism, neologisation, classification of neologisms.

В даний час, в період стрімкого розвитку науки і техніки в англійській мові з'являються близько тисячі нових слів і значень на рік – більше, ніж у будь-якій мові світу. Це вимагає не тільки фіксації нових слів, їхнього дослідження, але й перекладу цієї лексики. Особливо багато неологізмів з'являються у пресі.

Дослідженням нової лексики та способів її перекладу займалися І.Р. Гальперін, В.С. Віноградов, В.І. Заботкіна, В.І. Карабан, В.М. Крупнов та ін.

Актуальність дослідження визначається відсутністю чіткого визначення статусу неологізмів і проблемою їх перекладу. Крім того, мова газет надає потужний вплив на мовне співтовариство і тим самим на сучасну загальнолітературну мову, що дозволяє використовувати газету як матеріал для вивчення процесів, що відбуваються в даний час в мовах світу.

Мета статті полягає у вивченні особливостей формування та функціонування неологізмів у сучасній англійській пресі і специфіки їх перекладу українською мовою.

Виникнення неологізмів являється одним із найважливіших шляхів збагачення словникового складу мови. Аналізуючи неологізми-скорочення в англійській соціальних мережах Сеньків О. наголошує, що за даними Каліфорнійської організації Глобального моніторингу мови (The Global Language Monitor), нове слово в англійській мові з'являється кожні 98 хвилин. Щороку від 800 до 1000 нових слів додаються до англійських словників. Редактори третього видання Оксфордського словника англійської мови, який має бути завершеним до 2037 року, стверджують, що швидкість включення нових слів до цього словника сягає близько 4000 слів на рік. У 2014 році до цього ж словника додано більше 2500 нових слів.

Мангушев С. зауважує, що така кількість неологізмів пояснюється не лише стрімким розвитком суспільства і технологій в ньому, а й наявністю різних варіантів англійської мови. Дослідження неологізмів останніх років показують, що збагачення лексичного складу мови відбувається, в основному, за рахунок власних ресурсів мови [5, с. 36].

У наш час англійське населення щодня утворює нові одиниці мови, за допомогою яких закривають прогалини у назвах нових предметів і явищ. На думку вченого, причинами створення неологізмів являються екстралінгвістичні та внутрішньолінгвістичні фактори. До екстралінгвістичних факторів науковець відносить стан суспільства, зміст суспільної свідомості, рівень суспільних потреб, досягнення у сфері культури, а також в області науки і техніки. Внутрішньолінгвістичні фактори, на думку фахівця, визначаються наявністю величезного мовного потенціалу оновлення мовних засобів. При цьому система словотвірних законів і правил має сильний вплив на творчу діяльність людей, які створюють нові слова. Вчений підкреслює, що неологізми повинні не тільки позначати нове явище чи феномен, а й підкорятись законам і правилам певної мови [5].

Швидке зростання кількості неологізмів зумовило потребу в їх класифікації. Проте, проблема класифікації неологізмів полягає в тому, що неологізмом вважається слово чи словосполучення, яке було створено недавно, використовується для позначення нового предмета чи явища і є невідомим для більшості людей, хоча і це визначення не є повним.

Мхитарян К. стверджує, що більшість авторитетних у цій галузі фахівців визнають актуальними наступні напрямки дослідження: проблема віднесення нового слова до неологізму; необхідність створення особливих словникових статей та позначок, що дозволяють позначати неологізми; нечіткість в стилістичній характеристиці неологізмів, а значить і в питанні про віднесення до неологізмів сленгових одиниць, професіоналізмів, термінів та інших пластів лексики [2, с. 38].

Аналіз наукової літератури виявляє різноманіття думок стосовно трактування терміну *неологізм*, бо у сучасному мовознавстві не існує єдності думок щодо лінгвістичного статусу неологізмів. Виникнення нових слів відбувається з геометричною прогресією, а необхідність їх опису зумовило виникнення *неології* – розділу мовознавства, який займається утворенням неологізмів у сучасних мовних системах [2].

Виникає необхідність дослідження неологізмів, так як дані мовні одиниці досить швидко переходять з пасивного словника в активний. На сьогодні вчені-лінгвісти пропонують декілька класифікацій неологізмів з врахуванням різних критеріїв. Головними класифікуючими ознаками є час виникнення неологізмів, спосіб їх появи (лексичні, семантичні неологізми), цілі утворення неологізмів і їх призначення в мові (номінативні, стилістичні неологізми), тип мовної одиниці (неолексеми, неофраземи, неосемеми) і ступінь їх новизни (абсолютні, відносні неологізми).

В українських та зарубіжних дослідженнях прийнято класифікувати неологізми за логіко-семантичними ознаками та за способами словотвору.

Пожилова В. звертає увагу на класифікацію фахівців Є. Розен та М. Степанова, які пропонують розрізняти три типи неологізмів за шляхом їхнього проникнення у мову: *власне неологізми* – слова, що вперше зафіксовані в мові. Вони володіють новизною форми і новизною значення; *новотвори* – слова, що відзначаються новизною форми. У них відомі вже морфеми виступають у незвичних поєднаннях, утворюючи слова із зовсім новим значенням; *семантичні неологізми* – слова, у яких нове значення передається формою, вже наявною у мові. Перші два типи неологізмів, підкреслює Пожилова В., являють собою слова, що володіють новою, не зареєстрованою в мові формою, новим звукорядом і новим морфемним складом. При цьому, лише власне неологізми володіють цією рисою абсолютно [3, с. 150].

За М. Булавіним неологізми поділяються на: *морфологічні, лексичні та стилістичні* [1].

Морфологічні неологізми – неологізми створені не на основі існуючих морфем, що нечасто зустрічаються в англійській мові: *"Gas", "Kodak"*.

Лексичні неологізми можуть бути створені наступними шляхами: шляхом словотвору на основі вже існуючого мовного матеріалу; в результаті набуття існуючим словом нового значення; шляхом запозичення слова з іншої мови, у деяких випадках, шляхом запозичення слів із діалектів у літературну мову. Так, наприклад, у *«The Hobbit at 80: much more than a childish prequel to The Lord of the Rings»* зустрічається неологізм *"Tolkienesque"* [1].

Дане слово є лексичним неологізмом, так як з'явилося в мові з виникненням нових реалій, а саме творів Джона Р.Р. Толкіна. The Oxford Dictionary дає нам таке значення для даного неологізму: *"oforreminiscent of the novels of J.R.R. Tolkien, especially with reference to the fantastical characters and dramatic and scapes that they portray"* [4]. Ми можемо зробити наступний висновок: коли який-небудь твір має схожі риси з романами Джона Р.Р. Толкіна, йому дається визначення *"tolkienesque"*.

Стилістичні неологізми створюються для вираження емоційно-естетичної оцінки існуючих понять. Такі новотвори називають *оказіоналізмами* – це мовленнєві одиниці, які утворюються за стандартними та новими словотвірними моделями, з характерним експресивним забарвленням та індивідуальним характером, які не вважаються неологізмами. Оказіоналізми зазвичай не входять в загальноновживану лексику, в цьому і полягає основна відмінність okazіоналізмів та неологізмів.

В залежності від типу неологізму та сфери його застосування потрібно вміти чітко визначати, аналізувати неологізми та добирати правильні перекладацькі конструкції. У першу чергу потрібно ознайомитися з контекстом та галуззю науки, до якої належить неологізм.

В перекладознавстві визначають такі головні види перекладацьких трансформацій: еквівалента або близьке до нього слово; транскрипція; транскрипція у поєднанні з описовим перекладом; буквальный переклад; калькування; описовий переклад; формування нового терміну або надання нового значення вже існуючим. Розглянемо вищезгаданий неологізм «Tolkienesque», який використовується в реченні *«These days, to call a modern fantasy novel Tolkienesque feels a little like faint praise»* [4]. Перекладацьке рішення для передачі даного речення українською мовою – *«Сьогодні, коли сучасний роман фентезі порівнюють з роботами Толкіна, це виглядає як слабка похвала»*. Ми бачимо, що використовується описовий переклад неологізму. В українській мові це слово не використовується, тому цей прийом перекладу є адекватним для розкриття значення слова.

Підсумовуючи, зазначимо, що зміни діяльного досвіду людини спричиняють з'яву нових та розширення старих фрагментів картини світу, що в свою чергу сприяє появи неологізмів. Як показує аналіз літератури, неологізми досить поширені у мові та знаходять своє відображення в нашому повсякденному житті. Особливо неологізацію ми спостерігаємо

в періодичі різної тематики (економічної, ділової, розважальної, молодіжних газетах та ін.), де неологізми створюють певний стилістичний ефект.

Передача неологізмів українською мовою здійснюється із залученням таких способів перекладу як: уподібнення, описовий переклад, калькування, транскрибування, транслітерація. Певні труднощі під час перекладу можуть становити, як неологізми, так і okazіоналізми, через відсутність прямих відповідників в українській мові. Слід зазначити, що при перекладі неологізмів багато залежить від перекладача, його інтуїції, досвіду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Булавин Н. О тенденциях пополнения словарного состава британского и американского вариантов английского языка / Н. Булавин // Вопросы лингвистики и методики преподавания иностранных языков. М.: Издательство ИМО, 1960. – С. 104 – 141.
2. Мхитарян К. Современные перспективы развития английского языка и фактор ретронимии в моделировании языковой картины мира: дис. представленная на соискание академической степени доктора филологии / Кристина Мхитарян. – Батуми, 2013. – 134 с.
3. Пожилова В. Контекстуальные неологизмы: критерии систематизации / В. Пожилова // Сборник трудов участников V Всероссийской научно-практической конференции «Современное непрерывное образование и инновационное развитие» // Под ред. проф. А. Царькова и проф. И. Бугакова. – Серпухов: МОУ «ИИФ», 2015. – С. 150-152.
4. Oxford Dictionary [electronic resource]. – Mode of access: <https://en.oxforddictionaries.com/> (дата звернення: 22.09.2018).
5. Мангушев С. Роль и место словообразования в развитии современного английского языка / С. Мангушев // Вестн. Оренбург. гос. пед. ун-та. – № 3/4. – Оренбург, 2010. – С. 36-40.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент К.С. Французова

УДК 821.111'2

Карюхіна А.І.

ТЕКСТОВІ ЗАСОБИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІМПЛІЦИТНОСТІ У П'ЄСІ ПАТРИКА МАРБЕРА «CLOSER»

У статті розглядаються основні засоби мовної репрезентації імпліцитності на текстовому рівні на матеріалі постмодерністської п'єси «Closer» Патрика Марбера.

Ключові слова: імпліцитність, ремарка, репліка, екстеріоризатор мовчання.

The article deals with the basic principles of lingual representation of implicitness on the textual level on the material of postmodernism play "Closer" by Patrick Marber.

Key words: implicitness, direction, replica, silence exteriorizator.

Сьогодні особливу увагу приділяють не експліцитному змістовому плану художнього тексту, як його «глибинному», імпліцитному (англ. *implicit* «те, що мається на увазі») смислового плану.

Питання імпліцитності було досліджено науковцями на різних рівнях мовної системи: лексичному – Я.А. Перванов, морфологічному – А.М. Нелюба, синтаксичному – Н.Д. Арутюнова, О.Н. Старикова, текстовому – І.В. Арнольд, І.П. Гальперін, В.А. Кухаренко тощо.

Слідом за Симоновою Є.Г., визначаємо поняття «імпліцитність» як здатність тексту містити вербально невиражені смисли [3, с. 4], у свою чергу Кашичкін А.В. підкреслює

сміслову цінність цього лінгвістичного явища, вважаючи імпліцитність найважливішою частиною нарративу [2, с. 13], адже без неї неможливе створення і розуміння сенсу будь-якого висловлювання і тексту.

Гостро питання імпліцитності художнього тексту постає у літературі постмодернізму, що насамперед зображує проблеми внутрішнього світу людини, моделює те, як у свідомості відображаються проблеми життя, смерті, вічності [1, с. 6]. Імпліцитність виступає неодмінною властивістю драматургічного тексту постмодерністської літератури, що характеризується своєрідністю структури та композиції. Саме тому доцільно розглянути явище імпліцитності на текстовому рівні на прикладі п'єси «Closer» Патріка Марбера.

Текстові засоби реалізації імпліцитності, а саме елементи композиційного рівня тексту є ремарками та репліками, екстеріоризаторами мовчання, ключовими слова, що надають читачу більш розгорнуту інформацію про події у творі та відносини між персонажами.

1. Ремарки (авторське мовлення) та репліки (персонажне мовлення), що презентують прагматичне значення мовлення дійових осіб та показують авторські інтенції до читача.

ALICE: Just take my picture.

ANNA: Head up!

*Alice raises her head – she was **crying**.*

*ANNA: You look **wonderful**. Turn to me ...* [4, с. 25]. У цьому фрагменті тексту простежується імпліцитний зв'язок між реплікою та ремаркою, адже прослідковується протиставлення між їх емотивно-цінною семантикою через лексеми *crying* та *wonderful*.

2. Екстеріоризатори мовчання (англ. *exterior* – зовнішній)

У межах текстового поля мовчання є проміжною ланкою між вербальними та невербальними засобами комунікації. У поданому нижче фрагменті, екстеріоризатор мовчання *Pause* сигналізує недовіру та збентеженість Анни до Дена.

DAN: Come here.

They face off. Pause. Finally she walks toward him. He walks toward her.

*DAN: You're **beautiful**.* [4, с. 7]. Таким чином, мовчання виступає «вуаллю», «ширмою», за якою ховається імпліцитно психо-емотивний стан героїні.

3. Ключові слова є одним із ядерних елементів тексту, ідейно-тематичним каркасом, що у контексті наділяються різними семантичними нашаруваннями.

У драмі відбувається контекстуальне оновлення ключового слова *stranger*, яке стає опорним у реалізації суперечливих інтенцій, викликаних внутрішнім сум'яттям дійових осіб.

*ANNA: Sometimes. I have an exhibit thing next year of **silent** people with **deep** eyes. Of **strangers*** [4, с. 20]. Так на прикладі поданого вище діалогу, ми можемо побачити, як за допомогою лексем *deep*, *silent* імплікується тональність душевного стану Анни – песимістичність та ізольованість.

Отже, слід зазначити, значення мовних одиниць можуть покривати тільки частину смислу, решта якого передається імпліцитно. Імпліцитний смисловий план є невід'ємним компонентом структури тексту, в якому фактуальна інформація поєднується з імпліцитною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акімова І.І. Способи вираження імпліцитної інформації художественного дискурса (на матеріалі произведений В. Набокова): автореф. дисс., к. філол. н. / І. Акімова. – М., 1997. – 20 с.
2. Кашичкін А.В. Імпліцитність в контексте перекладу: автореф. дисс., к. філол. н. / А.В. Кашичкін. – М., 2003. – 22 с.
3. Симонова Е.Г. Імпліцитне цветообозначення в сучасному німецькому мові / Е.Г. Симонова. – Нижній Новгород, 2007. – 19 с.

4. Patrick Marber. Closer / Patrick Marber. – New York: Grove Press, 1997. – 92 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.О. Заболотська

УДК 81'25: [81'373'38 + 81'42]: 821. III – 93

Кулик Ю. І.

СПЕЦИФІКА ПЕРЕДАЧІ ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИТЯЧОГО ДИСКУРСУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ОРИГІНАЛІВ І ПЕРЕКЛАДІВ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

Стаття присвячена особливостям передачі специфіки дитячого дискурсу при перекладі. Основна увага приділяється процесу знаходження міжмовних еквівалентів для точного відтворення значення та задуму автора.

Ключові слова: дитячий дискурс, переклад, дитяча література, неологізми.

The article deals with translation peculiarities of children's discourse. The attention is drawn to finding language equivalents for precise representation of meaning.

Key words: children's discourse, translation, children's literature, neologisms.

Поняттєве коло терміна «дискурс» досить широке. Одна група вчених подають термін як розмиту категорію, інші вказують на його полісемію, оскільки ця категорія вживається в різних науках з різним значенням. З огляду на різноманіття тлумачень, поняття «дискурс» можна визначити як тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву, відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів.

Дитячий дискурс являє собою і процес, і результат мовленнєво-мисленнєвої діяльності дітей, яка відображує поступове освоєння індивідом норми мовної системи дорослих. Дане поняття містить не тільки емоції та мислення дітей, а ще й вербальну складову – дитяче мовлення – специфіку, яка формується під впливом значущих факторів, одним з яких є дитяча література. При перекладі дитяче мовлення не копіюється в літературних творах, а своєрідно відтворюється в них за допомогою стилістичних засобів, адже дитяче мовлення має ряд особливостей, які обумовлені віковими властивостями дитячого мислення, а саме: створення певного синтаксиса, створення хибних граматичних форм, звуконаслідування, оказіоналізми, тому їх вивчення привертає до себе все більшу увагу, що й обумовлює актуальність нашого дослідження.

Мовлення дітей як об'єкт дослідження вже протягом багатьох років привертає увагу лінгвістів, психологів, перекладачів, педагогів та інших вчених, що працюють у галузі гуманітарних наук. Розробкою проблеми перекладу англійської дитячої літератури в українському та російському перекладознавстві присвячені дослідження Демурової Н., Кружкова Г., Коптілова В., Ушакова Н. Серед зарубіжних дослідників проблемами перекладу дитячої літератури займалися, зокрема, Г. Клінберг (Швеція), Т. Пууртінен (Фінляндія), К. Райс (Німеччина), Р. Ойттінен (Фінляндія).

Дитяче мовлення на ранніх етапах відрізняється від мовлення дорослих своїм специфічним словником, значною кількістю інновацій та оказіоналізмів; сюди зараховують, з одного боку, унікальні слова, відсутні в нормативній мові і створені дитиною на основі комбінації відомих кореневих й афіксальних морфем, а з іншого боку, загальноновживані слова

літературної мови, що набули в дитячому мовленні свого змістового наповнення, своїх семантичних характеристик, які виходять за межі традиційно закріплених.

Розглянемо засоби перекладу дитячого мовлення на матеріалі оригіналів і перекладів текстів сучасної англомовної дитячої літератури.

Фонетичні характеристики мовлення дітей:

Mommy, you know we cannot <i>wead</i> [5].	Мамо, ну ти <i>зе знаєє</i> , <i>со</i> ми не вміємо читати [3].
What is uncle Rudolf <i>weally</i> like? [5]	Який він, дядько <i>Лудольф</i> ? [3].
Kelp, where is my <i>bookie</i> ? I see no any bookie on me table [4, p. 30].	Келп, где моя <i>книзечка</i> ? На моєм столе ничего нету [2, с 31].

Під час аналізу фонетичних характеристик виявлено, що найбільш частотними відхиленнями є заміна голосних/приголосних фонем. Також зустрічаються заміни такі, як – [f] замість [th] (*thing – fing*), [d] замість [th] (*then – den*), [w] замість [l] (*look – wook*). При перекладі автор замінив фонологічні звуки вихідної мови звуками, які є типовими для дитячого мовлення в мові перекладу: «р – л», «ж – з», «ш – с». Тому таке рішення перекладача є цілком вдалим, а переклад – адекватним.

При освоєнні мовних норм дитина використовує найбільш продуктивні зразки, які функціонують в мовленні дорослих. Тому досліджуючи специфіку дитячого мовлення виокремлюють таку особливість як словотворення. Вчені виділяють три основних принципи у продукуванні дитячих словотворень: 1) частина слова використовується як єдине ціле – *chicken nuts – chicken nuggets*; 2) до кореню одного слова додається закінчення іншого – *cute + iful*; 3) одне слово складається з двох – *roorigami – roog + origami*. Розглянемо переклади словотворення в дитячому мовленні:

Oh, Duck, you cannot speak that way. That was very <i>un-polite</i> [4, p. 11].	Ну Каченя, хіба можна так розмовляти? Ну зовсім <i>при-невічливо</i> [1, с 12].
---	---

Варіантом перекладу є формотворна інновація, яка адаптує мовленнєві порушення згідно з традицією мови перекладу.

У процесі дослідження зазначеної проблеми було виявлено, що при перекладі дитячої літератури, автори стикаються також з іншими труднощами. Наприклад, з використанням хибних моделей утворення ступенів прикметника або прислівника:

– I love you <i>bigger</i> . – No way! – Yes way! [4, p. 25]	– Я тебе люблю <i>большее</i> . – А вот и нет! – А вот и да! [2, с. 26]
Mike is working the <i>morrer-overtime</i> till five [5].	Майк повинен працювати <i>понаднормованіше</i> до п'яти годин [3].
For the moment she felt very happy. Father Duckword was <i>the bestest</i> duck in the world [4, p. 26].	На какое-то время она почувствовала себя счастливой. Папочка Селезень <i>самая-пресамая лучшая</i> птица в мире [2, с. 27].

В наведених прикладах перекладачу вдалося зберегти особливості дитячого мовлення та адекватно передати їх українською мовою.

Таким чином, у статті розглянуто проблеми перекладу особливостей дитячого дискурсу, зокрема дитячого мовлення в рамках дискурсу дитячої літератури на матеріалі текстів оригіналів та перекладів сучасної англомовної дитячої літератури. Підкреслимо, що при перекладі мовлення дитини перед перекладачем постає достатньо складна задача – знайти такі лінгвостилістичні засоби, які в повній мірі будуть відображати живе дитяче мовлення в просторі художнього твору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барнет М. Вовк, Каченя та Емілі. – К.: Прогресс, 2011. – 55 с.

2. Барнетт М. Волчик, Уточка и Эмили. – М.: Лингва, 2011. – 54 с.
3. Остання зупинка [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.goodreads.com/book/show/22521973-last-stop-on-market-street>.
4. Barnett M. The Wolf, the Duck and Emily. – NY: Spektrum, 2011. – 52 с.
5. Last Stop on Market Street [Електронний ресурс] // Language. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.goodreads.com/book/show/22521973-last-stop-on-market-street>.

Рекомендує до друку науковий керівник старший викладач О.М. Шапошник

УДК 811.111'42

Левицька Д.В.

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ В ДИСКУРСІ АМЕРИКАНСЬКОЇ КОМЕРЦІЙНОЇ РЕКЛАМИ

Стаття присвячена дослідженню стратегій і тактик сугестивного впливу на підсвідомість адресата та мовленнєвих засобів їх реалізації в дискурсі американської комерційної реклами.

Ключові слова: сугестія, сугестивний вплив, технологія, стратегія, тактика, прийом, рекламний дискурс.

The article investigates strategies and tactics of suggestible influence on the addressee's subconsciousness and language means of their realization in the American commercial advertising discourse.

Key words: suggestible influence, technology, strategy, tactic, method, advertising discourse.

З другої половини ХХ століття предметом дослідження вчених у різних галузях знання – психології, соціології, політології, лінгвістиці – стає вплив на свідомість і підсвідомість особистості, необхідність аналізувати, передбачати і корегувати поведінку людини. Все частіше об'єктом лінгвістичного дослідження постає авербальна складова людської психіки – світ інтенцій, емоцій, оцінок, що є необхідним для здійснення акту навіювання (сугестії). Останнім часом з'явилися ґрунтовні наукові роботи, в яких досліджується лінгвістичний аспект сугестії (Болтаєва С.В., Бушев А.Б., Иссерс О.С., Ільницька Л.Л., Черепанова І.Ю., Юданова О.Т.) Особливу увагу дослідники приділяють використанню сугестивних технологій у ЗМІ (Вертянкіна Н.В., Германов В.Г., Желтухіна М.Р., Самусенко О.М.) зокрема в рекламному дискурсі (Ільницька Л.Л., Медведева О.В.).

Традиційно “сугестія” (“навіювання”) визначається як сукупність різних засобів вербального і невербального емоційно забарвленого впливу на людину з метою створення у неї певного стану або спонукання її до певних дій [7, с. 51].

Більшість науковців, що займаються проблемами психології та лінгвістики реклами, доводять факт використання сугестії. Сугестію вважають невід'ємною складовою аргументативного впливу, що лежить в основі реклами [2, с. 48], рекламне повідомлення прирівнюють до сугестивного тексту і стверджують, що, вивчивши латентні складові мови, можна конструювати ефективні та якісні рекламні повідомлення [8, с. 17].

Комунікативні стратегії і тактики – відносно новий об'єкт дослідження у лінгвістиці порівняно з мовою, текстом і навіть дискурсом. Ще й досі не існує загальноприйнятих визначень цих понять, їх чіткого розмежування і класифікації. [1, с. 12].

Комунікативна стратегія – це сукупність теоретичних ходів, спрямованих на досягнення комунікативної мети, які заздалегідь заплановані і реалізуються адресантом під

час комунікативного акту. Комунікативна тактика – це сукупність практичних ходів в реальному процесі мовленнєвої взаємодії, тобто комунікативна тактика, на відміну від комунікативної стратегії, насамперед співвіднесена не з комунікативною метою, а з низкою комунікативних намірів [4, с. 18-19]. Тактика реалізується в різноманітних практичних прийомах, які, в свою чергу, є сукупністю мовленнєвих засобів, що здійснюють вплив на реципієнта.

Американська комерційна реклама широко використовує сугестивні стратегії, тактики і прийоми впливу на підсвідомість адресата з метою викликати в нього вольову готовність купити рекламований товар.

Виділяють:

- Стратегія впливу на емоційну сферу адресата Стратегія встановлення рапорту.
- Стратегія використання мета-програм.
- Стратегія індукції трансу
- Стратегія ототожнення товару з підсвідомими мотивами адресата
- Стратегія зменшення тиску на адресата
- Стратегія навіювання

Розглянемо останню, що в перспективі матиме продовження у нашій дипломній роботі. Стратегія навіювання в американському рекламному дискурсі реалізується в тактиках: 1) використання наказового способу (імперативу). Він несе у собі виклик, заряд, заклик. Наприклад: “The only thing that matters in Scotch is taste. Buy one bottle.” (NY, Mar. 31, 1973, P. 15); 2) використання подвоєння чи потроєння літер, які здатні не тільки викликати певні емоції, але й підсвідомо сприйматися як певні образи [6, с.123- 124]. Наприклад: “КАНЛЇА & cream FRRRESH. Naturally more delicious...” (NY, July 13, 1984, P. 20); 3) використання особливого ритму staccato. Рекламні повідомлення можуть відзначитися великою кількістю простих речень, насамперед номінативного характеру, використанням парцеляції, перерахувань, які створюють і підтримують особливий ритм staccato, характерний для жанру реклами [3, с.46]. Наприклад: “DRUMBEAT. HEARTBEAT. PULSEBEAT. Modern Perfume for a Modern Woman...” (NY, Feb. 15, 1936, P. 3); 4) використання багаторазових повторень одних і тих самих установок у вигляді слів, текстів, оптичних образів [5, с.115]. Наприклад: “... you ought to sample this Buicks silent might. You ought to try this spectacular new Buick engine. You ought to try it for instant response, for almost effortless power delivery, for silken quiet. And, very definitely, you ought to try it teamed with Twin-Turbine Dynaflow* for new, solid getaway and truly infinite smoothness.” (NY, Oct. 10, 1953, P. 27); 5) використання готових сугестивних текстів, в яких на фоні релаксаційних формул навіюється назва фірми, товару і команди, що сприймаються без критичного аналізу. Наприклад: “Dive into pure pleasure. Caramel ribbons in pure caramel Häagen- Dazs. So rich you don’t indulge, you surrender. Häagen-Dazs Dulce de Leche Caramel” (NY, May 6, 2002, P. 11). Сугестивний вплив на підсвідомість адресата в американському рекламному дискурсі здійснюється за допомогою різнорівневих мовленнєвих засобів і відбувається через використання низки стратегій і тактик, головною метою яких є формування позитивного сприйняття інформації про рекламований товар і приховане, ненав’язливе спонукання споживача до його придбання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики : проблеми систематики // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2004. – №10. – С. 11–16.
2. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации. – К. : Изд-во ЛОГОС, 2003. – 304 с.
3. Ільницька Л. Л. Англомовний сугестивний дискурс: Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. – К., 2006. – 222 арк.
4. Ключев Е. В. Речевая коммуникация. Успешность речевого взаимодействия. – М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2002. – 320 с.
5. Лебедев-Любимов А. Н. Психология рекламы. – С.-Пб. : Питер, 2003. – 368 с.

6. Мокшанцев Р. И. Психология рекламы : Учеб. пособие / Науч. ред. М.В. Удальцова. – М. : ИНФРА-М; Новосибирск : Новосибирское соглашение, 2008. – 230 с.
7. Психологический словарь / Под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др. – М. : Педагогика, 1983. – 448 с.
8. Черепанова И. Ю. Текст как фактор изменения установки личности (лингвистические аспекты суггестии) : Автореф. дис. ... канд. филол. Наук : 10.02.19. – Пермь, 1992. – 17 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.В. Димитренко

УДК 82-1:811.11

Логвиненко О.І.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *НАВКОЛИШНІЙ СВІТ* ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті прослідковано особливості вербалізації концепту НАВКОЛИШНІЙ СВІТ шляхом виявлення компонентів його лексико-семантичного поля.

Ключові слова: концепт, НАВКОЛИШНІЙ СВІТ, лексико-семантичне поле, ядро, периферія.

The article deals with the peculiarities of verbalization of the concept THE ENVIRONMENT by identifying the components of its lexical and semantic field.

Key words: concept, THE ENVIRONMENT, lexical and semantic field, nuclear, periphery.

Сучасні студії з когнітивної лінгвістики спрямовані на дослідження поняттєво-мисленневої діяльності людини, яка ідентифікує предмети та явища навколишнього світу за допомогою концептів, що, у свою чергу, “репрезентуються різновидами семантичних полів” [4, с. 37]. Концептуальний аналіз передбачає моделювання концепту шляхом опису смислів кожного слова і визначенням специфіки цілого концептуального поля і логічних відношень між його компонентами [3, с. 184].

Метою нашого дослідження є аналіз структури концепту *НАВКОЛИШНІЙ СВІТ*, який відбувається шляхом виявлення лексико-семантичного поля, компоненти якого найповніше репрезентують зазначений концепт у мові.

Концепт *НАВКОЛИШНІЙ СВІТ* займає важливе місце в системі знань та уявлень людини про світ, адже тісно пов’язаний із культурою та менталітетом певного народу. Це поняття викликає багато асоціацій і є загальноживаною лексичною одиницею. Пересічний носій мовної картини світу пов’язує це слово зі своїм близьким, безпосереднім довкіллям.

Семантичний аналіз словникових дефініцій лексеми *the environment* дозволяє стверджувати, що центральним значенням досліджуваної мовної одиниці є поняття “*світ, що оточує людину; навколишнє середовище; середовище життя та діяльності людства*” [5, с. 704]. Так, наприклад, Longman Dictionary of Contemporary English подає такі загально прийняті визначення: 1) *the air, water, and land on Earth, which is affected by man’s activities* – повітря, вода і поверхня Землі, на яку впливає діяльність людини; 2) *the natural features of a place, for example its weather, the type of land it has, and the type of plants that grow in it* – природні характеристики місцевості, наприклад, її погода, тип землі або різновид рослин, які на ній ростуть; 3) *the people and things that are around you in your life, for example the buildings you use, the people you live or work with, and the general situation you are in* – люди та речі навколо вас, наприклад, будівлі, які ви використовуєте, люди, з якими ви живете чи працюєте, та загальна ситуація, в якій ви знаходитесь [2].

У словнику English Oxford Living Dictionary виявлено ідентичні значення заявленої лексеми: 1) *the natural world, as a whole or in a particular geographical area, especially as*

affected by human activity– природний світ у цілому або в певній географічній зоні, особливо на який впливає життєдіяльність людини; 2) *the surroundings or conditions in which a person, animal, or plant lives or operates* – навколишнє середовище або умови, в яких живе або діє людина, тварина чи рослина [1].

В англо-американській лінгвокультурі концепт *НАВКОЛИШНІЙ СВІТ* виражений низкою синонімічних лексичних одиниць: *nature, Mother Earth, environment, universe, cosmos, wildlife, weather, flora, fauna, countryside, creation, heart, matter, truth, habit, affections, character* та ін.

У мовній свідомості людини концепт *НАВКОЛИШНІЙ СВІТ* репрезентується сукупністю одиниць, об'єднаних спільністю змісту, що відбиває поняттєву, предметну чи функційну подібність означуваних явищ, – лексико-семантичне поле з аналогічною назвою.

У структурі лексико-семантичного поля *НАВКОЛИШНІЙ СВІТ* виділяємо ядерний та периферійний прошарки лексичних одиниць, між якими немає чіткого розмежування. Ядром досліджуваного концепту виступає концептуальна ознака *навколишній світ, навколишнє середовище – the environment*. До ближньої периферії лексико-семантичного поля поняття *the environment* належать такі синонімічні номінації: *ambient, atmosphere, climate, clime, context, contecture, environs, medium, milieu, nature, setting, surroundings, terrain*. Дальню периферію становлять лексеми: *location, place, space, backdrop, element, geography*.

За певними диференційними ознаками лексико-семантичне поле *THE ENVIRONMENT* поділяємо на мікрополя “Nature”, “Atmospheric conditions”, “Nature phenomena”, “Seasons”, “Weather”, “Flora”, “Fauna”, “Landscape”, “Space”, “Natural disasters”, “Pollution”, кожне з яких описане відповідними лексико-семантичними групами.

Отже, концепт *НАВКОЛИШНІЙ СВІТ* є поліструктурним і репрезентується через досліджуване лексико-семантичне поле, яке, в свою чергу, представлене певними мікрополями і групами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. English Oxford Living Dictionaries [Electronic source]. – Access mode : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/environment>
2. Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic source]. – Access mode : <https://www.ldoceonline.com/dictionary/the-environment>
3. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека/ Н. Д. Арутюнова. – 2-е изд., испр. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
4. Блох М. Я. Концепт и картина мира в философии языка [Электронный ресурс] / М. Я. Блох // Пространство и время. – 2010. – № 1. – С. 37-40. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/kontsept-i-kartina-mira-v-filosofii-yazyka>
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н.В. Поторій

УДК: 821.162.1

Манзюк А.С.

РЕЦЕПЦІЯ ШЛЯХЕТСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ У ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ XIX СТОЛІТТЯ

У статті розглядається структура й елементи шляхетської ідеології, їхній зв'язок із європейським контекстом і особливості відбиття в національній культурі.

Ключові слова: рецепція, сармат, сарматизм, шляхта.

The article deals with structure and elements of the ideology of nobility, it's connection with the European context and peculiarities of reflection in the national culture.

Key words: reception, sarmat, sarmatism, nobility.

XIX століття в польській літературі є знаковим, саме тоді розпочинається нова епоха – епоха романтизму, яку „проголосила” творчість Адама Міцкевича, в якій розкривається суть романтичної поезії (вірш „Первоцвіт”, цикл „Балади і романси”). Політичні катаклізми провокують народження мрії – сильної держави на чолі з могутнім *bohaterem*, який повстає проти цілого світу, є вихідцем із знатного роду, високоосвічена, здатна філософськи мислити людина, і разом з тим, овіяна ореолом таємничості, зі шляхетними вчинками і драматичним минулим [7, с. 165].

На перший план в літературі того часу виходять ідеї „сарматизму”, що стали ще одним міфом для поляків, які вважали себе нащадками сарматів, войовничих і сміливих воїнів, завойовників та мудрих вождів, які могли згуртувати навколо себе різнонаціональні племена. Ідеї сарматизму спостерігаємо у В. Поля („Mohort”), А. Міцкевича („Pan Tadeusz”), Ю. Словацького („Mazepa”, „Beniowski”), Ф. Заблоцького („Sarmatyzm”), романі В. Гомбровича „Trans Atlantic”, Г. Сенкевича „Ogniem i mieczem”. Саме вождь-сармат у свідомості поляка був здатен відвоювати і згуртувати роздроблену й поневолену країну. Сарматизм ліг в основу шляхетської ідеології, яка витісняла і приглушувала інші.

Рецепція шляхетської ідеології в літературі була і залишається об’єктом пильної уваги польських літературознавців та критиків Г. Маркевича, М. Лескінен [2], А. Васько [7]. На українському ґрунті ідеї шляхетності (сарматизму) в польській літературі на тих чи інших етапах її розвитку досліджують Р. Радишевський [3], В.Шевчук [6], Ю. Антонович [1], Т. Чужа [5] проте рецепція шляхетської ідеології у польській літературі XIX століття розглянута не в повній мірі, що й зумовило вибір теми дослідження.

Особливе позиціонування окремішності свого привілейованого походження було однією із характерних рис політичного розвитку європейських країн, особливо раннього Нового часу. Історіографічні концепції походження народів від давніх їх предків стали актуальними для епохи Ренесансу та раннього модерну. Як правило, вони не лише розкривали історію походження держави чи народу, але й вирішували цілком визначені політичні завдання. Так, наприклад, Дж. Боккаччо обґрунтував першість мешканців Італії як спадкоємців величної античної культури Римської імперії над варварами-германцями [4, с. 152].

Виняткове становище шляхти у соціумі та державі стало причиною та спонуканням до витворення виняткових елітарних елементів самосвідомості. Так, за висловом британського дослідника К. Кіда, відокремлена привілеями верхівка практично кожної європейської країни намагалася витворити власну історичну модель своєї винятковості та окремішності.

Слід вказати, що зміст та наповнення поняття „сарматизм” змінювалися впродовж століть. На межі XIX–XX ст. виникло „етнографічне розуміння” сарматизму як стилю життя. Тут сарматизм виступає як сукупність інтересів, уявлень, звичаїв шляхти старопольського періоду історії, що охоплює кінець XVI – першу половину XVIII ст. Своєрідним продовженням започаткованої традиції стало трактування сарматизму з позиції „історичної антропології”, тобто історії повсякдення. Окремі дослідники розглядають сарматизм як польський різновид європейської культури бароко або ж комплекс принципів та смаків єдиної ідеології (так його визначав польський історик мистецтва Т. Хшановський).

Ймовірно, це зумовлено різними підходами дослідників до визначення сарматизму. Та основна ідея навіть з плином часу лишалася сталою. Фактично концепція була прив’язана до етногенетичного міфу, згідно з яким племена „войовничих сарматів”, що на той час трансформувалися у шляхетський стан, нібито свого часу підкорили місцеве населення, заснувавши з часом державу „золотої шляхетської вольності” Річ Посполиту.

Епоха сарматизму створила власні відображення правильного громадянина, як-от „Образ польського шляхтича” Вацлава Куницького (Краків, 1615) чи „Civis bonus” Каспера

Семка (Краків, 1632). Описаний у цих творах ідеал доброго шляхтича залишався в опозиції до королівського двору, взірцевим громадянином був Януш Радзивілл, котрий неодноразово виступав на захист привілеїв шляхти [6, с. 16].

Сарматизм швидко набув популярності у літературі. Тогочасні поети у своїх віршах акцентували увагу на тому, що кожен сармат повинен пишатись своїми предками, а також на спільній історичній традиції. Так, Ш. Старовольський у своєму творі „Сарматські войовники” називає не лише славетних польських королів, а й князя К. Острозького, гетьмана О. Дашкевича та П. Сагайдачного. Сарматизм у літературі неодмінно пов'язується з іменами С. Оріховського, С. Твардовського, В. Коховського. Також він знайшов своє відображення в архітектурі, яка вирізняється пишнотою церков та магнатських палаців, і живописі. Характерним був також одяг польського шляхтича, який запозичив певні елементи з мусульманського. Проте вплив сарматизму чітко простежується у літературі значно пізнішого часу, зокрема у трилогії Г. Сенкевича про історію Речі Посполитої середини XVII століття [5, с. 360].

Отже, під поняттям сарматизму розуміють домінуючу в період XVI–XVIII ст. ідеологію і культуру польської шляхти, вихідним пунктом якої був міф про походження поляків. Ідучи слідом за античними історіографами і географами, історики епохи Ренесансу співвіднесли Польщу із Сарматією, а її населення – із войовничими сарматами. Ця гіпотеза (цілком і повністю спростована сучасною наукою) стала основою ідеології, яка підкреслювала особливі риси польської шляхти та її виняткову місію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонович В. Польско-русские отношения в современной польской призме (по поводу повести Г. Сенкевича „Огнём и мечом”) / В. Антонович // В. Антонович. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. – К.: Либідь, 1995. – С.106-135.
2. Лескинен М. В. Мифы и образы сарматизма. Истоки национальной идеологии Речи Посполитой / М. В. Лескинен. – М.: Институт славяноведения РАН, 2002. – С. 165-169.
3. Радишевський Р. Передмова до роману Г. Сенкевича „Вогнем і мечем” / Р. Радишевський. – Харків: Фоліо, 2014. – С. 3-10.
4. Софронова П. Л. Сарматизм в польской драматургии эпохи Просвещения // Формирование национальных культур в странах Центральной и Юго-Восточной Европы / П. Л. Софронова. – М., 1997. – С. 151-153.
5. Чужа Т. В. Романтична візія України у романі „Вогнем і мечем” Г. Сенкевича / Т. В. Чужа // Київські полоністичні студії: зб. наук. пр. „Українська школа” в літературі та культурі українсько-польського пограниччя / Київ. нац ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: [б. в.], 2005. – С. 360–371.
6. Шевчук Ю. „Вогнем і мечем” як чинник української культури // Критика. – 1999. – № 9 (23). – С. 26-30.
7. Waśko A. Romantyczny sarmatyzm. Tradycja szlachecka w literaturze polskiej lat 1831–1863 / A. Waśko. – Kraków, 1995. – 209 s.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. А. Висоцький

СПЕЦИФІКА ВЖИВАННЯ ПРОСТОРІЧЧЯ І АРГО В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглянуто специфіку вживання просторіччя і арго в публіцистичному дискурсі, наведені приклади вживання арго та просторіччя у друкованих виданнях французької мови.

Ключові слова: дискурс, публіцистичний дискурс, медійний дискурс, текст, стиль, стилістика, просторічна лексика, молодіжна говірка, арго.

The article deals with the specifics of the use of vernacular and argos in journalistic discourse. There are examples of the use of argos and vernacular in the French language publications.

Key words: discourse, journalistic discourse, media discourse, text, style, stylistics, verse vocabulary, youth talks, argos.

Мова – це складна система, яка зазнає змін. Зазвичай зазнає змін лексика. Політичні, економічні, соціальні зміни, науково-технічна революція ХХ століття постійно викликають появу нових понять, а водночас і нових слів чи переосмислення старих понять, а також існування різновидів розмовної лексики (різні молодіжні сленги, арго, жаргони, професіоналізми, діалекти різних частин країни або міст, а іноді і кварталів). Тобто розмовну лексику або мову ми чуємо постійно та усюди: вдома, на вулицях, в парках, у транспорті. Всі ці зміни, як правило, відбиваються у публіцистичному дискурсі, бо саме текст друкованих видань будь-якої країни, котрий націлений на аудиторію, віддзеркалює всі інновації, актуальні теми, поняття. Все це вимагає використання певної лексики, яка в публіцистичному дискурсі різноманітна [1, с. 57].

Розмовна мова та арго, які раніше використовувались в обмеженому колі спілкування в певному стилі, а саме розмовно-побутовому, зараз почали входити до лексичного складу публіцистичного та медійного дискурсів. Підвищений інтерес дослідників до вивчення проблем функціонування одиниць нелітературного мовлення з національною та соціальною специфікою, зокрема арготизмів і просторіччя, спричиняється їх проникненням у мову художньої літератури і преси, у сфері використання літературного мовлення, у навчальний матеріал з французької мови як іноземної. Спеціалісти неодноразово говорили про необхідність вивчення мови ЗМІ, тому що в ньому найбільш явно і повно відображаються процеси розвитку мови на всіх рівнях. ЗМІ існують у двох формах: усна та писемна. Вони поєднують у собі звукове та писемне мовлення. Усне мовлення – це радіо-і телевізійне: записи на компакт-дисках, аудіо касетах та відеокасетах. Писемне мовлення реалізується в періодичних виданнях. Розвиток мови газети має еволюційний характер. Зміни в мові писемних ЗМІ починаються з лексики та в найменшій мірі стосуються граматики. Мові преси присвячена велика кількість робіт вітчизняних та зарубіжних лінгвістів. Мова газети володіє одночасно консервативністю та жвавистію. Публіцистика, тобто публіцистичний стиль, поєднує та використовує всі різновиди лексики: кліше, які характерні цьому стилю, професіоналізми, номенклатуру, розмовну лексику (жаргонізми, арго, сленг) [2, с. 208].

В наш час в мову газети проникають розмовні слова та арготична лексика, використовують цю лексику для різних цілей. Якщо ця лексика звучить від журналіста, то з певною метою: може привернути увагу читача (а саме в заголовках статей), наблизитися до сучасного читача, щоб бути зрозумілим та щоб надати актуальності проблемі, яка висвітлюється в поданій статті. Розмовна мова та арготичні вирази якнайчастіше вживаються в публіцистичному дискурсі. Це можуть бути різноманітні інтерв'ю з акторами, співаками, музикантами. В статтях, які стосуються молодіжної аудиторії вживається просторічна лексика, яка ближча до читача. Мова преси відображає сучасний стан розвитку французької

мови і активно використовує арготичні та розмовні лексичні джерела для досягнення комунікативних завдань. Процеси, що відбуваються у арготичній лексиці отримують новий комунікативний імпульс внаслідок її використання у мові засобів масової інформації. Лексика, що має еквіваленти в публіцистичному дискурсі – це поняття повсякденного життя [3, с. 78].

Мова преси відображає сучасний стан розвитку французької мови і активно використовує арготичні та розмовні лексичні джерела для досягнення комунікативних завдань. Фонетичні та семантичні зміни, які спостерігаються у лексиці французької мови, є наслідком динамічних процесів, що відбуваються у мовній системі. Вони активізувалися через різноманітні соціальні, економічні, психологічні причини. До таких змін належать скорочення слів, яке виступає як своєрідна форма словотвору, намагання передати на письмі реальне звучання арготичної лексеми та інші. У структурно-морфологічній еволюції арготичної лексики щодо силабічної структури слова можна виділити два протилежних напрями: економічність та надлишковість. Арготична афіксація може збільшувати складову будову арготизму, і, навпаки, фонетичні процеси (апокопа, синкопа, афеза, асиміляція тощо) можуть призводити до силабічної редукції слова. Мова преси часто звертається до арготичних метафор та метонімій з метою підвищення експресивності повідомлення та збільшення ефекту впливу на читачів. Натомість в публіцистичному дискурсі найчастіше вживають розмовну лексику, ніж арго. Розмовна лексика в пресі – це фактор зближення видань до свого читача, для того, щоб читач зрозумів написане, а також це відображення теперішнього, а актуальність – це найголовніше, чим керується мова преси. У сучасній французькій пресі часто присутні приклади звернення до молодіжного арго у статтях для молодіжних читачів. Наприклад: «*La jeune ouvrière rêve de devenir un star. A force de mouiller sa liquette dans les concours de disco-dancing, elle y parvient*» (Молода робітниця мріяла стати зіркою. Вона прикладала багато зусиль в конкурсах з танців і вона досягла своєї мрії), [6, с. 52]. Наприклад: *Le dernier disque "Au coeur de la nuit" est en train de se prendre une peau de banane* (Останній диск «В серці ночі» на шляху до провалу), [6, с. 12] – де «*Se prendre une (peau) de banane*» означає провалитися. Отже, очевидно, що образні можливості цих арготичних оборотів більше, ніж у відповідних їм лексем. У масовій комунікації з потоку реклами, коміксів, фільмів виділяються персонажі, в їхніх іменах акумулюються певні риси. Ці міфологічні власні імена перетворюються у стереотипи: «Guffy» – герой мультиплікаційного фільму – роззява, «*тиге Denise*» – персонаж з реклами уособлює тип домогосподарки [5, с. 125]. Просторічну лексику дуже часто вживають у інтерв'ю: співаки, актори, спортсмени. В молодіжних рубриках та статтях, які стосуються молоді, використовують розмовну лексику. А також жінки на сторінках преси використовують розмовну лексику для визначення явищ повсякденного життя: *engueuler* «вити, кричати», *boulot* «робота», *mec* «чоловік», *flic* «гроші», *flic* «міліціонер», *bagnole* «машина» и др. Так як жінки більш емоційні, вони використовують лексичні одиниці, в яких спочатку закладені емоції. Так, замість нейтрального слова *travail* «робота» практично завжди вживається просторіччя *boulot*: «*On se raconte nos histoires de boulot, nos af-faires de coeur* [4, с. 12]. Замість *agent de police* «поліцейський» на сторінках преси зустрічається слово *flic* «мент»: «*Les flics sont arrivés comme des voyous*» [7, с. 5]. Найпопулярніші найменування, які слугують для визначення негативної емоційної характеристики людей, явищ та предметів: *salaud* «мерзавець», *foutu* «поганий», *emmerdeur* «зануда», *con* «придурок», *fauché* «жебрак», *paze* «тупий», *casse-gueule* «божевільний», *mouise* «злидні», *faire un bide* «провалитися», *faire une gaffe* «припуститися помилки» та ін. Для характеристики дурної або підступної людини використовують лексичні одиниці з негативною конотацією *con* «придурок» и *salaud* «мерзавець»: «*Mon ex est un gentil qui joue au con*» [7, с. 7]; «*Nous trois le savons: ce salaud corin, mon amie et moi*» [7, с. 32].

Соціально-психологічні та мовленнєві фактори сприяли тому, що розмовна лексика вийшла за межі побутової комунікативної сфери. Вона починає вживатися в тих областях та на тих рівнях, які раніше традиційно відводились для кодифікованих форм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лопатникова Н. Н. Некоторые тенденции развития лексической системы современного французского языка / Н. Н. Лопатникова. – М.: АББ, 2003. – 109 с.
2. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
3. Dauzat A. Les argots. Caracteres, evolution, influence / A. Dauzat. – P.: Larousse, 1956. – 189 p.
4. Elle. – 2010. – № 2, 7, 14 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.lexilogos.com/presse_infos.htm
5. Guiraud P. Les locutions francaises / P. Guiraud. – P.: Larousse, 1973. – 202 p.
6. Le Nouvel Observateur. – 2009 – № 1, 4, 8 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.lexilogos.com/presse_infos.htm
7. Marie-Claire. – 2011 – № 10, 12 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.lexilogos.com/presse_infos.htm

Рекомендує до друку науковий керівник старший викладач І.І. Єрмоленко

УДК 821.134.2

Мельникова Д.Г.

Г. А. БЕККЕР ЯК ПЕРСОНАЛІЯ «ПІЗНЬОГО РОМАНТИЗМУ» В ІСПАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ II ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТТЯ

У статті розглядається образно-художня своєрідність ліричних творів Густаво Адольфо Беккера як митця-романтика на базисі особливостей змістоформи збірки «Рифми». У дослідженні звертається увага на аспект продовження митцем традицій романтизму в іспанській літературі взагалі, діахронію його творчості як поета.

Ключові слова: лірика, романтизм, народна творчість, поетика, імпресіонізм.

The article considers figurative and artistic peculiarity of Gustavo Adolfo Becker's lyrical works as a romantic artist based on contents of collection "Rimes". The study focuses on the aspect of continuing tradition of Romanticism in Spanish literature in general and diachrony of his work as a poet.

Key words: lyric, romanticism, folk art, poetics, impressionism.

У європейський культурний простір II половини XIX століття іспанська література входить і як художньо-творчий простір романтичної літератури. Її відсталість в економічному, соціальному і культурному відношенні, пафос війни проти Наполеона, розчарування в ідеалах просвітителів і підсумках Французької буржуазної революції зумовили даний факт її розвитку. Певну роль у даній специфіці її функціонування зіграв і розквіт романтизму в Іспанії, починаючи з середини 30-х.

Спираючись на теорію даного напрямку, вироблену в інших європейських країнах, іспанське письменство звертається до романтичної інонаціональної літератури та вітчизняної народної творчості, якою нехтували письменники класицизму. У перші десятиріччя XIX століття в іспанській літературі виникли теоретичні передумови розвитку романтизму в її художньому просторі: перші статті, що пропагують романтичні доктрини, розроблені в літературах інших європейських країн, полеміки прихильників і противників нового літературного напрямку [3, с. 350].

Творчість двох найбільших представників романтизму в іспанській поезії I половини XIX століття Хосе де Еспронседа і Хосе Соррільї-і-Мораль представляє собою дві її основні гілки: героїко-патріотичну, бунтарську, з яскраво вираженими байронічними мотивами у

творчості Еспронседи та звернення до минулого, до старовинних фольклорних сказань, повір'їв у здобутку Соррільї.

Романтичною стає і творчість Густаво Адольфо Беккера як представника розвитку іспанської літератури II половини XIX століття. Митець прожив коротке і важке життя, страждав від невиліковної хвороби, що вплинуло на дух і зміст його творів. Критика зараховує його до пізніх романтиків, адже він увійшов в художній простір Іспанії в п'ятдесяті роки XIX століття. Його творча манера і простота виразних засобів вигідно вирізняє його ліричний спадок від інших поетів іспанського романтизму [2, с. 75].

Творчість Беккера поділяється на наступні періоди:

1. Севільській період: становлення поета, 1846-1854 рр. (В 50-ті роки він почав шукати соратників і друзів).
2. Мадридський період: 1854-1860. В цей період поряд з лірикою розвивається і публіцистика, і драматургія поета [4, с.33].

Іспанський митець мав свої погляди на роль і місце поезії в житті людини. На думку Беккера, лірика – це живий спогад про пережиті емоції після того, як пам'ять очистила почуття поета від всього випадкового і буденного.

Індивідуально-творча манера поета-романтика складалася під перехресним впливом. З одного боку – це німецька романтична поезія та лірика Г. Гейне, в якій митець запозичив тягу до чудесного, таємничого, де фантастичне існує нарівні з матеріальним і часом означало набагато більше, ніж навколишня дійсність. З іншого – андалузька народна поезія (так зване «канте хондо»), з яким творчість автора пов'язують безпосередність і щирість вираження, свідомий аскетизм у виборі поетичних засобів, надзвичайна музичність вірша. Нескінченні відтінки страждання і горя виражені в «Канте хондо» з найбільшою точністю і правдивістю пульсують і в романтичній поетичній творчості Беккера.

Його поезію відрізняє крайній суб'єктивізм і трагічне світовідчуття, але його романтичне бунтарство позбавлене активного характеру і змушує поета зайняти по відношенню до дійсності, соціальні пороки якої він ясно бачив, позицію, що позначається змістовним іспанським словом *ensimismamiento* (занурення в свій внутрішній світ, самоспоглядання). Соціальна тема проникає на сторінки книги віршів митця рідко, його стихія – інтимна лірика.

Розповідаючи в віршах про свої почуття, поет повністю відкинув багатомовність і досяг стислості і точності висловлювання [5, с. 137].

Por una mirada, un mundo,	Весь світ – за погляд єдиний;
por una sonrisa, un cielo,	За усміх – небо в дарунок;
por un beso... yo no sé	А за цілунок... Не знаю,
qué te diera por un beso.	Що дав би тобі за цілунок!

(Переклад Г. Латник)

Вірші Беккера досить лаконічні; часто для того, щоб передати складну гаму почуттів ліричного героя, поетові вистачає чотирьох строф. Художній словник митця стислий; епітети, метафори та інші поетичні фігури зведені до мінімуму, його вірші часто справляють враження, завдяки своїй дивній безпосередності і простоті, талановитої імпровізації. Це враження, однак, оманливе, бо за невибагливим ззовні віршем уважному читачеві відкривається ретельна і тривала шліфовка кожного образу, в результаті якої виникає гранична внутрішня напруженість вірша, наповнюється глибокими почуттями найпростіші і навіть банальні слова.

Єдиний збірник його ліричних віршів – «Рими» (*Rimas*) (1871) – був опублікований посмертно. У даному збірнику вірші поділені за провідними мотивами на 4 групи: до першої групи включені з I по XI «Рими», які є роздумом про саму поезію і про її призначення. Друга група включила в себе з XII по XXIX «рими», де автор говорить про любов і про її вплив на його власну душу. Третя група (з XXX по LI «рими») присвячена розчаруванню і обману, і саме ця група віршів перегукується з деякими творами Генріха Гейне. Четверта група (з LI

по LXXVI «рими») найрізноманітніша і являє собою останній етап «очищення» прожитого життя поета, коли він вже знаходився між життям і смертю.

Особливості літературної мови збірника полягають у повторенні звуків, перерахуваннях, анафорах і редуплікації. Серед лексики переважають поняття, що відображають недсяжні або абстрактні реалії, використовуються контраст, антитези і метафори, що базуються на елементах природи.

Світ Беккера-романтика – це світ неясних, іноді неусвідомлених відчуттів, які лежать між мрією і дійсністю, а зачарований простір займає місце між буттям і снами. Мотив сну як щасливого стану душі керованого тільки почуттям автор запозичив також у романтиків. Сновидіння у поета як типовий романтичний формант змінює світ, дозволяє повніше осягнути власну душу, повернути на мить минуле і заглянути в майбутнє [4, 36].

Час – ще одне неловиме поняття, що мучить поета. Беккеру притаманний погляд на теперішню мить як на спогад. Час в його віршах невблаганно тоне, та й все в «Римах» тендітне і крихке. У віршах митця немає яскравих кольорів і різких звуків – все приглушено, обриси розмиті.

Такі індивідуально-творчі особливості Беккера-романтика дають підставу його дослідникам вважати митця і попередником імпресіонізму: його вірші зупиняють час, передають миттєвість почуттів, строфа відображає короткий погляд коханої, її посмішку. Саме імпресіонізм доводить принцип розмитого контуру у його творах до завершення. «Туманний», «сумний», «неясний» – улюблені форманти Беккера. Ця поезія також і неусталена, мінлива, що характерно вже для лірики майбутнього літературного покоління [6, с. 69].

Відтак, завершуючи розвиток романтичної іспанської літератури, твори Беккера проклали шлях і новаторському мистецтву письменників ХХ ст. Антоніо Мачадо, Хуана Рамона Хіменеса, Рафаеля Альберті, Херардо Дієго, Луїса Сернуда, Хорхе Гільєна, Федеріко Гарсія Лорка та інші.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беккер Г. А. Избранные произведения / Г. А. Беккер. – М.: «Художественная литература», 1985. – 467 с.
2. Испанская драматургия 50-70-х гг. 19 века и социально-историческое развитие страны. // Iberiaca. Культура народов Пиренейского полуострова в 19 в. – Л.: Наука, 1989. – 432 с.
3. Літературознавча енциклопедія: у 2-х т. – Т. 2. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К.: видавничий центр «Академія», 2007. – 622 с.
4. Хачатрян Р. Актуальные проблемы литературы и культуры. / Руанна Хачатрян. Вопросы филологии. – Ереван: «Лингва», 2008. – № 3. – С. 14-36.
5. Штейн А.Л. История испанской литературы / А. Л. Штейн. – М.: Едиториал УРСС, 2001. – 608 с.
6. Gustavo Adolfo Bécquer, «Cronología de Gustavo Adolfo Bécquer», disponible en Biblioteca de Miguel de Cervantes, URL< <http://www.cervantesvirtual.com>>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О. В. Горбонос

КАТЕГОРІЯ ПРИТЧЕВОСТІ У РОМАНІ К.ІШІГУРО «НЕ ВІДПУСКАЙ МЕНЕ»

У статті розглядається використання жанрових структур притчовості у романі «Не відпускай мене» британського письменника японського походження К.Ішігуро.

Ключові слова: притчевість, притча, східна притча, європейська притча, сакралізація.

The article deals with the use of elements of the parable in the novel "Never Let Me Go" by a British writer of Japanese origin, K.Ishiguro.

Key words: parochialism, parable, eastern parable, European parable, sacralization.

Питання про жанр роману «Не відпускай мене» Ішігуро досі є відкритим. Частина науковців вважає, що його можна назвати романом-притчею. Інша частина наполягає на тому, що це не є єдиною правильною дефініцією, але можна з повною точністю стверджувати, що у романі присутні елементи притчовості (синтез європейсько-християнської та східних притчових форм з їх характерними рисами).

Тож мета даної статті полягає у розгляді використання автором притчевих жанрових структур у романі «Не відпускай мене» та їх функціонування у тексті.

Як літературно-мистецьке явище притча зароджується навіть не у біблійні, а у добіблійні часи. Вже «серед народу Ізраїльського значний успіх мав своєрідний літературний жанр, що називався «мідраш». То був рід притчі, розповідь із мораллю, від якої вимагався не стільки точний переказ подій, скільки з'ясування глибокої, вічної істини [4, с. 7].

Динамічні зміни художнього світу призвели до еволюції притчі. З'являються різноманітні жанри (казка-притча, новела-притча, роман-притча тощо) та головною рисою залишається притчевість.

Помилково притчевість повністю ототожнюють з притчею. На наш погляд, не можна погодитися з твердженням, що «про притчевість можемо говорити кожного разу, коли зміст твору постає ширшим від того конкретного одиничного тлумачення, що впливає з його безпосереднього сюжету» [3, с. 179]. Притчевість – це використання у творах художньої літератури поетики притчі. Тож можна назвати притчевістю алегоричне зображення життя, яке допомагає трактувати зміст твору багатоваріантно з зображенням певних загальнолюдських, універсальних висновків, що є результатом моделі буття, побудованої автором [2, с. 1].

У притчових творах сучасності не відчувається прямого повчання, воно нівелюється різноманітними художніми прийомами: реконструювання образів-персонажів за допомогою психологічної вмотивованості їхніх вчинків, внутрішнього конфлікту, заміни прямого повчального елемента на словесні фігури з введенням загальнолюдського контексту тощо.

У «Не відпускай мене» поєднуються риси традиційної притчової форми, наприклад, взаємоіснування двох планів, реального та універсального, який існує у тексті неявно. Зразком можуть слугувати узагальнення історії героїні, які можна прослідкувати у долі «будь-якої» людини. Крім того ми можемо зазначити, що оповідь повністю підкорена авторській ідеї.

Також можна виділити деякі елементи, що притаманні традиційній східній притчі. По-перше, «обман сподівань» (герої зневірюються у своїх сподіваннях щодо відкладення часу жертви органів; читач інтуїтивно очікує бунту, відмови героїв від їх положення у суспільстві, та це навпаки ніколи так і не відбулося). Особливий вид оповіді за допомогою інтимності змушує читача співчувати (оповідач не приховує деталей свого життя, болючих тем та інцидентів, що зачіпають найглибші струни душі).

Явно вираженою рисою притчевості є сакралізація предметного світу. Сакралізація (від лат. *Sacrum* – священне) – наділення предметів, речей, явищ, людей «священним» змістом [5]. У даному випадку ми можемо говорити про те, що певні предмети, що оточували героїв могли набувати надзвичайно важливого значення для них, не дивлячись на те, що насправді у навколишньому світі вони не мали ніякої особливої цінності. Прикладом подібного предмету може слугувати коробка з «скарбами», яку має кожен учень у Хейлшемі. Діти дуже ретельно збирають власну «колекцію» та вкладають у неї багато часу та праці. Ось що каже про це оповідач : *«I don't know if you had "collections" where you were. When you come across old students from Hailsham, you always find them, sooner or later, getting nostalgic about their collections. At the time, of course, we took it all for granted. You each had a wooden chest with your name on it, which you kept under your bed and filled with your possessions—the stuff you acquired from the Sales or the Exchanges. I can remember one or two students not bothering much with their collections, but most of us took enormous care, bringing things out to display, putting other things away carefully.»* (Я не знаю, чи були у вас "колекції" там, де ви росли. Коли ви зустрічаєте старих вихованців з Хейлшема, ви зазвичай можете зустріти їх, рано чи пізно, ностальгуючими щодо своїх колекцій. У той час, звичайно, ми приймали це за належне. У кожного у вас була дерев'яна коробка з нашим іменем на ній, яку ми тримали під своїм ліжком і наповнювали своїми скарбами – речами, які ми придбали на розпродажах чи обмінах. Я можу пригадати лише одного або двох вихованців, які не дуже турбуються про свої колекції, але більшість з нас приділяли цьому багато уваги, виставляючи речі на огляд, обережно змінюючи їх на інші речі) [6, с. 21].

Саме ця коробка є втіленням, з одного боку, індивідуальності, власного «Я», а також втраченого щасливого минулого. Головна героїня роману залишається вірною своїй «колекції», своїм скарбам, тоді як її подруга Рут позбулася своєї «колекції». Можна сказати, що у якомусь сенсі вона відмовилась від своєї індивідуальності, вона хотіла бути як усі, позбутися «тягарів» минулого.

Ще однією «сакральною» річчю є касета, що належала Кеті. У тексті ми зустрічаємо її детальне описання: *«The album's called Songs After Dark and it's by Judy Bridgewater... I suppose it was originally an LP—the recording date's 1956—but what I had was the cassette, and the cover picture was what must have been a scaled-down version of the record sleeve... Judy Bridgewater is wearing a purple satin dress, one of those off-the-shoulder ones popular in those days, and you can see her from just above the waist because she's sitting on a bar-stool. I think it's supposed to be South America, because there are palms behind her and swarthy waiters in white tuxedos. You're looking at Judy from exactly where the barman would be when he's serving her drinks. She's looking back in a friendly, not too sexy way, like she might be flirting just a tiny bit, but you're someone she knows from way back»* (Альбом називається "Пісні після темряви" Джуді Бриджуотер ... Я думаю, що це була справжня вона LP – запис датований 1956 роком, це була моя касета, і обкладинка була, що була зменшеною версією рукава запису ... Джуді Бриджуотер одягнена у пурпурне атласне плаття, одне з тих, що були популярними в ті дні, і ти можеш побачити її тільки вище талії, бо вона сидить на барі-табуреті. Я думаю, що це, була Південна Америка, тому що за нею є пальми і смуглясті офіціанти в білих смокінгах. Ви дивитесь на Джуді зі сторони, де має бути бармен, коли він подає їй напої. Вона озирється назад дружнім, не надто сексуальним способом, можливо вони фліртує лише трохи, але ти той , кого вона знає вже давно) [6, с. 98]. Ця касета та пісня «Не відпускай мене» стають важливим елементом у житті героїні. Саме з її допомогою вона має змогу мріяти, бувати у якомусь іншому світі, відмінному від того, що її оточує. Помітним є контраст між реальним та набутим значенням пісні акцентує увагу читачів на значенні фрази «Не відпускай мене». Цікаво, що різні персонажі вкладають відмінне значення у цю строку. Кеті згадує, що у дитинстві, слухаючи пісню, вона уявляла собі жінку яка довго не мала дітей, а потім нарешті народжує та боїться, що його заберуть, тому вона обіймає його дуже міцно і каже: «Не відпускай мене». Мадам у свою чергу думала, що танцюючи Кеті уявляла себе разом з

коханим хлопцем. Вона думала про те, що клони не мають можливості побудувати справжнє «людське» життя, що у їх кохання немає майбутнього.

Загалом роман демонструє героя у його становленні і зміні, але притчовий елемент проявляється саме у тому, що Кеті скоріше розповідає про зміни у свідомості інших людей та їх уявленнях про світобудову, ніж змінюється сама [1, с.14]. Ведучи розповідь, вона мало акцентує увагу на змінах, що відбулися саме з нею. Читач може лише відчутти це, проаналізувати та зробити висновки. У той самий час вона детально та доволі глибоко розкриває образи та внутрішній світ своїх друзів, ми бачимо кожену зміну, кожену перемогу та падіння, які вони отримують у спробах зрозуміти себе, світ та розв'язати свій внутрішній конфлікт.

Дійсно символічним є фінал твору. Там не відбувається ніякої вирішальної події. У фіналі ми бачимо більш філософський підхід: героїня нарешті приймає цей світ таким, який він є і себе в ньому.

Узагальнивши, можемо зробити висновок, що у романі «Не відпускай мене» дійсно присутній елемент притчевості, який виражається не тільки у художніх деталях, а й у структурі тексту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белова Е.Н. Поэтика романа Кадзуо Исигуро "Не отпускай меня" : к проблеме художественного мультикультурализма : автореф. дис. на получение науч. ступеня канд. Фил. наук : спец. 10.01.03 / Е.Н. Белова . Воронеж, 2012. 19 с.
2. Бондаренко Г.Ф. Притча як видова категорія. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1790/1/05bgfpvk.pdf>
3. Веремчук Ю.В. Притчевість та асоціативність у поетиці п'єси- притчі. Вісник Житомирського педагогічного університету. 2004. – № 15. – С. 179-188.
4. Ропс Д. Общее введение в Священное писание. Брюссель, 1983.
5. Философский энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
6. Ishiguro, K. (2005). Never Let Me Go. London: Faber and Faber Limited.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Н.І. Ільїнська

УДК 82.091: [7.071.1+7]: 821.111 «19»

Мірошніченко В.В.

ТЕМА ХУДОЖНИКА ТА МИСТЕЦТВА В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються особливості розвитку англійської літератури початку ХХ століття, виникнення нового жанрового різновиду «роману про митця», місце та роль митця в суспільстві.

Ключові слова: «роман про митця», творча особистість, конфлікт пріоритетів.

The article deals with features of the development of English literature of the first half of the 20th century, the emergence of a new genre type «novel about the artist», the place and role of the artist in society.

Key words: «novel about the artist», creative personality, the conflict of priority.

Світоглядна криза межі ХІХ–ХХ ст. спричинила суттєві зміни в духовній атмосфері європейського суспільства, викликала величезну зацікавленість та відобразилася в творчості письменників, художників, музикантів, скульпторів: тема творчості, митця-генія та митця-злочинця, «зникнення душі», зміління людини, «неістинності» людського існування стає

однією з провідних у тогочасній творчості письменників, які побачили й відобразили кризову суть епохи – конфлікт пріоритетів духовності, що відходять, і пріоритетів масової людини, що приходять. Зміни суспільства не могли не позначитися й на літературному процесі. З певним ритмом розвитку літератури виникає періодичне загострення інтересу до теми митця та мистецтва. Постать митця здавна викликала безліч дискусій щодо походження таланту, ролі та значення у суспільстві, засобів вираження, меж творчості. Тому основними цілями даного дослідження є простежити становлення митців як творчих особистостей, усвідомлення ролі «художника» у суспільстві, генезис жанру роману в літературі ХХ століття.

У вітчизняному літературознавстві можна простежити вже чималу кількість спроб виявити й охарактеризувати жанрові особливості «роману про митця». Найновішу дефініцію цього поняття знаходимо у «Літературознавчій енциклопедії» Ю. Ковалева, виданій у 2007 році [5, с. 556]. Стаття свідчить про беззаперечно важливу роль «романа про митця» у теоретико-літературному процесі та дає підстави стверджувати про перспективність досліджень його жанрових різновидів. Зокрема, за твердженням Ю. Ковалева, «роман про митця» – це широкоформатний епічний твір, присвячений творчій та життєвій долі письменників, малярів, музик, акторів.

Особливого значення досліджувана тема набула в англійській літературі ХХ століття. Дослідниця даної проблеми Н. Білик зауважує, що в англійській літературі «роман про митця» як жанровий різновид зародився наприкінці ХІХ і на початку ХХ століття. Варто підкреслити, що праця авторки є чи не єдиною, де назва «роман про митця» звучить вже у заголовку. Звернення до теми мистецтва, на думку Н. Білик, зумовлене тогочасними суперечками і дискусіями щодо завдань естетики і пов'язаними з ними соціальними та морально-етичними проблемами: «Як сам «естетичний рух» цих років, так і пов'язана з ним література відобразили гостре занепокоєння діячів культури зростанням бездуховності буржуазної Англії, яке знайшло далеко неоднозначне вирішення у Г. Джеймса і О. Уайльда, Р. Кіплінга і Дж. Джойса, Дж. Голсуорсі та Е. Форстера, Д. Г. Лоуренса та інших письменників» [2, с. 7]. Учасники таких гострих дискусій дотримувалися різних, нерідко протилежних соціальних чи філософсько-естетичних позицій, та все ж їх об'єднувала спільна мета: подолання «вікторіанського застою», оновлення духовного й культурного життя країни.

В основі цього явища лежить загострення конфлікту між мистецтвом і суспільством, в якому зростала бездуховність, посилювалося відчуження людини. В очах митців-гуманістів мистецтво набуло дедалі більшої ваги як духовна сила, здатна протистояти руйнуванню моральних цінностей.

Важливість теми виникла потребою в самоосмисленні мистецтва, з'ясування його місця і ролі в суспільному й духовному житті. Важливо відзначити, що у вищезгаданому жанровому різновиді роману яскравості та виразності, розквіту набувають мотиви творчого розвитку особистості, її прагнень, свободи, необхідності. Саме через таку художньо-естетичну проблематику вводять в літературу модель поведінки людини, яка втратила свою цілісність і перебуває в пошуках свого справжнього призначення, спрагла до повноцінного, творчого життя. При цьому герой часто піддається різноманітним випробуванням, подолавши які, зможе позбутися внутрішньої спустошеності. Не випадково, у своїй класифікації М.Бахтін трактував «роман про митця» як «роман випробувань» [1, с. 234].

Митець – незвичайна людина, про що свідчить не набутий, а даний від народження дар, який зазвичай називають Божим поцілунком. Осердя творчості для митця (папір, музичний інструмент, пензель і полотно, сцена) – царина творення і виконання – виступає центром концентрації чуття, враження і думки. Унікальність, а для пересічної людини – дивакуватість, митця унеможливує його перебування у натовпі. Він самотній у прагненні бути не таким як усі, захищаючи не себе – дар надчуття.

Творча особистість уникає будь-якого диктату, зневажає норми, котрі обмежують індивіда, витискаючи з нього особистість. Так, часто до неї звертався Голсуорсі, якому була

особливо близька згадана національна традиція. Найбільше ж хвилювала письменника проблема місця митця та мистецтва в сучасному для нього суспільстві. Він її ставив у романах «Вілла Рубейн», «Власник» та ін. Творча особистість, її складні стосунки з дійсністю постійно перебували і в полі зору С. Моема. Саме людям мистецтва присвячені його романи «Місяць та мідякі» (1919), «Пирого і пиво» (1930), «Театр» (1937). До помітних явищ у розробці теми митця і мистецтва в англійській літературі першої половини ХХ століття слід віднести роман Р. Олдінгтона «Смерть героя» і роман О. Хакслі «Контрапункт». Це дуже різні твори за проблематикою та поетикою, але їх об'єднує різка критика кризових явищ у культурі й мистецтві тогочасного Заходу, а точніше критика, що переходить в сатиру. Так, Хакслі, зображаючи у своєму романі верхівку інтелігенції, зокрема письменників, музикантів, критиків прискіпливо викриває їхній снобізм й інтелектуальний паразитизм, душевну пустоту та моральне зубожіння.

Загалом же слід сказати, що в англійській літературі ХХ століття основним стає «роман про митця», в якому на перший план виходить тема мистецтва й гуманізму, переплетіння соціальної, етичної й естетичної проблематики. Література ХХ століття відкриває перед нами творчу особистість, яка спроможна виявляти свій протест та намагається протидіяти натиску. Світоглядна криза межі ХІХ-ХХ століття спричинила не тільки колосальні зміни в житті суспільства, але й дала поштовх до виникнення нових жанрових різновидів роману та глибокого осмислення місця митця та його творчості у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бахтин М. М. Эпос и роман / М. М. Бахтин. – С.-Пб.: «Азбука», 2000. – 304 с.
2. Білик Н.Д. «Роман про митця» повоенних років / Н.Д. Білик // Література Англії ХХ століття. – К.: Либідь, 1993. – С. 7 – 27.
3. Бовсунівська Т. Теорія літературних жанрів: Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману: Підручник / Т. Бовсунівська. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 520 с.
4. Кириллова Т.Д. Творческая личность в романах Сомерсета Моэма: дис... канд. филол. наук. 10.01.05 / Т.Д. Кириллова – Минск, 1985. – 177 с.
5. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. – К.: ВЦ «Академія», 2007, – 752 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Клімчук

УДК 81.111:81.161.2'42

Мороз Г.О.

НОВІ ІКОНІЧНІ СИМВОЛИ ІМПЛІКАЦІЇ В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ

У статті розглядаються функції хештегів як маркерів теми або ключового слова англomовного рекламного тексту для чоловіків.

Ключові слова: іконічність, хештег, маркер, імпліцитність.

The article deals with the functions of hashtags as markers of the theme or the key-word in English textual advertisement for men.

Key words: iconicity, hashtag, marker, implicitness.

Мова перебуває у постійному розвитку, що обумовлюється багатьма факторами. Увагу дослідників відразу привернув новий технолінгвістичний феномен – хештег – перформативне метадане [3, с. 167], організатор дискурсу, інструмент пошуку та поширення

інформації, що своїм потенціалом вплинув не тільки на Інтернет-мережу, а й на весь навколишній світ. Так, М.-А. Паво досліджує екологічні виміри хештегу, його технічно-мовну природу, зазначаючи, що основною функцією хештегів є соціальна, адже ці “техноморфемі” забезпечують можливість “розсіяного членства”, техноконверсаційність та “пошукабельність” дискурсу [там само, с. 150–160]. Аналізу функцій хештегів присвячено дослідження Ю.Є. Галяміної, яка виділяє, зокрема, хештеги-тематичні маркери, хештеги-оцінні імена, хештеги як маркери самих себе, предикативно-класифікаційну та модальну функції хештегів [1]. Основні функції хештегів збігаються з базовими функціями мови: концептуальною, міжособистісною, текстовою. Проте функції хештегів дедалі більше розгалужуються.

Зазначимо, що на сучасному етапі розвитку медіа прискіпливу увагу маркетологів, PR-менеджерів та спеціалістів реклами привертає роль хештегів як засобів просування брендів/ідей: хештеги виступають водночас інструментами відслідковування ринку, діяльності конкурентів та вподобань цільової аудиторії, а також інструментами збору найсвіжіших відгуків (“feed-back”). У рекламних текстах також використовується цей спеціальний знак *хеш тег* (*hashtag – a word or phrase preceded by a hash sign (#), used on social media sites such as Twitter to identify messages on a specific topic*) як маркер теми або ключового слова усього рекламного тексту.

О. А. Тесленко відзначає, що існують хештегові одиниці, які за своєю структурою відповідають реченню, а іноді зустрічаються хештеги, які за обсягом збігаються з однією лексичною одиницею, характеризуючись цілісністю значення [2, с. 108-114]. Так, у журналах для чоловіків *Men’s Health* та *Esquire* зустрічаються хештегові рекламні повідомлення типу: @DoveMenCare @DoveMen #menshealth #geek #comfort #skincare; #MensHealth @DoveMenCare #HealthyLiving; #esquire #homme #styleformen #shoppingguide #blazers #briefcase #bracelet; #OptimoForMe #UltimateSkinNutritive #Esquire та ін.

За результатами проведеного аналізу рекламних текстів для чоловіків хештеги як маркери імпліцитного змісту рекламного повідомлення можуть бути представлені двома видами: 1) такі, що повторюють назву рекламного тексту, 2) такі, що висловлюють головну думку рекламного повідомлення та підкреслюють переваги рекламованого товару. Наприклад, хештеги, що повторюють назву бренду або сам рекламний текст, можуть бути проілюстровані наступними рекламними повідомленнями *We Build Men. For today’s men to build tomorrow #WEBUILDMEN; Man of Today #MANOFTODAY* (Hugo Boss).

Рекламний текст дезодоранту *Clinical Strength #FirstShow#PressureOn#NoProblem* складається лише з хештегів, кожний з яких претендує на цілісність значення рекламованих характеристик. У рекламному тексті репрезентована ситуація, що складається з трьох ступенів, кожний із яких маркований хештегом: перший показ, хвилювання, немає проблем. Як наслідок, у реципієнта рекламного повідомлення складається враження про успішне вирішення проблеми, тобто успіх. Хештег у рекламі одягу *GAP Factory #EXCLUSIVELYSTYLED* є рекламним повідомленням, яке характеризує одяг марки *GAP* як ексклюзивний одяг. У рекламному тексті хештег може виконувати функцію маркеру прихованого заклик до негайних дій, наприклад, у рекламі годинника *Tag Heuer #DontCrackUnderPressure* хештег спонукає потенційного споживача перебороти проблеми, тиск та складні ситуації.

Отже, поява нових іконічних символів (хештегів) викликана необхідністю привернення уваги реципієнта до рекламованого бренду. Наявність хештегу у рекламному тексті є показником популярності та сучасності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галямина Ю.Е. Лингвистический анализ хештегов Твиттера / Ю. Е. Галямина // Современный русский язык в интернете. – М. : Языки славянской культуры, 2014. – С. 13–23.

2. Тесленко О. А. Современная естественная письменная речь: неполный стиль написания, или аллегорическое письмо [Текст] / О. А. Тесленко // Филология и лингвистика в современном обществе: материалы III Междунар. науч. конф. (г. Москва, ноябрь 2014 г.). – М., 2014. – С. 108–114.
3. Paveau M.-A. Technodiscursivités natives sur Twitter. Une écologie du discours numérique / M.-A. Paveau // Culture, identity and digital writing, Epistémè 9, Revue internationale de sciences humaines et sociales appliquées. – Séoul : Université Korea, Center for Applied Cultural Studies, 2013. – P. 139–176.
4. Esquire Magazine. – Режим доступу: <https://www.esquire.com/uk/>
5. GQ Magazine. – Режим доступу: <http://www.gq-magazine.co.uk/>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.В. Димитренко

УДК 811.111:81'42

Ніколенко В.В.

АСОЦІАТИВНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ МІСТИЧНЕ У СУЧАСНОМУ ФІЛЬМІ ЖАХІВ GHOST RIDER: SPIRIT OF VENGEANCE

У статті розглядається механізм реконструкції асоціативного поля концепту МІСТИЧНЕ на матеріалі кінострічки “Ghost Rider: Spirit of Vengeance” та мовні одиниці, що актуалізують дане утворення.

Ключові слова: концепт, асоціативне поле, мовні одиниці.

The article deals with the formation of the associative field of the concept of MYSTIC and linguistic units that actualize this concept of the case study of film “Ghost Rider: Spirit of Vengeance”.

Key words: concept, associative field, linguistic units.

Антропоцентризм картини світу полягає у вибіркового відношенні людини до дійсності, згідно якому кожний етнос пізнає дійсність по різному, оскільки ціннісний характер процесу пізнання є специфічним.

Основними термінами, в яких зараз йде опис категоризації дійсності, є концепти. Усі типології так чи інакше укладаються в більш ширшу типологію, що зведена до вивчення концептів за шістьма підходами – онтологічним, логічним, етнокультурним, когнітивним, лінгвопсихологічним та семіотичним [2 с. 84].

Однією з особливостей концепту є обов'язкова вербальна репрезентація в індивідуальній картині світу людини. Тому найбільш придатною моделлю для виявлення та репрезентації змісту індивідуальної картини служить *асоціативно-смісловне поле* (АСП) [3, с. 127].

АСП – один з головних видів полів лінгвістики. Воно має план вираження, представлений його лексико-фразеологічним складом, в якому присутні стереотипні образні уявлення, що відображають різного роду зв'язки, в які вступає слово в мові, і спосіб їх втілення в мові [3, с. 311].

Для нашого дослідження важливим є механізм реконструкції асоціативного поля концепту, розробленого вітчизняним науковцем – В. Г. Ніконовою, який ми беремо за основу [4, с. 102] (див. рис. 1):

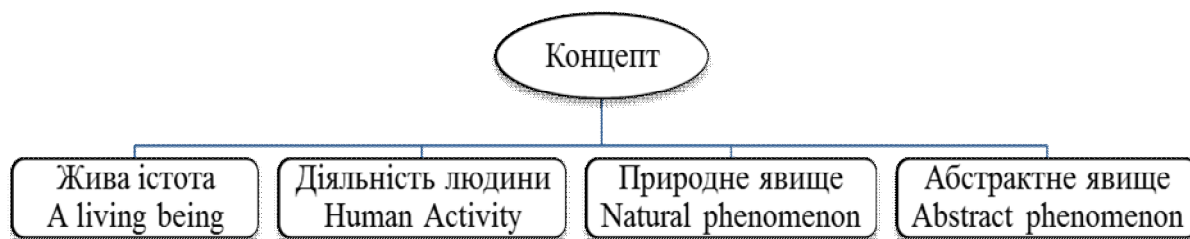


Рис. 1. Асоціативний шар концепту.

Використовуючи дані сценарію фільму “*Ghost Rider: Spirit of Vengeance*” (Примарний гонщик 2) [5] можемо побудувати асоціативне поле, за чотирма напрямками існування: «жива істота»; «діяльність людини»; «природне явище»; «абстрактне явище», а отже і багатогранність використання концепту МІСТИЧНЕ у кінострічці. (див. рис. 2):



Рис. 2. Асоціативний шар концепту МІСТИЧНЕ у кінострічці “*Ghost Rider: Spirit of Vengeance*” (Примарний гонщик 2).

Інтерпретаційно-текстовий аналіз дав змогу визначити лексеми, які вербалізують концепт МІСТИЧНЕ у даній кінострічці і розподілити його за 4 характеристиками. Так до групи «жива істота» відносимо такі лексичні одиниці як: *the demon, the Rork (one of the Devil's names), an angel, a spirit, a monster, priests*. У розумінні реального світу усі вони повинні виступати як категорія «абстрактне явище», але у кінорозповіді саме цього фільму ці лексичні одиниці постають живими створіннями. Це ствердження можна віднести і до інших категорій досліджуваного асоціативного шару; «діяльність людини»: *magic, church, kill, destroy, a sacred place, a dark place*; «природне явище»: *Wind, Water, Earth, Fire (demons of natural phenomena), Hell* (саме у цьому кіновесвіті *Hell* є не абстрактним явищем, а природним, тому що він показаний як реальний світ в якому зосереджені демони та куди їх відправляють після акту екзорцизму). Група «абстрактні явища» представлена номінативними одиницями: *God, the death, the curse, evil, the darkness, sin, Hell, soul, Father, Son, horror, Heaven, horror, Holy Spirit*.

Отже, асоціативний шар концепту МІСТИЧНЕ у кінострічці представлено мовними одиницями, які вербалізують даний концепт і об'єднані у 4 групи: «жива істота»; «діяльність людини»; «природне явище»; «абстрактне явище».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воркачев С. Г. Концепт счастья: понятийный и образный / Сергей Воркачев // Известия РАН. Серия лит-ры и языка. – 2001. – Т. 60, № 6. – С. 47– 58.
2. Бинь И. Асоціативно-семантичне поле концепта «корова» в сучасному руському мові / Инь Бинь // Известия вузов. Серия «Гуманитарные науки». – 2014. – №5(4). – С. 313 – 314.

3. Ніконова В. Г. Художній концепт СМЕРТЬ у поетичному світобаченні Шекспіра: реконструкція концептуального змісту / Віра Ніконова // Нова філологія. – 2011. – №45. – С. 99 – 105.
4. Goyer D. S., Gimple S. M., Hoffman S. Script “Chost Rider: Spirit of Vengeance” [Електронний ресурс] / David Samuel Goyer, Scott Milhouse Gimple, Seth Hoffman. – 2011. – Режим доступу: <https://subscene.com/subtitles/ghost-rider-spirit-of-vengeance>

Рекомендує до друку науковий керівник професор О. О. Заболотська

УДК 821.111'31

Онищенко І.Р.

ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ У РОМАНІ О. НІФФЕНЕГГЕР «ДРУЖИНА МАНДРІВНИКА У ЧАСІ»

У статті розглядаються засоби актуалізації художнього простору у постмодерністському романі.

Ключові слова: простір, художній текст, засоби актуалізації.

The article deals with the means of expression of the category of space in the novel “The time traveler’s wife” by A. Niffenegger.

Key words: space, artistic text, means of expression.

Художній простір активно вивчався і вивчається в літературознавчій та мовознавчій науках, зокрема, такими вченими, як Д.С. Ліхачов, Ю.М. Лотман, В.М. Топоров, В.Я. Пропп, Г. Башляр та ін. Категорія художнього простору за своєю сутністю має такі характеристики: відкритість, замкненість, просторість, доступність/недоступність до огляду, місткість, сенсорне сприйняття, відносність до місця розташування людини і т.д. [1, с. 97; 4, с. 78; 2, с. 62].

До засобів вираження категорії простору у романі О. Ніффенеггер «Дружина мандрівника у часі» відносимо іменники зі значенням місця, просторові дієслова, прикметники та прислівники. Вони є типовими засобами, які використовуються в мові для відображення просторової орієнтації.

Іменники, як засіб вираження категорії простору, що позначають:

1. замкнений простір, наприклад: “The **library** is on the third **floor**, at the east end of the **building**” [5, р. 26].
2. природні простори, наприклад: “The sky is clear **ultramarine blue** and the snow over the **meadow** reflects it back **lighter** and the two blues meet in the dark line of trees that is the **beginning of the woods**” [5, р. 127].

Іменники, що позначають населені пункти, наприклад:

а) відкритий простір, наприклад: “Well...my family lives in Michigan, by a small **town** on the lake called South Haven. Our house is in an unincorporated area outside the **town**, actually...” [5, р. 14].

б) закритий простір, наприклад: “We come to a house and walk down the small walkway to its **backyard**. In the **yard** there are two screens and a slide projector” [5, р. 266].

Прикметники з локативним значенням поділяються на:

1. прикметники, що позначають форму та розмір, наприклад: “Your parents are Philip and Lucille Abshire, and you live with them and your grandma and your brother, Mark, and your sister, Alicia, in that **big** house up there” [5, р. 31].
2. прикметники, що вказують на відстань, наприклад: “I walk to the bundles of fiber that stand, fragrant, in the **far** corner of the studio” [5, р. 341].

Просторові дієслова у досліджуваному романі характеризуються статичністю або динамічністю. Виходячи з цієї ознаки, локативні предикати можна поділити на:

1. власне локативні, наприклад: "*I **stayed** there for a while, trying to feel sleepy, and then I stood up and everything changed*" [5, p. 23].
2. предикати процесу, наприклад: "*She gets up and reseats herself on the sofa. I sit down next to her. There is a comfortable moment when we just sit there and look at each other*" [5, p. 16].
3. акціональні предикати, наприклад: "*And so I asked him why he felt compelled to **transport** this pile of clothing to your office and he said that it looked like what you were wearing, which it did. And since no one could find you, we simply left the clothing on your desk*" [5, p. 217].

Прислівники з просторовим значенням можна поділити на:

1. прислівники, що вказують на місце розташування особи чи предмету, що в свою чергу містять: а) прислівники, що передають різний ступінь просторової близькості, наприклад: "*I open my eyes, shiver and pull my heavy sweater **closer***" [5, p. 378]; б) прислівники, що членують простір по колу: "*We work quietly, and Madame walks **around** the room, correcting*" [5, p. 76].
2. прислівники, що позначають динамічну локацію та включають: а) прислівники, що членують простір по горизонталі, наприклад: "*Mr. DeTamble slowly extends one of his hands, and I step **forward** and shake it*" [5, p. 166]; б) прислівники, що членують простір по вертикалі, наприклад: "*At the bottom of the stairs I look **up** and see Daddy looking **down** at us helplessly*" [5, p. 133].

Отже, до засобів актуалізації простору в романі О. Ніффенеггер «Дружина мандрівника в часі» можна віднести такі самостійні частини мови. Іменники набувають лексичного значення. Прикметники слугують для вираження ознаки та характеристики досліджуваних просторів. Дієслова, у свою чергу, вказують на позначення та виконання дії героїв, у певних просторах роману. Прислівники виконують уточнюючу функцію, тобто доповнюють повідомлення про розташування предметів чи героїв роману у певній локації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика / Л.Г. Бабенко – М. : Наука, 2004. – 496 с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
3. Тураева З.Я. Лингвистика текста / З.Я. Тураева. – М. : Просвещение, 1986. – 127 с.
4. Niffenegger A. The time traveler's wife / A. Niffenegger. – San Francisco : Copyright, 2003. – 385 p.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.О. Заболотська

УДК 881 – 114.2

Остапішин Є.В.

МЕТАФОРА ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ РОМАНУ ДЖ.Р.Р.ТОЛКІНА «ХОББІТ, АБО ТУДИ І НАЗАД» РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена зіставному лінгвокогнітивному дослідженню метафор в романі англійського письменника Дж.Р.Р. Толкіна «Хоббіт, або туди і назад» і в п'яти найбільш авторитетних перекладах цього роману російською мовою. Здійснено порівняльне лінгвокогнітивне дослідження метафор в оригінальному тексті і його перекладах іншими мовами.

Ключові слова: метафора, когнітивна метафора, засоби перекладу.

The article is devoted to the comparative linguocognitive study of metaphors in the novel by the English writer G.R.R. Tolkien "Hobbit, either back and forth" and its most authoritative translations into Russian. There was performed comparative linguocognitive study of the metaphor and its translations into Russian.

Key words: metaphor, cognitive metaphor, translation means.

Стаття присвячена зіставному лінгвокогнітивному дослідженню метафор в романі англійського письменника Дж.Р.Р. Толкіна «Хоббіт, або туди і назад» і в п'яти найбільш авторитетних перекладах цього роману російською мовою. Порівняльне лінгвокогнітивне дослідження метафор в оригінальному тексті і його перекладах іншими мовами – один з перспективних напрямків досліджень (А. Баранов, В. Г. Гак, Н.І. Борковець, Ю.Н. Караулов, А.А. Каслова, І. М. Кобозева, Т. Г. Скребцова, М. Fung, Z. Maalej, P. Newmark, M. Snell-Hornby). В нашому дослідженні зроблена спроба застосувати досягнення когнітивної лінгвістики до дослідження метафор, що виявлені в тексті знаменитого роману Дж.Р.Р. Толкіна і п'яти його перекладах російською мовою.

Дж.Р.Р. Толкін відомий як майстер художнього образу, отримав широке визнання у всьому світі. Його творчість детально вивчається.

Звернення до метафор Дж.Р.Р. Толкіна і їх перекладацьким трансформаціям – актуальний напрямок продовження цих досліджень. Існує більше десяти перекладів роману «Хоббіт, або туди і назад», що створює необхідну базу для дослідження проблеми перекладу метафор і індивідуальних особливостей окремих перекладачів. Це дослідження в значній мірі спирається на досягнення сучасної теорії перекладу, в рамках якої важливе місце відводиться проблемі перекладу образних засобів (Е.В. Бреус, Ю.В. Ванніков, В.Н. Комісаров, Р.К. Миньяр-Белоручев, А. Попович, J. Catford, M. Lederer і ін.).

Актуальність порівняльного лінгвокогнітивного дослідження метафор в оригінальному тексті роману Дж.Р.Р. Толкіна і його перекладах на російською мовою обумовлена загальною перспективністю порівняльного вивчення метафор; важливістю виявлення індивідуальних особливостей в роботі перекладачів, які працювали з одним і тим самим оригінальним текстом, необхідністю вдосконалення методики лінгвокогнітивн зіставлення метафор оригінального тексту і перекладу. Всесвітній рух толкіністів, популярність жанру фентезі і слава Дж.Р.Р. Толкіна – творця нових світів – все це служить показником стабільного інтересу до творчості популярного автора протягом останніх десятиліть. У зв'язку з цим вивчення своєрідності поезики Толкіна і специфіки її відтворення перекладах є досить важливим завданням сучасної лінгвістики, теоретичної та історичної поезики, літературознавства та інших наук, а також культурології та соціології.

Об'єктом дослідження послужили метафори, виявлені в тексті роману Дж.Р.Р. Толкіна «Хоббіт, або туди і назад», в їх співвідношенні з перекладацькими трансформаціями, які використовують перекладачі для передачі відповідного змісту засобами російської мови. Предмет дослідження становлять стратегії і закономірності вибору перекладацьких трансформацій, в тому числі що стосуються діяльності окремих перекладачів, які працювали з романом Дж.Р.Р. Толкіна «Хоббіт, або туди і назад».

Мета дослідження полягає в лінгвокогнітивному порівняльному дослідженні метафор в оригінальному тексті Дж.Р.Р. Толкіна і його перекладах, що орієнтоване на пошук загальних закономірностей використання когнітивних сценаріїв і перекладацьких трансформацій і виявлення індивідуальних особливостей перекладачів при використанні ними когнітивних сценаріїв і перекладацьких трансформацій.

У сучасній когнітивній теорії яскраво продемонстровано, що метафора – це цілком закономірне явище в текстах, що відносяться до більшості функціональних стилів: метафора широко використовується в науковому, побутовому, політичному, публіцистичному мовленні (Н.Д. Арутюнова, Дж. Лакофф, М. Джонсон, І.М. Кобозева, Ж. Фоконьє і ін.) Разом

з тим добре відомо, що найбільшою мірою метафора властива художньому мовленню і що саме художні метафори є максимально складними для перекладу.

Переклад метафори пов'язаний з вирішенням цілої низки лінгвістичних, літературознавчих, культурологічних, філософських та інших проблем. Важливість правильного підходу до вивчення способів перекладу метафори зумовлена необхідністю адекватного відтворення образної інформації та передчі стилістичного ефекту оригіналу в перекладі. Фахівці наголошують на необхідності збереження образу в перекладі, однак це можливо не завжди [2].

Складність перекладу метафори в значній мірі пов'язана з відмінностями між метафоричними системами, що існують у відповідних мовах. Наприклад, метафоричні образи, характерні для англійської мови, нерідко відсутні в російській, і навпаки. У зв'язку з цим періодично виникає необхідність зміни метафоричного образу. Така заміна допомагає зберегти рівень експресії оригіналу і зробити переклад більш ідеоматичним. Стилiстичної ідеоматичності сприяє і застосування метафор та неметафоричних засобів мови [3, с. 98].

В теорії перекладу вже давно сформульований «закон збереження метафори», відповідно до якого метафоричний образ повинен у міру можливості зберігатися при перекладі. Недотримання цього закону призводить до того, що сенс фрази змінюється, а її естетичний і прагматичний ефект знижується [5, с.68]. Як зазначає В.Н.Вовк, опущення метафор оригіналу є «серйозними і досить поширеними засобами спотворення» авторського задуму [4, с. 127].

Як в російській, так і в англійській мові, існують метафори, дослівний переклад яких неможливий в силу існування об'єктивних відмінностей між мовами. При перекладі таких метафор також може використовуватися сценарій, при якому оригінальні метафори і метафори перекладу мають аналогічні сфери-джерела і сфери-мішені (в термінології Дж.Лакоффа), проте для досягнення адекватності метафоричні вирази тим чи іншим чином трансформуються. Поширеною перекладацькою трансформацією, що використовується при перекладі твору Дж. Р.Р. Толкіна, є, наприклад, конкретизація.

Прийом конкретизації застосовується при перекладі метафор з метою інтерпретувати авторський задум, уточнюють деталі описуваного ним світу.

Наведений нижче приклад є реченням, що складається з шести метафоричних одиниць, розглянемо одну з них, яка демонструє приклад конкретизації:

My armour is like tenfold shields, my teeth are swords, my claws spears, the shock of my tail a thunderbolt, my wings a hurricane, and my breath death!

Переклад Л. Яхніна: *Моя чешуя вдсятеро крепче любого щита. Мои зубы – мечи, когти – копья. Удар моего хвоста поражает быстрее молнии. Мои крылья несут ураган, а мое дыхание – смерть!*

Переклад К. Королева: *Моя чешуя толще десятка щитов, мои зубы — мечи, мои когти — копья, удар моего хвоста — раскат грома, крылья поднимают бурю, а дыхание сеет смерть!*

Переклад И. Тогоевой: *Моя броня мощна, как десять сложенных вместе щитов; мои зубы подобны мечам, а когти – копьям; удар моего хвоста подобен удару молнии, а мои крылья способны поднять ураганный ветер, и дыхание мое несет смерть, смерть, смерть!*

Переклад Н. Рахмановой: *Моя броня вдсятеро крепче щитов, мои зубы – мечи, когти – копья, удар хвоста подобен удару молнии, крылья несут с быстротой урагана, мое дыхание – смерть!*

Перекладачі інтерпретують метафоричну модель «ЧАСТИНА ТІЛА – ЦЕ ПРИРОДНЕ ЯВИЩЕ». Л. Яхнін, І. Тогоєва відносять метафору до переміщення великих мас повітря, що без пересування виробляє дію. Н. Рахманова навпаки актуалізує здатність переміщатися з великою швидкістю.

Отже, когнітивна теорія, яка інтенсивно розвивається в сучасній науці, має важливі прийоми і евристики, які можуть і повинні бути використані при порівняльному вивченні метафор і їх перекладів. Складний для сприйняття текст Дж. Толкієна може бути в повній

мірі осмислений тільки з використанням прийомів і методик, що застосовуються для дослідження складних художніх текстів, розглянутих в рамках постмодерністської парадигми наукового знання.

Для нашого дослідження особливо важливим є співвідношення когнітивної і традиційної теорії перекладу. Когнітивна концепція дає нові імпульси для наукового зіставлення оригінальних і текстів перекладу і дозволяє виявити важливі деталі перекладацької техніки. У цьому випадку основна увага дослідника переноситься з деталей перекладацької техніки на смислову, ментальну відповідність між оригінальним текстом і його перекладом, а також на пошуки творчої індивідуальності перекладача.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борковец Н.И. Техническая метафора в художественной картине мира (на материале немецкой прозы XX века и ее переводов на русский язык) / И.Н. Борковец : Дисс. на соиск. канд. ст. – Екатеринбург, 2000. – 203 с.
2. Бреева Л.В., Бутенко А.А. Лексико-стилистические трансформации при переводе Л.В. Бреева, А.А. Бутенко: [Електронний ресурс] – режим доступу <http://belpaese2000.narod.ru/Trad/trasform01.htm>
3. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский / Е.В. Бреус – М.: УРАО, 2000. – 208 с.
4. Вовк В.Н. Языковая метафора в художественной речи. Природа вторичной номинации / В.Н. Вовк – Киев: Наукова думка, 1988.
5. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин – М., 1981. – 188 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент М.О. Акішина

УДК 811.111:303.687

Петракова Л.М.

ІДЕОЛОГІЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ВЕРБАЛЬНОГО НАПОВНЕННЯ КОНЦЕПТУ АМЕРИКА У МЕМУАРНИХ ТЕКСТАХ Г.КЛІНТОН

У статті розглядається ідеологічна зумовленість вербального наповнення концепту Америка у мемуарних текстах Г. Клінтон.

Ключові слова: аксіологічне наповнення, політичний дискурс, ціннісний компонент, концепт.

The article deals with the ideological precondition of the verbal filling of the concept of America in H. Clinton`s memoir texts.

Key words: axiological filling, political discourse, value component, concept.

Політичний дискурс США є різновидом інституційної комунікації, спрямованої, зокрема, на закріплення позитивної репрезентації американської нації. Основними темами, які порушують американські політики в промовах (виступах), є соціальні стандарти США, війна в Іраку, міжнародний тероризм, загарбницька політика Росії, важливі для США історичні події, передвиборчі перегони тощо [1].

Американський політичний дискурс є різновидом ідеологічного дискурсу, що експлікує упереджені й етноцентричні уявлення та переконання політиків США про представників своєї та чужих націй. Структурно-семантична й стратегічна організація зазначеного політичного дискурсу слугує індикатором його ідеологічної спрямованості [2].

Аксіологічне наповнення концепту АМЕРИКА у промовах Г. Клінтон увиразнюють лексичні одиниці, котрі своїм концептуальним змістом відбивають особливості національних

пріоритетів американців. Наприклад, лексична одиниця *dream* ‘мрія’, репрезентує особливий феномен у культурі американців – Американську мрію – поширену США доктрину, за якою кожному американцеві відкрита можливість досягти успіху: *I will always work to achieve the America that I believe in where the promise of that dream that we hold out to our children and our grandchildren never fades but inspires 49 generations to come;.....we believe that the American dream is big enough for everyone, for people of all races and religions, for men and women, for immigrants, for LGBT people and people with disabilities, for everyone.*

Вічні американські цінності, котрі на думку Г. Клінтон асоціюються з країною Америкою – це *freedom* ‘свобода’, *equality* ‘рівність’, *justice* ‘справедливість’, *opportunity* ‘можливості’: *The most enduring values. Freedom and equality, justice and opportunity. We should be so proud that these words are associated with us. That when people hear them – they hear... America* [4].

Політик наголошує на тому, що народ як поважав, поважає і буде шанувати свою державу не дивлячись ні на що. Тож патріотизм є великою цінністю країни: *You help raise the next generation of American patriots* [4].

Великого значення Г. Клінтон надає безпеці країни, політик запевняє, що саме безпека в Америці є першою та найголовнішою ланкою її політики та стратегії: *And I'm going to keep America's security at the heart of my campaign.* Крім того, Америка має міцну мережу союзників, що робить Америку унікальною країною: *America's network of allies is part of what makes us exceptional* [3].

Прямі позитивні оцінки в текстах політичних промов Г. Клінтон втілено також за допомогою оцінних лексем, котрі об'єктивують значущість країни, наприклад: *greatness* ‘величність’: *And let me say some thing else about American greatness, there's no question we face real threats and real enemies that we need to confront and defeat* [3].

Особливістю реалізації ціннісного компонента концепта АМЕРИКА є гіперболізація позитивних оцінок, пов'язаних із характеристикою країни, наприклад: *unparalleled ability* ‘незрівнянні здібності’: *It means that we recognize America's unique and unparalleled ability to be a force for peace and progress, a champion for freedom and opportunity; the most resilient people* ‘найстійкіші люди’: *Appalachia is home to some of the most resilient, hardworking people anywhere on this planet; unmatched aspirations* ‘неневпершени прагнення’: *You know, President Roosevelt's Four Freedoms are a testament to our nation's unmatched aspirations and a reminder of our unfinished work at home and abroad. an extraordinary blessing* ‘дивовижне благословення’: *My friends, we are so lucky to be Americans. It is an extraordinary blessing* [4].

Отже, ціннісний компонент концепту АМЕРИКА актуалізується насамперед завдяки американським реаліям, тобто способу життя людей. Серед найважливіших цінностей ми можемо виділити Американську мрію, тобто доктрину про щасливе майбутнє, а також демократію, рівність, свободу, справедливість, прогрес, винятковість народу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Демьянков В. З. Когниция и понимание текста [Текст] / В. З. Демьянков // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2005. – № 3. – С. 5–10.
2. Добросклонская Т. Г. Вопросы изучения медиатекстов: опыт исследования современной английской медиа речи [Текст] / Т. Г. Добросклонская. – 3-е изд., стер. – М.: URSS, 2010. – 286 с
3. Speeches. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.hillaryclinton.com/speeches/>
4. Hillary Clinton. Hard Choices [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.hillaryclinton.com](https://www.hillaryclinton.com)

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.В. Димитренко

НАЦІОНАЛЬНО-СПЕЦИФІЧНА ЛЕКСИКА: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ РАКУРС (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ УКРАЇНСЬКИХ КАЗОК)

У статті наводиться класифікація реалій українських казок у перекладацькому ракурсі; окреслено труднощі при відтворенні українських фольклорних реалій англійською мовою.

Ключові слова: казка, реалія, національно-маркована одиниця, засоби перекладу.

The article presents the classification of nationally-specific lexical units of Ukrainian fairy-tales in translation perspective; some difficulties in the reproduction of Ukrainian folk realia are highlighted.

Key words: fairy-tale, realia, nationally-marked lexical unit, ways of translation.

Казкове народне мовлення передає наступним поколінням факти героїчної історії, картини соціального побуту й найрізноманітніші гами людських почуттів, оцінок, утілених у відшліфованих словесно-виражальних формах, що становлять етномовний компонент казки. Ці усталені вислови ввібрали в себе багатовіковий досвід цілого народу, але ще й досі мало вивчені, хоча вони надзвичайно важливі для етносемасіології, етнолінгвістики, етнографії, етнопсихології, етнодидактики, прагматики й перекладознавства. Особливо відчувають це перекладачі, перед якими гостро постають не лише проблеми відтворення етномовного компонента української народної казки, а й сприймання тексту перекладу іншомовним читачем – носієм іншої культури, інших звичаїв і традицій. Адаже з огляду на зростаючий у світі авторитет України, її літератури й народної творчості необхідність якомога адекватнішого художньо переконливого відтворення етномовного компонента фольклорного твору на іншомовному ґрунті набуває особливого значення.

Мова є певним відображенням культури будь-якої нації, вона несе в собі національно-культурний код народу. Мова багата на слова, в значенні яких може бути виокремлено особливий компонент, що віддзеркалює зв'язок мови і культури, і який називається культурним компонентом семантики мовної одиниці. До таких слів, перш за все, відносяться слова-реалії, а казка, як фольклорний жанр, відрізняється образною системою та особливим національним колоритом.

Термін *реалія* еволюціонував з розвитком перекладознавства. Спочатку реаліями вважали предмети матеріального світу, а не лексеми, словосполучення, що позначають національні предмети та явища, вважаються реаліями [3]. Слідом за Р.П. Зорівчак під реаліями ми розуміємо мовні феномени, обумовлені окремою лінгвокультурою, що відображають її національну самобутність [1]. Саме таке розуміння сприяє тому, що термін *реалія* багатьма науковцями замінюється виразом «національно-маркована мовна одиниця».

Критико-аналітичний аналіз наукових опрацювань із проблематики, яка вивчається, доводить, що ці мовні одиниці знаходяться у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Про реалії, як про носіїв колориту, конкретних, видимих елементах національної своєрідності, заговорили ще на початку 50-х років минулого століття (С. Влахов, С. Флорін, Л.М. Соболев, Г.В. Чернов, Г.В. Шатков). У підручниках з теорії перекладу Л.С. Бархударова, В.Н. Комісарова, В.Н. Крупнова, Л.К. Латишева, Т.Р. Левицької, А. Лілової, М.М. Морозова, А.В. Федорова, А.М. Фітермана також представлена інформація про культурно-марковані слова. Проблеми співвідношень мови і культури розглядаються також Є.М. Верещагінін і В.Г. Костомаровим. Ролі слів-реалій у художньому творі приділяють увагу Н.І. Паморозська і В.С. Виноградов.

Львівська наукова школа представляє низку наукових доробок із проблеми вивчення реалії у перекладознавчому аспекті, серед яких слушно виокремлюємо наукові праці професора Зорівчак Р.П. [1]. Київська наукова школа збагатилася працями професора Т.Р. Кияка, автора сучасних підручників із перекладознавства [2]. Для позначення реалій англословні дослідники найчастіше вживають терміни "cultural words" і "cultural terms" [4; 5].

У контексті нашого наукового пошуку ми намагалися вирішити проблему неперекладності реалій, знайти еквіваленти казковим реаліям в небагатьох перекладах української фольклорної літератури англійською мовою.

Враховуючи теоретичні розвідки з проблеми таксономії реалій, ми зробили власну спробу класифікувати з історико-семантичного погляду реалії українських народних казок на:

1. власне міжмовні (пан Коцький – *Sir Cat-o-Puss*): *I am Sir Cat-o-Puss Sir*;
2. історичні внутрішньомовні реалії (сіяти муку калиткою – *to sift flour*): *Beneath a lime-tree, sifting flour*.

У структурному плані серед реалій виокремлюємо:

1. реалії-одночлени (ведмедик – *Grumbly-Rumbly*): *How can I help it, Grumbly-Rumbly!*;
2. реалії-полічлени номінативного характеру (писана торба – *bright pictured sack*): *But he got to thinking after a while, and, taking his fiddle and a bright pictured sack, set out for the Fox's house*
3. реалії-фразеологізми (гратися у довгої лози – *play leapfrog*): *And the mice went on hopping and skipping about and playing leapfrog.*

У перекладацькому ракурсі виокремлюємо такі реалії:

1. явні (кабан-іклан – *Snout-Routthe Boar*): *Snout-Rout the Boar. And I'm sure you want me too*;
2. скриті реалії (піч – *stove*): *I can wash myself very well sitting on a stove.*

Звісно, перекладач зустрічається з багатьма труднощами, основними з яких є безеквівалентність реалій, тобто відсутність в мові-переймачі відповідника, який би повністю відповідав денотативному і конотативному значенню реалії, а також стилістична забарвленість реалій, які здебільшого вміщують семи локальності, національної самобутності, котрі необхідно передати в перекладеному тексті.

Серед засобів подолання цих труднощів ми виділяємо:

1. транскодування (транскрипцію або транслітерацію) (борщ – *borshch*): *I will go and get the meat for the borshch*”;
2. гіперонімічне перейменування (генералізацію) (наймит – *servant*): *He ...decided that the best thing for him to do was to become the servant of one who was stronger than anyone on earth...*;
3. дескриптивну перифразу (описовий переклад) (богатир – *manta arms*): *The tsar summoned the best and bravest of his men at arms...*;
4. комбіновану реномінацію (чумаки – *chumak carters*): *By and by some chumak carters came driving up...*;
5. повне і часткове калькування (дід та баба – *Old Man and Old Woman*): *Once upon a time there lived an Old Man and an Old Woman*;
6. міжмовну транспозицію на конотативному рівні;
7. метод уподібнення (субституцію) (сльожки – *beads*): *Let me go free, and I'll bring you beads and earrings and ribbons*;
8. віднайдення ситуативного відповідника (контекстуальний переклад);
9. контекстуальне розтлумачення (інтерпретацію) реалій (коза-дерева – *Nibbly-Quibbly*): *Tell me, Little Goat, tell me, Nibbly-Quibbly, have you had enough to eat and to drink?*

Означені труднощі при відтворенні українських фольклорних реалій англійською мовою долаються перекладачами за допомогою типових способів відтворення реалій засобами цільової мови, найчастотнішими з яких є повне калькування, гіперонімічне перейменування та дескриптивна перифраза.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Видавництво при ЛДУ, 1989. – 215 с.
2. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – 543 с.
3. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. языков. Учеб. пособие / А. В. Федоров //– 5-е изд. – С.-Пб. : Филологический факультет С.-ПбГУ; М. : ООО "Издательский Дом "ФИЛОЛОГИЯ ТРИ", 2002. – 416 с.
4. Lyons J. Language, meaning and context / J. Lyons. – Bungay : Fontana, 2001. – 256 p.
5. Newmark P. Approaches to translation / P. Newmark. – Oxford : Prentice Hall, 2011. – 200 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Ю.Л. Главацька

УДК 811.111'42

Присяжна К. О.

МЕТАТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧЕ ПОНЯТТЯ

У статті розглядається термін «метатекстуальність» та його дефініції різними вченими.

Ключові слова: метатекстуальність, метатекстуальний, метапроза, авторефлексія.

The article deals with the many definitions of the term «metatextuality» by different scientists.

Key words: metatextuality, metatextual, metafiction, autoreflexion.

Сучасний етап розвитку гуманітарних наук відмічений підвищеним інтересом науковців до тексту. Проблемами, що пов'язані з текстом, займаються науковці різних галузей, а саме: психологи, філологи, літературознавці, філософи, розглядаючи його з різних аспектів. Зараз активно вивчається семантика та структура тексту, досліджуються закономірності текстотворення та текстосприйняття. Дослідники звертаються до таких категорій тексту, як автор і читач і структурно-змістовим елементам тексту. Саме тому таке поняття, як метатекстуальність виходить на перший план у багатьох дисциплінах.

В лінгвістиці поняття "метатекст" увійшло в наукове використання нещодавно. Воно стало широко використовуватися в лінгвістиці після появи статті А. Вежицької "Метатекст в тексті" (1978) [2, с. 403]. Авторський монологічний текст розглядається науковцем як «двотекст», що складається з висловлювання про предмет та висловлювання про саме висловлювання. За її визначенням, "метатекст" – це в основному вступні слова та звороти з семантичним елементом "говорити", а його функція полягає в тому, щоб прояснити «"семантичний візерунок" основного тексту». У зв'язку з цим розрізняють базовий та метатекстовий рівні тексту.

В літературознавстві цікавість до проблеми авторефлексивних текстів, що описують сам процес свого створення, звертали свою увагу такі вчені як Бахтін М. М., Ю. М. Лотман, Д. М. Сегал, Л. Хатчен, П. Во, М. Н. Липовецький, Ж.-Ф. Жаккар, М. А. Хамятова, Д. П. Бак, В. І. Тюпа, М. П. Абашева, Т. В. Цив'ян та інш. [4, с. 33]

Категорія «метатекстуальність», як правило, зустрічається в дослідженнях, присвячених модернізму та постмодернізму. В літературознавстві поняття "метатекст" було введено Ю. М. Лотманом в книзі "Культура і вибух", де воно розглядалось в контексті літератури, скульптури, живопису. Виходячи з цього підходу в якості "метатексту"

розглядається назва твору, структурний поділ тексту на розділи, а також роздуми та "ліричні відступи" автора [4, с. 33].

Поняття метатекстуальності було введено до наукового обігу в 1970-80-х роках. Воно виявилось важливим не лише для аналізу сучасних текстів, а й для багатьох творів ХХ ст., в яких є рефлексія над самою сутністю літератури, фокусування авторського погляду зміщується з розповіді про події на спосіб наративу, на природу художньої творчості. Про таку цінність поняття метатекстуальності для літературознавства свідчить велика кількість дисертаційних досліджень, присвячених аналізу поезики авторефлексивних текстів. Одним з прикладів такої роботи є дисертація К. Є. Барінової «Метатекст в постмодерністському літературному наративі» (2008) [1].

Не зважаючи на те, що інтерпретаційних варіацій є велика кількість, простежується спільна константа розуміння метатексту як твору, в якому демонструється, окрім історії яка розповідається – сама історія розповідання, розкривається процес створення художнього тексту та активізується рефлексія щодо мови. Проте, упорядкування дефініцій «метатексту», виявлення внутрішньої суті метатекстуальності та її характерних рис все одно залишається актуальною проблемою [4, с. 35]

Ускладнює роботу з аналізованим поняттям наявність термінів-омонімів, наприклад, внутрішня структура слова «метароман» (по аналогії з метатекстом, метапрозою) дозволяє дослідникам використовувати його в значенні «роман, написаний в руслі поезики метапрози», «роман про написання роману». В. Б. Зусева дає наступне визначення метароману: «літературний жанр з двоплановою структурою, де предметом для читача стає не тільки «роман героїв», тобто події в житті персонажів та умовна реальність їх існування, але й процес його створення [3, с. 120].

Сучасна література виділяється все більшим домінуванням метанарративної функції: зараз все частіше в розповідь вводяться коментарі про розповідача, про сам акт розповіді та його елементи. Усе це можна віднести до метафікціонального рівня художнього тексту.

Така кількість суперечливих суджень свідчить про невіршеність багатьох теоретичних питань та відмінності методологічних позицій вчених, а також про актуальність даного поняття [4, с. 35].

Твори, які ми відносимо до метатекстуальних, дуже часто об'єднані темою письменника і написання, деякі з них розповідають про інші тексти шляхом цитування або опису. Автореференціальні тексти (твори) часто мають структуру «текст в тексті», де одна частина (дослідники називають її метатекстом, метатекстовим пластом, зовнішнім, вторинним, рамковим текстом), що розповідає про створення другої (що називається базовим, основним, вихідним текстом, претекстом). Формально виражені межі між двома частинами, що складають нероздільну єдність, являються різного ступення сполученості. Наприклад в метатексті можуть відбуватися чергування метатекстового пласта та вставного тексту, приєднання вставних творів, злиття одного пласта з іншим до повного формально-логічного нерозділення [4, с. 35].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барінова Е. Е. Метатекст в постмодернистском литературном нарративе (А. Битов, С. Довлатов, Е. Попов, Н. Байтов) : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.08 / Барінова Екатерина Евгеньевна ; Институт филологии Сибирского отделения Российской академии наук. – Новосибирск, 2008. – 248 с.
2. Вежбицкая А. Метатекст в тексте // Новое в зарубежной лингвистике : Вып. VIII. : Лингвистика текста : сборник статей / Отв. ред. Т. М. Николаева. – М. : Прогресс, 1978. – С. 402 – 421.
3. Зусева В. Б. Пoesтика метаромана («Дар» В. Набокова и «Фальшивомонетки» А. Жида в контексте литературной традиции) : автореферат дис. ... канд. филол. наук : 10.01.08 / Зусева Вероника Борисовна ; Рос. госуд. гуманитар. ун-т. – М., 2008. – 215 с.

4. Липовецкий М. Н. Русский постмодернизм. Очерки исторической поэтики [Текст] / М. Н. Липовецкий. – Екатеринбург : Изд-во Урал. Гос. Пед. Ин-та, 1997. – 317 с.
5. Сегал Д. М. ЛИТЕРАТУРА как охранная грамота [Текст] / Д. М. Сегал. – М., : Водолей Publishers, 2006. – 976 с.
6. Титаренко О. О. Метатекстуальна поетика романа Віктора Пелевіна «Т» в контексті прози письменника: дис. ... канд. Філ.. наук: 10.01.02/ Титаренко Олена Олексіївна. – Харків, 2017. – 209 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Н.І. Ільїнська

УДК 811.112.2:81'373.7

Ревенко Є.С.

МОДИФІКАЦІЇ КРИЛАТИХ ВИСЛОВІВ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ПРЕСІ

У статті проаналізовано стилістичні функції модифікованих крилатих висловів в сучасній німецькій пресі, визначено їх експресивний потенціал.

Ключові слова: крилатий вислів, дискурс, модифікація, німецька мова.

The article deals with the stylistic functions of modified winged expressions in modern German press, their expressive potential is determined.

Key words: winged expression, discourse, modification, German language.

Кожен дослідник, який займається вивченням природи крилатих висловів, ставить на перше місце ті чи інші риси, ознаки, які, на його думку, є основними, домінуючими, які характеризують і відділяють крилаті фрази від інших фразеологічних одиниць, дає своє розуміння та тлумачення терміну «крилатий вислів».

У нашому дослідженні ми дотримаємося точки зору лінгвіста С.Г. Шулежкової щодо визначення поняття «крилатий вислів»: «Крилаті вислови – це незвичайні мовні одиниці, які мають диференційні ознаки, властиві будь-якій стійкій нарізнооформленій мовній одиниці, відрізняються від безіменних мовних одиниць своєрідним семантичним додатком (їх значення обтяжені генетичною пам'яттю про автора, що їх створив, творах, з яких вони вичленувалися, або історичних подіях, які стали підґрунтям для їх виникнення)» [1, с. 112].

Важливе місце у вивченні крилатих одиниць посідає дослідження *модифікації*, яку ми розуміємо як зміну структури або значення крилатої одиниці, що відхиляються від їх стандартного значення і форми, зафіксованої в словниках. Подібні модифіковані крилаті одиниці також називаються *оказіональними* варіантами або *індивідуально-авторськими* перетвореннями.

Прагматичний та експресивний потенціал модифікованих крилатих одиниць обумовлюється також їх здатністю викликати інтерес читача, привернути його увагу. Будучи експресивними одиницями мовлення, вони можуть мати натяк, завуальоване пряме значення і дозволяють журналісту надати виразу певної нечіткості, неоднозначності, заохочуючи читача робити власні висновки та інтерпретації.

У статтях сучасної німецької преси використовуються індивідуальні авторські вирази, які були створені на основі існуючих традиційних крилатих одиниць в мові. Найпростішим і поширеним способом індивідуально-авторського перетворення крилатого вислову є лексичні підстановки, коли відбувається взаємозаміна одного лексичного компонента іншим, відповідним ситуації.

Заголовки відомих художніх творів, що стали крилатими, також охоче використовуються в цілях експресивного забарвлення статті. У таких випадках буває досить змінити тільки один компонент – відповідно до нового контексту вживання.

Модифікації крилатого вислову французького філософа XVII ст. Декарта «*Ich denke, also bin ich*» («Я думаю, отже я існую»), часто зустрічаються у заголовках статей різних німецьких газет. Напр. у газеті «Die Zeit»: «*Ich maile – also bin ich*» [2, 29.12.2009] та в одному з видань «*Süddeutsche Zeitung*»: «*Ich teile, also bin ich*» [5, 30.04.2014].

Приклад авторської модифікації крилатого вислову знаходимо у статті з газети «Die Zeit», що розповідає про подорож німецьких та монгольських туристів по пустелі Гобі. У ній зустрічається фраза, яка є стилістичним варіантом першого рядка відомої балади І.В. Гете «Лісовий цар» («*Wer reitet so spat durch Nacht und Wind...*») – «...*Wer grölt so laut durch Sand und Wind?...*» [2, 06.08.2015]. Завдяки вживанню цього модифікованого крилатого виразу ми розуміємо зневажливе ставлення автора статті до туристів.

Для створення гумористичного або сатиричного ефекту буває достатньо самої незначної зміни компонентного складу. Напр., у статті з назвою «*Das jüngste Gerücht*» ми бачемо модифікацію крилатого виразу біблійного походження – *das Jüngste Gericht* (страшний суд) [3, 25.11.2016].

Крилатий вислів із вірша Ф. Шиллера «До друзів» – «*die Bretter, die die Welt bedeuten*» («підмостки, що символізують весь світ») також часто зустрічається у видозміненій формі відповідно до нового контексту вживання: «...*Zahlen, die die Welt bedeuten...*» (йдеться про пін-код і пароль для комп'ютера) [4, 30.04.2011]; «...*Bretter, die die Welt betrügen...*» (у переносному значенні – про поганий театр) [4, 25.06.2017].

Отже, крилаті вирази є оптимальним засобом впливу на читача. Їх застосування допомагає журналістам повніше реалізувати свій творчий потенціал, а також найбільш емоційно висловити авторську думку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шулежкова С.Г. Крылатые выражения русского языка: их источники и развитие / С.Г. Шулежкова. – М.: Азбуковник, 2001. – 288 с.
2. Die Zeit [Die elektronische Ressource] – Режим доступу до ресурсу : <http://www.zeit.de/index>
3. Main-Post [Die elektronische Ressource]. – Режим доступу до ресурсу : <http://markt.mainpost.de/>
4. Markt [Die elektronische Ressource]. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.marktdigital.de>
5. Süddeutsche Zeitung [Die elektronische Ressource]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.sueddeutsche.de/>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.А. Ковбасюк

УДК 81.111'373.23

Рижкова А.А.

ТИПИ ПРЕЦЕДЕНТНИХ АНТРОПОНІМІВ В АНГЛОМОВНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

У статті розглядаються типи прецедентних антропонімів на основі англomовних інтернет-сайтів.

Ключові слова: прецедентність, прецедент не ім'я, антропонім, прецедентний антропонім.

The article deals with the types of precedent anthroponyms on the English-speaking websites.

Key words: precedence, precedent name, anthroponym, precedent anthroponym.

Прецедентні антропоніми – це широко відомі імена власні, які використовуються в тексті не для позначення конкретної людини, а в якості свого роду культурного знака, символу певних якостей. Поняття прецедентності досі не отримало адекватного однозначного тлумачення, про що свідчить існуюче різноманіття термінів в сучасній науковій літературі: «прецедентний текст» (Ю. М. Караулов, Ю. А. Сорокін, Г. Г. Слишкін, Ю. Є. Прохоров), або «прецедентна текстова ремінісценція» (А. Е. Супрун), «прецедентне висловлювання» (В. Г. Костомаров, Н. Д. Бурвікова).

Імена, що використовуються як прецедентні лексичні одиниці, функціонують за певними правилами. Прецедентними іменами можна вважати тільки такі імена власні, які входять в культурний простір і когнітивну базу носіїв даної мови. Вони носять інваріантний характер, і в свідомості суспільства даного національного культурного простору при їх використанні виникають незмінні, «бажані» конотації [1, с. 19].

Метою даної статті є аналіз прецедентних антропонімів в інтернет-дискурсі та спроба їх упорядкування.

Прецедентні імена, що функціонують в інтернет-дискурсі, розподілено на дві основні групи в залежності від типу денотата [2, с. 23].

До першої групи увійшли прецедентні імена з нереальними денотатами, які, у свою чергу, розподілено на дві підгрупи – імена казкових героїв та імена літературних героїв.

До першої підгрупи увійшли імена казкових героїв. Так, *Cinderella* – героїня казки, репрезентації міфологічного мотиву, відомого ще з часів Стародавнього Єгипту, в якому обов'язковою є наявність трьох важливих деталей: красива дівчина, туфелька (черевичок) і весілля. По-перше, прецедентне ім'я Попелюшка позначає бідну дівчину, яка вийшла заміж за принца або за людину, яка займає високе положення. Ім'я «Попелюшка» в останні роки застосовується часто стосовно Кейт Міддлтон, дружини наслідного принца британської монархії Вільяма, а історію кохання Кейт і Вільяма називають “a Cinderella Story”, наприклад: *But all is forgiven because Duchess Kate looked so much like Cinderella that we could see her shimmering perfection clear across the pond* [3].

У наведеному прикладі автор складає позитивний образ герцогіні Кейт шляхом застосування прецедентного антропоніма *Cinderella*, а також інших лексем із позитивними коннотаціями, таких як *shimmering perfection*.

Прецедентний антропонім «Попелюшка» застосовується і щодо людини, доля якої змінилася у чудовий спосіб. У цьому випадку дане прецедентне ім'я може застосовуватися як щодо жінок, так і чоловіків, про що свідчить наступний приклад: *It's like Cinderella, where there is a good, humble person, something extraordinary happens to them, and there is a happy ending. It's too good to be true ... We have proof that it is true* [4].

В інтернет-дискурсі також використовуються прецедентні антропоніми, котрі є іменами героїв літературних, драматургічних творів. Так, у сучасних текстах частотними є згадування героїв серії романів Джоан Роулінг про Гарі Поттера. Наприклад, радники Білого дому часів Дональда Трампа отримали імя «Армія Дамблдора» (Дамблдор – директор школи Хогвартс, уособлення боротьби зі злом). Наприклад: *The tactics of “Dumbledore's Army” may not have been the best way to go about things, considering they blatantly flout the ruling of a federal court, which found that the president had the legal authority to appoint Mulvaney to the top spot* [5].

До другої групи віднесено прецедентні імена з реальними денотатами, такі як імена вчених, філософів, державних діячів, діячів мистецтва, історичних осіб, знаменитостей. Наприклад, прецедентний антропонім *Albert Einstein* використовується як символ геніальності: *From the point of view of biology, this is a person of the level of Einstein, in terms of purely human – level, and perhaps higher* [5].

Отже, прецедентні антропоніми, що функціонують в інтернет-дискурсі, можна умовно розподілити на дві основні групи – на імена з нереальними денотатами та ті, що мають реальні денотати. До першої групи увійшли імена казкових і літературних героїв, а другу

групу склали імена вчених, філософів, державних діячів, діячів мистецтва, історичних осіб, знаменитостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Критенко А. П. До теорії власних назв / А.П. Критенко // Ономастика. – К.: Видавничий Дім Д.Бураго, 1966. – С.18–21.
2. Гудков Д. Б. Прецедентное имя и проблемы прецедентности / Д. Б. Гудков. М.: Изд-во Московского университета, 1999. – С. 20–25.
3. Hellogiggles [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hellogiggles.com/shopping/princess-kate-just-wore-the-most-cinderella-shoes-ever-and-heres-how-to-get-them-for-less>.
4. The Washington Post [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.washingtonpost.com/archive/lifestyle/2002/02/05/myth-versus-miracle/81427925-72eb-43cc-8329-d17c758b0826/?noredirect=on&utm_term=.e58d06cb922a.
5. Vanityfair [Електронний ресурс]. – Режим доступу : vanityfair.com. (Dec., 7, 2017).

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.А. Зуброва

УДК 82.09 : 82-1/-9

Ружицька О.В.

ЖАНР ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПОНЯТТЯ В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглядається теоретичне поняття жанру в сучасній літературі, його структура та зміни у процесі внутрішньо літературних та зовнішніх факторів.

Ключові слова: жанр, сучасна література, категорії жанрів.

The article deals with theoretical concept of the genre in modern literature, its structure and changes in the process of internal literary and external factors.

Key words: genre, modern literature, categories of genres.

Однією з ключових теоретичних літературознавчих категорій у якій акумулюються загальні закономірності доби, а також окремі здобутки митців є жанр. Критики неодноразово звертаються до з'ясування структурного наповнення жанру, його складових, які б дозволили систематизувати жанри чи виокремити певний стрижень при його аналізі. Освоєнням цих питань присвятили свої праці М. Бахтін, Н. Бернадська, Т. Бовсунівська, Н. Копистянська, В. Марко, А. Ткаченко, Ц. Тодоров, Р. Сендика та ін.

На сьогодні існує чимало критеріїв розмежування та ідентифікації жанрів. Вирішальними критеріями в диференціації жанрів можуть бути спосіб реалізації, композиція твору, тип героя, дії, тематика, розмір, емоційне забарвлення.

М. Бахтін, досліджуючи теорію жанру, стверджує, що тільки за допомогою аналізу жанрових особливостей художнього тексту можна в повній мірі осягнути суть авторської позиції, «стати конгеніальним автором шедедру, стати його співтворцем», тому висуває ідею «двоякої орієнтації жанру» – в «тематичній дійсності» і в дійсності читача [2, с. 169].

Отже, жанр виступає ніби посередником між дійсністю, зображеною автором, і читачем, завдання якого не тільки побачити картину життя, але і зрозуміти художню концепцію автора. Синтез накопичених вражень і спостережень призводить до появи своєї точки зору на жанрове визначення твору. Вивчення художніх творів у їх жанровій специфіці сприяє поєднанню авторської позиції і читацького сприйняття тексту; уявлення про жанр має стати дієвим в свідомості, дозволяючи знаходити точки дотику між художнім твором, авторським задумом і особистим читацьким досвідом.

Дослідник Б. Томашевський стверджує, що жанр – це поєднання певних прийомів, ознак (природних, літературно-побутових, історичних), які часом несумісні. Ці ознаки

різноманітні, вони поєднуються і, як результат, не дають можливості для створення логічної класифікації жанрів за певним принципом [4, с. 207].

Сучасна українська дослідниця Н. Бернадська визначає жанр як художнє ціле, в якому взаємодіють доміантні (більш-менш постійний набір ознак, які охоплюють різні рівні твору – від тематичного до сюжетно-композиційного та мовного) й змінні ознаки (система гнучких і рухливих варіативних елементів структури) [3, с. 4].

Експерименти зі змішаною жанровою формою та наповненням творів є підставою означувати не лише ступінь оригінальності новотвору, а й результат міжжанрового синкретизму, явища донорства тексту й прийому сурогатної побудови формо-змістового компонента, що веде до зміни, оновлення не лише формо-змістової єдності творів, а й зміни в літературних напрямках і течіях.

Зокрема, О. Бабелюк наголошує на полістилістичній практиці текстотворення, що постає як результат жанрового розмаїття, порушуючи літературні канони й вироблення нових параметрів постмодерністської літератури, а саме сюжетної непередбачуваності та незавершеності, неакцентованості ролі автора, інтермедіальності й інтертекстуальності, активізації ролі читача, відсутності ідеологічної мети. [1, с. 13–14].

Як видно з численних досліджень, змістовий аспект літературних жанрів привертає до себе пильну увагу літературознавців ХХІ ст. і трактується по-різному.

Ураховуючи різні підходи до визначення даного поняття, ми трактуємо жанр як сферу (площину, комбінацію), в основу якої покладено певний жанровий зміст (точка зору на світ, концепція світосприйняття), що має певне жанрове наповнення (тематика і проблематика твору, авторська позиція, тенденція, пафос, конфлікт твору, образна система, сюжетно-композиційні особливості, форма оповіді). При поєднанні критеріїв жанрового змісту утворюються жанрові форми, характерні не лише для творчості певного письменника, а й такі, що визначають особливості певних літературних угруповань (літературного напрямку, течії, художньої системи).

Можемо зробити висновок, що з розвитком літератури жанровий зміст трансформується, модифікується, оскільки на нього впливають як внутрішньолітературні, так і зовнішні (історичні, соціальні, філософські, мистецькі) фактори. Не залишається не поміченим вплив і науково-технічного прогресу, який викликає безперервність перетворення жанру. Вся ця палітра жанрів, стилів, критеріїв характеризує літературу ХХІ століття. Виникають нові форми і варіанти літературних творів. В останні роки з'явилися такі нові жанри як роман-фільм, аудіо-роман, роман блог, коментар-роман, які вимагають спеціальних досліджень.

Категорія жанру історично рухлива. Будь-який жанр може запозичувати специфічні особливості інших жанрів і істотно змінювати свій лад і вигляд. Ідентифікувати його в такому випадку стає вкрай важко: один і той же жанр може по-різному сприйматися в різні епохи, і останнє слово в суперечці про його природу належить, мабуть, літературній традиції, або, інакше кажучи, читацькій освіченості. Тому вивчення проблеми жанру, його особливостей, впливу часу на нього завжди будуть актуальні для подальших досліджень.

Розвиток жанру роману в сучасній літературі йде в декількох напрямках, обумовлених специфікою його змісту і структури. По-перше, часо-простірна організація творів ускладнюється. Лінійний характер хронотопу втрачено. Характеристика часу та простору стає все більш фрагментарною. Структурна організація романів стає складнішою. Романи сучасних авторів характеризуються вставками розповідей, епізодів, гіпертекстів, метапрози.

Отже, сучасний текст – це синтезовані жанрові утворення, жанрова поліфонія, гібридні текстові сполуки, у яких набір рис одного – провідного – жанру переважає та є донором для інших текстових інваріантів, текстів-реципієнтів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабелюк О. Полістилістична практика текстотворення постмодерністського художнього тексту / О. Бабелюк // Сучасні проблеми мовознавства та

- літературознавства : зб. наук. пр. / відп. ред. І. В. Сабадаш. – Ужгород : УНУ, 2011. – Вип. 16. – С. 13–17.
2. Бахтин, М. М. Проблема речевих жанров / М. М. Бахтин // Собр. соч.: в 7 т. – М., 1996. – С. 159-206.
 3. Бернадська Н.І. Теорія роману як жанру в українському літературознавстві: Автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.01.06 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 36 с.
 4. Томашевский Б.В. Теория литературы. Поэтика: Учеб. пособие. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 335 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Н.І. Ільїнська

УДК 81'253

Сабен-Гуз К.А

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ГРИ СЛІВ В АУДІОВІЗУАЛЬНИХ І ВІЗУАЛЬНИХ ТЕКСТАХ

Стаття присвячена аналізу особливостей відтворення гри слів українською та російською мовами, а також основним способам та прийомам її перекладу.

Ключові слова: гра слів, каламбур, аудіовізуальний текст, візуальний текст, кінопереклад, серіал, еквівалентність, адекватність.

This article is dedicated to the analysis of wordplay peculiarities, translated into Ukrainian and Russian languages. The article also traces the main means and methods of wordplay translation.

Key words: wordplay, puns, audiovisual text, visual text, film translation, TV series, equivalence, adequacy.

У період безмежного розповсюдження аудіовізуальної продукції необхідно зазначити, що, не зважаючи на відносну «гнучкість» перекладу кінодискурсу у порівнянні з художнім текстом він накладає й додаткові обмеження. Це, в першу чергу, врахування тривалості реплік, їх зв'язок з відеорядом та зручність у вимові. Важко не погодитися з Вольтером, який стверджував, що жарг, який пояснили, перестає бути жартом. Саме тому, на нашу думку, одним із головних наріжних каменів для перекладача завжди буде гра слів.

Деякі дослідники розглядають каламбур та гру слів як окремі поняття, проте через те, що відмінність полягає лише у сферах їх використання, ці поняття вважаємо синонімічними.

За Д. Делабастією, гра слів – загальна назва різних текстових явищ, в яких структурні особливості мови або мов використовуються задля того, щоб привести до комунікативно багатозначного протиріччя двох (або більше) лінгвістичних структур із більш або менш однаковими формами або з більш-менш різними значеннями [12, с. 106].

В. Санніков розглядає каламбур, як літературний прийом із використанням в одному контексті різних значень одного слова або різних слів чи словосполучень, схожих за звучанням [3, с. 106].

Традиційно, гра слів зав'язана на омонімії (однакове звучання та написання), гомофонії (однакове звучання), гомографії (однакове написання) та паронімії (схожа форма).

При перекладі гри слів важливе значення має концепція перекладацької еквівалентності Ю. Найди. Він виокремив 2 види еквівалентності: формальну та динамічну [1, с. 105]. Формальна еквівалентність полягає в «орієнтуванні на оригінал» і має на меті забезпечити можливість безпосереднього зіставлення різномовних текстів. Динамічна – «орієнтована на реакцію рецептора», прагне забезпечити рівність впливу на одержувача перекладу, що передбачає адаптацію лексики та граматики, аби текст перекладу

звучав так, «ніби автор написав би іншою мовою». Завданням перекладу американський теоретик вважає створення мовою перекладу «найбільш близького природного еквівалента» («the closest natural equivalent») [1, с. 106].

К. Райс посилається на Жоржа Мунена кажучи, що метод перекладу аудіо-медіальних текстів повинен забезпечити вплив на слухача тексту перекладу, тотожній тому, який чинив оригінал на слухача вихідного тексту. При певних обставинах це може слугувати підставою для більш значних відхилень від форми та змісту оригіналу, орієнтованих на звернення [2, с. 20].

Так, наприклад, найдовговічніший американський мультсеріал «The Simpsons» (на наш час – 29 років трансляції на екрані) містить багато актуальних жартів на різні побутові, соціальні та політичні теми та майстерно продуману гру слів.

У серії «Grift of the Magi» школу зачиняють через брак коштів, проте, через деякий час вона знов починає працювати, завдяки корпорації Джима Хоупа. Тепер, замість звичайних уроків діти діляться з учителями думками, стосовно того, якими повинні бути хороші іграшки. За те, що Ліса робила математику у класі, замість того, аби брати участь у обговоренні, у якості покарання її залишили після уроків та змусили писати на дошці «I will not do a math in class» (я не буду займатися математикою у класі). Побачивши це, Барт не гає можливості покепкувати над сестрою.

Bart: *Lisa in trouble? The ironing is delicious.*

Lisa: *The word is irony!*

Bart: *Huh [4]?*

Курйозність полягає у тому, що Барт плутає слово *ironing* (прасування) зі словом *irony* (іронія). Коли Ліза вказує йому на помилку, він не приховує здивування:

Bart: *Ха-ха, Лісу покарали. Яка аронія долі.*

Lisa: *Треба казати іронія.*

Bart: *Що?*

В українському перекладі комічний ефект досягається за допомогою звукового уподібнення з оригіналом. Можливо, перекладачі просто змінили букву з -і на -а, або ж орієнтувалися на власні фонові знання та вдалися до паронимазії: аронія – або горобина чорноплідна – листопадний кущ родини розових.

Bart: *У Лизы проблемы. Вот так парадокс.*

Lisa: *Запомни, парадокс.*

Bart: *Аа?*

У російському варіанті перекладачам вдалося зберегти комічність висловлювань повністю замінивши вихідний образ та запропонувавши власний еквівалент: *парадокс* – *парадокс*.

У епізоді «The Fabulous Faker Boy» Барт вчиться грати на фортепіано, проте не дуже успішно. Щоб справити враження на свою вчительку, він бере участь у шкільному концерті, вдавшись до хитрощів: Барт використовує диск із мелодією у роялі, роблячи вигляд, що грає. Ліса, саксофоністка зі стажем, добре знаючи брата запідозрила недобре.

Lisa: *Something smells fishy.*

Captain: *Yar, that would be me. But I agree. There's something funny here [4].*

Важкість при перекладі цього фрагменту полягає у тому, що словосполучення *tosmellfishy* має два значення: 1) *пахнути рибою* (пряме значення); 2) *мати підозру, що тебе обманюють; не здаватися правдивим або чесним* (фразеологізм).

Як тільки Ліса каже *something smells fishy*, у кадрі з'являється капітан Маккалістер, що й не дивно: він часто має справу з рибою: виходить у море та є власником рибного ресторану «The Flying Dutchman» («Смажений Голландець») як аналогія з «The Flying Dutchman» («Летючий Голландець»).

Lisa: *Что-то здесь не так.*

Капитан: *Это буду я, но я согласен. Тут что-то не так.*

У російському перекладі телеканалу 2x2 перекладачі звернули увагу тільки на фразеологічний вираз, через що гра слів була втрачена, а замість неї представлена нісенітниця, яка при перегляді мультсеріалу змушує глядача тільки здогадуватися, що малося на увазі.

Ліза: *Дело пахнет керосином.*

Капітан: *Наверное, это от меня. Но я согласен, в этом есть что-то забавное.*

Переклад студії VO-Production вважаємо більш вдалим. За фразеологічним словником, *дело пахнет керосином* означає, що наближається щось неприємне, небезпечне або загрозливе.

Ліза: *Щось тут погано пахне.*

Капітан: *Це, мабуть, від мене. Але згоден. Є тут щось кумедне.*

Українським перекладачам вдалося зберегти гру слів, що повністю відповідає візуальному ряду.

Пранкові (з англ. *prank* – *витівка, пустощі, жарт*) дзвінки – окрема історія. Барт дзвонить у таверну Мо, та прохає його покликати когось з відвідувачів бару, називаючи вигадане ним ім'я та прізвище, такі що у купідають кумедне значення, через що Мо часто виставляє себе на посміховисько. Починаючи з першого сезону, малий Сімпсон методично знущається над барменом.

Мое: *Moe's Tavern, where the elite meet to drink.*

Барт: *Uh, yeah, hello. Is Mike there? Last name, Rotch.*

Мое: *Hold on, I'll check. [calls] Mike Rotch! Mike Rotch! Hey, has anybody seen Mike Rotch lately [4]?!*

Гумористичний ефект полягає у тому, що ім'я *Mike Rotch* – ідентичне за звучанням із *my crotch* (моя промежина).

Мо: *Ало, таверна Мо, де харчується еліта.*

Барт: *Ало, у вас є інший Мо, прізвище Шонка.*

Мо: *Зараз запитаю. Мо Шонка, Мо Шонка. Мужики, у нас є Мо Шонка?*

Представлений переклад є дуже вдалим, адже у запропонованому україномовному аналогові збережено гру слів та ще й у рамках зазначеної теми.

У наступному уривку, зазначеному російською мовою, гра слів є втраченою.

Мо: *Таверна Мо. Слушаю Вас.*

Барт: *А Майк у вас? По фамилии Таракан.*

Мо: *Сейчас узнаю. Майкл Таракан! Майкл Таракан! Кто-нибудь видел Таракана?*

Російським перекладачам не вдалося дібрати еквівалент, який би надав адекватний переклад. На нашу думку, перекладачі побачили подібність між словами *crotch* та *cockroach* (*тарган*), або ж зазнали впливу цензури та змушені були вдатися до пошуку іншого варіанту перекладу.

Головне завдання перекладача полягає у віднаходженні еквіваленту, що сприятиме адекватному відтворенню, однак у деяких випадках вираз «гра слів, що не піддається перекладу» дійсно має право на існування – коли йдеться про переклад візуального матеріалу.

Наприклад, на цьому зображенні ми бачимо динозавра, чиє повне ім'я звучить як *Тиранозавр рекс* (від лат. *rex* – *цар, король*). У побуті його називають Т-Рех (Тирекс).

Гра слів полягає у тому, що в англійському алфавіті літері «t» відповідає звук [i:] («ті»).

Відповідно до правил англійської мови, в кінці односкладного слова сполучення «ea» у відкритому складі читається як [i:] довге в ударному складі.

Тобто літера «t» ідентична за звучанням зі словом «tea» (чай). Таким чином, заміна букви на слово, при



збереженні звукового супроводу, спричинила каламбур: ми бачимо *T-Rexa*, який *полюбляєtea*.

Гумор такого типу буде зрозумілий лише тим, хто володіє англійською мовою на високому рівні. За інших умов, перекладач має вдатися до коментаря, щоб донести задум автора.

Таким чином, у статті розглянута гра слів в аудіовізуальних та візуальних текстах на матеріалі скриптів оригіналу та їх перекладів українською та російською мовами. Тож, перекладацьким рішенням при роботі з подібнимкомічнимматеріалом буде перекладацьке неотворення, яке досягається адекватним перекладом, що виконує прагматичне посилення оригіналу. Головною причиною втрати комічного є буквальний переклад зі зміною змісту висловлювання. Можна зробити висновок, що задля успішноговідтворення авторового задуму перекладач повинен на високому рівні володіти мовою оригіналу та мовою перекладу, постійно розширювати спектр фонових знань та застосовувати креативні підходи при роботі з подібними текстами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Найда Ю. К науке переводитъ // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М.: Международные отношения, 1978. – С. 114-135.
2. Райс К. Классификация текстов и методов перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М.: Международные отношения, 1978. –С. 202-228.
3. Санников В.З. Каламбур как семантический феномен // Вопросы языкознания. – М.: Наука, 1995. – № 3. – С. 56–69.
4. Bart's prank calls [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://simpsons.wikia.com/wiki/Bart%27s_prank_calls.
5. Delabastita D. Focus on the Pun: Wordplay as a Special Problem in Translation Studies. / D. Delabastita. // Target. – 1994. – №6. – С. 223–243.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.Г. Хан

УДК 81.111:81.161.2'42

Сидоренко К.К.

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ «ЧАС» У РОМАНІ ЛОРЕН КЕЙТ «FALLEN»

У статті розглядаються мовні засоби вираження концептуальної ознаки часу в текстовій площині роману Лорен Кейт «Fallen».

Ключові слова: концептуальна ознака, час, художній час, мовні засоби.

The article deals with the linguistic means of representation of conceptual features of time in the novel "Fallen" by Lauren Kate.

Key words: conceptual feature, time, literary time, the linguistic means.

Умови глобалізації сучасного суспільства ставлять перед науковцями нові виклики, пов'язані з необхідністю комплексного осмислення буття людини та аналізу фундаментальних засад людського існування. Однією з базових складових буття є час, що регулює та регламентує людську життєдіяльність, а також є іманентною складовою суспільного дискурсу. Будучи унікально змодельованим продуктом людської еволюції та маючи суспільно-інтегруюче значення, час забезпечує цілісність світобачення людини. Дослідження особливостей втілення часу в мові потребує інтегративного підходу, спрямованого на виявлення темпорального взаємозв'язку. На сьогодні наявні й наукові праці, в яких висвітлені системно-мовні, когнітивні та дискурсивні властивості

темпоральних одиниць (Ю.С. Белозьорова, Є.В. Бондаренко, Л.М. Міхеєва), однак завдання виявити їх характеристики, що дають змогу скорелювати означені плани, дослідники не ставили [1, с. 5].

Стаття присвячена аналізу тих лексичних засобів мовного втілення часу, що відносяться до семантичної групи із семою «темпоральність». Серед темпорально маркованих лексичних одиниць роману Кейт Лорен «Fallen» [див: 2] виокремлюємо слова різної частиномовної приналежності, а саме:

1) Темпоральні іменники:

а) **номінації відрізків часу:** *second, first, hour, day, week, weekend, morning, night, evenight, month, year, decade, century*, наприклад: *the early evening was warm, and the air was sticky with humidity, casting dappled shadows on the lawn that led to the lake, she wasn't sure which way to go* [2, p. 48] – словосполучення *the early evening* репрезентує розгубленість;

б) **назви днів тижня:** *friday, saturday, sunday, monday, tuesday, wednesday, thursday*, наприклад: *"What do you want? Coffee? Booze? I only get the hard stuff on Fridays, dirty magazines?"* [2, p. 78] – наведений приклад підкреслює розпусність даного дня тижня, адже, тільки щоп'ятниці діти можуть отримати заборонені речі;

г) **назви пір року:** *winter, spring, summer, autumn, vernal*, наприклад, не дивлячись на те, що зима овіяна ореолом холоду, у даному реченні задана лексична одиниця несе у собі концепт тепла та любові, а теплий напій ототожнюється із палким поцілунком – *the tender pressure of his lips soothed her, like a warm drink in the dead of winter, when every part of her felt so cold* [2, p. 67];

2) **темпоральні прикметники:** *present, past, future, next, last, previous, last, antique*, наприклад: *Then she could go back to the present and there wouldn't have to be any more secrets. It was all she really wanted: for the two of them to love each other openly* [2, p. 115] – наведений прикметник часу вказує на бажання Люс саме зараз, від цього моменту і назавжди мати змогу відкрито кохати Деніела;

3) **темпоральні прислівники:** *ago, before, now, in this time, later, earlier, previously, In 5 minutes*, наприклад: *(...) he was there now with the falling angels, including the past version of himself, like the rest of them, Lucifer would fall in powerless isolation—with his brethren but apart, together but alone* [2, p. 234] – у наведеному реченні темпоральний прислівник несе негативну сему, тому що він підкреслює те, що Деніел наразі перебуває під владою темних сил;

4) **дієслова та іменники із семою «час»:** в аналізованому творі функціонують такі лексеми цієї групи: *to remember, a memory, to recollect, an experience*, наприклад: *(...) then she reached reflexively for her cell phone, where she usually keyed in things she needed to remember* [2, p. 69] – речення акцентує увагу на забудькуватості та неуважності Люс.

Лексичні одиниці, які позначають певну тривалість та можуть бути характеризовані за наявністю або відсутністю ознаки «фіксованість» (тривалість), поділяємо на такі дві групи: **фіксована тривалість**, наприклад: *minute, second, hour, day, night, dusk, twilling, evening, week, month, year, century*; **нефіксована тривалість**, наприклад: *moment, time*.

Отже, в результаті аналізу мовних засобів вираження концептуальної ознаки «час» у текстовій площині роману Кейт Лорен «Fallen» ми виділяємо наступні лінгвальні засоби (одиниці): темпоральні іменники: а) номінації відрізків часу; б) назви днів тижня; г) назви пір року; темпоральні прикметники; темпоральні прислівники; дієслова та іменники із семою «час»; фіксована тривалість та нефіксована тривалість часу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гошилик Н.С. Схемні образи часу в сучасній англійській мові : Монографія / Наталія Гошилик. – Івано-Франківськ : НАІР, 2013. – 220 с.
2. Lauren Kate. Fallen/. Lauren Kate – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.knigochei.net/seriya/4089-seriya-knig-padshie-loren-keyt.html>.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.В. Димитренко

СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНА ЛЕКСИКА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ РІЧАРДА ОЛДІНГТОНА

У статті розглянута класифікація стилістично забарвленої лексики в поетичних текстах. Опрацьовано поетичні твори Річарда Олдінгтона, у яких присутня стилістично забарвлена лексика.

Ключові слова: мовна особистість, стилістично забарвлена лексика, Річард Олдінгтон.

The article focuses on the classification of stylistically expressive vocabulary in poems. Richard Aldington's poetic texts are studied, in which stylistically expressive vocabulary is presented.

Key words: linguistic persona, stylistically expressive vocabulary, Richard Aldington.

Будь яка існуюча сучасна мова є дуже складною системою, яку вчені-лінгвісти розглядають з різних точок зору, відповідно до чого можна виділити різні одиниці мови. Стилiстично забарвлена лексика – це лексичні одиниці, для яких характерна здатність викликати особливе стилістичне враження поза контекстом. В. Телія зазначає, що «експресивність мовних творів – це результат такого прагматичного вживання мови, основна мета якого – вираження ставлення суб'єкта (позитивно або негативно забарвленого), що емоційно впливає на мовлення і «заражає» цим ставленням самого адресата» [1, с. 35].

У багатоаспектних працях відомих дослідників лірики Е. Петрищева, В. Виноградова, Ю. Караулова, Н. Болотной, С. Бройтмана, М. Гаспарова, Л. Гінзбург, Б. Кормана категорія «стилiстично забарвлена лексика» визнана фундаментальною та ототожнюється з образом автора.

Метою статті є виявлення стилістично забарвленої лексики у поетичних творах англійського поета Р. Олдінгтона.

Хоча в лексикології немає єдиної класифікації стилістично забарвленої лексики, однак загальною вважається її поділ на експресивно-емоціональну та функціонально-стилiстично забарвлену. Відзначимо, що дані основні критерії виявлення лексики, що складають свою семантичну структуру та експліцитно виражену емоційну оцінку, можуть варіюватися і модифікуватися (додаються додаткові критерії) стосовно мовного матеріалу, що вивчається в кожному конкретному випадку.

Грунтуючись на науковому доробку О. Шаміної [2, с. 68] стосовно критеріїв ідентифікації емоційно-оцінної лексики, розподілимо стилістично забарвлені лексичні одиниці, що відображають мовну картину світу Р. Олдінгтона, на три групи.

До першої групи віднесено лексеми, у дефініції яких присутня суб'єктивно-емоційна оцінка, тобто слова, що позначають емоції та емоційні стани, наприклад *excellent, wonderful, terrible, frightful, horrible: Gazing upon her two angry sons,/ because of this your peace is wonderful* [3].

У наведеному уривку за допомогою дескриптивної лексеми *wonderful* автор виражає власне позитивне ставлення до спокою та миру.

До другої групи належать слова, в дефініції яких наявна об'єктивно-емоційна оцінка, а дані лексеми означають властивості та якості, що викликають несхвалення або схвалення, такі як *cruel, kindness, наприклад: This is a old and very cruel god/ We will endure,/ We will try not to wince/ When he crushes and rends us* [3].

У даному прикладі лексема *cruel* передає несхвальну оцінку автора до Бога та його жорстокості.

Наведемо інший приклад вживання автором лексем, що відображають схвалення/несхвалення, наприклад: *You remembered the wide kindness of our mother/ And gave shelter to each of them that rent you* [3].

У наведеному уривку автор використовує лексичну одиницю *kindness* для вираження духовного стану героя та показує чутливе та дружнє ставлення до матері.

До третьої групи віднесено лексеми, в дефініції яких наявні індикатори експресії, інтенсифікатори, такі як *very, so, shrinkingly*, наприклад: *Well, as to that, the nastiest job I've had/ Was last year on this very front/ Taking the discs at night from men* [3].

Слово-індикатор *very* виражає посилене експресивне ставлення поета до досвіду, який отримали герої поеми під час війни.

Наведемо інший приклад вживання інтенсифікаторів у поетичних творах Р. Олдінгтона: *Cower shrinkingly against the ground/ Dark shadowy forms of men* [3].

У наведеному уривку лексема *shrinkingly* пом'якшує загальне емоційне забарвлення.

Отже, названі групи стилістично забарвленої лексики мають спільні ознаки, а саме: наявність додаткової (предметно-логічної) інформації і здатність викликати в свідомості носіїв літературної мови особливе стилістичне враження. Ця здатність властива стилістично забарвленим словам, вона «увібрала» в себе відомості про ті чи інші екстралінгвістичні обставини, не пов'язані з ознаками слова, що позначає предмет чи явище.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Телия В. Н. Экспрессивность как проявление субъективного фактора в языке и её прагматическая ориентация / В. Н. Телия // Человеческий фактор в языке: языковые механизмы экспрессивности. М. : Наука, 1991. – С. 5–35.
2. Шамина Е. А. Из опыта идентификации пейоративных и мелиоративных наименований в английском языке / Е. А. Шамина // Вестник Ленинградского Университета. – 1988.– Вып. 4. – С. 68–69.
3. Aldington R. Images of War / Richard Aldington [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archive.org/details/imagesofwarbooko00aldirich>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.А. Зуброва

УДК 82-14+821.134.2:81`22

Суханова В.А.

ТРИ ХУДОЖНІ СВІТИ В ПОЕЗІЇ Ф.Г. ЛОРКИ

Стаття присвячена дослідженню тональності поезії Ф.Г. Лорки. Аналіз поетичних збірок засвідчив існування трьох художніх світів у його творчості: реального, ідеального і містичного, що вербалізуються у переважному вживанні лексичних одиниць відповідної семантики.

Ключові слова: тональність, вербалізація, художній світ, індивідуальна картина світу.

The article is devoted to investigation of the tonality of F.G. Lorca's poetry. The analysis of his poetic collections testifies to the presence of three artistic worlds in his work: real, ideal and mystic, which are verbalized through lexical units of the corresponding semantics.

Key words: tonality, verbalization, artistic world, individual picture of the world.

Актуальність дослідження художніх світів у поезії Ф.Г. Лорки обумовлена антропоцентричним спрямуванням сучасних лінгвістичних розвідок і інтересом до визначення індивідуальної авторської картини світу. Художній світ кожного поета живе і розвивається за своїми законами і реалізується у кожному поетичному творі, іноді відповідно до авторського завдання, іноді всупереч цьому завданню.

Вражаючий своєю різноманітністю світ поезії Ф.Г. Лорки вмістив у себе кілька циклів, які увійшли до збірок: *Libro de poemas* («Книга поем»), *Poema del cante jondo* («Поема канте хондо»), *Primeras canciones* («Перші пісні»), *Canciones* («Пісні»), *Romancero gitano* («Циганський романсеро»), *Poeta en Nueva-York* («Поет у Нью-Йорку»), *Llanto por Ignacio Sánchez Mejías* («Плач за Ігнасіо Санчесом Мехіас»), *Seis poemas gallegos* («Шість галісійських поем»), *Diván del Tamarit* («Диван Тамаріта»), *Poemas sueltos* («Неримовані поеми»).

Кожен із циклів, і всі вони разом взяті, дозволяють говорити про неоднорідність поетичного світу, про співіснування у ліриці поета трьох світів, що представляють різні аспекти авторської картини світу.

Ми згодні з іспанським літературним критиком Г. Діас-Плаха, який, аналізуючи «Циганський романсеро» Ф.Г. Лорки, говорить про існування трьох світів всередині цього циклу, втілених у віршах, що відрізняються за сюжетом, дійовими особами і образністю [2, с. 123-127]. На наш погляд, світ Лорки представлений трьома світами не лише у «Циганському романсеро», але і в усіх поетичних циклах поета, передаючи концептуальну картину світу, і відображаючи глибинну міфологічну основу світосприйняття поета.

Три світи його поезії – це реальний (земний), ідеальний (небесний) і містичний (темних сил), при цьому можна говорити про превалювання другого світу в циклах «Поема канте хондо», «Поет у Нью-Йорку» і «Циганський романсеро», а першого – у двох збірках «Пісень» та у «Дивані Тамаріту».

Перший світ у всій своїй різноманітності представлений у збірках «Пісні», «Диван Тамаріту», у ряді віршів «Циганського романсеро» та «Книги поем»; другий і третій переважають у збірці поезій «Поема про канте хондо», «Поет у Нью-Йорку», але найбільше у «Циганському романсеро» [2].

Перший світ більше пов'язаний із чуттєвою складовою життя, тому нарівні з візуальними, поет використовує слухові, смакові і тактильні характеристики. Спів птахів і шум життя, властиві циклам «Пісень», не відрізняються різноманіттям характеристик; у цих циклах поет віддає перевагу іменнику *rumor* (гомін голосів). Що стосується смакових відчуттів, то найбільш частотними стають характеристики *agrio* (кислий) і *amargo* (гіркий). Для тактильних образів очевидно переважання *duro* (твердий) над *blando* (м'який) і *frío / helado* (холодний / крижаний) над більш властивими андалузському клімату характеристиками: *cálido / caliente* (спекотний, гарячий). Вибір цих епітетів підкреслює суворість навколишнього світу. У цьому земному світі природній стихії живого, яка розуміється досить широко, протиставляється протилежна їй стихія неприродного, що несе смерть. Поет часто втілює її в узагальнюючому образі жандармерії.

Другий світ поезії Ф.Г. Лорки – світ високого, божественного начала – втілений в образах Святих апостолів і янголів, скорботної Богоматері і Спасителя, що несе надію. У вірші *San Miguel* («Святий Михайло») святий представлений в образі Гранади, оточеної чашею гір; не випадково саме слово *montes* («гори») є найбільш частотним у вірші (використовується 8 разів), але гори виявляються лише відображенням небес: горами йдуть мули, а вони, в свою чергу, перетворюються на хмари – *un cielo de mulos*.

У вірші *San Rafael* («Святий Рафаель»), що має підзаголовок «Кордоба», панують образи річки, води та риб (символ Христа). Тут найбільш частотним стає саме слово *peces* (риби). У вірші *San Gabriel* («Святий Гаврило»), присвяченому Севільї, інша тема: Благовіщення (*Anunciación de los Reyes*). Центральним стає образ немовляти, що плаче в утробі матері, у той час як місто потопає у квітах, які символізують Пресвяту Діву (троянди, лілії) і чистоту (жасмин).

Світ духовності, вищих небесних сил представлений у Ф.Г. Лорки не тільки в трьох романсах про святих Михайла, Гаврила і Рафаїла в циклі «Циганський романсеро», де святість і добро торжествують. Основні риси цього світу намічаються вже у вірші «Є душі, в яких ...» («*Hay almas que tienen*») із першої збірки поета «Книга віршів». Це світ чистих

душею, вільних від страждань і пристрастей, світ гармонії і світла, святості і чистоти, позначений прикметником *claro* («ясний, світлий») та іменником *luz* («світло»).

Третій світ у поезії Ф.Г. Лорки найбільшою мірою пов'язаний із темними силами, коріння яких знаходиться у міфології, народних забобонах, страхах і передчуттях. Він заснований не на фатальності долі, як в античній традиції, а на фатальності передбаченого, неминучості перемоги злого умислу. Герої і події цього світу – смерть, насильство, лють, таємниця. Містичне та згубне начало цього третього світу з жахливою повнотою представлено у віршах циклу «Поема канте хондо» [3, с. 125-126]. Наведемо в якості прикладів художнього втілення третього світу два вірші з цього циклу: «*Cafe cantante*», на перший погляд, сюжетний і прозорий за змістом, та «*Conjuro*», сповнений таємниці, темних символів та страхів. Перший представляє нам результат дії темних сил, очікування смерті, а другий – ворожіння, і в ньому передається лише передчуття неминучого страшного кінця. Обидва ці вірші при уявній простоті подібні загадкам, вирішити які людині не під силу, і саме таїнство смерті, її прихід втілені в них мінімумом художніх засобів.

В обох віршах, що різняться за формою (друге структуроване як пісня триразовим повтором містичного двовірша *As de bastos. / Tijeras de cruz*), головний герой – смерть. У першому її кличе співачка канте хондо (фламенко) з темної сцени, а в другому вона приходить під час ворожіння на картах. Основним елементом обох віршів стають п'ятьма (на початку обох віршів зображено напівтемне кафе та погашену свічку), відображення і дзеркала – вікна в потойбічний світ (*espejos verdes*, де зелений колір символізує смерть).

Отже, художній світ Ф.Г.Лорки поєднує у собі безліч складових, що відображають особливості індивідуальної національної мовної картини світу поета, яка, в свою чергу, складалася під впливом цілої низки етнопсихолінгвістичних і соціокультурних факторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Díaz Plaja G. Federico García Lorca. (Estudio crítico). – Buenos Aires: Guillermo Kraft, 1948. – 290 p.
2. García Lorca F. Obras completas. – Madrid: Instituto Cervantes, 2005. – 894 p.
3. García Lorca F. Poema del cante jondo. Madrid, 1982. – 221 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.Л. Ткаченко

УДК 821.161.1

Уманець С.О.

МЕТАЛІТЕРАТУРНИЙ ДИСКУРС РОМАНІВ Б. ПАСТЕРНАКА «ДОКТОР ЖИВАГО» ТА В. НАБОКОВА «ДАР»

У статті розглядаються романи В. Набокова «Дар» і Б. Пастернака «Доктор Живаго», як зразки метароману в російській літературі.

Ключові слова: дискурс, жанр, металітература, метароман, В. Набоков, Б. Пастернак.

The article deals with the novels by V.Nabokov "Dar" and B.Pasternak "Doctor Zhivago", as examples of metamorphosis in Russian literature.

Key words: discourse, genre, metafiction, metanovel, V. Nabokov, B. Pasternak.

Реалістична література у двадцятому столітті увійшла у фазу кризи: реалізм у літературі перестав бути єдиним способом відображення досвіду відчуження людини від соціуму і від самої себе. І саме металітература виступила опозицією до мови реалістичного твору, який підкреслював статистичне бачення реальності. Метапроза продемонструвала незвичайну свободу вибору роману. Відкритість, гнучкість і рухомість, яку ілюструє така

сучасна проза, торкається насамперед роману, що дозволяє йому вижити й адаптуватися до соціальних змін упродовж останніх століть, що не може не привернути увагу багатьох дослідників до металітератури.

Метароман – це роман, в якому «предметом для читача стає не лише «роман героїв», але і світ літературної творчості, процес створення цього «роману героїв» [4, с. 199]. Літературознавець Є.Б. Скороспелова ототожнює метароман з романом про роман («зеркальним романом», «романом творчого самопізнання») – одною із жанрових модифікацій роману про митця [4, с. 202]. Появу метароману у ХХ ст. дослідниця пов’язує із зародженням модернізму – неklasичної прози, в якій з’являються «інтенції на власне рефлексивні форми самоаналізу» [4, с. 201], невластиві класичній літературі, вчена уточнює, що «...в контексті встановлення неklasичної культури література стала відчувати свою подвійність, бачити в собі одночасно предмет та погляд на предмет, мову та мову про цю мову, літературу-об’єкт і металітературу. [4, с. 201]. Із найбільш відомих метароманів в російській літературі ХХ ст. можна назвати романи О. Мандельштама «Египетська марка», В. Набокова «Дар», М. Булгакова «Майстер і Маргарита». Та на наш погляд достойним прикладом метароману являється і роман Б. Пастернака «Доктор Живаго». Дослідженнями метароманів зацікавлено чимало літературознавців, однак романи Б. Пастернака «Доктор Живаго» і В. Набокова «Дар», на наш погляд, являються маловивченими саме в металітературному аспекті. Тому ми вирішили розглянути у нашій статті металітературний дискурс романів Б. Пастернака «Доктор Живаго» і В. Набокова «Дар», порівнюючи міркування митців і персонажів їх творів та розглядаючи взаємозв’язки між ними.

Особистість В. Набокова є унікальним літературним явищем в світовій культурі ХХ століття. Його талант належить одночасно російському і американському мистецтву. У літературознавстві існує безліч думок про стиль письменника. І. Бунін оцінив В. Набокова як «першого, хто наважився виступити в російській літературі з новим видом мистецтва, за який йому потрібно дякувати». Різними дослідниками творчості Набокова відзначалася манера оповіді і специфіка стилю, як «точна образність», «енергійність», «сухість», «блискуча різкість мови», «соковитість і барвистість» [2]. Не менш відомий критик З. Шаховська вважала, що «на творчості Володимира Набокова закінчується російське Срібне Століття» [5].

І по сьогодні особистість В. Набокова залишається однією з найбільш складних і суперечливих фігур ХХ століття для сучасного літературознавства. Проблема психологічної майстерності і єдності прози стає більш актуальною і заслуговує на серйозне вивчення. Різноманітність мотивів, образотворчих засобів вираження психологізму письменника, ставить в тупий кут дослідників, які намагаються знайти щось спільне, що об’єднувало б різнопланову психологічну майстерність В. Набокова і його романну прозу.

Вперше роман В. Набокова «Дар» був опублікований в 1934 році в паризькому журналі «Сучасні записки». Роман створювався в ті роки, коли на батьківщині письменника тоталітарний режим знищував всякий рух людської думки. Задум автора підкреслено самою назвою.

У романі розкривається філософське розуміння В. Набоковим традиційного романтичного конфлікту «людина в протистоянні світу». Можливо, саме тому центральною в творі Набокова стала проблема духовної свободи особистості і вищого її прояву – творчого обдарування людини. Задум автора підкреслять самою назвою роману. Але зводити основний конфлікт до соціально-суспільних проблем епохи було б невірною, адже у романі розкривається філософське розуміння Набоковим традиційного романтичного конфлікту «людина, яка протистоїть світу». Цінність людської індивідуальності в століття масових рухів і панування групової психології – така основа авторської концепції роману [5].

З усіх романів, створених В. Набоковим в «сірінській» період його творчості, «Дар» (1937) по праву вважається кращим. «Дар» є «одним з перших – і класичних – зразків російського метароману» [5, с. 46], тобто романом, в якому основна авторська увага приділяється розкриттю феноменологічної сутності словесного мистецтва. Головний герой

«Дара», поет Федір Годунов-Чердинцев, схильний до рефлексії, аналізу власних поетичних творів, а в певні моменти навіть і до іронічно-«відстороненого» погляду на них.

Не обминемо осторонь і передумови створення Борисом Пастернаком його славнозвісного роману «Доктор Живаго». Zenit літературної слави Б. Пастернака припадає на другу половину 20-х і першу половину 30-х рр. Особливо виразно це стало відчуватися після смерті «першого» поета В. Маяковського.

На думку офіційної влади, його місце повинен був зайняти Борис Пастернак – автор епосу «1905». Однак гідкі письменникові з дитинства «помпа і парад» відтепер здаються йому ще більш недоречними і зайвими, тими, що заважають роботі. Пастернак прекрасно розуміє, що всенародне визнання вимагатиме від нього відмовитися від справжньої творчості, писати «на замовлення». У його творах з'являється одна з найважливіших тем майбутнього роману – проблема гідності художника перед обличчям свого часу, що знайшла втілення в автобіографічній прозі «Охоронна грамота». У ній же зазвучить вперше мотив розчарування в «успіхах» Жовтневої революції, яка була сприйнята письменником як «невідворотня неминучість», розпрямляється життєвий порив. Її наслідки породжують лише почуття історичного «псування», яке врешті-решт доведе письменника до безповоротного розриву в 1936 р з офіційним літературним середовищем [1].

Військове «єднання» вдихнуло свіжий струмінь повітря в сперту атмосферу країни і, в той же час, принесло і нові розчарування: «коли після великодушності долі, що відобразилася перемогою, нехай і такою ціною купленою перемогою, коли після такої щедрості історичної стихії повернули до жорстокості і мудрувань найтупіших і темних довоєнних років, я відчув удруге (після 36 р) почуття враженого відштовхування від сталих порядків, ще більш сильне і категоричне, ніж вперше ... Це дуже важливо щодо формування моїх поглядів і їх істинної природи». Б. Пастернак починає правдиву розмову, що розкриває його особисте ставлення до дійсності: «... коли письменник йде врозріз зі спільними поглядами, доводиться тлумачити самого себе, свій світогляд» [1].

Романи «Дар» і «Доктор Живаго» зближує насамперед початкова установка на жанровий синтез. Функціональне значення віршів обумовлюється своєрідністю авторського бачення зображуваної дійсності, а також прагненням авторів «втягнути» героїв в процес втілення («вербалізації») задуму, зробити їх своїми «співавторами».

Ключем до співвідношення поезії і прози в «Дарі» є, як це не дивно, написана героєм біографія Н.Г. Чернишевського – четверта глава набоковського роману. У «документальну» повість майстерно вкрапляються елементи художнього вимислу. А «вигадана» головна сюжетна лінія, розповідь про життя Годунова-Чердинцева, навпаки, насичується документальними, автобіографічними – ніби вони насправді є реальними – подробицями і фактами. Точно таке ж взаємне зміщення сфер реальності і вигадки ми спостерігаємо і тоді, коли починаємо розглядати вірші Годунова-Чердинцева в їх співвіднесеності з романною прозою. Набоков акцентує автобіографічну підоснову «Дара», не ставлячи при цьому знаку повної тотожності між собою і героєм-протагоністом.

Вектор сюжетно-композиційної динаміки «Дара» – рух від поезії до прози. Чердинцев, спочатку (у розділі 1-й) постає лише в одній своїй іпостасі – «невизнаного» поета, – втім, у 2-му, 3-му і 4-му розділах стає автором двох прозових книг: незавершеної (про батька) і опублікованої («Життя Чернишевського»). У 5-му розділі він задумує автобіографічний «класичний роман, з типовими характеристиками, з любов'ю, з долею, з розмовами ...» [3, с. 214]. Задум цей виступає і в натупних словах головного героя: «... я це все так перетасую, <...> що від автобіографії залишиться тільки пил, – але такий пил, звісно, з якого робиться найпомаранчевіше небо» [3, с. 228]. «Дар», мабуть, слід вважати здійсненням цього задуму, а Чердинцева – виходячи з пропонованих Набоковим правил «гри» – справжнім автором роману [5]. До кінця твору співвідношення «реальність / життя ↔ література / поезія» знаходить дещо інший вигляд: «реальність / життя ↔ література / проза». Заміна конкретизуючого кореляту «літератури» свідчить про певні зміни в світогляді героя, котрий переосмислив основні поняття – 'проза' і 'поезія', про еволюцію його стилю і

природного переходу до інших – переважно прозових форма. Втім, 'поезія', в тому її розумінні, до якого поступово приходять Чердинцев, нікуди не зникає і не протиставляється 'прозі', а як би «поглинається» нею, тобто стає одним з конститутивних елементів більш організованого художнього цілого.

Що стосується «Доктора Живаго», то спрямованість його сюжетно-композиційного вектора протилежна – від прози до поезії. «Вірші Юрія Живаго» входять в роман на правах сімнадцятої, заключної його частини і, взаємодіючи з прозою, виконують тексто- і концептотворчу функції. У віршах героя сюжет і концептосфера пастернаківського роману як би переходять в інше, позачасовий і позапросторовий вимір, в сферу екзистенціального і метаісторичного буття, виявляючи прихований символізм життя.

Глибоко символічна навіть композиція «Доктора Живаго», покликана підкреслити єдність його поетичної та прозової частин. У «предметно-змістовної» структурі будь-якого символу є елементи, що вказують на «область інобуття» і таким чином актуалізується другий – власне символічний – план. У нашому випадку «області інобуття» буде відповідати концептосфера поетичних текстів, а елементами, що вказують на неї, стають конкретні реалії художньої дійсності, асоціації, породжені особистим життєвим досвідом героя-«поета». Як цілком справедливо зазначив А. Вознесенський, «Доктор Живаго» – «це роман <...> про те, як живуть віршем і як вірші народжуються з життя. Таких романів ще не було» [1, с. 158].

Романи Б. Пастернака «Доктор Живаго» і В. Набокова «Дар», на наш погляд, являються маловивченими саме в металітературному аспекті, саме тому, в майбутньому, ми плануємо продовжити наші дослідження, розкриваючи металітературний дискурс романів Б. Пастернака «Доктор Живаго» і В. Набокова «Дар».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вознесенский А. Свеча и метель // С разных точек зрения: «Доктор Живаго» Бориса Пастернака. – М.: Сов. писатель, 1990. – 226 с.
2. Кузнецов П. Утопия одиночества: Владиир Набоков и метафизика – Новый мир, 1992. – №10. – С. 243-249.
3. Набоков В. В. Собрание соч. : в 4 т. Т. 3 / В. В. Набоков. – М.: Правда, 1990. – 480 с.
4. Скорospelова Е.Б. Русская проза XX века: от А. Белого («Петербург») до Б. Пастернака («Доктор Живаго»). – М.: Простор, 2003. – 420 с.
5. Шаховская З. В поисках Набокова. – М.: Правда, 1991. – 81 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н.Ю. Нев'ярович

УДК 82.09:821.111-1

Фінаєва В.О.

ГЕРОЇЧНИЙ СЮЖЕТ І ЛІТЕРАТУРА ХХ СТОЛІТТЯ: СВОЄРІДНІСТЬ АВТОРСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ ЕПІЧНИХ ТРАДИЦІЙ В «ГРЕНДЕЛІ» ДЖ. ГАРДНЕРА І В «САЗІ ПРО ХРОЛЬФА ЖЕРДИНКУ» П. АНДЕРСОНА

У статті розглядаються сучасні інтерпретації англосаксонської поеми «Беовульф» в творах сучасних англомовних письменників («Грендель» Джона Гарднера, «Сага про Хрольфа Жердинку» Пола Андерсона).

Ключові слова: поема, інтерпретація, Беовульф, Грендель, сага.

The article deals with contemporary interpretations of the Anglo-Saxon poem "Beowulf" in the works of modern English-speaking writers ("Grendel" by John Gardner, "Hrolf Kraki's Saga" by Poul Anderson).

Key words: poem, interpretation, Beowulf, Grendel, saga.

В середині ХХ століття у Великобританії та США, з'явився новий жанр літератури – фентезі. Він долучається до наукової фантастики, але є жанром більш вільним, виконаним у «казковій» манері. Фентезі використовує мотиви далеких переміщень у просторі і часі, а також міфології древніх цивілізацій.

Прийнято вважати, що фентезі веде свою історію від міфів Стародавньої Греції і середньовічних епосів, таких як «Пісня про мого Сіда», «Беовульф» або французькі поеми. У поемі «Беовульф» образ героя набуває вселенських масштабів. Є звичайні люди, звичайні воїни, хоробрі воїни, а є й герої, справжні герої, які здатні кинути виклик чудовиськам, монстрам і драконам, перемагати їх. Героїзація буття була одним із основних засобів і кінцевою метою давнього героїчного епосу. Герої, їхні вчинки і перемоги – єдине, що варте поваги. У героїчних піснях та курганних насипах, що повинні були реферувати до пам'яті наступних поколінь, смерть героїв набувала статусу безсмертя, підносила земне їх буття до небачених висот [3, с. 379]. Істинне народження сучасного фентезі відбулося після публікації в 1954 р. «Володаря перстнів» Джона Р.Р. Толкіна. Ця книга заклала основи одного з найбільш популярних жанрів, в якому зараз працюють сотні письменників.

Бурхливий розвиток фентезі призвів до виділення декількох самостійних піджанрів. Існує фентезі меча та магії (тобто героїчне фентезі), герої якого подорожують по світу і воліють вирішувати проблеми методом грубої сили. До цього піджанру належить «Сага про Хрольфа Жердинку» Пола Андерсона. Твори фентезі, що їх іменують «високими» (або «епічними»), витримані в серйозному тоні і в основному описують боротьбу з надприродними силами зла. Найбільших успіхів на цьому терені досягли Дж. Р.Р. Толкін, автор вищеназваного «Володаря Перстнів», і Джон Гарднер, автор «Гренделя». Існує й «історичне фентезі», дія якого відбувається в минулому, на тлі відомих історичних місць, подій, але з додаванням елементів фентезі, а також «гумористичне фентезі», що висміює штампи літератури та пародіює відомі твори [3, с. 380].

Особливу увагу поемі про Беовульфа приділив американський літературознавець і письменник Джон Гарднер. Його роман «Грендель» (1971), в якому події англосаксонського епосу оповідаються від імені чудовиська Гренделя, називають філософським романом-парафразою. Гарднер використовує типовий постмодерністський хід – погляд на історію з позиції сучасності. Уже при побіжному прочитанні роману кидається в очі звернення до тексту «Беовульфа». Гарднер наочно малює Середньовіччя зі звичаями, що здаються сучасному читачеві дикими. Тлумачення Гренделя як нащадка Каїна робить провідними в романі теми богошукання і спокуси. Герой-оповідач показаний як суперечлива особистість, що формується на очах читача і проходить через освоєння певних життєвих проблем (своєрідний роман виховання) [2, с. 72].

У той час, коли Дж. Гарднер плідно працював над своїм романом, у західному культурному середовищі відбувалися революційні за своїм змістом процеси. Закладалися основи новітньої гносеології, якій притаманні такі ознаки, як синтетизм знання, пошук критеріїв цілісного аналізу людини, виокремлення інтелекту, його природи, складників, функціонування.

У романі Дж. Гарднер поєднує два образи – Гренделя і Беовульфа, монстра і героя – в один цілісний образ. І вже важко сказати, який персонаж є реальним, а який – його дзеркальним відбитком. Інколи Грендель видається більш людяним, більш зрозумілим, ніж байдужий до всього Беовульф [3, с. 382].

Роман П. Андерсона «Сага про Хрольфа Жердинку» являє собою переказ історії легендарного датського короля VI століття Хрольфа Жердинки, поєднує та узгоджує в собі писемні пам'ятки різноманітного походження: датський історичний літопис, ісландські саги, норвезькі міфологічні вірші, а також англосаксонські вірші «Беовульфа». У 1973 році він опублікував вигаданий переказ давньої датської саги, яка стала сучасною казкою з Беовулфем. У скандинавський сюжет автор вміщує Хрольфа Жердинку, тим самим вводячи читачів до легенди про Беовульфа. Опираючись на кілька джерел, Андерсон відтворює

історію Хрольфа як англосаксонський оповідач. Андерсон використовує формат саги, але додає дії та нові деталі, щоб зробити твір історичною фантастикою з елементами реалізму.

Таким чином, можна помітити, що інтерес до древніх легенд залишається і зараз. Сучасні письменники зображують історичні події та героїв з сучасної точки зору, наділяючи навіть негативних персонажів і чудовиськ психологізмом. У такий спосіб трансформуючи прадавні легенди й міфи, митці тим самим залучають більше уваги і інтересу до літератури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гарднер Дж. Ч. Грендель / Пер. с англ., предисл. Н. Михалюка, С. Слободянюка. – С.-Пб.: Академический проект, 1995. – С. 275 – 392;
2. Зверев А. М. Путешествия с Гарднером // Литературное обозрение. – 1980. – № 10. – С. 71 – 75;
3. Комендант Т. Деконструкція та інтерпретація // Література. Теорія. Методологія: Зб. наук. ст. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 378 – 388.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.А. Висоцький

УДК 811.111-81'42

Холод Т.І.

КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА ПЕРСОНАЖА СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ПРОЗОВОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ КЕТРІН СТОККЕТ «ПРИСЛУГА»)

Стаття присвячена аналізу комунікативної поведінки персонажа роману Кетрін Стоккет «Прислуга». Досліджується специфіка комунікативної поведінки, її залежність від соціально-статусних характеристик мовця.

Ключові слова: комунікативна поведінка, комунікативна норма, ебонікс.

The article deals with the communicative behavior of personage of Kathryn Stockett's novel «The Help». Specificity of communicative behavior and its correlation with social and status characteristics of the speaker are investigated.

Key words: communicative behavior, communication rules, ebonics.

У сучасних лінгвістичних розвідках незмінним виявляється інтерес до комунікативної взаємодії, під час якої забезпечуються необхідні для життя суспільства інформаційні зв'язки.

Проблеми комунікативної поведінки розглядалися такими науковцями, як С. С. Аверинцев, С. О. Арутюнов, О.Р. Багдасаров, В. В. Воробйов, М. І. Сукаленко, Н. І. Формановська, Й. А. Стернін та ін. Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених цьому питанню, воно й сьогодні залишається в центрі уваги.

Комунікативна поведінка визначається як різновид поведінки та є проявом мотивованої та частково немотивованої активності, направленої на підтримку контакту, емоційного взаємовпливу, обміну інформацією та самовираження [1, с. 264–268]. Вона детермінується культурою, є ситуативною, багатомірною та партитурною, проявляється у певному дискурсі, характеризується моделями передачі смислів та відхиленням від них. Особливості комунікативної поведінки, яка розглядається як описані у сукупності норми та традиції спілкування певного народу, обумовлюються менталітетом та національними стереотипами поведінки [3, с. 5–6].

Як колективні звички народу, що проявляються у виборі та перевазі вживання тих чи інших комунікативних стратегій, вербальних і невербальних засобів комунікації, комунікативна поведінка призводить до формування національного комунікативного стилю [2, с. 253–254].

Під комунікативною поведінкою розуміємо реалізацію мовцем та розуміння слухачем сукупності лінгвальних й екстралінгвальних засобів комунікації, вибір яких залежить від комунікативних норм певної лінгвокультури, ситуації спілкування, мети, а також статусних характеристик учасників спілкування. [3, с. 9–11].

Комунікативна поведінка характеризується певними нормами, що дає змогу описувати її як нормативну комунікативну поведінку (з дотриманням комунікативних норм) або ненормативну комунікативну поведінку (з порушенням комунікативних норм). Комунікативні норми – комунікативні правила, обов'язкові для виконання в певній лінгвокультурній спільноті. Норми комунікативної поведінки розглядають у чотирьох аспектах, виокремлюючи загальнокультурні, ситуативні, групові та індивідуальні [3, с. 56].

Соціальна складова комунікативної поведінки обумовлюється соціолінгвістичними параметрами особистості, а саме соціальним статусом та соціальною роллю, що впливають на створення певного варіанту комунікативної поведінки [5, с. 43]. Роль комуніканта розуміють як форму суспільної поведінки людини, що зумовлена її статусом у певній соціальній групі й у певній ситуації спілкування. Відповідно комунікативна поведінка виступає регулятором відносин між мовцями, який дозволяє не тільки побудувати власну лінію поведінки, а й декодувати соціальний статус та соціальну роль співрозмовника в процесі комунікативної взаємодії.

Наше дослідження має на меті виділити соціально-рольову складову комунікативної поведінки персонажа на прикладі твору Кетрін Стокетт «Прислуга». Аналіз персонажного мовлення роману, що презентує життя представників темношкірого населення, яке належить до нижчого класу, показує особливості комунікативної поведінки персонажів, які виконують певні соціальні ролі в суспільстві.

Так, оповідь Ейбелін, однієї з головних героїнь роману, відрізняється використанням ебонікса – діалекта англійської мови, що використовується серед афроамериканського населення і має певний перелік правил, відмінний від класичного варіанта мови за рахунок фонетики, граматики та лексики [6, с. 12].

Мовні особливості мовлення головної героїні проявляються на всіх рівнях: фонетичному, морфологічному, лексичному та синтаксичному.

Фонетичні особливості мовлення Ейбілін передаються графічно – зустрічається неправильне написання і пропуск букв: *“bout Law”* [7, с. 27], *“raise you chilluns”* [7, с. 2], *“be deaf as a doe-nob”* [7, с. 7], *“a young’un”* [7, с. 109], *“I’m on ask em again”* [7, с. 161], *“tee-vee”* [7, с. 283].

Аналіз граматичних особливостей мовлення героїні дозволяє виділити такі його риси:

1) ненормативне утворення множини іменників: *“mens”* [7, с. 101], *“womens”*, *“white peoples”* [7, с. 102];

2) використання неозначеного артикля *a* навіть у тому випадку, якщо наступне слово починається з голосного звуку: *“It was a awful big risk for Miss Skeeter to take”* [7, с. 48], *“She scoop a egg up and near bout drop it cause she getting the palsy”* [7, с. 124];

3) опущення дієслова-зв'язки *to be*: *“he dead”* [7, с. 85], *“I know you honest»* [7, с. 21], *“You a smart girl. You a kind girl”* [7, с. 92];

4) заміна допоміжного дієслова у заперечному реченні на *ain't*: *“there ain't nothing Miss Leefolt scared of more”* [7, с. 99], використання подвійного заперечення: *“I don't mean nothing disrespectful”* [7, с. 84];

5) неправильне вживання займенників: *“I know how to get them babies to sleep, stop crying, and go in the toilet bowl before they mamas even get out a bed in the morning”* [7, с. 160];

6) відсутність допоміжних дієслів: *“You hear me?”* [7, с. 92], *“how you doing?”* [7, с. 15], *“You sleep?”* [7, с. 98];

7) використання форми *to be* для передачі минулого часу: *“her face be the same shape”* [7, с. 2], *“I be praying for you”* [7, с. 27], *“she be trying to count it all up”* [7, с. 284];

8) заміна прислівників прикметниками: *“he whisper real loud”* [7, с. 400], *“we gone have to be real careful”* [7, с. 121];

9) неправильне співвіднесення підмета і присудка: *"I listens to her very carefully; They goes right to her house"* [7, с. 250]. *"you is kind"*, *"ladies is here"* [7, с. 93], *"here we is"* [7, с. 408], *"she don't hardly ever have no accidents"* [7, с. 96], *"she don't reach you"* [7, с.25].

Однак, незважаючи на південний діалект, мовлення Ейбілін не позбавлене образності, вона використовує стилістичні засоби, наприклад, образне порівняння: *"She like one a them baby chickens that get confused and follow the ducks around instead"* [7, с. 90], яке підкреслює її ставлення до своєї вихованки. Захоплюючись силою своєї подруги, вона описує її за допомогою гіперболи: *"Minny could probably lift this bus over her head if she wanted to"* [7, с. 13].

Отже, особливості афро-американського діалекту досить широко представлені в мовленні героїні. Причому, на початку твору Ейбілін практично повністю використовує афро-американський діалект, в її мовленні практично відсутні варіанти норми. Вона не любить зайвий раз висловлювати свою думку і не вступає в суперечки з тими, хто має вищий соціальний статус. Однак, упродовж оповіді Ейбілін починає розвиватися як особистість, її мовлення змінюється. Відсоток вживання афро-американського діалекту відносно норми починає зменшуватися, і деякі граматичні моделі, характерні для афро-американського діалекту, замінюються аналогами згідно з нормою мови.

Аналіз персонажного мовлення досліджуваног роману показує, що комунікативна поведінка персонажів, що належать до нижчого класу, демонструє низький рівень комунікативної компетенції та свою залежність від соціальних та ситуативних ролей, які чітко визначають місце мовця у соціальній ієрархії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карасик В. И. Языковые ключи : монография / В.И. Карасик. – М. : Гнозис, 2009. – 409 с.
2. Ларина Т. В. Английский стиль фатической коммуникации / Т. В. Ларина // Жанры речи : сб. научн. ст. / Под ред. В. В. Дементьева. – Саратов : Изд-во ГосУНЦ «Колледж». – 2005. – Вып. 4 : Жанр и концепт. – С. 253–264.
3. Прохоров Ю. Е. Русские : коммуникативное поведение : учебное пособие / Ю. Е. Прохоров, И. А. Стернин. – 4-е изд., стереотип. – М. : Флинта : Наука, 2011. – 328 с.
4. Стернин И. А. Очерк английского коммуникативного поведения / И. А. Стернин, Т. В. Ларина, М.А. Стернина. – Воронеж : Истоки, 2003. – 183 с.
5. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения / Н. И. Формановская. – М. : Высшая школа, 1989. – 159 с.
6. Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation / J. C. Catford. – Oxford : OUP, 1915. – 110 p.
7. Stockett K. The Help / K. Stockett. – New York : Penguin Books, 2009. – 451 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.В. Старостенко**

УДК 81'25:305:82-5

Чистікова Д.В.

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ

У статті на матеріалі публічних виступів світових політичних лідерів досліджується гендерні особливості політичного дискурсу, аналізуються переклади цих виступів українською мовою.

Ключові слова: публічний виступ, гендерні особливості, політичний дискурс, переклад, вихідний текст.

The article, based on the public statements of world political leaders, public discourse is examined in the context of gender parameters. Also, was used Ukrainian translations of these performances.

Key words: public speaking, gender peculiarities, political discourse, translation, source text.

На сьогодні гендерні дослідження є одним із пріоритетних напрямків сучасної лінгвістики і проводяться на мовному та комунікативному підґрунті, що дає уявлення про гендерні особливості мовної поведінки представників лінгвокультурних спільнот, професійних і вікових груп.

Розгляд мови з точки зору приналежності мовної особистості до того чи іншого гендеру, активно використовується в комунікації для досягнення різних мовних цілей. В сучасному світі представляє великий інтерес і знаходить практичне застосування в ряді наук. Загалом гендерна лінгвістика займається співвіднесенням категорій "стать" і "мова".

Основним поняттям в цій галузі є гендер. Необхідно відзначити, що в мовознавстві дане поняття прийнято розуміти як специфічний набір культурних характеристик, які визначають соціальну поведінку жінок і чоловіків, їх взаємини між собою. На відміну від поняття «стать», в його біологічному сенсі, гендер відображає соціокультурний аспект статевої приналежності людини, так званна «соціостать». Говорячи про гендер і його роль в лінгвістиці необхідно згадати, що дане поняття тісно пов'язане з поняттям гендерної ідентичності, сконструйоване на основі соціальних гендерних моделей чоловіків і жінок, що відбуваються при їх взаємодії в суспільстві.

Особливий інтерес представляє прояв гендерних особливостей в політичних виступах успішних політиків. Існує думка, що жінкам не місце в політиці і це суто чоловіча справа. Однак, сьогодні багато жінок досягли значних успіхів у політичній діяльності.

Проте Лаккоф, а вслід за ним і Гоффман вважають, що гендерний чинник неможливо вирішити при веденні будь-якого дискурсу. Інституціалізація і ритуалізація складають основу гендерного прояву кожним з індивідів своєї приналежності до певного класу статі. Таким чином, Гоффман звертає увагу на той факт, що будь-якому суспільному прояву особистості властива певна гендерна семіотика. Вона може бути добре замаскована, але не прихована зовсім [1].

На першому місці в політиці стоять переконання і переконливість мови, тому індивід, незалежно від своєї статевої приналежності прагне піддати людей своєму впливу, примусити їх собі повірити. Для цього було створено безліч технік політичного переконання. Проте не можна забувати, що політичне висловлювання – це перш за все продукт людської свідомості, а значить в ньому безпосередньо віддзеркалюється особистість оратора. Таким чином, можна говорити про те, що в політичних промовах можна знайти ряд проявів гендеру.

Існує безліч думок на рахунок того, що можна вважати гендерною ознакою, а що є результатом деяких інших явищ. У нашій статті за основу ми брали ті гендерні ознаки, які виділяють більшість вчених: жіночі ознаки – емоційність, частотне вживання прикметників, складні граматичні конструкції; чоловічі промови містять – прості речення, лексичні повтори, частотне вживання дієслів.

На прикладі політичних промов двох таких відомих американських політиків, як Барак Обама і Гіллари Клінтон можна чітко простежити вплив гендерного фактора на їх політичні виступи.

У деяких випадках, прояв гендерних особливостей є укріплення позиції політика в суспільстві. Наприклад, Клінтон постійно в своїх промовах вказує, що вона жінка, вживаючи при згадуванні про себе таке слово як "mother":

You know, I'm here tonight as a proud mother, as a proud Democrat [5].

Адже сьогодні я тут, і я пишаюся тим, що я мати, що я демократ.

Ці слова використані не просто для підкреслення власної гендерної приналежності, але скоріше для переконливості своєї позиції борця за права жінок.

Обама навпаки, намагається не згадувати про свою статеву приналежність, щоб показати, що він радий будь-якому виборцю і зміцнити свої демократичні погляди. Як прояви безпосередньо гендерної ідентичності американський президент, що досить властиво чоловічій мові, прагне показати свою надійність і вселити впевненість в «світле майбутнє». Прикладом такого чоловічого прояву на лексичному рівні може послужити вживання в своїх висловлюваннях слово "hope" і унікає вживання лексичної одиниці «fight»:

"... hope If American car companies hope to be a part of that future, if they hope to compete – if they hope to survive – they must make the necessary adjustments so that they can start" [5].

«... сподіваюся, що якщо американські автомобільні компанії хочуть стати частиною цього майбутнього, якщо вони хочуть конкурувати – якщо вони сподіваються вижити – вони повинні внести необхідні корективи, для старту»

Наступний фактор, який формує гендерні відмінності в політичному дискурсі – це офіційно-діловий стиль мови. На перший погляд цей стиль не передбачає будь-яких відхилень від норми. Однак навіть тут є деякі відмінності. Промова Обама більш невимушена і проста як з граматичної, так і з лексичної точки зору. Він намагається вживати дієслова в активному стані, по можливості прямий порядок слів і лексика підібрана досить проста і легка для сприйняття:

We are counting on you to help fix a health care system that's leaving too many Americans sick or bankrupt or both. We are counting on you to bring this planet back from the brink by solving this crisis of global climate change. We are counting on you to help stop a genocide in Darfur that's taking the lives of innocents as we speak here today [2].

Ми розраховуємо на вашу допомогу в зміні системи охорони здоров'я, яка сьогодні доводить багатьох американців до банкрутства або не надає їм належної медичної допомоги, або і те й інше одночасно. Ми розраховуємо на вашу допомогу в турботі про нашу планету, яка знаходиться на межі розпаду через глобальну зміну клімату. Ми розраховуємо на вашу допомогу, щоб зупинити геноцид в Дарфурі, адже поки ми тут з вами розмовляємо, там гинуть невинні люди.

В свою чергу Гілларі Клінтон завжди намагається говорити більш граматично і лексично складними фразами, щоб підкреслити свою освіченість і компетентність як представниця всієї нації. Для її мови характерно використання зворотного порядку слів і пропозицій зі структурно-семантичними ускладненнями:

You know, tonight, we stand just a few miles from the Statue of Liberty and from the site where the Twin Towers fell and where America rose again [4].

Знаєте, сьогодні ми стоїмо в декількох кроках від статуї Свободи і від того місця, де колись здіймалися вежі-близнюки – місця, де Америка знову відродилася з руїн.

Відносно часто Клінтон вживає в реченні дієслова в пасивному стані, що перетворює речення в складне, та досить важке для сприйняття:

Well, I want what I have always fought for in this whole campaign. I want to end the war in Iraq [5].

Отже, я хочу того, за що я боролася протягом всієї кампанії. Я хочу зупинити війну в Іраку.

З точки зору гендерної лінгвістики дана відмінність на граматичному рівні зумовлена різними комунікативними інтенціями заради досягнення одного комунікативного завдання – вплив на виборців. У разі Обама можна говорити про навмисне зниження граматично ускладнених пропозицій і вживання більш простої і нейтральної по своєму стилістичному забарвленню лексики. Даний прийом переконання вказує на його бажання бути ближче до своїх виборців і щоб його мова була зрозуміла людям різного соціального статусу. Для чоловічої мови досить характерно використання простих речень, що вказує на їх слабо

емоційний стиль викладу. В даному випадку цей прийом можна розглядати як чітку передачу фактів, без оцінювання їх, запевнення, що все є так і не інакше.

Використання ускладнених граматичних конструкцій в разі Гілларі Клінтон характеризує її мова як суто жіноча, з тієї точки зору, що вона прагне затвердити місце в політиці за рахунок виставлення на показ своєї освіченості і грамотності. Ускладнюючи свою мову вона як би намагається зрівняти своє становище в політичному світі з позиціями чоловіків, компенсуючи гендерні відмінності своєю ускладненою, довгою промовою з вживанням політично забарвленої лексики.

Незважаючи на те, що обидва політики виступають за демократію і рівноправність, феміністичні та маскуліні особливості своєї мови вони не ховають. Так як в більшості своїх політичних промов ретельно підготовлених і відредагованих, можна говорити про те, що прояв гендерних відмінностей в публічних виступах – це свого роду психологічний прийом, що дозволяє більш довірливо ставитися до слів політиків і вірити в їхню щирість.

У вищевказаному аналізі політичних висловлювань, гендерні відмінності є значною частиною політичного дискурсу і допомагають політикам здійснювати їх головне завдання – вплив на слухачів. Політична мова жінок-політиків більш емоційно насичена і лексичні одиниці мають більш складну структуру. Така особливість політичного висловлювання обумовлена тим, що жінки прагнуть бути сприйнятими серйозно, так як їм доводиться перемагати в боротьбі з чоловіками-політиками. Політичний дискурс політиків, навпаки, містить більш прості конструкції, для того, щоб усі виборці могли його зрозуміти і показати, що сам політик є частиною нації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лакофф Робин. Язык и место женщины. – Гендерные исследования. Харьков, 2000, – № 5, – С. 241–254.
2. Barack Obama's Acceptance Speech [Електронний ресурс] / -. – 703. – Режим доступу до ресурсу: http://uspolitics.about.com/od/speeches/a/obama_accept_3.htm.
3. Hillary Clinton's Speech at the Democratic National Convention, Aug. 26, 2008 [Електронний ресурс]. – 103. – Режим доступу до ресурсу: <http://abcnews.go.com/Politics/Conventions/story?id=5663211&page=1>.
4. Hillary Rodham Clinton, Secretary of State "U.S. Institute of Peace" Washington, DC, March 7, 2012. [Електронний ресурс]. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/03/185402.htm>.
5. Remarks in Recognition of International Human Rights Day Hillary Rodham Clinton Secretary of State Palais des Nations Geneva, Switzerland December 6, 2011 [Електронний ресурс]. – 1503. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.state.gov/secretary/rm/2011/12/178368.htm>.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.Г. Хан

УДК 881-119.2

Шелухіна Е.О.

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕДАЧІ ЗВУКОЗОБРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Дослідження присвячене проблемі звукового оформлення прагматичної інформації при перекладі поетичних текстів. Особлива увага приділяється вивченню залежності комунікативного ефекту тексту перекладу від збереження звукової інструментовки оригіналу.

Ключові слова: поетичні тексти, звукообразжальні засоби, прагматичний аспект.

The research is devoted to the problem of sound formation of pragmatic information while translating poetic texts. Attention is paid to the dependence of the communicative effect of the text of the translation on sound instrumentation of the original.

Key words: poetic texts, stylistic sound devices, pragmatic parameter.

Поетичний переклад відрізняється від перекладу прозового тексту матеріалом – особливо організованим текстом, що будується згідно з низкою ознак, властивих поетичному тексту: рима, ритм, розмір, фонетичне оформлення. Зазначені особливості поетичного тексту значно обмежують свободу перекладача.

Серед основних факторів, що визначають адекватність перекладу поетичного тексту, виділяється прагматика, яка тісно пов'язана з питанням перекладу поезії, тому проблема відтворення прагматичної інформації при створенні віршованих текстів засобами іншої мови цікавить багатьох вчених, а саме І.С. Алексєєва, Л.С. Бархударова, С.Ф. Гончаренко, О.О. Горбачевського, В.М. Комісарова, Л.К. Латишева, Л.І. Рецкер, П.М. Топера, О.В. Федорова. У роботах вчених фонетична інструментовка поетичного тексту досліджувалась здебільшого з точки зору мотивованості мовного знаку, тобто зв'язку звучання та значення. Прагматичній складовій не було приділено достатньо уваги. Отже, не дивлячись на значний інтерес до проблем відтворення прагматичної інформації в перекладі і до питань особливостей звукового оформлення поетичного тексту, поетична складова в прагматиці перекладу не була вивчена в повному обсязі. *Актуальність* дослідження полягає у вивченні фонетичної складової в прагматиці поетичного перекладу, що є однією з актуальних проблем сучасного перекладознавства.

Об'єктом розвідки є способи звукової інструментовки вихідної мови та мови перекладу поетичного тексту в межах прагматики поетичного перекладу. Натомість *предметом* – особливості фонетичної організації поезії та їх значущість у створенні адекватного комунікативного ефекту при перекладі.

Поетичний твір становить художнє ціле завдяки структурній організованості – взаємозв'язку змістових та формотворчих компонентів, кожен з яких, як правило, у поезії несе своє семантичне навантаження. Структура надає творові, з одного боку, внутрішньої доцільної зібраності, з іншого – упорядкованої завершеності, яка допомагає вирізняти його серед низки подібних самостійних творів.

Між компонентами поетичного тексту утворюються складні неоднозначні відношення. Будь-який елемент може набути рангу значущого, будь-які формальні елементи набувають у поетичному тексті смислового характеру, дають імпульс цілій низці соціативних та конотативних значень.

На відміну від прози, у поетичному творі відбувається руйнування звичайних зв'язків. Сугестивність поетичного слова зближає далекі уявлення, породжує нові, часом несподівані, смисли. Асоціативні та конотативні значення, що пронизують поезію, роблять поетичний текст «нерівним» самому собі. Глибина поетичного тексту є результатом інакомовлення поезії, прихованості її глибинного смислу, яка виникає внаслідок складної взаємодії її складників, об'єднаних у єдність, хоча іноді вона, ледь сприймається як єдність [1, с. 32]. Вищенаведене великою мірою пов'язане з множинністю інтерпретацій поетичного тексту, що залежать від цілої низки чинників, не лише внутрішньомовних, а й позамовних. Це широка мережа контекстів, у яку вписується твір, тезаурус читача, пресу позиція національної культури, часова віддаленість твору й таке інше.

Складний, особливим чином організований порядок вимагає і особливої інтерпретації – не простого перекодування, а розгадки авторського «шифру». Розкриваючи в процесі аналізу ці складні та неоднозначні відносини, що існують у вірші, ми досягаємо й авторський задум – поетичний зміст твору, відмінний від змісту в загально прийнятому значенні цього слова – певне образно-мисленнєве ціле, шовиникає з суми елементарних смислів, котрі складають віршований твір, але не зводиться до простої суми цих смислів. Саме тому, як зазначає В.Карабан, руйнування чи зняття під час перекладу складеної в першотворі системи

багатозначності та асоціативної основи позбавляє вірш ідейної та змістовної місткості чи принаймні спотворює намір автора [3, с. 123]. Отже, врахування прагматичної складової є надзвичайно важливим для відтворення наміру автора.

Слідом за О.О.Горбачевським ми вважаємо, що прагматика поетичного тексту створюється комбінацією прагматичних значень, які притаманні мовним одиницям, які входять у склад тексту. Прагматика тексту також залежить від того, як співвідносяться між собою прагматичні значення різних мовних одиниць поетичного тексту, як вони співвідносяться з контекстом [2, с. 98]. Серед мовних одиниць, спроможних володіти прагматичним значенням, можна виділити речення, лексеми, звукообразальні засоби.

Текст сприймається реципієнтом як сукупність звуків, що його складають та структуруються певним чином. Сприйняття поетичного тексту характеризується універсалізмом: текст – це звукова матерія, субстанція, що репрезентується в різних модифікаціях цієї матерії. Фонетична складова поетичних текстів актуалізує емоційно-сміслові відношення, фіксовані в тесті, спрямовує та організує асоціації [4, с. 8].

Так, наприклад, у вірші Дж.М.Хопкінса «The Windhover» повтори звуків [h], [s], [w], з одного боку, дозволяють поету імітувати шум крил, з іншого – «намалювати» їх розмах у повітрі: *«high there how herung upon the rein of a wimpling wing in his exstasy! Then off, off forth on swing, as a skate's heel sweeps smooth on a bow-bend the hurl and gliding...»*. Звукосимволічне слово *gliding* допомагає поету змалювати картину руху птаха по небу. Переклад Д.Щедровицького: *«...Звеня над клобуком крыла, обузданоскользя / В экстазе! Взмах – и вниз: наглаждена стезя...»* у цілому відтворює комунікативні наміри автора, за виключенням того, що звуковий контраст проявляється не так яскраво, як у творі оригіналу, це створює «неповну» картину руху сокола по небу. Як наслідок політ птаха репрезентовано дещо «розмито» порівняно з оригіналом.

Отже, звукова організація поетичного тексту визначає сприйняття і в значній мірі впливає на створення тих чи тих образів. У зв'язку з цим в межах нашого дослідження важливим постає вивчення фонетичних засобів організації поетичного мовлення, а також їх спроможності викликати в читача певну емоційну реакцію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беляева Л.И. Типы восприятия художественной литературы: психологический анализ / Л.И. Беляева // Литература и социология. – М.: Худож. лит., 1977. – 414 с.
2. Горбачевский О.О. Оригиналии его отображение в тексте перевода: Монография / О.О. Горбачевский. – Челябинськ, 2001. – 202 с.
3. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода. Учебное пособие/ В. Н. Комиссаров. – М.: ЧеРо, 1999. – 136 с.
4. Шадрин И.Н. Фоносемантическая доминанта как структурообразующий компонент текста перевода (экспериментальное исследование на материале русского и английского языков): Автореф. дисс....канд.филол. наук / И.Н. Шадрин – Горно-Алтайск, 2001 – 16 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент К.С. Французова

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНОГО АНДЕГРАУНДНОГО КІНОТЕКСТУ РОСІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ

У статті розглядаються основні засади та особливості відтворення англomовного андеграундного кінотексту російською та українською мовою. Визначено загальні теоретичні аспекти та ключові проблеми перекладу англomовного кінодискурсу.

Ключові слова: кінотекст, кінодискурс, кінопереклад, андеграунд.

The article deals with the basic principles and features of reproduction of English underground cinema text into Russian and Ukrainian languages. The general theoretical aspects and key problems of the translation of the English film discourse are defined.

Keywords: cinematext, film discourse, cinematranslation, underground.

Однією з головних складових успіху кінофільмів є їх якісний переклад. Із розвитком кінематографа обсяги перекладу значно зросли, однак кількість професіональних спеціалістів у цій сфері перекладу залишається незначною.

Перекладу кінофільмів присвячено поодинокі роботи (Р. Матасов, В. Горшкова, І. Міголат'єв, С. Лобастов, М. Снеткова, Т. Некрасова, Т. Бесараб) у яких розглянуті загальні методичні, технічні та окремі лінгвістичні проблеми кіноперекладу. Відправними пунктами наукової розвідки слугують теоретичні розробки О. Гессе-Квака, І. Фодора, Й.-Д. Мюллера, К. Вітмен-Лінсен, Т. Гербста, І. Тамб'є та Г. Готліба. Але, незважаючи на це, сьогодні існує потреба у дослідженні, яке б узагальнило, систематизувало існуючі відомості з даної проблеми.

Актуальність кінотексту як комунікативного цілого проявляється у прагненні носія культури до його повторного сприйняття – перегляду. Вербально виражена готовність респондента переглянути кінотекст часто характеризує затребуваність кінотекста, аніж частота його телевізійного відтворення [4, с. 179].

Кінотексту притаманні універсальні текстові категорії, які дослідники вважають обов'язковими для художнього тексту. Кінотекст виконує комунікативну функцію при взаємопроникненні двох принципово відмінних семіотичних систем (лінгвістичної і нелінгвістичної), тобто є специфічною формою креолізованого тексту, що зафіксований на матеріальному носії й призначений для відтворення на екрані й аудіовізуального сприйняття глядачами [2, с. 30].

Переклад андеграундного кінотексту є найбільш еквівалентним видом перекладу з точки зору передачі ідейно-художнього змісту фільму. Він дає можливість зберегти оригінальний звук фільму, легкий для сприйняття глядачем і надає відносну свободу перекладачеві у виборі мовних засобів. [3, с. 146].

Переклад андеграундного кінотексту вимагає набагато більшого застосування фантазії перекладача, тому що він зв'язаний не тільки з реаліями нашого миру, але й з неіснуючими поняттями. Передача еквівалентів може здійснюватися як повним перекладом при повній відповідності понять, так і функціональними замінами й навіть переказом.

Аналіз останніх досліджень проблеми кіноперекладу демонструє, що коли вдалі переклади кінопродукції українською є і постійно з'являються, то теоретичних робіт із кіноперекладу катастрофічно мало. Хоча у світі спостерігається помітне збільшення кількості наукових праць у цій галузі [1, с. 84].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горшкова В. Е. Кинодиалог на службі підготовки перекладачів / В. Е. Горшкова // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. Серия “Филология”. – 2008. – № 4. – С. 26–31.
2. Горшкова В. Е. Концепция “культурной дистанции” и перевод кинодиалога / В. Е. Горшкова // Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета имени академика М. Ф. Решетнева. – Красноярск, 2006. – Вып. 2 (9). – С. 178–181.
3. Зарецкая А. Н. Особенности реализации подтекста в кинодискурсе : автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.19 “Теория языка” / А. Н. Зарецкая. – Челябинск, 2010. – 21 с.
4. Муха И. П. Категория информативности кинодиалога : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Муха И. П. – Иркутск, 2011. – 22 с.

Рекомендує до друку науковий курівник доцент В.В. Гізер

УДК 81' 373.7:811.112.2

Яблуновська Ю.Г.

НАЦІОНАЛЬНА МОВНА КАРТИНА СВІТУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ РЕАЛІЙ

У статті розглядається національна мовна картина світу фразеологічних одиниць на позначення реалій, виявлено основні концептосфери реалій у сучасних лінгвістичних студіях.

Ключові слова: мовна картина світу, реалія, концепт, концептосфера.

The article deals with the national language picture of the world of phraseological units on the designation of realities. The main conceptual spheres of the realities in modern linguistic studios were revealed.

Key words: language picture of the world, reality, concept, sphere of concepts.

Реалією називається елемент культури, під яким розуміють сукупність матеріальних та духовних цінностей суспільства, що історично склалась на основі економічного базису; це предмет, який символізує предмет, якусь річ, яка існує або існувала. Картина світу – це узагальнений наочний образ світу, що виступає як зовнішня оболонка для суб'єкта. Кожна окрема картина світу має дуже складну будову й виконує найрізноманітніші функції, проте спільною рисою для всіх картин світу є їх знаковий характер. Знаком виступає мова, а особливості форм існування мови зумовлюють і відображають своєрідність мовних картин світу, які є основними структурними елементами картини світу [3, с. 25].

Картина світу, у свою чергу, відображає національні особливості окремих народів. Національна мовна картина світу – це зафіксоване в лексиці відповідної мови специфічне бачення реального світу й усього, що привноситься в нього людською свідомістю [4, с. 158-162].

Про мовну картину світу писав ще В. Гумбольдт, який вважав, що “різні мови є для нації органами її оригінального мислення і сприйняття” [2, с. 165]. На його думку, кожен народ по-своєму сприймає багатоманітність світу і по-своєму називає окремі фрагменти світу, а своєрідність створеної ним картини світу визначається тим, що в ній виражається індивідуальний, груповий та національний вербальний та невербальний досвід.

У кожній мові є прислів'я та приказки, які позначають ті чи інші предмети та явища матеріальної та духовної культури певного народу, властиві лише окремій мові. Ці вирази є етноспецифічними, тобто вони мають суто національне забарвлення. Переклад таких

прислів'їв менш складний, аніж переклад образних паремій, адже необразні прислів'я однієї мови мають, як правило, необразні відповідники в іншій мові. [5, с. 69].

До таких найчастіше відносяться прислів'я про тварин, які хоча і схожі за змістом, та все ж використовують різні засоби для вираження цього змісту. Наприклад: прислів'я *Jeder Bär brummt nach seiner Höhle* [1]. (досл.: Кожен ведмідь реве на свою барлогу.) матиме український відповідник *Кожна жаба своє болото хвалить.*, оскільки для українського реципієнта прислів'я про ведмедя буде незрозумілим. Під час перекладу прислів'я *Wolf und Pferd sind keine Freunde* [1]. (досл.: Вовк і кінь не є друзями.) тваринні лексичні компоненти “вовк” та “кінь” замінюються іншими, більш звичними та зрозумілими для українців поєднаннями образів (*Кінь воліві не рівня.*).

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок що без знання світу досліджуваної мови неможливо вивчити мову. Вивчення світу носіїв мови спрямоване на те, щоб допомогти зрозуміти особливості цієї мови. Мовна картина світу є засобом міжкультурної комунікації, оскільки всі уявлення про світ, що історично склалися у свідомості мовного колективу, відбиваються у мові.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у виявленні особливостей фразеологічних одиниць на позначення реалій на матеріалі сучасної німецької мови, оскільки німецька мова змінюється й доповнюється.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаврись В.І., Пророченко О.П. Німецько-український фразеологічний словник. – К.: Рад. школа, 1981.-903 с.
2. Гумбольдт В. фон Характер языка и характер народа // Язык и философия культуры. М., 1985. – С. 370–384.
3. Маслова В. А. Лингвокультурология: учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М. : “Академия”, 2001. – 208 с.
4. Олійник О. О. Мовна картина світу як об'єкт вивчення / О. О. Олійник // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія №9 : Сучасні тенденції розвитку мов. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – Вип. 1. – С. 42–49.
5. Телия В.Н. Культурологический компонент фразеологии (к проблеме культурно-национального миропонимания) //Язык и культура. II Международная научная конференция. Тезиси. – К., 1993. – ч. I. – С. 69 – 70.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.М. Солдатова

УДК 811.112'2 23:316.77 (043.3)

Ямалетдінова К. М.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ TWITTER, FACEBOOK В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються гендерні особливості німецької мови в соціальних мережах. Дослідження проведено на матеріалі соціальних мереж Twitter та Facebook.

Ключові слова: німецька мова, онлайн-комунікації, гендерний аспект, соціальні мережі.

The article deals with gender features of German in social networks The research was conducted on the material of social networks Twitter and Facebook.

Key words: German, online communication, gender, networks.

У даний час існує невелика кількість досліджень, присвячених проблемам та особливостям спілкування в інтернеті між жінкою та чоловіком. Незаперечним фактом є те,

що Інтернет сьогодні – це колосальне джерело інформації, яке коли-небудь існувало. Його можливості, такі, як оперативність, швидкість і доступність зв'язку між користувачами на далекій і близькій відстані, дозволяють використовувати Інтернет не тільки як інструмент пізнання, але і як інструмент спілкування. Зміна свідомості особистості в Інтернеті, формування нового, мережевого способу життя і мислення суттєво впливає на мову. На думку Т. Ю. Виноградової, сьогодні виникла нова форма мовної взаємодії – письмова розмовна мова [1, с. 63].

У сучасній лінгвістиці в останні десятиліття особливої актуальності набуває проблема «стать і мова». Сучасна лінгвістика все більше уваги приділяє вивченню особливостей мови засобів масової інформації, а саме до відмінностей спілкування між гендерами. Об'єктом уваги в гендерологічних студіях стали питання відмінностей, подібностей та особливостей репрезентації осіб чоловічої та жіночої статі в мові.

Головною метою нашої наукової роботи є вивчення гендерних особливостей спілкування чоловіків та жінок в соціальних мережах Німеччини («Twitter», «Facebook»).

Лексика мови користувачів соціальної мережі «Twitter» та «Facebook» володіє наступними особливостями: 1) велику частину лексики мови користувачів представляють неологізми (*Cellulitezentrum "Schwimmbad", Eierkocher "Whirlpool", Achselkaffee "Schweißfleck unter dem Arm"*); 2) лексикон мови користувачів «Twitter» включає в себе поряд із загальноживаною лексикою спеціалізовану лексику – терміни зі сфери Інтернету, а також жаргонізми, які відносяться до мови професійного спілкування (*Minecraft (онлайн-гра), zocken (рубатися в гру), googeln (гуглити)*); 3) в лексиці мови користувачів мережі «Twitter» зустрічається велика кількість англо-американізмів. В основному це стосується термінологічного апарату мови користувачів, оскільки «Twitter» має американське коріння: (*Look (der Kreativ-Look, die Looks von Marilyn Monroe, , New-Look, feminine Look, glamouröse Look usw.)*).

Згідно з фонетичним принципом, виокремлюємо 2 групи: графічні і лексичні. Усі ці особливості притаманні як чоловікам, так і жінкам, але у ході нашої наукової роботи ми знайшли деякі особливості які притаманні лише однієї статі. Так, напр., мета спілкування у чоловіків і жінок різна: чоловік спілкується для того, щоб передавати важливу інформацію, а жінка – щоб зав'язати, підтвердити і укріпити емоційні зв'язки зі співрозмовником. Стосовно аспектів спілкування, то дослідники лінгвогендерологічних проблем зазначають, що в мовленні чоловіків простежується більша кількість іменників і дієслів; жінки віддають перевагу прикметникам і прислівникам (*«Das ist doch mal eine geile Frage», «Cooles Video», «Ich bin der Coole Freund»*). У мовленні жінок частіше спостерігається явище неточного («приблизного») називання предметів; чоловіки ж намагаються все називати точно. Чоловіки та жінки суттєво відрізняються за психічними, фізіологічними та комунікативними параметрами. Сьогодні наука не заперечує існування деяких стильових особливостей, властивих переважно чоловікам чи переважно жінкам у межах чітко окресленої ситуації спілкування. Жінки, як правило, перевершують чоловіків у всьому, що стосується мови (дівчатка починають говорити раніше, мають багатший словниковий запас; вони більш схильні до кохання, прихильніші, емоційніші. Чоловіки ж частіше є лідерами; їхня самооцінка залежить від успіхів у сфері предметної діяльності, стабільніша й загалом вища від жіночої [3, с. 84].

Отже, проведене дослідження дозволяє виокремити деякі особливості спілкування жінок та чоловіків в соціальних мережах з позиції гендерної лінгвістики. Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо у виявленні особливостей гендерного спілкування в Інтернет мережі мовців Німеччини та України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виноградова Т. Ю. Специфика общения в Интернете: монография / Т.Ю. Виноградова. – Казань : ЛОГОС, 2004. – С. 63-67.

2. Компанцева Л. Ф. Интернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти: автореф. дис... д-ра філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова»/ Л.Ф. Компанцева. – К., 2007. – 36 с.
3. Остапенко И. А. Гендерная идентичность и самопрезентация в Интернет-коммуникации (социально-философский анализ) [Текст] : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Ирина Алексеевна Остапенко. – Ростов н/Д, 2004. – 196 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

4. Twitter [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://twitter.com>
5. Facebook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://facebook.com>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.А. Ковбасюк

УДК 8.81-139

Яновська В.В.

ОБРАЗНІ РИСИ КОНЦЕПТУ «РОЗПАЧ» В АНГЛОМОВНИХ ЛІРИЧНИХ ТВОРАХ

У статті розглядаються особливості репрезентації концепту «розпач» (despair) в англомовних ліричних текстах рок-бендів; виявлено образні риси концепту: предметні, стихійні, антропоморфні, вегетативні, часові.

Ключові слова: концепт, концепт відчай, образ.

The article deals with the specific peculiarities of the representation of the concept of “DESPAIR” in the English lyrical texts of rock-bands. There were discovered such figurative features, as: objective, elemental, anthropomorphic, , vegetative, temporal.

Key words: the concept of despair, image, concept.

Концепт – термін, що виражає одиниці ментальних або психічних ресурсів свідомості та інформаційної структури, що віддзеркалює знання та досвід людини [1, с. 91].

Розпач – це емоція різної часової тривалості та сили, що відображає астеничний спектр почуттів (вона уособлює хворобливий стан, що сприяє виявленню крайньої виснаженості та критичних, кризових змін настрою) [3, с. 194].

Вибір об'єкту дослідження зумовлено тим, що «РОЗПАЧ» (DESPAIR) є одним з найбільш значущих концептів мови та культури, адже він є предметом рефлексії у художніх, розмовних, наукових дискурсах та ліричних творах сучасності, де концепт підлягає індивідуальному, художньому, стилістичному та термінологічному осмисленню.

Словам сучасних англомовних виконавців властива асоціативність, а образам – підвищена сугестивність.

Інтерпретаційно-текстовий аналіз концепту РОЗПАЧ дозволив виокремити образні риси цього утворення.

1. Предметні риси

Розпач – категорія абстрактна, складна для розуміння, тому людина намагається означити це відчуття крізь звичні об'єкти свого існування (тобто емоція може бути представлена у матеріальному вигляді, як предмет або інше явище) [2, с.30]. Напр., а) розпач як **прірва** – *finding yourself stuck out on the ledge, All alone lost in this abyss*; б) як **лезо** бритви – *cutting yourself with the jagged edge*; в) як **капета** – *the dark coach of sorrow has taken you*; г) **рани** – *these wounds won't seem to heal*; д) як **пітьма** – *With darkness in her eyes, crawling in the dark*; є) як **саван** – *wrapping in the shroud of despair*; ж) як **пути** – *chains of never-ending agony*; з) як **кімната**, або приміщення – *My whole life is a dark room, Sending SOS from this tiny box*.

2. Антропоморфні риси

Іноді розпач представлено як живу істоту (антропоморфізм – ірраціональне осягнення об'єктів внутрішнього світу як живих істот, що подібні людині. Розпач може мати фізичні особливості та вигляд людини, також дії, що її уособлюють) [2, с.32]. Напр., а) *The Reaper is close, I've seen his smile*; б) *In all this turmoil, before red cape and foil Come closing in for a kill*; в) *this despair hugs my heart*; г) *Our time has run out, Our future has died*.

3. Вегетативні риси

Також відчай може бути репрезентовано як вегетативне явище (завдяки вегетативній метафорі, що переносить ознаки рослинного організму на інший об'єкт) [2, с.33]. Напр., а) *seeds of despair will sprout from your breast*; б) *the frustration flower in our boquette of life*; в) *the spring of misery destructs reality*.

4. Стихійні риси

Розпач може бути уособлений через стихії (через чотири елементи – вогонь, воду, землю, повітря) [2, с. 33]. Напр., а) розпач-вогонь: *It's burning me up inside, 'Cause your soul is on fire*; б) розпач-вода: *I breathe underwater, The rain's going to follow you wherever you go, And I won't let you drown, when the water's pulling you in*; в) розпач-повітря: *There's a storm on the streets, but you still don't run, Gust of freezing cold air*; г) розпач-земля: *Bury me in the sand, Footsteps resounding on this frozen ground, Or the familiar disappointment of the echoes of my own?*

5. Часові риси

Також дана емоція, стан можуть мати образні ознаки часу та життя (відчай як вічність, блукання колом або смерть) [2, с. 34]. Напр., *this is the point of no return; Keep spinning around I know that it wont stop; It goes on and on and over and over and over again; There's no relief, I come undone; I feel like I'm frozen in time*.

Отже, до образних рис концепту РОЗПАЧ відносимо предметні, стихійні, антропоморфні, вегетативні, часові.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кубрякова, Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина / под общ. ред. Е.С. Кубряковой. М.: МГУ, 1996. – С. 90-93.
2. Погосова К.О. Способы вербализации эмоций. // Объединенный научный журнал. № 20. – М.: Изд-во «Фонда правовых исследований», 2006. – С. 30-34.
3. Приходько А. Н. // Концепты и концептосистемы / А. Н. Приходько. – Днепропетровск: 2013. – 307 с.

Рекомендую до друку науковий керівник професор О.О. Заболотська

УДК 811.111'255'38:811.161.2

Ясінська О.П.

СТРАТЕГІЇ ТА ПРИЙОМИ ВІДТВОРЕННЯ ГРАФОНІВ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У статті окреслено певне теоретичне підґрунтя вивчення графону у світлі сучасних наукових парадигм; наводиться детальне з'ясування меж перекладності графонів.

Ключові слова: графон, фонографічна стилізація, мовні особливості персонажів, діалектні порушення орфографічної/фонетичної норми.

The article highlights certain theoretical background of graphon studying within modern scientific paradigm; it gives the detailed ascertaining of limits of graphons translation.

Key words: graphon, phonographic stylization, verbal peculiarities of characters, dialectal violation of orthographic/phonetic norm.

На сучасному етапі розвитку перекладознавчої науки все більше уваги приділяється проблемам та явищам, які до цього часу не досліджувалися або досліджувалися лише частково. Зокрема, одним з таких явищ є графон та особливості його відтворення при перекладі.

Термін *графон* уведений в науковий термінологічний корпус В.А. Кухаренко на позначення навмисного спотворення орфографічної норми з метою відображення порушення фонетичної норми, що віддзеркалює індивідуальні чи діалектні особливості вимови [4, с. 19]. У сучасних лінгвопоетичних розвідках графон також детермінують як *фонографічний стилістичний засіб* [3], *графічний засіб*, *графостилістичний засіб*, *мовну аномалію*. Синонімічне функціонування згаданих дефініцій утруднює ідентифікацію цього мовного явища через те, що графон розглядають як одиницю різних мовних рівнів. Оскільки графон виражається гетерогенними графемами (буквеними і небуквеними), то й питання щодо його приналежності до певного мовного рівня безпосередньо залежить від конкретного ракурсу дослідження.

Фонографічна стилізація на позначення мовленнєвих вад, або графон, належить до найменш досліджуваних стилістичних засобів у бінарному англо-українському зіставленні. Теоретики перекладу не приділяли значної уваги вивченню цього явища. Це пояснюється двома чинниками: по-перше, графон як стилістичний прийом має різні традиції використання в англomовній та українській літературах. Так, в українській літературі графон використовується дуже рідко й в обмеженому діапазоні, натомість «в англomовній літературі зображуються системні ознаки фонетичних комплексів просторіччя, вироблена відповідна розвинена система фонографічних засобів його передачі», що «надає можливість дослідникам говорити про різні стратегії й навіть різні традиції його репрезентації в художніх текстах» [3, с. 14]. По-друге, як у теоретичному, так і в практичному вимірах арсенал фонографічних засобів на позначення аномального мовлення персонажів обмежувався лише особливостями діалектної чи соціолектної вимови, які об'єктивно належать до найскладніших аспектів перекладу.

Наприкінці ХХ століття графон використовувався лише як стилістичний прийом, що відображає індивідуальні чи діалектні порушення орфографічної [2] / фонетичної норми [1] і графічно фіксує мовні особливості персонажів [4].

Графон є формою репрезентації специфічної етнокультурної інформації. Відповідно, її подання засобами іншої мови викликає сумніви з точки зору адекватності, правильності та повноти перекладу. Традиційно у перекладознавстві радянської доби теоретики й практики перекладу розглядали графон виключно як засіб імплементації територіальних / регіональних діалектів та / або соціолектів. Довгий час панувала авторитетна точка зору, що діалекти та соціолекти не підлягають перекладу *apriori*, адже «при всебічному розумінні рецептором перекладу повідомлення, що передається, можуть виникати певні труднощі у зв'язку з наявністю у тексті оригіналу відхилень від загальнонародної норми вихідної мови, деяких субстандартних форм на кшталт територіально-діалектних, соціально-діалектних та контамінованих, тобто таких, що імітують мовлення іноземця».

Графон слугує засобом репрезентації мовленнєвого портрету персонажу в цілому, і відповідно, окрім соціально-регіональної приналежності, розкриває ще й не менш важливі психологічні характеристики мовця, такі як: фізичний та емоційний стан мовця, його вікові особливості, іноземний акцент тощо. Такі характеристики по-різному відтворюються у художньому дискурсі. Через недостатню увагу дослідників до цих різновидів мовленнєвих аномалій у контексті дисертаційного дослідження А.О. Статівки [5] ми знаходимо детальне з'ясування меж перекладності графонів.

1. *Перекладність з позиції «ціле – частина»*. Для методологічного обґрунтування перекладності слід відштовхуватись від одного з головних понять сучасного перекладознавства – принципу часткової перекладності. Його сутність полягає у тому, що не існує повністю неперекладних текстів, а лише окремі його елементи / сегменти не підлягають

перекладу, тобто «існують неперекладні окремоті, але немає текстів, які б не можна було перекласти».

2. *Перекладність з позиції ієрархічної структури мови.* Перекладність може бути зумовленою вже самою системою / структурою мови, яка складається з декількох рівнів: *фонологічний, морфологічний, лексичний та синтаксичний*. При перекладі можна створювати мовні одиниці за допомогою елементів нижчих рівнів, наприклад, лексеми з морфем чи фонем тощо для позначення різноманітних лінгвокультурних явищ. Тобто, це дає підстави стверджувати, що мова слугує важливим інструментом опису та пізнання навколишньої дійсності. Відповідно, за допомогою мовних засобів однієї мови можна відтворити те, чого немає в інших мовах та культурах. І, враховуючи, той факт, що графон за своєю сутністю є оказіональним утворенням, то і способами його перекладу можуть слугувати ті, що використовуються для перекладу оказіоналізмів взагалі [5, с. 115].

3. *Перекладність з позиції розвитку мови.* Перекладність визначається ступенем розвитку мови, а враховуючи те, що сучасна українська мова постійно збагачується і розвивається, в ній з'являється більше можливостей для повноцінного перекладу текстів будь-якого рівня складності. Сам постійний бурхливий розвиток мови підтверджує думку, що межі перекладності розсуваються. Тож, в діахронічному аспекті неперекладні одиниці під впливом тих чи інших чинників можуть стати перекладними. Серед таких чинників у широкому розумінні виокремлюють такі:

1. ступінь наближеності мови перекладу до мови першотвору;
2. специфіка оригіналу;
3. розширення ресурсів мови;
4. розширення фонових знань як у перекладачів, так і у реципієнтів.

Отже, враховуючи динамічність перекладності, а також, можливо, під впливом світових тенденцій, сучасні науковці почали невпинні пошуки різноманітних стратегій іншомовного відтворення аномальних явищ художнього дискурсу, серед яких є фонографічні стилізації, а отже дедалі актуальнішими стають перекладацькі стратегії, скеровані на збереження семантичних, емоційно-експресивних та стилістичних рис оригіналу у мові перекладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арнольд И. В. Стилистика декодирования / И. В. Арнольд. – М. : Флинта, 1998 – 243 с.
2. Емельянова Л. Л. Типы и функции графона в английской художественной речи : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. Наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Л. Л. Емельянова. – Одесса, 1977. – 24 с.
3. Куликова М. Н. Фонографическая стилизация речи (на материале перевода англоязычной литературы на русский язык) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. Наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / М. Н. Куликова. – С.-Пб., 2011. – 20 с.
4. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту: навч. посібник для студ. старших курсів факультетів англ. мови / В. А. Кухаренко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.
5. Статівка А. О. Стратегії та способи відтворення фонографічних стилізацій мовленнєвих аномалій в англо-українському художньому перекладі : дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Анна Олександрівна Статівка. – Харків, 2018. – 246 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Ю.Л. Главацька

ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ DEATH У ТВОРІ МАРКУСА ЗУСАКА “THE BOOK THIEF”

У статті розглядаються засоби актуалізації концепту DEATH у творі Маркуса Зусака «THE BOOK THIEF».

Ключові слова: концепт, художній текст, засоби актуалізації.

The article deals with the means of expression of the concept DEATH in the novel “The Book Thief” by Markus Zusak.

Key words: concept, artistic text, means of expression.

Роман Маркуса Зусака «The Book Thief» є широковідомим твором в усьому світі. Звертаючись до теми війни, цьому австралійському письменнику вдається розкрити її новаторські. У романі Маркуса Зусака оповідачем є сама смерть, яка розповідає історію звичайної дівчинки під час Другої світової війни. Зображення подій саме з такої перспективи є несподіваним: оповідач не викликає страху, навпаки, – певну симпатію. Творчість Маркуса Зусака є недослідженою в українському літературознавстві та мовознавстві, що поглиблює актуальність нашої розвідки. Метою нашої статті є комплексне дослідження концепту DEATH у романі «Крадійка книжок» в різних ракурсах, що певним чином заповнить існуючу лакуну в рецепції творчості Маркуса Зусака у вітчизняному літературознавстві та мовознавстві.

За О. Кубряковою, концепт – це одиниця свідомості та інформаційної структури, що відображає людський досвід, а також «оперативна одиниця пам'яті, всієї картини світу, квант знання» [1, с. 91]. Концепт як абстрактне поняття або уявлення набуває матеріального втілення через експлікацію мовними засобами у матриці конкретного літературного витвору. Його інтерпретація допомагає дослідити особливості індивідуально-авторського бачення імплікованого явища, що відкриває широкі можливості для наукових розвідок у напрямку вивчення індивідуального стилю письменника через його мистецький світогляд, відбитий на тканині художнього твору.

За результатами нашого аналізу тексту роману Маркуса Зусака «The Book Thief» концепт DEATH набуває матеріального втілення завдяки експлікації такими лексичними одиницями та конструкціями, які умовно можна поділити на групи: 1) вставні слова з характерною невпевненістю: *perhaps; maybe*; 2) вставні слова стверджувального або умовного типу: *however, although, though, nonetheless, actually, really, sure, enough, naturally, unfortunately*; 3) вставні слова з'єднувального типу: *finally, afterwards*. Наприклад, завдяки вживанню таких лінгвальних засобів автор намагається створити у читача враження про припущення розвитку подій, невпевненість у ствердженні: “**Perhaps** it's to soften the blow for later, or to better prepare myself for the telling.” [3, p. 3]; “**Perhaps** he was only the last resort, the final solution.” [3, p. 4].

Неповторний і самодостатній ідіостиль Маркуса Зусака у романі характеризується системою взаємопов'язаних художніх засобів, а саме:

- метафор – прихованих порівнянь без використання слів на зразок «як», «ніби», «немов», здійснюваних шляхом застосування назви одного предмету до іншого, що дозволяє у такий спосіб виявити певну важливу рису останнього, наприклад: «*You will be caked in your own body*»; «*Even death has a heart*», «*That strange word was always there somewhere, standing in the corner, watching from the dark*» [3, p. 74];
- порівнянь, що здебільшого додають творові емоційності та піднесеності, наприклад: «*The sky was the color of Jews. Flames and burning books were cheered like heroes*»; «*The day was grey, the color of Europe*» [3, p. 93];

- епітетів, тобто образної характеристики певної особи, явища, предмета за допомогою виразного метафоричного прикметника, наприклад: «*Liesel was a girl made of darkness*»; «*Their metallic eyes clashes like tin cans in the kitchen*»; «*A stray yellow tear trickled down her face*» [3, p. 18];
- персоніфікацій, що є «результатом антропометричності мови, яка фіксує людину, її ознаки, частини тіла, поведінку як мірило всім речам і ґрунтується на антропоморфному використанні знаків концептуальної сфери ЛЮДИНА на позначення інших концептуальних сфер (неживих предметів, явищ природи, рослин, тощо), наприклад: «*It was a morning that didn't dare to be rainy*»; «*Beneath her shirt, a book was eating her*»; «*The sound of crying children kicked and punched*» [3, p. 44];
- ономатопей – використанням слів, фонетичний склад яких нагадує об'єкти та явища, які цими словами називаються, наприклад: «*Grimly she realized that clock don't make a sound that even remotely resembles ticking, toking*» [3, p. 89].

Таким чином, аналіз засобів актуалізації концепту DEATH у романі Маркуса Зусака «The Book Thief» відкриває подальші перспективи вивчення ідіостилю автора, що є актуальною проблемою для сучасної лінгвістики тексту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кубрякова Е. С. Концепт. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. Кубрякова, В. Демьянков и др. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – С. 90–93.
2. Монахова Т.В. Методи когнітивної лінгвістики в дослідженні концептів // Новітня філологія. / ред. А.М. Науменко. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – Вип. 37. – 25- 34 с.
3. Markus Zusak. The Book Thief/ . Markus Zusak – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://westernhs.bcps.org/UserFiles/Servers/Server4204286/Image/Grade9GT--TheBookThiefMarkusZusak.pdf>.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.В. Димитренко

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЛІДЕРСТВО ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядається актуальність лідерства як фактор професійного самовизначення особистості, аналіз попередніх наукових досліджень лідерства та професійного самовизначення.

Ключові слова: лідерство, професія, самовизначення, особистісне самовизначення, професійне самовизначення, спрямованість особистості.

The article considers the relevance of leadership as a factor in personal self-determination, analysis of previous research on leadership and professional self-determination.

Key words: leadership, profession, self-determination, personal self-determination, professional self-determination, personality orientation.

Проблема професійного самовизначення учнівської молоді особливої актуальності вона набуває у ранньому юнацькому віці. У зв'язку з цим, центральним і досить складним завданням сучасної школи є формування в учнівській молоді здатності до свідомого та самостійного вибору професії і подальшого оволодіння нею. Вирішення цього завдання багато в чому залежить від активної позиції самих учнів, від усвідомленості себе суб'єктом власного життя, прагнення до особистісної самореалізації, вміння виважено і самостійно приймати відповідальні рішення. Тому вивчення взаємозв'язку лідерства та професійного самовизначення старшокласників може відкрити нові шляхи його оптимізації. Говорячи про дослідження проблеми уявлень лідерства, яке продиктовано стрімким зростанням попиту на лідерство як здатності об'єднувати інших людей для досягнення поставлених цілей. Зміни, що відбуваються в сучасному світі щодня, ставлять нові вимоги до лідера, який повинен мати розвинутий емоційний інтелект, бути гнучким та мобільним, вміти відстоювати інтереси групи тощо. Такі ж вимоги висувуються і до лідера у підлітковому віці, який є базою у подальшому формуванні життєвих виборів та професійних позицій, саме це зумовлює актуальність обраної теми.

Особливе значення для розуміння ключових питань, пов'язаних з лідерством, мають роботи Р.Л. Кричевського та Є.М. Дубовського, Б.Д. Паригіна, О.Г. Романовського, Т.В. Гури, О.С. Пономарьова. Особливу цінність представляють численні експериментальні дослідження, присвячені різним аспектам лідерства та керівництва в різних колективах виробничих, навчальних (Є.С. Кузьмін, Л.І. Уманський та ін.).

Теоретичні передумови розробки проблеми професійного самовизначення вивчались у психолого-педагогічних дослідженнях психічного розвитку особистості таких вчених, як Г.О. Балл, І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, І.А. Зязюн, Г.С. Костюк, Н.Г. Ничкало, П.С. Перепелиця, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, О.В. Скрипченко та ін.

Аналіз психологічної літератури з проблеми професійного самовизначення свідчить про те, що у дослідженнях акцент ставиться на необхідності вивчення ролі суб'єкта у цьому процесі. А це вимагає більш глибокого розуміння психологічних механізмів як таких, що забезпечують самоаналіз та самооцінку властивостей особистості, їх зіставлення з вимогами майбутньої професії, що є необхідним на всіх етапах професійного самовизначення. А тому дослідження лідерства як фактору професійного самовизначення особистості може відкрити додаткові шляхи його оптимізації.

Лідерство – це різновид влади, специфікою якої є спрямованість зверху вниз, а також те, що її носієм виступає не більшість, а одна людина або група осіб. Лідерство, за словами Ж. Блонделя, – це «влада, яка здійснюється одним чи кількома індивідами».

Професія(від латинського *professio* – офіційно вказане заняття, спеціальність) – вид праці, заняття, що потребує певної підготовки і є джерелом існування. Професія характеризується системою знань, умінь і навичок, властивих певній людині.

Самовизначення – це встановлення людиною власних особливостей, можливостей, здібностей, вибір критеріїв, норм оцінювання себе. Одночасно, це складний процес розвитку людини.

Особистісне самовизначення – це вибір життєвої позиції, визначення перспектив у діяльності та сімейних планах, а також перехід від однозначної ролі (учня) до соціально диференціальних ролей. Особистісне самовизначення відбувається переважно у підлітковому віці.

Професійне самовизначення – це складний динамічний процес орієнтації особистості у професійно-трудовому середовищі, розвитку та самореалізації духовних і фізичних можливостей, формування адекватних професійних намірів і планів, реалістичного образу себе, як професіонала.

Отже, лідерство як особистісна якість, як фактор професійного самовизначення дозволить у майбутньому успішно розвиватися у професії та досягати найвищих щаблів кар'єрного зростання.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.І. Бабатіна

УДК 159.922.6

Ваніна О.С.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І САМОРЕГУЛЯЦІЇ СТУДЕНТА

У статті проаналізовано питання мотивації навчання студентів у складі особистісно-регуляторного комплексу особистості. Здійснений кореляційний аналіз досліджуваних показників.

Ключові слова: мотивація, студент, навчальна діяльність, саморегуляція.

The article analyzes the issues of motivation of students' training in the personality-regulatory complex of the individual. Correlation analysis of the studied indicators is carried out.

Key words: motivation, student, educational activity, self-regulation.

Важливим аспектом вивчення самоорганізації будь-якої діяльності є вивчення її взаємозв'язків з стимуляторами, що ініціюють цю діяльність, а саме з мотивацією. В ході професійної підготовки реалізуються різні мотиви: пізнавальні, професійні, мотиви творчого досягнення, мотив підвищення статусу, мотив самореалізації, матеріальні мотиви. Навчальна мотивація визначається специфічними факторами та особливостями цієї діяльності. Як зазначає І. А. Зимня : «учбова мотивація, як і будь-який інший вид мотивації, системна, характеризується спрямованістю, стійкістю та динамічністю». При цьому на різних етапах навчання відбувається розвиток співвідношення взаємодіючих потреб і мотивів, зміна ведучих домінуючих потреб.

Впродовж зміни видів навчальної діяльності студента (від учбово-пізнавальної через учбово-дослідницьку до навчально-професійної) змінюються її предмет і мотиви. Ефективним навчання можна назвати тоді, коли студент сам починає організувати процес навчання. Самостійність у навчанні визначається через такі особистісні утворення як самоаналіз, саморегуляція, самоорганізація, самоконтроль, самооцінка.

Важливість створення умов виникнення інтересу до навчання та формування самого інтересу відзначається багатьма дослідниками. Так, Л. І. Божович відзначає, що істотною ознакою для створення інтересу до навчання є вдосконалення широких соціальних мотивів

діяльності, розуміння її сенсу, усвідомлення важливості досліджуваних процесів. Друга необхідна умова для прояву учнів студентів – сама можливість проявляти в навчанні самостійність та ініціативність. Велику роль у формуванні інтересу до навчання грає створення проблемної ситуації, зіткнення учнів з труднощами, які вони не можуть вирішити за допомогою наявних у них запасів знань. Зіткнувшись з труднощами, вони визнають необхідність отримання нових знань або застосування старих у новій ситуації. Суттєвим мотиваційним фактором ефективності будь-якої діяльності студентів, у тому числі і навчальної, є мотив досягнення. Зворотною стороною потреб у досягненнях є потреба в уникненні невдачі. Студенти з прагненням уникнути невдачі, як правило, виявляють низьку потребу в поліпшенні досягнутих результатів. Для них може бути характерна підвищена тривожність, неконструктивне ставлення до навчання, низька організованість власної діяльності.

Таким чином, мотив досягнення успіху / уникнення невдач є важливим параметром в навчальній діяльності, реалізація якої неможлива без опори на самоорганізаційні процеси (самоконтроль, самооцінювання, самостійність, планування та ін.

У роботах А. Маслоу, К. Роджерса, А. Адлера і В. І. Моросанової співвідношення самоорганізації і мотивації розцінюється як умова розвитку особистості. Так, А. Маслоу розглядає особистість як суб'єкт відносин, здатну до самоорганізації. В. І. Моросанова вивчає цей взаємозв'язок через один з компонентів самоорганізації – саморегуляцію. А. Адлер вказує на те, що самоорганізація є внутрішньою умовою особистісного зростання людини. Більш того, це один із способів конструювання свого особистісного розвиваючого простору, в якому людина виступає як суб'єкт свого становлення, де відбувається освоєння і прийняття нею змісту діяльності (освітньої, навчальної, професійної, вироблення індивідуального творчого стилю діяльності).

Вивчення і знання специфіки психологічних факторів, що впливають на ефективність самоорганізації в навчальній діяльності студентів, може сприяти більш успішному вирішенню завдань підвищення якості освіти і розвитку самостійності як найважливішого властивості особистості в ході професійно-особистісного розвитку.

Є. П. Ільїн у своїх роботах пише, що студенти, мотивовані на успіх, вважають за краще завдання середньої або трохи вище середніх труднощів. Вони впевнені в успішному результаті задуманого, їм властиві пошук інформації для судження про свої успіхи, рішучість у невизначених ситуаціях, до розумного ризику, готовність взяти на себе відповідальність, велика наполегливість у прагненні до мети, адекватний середній рівень домагань, який підвищується після успіху і знижується після невдачі.

Висновки:

1. Мотивація досягнення успіху тісно взаємопов'язана з самоорганізацією навчальної діяльності студентів, що дозволяє студентам управляти своїми когнітивними, емоційними і особистісними ресурсами.
2. Мотивація досягнення успіху взаємопов'язана з особистісними особливостями, що відображають здатність студентів до самоорганізації. З одного боку, мотивація досягнення успіху є ключовим елементом, «що запускає» при необхідності систему самоорганізації діяльності. З іншого боку, особистісні особливості, що зумовлюють здатність студентів до самоорганізації діяльності, виступають базою для отримання успішного результату впродовж навчання в освітньому закладі.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.І. Бабатіна

КОМП'ЮТЕРНО-ОПОСЕРЕДКОВАНІ ФОРМИ СПІЛКУВАННЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розглядаються психологічні та соціальні наслідки поширення у суспільстві комп'ютерно-опосередкованих форм спілкування.

Ключові слова: соціалізація, віртуальна комунікація, соцмережа.

The article discusses the psychological and social consequences of of the spread of computer-mediated forms of communication.

Key words: socialization, virtual communication, social network.

У сучасному суспільстві відбувається зміна форм комунікацій – безпосередня міжособистісна взаємодія стрімко заміщається засобами інтернет-зв'язку. Інформаційні мережі виступають новим видом соціальності, суттєво впливаючи на зміст ідентичності особистості, зумовлюючи нові критерії соціальної категоризації. Наслідки поширення Інтернет-технологій, особливо їх вплив на дітей та підлітків, дуже активно обговорюються в суспільстві, проте не мають комплексного науково-методологічного обґрунтування. Відповідно, на сьогоднішній день не можливий обґрунтований аналіз наслідків віртуалізації, не існують ефективні програми психологічного супроводу дітей та підлітків в інформаційному середовищі. Це викликає гостру потребу в практичних дослідженнях, присвячених вимірюванням впливу віртуальної комунікації на формування зростаючої особистості.

Феномен віртуальної комунікації досліджують такі українські вчені, як О. І. Бондарчук, О. І. Горошко, С. М. Коноплицький, М. М. Назар, Л. А. Найдонова, Х. І. Турецька, Є. В. Уханов, Н. І. Череповська та ін. Не дивлячись на молоде походження, кількість теоретичних положень та емпіричних досліджень, котрі пояснюють інтернет-комунікацію, у західній психології більша, ніж огляд будь-якої з областей, що існували раніше. Але подібні пояснення дуже швидко становляться застарілими, якщо враховувати темпи змін в області технологій. Віртуальна реальність часто ставить людину перед абсолютно новими викликами та проблемами, які гостро потребують науково-методичного обґрунтування та вирішення.

Мета статті – обґрунтувати проблему заміни міжособистісного спілкування опосередкованою віртуальною комунікацією.

Вплив комп'ютерно-опосередкованого спілкування на особистість відчувається в останні роки особливо гостро у зв'язку з поширеністю онлайн-соціальних мереж – сайтів, призначених для організації та відображення соціальних взаємовідносин. Охоплення соціальних мереж дуже масштабне – у мережах ВКонтакті, Однокласники, Facebook та Twitter у 2014 р. було зареєстровано понад 40 мільйонів українських акаунтів, а вже на початку 2018 р. 45 млн. [2]. Для більшості користувачів відвідування соціальних мереж стало звичкою і повсякденною справою. За висловом дослідника феномену Facebook Я. Штайншадена, сама по собі соціальна мережа – не більше, ніж технологія, яка дозволяє нам спілкуватися. Але ця технологія створила тиск, який змушує людину бути всередині цього ресурсу. «Впливаючи на наше життя, соціальна мережа змінила наш особистий простір, розуміння відкритості, вона змінює нашу освіту та професійне життя, наше ставлення до ЗМІ та підхід до використання Інтернету» [4, с. 8]

Комп'ютерне спілкування, стаючи основним механізмом соціалізації, здійснює вплив на формування особистості. О. В. Грязнова показує, що становлення особистісних якостей відбувається під впливом комп'ютерних форм суб'єктності, чого не спостерігалось в жодній раніше існуючій формі соціального спілкування. Позитивною стороною такого спілкування є

прискорення та ущільнення процесу соціалізації, адаптації до мінливих умов інформаційного суспільства. Однак ущільнення соціального часу в інтернет-спілкуванні відбувається не стільки за рахунок вдосконалення методів обробки інформації, скільки за рахунок скорочення частки безпосереднього спілкування. Позбавлення людини на ранніх щаблях розвитку (період ідентифікації, індивідуалізації) права вчитися комунікації в реальному часі і просторі, до яких пристосований людський організм біологічно, фізично і психічно, не може не позначитися на психіці людини, на формуванні її самосвідомості. «Прирікаючи людей на комп'ютерне спілкування в період розвитку, а потім і в процесі самореалізації, ми тим самим змушуємо їх жити і розвиватися у віртуальному світі, що може призвести не тільки до соціальної ізоляції індивіда, але й до деформації всього людського в ньому: здатності співчувати, любити, дбайливо ставитися до всього живого на Землі, відповідати за свої вчинки, володіти індивідуальністю і вміти творчо мислити» [1, 15].

Інформаційні технології є потужним агентом соціалізації стосовно не тільки до мережевих спільнот, а й до реального суспільства, в якому живе людина. А. В. Чистяков пише, що навіть самі «завислі» особи не живуть усередині Мережі, а постійно повертаються в оффлайнову дійсність для підтримки свого фізичного і соціального існування. Якими вони повертаються звідти? Наскільки норми поведінки, що формуються в мережевому співтоваристві, відповідають запитам реального суспільства? Наскільки значущими є образи, які поширюються за допомогою Інтернету? Як відбувається «схрещування» культурних зразків й цінностей, отриманих з різних джерел? Суміщення життя індивіда в реальному і віртуальному просторах забезпечує прилучення до норм і цінностей, що не відповідають ані цілям суспільства, ані накопиченому культурному потенціалу. Це «перекидання назад» пов'язане із загальним процесом примітивізації суспільних установ, з руйнуванням панівних у суспільстві культурних норм і способів поведінки, які можуть відбуватися у віртуальному просторі, незважаючи на всю технічну оснащеність [3].

Все це говорить про те, що комп'ютерне спілкування здатне заміщати, а надалі і витіснити родову потребу людини в безпосередньому спілкуванні з собі подібними, що несе в собі дуже серйозні соціальні та психологічні наслідки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грязнова Е. В. Компьютерное общение как социальный феномен : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 / Елена Владимировна Грязнова. – Нижний Новгород, 2011. – 29 с.
2. Огляд соціальних мереж і Твіттера в Україні за даними Пошуку у блогах Яндекс. 2014-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://download.yandex.ru/company/Yandex_on_UkrainianSMM_Summer_2018.pdf.
3. Чистяков А. В. Социализация личности в обществе Интернет-коммуникаций : социокультурный анализ : дис. ... доктора социологических наук : 22.00.06 / Чистяков Анатолий Васильевич. – Ростов-на-Дону, 2016. – 278 с.
4. Штайншаден Я. Социальная сеть. Феномен Facebook / Якоб Штайншаден ; пер. Н. Фрейман – С.-Пб. : Питер, 2018. – 222 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В. І. Шебанова

СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ ТА СТИЛІ ПОВЕДІНКИ У СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТАХ

У статті розглядається поняття сімейного конфлікту, методи врегулювання міжособистісних конфліктів, а також стилі поведінки у сімейних конфліктах.

Ключові слова: міжособистісний конфлікт, стиль поведінки, фаза конфлікту, метод.

The article discusses the concept of family conflict, methods for resolving interpersonal conflicts, and behavioral styles in family conflicts.

Key words: interpersonal conflict, style of behavior, conflict phase, method.

На сьогоднішній день проблема виникнення конфліктів є однією з найбільш важливих і потребують підвищеної уваги. Протягом усього свого життя людина стикається з безліччю суперечностей гострих і спірних ситуацій.

Найчастіше конфлікти бувають в сім'ї, тому що у родині відбуваються найбільш тісні контакти одним з одним. Ситуації суперечностей, розбіжностей, зіткнень між людьми називають «міжособистісними конфліктами».

Сімейні конфлікти завжди слід розглядати як складне явище. Причин будь-якого конфлікту і сім'ї може бути кілька, серед яких можуть бути такі: боротьба за лідерство, нерозуміння, відмова від виконання домашніх обов'язків, різні погляди на виховання дітей, втручання третіх осіб у відносини та інші.

Існують такі фази конфлікту:

1. Початкова стадія – виникнення та розвиток конфліктної ситуації, усвідомлення конфлікту (92% ймовірності вирішення конфлікту);
2. Фаза підйому – початок відкритої конфліктної взаємодії (46% ймовірності вирішення конфлікту);
3. Ескалація конфлікту – розвиток відкритого конфлікту (ймовірність вирішення конфлікту менше ніж 5%);
4. Фаза спаду (ймовірність вирішення конфлікту близько 20%) [1].

Виділяють такі стилі поведінки:

- деструктивний стиль – поведінки заперечує можливість поступок і компромісів, що розцінюються як прояв слабкості. Людина постійно підкреслює свою правоту й помилковість позицій і дій опонента, якого вона звинувачує у зловмисності, особистій зацікавленості, корисливих мотивах. Конфліктна ситуація сприймається різко емоційно обома сторонами.
- коригувальний стиль характеризується відставанням оцінки ситуації, тому реакція на конфлікт виникає вже після його початку. Виникнення конфлікту для них відсутнє, ситуація «веде» людину. Добре вираженою є емоційна реакція на конфлікт. Дії вирізняються метушливістю, особливо на початковій стадії.
- прогностичний стиль характеризується заздалегіднім проведенням аналізу небезпечних зон, що найчастіше дозволяє уникнути небажаних конфліктів. Люди з таким стилем поведінки не дають спровокувати себе на небажаний конфлікт. Як правило, на конфлікт вони йдуть усвідомлено, ретельно оцінивши всі «за» й «проти». Вступивши в конфлікт, вони продумують варіанти своїх дій, прораховують усі можливі вчинки опонента. Такі люди надають перевагу компромісам. Емоційна реакція в них виражена незначною мірою чи відсутня взагалі.

Знання особливостей стилів поведінки учасників конфліктної взаємодії дозволяє передбачити їхні можливі реакції на ситуацію та заздалегідь пом'якшувати небажані наслідки конфлікту.

Ускладнення міжособистісного конфлікту може відбуватися також через особливості характеру деяких людей. Визначають такі типи людей:

- «Прихований агресор» – цей тип намагається завдавати іншим неприємностей, використовуючи скриті дії, колючості й інші приховані прояви агресії. Найкращий спосіб розв'язання конфлікту полягає в тому, щоб виявити конкретний факт того, що було заподіяно зло;
- «Паровий казан» – це грубі, безцеремонні люди, які вважають, що всі навколо повинні їм поступатися. Вони бояться втрати свого авторитету, викриття у власній неправоті. Якщо предмет суперечки незначний, то краще звільнити дорогу такій людині;
- «Розгнівана дитина» або «вибухова людина». Така людина не є злою за своєю вдачею, але «вибухає», як дитина, у якої поганий настрій. Необхідно дати людині викричатися, а потім заспокоїти її та перейти до розв'язання проблем;
- «Мовчун» – це зазвичай дуже потайлива людина. Ключем до розв'язання конфлікту є подолання цієї замкнутості. Щоб розкрити суть проблеми, потрібно поставити кілька питань у такій формі, щоб не можна було відповісти лише «так» або «ні». Перебирайте можливі причини конфлікту й заохочуйте людину до розмови;
- «Несперечливий» – ця людина може здатися приємною в усьому, тому що вона завжди поступається, щоб сподобатися людям. Але час від часу вона створює проблеми. Покладатися на таку людину не варто, тому що його слова різняться з дією [3].

Існують методи для врегулювання міжособистісного конфлікту, а саме:

- Метод «виходу почуттів». Опонентові дають можливість висловитися, тим самим, знижуючи в нього емоційно – психологічну напругу. Після цього людина більшою мірою схильна до пошуку варіантів конструктивного врегулювання конфлікту.
- Метод «позитивного відношення до особистості». Конфліктуючий, правий він або винуватий – завжди страдалець. Необхідно висловити йому свої співчуття й дати позитивну характеристику його особистим. Щоб виправдати таку позитивну оцінку, опонент буде прагнути знайти конструктивний спосіб розв'язання конфлікту.
- Метод втручання «авторитарного третього». Людина, що перебуває в конфлікті не сприймає висловлених опонентом на його адресу позитивних слів. Посприяти може хтось «третій», що користується довірою. Тобто, конфліктуючий буде знати, що його опонент не такої вже й поганої про нього думки, і цей факт може стати початком пошуку компромісу.
- Прийом «оголена агресія». В ігровій формі в присутності третьої особи опонентам дають «виговоритися про наболіле». У таких умовах сварка, як правило, не досягає крайніх форм, і напруга у відносинах опонентів знижується.
- Прийом «примусового слухання опонента». Конфліктуючим ставлять умову уважно слухати один одного. При цьому кожний, перш ніж відповісти опонентові, повинен з певною точністю відтворити його останню репліку. Зробити це досить важко, тому що конфліктуючі чують тільки себе, приписуючи опонентові слова й тон, яких у дійсності й не було. Упередженість опонентів одрин до одного стає очевидною, і розжарення напруженості в їхньому відношенні спадає.
- Обмін позицій. Конфліктуючим сторонам пропонують висловлювати претензії з позиції свого опонента. Це прийом дозволяє їм «вийти» за межі своїх особистих образ, цілей і інтересів і краще зрозуміти свого опонента.
- Розширення духовного обрію сторін, що сперечаються. Це спроба вивести конфліктуючих за рамки суб'єктивного сприйняття конфлікту й допомогти побачити ситуацію в цілому, з усіма можливими наслідками [2].

Отже, для успішного розв'язання конфлікту, в остаточному підсумку, необхідно, щоб обидві сторони виявили бажання його вирішити. Підходьте до будь-якого інциденту дуже

уважно, всебічно аналізуйте його, визнайте й аналізуйте відкрито свої помилки, не перекладайте свою провину на інших, не втягуйтеся в конфлікт, дайте повністю висловитися стороні, що його провокує, – це дасть можливість вирішити конфліктну ситуацію на першій фазі. У процесі конфліктної взаємодії його учасники отримують можливість висловлювати різні думки, виявляти більше альтернатив при ухваленні рішення, і саме в цьому полягає важливий позитивний сенс конфлікту. Основними шляхами попередження конфліктів є побудова сімейних відносин на засадах рівноправності, взаємної відповідальності, довіри і пошани.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ануфрієва Н. М. Психологія конфлікту / Наталія Михайлівна Ануфрієва. – Київ: Інститут післядипломної освіти КНУ, 2005. – 101 с.
2. Анцупов А.Я., Малишев А.А. Введення в конфліктологію; як попередити та вирішувати міжособисті конфлікти.- К., 1996. – 98 с.
3. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: Теорія і сучасна практика / Н.І. Пов'якель. – Київ: Професіонал, 2006. – 416 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.М. Одінцева

УДК 159.922.2

Гуртовенко І. О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У статті здійснено теоретичний аналіз психологічних особливостей смисложиттєвих орієнтацій в юнацькому віці. Визначено ключову роль соціального, особистісного, професійного, духовного і практичного самовизначення.

Ключові слова: смисложиттєві орієнтації, ціннісні орієнтації, сенс, юнацький вік.

In the article, the theoretical analysis of psychological peculiarities of lifetime orientations in juvenile age is carried out. The key role of social, personal, professional, spiritual and practical self-determination is identified.

Key words: semantic orientation, value orientation, meaning, youth age.

Постановка проблеми. Смисложиттєві орієнтації є ціннісними та життєвими орієнтирами особистості на її життєвому шляху. Вони визначають ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії – є серцевиною її світоглядних позицій. У наукових джерелах є непоодинокі випадки ототожнення ціннісних орієнтацій з смисложиттєвими орієнтаціями [2–4]. Ціннісні орієнтації відображають ставлення людини до дійсності, визначають мотивацію її поведінки, впливають на очікуваний результат діяльності. Ціннісно-сміслові та життєві орієнтації формуються у процесі задоволення потреб, і є актуальними у контексті життєвих перспектив людини, конструювання нею майбутнього [7].

Актуальність дослідження смисложиттєвих орієнтацій пов'язуємо з прагненням людини шукати сенс життя, а як відомо проблема сенсу життя є стрижнем становлення та розвитку особистості. Саме в юнацькому віці стабілізується стійка система цінностей і смислів, закладається світогляд особистості, формується спрямованість у майбутнє. Сучасне суспільство характеризується мінливістю устоїв, невизначеністю і непередбачуваністю, тому багато вітчизняних психологів, педагогів, суспільних діячів [1–9] акцентують увагу на проблемі становлення сенсу життя і його впливу на подальшу долю людини.

З огляду на висвітлені міркування, очевидною є **теоретична і практична актуальність** запропонованої теми дослідження.

Мета статті полягає у теоретичному аналізованні психологічних особливостей смисложиттєвих орієнтацій в юнацькому віці.

У дослідженні ми аналізуємо **праці, які присвячені проблемі** смисложиттєвий орієнтацій особистості, становленню ціннісно-смислової сфери у юнацькому віці: Б. Г. Ананьєв [1], М. Ю. Варбан [2], І. С. Кон [3], С. Б. Кузікова [4], Д. О. Леонтьєв [5], І. С. Попович [6; 7], В. Франкл [8], Т. Шибутані [9].

Виклад основного матеріалу. Час юнацького віку – надзвичайно важливий, складний і непередбачуваний період у житті кожної людини. Для юнаків і дівчат – це період самовизначення. Недарма деякі дослідники цей період вважають набагато складнішим за підлітковий вік, незважаючи на те, що підлітковий вік вважається «важким» [2; 4]. Попри те, що у підлітковому віці відбувається перехід від дитинства до дорослості, формується критичне мислення, загострюється почуття справедливості, прагнення відстояти свою автономію, окреслити свої права і обов'язки, які іноді можуть суттєво змінюватися впродовж короткого проміжку часу, перебуваючи під впливом дитячого антагонізму, а характер набуває прояву різних форм акцентуацій, які почасти межують з патологією – все ж таки у юності відбувається самовизначення. Самовизначення – соціальне, особистісне, професійне, духовне, практичне та інші його аспекти. Всі ці аспекти вказують на багатогранність і складність основного завдання юнацького віку. Кожна думка, дія, крок є важливими цеглинками у формуванні спрямованості, побудові світобачення. В основі процесу самовизначення лежить вибір майбутньої сфери діяльності. Однак професійне самовизначення пов'язане із завданнями соціального і особистісного самовизначення, з пошуком відповіді на запитання: ким я хочу стати? і з ким пов'язати своє життя?, з вибором супутника життя, визначенням життєвих перспектив, з конструюванням майбутнього.

На думку відомого дослідника юнацького віку І. С. Кона [3], характерне надбання ранньої юності – формування життєвих планів. Життєвий план є сукупністю намірів, які трансформується в життєву програму, коли предметом роздумів є не тільки кінцевий результат, а й способи його досягнення. Життєвий план – це план потенційно можливих дій. У змісті планів, як зазначає І. С. Кон, існує ряд суперечностей. У своїх очікуваннях, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю і сім'єю, юнаки і дівчата досить реалістичні. Але в сфері освіти, соціальних компетенцій і матеріального благополуччя, їх домагання володіють тенденцією до завищення [3].

Іноді високий рівень домагань, що підкріплюється настільки ж високим рівнем професійних устремлень, свідчить про те, що у багатьох молодих людей, бажання більше отримувати не поєднується з психологічною готовністю до більш інтенсивної та кваліфікованої праці. Професійні плани юнаків і дівчат недостатньо коректні. Реалістично оцінюючи послідовність своїх майбутніх життєвих досягнень, вони надмірно оптимістичні у визначенні можливих термінів їх здійснення. Максималізм, притаманний юнацькому віку, спонукає молодих людей займати позицію «я проти всього світу». При цьому дівчата очікують досягнень у всіх сферах життя в більш ранньому віці, ніж юнаки. Це й свідчить про їх недостатню готовність до реальних труднощів і проблем майбутнього самостійного життя. Головне протиріччя життєвої перспективи юнаків і дівчат – недостатня самостійність і готовність до самовіддачі заради майбутньої реалізації своєї життєвої мети. Мета, яку ставлять перед собою майбутні випускники, залишаючись неперевіреними на відповідність їх реальним можливостям, нерідко є помилковою, носить фантазійний зміст. Молодим людям подекуди не вистачає настирності та цілеспрямованості у реалізації своїх планів. Часом, ледь випробувавши щось, вони розчарувавшись, можуть відмовитися від намічених планів. Такі розчарування, можуть завершуватися зневірою у власні сили [4].

Висновки. Теоретичне аналізування, наш практичний досвід і спостереження дозволяють зробити такі узагальнення, що при переході від підліткового віку до юнацького відбувається зміна у ставленні до майбутнього: якщо підліток дивиться на майбутнє з позиції сьогодення, то юнак дивиться на сьогодення з позиції майбутнього. Вибір професії та типу навчального закладу неминуче диференціює життєві шляхи юнаків і дівчат, закладає основу

їх соціально-психологічних і індивідуально-психологічних відмінностей. Навчальна діяльність, яка мала місце у школі, хоча в підлітковому віці вона й поступалася інтимно-особистісному спілкуванню, стає навчально-професійною, забезпечує реалізацію професійних і особистісних прагнень юнаків і дівчат. Ключове місце у старшокласників займають мотиви, пов'язані з самовизначенням і підготовкою до самостійного життя, з подальшою самореалізацією, саморозвитком і самоосвітою. Ці мотиви стають особистісними і набувають ціннісно-сміслового змісту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – М.: Наука, 2000. – 350 с.
2. Варбан М. Ю. Діагностика професійних очікувань в юнацькому віці / М. Ю. Варбан // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – № 3. – С. 32–36.
3. Кон И.С. В поисках себя. Личность и её самосознание / И. С. Кон. – М.: Политиздат, 1984. – 335с.
4. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : монографія / С. Б. Кузікова. – Суми : МакДен, 2011. – 412 с.
5. Леонтьев Д. А. Тест смысло-жизненных ориентаций (СЖО). 2-е изд. / Д. А. Леонтьев. – М.: Смысл, 2000. – 18 с.
6. Попович І. С. Оптимізація розвитку соціально-психологічних очікувань у студентській групі : навч.-метод. посіб. / І. С. Попович. – Херсон : ВАТ «ХМД», 2013. – 204 с.
7. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості : монографія / І. С. Попович. – Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. – 504 с.
8. Психологічна енциклопедія : наук. видання / Автор-упорядник О. М. Степанов. – К. : ВЦ «Академвидав», 2006. – 424 с.
9. Франкл В. Воля к смыслу / Виктор Франкл; [Пер. с англ. Д. Гурьева, А. Суворовой]. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 368 с.
10. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани; [Пер. с англ. В. Б. Ольшанского]. – Ростов н / Д.: «Феникс», 2002. – 544 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І. С. Попович

УДК 37.013.42

Дебела Н. С.

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

У статті розглядаються шляхи вдосконалення процесу соціально-педагогічної роботи із сім'ями, де є ризик насилля. Аналізуються умови ефективності корекційних програм.

Ключові слова: насильство, сім'я, корекція, соціальна педагогіка.

The article deals with ways of improving the activities of specialists in social work in the process of social-pedagogical assistance to the family with a risk of violence. The conditions of correction programs efficiency are analyzed.

Key words: violence, family, correction, social pedagogy.

Актуальність дослідження. В останні роки проблема насильства в сім'ї привертає все більше уваги з боку фахівців. У США та Західній Європі перші роботи присвячені цій проблемі, стали з'являтися, починаючи з 1970-х років, пізніше було розроблено соціальні програми для профілактики наслідків насильства. В Україні проблема домашнього

насильства (або насилля в родині) протягом останнього часу стала предметом публічного обговорення.

Законодавство України у сфері протидії насильству в сім'ї закріплює його чотири форми: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне. Цей перелік відповідає положенням Конвенції Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством стосовно жінок та домашнім насильством (2011). Тим не менш в Україні, як і в багатьох інших країнах світу, простежуються тенденції до поширення насильницьких дій у сім'ї. За даними МВС України, 23% тяжких насильницьких злочинів відбувається саме в родинях. Щорічно понад 3 млн. дітей в Україні спостерігають за актами насильства в сім'ї або є вимушеними їх учасниками. Діти скривджених матерів у 6 разів частіше намагаються накласти на себе руки, 50% їх схильні до зловживань наркотиками та алкоголем.

Проблему жорстокого поводження з дітьми вивчали такі провідні вчені, як Т. Алексєєнко, О. Безпалько, Н. Максимова, К. Мілютіна, Т. Сафонова, І. Трубавіна, Є. Цимбал та ін. Окремі питання насильства над дитиною у сім'ї висвітлюються у роботах науковців і практиків (Л. Алексєєва, Т. Возна, Н. Дмитренко, І. Кузьміна, В. Щербина-Прилука, Я. Юрків та ін.). Практичні і правові аспекти жорстокого поводження з дітьми досліджують Н. Агаркова, Н. Асанова, Н. Гайдаренко, К. Левченко, І. Лисенко, Г. Лактіонова, Ю. Поліщук, І. Трубавіна та ін. Ці дослідження доводять, що широко розповсюджене уявлення про насильство в родинях як проблему тільки неблагополучних родин, що майже завжди пов'язане з пияцтвом і бідністю, є міфом. Насильство властиве для всіх соціальних груп і не залежить від економічного становища родини в цілому.

Мета статті – проаналізувати шляхи удосконалення діяльності фахівців із соціальної роботи в процесі соціально-педагогічної роботи із сім'ями, де є ризик насилля.

Як зазначають А. Боднар і С. Павленко, по-перше, насильство може мати соціокультурну природу, бути невід'ємною частиною стереотипних уявлень про сутність сімейних стосунків, що сформовані у процесі виховання та підкріплюються зовнішніми враженнями, а отже, уявляються єдиною можливою моделлю. По-друге, жорстоке поводження може бути результатом особистого життєвого досвіду індивіда або індивідів. Тим самим для них теж створюється морально-психологічна підстава вважати такий тип взаємин універсальним [3]. Будь-який вид жорстокого поводження призводить до різноманітних наслідків, проте об'єднує їх одне – шкода для здоров'я чи небезпека для життя [1, с. 124].

Жорстоке поводження може мати різні види і форми. Е. Яхзаде виділяє такі обов'язкові ознаки насильства в сім'ї: 1) особами, які страждають від сімейного насильства, можуть бути тільки члени сім'ї; 2) діяння кривдника має бути протиправним (тобто, суперечити нормам чинного законодавства); 3) діяння призвело або могло призвести до порушення прав члена сім'ї як людини та громадянина; 4) вина кривдника повинна проявлятися у формі умислу, а не необережності [5, с. 121].

Об'єктами домашнього насилля можуть бути будь-які члени сім'ї. Виділяють три види сімейної жорсткості: з боку батьків по відношенню до дітей; з боку одного подружжя по відношенню до іншого, з боку дітей та онуків щодо престарілих родичів. Частіше жертвами насильницьких дій стають діти, жінки, престарілі та особи з інвалідністю. Чоловіки в родині переважно відчувають психологічне насилля [2, с. 256]. Висока латентність насилля зумовлена закритістю сім'ї як системи; взаємозалежність жертв та мучителів; відсутність диспуту у сім'ю для соціальних працівників. Реєстрація фактів насилля ускладнюється тим, що важко довести кримінальність певних дій (фактори, що перешкоджають зверненню: побоювання, що злочинець не буде заарештований, недовіра до правової системи, небажання робити свою таємницю надбанням суспільства).

Серед низки причин насилля в родині виділяють і суто соціально-педагогічні (неусвідомлене батьківство, дефіцит сімейних цінностей, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини). Як відзначає Я. Юрків, робота соціального педагога з попередження насильства в сім'ї спрямована на досягнення цілей: виявлення й подолання наслідків насильства над дітьми, комфорт кожного

члена сім'ї; усвідомлення стереотипів взаємодії і зміна їхніх патологічних форм кожним членом сім'ї. Для їх досягнення необхідне виконання таких завдань: зміна дитячо-батьківських відносин у проблемних сім'ях; педагогічна просвіта батьків; навчити дітей і батьків цінувати себе й добре до себе ставиться; спонукати дітей до осмислення своєї поведінки, що впливає на оточення; допомога в осмисленні, що насильство – це неприйнятніший спосіб вирішення конфліктів [5, с. 40].

Саме тому доцільно було б озброїти дітей не тільки правовими знаннями, але й мотивувати до їх практичного застосування (тренінгові заняття за методом «рівний – рівному» для формування в дітей стійкої життєвої позиції, адекватної самооцінки, психологічних бар'єрів протистояння жорстокому поводженню). Паралельно увага приділяється й роботі з батьками (тематика бесід: «Як навчитись розуміти свою дитину», «До чого призводить насильство в сім'ї»).

Невід'ємною частиною соціальної роботи з родиною є психологічна, соціально-педагогічна, соціально-економічна, правова та соціально-медична корекція поведінки осіб, що вчинили насильство. Фахівці, які працюють із сім'ями з метою корекції відносин, відмічають, що кожна корекційна програма повинна відповідати певним критеріям, зокрема: 1) програми мають бути побудовані таким чином, щоб кривдники не використовували свою участь у них для уникнення відповідальності за насильницьку поведінку; 2) ведення сімейної терапії (консультаційної роботи з подружжям)...; 3) безпека постраждалих осіб та їх близького оточення є головним пріоритетом; 4) відповідальність учасників та фахівців, які впроваджують корекційні програми, щодо дотримання покладених на них обов'язків; 5) корекція поведінки осіб, що вчиняють насильство в сім'ї, означає об'єднання зусиль громади [4].

Проблема сімейного насильства надзвичайно важлива передусім тому, що насильство й жорстокість у сім'ї не лише руйнують лад в ній, а й виступають однією з передумов злочинності в суспільстві загалом. Відбір форм та методів корекційної та профілактичної роботи вимагає постійного моніторингу ситуації та реагування на актуальні виклики сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безлюдний О. Насильство над дитиною в сім'ї: теоретичні розвідки американських дослідників / О.Безлюдний // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 3. – С.121-131.
2. Безпалько В. Соціальна робота в Україні: навчальний посібник / В. Безпалько, С. Марченко та ін. – К. : ДЦССМ, 2004. – 256 с.
3. Боднар А. Деякі аспекти вивчення проблеми насильства в сім'ї на сучасному етапі/ А. Боднар, С. Павленко. – 2008 [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6109/Bodnar_Deyaki_aspekty_vyv_chennya_problemy_nasytstva.PDF?sequence=1
4. Соціальна і корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї: навч.-метод. посібник. – ТОМ-1. Київ-Харків, 2013. – Розділ 3. – С. 91.
5. Юрків Я. І. Діяльність соціального педагога з попередження насильства в сім'ї / Я. І. Юрків// Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013. – №. 3. – С. 39-46 [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spttp_2013_3_7
6. Яхязадє Е. М. Насильство в сім'ї: міжнародний досвід та сучасні проблеми в Україні //Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Юридичні науки. – 2013. – №. 2. – С. 120–125.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В. О. Гуріч

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

У статті розкривається актуальність дослідження проблеми інтернет-залежності, описується вплив на формування та розвиток підлітка.

Ключові слова: інтернет-залежність, віртуальний світ, адиктивна поведінка, підлітковий вік.

The article reveals the relevance of the study of the problem of Internet addiction, describes the impact on the formation and development of adolescents.

Key words: online addiction, virtual world, addictive behavior, adolescence.

Сучасний світ характеризується стрімким прогресом у сфері поширення та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Динамічне використання нових засобів телекомунікації, зокрема Інтернету як потужного глобального інформаційного ресурсу, приваблює широкі верстви населення незалежно від віку, освіти та соціального статусу. Водночас неконтрольоване використання комп'ютера та інтернет-мережі перетворилося на загрозу гармонійному розвитку особистості, її психічному здоров'ю. Тому проблема інтернет-залежності все більше привертає увагу представників державної влади та вчених у різних країнах світу і спонукає до її глибшого дослідження та пошуку шляхів подолання.

Інтернет є сьогодні важливим фактором соціалізації великої кількості підлітків. Він здійснює інформаційний та нормативний вплив на їхню особистість. Підлітковий вік – це найбільш складний та бурхливий період у формуванні особистості дитини, котрий характеризується різноманітним змістом зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку. Це, передусім, пов'язано з фізіологічною перебудовою організму, зміною становища дитини у відносинах з дорослими й ровесниками, з прискореним розвитком пізнавальних процесів. Це досить відповідальний період, оскільки в цей час формуються ціннісні орієнтації, в основному закріплюються риси характеру і форми міжособистісної взаємодії, розвивається рефлексія, яка змінює перебіг і характер відносин з іншими людьми та ставлення до самого себе [2, с. 21].

Отже, підлітковий вік – це період формування цінностей, розширення соціальних контактів, а залежна дитина обмежує своє коло спілкування комп'ютером. В результаті цього в таких дітей спостерігаються відсутність життєвого досвіду, інфантилізм у вирішенні життєвих питань, труднощі в соціальній адаптації, бідність емоційної сфери, звуження кола інтересів, прагнення створити особистий світ, втеча від реальності.

Термін «інтернет-залежність» ще в 1996 році запропонував доктор Айвен Голдберг. Вчений виходив з пропозиції про те, що у людини може розвинутися патологічна залежність не тільки від зовнішніх факторів, але і від власних дій та емоцій. На думку провідних фахівців, виникнення інтернет-адикції не підкоряється законам формування традиційних залежностей, наприклад, від сигарет, наркотиків, алкоголю, а також азартних ігор. Якщо для останніх потрібні роки, то інтернет-залежність настає набагато швидше.

Інтернет-залежність також розглядається як психічний розлад, нав'язливе бажання підключитися до Інтернету і хвороблива нездатність вчасно відключитися від нього. У цьому контексті інтернет-адикція прирівнюється до психічного розладу, що супроводжується змінами в структурі особистості, порушенням адекватності її поведінки, зниженням здатності до самоконтролю [1].

Інтернет – залежність сприяє формуванню цілого ряду психологічних проблем: конфліктна поведінка, хронічні депресії, віддання перевазі віртуальному простору над реальним життям, труднощі адаптації в соціумі, втрата здатності контролювати час перебування за комп'ютером, виникнення почуття дискомфорту за відсутності можливості

користування Інтернетом. Використовуючи Інтернет, підліток замість прагнення «думати» і «вчити» вважає «за краще шукати». Багато дітей відкрито визнають, що дуже часто відвідують заборонені батьками сайти. При цьому у них виникає ілюзія вседозволеності і безкарності. Це спонукає порушувати права людини, а ілюзія безкарності може виявитися пасткою і мати серйозні наслідки в реальному житті – відбувається девальвація моральності.

Крім того у процесі роботи з комп'ютером у підлітків може розвиватися комп'ютерний зоровий синдром, який призводить до зниження гостроти зору, його затуманення, труднощі при переводі погляду з ближніх предметів на дальні і назад, відчуття змін забарвлення предметів, двоїння, тимчасова короткозорість. Вимушена поза з нахилом уперед вносить зміни в конфігурацію хребта і призводить до звуження грудної клітки, що відбивається на підвищенні артеріального тиску, болі у ділянці серця. Вимушене положення може стати чинником скривлення хребта, остеохондрозу, захворювань кистей рук, що розвивається внаслідок неправильного положення рук при роботі з клавіатурою та мишею. Отже, чинниками, що провокують інтернет-залежність в підлітковому віці можуть бути дезадаптованість людини до соціуму, труднощі з пошуком спільної мови з однолітками, дисгармонія в родині, страх через перехід до самостійного життя. Інтернет дає юнакові можливість втечі з реального світу, у той світ який він створив собі сам [3]. Особливості самоставлення користувачів Інтернету на етапі ранньої дорослості, коли відбувається перехід до самостійного життя, належать до значимих передумов схильності чи несхильності особистості до розвитку інтернет-залежності.

Отже, інтернет-залежність є актуальною проблемою, дослідження якої зумовлене запитамі суспільства, що пояснюється швидким темпом розвитку комп'ютерних технологій, отриманням вільного доступу все більшої кількості людей до Інтернету. Відсутність дієвих засобів психопрофілактики та психологічна неготовність до адекватного сприйняття інтернет-мережі часто призводить до формування інтернет-адикції, яка супроводжується постійним бажанням перебувати в Інтернеті, сприйняттям його практично як єдиного засобу отримання інформації та соціальної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабаева Ю.Д., Войскунский А.Е., Смыслова О.В. Інтернет : воздействие на личность // Психология зависимости : Хрестоматия / Сост. К.В. Сельченко. – Мн. : Харвест, 2004. – С. 175 – 222.
2. Егоров А.Ю., Кузнецова Н., Петрова Е. Особенности личности подростков с интернет-зависимостью / А.Ю. Егоров, Н. Кузнецова, Е. Петрова // Вопросы психического здоровья детей и подростков. – 2005. Т.5. – № 2. – С. 20-27.
3. Чекстере О. Надмірне захоплення віртуальним простором. Джерело емоційної депривації / Оксана Чекстере // Психолог. Всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів. – 2011. № 33. – С. 4-6.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.І. Бабатіна

УДК 159.922

Каленчук В.О.

ВПЛИВ ЖИТТЄСТІКОСТІ ОСОБИСТОСТІ НА ЇЇ ПСИХОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ

У статті представлений аналіз поняття «психологічна безпека» та життєстійкості як особистісного чинника, що зумовлює психологічну безпеку особистості.

Ключові слова: психологічна безпека, життєстійкість, особистість.

The article presents the analysis of the concept of "psychological safety" and viability as a personal factor that determines the psychological safety of the individual.

Key words: psychological safety, personality.

Тривалий період нестабільності, зміни суспільно-економічного укладу, супроводжується зростанням напруги і тривоги в суспільстві. Наростання соціального неблагополуччя, падіння життєвого рівня, поглиблюються впливом екстремальних травматичних факторів (стихійні лиха, катастрофи, військові дії). Все це призводить до тяжких наслідків: невротизація, депресивні стани, втрата віри в себе, втрата перспектив, почуття психологічної небезпеки, зниження задоволеності життям і психологічного здоров'я особистості. Внаслідок чого проблема психологічної безпеки набуває все більшої актуальності.

Багато вчених займаються розробкою поняття психологічної безпеки особистості і суб'єкта, створенням моделей психологічної безпеки і розробкою заходів, спрямованих на забезпечення та розвиток психологічної безпеки особистості (І. О. Баєва, Г. В. Грачов; Т. М. Краснянська, Н. О. Лизь, Т. В. Ексакусто та ін.) [1; 2; 3; 4; 5].

Найбільш дослідженою у цьому напрямку є інформаційно-психологічна безпека. Наприклад, Г. В. Грачев пропонує визначати інформаційно-психологічну безпеку як стан інформаційного середовища та умови життєдіяльності суспільства, які не сприяють порушенню цілісності, адаптивності функціонування і розвитку соціальних суб'єктів (окремої людини, групи, суспільства в цілому) [3]. При цьому підкреслюється, що джерелами інформаційно-психологічної небезпеки можуть бути всі суб'єкти (від держави до міжособистісної взаємодії).

Одним з найбільш перспективних напрямків в області досліджень психологічної безпеки, як зазначає Т. В. Ексакусто, є суб'єктний підхід, в якому людина розглядається як активний діяч в забезпеченні власної безпеки, оскільки саме людина (а точніше, суб'єкт), сукупність його індивідуально-психологічних особливостей і, перш за все, його система поглядів, світоглядів, ставлення до світу створює потенціал, який допомагає долати різного роду несприятливі [4]. Основною «ресурсною» характеристикою суб'єкта психологічної безпеки, є, на думку Т. В. Ексакусто, життєстійкість.

По-перше, життєстійкість передбачає визнання людиною своїх реальних можливостей, прийняття реальності, власну вразливість [1]; передбачає суб'єктивну готовність до будь-яких зовнішніх змін, в тому числі і до того, що зміни можуть виявитися непередбачуваними, а збіг обставин – несприятливим. При цьому С. Мадді визначає життєстійкість як особливий патерн структури установок і навичок, який дозволяє перетворити зміни, що відбуваються з людиною, в її можливості. По-друге, як зазначає С. Мадді, при розгляді життєстійкості як шляху до відчуття суб'єктивності більш загальним поняттям по відношенню до поняття «життєстійкість» є суб'єктність, яка сприяє активній, свідомої і цілеспрямованої реалізації накопиченого досвіду [1]. При цьому суб'єктність розглядається в якості особистісної детермінанти психологічної безпеки.

У широкому сенсі життєстійкість служить віддзеркаленням життєвої сили, яка дозволяє людині взаємодіяти з середовищем і сприяє виникненню у неї «суб'єктивного почуття жвавості і енергії», що детермінує, на думку Р. Еммонса, суб'єктивне відчуття особистого благополуччя [1].

Життєстійкість пов'язана з успішністю людини в різних сферах діяльності, особливо на тлі стресу. Життєстійкість позитивно корелює з свідомістю життя, задоволеністю своїм минулим і справжнім життям, рівнем активності і цілеспрямованості, також з толерантністю до невідомості, низькою тривожністю, гнучкістю мислення, креативністю, високим рівнем соціально-психологічної адаптованості, самоефективністю, соціальним інтересом, загальним психологічним благополуччям, а також є показником психічного здоров'я людини [5].

Слід зазначити, що в результаті проведеного Т. В. Ексакусто емпіричного дослідження виявлено кореляцію між показниками психологічної безпеки і загальної

життестійкості. Виявлено, що група респондентів з високою психологічною безпекою перевершує групу з низькою психологічної безпекою за рівнем життестійкості. Виявлені відмінності вказують на необхідність подальшого комплексного вивчення проблеми психологічної безпеки особистості з точки зору смислів, цінностей, базових прагнень як необхідних складових потенціалу психологічної безпеки особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богомаз С. А. Жизнестойкость как компонент инновационного потенциала человека / С. А. Богомаз, Д. Ю. Баланев // Сибирский психологич. журнал. – 2009. – Вып. 32. – С. 23–28.
2. Блинова О.Є. Теоретичний аналіз розвитку уявлень про психологічну безпеку / О. Є. Блинова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. – Херсон: Гельветика, 2017. – Вип. 6., Том 2. – С. 130-136.
3. Грачев Г. В. Личность и общество: информационно-психологическая безопасность и психологическая защита / Г. В. Грачев. – М. : ПЕР СЭ, 2003. – 304 с.
4. Эксакусто, Т. В. Психологическая безопасность: принципы исследования, дефиниции, модель / Т. В. Эксакусто // Вестник Пятигорского гос. лингв. ун-та. – 2009. – № 3. – С. 331–334.
5. Янов-Бульман, Р. Шкала базовых убеждений / Р. Янов-Бульман // Психодиагностика толерантности личности / под ред. Г. У. Солдатовой, Л. А. Шайгеровой. – М. : Смысл, 2008. – 172 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор **О.Є. Блинова**

УДК 801.675.2

Койнова К.П.

РЕСУРСНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У ПОДОЛАННІ РЕВНОЩІВ

У статті розглядається сутність поняття психологічної ресурсності особистості та її зв'язок з почуттям ревності. Також висвітлюється роль ресурсів при подоланні стресової ситуації.

Ключові слова: психологічний ресурс, ресурсність, ревність, особистісний адаптаційний потенціал, життестійкість.

The article examines the essence of the concept of psychological resource personality and its relationship with the sense of jealousy. Also highlights the role of resources in overcoming a stressful situation.

Key words: psychological resource, resource, zeal, personal adaptive potential, viability.

Одним з найбільш руйнівних феноменів, що пов'язан зі сферою сімейних відносин є ревність. Ця проблема не є новою, проте у практичній психології вона являється найбільш гострою та поширеною серед запитів, згідно зі статистикою. Наразі царина психологічної думки щодо проблеми ревності, та її психологічних виявів, визнає багатоаспектність цього феномену та інтегрує дослідження плеяди зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як С. П. Ільїн, І. Б. Котова, І. С. Кон, К. Хорні, Л. Г. Герреро, І. О. Фурманов, М. М. Обозов, О. М. Волков, К. Девіс, П. А. Андерсен, Т. В. Андрєєва та ін. [2, с. 19].

Психологічне розуміння ревнощів дає зарубіжний психолог К. Ізард. Автор, вивчаючи теорію емоцій, писав, що ревність пробуджує такі фундаментальні емоції, як страх і гнів. У свою чергу, можливість позбутися любові породжує у людини страх. Любов, як підкреслював автор, означає почуття захищеності і безпеки. Емоція гніву, також представлена в феномені ревнощів, виникає тоді, коли людина відчуває, що все його спроби повернути увагу значимого об'єкта, любов, почуття безпеки, безплідні [7, с. 93].

Багатьма вченими ревність визначається як кризова ситуація для особистості, психологічний стрес. Ревність, як ніяке інше почуття, здатне приймати як природні форми (побутова подружня ревність), так і може доходити до афекту і перетворюватися в душевну хворобу. Шкідливо не саме почуття ревності, а крайні форми його прояви, що виходять за межі норми (підозрілість, необґрунтовані душевні терзання, образи, жага помсти). Почуття ревності впливає не лише на емоційний стан людини, а й на фізичний, духовний, використовуючи при цьому ресурси особистості, для подолання негативних наслідків стресу [4, с. 36].

Протягом тривалого розвитку психологічної науки вітчизняні та зарубіжні вчені, прагнули зрозуміти що лежить в основі життєздатності людини, подолання їм різних труднощів, досягнення успіху в різних сферах життєдіяльності – ігровій, навчальній, трудовій і т.д. В якості джерела внутрішньої сили людини, що дозволяє йому здолати усі нестандартні ситуації або труднощі, також досягати бажаної мети, виступають психологічні ресурси особистості [3, с. 257].

Наявність певних ресурсів, потенціалів, можливостей розширює поле діяльності особистості, роблячи більш досяжними значимі цілі в житті. Ресурси як би суб'єктивно підвищують цінність людини в очах оточуючих і в його власній думці про самого себе, роблять його більш сильним, значним і продуктивним [1, с. 15]. Коли ми виносимо судження про іншу людину, ми враховуємо не тільки його актуальну ситуацію, а й потенційні можливості і ресурси, оскільки резерви і ресурси – в певному сенсі вагомий капітал кожної особистості. Близьким до нього за змістом являється поняття "особистісний потенціал", який на думку Д.А. Леонтьєва, являється інтегральною характеристикою рівня особистісної зрілості, головним показником і формою прояву якої являється самодетермінація, тобто здійснення діяльності у відносній свободі від зовнішніх і внутрішніх умов (від біологічних передумов, від потреб, характеру та інших стійких психологічних властивостей).

Останнім часом проблематика психологічних ресурсів активно висвітлюється в літературі, починаючи з механізмів психологічного захисту і закінчуючи такими поняттями, як особистісний адаптаційний потенціал, а також стійкість до стресів і життєстійкість. Життєстійкість («Харді») є інтегративною психологічною якістю людини, що включає в себе і здатність приймати виклик долі, і внутрішній (інтернальний) локус контролю з прийняттям відповідальності за події, що відбуваються, і цілеспрямованість дій (залученість в події, що відбуваються). Певною мірою властивість життєстійкості можна формувати в процесі виховання особистості, стимулюючи самостійність, навчаючи володінню своїми емоціями і вмінню мобілізуватися у важких життєвих ситуаціях [5].

Таким чином, поняття ресурсності є комплексним, інтегративним, що включає в себе сукупність потенціалів для формування і втілення потреб особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александрова Л.А. К концепции жизнестойкости в психологии // «Сибирская психология сегодня: Сборник научных трудов». – Вып. 2. – Кемерово: Кузбассвузиздат, 2003.
2. Амбрумова А.Г. Анализ состояний психологического кризиса и их динамика// Психологический журнал, 1985, № 6
3. Андреева Т.В. Психология современной семьи / Т.В. Андреева – Монография. – С.-Пб.: Речь. 2005. – 436 с.
4. Данілова Т.Н. Феноменологія ревності: аналіз причин виникнення та способів прояви / Т. Н. Данілова // Практична психологія і соціальна робота. – 2004 – № 7. – С.34-39.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н.О. Головкова

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПСИХОКОРЕКЦІЇ ТА ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У статті розглядаються технології та методи психокорекційної роботи щодо редукування симптомів синдрому емоційного вигорання у військовослужбовців.

Ключові слова: психокорекція, психопрофілактика, засоби саморегуляції, синдром емоційного вигорання, військовослужбовці.

The article deals with technologies and methods of psycho-correction work on reduction of symptoms of emotional burnout syndrome in servicemen.

Key words: psychocorrection, psychoprophylaxis, means of self-regulation, emotional burnout syndrome, servicemen.

Специфіка службово-бойової діяльності військовослужбовців містить у собі постійний підвищений чинник ризику, напружене виконання завдань в умовах недостатньої, невизначеної інформації, дефіциту часу, високої відповідальності за результати праці. Окрім цього, на військовослужбовців несприятливо впливають фізіологічні, біохімічні, соціально-психологічні та інші фактори, які зумовлюють виникнення різних негативних станів та професійних розладів. До найбільш поширених відносяться симптоми емоційного вигорання і ризик виникнення суїцидальної поведінки.

Саме тому існує актуальна необхідність детального аналізу специфіки психокорекції та психопрофілактики синдрому емоційного вигорання у військовослужбовців.

Психокорекція синдрому емоційного вигорання військовослужбовців спрямована на зниження активності симптомів хронічної втоми, редукуванню основних показників, що перешкоджають ефективності професійної діяльності.

Задля розв'язання означеної проблеми у сучасній психології науковцями та практиками напрацьовано значна кількість психодіагностичних методик та профілактичних заходів попередження емоційного вигорання [1; 2; 3; 4; 5].

Запропоновані методи профілактики професійного вигорання дозволяють військовослужбовцям оволодіти навичками психологічної саморегуляції; трансформувати негативні переживання у позитивні емоційні стани; виробити навички адекватної поведінки в стресових ситуаціях і найголовніше вміти помічати у себе перші ознаки симптомів хронічної втоми та їх редукувати, тобто запобігати розвитку синдрому емоційного вигорання.

Саме тому військовослужбовцям необхідно знати і володіти засобами саморегуляції в умовах професійного – часто бойового стресу.

Н. Водоп'янова пропонує наступну модель попередження синдрому вигорання, яка спрямована на:

1. підвищення комунікативних та управлінських умінь за допомогою активних методів навчання: соціально-психологічний тренінг, ділові ігри, тренінги комунікативних умінь, навчання ефективним стилям комунікацій і вирішення конфліктних ситуацій;
2. тренінги, що стимулюють мотивацію саморозвитку, особистісне і професійне зростання;
3. антистресові програми, групи підтримки, орієнтовані на корекцію самооцінки, впевненості, соціальної сміливості та креативності особистості;
4. програми підвищення емоційної стійкості та психофізичної гармонії шляхом оволодіння способами психічної саморегуляції, оптимізації способу життя, самоорганізації та планування особистої і професійної кар'єри [1].

Під час проведення корекційно-розвивальної програми щодо редукування симптомів синдрому емоційного вигорання нами були використані наступні технології та методи психологічної роботи: тайм-менеджмент; арттерапія; релаксаційні практики; екстерналізація; вправи на візуалізацію; рольові ігри; мозковий штурм; аутотренінг [2; 3; 4; 5].

Конкретні засоби, що сприяють відновленню, залежать від індивідуальних причин та обставин, що призвели до професійного вигорання.

Рекомендується відвідування семінарів, присвячених підвищенню психологічного захисту, навчання основам психотренінгу та психоаналіз, навичкам самомасажу, що сприяє зняттю напруги. Можлива також медикаментозна корекція синдрому вигорання препаратами загальнозміцнюючого та заспокійливого впливу.

Особливості тайм-менеджменту розглядаюся в ракурсі планування трудової діяльності з чітко визначеним графіком розподілу професійних обов'язків. Даний психологічний метод підпорядковується принципу економії часу. Структурування та встановлення чіткого плану виконання трудових функцій сприяє ефективності виконання професійних завдань та уникнення хронічної втоми. Адже, фізичне та емоційне виснаження призводить до саморуйнування особистості, згасання внутрішніх ресурсів та зменшення потенціалу інтересів до професії.

Арттерапія дозволяє встановити чітку систему психотравмуючих ситуацій особистості з підсиленням переважаючих емоційних реакцій. Виконання творчих, цікавих завдань втілює натхнення та бажання самовдосконалюватися.

Релаксаційні практики скеровані на зняття психологічного напруження особистості, тобто звільнення від дискомфорту в духовному та фізичному сенсі. Переживання, надмірна тривожність та агресивні прояви виступають осередками виникнення психосоматичних порушень. Психологічна проблема здатна акумулюватися в напруженні та хворобі організму. Саме, релаксаційні практики спираються на вирішення окресленої проблеми – емоційного вигорання як хронічна втома в професійній діяльності.

Екстерналізація – це техніка роботи, яка орієнтована на зміні установки особистості до проблематичної ситуації. Спостерігається участь досліджуваного як посередника між його внутрішніми переживаннями та реальної проблематичної ситуації. Невід'ємною частиною цього процесу виступає рефлексія, як самоаналіз своєї поведінки та передбачення протікання стресового випадку. Тобто, перехід від емоційних переживань до конструктивних дій щодо попередження проблеми.

Вправи на візуалізацію – це створення внутрішніх образів у свідомості людини, тобто, активізація з допомогою слухових, зорових, смакових, нюхових і тактильних відчуттів, а також їх комбінацій. Проведення даного методу сприяє цілковитому розслабленню особистості, тобто забезпечення спокійного прояву поведінки, та детально дослідити глибинні переживання особистості. Дана психологічна розрядка виконує роль попередження синдрому професійного вигорання.

Рольові ігри – це програвання певної професійної ситуації особистості. Метод проведення рольових ігор дозволяє визначити професійні труднощі працівника з колективом, керівництвом, причин виникнення перевтоми та розробки способів, сценаріїв поведінки звільнення від проблематичної ситуації.

Мозковий штурм в ракурсі корекції емоційного вигорання військовослужбовців розглядається як процес обговорення та розуміння проблеми професійного вигорання; окреслення визначення, причин та симптомів вигорання з точок зору учасників заняття. Виділення основних аспектів емоційного вигорання дозволяє говорити про доцільність розробки способів та рекомендацій профілактики хронічної втоми учасниками корекційного заняття. Тобто, відіграє роль індивідуальний підхід в вирішенні проблематики ситуації.

Аутотренінг орієнтований на створення позитивної установки в вирішенні проблеми, шляхом самонавіювання.

Отже, характеристика напрямків психологічної роботи в ході корекційного заняття скерована на обґрунтування причин вибору методів психологічної допомоги досліджуваних в контексті проблеми професійного вигорання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Водопьянова Н. Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова. – С.-Пб.: Питер, 2015. – 336 с.
2. Диагностика, терапия та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах: (методичні рекомендації) / уклад: П. В. Волошин, Н. О. Марута та ін. – Харків: ДУ «Ін-т неврології, психіатрії та наркології» НАМН України, 2014. – 79 с.
3. Сополенко Н. М. Синдром професійного вигорання у військовослужбовців: аспекти діагностики, корекції та профілактики / Н. М. Сополенко // Психолог. – 2018. – № 45. – С. 36 – 42.
4. Сидоренко П. П. Феноменологія синдрому емоційного вигорання військовослужбовців : монографія / П. П. Сидоренко. – Дніпро: ДНУВС, 2017. – 365 с.
5. Токар М. С. Проблема збереження психологічного здоров'я військовослужбовців / М. С. Токар // Психолог. – 2018. – № 47. – С. 28 – 37.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **В. Ф. Казібекова**

УДК 159.9

Кравченко М.А.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ У ЮНАКІВ ТА ДІВЧАТ З НЕПОВНИХ РОДИН

Стаття присвячена вивченню образу майбутньої сім'ї юнаків і дівчат з неповних сімей як фактора формування психологічної готовності до сімейного життя. У статті дається характеристика уявлень про майбутнього шлюбного партнера, власних подружніх ролей і функцій в рамках сімейних відносин, розкривається роль сім'ї як важливого інституту соціалізації особистості.

Ключові слова: психологічна готовність до шлюбу, сім'я, шлюб, особистість, психологічна готовність.

The article is devoted to the study of the image of the future family of boys and girls from single-parent families as a factor in the formation of psychological readiness for family life. The article gives a description of the ideas about the future marital partner, own marital roles and functions within the framework of family relations, reveals the role of the family as an important institution of socialization of the individual.

Key words: psychological readiness to marriage, family, marriage, personality, psychological readiness.

Сучасні уявлення про сім'ю все більше наближаються до образу сім'ї як малої соціальної групи, в якій функції, ролі і цінності залежать від складових її особистостей. Сьогодні доля сім'ї в повній мірі визначається особистісним вибором кожного з подружжя. На противагу шлюбу в сучасних умовах активізуються більш вільні форми партнерських відносин. З ростом освітнього рівня жінок ростуть їх матеріальні і духовні потреби, підвищуються вимоги до шлюбного партнера, вступ в шлюб і народження дитини часто відкладається на більш пізній термін. Відзначається також ранній початок статевого життя, часта зміна сексуальних партнерів, високий рівень абортів та захворювань, що передаються

статевим шляхом серед молоді, і, як наслідок, погіршення репродуктивного здоров'я молодих людей [5].

Такі тенденції вказують на необхідність вдосконалення статевого виховання підростаючого покоління, формування готовності юнаків до шлюбно-сімейних стосунків, адже за даними численних наукових досліджень, готовність до шлюбу подружжя є одним з найважливіших умов успішного становлення сім'ї як соціальної спільності.

Сім'я як фундаментальна соціальна спільність людей відіграє особливу роль в житті людини і суспільства. Дослідження сім'ї як унікального соціокультурного феномена є складною і актуальною проблемою в сучасному світі.

Готовність до шлюбу розуміється науковцями як система соціально-психологічних установок особистості, що визначає емоційно позитивне ставлення до сімейного способу життя [2].

Готовність до шлюбу обумовлюється рядом критеріїв, таких як: ступінь прихильності майбутнього подружжя один до одного, гармонія в емоційних відносинах партнерів, схожість бажаних ціннісних систем і норм поведінки, психофізіологічна сумісність і загальний культурний рівень обох партнерів. Слід також сказати про те, що стабільна благополучна сім'я може функціонувати тільки при певній готовності молодих людей до спільного сімейного життя, інакше проблеми, з якими молода сім'я неминуче в тій чи іншій мірі зіткнеться, виявляться для неї важкими.

Найважливішим інститутом соціалізації підростаючого покоління є батьківська сім'я, в якій формуються основи характеру людини, її ціннісні орієнтації, норми поведінки та взаємодії з оточуючими. Серйозні соціально-економічні та духовно-моральні труднощі нашого життя є істотним чинником, який дестабілізує традиційні сімейні відносини. Тенденції розвитку сучасної сім'ї виглядають так: різке падіння кількості укладених шлюбів, збільшення числа людей, які не прагнуть мати сім'ю, зниження кількості дітей в сім'ях [1; 2].

Відомо, що виховання в неповній сім'ї може негативно позначатися на всьому процесі становлення особистості, зокрема на її світогляді, ставленні до сімейно-шлюбних стосунків, системі цінностей, а готовність до шлюбу, в свою чергу, є важливою умовою побудови міцних, стабільних і довгострокових сімейних відносин.

За В.М. Целуйко, неповною називається така сім'я, яка складається з одного з батьків з одним або кількома неповнолітніми дітьми. Неповна сім'я – це група найближчих родичів, що складається з одного з батьків із одним або кількома неповнолітніми дітьми [3].

Роль сім'ї на етапі підготовки до сімейного життя полягає у формуванні у дитини набору орієнтацій і установок на загальноприйняті норми поведінки в якості чоловіка. Зокрема, це – самоідентифікація себе як представника певної статі, прийняття існуючих в даному суспільстві життєвих цінностей, що визначають взаємодію чоловіка і дружини. Крім цього, з дитинства починають закладатися стереотипи чуттєво-емоційного сприйняття близьких людей. Мати і батько є вихідними зразками чоловічої і жіночої поведінки в міжособистісному спілкуванні [4].

Образ майбутньої сім'ї і свого партнера у дітей формується на основі минулого досвіду спостережень за батьками і задає подальші орієнтири. У психологічній науці є певна кількість досліджень, що відображають трансформацію сімейних перспектив юнаків, які пережили розлучення батьків (О.С. Гурова, О.О. Іпполітова, І.О. Ральнікова, Т.С. Середина). Виявлено, що наявність подібного досвіду сприяє формуванню песимістичної оцінки сімейного майбутнього, скорочення глибини його планування, прояву в його змісті ціннісно-сміслових конфліктів.

Таким чином, сімейне життя, відкриваючи людині можливості для особистісного зростання і щастя, одночасно пред'являє до нього безліч вимог. Серед основних факторів, що визначають стабільність і благополуччя сім'ї, виділяють психологічну готовність подружжя до шлюбно-сімейних стосунків. Підготовка молоді до вступу в шлюб, до майбутнього сімейного життя є невід'ємною частиною загальної системи виховання підростаючого покоління. Удосконалення статевого виховання, формування готовності молодих людей до шлюбно-

сімейних стосунків в умовах освітніх установ, центрів планування сім'ї та інших організацій забезпечать в майбутньому успішність шлюбно-сімейної адаптації подружжя, і, відповідно, стабільність сім'ї та суспільства в цілому.

Отже, аналіз численних досліджень приводить до висновку, що юнакам і дівчатам, в тому числі з неповних сімей, необхідно формувати психологічну готовність до шлюбу, адже це є важливою умовою побудови міцних, стабільних і довготривалих сімейних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Иванченко, В.А. Социально-психологические особенности детей из неполных семей / В.А. Иванченко// Известия Саратовского университета. 2010. Т.10. Сер. Философия. Психология. Педагогика. – № 2. – С. 69-72.
2. Крупник, І.Р. Особливості уявлень дітей трудових мігрантів про майбутнє сімейне життя : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Крупник Іван Романович ; Херсонський держ. ун-т. – Херсон, 2015. – 222 с.
3. Целуйко В.М. Психология неблагополучной семьи / В.М. Целуйко. – М.: Владос, 2005. – 272 с.
4. Черкасова В.Ю. Противоречия становления и реализации супружеских ориентаций в современный период: Автореф. дис. канд. социол. наук: 22.00.06 / Урал. гос. ун-т им. А.М. Горького. В.Ю. Черкасова – Екатеринбург, 2004. – 18 с.
5. Шнейдер Л.Б. Практикум по психологии семьи и семейному консультированию : учеб. пособие / Л.Б. Шнейдер, Е.М. Соломатина. М.: НОУ ВПО Московский психолого-социальный университет, 2012. – 496 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.Р. Крупник

УДК 159.922

Кравчук В.В.

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються аспекти розвитку навичок емоційного інтелекту як важливого засобу для успішного розвитку і самореалізації особистості у ХХІ столітті.

Ключові слова: емоційний інтелект, компетенції, успішність, емоції, почуття.

The article considers aspects of development of emotional intelligence skills as an important means for successful development and self-realization of personality in the XXI century.

Key words: emotional intelligence, competence, success, emotions, feelings.

За останні три десятиліття вчені виявили, наскільки важливу роль в нашому житті відіграють емоції. Вони дізнались, що успіх і щастя у всіх сферах життя, в тому числі у сімейних відносинах, визначається усвідомленням своїх емоцій і здатністю поратися зі своїми почуттями. Цю якість називають «емоційним інтелектом» [1, с. 10].

Досі вчені не змогли дійти до єдиної думки, що ж таке «емоційний інтелект». На сьогодні існує декілька основних моделей емоційного інтелекту (Д. Гоулмана, Р. Бар-Она, П. Саловея и Дж. Майера та ін.). Дехто вважає необхідним включати в свою модель EQ особистісні якості (наприклад, оптимізм) або окремі навички з категорії так званих soft skills, наприклад керування конфліктами. І хоча і одне, і інше мають очевидне відношення до емоційного інтелекту, в нашому розумінні мова, в першу чергу, повинна йти про вміння, пов'язані саме з емоційною сферою людини. Саме тому практики вважають за доречне використовувати термін «емоційна компетентність» як набір певних навичок, пов'язаних з емоційною сферою.

Модель емоційної компетентності тренінгової компанії EQuator складається з чотирьох навичок:

1. вміння усвідомлювати власні емоції;
2. вміння усвідомлювати емоції інших;
3. вміння керувати власними емоціями;
4. вміння керувати емоціями інших.

Проте важливо розуміти, що ця модель є ієрархічною – іншими словами, кожна наступну навичку можна напрацьовувати вже маючи в своєму арсеналі попередню. Для того щоб керувати емоціями інших, спочатку необхідно вміти керувати власними емоціями. А щоб керувати власними емоціями, треба спочатку їх усвідомити. Адже, як говорив ще в I столітті до нашої ери Публій Сір, «можна керувати лише тим, що ми усвідомлюємо. Те, що ми не усвідомлюємо, керує нами» [2, с. 22].

Згідно Державного стандарту початкової освіти спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами [3, с. 3].

Необхідність удосконалення навичок емоційного інтелекту виникла зі зміною вимог роботодавців до працівників. Адже ще в 2015 році в ТОП-10 навичок, які очікували від працівників роботодавці, емоційного інтелекту зовсім не було. Проте зараз навички володіння власними емоціями і розуміння емоцій інших знаходяться на 3 місці в ТОП-10. Виникає питання, чому EQ набуває такої актуальності?

EQ вкрай важливий для досягнення успіху – можна стверджувати, опираючись на численні дослідження, що від нього залежить близько 60 % результату будь-якої виконуваної вами роботи. Саме він дозволяє найбільшою мірою визначити вашу результативність, і саме він виконує роль основного елемента лідерства та особистісного вдосконалення.

Під час аналізу результатів широкомасштабного тестування було виявлено, що 90% людей, які досягли значних результатів, мають високий показник EQ. З іншого боку, серед людей, які не досягли значних результатів, високий EQ спостерігався лише у 20%. Люди, котрі займаються розвитком свого EQ, будуть більш успішними в кар'єрі, так як EQ і кар'єрний успіх йдуть по життю «рука об руку» [4, с. 17].

EQ – необхідний чинник активізації розумової вправності, оскільки визнання своїх почуттів і керування ними в конструктивний спосіб збільшує інтелектуальні сили особистості. Підвищити рівень емоційного інтелекту цілком можливо, проте не за допомогою традиційних програм навчання, спрямованих на ту частину мозку, яка керує нашими раціональними ідеями, а саме тривала практика, зворотний зв'язок з колегами та особистий ентузіазм у прагненні змінити себе є істотним кроком на шляху до підвищення EQ і, як наслідок, – успішної самореалізації.

Висновки: Емоційний інтелект є здатністю людини виявляти і розуміти емоції (як власні, так і ті що виникають у інших людей), а також здатність використовувати розуміння емоцій для керування власною поведінкою і відносинами з людьми. Емоційний інтелект – певний невловимий, нематеріальний елемент в кожній людині. Саме він визначає, яким чином людина керує своєю поведінкою, вибудовує лінію поведінки в складних соціальних ситуаціях і приймає особисті рішення, скеровані на досягнення позитивних результатів.

Неважливо, наскільки високий чи низький рівень EQ у людини. EQ постає гнучкою навичкою, котрій можливо навчатись. Попри те, що деякі люди від природи володіють більш високим рівнем емоційного інтелекту, ніж інші, його показник можливо підвищити, навіть якщо людина не володіла значним EQ від народження. Саме тому, питання розвитку емоційних здібностей, починаючи з підростаючого покоління, набуває пріоритету.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Готтман Дж. Эмоциональный интеллект ребенка. Практическое руководство для родителей / Д. Готтман. – М.: МИФ, 1997 – С. 7-13.
2. Шабанов С. Эмоциональный интеллект. Российская практика / С. Шабанов, А. Алешина. – М: Манн, Иванов и Фербер, 2014 – С. 18-35.
3. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення 18.09.2018).
4. Бредберри Т. Эмоциональный интеллект 2.0 / Т. Бредберри, Д. Гривз. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2009 – С. 15-25.

Рекомендує до друку науковий керівник професор **О.Є. Блинова**

УДК 159.938

Кужель В.В.

АДАПТАЦІЯ ДО ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

У статті розглядаються напрями вивчення адаптації в контексті завдань військової психології. Наголошується на необхідності більш детального вивчення особистісно-ситуативного напрямку у адаптації до військової діяльності.

Ключові слова: адаптація до військової діяльності, військова психологія.

The article deals with the directions of the study of adaptation in the context of the tasks of military psychology. It is emphasized on the need for a more detailed study of the personality-situational trend in adapting to military activity.

Key words: adaptation to military activity, military psychology.

Україна потерпає від соціальних потрясінь, з часів Революції гідності й по нині. Триває іспит для усіх соціальних інститутів нашої країни, і вимоги держави перед Збройними Силами України жорсткі, які ніколи, від часів здобуття незалежності нашої держави подібних викликів перед українським народом ще не було.

Сьогодні, пройшли підготовку та військове злагодження наші громадяни з трьох хвиль мобілізації, призивались як ті, що мають досвід військової служби так і громадяни без нього; проходили навчання мобілізовані різних вікових груп в межах від 19 до 60 років. Якісна професійна діяльність військовослужбовців ЗСУ будь-якої категорії залежить від спроможності і персонально кожного військовослужбовця ефективно адаптуватися не стільки до загальних викликів та загроз, скільки до умов міжособистісної професійної взаємодії в середині соціальної групи військової частини чи підрозділу. Особливої уваги також потребує й питання адаптації військовослужбовців до керівних посад, їх особистісний ріст, самореалізація та володіння певним набором особистісних якостей, які дозволять ефективно здійснити адаптацію, а отже й будуть сприяти адаптації та професійному зростанню підлеглих.

Швидкість прийняття професійного, ефективного рішення командира чи начальника, відповідно до його посадових обов'язків, залежить від здатності новоприбулого військового, який лише починає опановувати новий вид професійної діяльності, швидко та якісно адаптуватися до умов військової служби. Теж саме стосується й обіймання нових керівних посад військовослужбовцями, адже швидкість їх адаптації до нових посадових обов'язків прямо пропорційне буде впливати й на успішність військової служби підлеглих.

Алгоритм процесу адаптації в особливих умовах професійної діяльності військовослужбовця значною мірою відповідає алгоритму адаптації в інших соціальних інститутах, але є своя професійна специфіка, яка потребує подальшого вивчення.

Проблематикою адаптації у військовій психології та гармонізації професійної діяльності військовослужбовців на теренах нашої держави займаються науковці: М.І. Бородіна, О.Д. Глоточкина, М.І. Дьяченко, Ю.П. Зуєва, В.П. Каширіна, Ю.Я. Кіршина, В.Н. Ковальова, Н.І. Конюхова, Б.В. Кузьменко, Ю.М. Мамонтова, В.В. Собольнікова, С.І. Седіна, Н.Ф. Феденко.

Окремі аспекти психологічної адаптації військовослужбовців стали об'єктом дисертаційних досліджень вітчизняних і закордонних авторів. Це роботи Альфонсо Маріо І. Рамос, В.В. Богуславського, О.В. Боєнко, Г.С. Дуніна, Л.Г. Єгорова, Ю.О. Єлбаєва, В.Н. Ігнаткіна, С.Кабелі, В.Н. Лоскутова, В.В. Нечипоренко, Є.Ф. Осипенкова, В.П. Петрова, Ж.Г. Решетнікова, Сенокосова, К.В. Сельчонок, М.І. Томчука, В.В. Ягупова, О.Г. Сиропятова, Л.М. Юрьєвої та інші.

Досвід дослідження феномену адаптації в контексті задач військової психології дозволяє виокремити у найзагальнішій формі три напрями: психофізіологічний, соціально-психологічний і особистісно-ситуаційний.

В рамках першого напрямку дослідницькою парадигмою постає поняття біологічної адаптації, що ґрунтується на теорії гомеостазису. Логічне, що згадана лінія ініціюється виключно представниками військової медико-санітарної служби (А.А. Боченков, Г.Д. Загородніков, А.А. Костюк, Л.А. Кустов, В.М. Махнев, В.С. Новіков, Ю.І. Погодін, І.М. Чиж) [1, с.12].

Головний зміст дослідження другого напрямку складають питання оптимізації процесу адаптації до умов військової діяльності шляхом надання пріоритету «особистісному фактору». На відміну від першого, центральним для цього напрямку постає поняття особистості і її психологічних можливостей. Даний напрямок реалізується як на стадії початкового оволодіння майбутнім офіцером військово-професійною діяльністю у стінах навчальних військових закладах (дидактична адаптація) (В.Г. Бушуров, А.Ю. Видай, Г.А. Гайдукевич, О.В. Іванова, В.В. Конопльов, В.В. Константинов, О.О. Назаров, Є.Г. Староконь, О.І. Щербак, В.Я. Яблонко) [1, с. 15], так і безпосередньо в умовах реального здійснення військовослужбовцем своїх функціональних обов'язків (службово-функціональна адаптація).

Альтернативою певної однобічності першого і другого напрямків слугує особистісно-ситуаційний підхід, активна розробка якого у вітчизняній психології лише розпочинається (Л.Ф. Бурлачук, В.Н. Дружинін, А.В. Філіпов). Перспективність цього підходу полягає у розумінні суб'єктивного (особистісного) і об'єктивного (ситуаційного) як певної єдності, як психологічний механізм активної організації особистістю індивідуальної активності у процесі взаємодії із буттям. Ситуація в цьому сенсі розуміється не в якості фрагменту або зовнішньої щодо особистості сукупності елементів середовища, а як продукт, результат активної взаємодії, зокрема, особистісно-ситуаційної. Проте, у дослідженнях військових психологів, поняття ситуації, передусім екстремальної, охоплює надзвичайно широкий спектр факторів суб'єктивного і об'єктивного порядку – від переживання особистістю високої відповідальності до втрати працездатності під впливом штучних чи природних факторів середовища.

Одним із вагомих чинників, яким пояснюється активний інтерес дослідників до «адаптаційної» проблематики, є численні констатації фактів дезадаптованої поведінки внаслідок різноманітних за своїм походженням психосоматичних, психічних і патологічних порушень нормального процесу психічного розвитку людини. Зазначається, зокрема, значний відсоток випадків надмірних виявів агресивності (дезадаптованої) поведінки серед юнаків призовного віку [2, с. 28].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Числівська О.В. Теоретичний аналіз адаптації до професійних умов в особливих умовах / О.В. Числівська// Серія психологія та педагогіка. – 2011. – № 3. – С. 12-16.
2. Ягупов В. В. Військова й соціальна психологія: навч. посіб. / В.В. Ягупов. – Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2000. – С. 27-36.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.Ф. Казібекова

УДК 159.923

Кучеренко А.П.

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАЗИСНИХ ПЕРЕКОНАНЬ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ПОДОЛАННЯ ЖИТТЄВОЇ КРИЗИ

У статті обґрунтоване уявлення про життєві кризи як джерело трансформації базисних переконань особистості, що має потужний позитивний потенціал в контексті здійснення психологічної допомоги.

Ключові слова: криза, базисні переконання, внутрішня картина світу.

The article substantiates the representation about life crises as a source of transformation of personal basic convictions, which has a powerful positive potential in the context of the implementation of psychological assistance.

Key words: crisis, basic convictions, internal image of the world.

Проблематика життєвих криз набуває все більшої актуальності як для практичної психології, так і для теоретичного пошуку. Її важливість зумовлена тим, що криза кардинально порушує сприйняття зовнішнього світу як стабільного, справедливого та безпечного. Це, у свою чергу, дезорганізує внутрішній світ людини, найбільше впливаючи на вершинні компоненти особистості – самосвідомість, ідентичність, ціннісну спрямованість, життєву позицію і т.д. В умовах болісних соціальних трансформацій українського суспільства, що відбуваються в останні роки, кризові процеси набувають максимального поширення і гострого характеру. Для їх адекватного подолання особистість вимушена змінювати свої базисні переконання, будувати новий Я-образ аби відповідати новому образу навколишнього світу. Саме в ці моменти людина найчастіше звертається за психологічною допомогою.

Мета даної статті – окреслити загальне уявлення про життєві кризи як джерело трансформації базисних переконань особистості (в контексті практичного підходу).

У психології під життєвими кризами найчастіше розуміють поворотні моменти в житті людини; важкі стани, викликані хворобою, стресом, травмою тощо; емоційно значущі події, радикальні зміни соціального статусу; втрати традиційних основ в повсякденній діяльності. А. Ребер визначає кризу як будь-які різкі відхилення від звичайного життя, раптові переривання нормального ходу подій в житті індивіда або суспільства, які вимагають переоцінки моделей поведінки, дій, мислення [3]. На думку Дж. Перрі, криза – це «приголомшливий виклик основам існування людини, її уявленням про себе і своє місце в світі» [1, с. 95].

Життєві події, що викликають кризу, ставлять перед людиною проблему, від якої вона не може самовільно піти і яку не може вирішити в короткий час або традиційним для себе способом. Криза руйнує повсякденний хід життя, звичні уявлення, схеми поведінки. Зазвичай це пов'язане з відкриттям людиною чогось неприємного для себе (втрата, небезпека, приниження), що руйнує світ звичних реалій і образ «Я». Вона надає невизначений характер життєвій ситуації і позбавляє можливості передбачити майбутнє –

людина не знає, як жити далі. Важливо, що переживання кризи глобальне, воно зачіпає всі ланки особистості.

Як особливий стан криза проходить наступні стадії [1]: 1) шок і заціпеніння (ігнорування подій, що травмують); 2) усвідомлення дійсності і пошук сенсу (гнів, почуття несправедливості, спроби «зруйнувати реальність»); 3) гостре горе і відчай (душевний біль, труднощі концентрації, втрата енергії); 4) реорганізація поведінки і народження нового «Я». Отже, кризи, що неодноразово трапляються в житті будь-якої людини, завжди передбачають хворобливі переживання своєї невідповідності вимогам життя. З іншого боку, криза передбачає можливість особистісного зростання. Якщо основні життєві переконання переглядаються і людина не «застрягає» у застарілих життєвих планах та способах інтерпретації реальності, то в підсумку виникає більш зріле, глибоке і повне усвідомлення себе та світу.

В психології здавна виділяють *нормативні кризи* (Е. Еріксон, Л. С. Виготський, Р. А. Ахмеров, Е. Дюваль, Е. Ф. Зеєр і баг. інш.), які відрізняються від травматичних криз тим, що закономірно виникають в певні періоди життєвого циклу: вікового розвитку, сімейної динаміки, професіоналізації. Енергія цих криз зумовлює розвиток психічних новоутворень та оновлення програм життєдіяльності.

Тому в контексті практичної психологічної допомоги кризу корисно розглядати як певний поворотний момент в житті людини, коли в результаті страждань і болю народжується щось нове. А. А. Урбанович пише, що будь-яка криза – це вибір: або захищати нашу внутрішню картину від зовнішніх доказів її неправильності, або намагатись сформувати нову картину оточуючого світу». Другий шлях вимагає перебудови смислових структур свідомості. Найперша задача психологічної допомоги – переорієнтування на нові життєві завдання, що веде до зміни характеру діяльності та відносин з оточуючими людьми [1].

Найбільш повно цей процес постає в концепції базисних переконань Р. Янофф-Бульман (*R. Janoff-Bulman, 1992*), що пояснює, яким чином індивід конструює свої уявлення про навколишній світ і власне «Я». Базисні переконання народжуються в дитинстві і загалом забезпечують почуття захищеності, довіри до світу. Це необхідна внутрішня опора в мінливій реальності, що сприяє психічній стабільності людини і її успішності в житті, а також є важливою умовою особистісного розвитку [4].

Так, О. О. Кривцова відмічає парадокс когнітивної складності картини світу осіб, які пережили психологічну травму. З одного боку, щодо деяких характеристик розуміння світу стає простішим – вибудовується більш чітка ієрархія цінностей, приходить усвідомлення того, що має найважливіше значення. З іншого боку, оцінки і судження стають менш однозначними; людина розуміє, що трапитися може всяке [2].

Висновок. Життєва криза представляє собою складний перехідний стан, що виникає в умовах неможливості усталеного способу існування людини, потреби вибудовувати нові життєві сенси, принципи і стратегії, що пов'язане з болісною трансформацією власного «Я». Для практичного психолога важливо розпізнати характер переживання кризових явищ і допомогти використовувати ці зміни як джерело особистісного зростання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Духовный кризис: Когда преобразование личности становится кризисом / под ред. С. и К. Гроф; пер. с англ. – М. : Изд-во Трансперсонального ин-та, 2000. – 288 с.
2. Кравцова О. А. Сексуальное насилие как психологическая травма : автореф. дис.. на соискание ученой степени канд. психол. наук. : спец. 19.00.01 / О. А. Кравцова. – М., 2000 – 193 с.
3. Урбанович А. А. Психология управления / А. А. Урбанович. – Мн. : Харвест, 2003. – 640 с. – (Библиотека практической психологии).

4. Janoff-Bulman R. Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma / R. Janoff-Bulman. – New York: Oxford University Press, 1992. – 256 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н. І. Тавровецька

УДК 159.9. 316.6

Лохматов П.С.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ У СИСТЕМІ «ВИКЛАДАЧ – СТУДЕНТ»

У статті висвітлюються теоретико-методологічні засади сучасних досліджень спілкування і розв'язання конфліктів у системі «викладач – студент».

Ключові слова: спілкування, педагогічне спілкування, освітній процес, конфлікт.

The theoretical and methodological foundations of modern studies of communication and conflict's resolution in the system of «teacher-student» explored in this article.

Key words: communication, pedagogical communication, educational process, conflict.

Вивченню чинників, що сприяють формуванню позитивних стосунків між педагогами та студентами присвячені наукові доробки багатьох знаних вчених психологів і педагогів: Ш.О. Амонашвілі, Г.М. Андреева, Г.О. Балл, О.М. Бандурка, І.М. Зарішняк, І.С. Кон, Л.Е. Орбан-Лембрик, Л.Г. Подоляк, В.А. Семиченко, І.М. Цимбалюк, В.І. Юрченко та ін.

Однак на сьогодні недостатньо досліджені причини виникнення конфліктів в системі «викладач – студент», не охарактеризовані форми їх перебігу і способи розв'язання. Водночас, саме більш уважне висвітлення цієї проблеми уможливило оптимізацію діяльності викладачів при виникненні конфліктних ситуацій зі студентами.

Конфлікт (від лат. *conflictus* – зіткнення) означає зіткнення різноспрямованих інтересів, цілей, позицій, думок чи поглядів учасників взаємодії [3].

Залежно від ситуації та залучених сторін виокремлюють різновиди конфліктів: міжособистісні, міжгрупові, міжнаціональні, організаційні, міждержавні та ін.

Залежно від специфіки сприймання виділяють чотири типи конфліктних ситуацій:

1. конфліктна ситуація об'єктивно існує, але вона не усвідомлюється, не сприймається учасниками; конфлікт як явище не існує;
2. конфліктна ситуація існує об'єктивно, і сторони сприймають її як конфліктну, однак з певними відхиленнями від дійсності (випадок неадекватного сприймання конфлікту);
3. конфліктна ситуація об'єктивно відсутня, але стосунки сторін помилково сприймаються як конфліктні (випадок хибного конфлікту);
4. конфліктна ситуація об'єктивно існує і більш-менш адекватно сприймається учасниками (випадок об'єктивного конфлікту) [1, с.18].

Конфлікт – це соціально-психологічне явище, яке характеризується певним розвитком у часі та проходить низку стадій, тобто має певну динаміку:

1. Передконфліктна ситуація – напруженість стосунків, підкреслена офіційність, поділ спільноти на групи тощо. При її усвідомленні відбувається перехід до наступної стадії.
2. Конфліктна взаємодія, яка може мати три варіанти: 1) вихід із конфлікту; 2) конфлікт; 3) боротьба до переможного кінця.
3. Розв'язання конфлікту – обстановка після конфлікту. Виходячи з цього, конфлікт буває повністю розв'язаний, частково і зовсім не розв'язаний.

Педагогічні конфлікти – це різновид соціально-психологічного конфлікту в педагогічній взаємодії [4]. Зміст та специфіка такого роду конфліктності зумовлена особливостями педагогічної діяльності в освітньому процесі.

Педагогічне спілкування та взаємодія характеризуються суперечливою багатозначністю, що сприяє виникненню різних педагогічних ситуацій, зокрема напруги. Педагогічні конфлікти є такими загостреннями суперечностей освітнього процесу, що охоплюють різні сфери особистісних, міжособистісних і групових взаємостосунків.

У загальній типології педагогічних конфліктів виокремлюють шість типів [2]:

1. Конфлікти, які зумовлені різноманітністю професійних обов'язків педагога (переважно внутрішні конфлікти у викладачів).
2. Конфлікти, що виникають через різні претензії до виконання педагогом професійних обов'язків (переважно міжособистісні конфлікти).
3. Конфлікти, що виникають через низький престиж окремих, «другорядних» предметів навчання (міжособистісні і групові конфлікти).
4. Конфлікти, пов'язані з надмірною залежністю діяльності педагога від різних директивних планів і установок (переважно міжособистісні і групові конфлікти).
5. Конфлікти, зумовлені розбіжністю цінностей, які пропагує педагог, та явищ реального життя (внутрішні, міжособистісні конфлікти).
6. Конфлікти, що виникають через суперечності між багатограними обов'язками педагога і прагненням до професійної кар'єри (внутрішні і міжособистісні конфлікти).

Нами з'ясовано, що суб'єктивна значущість виникаючих протиріч у викладачів значно нижча, ніж у студентів, тому «чутливість» до напружених ситуацій у студентів відповідно вища, ніж у викладачів; там, де студенти можуть сприймати ситуацію як конфліктну. Викладачі не помічають, не розуміють її такою.

Шляхом зниження конфліктогенної взаємодії є перехід на суб'єкт - суб'єктне відношення в системі «викладач – студент». Сутністю таких відношень є взаєморозуміння цілей, мотивів і установок партнерів педагогічного спілкування, що дозволяє встановлювати особливі стосунки: на ґрунті доброзичливості, емоційної близькості, прив'язаності (за умови подібності у партнерів процесів когнітивного структурування).

Аналіз педагогічних конфліктів у освітньому процесі свідчить, що провідна роль у вирішенні міжособистісних конфліктів у системі «викладач – студент» належить педагогу, оскільки він є не просто учасником міжособистісної взаємодії, але й її організатором, який визначає цілі, зміст і форми такої взаємодії.

Більшість труднощів та конфліктних ситуацій у роботі викладачів виникають через їхню недостатню психологічну компетентність. Підвищення її рівня у викладачів – це важлива умова як дієвого попередження, так і ефективного розв'язання конфліктів у освітньому процесі ЗВО.

Ефективним засобом подолання міжособистісних конфліктів в освітньому процесі вищої школи є соціально-психологічний тренінг соціальної компетентності, основне завдання якого спрямоване на формування нового стилю спілкування – суб'єкт – суб'єктної взаємодії зі студентами (замість традиційної суб'єкт – об'єктної).

Гуманізація та демократизація сучасного освітнього процесу істотно змінює його характер. Цей процес передбачає двостороннє співробітництво викладачів та студентів, що впливає на розвиток особистісних якостей обох суб'єктів. Така педагогічна взаємодія та співробітництво організуються на основі рівноправності та взаємної відповідальності педагогів та студентів за ефективність і продуктивність освітнього процесу. Оскільки стосунки між учасниками освітнього процесу мають проходити на індивідуально-значущому рівні, повноцінне навчання й виховання молодого покоління перетворюється в міжособистісний процес як педагогічну взаємодію, що постійно розвивається.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зарішняк І.М. Компонентно-структурний аналіз поняття «дидактична емоційна взаємодія» у системі «викладач – студент» / І.М. Зарішняк // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – 2004. – № 10. – С. 17–21

2. Зязюн І.А. Соціометричні зумовлення конфліктів у групі / І.А. Зязюн // Конфлікти в педагогічних системах: Збірник доповідей науково-практичної конференції 20-21 травня 1997 р. – Вінниця. – С. 14-15.
3. Котигоренко В.О. Конфлікт // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – 360 с.
4. Ложкін Г.В. Психологічний аналіз пізнання конфліктної ситуації вчителем / Г.В. Ложкін, Т.В. Петровська // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. – ч. II. – Чернівці, 1993. – С.6-8.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В. Ф. Казібекова

УДК 316.37

Максименко О. С.

ФЕНОМЕН ОСОБИСТІСНОЇ БЕЗПОРАДНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті розглядаються особливості прояву особистісної безпорадності, а також взаємозв'язок життєстійкості, стресу та стресостійкості на даний феномен.

Ключові слова: завчена безпорадність, життєстійкість, стрес, стресостійкість, підліток.

The article discusses the features of manifestation of personal helplessness, as well as the relationship of viability, stress and stress resistance to this phenomenon.

Key words: consciousness helplessness, viability, stress, stress, adolescent.

Феномен безпорадності (завченої, особистісної) вже більше як півстоліття активно вивчається західними (найкраще у США), російськими та українськими психологами з огляду на важливість його розуміння й аналізу у контексті поведінкових проявів, соціальної активності, особистісного розвитку людини. Тому нами поставлено завдання дослідити не тільки причини виникнення феномену безпорадності, а й взаємозв'язок з наступними компонентами життєстійкості та стресостійкості, так як вважаємо їх невід'ємною складовою у формуванні здорової психіки особистості щодо сприйняття реальності.

У попередніх науково-психологічних дослідженнях доведено, що безпорадність має суттєвий вплив на те, як саме людина сприймає навколишній світ, які цілі ставить перед собою та яким чином прагне їх досягти. Від міри сформованості безпорадності в особистості залежить не тільки успіх у житті, але й здоров'я. М. Селігманом та його співробітниками спочатку в експериментах над тваринами, а потім і на людях було встановлено, що безпорадність впливає на здатність організму протистояти хворобам та на активність імунної системи людини [2].

У своїй роботі ми опиралися на дослідження теорії завченої безпорадності М. Батуріна й Д. Цирінг, що виокремили два її види: ситуативну й особистісну та власне фактори, що сприяють виникненню кожного із видів [3]. М. Батурін вказує на те, що «...включення людиною механізмів несвідомої і свідомої саморегуляції сприяє подоланню проявів ситуативної безпорадності» [3]. Так, за визначенням Д. Цирінг, особистісна безпорадність є стійким специфічним утворенням особистісного рівня, яке включає сукупність особистісних властивостей у поєднанні з песимістичним атрибутивним стилем, невротичними симптомами й певними поведінковими особливостями. Досліджено, що симптомокомплекс особистісної безпорадності проявляється у замкнутості, емоційній нестійкості, збудливості, боязкості, схильності до почуття провини, фрустрації, більш низькій самооцінці й рівні домагань, відсутності захопленості якою-небудь справою,

байдужості, пасивності. Особистісна безпорадність починає формуватися ще в дитинстві під впливом різноманітних факторів: в результаті порушень в системі виховання дитини, спостережень за поведінкою батьків (у яких сформована безпорадність), травмуючих подій тощо.

Також, за даними досліджень Д. Цирінг, особистісна безпорадність має чотирикомпонентну структуру: мотиваційний, когнітивний, емоційний та вольовий компоненти [4]. Потрібно відзначити, що мотиваційний, емоційний та когнітивний «дефіцити завченої безпорадності» подібні у тварин і у людей, тоді як вольовий компонент характерний тільки для людини. Можна також припустити, що структура безпорадності не є стійкою й змінюється відповідно до вікових особливостей психічного розвитку людини. У дітей провідним структурним компонентом безпорадності є емоційний, у підлітків – когнітивний [3; 4]. У зрілому віці, очевидно, більшого значення набуває вольовий компонент.

На сьогодні, життестійкість є ключовою особистісною змінною, що зумовлює вплив стресогенних факторів (у тому числі хронічних) на соматичне і душевне здоров'я, а також на успішність діяльності. Ставлення людини до змін, до власних внутрішніх ресурсів дозволяють визначити здібності особистості до витримки як з повсякденними труднощами, так і носять екстремальний характер [1]. Якщо особистісна безпорадність припускає схильність депресії, апатії, низьку стресостійкість, впевненість у марності власних дій, то життестійкість, навпаки, знижує ймовірність депресії, підвищує стресостійкість, дає впевненість у можливості контролювати події.

Таким чином, нами поставлено завдання дослідити певний взаємозв'язок між ціма компонентами та визначити як саме стресостійкість здатна знижувати відчуття безпорадності у підлітків. За мету нами поставлено не тільки дослідити, але й розробити план, як можна підвищити рівень стресостійкості та покращити умов розвитку життестійкості на фоні загальної картини психічного внутрішнього світу підлітка.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александрова Л. А. Психологічні ресурси адаптації особистості до умов підвищеного ризику природних катастроф [Текст]: дис. Канд. психол. наук: 19.00.01 / Л. А. Александрова. – Кемерово, 2004. – 207 с. – Библиогр.: С. 137-163
2. Ромек В. Г. Теория выученной беспомощности Мартина Селигмана / В. Г. Ромек // Журнал практического психолога, № 3-4, 2000, – С. 218- 235.
3. Циринг Д. А. Психология выученной беспомощности: учеб.пособие / Д. А. Циринг. – М.: Акад., 2005. – 120 с.
4. Циринг Д. А. Психология личностной беспомощности: автореф. дис. д-ра психол. наук: 19.00.01 / Циринг Диана Александровна; Томский гос. ун-т. – Томск, 2010. – 43 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.М. Одінцева

УДК 159.9.072

Малоран М. О.

СТАТЕВОРОЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МІГРАНТІВ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті розглядається феномен копінг-стратегій, як спосіб подолання стресових ситуацій. Презентовані відмінність в особливостях подолання складних життєвих обставин у чоловіків та жінок.

Ключові слова: адаптація, вимушені мігранти, стрес, статево-рольові особливості.

The article deals with the phenomenon of adaptation forced migrants. Presented the difference in the peculiarities of overcoming difficult life situations in men and women.

Key words: adaptation, forced migrants, stress, gender-specific features.

У зв'язку із масштабною внутрішньою міграцією в Україні постало безліч психологічних та соціальних проблем, які досі є не врегульованими і залишаються актуальними, проте вимагають різнорівневих рішень, наприклад: статус переселенців, гуманітарна, психологічна та медична допомога, житло, безробіття, шкільна освіта тощо. Враховуючи все вищесказане, вивчення процесу соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців є надзвичайно актуальним.

Результати дослідження. За методикою соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда за шкалою «адаптація» ми отримали наступні результати: частка осіб у групі жінок з високим рівнем адаптації (50%), є більш значущою ($p \leq 0,05$), ніж у групі чоловіків (26,7%).

Це може бути пов'язано з тим, що жінки більше уваги звертають на необхідність активного пристосування навіть шляхом обмеження багатьох своїх усталених потреб, вони застосовують особливі стратегії адаптації у новому соціумі, а також більше, ніж чоловіки готові до відмови від усталених стереотипів гендерної поведінки, частково запозичуючи норми і правила чоловічої поведінки у новій життєвій ситуації, що дозволяє їм швидше адаптуватися до іншої соціокультурної ситуації.

В залежності від статевої ролі особливостей використовуються різні види стратегій подолання стресових ситуацій. Для жінок притаманні такі копінг-стратегії як: пошук активної громадської підтримки (33,3%), заперечення (40%) та прийняття (26,6%). Чоловіки частіше використовують активний копінг (30%) та копінг-стратегію позитивне тлумачення та зростання (30%). Такі стратегії як: ментальне відсторонення, звернення до релігії, планування та пригнічення конкуруючої діяльності однаково властиві як чоловікам, так і жінкам.

Визначення найбільш адаптивних копінг стратегій для чоловіків та жінок за допомогою дискурсу аналізу.

Таблиця 1.

Відповідність рівня адаптації копінг-стратегіям у жінок (%)

Рівні адаптації	Копінг-стратегії						
	підтримка	звернення до релігії	ментальне відсторонення	прийняття	планування	пригнічення конкуруючої діяльності	заперечення
високий	20%	20%	0%	46,6%	33,3%	26,6%	0%
середній	55,5%	11,1%	22,2%	11,1%	22,2%	11,1%	66,6%
низький	33,3%	16,6%	16,6%	0%	0%	33,3%	100%

Аналізуючи отриманні данні у табл. 1 ми можемо встановити, що найбільш адаптивними стратегіями подолання стресових ситуацій для жінок є прийняття (усвідомлення реального стану ситуації); планування (передбачає зусилля щодо зміни ситуації, що включають аналітичний підхід до вирішення проблеми). Найменш адаптивної є копінг-стратегія заперечення стресової події.

Розглянемо табл. 2 де наведені результати дослідження чоловічих копінг-стратегій.

Відповідність рівня адаптації копінг-стратегіям у чоловіків (%)

Рівні адаптації	Копінг-стратегії					
	активний копінг	звернення до релігії	ментальне відсторонення	планування	пригнічення конкуруючої діяльності	тлумачення та зростання
високий	62,5%	37,5%	0%	25%	12,5%	62,5%
середній	33,3%	33,3%	25%	25%	33,3%	33,3%
низький	0%	10%	40%	30%	30%	0%

Аналізуючи отримані данні ми можемо встановити, що для чоловіків найбільш адаптивними є активний копінг (активні дії з ліквідації джерела стресу) і копінг-стратегія позитивне тлумачення і зростання (оцінка ситуації з точки зору її позитивних сторін і ставлення до неї як до одного з епізодів свого життєвого досвіду). Найменш адаптивною є копінг-стратегія ментальне відсторонення: психологічне відволікання від джерела стресу за допомогою розваг, фантазій, сну і т.п.

Висновки. Виявлено, що рівень адаптації до стресових подій, зокрема до ситуації вимушеної міграції у жінок, вище в порівнянні з чоловіками.

Встановлено, що для жінок з високим рівнем адаптації до стресової ситуації характерні стратегії «соціальна підтримка», «прийняття ситуації». Для жінок із середнім і низьким рівнем адаптації характерна стратегія «заперечення ситуації».

Для чоловіків з високим рівнем адаптації найбільш характерними є стратегії «активний копінг» і «стратегія позитивної переоцінки і зростання». Для чоловіків із середнім і низьким рівнем адаптації характерна стратегія «ментальне відсторонення».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блинова О.Є. Соціально-психологічні засади адаптації вимушених мігрантів / О.Є. Блинова // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Том IX: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. – Випуск 9. – К.: Талком, 2016. – С. 58-66.
2. Войналович І. А. Вимушені переселенці: зарубіжний досвід, стан і реалізація їх прав в Україні [Електронний ресурс] / І.А. Войналович, М.О. Кримова, Л.В. Щетініна // Інституційний епозитарій КНЕУ. – Режим доступу: <http://www.ir.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/5981/1/250-258.pdf>
3. Шебанова В.І. Теоретичний аналіз копінг-поведінки у сучасних наукових дослідженнях / В.І. Шебанова // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : [зб. наукових праць Херсонського національного технічного університету / ред. кол. В.Г. Бутенко, І.П. Лопушинський]. – Херсон: ХНТУ, 2010. – Вип. 2 (3). – С. 262–268.
4. Шебанова В.І. Механізми психологічного захисту та копінгу / В.І. Шебанова, С.Г. Шебанова. – Херсон. : ХДУ. – 2012. – 224 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.І. Шебанова

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті представлено результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження соціальних та психологічних чинників адаптації першокурсників до умов навчання у закладі вищої освіти.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, студент, першокурсник, соціальні та психологічні чинники адаптації.

The article presents the results of theoretical analysis and empirical research of social and psychological factors of adaptation of freshmen to the conditions of study at a higher education establishment.

Key words: socio-psychological adaptation, student, freshman, social and psychological factors of adaptation.

В умовах сьогодення центральними проблемами психології особистості стають питання формування творчої, професійно і соціально відповідальної особистості, готової до поставлення й розв'язання різноманітних суспільних і професійних завдань. Врахування чинників розвитку особистості студента мають сприяти зростанню ефективності процесу становлення особистості на етапі професійної освіти, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності молодих фахівців, гарантує успішність подальшого особистісного та професійного зростання.

Початковий етап професійної підготовки трактується дослідниками як етап, що визначає весь хід подальшого життя людини. Саме в цей період людина перебуває у складній ситуації засвоювання нових форм діяльності, спілкування, дозвілля, співвідносить свої сподівання з реальною дійсністю, це етап її розвитку як особистості і професіонала (Г.О. Балл, М.І. Дьяченко, Л. Кандибович, Є.О. Климов, Л.М. Мітіна, А.О. Реан та ін.) [1; 2; 3; 4; 5].

Процес адаптації студентів – це процес пристосування особистісних якостей до умов закладу вищої освіти і формування на цій основі нових соціально і професійно значущих якостей, що забезпечують реалізацію особистісного потенціалу студента, що включає в себе два компоненти: адаптація до умов конкретного університету й адаптація до обраної професії.

Критеріями адаптованості студентів до вузу є ставлення до навчання й обраної професії, входження в неформальні професійні спільноти, домінуючий емоційний стан, наявність соціально-значущих якостей. Процес адаптації стосується всієї структури особистості, в результаті чого відбуваються зміни на психофізіологічному, індивідуально-особистісному і соціальному рівнях.

В емпіричному дослідженні взяли участь 36 студентів 1 курсу денної форми навчання. За статевою ознакою вибірка складає: юнаки – 64,8%, дівчата – 35,2%. При доборі досліджуваних враховувалося їхнє бажання, а мотивом для участі в експерименті був інтерес студентів до своїх індивідуально-психологічних особливостей. Дослідження проводилося під час навчальних занять. Попередньо проводилася бесіда і встановлювався контакт із досліджуваними. Було показано значущість дослідження як для самих студентів, так і для вдосконалення освітнього процесу в університеті.

У дослідженні застосовано анкету, яка спрямована на визначення особливостей спілкування студентів під час навчальних занять. З метою визначення *локусу контролю* особистості, що є інтегральною характеристикою самосвідомості та пов'язує почуття відповідальності, готовність до активності і переживання «Я», застосовано «Методику дослідження рівня суб'єктивного контролю». Проявами особливостей емоційної сфери

особистості є тривога як стан, і тривожність як властивість особистості. Надійним та інформативним засобом самооцінки рівня тривожності в даний момент (реактивна тривожність як стан) та особистісної тривожності (як стійка характеристика особистості) є методика «Шкала самооцінки» (Ч.Д. Спілбергер – Ю.Л. Ханін).

Отримані нами результати дозволили зробити висновки:

Встановлено, що спілкування посідає найважливіше місце у житті студентів. Перш за все, при аналізі результатів анкетування привертає увагу те, що 75% студентів відповіли, що проблем у спілкування у них немає і не було. При цьому практично всі (88% студентів) відмітили наявність таких проблем у інших людей, що може свідчити про неадекватність самооцінки цієї якості. Освоєння нової соціальної ролі «студента» у сфері спілкування з викладачами носить принципово новий характер і виводить студентів на позицію дорослих людей, здатних робити вибір у ситуації та відповідати за нього.

Констатовано, що основні труднощі у спілкуванні, які відмічають студенти у інших людей, – це їх нездатність стати на позицію один одного, тобто здійснити акт децентрації – змінити точку відліку, сприймаючи думки й переживання інших. Існує значна потреба у більш відкритих та щирих відносинах з оточенням, однак поки бракує комунікативних навичок, що дозволяють будувати ці відносини і виступати у ролі активних партнерів по спілкуванню.

За результатами проведених психодіагностичних методик, нами встановлено, що переважна більшість студентів характеризується середнім рівнем особистісної тривожності, екстернальним локусом контролю.

Проведене дослідження може вказувати на напрямок особистісних змін у процесі адаптації, на напрямок особистісного зростання як етапу розвитку майбутнього професіонала, а саме, необхідність покращення комфортності, емоційного тону, психічної активності, зростання інтернальності як уміння брати відповідальність на себе.

Представлені результати є основою для побудови програми психологічної допомоги студентам в їх особистісному і професійному зростанні, для керування змінами в організації освітнього процесу для студентської молоді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барко В.І. Психологічна діагностика здібностей особистості до навчання у вузі / В.І. Барко, О.В. Шаповалов, В.Г. Панок // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 9. – С.27-31.
2. Гаженко О.П. Соціальні очікування старшокласників та їх батьків від системи вищої освіти / О.П. Гаженко // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 4. – С. 23-26.
3. Любимова Т.Ю. От первокурсника до выпускника: проблемы профессионального и личностного самоопределения студентов-психологов / Т.Ю. Любимова // Вестник МГУ. – 2000. – № 1. – С.48-55. – (Сер. 14. Психология).
4. Поторій Я.І. Особливості ціннісно-мотиваційної сфери студентів / Я.І. Поторій // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 2. – С. 36-40.
5. Хазратова Н.В. Тренінг адаптації першокурсників до умов навчання у вищому закладі освіти (включення до соціально-психологічного простору організації) / Н.В. Хазратова // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 5. – С. 27-32.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.Є. Блинова

ВПЛИВ СТАВЛЕННЯ БАТЬКІВ НА СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ СІМ'Ї ДОШКІЛЬНИКАМИ

У статті розглянуто особливості створення образу сім'ї дитиною дошкільного віку залежно від ставлення батьків.

Ключові слова: дошкільний вік, батьківське ставлення до дитини, образ сім'ї.

The article deals with the features of creating a family image of a child of preschool age, depending on the attitude of parents.

Key words: preschool age, parental attitude to the child, image of family.

Динамічність суспільних подій, соціально-економічна криза відображається на стані сім'ї, ставленні батьків до своєї дитини, призводить до проблем у їх взаємодії. Найбільш чутливим до ситуації змін у сім'ї, дисгармонії в батьківському ставленні є дошкільний вік, коли дитина набуває перший досвід соціальної та емоційної взаємодії, порушення якої особливо негативно впливає на становлення її особистості.

Розробці цієї проблеми присвятили свої праці Б. Ананьєв, Л. Божович, Г. Варга, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Кон, О. Леонт'єв, М. Лісіна та ін.; визначення типів і стилів сімейного виховання й особливостей їх впливу на психічний розвиток дітей вивчали Т. Гаврілова, О. Захаров, Г. Крайг, В. Мухіна, С. Щербакова та ін.); роль батьківської відповідальності за розвиток дитини дошкільного віку досліджували С. Небикова, О. Скоблик, Т. Тихомірова та ін.

У цьому контексті цікавим є питання щодо створення образу майбутньої сім'ї дитиною. Переорієнтація цінностей з духовних на матеріальні, прагматичні, неминуче призводить до дезорієнтації статевої ідентичності дітей, формування в них позаподружніх та антибатьківських установок, загальної деморалізації, спотвореного образу сім'ї [5].

Незасвоєння традиційних статево-рольових моделей чоловіками і жінками спричинює збільшенню розлучень та зменшенню дітей у сім'ї. Масова одностаттєвість сімей позначається на соціалізації дитини, яку вона проходить через монополію настанов батьків за відсутності соціалізації у групі братів і сестер. Як результат, діти виростають егоїстичними, невротичними, зневажають сімейні цінності. Через фізичні та психоемоційні перевантаження батьки не в змозі приділяти власним дітям достатньо часу, щоб вони відчували себе коханими. Відсутність такої єдності призводить до того, що у дітей не розвивається або деформується ставлення до світу, оточуючих людей і до самих себе, що зумовлює різні порушення. У результаті досвід їх власного життя виявляється незасвоєним і неусвідомленим [1].

Образи батьків впливають на вступ до шлюбу, розподіл сімейних обов'язків, сприйняття себе та інших, на формування рис особистості та її смислових орієнтирів. З перших років життя дитини джерелом соціального наслідування стає батьківська сім'я. Наслідування образу стосунків власних батьків спочатку відбувається на підсвідомому рівні через механізми ідентифікації та наслідування. Запам'ятовуються образи батьків, прабатьків, братів, сестер, засвоюються норми соціальної поведінки і родинних відносин, обов'язкові у процесі взаємодії зі значущими дорослими, відбувається наслідування їх діям, словам, почуттям, ототожнення себе з близькими людьми тощо. Отже, сім'я для дитини є першим провідником соціального впливу, який вводить її в усе різноманіття рольової поведінки, домашнього побуту, викликаючи різні почуття, дії, способи поведінки, впливаючи на формування звичок, рис характеру, психічних властивостей. Тому можна говорити про взаємозалежність «якості» сім'ї (її складу, ціннісних орієнтацій, етичних засад, укладу, характеру дитячо-батьківських відносин, психологічного клімату, міжпоколінних зв'язків

тощо) та її можливостей у вирішенні завдань виховання дитини як майбутнього сім'янина [1; 2; 3; 4; 5].

«Образ сім'ї» – це своєрідна сімейна самосвідомість, важливою функцією якої є регуляція поведінки сім'ї та узгодження позицій окремих її членів [1; 4]. Образ сім'ї – це ті уявлення про себе, самооцінку, дитячо-батьківські стосунки, батьківську позицію і поведінку у сім'ї, життєві цінності, ставлення до людей, які складаються за образами батьків, і допомагають формувати у дитини ідеальні уявлення про сім'ю і власні очікування та відтворювати їх в майбутньому.

Сімейні стосунки варто розглядати через призму сприйняття оточуючого світу членами сім'ї, оскільки їх поведінка, особистісні характеристики визначаються не тільки реальними умовами сімейного життя, а й сприйняттям та інтерпретацією цих умов. Образ сім'ї досліджується з трьох позицій:

1. як поєднання двох понять «сім'я» та «образ». Тобто «образ сім'ї» – це суб'єктивна картина сім'ї, яка включає самого суб'єкта та інших членів сім'ї, уявлення про шлюб і родинні зв'язки – відносини між чоловіком й дружиною, батьками та дітьми, братами й сестрами та іншими родичами, які живуть разом та ведуть спільне господарство;
2. як компонент «образу світу». За цією позицією «образ сім'ї» визначається як суб'єктивне емоційно-когнітивне утворення, система очікувань відносно розвитку подій у сім'ї, що впливають на поведінку в даному соціальному утворенні;
3. як синонім «сімейних концепцій», «сценарію», «образу Ми», сімейного міфу. Людина в своєму житті виявляє тенденцію реалізувати домагання своїх предків-батьків, дідів, прадідів. Але це не означає, що доля людини жорстко запрограмована і потрібно лише слідувати одним інстинктивним спонуканням. Людина може подолати нав'язані тенденції, застосувавши власні внутрішні резерви і побудувати свою долю усвідомлено.

Вивчаючи «образ сім'ї» у дітей дошкільного віку Є. Пороцька [3] з'ясувала наступне. Для сімей з незбалансованим типом сімейної системи й наявністю негативних описів у «образ сім'ї» характерний нерівномірний розподіл сімейних обов'язків, неадекватний вибір ролей для дитини та неблагополучний «образ сім'ї» у дитини-дошкільника. Дослідниця виявила взаємозв'язки між актуальним «образом сім'ї» у дитини-дошкільника та «образами сім'ї» (актуальним і ретроспективним) у батьків: між негативним ставленням матері до свого власного батька і аналогічним ставленням дитини до батьків чоловічої статі; між актуальним образом себе, як члена сім'ї, в чоловіків і почуттям неповноцінності в сімейній ситуації в хлопчиків. Ретроспективний «образ матері» у батьків впливає на даний актуальний образ у дитини. Матір як активна людина, значимий член сім'ї, задовольняє потреби в пестощах, любові та визнанні. Позитивний «образ сім'ї» у жінки впливає позитивно і на «образ батька» у дитини.

Отже, на окремий компонент «образу сім'ї» у дитини дуже впливає ретроспективний «образ сім'ї» у батьків, а в іншому випадку – їх актуальний «образ сім'ї». На формування образу сім'ї в дитини-дошкільника впливає стать. Дівчатка краще орієнтуються в сімейних відносинах та сприймають сімейну ситуацію як сприятливу, ніж хлопчики. На відміну від дівчаток, хлопчики частіше бачать сім'ю як конфліктну і ворожу, відчують неповноцінність у сімейній ситуації, мають розпливчастий «образ батьківської любові».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абраменкова В. Соціальна психологія дитинства в контексті розвитку отношений ребенка в мирі / В. Абраменкова // Вопросы психологии. – 2002. – № 1. – С. 3–16.
2. Блинова О. Є. Особливості дитячо-батьківських відносин у сім'ях трудових мігрантів / О.Є. Блинова // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Северодонецьк : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2015. – № 2 (37). – С. 23 – 28.

3. Пороцкая Е. Л. Выявление представлений родителей о развитии дошкольника : Анализ влияния детско-родительских отношений на психическое развитие ребёнка дошкольного возраста / Е. Л. Пороцкая, В.Ф. Спиридонов // Вопросы психологии. – 2004. – № 4. – С. 31 – 39.
4. Ткачишина О.Р. Актуальні проблеми стосунків поколінь та причини їх виникнення у сучасній сім'ї / О. Р. Ткачишина // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 7. – С. 5 – 8.
5. Флотская Н. Ю. Развитие половой идентичности подростков в разных условиях социализации : монография / Н. Ю. Флотская. – Архангельск : Поморский университет, 2007. – 203 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.Є. Блинова

УДК 1529:316.35

Мороз Г.С.

КОМПОНЕНТИ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ОЧІКУВАНЬ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядається поняття «якості освіти» та його основні компоненти, які мають значний вплив на формування певних очікувань.

Ключові слова: якість освіти, очікування, освітній процес, якість потенціалу.

The quality of education and its main components are studied in the article. They have a significant influence on forming some expectations.

Key words: quality of education, expectations, educational process, quality of potential.

Проблема якості шкільної освіти наразі є доволі актуальною, тому що вона є ключовим фактором, що визначає ступінь розвитку та майбутнє будь-якої країни. Вона знаходиться в центрі уваги батьків, освітян і суспільства загалом, хоча саме поняття якість освіти у педагогічному мовленні вживається порівняно нещодавно. Ще десятиліття тому у цьому контексті говорили про успішність, оцінювання якості знань, відсоток учнів, які вступили до ВНЗ.

Якість освіти це поняття суперечливе та динамічне. Тому що, коли змінюються зовнішні умови (суспільно-політична й соціально-економічна ситуація, соціальне замовлення, освітні потреби), зазнають зміни і форми організації освітнього процесу, зміст освіти. Дослідженням проблеми оцінки якості освіти займалися такі дослідники як О. Белкін, Г. Єльнікова, В. Кальней, Ю. Конаржевський, В. Лазарєв, В. Ландсман, В. Ледньов, Т. Лукіна, Д. Матрос, М. Поташник, П. Третьяков, Т. Шамоева, С. Шишов, та інші.

Метою статті є обґрунтування сутності поняття «якість освіти» на основі узагальнення законодавчих, довідкових та наукових джерел та визначення основних компонентів, які впливають на формування уявлень про якість освіти.

Аналізуючи літературні джерела можна побачити, що стратегія якості є основою освітньої політики багатьох країн світу. Цей процес, започаткований наприкінці ХХ століття (у Великій Британії, Нідерландах, Польщі, США, Угорщині та ін.), триває й досі (у Німеччині, Румунії, Франції, Чехії, країнах СНД та ін.). Україна не є винятком у цьому процесі. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету й конкурентоспроможності країни на міжнародній арені, а якість освіти визначена національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, зазначається у Національній доктрині розвитку освіти.

Проблематика визначення понять «якість освіти» завжди була актуальною та досить складною. Наприклад, згідно з указом Президента [4]:

1. якість освіти – певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного і морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання;
2. якість освіти як галузь соціальних послуг – здатність її органів керування і безпосередніх виробників освітніх послуг задовольняти встановлені або передбачувані потреби суспільства, окремих соціальних груп і громадян в отриманні освіти або набутті професійної компетентності.

Дослідження Ю.А. Романенка показало, що поняття якості освіти в світі розуміють по-різному. Він це пояснює насамперед різною трактовкою. Наприклад, Міжнародний інститут планування освіти в Парижі пропонує під якістю освіти розуміти «якісні зміни в навчальному процесі і в навколишньому середовищі учнів, які можна зафіксувати як поліпшення їхніх знань, умінь і цінностей» [5, с. 6].

Академік О. Ляшенко зазначає, що «якість освіти – це багатовимірне методологічне поняття, яке віддзеркалює суспільне життя – соціальні, економічні, політичні, педагогічні, демографічні та інші життєво значущі для розвитку людини сторони життя. Як системний об'єкт її характеризують якість мети, якість педагогічного процесу і якість результату. Національною доктриною розвитку освіти й чинною законодавчою базою визначено якість мети освіти, а державними стандартами освіти – якість навчальних результатів. Якість педагогічного процесу ще залишається предметом обговорення і дискусій, полем для наукових досліджень і практичної апробації» [1, с. 7-8].

Різні представники в системі освіти мають неоднозначне розуміння якості освіти. Батьки, наприклад, можуть співвідносити якість освіти з розвитком індивідуальності їх дітей. Якість для вчителя може означати наявність якісного навчального плану, забезпеченого навчальними матеріалами. Для школярів якість освіти, пов'язується з кліматом в колективі, у той час як для бізнесу і промисловості якість освіти співвідноситься з життєвою позицією уміннями і навичками, знаннями випускників [3].

Отже, через наявність багатой різноманітності зазначених визначень «якість освіти» можна як багатовимірну модель соціальних норм і вимог до особистості, освітнього середовища, в якому відбувається її розвиток, та системи освіти, яка реалізує їх на певних етапах навчання людини.

Розуміння якості освіти як комплексної характеристики освітнього процесу, яка визначає послідовне та практично ефективне формування особистісної компетентності дозволяє нам виокремити чотири компоненти: якість процесу формування (учбовий простір та система освіти); якість потенціалу досягнення мети освіти; якість результату освіти (успішність учнів); якість відповідності очікуванням.

Якість процесу формування – це якість технології освіти, контролю освітнього процесу, якість мотивації викладацького складу на творчість та ефективність педагогічної роботи, педагогічна компетентність, якість ставлення учнів до освіти, інтенсивність освітнього процесу, управління освітою, методи презентації навчальних досягнень, якість позакласних заходів та загальна атмосфера в навчальному закладі.

Якість потенціалу можна визначити в таких характеристиках, як якість матеріально-технічної бази освітнього процесу, якість освітнього стандарту, якість освітньої програми, якість викладацького складу, якість інформаційно-методичної бази, якість учнів.

Якість результату освіти – усвідомлення, розпізнавання та реалізація індивідуальних здібностей та особливостей, працевлаштування, кар'єра та зарплата, оволодіння методологією самоосвіти, знання, практичні навички [2, с. 42].

Якість відповідності очікуванням характеризується якістю особистісних характеристик учня, його мотиваційної спрямованості, якістю мети освіти, якістю очікувань від виховного процесу.

Кожна характеристика потребує аналізу та вивчення можливості її виміру й оцінки та використання у практиці організації навчального процесу.

Таким чином, можна визначити «якість освіти» як гармонічну єдність якості освітнього процесу якості умов, якості результату і очікувань, які відповідають цілям освітньої системи, потребам і соціальним стандартам освіти.

Отже, одним з найважливіших завдань сучасної освіти є пошук психологічних особливостей, які впливають на сприймання «якості освіти» та формування певних очікувань. Що є перспективним напрямком нашого дослідження і потребує подальшого вивчення та впровадження в систему шкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ляшенко О. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти / О. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1(46). – С. 5-12.
2. Панасюк В. Використання досвіду управління якості освіти / В. Панасюк // Підручник для директора. – 2007. – № 8. – С. 42-51.
3. Романенко Ю. А. Якість вищої освіти : суть поняття / Ю. А. Романенко // Педагогіка і психологія. – 2010. – Т. VI. – № 6. – С. 49-54.
4. Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 «Про Національну доктрину розвитку освіти» // У кн.: Законодавчі акти України з питань освіти. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – 158 с.
5. Planning the Quality of Education. The Collection and Use of Data for Infotmed Decisionmaking. Ed. By K. Ross et al. – Paris: UNESCO, 1990. – 160 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.М. Одінцева

УДК 159.9

Ніколаєнко Б.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ТА УСПІШНОСТІ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті висвітлюються результати проведеного емпіричного дослідження особливостей взаємозв'язку мислення та пам'яті молодших школярів у освітньому процесі.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, навчальна діяльність, успішність у навчанні.

The article highlights the results of an empirical study of the relationship between thinking and memory of younger students in the educational process.

Key words: cognitive activity, educational activity, success in learning.

Перетворення в сучасному суспільстві впливають передусім на навчання та виховання підростаючого покоління, тому перед освітніми закладами постає завдання не тільки подати необхідні знання з різних галузей науки, а й на основі цих знань розвинути особистість школяра, виховати культуру його мислення та мовлення. У цьому аспекті особливої уваги потребує початкова ланка освіти, оскільки тут формується більшість загально навчальних умінь і навичок, розвиваються розумові операції, вдосконалюється мовлення, мислення, пам'ять, увага, увага та інші психічні функції особистості. Діагностика мислення та пам'яті повинна завжди входити до обов'язкового комплексного дослідження молодшого школяра. Так у своїх працях науковці М.Я. Басов, Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, В.В. Давидов, І.В. Дубровіна, Д.Б. Ельконін, Л.В. Занков, Ж. Піаже, С.Л. Рубінштейн, Г.А. Цукерман та інші наголошують на важливості та доцільності приділяти особливу увагу не лише засвоєнню дитиною необхідних знань зі шкільної програми, а й всебічному розвитку школяра, особливо його пізнавальних процесів [2; 3; 4; 5].

Серед вітчизняних психологів особливу увагу питанню психології розвитку особистості та навчання приділяли такі науковці як Б.Ф. Баєв, Л.К. Балацька, Г.О. Балл, І.Д. Бех, М.Т. Дригус, Т.В. Косма, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, І.Д. Пасічник, В.А. Роменець [1; 3; 5]. Так, зокрема в працях видатного українського науковця Г.С. Костюка розглядається проблема взаємозв'язку навчання та розвитку дитини і стверджується, що кожен з цих процесів створює передумови для успішного перебігу іншого [2]. В свою чергу С.Д. Максименко вважає однією з найактуальніших проблем сучасності – формування пізнавальних процесів при навчанні таким чином, щоб вони забезпечували учневі можливість самостійно засвоювати інформацію [4].

Метою статті є висвітлення дослідження особливостей взаємозв'язку пізнавальних процесів, а саме пам'яті та мислення з навчальною діяльністю.

Експериментальна база дослідження: навчально-виховний заклад Херсонська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 45. До вибірки увійшли діти 8-9 років у кількості 32 особи. З них 18 дівчат та 14 хлопців.

Використанні у дослідженні методики: «Дослідження об'єму змістовної і механічної пам'яті» (метод парних асоціацій П.І. Зінченко), для дослідження об'єму смислової пам'яті та типів мислення «Піктограма» О.Р. Лурії; для дослідження рівня інтелектуального розвитку «Прогресивні матриці» Дж. Равена.

Для дослідження особливостей взаємозв'язку мислення та пам'яті у навчальному процесі молодшого школяра було проведено кореляційний аналіз між показників середнього балу успішності учнів та показників рівня розвитку досліджуваних пізнавальних процесів.

Навчальні предмети, які були обрані для порівняння: математика, природознавство, українська мова. Ми виходили з припущення, що порівнюючи навчальні предмети різної спрямованості, буде виявлено особливості пам'яті та мислення, що є найбільш важливими для засвоєння академічного матеріалу.

За допомогою кореляційного аналізу виявлені наступні статистично значущі взаємозв'язки: між показниками рівня успішності з математики та мислення ($r = 0,523$ при $p \leq 0,05$) та між показниками рівня успішності з природознавства ($r = 0,518$ при $p \leq 0,05$). На нашу думку виявлені зв'язки вказують на важливість у засвоєнні навчального матеріалу мислення, яке пов'язане з оперуванням різними образами і наочними уявленнями при вирішенні задач. Вказані результати підтверджують дані отримані вище, а саме для успішного засвоєння навчального матеріалу молодшому школяру потрібні опорні стимули, наочність.

Окрім того існують значущі взаємозв'язки між показниками рівня розвитку смислової та опосередкованої пам'яті та показниками навчальної успішності (див. табл. 1.).

Таблиця 1.

Зв'язки між показником рівня розвитку пам'яті та навчальної успішності

Навчальна успішність	Пам'ять	
	смислова	опосередкована
Математика	0,382*	0,501**
Природознавство	0,404*	0,380*
Українська мова	0,344**	0,624***

* – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$; *** – $p < 0,001$

Отже осмислене запам'ятовування, тобто змістовне та опосередковане, більш дієве у навчальній діяльності молодших школярів на противагу механічному запам'ятовуванню.

Висновок. Отже після проведеного емпіричного дослідження особливостей взаємозв'язку мислення та пам'яті молодших школярів у навчальному процесі було доведено

важливість у засвоєнні навчального матеріалу мислення, яке пов'язане з оперуванням різними образами і наочними уявленнями при вирішенні навчальних завдань. Окрім того на показники успішності в більшій мірі впливають види пам'яті, які передбачають осмислення матеріалу, який слід запам'ятати.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Велитченко Л.К. Педагогічна взаємодія і методичні основи психологічного аналізу / Л.К. Велитченко. – Ніжин: Логос, 2006. – 302 с.
2. Костюк Г.С. Принцип розвитку в психології / Г.С. Костюк// Хрестоматія по возрастній психології [сост. Л.М. Семенюк ; под ред. Д.И. Фельдштейна]. – М.: Международная педагогическая энциклопедия, 1994. – с. 19–23.
3. Крупник, І.Р. Психолого-педагогічна програма «Співпраця»: досвід впровадження / І.Р. Крупник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психол. науки : зб. наук. праць. – Херсон, 2017. – Вип. 1. – Т. 2. – С. 82-87.
4. Максименко С.Д. Генеза існування особистості / С.Д. Максименко. – К.: КММ, 2006. – 240 с.
5. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития : учеб. для студ. высш. учеб. заведений, обуч. по спец. "Педагогика и психология", "Социальная педагогика", "Педагогика" / В.С. Мухина. – 12-е изд., стер. – М. : Академия, 2009. – 638 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.І. Бабатіна

УДК 159.9.072

Нуждін С.М.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА УСТАНОВКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглядаються гендерні стереотипи та установки студентської молоді щодо домінуючих тенденцій ситуації конфлікту та персонажів.

Ключові слова: гендерні стереотипи, установки, студентська молодь, домінуючі тенденції, ситуації конфлікту, персонажі конфлікту.

The article deals with gender stereotypes and student youth settings about the prevailing tendencies in conflict situations and characters.

Key words: gender stereotypes, settings, student youth, dominant tendencies, conflict situations, characters of the conflict.

Дослідження гендерних характеристик (уявлень, стереотипів, установок, пов'язаних із статевою диференціацією, стратифікацією та ієрархізацією), особливостей подолання традиційних гендерних стереотипів, закономірностей зміни існуючих та розвитку нових гендерних стереотипів проводилося із студентами 3-го та 4-го курсів ХДУ. У дослідженні приймали участь студенти, що навчаються за спеціальністю практична психологія. Таким чином, результати мають бути більш інформативними з огляду на те, що досліджувані орієнтуються в особливостях обраної нами теми, мають певні знання з гендерної психології, особистісний погляд на існуючі традиційні стереотипи та особливості їх вираження у людській свідомості та в різних джерелах інформації.

Загальна кількість досліджуваних віком від 20 до 23 років становила 50 чоловік, серед яких були представники як жіночої, так і чоловічої статі.

Вік студентів, що приймали участь у емпіричному дослідженні, нами було обрано не випадково. Цей період, окрім сформованої особистості, особливостей поведінки та стилів спілкування, характеризується сталістю певних стереотипів, у тому числі й гендерних, та мотивацією їх незмінності або спроб подолання.

З отриманих в результаті контент-аналізу даних проєктивного твору «Конфлікт на роботі» ми виявили, що домінуючими тенденціями в описуванні ситуації конфлікту та персонажів є:

- рівний соціальний статус чоловіка та жінки на роботі;
- професіоналізм жінок просвітлюється частіше, ніж професіоналізм чоловіків;
- особистісні якості чоловіків сильніше впливають на виникнення конфлікту та його вирішення, ніж жіночі особистісні якості ;
- досліджувані найчастіше вказують на те, що відношення між робітниками протилежної статі підлягають нападу (боротьбі), пояснюються партнерськими відносинами, а також конкуренцією;
- причинами конфліктів найчастіше виступають гендерні установки, поведінка учасників конфлікту, а також однакова провина чоловіка та жінки;
- у більшості випадків, описаних досліджуваною групою, конфлікт не вирішено.

На прикладі проєктивного методу ми отримали результати, що доводять тенденцію до нівелювання різниці між професійними якостями чоловіка та жінки у сучасному суспільстві, гендерні установки в описанні конфлікту виражені лише на стадії його виникнення (причини конфлікту), але не зустрічаються або ступінь виразності цих установок незначний у підлеглості, гендерних характеристиках, відношеннях чи способах урегулювання конфлікту.

Отримані результати відображають гендерні установки в ідеальному контексті. Стимульний матеріал не містив обмежень щодо статусу, позиції, соціального положення учасників конфлікту тощо. Тому гендерний конфлікт у даному випадку можна розглядати як небажання або неможливість групи людей відповідати традиційним нормативним уявленням про особистісні якості та особливості поведінки чоловіка і жінки.

У відповідності з виокремленими рівнями аналізу гендерних ролей можна розглянути три типи конфліктів, які можуть бути викликані ситуацією розмежування традиційної статевої поведінки й потребами особистості до зміни змісту належних гендерних ролей. Будь-який гендерний конфлікт базується на статевої диференціації, що існує у суспільстві. На всіх рівнях функціонування соціальної реальності гендерні конфлікти породжуються диференціацією гендерних ролей. Це процес, в якому біологічні відмінності між чоловіками та жінками наділяються соціальним значенням й використовуються як засоби соціальної класифікації [2].

Ситуація стає конфліктною, коли має місце не тільки усвідомлення протиріччя позицій двох сторін (когнітивний аспект), але це усвідомлення призводить до негативних емоційних переживань учасників конфлікту (емоційний аспект) і збуджує до активних дій (конативний аспект), що направлений на усунення даного протиріччя.

На рівні міжособистісних відносин гендерні конфлікти найбільш розповсюджені у сімейній та професійній сферах. Ряд дослідників (Ю.Є. Альошина, І.Ю. Борисова) вважають, що, як правило, у дослідженні сімейних відносин на себе звертає увагу такий вагомий показник сімейного життя, як характер розподілення ролей у сім'ї між чоловіком та жінкою. Таким чином, статево-рольова диференціація розглядається як комплексний показник, що враховує не тільки реальне розподілення ролей у сім'ї, але й відношення до них подружжям [1].

Гендерні конфлікти здебільшого викликані потребою у перерозподіленні традиційних жіночих та чоловічих ролей.

При вивченні гендерних конфліктів не менш важливим, ніж аналіз його причин, являється визначення поведінкових стратегій, що сприяють конструктивному вирішенню протиріч, що виникають. Виокремлюють три основні стратегії поведінки у ситуації міжособистісного конфлікту [3]. Перша стратегія стосується силових методів поведінки, вона спрямована на досягнення особистих інтересів без урахування інтересів партнера. Вона описується у термінах домінування, конкуренції, суперництва. Поведінка характеризується наполегливістю, використанням жорстких аргументів, виставленням ультимативним вимог, емоційним тиском на партнера. Другу стратегію взаємодії у конфлікті складають такі форми

поведінки, які мають в основі намагання до уходу від конфлікту. Вони можуть мати характер ігнорування проблеми, непризнання існування конфлікту, небажання вирішувати існуючу проблему. Інша форма уходу від конфлікту – це поступливість, готовність поступитися своїми інтересами й цілями. у тих випадках, коли поступливість нічим не виправдана, вона розцінюється як неспроможність відстоювати свої інтереси, як неконструктивний підхід до вирішення конфлікту. Третя стратегія – переговорна – розцінюється як найбільш ефективний шлях до вирішення міжособистісних конфліктів. Сутність переговорів міститься у розробці рішень, які більш-менш задовольняють інтереси обох сторін.

Поведінка у рамках традиційної чоловічої ролі характеризується наполегливістю, домінуванням, орієнтацією на контроль і успіх. Вважається, що поведінка чоловіків на відміну від поведінки жінок характеризується більшою раціональністю і вагомністю рішень [40]. Жіноча традиційна рольова поведінка, навпаки, повинна відрізнятися поступливістю, м'якістю, прийняттям іншого й проявленням співчуття його проблемам.

Якщо співставити змістовні характеристики поведінки у межах гендерних ролей зі стратегіями поведінки у міжособистісних конфліктах, то з'ясується, що гендерні стереотипи традиційної рольової поведінки не спостерігаються, і конфлікт здебільшого залишається не вирішеним. Що свідчить про змінення уявлень про гендерні ролі, принаймні у професійних контактах (в ідеальному відношенні).

Гендерний стереотип закріплення соціальних ролей за певною статтю впливає на виникнення гендерних конфліктів також на інтраіндивідуальному рівні (внутрішньоособистісний гендерний конфлікт). Вірогідність внутрішньоособистісних гендерних конфліктів зростає, коли людина, не зважаючи на свої бажання і потреби, відповідає соціокультурним приписам, наприклад, «Чоловіки так не поведуться»; «Жінки так не роблять», і підпорядковує свої поведінкові проявлення традиційним нормативним моделям чоловічої та жіночої ролі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алешина Ю.Е., Борисов И.Ю. Поло-ролевая дифференциация как комплексный показатель межличностных отношений супругов / Ю.Е. Алешина, И.Ю. Борисов // Вестник МГУ. – М.: МГУ, 2017. – № 2. – С. 44 – 53.
2. Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Київ, 16-18 лютого 2018 р.). – К.: ПЦ «Фоліант», 2018. – 287 с.
3. Говорун Т.В. Гендерна психологія / Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді. – К.: Академія – вид. 2-е, 2016. – 308с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В. І. Шебанова

УДК 796.011.3

Савинська А.М.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОЯВІВ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ З ПОКАЗНИКАМИ ЇХ МОТИВАЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ

Стаття присвячена результатам дослідження характеру взаємозв'язку виразності проявів девіантної поведінки з показниками мотиваційно-вольової сфери підлітків.

Ключові слова: підлітки, дезадаптація, девіантна поведінка, аддиктивна поведінка, делінквентна поведінка, мотиваційно-вольова сфера.

The article is devoted to the results of the study of the nature of the relationship of expressiveness of manifestations of deviant behavior with the indicators of the motivational-volitional sphere of adolescents.

Key words: adolescents, disadaptation, deviant behavior, addictive behavior, delinquent behavior, motivational-volitional sphere.

Особливої актуальності останнім часом набувають питання здорового способу життя молоді, оскільки в останні десятиріччя особливо гостро постала проблема соціально-дезадаптованої поведінки дітей та підлітків. Стрімке зростання кількості підлітків з асоціальною поведінкою і висока соціальна значущість проблеми характеризує вивчення даного питання як одного з центральних у сучасній психолого-педагогічній літературі.

Слід відмітити, що розвитку девіантної поведінки підлітків сприяє близьке оточення, виховання, друзі. Мотиваційно-вольова сфера підлітків, як і всі психологічні характеристики, тісно пов'язана з їх поведінкою. Саме у підлітковому віці формуються основи наступного емоційного життя та мотиваційної спрямованості у зрілі роки.

Найбільш суттєвими ознаками девіантної поведінки у підлітків є мотиваційно-вольова незрілість, яка виражається в несамостійності, підвищеної сугестивності, прагненні до отримання задоволення від ігрової діяльності, безпечність, незрілість почуття обов'язку, невміння підпорядковувати свою поведінку вимогам, нездатність стримувати прояви почуттів, вольової напруги [1; 2].

Дослідження проводилось на базі: загальноосвітньої школи № 8, 13 м. Херсон та Великоолександрівської загальноосвітньої школи. Емпіричну вибірку склали учні 9-11-х класів, віком від 14 до 17 років. Загальна кількість досліджуваних складала 60 осіб, з яких 27 знаходяться на внутрішньо-шкільному обліку.

Для досягнення поставленої мети був застосований наступний комплекс діагностичного інструментарію: методика «Виявлення схильності до неадекватної поведінки» (А. Орел); опитувальник «Вивчення мотивації успіху та страху невдач» (А. Реана); методика «Діагностика мотиваційної сфери школярів» (Ж. Ньютена) та методика «Дослідження вольової саморегуляції» (А. Зверькова та Є. Ейдмана).

За допомогою кореляційного аналізу встановлено характер взаємозв'язку виразності проявів девіантної поведінки з показниками мотиваційно-вольової сфери підлітків.

У таблиці 1 зображені значущі кореляційні зв'язки прояву делінквентної поведінки з показниками мотиваційної та вольової спрямованості досліджуваних.

Таким чином нами було встановлено, що підвищення схильності до делінквентної поведінки сприяє підвищенню мотиваційної спрямованості ($r=0,40$, при $p\leq 0,05$), домінуванню мотиву впливу ($r=0,57$, при $p\leq 0,01$), мотиву агресії ($r=0,38$, при $p\leq 0,05$), наполегливості ($r=0,48$, при $p\leq 0,01$) та зниження рівня волі ($r=-0,47$, при $p\leq 0,01$), рівня самовладання ($r=-0,54$, при $p\leq 0,01$) та направленості на духовне ($r=-0,67$, при $p\leq 0,001$).

Таблиця 1.

Структура значущих зв'язків виразності делінквентної поведінки з показниками мотиваційно-вольової сфери підлітків

Показники мотиваційно-вольової сфери підлітків	Схильність до делінквентної поведінки	Рівень значущості (p)
Мотиваційна спрямованість	0,40	$p\leq 0,05$
Мотив впливу	0,57	$p\leq 0,01$
Направленість на духовне	-0,67	$p\leq 0,001$
Мотив агресії	0,38	$p\leq 0,05$
Рівень волі	-0,47	$p\leq 0,01$
Наполегливість	0,48	$p\leq 0,01$
Самовладання	-0,54	$p\leq 0,01$

Такі результати свідчать про те, що підлітки з асоціальною та протиправною спрямованістю мають низький рівень вольової саморегуляції та самовладання. Вважаємо, це пов'язано з тим, що їх поведінка спрямована на порушення правил, що виявляється у низькій можливості контролювання своїх дій та вчинків. У той же час, такі підлітки мають мотивацію на успіх та високий рівень наполегливості у своїх діях. Можливо це пов'язано з тим, що порушуючи суспільні правила такі підлітки намагаються привернути до себе увагу та розцінюють це як власний успіх.

Домінуючими мотивами для таких досліджуваних стає мотив впливу, мотив агресії та зниження мотивації на духовне, що й характеризує специфіку такого типу поведінки.

Остання структура кореляційних зв'язків (таблиця 2.) свідчить про те, що аддиктивна поведінка підлітків негативно пов'язана з такими показниками як: мотиваційна направленість ($r=-0,59$, при $p\leq 0,001$), мотивація на духовне ($r=-0,62$, при $p\leq 0,001$), рівень волі ($r=-0,52$, при $p\leq 0,01$), наполегливість ($r=-0,39$, при $p\leq 0,05$) та самовладання ($r=-0,41$, при $p\leq 0,05$).

Таблиця 2.

Структура значущих зв'язків виразності аддиктивної поведінки з показниками мотиваційно-вольової сфери підлітків

Показники мотиваційно-вольової сфери підлітків	Схильність до аддиктивної поведінки	Рівень значущості (p)
Мотиваційна спрямованість	-0,59	$p\leq 0,001$
Направленість на духовне	-0,62	$p\leq 0,001$
Рівень волі	-0,52	$p\leq 0,01$
Наполегливість	-0,39	$p\leq 0,05$
Самовладання	-0,41	$p\leq 0,05$

Досліджувані, що зловживають різними психоактивними речовинами, демонструють виразну мотивацію на невдачу, знижену мотивацію на духовне, мають низький рівень вольової саморегуляції, наполегливості та самовладання. Такі особливості пов'язані з тим, що при виникненні залежності від певних речовин у досліджуваних знижується й можливість контролювати свої вчинки та мотиваційні тенденції мають низький рівень прояву.

Отже, кореляційний аналіз отриманих результатів дозволив виявити позитивний зв'язок схильності до делінквентної поведінки з мотиваційною спрямованістю досліджуваних (мотивація успіху, мотив впливу, агресії) та негативний зв'язок з вольовою саморегуляцією. У досліджуваних з аддиктивної поведінкою спостерігається негативний зв'язок з показниками мотиваційної та вольової спрямованості.

Таким чином можемо стверджувати, що мотиваційно-вольова сфера підлітків з девіантною поведінкою характеризується домінуванням негативної мотиваційної спрямованості і зниженням показників вольової саморегуляції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Двіжона О.В. Психологічні детермінанти асоціальної поведінки підлітків : автореф. дис. канд. псих. наук : 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / О.В. Двіжона. – Івано-Франківськ, 2004. – 20 с.
2. Рудюк Н.Г. Особливості мотивації учіння підлітків з девіантною поведінкою : автореф. дис. канд. псих. наук : 19.00.07– педагогічна та вікова психологія / Н. Г. Рудюк. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.Р. Крупник

УЯВЛЕННЯ ПРО ВЛАСНЕ МАЙБУТНЄ У КОМБАТАНТІВ

У статті презентовані результати емпіричного дослідження уявлень про власне майбутнє у військовослужбовців, що брали участь в антитерористичній операції.

Ключові слова: уявлення про майбутнє, життєві смисли, деформація життєвих цінностей, комбатанти.

The article presents the results of empirical research ideas about your own future the soldiers who participated in the anti-terrorist operation.

Key words: vision for the future, life meaning, life deformation values, combatants.

Результати досліджень українських і зарубіжних авторів (В. Барко, О. Бойко, В. Лебедев, С. Лебедева, О. Назаров, Н. Оніщенко, В. Садковий, О. Садковий, О. Тімченко, О. Охременко та ін.) проблеми адаптації та реадаптації в екстремальних умовах представників ризиконебезпечних професій (військовослужбовці, співробітники поліції, СБУ), біженці і вимушені переселенці, які постраждали від дій сепаратистів на Луганщині та Донеччині), дозволили відзначити нерозривний зв'язок особистісних змін в екстремальних умовах з характером життєдіяльності особистості у постекстремальний період [1; 2; 3].

При цьому відмічається, що екстремальний досвід у одних стимулює потужне особистісне зростання, в інших – стан «перманентної фрустрованості» і деструкції усіх сфер життєдіяльності. Можна припустити, що у першу чергу, смисловий та ціннісний компоненти мотиваційної сфери: смисловтратність, втрата майбутнього, звуження життєвих смислів, деформація життєвих цінностей пов'язані зі станом дезадаптації особистості.

Саме тому дослідження уявлень про власне майбутнє у комбатантів є актуальним та необхідним, дозволить не тільки визначити чим само характеризуються уявлення щодо майбутнього у тих, хто зазнав екстремальний подій, але й виявить основні мішені психореабілітаційної роботи з цією категорією осіб.

Вирішення задач дослідження здійснювалося в процесі комплексного дослідження, який передбачав психологічне обстеження 105 офіцерів, прапорщиків і військовослужбовців за контрактом Державної прикордонної служби України. Всі особи є учасників бойових дій на сході України через 3 місяці після їхнього повернення до «мирного життя» – повернення до місць постійної дислокації частин. Тривалість перебування в районах бойових дій – до чотирьох місяців. Вік обстежуваних від 25 до 40 років. В усіх обстежуваних приблизно однаковий матеріальний статок і соціальне становище. 74% – сімейні, 37% мають вищу освіту, 63% – середньо-технічну. Усі у дитинстві розвивалися відповідно віку, своєчасно пішли в освітні школи, де навчалися за звичайною програмою, займалися спортом, відвідували різноманітні гуртки, захоплювалися радіотехнікою і т.п. Закінчили школу, вступили і закінчили вищі та середні навчальні заклади.

До моменту обстеження кожен з обстежуваних неодноразово проходив обов'язкове тестування у психолога, а також професійне обстеження нарколога, психіатра, невропатолога. Ніхто з них не перебував на обліку в міліції. Вибірка обстежуваних формувалася на основі спеціально розроблених критеріїв, що забезпечують дотримання основних вимог репрезентативності, як в кількісних, так і якісних характеристиках. Зокрема, для обстежуваних враховувалися такі чинники, як безпосередня участь у військових діях, пов'язаних із загрозою для життя, загибеллю товаришів по службі, тощо.

Враховуючи значення мотивації до участі у дослідженні для отримання достовірних результатів обстежуваних було зацікавлено тим, що участь у дослідженні може бути анонімною, пост обробки даних результати буде доведено до відома кожного учасника дослідження, за результатами дослідження проводилося індивідуальне психологічне консультування. Ці організаційні заходи дозволили підвищити достовірність отриманих результатів.

Контент-аналіз твору «Мое майбутнє» здійснювався за такими параметрами: активність – фаталізм; конструктивність – деструктивність; реалістичність – нереалістичність образу майбутнього.

Контент-аналіз образу майбутнього дозволив встановити наступне:

у групі *адаптивних обстежуваних* – ознаки активності, реалістичність і конструктивність, як показники здатності до тимчасового прогнозування, готовність до подолання перешкод;

у групі *дезадаптивних* – ознаки деструктивності, фаталізм і нереалістичність, що свідчить, з одного боку, про руйнівний характер установки на майбутнє, відповідно – про пасивність і слабкий регулюючий вплив образу майбутнього.

Результати дослідження за допомогою методу інтерв'ю. Перед проведенням вільного неформального інтерв'ю обстежуваним давалася коротка інструкція щодо того, що дослідника найбільше цікавить конкретно-особисте, змістовна думка і судження (а не лише схематична, формальна відповідь), в яких хотілося б почути і дізнатися про глибоко особисті, найбільш значущі і важливі переживання, відчуття, враження, спогади, навіяні думки і роздуми, життєві плани, задуми та проекти, жалі і розчарування, надії та мрії.

У побажанні-проханні до того, у кого бралася інтерв'ю, зазначалося: «Ваші неповторні, індивідуальні, глибоко відчуті і пережиті особисті погляди і судження є найбільш цінними для нашого дослідження. Повнота, розгорнутість, глибина, щирість та індивідуалістичність (і навіть суб'єктивність) – найважливіші умови цінних відповідей, які ми сподіваємося отримати від Вас.

При проведенні вільного неформального інтерв'ю вибірково використовувався опитувальник з дослідження особистісного часу В. Ковальова. Проведений контент-аналіз матеріалів вільного неформального інтерв'ю дозволив виявити у групі *комбатантів з низьким рівнем адаптації*:

- ідеї самозвинувачення («синдром вижившого»),
- ідеї помсти (за загибель товаришів і страждання близьких своїх і товаришів по службі) з генералізацією агресії,
- ідеї загального спасіння і звільнення («від російської агресії і небезпеки»),
- міфологізації бойового досвіду (своєрідна привабливість війни, визначення поняття війни, як «звільнення світу від скверни», а себе – як месії цього звільнення),
- підозрілість.

На відміну від адаптивних комбатантів, для них характерними виявилися: тотожність понять «робота» і «життя», «родина – джерело життя».

Отже, аналіз частоти зустрічальності «тематичних» висловлювань у формалізованому інтерв'ю дозволив виявити:

у групі *дезадаптивних комбатантів* домінування ідей помсти та агресії, фронтового братерства, загального порятунку, самозвинувачення («синдром вижившого»), підозрілості, що свідчить про невідповідність смислів, пов'язаних з бойовим досвідом – мирним, буденним умовам життєдіяльності;

у групі *адаптивних комбатантів* наявність центрації на теми сім'ї або роботи, ідеї родинного щастя, підвищення цінності сім'ї, життя як результату екстремального досвіду, позитивна оцінка бойового досвіду як нової можливості кар'єрного зростання, що дозволяє інтегрувати екстремальний досвід та пов'язані з ним життєві смисли у смисловий зміст життєдіяльності у постекстремальних умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барко В. І. Формування лідерства і прихильності до здорового способу життя у військовослужбовців і працівників правоохоронних органів України : навч. посіб. / В. І. Барко, О. В. Бойко . [та ін.] . – К. : К.І.С., 2016. – 207 с.
2. Оніщенко Н. В. Відношення до життя та смерті в умовах надзвичайної ситуації: ціннісно-смысловий аспект : монографія / Д. В. Лебедев, С. Ю. Лебедева,

О. О. Назаров, Н. В. Оніщенко, В. П. Садковий, О. В. Садковий, О. В. Тімченко. – Х. : УЦЗУ, 2009. – 128 с.

3. Охременко О. Р. Психологічні закономірності адаптації особистості до діяльності в особливих умовах : дис. . д-ра психол. наук / Ольга Романівна Охременко. – К. : Національна академія оборони України, 2005. – 375 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В. І. Шебанова

УДК 159.9

Сергет І.В.

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ У ВИНИКНЕННІ ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

У статті розглянуто наукові підходи вітчизняних та зарубіжних вчених щодо психологічної обумовленості виникнення онкологічних захворювань.

Ключові слова: психосоматика, онкологічні захворювання, психотравма, стрес, психологічні чинники.

The article deals with the scientific approaches of domestic and foreign scientists regarding the psychological conditionality of oncological diseases.

Key words: psychosomatics, oncological diseases, psychotrauma, stress, psychological factors.

Сьогодні розвиток інтегративної та психосоматичної медицини спонукає лікарів і психологів практично в кожному недугу шукати початкову психологічну проблему. Тому прогресивні вчені стверджують, що онкологічні хвороби мають психосоматичне походження. Вивчення особливостей життя і особистості психосоматичних хворих показує, що вони з дитинства переживають гострі і хронічні стресові події, мають незціленими психотравми і внутрішньо особистісні конфлікти, складні взаємини з батьками, недолік теплих відносин. В результаті у них формується специфічний тип особистості. У його складі – складності в усвідомленні своїх почуттів, придушення негативних емоцій, надмірна відповідальність, переживання значущості матеріальних цінностей у порівнянні з духовними, підпорядкованість, залежність від думки інших [1].

Постановка діагнозу «рак» викликає найважчий психоемоційний стрес, який нерідко супроводжується цілим рядом негативних психічних станів: тривогою, депресією, іпохондрією і ін., ці стани істотно поглиблюють перебіг хвороби. У психосоматичній концепції виникнення злоякісних новоутворень описується наступний механізм впливу психологічних факторів на виникнення раку: людина відчуває неможливість вирішення важких життєвих ситуацій, у неї виникають почуття безпорадності, безвиході, відчаю, які запускають механізм депресії. Тривало існуюча депресія впливає на роботу імунної системи, пригнічуючи її, що призводить до порушення функції імунного нагляду. При цьому порушується робота ендокринної системи: змінюється гормональний баланс організму, збільшується чутливість до канцерогенних речовин. Порушення гормональної рівноваги, в свою чергу, викликає зростання атипичних клітин і знижує здатність імунної системи боротися з ними. О.І. Савін зазначає, що частим результатом депресії буває небажання жити далі і що свідомо кожна людина боїться і не хоче хвороби, але підсвідоме небажання жити може запустити механізм хвороби [2].

На думку В.О. Сотнікова, будь-які новоутворення, пухлини, кісти утворюються тоді, коли людина утримує в душі старі образи і потрясіння. Л. Хей в роботі «Шлях до здорового життя» висловлює свою думку: «Рак спричиняє глибокі образи, які довго накопичуються і буквально роз'їдають тканини [3]. У свідомості людини бере верх відчуття безвихідності,

безпорадності, невиправної втрати, і вона починає звинувачувати в своїх проблемах оточуючих. Крім того, ракові хворі відрізняються підвищеною самокритичністю. Отже, з погляду Л. Хей, ключ до успіху в лікуванні раку – уміння любити і приймати себе такими, які ми є. Як вказує Л. Вілма в роботі «Прощаю себе», психологічними передумовами виникнення раку є поняття злоби. Злоба – це неусвідомлена реакція на відсутність кохання, вона бере початок від страху «мене не люблять». Страх – «мене не люблять» – розв’язує ланцюг стресів; накопичення стресів викликає злобу [1]. В.І. Бутрін і В.В. Люцко описують результати дослідження, які говорять про те, що для онкологічних хворих частіше характерно прояв змішаного типу реагування на захворювання. Однак домінують тривожний, неврастенічний, меланхолійний, сенситивний і іпохондричний типи ставлення до хвороби, що дозволяє говорити про інтрапсихічну спрямованість особистісного реагування на захворювання. Даний тип реагування характеризується тривожно-депресивним фоном настрою, відходом у хворобу, відмовою від боротьби. Це обумовлює як порушення соціальної адаптації особистості, так і порушення поведінки [4].

До психологічних особливостей особистості, схильної до ракових процесів, відносять: емоційну нестійкість, схильність до самозвинувачень, незрілість характеру. Заперечення себе найчастіше є однією з форм відмови від життя, наслідком крайньої міри нереалізованості себе. Як правило, від раку страждає людина, яка так хоче жити в любові і згоді зі своїми близькими, що дуже довго пригнічує в собі злість, образу або ненависть до одного з батьків. Багато хто також злиться на Бога за те, що їм довелося пережити. При цьому вони забороняють собі виявляти ці негативні почуття; останні ж тим часом накопичуються і посилюються кожний раз, коли яка-небудь подія нагадує про стару психологічну травму. І приходять день, коли людина досягає своєї емоційної межі, – в ній все немов вибухає, і тоді починається рак. Рак може виникнути як в період емоційної напруги, так і після вирішення конфлікту. Під впливом негативних переживань дитинства виникає специфічний психосоматичний тип особистості дитини, а потім і дорослої людини. Він отримав назву «тип особистості С» (от англ. Cancer – рак). Це такі особливості як:

- придушення і витіснення емоцій гніву;
- прагнення не відчувати і проявляти страх, занепокоєння або смуток;
- терплячість, скромність, пасивність, слухняність, залежність, співпраця та підпорядкування значимим близьким і владі – гіпертрофована «хорошість»;
- уникнення будь-яких конфліктів, відсутність «духу боротьби»; спосіб долати стреси – відмова їх визнавати, тобто робити вигляд, що нічого не відбувається;
- надмірне прагнення задовольняти потреби інших людей і недостатнє задоволення своїх потреб, самопожертву, психологічна «мазохістичність»;
- пригніченість, схильність до прихованого розпаду, апатія, часта втома, труднощі в адаптації;
- хронічна безнадійність і безпорадність, навіть якщо вони не усвідомлюються [5].

Ці особливості хворого формують його повсякденний спосіб життя, його типову і бажану поведінку.

Таким чином, на даний час, не має даних про те, що особливості психічного стану і особистості людини самі по собі можуть викликати рак, але є цілком переконливі підтвердження того, що вони можуть сприяти створенню і посиленню несприятливих умов, при яких розвивається онкологічне захворювання. У зв’язку з цим вивчення психосоматичних механізмів розвитку онкологічних захворювань розширює уявлення про етіологію і патогенез злякисних пухлин. Воно дозволяє розглянути і розробити новий підхід до профілактики та лікування онкологічних захворювань, якщо буде враховувати роль психологічних факторів і буде будуватися на основі усвідомленого та відповідального ставлення людини до свого життя і свого здоров’я.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александер Ф. Психосоматична медицина. Принципи і практичне застосування / Александер Ф.; пер. з англ. – М.: ЕКСМО-Прес, 2002. – 352 с.
2. Савин А. И. Особенности психогенно обусловленных психических расстройств и психологические характеристики онкологических больных при разных опухолевых локализациях (подход к проблеме) [Текст] / А. И. Савин, Б. Ю. Володин // *EgreditioJuvenium*. – 2015. – № 3. – С. 82–86.
3. Сотников В. А. Клинико-психологический контур критической жизненной ситуации онкологического заболевания: теоретический аспект / В. А. Сотников // *Научное мнение*. – 2013. – № 9. – С. 236 – 241.
4. Трифонова Н. Ю. Влияние социальной поддержки на эффективность лечения онкологических больных [Текст] / Н. Ю. Трифонова, В. И. Бутрина, В. В. Люцко // *Фундаментальные исследования*. – 2014. – № 4. – С. 371–374.
5. Хомич Г. О. Психологічна допомога онкохворим у процесі консультування [Текст] / Г. О. Хомич // *Проблеми сучасної психології*. – 2011. – № 13. – С. 596–605.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.Є. Блинова

УДК 159.9 : 316.772

Тимошина В.О.

ЗМІСТ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГА ЩОДО ПРОБЛЕМНОЇ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ

У статті розглядається основний зміст профілактичної роботи психолога щодо проблемної харчової поведінки у дітей.

Ключові слова: профілактична робота, харчова поведінка, проблемна харчова поведінка, діти.

The article deals with the main content of preventive work of a psychologist regarding problems of eating behavior in children.

Key words: preventive work, eating behavior, problems of eating behavior, children.

Зміст профілактичної роботи психолога щодо проблемної харчової поведінки у дітей у значній мірі визначається віком дітей.

Профілактичну роботу *для дітей молодшого шкільного віку* слід спрямовувати на батьків, оскільки саме в родині формуються основні харчові звички, ставлення до себе, цінність та функції харчування в житті дитини.

На основі проведеного дослідження ми виділили перелік параметрів, які відображують вплив батьківської родини на харчову поведінку дітей і які мають стати мішенями психопрофілактичної роботи:

- розуміння соціальної значущості процесу харчування в житті родини, використання переваг, які дає сумісне приготування та споживання їжі,
- існування певних правил, пов'язаних з харчуванням членів родини (помірна контрольованість харчування),
- врахування потреб та бажань дитини (так само як і інших членів родини) в організації харчування,
- усвідомлене навчання дитини правилам вживання (купування, використання та ін.) певних харчових продуктів,
- позитивне ставлення до тілесного обліку дитини та її зовнішності, неприпустимість піддражнювань, жартів та образ,

- усвідомлення власних проблем та відхилень харчової поведінки, запобігання їх трансляції в батьківсько-дитячих стосунках,
- надання власного прикладу раціонального ставлення до споживання їжі, здорового та активного способу життя, позитивного ставлення до свого тіла.

До відома батьків важливо донести, що саме їм належить домінуюча роль у виникненні розладів харчування дитини, а їх слова і вчинки визначають характер формування подальшого способу життя.

Цілеспрямований потік інформації щодо здорового способу харчування буде корисним і для самих батьків, бо він може вплинути і на їхній спосіб життя. А зміна способу життя батьків, безперечно, впливає на дітей як найближчий приклад. Багато батьків усвідомлюють недоліки свого виховання, але часто їм не вистачає елементарної психологічної грамотності, щоб зрозуміти власні стереотипи виховання та вирішити подібні проблеми. Батьки повинні допомагати своїм дітям, запобігати розвитку розладів харчової поведінки шляхом формування адекватної самооцінки, стимулювання здорового відношення до харчування та свого зовнішнього вигляду [44]. Якщо вони стурбовані тим, що у сина або доньки можуть розвинути розлади харчової поведінки, важливо вчасно втрутитися й надати дитині допомогу.

В сучасному суспільстві все більшої актуальності набуває проблема відхилень харчової поведінки серед підлітків. Саме в підлітковому віці формуються основні звички, закладається фундамент загальнолюдських цінностей. На цей же вік припадає період підвищеної уваги підлітків до власної зовнішності, бажання відповідати «стандартам», прийнятним в сучасному суспільстві. Молодь охоче вірить рекламі і засобам масової інформації, які аж ніяк не завжди пропагують здоровий спосіб життя, наслідком чого є формування у багатьох нереальних цінностей та ідеалів, перекручених уявлень про самих себе, що призводять до розвитку різних відхилень у поведінці, у тому числі і харчовій.

Для підліткового віку характерна патологія, що стосується оцінки своєї зовнішності. Образ тілесного "Я" характеризується крихкістю, нестабільністю; він легко змінюється під впливом мотиваційних конфліктів і афективних станів, зовнішньої оцінки. Уявлення про свою соматичну організацію перетерплює остаточні зміни з 11 до 15 років і суттєво впливає не тільки на зовнішню поведінку, але на цілісний образ "Я". Підлітковий ідеал зовнішності часто завищений, нереалістичний.

Саме в підлітковому віці починають формуватися власні установки щодо харчової поведінки, відбувається відхід від традицій харчування у батьківській родині. Тому саме в цьому віці найбільш ефективно починати психопрофілактичну роботу, спрямовану на цілеспрямоване формування раціональних установок дітей стосовно харчування та способу життя.

В профілактичну програму для підлітків рекомендується включити:

- Надання підліткам інформації про зв'язок збалансованого харчування з благополуччям життя, гармонії з собою і світом;
- Усвідомлення особистої відповідальності за своє життя і здоров'я;
- Розвиток мотивації до здорового способу життя (раціональне харчування, регулярні фізичне навантаження, дотримання режиму праці та відпочинку, виключення надмірностей);
- Розвиток і активізація особистісних ресурсів і копінг-стратегій;
- Розвиток асертивності (розпізнавання своїх емоцій);
- Організацію занять підлітків спортом, їх творче самовираження, альтернативні види діяльності, які передбачають самореалізацію в сферах, що сприяють особистісному зростанню.

Здійснюючи просвітницьку роботу з батьками та дітьми важливо належну увагу приділити питанню їх просвіти. На жаль в Україні, на відміну від розвинених західних країн, не існує загальнонаціональних програм попередження харчових розладів, не проводиться масштабне інформування населення щодо правил раціональної харчової поведінки.

Профілактика порушень харчової поведінки передбачає систему загальних та спеціальних заходів на різних рівнях соціальної організації: загальнодержавному, суспільному, економічному, медико-санітарному, педагогічному, соціально-психологічному. Умовами успішної профілактичної роботи є її комплексність, послідовність, диференційованість, вчасність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Машков А. А. Психологічна профілактика порушень харчової поведінки підлітків, залучених до постійної спортивної діяльності / А. А. Машков // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: Збірник наукових праць. Частина 2. – К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 30-31.
2. Приходько Ю. Психологічна профілактика як напрямок діяльності психолога закладу освіти [Електронний ресурс] / Ю. Приходько // Вісник Інституту розвитку дитини. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/85/15253-psixologichna-profilaktika-yak-napryamok-diyalnosti-psixologa-zakladu-osviti.html>
3. Шебанова В. І. Феноменологія харчової поведінки у континуумі «норма–патологія». / В. І. Шебанова. – Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2016. – 612 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В. І. Шебанова

УДК 159.923.2

Троцан М. Ю.

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ І ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ НА УСПІШНІСТЬ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються поняття «внутрішня» і «зовнішня» мотивація, а також їх вплив на успішність в навчанні студентів закладів вищої освіти.

Ключові слова: мотивація, зовнішня та внутрішня мотивація, самоорганізація.

The article deals with the concept of internal and external motivation, as well as their influence on the success of students in higher education institutions.

Key words: motivation, internal motivation and external motivation, self-organization.

Запорукою успіху у будь-якій діяльності є висока мотивація виконавця.

Негативне або байдуже ставлення до навчання досить часто стає причиною низької успішності студента.

Мотивація навчально-професійної діяльності студента може бути представлена як співвіднесення цілей, які студент прагне досягти, і внутрішньої активності його особистості. [2, с. 65]. Висока вмотивованість студента виражається у прийнятті ним цілей і завдань навчання як суттєвих і необхідних.

Окрім високої мотивації, на навчальну діяльність студента значною мірою впливає рівень сформованості умінь самоорганізації. Під умінням самоорганізації розуміється вміння, що відображають набуті способи виконання дій студентів на основі спеціально сформованих знань, які дозволяють їм з урахуванням своїх індивідуальних особливостей раціонально використовувати свої сили, самостійно і цілеспрямовано організовувати свою життєдіяльність якомога ефективніше. Високий загальний рівень умінь самоорганізації свідчить про автономність студента в організації своєї навчальної діяльності, його здатності самостійно і усвідомлено ставити цілі, аналізувати ситуацію, моделювати роботу з досягнення поставленої мети, виділяти критерії її оцінки й контролювати хід виконання як

проміжних, так і кінцевих результатів діяльності, адекватно і оперативно реагувати на будь-які зміни [1, с. 38].

На процеси мотивації студентів впливають дві категорії мотивів: внутрішні й зовнішні. Мотив, як визначає О.М. Леонт'єв, – це намір, продукт мотивації, що формує підстави активності людини і спонукає до досягнення обраної мети [4, с. 76]. Є.П. Ільїн вважає, що наявні у людини мотиви дозволяють реалізувати механізм мотивації: виникла ситуація, що дозволяє реалізувати наявний мотив – з'являється і мотивація, тобто процес регуляції діяльності за допомогою мотиву [3, с. 21]. Як одне з провідних особистісних утворень мотиви є важливими регуляторами діяльності, саме вони визначають напрямок активності студента, стійкість його поведінки і моральних утворень. Таким чином, під мотивом розуміється «складне психологічне утворення, спонукає людину до свідомих дій і вчинків і служить для них підставою» [3, с. 74].

Найбільш продуктивними є внутрішні мотиви, оскільки вони засновані на інтересі, на важливих і суттєвих для студентів цілях. До внутрішніх мотивів відносяться такі, що спонукають людину до навчання як своєї мети, як важливого інструмента досягнення своїх цілей. При цьому інтерес може виявлятися як до самих знань, так і до процесу їх отримання. Внутрішніми мотивами можуть виступати також допитливість, прагнення студента підвищити свій культурний і професійний рівень, його потреба в новій інформації. Навчальні ситуації, пов'язані з мотивами такого роду, не містять внутрішнього конфлікту. Внутрішня мотивація характерна для сильних студентів, які прагнуть оволодіти професією на належному рівні, набути практичні вміння і навички.

До зовнішніх мотивів відносяться такі: покарання або нагорода, загроза і вимога, тиск групи, очікування майбутніх переваг, оцінка викладача, прагнення уникнути неприємностей, тощо. Всі вони дійсно є зовнішніми по відношенню до безпосередньої мети навчання. Сама ж мета при подібних ситуаціях і мотивах може бути нецікавою, а навчання часто носити примусовий характер і виступати як перешкода, яку треба подолати на шляху до основної мети. Для такої ситуації, яка є конфліктною, характерна наявність протидіючих сил, тому вона пов'язана зі значним психічним напруженням, що вимагає від студента певних внутрішніх зусиль та іноді супроводжується його боротьбою із самим собою. При значній гостроті конфлікту можуть виникати такі тенденції, як відмова, уникання труднощів. Тоді студент полишає навчання або починає порушувати правила навчальної дисципліни, впадати в апатію, депресію.

Таким чином зовнішні мотиви зазвичай мають малу перспективу. Вони можуть бути як позитивними (мотиви успіху, досягнення мети), так і негативними (мотиви уникнення загрози, захисту). Позитивні зовнішні мотиви, безумовно, більш ефективні, ніж зовнішні негативні, навіть якщо за своєю силою вони рівні. Зовнішні мотиви притаманні слабким студентам, для яких важливо уникнути морально-психологічного засудження чи покарання за низьку успішність навчання [4, с. 212]. В свою чергу внутрішні мотиви у порівнянні із зовнішніми є більш результативними у навчальній діяльності, самодостатніми та позитивно впливають на розвиток особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абдуллина О.А. Личность студента в процессе формирования профессиональной подготовки / О.А. Абдуллина // Высшее образование России. – М., 1993. – С 33-54.
2. Белкин А.С. Основы возрастной педагогики: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А.С. Белкин. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 192 с.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – С.-Пб.- Питер, 2000. – 508 с.
4. Леонт'єв А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонт'єв. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.Р. Крупник

ВПЛИВ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР НА ПІЗНАВАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито результати дослідження особливостей використання комп'ютерних ігор у навчанні дітей середнього шкільного віку. Та яким чином комп'ютерні ігри впливають на пізнавальну діяльність дітей середнього шкільного віку.

Ключові слова: комп'ютерні ігри, мультимедійні технології, пізнавальна активність, формування особистості.

The article reveals the results of the study of the features of the use of computer games for children of secondary school age. And how computer games affect the cognitive activity of children of secondary school age.

Key words: computer games, multimedia technologies, cognitive activity, personality formation.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день практично кожна родина має персональний комп'ютер та інтернет. Перед педагогами та перед батьками постає проблема надмірного захоплення школярами комп'ютерними іграми. Актуальність дослідження полягає у тому, щоб виявити яким чином застосування комп'ютерних ігор впливає на пізнавальну діяльність дітей середнього шкільного віку та висвітлити позитивні і негативні моменти впливу комп'ютерних ігор на пізнавальну активність дітей.

Мета статті – проаналізувати вплив комп'ютерних ігор на пізнавальну діяльність дітей середнього шкільного віку.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням ефективності використання мультимедіа-технологій в навчальному процесі займаються Т. Баджет, Т. Воген, Д. Джонасен, М. Кирмайер, У. Рош, К. Сандлер [1; 2; 5]. Дослідники зазначають, що засоби мультимедіа традиційно використовуються як інформаційні системи для створення конструкторських навчальних середовищ. Ті ж самі аспекти використання мультимедіа-технологій в навчальному процесі відзначають і українські вчені О.Ю. Чекстере, С.Д.Максименко, М.Л. Смульсон [5].

Багато вчених Ю.М. Горвиць, Є.В. Зваригіна, Г.М. Клейман, О.І. Кореганова, Л. Марголіс, С.Л. Новосолова, В.В. Рубцов, Л.Д. Чайнова, О.К. Тихомиров акцентують увагу на позитивному впливі інформатизації навчальної діяльності на розвиток дітей, вказуючи, що персональний комп'ютер має широкі можливості для розвитку логічного і творчого мислення дитини. Однак сам процес формування мислення учнів при комп'ютеризованому навчанні на сучасному етапі розвитку вітчизняної психології залишається невивченим [1; 3; 5].

Виклад основного матеріалу. Розвиток інформаційних технологій впливає на всі сторони суспільного життя. Для сучасної системи освіти притаманна технологізація педагогічного процесу. Адже зараз спостерігається впровадження нового виду навчання – інноваційного, який є одним із сучасних засобів інтелектуального розвитку дітей. Комп'ютер уводячи дитину у певну ігрову ситуацію та надаючи дидактичну допомогу у вигляді навчального матеріалу з ілюстраціями та графіками дозволяє істотно покращити навчально-виховний процес та якісно змінити контроль за діяльністю дітей. Новизна роботи з комп'ютером сама по собі сприяє підвищенню інтересу до навчання, а можливість регулювати навчальні завдання за ступенем складності позитивно позначаються на мотивації. Використання комп'ютерів, як правило, має розвиваючу спрямованість.

У порівнянні із традиційними формами навчання ПК володіє наступними перевагами:
– виклад інформації на екрані комп'ютера в ігровій формі викликає у дітей великий інтерес;

- комп'ютер є стимулом пізнавальної активності дітей, адже містить в собі образний тип інформації, що допомагає зосередити увагу дітей середнього шкільного віку;
- ПК дозволяють працювати зі школярем враховуючи індивідуальні особливості: темп і кількість розв'язуваних ігрових навчальних завдань, що дозволяє дитині почувати себе впевнено у вирішенні поставлених перед нею задач;
- комп'ютерні ігри дозволяють моделювати такі життєві ситуації, які важко побачити в повсякденному житті (зміну пір року, перетворення лялечки в метелика, несподівані та незвичайні природні явища).
- комп'ютер дуже «милостевий» до користувачів, завжди дає час для виправлення помилок [4].

Так як ПК часто використовуються не тільки для роботи і навчання, а й для ігор, то перед користувачами та їх батьками постає питання правильного вибору комп'ютерних ігор, які будуть розвивати дитину і навчати корисним навичкам.

Під "комп'ютерними іграми" мається на увазі широкий спектр програм і технічних пристроїв, на які вони інстальовані. Вплив комп'ютерних ігор на людину має такі важливі параметри, які знаходяться у змісті комп'ютерної гри, у її складності, що має здатність розвивати когнітивні і моторні навички, яких вимагає ігрова діяльність. Навіть початківцю зрозуміло, що звичайні комп'ютерні копії традиційних карткових ігор або лото чинять зовсім інший психологічний вплив, ніж ігри, що симулюють реальну ситуацію (політ на літаку, подорож по невідомій країні тощо). Тому надзвичайно важливим є питання жанрової класифікації ігор.

Створення правильної класифікації комп'ютерних ігор з описанням їх психологічного змісту може наблизити нас до розуміння механізмів впливу конкретної гри на користувачів [2, с. 237].

Основні жанри комп'ютерних ігор можна умовно розділити на декілька – рольові і нерольові, однак у кожному з них існують свої різновиди. Варто зауважити, що ігри одного жанру можуть мати між собою багато спільного, а також можна зустріти в одній грі одразу кілька жанрів.

Комп'ютерні ігри допомагають розрядитися, напружити мозок, вирішити чергову задачу, задіяти увагу і увагу та загалом розбудити пізнавальну активність. Але разом з користю комп'ютерні ігри мають і негативні наслідки. Комп'ютерні ігри – яскравий приклад того, що повинен зберігатися принцип золотієї середини, тому що цей вид захоплення здатен викликати психологічну залежність. Особливу небезпеку складають саме діти середнього шкільного віку, у яких психіка ще не зміцніла. Різний вплив комп'ютерних ігор на психіку індивіда пояснюється використанням спеціальними прийомів, якими часто користуються розробники ігор. Наприклад, бачення світу очима комп'ютерного героя провокує ідентифікацію з персонажем, і людина може втрачати зв'язок з реальним життям, на відміну від виду ззовні свого комп'ютерного героя, що характеризується меншим ступенем входження в роль [1, с. 18]. З метою запобігання руйнівних наслідків ігор на психіку школярів необхідно розробити анкети та провести опитування серед батьків, щоб виявити скільки часу їх дитина приділяє ПК і яким жанром ігор цікавиться найбільше. Таким чином, можна спостерігати, що ігри сприяють розвитку хорошої пам'яті, вчать планувати і будувати думки логічно.

Позитивний вплив комп'ютерних ігор також полягає у стимулюванні швидкості мислення та розвитку швидкості реакцій. Крім того комп'ютерні ігри допомагають дитині орієнтуватися в просторі. Це один із способів тренувати свої пальці, наприклад, після операції. Гра може слугувати відмінним відволікаючим маневром від хвороби. Особливо варто відзначити різного роду навчальні ігри та головоломки. Саме ці ігри допомагають дитині з цікавістю пізнавати навколишній світ в цілому і якісь речі і явища зокрема. Однак, батькам варто строго дотримуватися режиму свого чада і не дозволяти йому перебувати за комп'ютером довше покладеного часу. Але заняття за ПК варто сприймати не як основний спосіб навчання, а лише як допоміжний [1, с.48]. Будучи потужним джерелом самореалізації

дитини, ігровий комп'ютерний світ повинен бути певною мірою методично-обґрунтовано керованим або, принаймні, аналізованим, з позиції значущості для розвитку дитини як дорослими, так і підлітками. Розв'язання даної проблеми передбачає глибокий аналіз багатьох аспектів.

Отже вплив комп'ютерних ігор на пізнавальну діяльність дітей середнього шкільного віку має позитивні наслідки, адже в більшості допомагає формування у дітей середнього шкільного віку умінь та навичок самостійного володіння ПК, ознайомленням з довколишнім світом, конструювання, малювання, експериментування тощо.

Висновки. Розвиваючі комп'ютерні ігри є чудовими помічниками у засвоєнні нових знань. Вони стимулюють оволодіння новим матеріалом, забезпечують досягнення дітьми певного рівня інтелектуального розвитку, який необхідний для подальшої навчальної діяльності. В процесі гри у дитини розвиваються позитивні емоційні реакції. Водночас це сприяє корекції й розвитку психічних процесів. Заняття з використанням комп'ютерних навчальних програм, розвивальних ігор та вправ пробуджують у дітей зацікавленість і прагнення досягти поставленої мети.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранова С.В. Вредные привычки. Избавление от зависимостей – Ростов н/Д: Феникс, 2009. – 186 с.
2. 2 .Большот, Т.Ю. , Юрьева, Л.Н. Компьютерная зависимость. – Днепропетровск, 2006. – 322с.
3. Рапацевич Е.С Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост: Е.С. Рапоцевич – М, 2005. – 518 с.
4. Федоров А. В. Школьники и компьютерные игры с "экраным насилием". Педагогика. – 2005. – 336 с.
5. Чекстере О.Ю. Вплив комп'ютерних ігор на поведінку і взаємини дітей / Оксана Чекстере // Актуальні проблеми психології: Психологічна теорія і технологія навчання/ за ред С.Д.Максименка, М.Л. Смульсон. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009, – Т.8. – Вип.6 – С. 290-299.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.Р. Крупник

УДК 159.922.2

Шульга А. Д.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗМІСТОВІ ПАРАМЕТРИ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У статті проведено теоретичний аналіз мотиваційної сфери особистості, з'ясовано психологічні змістові параметри обраного феномену та обґрунтовано їх. Емпірично досліджено взаємозв'язок рівня мотивації до успіху з провідними мотивами діяльності особистості.

Ключові слова: мотив, мотивація, мотиваційна сфера, психологічні змістові параметри.

The article deals with theoretical analysis of the personality motivational sphere, the psychological content parameters of the chosen phenomenon are determined, their validity is substantiated. The relationship between the level of motivation to success and the leading motives of personality activity is empirically investigated.

Key words: motive, motivation, motivational sphere, psychological content parameters.

Постановка проблеми. Проблеми мотиваційної сфери особистості складають коло наукових інтересів величезної кількості вчених, як вітчизняних, так і зарубіжних. Мотивація є стрижневою складовою мотиваційної сфери особистості, складним психологічним утворенням, що не може існувати без діяльності людини, оскільки саме в діяльності можна збагнути глибину і сутність цього психологічного утворення. Психологічні змістові параметри мотиваційної сфери особистості почали вивчатися порівняно недавно. Термінологічно та змістово, виявлено багато тлумачень такого розуміння. У розглянутих джерелах, психологічні змістові параметри розглядаються як структурні складові мотивації і є складним багатоаспектним явищем, саме це і спричиняє поліаспектність наповнення категорійно-понятійного змісту досліджуваного феномену та неоднозначну визначеність у системі психологічних понять. Здебільшого дослідники базуються на постулатах відомих концепцій, головним чином у вимірах професійної діяльності особистості [2; 3].

Безумовно теоретико-методологічні основи мотивації особистості знаходять своє відображення в працях: О. Бодальова, Г. Костюка, О. Леонтьєва, К. Платонова, С. Рубінштейна, Х. Хекхаузена та ін.

Однак, на наш погляд, ретроспективний аналіз теорій мотиваційної сфери особистості потребує скрупульозного дослідження у військовій професійно-службовій діяльності. Саме тут ми хочемо знайти відповіді на актуальні запитання, які допоможуть краще зрозуміти сутність цього психологічного феномена. Аналіз наукової літератури дав можливість підсумувати наявні знання про досліджуване нами явище і побудувати план емпіричного дослідження [1–4].

Мета емпіричного дослідження психологічних змістових параметрів мотиваційної сфери особистості полягала у визначенні низки параметрів, які об'єднані у три вибірки, а саме військовослужбовці, працівники аптек та студенти. У дослідженні взяли участь особи віком від 18 до 55 років, з різним соціальним та сімейним становищем. Загальна кількість досліджуваних – 136 осіб (85 досліджуваних чоловічої статі, що склало 62,50% і 51 досліджуваний жіночої статі, що становить 37,50 %).

Результати дослідження. Першу вибірку склали військовослужбовці Збройних Сил України, які несуть службу на базі військової частини А1604, що дислокується в с. Чорнобаївка Херсонської області – загальною кількістю 45 чоловік, з них 9 жінок. Військовослужбовці мають як різні звання, від солдата до капітана, так і посади – від водія до льотчика-штурмана. Різний досвід роботи – від миротворчої діяльності до участі в антитерористичній операції на сході країни. Другу вибірку склали працівники аптек – в основному фармацевти і провізори. У даному випадку погодилися допомогти з дослідженням 32 співробітниця у білих халатах, від прибиральниці до завідуючої мережі аптек м. Херсона «Мережа Хороших Аптек», ТОВ «Фирма Хорошая». Третю вибірку становили студенти другого і третього років денної форми навчання Херсонського національного технічного університету за спеціальністю «Транспортні технології». Кількість опитуваних 64 чоловіки, з яких 52 досліджувані – чоловічої статі і 12 – жіночої.

Для дослідження психологічних змістових параметрів мотиваційної сфери особистості обрано методiku опитувальник «Рівень домагань особистості» (В. Гербачевський).

У табл. 1 показано емпіричні результати психологічних змістових параметрів мотиваційної сфери досліджуваних трьох вибірок: військовослужбовців, працівників мережі аптек і студентів ХНТУ.

**Емпіричні результати психологічних змістових параметрів
мотиваційної сфери досліджуваних**

№	Психологічні змістові параметри	Рівень	Військово-службовці n=45		Працівники мережі аптек n=32		Студенти ХНТУ n=64	
			n	%	n	%	n	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Внутрішній мотив	високий	10	7,35	4	2,94	11	8,09
		середній	30	22,06	20	14,71	36	24,47
		низький	5	3,68	8	5,88	18	13,24
2.	Пізнавальний мотив	високий	1	0,74	2	1,47	4	2,94
		середній	32	23,53	20	14,71	25	18,38
		низький	12	8,82	10	7,35	35	25,74
3.	Мотив уникнення	високий	5	3,68	7	5,15	11	8,09
		середній	38	27,94	22	16,18	47	34,56
		низький	2	1,47	3	2,21	6	4,41
4.	Мотив змагання	високий	5	3,68	5	3,68	21	15,44
		середній	37	27,21	23	16,91	36	24,46
		низький	3	2,21	4	2,94	7	5,15
5.	Мотив діяльності змін	високий	3	2,21	8	5,88	22	16,18
		середній	36	24,46	18	13,24	32	23,53
		низький	6	4,41	6	4,41	10	7,35
6.	Мотив самоповаги	високий	2	1,47	2	1,47	3	2,21
		середній	28	20,59	18	13,24	36	24,46
		низький	15	11,03	12	8,82	25	18,38
7.	Значущість результатів	високий	21	15,44	13	9,56	23	16,91
		середній	23	16,91	17	12,50	37	27,21
		низький	1	0,74	2	1,47	4	2,94
8.	Складність завдання	високий	20	14,71	10	7,35	24	17,65
		середній	24	17,65	20	14,71	36	24,46
		низький	1	0,74	2	1,47	4	2,94
9.	Вольове зусилля	високий	10	7,35	7	5,15	11	8,09
		середній	32	23,53	20	14,71	43	31,62
		низький	3	2,21	5	3,68	10	7,35
10.	Оцінка досягнутих результатів рівня	високий	3	2,21	1	0,74	4	2,94
		середній	34	25,00	21	15,44	36	24,46
		низький	8	5,88	10	7,35	24	17,65
11.	Оцінка свого потенціалу	високий	3	2,21	2	1,47	4	2,94
		середній	32	23,53	17	12,50	41	30,15
		низький	10	7,35	13	9,56	19	13,97
12.	Намічений мобілізації зусиль рівень	високий	4	2,94	2	1,47	4	2,94
		середній	33	24,26	18	13,24	40	29,41
		низький	8	5,88	12	8,82	20	14,71
13.	Очікуваний результатів рівень	високий	4	2,94	2	1,47	4	2,94
		середній	33	24,26	20	14,71	47	34,56
		низький	8	5,88	10	7,35	13	9,56

1	2	3	4	5	6	7	8	9
14.	Закономірність результатів	високий	3	2,21	1	0,74	3	2,21
		середній	34	25,00	21	15,44	48	35,29
		низький	8	5,88	10	7,35	13	9,56
15.	Ініціативність	високий	4	2,94	5	3,68	7	5,15
		середній	34	25,00	22	16,18	49	36,03
		низький	7	5,15	5	3,68	8	5,88

Аналізуючи емпіричні дані, зазначаємо, що високі значення високих рівнів психологічних змістових параметрів мотиваційної сфери військовослужбовців порівняно з працівниками мережі аптек і студентами ХНТУ спостерігаємо у таких психологічних змістових параметрах: внутрішній мотив (n=10; 7,35%), мотив самоповаги (n=2; 1,47%), значущість результатів (n=21; 15,44%), складність завдання (n=20; 14,71%), вольове зусилля (n=10; 7,35%), оцінка рівня досягнутих результатів (n=3; 2,21%), оцінка свого потенціалу (n=3; 2,21%), намічений рівень мобілізації зусиль (n=; 2,94%), очікуваний рівень результатів (n=3; 2,21%) і закономірність результатів (n=4; 2,94%). Вищі показники у військовослужбовців у параметрі внутрішній мотив пояснюємо сформованими внутрішніми регулятивними механізмами щодо професійного вибору. Мотив самоповаги є особистісною детермінантою відображення власного «Я». Параметри значущості результатів є вагомими в контексті виконуваних завдань і участю практично всіх учасників вибірки у військових подіях на сході України в антитерористичній операції. Складність завдання і вольове зусилля очевидно також причинно зумовлені особливостями військово-професійної діяльності, чого не можна сказати про студентську вибірку. Оцінка рівня досягнутих результатів є дещо вищою, оскільки складні завдання і екстремальні ситуації спонукають до підвищеного рівня готовності.

Ми взяли для порівняння саме такі три вибірки, оскільки прагнули показати різні сфери діяльності, врахувавши, що всі ці учасники на випадок військових дій є військовозобов'язані, а саме працівники мережі аптек – медичні працівники, а студенти – призовники на військову службу. Такі вибірки викликали певний науковий інтерес у плані психологічної готовності. Продовжуючи інтерпретацію, зазначимо, що у військовослужбовців найнижчі результати параметрів пізнавального мотиву (n=1; 0,74%), мотиву змагання (n=5; 3,68%) та ініціативності (n=4; 2,94%). Пояснення вбачаємо у тому, що у фармацевтів, провізорів та й студентів безумовно психологічний змістовий параметр пізнавального мотиву вищий за рахунок змістових особливостей їхньої діяльності, мотив змагання не є превалюючим у військовослужбовців, оскільки важливе не змагання, а чіткість і своєчасність виконання наказів, розпоряджень командно-офіцерського складу, що й можливо позначається на ініціативності, яка також має не найвищі значення.

Висновки. З'ясовано, що високі значення високих рівнів психологічних змістових параметрів мотиваційної сфери військовослужбовців порівняно з працівниками мережі аптек і студентами ХНТУ у таких психологічних змістових параметрах: внутрішній мотив (n=10; 7,35%), мотив самоповаги (n=2; 1,47%), значущість результатів (n=21; 15,44%), складність завдання (n=20; 14,71%), вольове зусилля (n=10; 7,35%), оцінка рівня досягнутих результатів (n=3; 2,21%), оцінка свого потенціалу (n=3; 2,21%), намічений рівень мобілізації зусиль (n=; 2,94%), очікуваний рівень результатів (n=3; 2,21%) і закономірність результатів (n=4; 2,94%) є: сформованістю внутрішніх регулятивних механізмів щодо професійного вибору; особистісною детермінантою відображення власного «Я». Параметри значущості результатів є вагомими в контексті виконуваних завдань і участю практично всіх учасників вибірки у військових подіях на сході України в антитерористичній операції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – С.-Пб.: Питер, 2008. – 512 с.

2. Попович І. С. Оптимізація розвитку соціально-психологічних очікувань у студентській групі : навч.-метод. посіб. / І. С. Попович. – Херсон : ВАТ «ХМД», 2013. – 204 с.
3. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості : монографія / І. С. Попович. – Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. – 504 с.
4. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: учеб. пособ. / Х. Хекхаузен. – 2 изд. – С.-Пб.: «Питер», 2003. – 860 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І. С. Попович

УДК 801.675.2

Яковенко Б.А.

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ

У статті розглядається сутність психологічних факторів які є складовими або впливають на професійну мотивацію. Подається характеристика психологічних факторів професійної мотивації.

Ключові слова: професійна мотивація, потреба, задоволення працею, професійний інтерес.

The article examines the essence of psychological factors that are component or affect professional motivation. Characteristic is given of psychological factors of professional motivation is given.

Key words: professional motivation, need, satisfaction with labor, professional interest.

Поняття професійної мотивації включає в себе велику кількість дефініцій. Широке коло вчених що займались вивченням професійної мотивації серед яких Д. Мак – Клелланд, Ф. Герцберг, К. Альдерфер, А. Маслоу, М. Х. Мескон, Генрі Мюррей, Дж. Стейсі, Л. Портер, Е. Лоулер, А.Ф. Лазурский, С.Л. Франк. Мали своє уявлення про сутність професійної мотивації. Узагальнюючи різні підходи до вивчення його питання можна виокремити що, мотиви праці – це суб'єктивний образ предмета потреби, що спонукає людину до трудової діяльності, що реалізує потребу. Трудова діяльність реалізує зазвичай не одну потребу (і мотив), а кілька, тобто вона може бути полі мотивована що, свідчить по ширину поняття професійної мотивації. Мотиви трудової діяльності (як і будь-якої іншої) представлені в свідомості суб'єкта праці в такій формі, яка включає когнітивні й афективні компоненти. Мотиви можуть бути в різній мірі усвідомленими, можуть існувати в усній і (або) образній формі. Зв'язок між мотивом і потребою може бути не цілком адекватним.

Мотиви трудової діяльності (як і будь-якої іншої) представлені в свідомості суб'єкта праці в такій формі, яка включає когнітивні й афективні компоненти. Мотиви (як психічні утворення) можуть бути в різній мірі усвідомленими, можуть існувати в вербалізованій і (або) образній формі. Зв'язок між мотивом і потребою може бути не цілком адекватним, спотвореним. Соціальний вплив на мотиви особистості (його суб'єктивні емоційні і словесно виражені оцінки реальності, пояснювальні схеми, способи саморозуміння) – шлях до формування нових (нерідко псевдопотреб), спосіб впливу на діяльність людини і її продукт [4, с. 56].

У своїх працях А. Маслоу дає характеристику потребі – це стан людини якій щось необхідно для її життєдіяльності, джерело активної поведінки людини. Потреби не можуть бути задоволені раз і назавжди, вони задовольняються на відносно короткий час, після чого напруженість потреби знову зростає і вимагає реалізації. Людина як соціальна істота володіє не тільки біологічно необхідними, але і квазіпотребами – потребами, сформованими нормами і традиціями суспільного життя. При цьому ряд квазіпотреб може бути без шкоди для існування, заміщений чимось іншим або проігнорований (переосмислений) [3, с. 87].

На професійну мотивацію особистості впливають її різноманітні психологічні фактори до яких можна віднести різного роду психологічні характеристики такі наприклад: цілеспрямованість, впевненість у собі, вміння використовувати внутрішні та зовнішні ресурси, задоволеність працею (як суб'єктивна оцінка власної успішності у роботі) та інші.

Задоволеність працею – можливість для працівника систематично задовольняти свої основні потреби, пов'язані з трудовою діяльністю. Людина, задоволений працею, зазвичай відрізняється позитивним емоційним ставленням до виконуваної роботи [2, с. 90].

Професійні інтереси – у вузькому сенсі відображає емоційну схильність людини до освоєння нових видів знання, пов'язаного з професією; в широкому сенсі термін «інтереси» тотожний терміну «мотиви». Професійні схильності характеризують емоційну схильність людини до певних видів занять, діяльностей, пов'язаних з професією [1].

Сенс конкретної праці для особистості визначається сукупністю обставин. До них відносяться система цінностей людини, засвоєна в дитинстві (або що склалася в попередній період життя і актуальна в даний момент), місце в житті людини праці (як способу бути корисним людям і як соціально прийнятному способу існування), а також сама трудова діяльність, її предметне і функціональне зміст, засоби, умови, її продукт.

Професійна мотивація зумовлює успішну реалізацію людини у сучасному суспільстві, не тільки в професійному аспекті. Вона забезпечує успішне задоволення потреб третього, четвертого та п'ятого порядку за Маслоу, а саме: самоповаги, досягнення поваги іншими, само актуалізація, належність до групи.

Тому необхідно розуміти та вивчати які психологічні фактори характеризують таку рушійну силу особистості як професійна мотивація.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ільясов Ф. Н. Методологія ресурсного підходу до аналізу трудових мотивів і установок / Ільясов Ф. Н – С.-Пб.: 2013, № 5.
2. Леонтьев А. Н. Діяльність. Свідомість. Особистість. – М.: Сенс, Академія, 2005. – 352 с.
3. Маслоу А. Г. Мотивація і особистість. – С.-Пб.: Євразія, 1999. – 478 с.
4. Пряхников Н.С. Мотивація трудової діяльності. – М.: 2008.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.М. Одінцева

УДК 159.9

Яковлева О.В.

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У МОЛОДІ З КІБЕРЗАЛЕЖНІСТЮ

В статті обґрунтовано безпосередній вплив деструктивних механізмів психологічного захисту на формування кіберзалежності (інтернет-адикції).

Ключові слова: психологічні захисти, кіберзалежність, інформаційна залежність, ігрова залежність, адикція, деструктивні механізми психологічного захисту.

The article substantiates the direct influence of destructive mechanisms of psychological protection on the formation of cyber-dependence (Internet addiction).

Key words: defense mechanism, cyber-dependen , information dependency, gambling addicti, addiction, destruction defense mechanism.

Проблеми сучасного суспільства з його стрімким технологічним розвитком спричиняють виникнення нових проблем у особистісному та психологічному розвитку людини. Актуальність проблеми дослідження системи психологічного захисту людини

зумовлена, у першу чергу, тим, що інформаційне перенавантаження та стрімке прискорення темпу життя стали потужними стресуючими факторами для психіки. Відомо, що відсоток психічних порушень у статистиці загальної захворюваності людей постійно зростає. До причин таких порушень можна віднести також деструкції в системі психологічного захисту та кіберзалежність (інтернет-адикції).

Деякі психічні явища, до яких належить і система психологічного захисту особистості, потребують нового дослідження та інтерпретації. Проблема адаптаційних механізмів психіки, призначенням яких є захист внутрішнього світу людини від негативних впливів і наслідків травмуючих життєвих ситуацій, вперше була розглянута в працях засновника психоаналізу Зигмунда Фрейда. В подальшому до проблеми вивчення психологічного захисту звертались дослідники різних психологічних напрямків (А. Фрейд, Ф. Перлз, К. Роджерс, Р. Лазарус, В. Райх, Р. Плутчик та інші).

Поняття «психологічний захист» трактується в наукових джерелах як система регуляторних механізмів у психіці, які направлені на усунення або зведення до мінімуму негативних, травмуючих особистість переживань, що пов'язані з внутрішніми чи зовнішніми конфліктами, станами тривоги, дискомфорту [5]. Функцією психологічного захисту є зниження емоційного напруження і запобігання дезорганізації поведінки, свідомості і психіки в цілому. Незважаючи на те, що механізми психологічного захисту вивчаються досить давно й до сьогодні не існує їх єдиної загальної класифікації.

Р. Плутчик виділяє 8 базових захистів, на основі яких він створив так звану тривимірну модель емоцій (тест Life Style Index, LSI). В монографії Анни Фрейд описано 15 механізмів захисту. Дж. Коулмен пропонує список з 18 захисних механізмів. В наукових публікаціях зустрічаються авторські варіанти класифікації механізмів психологічного захисту. Проблемою класифікації механізмів психологічного захисту займались: Р. Плутчик, Р. Лазарус, В. М. Мельников, Є. Л. Доценко, Л.Ю.Субботіна [4].

Проблема досліджень системи психологічних захистів людини особливо гостро постає при вивченні, діагностиці та терапії різного роду залежностей, адикцій. Адикція у психології – це залежність від певних факторів. Спочатку під цим поняттям малися на увазі тільки виключно хімічні залежності від алкоголю, медикаментозних препаратів або наркотиків, однак зараз цей список залежностей значно розширився [1].

Кіберзалежність (інтернет-адикція) виникає з різних причин і може виявлятися в різних формах.

Залежність від віртуального спілкування пов'язана з відсутністю соціальних та комунікативних навичок у людини. Кіберзалежні люди намагаються соціалізуватись за рахунок нових знайомств в інтернет-просторі, який стає для них реальним світом. Причиною виникнення кіберзалежності є неможливість самовираження та самореалізації у реальному житті. Людина, нездатна відстоювати власну точку зору, відчуває страх перед публічними виступами, боїться оцінки реального суспільства, загалом невпевнена в собі, в мережі може бути собою, не боїться оцінки і нерозуміння. Таким чином, використовуючи різні механізми психологічного захисту людина позбавляється фрустрації, травмуючих наслідків внутрішніх особистісних та міжособистісних конфліктів.

Інформаційна кіберзалежність (онлайн серфінг), неконтрольована потреба в постійному надходженні інформації, змушує людину постійно «подорожувати» мережею. Нав'язливий веб-серфінг – це невпорядкований постійний пошук інформації, позбавлений будь-якого сенсу і мети. Такий процес призводить до інформаційного перенавантаження, втрати продуктивності.

Наступний вид кіберзалежності – ігрова залежність. Людина з таким порушенням не може відірватись від онлайн гри, в якій ідентифікуючи себе повністю з ігровим персонажем, проживає ціле віртуальне життя [2].

У кіберзалежних людей руйнуються реальні соціальні зв'язки і контакти, так як в комп'ютерній грі людина відчуває себе самодостатньою і не потребує реальної дружньої підтримки. Така ситуація може призвести до патологічної самоізоляції.

Симптомами, що вказують на формування кіберзалежності є: компульсивна інтернет-навігація по сайтах, безцільний пошук нової інформації, що дає нові відчуття інформаційного насичення, захоплення онлайн-іграми, які заміщають реальність. Така ігromанія характеризується нав'язливою непереборною потребою продовжувати гру. При цьому руйнуються соціальні зв'язки, людина може повністю втратити соціальну орієнтацію в реальному світі. Віртуальне спілкування – чати форуми, які часто об'єднують людей з проблемами (неврози, соціальні, психічні розлади) повністю замінює реальне спілкування з його рольовою різноманітністю. У людей з кіберзалежністю виникають специфічні розлади настрою, які проявляються при «тролінгу» в соціальних мережах з нав'язливою перевіркою «лайків», «постів». Самооцінка таких людей повністю залежить від віртуальних оцінок. Під впливом кіберзалежності звужується коло спілкування та інтересів, втрачається інтерес до реального життя, порушуються когнітивні функції (увага, сприйняття) [2].

Деструкції в системі психологічного захисту призводять до асоціальної адиктивної поведінки та повної руйнації особистості. Вивчення особливостей психологічного захисту людей, що мають кіберзалежність, важливе для розробки ефективних терапевтичних програм.

З кінця 1990 – х років ведуться наукові дослідження щодо розробки ефективних методів терапії кіберзалежних. Метою такої психотерапії є усунення внутрішнього конфлікту, в основі якого лежать деструкції психологічного захисту [3].

Отже, формування кіберзалежності у молоді безпосередньо пов'язане з деструкціями в системі психологічних захистів. Дослідження факторів, що призводять до таких деструкцій та форм їх виявлення є необхідною умовою створення ефективних терапевтичних методів у подоланні кіберзалежності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боголюбська А. Залежності та шляхи їх подолання / А. Боголюбська // Психолог. – 2007. – № 41. – С. 25-28.
2. Ільницька Л. А. Психологічні особливості особистості Інтернет-залежних юнаків / Л. А. Ільницька // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2008. – № 5. – С. 124–137.
3. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічний аспект адиктивної поведінки підлітків та молоді / Н. Ю. Максимова, С. В. Толстоухова. – К. : 2000. – 200 с.
4. Романова Е.С., Гребенников Л.Р. Механизмы психологической защиты: Генезис, Функционирование, Диагностика. г. Мытищи, Издательство «Талант», 1996 .
5. Тігаренко Д.С. Захисні механізми психіки людини / Д. С. Тігаренко // Проблеми екстремальної та кризової психології – Вип. 6. – Харків, 2009. – С. 181 – 190.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н.О. Головка

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МЕТОДИКА РОЗКРИТТЯ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Статтю присвячено вивченню особливостей однієї зі змістових ліній курсу інформатики в 2-4 класах – «комунікаційні технології». Увага зосереджена на аналізі завдань змістової лінії, висвітленні можливостей мереж для формування інформатичної компетентності учнів початкових класів, зокрема засобами веб-квестів.

Ключові слова: Інтернет, спілкування, веб-квест.

The article is devoted to the study of the features of one of the content lines of the course of computer science in 2-4 classes – "communication technologies". Attention is focused on the analysis of the content lines, the coverage of networking opportunities for the formation of the informational competence of elementary school students, in particular, through web quest means.

Key words: Internet, communication, web quest.

Вивчення пропедевтичного курсу «Інформатика» сприяє формуванню і розвитку у молодших школярів ключових компетентностей, серед яких ми виділяємо інформаційно-комунікаційну (опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях) та навчання впродовж життя, що передбачає опанування вміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі [1].

Саме ці компетентності є базовими для успішного опанування інформаційно-комунікаційними засобами, для формування цифрової грамотності учнів. Особлива увага звертається на формування комунікаційних навичок, що виражаються у вміннях співпрацювати та спілкуватися в захищених мережевих спільнотах, використовувати цифрові пристрої, технології для доступу до інформації, співпраці та спілкування.

На початковому етапі програмою передбачається ознайомлення учнів з різноманітним засобів інформаційно-комунікаційних технологій для сприймання, створення, опрацювання та обміну інформацією.

Завданням змістової лінії «Комунікаційні технології» є початкове ознайомлення учнів з поняттям комп'ютерної мережі (локальної і глобальної) та можливими напрямками їх використання в житті людини [3]. Основну увагу при реалізації цієї змістової лінії приділено набуттю учнями початкових практичних навичок використання глобальної мережі Інтернет для пошуку необхідних текстових даних і зображень, їх перегляду і збереження, виконання інтерактивних завдань он-лайн в підтримку навчальних предметів, електронного листування при дотриманні вимог безпечної роботи дітей в Інтернеті [5, с. 50].

З пошуком даних в Інтернеті пропонується знайомити учнів на прикладі пошуку графічних зображень та наступного їх збереження з метою подальшого їх опрацювання за допомогою графічного редактора та редактора комп'ютерних презентацій. Пошук текстових повідомлень доцільно використовувати для ознайомлення з їх змістом, а також для копіювання фрагментів тексту у презентації та текстові документи. Важливо щоб учні зрозуміли на інтуїтивному рівні головні особливості роботи з інформаційними джерелами та почали використовувати відповідні навички та знання при вивченні інших навчальних предметів. І навпаки, необхідно підбирати зміст прикладів та вправ, що використовуватимуться на уроках курсу «Інформатика», який відображатиме зміст навчання учнів з математики, мов та інших навчальних предметів. Важливим є задоволення пізнавальних інтересів учнів, підтримка їх творчої ініціативи та прагнення до освоєння нових

комунікаційних технологій, що створюватиме відчуття доступності в постійному удосконаленні своїх компетентностей.

Типова освітня програма початкової школи виділяє змістову лінію – “Комунікація та співпраця”, що включає в себе: ознайомлення із доступними для дитини засобами цифрової та безпосередньої комунікації для гри, спілкування, навчання, отримання нової інформації; використання безпечного онлайн-ового чи офлайн-ового середовища для цього. В умовах роботи у групі учні мають навчитися окреслювати цілі індивідуальної та групової діяльності, розподіляти ролі в межах групи, оцінювати здобутий результат, аналізувати помилки та усувати їх, доброзичливо взаємодіяти безпосередньо та в мережах.

Відповідно до цього ефективним засобом навчання інформатики є веб-квест. Веб-квест (webquest) в педагогіці – проблемне завдання з елементами ролівої гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету [2, с. 75].

Цей метод дозволяє реалізувати пошук та використання школярами навчальної інформації, значимої з точки зору цілей навчання, проектно-дослідницької діяльності учнів, заснованої на взаємодії з ресурсами мережі Інтернет, використання комунікаційних компонентів таких ресурсів для навчального спілкування учнів із вчителем.

Веб-квести представляють собою міні-проекти, засновані на пошуку інформації в Інтернеті. Це конструктивний підхід до навчання. Учень не тільки збирає, систематизує інформацію, отриману з Інтернету, але і направляє свою діяльність на поставлене перед ним завдання, часто пов'язане з їх майбутньою професією. Розробка веб-квестів ведеться на основі технології проектного навчання, метою якого є практичне закріплення отриманих теоретичних знань практично по всіх циклах дисциплін, залучення учнів до дослідницької, проектної діяльності.

Вперше термін «веб-квест» (WebQuest) був запропонований професором освітніх технологій Університету Сан-Дієго (США) Берні Доджем і Томом Марчем [2, с. 74] в 1995 році при розробці інноваційних програм Інтернету для інтеграції в освітній процес. Автор виділяє три принципи класифікації веб-квестів: за тривалості виконання (короткострокові і довгострокові), за предметним змістом (монопроекти і міжпредметні веб-квести). На порталі веб-квестів Університету Сан Дієго розміщені методичні рекомендації, численні приклади і шаблони, що допомагають викладачам самостійно створити веб-квест. Швидкими темпами нова технологія завоювала популярність як серед американських, так і європейських педагогів.

Метою використання веб-технології є спонукання учнів до пошуку нової інформації, розширення, поглиблення, інтеграції знань, отриманих з інформаційних джерел. Для досягнення цієї мети вчителю необхідно виконати ряд завдань:

- ознайомитися з основами технології веб-квесту;
- опробувати прийоми даної технології на уроках;
- розвивати навички інформаційної діяльності учнів;
- формувати позитивне емоційне ставлення до процесу пізнання;
- підвищувати мотивацію навчання учнів, якість засвоєння знань з предмета, що вивчається.

Завдяки конструктивному підходу до навчання, учні не лише зможуть добирати й упорядковувати інформацію, отриману з інтернет джерел, а також скеровувати свою діяльність на вирішення проблемного питання.

У початковій школі веб-квести, як правило, мають короткостроковий характер. Даний факт обумовлений психологічними особливостями молодших школярів. При виконанні квесту учень навчається формулювати проблему, планувати свою діяльність, розвивати критичне мислення, вирішувати складні проблеми, самостійно приймати рішення, брати на себе відповідальність за прийняті рішення.

Будь-яка діяльність обумовлена двостороннім процесом: діяльність вчителя і діяльність учнів. Учитель, приступаючи до створення квест-уроку готує цікавий вступ, формулює цікаве завдання, складає план роботи і список інформаційних ресурсів. Учень

вибирає роль, визначає план пошуку ресурсів, досліджує інформаційні ресурси, готує звіт. Квест-уроки сприяють формуванню в учнів інформаційних компетенцій, знань і умінь, що сприяють інформаційній діяльності, виховують самоповагу і емоційно-позитивне ставлення до самого себе, цілеспрямованість і наполегливість у досягненні цілей.

Веб-квест є комплексним завданням, тому оцінка його виконання повинна ґрунтуватися на кількох критеріях, орієнтованих на тип проблемного завдання і форму представлення результату. Досвід показує, що найсуворішими суддями робіт є самі учні. Тут важливо в заключному етапі, коли проводиться публічне представлення виконаних робіт, організувати конструктивне обговорення. Відкрите оцінювання власної роботи і роботи інших учнів дозволяє вчитися бути коректними у висловленні зауважень, визначати найбільш цікаві знахідки в виконанні завдання, формулювати власні критерії оцінювання.

В наш час даний метод навчання особливо актуальний, оскільки доступ учнів до інформаційних ресурсів мережі Інтернет забезпечить школярів основним і додатковим навчальним матеріалом, необхідним для навчання в школі, виконання завдань вчителя, самостійного навчання і організації дозвілля.

Зазначимо, що перед вчителем стоїть завдання окрім формування в учнів знань та умінь активного використання можливостей глобальної мережі, ще й формування їх світогляду. Тому, паралельно з висвітленням питань, пов'язаних з технічним удосконаленням засобів комунікації, першочерговими залишаються питання етично-морального виховання учнів. Йдеться про традиційні засоби навчання і виховання, які лише доповнюються можливостями інформаційно-комунікаційних технологій [4].

Таким чином, основну увагу при реалізації змістової лінії «Комунікаційні технології» приділено набуттю учнями початкових практичних навичок використання глобальної мережі Інтернет для пошуку необхідних текстових даних і зображень, їх перегляду і збереження, виконання інтерактивних завдань он-лайн в підтримку навчальних предметів, електронного листування при дотриманні вимог безпечної роботи дітей в Інтернеті. Ефективним засобом навчання в Інтернеті є веб-квести – міні-проекти, засновані на пошуку інформації в Інтернеті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт початкової освіти. [Електронний ресурс]. Доступ до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
2. Евдокимов Ю. К. Дистанционные и виртуальные информационные технологии в современном школьном образовании / Ю. К. Евдокимов, А. Ш. Салахова, А. Ю. Кирсанов // Школьные технологии. – 2010. – № 5. – С. 71-78.
3. Навчальні програми для 1-4 класів.[Електронний ресурс]. Доступ до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
4. Саган О. В. Методика навчання інформатики в початкових класах // Інформатика в школі. – № 8 (104) серпень 2017 р. – 112 с.
5. Український педагогічний журнал.-К.: Інститут педагогіки НАПН України, 2017. – С. 48-57.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Саган

ІНТЕЛЕКТУЛЬНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

У статті порушується проблема інтелектуального розвитку молодших школярів засобами навчальної дисципліни «Інформатика». Пропонується включення у зміст інформатичної підготовки системи вправ на формування понять, які сприяють інтелектуальному розвитку учнів.

Ключові слова: інтелект, розвиток, інформатика, поняття.

The article addresses the problem of intellectual development of junior pupils by means of the discipline "Computer science". It is proposed to include in the content of the computer training of the system of exercises on the formation of concepts that contribute to the intellectual development of students.

Key words: intelligence, development, computer science, concepts.

Розвиток сучасного світового співтовариства характеризується такими технологіями виробництва, управляти якими зможе тільки високоінтелектуальна особистість, яка прагне до самопізнання, самовдосконалення, самореалізації. Тому на систему шкільної освіти покладається відповідальність за організацію навчального процесу, що забезпечує інтелектуальний розвиток учня, що створює умови, простір вибору для прояву індивідуальних особливостей кожного (Л.І. Боженкова, В.В. Серіков, Л.М. Фрідман, І.С. Якиманська).

Проблема інтелектуального розвитку школярів в процесі навчання стала провідною у психолого-педагогічних теоріях Л.В.Занкова, В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна, згідно з якими цей розвиток повинен здійснюватися на будь-яких предметах, стати спеціальною метою, спиратися на досягнення сучасної науки, мати технологічну основу. Як вказує М.А.Холодна, «... необхідним є створення умов для вдосконалення інтелектуальних можливостей кожної дитини за рахунок збагачення її розумового досвіду на основі індивідуалізації навчального процесу та позашкільної діяльності»[4, с. 123].

Специфічні риси інформатики як науки і як навчального предмета визначають її особливі можливості в процесі розвитку особистості. У роботах С.А. Бешенкова, А.А. Кузнецова, М.П. Лапчика, І.В. Роберт вказується, що більшість вмій та навичок, що формуються при її вивченні, носять в сучасних умовах загальнонавчальний, загальноінтелектуальний характер.

Проведений аналіз навчально-методичної літератури свідчить, що на сьогоднішній день вищевказана проблема, дійсно, є актуальною, однак питання інтелектуального розвитку при навчанні інформатики, як правило, розглядаються на міжпредметному матеріалі або на побутових прикладах. Але даний підхід є занадто вузьким, тому що не розкриває всіх можливостей інформатики.

Адже освоєння даної дисципліни передбачає не тільки формування основних прийомів розумової діяльності (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, обмеження), але і дозволяє проводити навчання швидкими темпами на високому рівні труднощів, в тому числі із застосуванням ІКТ; здійснювати перехід від реальних об'єктів до їх моделей (абстракція); демонструвати і моделювати реальні процеси, розвиваючи творчі здібності, фантазію, уяву.

Молодший шкільний вік містить в собі значний потенціал розумового розвитку дітей. Комплексний розвиток дитячого інтелекту в молодшому шкільному віці йде в декількох різних напрямках:

- засвоєння і активне використання мови як засобу мислення (розвиток в цьому напрямку йде успішно, якщо дитину навчають вести міркування вголос, словами відтворювати хід думки і називати отриманий результат);
- з'єднання і взаємозбагачення всіх видів мислення: наочно-дієвого, наочно-образного і словесно-логічного (для успішного розвитку дітей необхідно використовувати такі завдання, які вимагають для вирішення одночасно і розвинених практичних дій, і вміння оперувати образами, і здатності користуватися поняттями, вести міркування на рівні логічних абстракцій);
- розвиток в інтелектуальному процесі двох фаз: підготовчої та виконавчої (на підготовчій фазі рішення задачі здійснюється аналіз її умов і розробляється план, а на виконавчій фазі цей план реалізується практично; отриманий результат потім співвідноситься з умовами і проблемою);
- розвиток уміння міркувати логічно і користуватися поняттями.

Якщо будь-який з цих аспектів представлений слабо, то інтелектуальний розвиток дитини відбувається як односторонній процес. Для вирішення проблеми розвитку інтелекту у молодших школярів на уроках інформатики, на наш погляд, необхідним є постановка та реалізація таких завдань[3]:

- становлення інтелектуальної компетентності учнів через розширення понятійного досвіду особистості (знайомство з поняттями «інформація», «комп'ютер», «модель», «алгоритм» і їх роллю у формуванні сучасної картини світу);
- формування навичок інтелектуальної ініціативи і творчості, як здатності самостійно, за власним бажанням здійснювати пошук, обробку, зберігання інформації, в тому числі і за допомогою сучасних комп'ютерних технологій;
- формування механізмів інтелектуальної саморегуляції через формування теоретичного мислення, через знайомство учнів з принципами формалізації, структуризації інформації;
- розвиток алгоритмічного і логічного стилів мислення з урахуванням унікальності менталітету учнів через оволодіння основними розумовими операціями, такими як аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення; формування вміння послідовно, чітко і несуперечливо викладати свої думки, представляти складну дію у вигляді послідовності простих.

Аналіз змісту навчальної програми «Інформатика» дозволяє зробити висновок про те, що процес інтелектуального розвитку гармонійно забезпечується через опанування учнями основних понять, таких як «інформація» і «інформаційні процеси», «алгоритм» і «виконавець», «модель» і «моделювання», «комп'ютер» і ін.

У процесі навчання інформатики доцільно використовувати систему завдань, спрямовану на формування понять, яку доцільно доповнити комплексами вправ, спрямованих на інтелектуальний розвиток. При цьому повинні переважати продуктивні методи навчання. Крім того, важливо використовувати ІКТ не тільки в якості об'єкта вивчення, але й як засіб навчання, в процесі формування інтелектуальних умінь молодших школярів, а також при проведенні діагностик розвитку.

Розглянемо особливості організації процесу вивчення теми «Інформація» через систему вправ, спрямованих на формування понять:

1. Наявність завдань, пов'язаних з показом практичної значущості нового поняття або з його значимістю для подальшого просування у вивченні інформатики.
2. Наявність завдань на актуалізацію знань і умінь, необхідних при формуванні даного поняття.
3. Наявність завдань на виділення істотних ознак поняття.
4. Наявність завдань на розпізнавання поняття, яке формується.
5. Наявність завдань на встановлення властивостей поняття.
6. Наявність завдань на застосування поняття.

Таким чином, реалізація на практиці вищевказаної системи завдань спрямована не тільки на формування у молодших школярів елементів інформаційної культури, а й на розвиток їх інтелекту:

- формуються наукові поняття «інформація», «інформаційні процеси»;
- учні набувають навичок виконання основних розумових операцій в процесі виконання завдань, спрямованих на обробку інформації;
- в ході виконання завдань учні повинні виконувати основні інформаційні процеси не тільки з матеріальними об'єктами, але й з абстрактними поняттями, тобто вміти переводити зовнішні дії у внутрішній уявний план;
- виконання завдань передбачає розвиток активності і гнучкості мислення;
- формуються навички саморегуляції в ході розгляду умов завдання, а також при оцінці виконаної діяльності.

Система вправ, спрямованих на інтелектуальний розвиток молодших школярів при навчанні інформатики повинна складатися з наступних комплексів: на формування понятійного мислення, на розвиток розумових операцій, інтелектуальної творчості та ініціативи, на формування навичок саморегуляції. Причому, всі вони повинні органічно включатися в систему завдань на засвоєння учнями основних понять інформатики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Методика преподавания информатики./ М.П. Лапчик, И.Г. Семакин, Е.К. Хеннер; Под общей ред. М.П. Лапчика. – М.: «Академия», 2003. – 624 с.
2. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования./ И.В. Роберт. – М.: «Школа – Пресс», 1994. – 205 с.
3. Саган О.В. Методика навчання інформатики в початкових класах/ О.В. Саган // Інформатика в школі. – № 8(104). – 2017. – 112 с.
4. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования- 2-е изд., перераб. и доп. / М.А. Холодная. – С.-Пб.: Питер, 2002. – 272 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Саган

УДК 373.2

Ах-їк К. В.

ВИМОГИ ТА УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРЕДМЕТНО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз вимог та умов організації предметно-розвивального середовища в умовах закладу дошкільної освіти та з'ясовано їх особливості.

Ключові слова: вимоги, умови, предметно-розвивальне середовище, заклад дошкільної освіти.

The article analyzes the requirements and conditions of the organization of the subject-developing environment in the conditions of the institution of preschool education and clarifies their features.

Key words: requirements, conditions, subject-development environment, institution of preschool education.

У працях В. Давидова та Л. Переверзева, В. Петровського, М. Бубера та інших науковців визначені основні вимоги до середовища, що забезпечує всебічний розвиток дитини. Ці вимоги конкретизовані і доповнені в дослідженнях Г. Ковальова та Ю. Абрамової: середовище повинно складатися з різних елементів, необхідних для

оптимізації всіх видів діяльності (в тому числі фізичних, інтелектуальних та емоційно-вольових компонентів діяльності); середовище повинно бути достатньо зручним, що дає змогу дитині переходити від одного виду діяльності до іншого; середовище повинно бути гнучким і керованим з боку як дитини, так і вихователя.

Предметно-розвивальне середовище створює сприятливі умови для навчання дитини в процесі її самостійної діяльності.

Зазвичай групова кімната – це питома вага загального предметного розвивального середовища дошкільного навчального закладу. У ній облаштовують різні осередки (куточки, центри, зони) для діяльності дітей, зважаючи на їхній вік, особливості розвитку, потреби та інтереси.

Основні правила облаштування осередків [1, с. 458]:

- площу групи (у приміщенні, на майданчику) доцільно спланувати так, щоб передбачити в ній місце для постійних і змінних осередків, у яких діти могли б самостійно чи невеликими групами займатись певними видами діяльності на власне бажання;
- у різних осередках зберігаються матеріали (іграшки, ігри, атрибути, предмети-замінники), посібники, обладнання для спеціальних занять. Вони мають відповідати таким критеріям: безпечність, багатофункціональність, магі змогу досліджувати, вносити елементи новизни, розміщуватися в різних місцях та ін. Для цього слід передбачити відповідні умови полиць, невисокі шафи (відкриті і закриті), столики, пересувні стінки, куби, модулі, ширми, килимки, ящики тощо, до яких дитина має вільний доступ;
- вихователь має подбати про те, щоб діти орієнтувалися в приміщенні групи, знали, які матеріали є в кожному осередку, чим можна зайнятися, дотримувались правил поведінки [1, с. 458];
- дієвим буде застосування дуального підходу, коли наповнювання одного осередку може бути легко використане в іншому, що сприятиме розвитку самостійної пізнавальної активності дітей та забезпечуватиме оптимальний руховий режим;
- доцільно створювати тематичне оформлення й наповнення матеріалами та іграшками в межах осередків так, щоб воно підказувало дітям вид діяльності та способи дій (наприклад, в ігровому – сюжет гри та спосіб його реалізації);
- оснащення осередків змінюється і трансформується відповідно до нових ідей, задумів: сезонності, вікових можливостей дітей і їхніх запитів [2, с. 458];
- розвивальність середовища гарантуватиметься його інформативністю, гнучкістю, варіативністю, новизною;
- залежно від площі групових кімнат, потреб дітей, їхніх інтересів, уподобань вихователь визначає кількість осередків, їх розташування й способи їх обладнання.

У старших групах до цього доцільно залучати дітей.

Навчально-виховні завдання облаштування осередків [1, с. 459]:

- заохочувати дітей до самостійних занять, до виявлення ініціативи в її виборі; підтримувати бажання активніше, глибше, змістовніше пізнавати ті чи інші предмети, матеріали, засвоювати відповідні способи їх використання, оволодівати певними знаннями;
- підтримувати й стимулювати уважне ставлення дитини до тих предметів, з якими вона займається, заохочувати її до пошуків, дослідництва, до запитань, які виникають у зв'язку з новими враженнями від детальнішого обстеження предметів і явищ (наприклад, під час праці, спостережень у природі, конструювання);
- допомагати дітям робити відповідні висновки на основі власних спостережень, закінчувати розпочату справу;
- заохочувати спільні заняття, розмови дітей одне з одним;
- привчати дітей самостійно знаходити собі заняття, розвивати задум, розгортати відповідну діяльність;

- надавати дітям змогу після закінчення одного заняття на бажання вільно переходити до іншого осередку [1, с. 460];
- виховувати у дітей почуття впевненості, заохочувати до дослідження невідомого;
- сприяти вихованню і зміцненню індивідуальних нахилів дітей, інтересів, здібностей;
- створювати можливості для заспокоєння, відпочинку дитини в умовах цікавих для неї індивідуальних занять чи занять невеликою групою;
- сприяти усвідомленню дитиною своїх інтересів, умінь, вихованню почуття власної гідності;
- виховувати у дітей навички самостійності й почуття відповідальності, організованість, привчаючи щодня після закінчення занять прибирати на місце всі матеріали, дбати про порядок в осередках і в групі [1, с. 461].

Важливим компонентом розвивального простору, сприятливого для виникнення та розвитку самостійної дитячої діяльності, варто вважати соціальне оточення, наявне коло спілкування з дітьми та дорослими. Центральною фігурою освітнього процесу є дитина – мовленнєва особистість. У роботі з дошкільниками необхідно забезпечити постійний пошук і використання природовідповідних компонентів середовища, що сприяли би повноцінному становленню мовленнєвої особистості. Основою розвивального середовища для цього процесу є забезпечення атмосфери, в якій дитині надавалося би право на мовленнєву активність, довіру, помилку та доброзичливе ставлення.

Першим і найважливішим компонентом успішного процесу виховання і розвитку є насичення мовленнєвого середовища, в якому постійно чи тимчасово перебуває малюк, зразками рідної мови. Дитина може розвиватися як представник людства і як його рівноправний член лише під впливом спілкування між людьми, котрі її оточують. На зміст і форму діяльності дошкільників позитивний вплив мають довірливі відносини особисті контакти з дорослими, оскільки так поступово закладаються головні якості особистості (самостійність, відповідальність, справедливість, креативність, розсудливість, гуманізм й ін., що потрібні дитині у її самовиявленні і самореалізації в її житті.

Отже, навчання, виховання, розвиток дитини повинні здійснюватися в атмосфері захищеності, психологічного комфорту. Це означає, що оточення дитини має бути безпечним як щодо гігієни, умов життєдіяльності загалом, так і в морально-психологічному аспекті. Передусім навколишнє середовище повинно відповідати структурі когнітивної (пізнавальної) сфери дитини, передбачати можливості вільного розвитку ігрової та інших форм її діяльності.

Предметно-розвивальне середовище, незалежно від специфіки ЗДО, повинно відповідати певним вимогам (за дослідженнями С. Новосолової) [2, с. 27]: системність; врахування специфіки вікових етапів розвитку дитини, тобто специфіки як провідної діяльності (спілкування, предметної діяльності, гри), так і іншої, що виникає і розвиваються до старшого дошкільного віку, тобто забезпечувати перехід дитини до наступного етапу розвитку, створення «зони найближчого розвитку»; можливість взаємодії дітей між собою і з дорослими, що сприяє формуванню в них навичок колективної роботи; можливість дитини жити у 3-вимірному предметному просторі: співмірному діям її рук («око – рука»), її зростанню в предметному світі дорослих [2, с. 28].

З урахуванням різних умов роботи ЗДО педагоги-вихователі можуть організовувати варіативне предметно-розвивальне середовище. Важливу роль у цьому відіграє його організація для кожного дошкільного віку, що має свою специфіку розвитку.

Виявлено п'ять критеріїв організації предметно-розвивального середовища, значущих для зростання пізнавальної активності дитини. До них належать: відповідність середовища фізичним особливостям і потребам дітей; відповідність вільного простору кількості дітей; обмеження кількості дітей; наявність індивідуального простору; передбачена програма; можливості для дослідницької діяльності.

Згідно з наведеною класифікацією показників особливої ролі у цій ситуації набувають матеріали, що характеризуються автодидактизмом. За своїми особливостями й характерними ознаками вони є хорошим прикладом технологій, які забезпечують оперативний зворотний зв'язок, оскільки робота з подібними матеріалами може здійснюватися і без допомоги вихователя, внаслідок чого дитина звикає діяти самостійно.

До предметно-розвивального середовища ЗДО належить: навчально-методичний комплекс; комплекс забезпечення життєдіяльності; оздоровлювальний лікувально-профілактичний комплекс.

Предметно-розвивальне середовище повинно забезпечувати розвиток творчих компонентів мислення дітей, давати їм можливість вільно маніпулювати об'єктами, конструювати різні моделі бачення світу, вирішувати творчі завдання. Таким чином, предметно-розвивальне середовище є важливим системо-твірним компонентом освітньо-розвивального середовища дошкільного навчального закладу. Для його формування необхідно дотримуватися вимог специфічних принципів: активності; стабільності-динамічності; дистанції та позиції при взаємодії; комплектації і гнучкого зонування; емоціогенності; відкритості-закритості; врахування вікових і статевих особливостей. Предметно-розвивальне середовище має значні дидактико-психологічні ресурси для організації самопізнавальної діяльності дитини, створює можливості для реалізації її права на вільний вибір виду діяльності, способів її здійснення і взаємодії з тими, хто її оточує.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дитина: [програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років / Наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк, К. І. Волинець]. – 3-ге вид., доопр. доповн. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012, – С. 458–469.
2. Новосёлова С. Л. Развивающая предметная среда: методические рекомендации по проектированию вариативных дизайн-проектов развивающей предметной среды в детских садах и учебно-воспитательных комплексах / С. Л. Новосёлова. – М.: Центр инноваций в педагогике, 1995. – 59 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.М. Цюпак

УДК 373.25.015.3

Безлюдна К.С.

СПЕЦИФІКА НЕВРОТИЧНИХ РОЗДІЛІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПСИХІЧНИЙ Й ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядаються фактори формування дитячих неврозів, специфіка та вплив невротичних розділів які впливають на формування неврозу дитини.

Ключові слова: біологічні, психологічні фактори формування дитячих неврозів.

The article examines the factors shaping the child's neurosis specificity and the influence of neurotic sections that affect the formation of a child's neurosis.

Key words: biological, psychological factors in the formation of children's neuroses.

Можливість виникнення психічних розладів у різні періоди життя є різними. Особливо уразливим у цьому відношенні є дитинство.

Причиною невротичних розладів може бути нервово-соматична ослабленість дитини, яка виражається у схильності до частих застудних захворювань, спазмів дихальних шляхів, шлунково-кишкового тракту на фоні невропатії і зміненої нервово-психічної реактивності організму. При ослабленості організму збільшується кількість проблем у вихованні, при

чому у матері та бабусі в цьому випадку часто проявляють гіперопіку та оберігання від спілкування дитини з однолітками. Штучне, вакуумне середовище, у якому вимушені перебувати такі діти аж ніяк не сприяє виробленню стійкості то неврозогенних ситуацій [1].

Психологічні фактори формування дитячих неврозів

Схильність до невротичного розвитку може бути обумовлена наступними факторами:

1. Особливості темпераменту:
 - емоційність. Емоційна чутливість проявляється у підвищеній потребі в емоційному контакті, визнанні, любові та прив'язаності зі сторони близьких. Невдоволеність цих потреб призводить до таких проявів неврозу як страх самотності чи страх нерозділеності почуттів, емоційне несприйняття та ізоляція.
 - вразливість як прояв емоційної пам'яті, що сприяє фіксації багатьох, насамперед, неприємних подій, коли дитина довго пам'ятає образу, страх, подумки часто повертається до пережитого, не маючи здатності відволіктися від цього чи переключитися.
2. Особливості характеру:
 - вираженість почуття «я» – дитина може болюче сприймати обмеження її почуття «я», подавлення, диктат, надмірний контроль та опіку, проявляючи незгоду з подібним ставленням до них впертістю або відходом у себе. Ці діти проявляють залежність від похвал, оцінок та поглядів інших людей;
 - щирість. Подібні діти наївні та нехитрі, відверті та абсолютно позбавлені конформності та лицемірства;
 - імпресивність – схильність до внутрішньої переробки, накопичення негативних переживань. Імпресивність передбачає відсутність швидкої емоційної реакції у відповідь на події, які хвилюють дитину.
3. Характеристики особистості:
 - беззахисність, яка проявляється головним чином у спілкуванні з однолітками, коли дитина неспроможна захистити себе, відповісти на образу.
 - гуманістична спрямованість формування особистості являє собою комплекс таких рис як дружелюбність, чесність, співчутливість, почуття обов'язку, альтруїзм. Такі діти завжди переживають за інших, сприймають чужий біль як свій власний.

До цього слід додати, що невідповідність виховання унікальності темпераменту, характеру, особистості дитини призводить до депривації базових потреб в емоційному контакті, визнанні, самовираженні, самореалізації і утвердженні власного "я".

Соціальні фактори формування дитячих неврозів

На виникнення неврозів у дітей впливає стиль виховання в родині. Переважаючим типом виховання при неврозах будуть гіперопіка й обмежуючий контроль. У дітей з проявами невротичних розладів і неврозів часто виявляються незадоволеними потреби в індивідуально-адекватній турботі і любові, саморозкритті, виявленні свого «Я», емоційному і руховому самовираженні. Наскрізною лінією у відношенні до дітей буде їх неприйняття як відсутність позитивних почуттів і любові з боку одного або обох батьків [2].

Конфлікти батьків з приводу виховання, психологічна відмова матері від дитини, нерівна поведінка батьків високо корелюють з порушеннями поведінки дітей. Якщо дитина відчуває любов і підтримку, її розвиток відбувається в атмосфері безпеки і впевненості в собі. Якщо батьки, що мають власні невротичні потреби, коливаючись між повним схваленням, ідеалізацією дитини і несхваленням, надмірними вимогами і чеканнями, створюють у родині клімат тривоги, то правильний розвиток дитини стає неможливим.

Негативні фактори виховання виглядають наступним чином:

1. нерозуміння батьками своєрідності особистісного розвитку дітей;
2. неприйняття їхньої індивідуальності;
3. невідповідність вимог і очікувань батьків можливостям і потребам дітей;
4. негнучкість у відносинах з дітьми;

5. нерівномірність виховання в різні роки життя дітей (ефекти батьківської депривації в перші роки і гіперопіка і надмірний контроль у наступні);
6. непослідовність у вихованні;
7. непогодженість виховання між батьками.
8. зайва принциповість у відносинах з дітьми, недовіра до їхнього досвіду, нав'язування думок і приниження почуття власної гідності;
9. індукуючий вплив на дітей патології батьків за допомогою механізмів навіювання, "зараження", ідентифікації і прихильності.

За даними Гарбузова В., аномалії сімейного виховання, які спричиняють неврози, можна звести до чотирьох форм – неприйняття, тривожно-помисливого, гіперсоціального та егоцентричного виховання [3].

В тій чи іншій мірі в усіх дослідженнях автори виходять з уявлення про поліфакторну етіологію та патогенез неврозів, з визнання того, що у виникненні та розвитку неврозів взаємодіють біологічні, психологічні та соціальні механізми [4].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Руководство практического психолога: Психологическое здоровье детей в контексте психологической службы / Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Академия, 1997. – 176 с.
2. Психопатология детского возраста. Хрестоматия / Под ред. А.Ю. Егорова. – С.-Пб.: Дидактика Плюс, 2002. – 368 с.
3. Гарбузов В. Нервные и трудные дети / В. Гарбузов. – М.: АСТ, 2005. – 351 с.
4. Захаров А.И. Неврозы у детей и психотерапия / А.И. Захаров. – С.-Пб.: СОЮЗ, 2000. – 196 с

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.В. Казаннікова**

УДК 37.036:378.134

Бєшимова Д.С

ТВОРЧІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті розглядаються особливості і шляхи розвитку творчості майбутніх учителів початкових класів як складової професійної підготовки студентів.

Ключові слова: педагогічна діяльність, підготовка майбутніх учителів, творчість, креативність.

The article considers the peculiarities and ways of development of creativity of future teachers of elementary school as a component of professional training of students.

Key words: pedagogical activity, preparation of future teachers, creativity.

Нині практичне розв'язання проблеми формування творчих здібностей студентів у вищій школі стикається з серйозними труднощами, до яких насамперед відносимо неповне пояснення особливостей розвитку і виховання творчої особистості та недостатню вивченість питання формування творчих здібностей майбутніх фахівців.

Творчість – це діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Будучи за своєю сутністю культурно-історичним явищем, творчість має психологічний аспект: особистісний і процесуальний.

Воно передбачає наявність у особистості здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю.

Вивчення цих властивостей особистості виявило важливу роль уяви, інтуїції, неусвідомлюваних компонентів розумової активності, а також потреби особистості в самоактуалізації, в розкритті і розширенні своїх творчих можливостей.

Креативність (від лат. – творення) – це здатність людини породжувати незвичайні ідеї, оригінальні рішення, відхилитися від традиційних схем мислення.

Креативність є одним з компонентів творчої особистості і не залежить від ерудиції. Людей, що володіють високим рівнем креативності, називають креативами.

Як вважає низка вчених, в прояві креативності, а точніше – дивергентного мислення, яке є основою креативності, роль генетичного фактора на відміну від середового невелика.

Основні риси, характерні для креативних особистостей, це свідомість, відповідальність, наполегливість, почуття обов'язку, високий контроль над поведінкою і емоціями, рішучість, підприємливість, схильність до ризику, соціальна сміливість ІТ. д.

Розвиток креативності йде за наступним механізмом: на основі загальної обдарованості під впливом мікросередовища й імітації формується система мотивів і особистісних властивостей (нонконформізм, незалежність, мотивація самоактуалізації), і загальна обдарованість перетворюється в актуальну креативність, тобто креативність – це синтез обдарованості і визначеної структури особистості. Перешкоджають прояву креативності низький інтелект, нейротизм і тривожність.

В. Андрєєв формулює принцип діалектичної єдності й оптимальної взаємодії на усвідомлювані (логічні) і неусвідомлювані (інтуїтивні) процедури навчально-творчої діяльності, з метою розвитку творчих здібностей студентів. Правила реалізації цього принципу знаходять відображення у процесі:

- педагогічного керівництва навчально-творчою діяльністю, яку необхідно періодично стимулювати і впливати як на свідомі, так і несвідомі процедури психічної діяльності студентів;
- стимулювання інтуїції з використанням евристичних вказівок, прийомів аутотренінгу і релаксації, функціональної музики тощо;
- стимулювання логічних процедур діяльності студентів з орієнтацією на використання логічних прийомів аналізу, порівняння, узагальнення, класифікації, опису, визначення, пояснення, доведення тощо [1, с. 125].

У сучасних умовах задачею освіти є навчання творчому мисленню при прийнятті рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування; відповідальності за розвиток професійного знання і практик, оцінювання стратегічного розвитку команди; здатності до навчання, що значною мірою є автономним і самостійним.

Якість освіти в майбутньому повинна визначатися саме здатністю навчального закладу створювати умови для розвитку нетрадиційного мислення, вміння адаптуватись і згодом змінювати середовище. До таких умов відносимо:

- наявність інтенсивної пошукової мотивації (формування інтересу до матеріалу і мотивація навчальної діяльності);
- достатній рівень освіти та інтелекту (діяльність за заданим зразком при системному підході до навчального матеріалу, виконання завдань конвергентного типу);
- розвиток пізнавальної активності (використання активних методів навчання і дидактичних технологій продуктивного типу);
- зниження регламентованості поведінки студентів у навчальному процесі (можливість обирати навчальні предмети, навчальні завдання, самостійний вибір індивідуального завдання);
- створення творчого середовища і психологічно сприятливого клімату для творчості (організація семінарів, дискусій, олімпіад, конференцій, використання групових методів роботи);
- соціальна підтримка творчої поведінки (заохочення, премії, дипломи, нагороди за творчість).

У процесі застосування творчих завдань значний ефект дає оптимальне поєднання фронтальних форм роботи з груповими, коли студенти виконують самостійні завдання відповідно до власних можливостей. Це приводить до істотного поліпшення успішності їх навчання і підвищення рівня їхнього розумового розвитку. Водночас така організація навчання має свої недоліки саме для формування творчої особистості. Головний недолік полягає в тому, що відкритий поділ на групи за рівнем інтелектуального розвитку студентів негативно відбивається на формуванні в них адекватної Я-концепції. У сильних студентів може розвинути Я-концепція з підвищеною самооцінкою, зневажливе ставлення до “слабких”, у решти – низька самооцінка, втрата бажання вчитися. Саме тому ефективними для розвитку творчих здібностей студентів є різні види диференціації навчання, які передбачають такі основні етапи:

перший – студентам дають необхідні знання, вміння, навички, після чого ставлять завдання щодо їх застосування. Вони самостійно розв’язують завдання, визначаючи шляхом “спроб” і “помилки” відповідні орієнтири і прийоми діяльності. Це навчання за першим типом орієнтовної основи діяльності (ООД за П. Гальперінім та Н. Талізіню);

другий – студентам пропонують орієнтири діяльності у готовому вигляді (наприклад, у вигляді алгоритму дій). Вони виконують всі операції і дії згідно із зазначеними орієнтирами, вказівками і досягають кінцевого результату діяльності. Це навчання за другим типом орієнтовної основи діяльності;

третій – студентів озброюють загальним методом діяльності, за допомогою якого вони самостійно й усвідомлено визначають послідовність дій, орієнтири для розв’язування завдання. Це навчання за третім типом орієнтовної основи діяльності [4, с.211].

У практичній діяльності педагога, як правило, здійснюють навчання за першим і другим типами орієнтовної основи діяльності. Навчання за третім типом орієнтовної основи діяльності, яке найбільш відповідає вимогам розвитку творчих можливостей студентів, сприяє їх підготовці до застосування набутих знань і засобів діяльності у нестандартних навчальних і практичних ситуаціях, майже не реалізується.

З метою розвитку пізнавального інтересу, творчих здібностей, на навчальних заняттях з педагогіки використовуємо активні форми вивчення лекційного матеріалу, коли студенти беруть участь у дидактичних вправах, рольових, ділових іграх, розв’язують педагогічні задачі.

Альтернативою лекції може стати навчальне заняття такої структури:

на початку заняття вводимо студентів в проблематику, виконуємо вправу, об’єднуючись у групи, а потім доповнюємо результати виконаних завдань вправи міні-лекцією.

Студенти на практичних заняттях розробляють фрагменти нестандартних уроків для обдарованих учнів, підбирають творчі завдання для дітей початкової школи. На заняттях необхідно передусім створити вільну атмосферу, спрямовану на забезпечення комфортності спілкування, впевненості у своїх силах, творчих потенціях і відповідному потенціалі інших членів групи (класу). [2, с.84].

Найефективнішим видом навчальної діяльності у формуванні творчих професійних знань і умінь є виконання реальних завдань з розробкою конкретних рекомендацій щодо високотехнологічного виробництва і конкурентоздатності послуг. Вважаємо, що при виборі форм і методів навчання на теоретичному і практичному етапах професійного навчання потрібно враховувати сучасні тенденції реформування освіти, вимоги освітнього стандарту, аналіз професійної діяльності майбутнього фахівця за умови творчого застосування професійних знань і умінь на конкретних виробничих посадах.

Така підготовка забезпечуватиме здатність до самостійного прийняття нестандартних професійних рішень, ефективного розв’язання майбутнім фахівцем складних завдань діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев В. І. Діалектика виховання и самовиховання творчої особистості / В. Андреев – Казань : Вид Казанського університету, 1988. – 228 с.
2. Волошенко О.В. Формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної творчості. – Дис.к.п.н. К., 2000
3. Науменко В. Підготовка вчителя до розвитку творчої діяльності учнів // Початкова освіта. – 2008. – № 44. – С.7–10.
4. Тализіна Н.Ф. Управління процесом засвоєння знань / Н.Ф. Тализіна. – М. :Вид МГУ, 1975. – 343 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.В. Горлова

УДК 373.2.091.2:316.454.5-053.4

Бігун А.О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі розвитку нашої держави актуальними питаннями сьогодення є питання впливу психофізіологічні особливості формування на комунікативних здібностей дітей дошкільного впливу.

Ключові слова: комунікативні уміння, конгруентна комунікації, принципи гуманістичної психології.

At the present stage of development of our state, the actual issues of the present are the questions of the influence of psycho-physiological peculiarities of formation on the communicative abilities of children of pre-school influence.

Key words: communicative skills, congruent communication, principles of humanistic psychology.

Нині психофізіологічні особливості формування комунікативного виховання належить до проблем, від вирішення яких багато в чому залежить подальший розвиток соціально-психологічної адаптації дитини в оточуючому світі .

У другій половині ХХ – початку ХХІ століття проблема комунікативного розвитку дітей розглядається багатьма дослідниками по-новому: різко загострюється її спрямованість у зв'язку з глобальним завданням розвитку комунікативних умінь. Ця проблема вивчалась і вивчається різнопланово вченими філософами, педагогам, психологами (А.Г. Арушанова, А.М. Богуш, О.М. Гвоздев, Л.О. Калмикова, Г.І. Ніколайчук, В.К. Орфинська, Ф.О. Сохін, В.В. Тищенко, М.К. Шермет та ін.).

Дошкільний вік найважливіший етап розвитку та виховання особистості. Це період з залучення дитини до пізнання навколишнього світу, період його початкової соціалізації. Саме в цьому віці активізується самостійність мислення, розвивається під інтерес дітей і допитливість [2, с. 416].

Формування комунікативних умінь є важливою складовою особистісної сфери, і забезпечує не необхідну це соціально-психологічна адаптацію дитини в оточуючому світі. Потреба розпочинати контактування з іншими людьми, встановлює сосун з ним, регулювати свою поведінку, надають визначальний вплив, як на позитивну суспільну діяльність, й на майбутній соціальний статус дитини на суспільство.

За свої кому комунікативними можливостями воно надзвичайно багатше від всіх видів і форм невербального спілкування, хоча в житті не може повністю його замінити.

Комунікативні вміння мають велике значення у формуванні дитячої психіки, її розвиток і становлення культурної поведінки. Через спілкування з психологічно

розвинутими дітьми, дякуючи широким можливостям до навчання, дошкільник набуває всіх своїх вищих пізнавальних здібностей і якостей. Через активне спілкування з розвинутими можливостями вона сама перетворюється на особистість.

Особливо велике значення для психологічного розвитку дитини має її спілкування з дорослими на ранніх етапах онтогенезу. Психічний розвиток в дитини починається із спілкування. Це перший вид соціально активності, який виникає в онтогенезі і завдяки якому немовля отримує необхідну для його індивідуального розвитку інформацію[5, с. 108].

У останні роки значно зріс інтерес психологів до проблеми дитячих взаємин. Вчені і практики визначають різні аспекти цієї складової проблеми. Зокрема, виявляються особливості з взаємин дітей на різні вікових етапах, ведуться пошуки найефективніших засобів їх формування. І це цілком закономірно.

Саме в процесі набуття досвіду спілкування з іншими людьми закладаються основи моральних якостей особистості. Дитячі взаємини виявляється і формується у спільній діяльності. Існує взаємозв'язок між рівнем взаємин і рівнем діяльності дітей. Потреба у спілкуванні з однолітками виникає у дитини дуже рано, перше розповідаючи про себе на третьому році життя. Тоді ж з'являються й перші проблеми в спілкуванні з однолітками.

Дитина бажає спілкуватися з однолітком, але поки не в змозі подолати свій дитячий егоїзм, домовитися про взаємоприйнятні умови гри. У цьому віці контакти дітей з ситуативні, мало змістовні часто конфліктні. Вони Швидше граючи поруч кожен у своє, лише зрідка оцінюючи гру сусіда або ненадовго підключись до неї[6, с. 144].

Згодом за допомогою дорослого малюк засвоює правила спільної гри. Улюблена іграшка в руках іншої дитини вже не викликає панічного страху її втратити. Засвоївши закон «по черговості» і віддаючи на час свій «скарб» товаришеві, він і сам може претендувати на його іграшку.

Соціальна некомпетентність обертається серйозними розладами психіки. Дитина не може обійтись без однолітків, але його спілкування з ними без допомоги дорослих майже завжди виявляється мало успішним. Звичайно, найперші уроки спілкування даються в сім'ї, але цим не можна обмежуватись [3, с. 92].

Дитині дошкільного віку, життєво необхідна компанія як важлива умова його особистісного і соціального розвитку, в тому числі і підготовки до школи.

Реальні відносини між дітьми являються з собою відносини між ними як партнерами по спільній ігровій діяльності. Функції реальних відносин включають планування сюжету ігор, розподіл ролей, ігрових предметів. У грі відбувається реалізації ролі, я розкриває для дитини правила, і підпорядкування цьому правилу[1, с.46].

Серед безліч методів роботи з дітьми в тому числі, і корекційної, можна виділити метод конгруентної комунікації, який «в системі відносин взаємодії» дитини – дорослий «базується на принципах гуманістичної психології».

Основна мета конгруентної комунікації – забезпечення системи психологічних умов позитивного особистісного розвитку дитини. Дана мета реалізується через систему завдань які включають:

- встановлення порозуміння між дитиною і дорослим, форум відносин співробітництва на основі емпатії;
- формування позитивного образу «Я» у дитини, заснованого на адекватному уявленні свої якості і можливості.

Орієнтири в почуттях, переживаннях дитини повинні бути сформовані дорослим [4, с. 76-81].

Саме в дошкільному віці закладаються всі основи майбутнього розвитку комунікативних вмінь, що мають велике значення у формуванні дитячої психіки і розвитку і становлення культурної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дуткевич Т. Дошкільна психологія: Навч. посібник / Т.Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 392 с.
2. Кайл Р. Детская психология: тайны психики ребенка / Р. Кайл. – С.-Пб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с.
3. Лисина М. Проблемы онтогенеза общения / М. Лисина. – М.: Педагогика, 1986. – 144 с.
4. Методи вивчення психічного розвитку дитини-дошкільника: Метод. посібник / С. Кулачківська, Т. Піроженко, Л. Подоляк. – К.: Світич, 2003. – 40 с.
5. Павелків Р. Дитяча психологія: Навч. посібник / Р.Г. Павелків, О.П. Цигикало. – К.: Академвидав, 2008. – 432 с.
6. Субботский Е.В. Психология отношений партнерства у дошкольников / Е.В. Субботский. – М.: Изд. МГУ. – 144 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.М. Лось

УДК 37.017.7 : 373.24

Бондар Р. А.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкриваються особливості національно-патріотичного виховання в умовах закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: національне виховання, патріотизм, любов до Батьківщини.

The article reveals peculiarities of national-patriotic education in the conditions of a preschool institution.

Key words: national education, patriotism, love to the homeland.

Розбудова незалежної Української держави пов'язана з формуванням громадянського суспільства, ключовою фігурою в якому має стати особистість, здатна усвідомлювати себе громадянином демократичної, правової країни.

Тому набуває актуальності проблема національно-патріотичного виховання, головна мета якого є набуття дітьми та молоддю соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина Української держави.

Дошкільний вік є найсприятливішим для емоційно-психологічної дії на дитину, оскільки образи сприйняття дійсності, культурного простору дуже яскраві і сильні, тому вони залишаються в пам'яті надовго, а іноді і на все життя, що дуже важливо у національно-патріотичному вихованні [1, с.40].

Ідея виховання любові до рідного краю, славетної історії своїх предків закладена в українській народній педагогіці. Її відстоювали й дбали про втілення в життя Б. Грінченко, П. Куліш, Л. Українка, Т. Шевченко, І. Франко та ін. Питання формування громадянина своєї країни засобами історії розглядали О. Дорошенко, І. Нагребецький, Н. Селезінкова, С. Русова.

На підставі узагальнення психолого-педагогічних досліджень сучасних українських учених (Л. Артемова, А. Богуш, О. Запорожець, Г. Люблінська, Н. Лисенко, С. Рубінштейн) встановлено, що у дітей старшого дошкільного віку виникають реальні можливості для засвоєння знань, які виходять за межі їхнього життєвого досвіду і безпосереднього сприймання, а також є віддаленими у часі Отже, як свідчать наукові джерела, в дошкільному

віці уже мають місце психолого-педагогічні передумови для ознайомлення дітей з історією України. Дослідники вважають, що знання про історичне минуле нашої держави є головними у формуванні системи уявлень про Україну та її народ [4, с. 147].

Сучасне розуміння патріотизму зумовлене соціальним замовленням української держави в галузі освіти й виховання, котра конкретизується у «Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), «Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти» й «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності». В останньому документі під патріотизмом розуміється любов до свого народу, до України. Також зазначається, що «важливою якістю українського патріотизму повинна бути турбота про благо народу, сприяння становленню і утвердженню України як правової демократичної соціальної держави, готовності відстояти незалежність Батьківщини».

Сьогодні багато авторів прямо і опосередковано розглядають визначення сутності таких понять, як «національне виховання», «любов до Батьківщини» в контексті дослідження патріотичного виховання.

У процесі вивчення семантики поняття «національно-патріотичне виховання» у контексті сучасних дискусій, виявлено відсутність єдиних термінологічних підходів до його визначення. Зокрема в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді поняття «національно-патріотичне виховання» трактується як комплексна, системна й цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Там само поняття «патріотичне виховання» тлумачиться як складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста й демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури відносин [2, с. 59].

Зміст поняття «національне виховання» спрямовано переважно на передавання прийдешнім поколінням соціального досвіду, духовних надбань українського народу та національних цінностей, формування незалежно від національної приналежності особистісних рис громадянина України, духовності, моральної, естетичної, правової культури.

Науковець Максимюк С.П. дає таке визначення поняттю «національне виховання» – «це передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України: національної свідомості, розвинутої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури, розвиток індивідуальних здібностей, таланту» [5].

Отже, інтегруючи ці поняття, узагальнимо, що національно-патріотичне виховання є складовою частиною політики національної безпеки держави, являє собою системну й цілеспрямовану діяльність із формування високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних українських діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків.

Особистісні якості та риси характеру, притаманні свідомому громадянину й патріоту: повага до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу; працьовитість; висока художньо-естетична культура; патріотична самосвідомість та громадянська відповідальність, готовність працювати для розквіту Батьківщини, захищати її; повага до Конституції, законів Української держави; досконале знання державної мови.

В умовах закладу дошкільної освіти патріотичне виховання передбачає ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавство, засоби мистецтва, практичну діяльність

дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), проведення національних, державних свят.

Основними умовами ефективної реалізації завдань з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку в дошкільному закладі є такі: організація розвивального середовища (природного, соціального, предметно-культурного); належне програмно-методичне забезпечення освітнього процесу (необхідними програмами, навчально-методичною, художньою літературою, методичними розробками тощо); інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи з дітьми, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності; систематичне вивчення стану освітньої роботи, її результативності; оптимізація методичної роботи з кадрами, в тому числі із застосуванням сучасних засобів інформування з професійних питань, використанням інтерактивних форм підвищення фахової майстерності педагогів закладу; зв'язок з іншими навчальними закладами, науковими установами, музеями, громадськими, волонтерськими організаціями тощо; співпраця з батьками вихованців у питаннях психолого-педагогічної просвіти, залучення до участі в освітньому процесі дошкільного закладу; своєчасна і дієва допомога з боку управлінських, методичних служб різних рівнів [3, с. 15].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн.1.: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання. // І.Д. Бех. – К., Знання 2003. – С. 32-44.
2. Боровська О. Формування громадянської компетентності дошкільників // Ольга Боровська. – Вихователь-методист. – 2014. – №3. – С. 59.
3. Лещенко О.М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку // Ольга Лещенко. – Дошкільне виховання. – 2003. – № 9. – С. 12-16.
4. Лисенко Н. В., Кирста н. Р., Педагогіка українського дошкілля: у 2 ч.: – навч. посібник – К.: Вища школа, 2006. – ч. 1.- 302 с.
5. Максимюк С. П.Педагогіка: навч. посібн. – Київ:Кондор, 2005. – 667 с. – Режим доступу: http://www.kafedragumartcollege.edukit.km.ua/Files/downloads/_bibl_lib_ebooks_.pdf

Рекомендує до друку науковий керівник професор Б.М. Андрієвський

УДК 373.24. 015.3

Варнавська А.Ю.

РОЛЬ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розглядаються психологічні аспекти ролі гендерних стереотипів у формуванні особистості молодшого школяра.

Ключові слова: гендер, фемінність, маскуліність, формування особистості.

The article examines psychological aspects of the role of gender stereotypes in the formation of a young person's personality.

Key words: gender, femininity, masculinity, personality formation.

Молодший шкільний вік є періодом зрілого дитинства. Психічний і особистісний розвиток дитини у молодшому шкільному віці зумовлюється особливістю соціальної ситуації розвитку – навчанням у початковій школі. На цьому віковому етапі провідною діяльністю стає навчання, основою якого є пізнавальний інтерес і нова соціальна позиція. Молодший шкільний вік – це період фактичного становлення особистості. Зі вступом до

школи самосвідомість молодшого школяра набуває нового рівня, проявляється як внутрішня позиція. Формується Я-образ – результат усвідомлення глибинної суті людини, що дає змогу відрізнити себе від інших людей. У процесі самоусвідомлення формується і виділяється «Я»-особистість як утворення певної цілісності, єдності зовнішнього і внутрішнього буття [3, с. 125-127].

Розвинутий образ «Я», а саме: розвинуте уявлення про своє тіло, усвідомлення психічних процесів, психічних станів і властивостей, власних дій, мотивів і цілей, ставлення до себе з боку інших людей стають чинником, що забезпечує саморегуляцію поведінки, гендерний розвиток, адаптацію до соціального життя. Людина є особистістю настільки, наскільки вона виділяється з навколишнього середовища. Провідним процесом формування особистості є соціалізація а однією з найістотніших базових характеристик особистості є гендерна ідентичність (переживання людиною себе як представника певної статі), що формується унаслідок психологічної інтеріоризації чоловічих та жіночих рис, у взаємодії Я та інших у процесі соціалізації. Процес засвоєння соціальних норм, правил, особливостей поведінки, установок відповідно до уявлень про гендерну роль, її формування та призначення називається гендерною соціалізацією. Гендерна соціалізація залежить від норм, звичаїв, культури відповідного суспільства, до яких належать системи диференціації гендерних ролей (статевий поділ праці, специфічні статево-рольові приписи, права, обов'язки чоловіків і жінок) і стереотипів маскулінності і фемінності (уявлення, якими є або мають бути чоловіки і жінки) [1, с. 297].

Маскулінність – це система властивостей особистості, що традиційно вважаються чоловічими. Вони передбачають відповідність власній статевій приналежності, прийняття статево-рольових стереотипів, дотримання чоловічих норм, вироблення типових для чоловічої статі форм поведінки, способів самореалізації. Маскулінність пов'язується з такими якостями, як незалежність, активність, допитливість, схильність до ризику, здатність до досягнень. Внутрішній світ чоловіка вважається більш упорядкованим і систематизованим, ніж світ жінки. Серед негативних рис маскулінності найчастіше вважається брутальність, авторитарність, агресивність, надмірний раціоналізм.

Фемінність – це властивість особистості, що передбачає відповідність жінки власній психологічній статі, дотримання жіночих статево-рольових норм, типової для жінки поведінки, цінностей установок. Фемінність пов'язується з емоційністю, м'якістю, чуйністю, нормативністю, комунікативними навичками, сенситивністю, здатністю до емпатії. Фемінна жінка вважається більш реалістичною, практичною, уразливою, безпосередньою і пасивною, ніж жінка з не такою однозначно домінуючою жіночністю.

Виражена фемінність передбачає переважання несвідомого рівня саморегуляції, схильність до інтуїтивного осягнення дійсності, чітку материнську орієнтацію [1, с. 129].

Вплив гендерних стереотипів на особистісний розвиток дитини починається ще в дитинстві. Згідно С. Лембрик, розуміння гендера, формування гендерних стереотипів розвивається поступово і проходить три етапи:

- Маркування гендера: приблизно у віці 2-3 роки діти розуміють, що вони або хлопчики, або дівчатка і позначають себе відповідним чином. У більшості ігор спостерігається вплив стереотипів
- Гендерна усталеність: у дошкільному віці діти починають розуміти, що гендер не змінюється; хлопчики не стануть дівчатками, а дівчатка хлопчиками, але припускають, що у визначених умовах дівчинка може стати хлопчиком і навпаки. Дитина-дошкільник впевнено відносить себе до чоловічої чи жіночої статі. Дитина спостерігає, що жінки і чоловіки виглядають і поведуть себе по-різному. Результатом цього спостереження є наслідування своїм гендерним моделям [2, с. 138-140].

В подальшому вплив гендерних стереотипів на процес становлення особистості обумовлюють два механізми: диференційне посилення і диференційне наслідування. Диференційне посилення означає заохочення за поведінку, яка відповідає гендеру, і

несхвалення – за невідповідну поведінку. У суспільстві зберігається традиційне уявлення про ієрархічне співвідношення гендерних ролей, тому диференційне посилення стосовно хлопчиків є більш сильним, ніж стосовно дівчаток.

На розвиток особистості дитини впливають і гендерні стереотипи вчителів. В.Сухомлінський писав, що в школі важко навчити якоїсь професії, бо їх багато, але всі хлопчики і дівчата стануть дружинами і чоловіками, батьками і матерями, і навчити їх цього необхідно. Передача вчителями учням певних гендерних уявлень обумовлена тим, що і вчителі, і учні живуть і взаємодіють у рамках суспільної гендерної культури, а дорослі вбачають своє завдання в тому, щоб навчити дітей такої поведінки, яка найбільш відповідна їхній статі і таким чином підготувати їх до дорослого життя. Науковці погоджуються з твердженням про те, що поведінка вчителів диференціюється залежно від статі учня: спостереження доводять, що вчителі більше взаємодіють з хлопчиками, позитивніше реагують на їхні дії і адресують більшість критичних зауважень дівчатам. Результати, отримані як в сімейній, так і в навчальній ситуації, свідчать про те, що зусилля дівчат і навіть дівчат з високими досягненнями менше заохочуються, ніж зусилля їхніх ровесників. Специфічна поведінка вчителів у цьому напрямку спричиняє підкріплення гендерних відмінностей і традиційних видів поведінки дівчат і хлопців. Взагалі виховання гендерної свідомості не закладене у жоден навчальний план, але в навально-виховному процесі відбувається трансляція гендерних стереотипів, починаючи від особливостей зовнішності різних статей і закінчуючи гендерним аспектом професійної само визначеності. Гендерний стереотип є механізмом, який забезпечує не тільки закріплення, але й трансляцію із покоління в покоління гендерних ролей, і велику роль у ньому відіграють такі соціальні інститути як сім'я і школа [4, с. 203].

Гендерні стереотипи мають позитивний і негативний вплив на розвиток особистості. Зазвичай у стереотипах вбачають більше негативного, що утруднює спілкування, формує хибні уявлення про людей і світ. Значною мірою гендерні стереотипи сильніше акцентують увагу на відмінностях між чоловіками і жінками, ніж це є насправді. Під їх впливом гальмується розвиток рис особистості, що не відповідають стереотипам.

Однак із психологічного погляду гендерні стереотипи також зумовлюють позитивні ефекти: сприяють створенню та збереженню позитивного Я-образу, захисту групових цінностей, поясненню соціальних відносин, збереженню і трансляції культурно-історичного досвіду; забезпечують селекцію соціальної інформації; формування та додержання групової ідеології. Мотиваційним компонентом процесу гендерного самовизначення є потреба у збереженні Я-образу і адаптація до навколишнього світу. Стереотипи є гарантією самоповаги людини, вони проєктують у зовнішній світ її усвідомлення цінностей, захищають становище у суспільстві і соціальні права [3, с. 78].

Основи гендерних настанов безпосередньо формуються не біологічними інстинктами та мимовільними нормами культури, а організацією пізнавальної сфери дитини відповідно до її статевої ролі. Уявлення дітей про гендерні ролі не є пасивними продуктами соціального вправління. Вони виникають як наслідок активного відображення у свідомості власного досвіду. Попри те, що батьки і педагоги можуть впливати на гендерні стереотипи дитини, однак ці стереотипи не є лише результатом навчання [3, с. 78].

Науковці припускають, що гендерні стереотипи існують у вигляді схем, за допомогою яких організується ту структурується інформація. Гендерна типізація виникає завдяки тенденції до групування інформації. Це дає змогу засвоїти дітям засвоювати інформацію великого обсягу. Так, гендерна стереотипізація є нормальним процесом, що суперечить думці про шкідливість стереотипів, бо вони надмірно спрощують відчуття реальності та обмежують гендерний розвиток особистості.

Таким чином, складовою особистості є розвиток гендерно-рольової ідентичності. Засвоєння гендерної ролі – це процес, який триває все життя і відображає вплив зовнішніх обставин і власний досвід. Матеріалом для побудови гендерно-рольової ідентичності є система гендерних стереотипів «маскулінності-фемінності», які існують у суспільстві і

сприяють формуванню у дитини усталеної ідентифікації із статтю, відбиваються на процесі становлення особистості в дитинстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Говорун Т. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Навч. посібник / Т. Говорун, О.С. Кінінеджи. – Тернопіль: Богдан, 1999. – 384 с.
2. Лембрик С.П., Орбан-Лембрик Л.Е. Статеворольова соціалізація: медико-біологічний та соціокультурний аспекти аналізу / С.П. Лембрик, Л.Е. Орбан-Лембрик // Філософія, соціалізація, психологія. – Івано-Франківськ: Плай, 2004 – С. 134-143.
3. Савчин М.В. Вікова психологія: Навч. посібник / М.В.Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Академвидав, 2005. – 360 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1978. – Т. 3. – 267 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Казаннікова

УДК 370

Вишневецька С.В.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО – КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

У статті висвітлено актуальні питання формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність, комунікативна компетентність, комунікативна компетентність майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

The article highlights the topical issues of forming the communicative competence of future educators.

Key words: competency, competence, professional competence, communicative competency, communicative competency of a future preschool teacher.

Постановка проблеми. Основне спрямування системи вищої освіти у сучасній Україні – на професійну підготовку висококваліфікованих, компетентних педагогічних фахівців. Її зміст має базуватися на сучасних технологіях навчання, якими випускники повинні оволодіти бездоганно. Для цього необхідно замінити репродуктивно-функціональну модель освіти на професійно-компетентнісну.

Мета статті передбачає аналіз науково-теоретичних розробок із проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Виходячи із завдань нашого дослідження, ми вважаємо, що розглядати поняття комунікативної компетентності слід із позицій компетентнісного підходу. Адже на сучасному етапі нормативною основою розвитку педагогічної освіти є компетентнісний підхід – підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі в термінах компетентностей. Під поняттям «компетентнісний підхід» ми розуміємо освітній процес, де формуються та розвиваються ключові й предметні компетентності особистості. Результатом такого процесу буде формування професійної компетентності людини, яка є сукупністю ключових компетентностей. Детальний аналіз наукової літератури показав, що поняття компетенція й компетентність розмежовані. Під компетентністю розуміється здатність до виконання будь-якої діяльності (у тому числі й мовленнєвої), а компетенція – це

змістовний компонент цієї здатності у вигляді знань, умінь і навичок, що здобувають у ході навчання.

Професійна компетентність передбачає оволодіння професійною компетенцією, яка є основою професійних якостей особистості [4, с. 57]. Слід констатувати, що автори цього джерела на рівні з професійною компетентністю виділяють соціально-комунікативну. У інших термінологічних джерелах це поняття визначається як сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [4, с. 63]; оволодіння особистістю необхідною сумою знань, умінь і навичок, що визначаються сформованістю педагогічної діяльності, спілкування особистості як носія означених цінностей, ідеалів та свідомості; поєднання здатностей (особистісні якості) і готовності (знання, уміння) до професійної діяльності. Отже, узагальнюючи викладене, можна констатувати, що усі словники трактують професійну компетентність як систему знань, умінь і навичок, яку особистість застосовує під час виконання професійної діяльності.

Сучасними підходами до проблеми визначення професійної компетентності педагога, розкриття сутності складових її компонентів характеризуються дослідження М. Єрмоленка, І. Ісаєва, Т. Леонтьєвої, В. Міжерікова та інших.

Феномен «комунікативна компетенція» виник у надрах комунікативно орієнтованої лінгвістики (60-ті роки ХХ ст.) у межах нового напрямку – прагматичного опису мови. У Росії цей термін у лінгводидактику ввів М.Н. Вятютнев. Автор дав означеному терміну досить широке визначення, як «здібність людини спілкуватись у трудовій чи навчальній діяльності, задовольняючи свої інтелектуальні запити».

Тобто автор виокремив тільки дві складові комунікативної компетенції, як-от: розумові здібності особистості і мовленнєва діяльність. Це спонукало науковців до виокремлення таких понять, як мовна і мовленнєва компетенції, які доповнювали і конкретизували комунікативну компетенцію. Відтак, у середині ХХ ст. Н. Хомський ввів у науковий обіг феномен «мовна компетенція». За Н. Хомським, в основі мовної компетенції лежать вроджені знання основних лінгвістичних категорій і здібність дитини «конструювати» для себе граматику, правила, які існують у мовленнєвому середовищі, тобто психологічною мовою, вроджене «чуття мови». Ці знання, звісно, мають емпіричний характер і виявляються як лінгвістична інтуїція (внутрішні уявлення про мову) і мовна інтроспекція носіїв мови.

З таким визначенням мовної компетенції погоджувались не всі вчені, вони виступали з критикою Н. Хомського. Під впливом дискусій уже в 70-х роках ХХ ст. учений і сам змінив погляд на зміст мовної компетенції. Відтепер до її складу він вніс «мовну здібність» і «мовну активність». Під першою – учений розумів «потенційне знання мови та про мову носія, а «мовну активність» розглядав як реальне мовлення в реальних умовах [5, с. 114].

На сьогодні існують різні варіанти трактування мовної компетенції залежно від віку тих, хто навчається мови, від галузі лінгвістичної науки тощо. Так, А.П. Василевич під мовною компетенцією розуміє «сукупність конкретних умінь, які необхідні члену мовної спільноти для мовленнєвих контактів з іншими та оволодіння мовою як навчальною дисципліною» [5, с. 119].

У лінгводидактиці і соціальній педагогіці здебільшого послуговуються терміном «комунікативна компетенція», яка також не має однозначного визначення. Так, Д.І. Ізаренков зазначає, що при визначенні комунікативної компетенції студентів – нефілологів слід урахувати такі положення: а) здібність до спілкування є складне, набуте вміння, що формується або у процесі природного пристосування людини до умов життя у певному мовленнєвому середовищі, або шляхом спеціально організованого навчання; б) ця здібність може знайти прояви в одному чи декількох, або, що більш природно, в усіх основних видах мовленнєвої діяльності.

Д.І. Ізаренков пов'язує формування комунікативної компетенції з мовною особистістю і подає таке визначення означеного поняття: «комунікативна компетенція –

здібність людини до спілкування в одному, декількох чи всіх видах мовленнєвої діяльності, що є набутою у процесі природної комунікації чи спеціально організованого навчання, особливою якістю мовленнєвої особистості».

Щодо об'єму комунікативної компетенції Д.І. Ізаренков виокремлює три її складові, а саме: а) мовна компетенція; б) предметна компетенція; в) прагматична компетенція.

Мовну компетенцію учений визначає як знання одиниць мови всіх рівнів (фонетичного, лексичного, словотвірного, морфологічного, синтаксичного), які будують використанні як будівельний матеріал для породження/впізнання висловлювань у процесі формування комунікативної компетенції того, кого навчають, в обсязі, що передбачався метою навчання. Крім того, за його словами, мовна компетенція пов'язана з формуванням здібності на основі будівельного мовного матеріалу і правил комбінування одиницями мови будувати необмежену кількість комунікативних одиниць певної семантики.

Предметну компетенцію, за словами Д.І. Ізаренкова, становить змістовий денотативний план висловлювань, фрагменти довкілля через знання людини про цей світ. У процесі навчання обмежуються сфери спілкування темами і мовленнєвими ситуаціями, у яких і буде відбуватися навчання.

Прагматична компетенція передбачає уміння використовувати висловлювання у відповідності з комунікативною метою мовця і ситуативними умовами мовлення, а саме: а) знання відповідності між комунікативними намірами (інтенціями) і висловлюваннями, у яких вони реалізуються; б) знання відповідності між варіативною формою висловлювань, що реалізують один і той самий намір, і ситуативними умовами мовленнєвого акту; в) уміння реалізувати комунікативний намір шляхом вибору мовленнєвої дії у відповідності з вимогами ситуації і логікою протікання мовленнєвого акту. Усі складові комунікативної компетенції реалізуються у процесі вивчення дисциплін лінгвістичного і фахового циклів [2, с. 92].

У методиці викладання іноземних мов учені (О.Б. Бігіч, С.Ю. Ніколаєва, Н.К. Скляренко, Л.П. Смолякова та ін.) у структурі комунікативної компетенції виокремлюють такі її складові, як лінгвістична, вербально-когнітивна, комунікативна, соціолінгвістична, дискурсивна, стратегічна та інші види компетенцій.

Отже, специфіка формування комунікативної компетенції, її змістове наповнення залежить від віку дітей, навчального закладу, мови і умов спілкування.

Узагальнюючи наукові дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів, можна зробити висновок, що досліджувана нами комунікативна компетентність розглядається у контексті професійної компетентності [1, с. 332].

Уміння спілкуватись є необхідним фахівцям будь-якої галузі діяльності. Особливу роль це вміння відіграє у педагогічних професіях. Тому проблема формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти залишається відкритою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводиактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник / За ред. А. М. Богуш. 2-ге вид., доповнене. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 704 с.
2. Богуш А. М. Комунікативно-мовленнєвий супровід становлення україномовної особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти України : навч. посіб. / А. М. Богуш, О. С. Трифонова, О. І. Кисельова; під заг. ред. А. М. Богуш. – Одеса : Лерадрук, 2013. – 241 с.
3. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів / Вален- Педагогіка – Педагогіка – Pedagogy "Наука і освіта", №8 2015 68 тина Іванівна Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів: Матеріали міжвуз. наук.-практ. конфер. – Харків : ОВС, 2002. – С. 3-8.

4. Національний освітній глосарій : вища освіта / авт.-уклад. : І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш й ін. ; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.
5. Професійна освіта. Словник : навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко ; ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 149 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Денисенко

УДК 373.3:006.01 (091)

Воляннюк А.С.

ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ (ІСТОРИКО-ЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті висвітлено характерологічні особливості стандартів початкової освіти.

Ключові слова: стандарт, державний стандарт, характерологічні особливості, компаративізм.

The article deals with the characteristic features of the standards of primary education.

Key words: standard, state standart, characteristic features, comparativism.

Галузь освіти в наш час переживає постійні зміни. Це відображено в меті, принципах, змісті освіти та, відповідно, у нормативних документах. Одними з таких документів є стандарти.

Під поняттям «стандарт» розуміють нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Державні стандарти загальної середньої освіти – це вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувача загальної середньої освіти відповідного рівня. Ці документи визначають загальний обсяг навчального навантаження та форми державної атестації здобувачів освіти на відповідному рівні загальної середньої освіти, характеристики змісту навчання, принципи організації освітнього процесу, систему управління змістом освіти, змістові лінії та очікувані результати навчання за освітніми галузями [4].

Державні стандарти розробляються для кожного рівня освіти. Відповідно до пункту 3 статті 12 Закону «Про освіту» повна загальна середня освіта має три рівні освіти – початкова освіта, базова середня освіта та профільна середня освіта.

Початкова освіта є фундаментом, на якому будується засвоєння системи знань, умінь та навичок, основою подальшого навчання дитини. Вона є першим етапом у розвитку інтелектуальних можливостей, формуванні творчих здібностей, самостійності учнів у навчанні, у спрямуванні їхньої навчальної діяльності [6].

Державний стандарт початкової загальної освіти досить часто переживає зміни та доповнення, мета яких – зробити стандарт більш ефективним в умовах постійних змін суспільства та всього середовища. Виникає запитання: «Чи існує спосіб дослідити рівень ефективності державного стандарту?»

Пропонуємо розглянути аспект дослідження характерологічних особливостей, які є найбільш цікавими для аналізу в майбутньому проектів державних стандартів початкової освіти.

Особливість – характерна риса, ознака, властивість кого-, чого-небудь [7]. Визначимо характерологічні особливості проектів стандартів початкової освіти різних років.

Стандартизація в освіті України здійснюється широкомасштабно з 2001 року. Саме тоді для початкової школи було затверджено Базовий навчальний план, Державний стандарт і навчальні програми, які почали впроваджуватися в практику навчання.

Розглянемо характерологічні особливості (риси, ознаки, якості) державних стандартів початкової освіти на прикладі стандарту 2001 року (як найпершого широкомасштабного), 2011 року (як того, що був основним для вивчення на педагогічних факультетах впродовж останніх 7 років) та 2018 року (чинний державний стандарт).

Першою особливістю є реалізація у стандарті принципу природовідповідності, тобто забезпеченість розгляду у державному стандарті початкової освіти вікових особливостей учнів молодшого шкільного віку.

Якщо досліджувати за цим критерієм стандарти, то у всіх трьох проектах стандартів розглянуто цю характерологічну особливість: державний стандарт 2001 року “розроблений відповідно до можливостей дітей молодшого шкільного віку початкової школи”, 2011 року – “з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб учнів”, а 2018 року – “відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб”.

Наступна характерологічна ознака – чітка структура державного стандарту, яка дозволяє на його основі розробляти навчальні програми, а відповідно до них – готувати варіативні програми та підручники.

Починаючи з 2001 року Державний стандарт має наступні обов’язкові складові:

- Базовий навчальний план початкової загальної освіти;
- Загальні характеристики інваріантної та варіативної складових змісту початкової загальної освіти;
- Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів [2].

Ці складові не змінилися і в державних стандартах наступних років, тому у всіх наведених для прикладу державних стандартах можна визначити цю особливість.

Наступний характерологічна риса – забезпечення розгляду у стандарті тих принципів, на яких він ґрунтується, та відповідність цих принципів вимогам сучасного суспільства. Ця ознака стосується і мети початкової освіти, відображеної у нормативних документах.

В загальних положеннях державних стандартів 2000 та 2011 років знаходимо ідентичні дані: визначає зміст початкової загальної освіти і ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах:

- науковості;
- полікультурності;
- світського характеру освіти;
- системності;
- інтегративності;
- єдності навчання і виховання.

В тексті державного стандарту початкової освіти 2018 року знаходимо таку мету початкової освіти: всебічний розвиток дитини, її талантів, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей та потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [3].

В усіх наведених стандартах забезпечено розгляд тих принципів, на яких вони ґрунтуються. Але самі принципи та мета, на яких засновано стандарт, найчіткіше відповідають умовам сучасного суспільства саме у варіанті чинного державного стандарту: компетентнісний підхід, проблема індивідуалізації навчання, розвиток творчості та самостійності. Попри це зазначимо, що поняття наскрізних умінь, формування цінностей та розвиток самостійності і так є складовими компетентності, дублюють тотожну інформацію. В даному випадку при визначенні мети достатньо було зазначити лише всебічний розвиток дитини, її талантів і компетентностей.

Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений 2011 р., також ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної

освіти [1]. Але стандарт 2011 року спирається на формування в учнів компетенцій та компетентностей, а стандарт 2018 року робить головними вимогами до результатів навчання саме формування компетентностей. Так, автори проекту «Нової української школи» (під загальною редакцією М.Грищенка) зазначають, що формування знань, умінь, ставлень, які є сутністю компетентнісного підходу, має забезпечити у майбутньому здатність особистості успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади [5].

Державний стандарт початкової освіти створений на засадах:

- гуманізму;
- демократії;
- громадянської свідомості;
- взаємоповаги між націями і народами.

Ці засади є актуальними на даний момент та в сучасному суспільстві, тому відповідь на питання ефективності однозначна – державні стандарти віддзеркалюють наявні проблеми та визначають перспективи розвитку.

Ще одна характерологічна особливість – це охоплення змісту початкової загальної освіти за допомогою освітніх галузей (інваріативна складова Базового навчального плану).

В 2001 році визначали такі освітні галузі: “Мова і література”, “Математика”, “Здоров'я та фізична культура”, “Технології”, “Людина і світ”, “Мистецтво”. На прикладі державного стандарту 2011 року бачимо, що натомість галузі “Людина і світ” з'явилося дві нових – “Природознавство” та “Суспільствознавства”, метою яких є формування природознавчої, соціальної та громадянської компетентностей.

Але на прикладі стандарту 2018 року ми спостерігаємо ще більше змін. Вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти визначено за такими освітніми галузями: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, мистецька, фізкультурна. Проаналізувавши цей перелік бачимо, що деякі галузі змінити свою назву, стали вужчими та більш конкретними, але з'явилась і зовсім нова галузь, яку до цього окремо не виділяли – інформатична. Це підкреслює відповідність чинного стандарту сучасним вимогам суспільства та середовища, в якому ми живемо.

Отже, аналізуючи вище зазначені аргументи, можна зробити висновок, що дослідження характерологічних особливостей державних стандартів початкової освіти є перспективним завданням. Це дозволить визначити і розробити саме ті якості документу, які необхідні на сучасному етапі розвитку суспільства, проаналізувати шляхи подальшої розробки державних стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти від 20 квітня 2011 р. № 462.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти від 16 листопада 2000 р. №1717.
3. Державний стандарт початкової освіти від 21 лютого 2018 р. № 87.
4. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380).
5. Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" від 18 грудня 2006 року.
6. Савченко О. Проект Концепції розроблення нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти / О.Я. Савченко, 2010. – 10 с.
7. Словник української мови: в 11 томах. – Том 4, 1973. – С. 349.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Л.Є. Петухова

КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті розглянуто теоретичні засади впровадження креативного підходу в навчальний процес педагогічних ЗВО як засіб формування творчої особистості майбутніх учителів.

Ключові слова: креативний підхід, креативна особистість, креативність, професійна підготовка, творче мислення.

The article deals with the theoretical principles of introducing a creative approach to the educational process of pedagogical ZOOs as a means of forming the creative personality of future teachers.

Key words: creative approach, creative personality, creativity, professional training, creative thinking.

В умовах сучасного етапу розвитку українського суспільства найбільш вдалим професійно є фахівець творчий, котрий здатний до самоосвіти, орієнтуватися у стрімкому потоці наукової інформації, що вміє аналізувати й захищати свою точку зору. Сьогодні вимагає від випускника вищої педагогічної школи вмілого застосування знань на практиці для вирішення різноманітних професійних проблем, незалежного критичного мислення, високого загальнокультурного рівня, гнучкої адаптації в умовах, що швидко змінюються.

У зв'язку з цим професійний ріст і результативність підготовки майбутніх учителів не може розглядатися як їхня особиста проблема – вона набуває статусу соціальної й педагогічної. Саме в цьому плані велике значення має пошук шляхів забезпечення якісної освіти, удосконалення навчального процесу у вищій школі, мотивів і стимулів, що позитивно впливають на творче зростання і професійне становлення особистості майбутніх фахівців.

Сьогодні увага дослідників акцентується на обґрунтуванні необхідності зміни парадигми діяльності вищої школи, переведення її в режим розвитку особистості через переосмислення цілей, підходів, технологій підготовки майбутніх учителів до самостійної професійної діяльності. Водночас аналіз існуючої практики педагогічної освіти, емпіричних матеріалів і наукових публікацій свідчить про те, що процес навчання студентів, особливо їхня гуманітарна підготовка досі здійснюється на старих підходах, у рамках традиційної «знанцевої» парадигми.

З метою розвитку у майбутніх вчителів основ педагогічної творчості, необхідно, щоб людина розуміла зміст цієї якості, її сутність, показники, могла критично оцінити рівень сформованості в себе та інших. Безумовно, оригінальні та нестандартні вирішення різних професійних завдань доступні не кожному педагогові, але, якщо взяти до уваги, що за своєю природою педагогічна діяльність покликана знаходити вихід із унікальних ситуацій та вирішувати складні проблеми навчання та виховання прийдешнього покоління, то стане зрозумілим: здатність до творчості є не просто зовнішнім атрибутом педагогічної діяльності, а внутрішньою її характеристикою та потребою.

Аналіз наукової літератури показав, що дослідження творчості як характеристики особистості привертало увагу багатьох зарубіжних і вітчизняних учених. Креативний процес, креативна особистість досліджувались у роботах Дж. Гілфорда, В. Сміта, К. Тейлора, П. Торренса; рефлексивна креативність вивчалася В. Пятрулісом; про можливість використання асоціативного мислення як частини креативного процесу говорили Л. Занков, З. Калмикова, Н. Менчинська; сенситивні періоди розвитку креативності визначали В. Дружинін, О. Матюшкін, М. Певзнер; складові частини креативного процесу розглядали Р. Джонс, П. Ленглі, А. Меднік, Я. Пономарьов та ін.; роль особистісних і професійних якостей у формуванні креативності як показника професіоналізму з'ясовували А. Брушлинський, Л. Мітіна, І. Михайлова, Л. Рожина, А. Садикова.

У дослідженнях не акцентується увага на тому, що проектування й конструювання досвіду педагога неможливі без певного рівня розвитку креативності, яка виступає підставою професійної позиції й нетипового стилю його діяльності. Недостатньо дослідженим є характер впливу навчального процесу на формування творчої особистості студента та стимулював би здатність використовувати професію як сферу становлення фахово-творчої індивідуальності.

Розвиток креативної особи передусім визначається тим, в якому середовищі вона розвивалася і наскільки це середовище сприяло розвою творчості, підтримувало і формувало індивідуальність. Даний процес є суб'єктивним і досить складним, натомість традиційна система освіти представляє собою передачу інформації від викладача до студента, у вищій школі роками складався догматичний підхід навчання, де його продуктом, як правило, є формальні знання. Традиційна система навчання не завжди здатна розвинути креативність особи, оскільки вона ґрунтується на запам'ятовуванні інформації й накопиченні фактів [3, с. 23].

Важливим при реалізації нових підходів до організації навчального процесу у вищій школі є пошук додаткових можливостей для розвитку в майбутніх фахівців здібностей міркувати, спостерігати, аналізувати, узагальнювати установки на творче розв'язання професійних проблем, відповідального ставлення до своїх обов'язків.

Інтерес до новаторської діяльності й пошуку підвищення творчого потенціалу особистості засобами навчального процесу зумовив необхідність обґрунтування в літературі рефлексивно-креативного підходу, що розглядається як саморегулюючий механізм ситуативної поведінки й самокоригувального процесу, котрий дозволяє проникнути в глибинні сфери людської психіки й керувати емоційними реакціями в цілісному сценарії самоактуалізації творчої особистості [1, с. 58].

Основою даного підходу є процеси рефлексії й креативності, що стимулюють пошук нового змісту продуктивного досвіду і знаходження інноваційних шляхів самоактуалізації особистості в різних сферах життєдіяльності. Взаємодія цих підходів передбачає творче ставлення студентів до навчальної діяльності, у системі якої майбутній фахівець, з одного боку, діє за своїми внутрішніми законами без втручання ззовні, а з іншого – є об'єктом спеціально організованого педагогічного впливу. Поєднання позицій студента в ролі об'єкта й суб'єкта навчальної діяльності зумовлює необхідність особливого підходу до організації навчання, що дозволяє забезпечити рефлексію і творчість як важливі показники його професійного становлення.

Для сучасного педагога важливо не стільки мати суму знань, скільки креативно мислити, щоб бути здатним самостійно пізнавати нові реалії й вирішувати нові проблеми, які виникають у педагогічній діяльності. Особливий стиль мислення вчителя формується в спеціально організованій діяльності, яка поєднує в собі не тільки процес засвоєння фахових знань, але й оволодіння способами розв'язання проблем теоретичного й практичного плану.

Креативний підхід до навчання забезпечує умови, в яких у майбутніх фахівців формується сплав знань і способів їхнього використання для розв'язання професійних проблем у зв'язку з оволодінням новими технологіями й методиками їхньої діяльності. Такий підхід забезпечує формування вміння творчо та свідомо обирати оптимальні способи роботи; планувати власну і колективну діяльність, прогнозувати й передбачати її результати, оцінювати ефективність професійної праці, мислити системно та комплексно, самостійно працювати з потоками інформації, здійснювати проектну діяльність, оцінювати раціональність прийнятих рішень.

Даний підхід до навчання забезпечує також відхід від усталених штампів, стандартів у сприйнятті професійних норм, правил, інструкцій, керування процесом розвитку потреби в новизні й нестандартному розв'язанні фахових завдань. Він дозволяє: на виході мати практичний результат (бачення професійної перспективи, визначення стратегії розвитку, плану перетворення і реконструкції старого, віджилого); формувати ефективну стратегію керування, співробітництва та співтворчості в навчальній, а пізніше й у виробничій

діяльності; опанувати технології розробки і реалізації оригінальних способів розв'язання тих чи інших завдань; піддавати самооцінці власні навчальні й професійні досягнення.

У процесі реалізації креативного підходу наукова інформація має бути чітко окресленою: форми та способи її здобуття повинні стимулювати не тільки інтелектуальне піднесення а й розвиток креативних здібностей студентів, орієнтувати їх на співробітництво й співтворчість у розв'язанні навчальних проблем. Цей підхід переконує в цінності міжособистісної взаємодії в навчанні і забезпечує формування культури перетворень, стимулює трансформацію раніше набутої інформації в нове знання [2, с. 85 – 90].

Творчий підхід виявляється у: суб'єктивному формулюванні навчальних цілей і завдань з урахуванням особистісної спрямованості освітнього процесу; створенні власної ціннісно-сислової інтерпретації навчальної інформації; варіюванні змістових елементів навчального матеріалу та виокремленні з нього суб'єктивно й особистісно значимих елементів; використанні власного особистісного потенціалу для актуалізації мотиваційної й рефлексивної позиції в навчальній роботі; формулюванні авторських пропозицій щодо розв'язання навчальних завдань і виконання різноманітних завдань, проектів; виведенні з власного досвіду того, що потрібно зробити; формулюванні власних принципів, ідей.

Створення нового продукту забезпечується використанням когнітивних, творчих та організаційних умінь і навичок при розв'язанні пізнавальних завдань. Креативний підхід не тільки переставляє акценти з предметно-змістового аспекту на особистість, її здібності, але й передбачає зміну характеру навчальної діяльності. Важлива така організація навчальної діяльності, що вимагає від майбутніх фахівців прояву інтуїції, імпровізації, прагнення й здатності до рефлексії, прогнозування і передбачення. Навчання повинне передбачати включення й активізацію чуттєво-емоційної сфери студентів як засобу та умови «пробудження їх душі». Включення студентів у ситуацію «людини, яка пізнає» й «емоційно сприймає», яке відбувається в навчальному процесі, стимулює «духовні і творчі потреби, реалізуючи які, людина збільшує свій потенціал та основи свого життя» [4, с. 114].

Такий підхід до навчання передбачає специфічну організацію й структурування навчального матеріалу. Розвиток креативних здібностей майбутніх фахівців як основи їхньої професійної діяльності поєднаний з виробленням знань і вмінь через механізм саморозвитку та самоорганізації їх у навчальному процесі. Процес самостійної організації активізує позицію студентів, якщо навчальна робота будується з урахуванням індивідуальних можливостей особистості. Усі види навчальних завдань повинні залучати творчий потенціал особистісних структур свідомості, що працює в проблемних ситуаціях при вивченні програмного матеріалу.

Тому, вище описаний підхід до навчання як засіб формування творчої особистості майбутнього вчителя можливий лише при відповідному ставленні педагогів до цієї проблеми, оскільки процес підготовки до нестандартного заняття набагато складніший і потребує багато часу, але не можна забувати, що саме креативність є однією з головних рис сучасного фахівця, а отже, формування відповідної компетенції є вкрай необхідною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вишнякова Н. Ф. Креативная акмеология. Психология высшего образования : монография : в 2-х т. / Наталья Федоровна Вишнякова. – Т. 2. Прикладная креативная акмеология. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – Мн. : ООО «Дэбор», 1999. – 300 с.
2. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. / Е. П. Ильин. – С.-Пб. : Питер, 2009. – 443 с. – (Мастера психологии)
3. Митченкова О. В. Развитие креативности студентов в воспитательном пространстве вуза [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / О. В. Митченкова. – Оренбург, 2010. – 22 с. – Электрон. версия печ. Публикации.
4. Общая психология : словарь / под ред. А. В. Петровского. – М., 2005. – 495 с

Рекомендує до друку науковий керівник професор Л.Є. Пстухова

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

У статті розглядаються теоретичні засади розвитку і формування особистості дитини дошкільного віку.

Ключові слова: дошкільний вік, психічний розвиток, формування особистості.

The article deals with the theoretical principles of the development and formation of the personality of a child of preschool age.

Key words: pre-school age, mental development, personality formation.

З тезою про те, що особистістю людина не народжується, а стає, погоджується зараз більшість психологів. Але їх точки зору на те, за якими законами розвивається особистість, значно розходяться. Це стосується розуміння рушійних сил розвитку, закономірностей та етапів розвитку, належності, специфіки та ролі в цьому процесі криз розвитку особистості, можливостей прискорення розвитку та інших питань.

Проблемами розвитку та формування особистості займалися Л.С. Виготський, О.М. Леонт'єв, Л.І. Божович, О.В. Запорожець, С.Л. Рубінштейн, Д.Б. Ельконін, О.Р. Лурія та інші.

Формування особистості – процес соціального розвитку людини, становлення її як суб'єкта діяльності, члена суспільства, громадянина. Виявляється і формується вона в процесі свідомої діяльності й спілкування. Поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого, індивідуального та неповторного.

Відбувається цей процес завдяки засвоєнню гуманітарних дисциплін, виховному впливу сім'ї, школи, суспільства, взаємодії з мистецькими явищами, здатності людини пристосовуватися до зовнішнього оточення, участі у громадському житті, свідомій її підготовці до самостійного дорослого життя.

Цілеспрямоване формування особистості здійснюється в соціальній системі шляхом виховання.

Особистість - людина, яка досягла певного рівня психічного розвитку, у якої склалися власні погляди на оточення, певний рівень саморозуміння, набули структури психічні процеси і властивості. Вона виникає у результаті культурного і соціального розвитку [1, с. 71].

У дошкільному віці формуються психологічні якості і механізми особистості, налагоджуються зв'язки, відносини, які становлять ядро особистості. У цей період формується стійкий внутрішній світ, форми поведінки, які дають підстави вважати дитину особистістю.

Умови розвитку дошкільника суттєво відрізняються від умов попереднього вікового етапу. Значно підвищуються вимоги дорослих до його поведінки. Центральною вимогою є дотримання обов'язкових для всіх правил поведінки, норм суспільної моралі. Нові можливості пізнання світу сприяють засвоєнню форм взаємин, які існують між дорослими. Дитина включається у спільну діяльність з однолітками, вчиться узгоджувати з ними свої дії, рахуватися з їхніми інтересами і думками. Весь час змінюється й ускладнюється її діяльність, що висуває нові вимоги до сприймання, мислення, пам'яті, вміння організувати свою поведінку. Усе це поступово формує особистість дитини, а кожне особистісне надбання змінює, розширює можливості для виховання. Умови розвитку і сам розвиток особистості взаємопов'язані.

Розвиток особистості дитини охоплює такі якісні зміни:

1. розуміння дитиною навколишнього світу, усвідомлення свого місця в ньому, що породжує нові мотиви поведінки, під впливом яких вона здійснює свої вчинки;

2. розвиток почуттів і волі, що забезпечують дієвість мотивів, стійкість поведінки, її незалежність від зовнішніх обставин.

Основний вплив дорослих на розвиток особистості дитини полягає в організації засвоєння нею моральних норм, що регулюють поведінку людей у суспільстві. Найсильніше на дитину впливає поведінка близьких їй людей. Вона наслідує їх, переймає їхні манери, запозичує в них спосіб оцінювання людей, подій, речей. Однак цей вплив не обмежується близькими людьми. Дитина дошкільного віку знайомиться з життям дорослих людей, спостерігаючи за тим, як вони працюють, слухаючи розповіді, казки, переглядаючи фільми тощо. Для неї зразковою є поведінка людей, яких поважають, про кого схвально говорять, авторитетних однолітків, персонажів казок, мультфільмів та ін. Вирішальними в освоєнні зразків поведінки є оцінки, які дають дорослим, дітям, персонажам казок, фільмів, розповідей люди, думка яких для дитини найавторитетніша.

Дорослі й однолітки впливають на дитину у процесі діяльності, у якій вона має різні стосунки, випробовує свої можливості і вміння, оцінює себе, розвивається як особистість, набуває навичок взаємодії [2, с. 375].

Дитина, яка постійно перебуває серед однолітків, має з ними різноманітні стосунки, набуває перших навичок поведінки у колективі, встановлює рівноправні і рівноцінні взаємини, набуває досвіду співжиття і співдіяльності. Саме серед однолітків дитина формується як суспільна істота. За таких обставин вона діє, реалізовує себе "як суб'єкт, особа, що живе своїм життям, як член маленького суспільства з його інтересами, вимогами, зв'язками" (О. Усова). На думку Я. Коломінського, дошкільна група є генетично раннім ступенем соціальної організації людей, який змінюється потім шкільним колективом.

Вплив дитячого оточення на розвиток особистості дітей, засвоєння ними норм поведінки забезпечує також колективна думка. У групі 3-річних дітей її ще немає, думка однієї дитини не впливає на думку іншої. Однак у 4-5 років діти починають прислухатися до думок однолітків, підкоряються думці більшості, навіть якщо вона суперечить їхнім враженням і знанням, тобто виявляють конформність.

У 6-річних дітей конформність суттєво знижується. Загалом у дошкільному періоді конформність є перехідним етапом в оволодінні вмінням узгоджувати свої думки. Однак у деяких дітей вона закріплюється і може стати негативною властивістю особистості [4, с. 176].

У дошкільному віці у дітей виникають складні і різноманітні стосунки з однолітками, які значною мірою впливають на становлення їхньої особистості. Виявити характер особистісних стосунків дітей у групі вихователю дає змогу спостережливість, використання спеціальних методів соціально-педагогічних та психологічних досліджень (бесіда, соціометричний метод, вибір у дії, метод одномоментних зрізів та ін.). Вивчення цих стосунків є передумовою цілеспрямованого формування їх з метою створення для кожної дитини сприятливого емоційного клімату в групі.

Найважливіше значення для розвитку особистості дитини має гра. Виконуючи роль дорослих, відтворюючи їхню діяльність і взаємини, діти знайомляться з доступними для них правилами і мотивами поведінки, якими керуються дорослі в трудовій і громадській діяльності, спілкуванні між собою. Наприклад, виконуючи роль лікаря, дитина намагається відтворити його турботливість і уважність до хворого тощо.

Гра захоплює дітей, примушує їх переживати почуття інших персонажів: співчувати хворим, симпатизувати дітям, поважати старших тощо. Інтерес до гри, бажання зіграти певну роль спонукає дітей виконувати непривабливі дії. Вона є способом входження у реальне життя дорослих. Будь-яке втручання дорослого в гру дитини позбавляє її творчої сили, тому дорослим слід допомогти дитині створити умови для гри [3, с. 278].

Дії і взаємини, які діти розігрують відповідно до ролей, допомагають їм краще зрозуміти мотиви поведінки, вчинки і почуття дорослих, але ще не забезпечують їх засвоєння. У процесі взаємин, що розгортаються з приводу гри, під час обговорення її змісту, розподілу ролей, ігрового матеріалу тощо діти вчаться враховувати інтереси товариша,

співчувати йому, поступатися своїми інтересами, працювати заради спільної справи. Часто між ними виникають конфлікти з приводу організації і проведення гри, спричинені невмінням узгоджувати свої плани і дії. У таких випадках їм повинен допомагати вихователь.

Складність гри, кількість її учасників і узгодженість між їхніми діями формують вимоги до поведінки дітей, їхніх взаємин. Тому з ускладненням ігор підвищується і їх значення у розвитку особистості дітей.

У більшості ігор ролі дітей нерівноцінні, серед них є головні (вихователь, лікар, продавець) і другорядні (няня, дитина, медсестра, покупець). Головні ролі привабливіші для дитини, тому, граючись із ляльками, вона обов'язково виконує головну роль. У кожній групі є діти, які придумують і організують ігри, розподіляють ролі, підказують іншим потрібні дії. Вони, як правило, виконують головні ролі, хоч можуть і поступитися ними на користь інших дітей. Від них залежить і специфіка взаємин між усіма дітьми у грі. Визнання їх однолітками не викликає жодних сумнівів щодо їхніх слів, дій і не створює конфліктних ситуацій. Іноді можливі прояви незгоди, боротьба за лідерство, з'ясування стосунків з допомогою сили [5, с. 176].

Сила і зміст позитивного впливу гри на розвиток особистості дітей залежать від вихователя, який за необхідності має підказати дітям її зміст, простежити розподіл ролей, узгодженість дій. При цьому важливо, щоб діти поступово переходили до ігор, які потребують тісної взаємодії учасників, уміння враховувати думки один одного. Особливої уваги вихователя потребують лідери дитячих ігор, використання доцільних способів регулювання їхньої поведінки щодо інших дітей.

Суспільство є інститутом, який завжди продукує образ особистості, процес розвитку якої спрямований на досягнення соціуму, його предметів і відношень, історично вироблених форм і способів спілкування з природою і норм людських взаємин. Однак дитина самореалізується, коли стає особистістю, носієм соціально-людської діяльності у результаті її здійснення. Тому, так важливо формувати й розвивати особистість дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. В. Український педагогічний словник / Гончаренко С.В. К.: Либідь, 1997. – 71 с.
2. Павелків Р.В. Загальна психологія / Р.В. Павелків. – 2009. – 375 с.
3. Павелків Р.В., Цигипало О. П. Дитяча психологія / Р.В. Павелків, О. П. Цигипало. – 2010. – 278 с.
4. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – 2011. – 176 с.
5. Скрипченко О. В., Долинська Л.В. Вікова та педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська. – 2001. – 416 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.М. Лось

УДК 373. 3. 016

Дриль О.А.

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ОСНОВНИХ РУХІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РІЗНИХ ТИПІВ ФІЗКУЛЬТУРНИХ ЗАНЯТЬ

У статті висвітлені особливості формування рухових вмінь та навичок у дітей дошкільного віку на різних етапах навчання засобом різних типів занять.

Ключові слова: фізичне виховання, основні рухи, типи занять з фізкультури.

In this article the peculiarities of forming moving skills of the children of pre-school age on the different stages of studying are discovered.

Key words: physical education, basic movements, types of exercises in physical education.

Базовий компонент дошкільної освіти акцентує увагу на необхідності щоденного проведення занять з фізичної культури. Це зумовлено тим, що діти дошкільного віку повинні в достатній мірі оволодіти руховими вміннями і навичками. Адже більшість рухових навичок, сформованих у дошкільні періоди життя дитини, у подальші шкільні роки стають тривкими, а відтак дитина може виконувати рухову дію в складних мінливих ситуаціях. Тому цілеспрямоване навчання дітей дошкільного віку фізичних вправ направлене на формування пластичних та варіативних навичок у різноманітних рухах, які у перспективі удосконалюються під впливом зростання потенційних можливостей організму дитини

Педагог має усвідомити, що рівень фізичного розвитку дитини залежить від інтенсивності та змісту її активної діяльності, сформованості рухових вмінь і навичок. З огляду на це доцільно переглянути певні позиції щодо оволодіння дітьми життєво необхідними основними рухами, технікою виконання яких діти оволодівають на заняттях з фізкультури та використовують їх у руховій активності. Всі основні рухи становлять основу людського життя, пристосування до умов довкілля, і жодна діяльність дитини неможлива без набуття нею рухового досвіду [5, с. 34].

Основні рухи характерні для повсякденної та трудової діяльності людини. Вони є органічною складовою рухливих ігор, важливим засобом фізичного виховання, оскільки становлять необхідну основу для загального всебічного розвитку дошкільнят.

Педагогічний процес навчання дітей основних рухів та розвиток рухових якостей здійснюється на основі реалізації дидактичних принципів, де виражені об'єктивні закономірності, що визначають систему вимог щодо організації, змісту та методики навчання. Змістовна сторона кожного принципу та шляхи його реалізації мають свою специфіку. До принципів навчання руховим діям відносять: принцип виховуючого характеру навчання, принципи свідомості та активності, наочності, доступності та індивідуалізації, систематичності та послідовності, міцності та прогресування [3, с. 146].

Процес формування рухової навички умовно розподіляється на три етапи: розучування, засвоєння та закріплення рухової дії.

Мета першого етапу полягає у засвоєнні вправи в загальних рисах, в основному варіанті, тобто – формування вміння.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: створити цілісне попереднє уявлення про вправу й осмислити її суть; визначити руховий досвід дітей і при необхідності поповнити його; домогтись виконання вправи загалом; усунути зайві рухи, які грубо спотворюють техніку [1, с. 160].

Досягнення поставленої мети і вирішення завдань обумовлюють методику навчання. Під час навчання дошкільників рухів широко використовується метод показу. В основу цього методу покладено здатність дитини до імітації. Показ повинен бути правильним та у потрібному темпі. На початку навчання рухів доцільно супроводжувати показ доступними для дітей словесними вказівками. Пояснення при виконанні рухів повинно бути лаконічним та зрозумілим дітям. Під час показу рухів, який супроводжується словесною інструкцією, діти привчаються усвідомлювати свої дії. Дитина оволодіває руховою дією значно швидше та з меншою кількістю повторень, ніж та, яка не зрозуміла зміст її виконання. Дітям 3-4 років доцільно давати образне пояснення рухової дії. У старших групах здебільшого використовують пояснення і вказівку. За допомогою слова відбувається перехід від механічного наслідування до свідомого. Після показу і пояснення діти пробують самі виконати рух [4, с. 208].

Початковий етап оволодіння рухом є найбільш складним у формуванні рухових навичок у дітей. Тому чим конкретніше рухове завдання, яке ставиться перед дитиною, тим воно доступніше їй. На цьому етапі провідна роль в корекції рухових дій належить

зовнішньому зворотньому зв'язку, по мірі засвоєння вправи зростає питома вага внутрішнього зв'язку. Велике значення має своєчасність інформації, яка поступає до дітей про виконану вправу і результати діяльності. На початковому етапі великою є потреба в терміновій інформації. Слід врахувати, що на початку навчання рух засвоюється краще тоді, коли діти виконують його не на повну силу. Інтервали між заняттями, спрямованими на навчання нової рухової дії на цьому етапі повинні бути по можливості короткими. Тривалі перерви більшою мірою затрудняють процес навчання на початку формування рухового вміння, ніж у подальшому. Таким чином, на цьому етапі слід прагнути до більш частого повторення руху, що вивчається.

Метою другого етапу (поглиблене розучування руху) є деталізоване, відносно досконале засвоєння рухової дії.

На цьому етапі вирішуються наступні завдання: поглибити розуміння дітьми закономірностей виконання рухової дії; уточнити техніку щодо індивідуальних можливостей дітей, посилити самоконтроль; домогтись правильного виконання вправи; створити передумови варіативного виконання вправи.

Реалізація мети повинна привести до формування навички. На цьому етапі провідна роль у системі управління рухами переводить до рухового аналізатора – «м'язових почуттів». Особливістю цього етапу є те, що процес уточнення відбувається хвилеподібно. Часто кращі спроби у виконанні рухів у дітей чергуються з гіршими. В міру повторень руху такі «зриви» спостерігаються рідше.

Один з важливих засобів усунення та попередження інтерференції навичок (негативний перенос навички) є чітка різниця та протиставлення старого і нового способів дії (під час виконання вправ); старих і нових умов дії; старих і нових цілей дії.

В основу методики другого етапу необхідно покласти метод цілісного розучування з «виділенням», на фоні цілісного виконання вправи, окремих рухів для їх удосконалення. В окремих випадках можливе застосування методу вивчення частин вправи. Для оволодіння елементами складного за структурою руху доцільно використовувати підвідні вправи.

Поглибити розуміння дітьми закономірностей виконання вправи допоможуть такі методичні прийоми: деталізоване пояснення вправи; супроводжуваче пояснення; звіти дітей, як наслідок їх самоаналізу [3, с. 107].

Щодо використання наочних методів, то тут важливими є прийоми опосередкованої наочності. Тому у старших вікових групах до показу залучають дітей, які добре виконують рух, що вивчається. На другому етапу методика збагачується змагальним методом, але предметом змагань є якісні показники виконання вправи.

На третьому етапі забезпечується практичне застосування набутої навички.

Для досягнення мети етапу реалізуються такі завдання: закріпити навичку і зробити її придатною для використання в життєдіяльності у поєднанні з іншими дітьми; забезпечити варіативність застосування сформованої на попередньому етапі навички в різних умовах; завершити індивідуалізацію виконання засвоєної вправи; досягти повної відповідності техніки виконання вправи рівневі розвитку фізичних якостей дитини.

Особливістю етапу є те, що сформована рухова дія ще не стійка до несприятливих факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Для закріплення навички використовують такі методичні прийоми: ускладнення форм рухів, зміна зовнішніх умов виконання, регулювання фізичного і психічного стану дітей, поєднання вивченої на другому етапі вправи з іншими раніше засвоєними діями, підвищення обсягу та інтенсивності роботи.

Вирішенню завдань етапу служать методи: багаторазового повторення, стандартно-інтервальної та інтервально-варіативної вправи, ігровий та змагальний методи. Доцільне використання хвилеподібної та ступінчастої динаміки навантажень, жорстких інтервалів відпочинку при повторному виконанні вправи.

У дошкільних групах треба періодично вимагати словесного звіту про рух, що виконується. Позитивний вплив на покращення якісної сторони рухових дій у дошкільнят має виконання їх під музику.

До тих пір поки рух не розучено у навчальних умовах на заняттях з фізичної культури, на бажано повторювати його в іграх значної рухливості.

Більшість рухів людини розвиваються у процесі її життя, в результаті нагромадження індивідуального досвіду. Дослідження, які проводили у цій галузі свідчать про те, що завдяки високій пластичності нервової системи нові рухи краще засвоюються дітьми, тому формування рухових навичок потрібно починати з дошкільного віку [2, с. 11].

Основна мета занять з фізичної культури – зміцнювати здоров'я дітей, загартовувати їх організм, формувати навички виконання життєво необхідних рухів, виховувати позитивні моральні та вольові риси характеру, розвивати фізичні якості та інтерес до доступних дошкільникам видів рухової діяльності.

Фізкультурні заняття забезпечують засвоєння програмного матеріалу в певній послідовності, дозволяють, у міру необхідності, повторювати і закріплювати рухові дії. Навчання проводиться систематично. Заняття будуються за певним планом і тому дозволяють дозувати фізичне навантаження, поступово і обережно збільшуючи його, що сприяє підвищенню витривалості організму. Підготовка організму до виконання складних рухів дозволяє попередити травматизм при їх виконанні [3, с. 268].

Існують різноманітні інноваційні заняття у закладі дошкільної освіти. Здоров'язберігаюча педагогіка, продиктована проблемами сучасності, передбачає інтегрований підхід до занять з фізичної культури. Для розвитку основних фізичних якостей вся робота повинна бути організована цікаво та зрозуміло для дитини, викликаючи у малюка позитивні емоції: радість руху, задоволення від власної спритності, захоплення своїми досягненнями та успіхами своїх товаришів. При втіленні цього підходу у своїй практиці використовуємо різні типи занять.

Заняття з фізичної культури відрізняють за змістом і педагогічними завданнями. За змістом вони розподіляються на комплексні та заняття з акцентом на певний вид навчального матеріалу. З дошкільниками, як правило, проводять комплексні заняття, на яких діти виконують загальнорозвиваючі вправи, основні рухи та беруть участь у рухливій грі.

Залежно від поставлених педагогічних завдань заняття з фізичної культури поділяють на заняття ознайомлення з новим матеріалом, вивчення нового матеріалу, закріплення та удосконалення фізичних вправ, заняття мішаного типу та контрольні. Кожне з них має свої особливості.

Заняття ознайомлення з новим матеріалом можуть бути поодинокими з кожного виду фізичних вправ, тому що на наступних заняттях діти виконуватимуть вже знайомі вправи. На цьому занятті вихователь (в старших групах краще підготовлена дитина) демонструє нову вправу, її також можна показати на малюнках. Далі дітям розповідають про способи виконання даного руху. Потім передбачається обов'язкове виконання дітьми цього руху або окремих його елементів за допомогою вихователя.

Заняття з вивчення нового матеріалу проводяться після занять з ознайомленням з новим матеріалом. На цьому занятті вихователь пояснює виконання вправи, що вивчається, у разі необхідності показує її; виправляє помилки, надає допомогу та страховку; дає оцінку дітям щодо якості виконання руху.

На заняттях з закріплення та удосконалення техніки виконання фізичних вправ формують вміння та навички основних рухів або вправ спортивного характеру. Поступово автоматизуються елементи вправи, що вивчається, вони виконуються все більш чітко та легко, з поступовим переходом на м'язовий контроль за її виконанням. Відбувається багаторазове повторення руху у стандартних та ускладнених умовах виконання, також у процесі рухливих ігор.

Багаторазове повторення рухів в умовах, що постійно змінюються, – обов'язковий елемент формування міцних та пластичних навичок, а також комплексного розвитку рухових якостей [4, с. 147].

Частіше за все проводять заняття мішаного типу, де поряд з вивченням нового матеріалу діти вдосконалюють техніку виконання вправ і рухових дій, що вивчалися раніше.

Контрольні заняття проводяться як на початку, так і наприкінці кварталу або навчального року, з метою виявлення ступеня володіння дітьми основними рухами на даний період, а також визначається результативність проведеної за квартал або рік роботи. Епізодично вихователь планує на цьому занятті певні основні рухи або вправи спортивного характеру, вже вивчені дітьми, для об'єктивної оцінки якості їх засвоєння. Кількість контрольних занять трохи збільшується у старших групах.

Кожному типу заняття відповідають певні педагогічні завдання, які впливають із єдиної для всієї серії занять дидактичної мети, – сформувані конкретні рухові вміння та навички.

Таким чином, більшість рухових навичок, сформованих у дошкільному періоді життя дитини, у подальші шкільні роки трохи перебудовуються та змінюються під впливом більш високого рівня розвитку рухових якостей, а також зміни пропорцій тіла. Тому цілеспрямоване навчання дітей дошкільного віку фізичних вправ спрямовується на формування пластичних та варіативних навичок у різноманітних рухах, які у перспективі удосконалюються під впливом зростання потенційних можливостей організму дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонік В. І. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури : навч. посіб. для студентів ВНЗ / В. І. Антонік, І. П. Антонік, В. Є. Андріанов ; М-во освіти і науки України. – Київ : Професіонал : Центр учб. літ., 2009. – 336 с.
2. Бурова А. Фізвиховання дошкільнят: сучасний стан і вимоги / Алла Бурова // Дошкільне виховання. – 2007. – № 7. – С. 11-14.
3. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. – 428 с.
4. Комісарик М., Чуйко Г. Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: підручник / Марія Комісарик // – Чернівці: Книги – XXI, 2013. – 484 с.
5. Костюк Н.К. Особливості формування рухових навичок у дітей дошкільного віку / Надія Константинівна Костюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія, випуск № 34. – 2011, – С. 33-37.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.Е. Анісімова

УДК 31 6:37.035

Євменова К. М.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються питання удосконалення професійної культури мовлення вихователів закладів дошкільної освіти, звертається увага на якості мовлення, зокрема, доречність, доступність, чистота, правильність, виразність.

Ключові слова: культура мовлення, комунікативна діяльність, якості мовлення, правильне мовлення, вихователь, вихованці.

The article deals with the question of the fulfillment of professional culture of speech of kindergarteners, pays attention to the quality of speech, namely, approach, clearness, correctness, expressiveness.

Key words: culture of speech, communicative activity, quality of speech, correctness of speech, kindergartener, pupils.

Одним із важливих завдань розвитку сучасної освіти України є створення умов для формування професійної культури мовлення вихователів закладів дошкільної освіти. Від цього залежить успішність розв'язання комплексу проблем модернізації всієї системи освіти на сучасному етапі її розвитку. Тому серед пріоритетних напрямків педагогічної науки особливої значущості набуває проблема культури мовлення майбутнього вихователя, яку слід удосконалювати на етапі професійного становлення, у період навчання у вищій школі. Індивідуальна мовна культура – це своєрідна візитна картка особи незалежно від її віку, фаху, посади, це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріотизму. Навряд чи матиме належний авторитет і вплив той, хто не вміє правильно висловити свою думку, хто не користується виражальними мовними засобами, неспроможний дібрати лексичні вирази відповідно до конкретної ситуації. Це особливо стосується фахової підготовки вихователів закладів дошкільної освіти, оскільки вони прищеплюють вихованцям основи мовної культури, готують їх до навчання у Новій українській школі.

Культура мовлення починається із самоусвідомлення мовної особистості. Вона зароджується там, де носіям національної літературної мови не байдуже, як вони говорять і пишуть, як сприймається їхня мова в різних суспільних середовищах, а також в контексті інших мов.

Мова живе в мовленні, без нього вона не може здійснювати своєї комунікативної функції. Проте і мовлення, а відтак мовленнєва комунікативна діяльність неможливі без мови, її словникового складу, фонетичних законів, правил граматики.

Правильно й чисто говорити своєю мовою може кожний, аби тільки було бажання. Це не є перевагою вчених-лінгвістів, письменників або вчителів – мовників, це – не тільки ознака, а й обов'язок кожної культурної людини. Культурними в нас мусять бути всі, незалежно від того, працює людина розумово чи фізично.

Проте взірцем правильності мовлення має бути вчитель, вихователь. Він повинен володіти здоровим, неупередженим відчуттям мови, постійно стежити за змінами, які відбуваються в нормах вимови, наголошування, слововживання у зв'язку з глибшим вивченням загальнонародної мови, тенденцією до взаємозбагачення національних мов.

Проблема формування правильності мовлення вихователя була предметом спеціального дослідження, хоча у деяких аспектах вона вивчалася у працях відомих українських науковців і методистів. Проте для сучасної вищої школи, для закладів дошкільної освіти вона є надто важливою, адже ніхто не буде заперечувати, що в низькій культурі мови виявляються виразні ознаки бездуховності, мовної неграмотності.

Аналіз комунікативних якостей мовлення знаходимо у мовознавчих студіях О. Синявського, І.Чередниченка, Л. Булаховського, Р. Будагова, М.Пилинського, Б. Головіна, С. Гурвича, Б. Антоненка-Давидовича, П. Одарченка, О. Пономарева, В.Русанівського та інших.

Правильність мовлення вчителя, вихователя сучасних українських закладів розглядалося у багатьох посібниках таких авторів як І. Ощипко, Н. Бабиц, В. Жовтобрюха, М. Пентиліук, О. Муромцевої, О. Сербенської, С. Дорошенка та інших.

Слово – одне з наймогутніших комунікативних знарядь людини. Безсиле само по собі, воно стає могутнім і нездоланим, дієвим і привабливим, якщо сказане вміло, щиро і вчасно. А саме так – цілеспрямовано, своєчасно, щиро і вміло – повинна користуватися словом кожна людина у будь-якій сфері практичної діяльності. Недарма народна мудрість вчить: говори не так, щоб тебе могли зрозуміти, а говори так, щоб тебе не могли не зрозуміти. Це особливо важливо для тих ситуацій мовлення, які передбачають значний суспільний і естетичний вплив його на слухача, насамперед для мовлення вихователя.

У мові є поняття норми, тобто необхідні знання про те, як треба вимовляти або вживати слова, як з'єднувати їх у словосполучення і речення. Для людини, професія якої пов'язана з педагогічною діяльністю, володіти «нормальним» мовленням недостатньо: необхідна мовленнєва майстерність, тобто інший рівень її якості.

Ми зважаємо на те, що мовлення великої кількості вихователів відповідає основним вимогам і нормам. Тому, говорячи про реалізацію комунікативних якостей, ми зупинимось не тільки на позитивних прикладах, а й значну увагу приділимо вадам, оскільки вони найбільше допомагають продемонструвати якості мовлення і їх значення для вихователів. Розглянемо деякі якості культури мовлення.

Доречність. Безсумнівно, «доречність мовлення – якість дуже важлива в соціальному аспекті, адже вона регулює, в усякому разі повинна регулювати, всю нашу мовленнєву поведінку» [3, с. 252]. Доречність зумовлюється психологічно: мовний контакт співбесідників буде добрим, результативним, якщо будуть знайдені потрібні саме для цієї ситуації спілкування слова та інтонації. Адже мовець не повинен нав'язувати слухачеві думку, а дбати про те, щоб не травмувати слухача, не принижувати його гідності. Особливо про це слід пам'ятати тим, у кого співбесідники – діти. Вихователі не можуть забувати, що слово так само легко вбиває, як і легко лікує.

Другою власне комунікативною якістю мовлення, тісно зв'язаною з комунікативною ситуацією, є доступність. Доступність передбачає таку побудову мовлення, при якій рівень складності мови і в термінологічному і в змістовому, і в структурному розумінні відповідає інтелектуальному рівню адресата. Необхідно зазначити, що більшість вихователів орієнтуються на різний рівень усвідомленості дітей із тієї чи іншої проблеми. Часто бажання проявити свою ерудицію затьмарює головну комунікативну функцію – бути доступним середньому вихованцеві. Поширення вживання без необхідності маловживаних слів підтверджується і самими вихователями.

Правильність мовлення – це дотримання закріплених у літературній мові норм. Під літературною нормою розуміються прийняті в суспільно-мовленнєвій практиці освічених людей правила вимови звуків, наголошення слів, словотворення і слововживання, будови синтаксичних конструкцій. За дотриманням чи недотриманням узвичаєних норм усне мовлення оцінюється як правильне або неправильне. Наприклад, порушенням норми є вимова прикметника *український* з наголосом на другому складі, адже за правилами сучасного наголошення це слово має вимовлятися з виділенням третього складу: *украї́нський* (а не *украї́нський*). З наголошенням третього складу вимовляються й іменники *Украї́на*, *украї́нець*, *украї́нка*.

Турбота про правильність мовлення – це турбота не тільки про збереження мови, але і щоб внаслідок мовної помилки не виникло помилки комунікативної, про те щоб дитина правильно зрозуміла все те, що говорить вихователь.

Чистота мовлення тісно пов'язана з правильністю і нормативністю: якщо у мовленні немає порушень лексичних, стилістичних, орфоепічних та інших норм, воно вважається чистим. Критерій чистоти мовлення стосується вживання літературного чи нелітературного слова, його наголошення або будови речення. У літературній мові неприпустимі діалектні, розмовно-побутові, жаргонові слова чи без потреби або перекручено вжиті іншомовні слова, їх введення до мовлення робить його нечистим.

Завдання вихователя пробудити інтерес до своєї розповіді, привернути увагу дітей до неї і затримати цю увагу до кінця розповіді. Тому виразність обов'язково повинна бути присутня в мовленні вихователя. Виразним називається таке мовлення, в якому вираження власного ставлення до предмета чи явища відповідає комунікативній ситуації, а мова в цілому оцінюється як вдала і ефективна. Головна умова виразності – наявність у вихователя свого стилю, свого голосу, своїх почуттів, думок, своєї позиції. Ступінь виразності, засоби для досягнення потрібного ефекту залежать не тільки від індивідуальності вихователя і мовлення дітей, але і від ситуації спілкування.

Жодна з розглянутих вище якостей не є самодостатньою в досягненні культури мовлення. Головними теоретичними засадами культури мовлення є осмислення мовної норми, знання про функціональні стилі літературного мовлення; усвідомлення взаємозв'язків системи мови, структури мовлення і немовленнєвих (екстралінгвістичних) структур. Практичними засадами культури мовлення вважаємо систематичність знань, їх постійне поглиблення, інтерес, увагу до мови взагалі і до рівня власного мовлення зокрема, поліфункціональність мовленнєвої практики й переконаність у суспільній цінності високого рівня культури мовлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антоненко–Давидович Б. Як ми говоримо. – К., 1997. – 252 с.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Львів:Світ, 1990. – 231 с.
3. Головин Б. Н. Основы культуры речи. –М.: Высш. школа, 1980.–336 с.
4. Культура мови на щодень. / Н.Я. Дзюбишина-Мельник, Н.С. Дужик, С.Я. Єрмоленко та ін. – К.:Довіра, 2000. – 169 с.
5. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С.65-69.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л. Г. Сугейко

УКД 37.016:81-028.32:373.3

Завалій Т.С.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті актуалізовано увагу на розвиток та удосконалення мовлення молодших школярів в умовах Нової української школи. Головне завдання-це формування і розвиток виразного, чистого мовлення у молодшого школяра.

Ключові слова: розвиток зв'язного мовлення, мовна компетентність, монологічне мовлення.

In the article attention aktualizovano on development and improvement of broadcasting of junior schoolboys in the conditions of New Ukrainian School. A main task is forming and development of the expressive, clean broadcasting for a junior schoolboy.

Key words: development connected speech, linguistic competence, monologue speech.

Формування творчої особистості, здатної плідно працювати, тісно пов'язане із засвоєнням багатства української мови та вмінням користуватися нею у різноманітних мовленнєвих ситуаціях.

Роль української мови у вихованні молодого покоління, розроблення Державного освітнього стандарту щодо змісту, обсягу і рівня мовної освіти в початкових класах, переосмислення методів і прийомів навчання мови і мовлення зумовили творчі пошуки шляхів удосконалення мовленнєвого розвитку молодших школярів[1, с. 194].

З огляду на означене, дотичною є наукова позиція І. Нагрибельної. Дослідниця зазначає, що «мовна компетентність – це знання норм і правил української мови, у тому числі й опанованих самостійно, достатньо для сприймання, майстерного їх використання у процесі мовлення; здатність особистості здійснювати самостійний моніторинг динаміки мовних норм, аналізувати тенденції в мовному дискурсі, адекватно вербально відтворювати явища об'єктивної дійсності» [3, с. 69].

Особливою вимогою, згідно з загальними вимогами до мовлення молодшого школяра, є вміння правильно та чітко давати відповіді на запитання, висловлюючи одночасно

закінчену думку. Будь-яке висловлювання починається з орієнтування у ситуації: для чого потрібно висловлюватися (з метою спілкування, повідомлення або впливу на співбесідника); кому призначається висловлене (добре знайомій або незнайомій людині, одній чи кільком). Якщо аналіз умов зроблений правильно, побудувати висловлювання вже нескладно, оскільки програма його, значною мірою, визначається завданнями та обставинами [1, с. 195].

Мотив мовлення виникає у молодших школярів внаслідок яскравих вражень, коли вони добре уявляють обстановку, місце, людей, про яких розповідають. Важливо також сформувати у школярів уявлення про співбесідника, передбачити прийоми, які б спонукали замислитися над тим, як слухач сприйматиме їхнє висловлювання. Завдяки такій установці діти усвідомлюють потребу враховувати сприймання співбесідника.

Щоб навчити їх орієнтуватися в мовленнєвих ситуаціях, доцільно створювати на уроках навчальні ситуації, які б наближалися до життєвих умов. Школярі під час висловлювання мимоволі враховуватимуть сприймання того, до кого вони звертаються. Спосіб викладу думки підказуватиме конкретна обстановка.

Ситуація живого спілкування на уроці виникає тоді, коли вчитель і здобувачі освіти об'єднують взаєморозумінням, радістю спільної праці. За таких умов здобувачі освіти виконують вправи не формально, мовлення стає для них засобом самовираження. Захоплені спільним пошуком, пізнанням, діти обмінюються з вчителем почуттями, враженнями. Обмінюючись думками, вони вчаться бачити навколишнє, оцінювати його.

Стійкий інтерес до мовленнєвої діяльності вчитель зможе збудити тоді, коли зуміє залучити кожного до спільних переживань, захопити вихованців предметом розмови, щоб клас став єдиним спільним колективом. Та ще важливіше (і набагато складніше) допомогти здобувачам освіти усвідомити власну роль у спільному пошуку, зв'язок із товаришами.

Розвиток зв'язного мовлення – провідний принцип навчання української мови в початкових класах. Він охоплює всі сторони мовленнєвої діяльності здобувачів освіти. Програмою передбачається набуття школярів елементарних знань про мовлення: усне і писемне, діалогічне і монологічне; про особливості висловлювань, обумовлені їх комунікативними завданнями, ситуацією спілкування [1, с. 194].

На думку С. Гаманюк найважливішим завданням є розвиток уміння здійснювати всі види мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), на що й наголошується в програмі середньої загальноосвітньої школи. [4].

Робота над правильною вимовою, чіткістю й виразністю усного мовлення, над збагаченням словника, правильним і точним вживанням слова, над словосполученням і зв'язним висловлюванням, над орфографічно грамотним письмом має стати основою кожного уроку.

Науковець М. Наумченко виділяє такі напрями роботи з розвитку мовлення

- вдосконалення звуковимови школярів і підвищення їхньої мовної культури;
- збагачення, уточнення й активізація словникового запасу
- уміння вживати слова у властивому для них значенні, користуватися виражальними засобами мови залежно від ситуації і мети висловлювання;
- послідовно і логічно викладати думки;
- удосконалення граматичного ладу мовлення здобувачів освіти;
- оволодіння нормами українського літературного мовлення;
- засвоєння найважливіших етичних правил спілкування [2, с. 106].

Ці напрями роботи з розвитку мовлення становлять основу для формування у молодших школярів мовленнєвої навички.

Дуже важливо, щоб школярі пізнавали світ у всій його багатогранності, відчували і розуміли пряме і переносне значення слів, їх найтонші відтінки. А коли здобувач освіти зрозуміє і відчує красу українського слова, вона відчує любов до мови. Розуміти, відчувати і любити українську мову здатні всі діти. Тому завдання вчителя полягає в тому, щоб розвинути мову здобувачів освіти, збагатити її, навчити любити, пишатися нею.

О. Хмельникова описала складові проблеми розвитку мовлення молодшого школяра. А саме робота над словом, оскільки розвиток мовлення включає в себе роботу:

- над окремими словами;
- над словосполученнями і реченнями;
- над зв'язним мовленням [5, с. 3].

М. Наумчук стверджує, що засвоєння лексичного багатства мови школярами не повинно проходити стихійно. Одним із найважливіших завдань розвитку мовлення молодшого школяра початкових класів є керування процесом збагачення словника дітей, упорядкування словникової роботи, нарешті, активізація словника учнів [2, с. 123].

Щоб зацікавити школярів, доцільно використовувати на уроках цікаві відомості з науково-популярної літератури, газет, журналів, в яких наведено яскраві приклади, історичні факти, розповідається про неймовірне в природі і житті людей. Прийом здивування викликає у дітей емоційні переживання, збуджує допитливу думку дитини.

Отже, для формування і розвитку виразного, чистого мовлення у молодших школярів на уроках доцільно використовувати мовні ситуації, які у невимушеній формі спонукають до побудови діалогічних і монологічних висловлювань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: іншомовна освіта + Державний стандарт початкової освіти.- К.: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР», 2018. – 80 с.
2. Наумчук М.М. Сучасний урок української мови в початковій школі (методика і технологія навчання). – Тернопіль.: Астон, 2001. – 215 с.
3. Нагрибельна І. А. Самостійна робота в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчання української мови: [монографія] / І. А. Нагрибельна. – Херсон, 2016. – 348 с.
4. С.А. Гамаюн. Формування мовленнєвої компетентності на уроках розвитку зв'язного мовлення// Початкове навчання та виховання.- Харків, 2011. – 180 с.
5. Хмелевська О.В. «Мовленнєвий етикет та феномен культури»\\ Матеріали студентів наукової конференції, присвяченої 170-річчю з Дня народження Ю. Федьковича. Філологічні науки. – Чернівці, 2004. – 10 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.А. Нагрибельна

УДК 372

Іщук В.М.

УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У статті розглядається педагогічна доцільність використання програмно-методичного забезпечення під час вивчення курсу «Я досліджую світ» а також можливості використання комп'ютерів для вирішення практичних завдань з данного курсу.

Ключові слова: програмний засіб навчання, процес навчання природознавства.

Summary: Pedagogical expediency of using software and methodological support during the course "I explore the world" is determined by the goals and objectives of the course, as well as the possibilities of using computers to solve practical problems in this course.

Key words: program tool of teaching, process of studying natural science.

Нова українська школа ставить перед закладами освіти багато питань, які потребують негайного вирішення і разом з тим реформування процесу навчання.

Педагогічна доцільність використання програмно-методичного забезпечення під час вивчення курсу «Я досліджую світ» визначається цілями і завданнями курсу, а також можливостями використання комп'ютерів для вирішення практичних завдань з данного курсу.

Сучасний урок – це поєднання традиційних технологій та нових інформаційних джерел, які передбачають використання ресурсів мережі Інтернет, різного програмного забезпечення.

Все більше стають популярними мультимедійні технології що є основними засобами наочності XXI століття. Вони включають презентацію; електронний журнал; віртуальні завдання; мультимедіа-видання; flash-, shockwave-ігри (навчальні ігри, розміщені, як в Інтернеті, так і на різних носіях; мультимедіа-тренажери; навчальні мультимедіа-системи; мультимедійні Internet-ресурси.

У цю систему повинні входити програмно-методичне забезпечення і засоби навчання, що функціонують на базі ПК, а також традиційні. Необхідність цього обумовлена спрощенням і здешевленням системи засобів навчання і специфічними функціями звичайних програмних засобів, які неможливо і недоцільно передати комп'ютеру з психолого-педагогічної точки зору.

З точки зору реалізації дидактичних принципів у навчальному процесі, використання ППЗ для реалізації методичних цілей навчального процесу дає:

- індивідуалізацію та диференціацію процесу навчання;
- здійснення контролю із зворотнім зв'язком, з діагностикою помилок (констатація причин помилкових дій учня і демонстрація на дисплеї комп'ютера відповідних коментарів) за результатами:
- навчання та оцінкою результатів навчальної діяльності;
- здійснення самоконтролю та самокорекції;
- здійснення тренування в процесі засвоєння навчального матеріалу та самопідготовки учнів;
- вивільнення навчального часу за рахунок виконання на комп'ютері трудомістких процесів і діяльності, пов'язаної з числовим аналізом;
- комп'ютерну візуалізацію навчальної інформації (об'єкта, що вивчається; процесу, що розглядається, тощо);
- моделювання та імітацію об'єктів, процесів або явищ, що вивчаються чи досліджуються;
- проведення лабораторних робіт в умовах імітації в комп'ютерній програмі реального досліду або експерименту;
- створення та використання інформаційних баз даних, необхідних у навчальній діяльності, та -забезпечення доступу до мережі інформації;
- підсилення мотивації вивчення (скажімо, за рахунок винахідницьких засобів програми або створення ігрових ситуацій) [16].

Програмним засобом навчального призначення є такий засіб, у якому відображено деяку предметну галузь, певною мірою реалізовано технологію її вивчення, забезпечено умови для здійснення різних видів навчальної діяльності.

ППЗ можуть містити не тільки програмовий матеріал з предмета, а й додатковий, наприклад, теоретичний матеріал, що виходить за межі шкільної програми, задачі підвищеної складності, засоби для проведення навчальних досліджень та ін.

Одним з провідних напрямків інформатизації навчального середовища є створення електронних дидактичних ресурсів на основі розроблених програмних засобів. Практичним прикладом може слугувати програмний методичний комплекс «Natural History 4» та «Конструктор мультимедійних уроків» («ЗАТ Транспортні системи»), а саме розділи «Природознавство 5-6 кл.», «Природознавство 3-4 кл.», Віртуальна лабораторія «Біологія людини» (автори: Ільченко В., Гуз Ж., Матяш Н., Доротюк В., та ін.) який дає вчителю відповідно до зазначених вище вимог створити накопичувальну теку електронних

дидактичних ресурсів. Створення такої теки та прикладне застосування комп'ютерних технологій на уроках вимагає певних вмінь, а саме:

- виготовлення зразків традиційних наочних посібників у електронному вигляді;
- створення і демонстрація мультимедійних навчальних презентацій;
- відібраних фрагментів існуючих педагогічних програмних засобі в рамках традиційної системи навчання.

Розглянемо педагогічний програмний навчальний засіб «Природознавство» («Natural History»), (розробник: «Транспортні системи») призначений для навчання природознавства у третьому та четвертому класах відповідно до програм загальноосвітніх навчальних закладів.

Мета педагогічного програмного засобу полягає в посиленні позитивної мотивації до навчання, активізації пізнавального інтересу учнів до вивчення природознавства, розвитку їх умінь самостійно здобувати знання, формуванні інформаційної компетентності особистості, що передбачає оволодіння уміннями здобувати, критично осмислювати та використовувати різноманітну інформацію.

Зміст і структура педагогічного програмного засобу зорієнтовані на розширення можливостей виконання практичної частини навчальної програми з природознавства.

У педагогічний програмний засіб переважно включено теоретичну частину програми.

Педагогічне програмне забезпечення складається з теоретичний матеріалу, практичних робіт і демонстраційних матеріалів до уроку.

Структурна частина містить свою побудову, що складається з рубрик: «Теоретичні відомості», «Перевірте свої знання», «Висновки». В рубриці «Теоретичні відомості» міститься теоретичний матеріал, що стосується конкретної теми, параграфу; в рубриці «Перевірте свої знання» пропонується учневі перевірити знання, які необхідні для виконання роботи; в рубриці «Висновки» учень після виконаної роботи робить висновки. Також програма містить такі рубрики як «Словник» та «Для допитливих».

Структурна частина програми «Демонстрації до уроку» включають наочність до уроку: багатий ілюстративний матеріал, цікаву анімацію природних процесів та явищ, інтерактивні моделі, відеофрагменти, звуковий супровід до уроку тощо.

Наявність простого у використанні редактора дає змогу вчителю на уроці організувати лабораторну і практичну роботу, демонструвати різні об'єкти залежно від мети і завдань уроку, а також самостійну роботу учнів як у класі, так і вдома, здійснювати контроль і самоконтроль за допомогою розгалуженої системи навчальних завдань у традиційній і тестовій формах.

Ефективність процесу навчання природознавству можна підвищити за рахунок певного зсуву існуючого акценту освітньої технології з логічно-знакових форм передачі інформації на асоціативні, природніші для сприйняття людським мозком. Наявність додаткового взаємозв'язку між елементами інформації, що проходять різними каналами або в різних режимах, сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Орієнтація тільки на логічно-знакову систему представлення інформації вимагає інтенсивної роботи певних ділянок однієї з півкуль мозку для передачі і обробки виникаючих образів знаків [2].

Логічний взаємозв'язок, що реалізовується, направлений на створення умов періодичного перемикавання типів сприймання інформації, максимальної активізації підсвідомого рівня її засвоєння.

Зважаючи на сказане вище, в програмах для курсу «Природознавства» необхідно використовувати в поєднанні з ігровими програмами, стимулюючими досягнення навчальної мети також і контролюючі програми, що моделюють природні процеси та явища і т.д.

Функціональне призначення програмного забезпечення полягає в представленні навчальної інформації і направленні навчання з урахуванням індивідуальних можливостей учня [1].

Однак, комп'ютер слід розглядати скоріше як елемент системи засобів навчання.

При розробці і використанні програмних засобів в навчальних цілях виникає необхідність в створенні комп'ютерних навчально-методичних і інструктивних матеріалів. У них повинні бути включені:

- програмні засоби навчального призначення;
- інструкції для користувача;
- методичні рекомендації з використання програмних засобів для вчителя;
- методичні рекомендації для учня.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жалдак М.І. Формування інформаційної культури вчителя [Електронний ресурс] / М.І. Жалдак. – Режим доступу: <http://www.icfcst.kiev.ua>.
2. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [Електронний ресурс] /Режим доступу: // http://www.uaza_kon.com/documents/date_6c/pg_gdgiok.htm.
3. Кух А.М. Умови функціонування освітнього середовища / А.М.Кух // Наукові записки: [збірник наукових праць Національного університету ім. Драгоманова] / К.: НПУ, 2003.- Випуск (53). – 421 с.-С.171-178
4. Матеріали конференції «Програмне забезпечення в освіті і науці» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.itdev.org.ua/index.php?menu=confer_ence&item=2&subitem.C.12-14

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н.М. Борисенко

УДК 37.015.31:7:398.8:373.3-057.874

Кабакова Т. Г.

МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті висвітлено можливості українського музичного фольклору в естетичному вихованні учнів початкових класів.

Ключові слова: естетичне виховання, український музичний фольклор, початкові класи.

The article reflects the possibilities of the Ukrainian musical folklore in esthetic education of pupils of the initial classes are opened.

Key words: esthetic education, Ukrainian musical folklore, initial classes.

Український музичний фольклор має вплив не лише на естетичну свідомість молодших школярів, але й на їх естетичну активність, зокрема на розвиток естетичного сприймання, мислення, художньо-творчої діяльності. Саме тому з естетично-виховними можливостями українського музичного фольклору вчителі пов'язують вирішення завдань, спрямованих на розвиток емоційно-чуттєвої, інтелектуальної та креативної сфери особистості.

Дослідження Галини Довженок, Анатолія Іваницького, Світлани Садовенко, Віктора Семеренського, Петра Черемиського та багатьох інших науковців доводять, що український народ з давніх-давен вирізнявся своєю музикальністю, танцювальністю та пісенністю.

Як засвідчує освітньо-виховна практика, український музичний фольклор допомагає в розвитку передусім таких якостей молодших школярів, як естетичне сприймання, образна уява, милування, співпереживання, вияв чуйності та насолоди та ін. Естетичне сприймання формується у процесі сенсорно-перцептивної діяльності учнів. Його змістом виступають ритм, темп, звук, гармонія, мелодія, яскравість, барви. На цій основі розвивається емоційно-

почуттєва активність, можливість порівнювати, спостерігати, відбирати й оцінювати прояви прекрасного в житті та мистецтві. Естетичне сприймання також тісно пов'язане з переживаннями учнів. Ознаками емоційно-чуттєвої активності молодших школярів постають відчуття прекрасного, піднесеного, красивого, а також враження, що виникають у результаті переживання проявів трагічного в мистецтві, почуття гумору під час споглядання комічного.

Естетичне виховання учнів засобами українського музичного фольклору потребує посилення існуючої практики етнопедагогічного впливу з боку фольклорного середовища та середовища професійного мистецтва. Як зазначають учені, є потреба в цілеспрямованому формуванні ознак фольклорного соціуму в декількох вимірах. Художньо-естетичне середовище школи, що зорієнтоване на цінності народного мистецтва, має стати основою естетизації навчально-виховного процесу, а саме осмислення понять «обряд», «звичай», «традиція», «державно-народне свято» (Різдво, Великдень, Трійця, Покрова та ін.) [2, с. 9].

Молодший шкільний вік є сензитивним періодом, у якому дитина залучається до слухання, сприймання та виконання народних пісень і танців. Слухові враження поступово враховують мелодійні та ритмічні особливості музичного фольклору, які з часом стають звичними й близькими. При цьому естетичне сприймання творів українського музичного фольклору передбачає вияв учнями музичної активності, що виявляється в поєднанні почуттєвого й творчого освоєння етномузичних образів.

Пізнавально-творчі можливості учнів розвиваються у спілкуванні з музикою, в процесі цілеспрямованого аналізу музичних творів. Адже тільки власна діяльність є запорукою глибоких переживань, естетичної насолоди, високих художніх смаків.

В естетичному вихованні молодших школярів важливе значення має їх емоційно-чуттєва активність. Вона впливає на формування художньо-естетичного смаку, переживання й розуміння прекрасного учнями початкових класів, викликає в процесі естетичного ставлення відповідну активність. Зокрема музично-естетичне сприймання передбачає прояв спостережливості, мислення, емоційно-творчого діалогу з творами мистецтва.

Важливе значення в естетичному вихованні учнів засобами українського музичного фольклору в Новій українській школі має розвиток естетичного мислення. Він передбачає озброєння учнів необхідними знаннями, розвиток здатності запам'ятовувати, розуміти, осмислювати, тлумачити, пояснювати, аналізувати факти, події, процеси, проводити синтез і аналіз художнього та музичного матеріалу, оцінювати і використовувати його в різних ситуаціях. Однією зі складових цього процесу є формування в учнів естетичних суджень, що дозволяють висловлювати власну думку про прекрасне, самостійно й критично оцінювати твори народного пісенно-танцювального мистецтва.

За визначенням Оксани Рудницької, «показниками естетичної оцінки є емоційне реагування на музику, уміння розкрити змістову сутність елементів музичної мови; наявність і характер асоціацій; обґрунтованість оціночних суджень; цілісність і повнота осягнення твору; уміння співвідносити вербальну і виконавську інтерпретації музики» [1, с. 164].

Важливо, щоб основою естетичного виховання учнів стала національна художня спадщина, родинні та народні традиції, звичаї, обряди, скарби хорео-музично-поетичної творчості. Саме тому батьки й учителі мають завжди пам'ятати, що атмосфера сім'ї, світ її захоплень, естетичні, художні смаки та інтереси, мають бути спрямовані на добро і творчість. Краса добрих сімейних стосунків емоційно сприймається дітьми. Батьки для дітей є першими й найважливішими у сприйнятті якостей, що передаються від покоління до покоління. Учні є новаторами у сприйнятті традиційних сімейних цінностей, звичаїв, обрядів, досвіду, який поважають і шанують у сім'ї та вважають взірцем для наслідування. Саме тому сучасна освітньо-виховна практика покликана повернутися до традиційних джерел естетичного виховання – родинної педагогіки, адже родина є глибинним джерелом людського життя. У родині дитина пізнає навколишній світ, тут у неї формується характер, світогляд, естетичні смаки, морально-етичні ідеали.

Естетичне виховання є важливим чинником естетичного розвитку, що є фундаментальною основою до самовиховання особистості. Психологія становлення особистості зобов'язує розглядати поряд із вихованням і власну активність учнів.

Український музичний фольклор є одним із впливових засобів духовного формування особистості та її естетичного виховання.

Стилізація українського музичного фольклору має стати ефективним засобом протидії стандартизованому взірцям сучасної масової пісенної і танцювальної культури. Здійснення в такий спосіб непрямой передачі національних культурних цінностей спирається на сім'ю, школу, фахівців і вимагає здійснення спеціальних культурних заходів.

Естетичне виховання молодших школярів засобами українського музичного фольклору пов'язане з наданням учням необхідних знань і практичних навичок на основі фольклорних творів.

Забезпечення учнів початкових класів школи необхідними художньо-естетичними вміннями і навичками пов'язане з такими процесами, як сприймання українського музичного фольклору, спів, гра на музичних інструментах, музично-ритмічна діяльність, розуміння засобів музичної виразності, ритмічна, вокальна, інструментальна імпровізація, музично-дидактичні ігри, інсценізація народних пісень і обрядів, виконання дитячих опер-казок, ритміка і хореографія.

Естетичне виховання передбачає розвиток естетичної активності, яка виявляється у прояві запитів та інтересів, виборі ідеалів і визначенні життєвих цінностей. Український музичний фольклорний матеріал є засобом формування гуманістичних якостей учнів, розвитку музичної культури. Синтез пісні, танцю, слова та гри розвиває увагу, пам'ять, кмітливість, спритність та інші здібності дітей. Малі фольклорні форми допомагають учням в освоєнні естетичного досвіду, сприйнятті предметів і явищ навколишньої дійсності як прекрасних, красивих, виразних тощо. При цьому учні вчать жити чесно, справедливо, відстоювати добро, викорінювати зло, захищати правду, викривати брехню, узагальнювати вчинки людей. Народна музична творчість спонукає учнів початкових класів придивлятися, думати, зіставляти, аналізувати, імпровізувати, пізнавати й відкривати нові, ще невідомі їм перлини народної пісенної і танцювальної творчості.

Таким чином, можливості українського музичного фольклору в естетичному вихованні учнів початкових класів виробляють активну життєву позицію, розуміння проявів прекрасного у вчинках та діях людей, ставлення до родини, праці, визначають роль національного мистецтва в житті суспільства і окремої людини.

В подальшому результатом розвитку естетичної активності учнів засобами українського музичного фольклору має стати система особистісних музично-естетичних цінностей, готовність учнів молодших класів активно використовувати набутий досвід у духовно-практичній і творчій діяльності, яка узгоджується з універсальними загальнолюдськими естетичними цінностями та гуманістичними світоглядними позиціями. Упровадження в навчально-виховний процес початкової школи українського музичного фольклору сприяє кращому освоєнню навчального матеріалу, формуванню морально-естетичної культури учнів.

Саме тому основою естетичного виховання має стати національна художня спадщина, родинні та народні традиції, звичаї, обряди, цінності музично-поетичної творчості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька / О. Рудницька – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
2. Стефанюк С. Формування творчої особистості засобами етнопедагогіки / С. Стефанюк // Позакласний час. – січень, 2005.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.Л. Владимирова

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ТРИВОЖНОЇ ДИТИНИ

У статті розглянуто проаналізовано причини та специфіка проявів тривожності в дитинстві, охарактеризовано особливості організації та змісту психологічного супроводу тривожних дітей.

Ключові слова: страх, тривога, тривожність, конструктивна тривожність, деструктивна тривожність невротична тривожність.

In the article the causes and specifics of manifestations of anxiety in the childhood are analyzed, peculiarities of the organization and maintenance of psychological support of anxious children are characterized.

Key words: fear, anxiety, anxiety, constructive anxiety, destructive anxiety, neurotic anxiety.

Життєдіяльність як дорослої людини, так і дитини відбувається у постійних контактах з іншими людьми, предметами та явищами навколишнього світу. До всього, що оточує людину, вона виявляє певне ставлення, що проявляється у відповідних емоціях. Характеристики і роль емоцій значною мірою пов'язані із соціальними контекстом діяльності.

Для психічного здоров'я, нормального перебігу різних видів діяльності як дорослої людини, так і дитини потрібна збалансованість емоцій. Порушення емоційного балансу, тривала перевага негативних емоційних станів спричиняють виникнення емоційних розладів, відхилень у розвитку особистості дитини, порушень у неї соціальних контактів. Так, властиві дитині переживання страху, сумніву, побоювання за відсутності коригувальних заходів закріплюється та перетворюються на рису характеру – тривожність, невпевненість у собі. Тривожність є найбільш частою причиною звернення батьків до психолога. Аналіз сучасного стану і основних напрямів розроблення проблеми тривожності показав, що її вивченню у дітей приділяється недостатньо уваги, хоч з'являється вона саме в дошкільному віці. Саме тривожність, як визначають дослідники і практичні психологи, лежить в основі цілого ряду труднощів дитинства, в тому числі багатьох порушень розвитку.

Проблема дитячої тривожності, як основи емоційних розладів, є міждисциплінарною. Вона належить не тільки до галузі дитячої психології, але й до сфери педагогічної, медичної психології.

Розрізняють тривожність як емоційний стан і як усталену властивість, рису особистості. У психологічній літературі ця відмінність зафіксована відповідно у поняттях “тривога” і “тривожність”. Останній термін крім того використовується і для позначення явища в цілому [1, с. 78].

Дослідження тривожності особливо важливе в дитинстві. Дитинство – це період, коли фактично формується особистість, самосвідомість та світовідчуття дитини. Ці процеси в першу чергу обумовлені загальним психічним розвитком, формуванням нової системи психічних функцій. Формуються не лише такі якості психіки, які визначають собою загальний характер поведінки, ставлення до навколишнього, а й ті, що проєктуються на майбутнє. Умови розвитку в дитинстві є унікальними, набуте в цей період надалі важко або неможливо надолужити, і особистість може виявитися у чомусь не досконалою. Як визначають психологи, в основі багатьох проблем дитинства, в тому числі багатьох порушень розвитку лежить саме тривожність. Більшість дослідників впевнені, що емоційні розлади в дитинстві не минають без сліду, а сприяють виникненню в подальшому своєрідних особистісних характеристик, нервово-психічних і психосоматичних відхилень. Визначені ситуації чи події, які здатні привести до фіксації тривоги в дитячому віці, в подальшому впливають на поведінку та особистісні реакції людини. Тривожність бере початок в ранньому дитинстві, коли дитина об'єктивно ще не в змозі зустрічати проблему загрози й одночасно свідомо сприйняти джерело загрози. Підвищений рівень тривожності в дитинстві

свідчить про недостатню емоційну пристосованість дитини до тих чи інших соціальних ситуацій.

Джерелом походження і закріплення тривожності як усталеного особистісного утворення в дитинстві в більшості випадків є дитячо-батьківські і внутрішньо сімейні відносини. У дошкільному віці негативна ситуація в сім'ї, неадекватність стосунків з близькими дорослими, особливо з матір'ю, провокують переживання дитиною стану ефективної напруженості та неспокою, які носять реактивний характер. Дитина постійно відчуває незахищеність, відсутність підтримки в близькому оточенні, й тому безпомічність. Такі діти підвищено чутливі до можливої образи, загострено реагують на ставлення до них оточуючих, запам'ятовують переважно негативні події. Все це веде до накопичення негативного емоційного досвіду, який постійно збільшується за законом «замкненого психологічного кола» і знаходить своє вираження у відносно усталеному переживанні тривоги [3, с. 39].

Висока вірогідність виникнення тривожності у дитини може бути зумовлена вихованням за типом «гіперпротекція» (надмірна турбота, дрібний контроль, значна кількість заборон та обмежень, постійне смикання).

Дитяча тривожність також може бути спричинена особистісною тривожністю матері, яка має симбіотичні стосунки з дитиною. При цьому мати, відчуваючи себе єдиним цілим з дитиною, намагається відгородити її від труднощів та життєвих негараздів, захистити від неіснуючих, але уявлених відповідно її тривожності, небезпек. Як наслідок, дитина хвилюється, коли залишається без матері. Замість активності і самостійності розвивається пасивність і залежність. Виховання в неповній родині, або в родині з дисгармонійними відносинами, коли традиційно чоловічі ролі виконує мати, у дитини може виникнути перекрученим образ статі, що також може спровокувати розвиток тривожності. Виховання, яке базується на завищених вимогах, з якими дитина не може впоратися, також відзначають як можливу причину виникнення тривожності. Нерідко батьки культивують «правильність» поведінки: ставлення до дитини може включати жорсткий контроль, сувору систему норм і правил поведінки, відступ від яких тягне за собою покарання. В такому випадку тривожність дитини може породжуватися страхом невиконання норм і правил, встановлених дорослими.

Спричинити розвиток тривожності у дитини може зміна соціальних відношень, яка часто представляє для дитини значні труднощі. Прихід до дошкільного закладу може викликати неспокій, замкненість, емоційну напруженість, які пов'язані з відсутністю близьких для дитини людей, із зміною навколишнього оточення, звичних умов і ритму життя [2, с. 34].

Велике значення у розвитку тривожності має адекватність розвитку особистості дитини. В дошкільному віці відбувається зародження самооцінки, яка в цьому віці ще неадекватна і пов'язана з неадекватними емоційними реакціями, в той же час відбувається усвідомлення дитиною власних дій. Доведено, що тривожність властива дітям з низькою самооцінкою, у зв'язку з чим у них виникає очікування неблагополуччя з боку оточуючих. Такі діти підвищено реагують на неуспіх, схильні відмовлятися від тієї діяльності, в якій мають утруднення.

Отже, у дошкільнят тривожність виникає внаслідок фрустрації потреби в надійності, захищеності з боку найближчого оточення та відображає незадоволеність саме цієї потреби, яку можна розглянути в цьому віці як провідну. В означений період тривожність ще не є власно особистісним утворенням, вона представляє собою функцію негативних взаємостосунків дитини з близькими дорослими. Закріплення тривожності як усталеного утворення пов'язане з постійним незадоволенням потреб віку, які набувають «гіпертрофованого характеру» [4, с. 220]. Саме тому особливого значення набуває організація допомоги тривожним дітям.

Останнім часом набуває значення особлива культура підтримки та допомоги дітям в освітянському процесі – парадигма супроводу. Супровід у період дитинства – це комплексна технологія підтримки та допомоги дитині, що представляє собою організовану взаємодію

дорослого та дитини, яка детермінує прогрес дитини. Психологічний супровід – це системно організована діяльність психолога зі створення соціально-психологічних та педагогічних умов для успішного розвитку дитини, її адаптації до оточуючого світу, забезпечення поступального розвитку і психологічного благополуччя дитини [2, с. 49].

Психологічний супровід тривожної дитини повинен носити комплексний характер і бути орієнтований на вироблення адекватних засобів реалізації і задоволення провідних для даного віку соціогенних потреб дітей [3, с. 16-18].

Психологічний супровід тривожної дитини має здійснюватися за такими напрямками:

1. Психологічна освіта батьків, яка передбачає їх ознайомлення з причинами та наслідками тривожності дітей. Основна задача цього напрямку – формування у батьків уявлення про те, що саме їм належить вирішальна роль в профілактиці тривожності та її подоланні у дітей.
2. Психологічна освіта педагогів дошкільного закладу. Така освіта потрібна тому, що деякі педагоги вважають тривожність скоріше як позитивну властивість, яка забезпечує у дитини почуття відповідальності.
3. Навчання батьків і педагогів конкретним способам подолання деструктивної тривожності у дітей, допомозі дітям в опануванні засобами подолання тривожності.
4. Безпосередня робота з дітьми, орієнтована на вироблення та укріплення впевненості у собі, уміння поводити себе у складних ситуаціях, ситуаціях неуспіху. Важливим елементом є вироблення індивідуальних ефективних моделей поведінки в значущих для дитини ситуаціях, підготовка дітей до нових ситуацій, зниження невизначеності ситуації через попереднє ознайомлення з її змістом, обговорення можливих труднощів, навчання конструктивним способам поведінки. Доцільно проводити попереднє «програвання» найбільш значущих ситуацій.
5. Забезпечення і обговорення практики реалізації нових навичок і умінь в реальному житті, допомога і підтримка з боку психолога за межами навчальної ситуації.

Робота з тривожною дитиною не повинна носити вузько функціонального характеру, а повинна бути орієнтована на розвиток особистості дитини і підвищення ефективності її діяльності. Однак при цьому вона повинна бути спрямована на ті фактори розвитку особистості і характеристики середовища, які є специфічними для виникнення і закріплення тривожності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Астапов В.М. Тревожные расстройства в детском и подростковом возрасте. Теория и практика: монография / В.М. Астапов, Е.Е. Малков. – М.: МПСИ, 2011. – 368с.
2. Омельченко Я.М. Психологічна допомога дітям з тривожними станами / Я.М. Омельченко, З.Г. Кісарчук. – К.: Шк.. світ, 2011. – 112 с.
3. Пов'якель Н.І. Психологія дитячих страхів / Н.І. Пов'якель. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
4. Прихожан А.М. Психология тревожности: дошкольный и школьный возраст / А.М. Прихожан. – С.-Пб.: Питер, 2007. – 192 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Казаннікова

ІГРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена ролі педагога в грі дошкільнят. З одного боку, гра – це вільна, самостійна діяльність дітей, з іншого, сюжетна гра, з характерною для неї розбіжністю уявної і реальної ситуації, котра не виникає спонтанно, і саме вихователь є головною умовою формування повноцінної гри. Від позиції вихователя по відношенню до дитячої гри, від його ігрової компетентності залежить рівень розвитку дитячої гри, бажання і вміння дітей грати, а, значить, і розвиток особистості дошкільнят. Розглядаються різні варіанти позиції вихователя в дитячій грі: відсторонена, дидактична і підтримуюча, в основі якої лежить ігрова компетентність. У статті розкривається поняття «ігрова компетентність педагога», що включає різні складові.

Ключові слова: сюжетна гра, ігрова компетентність вихователя, позиція вихователя в грі, уява, артистизм, чуйність до партнера.

The article focuses on the role of the teacher in the play of preschoolers, on the one hand, the play is the free, independent activity of children, which does not suppose intervention, much less adult leadership. On the other hand, fantasy play involving the typical differentiation between imaginary and real situations does not arise spontaneously, and the educator is the main condition for the creation full-fledged playing. The level of development of children playing, the desire and ability to play and the development of preschoolers depend on the position of the educator in regards to the children playing, and their game-playing competence. Different positions of the educator in regards to playing children are discussed: detached, didactic and supportive, which is based on game-playing competence. This article introduces the concept of “game-playing competence” which includes various components.

Key words: fantasy play, game-playing competence of educator, position of educator in the play, imagination, artistry, sensitivity to partner.

Роль гри в розвитку дошкільника багатогранна і безсумнівна. Ігрова діяльність впливає на формування довільності поведінки і всіх психічних процесів – від елементарних до найскладніших. Гра впливає на розумовий розвиток дошкільника – діючи з предметами-замінками, дитина починає оперувати в уявному, умовному просторі. Поступово ігрові дії скорочуються, і дитина починає діяти у внутрішньому, розумовому плані. Таким чином, гра сприяє тому, що дитина переходить до мислення в плані образів і уявлень. Крім того, в грі, виконуючи різні ролі, дитина приймає різні точки зору і починає бачити предмет з різних сторін, що сприяє децентрації. Весь процес навчання і виховання дітей дошкільного віку здійснюється в процесі гри, яка є провідною діяльністю в дошкільному віці і забезпечує формування основних психічних новоутворень.

У багатьох дослідженнях показано, що навіть до старшого дошкільного віку, сюжетно-рольова гра не досягає високого рівня розвитку: діти грають мало, ігри бідні за змістом і носять переважно предметний характер (А.Л. Венгер, О.В. Гударева, Н.А. Короткова, Е.Е. Кравцова, Н.Я. Михайленко, В.І. Слободчиков, Є. О. Смирнова, Б.Д. Ельконін, О.К. Рєпіна та ін.) Низький рівень розвитку гри у більшості сучасних дошкільнят є наслідком відсутності адекватних психолого-педагогічних умов, які не сприяють формуванню і розвитку ігрової діяльності дітей. Серед них виділяють: розпад природного шляху формування гри, коли способи ігрового відтворення дійсності освоювалися дитиною в ході ігор з старшими дітьми (А. В. Запорожець, Н.А. Короткова, Н.Я. Михайленко, Д. Б. Ельконін та ін.); розрив між поколіннями дітей і батьків (В.І. Слободчиков, А.Л. Венгер, Б.Д. Ельконін); звуження сфери можливої участі дітей у

праці дорослих і ізолюваність від них (Г.Г. Кравцов, Е.Е. Кравцова); впровадження нових інформаційних технологій, заміна гри переглядом телевізора (Н. Гуткону); недоступність соціальних взаємин в професійному світі дорослих (Л.І. Ельконіна); непристосованість домашнього простору і недолік організованих ігрових майданчиків для спільних ігор (M. Guddemi, T. Jambor, R. Moore, M. Patton); зміна соціальних установок по відношенню до гри: батьки хочуть, щоб діти вчилися, а не грали (Е.С. Жорняк, Е. Miseducation, Р. Barbara); жорстка регламентація гри педагогом привела до практики стимулювання дитячої гри (Е.В. Груздова) [2, с. 60-62].

Визначити місце і роль вихователя в сюжетній грі дошкільників досить важко. З одного боку, гра – це вільна, спонтанна, самостійна активність дітей, і втручання, а тим більше керівництво дорослого може перешкоджати прояву їх ініціативи, нав'язування не дуже цікавих для дошкільнят сюжетів і способів гри. З іншого боку, відомо, що сюжетна гра, як культурна форма, з характерною для неї двуплановістю, тобто розбіжністю уявної і реальної ситуації, не виникає спонтанно.

Гра за своєю формою, змістом і рівнем сформованості залежить від умов виховання. Саме вихователь є головною умовою і «мотором» формування повноцінної гри. Від позиції вихователя по відношенню до дитячої гри, від його ігрової компетентності залежить рівень розвитку дитячої гри, бажання і вміння дітей грати, а, значить, і розвиток особистості дошкільнят.

Науковці розглядають три позиції вихователя по відношенню до дитячої гри:

1. Відсторонена позиція. Вихователь не звертає уваги на граючих дітей, займається своїми дорослими справами. Переважає байдужість і низька включеність в дитячу гру. Педагог включається тільки в разі гострого конфлікту (крики, бійки і т.п.). Переважають вербальні форми впливу: заклики до доброї поведінки, на покору, обіцянки покарати винних. Емоційний фон взаємодії нейтральний або роздратований.
2. Дидактична позиція. Діяльність вихователя спрямована на навчання дітей грі. Він чітко слідує програмі, постійно вчить дітей і керує їх діяльністю. Розуміючи значення гри, такий вихователь розподіляє ролі, визначає сюжет гри, підказує, як потрібно правильно грати, кому і що потрібно говорити. У такого вихователя є чіткий образ того, як потрібно правильно грати: розподіляти ролі, планувати розвиток сюжету, утримувати єдину тему, створювати ігровий простір. Для вихователя характерні впевненість у своїй правоті і активне прагнення передати свої знання і досвід дітям. Будь-яка ініціатива дітей, що відхиляється від намченого плану гри, сприймається як порушення норми.
3. Підтримуюча позиція вихователя спрямована на підтримку ініціативи дітей в грі. Ця позиція передбачає подвійну роль вихователя: він одночасно є і партнером по грі, і її організатором. Ступінь і характер включеності дорослого залежить від ситуації та від ігрових умінь дітей. У разі, якщо діти ще не вміють грати, вихователь намагається дати зразки гри більш високого рівня: звертається до них від імені нової ролі, допомагає прийняти і утримати рольову позицію, побачити в звичній ситуації щось нове. Але все це з позиції рівноправного учасника, партнера, а не керівника і не вчителя гри. Вихователь бере участь в грі і в вирішенні дитячих конфліктів. У той же час ця участь ненав'язлива і непомітна. Якщо гра «застрягла» або розпадається, він пропонує несподіваний поворот сюжету, або вводить нову іграшку, бере на себе додаткову роль, стимулюючи ігрову активність дітей [3, с. 151].

Очевидно, що підтримуюча позиція вихователя є оптимальною для формування і розвитку гри. Головне завдання педагога – не керувати і не управляти грою, не бути байдужою до неї, а залучати дітей до цієї чудової діяльності, зробити так, щоб вони хотіли і вміли грати абсолютно самостійно. Лише в цьому випадку можна говорити про ігрову компетентності вихователя, яка лежить в основі даної позиції.

Майбутній вихователь повинен володіти низкою професійних якостей. По-перше вихователь може навчити дітей грати тільки в тому випадку, якщо любить і вміє грати сам,

якщо освоїв головні аспекти гри і володіє ігровою культурою. По-друге дорослий має створювати уявну ситуацію, бачити в знайомих предметах щось незвичне, придумувати нові сюжети, вільно відступати від звичних шаблонів і стереотипів. Словом, він повинен володіти розвинутою уявою.

Для придумування цікавих ігрових сюжетів дуже корисні бувають твори сучасної дитячої літератури та мультиплікації. Розвиток і комбінування знайомих сюжетів, «зустріч» персонажів з різних історій допоможуть захопити дітей і створити нові ігрові сюжети. Уяву можна і потрібно розвивати не тільки у дітей, але і у дорослих. Для цього існує безліч ігор та вправ, які можна використовувати в роботі зі студентами: «Чим може стати цей предмет?», «Продовж історію», «Твір сценарію для мультика» та ін. Всі ці завдання спрямовані на подолання стереотипів і залежно від звичної ситуації [2 с. 15-23].

Однак вміння грати – це не тільки вигадування гових ролей і сюжетів. Адже гра – це не тільки уява, це перш за все дія, відтворення чогось іншого. А це означає, що потрібно залучити дітей в гру, допомогти їм повірити в уявну ситуацію, перетворитися на когось іншого, відчувати себе на місці персонажа, показати його характер. Педагог повинен захопити дітей цікавістю до гри, повірити в значущість уявної ситуації. Для цього він повинен володіти емоційною виразністю, відкритістю і артистизмом.

Гра – це, як правило, спільна діяльність дітей. У ній необхідні партнери, а значить необхідно враховувати дії інших і підлаштовуватися під них. Відповідно, педагогу необхідні увага і чуйність до дітей, розуміння їх відносин (часом досить складних) і потреб. Для цього, звичайно ж, необхідно знати дитячу психологію, можливості і потреби кожного вікового етапу. Дуже корисні для підтримки гри фольклорні та народні ігри, які можна вибирати і пропонувати дітям, враховуючи їх вік, бажання і можливості.

Отже, ігрова компетентність формується під час активного поєднання теорії з практикою, в процесі активних методів і різноманітних ігор: ігор з фантазуванням, акторських вправ, комунікативних ігор та ін. Таких ігор і методів велика кількість, і вони обов'язково повинні використовуватися в освіті дошкільних педагогів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рзаева Е. И. Роль игрового пространства в развитии творчества у детей дошкольного возраста / Е.И. Рзаева // Научный поиск. – 2012. – № 4.5. – С. 60- 62.
2. Смирнова Е.О., Рябкова И.А. Психологические особенности игровой деятельности современных дошкольников / Е.О Смирнова, И.А. Рябкова // Вопросы психологии. – 2013. – № 2. – С. 15–23.
3. Смирнова Е.О., Рябкова И.А. Психология и педагогика игры (учебник для академического бакалавриата). – М.: Юрайт, 2016. – 320 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.А. Пермінова

УДК 372. 2. 015

Компаній Н.А.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розкривається можливість організації екологічної освіти дошкільників у процесі патріотичного виховання.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, екологічна освіта, патріотизм, краєзнавчий матеріал.

The article reveals the possibility of organizing ecological education of preschoolers in the process of patriotic education

Key words: national-patriotic education, environmental education, patriotism, ethnographic material.

Становлення української державності, побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру й визначають основні напрями виховної роботи, починаючи з дошкільного віку, та модернізації освітнього процесу.

Ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинена національно свідома, високоосвічена, життєво компетентна особистість, здатна в подальшому до саморозвитку та самовдосконалення [1, с. 2].

Головною домінантою національно-патріотичного виховання та екологічних знань як його складової є формування ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самого себе, активної за формою та моральної за змістом, життєвої позиції.

Формування екологічних знань у дітей старшого дошкільного віку є актуальною проблемою сучасності, оскільки саме в дошкільному віці закладаються основи екологічної та національно-патріотичної свідомості, а також відповідної культури, що впливають на поведінку та діяльність людини у природі та суспільстві в цілому.

Розглянемо екологічну освіту як складову патріотичного виховання. Виховання любові до Батьківщини – завдання надзвичайно складне, багатогранне, особливо коли мова йде про дітей дошкільного віку. Однак, в значному ступеню така складність виникає при спробі переносити на дітей «дорослі» показники проявів любові до Вітчизни.

Дошкільний вік як період становлення особистості має свої потенційні можливості для формування вищих моральних почуттів, до яких і відноситься почуття патріотизму.

Справді, якщо патріотизм – це почуття приязні, відданості, відповідальності і т.д. до своєї Батьківщини, то дитину ще в дошкільному віці необхідно навчити бути приязною до чого-небудь, бути відповідальною в її малих справах, вчинках.

Перш ніж дитина навчиться співпереживати бідам та проблемам Батьківщини, вона повинна навчитися співпереживанню взагалі як людському почуттю. Захоплення просторами країни, її красою та природними багатствами виникає тоді, коли дитину навчили бачити красу безпосередньо навколо себе. Таким чином, формування екологічних знань дійсно є важливою складовою патріотичного виховання [2, с. 37].

Якщо розглядати патріотизм через поняття «ставлення», можна виділити декілька напрямків: ставлення до природи рідного краю, рідної країни; ставлення до людей, які живуть в рідній країні, на певній території; ставлення до моральних цінностей, традицій, звичаїв, культури; ставлення до державного устрою.

Кожен із цих напрямків може стати змістом освітньої діяльності з дітьми, і кожен забезпечить свій внесок в соціалізацію особистості дитини за умови врахування особливостей розвитку дітей.

Крім того, запорукою ефективності виховного процесу дітей дошкільного віку є органічне поєднання системи принципів патріотичного виховання в цілісну систему, яка забезпечує досягнення відповідних результатів – міцно і органічно засвоєних загальнолюдських і українських національних цінностей:

- принцип національної спрямованості виховання, який передбачає формування у дітей любові до України, свого народу, шанобливого ставлення до його культури, здатності зберегти свою національну ідентичність;
- принцип культуровідповідності, який передбачає виховання як культуротворчий процес, спрямований на формування базової культури особистості, базуючись на набутому морально-етичному досвіді людства;
- принцип гуманізації виховного процесу зосереджує увагу на особистості як вищій цінності;
- принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії передбачає, що учасники виховного процесу виступають рівноправними партнерами у процесі спілкування, беруть до уваги

точку зору один одного, визнають право на її відмінність від власної, узгоджують свої позиції;

- принцип цілісності означає, що виховання організується як системний педагогічний процес, спрямований на гармонійний та різнобічний розвиток особистості, формування в неї цілісної картини світу, передбачає забезпечення наступності напрямів та етапів виховної роботи;
- акмеологічний принцип вимагає орієнтації виховного процесу на вищі морально-духовні досягнення і потенційні можливості особистості, створення умов для досягнення нею життєвого успіху, розвиток індивідуальних здібностей;
- принцип особистісної орієнтації означає, що загальні закони психологічного розвитку проявляються у кожній людині своєрідно і неповторно;
- принцип життєвої творчої самодіяльності передбачає становлення особистості як творця свого життя, який здатен приймати особисті рішення, і нести за них відповідальність, повноцінно жити і активно діяти, постійно самовдосконалюватися, адекватно і гнучко реагувати на соціальні зміни;
- принцип толерантності передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, формування у вихованців відкритості, толерантного ставлення до цінностей, відмінних від національних ідей, до культури, мистецтва, вірувань інших народів, здатності диференціювати спільне та відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру, як невід'ємну частину загальнолюдської [3, с. 7].

Дитина старшого дошкільного віку може і повинна знати, як називається країна, в якій вона живе, її головне місто, столицю, своє рідне місто чи село, які в ньому є найголовніші визначні місця, яка природа рідного краю та країни, де дитина живе, які люди за національністю, за особистими якостями населяють її країну, чим прославили вони рідну країну і увесь світ, що являє собою мистецтво, традиції, звичаї її країни.

У дошкільників поступово формується «образ власного дому» з його укладом, традиціями, спілкуванням, стилем взаємодії. Дитина приймає свій дім таким, яким він є, і любить його. Це почуття «батьківського дому» лягає в основу любові до Батьківщини, Вітчизни.

Разом із тим тут також постає питання про необхідність повідомлення дітям інформації про їх вулицю: її назва, що на ній розташовано, який ходить транспорт, як зв'язана ця вулиця з тією, на якій знаходиться дитячий садок, – можна пройти пішки чи треба їхати.

Добре, якщо батьки або вихователі роблять фотографії дітей на вулиці, або роблять кінозйомку прогулянки, а потім в групі подивляться фільм і розкажуть про цю вулицю.

Наступний етап – виховання любові та приязного ставлення до свого рідного міста. Ця частина роботи потребує більше опиратися на когнітивну сферу, на уяву дитини та її пам'ять.

Разом із батьками діти подорожують містом. Інколи екскурсію вдається організувати також у дитячому садку. Діти старшого дошкільного віку можуть і повинні знати назву свого міста, його головні вулиці, визначні місця, музей, театр та ін.

Виховання ставлення до своєї країни ґрунтується на когнітивному компоненті: дітям повідомляють інформацію, яку вони повинні і можуть засвоїти. Особливістю є те, що знання повинні бути емоційними і спонукати дитину до активної діяльності.

Під час формування екологічних знань в процесі патріотичного виховання акцент робиться на красі нашої країни, її розмаїтті, багатстві, особливостях [4, с. 11].

Крім того, потрібно вирішити ряд взаємопов'язаних завдань у галузі навчання, виховання та розвитку дитини:

- Формування системи елементарних наукових екологічних знань, доступних розумінню дитини-дошкільника (перш за все як засобу становлення усвідомленого ставлення до природи);

- Розвиток пізнавального інтересу до світу природи;
- Формування первинних умінь і навичок екологічно грамотної і безпечної для природи і для самої дитини поведінки;
- Виховання гуманного, емоційно-позитивного, дбайливого ставлення до світу природи і навколишнього світу в цілому; розвиток почуття емпатії до об'єктів природи;
- Формування умінь і навичок спостережень за природними об'єктами і явищами;
- Формування первісної системи ціннісних орієнтацій (сприйняття себе як частини природи, взаємозв'язку людини і природи, самоцінність і різноманіття значень природи, цінність спілкування з природою);
- Освоєння елементарних норм поведінки по відношенню до природи, формування навичок раціонального природокористування у повсякденному житті;
- Формування вміння і бажання зберігати природу і за необхідності надавати їй допомогу (догляд за живими об'єктами), а також навичок елементарної природоохоронної діяльності в найближчому оточенні;
- Формування елементарних умінь передбачати наслідки деяких своїх дій по відношенню до навколишнього середовища.

Необхідно зазначити, що морально-патріотичне виховання дошкільнят на краєзнавчому матеріалі ґрунтується на таких засадах:

- Формування особистісного ставлення до фактів, подій, явищ у житті міста, створення умов для активного залучення дітей до соціальної дійсності, підвищення особистісної значущості для них того, що відбувається навкруги.
- Здійснення діяльнісного підходу до залучення дітей до історії, культури, природи рідного міста, тобто вибір самими дітьми тієї діяльності, в якій вони хотіли б відобразити свої почуття, уявлення про побачене та почуте (творча гра, придумування оповідань, виготовлення поробок, придумування загадок, аплікація, ліплення, малювання, проведення екскурсій, участь у благоустрої території, охороні природи і т. п.).
- Залучення дітей до участі в міських святах з тим, щоб вони могли долучитися до атмосфери загальної радості та піднесеного настрою. Познайомитися із жителями рідного міста – носіями соціокультурних традицій в народних ремеслах, танцях, піснях.
- Створення відповідного розвивального середовища в групі та дошкільному закладі, яке б сприяло розвитку особистості дитини на основі народної культури з опорою на краєзнавчий матеріал (міні-музей народного побуту, предмети народного ужиткового мистецтва, фольклор, музика тощо), і яке б дозволило забезпечити потребу в пізнанні його за законами добра та краси [5, с.35].

Важливо дати дітям зрозуміти нерозривність і взаємозалежність складових природи, краю, нації, своє місце в природному середовищі, не прищепили елементарних навичок спілкування з усім живим і неживим, що нас оточує.

Отже, виховання у дітей дбайливого ставлення до природи, формування природоохоронних навичок набувають сьогодні особливого значення і в закладах дошкільної освіти, і в сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) / Науковий керівник: А. М. Богущ. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Бобильова Л., Дупленко О. Про програму екологічного виховання старших дошкільників // Л. Бобильова, О. Дупленко. – Дошкільне виховання. – 2005. – № 7. – С. 36-42.
3. Грицан М., Курик М. Сучасна екологічна освіта: передумови, принципи, завдання // М. Грицан, М. Курик. – Дошкільне виховання. – 2010. – № 10. – С. 6-7.

4. Лисенко Н.В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку / Наталя Лисенко // – Львів: Світ, 2004. – 144 с.
5. Міщенко Н. Який же проросте патріотизм? // Рідна школа. – 2004. – № 1. – С. 1-8.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.Е. Анісімова

УДК 373.2.015.31

Косенко Н.В.

ОБДАРОВАНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто загальні питання проблеми обдарованості у сучасних закладах освіти. Визначено особливості прояву обдарованості в дошкільному віці.

Ключові слова: обдарованість, здібності, обдарована дитина.

The article deals with the general problems of giftedness in modern educational institutions. The features of manifestation of giftedness in preschool age are determined.

Key words: talent, ability, gifted child.

Проблема обдарованості в наш час стає все більш актуальною. Це насамперед пов'язано з потребою суспільства в неординарних творчих особистостях. Раннє виявлення, навчання і виховання обдарованих і талановитих дітей є одним із головних завдань удосконалення системи освіти. Проте недостатній рівень психологічної підготовки педагогів до роботи з дітьми, що виявляють нестандартність у поведінці і мисленні, призводить до неадекватної оцінки їх особистісних якостей і всієї їхньої діяльності. Нерідко творче мислення обдарованої дитини розглядається як відхилення від норми або негативізм. Експерименти, проведені в багатьох країнах світу, переконливо показали, наскільки складно перебудувати систему освіти, змінити ставлення педагога до обдарованої дитини, зняти бар'єри, що блокують її таланти.

У сучасній психології під словосполученням «обдарована дитина» розуміється певна винятковість, відхилення які виходять за межі загальної норми. У психологічних дослідженнях доведено, що феномен обдарованості є складним і багаторівневим.

Обдарованість – це своєрідне якісне поєднання здібностей, яке зумовлює особливо успішну діяльність людини в одній чи кількох сферах і вирізняє її серед інших людей, що виконують ту ж діяльність у тих же умовах. Обдарованість складається з трьох основних компонентів: інтелекту (вищого за середній), креативності, мотивації досягнень.

Здібності – це система властивостей особистості, що відповідає вимогам діяльності та забезпечує високі досягнення в ній. В основі розвитку здібностей, а значить і обдарованості, лежать певні природжені особливості особистості. Основою всіх здібностей є задатки. Задатки – анатомо-фізіологічні особливості людини, з якими вона з'являється на світ, це – складові природної основи здібностей, вихідний момент розвитку і віковий фактор становлення та прояву здібностей.

На сьогоднішній день психологами визнано, що рівень, якісна своєрідність і характер розвитку обдарованості – це результат складної дії спадковості і соціального середовища. Водночас не можна ігнорувати роль психологічних механізмів саморозвитку особистості, які лежать в основі формування і реалізації індивідуального таланту [1, с. 6-9].

Прийнято вважати, що обдарована дитина – це дитина, яка володіє очевидними, інколи видатними досягненнями в певному виді діяльності, інтенсивність вираження, яскравість яких виділяє її серед однолітків.

Обдарованість конкретної дитини є умовною характеристикою. Не виключено, що ознаки обдарованості, які проявляються в дошкільному дитинстві, можуть поступово згаснути, й навпаки, обдарованість може проявитися на нових етапах. Тому більш доцільно, правильно з психологічної та педагогічної позицій у практичній роботі з обдарованими

дошкільниками замість поняття «обдарована дитина» застосовувати поняття «ознаки обдарованості дитини» [1, с. 10].

Вже в ранньому віці у дітей можна помітити найперші прояви обдарованості – схильності до певного виду діяльності. Діяльність подобається дитині своїм процесом, пізніше – значущістю своїх результатів для інших. Чим більше малюк займається діяльністю, тим більше йому хочеться це робити. Схильність виявляється і до самого моменту включення дитини в діяльність, дитині подобається спостерігати за діяльністю дорослого. Виконання діяльності, до якої у дитини є схильності, не завжди приносить вагомий результат. Найважливішою ознакою схильності є підвищено зацікавлене, яскраво позитивне емоційне ставлення до діяльності. Виконуючи її дитина переживає задоволення.

Ознаками обдарованості в ранньому дитинстві є невгамована допитливість, нескінченні запитання, уміння стежити за декількома подіями одночасно, великий словниковий запас, розвинене мовлення, уживання складних слів та речень. Підвищена концентрація уваги на чомусь одному, завзятість у досягненні результату в сфері, яка викликає зацікавленість, здібності до малювання, музики, лічби також свідчать про здібності дитини. В поведінці дитина демонструє нетерплячість і поривчастість, винахідливість та багату фантазію [3, с. 23-27].

Найбільш інтенсивно обдарованість починає проявлятися в дошкільному віці. У поведінці дитини зростає доля її власної активності. Яскраво виявляється пристрасне бажання дитини спробувати себе у різних починаннях і забавах. Діти намагаються невпинно діяти, тягнутися до вражень, прагнуть обговорювати побачене, почуте. Дитина переживає потребу застосовувати свої нові можливості. Їй подобається досягати якої-небудь мети, отримувати результати завдяки власним зусиллям, справлятися з певними вимогами і при цьому спілкуватися, звертати на себе увагу, зустрічати схвалення.

У дошкільному віці діти починають розрізнятися за рівнем виявлення в них загальних здібностей: пізнавальних та практичних.

З раннього дитинства у дитини утворюється індивідуальне співвідношення загального рівня інтелекту та спеціальних розумових здібностей. Інтелектуальна своєрідність вже помітна у дошкільників, що перебувають на однаково високому рівні розвитку: одні діти добре вміють розмірковувати, інші привертають увагу своєю кмітливістю у практичних питаннях. Згідно зі спостереженнями, серед дошкільників, що відрізняються своїми інтелектуальними здібностями, можна зустріти чітко виражених «математиків», «біологів», «літераторів», хоча, як правило, інтереси дитини можуть швидко змінюватися [1, с. 10-13].

Творчі здібності в дошкільному віці пов'язані з уявою і проявляються в умінні знаходити оригінальні способи і засоби розв'язання задач, придумати казку чи історію, скласти гру чи намалювати малюнок. Найважливішим структурним компонентом творчого потенціалу дошкільника є пізнавальні потреби. Пізнавальна мотивація в дошкільному віці проявляється у формі дослідницької та пошукової активності дитини. Вважається, що саме вона складає одну з основ розвитку обдарованості. Протилежний полюс розвитку менш обдарованих дітей базується на домінуванні у них не пізнавальних, а «нижчих» потреб в матеріальному благополуччі, безпеці, спілкуванні, самоствердженні та престижі. Пізнавальна діяльність у них припиняється у міру задоволення потреб [2, с. 12].

Існує думка, що обдаровані діти не потребують допомоги дорослих, не відчують потреби в особливій увазі і керівництві. Але насправді такі діти найбільш чутливі до оцінки їхньої діяльності, поведінки і мислення, вони більш сприйнятливі до сенсорних стимулів і краще розуміють відносини і зв'язки. Обдарована дитина схильна до критичного ставлення не тільки до себе, але і до оточуючого. Тому педагоги, які працюють з обдарованими дітьми, мають бути досить терпимі до критики взагалі і себе зокрема. Талановиті діти часто сприймають невербальні сигнали як прояв неприйняття себе оточуючими. У результаті складається враження непосидючої дитини, яка постійно відволікається і на все реагує. Для них не існує стандартних вимог (все як у всіх), їм складно бути конформістами, особливо якщо існуючі норми і правила йдуть врозрід з їхніми інтересами і здаються безглуздими. Для

обдарованої дитини твердження, що так прийнято, не є аргументом. Зрозуміло, що під час роботи з такими дітьми постійно виникають педагогічні та психологічні труднощі. Вони зумовлені розмаїтістю видів обдарованості, безліччю суперечливих теоретичних підходів і методів, варіативністю сучасної освіти та недостатньою кількістю фахівців, готових до роботи з обдарованими дітьми. Крім того, необхідно враховувати специфіку навчання і розвитку таких дітей у системі дошкільної освіти.

Побудова правильної стратегії роботи з обдарованою дитиною передбачає її всебічне вивчення. Пошук та виявлення обдарованих дітей на ранніх стадіях онтогенезу є однією з найважливіших ланок у загальній програмі роботи з обдарованими дітьми. За умови своєчасної діагностики обдарованості й застосування всіх подальших кроків щодо розвитку і навчання обдарованої дитини різко знижується ймовірність «втратити» її як обдаровану (це особливо стосується дітей, які зростають у несприятливих соціальних умовах) [1, с. 11].

Основним підходом до пошуку юних обдарувань варто визнати комплекс заходів: медичних, фізіологічних, психологічних, педагогічних, що спрямовані на розв'язання цих завдань сім'єю та освітнім закладом. Важливо використовувати різноманітні методики для виявлення уподобань та здібностей дітей, спостерігати за їхніми подальшими успіхами. Не менш важливим є створення умов для розвитку здібностей дитини, серед яких:

- фізичні умови, тобто наявність матеріалів для творчості та можливості у будь-який час взаємодіяти з ними;
- соціально-економічні умови – створення дорослими у дитини почуття зовнішньої безпеки, коли дитина розуміє, що її творчі прояви не отримають негативного оцінювання дорослого;
- психологічні умови – почуття внутрішньої безпеки, розкутості, свободи за рахунок підтримки дорослими її творчих починань.

Важливо відзначити, що обдарована дитина потребує психолого-педагогічного супроводу, який має бути спрямований на реалізацію її здібностей, стимуляцію й оптимізацію її творчої діяльності [2, с. 71-72].

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що проблема розвитку обдарованості належить до найбільш складних і багатогранних. Невідповідність індивідуальних структур обдарованої дитини з особливостями освітнього процесу, нерозробленість методичних систем поетапного розвитку обдарованості, зводить роботу з такими дітьми до тренування окремих складових психіки без урахування особливостей індивідуального профілю дитини, що не дає можливості дитині досягти вищих результатів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Марінушкіна О.Є. Організація роботи з обдарованими дітьми в закладах освіти / О.Є. Марінушкіна, Г.В. Шубіна. – Х.: Основа, 2008. – 144 с.
2. Обдарована дитини. Психолого-педагогічний супровід / упоряд. Ж. Сташко, І. Рожнятовська, Голубенко. – К.: Шкільний світ, 2013. – 104 с.
3. Проценко О.В. Розвиток здібностей та обдарувань у дошкільників / О.В. Проценко. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Казаннікова

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ

У статті подано зміст та різні аспекти методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з навчання читання іноземною мовою під час занять та умови її успішного здійснення; зазначено методичні знання, вміння, досвід діяльності, які мають набути студенти під час опанування навчальними дисциплінами; проаналізовано можливості щодо методичної діяльності при виконанні практичних та самостійних робіт.

Ключові слова: методична підготовка, методична компетентність, майбутній вчитель іноземної мови, початкова школа, методична складова.

The main aspects of the effective professional training of a future foreign language primary school teacher are explored in the article; the stages of future specialist's professional competence formation, in particular its methodical constituent, are determined. The first stage is study of the general methodology of foreign language teaching; the second stage – observation of the methods of teaching a foreign language at primary school level; the third stage is teaching practice at primary school.

Key words: methodical preparation, methodical competence, prospective foreign language teacher, primary school, methodical constituent.

Розширення міжнародної співпраці України в різних галузях зумовлює підвищення інтересу громадян до вивчення мов і культур народів світу. Престижним стає володіння іноземною мовою та освіта за кордоном. Знання іноземної мови є однією з основних ознак професіоналізму, дає можливість отримати високооплачувану роботу. У зв'язку з цим на початку XXI століття розвиток мовної освіти зазнав суттєвих змін. Галузь професійної освіти майбутнього вчителя іноземних мов отримала статус пріоритетної. А зважаючи на те, що з 1 вересня 2012 року в українській загальноосвітній школі запроваджено обов'язкове вивчення іноземної мови з першого класу, особливо гостро постало завдання підготовки ефективних педагогічних кадрів саме для початкової ланки освіти.

У новому законі «Про вищу школу» зазначається, що перед вищою школою постає завдання – забезпечити студентів системними знаннями, які є загальною передумовою формування компетентного фахівця, а не лише в передачі конкретних, предметних знань, умінь і навичок [1].

Як свідчить аналіз наукових педагогічних джерел, в теорії і практиці вищої педагогічної освіти накопичено значний досвід, який охоплює багато аспектів професійно-педагогічної підготовки студентів. Проблеми формування професійної готовності студента педвузу до педагогічної діяльності присвячені роботи Н. Кузьміної, Л. Калініної, О. Котенко, О. Матвієнко, В. Махінова, О. Пехоти, І. Підласого, І. Самойлюкевич, В. Сластьоніна. Аналіз шляхів удосконалення навчального процесу у вищій педагогічній школі здійснюють у своїх дослідженнях В. Бондар, О. Дубасенюк, А. Верхола, В. Зябкін, С. Сисоєва. Особливості методики навчання іноземної мови в початковій школі досліджують О. Бігич, О. Коломінова, В. Редько, С. Роман та інші.

Мета статті є проаналізувати методичний аспект професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи до роботи з навчання читання.

Читання є одним із найважливіших засобів отримання інформації та в житті сучасної освіченої людини займає значне місце. У реальному житті читання виступає як окремий, самостійний вид комунікативної діяльності, мотивом якої є задоволення потреби в інформації, що містяться в тексті.

Читання виконує різні функції: служить для практичного оволодіння іноземною мовою, є засобом вивчення мови і культури, засобом інформаційної та освітньої діяльності

та засобом самоосвіти. Як відомо, читання сприяє розвитку інших видів комунікативної діяльності. Саме читання дає найбільші можливості для виховання і всебічного розвитку школярів засобами іноземної мови.

Готовність майбутнього вчителя ІМ початкової школи до виконання своїх професійних обов'язків обумовлюється рівнем сформованості професійної компетентності, яка є стратегічною метою професіоналізації майбутнього фахівця.

Методична компетенція передбачає формування професійно-методичних умінь учителя іноземної мови використовувати сучасні технології у навчанні англійської мови, методи і прийоми навчання; раціонально планувати і реалізовувати різні форми організації навчально-виховного процесу як в урочний, так і в позаурочний час; аналізувати і враховувати індивідуально-психологічні особливості учнів залежно від рівня володіння та етапу навчання іноземної мови; активно впроваджувати у процес навчання сучасні технології навчання; оцінювати рівень сформованості всіх складових іншомовної комунікативної компетенції учнів на основі засад партнерства у процесі навчальної взаємодії з ними [4].

На нашу думку, процес формування методичної складової професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови у початковій школі проходить у три етапи: I етап – загальнометодична підготовка; II етап – методична підготовка до роботи в початковій школі; III етап – виробнича педагогічна практика [5].

I етап – загальнометодична підготовка майбутнього вчителя іноземною мовою. Вона передбачає формування у студентів уявлення про методику викладання іноземних мов, її дослідницький апарат і зв'язок з іншими науками; про цілі, завдання, зміст і засоби навчання іноземною мовою; про систему вправ для формування іншомовної комунікативної компетенції. Засвоюється термінологія з проблеми, формується розуміння таких понять, як «знання», «уміння», «навички» та ін., уміння характеризувати зміст навчання, зіставляти принципи, методи та підходи до навчання іноземних мов, аналізувати структуру та зміст чинних програм і навчально-методичних комплексів тощо.

II етап – методична підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до роботи в початковій школі. На цьому етапі передбачається оволодіння методичними основами навчання англійської мови учнів молодшого шкільного віку. Студенти дізнаються про психофізіологічні та індивідуальні особливості дітей 6-11 років, цілі, завдання, зміст та принципи навчання. Вивчають питання, пов'язані з формуванням в учнів мовних та мовленнєвих навичок і комунікативних умінь. На цьому етапі висвітлюються особливості формування мовної компетенції (навчання фонетики, граматики, лексики), та мовленнєвої компетенції (навчання аудіювання, говоріння, читання, письма) в учнів молодшого шкільного віку.

Увага студентів акцентується на тому, що у роботі з дітьми молодшого шкільного віку домінує імітативно-ігровий метод. Викладачем підбирається і опрацьовується на практичних заняттях значна кількість навчальних матеріалів, які є автентичними зразками іншомовного мовлення і не представляють значних труднощів для сприйняття учнів молодшого шкільного віку. Це такі як вірші, римівки, пісні, ситуативні мікродіалоги, ритмізовані діалоги і казки. Особлива увага приділяється відбору форм і методів опрацювання мовного і мовленнєвого матеріалу із залученням яскравої наочності, ігрової діяльності, елементів драматизації, рухової активності учнів. Наголошується, що забезпечення високої якості навчання і виховання учнів у майбутньому можливе завдяки формуванню вміння використовувати сучасні технології навчання іноземної мови у початковій школі. Це такі, як проектна діяльність, рольові ігри, усні розповіді та читання оповідань, музика, навчальні ігри, робота з мовним портфоліо та ін.

III етап формування методичної складової професійної компетентності студента – виробнича педагогічна практика в початковій школі. Вона представляє собою з'єднувальну ланку між теорією і практичною діяльністю майбутнього вчителя іноземної мови у початковій школі. Педагогічна практика синтезує й уособлює всі складові елементи освітньої діяльності – цілі, мотиви, зміст, структуру, методику викладання, функції, результати,

контроль і самоконтроль. Саме в ході педагогічної практики майбутній учитель оволодіває вміннями реалізації набутого теоретичного досвіду, що допомагає йому сприймати педагогічну діяльність системно, беручи до уваги її різні аспекти, які забезпечують цілісність навчально-виховного процесу [2].

Читання як вид мовленнєвої діяльності є однією з головних практичних цілей навчання іноземної мови в середній школі. Також читання велику роль відіграє у навчальному процесі як засіб навчання. Воно допомагає в оволодінні мовним матеріалом, в його закріпленні та нагромадженні. Так, мнемічна діяльність, яка супроводжує процес читання, забезпечує запам'ятовування лексичних одиниць зв'язків між ними, а також граматичних явищ, наповнення граматичних структур порядку слів у структурах та ін. Читання допомагає удосконалювати вміння усного мовлення: під час читання як уголос, так і про себе функціонують провідні мовні аналізатори – слухові та мовленнєво-рухові, характерні для говоріння. Уміння читати дає можливість у разі потреби підібрати необхідні друковані матеріали та препарувати їх з метою підготовки усного повідомлення. [3]

Отже, однією з найважливіших вимог до професійної підготовки майбутнього фахівця початкової школи до роботи з навчання читання у стінах вищого навчального закладу є формування методичної складової його професійної компетентності, яке здійснюється в три етапи: I етап – загальнометодична підготовка; II етап – методична підготовка до роботи в початковій школі; III етап – виробнича педагогічна практика в початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амельченко Т. В. Взаимосвязь дидактической и методической подготовки будущего учителя начальной школы : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: 13.00.01 / Т. В. Амельченко. – М., 1986 – 16 с.
2. Воскресенська Н. В. Забезпечення взаємозв'язку дидактичної та методичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Н. В. Воскресенська. – К., 1996. – 25 с.
3. Калініна Л. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов у контексті європейський вимог [Електронний ресурс] / Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич // Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/8453/97/>
4. Котенко О. В. Концептуальні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи у змісті дисципліни "Методика викладання англійської мови" [Електронний ресурс] / О. В. Котенко/ Режим доступу до статті: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/18/statti/kotenko.htm
5. Dudley, P. Lesson Study: a handbook [Електронний ресурс] / Pete Dudley // 2011. – 17 pp. Режим доступу: http://lessonstudy.co.uk/wp-content/uploads/2012/03/Lesson_Study_Handbook_-_011011-1.pdf

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.В. Валусьва

УДК 378.14:37.011.3 – 051

Крайнюк В. В.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглядаються шляхи удосконалення педагогічної техніки майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: педагог, педагогічна майстерність, педагогічна техніка.

The article deals with ways of improving the pedagogical technology of future teachers of elementary school.

Key words: teacher, teaching skills, pedagogical technology.

У проєкті Концепції розвитку педагогічної освіти зазначається, що професія вчителя є однією з найбільш масових у сучасному суспільстві та перебуває під особливою увагою держави. Важливою характеристикою професії є її багатогранність, яка у своїх вищих проявах підіймається до мистецтва. На перший план виходить випереджаюча модернізація педагогічної освіти для створення бази підготовки педагогічних працівників нової генерації та забезпечення умов для становлення і розвитку сучасних альтернативних моделей професійного та особистісного розвитку педагогів [2].

Таким чином питання формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя, а саме її важливого елементу – педагогічної техніки є дуже актуальним в наш час.

Педагогічна техніка – комплекс загальнопедагогічних і психологічних умінь і навичок педагога, що забезпечують володіння ним власним психофізіологічним станом, настроєм, емоціями, тілом, мовою і організацію педагогічно доцільного спілкування, тобто оптимальну поведінку педагога та його ефективну взаємодію з вихованцями в різних педагогічних ситуаціях [1, с. 50].

Педагогічна техніка допомагає педагогу висловити самого себе, зробити своє внутрішнє Я доступним для зовнішнього сприйняття дітьми.

Як стверджував А. С. Макаренко: «Вихователь повинен уміти організовувати, ходити, жартувати, бути веселим... себе так вести, щоб кожен рух його виховував». Зрозуміти ставлення і стан вихованця за його психофізичним апаратом. Чим нижче рівень розуміння особистості дитини, тим більше в діяльності вчителя авторитарності. Техніку вчителя порівнюють з технікою актора, в яких дійсно є дуже багато спільного, так актор грає роль «іншого», а вчитель – роль власного Я.

«Я став справжнім майстром тільки тоді, коли навчився говорити «йди сюди» з 15-20 відтінками, коли навчився давати 20 нюансів у постановці обличчя, фігури, голосу. І тоді я не боявся, що хтось до мене не підійде і не відчує того, що потрібно», – зазначав А. С. Макаренко.

М. Щепкін вважав, що актор може грати добре чи погано, але завжди повинен грати правильно, тобто відповідно до виробленої техніки, що має пряме відношення і до вчителя.

Наведемо комплекс вправ для розвитку та удосконалення педагогічної техніки.

Стельмах Т. М. запропонував комплекс вправ для удосконалення педагогічної техніки [3, с. 5].

Наприклад, до вправ на керування емоціями належать:

Вправа на приховування думок

Не завжди потрібно показувати і виражати свої істинні почуття. Для цього спробуйте зовсім не думати про те, що хочете приховати від інших. На «передньому плані» мають бути думки, які дають вам змогу сформувати потрібний образ.

Вправа на приховування емоцій

Оберіть улюблену пісню (або декілька) – саме ту, яка захоплює вас найбільше. Вивчіть її та співайте. Важливо, щоб під час співу ви пережили всі емоції, які захопили вас під час виконання цієї пісні співаком. Навчіться співати пісню так, щоб ви зберегли спокій і пісня не викликала емоцій.

Вправа на демонстрування лояльності

Якщо ви переживаєте негативні емоції до певних людей, намагайтеся якомога більше спілкуватися з ними, аби ні в кого не з'явилася підозра, що ви їх не сприймаєте.

Вправи на керування диханням. Дихання – звукова опора мовлення. Навчитися правильно дихати важливо для рівного звучання голосу, збереження темпу мовлення, а також надання йому відповідної інтонації тощо. У процесі мовлення потрібно дихати

животом, вдих робити через ніс, видих – через рот. Навчитися правильно дихати можна лише тренуючись, зокрема, можна виконувати такі вправи:

- «кулька» – повільно видихаємо зі звуком «с-с-с»;
- «насос» – повільно порціями видихаємо зі звуком «ш-ш-ш»;
- «потяг» – видихаємо порціями з прискоренням зі звуком «ч-ч-ч»;
- «погаси свічку» – видихаємо інтенсивно, уривчасто.

Вправа «Поклоніння сонцю»

Станьте прямо. Ноги поставте на ширину плечей. Ступні паралельно одна одній. Руки вільно опущені вздовж тіла. Видихаючи, складіть долоні «пірамідкою» на рівні грудей. Вдих – руки і голову підняти вгору. Видих – нахилитися, руки долонями обперти об підлогу. Вдих – ліву ногу відставте назад, голову підніміть вгору. Видих – ліву ногу поверніть у вихідне положення, голову опустіть. Вдих – праву ногу відставте назад, голову підніміть угору. Видих – праву ногу поверніть у вихідне положення, голову опустіть. Вдих – випряміть хребет, голову тримайте прямо. На видих підведіться, долоні складіть «пірамідкою» на рівні грудей. Повторіть вправу кілька разів.

Вправи на розвиток артикуляції та дикції. За допомогою вправ на розвиток артикуляції та дикції укріплюють м'язи гортані, корегують дефекти мовлення, унаслідок чого воно стає чітким. Такими вправами послуговуються актори та диктори.

Вправа «Артикуляційна гімнастика»

Перед мовленням бажано розтерти долоні рук та кінчики вух, що сприятиме поліпшенню кровообігу.

Вправи для язика

«Покусування» – інтенсивно покусувати язик протягом 1-2 хв. від кінчика до кореня і в зворотному напрямку.

«Позіхання тигра» – зачепіть кінчик язика за нижні зуби, вигніть його дугою та швидко порухайте ним. Щелепи при цьому мають бути зафіксовані.

Вправи для губ

«Почісування» – губами повільно «почісуйте» зуби вліво-вправо, угору-вниз.

«Кругові обертання» – зімкнуті губи зберіть у трубочку і обертайте по 8 разів у різні сторони.

«Сумно – весело» – широко усміхніться, а потім складіть губи трубочкою. Виконуйте вправу десять пазів поспіль.

Вправи для гортані

«Полоскання» – закиньте назад голову, беззвучно імітуйте полоскання горла.

«Позіхання» – якщо голосові зв'язки напружені, від душі позіхніть декілька разів.

Вправи на розвиток пластики, міміки і координацію рухів

Вправа на зняття напруження м'язів

Станьте прямо. Зосередьте увагу на правій руці та напружте її щосили. Через декілька секунд розслабте руку. По черзі зробіть вправу з лівою рукою, ногами, шиєю і попереком.

Вправа «За склом»

Вправу слід виконувати перед глядачами. Уявіть, що ви знаходитися за склом і вас зовсім не чути. За допомогою жестів та пластики спробуйте передати інформацію. Глядачі мають відгадати, про що саме ви говорите.

Вправа «Змія»

Уявіть, що одна ваша рука – це гілка дерева, а друга – змія. Покажіть, як змія виконує такі дії: повзе погілці; гріється на сонечку; відчула здобич; готується до нападу тощо.

Досягнення виразності педагогічної техніки – лише одна зі сходинок до педагогічної майстерності. Техніка без усвідомлення завдань педагогічної дії, без розуміння мотивів діяльності учнів, істинної суті результатів взаємодії залишиться порожньою формою, беззмістовною непрофесійною дією. Опанування її прийомами має здійснюватися в контексті підвищення загальної педагогічної культури вчителя.

Висновки. Отже, однією із сторін, яка впливає на самовиховання і саморозвиток майбутнього педагога є його робота над педагогічною технікою. Педагогічна техніка як сукупність професійних умінь сприяє гармонійному поєднанню внутрішнього змісту діяльності вчителя і зовнішнього його вираження. І лише тоді майстерність педагога виявиться в синтезі духовної культури і педагогічно доцільної зовнішньої виразності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коджаспирова, Г. М. Педагогика : учебник для академического бакалавриата / Г. М. Коджаспирова. – 4-е изд., пер. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2015. – 719 с.
2. Проект Концепції розвитку педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
3. Стельмах Т.М. Комплекс вправ на розвиток педагогічної техніки : методичні рекомендації / Т.М.Стельмах. – Бровари, 2015. – 9 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. В. Горлова

УДК 372.017

Круковець Д.І.

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ

У статті розглядаються можливості використання народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку, їх значення у розвитку особистості дитини.

Ключові слова: народні традиції, обряди, виховання дітей дошкільного віку.

The article considers the possibilities of using traditional traditions in the upbringing of preschool children, their importance in the development of the child's personality.

Key words: folk traditions, rituals, upbringing of children of preschool age.

Нинішній етап розвитку нашого суспільства гостро ставить проблему родинного виховання дітей дошкільного віку, виходячи з того, що українська родина є найпершою школою мудрості і любові, найчистішим діамантом національної моральної чесності, формування великої любові та поваги до рідної мови, народних звичаїв, традицій, свят, обрядів, символів та реліквій.

Родинне виховання – це феноменальне явище сімейного і суспільного життя, яке постало в процесі трудової діяльності людей у зв'язку з необхідністю для молодого покоління опанувати виробничо-трудоим досвідом старших поколінь. Першими педагогами для дитини були мати і батько [3, с. 316].

В родинному колі – найліпшому середовищі для формування особистості дошкільника – завжди прищеплювалися національний характер і національна психологія українців.

В житті кожної людини завжди існує матеріальне поле, в межах якого найповніше розкривається духовний та інтелектуальний потенціал людини і, як правило, найкращим полем є рідна оселя та рідний край, де так затишно почувається душа і серце. Саме в ньому людину оточує злагода, любов, батьківська ласка як найважливіші чинники справжнього родинного вогнища, найголовніша умова виховання дитини.

Сьогодні ми відчуваємо дефіцит добра, людяності, ширості, культури, знаючи, що все, що нас оточує нині, – це наслідок минулих подій, в тому, що відбувається тепер, народжується майбутнє. Наші предки у спадок залишили традиції, звичаї, обряди, в які вкладено надзвичайно багато знань, умінь, людської ширості та доброти.

Ці неоціненні перлини душі нашого українського народу, наших предків ми повинні відроджувати спільно. Українознавець Галина Лозко стверджує: «Найкращі умови для виховання повноцінної людини – дає поєднання родинних і загальнонаціональних традицій, регіональних звичаїв, які підтримуються батьками і продовжуються дітьми» [4, с. 215].

Кожна нація, кожен народ має свої традиції, звичаї та обряди, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками.

Традиція (лат. *traditio* – передача) – історично складені порядки, способи, правила поведінки, що передаються від покоління до покоління.

Мета традиції полягає в тому, щоб закріплювати й відтворювати в нових поколіннях уставлені способи життєдіяльності, типи мислення і поведінки. Педагогічне значення народних традицій полягає в тому, що вони виступають водночас і як результат виховних зусиль народу протягом багатьох віків. І як незамінний виховний засіб.

Через систему традицій кожен народ відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію.

Традиції, звичаї та обряди знаходять свій вияв у таких засобах народної культури, як рідна мова, фольклор, систематична посильна праця, національні звичаї і культурноісторичні традиції народу, народне мистецтво, ремесла і промисли. Народні свята, обряди, символи і атрибути [5, с. 78].

До такої діяльності вихователі повинні обов'язково залучати батьків, приділяючи належну увагу проблемам сімейного виховання особистості дошкільника.

Здійснювати родинне виховання на основі відроджуваних спільно з батьками традицій, звичаїв потрібно після проведеної попередньо з членами родини відповідної роботи, спрямованої на поповнення їх знань про рід, родовід, родину і значення перелічених понять у житті кожної людини, про особливості родинного виховання дітей через традиції, звичаї, обряди, свята нашого народу.

Природа наділила батьків священним обов'язком виховувати своїх дітей гідними продовжувачами свого роду. Тому спільно з батьками вихователі закладів дошкільної освіти повинні навчати дітей свідомо розуміти святі слова: рід, родовід, родина, вчити берегти пам'ять про родичів, знати історію свого родоводу.

Для реального здійснення поставленої мети необхідне активне спілкування між членами родини, з якого діти без проблем для себе з'ясують, хто є хто в родинному оточенні та які обов'язки кожного члена родини.

Родичі повинні підтримувати теплі родинні стосунки, допомагати одне одному і привчати до цього змалку своїх дітей. Які б форми роботи з дітьми для реалізації поставлених завдань не обиралися, та якщо в сім'ї забули про звичаї, традиції, передані нам у спадок нашими пращурами, діти виростуть спустошеними, без поважного ставлення до членів свого роду, до своїх батьків, до оточуючих [3, с. 307].

Дієвим засобом родинного виховання дітей дошкільного віку є свята. Це традиційні народні свята та суто родинні, до яких належать дні народження членів родини, свято народження сім'ї. В кожній родині свято іменин проходить по-своєму, проте ніколи не слід забувати, якого віку іменинник. Якщо це дитина дошкільного віку, то це свято повинно плануватися з урахуванням психологічних особливостей дітей.

Старшим дошкільникам потрібно пояснювати, що означають слова «звичай» та «традиція», наголошуючи на тому, що звичай – це загальноприйнятий порядок серед людей, поведінка людей, що склалися віками в процесі їх співжиття. Такі правила з часом увійшли в звичку, в побут, в свідомість українського народу. Спілкуючись між собою, українці під звичаєм ще розуміли звичайний спосіб життя, манери, поведінку. Загальні правила культури вихованої людини, прийняті в певному середовищі.

Необхідно враховувати, в якому стані перебуває в тій чи іншій місцевості передача народних звичаїв та традицій від старших поколінь молодшим. Вихователі повинні запрошувати людей, які добре знаються на звичаєвому праві, на проведення різноманітних заходів, беручи на себе роль організатора дійств.

Своїм корінням звичаї українського народу сягають вглиб сивої давнини, ще до періоду заснування Київської Русі. Вже тоді далекі предки українців мали звичаї, які робили людей щирими і привітними, гостинними та доброзичливими. Основною сферою дій звичаїв був родинний побут. Тому діти під дію звичаю потрапляли прямо з колиски, з того часу, коли вони найбільш сприйнятливі до виховного впливу. Дуже цінним є і те, що народні звичаї діти переймають від найавторитетніших, найдорожчих людей, яким вони безмежно вірять. Важливо й те, що звичай завжди конкретний (потрібно в даній ситуації робити так, а не інакше) і прищеплює дітям поступово важливі моральні риси, через звичай діти засвоюють морально-етичні норми, набувають практику моральної поведінки з дуже простою мотивацією: «Так роблять мої батьки», «Так необхідно діяти і не інакше» [1, с. 9].

З педагогічної точки зору важливо відмітити, що вплив звичаїв та традицій на дошкільнят рівний. Звичай формує звички, вчинки, а традиція виробляє спрямованість поведінки, зумовленої повною мотивацією дій.

Виховання виникло ще на початку існування людського суспільства як засіб трансмісії людських знань і досвіду від покоління до покоління. Родинне виховання дітей йшло в контексті життя і потреб сім'ї. На цьому ґрунті й постала народна педагогіка, провідними виховними засобами якої стали поведінка і вчинки батьків, рідна материнська мова, праця, фольклор, родинно-побутова культура, народні звичаї і традиції, мистецтво, ремесла й промисли, вірування, свята, обряди, символи, дитячі ігри й іграшки [2, с. 58].

На всіх стадіях розвитку суспільства основним був момент виховання підростаючого покоління як відтворюючої робочої сили. У примітивному дородовому суспільстві вже спостерігався процес відтворення суспільної людини, була наявною передача молодим поколінням трудових навичок, умінь, прилучення молоді до ідеології цього суспільства, яка все більше ускладнювалася. Важливе значення в українській родині відіграла рідна мова. Це найдавніший і наймогутніший вихователь.

Проте вже на цьому етапі виникала необхідність і у свідомому навчанні. Таке навчання здійснювалося старими людьми, які перебували у одній групі з дітьми і підлітками, що не мали уявлення про своїх батьків і належали всьому архаїчному роду. Таким чином найпершою формою виховання було виховання суспільне.

В українських родинах дітей завжди вчили, що людина невіддільна від свого роду, нації. Головним охоронцем ладу в родинах та суспільних взаєминах був звичай. Він зобов'язував кожного члена роду досконало вивчати і знати свій родовід до сьомого коліна та пов'язані з ними життєві успіхи. Повага і любов до свого роду, рідної сім'ї, землі, національних звичаїв і традицій починалася з поцінування писемних пам'яток, переказів, предметів побуту, сімейних реліквій, портретів та іншої інформації про життя предків.

Дбаючи про майбутнє дітей, батьки усвідомлювали, що передумовою успішного виховання є духовний зв'язок між поколіннями. Тому в родинному середовищі формувалися такі якості як повага до старших, милосердя, доброта, щирість.

Вихованням дітей у сім'ї опікувалася в основному мати. Вона стояла на сторожі доброї, лагідної, світлої атмосфери в домі. Тому ідеал людини, характер моралі, спосіб життя українців підпорядковані нормам, що є типовими для жінки. Звідси й генетичні риси національного характеру: сердечність, доброта, щирість, гостинність, працьовитість тощо.

Слово «мати» в дослівному перекладі означає «жінка». Мати – душа сім'ї, хранителька домашнього вогнища, добра і тепла, затишку. Втрата матері – родинна катастрофа («Мати з хати – горе в хату»).

В українській мові чимало висловлювань, які підкреслюють особливе значення виховної місії матері («Чого мама навчить, то й дочка знає», «Що мама навчить, то й батько не перевчить»).

Історико-педагогічні факти свідчать, що козацьке родинне виховання здійснювалось на високому рівні, який забезпечувався реалізацією ідей та засобів козацької духовності, народної педагогіки, національних традицій і звичаїв, здобутків християнської моралі. У козацьких сім'ях панував культ Батька, Матері, Бабусі і Дідуся, Роду і Народу, Родини і

Батьківщини. Козацька сім'я славилася демократизмом, рівноправністю чоловіка і жінки, глибокими релігійними традиціями, що благотворно впливало на виховання дітей.

Козацька педагогіка розглядає батька як захисника свободи і незалежності людини, охоронця духовно-моральних цінностей сім'ї, всього роду, творця історії. «Козацька родинна педагогіка так виховувала дітей, що вони в словах і справах, вчинках батька відчували і сприймали як святу «золоту нитку історії», переривати яку найтяжчий гріх, злочин, за яким слідкує прокляття, навіть предків і нащадків» [2, с.60].

В основі традиційного родинного виховання лежить спільна трудова діяльність батьків та дітей. Дівчаток залучали до праці по господарству, а хлопців – до ролі годувальника, захисника сім'ї. Батьки прищеплювали дитині не тільки трудові навички, а й любов до праці, виховували свідоме ставлення до неї, культуру праці, нетерпимість до неробства, ледарства, байдкування.

Родинна педагогіка звертає увагу на виховання в дітей прагнення жити й творити за законами краси. Українці зростали в красивому природному середовищі і намагалися через ремесла зберегти це і переносили предмети матеріальної культури, формували народний фольклор та інші види мистецтв. Все це виховувало у підростаючого покоління високі естетичні ідеали, потяг до прекрасного, любов до отчого дому, родини, природи, свого краю. Це свідчить про те, що за багатовікову історію наш народ створив високий рівень статусу родини з її непорушним авторитетом, любов'ю до дітей і відданість обов'язку їх виховання.

Родинні традиції призначені слугувати зміцненню сімейних зв'язків як механізму передачі таких особистих і соціальних цінних якостей, як любов, вірність, доброта, взаєморозуміння, щирість. До них належать спільні заняття певними видами трудової діяльності, передавання родинних реліквій (документів, нагород, пам'ятних речей), складання родовідного дерева тощо. Звичаї – безпосередні приписи певних дій у конкретних ситуаціях, що відтворюють сімейні стосунки у життєдіяльності наступних поколінь.

Традиції та звичаї є взаємопов'язаними у реальному житті. Традиції є більш динамічним і багатоманітним явищем родинного життя, ніж звичаї, вони створюють простір для творчого використання звичаїв. Регулюючи прості форми взаємин у сім'ї, звичаї доповнюють традиції, однак вони не настільки динамічні, як традиції. Здебільшого звичаї можуть бути формою вияву традицій

Отже, завдання використання звичаїв і традицій носить спільний характер – стабілізувати повноцінні відносини в сім'ях, родин, а також в самому суспільстві, відроджувати та примножувати, передавати із покоління в покоління на благо процвітання нашої української нації. І щасливим буде в майбутньому те суспільство, яке поважатиме свій родовід, кривно берегтиме святість сімейних та народних звичаїв і традицій, залучаючи до цього своїх нащадків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеєнко Т.Ф. Сімейне виховання як філософська та соціально-педагогічна проблема : методологія і теорія дослідження / Т.Ф. Алексеєнко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : Зб. наук. пр. : В 2 кн. – Кн. 2. – К. : Ін-т проблем виховання АПН України, 2008. – С. 6–11.
2. Баяковська М.Р. Філософсько-світоглядні основи концепції народної освіти О. Духновича / М. Баяковська // Освіта Закарпаття. – 2009. – № 10. – С. 57-62.
3. Лисенко Н.В. Педагогіка українського дошкілля : У 3 частинах. – Ч. 2 : [навч. посібник] / Н.В. Лисенко, Н.Р. Кирста. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 360 с.
4. Лозко Г.С. Українське народознавство / Галина Лозко. – Вид. 5-те, зі змін. та допов. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 512 с. : іл.
5. Скуратівський В. Т. Святвечір [Текст] : нариси-дослідж. : у 2 кн. / Василь Скуратівський. – К. : Перлина, 1994. – (Українська пізнавальна бібліотека "Земляни". Серія "Українці"). – Кн. 2. – 1994. – 192 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.Е. Анісімова

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ПИСЬМА

У статті розглядаються питання, що стосуються загальної характеристики іншомовної компетентності у техніці письма, цілей її формування в учнів середньої школи, обґрунтовано етапи формування компетентності у техніці письма, вправи і завдання для її формування, засоби формування компетентності у техніці письма і контроль її сформованості.

Ключові слова: іншомовна компетентність у техніці письма, навички, знання, мовна усвідомленість, етапи, засоби, контроль.

This article is devoted to the problem of the formation of competence in foreign languages technique of writing; the general characteristics of competence in foreign languages technique of writing are given; the aims of the competence in foreign languages technique of writing are defined; examples of exercises, characteristics of means and the issue of the assessment of the competence in foreign languages of writing are described.

Key words: competence in foreign languages technique of writing, language awareness, stages, means, assessment of the competence in foreign languages technique of writing.

Формування особистості та професійних якостей учителя англійської мови початкових класів є предметом вивчення багатьох теоретиків і практиків педагогіки. Однією з якостей майбутнього вчителя англійської мови є його методична компетентність. Необхідність розгляду проблеми навчання письма іноземною мовою в початковій школі продиктована сучасною тенденцією залучення молодших школярів до вивчення англійської мови. Учителю англійської мови початкової школи покликаний вирішувати завдання, пов'язані з мотивацією вивчення молодшими школярами англійської мови, комунікацією англійською мовою, розвитком психічних пізнавальних процесів та емоційно-вольових якостей особистості учня, формуванням навчальної діяльності в оволодінні англійською мовою (АМ). Для вирішення цих завдань учителю необхідні базові знання та вміння про англійську мову і методику її навчання. Мотивацією щодо вивчення англійської мови служить професійна потреба студента стати висококваліфікованим фахівцем з умінням спілкуватися іноземною мовою та здобувати інформацію з новітньої англійської літератури за фахом. Тому однією з особливостей оволодіння АМ у вищих навчальних закладах (ВНЗ) є його професійно орієнтований характер. Студенти, майбутні вчителі англійської мови початкової школи, повинні володіти технологіями формування кожного виду іншомовної комунікативної компетенції у молодших школярів. Інакше кажучи, студенти повинні набути певного рівня сформованості методичної компетенції учителя англійської мови початкової школи, достатнього для успішного формування у молодших школярів усіх видів іншомовної комунікативної компетенції як на уроках, так і в позакласній роботі з англійської мови.

Актуальність проблеми формування іншомовної компетентності у техніці письма зумовлюється необхідністю розгляду питання у контексті компетентнісного підходу, що уможливорює узгодження проблеми з іншими мовними компетентностями – складниками іншомовної комунікативної компетентності, формування якої є метою навчання іноземних мов (ІМ) у загальноосвітніх навчальних закладах. Пропри той факт, що різними видавництвами опубліковано багато підручників і посібників з вправами і завданнями для формування навичок техніки письма, проблема не може вважатися остаточно вирішеною, оскільки потребують уточнення характеристики іншомовної компетентності у техніці письма, цілі її формування в учнів загальноосвітньої середньої школи, етапи формування компетентності у техніці письма. Отже, метою статті є: розглянути загальну характеристику іншомовної компетентності у техніці письма, цілей її формування у майбутніх вчителів

початкової школи ; описати засоби формування компетентності у техніці письма і контроль рівня її сформованості.

Об'єктом дослідження – навчальний процес ВНЗ в умовах кредитномодульної системи з професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови. Предметом дослідження – формування методичної компетентності майбутніх учителів англійської мови початкової школи при навчанні різних видів читання

Мета роботи полягає у розробці науково обгрунтованої методики підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації різних видів читання англійською мовою та практичної перевірки ефективності запропонованої методики.

У відповідності з метою визначені наступні завдання: 1) вивчити особливості формування готовності, методичної компетентності майбутнього вчителя англійської мови початкової школи; 2) визначити зміст поняття "методична компетентність" вчителя початкової школи; 3) розкрити роль готовності, методичної компетенції вчителів англійської мови до навчання письма; 4) вивчити особливості тестового контролю готовності студентів до методичної компетенції під час навчання письма та розглянути особливості навчального процесу за умов Болонського процесу.

Методична компетентність вчителя АМ початкової школи є сукупністю його методичних знань, навичок і вмінь та індивідуальних, суб'єктивних й особистісних якостей, яка функціонує як здатність проектувати, адаптувати, організовувати, вмотивувати, досліджувати й контролювати навчальний, пізнавальний, виховний і розвиваючий аспекти іншомовної освіти молодших школярів у класній і позакласній роботі з АМ, а також спілкуватися з учнями. Важливість методичної підготовки для подальшої роботи майбутнього вчителя англійської мови підкреслюється багатьма авторами. Так, наприклад, Т.Ю. Тамбовкіна визначає методичну компетентність вчителя іноземної мови як уміння планувати педагогічну діяльність, уміння адекватно використовувати широкий спектр методичних прийомів стосовно віку учнів і поставлених цілей навчання, вміння орієнтуватися в сучасній методичній літературі, здійснюючи відповідно до умов вибір посібників та інших засобів навчання, готовність і бажання підвищувати свій професійний рівень. Методичну компетентність вчителя англійської мови початкової школи під час навчання письма доцільно визначати як сукупність його знань, навичок, умінь і здібностей щодо формування в учнів, зокрема молодшого шкільного віку, кожного виду іншомовної комунікативної компетентності як на уроках, так і в позакласній роботі з англійської мови. Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення теорії пізнання, педагогіки, психології та інших галузей знань, що містять найважливіші принципи аналізу соціально-психологічних і педагогічних явищ, філософські ідеї та висновки щодо тенденцій розвитку освіти в Україні, теоретичне обгрунтування змісту й форм організації навчального процесу в галузі професійної підготовки педагогів, що базується на системно-структурному та системно-діяльнісному підходах та діалектичному характері взаємодії суб'єктів освітнього процесу, враховуючи гуманістичні пріоритети сучасної професійної освіти. Теоретичну основу дослідження становлять: І.Бех, І.Зязюн, В.Кремень; психологічної теорії діяльності – Л.Виготський, В.Давидов, Г.Костюк, О.Леонтьєв, С.Рубінштейн; теорії педагогічної діяльності – Н. Кузьміна, М. Євтух, В. Сластьонін; теорії формування комунікативної особистості педагога та її професійно-педагогічного становлення – О. Бодальов, В. Бондар, П. Гусак, А. Капська, А. Маркова, О. Мороз.

Компетентність у техніці письма (КТП) – це здатність людини до коректного каліграфічно та орфогра фічного оформлення писемного висловлювання, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та мовної усвідомленості. Отже, КТП включає графічні та орфографічні навички; знання того, як накреслюються букви у виучуваній ІМ та основні закономірності правильного написання слів (правила орфографії), а також усвідомленість особливостей техніки письма (ТП) іноземною мовою. Графічні навички письма – це навички правильного накреслення букв і з'єднання їх у слові. Орфографічні навички (слово “орфографія” грецького походження, де orthos означає

“прямий, правильний”, а grapho – “пишу”) – це навички написання слів у відповідності до правил використання письмових знаків у кожному конкретному слові. Знання у ТП – знання правил накреслення букв, орфографічних правил (узагальнюючі приписи про на писання слів і їх значущих частин, про вживання малих і великих літер, про переніс слів з одного рядка на інший).

Усвідомленість особливостей ТП – це здатність того, хто оволодіває ІМ, розмірковувати над процесами формування своєї ТП і оволодівати письмом, конструюючи систему власних знань про письмо; свідомо накреслювати літери та писати слова; аналізувати власне письмо і робити відповідні висновки, наприклад, приймати рішення щодо наявності порушень каліграфії / орфографії, аналізувати їх причини, застосовувати за допомогою вчителя ефективні шляхи подолання

Таким чином, методична готовність вчителя англійської мови початкової школи – сукупність його методичних знань, навичок й умінь та індивідуальних, суб'єктивних й особистісних якостей, що функціонує як здатність проектувати, адаптувати, організувати, вмотивувати, досліджувати й контролювати навчальний, пізнавальний, виховний і розвиваючий аспекти іншомовної освіти молодших школярів у класній і позакласній роботі з іноземної мови через та під час спілкування з учнями. Методична готовність включає володіння різними методами навчання, знання загальних дидактичних методів, прийомів і умінь застосовувати їх у процесі навчання, знання психологічних механізмів засвоєння знань і умінь у процесі навчання. Необхідність проведення даного дослідження обумовлена недостатньою розробленістю проблеми навчання письму майбутніх вчителів англійської мови початкових класів, низьким рівнем оволодіння теоретичними та методичними знаннями під час навчання письма, відсутністю спеціальних праць, що присвячені даній проблемі. Згідно поставлених завдань, було розкрито роль методичної компетентності вчителів англійської мови під час навчання письма.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Соколова Н.Г. Билингвальные аспекты методической подготовки студентов педагогического колледжа к межкультурному профессионально-ориентированному общению / Н.Г. Соколова. – М., 1999. – С. 5.
2. Тамбовкина Т.Ю. Развитие профессиональной автономии у будущих учителей иностранного языка с использованием метода проектов // Иностр. яз. в школе. – 2000. – № 5. – С. 63.
3. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою. Вінниця: Нова книга, 2008. – 288 с.
4. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: Навчальний посібник. – К.: Фірма «ІНКОС», 2006. – 248 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.В. Валуєва

УДК 801.675.2

Кулик О.В.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ ПОНЯТЬ У МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ

У статті розглядаються особливості формування фахових понять майбутнього вихователя ЗДО на основі курсу методики навчання дітей української мови в російськомовних дошкільних закладах.

Ключові слова: фахове поняття, білінгвізм, лінгводидактика.

This paper discusses features of the formation of professional concepts of future kindergarten educator based course teaching methods of children in Russian-Ukrainian language pre-schools.

Key words: professional concept, bilingualism, linguodidactics.

Нині однією з основних проблем освітянської галузі є забезпечення високого рівня викладання кожного предмета та оволодіння основами науки через формування наукових понять і термінів. Саме тому сучасний вихователь-педагог має володіти основними знаннями понятійного апарату для більш ефективного навчання дітей.

Українська дошкільна лінгводидактика, як будь-яка інша наука, є понятійною формою відображення дійсності, а її досягнення безпосередньо фіксуються в поняттях. Поняття і мова загальнонаукового рівня використовуються в українській дошкільній лінгводидактиці як важливий логічний інструмент побудови теоретичних систем, моделей, за допомогою яких досліджуються структура й механізм процесу навчання мови, встановлюються зв'язки між умовами, факторами педагогічного впливу та їх результатами, що відображаються в мовленні дітей. Методика навчання дітей української мови в російськомовних дошкільних закладах належить до педагогічних наук, зокрема часткової лінгводидактики [1, с. 34]. Вона визначає мету, зміст, завдання, принципи, прийоми та методи навчання дітей української мови як другої, вивчає закономірності засвоєння дітьми другої близькоспорідненої мови, розкриває теоретичні й практичні питання української мови, досліджує умови та шляхи формування мовленнєвих умінь у дітей, культури українського мовлення.

Програмою дисципліни передбачено ознайомлення студентів із теоретичними, лінгводидактичними, психолого-педагогічними основами методики мови як науки, її закономірності, ті методичні категорії й поняття, на базі яких формується професійне обличчя майбутнього педагога.

Висвітлення різних методичних аспектів розвитку й навчання української мови ґрунтується на попередніх досягненнях лінгводидактики (Л. В. Щерба, О. О. Потебня, Л. А. Булаховський, О. В. Текучов, Л. П. Федоренко, Т. О. Ладиженська, О. М. Беляєв, В. І. Масальський, В. Я. Мельничайко, Н. А. Пашковська, Г. А. Іваницька та ж.), педагогіки (К. Д. Ушинський, В. О. Сухомлинський, С. Русова, Є. І. Тихеева, М. Г. Стельмахович та ін.), психології (Л. С. Виготський, О. О. Леонтьєв, Г. С. Костюк, І. О. Синиця та ін.).

З позицій сучасної лінгводидактики розкриваються різні методичні прийоми оволодіння дітьми другою мовою в умовах близькоспорідненого двомовного оточення (словник, фонетика, граматики, зв'язне мовлення порівняно з російською мовою) [9, с. 6].

Окремо представлена методика ознайомлення дітей із українським фольклором, творами українських письменників, національною культурою та традиціями українського народу.

Методика навчання дітей української мови озброює вихователів системою науково-методичних ідей, знайомить з останніми науковими лінгводидактичними дослідженнями. Керуючись ними, вихователь має змогу добирати найефективніші методи та прийоми навчання, передбачати результати навчання досягаючи високого рівня розвитку мовленнєвих умінь дітей [1, с. 29].

Методика навчання дітей української мови в російськомовному дошкільному закладі – це нова галузь лінгводидактичної науки.

Джерелом її створення є теорія пізнання, наукові дані мовознавства, психолінгвістики, психології, лінгводидактики, постанови уряду про народну освіту, мову, передовий досвід (вітчизняний та зарубіжний) навчання дітей раннього та дошкільного віку другої мови, критичне використання педагогічної та методичної спадщини минулого (Я. А. Коменський, К. Д. Ушинський, І. Г. Срезневський, С. Ф. Русова, Є. І. Тихеева, А. С. Симонович та ін.). Джерелом розробки й висвітлення окремих розділів методики навчання дітей української мови в дошкільному закладі є праці відомих учених – Л. А. Булаховського, С. Х. Чавдарова,

В. І. Масальського, А. П. Медушевського, С. Ф. Русової, І. О. Синиці, О. М. Біляєва, Н. А. Пашковської, М. І. Пентилюк, О. Н. Хорошковської, Г. П. Коваль та ін [3, с. 345].

Специфікою методики навчання дітей української мови в дошкільному закладі, на відміну від шкільних методик, є її спрямованість на розвиток усного розмовного українського мовлення з орієнтацією на ігрові прийоми та методи навчання.

Початкове навчання дітей національних спільнот України української мови закладає підґрунтя подальшого вивчення цієї мови як науки у школі та інших закладах освіти.

Відповідно до завдань дослідження нами було з'ясовано термінологічне поле Методики навчання дітей української мови в дитячих закладах з російськомовним режимом. Укладено тезаурус фахових понять з дошкільної лінгводидактики (додаток А). До міжнаукових понять ми відносим такі терміни як: артикуляція звуку, внутрішнє мовлення, говоріння, граматики, граматичне значення, граматичні норми, діалог, діалогічна єдність, діалогічне мовлення, зовнішнє мовлення, культура мовлення, лексика, лексичні норми, міжмовна омонімія, міркування, мова, мовний знак, мовлення, мовленнєві вміння, мовленнєві навички, мовна норма, монолог, монологічне мовлення, навчально-мовленнєва діяльність, описування, орфоепічні норми, орфоепічна правильність мови, переказування, просодеми, розповідання, розуміння мовлення, синтагма, синтаксично-граматичне значення, слухання, слово, стилістичні норми, фонемі, фразеологічні норми. Педагогічні поняття включають такі терміни: гра, групові заняття, дидактична гра, загальнодидактичні принципи навчання, заняття, засоби навчання, ігрові прийоми, індивідуальні заняття, індивідуально-групові заняття, інтелектуальні прийоми, мета навчання, методи навчання, методичні принципи навчання, навчання, практичні прийоми навчання, прийоми навчання, прийом класифікації, принципи навчання, принцип науковості навчання, принцип свідомості навчання, принцип єдності навчання та виховання, принцип єдності навчання та розвитку дитини, принцип науковості навчання, принцип наочності в навчанні, принцип систематичності та послідовності навчання, принцип доступності навчання, принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, принцип оптимізації навчання, принцип індивідуалізації та диференціації навчання, принцип зв'язку навчання з життям, словесні прийоми, фронтальні заняття, форми організації навчання. До суто лінгводидактичних понять нами було віднесено: граматична правильність мовлення, двомовність (білінгвізм), дошкільна лінгводидактика, звукова культура мовлення, зв'язне мовлення, комплексний характер навчання, лексична інтерференція, мовна інтерференція, мовна здібність, мовленнєва активність, мовленнєва дія, мовленнєва компетенція, мовленнєва спрямованість, навчально-мовленнєва дія в лінгводидактичному аспекті, навчально-мовленнєва діяльність дітей у ЗДО, непряма інтерференція, природна двомовність, принцип врахування рідної мови, зіставлення і порівняння граматичних явищ, принцип презентації граматичних явищ з урахуванням віку та етапу навчання, професійно-мовленнєва діяльність, пряма інтерференція, словникова робота, штучний білінгвізм.

Таким чином, оволодіння зазначеною термінологією дає змогу майбутньому вихователю закладу дошкільної освіти має володіти такими знаннями, уміннями та навичками:

Знати:

- філософські, лінгвістичні, психологічні, дидактичні основи лінгводидактики, загальні питання методики української мови як другої; особливості формування вмінь мовленнєвої діяльності дошкільників в умовах білінгвізму; структуру курсу української мови як державної в дошкільних закладах України та його методичне забезпечення.

Уміти:

- застосовувати на практиці здобуті знання з метою навчання дітей української мови в дошкільних закладах південно-східного регіону України з російськомовним режимом.

Отже, курс «Методика навчання дітей української мови в дитячих закладах з російськомовним режимом», передбачає значну роботу з підготовки фахівців дошкільної освіти, розширення їх термінологічного поля з фахових понять, забезпечує ґрунтовні знання з методики навчання української мови в дитячих садках, розглядає особливості навчання дітей в умовах білінгвізму, висвітлено основні теоретичні положення, які необхідно знати майбутнім вихователям.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. [Підручник] / Алла Богуш.. – К. : Видавничий дім «Слово», 2011. – 440 с.
2. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі. [монографія] / А. М. Богуш – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. – 392 с.
3. Казанцева Л. І. Теоретичні і методичні засади навчання дітей старшого дошкільного віку української мови в полікультурному просторі : [монографія] / Лариса Іванівна Казанцева. – Донецьк : ЛАНДОН – XXI, 2014. – 449 с.
4. Кошуба М. Проблема двомовності у трактуванні О. Потебні / М. Кошуба. // Науковий вісник. – 2008. – № 2. – С. 33–37.
5. Навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот : програма та навчально-методичний посібник / А. М. Богуш. – Тернопіль : Мандрівець, 2016. – 136 с.
6. Чернякова О. І. Розвиток мовлення дошкільників в умовах двомовності / О. І. Чернякова. // Молодий вчений. – 2015. – №2. – С. 137–140.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.Б. Полєвікова**

УДК 373. 3. 016

Лагутіна Л. М.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ІГОР-ЕСТАФЕТ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядається методика проведення ігор-естафет з дітьми старшого дошкільного віку для майбутніх вихователів.

Ключові слова: ігри-естафети, змагання, спритність, рухові вміння, вольові якості, команда, швидкість.

The article deals with the method of carrying games-relay race with children of the senior preschool age for future educators.

Key words: relay games, competitions, agility, motor skills, volitional qualities, team, speed.

Кращий шлях розвитку спритності у дітей старшого дошкільного віку, коли у них вже є необхідний запас рухових навичок – це застосування ігор та ігрових завдань, де рухи виконуються в складних, часто мінливих умовах. Цій вимозі і відповідають ігри-естафети, які належать до групи несюжетних рухливих ігор з правилами і є для дітей найбільш захоплюючою формою рухової активності, тому що орієнтують їх на досягнення певної мети.

Ігри-естафети – це одна з різновидів рухливих ігор командного характеру з правилами. В іграх-естафетах команди дітей змагаються між собою в подоланні різних перешкод.

У практиці роботи з дітьми дошкільного віку ігри-естафети проводяться в кінці основної частини фізкультурного заняття замість рухливої гри, на фізкультурних розвагах,

на спортивних святах, на прогулянках, в походах. Всі ігри-естафети складаються з рухів, передбачених програмою виховання в дитячому садку. Виконання їх цілком доступно і цікаво дітям. Разом з тим часто змінюється розташування перешкод у іграх, зміна способів виконання ігрових завдань, введення додаткових рухів підвищують інтерес дітей, стимулюють прояв різних властивостей спритності. Ігри-естафети ефективно впливають на розвиток таких властивостей як: швидкості, спритності, гнучкості, витривалості та сили. Дітей захоплює різноманітність рухів в одній грі – пробігти, перелізти, підлізти, пройти по лаві, стрибнути і зістрибнути з ящика, їх змагальний характер. У процесі ігор-естафет удосконалюються основні рухи, дитина опановує нові рухові навички і деякі нові знання. У неї виникає можливість самостійно їх застосовувати в ігровій та життєвій ситуації. Ігри-естафети характеризуються спільною діяльністю команд, спрямованої на досягнення загальних цілей, знанням особистих інтересів та інтересам всієї команди, а також тим, що від дій кожного гравця залежить перемога всієї команди. Ігри-естафети привчають дітей узгоджувати свої дії з діями своїх товаришів. Для координації дій та загального керівництва іграми-естафетами з'являється необхідність виділити з членів команди капітанів, підпорядкування яким є обов'язковим для всіх гравців команди [3, с. 29].

Таким чином, в кожній грі-естафеті одночасно вирішується ряд задач: закріплюються і вдосконалюються рухові навички, розвивається вміння орієнтуватися в просторі, розвиваються фізичні якості: спритність, швидкість, витривалість, координація рухів, точність. Поряд з цим у дітей виховуються сміливість, самостійність, рішучість, дисциплінованість та ін. Відбувається комплексний розвиток фізичних і морально-вольових якостей дітей.

Фізичне навантаження в естафеті залежить від використовуваних видів основних рухів і від того, де проходять ігри-естафети – в спортивному залі, на дитячому майданчику або на смузі перешкод. Все це дає підставу розділити ігри-естафети на три групи: малої, середньої та великої рухливості.

1. До ігор-естафет малої рухливості відносяться естафети з наступними рухами: підлізання, пролізання, переступанням, повзання. Основне завдання таких ігор-естафет: засвоєння дітьми черговості виконання рухів і правил передачі естафети. Завдання виконуються по одному з невеликою швидкістю і амплітудою рухів. Тривалість ігрових завдань не більше 20 сек., повторюється така естафета до 5 разів.
2. В іграх-естафетах середньої рухливості збільшується кількість перешкод, використовується великий і дрібний інвентар і обладнання, вводяться додаткові рухи. Під час виконання завдань діти поєднують біг з перестрибуванням, з веденням м'яча (однією або двома руками), кидком в кошик. В іграх-естафетах середньої рухливості вихідні положення дітей можуть бути в колону по одному, по двоє, сидячи обличчям у напрямку руху. Тривалість ігрового завдання близько 30 сек., Повторюється естафета не більше 3 разів.
3. Ігри-естафети великої рухливості – для добре фізично підготовлених дітей. Кількість перешкод збільшується до 10. До вихідних положень додаються: сидячи, спиною у напрямку руху, лежачи на животі та інші. Діти в таких естафетах пробігають 25-30 м за 45-90 сек. (пульс не повинен бути більше 140 ударів в хвилину). І повторювати ці завдання можна не більше 1-2 разів. Естафети цієї групи організуються в літню пору на доріжці перешкод, також доріжку перешкод доцільно використовувати ще і для формування та вдосконалення різних рухових навичок [4, с. 164].

У педагогічній практиці ігри-естафети класифікуються за різними ознаками, що дозволяє певним чином систематизувати і полегшувати підбір ігрових завдань для дітей дошкільного віку:

1. За кількістю включення завдань. Діляться на прості і складні естафети.

Прості естафети включають одне або два нескладних завдань: ведення м'яча, перенесення предметів, пролізання в обруч, повзання по лавці, ходьба зі збереженням рівноваги, переступання тощо. Складні естафети включають більше двох завдань.

2. За вимогами до виконуваних завдань естафети діляться на строго регламентовані і довільні. Строго регламентовані естафети виконуються заздалегідь затвердженим способом. Педагог під час пояснення завдань гри-естафети вказує, яким способом виконуються завдання (наприклад, пролізання в обруч, ходьба по мотузці, приставляючи п'яту до носку, ведення м'яча правою рукою). Такий варіант ефективний при повторенні і закріпленні вправ. Довільні – в таких естафетах ігрові завдання виконуються будь-яким способом, кожен учасник вибирає найраціональніший або зручний для себе.
3. За характером переміщення естафети діляться на лінійні, зустрічні і кругові.

У лінійних естафетах учасники переміщуються прямолінійно або по ланцюжку, вишикувавшись в колону або в шеренгу. Діти пересуваються, виконуючи ігрові завдання, до лінії повороту, потім бігом повертаються в свою команду, передають естафету і встають в кінець ладу. Гра-естафета триває до тих пір, поки всі учасники команди виконають ігрові завдання.

У зустрічних естафетах діти кожної команди діляться на дві рівні частини і розташовуються на протилежних сторонах майданчика. За сигналом педагога виконання ігрових завдань починає один з учасників команди, що стоїть за лінією старту. Переміщається гравець на протилежну сторону майданчика, передає естафету першого гравця другій частині своєї команди і встає в кінець ладу. Гравець, який отримав естафету, пересувається на протилежну сторону майданчика. Гра-естафета може проводитися до тих пір, поки частини команд поміняються місцями або поки частини команд виявляться на своєму боці.

У кругових естафетах гравці або самі переміщуються по колу, або побудовані в коло, або, стоячи на місці, передають естафету по ланцюжку в одну сторону, або передають естафету по колу.

4. За способом дій учасників естафети діляться на індивідуальні і колективні.

В індивідуальних – всі учасники по черзі виконують обумовлені дії: на місці, з просуванням різними способами, з пересуванням і додатковими завданнями.

У колективних естафетах учасники пересуваються групами: узгоджені дії усіх учасників команди; використовується почерговий рух, що поєднується із колективними діями.

5. Групується естафети і з урахуванням виду вправ: гімнастичні, легкоатлетичні, ігрові (біг, стрибки), лижні, водні [1, с. 86].

Також естафети можуть бути тематичними (сюжетними) і комічними.

З огляду на класифікацію рухливих ігор та ігор-естафет та їх різноманіття, вихователі можуть вирішувати цілий ряд освітніх, оздоровчих і виховних завдань. Головна вимога, якою треба керуватися при підборі рухових завдань для ігор-естафет – відповідність змісту ігрових дій і правил віковим особливостям дітей, їх умінь і навичок, можливостям.

Для того щоб вирішити всі поставлені завдання, необхідно знати методику проведення ігор-естафет. Як приклад розглянемо методику проведення гри-естафети для дітей старшого дошкільного віку.

При підготовці до проведення гри-естафети потрібно підготувати майданчик:

1. Позначити лінію старту (стартова лінія кольорова, для кожної команди свій колір); лінію повороту (не менше ніж в 1,5 м. від стіни).
2. Підготувати необхідний інвентар для естафет (м'ячі різних розмірів, палиці, кеглі, обручі, скакалки, мотузочки, кільця, прапорці, гімнастичні лавки). Він повинен бути безпечним і яскравим, помітним в грі, а його розмір і маса повинні відповідати віку і функціональним можливостям дітей.
3. Підготувати місця для «вболівальників» – дітей, які не беруть участь в грі (як правило, глядачів розсаджують на гімнастичні лавки, поставлені уздовж довгої сторони залу).
4. Відзначити місця для шикування команд.

5. Продумати нагороди (медалі, грамоти); музичний супровід [6, с. 193].

Перед проведенням ігор-естафет вихователю необхідно вивчити правила естафет, послідовність рухів в кожній гри-естафеті та розучити з дітьми девізи, привітання, познайомити зі складними поєднаннями рухів у гри.

Підготовка до естафет проходить заздалегідь. Діти діляться на дві-три команди. Команди складаються з однаковою кількістю гравців і повинні бути приблизно рівні за силою. Розподіл на команди хлопчиків і дівчат небажаний. Заздалегідь обирають капітанів команд, вони дають назву своїй команді під вмілим непрямим керівництвом вихователя. Девіз команди вибирається дітьми з подачі вихователя (девізів пропонується кілька, з них вибирається один). Також дітьми виготовляється колективна емблема, а для кожної дитини емблему роблять вихователі. Капітану одягається нарукавна пов'язка. Вихователям необхідно заздалегідь підготувати «подарунки» учасникам естафет. Команді-переможцю готується великий приз (м'яч, скакалки, настільна гра, книга казок) і грамота за перше місце, іншим командам приз і грамоту за друге та третє місце. Всім дітям, які брали участь в іграх-естафетах, готують індивідуальні призи (медалі, сувеніри, жетони, значки) [5, с. 149].

Також необхідно продумати спосіб розміщення учасників. Для того щоб дітям було зручно стежити за діями товаришів, можна змінити звичне шиккування в колону по одному на інші види: в шаховому порядку, півколом, в шеренгу (якщо мало учасників). Пояснення естафет має бути дуже коротким, чітким, зрозумілим. Після розстановки дітям повідомляється назва і мета естафети, потім зміст (тобто перелік завдань у запланованій послідовності їх виконання) і в кінці пояснення (перераховуються основні правила). Другорядні зауваження, деталі і уточнення можна давати по ходу її проведення. Після всіх вказівок слід відповісти на питання граючих, якщо вони виникли. Первинне пояснення супроводжується показом рухів капітанами або суддею.

Гра починається за умовним сигналом (команда, свисток, хлопок в долоні, змах рукою або прапорцем). Рекомендується вживати різні команди і сигнали, щоб розвивати у дітей точність і швидкість рухової реакції. Керівник заздалегідь повідомляє дітям про сигнал. Сигнал подається тільки тоді, як керівник переконається в тому, що всі гравці зрозуміли зміст гри і зайняли відповідні місця. Найчастіше в роботі з дошкільнятами сигналом для початку естафети служить спортивна команда: «На старт! Увага! Марш!».

Тривалість гри залежить від кількості учасників, їх віку, змісту гри, від місця проведення, темпу. Закінчуються ігри-естафети загальною ходьбою на місці, вправами на відновлення дихання, пальчиковою гімнастикою, спокійними завданнями (відгадати загадки, зібрати головоломку, ігри малої рухливості на увагу). Завдання цих вправ – поступово знизити фізичне та емоційне навантаження [2, с. 201].

Після закінчення гри підводяться підсумки і дається оцінка гри-естафети. При оцінці гри-естафети вихователь відзначає її позитивні сторони, називає дітей, які вдало виконали ігрові завдання, які виявили сміливість, витримку, товариську взаємодопомогу, і навпаки, засуджує порушення правил і пов'язані з цим дії дітей. При аналізуванні гри-естафети краще засвоюються правила, уточнюються деталі гри, влагоджуються конфлікти. Підведення підсумків в кінці змагань починається з команди, що програла, а команда-переможець оголошується останньою. Призи командам вручаються публічно. Щоб згладити переживання дітей команди, що програла, бажано провести ритуал рукостискання між командами. Необхідно вчити дітей переживати неуспіх і справлятися з негативними емоціями, проте слід зазначити, що ігри-естафети повинні приносити дітям радісні переживання. Вихователю необхідно підбадьорювати дітей, згадувати їх успіхи і будувати плани на подальші перемоги. Всім дітям, які брали участь в змаганні, вручаються індивідуальні призи (медалі, сувеніри, жетони, значки). У групі можна оформити альбом нагород з фотографіями, а також може бути оформлена стіна слави «Наші чемпіони» [4, с. 217].

Таким чином, ігри-естафети спонукають дітей до більшої активності, до прояву різних рухових і вольових якостей (швидкості, спритності, витримки, самостійності,

наполегливості), удосконалюються основні рухи, дитина вчиться буди дисциплінованою та вміти працювати в команді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богиніч О. Л. Фізичне виховання дітей дошкільного віку засобами гри: навч. посіб. / О. Л. Богиніч; Міністерство освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2-ге вид. – К.: НПУ, 2007. – 140 с.
2. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Суми: Університет. книга, 2008. – 428 с.
3. Гаращенко Л. В. До проблеми здоров'язбереження у фізичному вихованні дітей дошкільного віку: фізична культура на повітрі / Л. В. Гаращенко // Дошк. вихов. – 2012. – № 5. – С. 28-31.
4. Загородня Л. П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку : навчальний посібник / Л. П. Загородня, С. А. Тігаренко, Г. П. Барсуковський; за заг. ред.. Л. П. Загородньої. – Суми: Університетська книга, 2011. – 272 с.
5. Комісарик М. І. Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку / М. І. Комісарик, Г. В. Чуйко. – Книги – XXI, 2013. – 484 с.
6. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання: навч. посіб. / О. М. Худолій. – 2-ге вид., випр. – Х., 2008. – 406 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О. Е. Анісімова

УКД 378:013

Лелеко Е. В.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ТЕХНІКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються особливості формування комунікативної техніки майбутніх учителів початкової школи в умовах закладу вищої освіти.

Ключові слова: комунікативна техніка, комунікативна компетентність, комунікативна діяльність, педагогічна майстерність.

In this article we consider the specifics of formation communicative technique of future teachers of primary school in the university.

Key words: communicative technique, communicative competence, communicative activity, pedagogical mastery.

В наш час професійна діяльність студента педагогічного факультету ґрунтується на його підготовці як високопрофесійного фахівця, ознайомленого зі сучасними вимогами до навчально-виховного процесу школи, підготовленого до організації навчальної діяльності молодших школярів, спрямованої на розвиток кожної особистості. Тому одним з актуальних завдань сучасної вищої школи педагогічного спрямування є формування комунікативної техніки майбутніх вчителів початкової школи, що реалізується безпосередньо через формування у них професійного мовлення і підвищення їхньої мовленнєвої культури. Комунікативні вміння і навички складають комунікативну компетентність майбутнього спеціаліста, відповідно до цього фахова початкова освіта вимагає оновлення змісту культуромовної підготовки вчителів початкових класів, формування мовної культурної компетентності, переосмислення самої структури професійної підготовки. Завдання факультетів, спеціальностей, що готують як учителя початкових класів, так і фахівців інших

напрямів педагогічної освіти – допомогти студентів опанувати основи комунікативної компетенції як однієї зі складових професійної підготовки вчителя, його професійної майстерності.

Метою статті є дослідження і вивчення особливостей формування комунікативної техніки майбутніх учителів початкових класів в умовах закладу вищої освіти.

У процесі формування й подальшого розвитку професійної майстерності вчителів початкової школи надзвичайно важливу роль відіграє оволодіння ними комунікативною технікою, адже саме завдяки комунікативній техніці вони в змозі досягти успіху в професійній діяльності.

Даною проблемою займалась велика кількість як психологів, так і педагогів: теоретико-методологічні основи професійного спілкування (А.В. Киричук, С.Д. Максименко, А.А. Синиця та ін.); проблеми педагогічної взаємодії (В.В. Власенко, Л.В. Кондрашова, Л.В. Нечаєва та ін.); формування у майбутнього вчителя індивідуального стилю педагогічного спілкування (А.А. Андрєєв, В.М. Галузяк, Г.М. Мешко); формування комунікативних вмінь і навичок (З.І. Білоусова, В.В. Каплинський, Н.М. Косова та ін.); способи комунікативної підготовки вчителя (О.Р. Березюк, В.П. Наумов); культура педагогічного спілкування (Ф.Ф. Байкін, В.С. Грехньов, Т.С. Гриценкота ін.)

Комунікативність як риса особистості, що переросла в професійно-особистісну якість, забезпечує ефективність педагогічного спілкування і є єдністю трьох компонентів: потреби у спілкуванні, емоційного самопочуття до, під час і після спілкування, комунікативних навичок і вмінь.

Оскільки метою підготовки фахівця є формування системи професійних знань, умінь, навичок і якостей особистості, основним завданням формування комунікативної техніки майбутнього вчителя початкових класів є формування особистісних і комунікативних якостей на основі засвоєних знань, умінь і навичок, необхідних для компетентного спілкування.

Мовлення вчителя є складовою його педагогічної майстерності і слугує інструментом професійної діяльності для розв'язання різних педагогічних завдань. Високий рівень комунікативної культури визначається наявністю у суб'єкта спілкування ряду якостей: емпатія, доброзичливість автентичність, ініціативність, ухвалення відчуття.

Комунікативна діяльність педагога – це процес постійного пізнання ситуації, умов комунікації, соціального оточення, себе та протилежної сторони. Адекватні засоби для забезпечення педагогічно доцільної комунікації можна знаходити тільки на основі оперативного дослідження та аналізу ситуації.

Можливість передбачити успіх комунікації є не завжди, оскільки він залежить від багатьох непередбачених обставин [1, 3]. Саме це викликає потребу майбутнього учителя початкових класів діяти одночасно в кількох аспектах, а саме: оперативно спілкуватися з опонентом, спостерігати за своїми діями та собою, дотримуватись мети спілкування, оцінювати ефективність та доцільність її досягнення або ж необхідність до внесення коректив.

Організувати вчителю власну комунікацію як цілісний багатогранний процес допомагають його знання функцій та орієнтування на поліфункціональність професійно-педагогічної комунікації, що дає можливість виділяти у ньому множинний зміст, розуміти її варіативність, інтегративність, багаторівневість [2, 5].

З метою формування у студентів комунікативної культури викладачі дисциплін циклу професійної підготовки у своїй діяльності можуть застосовувати різноманітні методи навчання, найбільш ефективними з яких є активні методи, спрямовані на самостійне оволодіння студентами знань, активізацію пізнавальної діяльності студентів, розвиток їх мислення.

При обґрунтуванні особливостей формування комунікативної компетентності, а також і комунікативної техніки, насамперед враховується, що оволодіння комунікативною компетентністю відбувається поетапно у процесі міжособистісної комунікації та взаємодії.

Крім того, не менш вагомим є той факт, що абітурієнт на момент вступу до ВНЗ володіє певним життєвим досвідом, який включає п'ять компонентів:

1. ціннісний досвід, який орієнтує зусилля людини на формування комунікативної культури, складовою якої є комунікативна компетентність. Він отримує вираження в ідеалах, переконаннях, морально-етичних нормах, зокрема в ідеалі педагога зі сформованою комунікативною компетентністю тощо;
2. досвід рефлексії, який поєднує знання про власні можливості, самого себе в контексті діяльності, зокрема комунікативної, і розв'язуваних при цьому завдань;
3. досвід звичної активізації: оперативна підготовленість, адаптація до ситуації (в т. ч., комунікативної), умов роботи, які постійно змінюються тощо;
4. операційний досвід, який поєднує конкретні засоби перетворення ситуації і своїх можливостей. До нього належать загальнонавчові, професійні знання, уміння (у т. ч. комунікативні), а також вміння саморегуляції;
5. досвід співпраці, який складається при взаємодії з іншими учасниками спільної діяльності, сприяє поєднанню зусиль, спільному розв'язуванню задач і передбачає попередню орієнтацію на співпрацю [6].

Усі ці компоненти поєднуються у цілісну систему життєвого досвіду суб'єкта (у цьому випадку майбутнього вчителя початкових класів – суб'єкта спілкування). Обґрунтовуючи особливості формування комунікативної техніки майбутніх учителів початкових класів, важливо спиратися на початковий досвід комунікативної культури, який втілюється у охарактеризованих вище компонентах життєвого досвіду.

Комунікативна культура майбутнього фахівця є взаємозалежною з рівнем його загального розвитку, сформованого світогляду, наявності різнобічних знань і певних моральних принципів. Рівень комунікабельності та розвитку комунікативної техніки майбутніх учителів початкових класів в умовах ЗВО мають бути виявлені викладачем на перших заняттях з дисциплін циклу професійної підготовки шляхом спеціального анкетування [4, 7]. Комунікативні вміння підлягають послідовному формуванню в ході навчального процесу.

Першочергово майбутні вчителі мають оволодіти вербальними засобами спілкування під час вивчення дисциплін циклу професійної підготовки. Вміння говорити полягає у безпомилковій вимові, у вмінні якісно, точно, грамотно формулювати власні думки й викладати їх доступно, у багатстві професійного словника людини та правильному доборі слів, у відсутності типових фраз. Доповнюючими вербальний контакт невербальні засоби спілкування: міміка, жести, рухи тіла, інтонаційні характеристики голосу, просторова організація спілкування. Вони нерозривно поєднані з психічним станом людини, посилюють емоційну близькість сказаного, підтримують психологічну близькість між співрозмовниками, виступають як показник статусно-рольових стосунків та є більш правдивими, ніж слова.

Існуючі суперечності між соціальним замовленням суспільства на висококваліфікованих педагогів з розвинутою комунікативною технікою і недостатньою розробкою технології її реалізації дали змогу визначити педагогічні умови, які сприяють ефективності професійної підготовки вчителів початкових класів, до яких належать:

- орієнтація професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи на розвиток комунікативної компетентності;
- розробка та застосування алгоритму формування комунікативної техніки майбутніх вчителів початкової школи, що включає чотири взаємопов'язані етапи: діагностичний, мотиваційний, операційний, оцінно-контрольний;
- спрямованість навчального процесу на встановлення особистісно орієнтованої взаємодії;
- впровадження до педагогічного процесу відповідного елективного курсу;
- застосування активних методів навчання.

Отже, формування комунікативних умінь є одним з аспектів розвитку творчої особистості студента, яка характеризується знаннями, вміннями і навичками, необхідними для розуміння чужих та побудови власних програм мовної поведінки, адекватних ситуаціям спілкування.

Таким чином, формування комунікативної техніки майбутніх учителів початкової школи має стати цілеспрямованим і спеціально організованим процесом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе / Н.П. Аникеева. – М.: Просвещение, 1989. – 224 с.
2. Даутова О.Б., Лапина Н.Л. Диалог как принцип образования. Электронный ресурс: (<http://209.85.129.132>).
3. Деркач А.А. Акмеология: Пути достижения вершин профессионализма / А.А. Деркач, Н.В. Кузьмина. – М.: РАУ, 1993.
4. Кан-Калик В.А. Проблемы профессионального педагогического общения / В.А. Кан-Калик // Советская педагогика. – 1979. – № 6.
5. Колток Л. Шляхи а засоби реалізації педагогічного дискурсу у вищій школі / Л. Колток // Вища освіта України, 2007. – №2 (25). – С.77-82.
6. Осницкий А.К. Проблемы исследования субъектной активности / А.К. Осницкий // Вопросы психологии [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://www.voppsy.ru/issues/1996/961/961005.htm>.
7. Соколов А.В. Эволюция социальных коммуникаций: учеб. пособие / А.В. Соколов. – С.-Пб.: ЛОПИ, 1995. – 163 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **В.В. Денисенко**

УДК 373.2.091.2:[316.77+81-028.31]

Маркова В.В.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ 5 РОКУ ЖИТТЯ

У статті розглядаються особливості комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей 5 року життя.

Ключові слова: мовлення, спілкування, позаситуативно-пізнавальне спілкування, ситуативно-ділове спілкування, комунікативно-мовленнєва діяльність

The article deals with the peculiarities of the communicative sphere of children of 5 years of life.

Key words: speech, communication, outpation-cognitive communication, situational buisness communication, communicative-speesy activity.

Постановка проблеми. Спілкування є невід'ємною і загальною умовою формування особистості. У спілкуванні відбувається процес соціалізації зростаючої людини, її становлення. Вся система ставлення людини до інших людей реалізується у спілкуванні. Саме тому, на ранніх етапах онтогенезу спілкування має особливо велике значення для розвитку особистості дитини. Поведінка, діяльність і ставлення дитини до світу і самого себе значною мірою визначається її спілкуванням з дорослими та однолітками. Аналізуючи результати реальної ситуації в аспекті мовленнєвого розвитку сучасних дошкільнят, педагоги спостерігають тривожну тенденцію: обмеженість дитячого словника, діти не володіють мовними жанрами. Це не може не турбувати вихователів, батьків, так як мовленнєвий розвиток – це цілісний розвиток всієї особистості дитини. Таким чином, можна

сказати, що дослідження особливості комунікації дітей є одним з найважливіших на етапі дошкільного дитинства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концептуальні розробки проблеми спілкування, перш за все, пов'язані з іменами Б. Г. Ананьєва, Л. С. Виготського, А. Н. Леонтьєва, В. М. Мясищева, С. Л. Рубінштейна, які розглядали спілкування як важливу умову психічного розвитку людини, його соціалізації та індивідуалізації, формування особистості.

Мета статті: визначити особливості комунікації дітей 5 року життя.

Виклад основного матеріалу. У процесі спільної діяльності, інших видів взаємодії люди обмінюються пізнавальною, оцінною інформацією (думками, почуттями, враженнями), що дає їм змогу узгоджено планувати, реалізовувати, контролювати, ко-ригувати свої дії, задовольняти особистісну потребу одне в одному. У цьому полягає суть спілкування. Найхарактернішою особливістю спілкування є розкриття суб'єктивного світу однієї людини для іншої. Така діяльність має надзвичайно важливе значення для дитини, яка починає відкривати для себе складний і багатоманітний світ. Їй доводиться шукати відповіді на багато питань, долати різноманітні проблеми, для чого не вистачає особистих можливостей, що спонукає її весь час апелювати до дорослих і ровесників [3, ст.25].

Мотиви спілкування дитини зумовлені її основними потребами, передусім потребами у нових враженнях (пізнавальні), активній діяльності (ділові), визнанні і підтримці (особистісні). Упродовж перших 6 – 7 років життя дитина опановує ситуативно-особистісне, ситуативно-ділове, позаситуативно-пізнавальне і позаситуативно-особистісне спілкування.

Для дітей 3-5 років характерна *позаситуативно-пізнавальна* форма спілкування. Її основою є пізнавальний мотив дитини, а ознаками – запитання про предмети та їх взаємозв'язки (вік «чомучок»), своєрідне «теоретичне» співробітництво з дорослими, під час якого вона намагається зрозуміти будову світу, взаємозв'язки у природі, таємниці суті речей тощо. Дорослий є джерелом інформації про світ, компетентним і зацікавленим співрозмовником, що спонукає дошкільників шукати контакти з ним. У спілкуванні з дорослими діти отримують необхідну інформацію, розвіюють свої сумніви. Під час «теоретичного співробітництва» обговорюються проблеми, далекі від конкретної ситуації, в якій перебуває дитина, тому таке спілкування вперше після народження дитини набуває позаситуативного характеру. Для багатьох дошкільників позаситуативно-пізнавальне спілкування є вищим комунікативним досягненням на цьому етапі життя.

Взаємодія, співробітництво вимагають установа зв'язку між словом (назвою предметів і дій), що звучить. Такий взаємозв'язок виникає у процесі *ситуативно-ділового спілкування*, що зберігає минулі досягнення ранньої форми спілкування — адресованість, комунікативну спрямованість. Під час переходу до нових форм спілкування минулий зміст потреби в спілкуванні і її структурні характеристики постають як складові елементи нового, більш складного явища. Перед дітьми, які перебувають на рівні ситуативно-ділової форми спілкування комунікативні завдання визначаються діловими мотивами. При цьому в багатьох випадках діти можуть обмежитися немовними (невербальними) засобами. Мовлення вплетене у предметну діяльність і супроводжує її. Мовлення дітей ситуативно-діловою формою спілкування протягом усього дошкільного періоду має типові особливості. Воно складається з простих і коротких речень. Лексика пов'язана з конкретною наочною ситуацією. Це виявляється у великій кількості іменників. Прикметники або відсутні, або вказують на атрибутивні властивості предметів (колір, розмір). Дієслова фіксують лише конкретні предметні дії. Визначення інтелектуальних, вольових дій є обмеженим і часто дається лише в наказовому способі, виконуючи водночас функцію вказівного жесту (дивись!) [4, ст. 70-71].

Всі аспекти комунікативної діяльності (сприймання мовлення дорослих, співробітництво, емоційні контакти) пов'язані між собою в єдиному процесі спілкування дитини з оточуючими й визначають строки появи активного мовлення і темп його розвитку. Емоційне спілкування водночас є не лише первинною, а й життєво важливою в усі періоди

дошкільного дитинства формою спілкування, оскільки створює умови для реалізації загальної активності, що проявляється в усіх специфічно дитячих видах діяльності (предметно-практична, ігрова, пізнавальна). Основна роль емоційних контактів полягає в тому, що вони загострюють потребу в спілкуванні з дорослими та однолітками і стимулюють тим самим, оволодіння засобами спілкування — мовленням. Однак змістовну, знакову функцію мовлення починає набувати у ході спільних із дорослими і однолітками предметних дій.

Здатність до спілкування повинна розглядатися передусім як відкрита змінювана система. Діагностика рівня комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дає змогу зробити зріз поточного стану. Будь-які зміни в мотивації, потребах, умовах учіння, спрямовані на зміни характеру взаємин між учасниками комунікації, а також на процес удосконалення її ознак, спричинюють зміни комунікативно-мовленнєвих досягнень [2, ст. 75].

Виявлення специфіки та особливостей комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільників у взаємодії з ровесниками дає змогу виділити в усіх вікових групах дитячого садка дітей з високим, середнім та низьким рівнями здатності до спілкування. Критеріями високого рівня є такі: сформованість стійких мотивів спілкування з дорослими і ровесниками, частота контактів, ініціативність, активність взаємодії з навколишніми людьми, виражена у формах емоційно-особистісного, ситуативно-ділового та позаситуативного спілкування; володіння багатством невербальних засобів, знання ввічливих форм контакту і вміння здійснювати дії мовленнєвого та невербального характеру для взаємодії. Критерії середнього рівня: ситуативність проявів особистісних, ділових і пізнавальних мотивів спілкування з дорослими та однолітками, що не стало стійким, стабільним механізмом, який спонукає до особистої ініціативи при вступі в мовленнєву взаємодію; відсутність активності в комунікації, знання ввічливих форм контактів, але не як керівництво до дії; слабка сформованість навичок соціально-перцептивного аналізу ситуації спілкування, помилки в оцінці просторово-часових характеристик та діючих осіб у комунікації. До критеріїв низького рівня належать такі: несформованість мотивів спілкування з дорослими і ровесниками, труднощі вступу в контакт, комунікативно-мовленнєві дії без урахування (аналізу-синтезу) ситуації спілкування («не до ладу»), безініціативність у веденні діалогу, мимовільне використання експресивних, невербальних засобів комунікації при невмінні «читати» їх у партнерів тощо [1, ст. 50].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпенко Л. А. Категориальный анализ понятий общения и коммуникации. Мир психологии. – 2006, № 4. – С. 77.
2. Лысина М. И. Проблемы онтогенеза общения // Науч.- исслед. Ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. Наук СССР.- М.:Педагогика, 1986. – 144 с.
3. Лысина М. И. Формирование личности ребенка в общении. – 2 е. узд., перер. и доп. – С.-ПБ.: Питер, 2009. – 276 с.
4. Філоненко М.М. Психологія спілкування. – К.: Центр літератури, 2008. –224 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.М. Лось**

УДК 378

Маркушина Т.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Автор статті розкриває сутність самостійної пізнавальної діяльності студентів як фактору професійного розвитку особистості в освітньому середовищі вишу; визначає

зміст і основні компоненти розвивального середовища, що сприяють професійному становленню майбутніх вихователів.

Ключові слова: пізнавальна самостійність, підготовка майбутніх вихователів, заклад дошкільної освіти.

The author of article opens essence of independent informative activity of students as factor of professional development of the personality in the educational environment of the higher school, defines the contents and the main components of the developing environment, future children's educational institutions promoting professional formation.

Key words: informative independence, preparation of future tutors, preschool educational institution.

Сучасне суспільство потребує підготовки фахівців, здатних активно діяти, швидко адаптуватися до змін і новацій в освіті. В останні роки зміни в характері навчання відбуваються у контексті глобальних освітніх тенденцій, що передбачають масовий характер освіти і її неперервність як нову якість; значущість як для індивіда, так і для суспільних очікувань і норм; орієнтація на активне засвоєння людиною способів пізнавальної діяльності; адаптацію освітнього процесу до запитів і потреб особистості; орієнтацію навчання на особистість того, хто навчається, забезпечення можливостей його саморозкриття [2].

Одним із факторів, що суттєво впливає на професійне становлення майбутніх педагогів у освітньому середовищі ВНЗ, є самостійна пізнавальна діяльність. Завдяки самоосвіті студенти здобувають навички самостійної роботи, оволодівають елементами теоретичного мислення, методами наукового дослідження. Педагогічна цінність самостійної роботи полягає в забезпеченні активної пізнавальної діяльності кожного студента, її індивідуалізації з урахуванням психічних особливостей і загальної підготовки студентів, тобто вона максимально сприяє розвитку індивідуальності особистості.

Слід зазначити, що пізнавальна діяльність здійснюється у процесі постійної взаємодії викладача і студентів, тобто особистісна взаємодія учасників процесу пізнання виступає обов'язковою складовою пізнавального середовища.

Сучасний викладач закладу вищої освіти має конкретну мету – навчити студентів умінню здобувати знання, розвивати в них пізнавальну потребу вчитися, забезпечувати пізнавальними засобами, необхідними для всебічного розвитку та майбутньої професійної діяльності.

Педагоги визначають технологію педагогічного процесу як сукупність необхідної і відтворюваної послідовності педагогічних дій педагога і студента їхніми засобами, що «запускає» механізм засвоєння змісту освіти і веде до запланованої мети навчання. Технологія навчання – це певний порядок, логічність і послідовність викладу змісту навчання у відповідності до поставленої мети, це певною мірою алгоритмізація спільної діяльності викладача та студента у процесі навчання, узгодженість їхніх дій та взаємовідносин [3]. Предметом технології навчання є конструювання системи дошкільної освіти і професійної підготовки.

Самостійна пізнавальна діяльність – це діяльність, виконувана студентами у своїх компонентах навчальної роботи, яка відповідає вимогам навчальних планів і програм, де вони під прямим або непрямим керівництвом викладачів набувають знань, умінь і навичок, що приводять їх до нових пізнавальних результатів. Отже, природа та механізм засвоєння професійних знань є складовою частиною педагогічної технології, основою професійної діяльності [3].

Механізм навчання полягає у взаємодії суб'єкта з об'єктом та іншими суб'єктами за умови активності певних внутрішніх апріорних (досвідних) властивих свідомості даного індивіда чинників (В. Володько, І. Дмитрик, Т. Іванов та ін.). Одним з таких чинників є відчуття суб'єктом значущості своєї діяльності для деякого соціуму (референтної групи). Це, зокрема, підтверджено практикою педагогічної діяльності таких визначних педагогів, як Дж. Дьюї, А. Макаренко, С. Русова. Ця теза підтверджена також тим, що сьогодні всі найвідоміші заклади

вищої освіти світу спрямовують свою діяльність на переведення студента із статусу об'єкта у статус суб'єкта навчання.

Головна особливість процесу засвоєння пізнавальних дій полягає в тому, що такі дії завжди є активними: знання можна передати тільки тоді, коли їх беруть, тобто коли студенти виконують певну пізнавальну діяльність. Отже, процес засвоєння знань – це завжди виконання певних пізнавальних дій, усвідомлення їх суті. Викладач повинен бути впевнений, що студенти володіють всією необхідною системою пізнавальних навичок, реальних дій, які складають уміння здобувати майбутню професію.

Дія – це одиниця аналізу праці студента. Викладач має знати, передбачити її структуру, функціональні особливості, основні етапи та закономірності становлення творчої особистості. Мета дії нерозривно пов'язана з таким компонентом, як мотив.

Психологи визначають три типи орієнтаційної основи дії: I – неповна орієнтаційна основа передбачає вирішення задачі шляхом «проб і помилок». Приклад цього спостерігаємо, коли пропонуємо студентам вирішити завдання, хто як уміє, попередньо не навчивши роботи це, II – характеризується повною основою дії, побудованою емпірично, III тип передбачає навчання самостійному складанню орієнтаційної основи дії.

Забезпечення психолого-педагогічних умов формування та розвитку пізнавальної самостійності майбутніх педагогів у процесі учіння вимагає адекватних принципів організації освітнього процесу у закладі вищої освіти.

1. Принцип гуманізації, який передбачає антропоцентристський погляд на людину, її сутність і місце у природі, суспільстві, переорієнтації стратегії виховання на розвиток обдарувань, здібностей, інтересів, її нахилів.

Гуманізація освіти дає змогу звернутися до надбань світової культури, збагатити навчальні дисципліни ідеями людяності, миру, милосердя, толерантності, інтелігентності – поєднуючи високий сплав розумового та етичного. А реалізувати цей принцип на першій сходинці здобуття освіти дитиною – дошкільній освіті зможе лише педагог-гуманіст, демонструючи інтелектуалізацію праці, «сплав розумових, пізнавальних, творчих здібностей», такого необхідного сучасному закладі дошкільної освіти [2].

2. Єдності національного і загальнолюдського, що має на меті сформувати високу духовну культуру педагога, гуманістичне мислення категоріями «вічних» цінностей, які засвоюються крізь призму національного. Все це здійснюється системою освітньої роботи у ЗВО. Пріоритетна роль у реалізації цього принципу належить навчальним дисциплінам суспільно-гуманітарного, психолого-педагогічного циклів, спецкурсів, які дають можливість студентам краще пізнати себе. Народознавчий компонент освіти розкриває багатогранність духовного досвіду народу, його традицій, творчості, трудової діяльності тощо.

Єдність національного і загальнолюдського в навчанні допомагає у виявленні і розвитку педагогічних здібностей студентів та пізнавальної самостійності як способу їх педагогічної діяльності.

3. Розвиваючого характеру навчання, спрямованого на розвиток і саморозвиток особистості, що вимагає переорієнтації процесу навчання з предметного на процесуальні й мотиваційні аспекти освіти. Розвиваючим є навчання, що забезпечує якісні зміни в інтелектуальній, емоційно-вольовій і дійово-практичній сферах особистості. Отже, «повноцінний розвиток сприяє і повноцінному навчанню».

Загальний розвиток студента забезпечується новим і оновленим змістом освіти, цілеспрямованим формуванням способів діяльності, загальних та спеціальних, пізнавальних та інтелектуальних умінь та навичок.

Найбільш адекватними меті і завданням формування пізнавальної самостійності сприяють інтерактивні методи навчання в парній та груповій роботі і тренінгу, орієнтовані на майбутню професію – професію вихователя закладу дошкільної освіти.

Ефективність зрушень в інтелектуальному розвитку визначається умінням самостійно виконувати різні розумові операції, визначати причинно-наслідкові та інші зв'язки між

предметами та явищами, виявляти проблеми, знаходити оптимальні шляхи її вирішення та самостійного застосування.

4. Співробітництва, співтворчості викладача і студента, спрямованих на опанування останніх усіх складових культури: знань, досвіду діяльності, людських взаємин.

Майбутній «вихователь має бути активним співучасником діяльності дитини, а не просто її наставником». Як зазначає Л. Артемова, «якщо студент не буде співучасником освітнього процесу у вузі, то як же він уявить собі, що надалі співучасником цього процесу буде дитина».

Інтерактивні методи навчання, зокрема інтелектуальні мовні ігри забезпечуючи можливість ефективної взаємодії «викладач-студент», «студент-викладач», «студент-студент», продуктивної форми їх спілкування в грі з властивими елементами змагання, невідомості, цікавості, варіативності, допомагають виявляти і розвивати пізнавальну активність і самостійність [1, с. 17].

5. Диференціація та індивідуалізація навчання, які забезпечують творчий розвиток кожного студента, враховуючи особливості його інтелектуальної, емоційно-вольової та дійово-практичної сфер, фізичного та психічного стану. Цей принцип реалізується через створення альтернативних програм, проведення практичних занять з психолого-педагогічних дисциплін по підгрупах, розгалуженість соціально-психологічної служби на різних рівнях навчання, розробкою різнорівневих пізнавальних завдань в залежності від рівня розвитку пізнавальної самостійності (підготовчого, середнього, достатнього, високого) [3, с. 7-9].

Головним у навчанні залишається внутрішня (рівнева) диференціація. Найбільш оптимальною є диференціація за ступенем самостійності студентів, коли вимірюється доза допомоги педагога студентам.

У розвитку пізнавальної самостійності, як якості особистості в процесі навчання можна виділити такі рівні.

Мотивація при самостійності зробити так, як педагог (відтворююча) – характерна для початку навчання. Пізніше – переважають мотиви до самостійної роботи – такі, як отримання оцінки, змагання з іншими студентами. Найбільш високий рівень мотивації пов'язаний з інтересом до навчального предмету і практичної значимості здійсненої діяльності.

Індивідуалізація навчання завершує диференціацію і означає перехід студента на власний план і програму самовдосконалення та відповідні для цього методи самопізнання і самовиховання.

6. Оптимізації освітнього процесу, що передбачає досягнення кожним студентом найвищого саме для нього рівня розвитку здібностей, обдарованості, знань, умінь і навичок, психічних функцій, способів діяльності, можливих для даної особистості в даних умовах, за рахунок добору найдоцільніших форм і методів навчання при найменших витратах часу.

Найінтенсивніше відбувається розумовий розвиток під час виконання пізнавальних і проблемних завдань, коли необхідно виявити творчий підхід, індивідуальність і самостійність думки.

Принцип оптимізації систематизує дидактичні принципи (міцність, доступність, систематичність, свідомість, активність тощо), надаючи процесу учіння цілісності і систематичності.

7. Відкритості освітнього закладу щодо інноваційних перетворень, трансформації у руслі розвитку соціуму і власного саморозвитку, щоб досягти високої культури особистості. ХХІ століття – вік інформаційних та інтелектуальних технологій, що й визначає особливість діяльності ЗВО, як закладу нового типу на рубежі віків, який відкриває скарбницю досвіду педагогів-майстрів, визначає технологію і методику інтелектуального розвитку студентів, розвитку у них бажання і вміння пізнавати світ творчо в процесі цілеспрямованого пошуку та трансформування їх у професію вихователя закладу дошкільної освіти.

Уміння самостійно і творчо працювати – один із головних критеріїв, які характеризують готовність фахівця до професійної діяльності. Таке вміння не може з'явитись у студента само собою. Підготувати майбутнього вихователя до практичної діяльності повинні відповідна система організації освітнього процесу та його забезпечення (методичне, матеріально-технічне і ін.), рівень відносин у системі викладач-студент, бажання й стимули студента у навчанні та ін. [3, с. 14].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артемова Л.В. Актуальные проблемы дошкольного образования и подготовки специалистов на современном этапе // сборник научных трудов Бердянского государственного педагогического института им. П.Д. Осипенко, Педагогические науки № 2, Бердянск, 2008. – С. 16-18.
2. Колосова Н.М. Підготовка майбутніх вихователів до педагогічної підтримки дітей дошкільного віку. Автореф. дис. ... кандидата пед. наук. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти – Ялта, 2012. – 19 с.
3. Левіна І. А. Професійна діяльність учителя з формування пізнавальної самостійності підлітків засобами моделювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / І. А. Левіна. – Одеса, 2001. – 18 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.М. Цюпак

УДК 37.015.31:7:398.8:373.2

Марченко В.О.

НАПРЯМКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ

У статті розкривається значимість напрямків педагогічного забезпечення естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами українського пісенного фольклору.

Ключві слова: естетичне виховання, діти дошкільного віку, український пісенний фольклор.

The article shows the importance of the directions of pedagogical ensuring esthetic education of children of preschool age with means of the Ukrainian song folklore reveals.

Key words: esthetic education, children of preschool age, Ukrainian song folklore.

Постановка й аналіз цього питання зумовлені тим, що естетичне виховання дітей дошкільного віку засобами українського пісенного фольклору належить до складних за своїм змістом функціональних процесів. В естетичному вихованні акумулюються різні чинники впливу на естетичну свідомість і діяльність дітей. Серед них слід виділити чинники соціальні, культурологічні, економічні, психологічні, організаційні, особистісні та інші. Усі вони мають відповідну зумовленість і відіграють певну роль у зазначеному процесі. Це змушує вчених, які досліджують природу та особливості естетичного виховання дітей, констатувати, що шлях до світу прекрасного є залежним від зовнішніх і внутрішніх процесів, а тому вимагає відповідного осмислення та супроводу.

У науковій літературі можна бачити спроби вчених дослідити окремі аспекти, які детермінують процес естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами українського пісенного фольклору, і на цій основі зробити певні висновки щодо необхідності та важливості педагогічного забезпечення цього процесу. Адже педагогічне забезпечення за своєю сутністю є акумулюючим чинником, що покликаний узгоджувати зовнішні і внутрішні процеси, урахувати прояви загального і конкретного, визначати характер

взаємодії суб'єктів естетико-виховного процесу, надавати йому відповідного змісту і форми. Визначаючи роль і значення педагогічного забезпечення естетичного виховання засобами українського пісенного фольклору, сучасна практика відчуває гостру потребу в педагогічних рішеннях і рекомендаціях, що дозволяли б робити послідовні й ефективні кроки в напрямку залучення дітей дошкільного віку до світу народного пісенного мистецтва.

На підставі наукового аналізу цього питання можемо констатувати, що в сучасній науково-педагогічній літературі знайшли висвітлення погляди, думки та судження вчених, які досліджували можливості педагогічного супроводу естетико-виховного процесу в закладах дошкільної освіти та запропонували певні шляхи в зазначеному аспекті.

Ураховуючи зазначене, ми здійснили спробу узагальнити наявний досвід теоретичного осмислення педагогічних засад естетичного виховання дітей дошкільного віку й виділити основні напрямки педагогічного забезпечення естетичного виховання дітей засобами українського пісенного фольклору. Ми виходили з розуміння того, що педагогічне забезпечення не може мати абстрагований характер і тому покликане ураховувати можливості здійснення естетико-виховного впливу на дітей у його тісному зв'язку із суспільними вимогами, змістом та організацією естетичного виховання у закладах дошкільної освіти, особливостями формування естетичної свідомості та діяльності дітей дошкільного віку, характером розвитку та функціонування українського пісенного фольклору.

Висловлені думки та пропозиції вчених мають важливе значення для сучасної теорії та практики естетичного виховання, засвідчують доцільність подальших розвідок, спрямованих на удосконалення естетико-виховного процесу й ефективного використання в ньому українського пісенного фольклору.

Згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державною програмою естетичного виховання перед сучасною практикою естетичного виховання дітей визначено певні вимоги. Вони передбачають забезпечення цілеспрямованого, послідовного й ефективного здійснення естетичного виховання дітей дошкільного віку, підготовки їх до глибокого сприймання, розуміння та творчого використання художньо-естетичних цінностей у житті та мистецтві.

У Національній програмі розвитку виховання дітей в Україні акцентовано педагогічну увагу на необхідності залучення особистості до засвоєння вироблених людством цінностей, створення сприятливих умов для реалізації нею свого природного потенціалу та творчого ставлення до життя, утвердження суспільно значущих норм і правил поведінки. При цьому наголошується, що естетичне виховання має бути спрямоване на становлення чуттєвої культури дітей, формування здатності сприймати прекрасне і піднесене в навколишньому середовищі і мистецтві, розвиток естетичних смаків, ідеалів, поглядів, оцінних суджень, інтересів, потреб, творчих здібностей і можливостей.

У наукових дослідженнях українських учених і діячів культури (Тарас Шевченко, Олена Пчілка, Леся Українка, Марко Вовчок, Опанас Маркович, Іван Франко, Костянтин Ушинський, Василь Сухомлинський, Софія Русова та ін.) йдеться про роль естетичних і художніх цінностей, національного пісенного фольклору у формуванні духовної культури дітей. При цьому підкреслюється суспільна вимога щодо забезпечення національного характеру виховання як концептуальної основи сучасного дошкільного виховання, необхідності виховання засобами української народної творчості. У педагогічних працях (Борис Асаф'єв, Степан Килимник, Василь Скуратівський, Мирослав Стельмахович, Гнат Хоткевич та ін.) ідея розвитку національної системи освіти і виховання є домінуючою і визначальною.

Для успішного вирішення завдань естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами українського пісенного фольклору важливо широко використовувати освітньо-виховні можливості музичних занять, сімейного виховання дітей. На цьому наголошує Олександр Киричук, підкреслюючи, що «загальнолюдські та культурно-національні цінності особи, її духовне ядро формуються в основному під впливом п'яти зовнішніх факторів

(суб'єктів виховного впливу): 1) сім'ї; 2) школи (в особі вчителя, вихователя); 3) масових комунікацій; 4) первинного контактного колективу (групи, класу, об'єднання), 5) референтних (неформальних) груп» [2, с. 35].

У таких умовах діти залучаються до системи суспільних відносин, відбувається формування їх соціального і культурного досвіду. У свою чергу Іван Зязюн стверджує, що естетичне виховання має перебувати в тісному зв'язку та взаємодії з різними явищами життя та досвідом [1].

Передача дітям дорослими членами сім'ї, родини соціального досвіду, знань, умінь, навичок, норм і цінностей, необхідних для самостійного життя в суспільстві, забезпечує їх входження в систему суспільних відносин. Складовими компонентами виховання в родині є фізичний, інтелектуальний, моральний, трудовий, художньо-естетичний, екологічний, статевий напрямки, а також національні звичаї та традиції. Естетичне виховання в сім'ї забезпечує цілеспрямований педагогічний вплив на свідомість і поведінку дітей, закладає основи естетичної культури. У сім'ї відбувається естетичне сприйняття прекрасного в природі і навколишній дійсності, формуються естетичні почуття і смаки, створюються умови для оволодіння надбаннями національного мистецтва, фольклору, музики, побуту, ремесел, формується потреба створювати навколо себе прекрасне.

Світлана Садовенко доводить, що «використання в освітньо-виховному процесі вітчизняного музичного фольклору ефективно впливає на музичний та загальний розвиток малят в їх природній музично-ігровій діяльності, є дієвим засобом формування музичності, пізнання оточуючого світу та самих себе. Залучення дітей до етнонаціональних музичних традицій сприяє підвищенню рівня їх пізнавальної активності, прискоренню розвитку мислення, забезпечує раннє формування мовних навичок, підвищує якість їх навчальних досягнень, формує синоптичне сприймання образу світу. Як складова національної культури музичний фольклор концентрує в собі народну філософію, етику й естетику, є дієвим фактором виховного впливу на особистість і відповідає сучасним соціально-культурним вимогам» [3].

Отже, одним із головних пріоритетів сучасної української системи дошкільного музично-естетичного виховання є опора на національні культурні цінності, що становить підґрунтя для збереження духовної єдності та спадковості поколінь. Музичне виховання дошкільників є одним з найважливіших напрямів особистісного становлення та формування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зязюн І.А. Естетичний досвід особи. Формування і сфери вияву / І.А. Зязюн. – К.: Вища школа, 1976. – 172 с.
2. Киричук О. Соціально-комунікативна активність особистості в контексті суб'єктно-вчинкової парадигми (соціалізація особистості; комунікативність особистості; комунікативна компетентність) [Електроний ресурс]. – Режим доступу: dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1165/1/Jaremchyk.pdf; dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1165/1/Jaremchyk.pdf
3. Садовенко С. М. Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі українського фольклору) автореф. дис. канд. педагогічних наук 13.00.02 / С.М. Садовенко, Київ – 2007. – С. 15.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.Л. Владимірова

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ КОЛЕКТИВНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЕМ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглядається методика організації колективної творчої діяльності вчителем початкових класів.

Ключові слова: колектив, колективна творча діяльність, методика.

The article deals with the methodology for organizing collective creative activity by the elementary school teacher.

Key words: collective, collective creative activity, methodology.

У Концепції «Нової української школи» великого значення набуває педагогіка партнерства між усіма учасниками освітнього процесу, яка ґрунтується на принципах гуманізму і творчого підходу до особистості, вільної від тоталітаризму і офіціозу. Головним завданням педагогіки партнерства на сучасному етапі є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу.

Утілюючи ідеї педагогіки партнерства вчителю початкових класів необхідно використовувати у своїй роботі не тільки стандартні методи організації навчально-виховного процесу, але в більшій мірі виявляти ініціативу і будувати навчання та виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності [3, с. 16].

Тому сучасним педагогам необхідно оволодіти методикою організації колективної творчої діяльності в початковій школі.

Методика КТД – діяльний, творчий і організаційний механізм педагогіки, яку Іванов І.П. назвав «педагогікою загальної турботи»: діти і дорослі стають власниками свого життя, створюють те, на що спроможні, їхні справи – це щира турбота про навколишній світ та розвиток всіх й кожного, творчий підйом, демократизм і товариство [4].

Основними завдання КТД на нинішньому етапі є:

- формування і розвиток колективу;
- розвиток особистості кожної дитини, її здібностей та індивідуальності;
- розвиток творчості індивідуальної та колективної;
- навчання правилам та формам спільної роботи;
- реалізація комунікаційних потреб дітей.

В процесі організації колективної творчої діяльності необхідно враховувати такі умови:

- вік учасників колективної творчої діяльності;
- кількість учнів у групі;
- посиленість завдань та доступність їх виконання;
- часовий відрізок групових справ від задуму до їх реалізації має бути невеликим, тому що втрачається інтерес до справи, гасне зацікавленість;
- мінімальна підготовка справи вимагає простих форм, які не впливають на обставини життя учасника;
- успіх будь-якої справи визначається чітким розподіленням повноважень кожного учня в процесі підготовки та проведення заходу;
- кожна справа має сприяти духовному розвитку учасника в колективі та взаємовідносин в ньому;
- діяльність групи стає фактором розвитку особистості, якщо вона організовується з опорою на ініціативу та самодіяльності учнів [1, с. 74-79].

КТД передбачає більш-менш тривалу підготовку і набуває характеру традиції школи (класу), тому кожному вчителю необхідно ознайомитися з алгоритмом організації колективної творчої діяльності [2]:

Стадії	Педагогічне цілепокладання	Методи, форми діяльності колективу
1	2	3
Попередня робота виховання	<ul style="list-style-type: none"> – З якою метою? – Що краще зробити? – Для чого, з ким? – Хто може допомогти? – Як підключити батьків, дітей? – Кому бути організатором? 	Мотивуючі виховні заходи: «стартові бесіди», переконання на власному досвіді, розповідь-роздум. При цьому дорослі не диктують, не нав'язують, а розмірковують разом з дітьми. Тон розмови – доброзичливий, емоційно-забарвлений.
Колективне планування	<ul style="list-style-type: none"> – Яку справу проведемо? – На радість і користь кому? – Де її провести? – Як краще провести? – З ким разом провести? – Хто хоче бути (буде) відповідальним? – Хто хоче бути (буде) ведучим? 	Збір-старт: обґрунтування всіх пропозицій, аналіз задач, творчий пошук, відкрита дискусія, ділова гра, спонукання до діяльності (підбадьоренням і похвалою, допомогою, порадою, довірою), вибори ради справи, творчої або ініціативної групи. Дорослі беруть участь в спільній роботі на рівних підставах.
Підготовка справи	<ul style="list-style-type: none"> – Як розвинути позитивні якості дітей? – Які негативні якості можна подолати в процесі підготовки? – Як подолати негативні якості учнів? – Як включити всіх в активний творчий пошук? – Як навчити дітей долати труднощі і не піддаватися спокусам? 	Допомога дружньою порадою, авансування позитивних результатів, довіра та відповідальність, товариська вимога, підготовка проекту «по секрету», товариський контроль, товариське обговорення, захоплення справою, пошуком, грою. Уточнення проекту КТД. Товариське заохочення від імені колективу, традиції загальної колективної творчої роботи. Функція дорослих – стимулююча.
Проведення справи	<ul style="list-style-type: none"> – Як заохотити вихованців та допомогти їм зосередитися на головному в КТД? – Як захопити вихованців особистим прикладом? – Як створити радісну перспективу близького успіху? – Як навчити учнів виходити зі скрутного становища? 	Вид КТД: пізнавальний, суспільно-політичний, трудовий, спортивний, екологічний, мистецький. Форми: операції, естафети, кон-курси, огляди, диспути, змагання та ін. Завдання дорослих – пробудити і затвердити в учнів мажорний тон, бадьорість, впевненість в своїх силах та прагненні долати труднощі. Головне – спокій, витримка, піднесений настрій.

1	2	3
Підведення підсумків	<ul style="list-style-type: none"> – Як навчити учнів колективно підводити підсумки своєї роботи? – Як допомогти вихованцям проаналізувати і оцінити виконану роботу? – Як зробити, щоб колективний аналіз став традицією? 	Товариський розбір, похвала, підтримка, спонукання, діловий збір, товариське доручення, нагороди, контроль, вимога, обговорення, критика. Дорослі повинні допомогти вихованцям з'ясувати причини успіху або невдачі.
Найближча післядія	<ul style="list-style-type: none"> – Як навчити учнів реалізувати висновки і пропозиції? – Як навчити вихованців використовувати отриманий досвід у житті колективу? – Як навчити здійснювати власні рішення? – Як переконати в необхідності подальшого поліпшення свого та навколишнього життя? 	Радісна перспектива, творчі групи, розстановка сил, довіра, зміна режиму, наступність у справах, взаємодопомога, привчання. Педагоги та друзі вихованців допомагають у виконанні тих рішень, які були прийняті загальним збором. Сенс післядії – в розширені кола добрих справ.

Отже, сила кожної творчої справи полягає в тому, що вона вимагає спільного пошуку, дає поштовх і відкриває для особистості широкий простір для дій. Тому в кожній справі – гнучка форма, багатий зміст, нестандартні варіанти.

Для того, щоб КТД мала значущий навчально-виховний вплив на вихованця, педагогові необхідно враховувати п'ять умов педагогічного успіху:

1. Спільна турбота.
2. Єдність поваги і товариської вимогливості.
3. Єдність думок і дій, волі та почуттів.
4. Єдиний колектив.
5. Творчість, а не шаблон [4].

Виходячи із зазначеного вище, педагог, який володіє методикою організації колективної творчої діяльності, може створити в початковій школі широке виховне творче поле, в процесі функціонування якого вихованці набувають навичок спілкування, вчаться працювати в колективі, ділити успіх та відповідальність з іншими, дізнаватися один про одного багато нового. Колективна творча діяльність дозволяє кожному проявити та вдосконалити кращі людські задатки й здібності, потреби й відносини, зростати морально та духовно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іванов І.П. Енциклопедія колективних творчих справ / І.П. Іванов. – М: Педагогіка, 1989. – 112 с.
2. Мамулова І.П. Методика колективної творчої діяльності як основа сучасних виховних технологій: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://refdb.ru/look/1456555.html>
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
4. Пулаєвська О.В. Технологія колективно-творчої діяльності: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nitforyou.com/kt/>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. В. Горлова

МЕТОДИ ТА ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРИРОДОЮ РІДНОГО КРАЮ

У статті здійснено аналіз методів та форм ознайомлення дітей дошкільного віку з природою рідного краю: визначено особливості та умови їх організації.

Ключові слова: рідний край, форми, методи, заклад дошкільної освіти.

The article analyzes the methods and forms for familiarizing children of preschool age with the nature of their native land: the features and conditions of their organization are defined.

Key words: native land, forms, methods, institutions of preschool education.

У дошкільному віці виникають реальні можливості для опосередкованого засвоєння дітьми знань, які виходять за межі їхнього життєвого досвіду і безпосереднього сприймання. Це створює сприятливі умови для ознайомлення дітей з історією та сьогоденням рідного краю. Причому, вихователь користується різними методами і формами організації ознайомлення дітей-дошкільників з рідним краєм.

До ефективних методів і форм організації роботи по ознайомленню дошкільників з природним довкіллям рідного краю належать: екскурсії вулицями рідного міста, до природних пам'яток, визначних місць; екскурсії до лісу, парку, на луки, до річки; розповіді вихователя; бесіди з цікавими людьми, узагальнюючі бесіди; розгляд ілюстративних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури; запрошення членів родини у дитячий садок; зустрічі з батьками за межами дошкільному закладу за місцем роботи [1, с. 194].

Майже щодня ми бачимо одні й ті самі об'єкти природи. Тому доцільно спрямувати увагу дитини на довготривалі спостереження за розвитком рослин, їх змінами в різні пори року, поведінкою птахів. Завдяки цим спостереженням дитина вчиться помічати зміни в природі, в неї розвивається увага, інтерес до навколишнього світу. Серед розмаїття явищ та об'єктів природи слід відбирати типові для найближчого природного оточення. Пізнання та вивчення природи рідного краю науковці радять починати із спостережень у природі, адже саме вони допоможуть створити цілісну картину довкілля.

Щоб прогулянка в природу була приємною і радісною подією треба вміти поводитися з тваринами, рослинами. Дуже чутливі до шуму птахи, вразливі тварини під час розмноження, насиджування, навчання дитинчат.

Напередодні прогулянки дітям треба повідомити, куди підуть, що будуть робити. Після прибуття на місце увагу дітей слід зосередити на особливостях пейзажу, допомогти відчути красу літнього лісу з його буйною зеленню, різнобарвним килимом лісових трав, дзвінкоголосим хором птахів [4, с. 214].

Дуже важливо, щоб у дитини при зустрічі з новим об'єктом виникали позитивні емоційні переживання, які б закарбувалися у пам'яті. Для цього використовують сюрпризні моменти. Гуляючи по парку, загадайте їм загадку про дерево чи квітку і запропонуйте знайти відгадку серед рослин. У загадці повинні бути найяскравіші ознаки зовнішнього вигляду рослин.

Потреба використання ілюстративного матеріалу під час ознайомлення дошкільників з природою зумовлюється особливою привабливістю ілюстративного матеріалу для дошкільників і характером їх образного мислення. Ілюстративний матеріал є засобом формування знань про природні об'єкти у тих випадках, коли не можна показати їх дітям у реальному вигляді.

Для ознайомлення дошкільників з природою створені предметні і сюжетні картини. Широко використовуються серії картин С.Веретенникової «свійські тварини», «Птахи», «Трав'янисті рослини», О.Соловйової «Чотири пори року», «Дикі звірі». В Україні

видавництвом «Мистецтво» видано серії картин «Дикі тварини» (автор З.Плохій), «Дошкільникам про ліс, луг, водойми», «дошкільникам про природу» (автор Н.Яришева).

Під час ознайомлення дошкільників з природою рідного краю слід використовувати технічні засоби навчання. Демонстрування кінофільмів, діафільмів та інших технічних засобів навчання є одним із джерел інформації, яке наділене великою силою емоційного впливу, здатне викликати співпереживання, співучасть, збагачуючи водночас знаннями, здійснюючи вплив на моральний та естетичний розвиток особистості. З цією метою створено значну кількість діафільмів. Діафільми, що знайомлять з життям тварин: «Дикі тварини», «Птахи наших лісів», «Звірі наших лісів» та інші. Діафільми, що знайомлять з життям рослин: «Незвичайні рослини», «Лікарські рослини». Діафільми, що знайомлять з працею людей у природі. Демонстрування діафільмів використовується на заняттях і у повсякденному житті. Вони дають змогу розширити знання дітей, вивести за межі того, що діти бачать у найближчому оточенні [2, с. 39]. До перегляду діафільму проводиться попередня робота: спостереження, читання книжок, пов'язаних із змістом діафільму. Безпосередньо перед показом діафільму з дітьми проводять вступну бесіду, спрямовану на постановку завдання, на що треба звернути увагу під час перегляду.

Робота з дітьми після перегляду може проводитися у різних формах: бесіда, малювання на тему переглянутого діафільму тощо.

Значне місце під час ознайомлення дошкільників з природою відводиться діапозитивам. Вони мають ряд цінних переваг перед картинками і діафільмами [2, с. 44]:

1. Діапозитиви не зв'язані системою кадрів. Це дає змогу вихователю відібрати тільки ту кількість кадрів, які відповідають дидактичним завданням, віку дітей, логіці матеріалу, що вивчається.
2. Діапозитив, особливо кольоровий, має кращу якість зображення: воно яскраве, соковите, наповнене світлом.
3. Цінна особливість діапозитивів – це можливість відображення в них природи рідного краю. Сприймання знайомого викликає у дітей зацікавленість, радість, що важливо для виховання любові до рідного краю.
4. Важливе значення має те, що діапозитиви можна зробити авторським шляхом. Діапозитиви, виготовлені на місцевому матеріалі, мають переваги над серійними. У дитячому садку слід створити фонд діапозитивів, знятих на місцевому матеріалі. Це можуть бути найбільш поширені рослини лісу, луг і водойм; цвітіння найбільш розповсюджених дерев і кущів; краєвиди рідних місць у різні пори року; найбільш розповсюджені комахи; свійські тварини, дикі тварини.

Діапозитиви можна використовувати на заняттях і у повсякденному житті. З використанням діапозитивів можна проводити дидактичні ігри. Наприклад, у грі «Відгадай, яка це квітка» вихователь демонструє діапозитиви і пропонує дітям відгадати назви рослин. Для систематизації знань дітей про об'єкти і явища природи доцільно проводити демонстрування діапозитивів і гру «Де що росте», «Коли це буває», де знайомі дітям рослини, картини природи, завдяки діапозитивам, повертають дітей до спогадів про пережиті ними враження і одночасно ставлять перед ними розумові завдання.

Праця в природі розглядається як один з основних методів ознайомлення дошкільників з природою. Цінність праці в природі полягає в тому, що дитина в процесі трудової діяльності взаємодіє з реальними об'єктами природи, а це створює найкращі можливості для формування реалістичних уявлень про об'єкти природи, зв'язки між ними [4, с. 219].

У дитячому садку використовуються різні форми організації праці дітей у природі: доручення, чергування, колективна праця. Також організовується праця, що зв'язана з доглядом за рослинами, з доглядом за тваринами, з охороною природи [4, с. 220].

Для ознайомлення дітей з природою рідного краю широко використовуються дидактичні ігри, які виконують три функції:

- закріплення знань про природу;

- діагностика наявних у дітей знань про природу;
- формування знань про природу [1, с. 234].

Дидактичні ігри широко використовуються під час повсякденного життя, особливо настільно-друковані ігри, якими діти можуть користуватись за їх бажанням, а також і на заняттях. У старшому дошкільному віці дидактичні ігри найчастіше використовуються у поєднанні з іншими методами, наприклад із спостереженням. В ознайомленні з природою використовуються дидактичні ігри з природним матеріалом, з картинками, з іграшками, словесні.

Одним із дієвих методів ознайомлення дошкільників з природою рідного краю є словесні методи. Науковці визначають цінність розповіді вихователя. Розповідь вихователя про природу повинна відповідати ряду вимог. Розповідь повинна бути образною, емоційною, цікавою, спрямованою на формування у дітей розумового, доброго ставлення до природи.

У процесі розв'язання словесних логічних завдань діти стверджуються у знаннях про природокористування ставленні до природи. Словесні логічні завдання використовуються тоді, коли у дітей вже клялися певні знання про об'єкти природи. Доцільно частіше використовувати словесні логічні завдання, в процесі розв'язання яких закріплюються знання про природокористування.

Літературні твори сприяють розширенню кола знань дітей про природу, знайомлять з тими явищами, які діти інколи не можуть безпосередньо спостерігати. Природознавча книжка дає багатий матеріал для виховання у дітей пізнавальних інтересів, спостережливості, допитливості. Письменники знайомлять дітей з природою використовуючи жанри пізнавальної казки і реалістичного оповідання. Під час добору художніх творів про природу для читання їх дітям слід враховувати такі вимоги [4, с. 332]: відомості, які подаються у художньому творі, мають бути правильними, реалістичними; зв'язки і залежності повинні розкриватися у доступній дітям формі; художні твори для дітей мають бути цікавими, привабливими; мова художніх творів має бути виразною, поетичною; у художніх творах, що використовуються для ознайомлення для ознайомлення дітей з природою, має проводитися ідея розумного, дбайливого ставлення до природи.

Цим вимогам відповідають твори письменників-класиків: К. Ушинського, Л. Толстого. Твори В. Біанкі, написані у жанрі пізнавальної казки («Перше полювання», «Пригоди муравлика», «Лісові хатинки») і у жанрі релігійних оповідань, сприяють формуванню у дітей наукових уявлень про спосіб життя комах, птахів, звірів, їхні зв'язки з умовами існування. Використовуються у дитячому читанні сповнені глибоких почуттів любові до рідної природи твори М. Пришвіна «Золотий луг», «Старий гриб» та ін. Люблять слухати дошкільники твори Є. Чарушина, сповнені теплих, добрих почуттів до тварин [3, с. 43]. Велику симпатію у дітей викликають його малюнки, якими ілюстровані всі його книжки.

Поряд з прозовими творами, широке використання в ознайомленні з природою знаходять поетичні твори українських поетів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Л. Глібова, М. Рильського, П. Тичини та інших [3, с. 43]. Дітей знайомлять і з творами сучасних письменників. Серед українських письменників заслуговують на увагу цікаві твори Є. Шморгуна, В. Чухліба. У творі Є. Шморгуна «Зелені сусіди» в цікавій казковій формі подобаються дітям реалістичні відомості про пустирні і придорожні рослини, що сприяє формуванню у дітей правильного ставлення даних. Серед російських письменників слід виділити Н. Павлову. Багато її творів написані у жанрі пізнавальної казки, з захопленням сприймаються дошкільниками. Це казки «Під кущем», «Травка-пуповка» та інші [3, с. 44-45].

Багато народних легенд, повір'їв, казок цілком доступні дошкільникам, особливо, коли в них йдеться про бережне ставлення до живої та неживої природи. Доцільно використовувати і такі прислів'я та приказки, які забороняють негативні дії у ставленні до природи. Використовуються також і такі приказки і прислів'я, які допомагають встановити і зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки між неживою і живою природою. Невід'ємною складовою комплексу народознавчого екологічного виховання є народні пісні.

Отже, слід звернути увагу на використання засобів народної педагогіки, народних природознавчих традицій з метою вдосконалення екологічного виховання дошкільників. Під народними природознавчими традиціями треба розуміти виховний досвід української нації, пов'язані з природою звичаї нашого народу, норми поведінки в природі, що склалися історично і передавалися з покоління в покоління засобами народного календаря, усної народної творчості, через обряди, свята тощо.

Різноманітні методи – наочні, практичні, словесні – можуть застосовуватися під час різноманітних форм організації роботи по ознайомленню дошкільників з природою. Такими формами є заняття, екскурсії як особливий вид занять, цільові і повсякденні прогулянки.

Отже, організація роботи по ознайомленню дошкільників з рідним краєм здійснюється відповідно до завдань Базового компонента дошкільної освіти в Україні та реалізується у комплексному поєднанні пізнавальних, навчальних, виховних та мовленнєвих завдань. Організуючи роботу по ознайомленню з рідним краєм вихователь використовує широке коло організаційних форм (заняття, бесіди, зустрічі, ігри, виставки, конкурси, свята, розваги, цільові прогулянки, екскурсії, походи), методів (наочні, словесні, практичні та ігрові) та прийомів (сюрпризний момент, ігрові прийоми, використання фольклору, розглядання, розповідь) роботи з дітьми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А.М. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: Підруч. для ВНЗ/ А. Богуш, Н. Гавриш. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 408 с.
2. Мій рідний край, моя земля: Українське природознавство у дошкільному закладі. – Одеса, 1993. – 80 с.
3. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників: Методичний посібник./ Плохій З.П. – К., 2002. – 98 с.
4. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. / Яришева Н.Ф. – К.: Вища школа, 1993. – 436 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.М. Цюпак

УДК 376.3

Овсяннікова В.І.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті здійснено аналіз педагогічних умов готовності майбутнього вихователя до роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти із особливими освітніми потребами, заклад дошкільної освіти.

The article analyzes pedagogical conditions of readiness of the future educator for work with children of preschool age with special educational needs.

Key words: inclusive education, children with special educational needs, pre-school education institution.

Пріоритетним напрямом у професійній підготовці майбутнього вихователя до роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами є вдосконалення готовності фахівця як до професійної діяльності в цілому, так і до впровадження особистісно-орієнтованих технологій задля формування пізнавального інтересу дошкільників.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4] закріплено положення про те, що підготовка педагогічних працівників є головним завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики. Як результат, виникає необхідність розроблення нових підходів до професійної освіти, що повинна здійснюватися в руслі загальних трансформацій вищої освіти України, одна з яких – створення оптимальних умов для особистісного та професійного розвитку дитини та педагога [1, с. 34-39.]. Дане твердження вимагає безперервного оновлення її теоретико-методологічного підґрунтя, це стосується й інклюзивної освіти, реалізація якої відображається в розвитку науково-практичної основи.

Позитивні риси процесу інклюзії відображено у серйозних соціальних зрушеннях у нашому суспільстві, впровадження інклюзії демонструє прагнення держави зорієнтуватися на міжнародні стандарти та загальнолюдські цінності у питаннях створення системи допомоги дітям з особливими освітніми проблемами, забезпечити усіх рівними правами та відкрити нові можливості для особистісного розвитку, розкриває можливості усунути будь-які прояви соціальної ізоляції дітей та підлітків, що мають вади у психофізичному розвитку. Така означена тенденція наближає всіх учасників освітнього процесу до усвідомленого результату, ось чому відповідальність, що виникає у закладах вищої освіти за стан фахової підготовки майбутніх вихователів, зростає з кожним днем, адже обізнаність та підготовка майбутніх вихователів до умов роботи з дітьми з особливими освітніми потребами стають все актуальнішими.

Вплив на професійну свідомість студента має й гуманізація освіти, оскільки через реалізацію особистісно-орієнтованого підходу проявляється визнання студентом своєї особистості, як суб'єкта пізнавальної й предметної діяльності. Внаслідок цього суб'єктність студентів знаходить відображення в усвідомленні суті предметного матеріалу, активній позиції на окремих етапах освітнього процесу, можливості вибору виду й форми своєї участі в цьому процесі [2, с. 116-117].

Аналіз останніх наукових досліджень, розгляд чинників ефективності спеціально організованого освітнього процесу з формування готовності майбутніх фахівців до роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами дав змогу виділити три блоки педагогічних умов:

- зміст освітньої діяльності;
- організація освітнього процесу;
- форми і методи освітньої діяльності, які необхідно враховувати задля створення конкретних умов з метою покращення стану освіти в цілому.

Ефективність освітнього процесу професійної підготовки майбутніх вихователів та їх подальшої практичної діяльності, залежить від змісту освітнього матеріалу, його структури, організації, актуальності та новизни. Як відомо інформація, що надходить до студентів поза їхніми потребами та інтересами, мало спонукає до пізнавальної активності, тому при доборі освітнього матеріалу необхідно забезпечити стимулювання їх навчальної діяльності через орієнтацію на професійні цілі та цінності, з урахуванням вже наявних знань із дисциплін загальнонаукового, психолого-педагогічного та методичного циклів, досвіду, а також природних потреб і мотивів особистості: допитливості, пізнавальної активності, орієнтування на нове, прагнення побачити суперечності у власних уявленнях.

Протиріччя самого змісту освітнього матеріалу (педагогічні парадокси, суперечливі дані, різноманітні точки зору на окремі освітні явища, тощо) також виступає важливим стимулом активізації освітньої діяльності майбутніх вихователів, в основі якого бажання людини вирішити виникаючі протиріччя через вроджене прагнення до гармонії, упорядкованості, послідовності, повноти знань тощо.

Певні соціокультурні трансформації та особливості роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами, вносять свої корективи для формування особистості вихователя. Так, проаналізовані стандарти вищої освіти за спеціальністю «Дошкільна освіта», зокрема, характеристика вихователя закладу дошкільної освіти, де вказано, що

педагог повинен бути готовий до розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку в закладах системи освіти і сім'ї. Крім того, здатність самостійно і комплексно розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку із застосуванням теорії і методики дошкільної освіти в типових і невизначених умовах системи дошкільної освіти [5].

Зміст професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи та взаємодії з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами поряд з добором відповідного освітнього матеріалу, є відправною точкою у практичній діяльності та подальшій самоосвіті й самовдосконаленні висококваліфікованого працівника освіти. Це в свою чергу, зумовлює вибір технологій професійної підготовки фахівців до роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами, що є синтезом науково-обґрунтованого освітнього матеріалу та методів використовуваних в освітньому процесі, що стимулюють освітньо-пізнавальну діяльність, активізують емоційно-вольовий, інтелектуально- операційний і оцінювально-рефлексивний компоненти професійної готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

В межах закладу вищої освіти особистісний розвиток студента здійснюється у процесі його освітньої та науково-дослідної діяльності, що передбачає компетентнісний підхід до опанування професією.

На основі вивчення наявних у педагогічній науці й практиці закладу вищої освіти методологічних, історико-теоретичних, технологічних і методичних аспектів професійної освіти актуальним є моделювання системи підготовки майбутнього фахівця до роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Його мета – формування особистісно-професійної готовності майбутнього вихователя до практичної роботи згідно виокремлених нами напрямів соціально-педагогічної діяльності: соціально-педагогічна профілактика, діагностика та співпраця з родиною вихованця, соціально-педагогічна діяльність з обдарованими дошкільниками, робота в умовах інклюзивної освіти.

Важливими складовими особистісно-професійної готовності майбутнього вихователя визнано нерозривну єдність наступних компонентів: мотиваційний, когнітивний, соціально-комунікативний, діяльнісно-технологічний та морально-естетичний.

Ми припускаємо, що створення і запровадження комплексу педагогічних дій, спрямованих на формування та вдосконалення культури професійного спілкування та взаємодії між майбутнім вихователем та дітьми з особливими освітніми проблемами зможуть підсилити майбутню професійну компетентність студента, придатність та конкурентоспроможність випускників закладу вищої освіти, сприятимуть їх самоактуалізації, соціалізації, згуртуванню колективу, розвитку загальної культури та кругозору, формуванню стійких професійних інтересів [3, с. 94]. Крім того, доцільним також буде створення умов, що, з однієї сторони, визначали б наповнення процесу формування культури професійного спілкування педагогічним змістом, а з іншої, впливали б на організацію цього процесу в інклюзивному просторі.

Порівняння окреслених чинників дає змогу припустити, що спеціально створені педагогічні умови повинні носити постійний та системний характер, впроваджуватися протягом усього терміну навчання і призводити до наступного:

1. суб'єкти процесу формування культури професійного спілкування включені у спільну діяльність, яка охоплює різні форми організації освітньої роботи за професійним спрямуванням, має спільну для усіх мету – досягнення високого рівня сформованості культури професійного спілкування, передбачає рефлексію суб'єктів означеного процесу;
2. форми організації освітнього процесу є не лише традиційними, а й інноваційними, професійно-спрямованими, передбачають формування навичок поведінки у ситуаціях, пов'язаних із виконанням професійних обов'язків;
3. форми освітньої роботи організуються таким чином, щоб вони могли викликати інтерес та позитивні емоції;

4. викладач стає партнером, помічником та радником для студента у процесі розвитку його культури професійного спілкування;
5. майбутні вихователі закладів дошкільної освіти включені не лише в аудиторну освітню роботу, ним надаються широкі можливості для творчо-спрямованої самостійної роботи;
6. враховуються індивідуальні та особистісні якості;
7. індивідуальна робота ведеться через колективну діяльність із врахуванням виховної ролі середовища, студентська група розглядається як суб'єкт професійно-орієнтованої системи;
8. майбутні педагоги мають можливість апробації результатів у реальних ситуаціях спілкування;
9. виховна робота у студентській групі серед всього іншого має професійне спрямування і поєднується із навчальною роботою.

Отже, можна стверджувати, що в основі процесу формування готовності майбутніх фахівців до роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами закладена активна пізнавальна діяльність власне студента. Процес підготовки майбутнього вихователя сприяє формуванню складного особистісного утворення, побудованого на методах, прийомах та способах, що активізують діяльність студента та спонукають до професійного розвитку.

Спрямованість майбутнього вихователя на самовдосконалення передбачає систему смислових настанов на організацію пізнавальної та інших особистісно-професійно значущих видів діяльності. Таке ставлення до відповідного періоду життєдіяльності як до періоду майстерності, а саме до висот професії визначає життєву позицію, перспективу на всіх етапах становлення й розвитку, оволодіння базовою основою особистісного становлення майбутніх фахівців і майбутньої професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бродська Л. В. Педагогічна підготовка в контексті сучасних вимог до професійної готовності майбутніх учителів / Л. В. Бродська // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1. – С. 34-39.
2. Данильченко С. В. Сутність професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів / С. В. Данильченко // Наукові праці ДонНТУ. – Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія». – 2013. – № 2 (14).
3. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільнят, що потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і методика: монографія / І. Б. Кузава. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2013. – 292 с.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>
5. Стандарт вищої освіти України: 012 Дошкільна освіта (освіта) (бакалавр) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.М. Цюпак

ПІДХОДИ ДО БАЗОВОГО ПОНЯТТЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті проведено аналіз наукових джерел щодо визначення поняття природознавча компетентність, досліджено нормативно-правову документацію, дається визначення природознавча компетентність майбутнього фахівця початкової освіти.

Ключові слова: компетентність, природознавча компетентність, фахівець початкової освіти, підготовка майбутнього фахівця.

The article analyzes the scientific sources for defining the concept of natural science competence, examines the normative legal documentation, defines the natural competence of the future specialist of elementary education.

Key words: competence, natural science competence, specialist of elementary education, preparation of the future specialist.

Мета статті: на основі проаналізованих джерел дати визначення ключовим поняттям, корті стосуються підготовки майбутніх вчителів, на основі аналізу джерел дати визначення природознавчої компетентності.

В наш час активно йде процес реформування системи освіти в нашій країні. Суть реформи закладається в переході від знаннєвого підходу до компетентнісного навчання. У зв'язку з значними змінами в початковій освіті важливим є також перегляд підготовки майбутнього вчителя початкової школи, формування в нього відповідних компетентностей.

Державний стандарт 2018 року передбачає навчання шляхом формування компетентностей, державний стандарт 2011 року передбачає формування природознавчої компетентності учнів шляхом засвоєння ними системи інтегрованих знань про природу, розвиток розумових здібностей та пізнавальної активності [3]. Так як обидва підходи спираються на навчання шляхом оволодіння компетентностями, вирішено спиратися на стандарт 2011 року. В контексті вище сказаного, підготовка майбутнього вчителя до викладання природознавства в початковій школі повинна орієнтуватися на формування особливої компетентності вчителя. Через це важливим є визначити, що собою представляє природознавча компетентність майбутнього вчителя.

Аналіз наукових джерел показав, що питання компетентності серед європейської спільноти постало давно, його вивченню та розробці присвятили роботи Ф. Вейнерт, Дж. Гуді, Ж. Делор, Дж. Карсон, Р. Кеган, Дж. Консант, Дж. Куллахан, У. Мозер, Т. Оатс, Ж. Перре, Дж. Равен, Д. Райхен, та ін. Серед вітчизняних науковців та учених найближчого зарубіжжя до питання компетентності зверталися О. Антонова, Л. Маслак, Н. Бібік, С. Бондар, Л. Петухова, С. Вітвицька, Н. Волкова, М. Головань, О. Дубасенюк, І. Зимня, І. Зязюн, Г. Селевко, Н. Сидорчук, Ю. Татур, А. Хуторський, Ф. Шаріпов, С. Шишов та ін.

Безпосередньо питанням формування природознавчої компетентності майбутнього фахівця початкової освіти займалися такі науковці як Н. Бібік, О. Біди, М. Галатюка, Ю. Лінника, Л. Нарочної, О. Савченко.

В першу чергу необхідно дати визначення компетентності, оскільки воно є більш широким поняттям та виходячи з нього можна сформулювати визначення природознавчої компетентності.

За Дж. Равеном, компетентність – це специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, що містить вузькоспеціальні знання, особливі предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії [5].

Компетентності, на думку науковців, є індикаторами, що дозволяють визначити готовність до конкретної діяльності, особистого розвитку та продуктивної участі в житті суспільства. Їх набуття дає людині можливість орієнтуватися в умовах сучасного суспільства, інформаційному просторі, подальшому здобутті освіти та мінливому ринку праці. Водночас позиції дослідників щодо окреслення поняття «компетентність» неоднозначні: одні ототожнюють їх з компетенціями, сукупністю знань, умінь, навичок особистості, готовністю до діяльності, інші підтримують точку зору, що ця категорія є окремим особистісним утворенням [4].

Професійно-педагогічна діяльність сучасних учителів за умов впровадження компетентнісного підходу характеризується зосередженням на формуванні низки компетентностей здобувачів освіти, тому вважаємо за необхідне проаналізувати назване поняття у контексті педагогічної діяльності.

Компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний), за матеріалами словника іншомовних слів, означає поінформованість, обізнаність, авторитетність, здатність [5].

Компетентність як властивість за значенням компетентний, тобто: 1) такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний – вживається у тлумачному словнику української мови [6].

У Державному стандарті початкової загальної освіти компетентність учня розуміється як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [3]. Виходячи з цього компетентність майбутнього вчителя полягає в оволодінні теоретичним матеріалом, збагаченням власного досвіду та вміння застосовувати комплекс знань, умінь та навичок в практичній діяльності.

Розглянемо, як тлумачать поняття «компетентність» сучасні вітчизняні та зарубіжні науковці. Переважна більшість дослідників трактують поняття компетентності через особистісні якості. І. Зимня визначає компетентність як актуалізовану, інтегративну, таку, що базується на знаннях, інтелектуально й соціокультурно зумовлену особистісну якість, яка проявляється в діяльності, поведінці людини, у її взаємодії з іншими людьми під час вирішення різноманітних завдань [1].

Компетентність майбутнього вчителя, як зазначає Л. Петухова, не вичерпується вузькопрофесійними рамками. Рівноправними виступають такі змістові складові компетентностей учителя, як креативність мислення, здатність до аналізу, потреба в самовдосконаленні, практичних умінь і знань. Тобто, вони акумулюють в собі інтеграцію досвіду, теоретичних знань, практичних умінь і значущих для учителя особистих якостей [7].

За результатами проведеного аналізу наукових джерел спробуємо сформулювати визначення поняття «компетентність». Компетентність – це здібність особистості ефективно працювати у визначених сферах, на основі здобутих раніше, та в процесі практики, знань, умінь, навичок та досвіду.

Надавши визначення компетентності можемо перейти до поняття природознавчої компетентності. З цим терміном пов'язані роботи таких науковців як: Н. Бібик, О. Біди, М. Галатюка, Ю. Лінника, Л. Нарочної, О. Савченко.

Це поняття надзвичайно тісно пов'язане з поняттям «компетентність». Природознавча компетентність майбутнього фахівця формується на основі здобутих знань, умінь, навичок в процесі навчання в ЗВО та вивчення курсу природничих дисциплін, проходження практики та формування на її основі практичних навичок.

З точки зору розкриття дефініції „природознавча компетентність” є сенс звернутися до її змістової наповненості та ієрархічній підпорядкованості. Концепція сучасного природознавства проголошує основні пріоритети взаємодії людини і природи у розумінні єдності що ґрунтується на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності, формуванні науково-природничої картини світу, що базується на універсальних законах,

формуванні певного типу світогляду, що визначає місце і діяльність людини у природі [2]. В свою чергу, Державний стандарт освіти визначає предметну природознавчу компетентність як особистісне утворення, що характеризує здатність розв'язувати доступні соціально й особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи в сфері відносин «людина – природа» [3].

На основі цього можна сказати, що природознавча компетентність майбутнього фахівця являє собою освоєний у процесі ознайомлення з довкіллям досвід діяльності, що формується на основі уявлень, знань, умінь, навичок, ставлень та оцінних суджень до предметів та явищ природного оточення. Природознавча компетентність майбутнього вчителя початкових класів являє собою освоєний у процесі ознайомлення з довкіллям досвід діяльності (комплекс компетенцій), що формується на основі сукупності уявлень, знань, умінь, ставлень та оцінних суджень до предметів та явищ природного оточення [1].

Тобто, під поняттям "природознавча компетентність майбутнього фахівця" будемо розуміти особистісне утворення майбутнього фахівця початкової школи, що характеризує здатність розв'язувати доступні соціально й особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин "людина – природа".

Отже, предметна природознавча компетентність являє собою освоєний у процесі ознайомлення з довкіллям досвід діяльності (комплекс компетенцій), що формується на основі сукупності уявлень, знань, умінь, ставлень та оцінних суджень до предметів та явищ природного оточення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування / Надія Михайлівна Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О.В. Овчарук]. – Київ : К.І.С., 2004. – С. 45–51.
2. Борисенко Н.М. Формування природознавчої компетентності майбутнього фахівця вищої школи в процесі професійної підготовки // Педагогічна теорія і практика: [зб. наук. праць / ред. кол. Артемова Л.А., Пилипенко О.І. та ін.]– К.: КиМУ, 2014. – Вип.5 – С.113-130.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти (2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/average>.
4. Жаркова І. І. Формування природничих знань дієво практичного характеру у молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Жаркова Ірина Іванівна / Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2004. – 22 с.
5. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Комар Ольга Анатоліївна. – Черкаси, 2011. – 40 с.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
7. Петухова Л.Є., Співаковський О.В. Актуальні питання формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів // Комп'ютер у школі та сім'я. – 2011. – №1 (89). – С. 7-11.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Л.Є. Петухова

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті окреслено низку підходів до формування ціннісних орієнтацій молодших школярів на сучасному етапі. Одним із найважливіших завдань школи в умовах національного відродження України постає виховання гармонійної, духовно багатой та національно свідомої особистості.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, навчання і виховання, молодші коляри, патріотичні почуття, самосвідомість.

The article identifies a number of approaches to the formation of value orientations of younger students at the present stage. One of the most important tasks of school in the conditions of national revival of Ukraine there is education of the harmonious, spiritually rich and nationally conscious personality.

Key words: value orientations, education, Patriotic feelings, self-consciousness.

Сучасний образ вітчизняної школи, місія якої так активно обговорюється останнім часом у наукових колах, має відповідати не лише тенденціям сьогодення, але й утілювати в собі педагогічні цінності, закладені в її основу попередніми поколіннями освітян. Актуальність цієї позиції підтверджується працями В. Андрущенко, Т. Дмитренка, І. Зязюна, С. Клепка, П. Кононенка, В. Кременя, В. Огнев'юка, О. Сухомлинської, Н. Ткачової та ін., де викладено провідні філософські та теоретичні концепції освітньої інноватики, обумовлений відбір і реалізація провідних цінностей в українській освіті.

Ціннісна спрямованість національної освіти знаходить своє відображення в державних стандартах, нормативно-правових актах, покликаних забезпечувати неухильне дотримання принципів гарантування свободи педагогічної діяльності вчителя; моделях і технологіях всебічного розвитку, виховання та соціалізації особистості. Так, авторами концепції «нової української школи» зазначається, що новий «стандарт і його похідні – освітні та навчальні програми, впроваджують розуміння людської гідності як головного концепту демократичної школи, що, з одного боку, розширює рамки професійної свободи вчительства й покладає на нього відповідальність за освітній процес, а з іншого, дає ширший вибір для учнів (наприклад, через індивідуальне профілювання у старшій школі) і теж зобов'язує до відповідальності за власне навчання» [4, с. 8]. Така взаємна довіра та обопільна відповідальність розглядається як механізм налагодження партнерських стосунків між суб'єктами навчально-виховного процесу, утвердженню їхньої людської гідності. Проте на відміну від чіткого визначення ключових компетентностей, які визнано важливим складником системи формування нового змісту освіти, іншим орієнтирам, зокрема ціннісним, уваги приділено недостатньо.

У вітчизняному стандарті загальної середньої освіти передбачається продукувати орієнтири, класифіковані М. Селігманом і К. Пітерсоном як 24 риси і чесноти, що їх визнали пріоритетними понад 50 країн світу. Це: креативність, цікавість, критичне мислення, любов до навчання, мудрість, відвага, наполегливість, чесність, енергійність, любов, доброта, соціальний і емоційний інтелект, співпраця, справедливість, лідерство, уміння пробачати, скромність, розсудливість, самоконтроль, поцінування краси, вдячність, оптимізм, гумор і віра [4].

Однак, якщо освітні «орієнтири розподілені за основними групами – «Відчуваю», «Думаю» та «Дію», що віддзеркалює цілісність особистості, баланс між емоційною (притаманною українській філософії серця), мисленневою та діяльнісною сферами» [4, с. 16], то насамперед на вказаній філософській платформі мають бути сформульовані ціннісні орієнтири української освіти зразка другого десятиліття XXI століття. На наш погляд, це

додало б розуміння педагогам, не говорячи вже про учнів і батьків, чому саме ті, а не інші компетентності, визначені в концепції «нової школи» як ключові. Як уважає І. Жерносек, ціннісні орієнтири формуються у процесі засвоєння і набуття людиною суспільного досвіду та можуть виявлятися в конкретних цілях, ідеалах, переконаннях, інтересах [3]. На думку В. Громова, вони можуть слугувати одним з індикаторів реального поступу України до європейських стандартів освіти нового тисячоліття [2]. Спробуємо виокремити деякі із ціннісних орієнтацій в освіті у вимірі наукової позиції Є. Голобородько. Позиція перша: слово як цінність. На думку Євдокії Петрівни слово і мова є найголовнішими засобами самовираження особистості, які як духовний трансформатор перетворюють світ у логічні образи, за допомогою яких людина формує духовний аналог дійсності. Найважливішим засобом виховного впливу Є. Голобородько вважає материнське та батьківське слово, здатне підтримати дитину, налаштувати її на переборення власних страхів, возвеличити її маленькі справи і застерегти від життєвих помилок. Так і вчительське мовлення в шкільні роки дитини має велику педагогічну силу, а тому завжди повинне бути виразним, обміркованим, виваженим, з повагою до учня та визнанням його права на власну думку. Оскільки невід'ємною ознакою освіченої, всебічно розвиненої людини є висока мовна культура, науковцем формулюється мета освіти – «...научить подрастающее поколение жить в мире разнообразных культур, развитие умения гуманного межличностного и межкультурного общения...» [1, с. 88-93].

Ось так, далекоглядно, від «слова» до виклику сьогодення – полікультурності. Саме тому в державному стандарті «нової української школи» особлива увага відведена такій складовій як мовно-літературна освіта, місія якої полягає у формуванні компетентностей спілкування державною, рідною та іноземними мовами. Позиція друга: любов до дитини як цінність. Співпрацюючи з такими науковцями як І. Бех і П. Кононенко в пошуку виховних гуманістичних систем, Є. Голобородько наприкінці 90-років ХХ століття ініціює регіональний експеримент з теми «Розбудова української національної школи: школи-родини». Ціннісні орієнтири цієї освітньої моделі складають насамперед любов та повага до дитини. Тому її характерними ознаками є: партнерство педагогів і дітей, співпраця педагогічного та батьківського колективів; спрямування родинно-шкільного виховного простору на забезпечення сприятливих соціально-педагогічних умов соціального становлення особистості. Звідси зміст інваріантної частини робочого навчального плану доповнювався громадянськими обов'язковими спецкурсами; з ініціативи старшокласників було створено дитячу організацію «Коло шкільних друзів», наукове дитяче товариство «Борисфен», клуб «Дебати»; запроваджено технологію соціального проектування. На базі «школи-родини» працював консультативний пункт для батьків, «Школа майбутнього першокласника»; управління закладом освіти здійснювалося на демократичних засадах, про що свідчить активна діяльність Ради школи. Саме за її підтримки в «школі-родині» уже в той час навчалися діти, які потребували особливих освітніх умов, для яких запроваджувався повний день перебування, надавалися послуги лікувальної фізичної культури, логопедичної корекції тощо. Як критерій ефективності такої виховної системи було встановлено рівень сформованості соціальних і громадянських компетентностей учнів, які знаходять своє відображення в концепції «нової школи».

Справжню мудрість освіти педагоги в «школі-родині» вбачають у вмінні вчителів, батьків, громадськості навчити дитину бути щасливою. Зазначимо, що методологічні засади та практичні надбання «школи-родини», обґрунтовані Є. Голобородько та експериментально перевірені на базі Цюрупинської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 2 (директори: Назаренко Л. М., Сидоренко І. Л.) та Херсонської ЗОШ І-ІІІ ст. № 39 (директор Маренчук О. М.), не втратили своєї актуальності й досі. Позиція третя: статус педагога як цінність. У вимірі наукових поглядів Є. Голобородько учитель – це громадянин з активною життєвою позицією; це людина, здатна перейнятися радістю та болями іншого; це майстер, для якого педагогічна праця – не тягар, а стимул для щастя й життєвого успіху. Видатний науковець завжди знаходить час для громадської діяльності. Як член-кореспондент АПН України вона бере

участь в обговоренні нових концепцій, стандартів, навчальних програм. Працюючи над змістом підручників, Євдокія Петрівна подумки, як учитель, «програє» кожний урок, щоб більш вдало визначити місце і роль учителя, підібрати найефективніші засоби залучення дитини до навчально-пізнавального процесу. Її повага до педагогів старшого покоління і молодих учених є прикладом глибокого визнання соціального статусу «людини з освіти». Тому в її працях з теорії і методики управління загальноосвітніми навчальними закладами належним чином приділяється увага налагодженню партнерських стосунків між адміністрацією та колективом, стимулюванню вчительської праці, підтримці «духу людяності».

Таким чином, висвітлені нами вище позиції щодо ціннісних орієнтирів освіти можуть слугувати філософським контентом концепції «нової української школи» нового тисячоліття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голобородько Е. П. Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности и вопросы поликультурного воспитания / Е. П. Голобородько // Информационно-методический журнал: Издательство ХДУ. Печатное слово. – 2004. – № 3-8. – С. 4-7.
2. Громовий В. В. Маніфест громадсько-педагогічного руху за «Свободу в освіті» / В. В. Громовий // Управління школою. – 2011. – № 10-12. – С. 2-6.
3. Жерносек І. П. Чинники формування управлінської культури ЗНЗ / І. П. Жерносек // Управління школою. – 2009. – № 26. – С. 2-9.
4. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. – Львів, 2016. – 64 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.М. Лось

УДК 373.24. 015.3

Панамаренко Н.М.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядаються психологічні аспекти адаптації дитини до нових соціальних умов, визначаються фактори, які впливають на процес адаптації.

Ключові слова: ранній вік, психологічна адаптація, адаптаційний синдром, дезадаптація.

The article deals with the psychological aspects of adaptation of a child to new social conditions, determines the factors that influence the process of adaptation.

Key words: early age, psychological adaptation, adaptive syndrome, disadaptation.

Початок відвідання дошкільного закладу – це не тільки нові умови життя і діяльності, режиму і харчування, – а й нові контакти, оточення, нові взаємини, вимоги і обов'язки. Всі ці зміни відбуваються для дитини одночасно, створюючи там самим стресову ситуацію, яка без спеціальної організації може призвести до невротичних реакцій: порушення емоційного стану, погіршення сну, апетиту, частих захворювань, страхів тощо.

Перші кроки дитини в дитячому садку, як правило, непрості. Це дуже напружений період, який потребує від кожного малюка активних психологічних і фізичних форм пристосування. Звикання до дитячого садка найчастіше супроводжується порушенням емоційного стану дошкільника, погіршенням сну, апетиту, підвищенням захворюваності. Тому актуальною є проблема адаптації дитини до дошкільного закладу. Адаптація – це пристосування організму до нової обстановки (а для дитини дитячий садочок, безсумнівно, є новим, ще невідомим простором, з новим оточенням і новими стосунками).

У більшості випадків вступ дитини до дошкільного закладу супроводжується виникненням адаптаційного синдрому, що є прямим наслідком її психологічної неготовності до виходу із сім'ї. Як батьки, так і педагоги параметрами дитини до вступу до дитячого садка вважають сформованість навичок самообслуговування і звичку до режиму, наближеного до режиму дошкільного закладу. На поведінку дитини в період адаптації впливає, перш за все, індивідуальний досвід спілкування з дорослими. Труднощі адаптації, негативний емоційний стан виникає тоді, коли вихователь пропонує дитині спілкування, форма і зміст якого не відповідають її досвіду, бажанням, інтересам [2, с. 7-10].

Питання про те, в якій мірі дитина готова до розлуки з матір'ю, встановленню контактів з незнайомим людьми, дітьми і дорослими, до прийняття та дотримання достатньо складних і не завжди зрозумілих для дитини соціальних норм і правил поведінки, батьками навіть не обговорюється. Більш того, батьки, відзначаючи у своєї дитини слабкий розвиток навичок спілкування, намагаються віддати її до ДНЗ саме для того, щоб вона цьому навчилася. Таке навчання часто обертається важкими переживаннями дитини, сльозами і образами інших дітей, претензіями і зауваженнями вихователів. Спостереження за дітьми у дитячому садку свідчать, що дитина, у якої несформовані навички самообслуговування, але психологічно готова до вступу в більш широке коло соціальних стосунків, зникає до дитячого садка значно швидше, ніж її одноліток, який вміє сам їсти чи одягатися, але не знає як підійти чи звернутися до незнайомого дорослого чи іншої дитини [1, с. 22-24].

У цілому проблема неготовності дитини до виходу із сім'ї і адаптації до умов ЗДО є не менш важливою, ніж проблема готовності до шкільного навчання. Ігнорування цієї проблеми породжує у подальшому «несадківську» (а потім і «нешкільну») дитину, яка не вміє і не бажає прийняти інші, ніж в сім'ї соціальні норми та висуває як захисний механізм чисельні соматичні хвороби [3, с. 8].

У період адаптації дитини до умов дошкільного закладу у дитини відбувається зміна динамічних стереотипів – раніше сформованих звичок та устрою життя. Психологічна адаптація у різних дітей відбувається по-різному. Як показують педагогічні та медичні дослідження, характер та тривалість адаптаційного періоду залежить від таких факторів:

- Вік дитини (найважче адаптуються до нових умов діти у віці 10-11 місяців до 2 років; після двох років діти значно легше пристосовуються до нових умов життя);
- Стан здоров'я та рівень розвитку дитини (здорова, добре розвинена дитина значно легше переносить труднощі адаптації);
- Індивідуальні особливості дитини (значною мірою поведінка дитини залежить від типу нервової системи);
- Рівень натренованості адаптаційних механізмів (діти, які до дитячого садка неодноразово перебували у різних умовах життя, легше звикають до дитячого закладу);
- Досвід спілкування з дорослими та ровесниками (уміння позитивно ставитися до вимог дорослих і адекватно спілкуватися з іншими дітьми).

Залежно від зазначених факторів адаптація дитини до умов дошкільного закладу може проходити по-різному. Треба розуміти, що до 2-3 років дитина ще не відчуває потреби спілкування з однолітками. У цьому віці дорослий виступає для дитини як партнер по грі, зразок для наслідування і задовольняє потребу дитини в доброзичливій увазі і співпраці. Однолітки цього дати не можуть, оскільки самі мають потребу в тому ж. Тому дитина не може швидко адаптуватися до дошкільного закладу, оскільки сильно прив'язана до матері, і її зникнення спричинює бурхливий протест, особливо якщо дитина вразлива і емоційно чутлива.

Діти 2-3 років відчувають страхи перед незнайомими людьми та новими ситуаціями спілкування, що якраз і проявляється в повній мірі в дошкільному закладі. Нерідко страх нових людей і ситуацій призводить до того, що дитина стає більш збудливою, тендітною, образливою, плаксивою, вона частіше хворіє, тому що стрес виснажує захисні сили організму.

Важливо враховувати факт, що хлопчики 3-5 років більш уразливі в плані адаптації, ніж дівчата, оскільки в цей період вони більше прив'язані до матері і більш болісно реагують на розлуку з нею. Завжди нелегко звикають до дитячого закладу єдині в сім'ї діти, особливо надмірно опікувані, залежні від матері, що звикли до виключної уваги, невпевнені в собі.

Гірше за інших відчувають себе в дошкільних установах діти з флегматичним темпераментом. Вони не встигають за темпом життя дитячого саду: не можуть швидко одягнутися, зібратися на прогулянку, поїсти. А якщо вихователь не розуміє проблем такої дитини, то починає його ще більше підстьобувати, при цьому емоційний стрес діє таким чином, що дитина ще більше загальмовується, стає ще більш млявою, байдужою.

Ускладнюючим фактором адаптації є і конфлікти в сім'ї, нетовариськість батьків. Діти мимоволі засвоюють негативні риси поведінки батьків, що ускладнює їх відносини з однолітками. Вони ведуть себе невпевнено і нерішуче, багато хвилюються, сумніваються, тому не можуть бути прийнятими в групі [3, с. 9-10].

Слід зауважити, що на поведінку дитини в період адаптації впливає, перш за все, індивідуальний досвід спілкування з дорослими. Труднощі адаптації, негативний емоційний стан виникає тоді, коли вихователь пропонує дитині спілкування, форма і зміст якого не відповідають її досвіду, бажанням, інтересам.

Якщо адаптація до ясел або дитячого садка не відбулася протягом 1 року і більше, то це сигнал батькам, що з дитиною не все гаразд і потрібно звернутися до фахівця. За спостереженнями психологів середній термін адаптації в нормі складає: у ранньому віці – 7-10 днів, у молодшому і середньому дошкільному віці – 2-3 тижні, в старшому дошкільному віці – 1 місяць. Процес адаптації у різних дітей відбувається по-різному. Одні діти легко налагоджують контакти з дітьми і дорослими, пристосовуються до нових вимог, режиму; процес адаптації проходить у них легко й безболісно. У інших зміна соціальних стосунків, умов існування викликають значні труднощі, дитина стає неспокійною, примхливою, замкнутою. Порушується емоційна рівновага, травмується психіка [3, с. 23-25].

Таким чином, адаптація у психолого-педагогічному аспекті визначається як активне засвоєння, прийняття у суспільстві норм та оволодіння відповідними формами спілкування та діяльності. Проблема психологічної адаптації дитини до ЗДО пов'язана із обов'язковим включенням її в групу незнайомих однолітків, кожен з яких наділений своїми індивідуальними рисами. У період адаптації дитини до умов дошкільного закладу відбувається зміна динамічних стереотипів – раніше сформованих звичок та устрою життя. Соціально-психологічна адаптація у різних дітей відбувається по-різному, відповідно до віку, типу нервової діяльності, стану здоров'я, стилю виховання у сім'ї, рівня розвитку у дитини ігрових навичок, її контактності, емоційної залежності від матері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гурковська Т.Л. Супровід розвитку дітей раннього віку / Т.Л. Гурковська. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
2. Маценко Ж.М. Адаптація дитини в ДНЗ / Ж.М. Маценко, Г.М. Нижник. – К.: Шкільний світ, 2016. – 136 с.
3. Проценко О.В. Профілактика соціальної дезадаптації дошкільнят / О.В. Проценко. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Казаннікова

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ЕЛЕМЕНТАМИ СИНТАКСИСУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті нами було розглянуто речення як синтаксичну одиницю та проаналізовано методику роботи над реченням у початковій ланці освіти.

Ключові слова: синтаксис, речення, методика, початкова ланка освіти.

In the article we considered the sentence as a syntactic unit and analyzed the method of work on the sentence in the initial link of education.

Key words: syntax, sentence, methodology, elementary education.

Вивчення елементів синтаксису в початкових класах набуває особливого значення. Це насамперед пояснюється значенням уроків української мови в початковій ланці освіти: допомогти молодшим школярам оволодіти нормами граматичної структури (будови) рідної мови, збагатити мовлення різноманітними формами і способами висловлення думки.

Вивчення в школі синтаксису має на меті поступово формувати в дитини правильне уявлення про мову як особливу сферу дійсності, сприяти одержанню певного обсягу лінгвістичних знань; підвищувати рівень розвитку мовлення школярів.

Напрями роботи над засвоєнням елементів синтаксису в початкових класах [3]:

1. Практичні спостереження за синтаксичною будовою та інтонаційним оформленням речень, побудова речень з різної кількості членів, з різним розташуванням їх за поданим зразком та схемою.
2. Формування уявлень про одиниці синтаксису – словосполучення, речення, зв'язне висловлювання (текст).
3. Засвоєння структури речення і найважливіших синтаксичних понять: зв'язок між словами в реченні; граматична основа речення; головні і другорядні члени речення; головні члени – підмет і присудок; однорідні члени речення. Засвоєння синтаксичної термінології.
4. Поглиблення знань і вмінь із синтаксису під час опрацювання несинтаксичних тем (значення слова, будови слова, частин мови).
5. Формування в учнів умінь використовувати у власному мовленні речення різні за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні) та за інтонацією (неокличні, окличні). Формування пунктуаційних навичок.
6. Застосування набутих знань і вмінь із синтаксису у практиці зв'язного мовлення.

Оскільки одиницею зв'язного мовлення є речення, то цілком зрозумілою є вимога програми працювати над його засвоєнням систематично, цілеспрямовано, на кожному уроці навчання грамоти, граматики, і читання незалежно від виучуваної теми. Формуючи поняття про речення як слово або групу слів, що виражають закінчену думку, вчитель насамперед повинен зіставити речення з його частиною (фрагментом), демонструючи таким чином закінченість і незакінченість думки, завершеність і незавершеність інтонаційної будови.

Найважливішим і найскладнішим для засвоєння під час опрацювання речення є поняття основа речення – його головні члени (підмет і присудок).

Процес засвоєння цих понять тривалий і тому потребує особливої уваги. Як і під час засвоєння будь-яких граматичних понять учням потрібно абстрагувати від конкретного, усвідомити узагальнювальний характер понять підмет і присудок, як граматичної основи речення. Тому потрібне поетапне засвоєння цих понять. На першому етапі (1-2 класи) формуються уявлення про центр речення. На цьому етапі як уже зазначалося здійснюється смисловий аналіз речення, який дає можливість визначити, про кого або про що йдеться в реченні. Отже, спочатку засвоюються смислові запитання. Після ознайомлення з частинами

мови (іменник і дієслово) учні вчаться ставити граматичні питання хто? що? що робить? що зробити? [4]

Таким чином ознайомлення з основою речення відбувається практично без опрацювання елементів теорії.

На другому етапі який збігається з навчанням у 3 класі відбувається засвоєння граматичних понять – основа речення члени речення головні члени підмет і присудок у процесі вивчення елементів теорії. Учні мають засвоїти, що слова, які відповідають на певні питання є членами речення. Член речення який вказує про кого або про що йдеться в реченні і відповідає на питання хто? що? Називається підметом, а член речення, який вказує, що говориться про підмет, відповідає на питання що робити? називається присудком. Підмет і присудок є головними членами речення його граматичною основою. Щоб із самого початку сформувані в учнів правильні уявлення про головні члени речення уникнути ототожнювання підмета з іменником, а присудка з дієсловом третьокласників ознайомлюють з іншими, але доступними для їхнього розуміння способами вираження головних членів. Найчастіше вживаними і найдоступнішими для учнів є підмети виражені особовими займенниками, а присудки – іменниками і прикметниками.

Дуже важливо навчити учнів правильно ставити питання до присудків, виражених різними особовими, часовими, видовими формами дієслова. Зіставлення форм дієслова-присудка і відповідних питань допоможе дітям зрозуміти як пов'язується підмет з присудком [1].

Учні мають засвоїти, що підмет і присудок є рівноправними членами, тому аналіз речення можна починати як від підмета постановкою питання до присудка, так і від присудка. Встановлення двостороннього зв'язку між головними членами допоможе правильно визначити граматичну основу речення, особливо в тих випадках, коли в реченні є кілька іменників.

У 3-му класі учні дізнаються, що в реченні крім головних є другорядні члени речення(без поділу на види), які вказують на найрізноманітніші ознаки предметів, обставини дії, а тому дуже важливі для розкриття думки. Для того щоб учні переконалися, потрібно порівнювати непоширені з поширеними реченнями, вказуючи на перевагу поширених, бо вони несуть більше інформації є образними, емоційними. Щоб в учнів сформувалися стійкі знання, здобуті теоретичні відомості, потрібно постійно закріплювати під час виконання різноманітних тренувальних вправ як аналітичних так і синтетичних [5].

Однорідні члени речення вивчають у 4 класі, однак це не означає, що з явищем однорідності учні ознайомлюються тут уперше. Цьому передують численні спостереження речень з однорідними членами, що в 1-3 класах називають перелічуванням.

На уроках, відведених на формування власне поняття “однорідні члени речення”, учні повинні засвоїти, що: однорідні члени відповідають на одне і те саме запитання і зв'язані з одним і тим самим словом; однорідними можуть бути підмети, присудки і другорядні члени речення; при однорідних членах можуть бути залежні слова; однорідні члени поєднуються за допомогою інтонації і сполучників і(й), а, але; за відсутності сполучників між однорідними членами ставляться коми; перед сполучниками а, але завжди ставляться коми.

Відповідно до вимог програми вивчаються однорідні члени лише з неповторюваним сполучником і (книжка і зошит), однак, коли в поле зору учнів потрапить речення з повторюваним сполучником, учитель не повинен залишити це поза увагою.

Учні повинні не тільки знати, що таке однорідні члени, а й самостійно вживати їх в усному й писемному мовленні.

Програма передбачає практичне ознайомлення учнів зі складним реченням (4 клас): не вивчають жодних теоретичних відомостей, ознайомлення відбувається у процесі аналізу речень, роботи над побудовою складних речень за поданим зразком, за схемами.

На уроці ознайомлення зі складним реченням учитель насамперед пропонує вправу на зіставлення простих речень зі складними. Під час аналізу речень учні дізнаються й про те,

що частини складного речення можуть з'єднуватися за допомогою не лише інтонації, а й певних слів – сполучників чи сполучних слів (без уживання термінів) [2].

Отже, можна сказати, що роль синтаксису та пунктуації в початковій школі є передумовою формування в учнів вміння правильно розмовляти та писати.

Синтаксис посідає центральне місце у шкільному курсі української мови, оскільки опанування таких понять, як словосполучення, речення, зв'язок слів у реченні є важливою передумовою розвитку мовлення. Таким чином, знання закономірностей сполучуваності слів і побудови речень допомагає правильно утворювати різноманітні конструкції, збагачує синтаксичні ресурси мовлення, сприяє повнішому й точнішому вираженню думок. Вивчення елементів синтаксису в початкових класах набуває особливого значення, бо саме цей етап навчання рідної мови є тією основою умінь і навичок, без яких неможливе подальше їх вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Варзацька Л., Дворецька Л. Методика інтегрованого уроку мови / Л. Варзацька, Л. Дворецька – Дивослово. – 2004. – № 3. – С.31-50
2. Венжинович Н.Ф. Сучасна українська літературна мова: Навч. Посіб. – 3-тє вид., випр. і доп. / Н.Ф. Венжинович- К.: Знання, 2008. – 304 с
3. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова/ М.Я Плющ. – К: «Вища школа», 2005. – 430 с.
4. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. Посіб. / Н.Г. Шкуратяна, С.В. Шевчук – К.: Вища шк., 2007. – 823 с.
5. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник./ К.Ф. Шульжук – К.: Академія, 2004.- 408 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О. В. Мироненко

УДК 159.923:37.03

Покутня М. С.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ З НИЗЬКОЮ ЗДАТНІСТЮ ДО НАВЧАННЯ

У статті здійснено аналіз педагогічних умови організації навчально-пізнавальної діяльності студентів з низькою здатністю до навчання та розкрито їх зміст.

Ключові слова: педагогічні умови, навчально-пізнавальна діяльність, діяльність студентів.

The article analyzes pedagogical conditions of the organization of educational and cognitive activity of students with low ability to study and their content is disclosed.

Key words: pedagogical conditions, educational and cognitive activity, activity of students.

Сьогодні Україні потрібні фахівці дошкільного профілю нової формації з конкурентно придатним європейським чи світовим рівнем кваліфікації для досягнення єдиної мети – формування гармонійно розвиненої особистості. Сучасні реалії, орієнтація українського суспільства на демократичні принципи, реорганізація системи дошкільної освіти (зміна співвідношення родинного й суспільного дошкільного виховання, урізноманітнення його форм, багатоваріантність освітньо-виховних програм) зумовлюють необхідність змін і в системі підготовки фахівців дошкільної освіти.

Колосова Н. розкриває зміст готовності майбутніх вихователів до педагогічної підтримки і розуміє її як цілісне особистісне утворення, що характеризується сукупністю

гуманістичних і духовнопрактичних ціннісних орієнтацій, фаховою компетентністю з питань надання педагогічної підтримки дітям дошкільного віку [3, с. 2].

Особливе місце у організації навчально-пізнавальної діяльності студентів з низькою здатністю до навчання відводиться педагогічним умовам, що позитивно впливають на професійний рівень майбутніх фахівців дошкільної освіти, сприяють удосконаленню їхньої діяльності й творчій самореалізації, усебічному розвитку.

Нова позиція передбачає зміну статусу студента, який перетворюється в суб'єкт пізнавальної діяльності за умови створення стимулюючого середовища для розвитку його здібностей, інтересів, нахилів, потреб. В освітньому процесі закладу вищої освіти відбувається перехід від масово-репродуктивного до індивідуально-творчого підходу. У новій дидактичній системі в центр уваги ставиться самостійна робота студента, індивідуальна робота викладача зі студентом [1, с. 68; 2, с. 90].

Організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів базується на низці організаційних, педагогічних та психологічних умов, що є провідними у системі професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти та потребують подальшого унаочнення. Із огляду на вагомість вирішення зазначеної проблеми у сучасному науково-педагогічному просторі, вважаємо за доцільне, розробити та обґрунтувати організаційні й психолого-педагогічні умови в аспекті організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Убачаємо, досягненню високо рівня навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів може сприяти розроблення та реалізація комплексу організаційних та психолого-педагогічних умов, що складаються із сукупності взаємопов'язаних між собою компонентів, та розробка шляхів їх формування й удосконалення. Що стосується організаційно-педагогічних умов, вважаємо, що можливість формування в студентів навчально-пізнавальної діяльності та вдосконалення її складових (наприклад, професійних, особистісних, моральних та етичних якостей) залежатиме від того, яким чином під час проведення лекційних, практичних та самостійної роботи буде організований процес пізнання майбутнім вихователем закладу дошкільної освіти власне професійно-педагогічної діяльності та створені в освітньому процесі закладу вищої освіти умови для їх відтворення.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, результатів експертного оцінювання, проведення педагогічних спостережень та узагальнення виявлених недоліків у майбутніх фахівців дошкільної освіти, встановлено, що для підвищення ефективності процесу формування професійної культури майбутніх вихователів доречно забезпечити реалізацію таких організаційних та психолого-педагогічних умов:

1. Усвідомлення студентами – майбутніми вихователя, необхідності формування та активізації навчально-пізнавальної діяльності щодо успішної професійно-педагогічної діяльності (сформованість стійкої позитивної внутрішньої мотивації студента, професійно-практичне спрямування фахової підготовки майбутніх фахівців; спонука до культурного розвитку особистості, зорієнтованість на самовдосконалення та саморозвиток на постійній рефлексивній основі).

По-перше, сформованість стійкої позитивної внутрішньої мотивації студента – майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, до професійно-педагогічної діяльності (удосконалення внутрішнього світу студента, створення ситуації успіху, подолання труднощів, розуміння ним цінностей та важливості майбутньої педагогічної діяльності), потреби до саморозвитку власної навчально-пізнавальної діяльності (прагнення до самовдосконалення, творчого мислення, здатність до рефлексії, підсилення бажання розвиватися далі, прагнення до самопізнання).

По-друге, створення сприятливого культурологічного, психолого-педагогічного та інтелектуально-насиченого середовища для формування й розвитку професійних якостей, умінь та навичок (забезпечення у майбутніх вихователів емоційного мікроклімату в освітньому процесі вишу, що сприяє виникненню почуття психологічної захищеності), здобуття високої кваліфікації фахівця, рівня її теоретичної, методичної та

загальнокультурної підготовки та психолого-педагогічної підготовленості. Спрямованість майбутніх вихователів у прагненні до розвитку гуманних якостей характеру, професійно-значущих якостей та пізнавальної активності (прагнення майбутніх фахівців дошкільної освіти до накопичення педагогічних знань та умінь, набуття професійно-педагогічного досвіду тощо) у процесі взаємодії з культурно-освітнім середовищем закладу вищої освіти.

2. Систематизація та інтеграція змісту навчальних фахових дисциплін із проблеми дослідження. Дотримання структурно-логічної послідовності теоретичного й практичного етапів формування навчально-пізнавальної діяльності та здійснення аналізу інтеграції навчальних дисциплін, що вивчаються з I по IV курс, що мають тісний взаємозв'язок відповідно до означеної проблеми в освітньому процесі вишу.

3. Удосконалення змісту освітнього процесу шляхом упровадження підібраних організаційно-методичні засади активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів з дошкільної освіти в процесі їх професійної підготовки (на основі цілеспрямованого формування та удосконалення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти).

Зазначені вище умови мають системний характер, чітку й визначену структуру та враховують особливості професійної підготовки фахівців дошкільної освіти у контексті готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійно-педагогічної діяльності, що відповідають вказаним вимогам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вишнякова С. М. Професиональное образование: словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С. М. Вишнякова. – М.: НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
2. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В, Антонова О. Є. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 193 с.
3. Колосова Н. М. Підготовка майбутніх вихователів до педагогічної підтримки дітей дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Н. М. Колосова. – Ялта, 2012. – 19 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.А. Пермінова

УДК 372. 2. 015

Поліщук О.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлено актуальні питання особливостей виховання патріотизму у дітей дошкільного віку.

Ключові слова: патріотизм, особливості виховання патріота, особливості виховання дітей дошкільного віку.

The article highlights the topical issues of the peculiarities of patriotism education in preschool children.

Key words: patriotism, peculiarities of patriot upbringing, peculiarities of upbringing of children of preschool age.

Значення дошкільного вікового періоду в житті людини важко переоцінити. Цей вік найбільш стрімкого фізичного і психічного розвитку дитини, початкового становлення якостей і властивостей, які формують її особистість.

Головна мета статті передбачає аналіз науково – теоретичних засад з проблеми особливості виховання патріотизму у дітей дошкільного віку.

Патріотизм (грец. Paths – батьківщина) – любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу. Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності – віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином. Як синтетична якість, патріотизм охоплює емоційно – моральне, дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства.

Одне з чільних місць у сучасній педагогічній системі відводиться національному вихованню, яке згідно з положеннями Національної доктрини розвитку освіти, «...має здійснюватися на всіх етапах навчання дітей та молоді, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність та цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдаровань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури...».

Згідно з Базовим компонентом: «Одним із основних завдань дошкільної освіти та виховання є формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, пізнавальної активності; виховання у дітей шанобливого ставлення до родини, Батьківщини, поваги до народних традицій та звичаїв, рідної та державної мови, національних цінностей Українського народу»[1].

Сьогодні існує розуміння того, що виховати свідомого громадянина й патріота означає сформувати в дитини комплекс певних знань і умінь, особистісних якостей і рис характеру. Зокрема, йдеться про: повагу до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця і наступника; працьовитість; високу художньо – естетичну культуру тощо; патріотичну самосвідомість та громадянську відповідальність, готовність працювати для розквіту Батьківщини, захищати її; повагу до Конституції, законів Української держави; досконале знання державної мови[3, 64].

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними.

Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст. З огляду на це в педагогічній роботі поєднано ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавство, засоби мистецтва, практична діяльність дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), національні, державні свята[5, 124 – 125].

Основними напрямками патріотичного виховання є:

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід;
- краєзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу;
- формування знань про людство.

Для патріотичного виховання важливо правильно визначити віковий етап, на якому стає можливим активне формування у дітей патріотичних почуттів. Найсприятливішим для початку систематичного патріотичного виховання є середній дошкільний вік, коли особливо активізується інтерес дитини до соціального світу, суспільних явищ.

Дошкільників ознайомлюють з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, пояснюють зв'язок людини з минулими і майбутніми поколіннями, виховують розуміння смислу життя, інтерес до родинних і народних традицій.

Говорячи про принципи і напрямки дошкільного виховання, І. Бех, зокрема, наголошує на необхідності дотримання принципу національної спрямованості, який передбачає формування в дітей самосвідомості, виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливого ставлення до його культури [2, 9].

На значенні дошкільного дитинства особливий акцент роблять сучасні науковці. Зокрема О.Кононко визначає цей період як час виникнення та становлення особистості, закладання її ціннісного фундаменту, формування первинних світоглядних уявлень.

На думку Н. Міщенка, вже «...з перших днів свого життя діти вбирають той національний і соціальний дух, який формує в них типові особистісні риси і якості, властиві своєму, а не іншому народові».

Реалізація програми національного виховання у дошкільних навчальних закладах вимагає врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку. Відповідно до цього слід організувати і проводити навчально – виховний процес. Саме тут на допомогу приходять розроблені вітчизняними й зарубіжними вченими різноманітні теоретичні положення про безперервність, поетапність та наступність виховного процесу.

Людське життя складається з певних періодів, кожний з яких призначений для сприйняття певного роду інформації, створює сприятливі умови для дії певних чинників психологічного, соціального та емоційного впливу.

Отже, дошкільне дитинство є надзвичайно важливим періодом у становленні особистості. Саме в цей час формуються фундаментальні якості людини, основи світосприйняття, ставлення до себе та свого місця в світі. Це стає можливим завдяки інтенсивному розвитку фізіологічних та психологічних якостей дітей у цей віковий період (відбувається становлення мовленнєвої діяльності, мислення, уяви).

Саме в період дошкільного дитинства закладаються основи свідомості і самосвідомості (дитина усвідомлює суспільні цінності, починає керуватися в своїй поведінці моральними нормами). Зокрема, цей час є найсприятливішим для формування в неї першооснов національної самосвідомості (етнізація), які включають усвідомлення своєї приналежності до нації, пробудження любові та поваги до національної мови, традицій, символіки, зародження фундаментальних рис національного характеру [4, 58].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова ред.). – К., 2012.
2. Бех, І. Патріотичне виховання дітей та молоді / І. Бех, К. Чорна // Позашкілля. – 2011. – № 10. – С. 9 – 16.
3. Гавриш, Н. Формування ціннісного ставлення особистості до суспільства і держави : [патріотичне виховання] / Н. Гавриш // Школа. – 2011. – № 4. – С. 59 – 75.
4. Зелюк, В. В. Формування патріотизму, свідомої громадянської позиції та зміцнення моральності учнівської молоді: досвід і проблеми / В. В. Зелюк // ПостМетодика. – 2009. – № 4. – С. 57 – 59.
5. Кравець Т. Растите детей патриотами / Т. Кравець, Т. Пёрышкина // Дошкольное воспитание. – 2009. – № 8. – С. 124 – 127.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Денисенко

УДК 801.675.2

Потеряйко О.О.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СЛУХОВО-ВИМОВНИХ НАВИЧОК ДОШКІЛЬНЯТ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

У статті здійснено аналіз формування слухово-вимовних навичок у старших дошкільників як проблеми лінгводидактики: визначено принципи, методи, прийоми їх формування.

Ключові слова: слухово-вимовні навички, старші дошкільники, дитина-білінгв.

The article presents the analysis of the formation of aural-spoken skills of senior preschool children as the problems of linguodidactics: the principles, methods, techniques of their formation.
Key words: aural-spoken skills older preschoolers, the child is bilingual.

Оскільки дотримання норм літературної мови є одним із показників освіченості й культури людини, то виникає нагальна потреба вже на початкових етапах навчання формування у дошкільників слухово-вимовних навичок, що відповідали б фонетико-орфоепічним нормам. Ця проблема значно загострилася у зв'язку з політичною ситуацією в Україні, що спонукає мешканців зі Сходу та Криму мігрувати в інші регіони нашої країни. Таким чином, в україномовних садках виникають проблеми формування мовної особистості дитини-білінгва.

Теоретичні засади дослідження склали праці багатьох учених різних галузей: лінгвістів (Л. Бондарко, О. Гводев, Л. Зіндер, О. Реформатський, Г. Торсуєв, Н. Тоцька, Л. Щерба та ін.), психологів (В. Артьомов, Б. Беляєв, Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимняя, О. Леонтьєв, О. Лурія та ін.), лінгводидактів та методистів (А. Богуш, С. Бернштейн, О. Дем'яненко, О. Негневицька, О. Паскаль, Ю. Пассов, О. Трифонова, О. Хорошковська, Є. Шубін та ін.) [1, с. 57].

Основою започаткованого дослідження є навчально-мовленнєва пізнавальна діяльність, яка, безумовно, забезпечується рядом принципів, методів і прийомів.

Щодо навчання дітей рідної мови, то в цій галузі загальні методичні принципи виходять із закономірностей засвоєння рідної мови. Ці принципи такі: увага до матерії мови; розуміння мовних значень; оцінка виразності мовлення; розвиток чуття мови; Випереджуючий розвиток усного мовлення; поступове прискорення темпів збагачення мовлення.

До часткових методичних принципів навчання рідної мови належать: комунікативна спрямованість навчання; навчання мови як діяльності; забезпечення активної мовленнєвої практики; організація спостережень над мовленнєвим матеріалом; комплексний підхід до розвитку всіх сторін мови; збагачення мотивації мовленнєвої діяльності; забезпечення впливу художньої літератури на мовленнєвий розвиток дитини.

Під час навчання дітей фонетики рідної мови, як підкреслює А.М. Богуш, доцільно керуватися такими принципами: розвиток фонематичного слуху; врахування різниці між звуком і буквою; послідовність уведення фонетичного матеріалу на заняттях; оцінка виразності мовлення; заміна діалектної вимови літературною [2, с. 138].

До методичних принципів, які можуть бути використані під час навчання другої мови, більшість науковців відносять: усну основу навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, функціонально-ситуативний підхід, тривалість, свідомість, активність, наочність, системність, послідовність, доступність і посильність. До специфічних методичних принципів навчання другої мови належать принцип комунікативної спрямованості, принцип диференціації та інтеграції, принцип урахування рідної мови.

Особливе місце посідає дидактична гра та ігрові прийоми в навчальному процесі дітей старшого дошкільного віку, адже становлення і розвиток навчальної діяльності відбувається в період ще слабких довільних процесів уваги, сприймання, пам'яті. Дидактичні ігри поєднують елементи навчальної та ігрової діяльності. Основою дидактичної гри є пізнавальний зміст, тобто зміст тих знань, умінь і навичок, які застосовуються для розв'язання ігрового завдання, і у такий спосіб закріплюються в ній, як у практичній діяльності [4, с. 249].

Дидактичні ігри щодо розвитку звукової сторони мовлення мають бути різноманітними за своїм характером, а також в залежності від етапу навчання поєднуватися з іншими видами роботи. Фонетичні ігри спрямовані на відпрацювання артикуляції певного звука, диференціацію та закріплення його у складі, слові, фразі, дискурсі. Як правило, фонетичні ігри охоплюють ряд компонентів, а саме: ігрове джерело звука; стимули для вимовляння дитиною звукосполучень; мотивація вимовляння звука; форма організації .

Під системою фонетичних ігор, за К.Л. Крутій, ми маємо на увазі таку їх сукупність, яка об'єднана спільною дидактичною метою щодо формування фонематичного слуху, правильної звуковимови тощо; побудована з урахуванням вікових особливостей розвитку дітей і в цілому зорієнтована на зону їхнього найближчого мовленнєвого розвитку [5, с. 37].

Найчастіше пропонуються такі основні прийоми роботи над вимовою: пояснення артикуляції звука; посилення на аналогічний звук рідної мови; зіставлення складів із виучуваним звуком зі складами, що містять звуки, якими замінюється виучуваний звук; демонстрування зразка правильної вимови; хоріві та індивідуальні повторення; тренувальні вправи у вимові і написанні слів із виучуваним звуком, а також речень з цими словами.

Отже, комплекс питань із формування слухово-вимовних навичок є досить актуальним у методиці навчання мови. Науковці пропонують чимало методів і підходів до навчання вимови, а також систем вправ, спрямованих на формування слухово-вимовних навичок.

Об'єктивним показником сформованості слухово-вимовних навичок (або критерієм їх відпрацьованості) можуть бути такі зовнішні критерії: правильність та якісність навичок звукового оформлення висловлювання (відсутність або мінімалізм помилок, безпомилковість дій); швидкість виконання окремих операцій або їх послідовності. У діагностиці прояву цих критеріїв і вбачаємо перспективи подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / Алла Михайлівна Богуш. – Х. : Вид-во «Ранок», 2011. – 176 с. – (Дошкільна освіта).
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] / За ред. А. М. Богуш. . – К. : Вища школа, 2007. – 542 с.
3. Богуш А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. [Підручник] / Алла Богуш.. – К. : Видавничий дім «Слово», 2011. – 440 с.
4. Казанцева Л. І. Теоретичні і методичні засади навчання дітей старшого дошкільного віку української мови в полікультурному просторі : [монографія] / Лариса Іванівна Казанцева. – Донецьк : ЛАНДОН – XXI, 2014. – 449 с.
5. Крутій К. Технологія діяльнісного підходу до навчання мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку / Катерина Крутій // Дошкільна освіта. – 2005. – № 4 (10). – С. 35–47.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.Б. Полєвікова

УДК [378.147:373.3]:004

Проценко З. С.

ПРОБЛЕМА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕЛЕКТ-КАРТИ

У статті висвітлюється питання професійної підготовки майбутніх учителів до навчання української мови у початковій школі. Акцентовується увага на науковому контексті проблеми застосування інноваційного навчання, зокрема технології створення інтелект-карт.

Ключові слова: мовна компетентність, методична підготовка майбутніх учителів початкових класів, інтелект-карти.

The question of the professional training of future teachers for the learning of the Ukrainian language in elementary school is analyzed in this article. It is devoted to scientific context of using innovative studying, among others mind maps creating technologies.

Key words: linguistic competence, methodical preparation of future teachers of elementary school, mind maps .

Сучасний стан розвитку цивілізації характеризується прискореним прогресом технологій та докорінними змінами у структурі ринку праці. Відповідно до означеного констатуємо посилення професійних вимог до майбутніх учителів початкових класів.

Окремої уваги заслуговує процес фахової підготовки студентів – майбутніх учителів початкової школи до роботи в Новій українській школі (НУШ)

За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, існувати в багатокультурному середовищі та матимуть високий рівень мовної компетентності.

З огляду на означене, необхідно вміти спілкуватися та гідно представляти своє суспільство, державу.

Мовна компетентність майбутніх учителів початкових класів (за І. Нагрибельною) – «це знання норм і правил української мови, у тому числі й опанованих самостійно, достатньо для сприймання, майстерного їх використання у процесі мовлення; здатність особистості здійснювати самостійний моніторинг динаміки мовних норм, аналізувати тенденції в мовному дискурсі, адекватно вербально відтворювати явища об'єктивної дійсності» [4, с. 69].

І. Нагрибельна характеризує методичну підготовку майбутніх учителів початкових класів до навчання української мови як: а) процес засвоєння теоретичних знань з методики навчання української мови в 1-4 класах і формування спеціальних умінь, необхідних для викладання цього предмета; б) результат зазначеного процесу, що характеризується певним рівнем розвитку особистості, сформованості методичних знань, умінь і навичок; в) педагогічну систему, що має певний зміст і структуру; г) пізнавальну діяльність, пов'язану із засвоєнням методичних знань і активним уключенням у практичну методичну діяльність [3, с. 88].

Серед способів забезпечення ефективності та постійного удосконалення кожного із зазначених пунктів, безумовно, чинне місце займають інноваційні технології. Надзвичайно продуктивною новітньою інноваційною технологією сьогодні є створення інтелект-карт (карти розуму, карти пам'яті, ментальні карти). Ця технологія – спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем.

Методикою застосування інтелект-карт займаються вчені: Б. Б'юзен, Т. Б'юзен, В. Копил, Х. Мюллер, О. Аксьонова, Н. Терещенко та ін.

Автором цього методу є професор Вестмінстерського університету Лондона Тоні Б'юзен. Інтелект-карти (Mind-Map) розроблені ним в кінці 60-х років ХХ ст. В основу концепції покладено уявлення про принципи роботи людського мозку: асоціативне мислення, візуалізація уявних образів, цілісне сприйняття [5, с. 141].

Карта представлена у вигляді діаграми, на якій зображені ідеї, завдання або поняття, зв'язані векторами, що відходять від центральної ідеї. В основі такої техніки лежить принцип «радіального мислення» [1].

Використовувати технологію доцільно на будь-якому етапі заняття з методики викладання української мови під час розгляду лінгводидактичної теми. Вдалим та результативним є структурування лекційного матеріалу за допомогою створення ментальних карт, адже вони дозволяють коротко описати, виділити найголовніші аспекти і запам'ятати їх. Іntenсивне набуття практичних навичок (розробка лекційних та семінарських занять, кураторської години та ін.) також здійснюється за допомогою створення інтелект-карт.

Достатньо високу ефективність показує робота над лінгводидактичними поняттями на основі застосування ментальних карт.

Розглянемо алгоритм створення інтелект-карти з методики навчання української мови:

Крок 1. Увага на ключове поняття!

Оберіть лінгводидактичне поняття. Сформулюйте його максимально коротко – одним словом чи словосполученням.

Крок 2. Починайте роботу з центру.

Напишіть лінгводидактичне поняття – назву об'єкта чи явища (про які створюватиметься карта) посередині аркуша.

Крок 3. Пишіть ключові слова за годинниковою стрілкою.

Заповнюйте карту ключовими словами, які передають зміст інформації та ідей за годинниковою стрілкою, починаючи з правого кута.

Крок 4. Зв'яжіть думки!

Використання сполучних гілок допомагає мозку з максимальною швидкістю структурувати інформацію і створювати цілісний образ.

Крок 5. Допишіть нові ідеї.

Нові асоціації можна зазначати в подальших гілках карти або в коментарях навколо об'єктів карти. Наведемо приклад розробленої інтелект-карти з методики навчання української мови (Див. рис. 1. Інтелект-карта «Методика роботи над словом»).

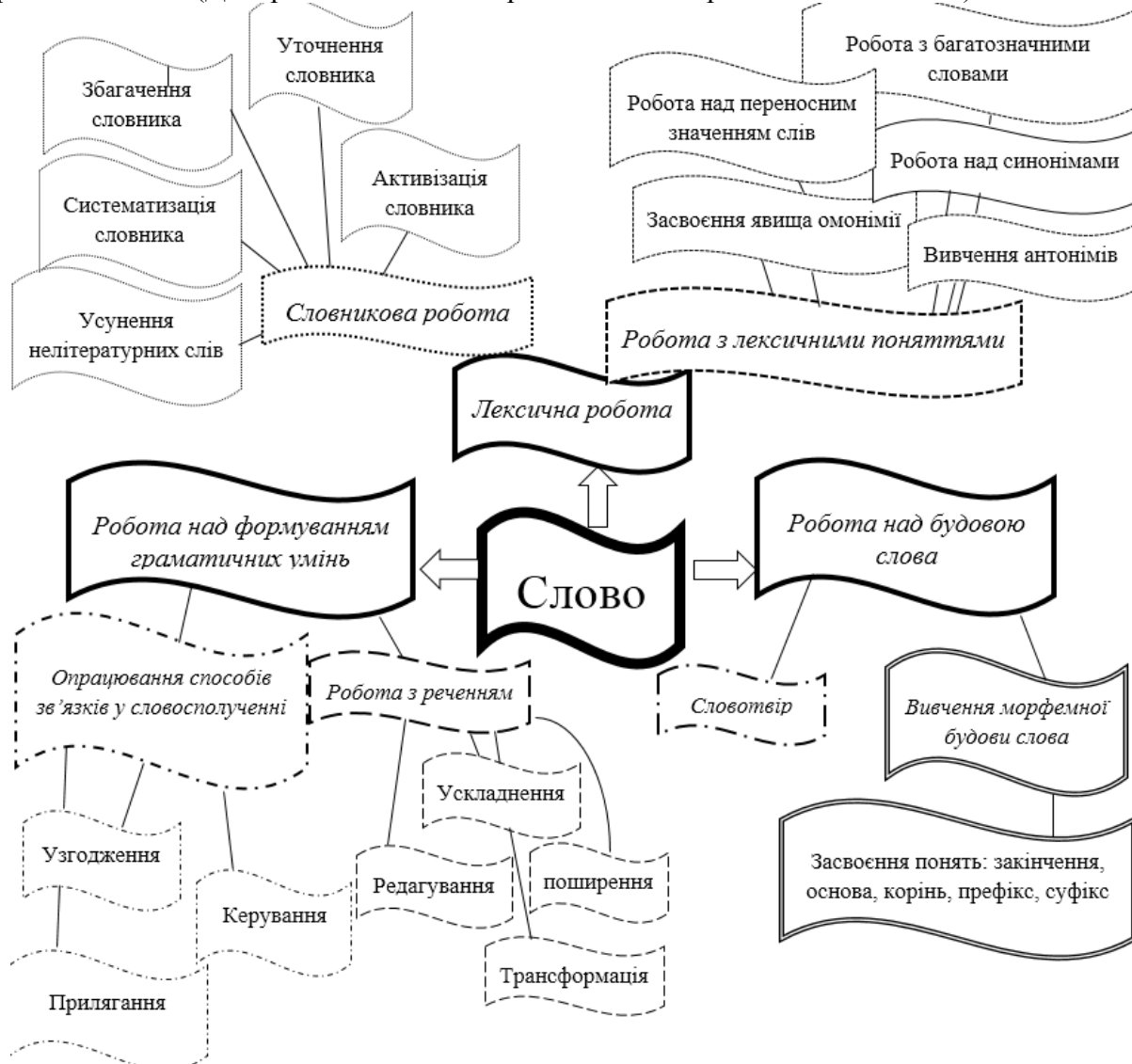


Рис. 1. Інтелект-карта «Методика роботи над словом».

У результаті аналізу порушеної проблеми можемо зробити такі висновки: застосування технології створення інтелект-карт на заняттях з методики навчання української мови створює умови для значно кращого, швидшого засвоєння лінгводидактичних понять, активізує творче мислення студентів, вчить лаконічності, чіткості, настановує на генерування нових ідей, підвищує ефективність навчального процесу та рівень знань майбутніх учителів початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ефендієва С.М. Інтелект-карти як інструмент вдосконалення якості управління навчальним процесом у ВНЗ / С.М. Ефендієва, І.В. Роженько / ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія». – [Електронний ресурс].–Режим доступу: http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/1252/1/Intelekt-karty_yak_instrument.pdf
2. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі: навчальний посібник / Л. І.Мацько. – К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
3. Нагрибельна І. А. Професійно-методична підготовка майбутнього вчителя початкової школи до викладання рідної мови (в контексті Болонського процесу) / І.А. Нагрибельна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2011. – Вип. 20. – С. 88 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Пользователь/Downloads/Nvuuped_2011_20_35.pdf
4. Нагрибельна І. А. Самостійна робота в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчання української мови: [монографія] / І. А. Нагрибельна. – Херсон, 2016. – 348 с.
5. Терещенко Н. В. Інтелект-карти – сучасні інноваційні соціальні технології навчання в системі освіти / Н. В. Терещенко // Вчені записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана"; відп. ред. А. Ф. Павленко. – Київ : КНЕУ, 2012. – Вип. 14, ч. 1. – С. 139-145.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.А. Нагрибельна

УДК 373.3

Ребець В.Р.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

У статті розглядаються питання підготовки дитини до систематичного навчання в школі, обґрунтовуються педагогічні умови підготовки дитини до школи.

Ключові слова: готовність до навчання в школі, шкільна зрілість, навчальна діяльність, підготовка до навчання.

The article deals with the issues of the child's preparation for systematic schooling, the pedagogical conditions of the child's preparation to the school are grounded.

Key words: readiness for schooling, school maturity, educational activity, preparation for study.

Перехід від дошкільного до молодшого шкільного дитинства є особливо значущим і відповідальним етапом у життєвому циклі людини. Це – період оцінки суспільством виховної ролі сім'ї, зміни провідного виду діяльності дитини, що зумовлює появу нової соціальної ролі учня. У цей час відбувається розширення сфери потреб і мотивацій, з'являються якісні перетворення психічного розвитку дитини, що в свою чергу призводить до новоутворень в інтелектуальній, емоційній, вольовій та особистісній сферах, у ставленні

до самого себе, до узагальнень у системах «дорослий – дитина» і «дитина – дитина». Це характеризує готовність до систематичного навчання та становить основу розвитку, від якої залежить успішне навчання дитини в школі, її здатність до довільної діяльності, а відтак і самопочуття, що значною мірою визначає психічне і соматичне здоров'я учня. У зв'язку з цим виникає необхідність створення й обґрунтування відповідних механізмів підготовки дітей до шкільного навчання, котрі було б спрямовано не тільки на засвоєння необхідних знань, формування умінь та навичок у дитини, але й на розвиток особистісних новоутворень і певних функцій, потрібних для успішного навчання в школі.

Успішний розвиток особистості, ефективність навчання багато в чому залежать від того, наскільки правильно враховано рівень підготовки її до школи. Шкільну зрілість визначають як той рівень морфологічного, функціонального та психічного розвитку, при якому вимоги систематичного навчання в школі не будуть надмірними і не приведуть до порушень здоров'я дитини. Готовність дитини до навчання в школі включає фізичну готовність, психологічну готовність, яка, включає, інтелектуальну, особистісну, соціально-психологічну та вольову складові та педагогічну готовність, яка містить досвід (знання, уміння й навички, набуті у спілкуванні і діяльності), наявний у дитини на момент вступу до школи. Готовність дитини до навчання в школі є центральним новоутворенням дошкільного віку і є комплексною характеристикою дитини, у якій відображені фізичний розвиток, стан здоров'я дитини, її досвід і розвиток психічних якостей, що найбільш сприяють нормальному входженню у шкільне життя і формуванню навчальної діяльності [3, с. 162-164].

Під підготовкою до школи розуміють комплекс психолого-педагогічних заходів, спрямованих на загальний розвиток дитини, створення передумов для формування основи навчальних умінь та навичок, які забезпечили б її успішну навчальну діяльність не тільки в першому класі, а й на наступних життєвих етапах

У зв'язку з цим виникає необхідність створення й обґрунтування відповідних механізмів підготовки дітей до шкільного навчання. Маючи на меті підготовку дітей до школи, необхідно працювати з ними на основі максимального врахування особливостей їхнього віку, використовуючи можливості дошкільної педагогіки. Особливо важлива роль у формуванні новоутворень, психічних процесів і властивостей особистості, що готують перехід дитини до молодшого шкільного етапу, належить ігровій діяльності, яка не лише розвиває їх мислення, сприймання рухи, а й формує мотиваційну готовність дитини до школи [2, с. 420].

Важливе значення при цьому має навчальна діяльність (особливо оволодіння грамотою і математичними знаннями). Однак для забезпечення ефективного навчання майбутніх школярів, необхідно, щоб заняття не уподібнювались до уроків шкільного типу, а вибудовувались з урахуванням природи дитини, специфіки мети і методів дошкільного виховання. Позитивних результатів досягають шляхом використання у навчанні дошкільників методу поетапного формування розумових дій, що забезпечує формування спеціальних умінь, підвищує загальний інтелектуальний рівень старшого дошкільника. Навчальна діяльність сприяє формуванню знань про предмети і явища природи, суспільного життя у розвитку мовлення дитини, започаткуванні спеціальних навчальних навичок. До кінця дошкільного віку у дитини формується відносно стійка допитливість, особлива чутливість до оцінки результатів, прагнення до визнання досягнень, з'являється інтерес до важких навчальних завдань. Дитина стає вимогливішою до себе, намагається більш самостійно, усвідомлено регулювати свою поведінку.

Продуктивні види діяльності (малювання, конструювання, ліплення та ін.) активно сприяють естетичному, моральному розвитку майбутнього школяра, збуджують його увагу, думку. У процесі зображувальної діяльності розвиваються вмільсть рук, зорова-рухова координація, необхідні для оволодіння письмом. Найбільше цьому сприяє створення дітьми зображень не частинами, а з цілого шматка, однієї лінії контуру. Дитина успішно оволодіває письмом, якщо вміє робити рукою ритмічні, рівномірні, плавні рухи. Формуванню таких

рухів сприяють, наприклад, малювання рослин, декоративне малювання за народними мотивами.

Щоб правильно виконувати навчальне завдання, дитина повинна бути працюютою. Активне залучення до посильної побутової праці, чергування, самообслуговування, діяльності на природі формує працелюбність, відповідальність, самостійність, допитливість, що допоможе дітям адаптуватися до ролі школяра.

Спілкування з дорослими сприятиме старшому дошкільнику у підготовці до статусних змін, нових провідних видів діяльності, головне – заміні гри та навчання [2, с. 420-423].

Підготовка до школи як цілеспрямований процес здійснюється в дошкільних установах відповідно з їхньою програмою, а також у родині, де вона реалізується по-різному. Тому підготовка до школи забезпечується спільними зусиллями педагогів дошкільної установи і батьків. Важливим є роз'яснення батькам тих завдань, що висуває реформа школи до всебічного розвитку дітей. Від того, як дошкільний навальний заклад і родина спільними зусиллями будуть зміцнювати здоров'я дитини, формувати в неї пізнавальні інтереси, розвивати морально й естетично, залежить успішне навчання в школі [4, с. 69].

Отже, готовність дитини до школи є оптимальним поєднанням впливу комплексу компонентів, який охоплює всі основні сфери розвитку дитини. Їх сукупність являє собою єдину цілісну систему шкільної зрілості, сторони, якої взаємопов'язані і взаємозумовлені. Підготовка дітей до школи повинна бути всебічною, забезпечити формування системи якостей, які засвідчать їх готовність до життя і діяльності у шкільних умовах. Вироблення таких якостей – одне з найважливіших завдань підготовки дитини до школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кочерга О.В. Психофізіологія шестирічних першокласників і адаптація до школи / О.В. Кочерга. – К.: Шкільний світ, 2010. – 128 с.
2. Павелків Р.В. Дитяча психологія: Навч. посібник / Р.В. Павелків, О.П. Цигипало. – К.: Академвидав, 2008. – 432 с.
3. Савчин М.В. Вікова психологія: Навчальний посібник / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Академвидав, 2005. – 360 с.
4. Черепаня Н.І. Підготовка дітей до школи. Монографія / Н.І. Черепаня. – Херсон: Айлант, 2007. – 168 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Б.М. Андрієвський

УДК 373.313.2:372.874:004

Слободянюк В. В.

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано значення інформаційно-комунікаційних технологій в роботі з молодшими школярами, розкривається можливість використання прикладне програмне забезпечення та їх зосередження на уроках мистецтва в початковій школі.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, мультимедіа, графічний редактор Paint, графічний редактор TuxPaint, програма MovieMaker, програма PowerPoint.

The article analyzes the importance of information and communication technologies in working with younger students the possibilities of using software applications and their benefits at finearts lessons in primary school have been revealed.

Key words: information and communication technologies, multimedia, editing the Paint, editing TuxRaint, MovieMaker software, PowerPoint program.

Інформатизація освіти – один з основних напрямів процесу інформатизації, продиктований потребами сучасного суспільства, у якому головним рушієм прогресу є індивідуальний розвиток особистості. Вона має забезпечити впровадження в практику програмно-педагогічних розробок, спрямованих на інтенсифікацію навчального процесу, вдосконалення форм і методів організації навчання.

Стрімкий розвиток засобів комп'ютерної техніки у світі обумовлює відповідні зміни освітньої системи, модернізації основних підходів до впровадження інформаційних та мультимедійних технологій у практику діяльності сучасного вчителя. Сьогодні важливу значущість набуває впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес початкової ланки середньої освіти. Важливим складником формування ключових та предметних компетентностей учнів молодшого шкільного віку, їх повноцінної самореалізації, активності, розвитку творчих здібностей є використання сучасних інформаційних технологій, що створюють умови для максимального розкриття зміст навчальних занять.

Дослідження вчених і педагогів-практиків (І. Гудчина, В. Едігей, В. Коткова, І. Красильникова, Л. Масол, Р. Петеліна, Л. Петухова, С. Полозова, В. Скворцова, О. Співаковський) свідчать про те, що використання ІКТ під час навчально-виховного процесу створюються умови для підвищення рівня зацікавленості учнів у навчальній діяльності, завдяки внесенню елементів новизни.

Застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі розглядали В. Гузєєв, П. Гороль, Р. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Жук, В. Євдокімов, І. Коровець, Ю. Машбиць, О. Молянінова, О. Пінчук, Т. Піскунова, Є. Полат, С. Сисоєва, В. Сумська та ін.

Різні аспекти впровадження інформаційних комп'ютерних технологій у навчальний процес досліджувалися у наукових доробках багатьох вітчизняних та закордонних авторів (А. Анісімова, М. Жалдака, С. Семерікова та ін.).

Метою дослідження є розкриття значущості інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності з учнями молодших класів, зокрема, використання прикладного програмного забезпечення на заняттях з образотворчого мистецтва в початковій школі. Упровадження сучасних педагогічних технологій суттєво змінило навчально-виховний процес, що дозволяє розв'язувати багато проблем розвивального, особистісно орієнтованого навчання, диференціації, гуманізації, формування індивідуальної освітньої перспективи учнів.

У системі середньої освіти комп'ютерні технології допомагають організувати навчально-виховний процес з використанням ігрових методів, а також забезпечують зворотній зв'язок. Необхідно зазначити, що використання ІКТ на заняттях потребує відповідної підготовки. Вчитель ретельно продумує і складає план проведення навчального заняття у відповідності до його мети. При виборі навчального матеріалу він повинен дотримуватися основних дидактичних принципів (систематичності та послідовності, доступності, диференційованого підходу, науковості тощо) та зважити на те, що комп'ютер не замінює вчителя, а тільки доповнює його.

Інформаційні технології можуть використовуватися на всіх етапах як при підготовці, так і у процесі навчання при: поясненні (введення) нового матеріалу, закріпленні, повторенні, контролі. Основними перевагами щодо використання комп'ютера є раціональний поділ часу, можливість використання цікавих аудіо-, відео-, мультимедіа-матеріалів, підвищення мотивації навчання, реалізація інтеграційного підходу, можливість формування комунікативної компетенції учнів, тому що вони стають активними учасниками навчального процесу не тільки на етапі його проведення, а й при підготовці, формуванні його структури, використанні х видів діяльності, спрямованих на активізацію учнів, щоб

отримати достатній рівень знань з предмета, самостійно мислити, сперечатися, міркувати, навчитися вчитися, самостійно добувати необхідну інформацію.

При виборі програмного забезпечення для навчальної діяльності з учнями молодших класів необхідно враховувати відповідність віковим особливостям можливості та інтерфейс програмних засобів.

У навчальній програмі «Мистецтво» для учнів початкової освіти передбачено ознайомлення з простим графічним редактором Paint та програмами DrawCorel, Photoshop [3].

Однак, враховуючи те, що на навчальних заняттях інформатики учні молодших класів вчать працювати з растровим графічним редактором TuxPaint, що створено спеціально для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку і має можливості необхідні для використання на заняттях образотворчого мистецтва.

Графічний редактор TuxPaint доступний в опануванні на інтуїтивному рівні. Інструменти представлено у вигляді кнопок з малюнками, що є зрозумілими для дітей, які не вміють читати. Основні інструменти графічного редактора подано на панелі «Інструменти», розміщено в лівій частині вікна. Цей редактор окрім стандартних інструментів, що мають прості графічні редактори, такі, як «Ліній», «Пензлик», «Гумка» тощо, графічний редактор TuxPaint містить додатковий інструмент «Магія», при виборі якого праворуч на вікні з'являється відповідна панель з набором «магічних інструментів». За допомогою таких інструментів дитина може швидко і легко намалювати траву, квіти, відобразити веселку, дощ, а також додати різні ефекти до створених зображень.

При застосуванні графічних редакторів, на заняттях образотворчого мистецтва у початкових класах в учнів розвиваються вміння стилізувати зображення, типізувати побачене та виділяти першорядне, головне; стимулюється бажання працювати самостійно (індивідуально за комп'ютером); активізується увага, уява, фантазія, нестандартне, нешаблонне мислення; зростає інтерес до навчання; підвищується рівень засвоєння навчального матеріалу; вчать застосовувати отримані знання на практиці.

Використання комп'ютерної графіки на заняттях образотворчого мистецтва дає змогу учням ефективно та інтенсивно вчитися; пізнавати основи образотворчої грамоти за допомогою комп'ютера; оволодівати образно-пластичною мовою комп'ютерної графіки у відповідності до вікових можливостей; розвивати природні здібності, образне мислення; формувати інформаційну культуру; збагачувати власний досвід та отримувати від навчання задоволення.

Робота з комп'ютерними програм на заняттях образотворчого мистецтва у початковій освіті сприяє розвитку художньої творчості учнів, активізує їх роботу, спрямовує на оригінальне розв'язання поставлених завдань, створює можливості для самовираження. Так, при вивченні теми «Графіка», вчитель знайомить учнів з виразними засобами, такими як: лінія, крапка, штрих, використовуючи графічний редактор Paint, що створює можливість наочно передати простір за допомогою зазначених засобів. Можна запропонувати зобразити крапки на екрані монітора. Вибравши інструмент «Еліпс», малюємо два кола різного розміру, утримуючи клавішу Shift. Учні самостійно можуть зробити висновок: яка крапка ближче до них – такий підхід доречно використати. Наприклад, при зображенні композиції «Зоряне небо» малюємо кілька білих кругів різної величин, що символізують зорі і створюють відчуття простору неба.

Відповідно до чинної програми «Мистецтво. 1–4 класи» певні заняття необхідно проводити зі застосуванням комп'ютерної графіки. До них розроблено авторські презентації «Графіка, як вид образотворчого мистецтва» (2 клас), «Чарівна палітра» (2 клас), «Краса народних виробів» (2 клас), «Гармонія архітектурних форм» (3 клас), «Художник і театр» (3 клас), «У майстерні художника» (3 клас), «Українське народне вбрання» (4 клас), «Види образотворчого мистецтва» (4 клас), «Майстерня графіка» (4 клас) [3].

Специфіка образотворчого мистецтва визначає необхідність поєднувати репродуктивне навчання з творчою діяльністю. Сьогодні значна увага приділяється

інтерактивним методам навчання, що здійснюються зі застосуванням навчальних комп'ютерних програм, які реалізують діяльнісний підхід до навчання. Неможливо уявити реалізацію такого підходу без використання програмно-апаратних засобів, таких як: комп'ютер, планшет, ноутбук, мультимедійний проектор та сенсорна дошка, що забезпечують можливість ефективної організації навчально-пізнавальної діяльності шляхом інтерактивного навчання. Ці засоби можуть активно використовуватися на заняттях образотворчого мистецтва при вивченні тем «У майстернях графіка та живописця», «У майстернях скульптора, архітектора та народних майстрів» тощо.

Власний педагогічний досвід та аналіз досвіту вчителів дає підстави стверджувати, що використання ІКТ на заняттях образотворчого мистецтва сприяє всебічному та гармонійному розвитку особистості дитини, її творчих здібностей. На заняттях мистецтва гармонійно поєднуються знання комп'ютерної грамоти з образотворчим мистецтвом, музикою, літературою, і, як результат цього поєднання, створюються унікальні творчі спрямування (комп'ютерний живопис, малюнок, графіка) [1].

Активне використання ІКТ на заняттях мистецтва у початковій освіті сприяє розв'язанню завдань, спрямованих на розвиток творчих здібностей учнів, а саме: фантазії, художньої уяви, асоціативного сприйняття і мислення на основі споглядання творів мистецтва, відчуття простору, форми, контрасту, динаміки, кольорової палітри.

На сучасному етапі розвитку освіти мультимедіа дозволяє об'єднувати в одній комп'ютерній програмно-технічній системі текст, звук, відеозображення, графічне зображення та анімацію. Кожен із застосованих інформаційних компонентів має виражальні засоби та дидактичні можливості, спрямовані на забезпечення оптимізації процесу навчання на заняттях образотворчого мистецтва та художньої культури. Тому мультимедійні програми, як своєрідний засіб навчання, можуть забезпечити нову якість: обмін інформацією між учнем і технічною системою, де відбувається діалогова форма, а сама комп'ютерна технологія навчання органічно вписується у класичну систему, розвиває та раціоналізує її, забезпечуючи нові можливості щодо організації паралельного навчання і контролю знань, надає реальну можливість практичного впровадження індивідуалізованого навчання.

Робота з мультимедійними посібниками дає можливість урізноманітнити форми діяльності на занятті за рахунок одночасного використання ілюстративного, статистичного, методичного, а також аудіо- та відеоматеріалу. На заняттях образотворчого мистецтва можливо використовувати мультимедійні презентації (програма PowerPoint), графічний редактор (Paint), відеоролики (програма MovieMaker), навчально-ігрові програми («Сходинки до інформатики»), електронний конструктор (ЕЛКОН) – курс «Конструювання на комп'ютері» для учнів 1–4 класів, інтегрованим на рівні змісту навчання і має на меті – формування в учнів молодших класів інтерес до навчання. З образотворчого мистецтва він містить такі модулі, як: тематичне малювання, геометричні орнаменти.

Значні можливості для роботи на заняттях образотворчого мистецтва дає програма Windows MovieMaker, яку використовують для розробки відеоролики.

Windows MovieMaker – це програмне забезпечення, за допомогою якого можна створювати відеомонтаж. Ця програма має додаткові можливості, а саме: створення слайд-шоу зі зображень, додавання заголовків та титрів, накладання звукової доріжки, обрізання або склеювання відео, додавання свого голосу у відео). Комп'ютер є універсальним пристроєм для створення творчої атмосфери шляхом використання музичного супроводу. Доступний інтерфейс та зручне керування дає можливість використовувати інформацію в будь якій формі представлення (звук, зображення, відео, анімація), змінювати та доповнювати інформацію на слайдах, естетично її оформляти, творити за законами краси. Також, можливе використання графічного редактору Microsoft Paint, що дозволяє просто та швидко створювати, редагувати, комбінувати малюнки, використовуючи базові набори інструментів та графічних примітивів (геометричні фігури, які є елементом графічного зображення, створювані за допомогою графічного редактора). Цікавими за формою і методом для використання на заняттях є комп'ютерні програми, що дозволяють створити

пензлем (мишкою) малюнки. За власним вибором дитина малює на білому чи кольоровому папері, на тканині, олівцями, фломастерами, пензлями, кольоровою крейдою. В її розпорядженні меню кольорів, з яких можна утворити безліч кольорів та відтінків. Маленький художник може зробити аплікацію, витинанку набагато швидше, акуратніше і з меншою затратою сил. Можливості, що надає комп'ютер, сприяють збагаченню задумів, сюжетів, допомагають дітям порівняти різні прийоми та матеріали, свідомо обрати один з них. Наприклад, під час вивчення теми «Вірні друзі людини» можна забезпечити малювання улюбленої тварини, рослини у програмі Paint [2].

На думку О. Співаковського, Л. Петухової, В. Коткової за допомогою комп'ютерних програм творчий учитель має можливість самостійно створювати необхідний мультимедійний супровід до занять, виходячи з власного бачення теми та, враховуючи особливості класу, навчального закладу; змінювати та доповнювати навчальний матеріал на слайдах. Актуальною залишається проблема ознайомлення вчителів із сучасним програмним забезпеченням, оволодіння практичними навичками роботи з презентаційними технологіями, а також розробка методики використання учнями мультимедійних презентацій з метою представлення власних дослідницьких проектів мистецького спрямування [4].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі сприяє підвищенню його ефективності, всебічному та гармонійному розвитку особистості учнів, розкриттю їх талантів, суттєво впливає на зміст, форми, методи і засоби навчання. Вдало підібрані комп'ютерні програми забезпечують розвиток творчих здібностей, стимулюють пізнавальну активність, емоційну сферу та інтелектуальні почуття учнів молодших класів. При цьому підвищується їхня працездатність, зацікавленість видами діяльності, покращується просторова уява, пам'ять, логічне мислення, розширюється світогляд. Тому комп'ютер має значні можливості вдосконалення навчально-виховного процесу.

Отже, як показує практика, без інформаційно-комунікаційних технологій неможливо уявити сучасний навчальний заклад. Заняття з використанням ІКТ стають звичними для учнів початкової освіти, а для вчителів стає нормою професійна діяльність – одним із важливих результатів інноваційності у практиці сучасного вчителя початкової ланки середньої освіти.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку освіти в цілому, актуальним залишається подальший пошук ефективних засобів впливу на розвиток художньо-творчої активності учнів молодших класів на заняттях мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ІКТ на уроках образотворчого мистецтва. [Електронний ресурс] [текст]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/alyonka24112/iframe-height400-srcwwwslidesharenet/harenetslideshowembedcode45862110-width476-margin>
2. Використання інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі на уроках образотворчого мистецтва. [Електронний ресурс] [текст]. – Режим доступу: <http://konferenzia.ukrainianforum.net/t54-topic>
3. Образотворче мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи. [Електронний ресурс] [текст]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/pochatkova-shkola.html>
4. Співаковський О. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі: навч. метод. посібн. [для студентів напряму підготовки «Початкова освіта»] [текст] / О. В. Співаковський, Л. Є. Петухова, В. В. Коткова. Херсон, 2011. – 267 с.
5. Стеценко І. Інформатика – місток між предметами/ Ірина Стеценко [текст] // Учитель початкової школи, 2014. – № 9 (вкладка). – С. 1–8.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т.М. Голінська

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ-ВИХОВАТЕЛЕЙ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті представлений аналіз низки праць вітчизняних науковців, що присвячені дослідженням готовності до управлінської діяльності. Обґрунтовуються вимоги до фахівців, що включають здатність до самостійної та творчої роботи, генерування нововведень, свіжих ідей та пропозицій.

Ключові слова: готовність, професійна готовність, психолого-педагогічна проблема, професійна діяльність, модель, компоненти.

The article presents an analysis of a number of works of domestic scientists devoted to the study of readiness for management activities. It substantiates the requirements for specialists to work independently and creatively, generate innovations, fresh ideas and proposals.

Key words: readiness, professional readiness, psychological and educational problem, professional activity, model, components.

Суспільству, як світовому, так і українському, потрібні висококваліфіковані, конкурентоспроможні фахівці, яким притаманна компетентність, ділова завзятість, здатність до ризику та прийняття самостійних управлінських рішень, тобто особи, підготовлені до роботи як професійно, так і індивідуально-особистісно. Для успішної діяльності педагогів-вихователів цінуються такі якості, як: пошукова активність, соціальна відповідальність, організованість, практична спрямованість, вольова наполегливість. Питання психологічної готовності педагогів-вихователів до управлінської діяльності є важливою психолого-педагогічною проблемою, що потребує детального теоретичного аналізу та практичного дослідження.

У вивченні проблеми управлінської діяльності в галузі дошкільної освіти приділено увагу окремим її аспектам, зокрема формуванню соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі дошкільного навчального закладу (М. Молочко); управлінню його інноваційним розвитком (С. Пехарева); соціально-педагогічним умовам управління розвитком дошкільної освіти в регіоні (Л. Пісоцька); організаційно-педагогічним умовам функціонування сучасних дошкільних навчальних закладів (Л. Покроева); визначенню педагогічних засад управління розвитком ДНЗ (Т. Морозова, О. Янко); розробленню дослідницького підходу в управлінській діяльності керівника дошкільного навчального закладу (О. Давиткіна); оцінюванню управлінської діяльності керівника дитячого садка (І. Тимофєєва); удосконаленню системи інформаційного забезпечення управління дошкільною освітою на муніципальному рівні (О. Комарова, С. Савінова);

Низка досліджень присвячено вивченню різних аспектів підготовки кадрів на етапі післядипломної педагогічної освіти (В. Арешонков, А. Зубко, В. Коваленко, А. Кузьмінський, О. Мудра, В. Руссол, Т. Сорочан та ін.).

Загальнотеоретичні аспекти формування управлінської культури фахівців представлено в працях таких науковців, як (В. Алфімов, Л. Карамушка, О. Мармаза, В. Семиченко, Є. Хриков та ін.).

Майбутніх педагогів дошкільної освіти (Т. Горюнова) [2]; учителів як майбутніх менеджерів освіти (А. Губа); керівників загальноосвітнього навчального закладу (С. Королюк [5], В. Медведь); керівників дошкільної освіти (Т. Пономаренко) [10]; майбутніх учителів початкових класів (О. Хмизова) тощо.

Отже, результати аналізу теорії й практики означеної нами проблеми дають змогу констатувати незважаючи на різні підходи в дослідженні проблеми готовності, вчені єдині в переконанні, що готовність як феномен – це складне цілісне утворення психіки людини. Інтегруючи в собі низку психологічних феноменів, які знаходяться в тісному взаємозв'язку,

вона має складну динамічну структуру, між компонентами якої існують функціональні зв'язки. Залежно від того, яке функціональне навантаження виконують змістові характеристики даного феномена в процесі професійної діяльності, їх можна співвіднести до певних системних блоків особистісних якостей спеціаліста (компонентів готовності).

Спираючись на вищезначене, метою статті визначено дослідження особливостей психологічної готовності педагогів-вихователів до управлінської діяльності.

Аналіз теоретичних засад проблеми дослідження (Л. Васильченко [1], Т. Горюнова [2], С. Королюк [5], Т. Пономаренко [10] та ін.) дає змогу визначити сутність управлінської діяльності фахівців дошкільної освіти, яка є цілісною, інтегративною, складною за змістом якістю особистості, що розглядається як сукупність компонентів: ціннісно-мотиваційного (ціннісні орієнтації та мотиви управлінської діяльності); когнітивно-діяльнісного (управлінські знання, уміння, навички) та особистісного (особистісно-професійні якості фахівця, що зумовлюють характер його стосунків з членами колективу ДНЗ, особливості стилю управлінської діяльності, управлінську креативність).

Вчені по-різному підходять до визначення структурних компонентів готовності до управлінської діяльності. Вивчаючи структурні компоненти готовності до управлінської діяльності, виділяють наступні компоненти: мотиваційний (усвідомлення своїх потреб, інтересів, вимог суспільства, колективу); орієнтаційний (усвідомлення цілей, реалізація яких забезпечить розв'язання певного завдання, осмислення і оцінка умов, за яких відбуватимуться майбутні дії, актуалізація досвіду, пов'язаного в минулому з виконанням завдань і вимог подібного характеру); вольовий (мобілізація сил у відповідності з умовами праці та завданням. Самоконтроль, самонавіювання в процесі досягнення цілей); оцінний (оцінка співвідношення власних можливостей, рівня домагань та ступеня досягнення певного результату).

Низка науковців, які розглядають готовності до управлінської діяльності одночасно і як психологічний стан, і як підготовленість, виокремлюють психологічну готовність як окрему підструктуру професійної готовності спеціаліста, що характеризує психологічні стани людини.

Так О. Мороз характеризує психологічну готовність як компонент професійної готовності педагога, включає в неї потребу в педагогічній діяльності, у спеціальних знаннях, внутрішнє сприйняття вимог цієї діяльності, тощо [2, с. 17].

Виділяючи психологічну готовність як окремих компонент готовності до педагогічної діяльності, В. Сластьонін вважає, що вона передбачає сформовану, яскраво виражену спрямованість на вчительську діяльність, наявність інтересу до дитини і до предмету, який викладає, потребу у самоосвіті у цій сфері професійних знань [1, с. 25].

Є. Фарапонова розглядає готовність до праці як складне багаторівневе утворення, яке включає особистісні та операційні компоненти. Особистісним відповідає система відношень, інтересів, мотивів, звичка і установка на працю (і як результат – потреба в праці, що реалізується в професійному самовизначенні), професійно важливі якості особистості, особливо якості емоційно-вольової сфери. Операційним відповідає система знань, загальношкільні та професійні (спеціальні уміння, особливості інтелектуальної діяльності) [4, с. 262].

М. Кодрашова аналізуючи структуру готовності, описану М. Дьяченко, Л. Кандибович, вважає, що така структура готовності не розкриває всіх змістовних сторін цього феномена, оскільки здатність людини до професійно-педагогічних суджень не може розглядатися ізольовано від діяльного ставлення особистості до обраної професії. Вона доповнює вищенаведений перелік компонентів емоційним, що характеризується як вплив емоцій та почуттів на забезпечення успішного перебігу і результативності діяльності педагога, і психофізіологічними компонентами [10, с. 321-322].

А. Деркач, Л. Орбан виокремлюють наступні структурні компоненти: мотиваційний (позитивне ставлення до певного виду діяльності, бажання ним займатися); когнітивний (наявність необхідних знань, уявлень); гностичний (володіння способами та прийомами, що

необхідні в даному виді діяльності); емоційно-вольовий (здатність відчувати задоволення від роботи, самоконтроль та ін.); оцінний (самооцінка своєї професійної підготовки) [11, с. 88]

При цьому високий рівень готовності педагога-вихователя передбачає: теоретико-методологічну і організаційно-практичну підготовку (оволодіння загальнотеоретичними знаннями, аналіз та оцінка діяльності вихованців та своєї власної, вміння поставити себе на місце учасника взаємодії, розвиток високого ступеня регуляції і саморегуляції поведінки, розвиток чуттєво-емоційної сфери тощо) [10, с. 388].

Так О. Хрущ-Ріпінська характеризує готовність як взаємопов'язану єдність таких складових, як цільова орієнтація (ставлення до професії), засоби (операційно-виконавча, процесуальна ланка) і оцінка (результативна ланка) цілі [7, с. 47].

Отже у науковій літературі готовність розглядається як цілісний прояв особистості, що поєднує у собі психічні (функціональні) стани – тимчасова (ситуативна) готовність, та підготовленість (особистісні характеристики) – довготривала (загальна), які перебувають в єдності та взаємозалежності. Феномен психологічної готовності, функціонуючи у руслі окремого аспекту управлінсько педагогічної діяльності, і будучи обумовленим диференціацією завдань у рамках цього аспекту, має у кожному випадку конкретний специфічний прояв та структуру.

Таким чином, психологічної готовності педагогів-вихователів до управлінської діяльності становить комплекс психологічних характеристик, які необхідні керівникам для успішного здійснення процесу управління загалом. Водночас спеціальну психологічну готовність до управління складають психологічні характеристики, що забезпечують успішність реалізації керівником окремих складових управління (уможливлення гуманізації управління, здійснення управлінського спілкування, запобігання й розв'язання конфліктів, забезпечення психічного здоров'я особистості тощо). А психологічна готовність до управлінської діяльності становить довготривалу готовність, яка включає в себе комплекс мотивів, знань, умінь і навичок, особистісних якостей, що забезпечують успішну взаємодію керівників з учасниками управлінського процесу та ефективність управління загалом.

Визначення сутності та структури готовності як складного соціально-психологічного феномена, виявлення педагогічних умов, що забезпечували б ефективність процесу її формування в майбутніх фахівців у процесі фахової підготовки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильченко Л. В. Формування управлінської культури керівника школи в системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Лілія Володимирівна Васильченко. – Запоріжжя, 2006. – 278 с.
2. Горюнова Т. М. Развитие управленческой культуры будущего педагога дошкольного образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Татьяна Максимовна Горюнова. – Н. Новгород, 2012. – 218 с.
3. Денисенко Н. Ф. Управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах : монографія / Н. Ф. Денисенко. – Запоріжжя : ЛПС. ЛТД., 2001. – 308 с.
4. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект) : монографія / Н. Л. Коломінський. – К. : МАУП, 2000. – 286 с. – Бібліогр. : С. 260–283.
5. Королюк С. В. Розвиток управлінської культури керівників загальноосвітнього навчального закладу в процесі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Світлана Василівна Королюк. – К., 2005. – 237 с.
6. Костюк Г. С. Принцип развития в психологии / Г. С. Костюк // Методологические и теоретические проблемы психологии. – М. : Наука, 1969. – С. 118-152.
7. Крутій К. Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному закладі: монографія / К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ЛПС. ЛТД, 2006. – 172 с.: табл. – Бібліогр. : с. 160.

8. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения : учеб.пособие для студентов высш. учеб. заведений / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова ; под ред. Т. С. Паниной. – 2-е изд., стер. – М. : Издат. центр «Академия», 2006. – 176 с.
9. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., спец. «Дошкільне виховання» / Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська. – К. : Видав. Дім «Слово», 2004. – С. 188.
10. Пономаренко Т. О. Теорія і методика формування управлінської культури керівників дошкільної освіти : дис. ...д-ра пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Олександрівна Пономаренко. – Луганськ, 2013. – 671 с.
11. Поздняк Л.В. Управление дошкольным образованием / Л.В. Поздняк, Н.Н. Лященко. – М., 1999. – 178 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т.М. Голінська

УДК 23.31.8

Ступіна І.Ю.

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ШЛЯХОМ РОБОТИ З ТЕКСТАМИ РІЗНИХ СТИЛІВ

У статті нами було розглянуто особливості формування мовної особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти шляхом роботи з текстами різних стилів.

Ключові слова: мовна особистість, стилі, тексти.

In the article we considered the peculiarities of formation of the linguistic personality of the future specialist of preschool education by working with texts of different styles.

Key words: linguistic personality, styles, texts.

Мовна підготовка особистості є важливою характеристикою її розвитку, бо саме через мову людина висловлює свої думки, враження, розкриває багатство своєї сутності та свій світогляд.

Формування мовної особистості майбутнього вихователя є невід'ємною складовою його професійної підготовки. На сучасному етапі розвитку суспільства мовленнєва культура майбутнього вихователя пов'язується з досконалим оволодінням українською мовою, опануванням лексичними, стильовими тонкощами, умінням послуговуватися її багатством у професійній діяльності, в усіх сферах життя і діяльності суспільства. Сьогодні ринок праці висуває нові вимоги до вихователя, вбачаючи в ньому не лише фахівця, а й людину, яка усвідомила, що висока професійна мовленнєва культура є запорукою успіху і конкурентоспроможності. Володіння навичками спілкування, уміння налагоджувати контакт, толерантність, доброзичливість, працездатність є невід'ємною часткою цілої низки факторів, наявність яких впливає на успішне вирішення педагогічних завдань. Це передбачає не лише професійно-мовленнєве навчання, а й велику роботу з професійно-мовленнєвого виховання [5, с. 53].

Термін «мовна особистість» набирає все більшої поширеності, його можна зустріти у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, проте, як зазначають дослідники цього явища, поки що не існує «єдиного, прийнятного та визнаного усіма трактування цього поняття» [4, с. 47].

Термін «мовна особистість» було введено Ю.М. Карауловим у його монографії, де було вперше запропоновано структуру мовної особистості, яка може розглядатися як у лінгводидактичному, так і в теоретико-лінгвістичному аспектах, і яка складається з трьох основних рівнів: 1) нульового – вербально-семантичного (лексикону особистості);

2) першого – лінгво-когнітивного (тезаурусу особистості); 3) другого – мотиваційного (прагматикону особистості). Поняття першого рівня мовної особистості перегукується із щербівською «мовною системою» = словник + граматики – і передбачає наявність у мовця усталеного фонду лексико-граматичних знань, які й забезпечують володіння природною мовою. За свідченням самого автора, «цей рівень дослідження мови є нульовим для особистості і певною мірою беззмстовним ... Він потрапляє до поля зору дослідника особистості тільки якщо йдеться про другу для неї мову» [3, с. 36]. Наступний рівень мовної особистості пов'язаний із системою знань про навколишній світ, на ньому закарбований «образ світу» у вигляді понять, ідей, концептів, різномірних одиниць, «... серед яких можуть бути і наукові поняття, і просто слова, що набули статусу узагальнення, символи, ... образи, картини, «уламки фраз» («фрагменти думок»), стереотипні судження, вербальні та інші формули» [3, с. 38]. Усі ці елементи утворюють більш-менш цілісну «картину світу» свідомості особистості. Саме на цьому рівні «до гри вступають інтелектуальні сили», значення розширюється до знання, встановлюється ієрархія смислів і цінностей у тезаурусі мовної особистості [3, с. 36]. Третій (мотиваційний) рівень пов'язаний з діяльнісно-комунікативною іпостасю людини, включаючи цілі, оцінки, мотиви, установки мовної особистості.

Автори «Українського педагогічного словника» визначають особистість як особу з її якостями, властивостями, здібностями тощо, яка особливо активно розвивається в дитячому, підлітковому та юнацькому віці. Зрозуміло, що цей розвиток забезпечується засвоєнням мови, зокрема рідної, та формуванням умінь користуватися нею. Саме в цей час розпочинається становлення мовної особистості, під якою в лінгводидактиці розуміють такого носія мови, «який добре володіє системою лінгвістичних знань (знає поняття і відповідні правила), репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку» [1, с. 30]. Мовна особистість – це мовець, який формується в мовному середовищі в процесі спілкування, користується мовою у повсякденному житті й дотримується норм літературної мови.

Становлення особистості – це рух ідеалу, в ролі якого виступає особистість, що всебічно себе реалізувала. А реалізувати вона може себе насамперед завдяки осмисленню свого людського ества, що забезпечується людською свідомістю, яка розвивається завдяки системі мовних знаків (слів), що засвоюється упродовж усього життя, але особливо в ранньому віці в лоні родини. Особистість розглядається в перспективі культурної традиції народу, етносу, що розглядається як своєрідна система цінностей. Ця система й формує мовну особистість, яка сприймається як узагальнений тип мовленнєвих особистостей. Необхідність розмежування мовної і мовленнєвої особистості, запропоноване дослідницею, цілком зрозуміла, якщо простежити вікові етапи розвитку людини. Саме мовленнєва особистість спонтанно починає формуватися в сім'ї в ранньому дитинстві, а більш організовано у дошкільний період. Знань мови дитина набуває пізніше, коли приходить до школи. До змістових компонентів мовленнєвої особистості слід віднести: а) особистісний, тобто те індивідуальне, глибинне, що властиве людині від природи, від батьків, родини; б) культурологічний, що включає рівень освоєння культури як важливого засобу пробудження інтересу до мови, що залежить насамперед від сім'ї, її культурного рівня, запитів, уподобань тощо і в) ціннісний, світоглядний, що ґрунтується на змісті виховання, розвитку особистості не тільки в сім'ї, але за її межами, в суспільстві, тобто це вже система цінностей, життєвих позицій, якими мовець оволодіває упродовж тривалого періоду життя.

Саме тому на вихователях ЗДО лежить така велика відповідальність – формувати особистість дитини.

Враховуючи те, що мовленнєва компетенція є однією з ключових базисних характеристик особистості, особливо в період дошкільного дитинства, майбутній вихователь повинен оволодіти методикою розвитку рідної мови, при цьому важливо сформувати його власну мовленнєву компетентність. Пошук шляхів удосконалення рівня професіоналізму майбутнього вихователя, зокрема його мовленнєвої компетентності, в умовах

університетської освіти потребує глибокого аналізу мовленнєвої діяльності як результату мовленнєвої підготовки [5, с. 70].

Причому важливо наголосити на індивідуально-особистісних гранях навчання цієї діяльності: усвідомлення студентами значущості слова і його впливу на вихованця, збагачення особистого словникового запасу, термінологічної бази, мовотворчих засобів, удосконалення техніки мовлення, вибір методики й активність застосування мовленнєвого інструментарію у педагогічній діяльності.

Мовленнєва діяльність – це об'єктивний процес, оскільки він стосується носіїв мови і водночас – це суб'єктивний процес, який реалізується завдяки мовленню суб'єкта, має свою мисленнєву базу, особистісні голосові та емоційні прояви, особистий інструментарій впливу на співрозмовника залежно від конкретної мети. Окрім того, це одна із умов особистісного самовираження, самореалізації. А звідси ми можемо говорити про мовленнєву діяльність як про процес і результат дії, як про структурний елемент будь-якої діяльності, як про складову професійної діяльності [2, с. 66].

Формування мовленнєвих і комунікативних компетенцій відбувається шляхом: поглиблення знань про функціонально-стилістичну систему української мови, засвоєння норм мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування та вдосконалення вмінь і навичок спілкування в науковій та офіційно-діловій сферах, оволодіння різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, генерування вартісних зразків власної мовленнєвої творчості, виховання потреби самоосвіти і самооцінки для постійного вдосконалення особистісно-мовленнєвої діяльності; розвитку вмінь і навичок переконливо викладати свої думки, дискутувати, використовуючи різні способи аргументації, вести діалог із співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету; працювати з різними типами текстів, у тому числі й з мовними формами різних жанрів, стилів і підстилів:

- оволодіння вмінням сприймати, аналізувати, зіставляти мовні явища й факти, коментувати їх, оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності ситуації спілкування;
- формування дослідницької компетенції, удосконалення вмінь і навичок самостійної роботи з науковим текстом, різноманітними джерелами наукової інформації, зокрема електронної, розвиток умінь інформаційної переробки тексту, пошук інноваційних технологій.

Таким чином, успіх комунікативного акту буде залежати від уміння мовця зацікавити реципієнта сказаним. Отже, для успіху сучасній людині потрібно володіти мистецтвом комунікації, тобто мати відповідну комунікативну компетентність. На основі комунікативних умінь і навичок встановлюється комунікативна компетентність як здатність користуватися мовою залежно від ситуації [1, с. 247].

Теоретичною основою культури мовлення є пізнання й осмислення мовних норм, особливостей функціонування стилів літературної мови, усвідомлення взаємозв'язків системи мови, структури мовлення й екстралінгвістичних структур; практичною – систематична увага мовця до мови і рівня власного мовлення, прагнення досягти мовленнєвої майстерності [1, с. 255].

Необхідно вдумливо читати твори майстрів різних стилів, добре оволодіти мовними нормами, стежити за їх змінами, не допускати змішування мовних явищ, проявів інтерференції (використання елементів різних мов); критично ставитися до написаного і мовленого слова, не йти за «модними» тенденціями у вживанні іншомовних слів, жаргонізмів-кліше (стійких сполучень, що використовуються в певних ситуаціях), термінологізмів, «телеграфного» стилю мовлення, нарочитої спрощеності тощо. Високий рівень культури мовлення вчителя забезпечується його організаторськими вміннями (організувати процес спілкування, враховуючи ситуацію, мотив і мету спілкування, правильно розуміючи партнера; викликати і підтримувати інтерес до спілкування, поступово досягаючи своєї мети), інформативними (викласти інформацію в монологічній або діалогічній формі доступними для адресата лексичними засобами, синтаксичним,

інтонаційним оформленням); перцептивними (словом і ділом впливати на партнерів, переконувати їх, схилити на свій бік); контрольно-стимулюючими (оцінювати діяльність співрозмовника на кожному етапі спілкування у такій формі, підсилювати його прагнення до подальшого спілкування, аналізувати власну мовленнєву діяльність). Культура мовлення вчителя є не лише показником його професійних якостей, а й фактором, що впливає на його визнання у педагогічному світі. Учителі, які не володіють мовленням на належному рівні, не можуть бути задоволеними собою, що негативно позначається на їхній поведінці, професійній діяльності, навіть приватному житті [1, с. 260].

Для майбутніх вихователів велике значення має знання і володіння різними мовленнєвими стилями – побутовим, діловим, науковим, художнім. Залежно від аудиторії, з якою спілкується педагог, необхідно обрати і відповідний стиль мови для забезпечення ефективного спілкування. Крім того, велику роль відіграє експресивність мовлення, тобто різноманітність інтонацій (логічні, смислові та емоційні наголоси, зміна висоти звуків, темпоритму, паузи). Безбарвна монотонна мова не може привернути увагу слухачів, навчити запам'ятовувати головне. Культура мовлення майбутніх педагогів не може реалізуватися без техніки мовлення, яка включає промовляння тільки на дихальній опорі (це зберігає зв'язки і краще сприймається); чітку дикцію; переважне використання помірної гучності та нижнього регістру свого голосового діапазону; вибір темпоритму мовлення залежно від складності матеріалу [5, с. 77].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: Навчальний посібник / Н. Ю. Бутенко. – К.: КНЕУ, 2005. – 336 с.
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: Навчальний посіб / Н. П. Волкова. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
3. Караулов Ю. М. Русский язык и языковая личность / Ю. М. Караулов. – Изд. 7-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2010. – 264 с.
4. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 375 с.
5. Луценко І. Готуємось до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. – К. : НПУ, 2001. – 92 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.В. Мироненко**

УДК: 371.13 + 37.034

Томіліна А.Є.

НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури автор статті виявляє напрями дослідження змісту професійно-педагогічної підготовки вихователя закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, майбутні вихователі, напрями дослідження.

Based on the theoretical analysis of the psychological and pedagogical literature author identified the areas of research content of professional and pedagogical training of pre-school teachers in the kindergarten .

Key words: professional and pedagogical training, future teachers, areas of research.

У процесі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури нами виявлено, що в дослідженні змісту професійно-педагогічної підготовки вчителя-вихователя встановлено такі напрями:

- перший напрям характеризується розробкою професіограми, у якій визначається зміст, система теоретичних знань, перелік педагогічних умінь і навичок вчителя-вихователя, створюється модель спеціаліста на рівні випускника педагогічного вищого навчального закладу (О. Абдулліна, А. Бодаков, Г. Балахнічева, С. Єлканов, В. Сластьонін, О. Щербаков, Л. Спирін);
- другий напрям характеризується дослідженнями структури педагогічної діяльності, зокрема досліджуються функціональні компоненти діяльності вчителя-вихователя: гностичні, прогностичні, конструктивні, конструктивно-моделюючі, комунікативні, організаторські (О. Ільїна, С. Єлканов, Л. Кондрашова, І. Коновальчук, Н. Кузьміна, Р. Скульський, О. Щербаков) ;
- третій напрям характеризується розробкою змісту, форм, методів формування теоретичних знань і педагогічних умінь (О. Абдулліна, Ю. Бабанський, І. Зязюн, В. Сластьонін) [1].

Наявність наукових напрямів сприяє глибокому і всебічному вивченню системи, змісту і методів загальнопедагогічної підготовки, визначенню шляхів її удосконалення. Питанням загальної професійної підготовки майбутніх педагогів присвячені дослідження А. Алексюка, В. Бобрицької, А. Бойко, О. Абдулліної, Ю. Бабанського, Л. Вовк, Н. Дем'яненко, А. Капської, Н. Кичук, Г. Козлакової, В. Кузя, В. Лугового, Е. Лузік, В. Майбороди, О. Мороз, Н. Ничкало, Д. Ніколенко, О. Олексюк, О. Пехоти, Л. Пуховської, О. Савченко, Р. Скульського, В. Семиченко, Р. Хмелюк, М. Ярмаченка та інші.

Значним внеском у професійну підготовку педагогічних кадрів нової формації на засадах компетентісно-орієнтованого підходу стали праці В. Анищенко, І. Беха, С. Гончаренка, І. Зязюна, Л. Кондрашовой, О. Михайличенка, О. Сухомлинської.

Сучасними підходами до проблеми професійної підготовки кадрів для системи дошкільної освіти опікуються Л. Артемова, Г. Біленька, Л. Загородня, І. Луценко, М. Машовець, Т. Поніманська, С. Попиченко та інші.

У нашому дослідженні за основу прийнято визначення готовності А.Залізняка: це складна соціально-педагогічна структура, яка містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості і систему професійно-педагогічних знань, умінь та навичок [3].

Різні вчені по-різному визначають структурні компоненти готовності майбутніх вихователів до різних видів діяльності. Н. Колосова виділяє такі компоненти готовності майбутніх вихователів до педагогічної підтримки, як: мотиваційний (потреба в наданні педагогічної підтримки дошкільникам; спрямованість на встановлення відносин співробітництва з дітьми; орієнтація на потреби та внутрішні можливості дитини); когнітивний (володіння базовими психолого-педагогічними знаннями; обсяг знань про педагогічну підтримку дітей дошкільного віку; міцність і гнучкість засвоєння знань); операційний (уміння здійснювати діагностику розвитку дитини; добирати ефективні методи та тактики для розв'язання проблем дошкільника; доцільність реалізації дій із надання педагогічної підтримки); рефлексивний (самоконтроль і самооцінка дій із реалізації педагогічної підтримки; вміння організувати процес рефлексії та контролю змін у розвитку дитини; орієнтація на самопізнання та вдосконалення).

Технологію підготовки майбутніх вихователів до педагогічної підтримки дошкільників учена представляє чотирма етапами: підготовчий, інформаційний, технологічний, результативний, кожен з яких має специфічні завдання, форми навчання, методи та прийоми роботи, очікуваний результат. У дисертаційному дослідженні Т. Котик визначено принципи, дотримання яких ефективно сприяє формуванню професійно-мовленнєвої готовності фахівців: міждисциплінарний підхід до формування професійно-мовленнєвої готовності; професійно спрямований підхід до організації навчання;

диференційно-системного навчання мови; інтеграції системно-описового та комунікативно-діяльнісного підходів до побудови навчальних курсів; дидактичного резонансу [4].

Авторка виявила умови та тенденції ефективної підготовки фахівців: якість володіння професійно-мовленнєвою діяльністю безпосередньо залежить від якості володіння мовою, а підвищення ступеня володіння мовою позитивно відбивається на всіх компетенціях професійної готовності до навчання дітей української мови; залучення всіх дисциплін лінгвістичного циклу до підготовки фахівців сприяє формуванню здатності до зіставно-типологічного аналізу двох слов'янських мов для навчання дітей української мови з опорою на рідну; поєднання методів створення і розв'язання комунікативної педагогічної ситуації та емоційного впливу дозволяє усунути «мовний психологічний бар'єр» з процесу навчання; активна професійно-мовленнєва діяльність у навчальних закладах значно скорочує термін формування професійно-мовленнєвої готовності [4].

Дослідження вченої засвідчило ефективність таких етапів формування професійно-мовленнєвої готовності:

1. формування лінгвістичної, лінгводидактичної, комунікативної, народознавчої компетенцій засобами цілеспрямованого використання дисциплін лінгвістичного та лінгводидактичного циклів, об'єднаних на ґрунті професійно спрямованого навчального матеріалу;
2. корекція набутих знань, навичок, умінь з професійно-мовленнєвої діяльності, формування народознавчої компетенції; оволодіння навичками і вміннями дослідно-експериментальної роботи з дітьми; доведення навчання до завершального стану – засобами спецпрактикуму з методики навчання української мови, який тісно пов'язаний з дисциплінами лінгвістичного та лінгводидактичного циклів, що попередньо вивчалися та педпрактикою [4].

Підкреслюючи роль педагога у становленні мовленнєвої особистості дошкільника, А.М. Богуш зазначає: «Навчальна дисципліна «Українська дошкільна лінгводидактика» – важлива складова загальної професійної підготовки педагога дошкільного профілю. Її мета – сформувати професійно-мовленнєву готовність майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до навчання дітей рідної мови» [9].

Отже, професійно-мовленнєва діяльність вихователя закладу дошкільної освіти – це професійне спілкування з колегами та дітьми під час навчання їх мови з використанням засобів українського розмовного і літературного мовлення у поєднанні з екстралінгвістичними засобами (мімікою, жестами, рухами, діями). Як і кожна діяльність, вона ґрунтується на знаннях і складається з умінь і навичок. Зміст і обсяг професійних функцій і трудових умінь визначено чинними програмами навчання дітей української мови, де окреслено виховну, розвивальну, навчальну діяльність педагога та зазначено, які вміння, навички та знання сприятимуть втіленню програмових завдань у практичну діяльність.

Таким чином, визначення ролі педагога у становленні мовленнєвої особистості дошкільника спонукає нас до з'ясування специфіки фахової підготовки майбутніх вихователів ЗДО до формування мовленнєвої особистості дитини старшого дошкільного віку. Саме цьому присвячений другий розділ нашої дипломної роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беленька Г. В. Актуальні проблеми підготовки фахівців до роботи з дітьми в умовах освітнього комплексу „Школа – дитячий садок”/ Г. В. Беленька // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Слов'янськ : СДПУ, 2007. – С.16-23.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] / За ред. А. М. Богуш. . – К. : Слово, 2011. – 704 с.
3. Залізник А. М. Особливості системи підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками з морального виховання старших дошкільників / А. М. Залізник // Вісн. Черкас. ун-ту : Серія: Педагогічні науки. – Черкаси, 2009. – Вип. 145. – С. 38–41.

4. Котик Т.М. Українська дошкільна лінгводидактика : історія, здобутки, перспективи / Тетяна Миколаївна Котик. – Одеса : СВД М.П.Черкасов, 2004. – 296 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.Б. Полєвікова

УДК 373.211.24

Харченко А.В.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ РІЗНОВІКОВИХ ГРУП

У статті розкрито сутність основних дефініцій підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до організації образотворчої діяльності з дітьми різновікових груп.

Ключові слова: майбутній вихователь, підготовка, образотворча діяльність, діти різновікових груп.

The article describes the essence of the main definitions of the training of future educators of pre-school establishments for organizing visual activities with children of different age groups.

Key words: future preschool educator, training, visual activity, children of different age groups.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки передбачає необхідність кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України в міжнародній освітній простір. Серед цих змін постає проблема підготовки майбутніх вихователів до організації образотворчої діяльності з дітьми різновікових груп закладів дошкільної освіти. На сучасному етапі, поряд із дошкільними навчальними закладами, де є чіткий розподіл за віковими групами, наявні установи, в яких групи укомплектовані дітьми двох- трьох вікових періодів.

Дослідження проблеми організації роботи з дітьми різновікових груп у різних напрямках виховання і навчання було здійснено рядом учених: специфіка мовленнєвого спілкування (І. Зотова), навчання іноземної мови (О. Рейпольська), особливості взаємодії дітей різновікової групи (Г. Смольникова, Т. Доронова, В. Щур, С. Якобсон) та ін. Специфіку образотворчої діяльності дітей дошкільного віку досліджували В. Баранова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Дронова, М. Дубовик, В. Інжестойкова, В. Котляр, Н. Луцан, Г. Підкурманна, О. Проскура, О. Трусова, Л. Сірченко, Л. Скиданова, Г. Сухорукова, Л. Шульга, Л. Янцур та ін..

Зазначимо, що вченими визначено сутність професійно-педагогічної діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів як: «дитиноцентричну діяльність, перебіг якої відбувається в спеціально організованих процесах суб'єкт-суб'єктної взаємодії й забезпечується зорієнтованими на дошкільне дитинство педагогічними технологіями, дидактичними засобами, педагогічними, літературними джерелами, навчально-розвивальним обладнанням» [2, с. 29]; від трудової діяльності у сфері «Людина-Людина», зокрема, в її педагогічній галузі, що зумовлена потребами життєдіяльності особистості в суспільстві, спрямованої на розвиток, виховання і навчання дітей дошкільного віку, зміст якої складає базовий компонент дошкільної освіти» [1, с. 8]; «специфічну діяльність, що опосередковує відносини вихователя дошкільного навчального закладу і дітей у навчально-виховній роботі, спрямованій на розвиток, виховання і навчання дітей дошкільного віку з урахуванням їхніх вікових, фізіологічних, психічних особливостей і пов'язану з різними видами діяльності дітей і спілкуванням» [4, с. 6].

Науковцями (І. Богданова, Е. Карпова, А. Линенко та ін.) було визначено й такі поняття як підготовка, підготовленість, готовність до професійно-педагогічної діяльності. Найбільш ґрунтовно визначено поняття «підготовка» і «підготовленість» у дослідженні І. Луценко [2]. Автор розглядає підготовку майбутніх вихователів до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку як методологічно обґрунтований цілеспрямований процес, що відбувається в межах загальної професійно-педагогічної підготовки за напрямком «Дошкільна освіта» і відбиває її сутнісні характеристики [2, с. 29].

Готовність майбутніх вихователів до організації образотворчої діяльності з дітьми різновікових груп дошкільних навчальних закладів розуміємо як цілісне особистісне утворення, як індивідуальний результат професійної підготовленості; сформованість образотворчих, художньо-предметних компетенцій; наявність художньо-естетичних знань, умінь і навичок; обізнаність із методикою організації образотворчої діяльності з дітьми різновікової категорії відповідно до усталеного режиму дошкільного навчального закладу.

Структурними компонентами готовності майбутніх вихователів до організації образотворчої діяльності з дітьми різновікових груп дошкільних навчальних закладів було виокремлено: креативний, організаторський, рефлексивний.

Отже, готовність майбутніх вихователів до організації образотворчої діяльності з дітьми різновікової групи дошкільних навчальних закладів є багатокомпонентним утворенням, яке охоплює креативний, організаторський і рефлексивний компоненти. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні методів, прийомів і засобів підготовки фахівців до організації образотворчої діяльності з дітьми різновікової групи в системі підвищення кваліфікації педагогів дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Емельянова Н. Л. Підготовка майбутніх вихователів до роботи над засвоєнням старшими дошкільниками народознавчої лексики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Емельянова Н. Л. – Одеса, 2003. – 20 с.
2. Луценко І. О. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Луценко О. І. – К., 2013. – 40 с.
3. Методичні рекомендації до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Голов. упр. освіти і науки. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 400 с.
4. Савінська Т. І. Формування готовності майбутніх вихователів до роботи з художньою літературою в дошкільному закладі: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Савінська Т. І. – Одеса, 2015. – 21 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.М. Цюпак

УДК 371.1

Чорна С.Ю.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ.

У статті розглядаються питання професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільного закладу.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх вихователів, медіаосвіта, засоби медіаосвіти, готовність майбутніх вихователів до використання засобів медіаосвіти в освітньому процесі дошкільного закладу.

The article deals with: professional training of future educators preschool institutions

Key words: professional training of future educators, media education, media education means, readiness of future educators to use media education means in the educational process of a preschool institution.

Динамічні зміни, що відбуваються сьогодні в економічній та соціальній площинах розвитку українського суспільства, зумовлені низкою причин, одна з яких – всебічна інформатизація життя та стрімке оновлення засобів масової комунікації. Активними споживачами медіа продукції є і дорослі, і діти дошкільного віку. Телебачення, комп'ютерні ігри, інтернет продукт, мобільні додатки стали невід'ємною частиною всіх сфер життєдіяльності. Медіа є важливим фактором, який одночасно з родиною та закладами освіти впливає на розвиток соціальної складової життя дитини. Неможливо уявити сучасний освітній процес без використання медійних засобів. З одного боку, різні типи медіа виконують важливу позитивну роль у навчально-виховному процесі. З іншого – неконтрольований вплив медіа на свідомість підростаючої особистості може призвести до непередбачених наслідків (інтернет-залежності, агресії, замкненості та ін..). Тож актуальною стає в наш час проблема розвитку навичок аналізу, критичного оцінювання і створення повідомлень для медіа, пошуку ефективних шляхів медіаосвіти та медіа компетентності суспільства. Це вимагає модернізації змісту вищої професійної педагогічної освіти, удосконалення підготовки майбутніх вихователів ЗДО до формування медіаграмотності дітей.

Ключові положення оновлення фахової підготовки вихователів в системі вищої освіти відображено в законах України „Про вищу освіту”, „Про дошкільну освіту”, Базовому компоненті дошкільної освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки; державних цільових програмах „Про національну програму інформатизації”, Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція), Положенні «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності». Згідно з ними, освітніми інноваціями є новостворені або вдосконалені освітні, навчальні, виховні, психолого-педагогічні та управлінські технології, методи, моделі й рішення в галузі освіти, що підвищують ефективність навчання. В цих документах підкреслюється суперечливість впливу медіа на освіту, соціалізацію та здоров'я молодого покоління, важливість інтенсивного масового впровадження медіаосвіти в педагогічну практику на всіх рівнях, наголошується на необхідності визначення «механізмів ефективної саморегуляції інформаційного ринку, які не допускали б недоброякісної медіапродукції, низькоморальних ідеологем та цінностей, інших соціально шкідливих інформаційних впливів» [1].

Тож підготовка майбутніх вихователів ЗДО має відбуватися виключно на принципах діяльнісного та компетентнісного підходів на засадах застосування новітніх інформаційних технологій, що сприятиме розвитку мотиваційної сфери студентів та формуванню їхніх професійних умінь.

Проблемі підготовки педагогів в умовах модернізації освіти присвятили свої праці І. Бех, І. Гавриш, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Комар, О. Кучерявий, С. Савченко, С. Харченко; питання професійної підготовки майбутніх вихователів до різних видів педагогічної діяльності опрацьовано вітчизняними (Л. Артемова, А. Богуш, Г. Беленька, Т. Жаровцева, Л. Завгородня, Н. Левінець, Т. Слободянюк та ін.) та зарубіжними дослідниками (В. Макарова, З. Нестерева, Л. Фалюшина та ін.). Але аналіз досліджень показав, що сучасна система вищої педагогічної освіти не в повній мірі використовує освітньо-розвивальний потенціал медіапедагогіки, зокрема засобів медіаосвіти. У дисертаційних роботах останніх років (О. Кравчишина, О.Шипнягова) наголошується на протиріччі між: запитом держави на вихователів із високим рівнем готовності до

використання інструментів медіаосвіти та недостатнім опрацюванням ефективних шляхів такої підготовки; «значними потенційними можливостями професійно зорієнтованих технологій як засобу формування готовності студентів до застосування медіазасобів в освітньому процесі дошкільного закладу та їх використання у процесі підготовки майбутніх вихователів; актуалізацією процесу широкого впровадження засобів медіаосвіти у ЗДО та недостатнім ступенем їх реального використання внаслідок нерозробленості відповідних методик та недостатньої сформованості медіакомпетентності майбутніх вихователів» [2].

Для нашого дослідження було важливим визначити основні положення та ключові дефініції пропонованої теми.

Поняття «медіа» (від лат. «media» – засіб) використовується як синонім термінів ЗМК (засоби масової комунікації) та ЗМІ (засоби масової інформації); як канали та інструменти для збереження і передачі інформаційного повідомлення в будь-якому вигляді (друкований текст, музичний фрагмент, радіо-передача та ін..). Ми поділяємо думку О.Кравчишиної, яка вважає, що до поняття «медіа» ближчим є поняття ЗМІ (друковані видання, телебачення, радіо, відеоігри, кіно, комп'ютерні мережі Інтернет). Об'єднують їх звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям, корпоративний зміст виробництва поширення інформації [2].

Термін «медіакультура» в широкому розумінні об'єднує в собі всі види аудіовізуального мистецтва. Дослідники не мають одностайної думки з цього питання: визначають медіакультуру як «сукупність інформаційно-комунікативних засобів, вироблених людством у ході культурно-історичного розвитку, що сприяють формуванню суспільної свідомості та соціалізації особистості» [3]; як особливий тип культури інформаційного суспільства, що є посередником між суспільством і державою, соціумом і владою [6]; як «систему потреб, знань, орієнтацій, навичок, та інших соціальних характеристик особистості, сформованих і розвинених у процесі перебування в медіасередовищі [4]. В контексті нашого дослідження розуміємо медіакультуру як здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі, здійснювати ціннісно-вольову рефлексивну регуляцію інформаційної поведінки [1].

На формування в суспільстві медіакультури спрямована медіаосвіта, як складова процесу підготовки особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні, так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Впроваджують медіаосвіту медіапедагоги – «фахівці, які мають відповідну педагогічну і медіапсихологічну компетентність» [5].

Тож сучасний вихователь ЗДО, від якого багато в чому залежить сценарій розвитку підростаючої особистості, має постійно вдосконалюватися, оволодівати новітніми досягненнями в галузі науки і культури, новаторськими методами виховання і розвитку, а також опрацьовувати сучасні інформаційні технології. Майбутній педагог за час навчання у закладі вищої освіти обов'язково має оволодіти важливим комплексом умінь, серед яких – здобувати необхідну інформацію, критично оцінювати й аналізувати її; свідомо використовувати різні джерела медіа для взаємодії з дітьми та батьками (обирати найбільш доцільні медіазасоби для використання в роботі з дітьми дошкільного віку: друковані видання, фотографії, комікси, телебачення, відео, комп'ютерні та мобільні технології, інтернет-сайти для дітей, анімація та ін.); бути носієм і передавачем медіакультурних цінностей; самовиражатися як особистість та активний громадянин.

Ми цілком погоджуємося з думкою О. Кравчишиної щодо реалізації цього надважливого завдання, яке буде розв'язане за таких умов:

- створення на педагогічних факультетах особливого освітнього середовища, де формується вмотивоване позитивне ставлення майбутніх вихователів до медіаосвіти;

- впровадження у фахову підготовку комплексу професійно зорієнтованих технологій, що розглядаються як цілісна сукупність форм, методів та засобів навчання, що сприяють формуванню в студентів значущих для їхньої майбутньої професійної діяльності особистісних якостей;
- наявності у студентів знань та вмінь щодо використання засобів медіаосвіти в дошкільному закладі, що забезпечує високий рівень професійної діяльності, спрямованої на освіту, розвиток та виховання дітей дошкільного віку педагогічно доцільними медійними засобами [2].

Проведений системний аналіз психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми дозволив виокремити такі компоненти готовності майбутніх вихователів ЗДО до роботи з формування медіаграмотності дошкільників: мотиваційний, когнітивний, практичний та рефлексивний. Всі компоненти взаємопов'язані між собою та складають особливу систему фахової компетентності вихователя, який прагне за допомогою медіаосвіти досягти високого рівня професійної діяльності.

Отже, в сучасних умовах інформаційного суспільства особливої значущості набуває рівень розвитку медіаграмотності всіх учасників освітнього процесу (дітей, їхніх батьків і педагогів). Грунтовна підготовка майбутніх вихователів ЗДО до розв'язання задач медіаосвіти є запорукою успішного вирішення нагальних проблем дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні https://ms.detector.media/mediaprovsvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
2. Кравчишина О. О. Формування готовності майбутніх вихователів до використання засобів медіаосвіти в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. – ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Старобільськ, 2018.
3. Лазарева Л.М. Медіакультура та її функції <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/318-mediakultura-ta-yiyi-funktsiyi.html>
4. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід. Навчальний посібник/ О.Т. Боришполець, Л.А. Найдюнова, Г.В. Мироненко та ін.. За ред. Л.А. Найдюнової. – К. Міленіум, 2009. – 440 с.
5. Положення «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00>
6. Репко І. П. Роль засобів масової комунікації у формуванні особистості / І. П. Репко // Теорія та методика навчання та виховання. – 2013. Вип. 34. – С. 160-168.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.В. Горлова

УДК 378.147.26:37.013

Чорнозем В.М.

ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ» В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

У статті описуються прийоми зміни традиційних форм контролю на альтернативні, що будуть актуальні в період реформування української системи вищої освіти.

Ключові слова: контроль знань, рейтингова система оцінювання, накопичувальна система, освітній процес, вища освіта, альтернативні форми, реформування вищої освіти.

The article describes the methods of changing the traditional forms of control to alternative ones, which will be relevant during the reform of the Ukrainian system of higher education.

Key words: knowledge control, rating system of evaluation, accumulation system, educational process, higher education, alternative forms, reforming of higher education.

Навчання у закладі вищої освіти – це багатогранний процес, який складається з взаємопов'язаних компонентів, що становлять систему. Серед компонентів важливе місце займає контроль знань, умінь та навичок студентів. Через контроль та оцінювання організовується зворотній зв'язок між викладачем та студентами, студентом – студентами, таким чином реалізовується управлінська функція освітнього процесу.

Контролюючи та перевіряючи студентів, педагог не лише визначає якість засвоєння навчального матеріалу але й установлює рівень їх мислення, розуміння отриманої інформації, з'ясовує підхід, що використав студент у навчальній роботі. Це дозволяє викладачу у подальшому коригувати прийоми і методи роботи на заняттях та організувати самостійну діяльність студентів у вигляді проектів, педагогічних читань, наукових конференцій чи дискусій.

В українській системі освіти принципи Болонського процесу почали впроваджуватися в 2005 році. На сьогоднішній день вже закладені основи болонської системи. Наприклад, започатковано зовнішнє незалежне оцінювання для випускників шкіл, спрощено систему рівнів випускників ЗВО, запроваджено єдину систему оцінювання, але не всі виші користуються цією системою у регламенті свого освітнього процесу.

Тому метою нашої статті є висвітлення рейтингово-накопичувальної системи контролю знань студентів з курсу «Історія педагогіки».

Дисципліна «Історія педагогіки» передбачає самостійне виконання багатьох завдань – опрацювання першоджерел, робота з новими термінами, вивчення принципів роботи педагогів різних часів та країн, аналіз впливу соціально – економічного становища суспільства на систему роботи педагогів та начальних закладів, порівняння сучасного учня із моделлю учня минулих історичних епох. Ми вважаємо, що історія педагогіки є невід'ємною частиною вивчення студентами у процесі здобуття спеціальності «Початкова освіта», тому перед викладачем стоїть важливе завдання об'єктивного контролю за набутими знаннями студентів, їх вмінням користуватися надбаннями педагогів різних епох у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі. Проблемою є великий обсяг матеріалів для опрацювання, мала кількість аудиторних занять та низький рівень мотивації до навчання у студентів. Упровадження накопичувальної системи оцінювання вирішить ряд педагогічних проблем під час вивчення курсу «Історія педагогіки», а саме:

- підвищення рівня зацікавленості у відвідуванні навчальних занять;
- ефективний контроль самостійної діяльності студентів;
- спонукання до використання «Web-Мультимедіа енциклопедії «Історія педагогіки» у підготовці до занять;
- збільшення кількості активних студентів на семінарських та лекційних заняттях;
- участь студентів у дискусіях, інтерактивних педагогічних бесідах;
- залучення студентів до обговорення навчального матеріалу, висвітлення своєї думки з приводу теми, що вивчається.

Аналіз начальних програм з педагогічних спеціальностей українських вузів (Миколаївський національний університет ім. В. Сухомлинського, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, Київський університет ім. Бориса Грінченка) показав, що рейтингово – накопичувальна система оцінювання активно використовується для контролю начальної діяльності студентів.

Як альтернативна форма контролю у КУ ім. Бориса Грінченка використовуються індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ) з дисципліни «Історія педагогіка» – це вид

науково-дослідної роботи студента, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності. За результатами самостійного опрацювання теоретичних джерел студенти мають узагальнити у довідник виступ-презентацію, портрети педагога його вислови про вплив мистецтва на формування особистості дитини (акцент на мистецтво через те, що дисципліна «Історія педагогіки» викладається для студентів напряму підготовки «Образотворче мистецтво») [2].

Не традиційною формою контролю знань студентів у аналізі навчальної програми ДНУ ім. Олеся Гончара ми відмітили проведення практичних завдань по типу «прес конференції» та «круглих столів», але індивідуальних завдань не передбачено, результати самостійної роботи опрацьовуються та оцінюються на практичних заняттях [5].

На основі аналізу ми пропонуємо застосовувати накопичувальну систему оцінювання знань студентів з курсу «Історія педагогіки» на педагогічному факультеті ХДУ. Розподіл балів буде такий:

Таблиця 1.

Розподіл балів з навчальної дисципліни «Історія педагогіки»

Теми Форма контролю	Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					Змістовий модуль 3							Змістовий модуль 4				Макс к-ть балів	Сума
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
Відвід. та консп. лк	1	1	3	2		4		2	2	6	2	6	4		2	2		1		1	9	
Робота на сем/з						2		1	1	4		2	2			4			2		8	
Робота першодж.				1		1				3	2	3	3			2		2			7	
Тестування у «Web-Мультимедіа енциклопедії «Історія педагогіки»		4	5	7	2	9	2	3	5	10	8	10	10	4	8	10	2	8	4	3	14	
Термінол. диктант				1					1								2			1	5	
Колоквіум	10																				10	
Екзамен	25																				25	
Усього 228 б. $228:100 = 2,28$ коефіцієнт																						

Таким чином, за кожен вид діяльності студенти можуть отримати певний бал. Відвідування лекцій та конспектування матеріалів також оцінюється, якщо студент був відсутній, але лекція законспектована – зараховується половина передбаченого балу. До роботи на семінарських заняттях входить усна відповідь, участь у дискусії, доповідь та підготовка реферату. Тестування на платформі «Web-Мультимедіа енциклопедія «Історія педагогіки» передбачає проходження тестів після опрацювання теми самостійного блоку та обговорення теми на семінарському занятті (проходити тести необхідно до семінарського заняття з наступної теми за навчальною програмою) [3]. Термінологічний диктант проводиться наприкінці змістового модуля включаючи всі терміни з вивчених 4 тем (з можливим повторенням вже вивчених на оцінених термінів). Контроль рівня опрацювання першоджерел відбуватиметься передбаченими методами та семінарських заняттях, але

оцінка буде йти окрема, а не в рахунок роботи на семінарських. Робота з першоджерелами є обов'язковою, студент не допускається до колоквиуму, якщо не набере 10 балів ($10:2,28 = 4,38$). Екзамен проводиться звичайним способом, але оцінка виставляється у шкалі до 25, потім отриманий бал ділиться на коефіцієнт 2,28 (тому що загальний бал 228:100).

Отже, впровадження накопичувальної системи оцінювання з дисципліни «Історія педагогіки» передбачує вирішення декількох педагогічних проблем у навчанні студентів: підвищення мотивація до відвідування лекцій та підготовки до семінарських занять, спонукання вивчати матеріал для самоопрацювання, вивчення та опрацювання першоджерел. Аналіз навчальних програм та методичних рекомендацій інших вузів України допоміг вивести та систематизувати такий розподіл балів, який був би оптимальний для студентів 3 курсу Педагогічного факультету Херсонського державного університету з подальшим коригуванням та застосуванням наявних начальних засобів та технічного забезпечення для удосконалення професійних компетентностей студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України Про Освіту. Прийняття від 05.09.2017 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?info=1>
2. Історія педагогіки: роб. навч. прог. [для студентів напряму підготовки 6.020205 «Образотворче мистецтво»] / уклал. О.А. Венгловська. – Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014 р
3. Комп'ютерна програма «Мультимедійний курс з історії педагогіки». Авторське свідоцтво / Л.Є. Петухова, В.П.Близнюков (Україна). – опубл. 11.04.2008 р.
4. Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського. Факультет дошкільної та початкової освіти. Електронний ресурс: http://preschool.mdu.edu.ua/?page_id=165
5. Робоча програма з нормативної дисципліни «Історія педагогіки» для студентів за напрямом підготовки 6.010105 Корекційна освіта / С.І. Нетьосов, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 2015 р.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Л.Є. Петухова

УДК378.147:37.013

Чубирка І.Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО РОБОТИ З ПЕРШОДЖЕРЕЛАМИ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ»

У статті розглянуто особливості формування мотивації студентів до роботи з першоджерелами при вивченні курсу «Історія педагогіки». Окреслено основні поняття теорії мотивації з точки зору різних науковців. А також подано результати проведеного анкетування студентів, щодо стану сформованості у них мотивації до роботи з першоджерелами при вивченні курсу «Історія педагогіки».

Ключові слова: мотиваційна сфера, мотивація, внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, мотивація до навчання, мотив.

The article deals with the peculiarities of the formation of students' motivation to work with the primary sources while studying the course "History of Pedagogy". The basic concepts of the theory of motivation from the point of view of different scholars are outlined. And also the results of the conducted questionnaire of students about the state of their formation of motivation to work with the primary sources while studying the course "History of Pedagogy" were presented.

Key words: motivational sphere, motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation, motivation to study, motive.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти України особливе місце посідає проблема формування позитивної мотивації студентів педагогічних вузів до навчально-освітнього процесу та роботи з першоджерелами при вивченні курсу «Історія педагогіки», як складової його частини, що є запорукою їх успішної фахової підготовки та саморозвитку. Адже саме мотивація, що становить собою сукупність мотивів, є поштовхом та стимулом будь-якої діяльності, зокрема, навчально-пізнавальної.

Ця проблема знайшла своє відображення у працях Л.С. Виготського, С.В. Бобровицької, О.В. Гилюн, Є.П. Ільїна, Г.А. Мухіної, А.Н. Мечнікова, Ф.М. Рахматуліна, А.К. Маркової та ін. Серед сучасних науковців, які займаються вивченням мотиваційної сфери та закономірностей її формування у студентському віці, слід відзначити дослідження М.М. Ліпкин, Н.В. Яковлева, Г.Г. Павловець, М.В. Овчинникова та А.Н. Печникова.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні основних понять та особливостей формування мотивації студентів до роботи з першоджерелами при вивченні курсу «Історія педагогіки».

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що формування мотивації студентів до роботи з першоджерелами під час вивчення курсу «Історія педагогіки» вимагає пошуку та узагальнення відповідних мотивів навчання, їх розуміння, а також визначення оптимальної структури мотиваційної сфери. На думку Л.Д. Столяренко, під мотиваційною сферою особистості розуміють сукупність стійких мотивів, що мають певну ієрархічну структуру й виражають спрямованість особистості [8, с. 174].

Досить неоднозначною є думка вчених щодо трактування поняття «мотивація». Як зазначає Є.П. Ільїн: «мотивація – це процес формування мотиву, що проходить через певні етапи» [4, с. 85]. Р.С. Гуревич визначає мотивацію через «систему взаємопов'язаних і підпорядкованих мотивів діяльності особистості... Мотивація є рухомою силою будь-якої людської, а звісно, і навчально-пізнавальної діяльності людини» [2, с. 380].

І.О. Зимня визначає навчальну мотивацію як окремий вид мотивації, що включається в навчально-пізнавальну діяльність і характеризується складною структурою, системністю, спрямованістю, динамічністю, стійкістю та відображенням рівня інтелектуального розвитку особистості [3, с. 156].

Поняття «мотив» (від лат. *moveo, movere* – рухати, приводити в дію, штовхати) являє собою досить складний феномен, що означає спонукальну силу до дій і вчинків людини. А.А. Реан визначає мотив як складне психологічне утворення, що спонукає до свідомих дій та вчинків і послуговується для них основою (обґрунтуванням) [7, с. 402]. Є.П. Ільїн зазначає, що мотив – це складне інтегральне (системне) психологічне утворення [4, с. 117].

За ставленням до діяльності психологи (І.О. Зимня, Є.П. Ільїн, Р.С. Немов, Л.Д. Столяренко та ін.) виділяють внутрішні мотиви – суттєві для даної діяльності, пов'язані з її змістом і виконанням (інтерес до процесу навчання, прагнення до отримання нової інформації, потреба в саморозвитку тощо) та зовнішні мотиви – опосередковані, не пов'язані із самим процесом навчання (спеціальні, особистісні мотиви). За ступенем усвідомленості мотиви можуть бути: усвідомлюваними та неусвідомлюваними [5, с. 19].

Зазначимо, що саме внутрішня позитивна мотивація є важливою рушійною силою в розвитку активності студентів. Вона формується під впливом пізнавальних інтересів, потреби в отриманні знань, усвідомлення практичної цінності навчального предмету.

Для формування мотивації студентів до роботи з першоджерелами при вивченні курсу «Історія педагогіки» необхідно якомога ширше використовувати методи стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності, до яких належать методи формування пізнавальних інтересів та методи стимулювання обов'язку та відповідальності. Методи формування пізнавальних інтересів – це методи активізації навчання. До них належать:

робота у малих групах, дискусія, «мозкова атака», аналіз конкретних ситуацій, інсценізація, презентація, проектні роботи, метоплан та інші. Методи стимулювання обов'язку і відповідальності – це методи, які вимагають застосування педагогічної вимоги, оцінки, контролю знань, умінь і навичок студентів. Відповідно до цих методів викладач ставить вимоги та контролює виконання цих вимог, вказуючи на недоліки, роблячи слушні зауваження, щоб викликати більш відповідальне ставлення до навчання [6, с. 37-38].

Спираючись на це науковці виділяють специфічні умови, що впливають на формування позитивних мотивів навчання студентів. До них належать:

- професіоналізм викладача (бажання та вміння навчити);
- ставлення до студента як до компетентної особистості;
- сприяння самовизначенню студента, розвиток позитивних емоцій навчання студента;
- організація навчання як процесу пізнання;
- використання методів, що стимулюють навчально-пізнавальну діяльність;
- усвідомлення найближчих та кінцевих цілей навчання;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- доступність змісту навчального матеріалу, що пропонується викладачем на занятті;
- постійне створення та «підкріплення» ситуації успіху [1, с. 29].

Формування у студентів позитивного мотиву до навчання відбувається, зі слів А.К. Гебса, під впливом наступних факторів:

- усвідомлення теоретичної та практичної значущості засвоєваних знань;
- емоційна форма викладення навчального матеріалу;
- наведення перспективних ліній у розвитку наукових понять;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- вибір завдань, що зумовлений створенням проблемної ситуації у структурі навчальної діяльності;
- групові форми навчальної діяльності, обумовлені змістом навчального матеріалу.
- присутність допитливості і «пізнавального психологічного клімату в навчальній групі» [4, с. 266].

Відповідно до цих умов та факторів формування мотивації студентів до роботи з першоджерелами при вивченні курсу «Історія педагогіки» не є одностороннім процесом. У ньому беруть участь як особи, що активно впливають на емоційно-вольову підструктуру особистості, так і власне носії цієї підструктури. Тобто, фундаментальною в даному процесі є «чутливість» людини [5, с. 24].

Таким чином під час вивчення курсу «Історія педагогіки» у студентів необхідно сформувати мотивацію до роботи з першоджерелами, що є основою пізнання процесу розвитку педагогічної думки у різні історичні періоди та забезпечують більш конкретне і всебічне розуміння стану сучасних освітніх та педагогічних систем, а також сприяють практичній підготовці фахівців, кваліфікованих спеціалістів. Значну роль у цьому процесі відіграє електронний ресурс «Web-Мультимедіа енциклопедія «Історія педагогіки», який об'єднує у собі ряд підструктур (вітальну сторінку, робочу програму, змістовні модулі, теку творчих завдань, глосарій, презентації, екзаменаційний мінімум, мультимедійну галерею та ін.), що допоможуть студенту не лише отримати ґрунтовні знання з курсу, але й мотивувати їх до вивчення дисципліни. Така WEB-енциклопедія є складовою інформаційного середовища, що в умовах трисуб'єктної дидактики допомагає організувати навчальну діяльність студентів та піднести на якісно новий рівень професійну підготовку майбутніх педагогів.

На основі проведеного анкетування студентів педагогічного факультету, було встановлено, що 64,5% опитаних мають середній рівень мотивації, 25,8% – високий рівень мотивації, 9,7% – зовсім немотивовані до вивчення першоджерел з курсу «Історія педагогіки», як основного джерела знань про педагогічний досвід видатних педагогів минулого та систему освіти й виховання у різні історичні періоди. 77,4% студентів

аргументують це тим, що під час роботи з першоджерелами у них виникали певні труднощі пов'язані з великим обсягом матеріалу, 12,9% – пов'язують це із складністю формулювання тексту першоджерел (не розуміють про що в них йде мова) і 6,5% – вказали на нецікавий, обтяжливий зміст. Основним стимулом до роботи з першоджерелами 45,2% студентів обрали те, що вони виступають одним із завдань практичної роботи (семінарського заняття), 35,5% – вказали на власний інтерес, бажання дізнатися про що вони і 12,9% – пов'язують це із отриманням гарної оцінки. Значна кількість опитаних, а саме 48,4% стверджують, що їх би більше спонукало до роботи з першоджерелами те, що до кожного з них були б запропоновані різноманітні цікаві завдання (ребуси, кросворди та ін..) та вікторини, 35,5% – надають перевагу тестуванню та опитуванню, 6,5% – висловили бажання до проведення самостійних робіт за змістом опрацьованих першоджерел та 6,5% – вважають доречним написання есе за їх змістом. Спираючись на результати анкетування майже 90,3% студентів прочитали хоча б одне першоджерело у повному обсязі, а саме: В.О. Сухомлинський «Серце віддаю дітям», «Сто порад вчителю»; Я.А. Коменський «Велика дидактика»; Ж.-Ж. Руссо «Еміль або про виховання»; Ф. Дістервег «Керівництво до освіти німецьких вчителів»; Т. Кампанела «Місто сонця»; Аристотель «Політика»; Дж. Локк «Думки про виховання» та ін.; досить незначний відсоток (3,2%) – не прочитали жодного першоджерела і лише 6,5% – прочитали всі першоджерела. Також 87,1% студентів вважають необхідним, ба навіть корисним вивчення першоджерел з курсу «Історія педагогіки», оскільки у них узагальнено педагогічний досвід минулих поколінь і лише 12,9% – висловилися про недоречність та непотрібність їх опрацювання.

Враховуючи це, варто пропонувати ряд творчих завдань, опитувань, ребусів до кожного першоджерела, а також різних форм організації навчальних занять (колективи, круглі столи, проблемні групи) з курсу «Історія педагогіки», що допоможе не лише перевірити ґрунтовність засвоєння знань, але й мотивувати студентів до роботи з ними. Так, наприклад, до планів семінарських занять з курсу «Історія педагогіки» можна внести завдання типу: «прослідкуйте генезис принципу природовідповідності, спираючись на праці відомих вітчизняних та зарубіжних педагогів. Які особливості цього принципу прослідковуються у кожного з авторів, аргументуйте їх цитатами із творів»; «зробіть порівняльну характеристику сучасної системи початкової освіти та запропонованої В.О. Сухомлинським, спираючись на текст твору «Серце віддаю дітям». У чому полягає їх спільність та відмінність?».

Отже, основним завданням сучасної вищої освіти в Україні є забезпечення формування у студентів стійкої мотивації до навчання як запоруки успішної роботи з першоджерелами при вивченні курсу «Історія педагогіки», що є основою засвоєння фундаментальних наукових знань, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, кваліфікованих спеціалістів, які забезпечуватимуть та здійснюватимуть розвиток сучасної освіти й науки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Zins J.E. Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?/J.E. Zins, R.P. Weissberg, M.C. Wang, H.J. Walberg (Eds.). – New York: Teachers College Press, 2004. – 244 p.
2. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: монографія/Р.С. Гуревич. – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 410 с.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология/И.А. Зимняя. – М.: Логос, 2004. – 384 с.
4. Іллін Є.П. Мотивація і мотиви/Є.П. Іллін; переклад з рос. мови, передмова та примітки Т.В. Тадеєвої. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. – 512 с. – (Сходи психології).
5. Клочко В.І. Формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів технічних спеціальностей: монографія/ В.І. Клочко, А.А. Коломієць. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 188 с.

6. Пантелеймоненко Ю.А. Педагогічні умови розвитку у студентів мотивації навчання / Ю.А. Пантелеймоненко, І.С. Тодорова. [Електронний ресурс]: [офіц. сайт]. – Електронні дані. – Полтава: Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2012. – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/531> – Назва з екрану.
7. Реан А.А. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития/под ред. чл.-кор. РАО А.А. Реана. – С.-Пб.: «пройм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с. – (Серия «Психологическая энциклопедия»).
8. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология/Л.Д. Столяренко. – Р. н/Д.: Феникс, 2000. – 544 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Л.Є. Петухова

УДК 373.3.091.2:001.1

Чупрун П. П.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ STEM-ОСВІТИ

У статті розглядаються шляхи формування цілісної наукової картини світу молодшого школяра засобами STEM-освіти.

Ключові слова: цілісна наукова картина світу, STEM-освіта, засоби STEM-освіти.

The article deals with ways of forming a holistic scientific picture of the world of junior schoolchildren by means of STEM-education.

Key words: a holistic scientific picture of the world, STEM-education, means of STEM-education.

Цілісна наукова картина світу є сукупністю конкретно-наукових знань людини про світ, у якому вона живе, діє, який сама осмислює й частково створює [3, с. 10]. Це знання є дуже важливим для розуміння процесів і явищ, що відбуваються в навколишньому середовищі та для взаємодії з ним. Воно реалізовується за рахунок використання знань одних предметних галузей для вирішення задач в інших, що дуже важливо, враховуючи динамічні зміни сучасного суспільства.

Але цілісної наукової картини світу важко досягти за умов застарілого багатопредметного навчання, що проводиться в закладах загальної середньої освіти.

Дослідженням питання формування наукового світогляду займався ряд вчених, таких як Р. Арцишевський, П. Гуревич, Є. Думаненко, Б. Кедров, Л. Корміна, С. Кримський, В. Стьопін та інші. Одним з них є В. Кузьменков, який вважав, що основу формування цілісної наукової картини світу закладено в інтеграції предметних галузей.

Більш інтегрованим сучасний освітній процес може зробити STEM-навчання.

STEM (від англ. Science – природничі науки, Technology – технології, Engineering – інженерія, проектування, дизайн, Mathematics – математика). STEM-освіта дає можливість реалізувати на практиці інтегроване навчання у початкових класах [1, с. 23]. Такий підхід до навчання не лише сприяє підвищенню загального рівня знань учнів з різних предметів, а й реалізовує впровадження ключових компетентностей: спілкування державною та іноземними мовами, математичну грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрову грамотність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні, громадянські, загальнокультурну, екологічну та інші компетентності. А також розвиває здатність і готовність до розв'язання комплексних задач, критичне мислення, творчість, когнітивну гнучкість, співпрацю, управління, здійснення інноваційної діяльності та ін.

Користуючись класифікацією педагогічних засобів за С. Максименком, можемо виділити наступні STEM-засоби:

- **предметні:** ІКТ-технології (комп'ютери, планшети, смартфони), різноманітні прилади, роботи, давачі та ін.;
- **інтелектуальні:** логіка, інтуїція, уява;
- **емоційні:** радість, прикрість, задоволення, інтерес;
- **практичні:** лабораторна експериментальна робота, демонстрація досліду, проектна діяльність, робота на географічному майданчику та польовій ділянці, запис та набір результатів та ін.;

Провідними засобами STEM-освіти є інтеграція та дослідницько-проектна діяльність, які формують в учнів цілісну наукову картину світу за рахунок використання дослідницьких методів: експериментальних робіт, методів проектів, екскурсій, самостійного дослідження, спостереження за навколишнім середовищем та впровадження інтегрованих дисциплін [3].

Інтегрований підхід до навчання передбачає поєднання змісту різних предметів, що вивчаються з першого до четвертого класу навколо конкретної теми. Інтегроване навчання використовує нову концепцію освіти так, щоб учні бачили зв'язок між різними предметами, могли реалізувати здобуті знання, мали можливість для практичного застосування цих знань у житті [1, с. 24].

Наразі, прикладами інтегрованих дисциплін є робототехніка, програмування та 3D-моделювання.

В рамках вивчення робототехніки, навчання за принципами STEM-освіти проходить наступні етапи: постановка проблеми, обмін знаннями між учнями та вчителем, обговорення поставлених завдань, проектування, тестування, удосконалення, проведення експерименту (вирішення проблеми, поставленої на початку завдання), підведення підсумків та обмін результатами. Ці етапи повністю розкривають систематичну проектну діяльність та дозволяють розглянути об'єкт дослідження як у взаємозв'язку з іншими об'єктами, так і як окремий елемент, але з точки зору різних предметів.

Розглянемо етапи систематичної проектної діяльності груп або пар дітей в рамках інтегрованого предмету «Робототехніка» за освітніми рішеннями LEGO Education WeDo 2.0 на прикладі теми «Міцність конструкції» [5, С. 86-97].

Постановка проблеми. На цьому етапі вчитель розповідає учням про проблему виникнення землетрусів на нашій планеті і їхній вплив на життя людей. Основна увага даної теми зосереджена на земній корі та процесах, що відбуваються в ній (рух літосферних плит, їх зіткнення).

Обмін досвідом. Учні у формі бесіди обговорюють з учителем те, які бувають землетруси, у яких країнах найчастіше відбуваються землетруси, чи є землетруси в Україні, як землетруси пов'язані з вулканами, чому важливо пристосовувати житло до умов зовнішнього середовища і т.п., пропонують шляхи вирішення проблеми.

Постановка завдань. Пропонується зібрати симулятор землетрусів та кілька типів будинків (що відрізняються висотою, площею контакту з поверхнею та наявністю додаткових опор) з конструктора леґо.

Проектування. Відбувається конструювання робота-симулятора та написання програми до нього. Дітям потрібно розуміти властивості матеріалів та окремих деталей, зокрема, двигуна, з яких складається робот завдяки яким відбувається «симуляція» землетрусу.

Тестування. Проходить перевірка дієздатності робота: наявність в конструкції всіх необхідних деталей, правильність їх розташування, міцність їх з'єднання, правильність коду програми.

Удосконалення. За необхідності проводиться модернізація робота та програми, щоб підвищити можливості робота. Наприклад, збільшити інтенсивність «землетрусів» на симуляторі з 5 до 10 балів.

Проведення експерименту. Відбувається перевірка збудованих будинків на міцність. Визначається, який будинок витримує найбільшу інтенсивність землетрусу. Паралельно проходить запис отриманих результатів по кожній конструкції. Пропонується розробити власну конструкцію будинку, яка має витримати найбільше навантаження (10 балів інтенсивності поштовхів).

Обмін результатами та підведення підсумків. Учні повідомляють вчителів, яка будівля була найміцнішою і разом з ним пояснюють, завдяки чому вона такою стала. Діляться між собою результатами: хто який будинок зпроектував і чому?.

Отже, завдяки такому інструменту як робот, на уроці відбувається справжня наукова діяльність, під час якої учні легко здобувають комплексну інформацію з геології, географії, історії, фізики, біології, соціології, будівництва, програмування, інженерії, математики та інших предметів, а ще й розвивають вміння виступати на публіці, доводити свою точку зору, презентувати проект, вчаться працювати в команді і розподіляти в ній обов'язки, критично та логічно мислити.

Таким чином, використання засобів STEM-навчання у початковій школі надзвичайно важливе для формування цілісної наукової картини світу. Міжпредметна інтеграція має змінити навчальні предмети, об'єднати їх і представити єдиним цілим. Тобто, розробити інтегровані навчальні курси, на основі яких має розгортатися навчальний процес. Цей підхід має на меті інформаційне й емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів за рахунок використання цікавого матеріалу та провідних технологій і методик навчання, що забезпечує дітям можливість пізнати об'єкт дослідження, досягти цілісності знань з різних предметів, формування всіх необхідних компетентностей, що необхідні для реалізації їх пізнавчево-творчого потенціалу, а також, щоб відповідати вимогам сучасного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балик Н. Р. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи: матеріали I Всеукр. науково-практ. Інтернет-конф. з міжнародною участю (9-10 листопада 2017 р) / Н. Р. Балик, У. В. Шпортак, Тернопіль, 2017. – 276 с.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Кузьменко В. В. Теоретичні і методичні засади формування в учнів наукової картини світу в історії розвитку шкільної освіти (XX століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук: спец. 29.09.09 / В. В. Кузьменко. – Тернопіль, 2009. – 20 с.
4. Що таке STEM-освіта у навчальному закладі [Електронний ресурс]. / Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua/article/1401-shcho-take-stem-osvta-u-navchalnomu-zakladi>
5. LEGO Education WeDo 2.0. Комплект учебных проектов [Електронний ресурс]. /
6. Режим доступу: <https://le-www-live-s.legocdn.com/sc/media/files/curriculum-previews/wedo-2/45300-curriculum-preview-ru-ee666a3a0cf169f48394907720d0ac53.pdf>

Рекомендує до друку науковий керівник старший викладач М. С. Гаран

УДК 371.1

Шруб М. С.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 012 «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА» В ХЕРСОНЬСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті висвітлено зміст професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в Херсонському державному університеті.

Ключові слова: професійна підготовка, дошкільна освіта, спеціалізація.

The article highlights the content of the training of future teachers of pre-school establishments in the Kherson State University.

Key words: vocational training, pre-school education, specialization.

Підготовка педагога дошкільного фаху, в першу чергу, повинна відповідати вимогам сучасності, адже це перша освітня ланка, від якої залежить рівень освіченості і вихованості майбутнього покоління. Вона має свою специфіку, ґрунтується на основних дидактичних закономірностях побудови процесу фахової підготовки у вищому навчальному закладі з урахуванням актуальних проблем сім'ї, дитинства та дошкільної освіти [3, с. 24].

Освітній процес в Херсонському державному університеті здійснюється у відповідності до вимог Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти в Україні, до державних стандартів вищої школи, Закону про дошкільну освіту та Базового компоненту дошкільної освіти, Концепції педагогічної освіти, основних положень європейської освітньої інтеграції, і забезпечується досвідченими науково-педагогічними працівниками, серед яких: доктори педагогічних наук, кандидати наук, магістри педагогічної освіти.

Підготовка бакалавра спеціальності «Дошкільна освіта» в ХДУ забезпечується навчально-методичною документацією з лекційних, семінарських та лабораторних занять, доступом студентів до фондів як університетської бібліотеки, так і методичного кабінету випускаючої кафедри (кафедра дошкільної та початкової освіти), баз даних комп'ютерних класів, спеціалізованим навчальним аудиторіям, доступом до інтернету, наявністю мережі закладів дошкільної освіти в місті.

Тісна співпраця Херсонського державного університету з Поморською академією і підписання 13.02.2014 року Додаткової угоди 2 про реалізацію програми «Подвійний диплом» відкрила багато нових перспектив для студентів нашого вишу. Метою угоди є підвищення якості освіти та наукових досліджень, конкурентоздатності університету на зовнішньому та внутрішньому ринках освітніх послуг, розширення можливостей міжнародного співробітництва, додаткові можливості випускникам на ринку праці. Умови програми «Подвійний диплом» – це можливість для студентів нашого вишу отримати диплом європейського зразка. Умови даної програми передбачають одночасне опанування навчальної програми обох навчальних закладів протягом 3 років навчання. Учасники програми навчаються посеместрово в обох університетах, своєчасно складаючи академічну різницю навчальних планів [4, с. 35].

Ця діяльність дозволяє підвищити якість підготовки фахівців шляхом ефективного використання педагогічного, методичного та наукового потенціалу двох університетів та сприяє розвитку вищої освіти.

Професійна підготовка майбутніх вихователів у вищому навчальному закладі передбачає вимогливість до якості виконання самостійної роботи та підготовки до семінарських занять; сприяння розвитку почуттєвої сфери, підвищенні інтересу саме до процесу навчання, а не до отримання диплому, що і зумовлює особливості регулювання навчально-виховним процесом. Так, слід залучати студентів до визначення завдань навчальної діяльності, результатів отриманих знань та вмінь; використовувати різноманітні форми, засоби та методи навчання, різноманітні диференційовані та індивідуальні завдання для розвитку наукового мислення, залучати студентів до само- і взаємооцінювання; забезпечувати ефективний контроль та відповідну діагностичну роботу.

Дане положення ґрунтується на авторитетній думці Г.В. Беленької, яка вважає, що педагогічна компетентність фахівця є гармонійним поєднанням знань та вмінь загальної та фахової підготовки майбутнього вихователя з розвитком його професійних якостей та світоглядних позицій.

Студенти навчаючись за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» в ХДУ мають змогу обрати певну спеціалізацію: дитяча психологія, музичне мистецтво, англійська мова, логопедія.

Відповідно до спеціалізації передбачається профільна спеціалізована освітньо-професійна чи освітньо-наукова програма підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Спеціалізація дитяча психологія орієнтує майбутнього вихователя на вивчення психології дитини, її поведінку та закономірностей психічного розвитку. Профільна програма передбачає вивчення таких курсів, як:

- вступ до психології;
- історія психології;
- дитяча психологія;
- психологічний супровід дитинства.

Напрямок підготовки спеціальності «Дошкільна освіта» – музичне мистецтво спрямовує студента на опанування музичними інструментами, вивчення засобів естетичного виховання дітей дошкільного віку, організації естетичного розвивального середовища. Майбутні вихователі опановують наступні дисципліни:

- теорія музики і сольфеджіо;
- музичний інструмент;
- історія музичного виховання.

Майбутні фахівці в галузі ЗДО навчаючись за спеціалізацією англійська мова вивчають загально лінгвістичні явища в даній мові, її зв'язок з мисленням, культурою; сучасні напрями в лінгвістичній науці та методи використання їх у процесі навчання іноземної мови. Студенти, котрі обрали спеціалізацію *Англійська мова*, вивчають:

- країнознавство, література Британії та США;
- методика навчання англійської мови;
- практичний курс англійської мови.

Спеціалізація *логопедія* передбачає вивчення причин, механізмів, симптоматики, перебігу, структури порушень мовленнєвої діяльності, системи корекційного впливу.

Навчаючись за спеціалізацією *логопедія*, студенти протягом чотирьох років, паралельно з освітньо-професійними дисциплінами за спеціальністю, вивчають суто спеціалізовані предмети:

- анатомія, фізіологія органів слуху та мовлення;
- основи дефектології;
- логопедія з історією логопедії;
- психологія мовлення;
- ритміка та логопедичні ігри.

Окреме місце в підготовці майбутніх вихователів до формування функціонального базису письма у дітей з різним типом латералізації посідає дисципліна «Психологія мовлення», яка направлена на ознайомлення студентів з психофізіологічною структурою та механізмами мовленнєвої діяльності, особливостями розвитку мовлення під час нормального та аномального онтогенезу.

Другий змістовий модуль за темою «Дослідження процесу мовленнєвої комунікації» передбачає ознайомлення студентів з психофізіологічною структурою процесу письма, методикою дослідження процесу письма, що в свою чергу стає підґрунтям у методиці навчання дітей з різним профілем моторних і сенсорних функцій.

Освітньо-професійна програма підготовки за спеціальністю «Дошкільна освіта» в ХДУ передбачає вивчення наступних дисциплін: «Педагогіка дошкільна», «Психологія дитяча», методики («Теорія та методика фізичного виховання», «Технології валеологічної освіти», «Основи природознавства з методикою», «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва», «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень»), «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми», «Фізіологія вищої нервової

діяльності та основи генетики», «Основи медичних знань» та інші предмети психолого-педагогічного спрямування.

Також майбутні фахівці дошкільної освіти вивчають дисципліни, які частково *готують їх до формування навички письма у дітей дошкільного віку*, висвітлюючи розділи присвячені завданням, змісту, засобам, формам, методам і прийомам розвитку мовлення дітей, серед яких:

«Дошкільна лінгводидактика» – теорія й методика розвитку рідної мови. Це важлива складова загальної професійної підготовки педагога дошкільного профілю, її мета – сформувати професійно-мовленнєву готовність майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до навчання дітей рідної мови.

В четвертому змістовому модулі передбачено вивчення окремої теми «Наступність і перспективність навчання дітей рідної мови в дошкільних закладах освіти та першому класі» в якому розглядається підготовка руки дитини до письма в досить стислому вигляді.

«Методика навчання української мови в ЗДО з російськомовним режимом» направлена на ознайомлення майбутніх працівників закладів дошкільної освіти з теоретико-методологічними засадами методики, дидактичними основами навчання української мови як державної, особливостями формування вмінь мовленнєвої діяльності дошкільників в умовах південно-східного регіону України.

«Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку» – метою викладання навчальної дисципліни є підготовка майбутніх фахівців до організації художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників, оволодіння студентами педагогічними технологіями розвитку художнього мовлення, художньо-естетичного сприйняття творів мистецтва, методами оцінки рівня художньо-мовленнєвої компетенції дітей.

Велике значення надається практичній підготовці студентів, що забезпечується проходженням різних видів педагогічних практик, зокрема: «Навчальна практика», «Виробнича (педагогічна) практика», «Переддипломна практика».

Педагогічна практика як органічна частина навчально-виховного процесу, що забезпечує поєднання теоретичної підготовки студентів з їх практичною діяльністю, є одним із засобів успішної підготовки студентів до професійно-педагогічної діяльності. Вона дає можливість повніше осмислити закономірності і принципи навчання і виховання, опанувати професійні уміння і навички, досвід практичної роботи.

Основною її метою є оволодіння студентами сучасними методами, формами професійної діяльності; формування у них професійних умінь і навичок, необхідних для самостійного вирішення педагогічних завдань в умовах реального навчально-виховного процесу; виховання потреби систематичного професійного самовдосконалення [1, с. 141].

Важливими завданнями педагогічної практики є ознайомлення студентів із системою навчально-виховної роботи у дошкільних навчальних закладах; встановлення та поглиблення зв'язку теоретичних знань студентів з реальним педагогічним процесом, формування вмінь використовувати знання в процесі розв'язання конкретних навчально-виховних, оздоровчо-профілактичних, соціально-правових завдань; вироблення професійних умінь, необхідних вихователю дітей дошкільного віку; формування у студентів психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності, розвиток необхідних професійних та особистісних якостей, прагнення до фахового самовдосконалення; сприяння зростанню творчого потенціалу студентів під час проведення науково-педагогічних досліджень, вивчення кращого досвіду роботи вихователів дітей дошкільного віку [1, с. 142].

Проведений аналіз змісту освіти студентів за напрямом підготовки 012 «Дошкільна освіта» в ХДУ дозволяє стверджувати, що у стандартах вищої педагогічної освіти значна увага приділяється формуванню у майбутніх фахівців дошкільної галузі вміння інтегрувати спеціальні, психолого-педагогічні, методичні й дидактичні знання у різних ситуаціях професійній діяльності та застосовувати наявний досвід для особистісного саморозвитку і самовдосконалення.

Але питання професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до навчання дітей з перевагою правосторонніх і лівосторонніх моторних ознак залишається недостатньо відображеним у змісті освітньо-професійних програм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Івах С. М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти під час проходження педагогічної практики / Наукові записки кафедри педагогіки Випуск XXXVII, 2014. – С 139-145
2. Петухова Л.Є. Новітні підходи до формування професійних компетенцій майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти / Початкова школа. 2007. – № 3 . – С. 1-3
3. Петухова Л. Є. Фрьюбельпедагогіка – шлях до інтеграції освітніх систем України та Німеччини / Л. Є. Петухова, О. Б. Полевікова. // Європейські інтеграційні процеси в Україні: стан, проблеми та перспективи [матеріали Всеукр. практ. конф. (Херсон, 11 жовтня 2011 р.)] – Херсон :Видавництво ХДУ, 2011. – С. 24 – 25.
4. Полевікова О. Б. Специфіка підготовки фахівця дошкільної освіти в умовах глобалізації / Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. – № 5. – С. 33 -38

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н. В. Кабельнікова

УДК 373.:37.016:003-028.31

Штифурак О.О.

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглядаються шляхи формування читацької компетентності молодших школярів за допомогою диференційованого навчання.

Ключові слова: диференціація, індивідуалізація.

The article considers ways of forming the reader's competence of junior pupils with the help of differentiated learning.

Key words: differentiation, individualization.

Початкова школа має на меті навчити дітей читати, писати, висловлюватись і спостерігати. Молодші школярі приходять з різним рівнем підготовки, нахилами, здібностями і саме тому потрібно підібрати програму навчання, яка б підходила можливостям усіх дітей.

Але часто ми стикаємося з проблемою, коли вчителі орієнтуються на «середнього» учня і тому інші учні залишаються поза увагою педагога.

Саме тому постає питання пошуку засобів і способів організації навчального процесу, які б активізували можливості кожного учня.

На допомогу приходять диференціація навчання, яка допомагає досягти оптимального рівня засвоєння знань молодшими школярами з різним рівнем підготовки.

Мета статті полягає у вивченні та теоретичному обґрунтуванні проблеми формування читацьких умінь молодших школярів шляхом диференційованого навчання.

Диференційований підхід на уроках навчання грамоти – це така організація навчально-мовленнєвої діяльності першокласників, яка відбувається з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей в оволодінні навичкою читання й реальних навчальних можливостей кожного учня, шляхом застосування доцільних способів керівництва навчальним процесом, інтеграції різноманітних форм, методів, прийомів, засобів навчання, адаптованих до індивідуально-психологічних особливостей учнів у процесі навчання грамоти. [1, с. 500]

Реалізація диференційованого підходу дає можливість створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень матиме рівні можливості для успішного формування й удосконалення навички читання, відчуватиме свою успішність, інтелектуальну спроможність, що зробить продуктивним сам процес навчання [3, с. 22-26] .

Практика доводить, що особистісно зорієнтована спрямованість освіти неможлива без диференційованого навчання. Найбільш гуманною і доступною для кожного вчителя є диференціація у звичайному класі, яка спрямована як на реабілітацію тих, хто має прогалини у навчанні, так і на стимулювання їхньої навчально-пізнавальної діяльності [2, с. 3].

Засади диференційованого навчання розкрито в працях Ю. Гільбуха, М. Гузика, Й. Зіккенгера, С. Логачевської, М. Монтессорі, Ж. Руссо, К. Ушинського та ін.

Думку про необхідність застосування диференційного підходу до навчальної діяльності школярів не раз висловлював у своїх працях В. Сухомлинський, який зазначав, «...кожному вчителю для навчання дітей необхідно, насамперед, добре вивчити індивідуальні особливості кожної дитини. Адже відсутність індивідуального підходу у сфері розумової праці стає причиною появи невстигаючих учнів. Уміння правильно визначити, на що здатний кожен учень у даний момент, як розвивати його розумові здібності в подальшому, – це надзвичайно важлива складова частина педагогічної мудрості»

Але слід зауважити, що серед науковців не існує єдиної думки, які саме індивідуальні особливості слід враховувати педагогом під час реалізації індивідуально – диференційованого підходу. Це пов'язано з тим, що під час навчання читати вирішальна роль належить спеціальним здібностям першокласників, їхнім навчальним і індивідуальним можливостям, ставлення до навчання, темп навчальної роботи та якість учіння, пізнавальний інтерес, характер мислення.

Диференційоване навчання матиме успіх на уроках навчання грамоти за умови, що вчитель знатиме умови ефективного навчання молодших школярів читати. Серед них слід виділити такі: позитивна мотивація навчання, урахування психолого-педагогічних особливостей засвоєння навчального матеріалу, доцільна диференціація змісту та творча діяльність кожного учня, застосування диференційованих завдань з метою вдосконалення навички читання [5, с. 68-73] .

Для здійснення диференційованого навчання читати першокласників вчителю необхідно: 1) передбачати труднощі, які можуть виникати в учнів під час засвоєння того чи іншого матеріалу; 2) враховувати загальну готовність своїх вихованців до наступної діяльності, тобто рівень сформованих знань, здатність самостійно працювати, ставлення до роботи; 3) використовувати в системі диференційовані завдання індивідуального та групового характеру; 4) проводити перспективний аналіз: для чого плануються завдання, чому їх треба використати на цьому етапі уроку, як продовжити роботу на наступних уроках; 5) застосовувати різні форми педагогічної підтримки і заохочення дітей до самостійних зусиль [2, с. 500].

Також варто відмітити, що епізодичне використання диференційованих завдань не принесе успіху. Тільки поетапне та систематичне використання даного підходу матиме бажаний результат.

Узагальнюючи все вище сказане, можна зробити висновок, що диференційоване навчання у процесі формування читацьких навичок молодших школярів сприяє орієнтуванню не на «середнього» учня, а на виявлення різного рівня підготовки учнів і планування для них різних завдань за складністю, обсягом та ступенем самостійності .

ЛІТЕРАТУРА:

1. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти [Текст]: підручник для студентів вищих навчальних закладів / О. Я. Савченко – К. : Грамота, 2012. – 504 с.
2. Святченко О. В. Диференціація – умова успішного навчання // Поч. освіта – № 12 (берез.) – 2007. – С. 3.

3. Седеревичене А. О. Дидактичні можливості диференціації змісту початкової освіти // Народна освіта. – 2007. – Вип. 3. – С. 22-26.
4. Сікорський П. І. Теорія і методика диференційованого навчання. – Л.: Сполом, 2000. – 421 с.
5. Суржук Т.Б. Індивідуально-диференційований підхід у навчанні читати молодших школярів // Нова педагогічна думка. – 2005. – № 1. – С. 68–73.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н.І. Сидоренко

УДК 372. 2. 015

Янчук О. В.

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної освіти – спілкуванню дітей дошкільного віку, проаналізовано його сутність і специфіку.

Ключові слова: спілкування, взаємодія, взаємовідносини, міжособистісні взаємини.

The article is devoted to the actual problem of modern education – communication of children of preschool age, its essence and specificity are analyzed.

Key words: communication, interaction, relationships, interpersonal relationships.

Пріоритети державної політики в розвитку національної системи освіти особливої уваги надають проблемам гуманізації освітнього і виховного процесу. Зважаючи на це, у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні спілкування виокремлено однією з провідних діяльностей дітей дошкільного віку. Збагачення його гуманістичним змістом, навчання дитини свободи вибору в спілкуванні є важливим завданням розвитку особистості дитини в системі дошкільної освіти [1].

Поняття «спілкування» є надзвичайно широким і включає в себе різні аспекти. Спілкування – це, по-перше, складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що виникає на основі потреб і спільної діяльності та включає в себе обмін інформацією, сприймання та розуміння іншого; по-друге, це взаємодія суб'єктів через знакові засоби, викликана потребами спільної діяльності та спрямована на значимі зміни стану, поведінки партнера.

У найзагальнішому значенні спілкування виступає як форма життєдіяльності.

Спілкування виконує цілий ряд різних функцій:

1. Комунікативна функція – зв'язок людини зі світом у всіх формах діяльності.
2. Інформаційна функція виявляється у відображенні засобів ознайомлення з оточуючим світом. Вона здійснюється завдяки основним пізнавальним процесам. У процесі спілкування забезпечується отримання, зберігання та передача інформації.
3. Когнітивна функція полягає в усвідомленні сприйнятих значень завдяки мисленню, відображенню, фантазії. Ця функція пов'язана з суб'єктивними характеристиками партнерів, з особливостями їх прагнення до взаємопізнання, до необхідності розкрити психологічні якості особистості.
4. Емотивна функція полягає в переживанні людиною своїх стосунків з оточуючим світом. У процесі спілкування ці переживання вторинно відображаються у вигляді взаємовідносин: симпатій – антипатій, любові – ненависті, конфлікту – злагоди тощо. Дані взаємовідносини визначають соціально-психологічний фон взаємодії.
5. Конативна функція пов'язана з індивідуальними прагненнями людини до тих чи інших об'єктів, які виступають в формі побуджувальних сил. Завдяки цій функції відносини реалізуються в конкретній поведінці.
6. Креативна функція пов'язана з творчим перетворенням дійсності [3, с. 255].

Становлення особистості індивіда не може розглядатися у відриві від суспільства, в якому він живе, від системи відносин, в які він включається.

Природа міжособистісних відносин у будь-яких спільнотах остаточно складна. У них виявляються як суто індивідуальні якості особистості – її емоційні і вольові властивості, інтелектуальні можливості, так і засвоєні особистістю норми і цінності суспільства. У системі міжособистісних відносин людина реалізує себе, віддаючи суспільству сприйняте в ньому.

Саме активність особистості, її діяння є найважливішою ланкою в системі міжособистісних відносин. Вступаючи в міжособистісні стосунки найрізноманітніших за формою, змістом, цінностями, структурі людських спільнот – у дитячому саду, у класі – індивід проявляє себе як особистість і представляє можливість оцінити себе в системі відносин з іншими.

Дитина живе, росте і розвивається в переплетенні різного роду зв'язків і відносин. У дитячих і підліткових групах складаються міжособистісні відносини, що відображають взаємозв'язки учасників цих груп у конкретно-історичній ситуації розвитку суспільства. Незважаючи на те, що прояви міжособистісних відносин у кожній конкретній групі мають свою неповторну історію, на різних вікових етапах діють загальні закономірності їх становлення і розвитку.

У системі взаємовідносин дитини з оточуючими можна виділити дві, важливі у виховному плані, лінії: дитина-дорослий, дитина-дитина.

Взаємовідносини дитина-дорослий мають провідне значення, виступають першоосновою всіх видів ставлення дитини до дійсності й джерелом її психічного розвитку.

Дорослий – носій зразків, норм, правил, прийнятих у суспільстві, його позиція характеризується словами: «старший, знаючий, авторитетний, вмілий».

Але значна кількість вихователів закладів дошкільної освіти не готові до реалізації особистісно зорієнтованої моделі освітнього процесу, яка передбачає повагу до дитини як людини, її потреб і почуттів, урахування її інтересів. Можливостей і досвіду, створення в освітньому просторі умов сприяння становленню її як особистості [5, с. 7].

Зростає роль гуманістичних цінностей виховання, оскільки духовноморальний стан сучасного суспільства викликає глибоку стурбованість соціологів, психологів, педагогів. Негативно позначаються на фізичному, психічному і соціальному здоров'ї дитини особливості сучасної соціалізації: фактори ціннісної невизначеності та швидкої зміни соціальної ситуації розвитку, збільшення обсягу та характеру інформаційного потоку, нестабільність складу сім'ї, послаблення родинних зв'язків. Діти дедалі більше підпадають під вплив засобів масової інформації, що підвищує небезпеку формування у них спотвореного уявлення про світ, в якому моральні цінності поступаються матеріальним інтересам, а реальні взаємини людей – віртуальними. Як наслідок, змінюються форми активності дитини: збіднюється сюжетно-рольова гра, яка завжди була виразником інтересу до соціуму і показником рівня його освоєння дошкільником; знижується питома вага самостійної трудової діяльності дітей як у сім'ї, так і в дитячому садку; скорочуються різновікові зв'язки в дитячому співтоваристві [4, с. 234].

Спілкування з дорослим виступає важливим, але недостатнім фактором повноцінного, гармонійного розвитку особистості дошкільника. На його основі повинні розвиватись взаємовідносини дитини з ровесниками, які є необхідною умовою її готовності до шкільного навчання.

У дошкільному віці в життя дитини міцно і вже назавжди входять інші діти – однолітки. Між дошкільниками розгортається складна картина відносин. Вони дружать, сваряться, миряться, ображаються, ревнують, допомагають один одному. Всі ці відносини несуть масу різноманітних емоцій. Емоційна напруженість і конфліктність у сфері дитячих відносин значно вища, ніж в сфері спілкування з дорослим.

Між тим досвід перших відносин з однолітками є тим фундаментом, на якому будується подальше розвиток особистості дитини. Цей перший досвід багато в чому

визначає характер відношення людини до себе, до інших, до світу в цілому. Далеко не завжди складається вдало. У багатьох дітей вже в дошкільному віці формується і закріплюється негативне ставлення до інших, яке може мати досить сумні віддалені наслідки. Вчасно визначити проблемні форми ставлення дитини до однолітків і допомогти подолати їх – найважливіше завдання батьків. Для цього необхідно знати вікові особливості спілкування дітей, нормальний хід розвитку спілкування з однолітками. Специфічними характеристиками спілкування дошкільників з однолітками можна визначити: яскраву емоційна насиченість; нестандартність і нерегламентованість; переважання ініціативних дій над відповідними. У молодшому дошкільному віці дитина чекає від однолітка співучасті у своїх забавах і жадає самовираження. Їй необхідно, щоб одноліток приєднувався до її витівок і, діючи разом або поперемінно, підтримав і посилив загальні веселощі. Кожен учасник такого спілкування переймається насамперед тим, щоб привернути до себе увагу і отримати емоційний відгук партнера. Спілкування малят цілком залежить від конкретної обстановки, в якій відбувається взаємодія, і від того, що робить інша дитина і що у неї в руках.

Та легкість, з якою трирічні діти заражаються загальними емоційними станами, свідчить про спільність, що виникає між маленькими дітьми. Вони відчувають свою схожість, свою приналежність до спільного роду. Ця спільність виражається і в тому, що вони охоче шукають і з захопленням виявляють подібність один одного: однакові колготки, однакові рукавиці, однакові звуки і слова і т. п. Такі почуття спільності, зв'язку з іншими, дуже важливі для нормального розвитку спілкування і самосвідомості дитини. Вони лягають у фундамент відносин дитини до інших людей, створюють відчуття причетності до інших, що надалі позбавляє від болісних переживань самотності. Крім того, таке спілкування з іншими допомагає маленькій людині краще виділити й усвідомити самого себе. Повторюючи одні і ті ж рухи і звуки, діти відображають один одного, стають своєрідними дзеркалами, в яких можна побачити самого себе. Дитина, «дивлячись в однолітка», як би виділяє в самому собі конкретні дії і якості.

Виходить, що, незважаючи на свою безглуздість, таке емоційне спілкування дуже корисне. Звичайно, якщо подібні забави та пустощі переважають у спілкуванні 5-6-річних дітей. Але в 2-4 роки не можна позбавляти дитину радості безпосереднього емоційної взаємодії з ровесниками. Проте для батьків такого роду дитячі радощі досить стомлюючі, особливо в квартирі, де ніде сховатися і де дитяча біганина загрожує небезпекою як майну, так і самим дітям. Щоб уникнути напруженостей, можна надати дитячому спілкуванню більш спокійну і більш культурну форму, не порушуючи при цьому його психологічної сутності. Для такого спілкування підходять усі ігри, в яких діти діють однаково і одночасно.

Дослідники спілкування між ровесниками у дошкільному віці підкреслюють специфічну роль у загальному психічному розвитку дитини її спілкування з однолітками порівняно із спілкуванням із дорослими. Контакти з однолітками відзначаються невимушеним і розкутим характером, яскравим емоційним забарвленням. Водночас ці контакти значно поступаються сфері спілкування з дорослими своєю змістовністю та глибиною особистісних відносин [2, с. 73].

Інші дослідники звертають увагу на те, що у товаристві ровесників відбувається взаємовплив, а у спілкуванні з дорослим останній підпорядковує собі дитину, яка виступає виконавцем. Дошкільники рідше виявляють альтруїстичну поведінку щодо дорослого, менш агресивні та менш наполегливі у спробах спілкуватись з ним; а вимоги та протидію частіше адресують ровесникам.

Особливості спілкування дошкільника з ровесником:

- спілкування з дорослим виступає вирішальним, але недостатнім фактором повноцінного, гармонійного розвитку особистості дошкільника;
- спілкування з однолітками є необхідною умовою формування готовності до навчання у школі;

- взаємовідносини дитини з ровесниками значно відрізняються за своїми функціями, змістом, енергетикою від спілкування дитини з дорослими;
- внесок спілкування і спільної діяльності з ровесником у розвиток дошкільника найбільш помітний в етичній, пізнавальній сферах особистості, у розвитку самосвідомості, творчих здібностей, здатності до співпраці [3, с. 290].

Як показують спостереження і дослідження, без спеціальної педагогічної роботи проблемні форми ставлення до однолітків, що з'явилися в дошкільному віці, не проходять, а тільки посилюються з віком, приносячи людині масу труднощів у стосунках з іншими і з самими собою. Разом з тим у п'ять-шість років особливості ставлення до ровесників не можна розглядати як остаточно сформовані і закриті для будь-яких змін. Розвиток міжособистісних відносин і самосвідомості дитини в цьому віці ще інтенсивно продовжується. На цьому етапі ще можливо подолати різні деформації у відносинах з іншими, зняти фіксацію на самому собі і допомогти дитині повноцінно спілкуватися з іншими. Однак для цього необхідна своєчасна допомога близьких дорослих, насамперед батьків.

Для розвитку повноцінного спілкування дітей, для становлення гуманних стосунків між ними недостатньо простої наявності інших дітей та іграшок. Сам по собі досвід відвідування дитячого саду не дає суттєвої «надбавки» до соціального розвитку дітей. Для виникнення цих найважливіших здібностей необхідна правильна, цілеспрямована організація дитячого спілкування.

Головна мета полягає у формуванні спільності з іншими і можливості бачити в однолітках друзів і партнерів. Почуття спільності і здатність «побачити» іншого є тим фундаментом, на якому будується гуманне ставлення до людей. Саме це ставлення породжує співчуття, співпереживання, позитивні міжособистісні взаємини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. : А. М. Богуш, авт. кол. : А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богінч та ін. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Бучківська В. В. Взаємини в дитячому колективі – умова особистісно-орієнтованого педагогічного процесу / Галина Вікентіївна Бучківська // – К.: Педагогічна думка, 2000. – С. 72-76.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. / Тетяна Вікторівна Дуткевич // – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
4. Поніманська Т. І. Мотиваційно-ціннісна готовність педагога до гуманістичного виховання дітей / Тамара Іллівна Поніманська // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія Педагогіка і психологія. – 2003. – Вип. 5. – С. 232 – 236.
5. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. Гавриш, О. Брежнева, І. Кіндрат, О. Рейпольська; За загальною редакцією О. Брежневої. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 176 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.Е. Анісімова

УДК 372.013.42:378.14(043.3)

Ястреб О. В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СВІТОГЛЯДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядаються психологічні та педагогічні особливості формування елементів світогляду дітей дошкільного віку.

Ключові слова: етапи дитинства, елементи світогляду, дошкільник.

The article deals with psychological and pedagogical peculiarities for preschool age children's the basis of the worldview formation.

Key words: stages of childhood, the basis of the worldview, preschool learner.

Розглянемо етапи дитинства як найважливіші періоди життя людини, що в значній мірі визначають подальший розвиток особистості, а також систематизуємо знання закономірностей вікового розвитку, виділимо новоутворення кожного вікового етапа, щоб з'ясувати механізми входження дитини-дошкільника у суспільство дорослих, з метою полегшення і успішного проведення процесу соціалізації особистості.

Існує три суттєвих моменти, які характеризують своєрідність психічного життя новонародженого. Перший полягає у виключній перевазі недиференційованих, злитих переживань, які є сплавом потягу, афекту і відчуття. Другий момент характеризує психіку новонародженого як не відокремлюючу себе і свої переживання від сприйняття об'єктивних речей, яка ще не диференціює соціальні і фізичні об'єкти. Третій момент полягає у тому, що сприймання новонародженого є невідокремлене враження від ситуації в цілому, де не тільки не виділені окремі об'єктивні моменти ситуації, але ще не диференційовані елементи сприймання і почуття [3, с. 38-49].

Поява посмішки, як першої специфічної реакції дитини на людський голос, виникнення комплексу поживлення, є межею між періодами новонародженості і немовля. Такі перші соціальні прояви можна спостерігати на 1-му, 2-му місяці життя. Дії, якими дитина оволодіває під керівництвом дорослого, створюють основу для психічного розвитку. Таким чином, починаючи з періоду немовля, існує закономірність психічного розвитку, яка полягає у тому, що психічні процеси і якості формуються у дитини в результаті впливу умов життя, виховання і навчання [5].

Залежність немовля від дорослого призводить до того, що відношення дитини до дійсності і до самої себе завжди відбувається через призму відносин з іншою людиною. Тобто відношення дитини до дійсності з самого початку – соціальне відношення. У такому розумінні немовля можна назвати максимально соціальною істотою.

Після періоду немовля починається новий етап розвитку дитини – раннє дитинство (від 1 року до 3-х років). У ранньому віці дитина вже не беспорядна істота, вона активна у своїх діях і в прагненні до спілкування з дорослими.

Перше, що характеризує свідомість дитини раннього віку, – виникнення єдності між сенсорними і моторними функціями, тобто за кожним сприйманням обов'язково виникає дія. Л.С. Виготський відмічає дві особливості сприймання: 1) сприймання має афективний характер; 2) якщо сприймання є домінуючою функцією свідомості, то воно поставлене у максимально сприятливі умови розвитку [2].

На початку раннього дитинства з'являються дії, які можна вважати проявом мислення, – використання зв'язків між предметами для досягнення мети. Але подібні дії можливі лише у найпростіших випадках, коли предмети вже пов'язані між собою і залишається лише скористатися готовим зв'язком. Протягом цього вікового періоду дитина починає все ширше використовувати готові зв'язки і переходить до встановлення зв'язків між предметами.

Таким чином, особливістю розвитку мислення в ранньому дитинстві є те, що різні його сторони – розвиток наочно-дійового і наочно-образного мислення, формування узагальнень, з одного боку, і засвоєння знакової функції свідомості – з іншого, поки що не пов'язані між собою. Лише у дошкільному віці ці сторони будуть взаємопов'язані, що створить основу для оволодіння більш складними формами мислення [3, с.67-74].

Наступний етап розвитку дитини – це дошкільний вік (з 3 до 6-7 років). У дошкільному віці дитина все більше пізнає світ постійних речей, оволодіває вміннями використовувати все більшу кількість предметів за їх функційним призначенням, починає відчувати цілісне ставлення до навколишнього предметного світу, відкриває для себе певну відносність постійності речей. При цьому дитина починає усвідомлювати двояку природу

рукотворного світу: постійність функційного призначення речей і відносність цієї постійності.

У спілкуванні з дорослими і однолітками дитина поступово навчається рефлексії на іншу дитину. У цей період через відношення з дорослими інтенсивно розвивається здібність до ідентифікації з людьми, а також з казковими та уявними персонажами, іграшками, зображеннями. У цьому віці продовжується активне оволодіння власним тілом (координацією рухів і дій, формуванням образу тіла і цілісного відношення до нього), починає цікавитися тілесною конструкцією людини, в тому числі і статевими відмінностями, що сприяють розвитку статевої ідентифікації [1].

У віці від 3 до 6-7 років самосвідомість дитини настільки розвивається, що це дає підстави говорити про дитячу особистість [5, с. 46].

Період дошкільного дитинства є періодом інтенсивного сенсорного розвитку дитини – вдосконалення її орієнтування в зовнішніх якостях і відношеннях предметів і явищ, у просторі і часі. Сенсорний розвиток дошкільника включає два взаємопов'язаних компоненти – засвоєння уявлень про різноманітні якості і відношення предметів і явищ та оволодіння новими діями сприймання, які дозволяють більш конкретно і повно сприймати навколишній світ [4].

Протягом дошкільного дитинства формуються три основних види дій сприймання: дії ідентифікації, дії співвіднесення з еталоном і моделюючі дії. Різниця між цими діями визначається відмінностями у співвідношенні між якостями предметів, що сприймаються, і тими еталонами, за допомогою яких ці якості визначаються. Навчання діям сприймання, так як і ознайомлення з сенсорними еталонами, проводять у зв'язку з навчанням дітей продуктивним видам діяльності, що збагачує ці види діяльності [1, с. 83].

Основу розвитку мислення складає формування і вдосконалення дій мислення. Від того, якими розумовими діями володіє дитина, залежить, які знання вона може засвоїти і як вона може ними скористатись. Оволодіння діями мислення у дошкільному віці відбувається за законом засвоєння й інтеріоризації зовнішніх орієнтувальних дій. У залежності від того, які ці зовнішні дії і як відбувається їх інтеріоризація, дії мислення дитини набувають або форму дій з образами, або форму дій зі знаками – словами, числами тощо [2].

Увага, пам'ять і уява у дошкільному віці мають схожість у розвитку. Якщо в ранньому дитинстві виділяють особливі форми орієнтувальних дій, які можна визначити як дії сприймання і мислення, а в дошкільному віці такі дії безперервно удосконалюються, то увага, пам'ять і уява тривалий час не набувають самостійності [2; 3].

На початку дошкільного віку (3-4 роки) ще відсутні процеси пам'яті як спеціальні дії, які спрямовані на запам'ятовування та пригадування. Ці процеси здійснюються ненавмисно, без вольових актів. Дитина 3-4 років запам'ятовує і пригадує в основному зв'язки, які утворились у неї на основі просторової або часової суміжності об'єктів і явищ. Причому згадування відбувається у формі впізнання предметів і явищ, які раніше сприймалися.

Перші прояви уяви спостерігаються у дитини наприкінці другого і початку третього року життя, коли в неї є вже певні фізіологічні та психічні передумови для створення образів об'єктів, яких вона не сприймала. Особливості уяви дошкільника мають свою фізіологічну основу. Яскравість, жвавість виникнення образів тісно пов'язана з перевагою першої сигнальної системи у вищій нервовій діяльності дітей цього віку.

Жвавість уяви дітей виявляється в тому, як вони перевтілюються в інших істот. Про це свідчать переживання дітей, які виникають при сприйманні ними казок, малюнків, вистав. Ось чому, дбаючи про соціальне становлення дитини, дорослі повинні бути розбірливими у виборі книжок для читання, а також бути обережними в розмовах, які ведуться у присутності дітей [3].

У розвитку уяви дошкільника мова стає не лише джерелом даних, необхідних для створення багатьох і різноманітних нових образів, а й засобом об'єктивації створюваних образів, засобом спрямування роботи уяви, підкорення її певному завданню. У процесі уяви старших дошкільників велику роль починає відігравати загальний задум, словесно

сформульований вихователем або колективом дітей, які беруть участь у грі [1]. Одне з головних завдань вихователя – це розвиток творчої уяви.

Формування основ гармонійного світосприймання дитини відбувається спочатку в процесі спілкування з матір'ю. Називаючи навколишні предмети, звертаючись до дитини, мати поступово вводить її у навколишній світ, навчає орієнтуватися в ньому, усвідомлювати своє місце у світі. Дитина у процесі свого розвитку реагує на слова в перші шість-сім місяців, але оволодівати розмовною мовою починає на другому-третьому році життя. На перших етапах розвитку мова є засобом комунікації з оточуючими, наступний етап – це розвиток мови як засобу свідомого контролю поведінки [1].

Мовна діяльність в її внутрішньому і зовнішньому прояві дозволяє як відкладати результати процесів мислення “про запас” у вигляді суми знань, так і виражати ставлення до навколишнього світу речей і явищ, відношення до самого себе як суб'єкта діяльності. Членороздільність мови та її аналітичність допомагають визначити місце кожного явища, дати йому певну назву, визначення, пов'язати явища в єдину систему, визначити їх взаємозв'язки. На відміну від інших систем знаків, мова володіє універсальною якістю відображення думки. З допомогою мови здійснюється процес оперування поняттями, що вводить людину на більш високий рівень пізнання світу [1].

Таким чином, формування основ гармонійного світосприймання дитини відбувається спочатку в процесі спілкування з матір'ю. Процес формування елементів світогляду дітей дошкільного віку, входження їх у суспільство, формування основ гармонійного світосприймання, пов'язаний із розвитком мови як матеріальної основи свідомості. Вплив слова (другої сигнальної системи) на формування соціальності особистості відбувається як діалектичний двобічний процес. З одного боку, слово (мова) – це засіб становлення системи поглядів, а з іншого – показник рівня розвитку інтелекту особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад. шк., 1991. – 221 с.
2. Мир детства: Дошкольник / Под ред. А.Г. Хрипковой. – 2-е изд., доп. – М.: Педагогика, 1997. – 256 с.
3. Мухина В.С. Психология детства и отрочества. Учебн. – М.: Инс-т практич. психологии, 1998. – 488 с.
4. Худик В.А. Психологическая диагностика детского развития: Методы исследования. – К.: Освіта, 1992. – 220 с.
5. Эльконин Д.Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте // возрастная и педагогическая психология: Тесты. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. – С. 79-96.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Коткова

ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості розвитку молодіжних громадських організацій України, зокрема Херсонщини, в період незалежності. Акцентовано, в яких умовах доводилось і доводиться працювати молодіжним організаціям, та які фактори впливають на їх діяльність (соціальні, економічні, політичні, територіальні та ін.).

In article author described details of development Ukraine youth public organisations, including organisations of Kherson region, in period of independence. Author tells in what conditions youth organisations work and worked, and what factors influence on their activity (socials, economics, politics, territories and etc.).

Ключові слова: молодіжні громадські організації, періодизація молодіжного громадського руху в Україні, проблеми молодіжних громадських організацій, молодь, молодіжний рух.

Key words: youth public organizations, periodization of the youth public movement in Ukraine, problems of youth public organisations, youth, youth movement.

Сьогодні, коли Україна переходить до європейських демократичних цінностей, де велике значення надається молоді, дуже актуальними є проблеми, які стосуються діяльності молодіжних громадських організацій та їх значення для розвитку молоді, для розвитку держави і формування суспільства [1, с. 10].

Діяльності українських молодіжних громадських організацій присвячено багато наукових робіт, поміж яких виділимо працю О. В. Лісовця «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України», де досить детально схарактеризовано історію розвитку молодіжного руху України протягом усієї історії нашої держави.

У контексті нашого дослідження привертає також увагу діяльність молодіжної організації «Нова генерація», про виникнення та діяльність якої на Херсонщині, йдеться в таких публікаціях: Проект «Громадянська ініціатива молоді» [3], «Молодіжний громадський рух на Херсонщині» [4].

Мета статті: виявити роль молодіжних громадських організацій у розвитку молоді та державно-соціальних процесів та проблеми, які перешкоджають їх активній діяльності на теренах сучасної України.

Замітимо, що починаючи з 1991 року на теренах незалежної України поступово почала діяти велика кількість молодіжних громадських організацій різних напрямів діяльності. Їх число щороку ставало все більшим [5, с. 103].

Як результат, нині в Україні працює велика кількість молодіжних організацій. Оскільки напрями їх діяльності досить різні, то молоді люди мають можливість обрати те, що їм до вподоби, проявити себе, розкрити свій потенціал, а також цікаво провести час. Молодіжні громадські організації відіграють дуже велику роль у формуванні не лише молодого покоління, а й суспільства, держави. Саме молодь є головним рушієм життя нашої держави, саме на молоде покоління покладено завдання щодо вирішення найбільш актуальних проблем, які є в Україні. А для того, щоб у нашій державі зміни були у позитивний бік, потрібно щоб молодь була не тільки здорова та освічена, але й мала чітку громадянську позицію. У цьому контексті діяльність молодіжних громадських організацій набуває неабиякого значення [4, с. 5].

О. В. Лісовець у своєму дослідженні обґрунтував періодизацію молодіжного громадського руху в Україні, починаючи від перехідного етапу (період між розпадом Радянського Союзу та початком незалежності) і до сьогодення, а саме:

«– 1989-1990 рр. – поширення масового молодіжного і студентського громадсько-політичного руху, що оформився у великі молодіжні організації: «Студентське братство», «Українська студентська спілка», «Союз українського студентства» та ін.);

– 1991-1992 рр. – ідеологічна, політична, організаційна криза організованого молодіжного руху. Проблема пошуку нових форм роботи, масовий відхід активної частини молоді від активної громадської діяльності;

– 1993-1996 рр. – пошук і становлення організаційних форм роботи в дитячому та молодіжному середовищі й налагодження механізмів діалогу між молоддю і державною владою, підпадання частини молодіжних громадських організацій під вплив політичних партій (припартизація);

– 1996-1999 рр. – активізація процесу консолідації дитячого та молодіжного руху в Україні, намагання створити єдиний репрезентант інтересів дитячого та молодіжного руху перед державою та міжнародними організаціями;

– із 1999 р. – створення молодіжних партій, інтеграція організованого та неформального молодіжного руху» [1, с. 100].

Загальновизнано, що «пройшовши декілька історичних періодів розвитку молодіжний рух України нині має значний потенціал для реалізації державної молодіжної політики, здійснення соціально-виховної діяльності. Молодіжні громадські організації щороку збільшують виховний та соціалізуючий вплив на все більшу частину дітей та молоді в Україні, активно співпрацюючи з ними або залучаючи до свого складу» [5, с. 115].

Проте, як зазначає В. Головенько, «у сучасних умовах соціально-економічних та політичних змін в українському суспільстві виникають проблемні питання, пов'язані з потребами та запитамі молодого покоління. Відповідно, процес інституалізації молодіжного руху в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття стикається з труднощами, насамперед з фрагментарністю, частковістю підтримки державою громадських ініціатив дітей і молоді, невиконанням прийнятих нормативно-правових зобов'язань стосовно молодіжних громадських організацій. Це пов'язано з постійною реорганізацією структур органів державної влади, що відповідають за державну молодіжну політику, відсутністю стратегії взаємодії міністерств, відомств, інших урядових структур, які координують розв'язання дитячих та молодіжних питань у загальноукраїнському масштабі» [1, с. 115].

Крім того для ефективного «функціонування більшості молодіжних громадських організацій актуальними залишаються питання матеріального і фінансового забезпечення. Це пов'язано з відсутністю ефективної системи державної підтримки громадських організацій. У зв'язку з цим молодіжні громадські організації змушені самостійно шукати джерела фінансування своєї діяльності» [1, с. 130]. З огляду на зазначене «постає проблема несамотійності, залежності молодіжних громадських організацій, намагання деяких політичних сил використовувати молодіжний рух як спосіб реалізації своїх вузькопартійних цілей. Ще однією проблемою молодіжних громадських організацій є відсутність кадрового забезпечення. Недостатня кількість фахівців для роботи із молодіжними громадськими організаціями пов'язана як з соціальними умовами (низький рівень оплати їхньої праці, соціальний статус у суспільстві), так і відсутністю на державному рівні системи підготовки та перепідготовки фахівців, лідерів-організаторів молодіжних громадських організацій» [там само].

Щоб розв'язати ці проблеми необхідно, насамперед, приділити належну увагу цілеспрямованій підготовці соціальних педагогів до роботи з молодіжними організаціями. Такі спеціалісти здатні «надати професійну допомогу в створенні і функціонуванні громадської організації, налагодити взаємодію між різними соціальними інститутами, надати соціального спрямування діяльності організації. Це може стати першим кроком для подолання існуючих проблем та перешкод для сучасного молодіжного руху» [2].

Таким чином, можна констатувати, що наразі в Україні діють молодіжні громадські організації різного типу та напрямку діяльності, в яких юнаки та дівчата мають змогу розвинути свій потенціал, творчі здібності, різнобічно розвиватися, формуватися як

особистості. Однак ці організації потребують усілякої підтримки і допомоги з боку держави та суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головенько В. А. Український молодіжний рух у ХХ столітті (історико-політологічний аналіз основних періодів) / В. А. Головенько. – К.: А. Л. Д., 1997. – 160 с.
2. Закон України «О молодёжных и детских общественных организациях» (1 декабря 1998 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.minjust.gov.ua/0/11720>
3. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України / О. В. Лісовець. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 249 с.
4. Молодіжна організація «Нова генерація». Проект «Громадянська ініціатива молоді». Молодіжний громадський рух на Херсонщині: інформаційно-методичний довідник. Випуск 1. – Херсон, 2001. – 10 с.
5. Молодіжний громадський рух на Херсонщині: інформаційно-методичний довідник. Випуск 2. – Херсон, 2001. – 10 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Н.В.Слюсаренко

УДК 94 (477) – 054.57

Варданян К.Л.

ПОЯВА ТА РОЗСЕЛЕННЯ ВІРМЕН У КРИМУ

В статті розглядається роль вірменського населення в Криму, їх участь у громадянському, церковному і фортифікаційному будівництві, ремісничому виробництві, торгівлі, зовнішньоекономічних зносинах Криму з різними державами світу.

Ключові слова: Кримський півострів, факторія, торгівельні відносини, релігійні стосунки, матеріальна та духовна культура вірмен.

The article examines the role of the Armenian population in the Crimea, their participation in civil, church and fortification construction, craft production, trade, foreign economic relations of the Crimea with different countries of the world.

Key words: Crimean peninsula, factoria, trade traffic, religious relations, material and spiritual culture of the Armenians.

Перші зв'язки вірменів з Кримським півостровом відомі з часів вірменського царя Тіграна Великого Мітрідата Понтійського (II-I ст. е.). До XI ст. н.е. відносяться перші поселення вірменів у Криму [1, с. 150]. Багатотисячні вірменські громади Таврики-Криму в XIV – XV століттях переросли в потужну і багатотисячну колонію, яка, незважаючи на складні політичні перипетії та постійне зниження чисельності колоністів, проіснувала аж до 1944 року.

Активну участь кримських вірмен в розбудові громадянського, церковного і фортифікаційного будівництва, ремісничого виробництва і торгівлі, зовнішньоекономічних зносин Криму з різними державами середньовічного світу в значній мірі сприяли збагаченню матеріальної і духовної культури півострова в цілому.

Вплив багатогранної діяльності кримських вірмен, які налагодили взаємовигідні відносини з місцевою монголо-татарською знаттю і генуезькою факторією, особливо яскраво простежується у Східному Криму, який в деяких італійських документах середини XV століття навіть іменується *Armeniamaritima* (Приморська Вірменія), *Armeniamajoris* (Велика Вірменія), а деякі його населені пункти вважаються «вірменськими» [2].

Згідно з італійськими і турецькими джерелами, в середині XV століття в одній тільки Кафі (нині Феодосія) проживало понад 46 тисяч вірмен, що становило 2/3 населення цього

міста. За підрахунками відомого дослідника історії кримських вірмен академіка Вардгеса Мікаелян, в містах і селах Східного Криму в той період проживало близько 150 тисяч вірменів, а їх загальна чисельність на півострові, на думку академіка Рачія Ачарян, в першій половині XV століття досягала 300 тисяч чоловік [3, с. 453].

За своїм типом вірменська колонія Криму належала до числа тих переселенських вогнищ, які, зберігши етнічну самобутність, змогли перетворитися на повноцінні суб'єкти процесу міжетнічної та міжконфесійної взаємодії та зіграти видну, зафіксовану історичними джерелами роль в розвитку матеріальної і духовної культури різних країн і їх народів.

Переважну більшість вірменського населення Криму становили прихильники традиційної Вірменської апостольської церкви. Було і незначне число вірмен-католиків, сконцентрованих в основному в Кафі. Вони, подібно до своїх одновірців-уніатів у Вірменії, з якими були в тісних взаєминах, тяжіли до порядків домініканського ордену. Є згадки про діяльність у місті Сурхат-Крим (нині – містечко Старий Крим) послідовників францисканського ордену з числа вірмен. Були і так звані цати – вірмени, які сповідували греко-православ'я. З приводу останніх у 1410 році відомий церковний діяч Мхітар Апаранеці повідомляє: «Деякі називаються вірменами-цатами, які за мовою, письмом, племенем суть вірмени, але за віросповіданням і всіма правилами – греки, у всьому їм підпорядковані, як свідчать ті, які проживають в Ерзинке і в решті країни ромеїв, у Кафі, у Криму і в багатьох інших місцях» [4, с. 38].

Кримські цати в більшості своїй походили з тих вірмен, які в результаті періодичних переселень і анексії вірменських земель виявлялися під владою Візантії і вимушено вливалися в місцеве середовище. Як відомо, у цьому процесі час від часу не стільки етнічні, скільки конфесійні зміни ставали головним підсумком. Сказане стосується як представників князівських родин, для яких належність до халкідонітства була необхідна для отримання належних посад в адміністративних і військових структурах імперії, оскільки їхня політична вірність в першу чергу обумовлювалася вірністю конфесійною, так і простолюду. Пізніше цати, поряд з етнічними греками, з тих чи інших причин нерідко переміщалися до Таврики і оселялися там [5, с. 51].

У XIV-XV століттях Крим знаходився під владою трьох основних політичних сил: монголо-татар, генуезців, що заснували тут свою торгову колонію, і правителів князівства Феодоро. Кримські володіння татар входили до складу тутешнього улусу Золотої Орди. Їх місцевий адміністративний центр, очолюваний еміром, розташовувався в місті Сурхат-Крим. У веденні генуезців була східна приморська частина Криму, орендована ними за згодою монголо-татар. Центром їх факторії, яка згодом розширила свої кордони від Воспоро (Керч) до фортеці Чембало (на березі Балаклавської бухти), була Кафа. Князівство Феодоро займало південну і південно-західну частини півострова. Є думка, що його засновниками були вірмени за походженням і їх нащадки прийняли халкідонітство. Володіння князів Феодоро були найбільш сприятливим місцем для проживання кримських цатів – перейшлих в греко-православ'я вірмен, про яких згадує Мхітар Апаранеці. Про це свідчать і деякі з тутешніх пам'яток архітектури і декоративного оздоблення, що зберегли риси вірменських культурних традицій [4, с. 87].

Незабаром уніати у Вірменії сформували Орден братів уніатів і навіть взяли під свій контроль деякі монастирі у Великій Вірменії і переселенських осередках. Статут ордену був запозичений у домініканців (Брати Проповідники, *Frères Prêcheurs*), проте, з деяким відбором статей, що враховує ситуацію в вірменських монастирях. Уніатськими центрами у Вірменії стали монастирі Апаранера і Крнера в провінції Ерінджак. Але католицька пропаганда стикалася з наполегливим опором вірменського народу і духовенства традиційної церкви [6, с. 65].

На початку XIV століття після втрати хрестоносцями останніх володінь на Сході (1291 рік), уніати почувалися настільки впевнено, що навіть умовляли папство організувати дев'ятий за рахунком хрестовий похід, уклавши союз з монголами і Кілікією – останнім оплотом Християнської церкви в регіоні. Однак вбивство монгольським воєначальником

Філаргуном (Біларгу) вірменського царя Левона IV і представників його свити в 1307 році, показало, що прийняття ісламу монгольським ханом Персії стало серйозною перешкодою для подальшого союзництва.

У XIII – XIV століттях особливо посилилася міграція вірмен зі своїх споконвічних земель, що було обумовлено нестерпним соціально-економічним гнітом з боку монголотатар і розоренням ними вірменських міст, що були великими центрами ремісничого виробництва і торгівлі. Внаслідок нової, масштабної міграції зміцніли вже існуючі великі переселенські центри вірмен, помітно збільшилося населення громад на узбережжі Чорного, Каспійського, Середземного морів, що виникли дещо пізніше [1, с. 168].

Слід також врахувати, що в XIII – XIV століттях більша частина вірменських переселенських вогнищ формувалася на основі громад або переселенських центрів, що виникли в більш ранні періоди середньовіччя і до цього часу вже накопичили значний досвід взаємоприйняттого співіснування з місцевим іноетнічним населенням і представниками панівної політичної еліти. Характерною особливістю середньовічних торгових центрів з багатонаціональним складом населення було те, що в них кожна етнічна група займала свій квартал або ж ділянку, де формувала самобутній етнокультурний мікросвіт, по можливості відтворювала ту рідну і близьку душі атмосферу, яка оточувала її на історичній батьківщині. У цьому відношенні виключенням не були ні торговельні міста Вірменії, ні Північного Причорномор'я, в тому числі і Криму. Незважаючи на релігійне різноманіття і етнічну строкатість населення торгових міст півострова, тут кожна народність займала свій окремий ділянку, на якій розташовувалися її житлові, культові та громадські будівлі. Причому подібна «ізоляція» за етнічною ознакою не перешкоджала активній взаємодії етносів, особливо в сфері побуту і матеріальної культури [7, с. 160].

Трагічним поворотом долі для вірменських переселенських центрів Північного Причорномор'я, і особливо Криму, стало турецьке вторгнення, яке поклато край існуванню тут італійських факторій. Влітку 1475 року Захопивши Кафу, турки вигнали генуезців, потім, стративши знатних городян з числа вірмен, взяли за населення міста. За словами вірменських хроністів, «кров текла рікою» по вулицях кримських міст. Тільки з Кафи в Константинополь було переселено 40 тисяч християн, тисячі людей були продані в рабство. Жорстоко постраждало вірменське населення Сурхату, а також прилеглих поселень. На думку академіка В. Мікаелян, саме в цей час був стертий з лиця землі форпост Кафи – Казарат, в якому стояло вірменське військо, що захищало генуезькі володіння від татарських набігів [4, с. 109].

Найвідомішим монастирем Вірменської апостольської церкви на теренах сучасної України, яскравим взірцем вірменської архітектури в Криму є монастир Сурб Хач (вірм. «Святий Хрест»). Достовірна історія монастиря починається з 1358 р., коли інок Ованес (фактичний духовний очільник кримських вірмен) та його брати купець Акоб і граматик Хазар із Себастії заклали церкву Сурб Ншан (Святого Знамення), названу так на честь духовного центру в Себастії [4, с. 36]. Проте свідчення деяких джерел, а також відмінність між назвами монастиря та його храму дають підстави припускати, що обитель була заснована не пізніше 1347 року. Назва «Сурб Хач» пов'язана з хачкаром (пам'ятним хрестом), принесеним із Вірменії.

У XIV – XVIII ст. монастир був видатним духовно-просвітницьким центром з училищем, книгозховищем і скрипторієм. Кілька рукописних книг, створених у Сурб Хачі, зберігаються в Матенадарані (Інституті давніх рукописів у Єревані). У XVIII – XVIII ст. в монастирі містилася резиденція вірменських архієпископів Криму. У XVIII ст. кількість постійних насельників, імовірно, сягала 25 – 30 осіб [8, с. 909]. Обитель припинила діяти 1778 р. у зв'язку з депортацією вірмен з Криму та була відновлена у 1800 році.

Отже, протягом XI – XVIII століть вірмени розселилися на значній частині території українських земель та змогли організувати та розвинути господарство, торгівлю, культуру та релігію. Вірмени брали активну участь у підвищенні рівня благоустрою тих міст, де вони

проживали та займалися широкою добродійною діяльністю, будівництвом шкіл, церков, лікарень та міських комунікацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дашкевич Я. Розселення вірменів на Україні в XI – XVIII ст. / Я. Дашкевич // Український історико-географічний збірник. – 1971. – Вип.1. – С. 150 – 181.
2. Гаюк І. Деякі проблемні питання історії вірмен Півдня України / І. Гаюк [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://www.genocide.org.ua /pdf/irina_gajuk-iviv-armjane_v_ukraine.pdf](http://www.genocide.org.ua/pdf/irina_gajuk-iviv-armjane_v_ukraine.pdf)
3. Дашкевич Я. Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть. Збірник наукових праць / Я. Дашкевич. – Львів: Логос, 2012. – 1317 с.
4. Домбровський О., Сидоренко В. Солхат і Сурб-Хач / О. Домбровський, В. Сидоренко. – Сімферополь, 1978. – 128 с.
5. Фіногеев Б. Кримські татари, німці, греки, вірмени, болгары: Національне майстерність та її вплив на економічний розвиток Криму / Б. Фіногеев. – Сімферополь, 1997. – 208 с.
6. Гаюк І. Армянская церковь как уникальный феномен христианского мира / И. Гаюк. – Львов: Логос, 2005. – 228 с.
7. Комаренко Т. Вірмени в Україні / Т. Комаренко // Українська діаспора. – 1994. – № 6. – С.155 – 169.
8. Вортман Д. Сурб Хач / Д. Вортман // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2012. – Т. 9: Прил– С. – С. 909.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Г.В. Батенко

УДК 94(477.72)"17"

Дяченко Б. В.

ЗБРОЯ ТА ВІЙСЬКОВА ТАКТИКА ЗАПОРОЖЦІВ У XVIII СТ. НА ХЕРСОНЩИНІ

У статті розглядаються огляд військового обмундирування Війська Запорозького Низового на території Херсонщини в ході російсько-турецьких війн 1735-1739 і 1768-1774 років.

Ключові слова: військова тактика козаків, Херсощина, російсько – турецькі війни 1735 -1739 років, Крим.

The article discusses the study of the the analysis of combat operations of the Zaporozhian Army troops on the territory of the Kherson region during the Russian-Turkish wars of 1735-1739 and 1768-1774.

Key words: military tactics of the cossacks, Kherson, Russo -Turkish wars of 1735-1739, Crimea.

У літературі доволі детально описана козацька зброя. Так, в енциклопедії «Українське козацтво» є декілька десятків відповідних статей – «Вогнепальна зброя», «Холодна зброя», «Коня козацького спорядження», «Гармати», «Рушниця», «Пістоль», «Кремнева зброя», «Шабля», «Кинджал», «Ніж», «Спис», «Яничарки» (довгі рушниці східного типу), «Дуб» (козацьке велике плоскодонне безпалубне, вітрильно-вислове судно довжиною 20 м), «Чайка», «Фальконет» (легка гармата, яка було на дубах, у польовій і фортечній артилерії) і т. п. [31]. Автором більшості статей є дослідник військової історії Запорожжя Г. Шпитальов.

В часи Нової Січі ручна вогнепальна зброя була основним знаряддям війни. Відповідно в усіх видах бойових дій запорожці переважно застосовували вогонь рушниць. Кожен запорозький піхотинець намагався мати одну рушницю і два пістолі при собі і ще декілька в обозі, на дубах вони мали декілька рушниць, вершник мав рушницю і 4 пістолі (за поясом і в кобурі). Набої і заряди кавалеристи носили в лядунках, піхотинці – на поясному череслі.

Залюбки запорожці використовували артилерію, якою завідував військовий гармаш. За Нової Січі козаки мали до 50 гармат, переважно фальконетів, в т. ч. по одному на кожному дубі. Проте кількість і якість артилерії у 1735-1739 рр. не задовольняла тодішнім вимогам. Так, в ході російсько-турецької війни 1768-1774 рр. польова артилерія мала 12 гармат з сотнею обслуги.

Цікавим є той факт, що запорозька флотилія налічувала 40-60 дубів з 2-3 тис. чоловік команди (на кожному по 50 чоловік). Цього було достатньо для оборони пониззя Дніпра і ведення активних бойових дій проти османського флоту в районі Очакова.

Тактика запорозьких козаків змінювалась залежно від оперативних завдань, співвідношення і розташування сил воюючих сторін, пори року і т. п. Скажімо, у 1725 р. основним видом бойових дій запорожців був т. зв. пошук, тобто військовий рейд у визначений район з певним завданням – розвідка (найчастіше), диверсії, розорення без супротивника тощо. Для виконання рейдів призначались порівняно невеликі підрозділи – сотня, на півсотня і т. п. [2, с. 131-133].

Показова в цьому відношенні ніби пасивна прикордонна служба. В разі необхідності, а точніше при першій нагоді, декілька форпостів об'єднаними підрозділами чисельністю в декілька сотень козаків проводили далекі диверсійно-розвідувальні рейди – їх звали «пошуками». Така активність не в останню чергу зумовлювалась прагненням захопити здобич. Отже, прикордонна служба не була пасивною і її можна назвати сторожово-розвідувальною. Безумовно, це була суттєва особливість тактики запорожців по охороні степового кордону, що повністю відповідала характеру і духу степової війни. Показово, що до такої тактики регулярні збройні сили Російської імперії були не здатні через недостатню рухливість, слабкість підготовки, інерцію та пасивність бюрократичної машини тощо.

Типовим козацьким прийомом атаки ворога була лава (атака двома лініями), що дозволяло охоплювати противника, підкріплюючи лінії. Лава дозволяла залежно від обставин спішуватись, діяти сумісно з піхотою, вправно використовувати вогонь рушниць, піки, шаблі та іншу зброю [3, с. 543]. Але найчастіше козаки вдавались до степової або малої війни («загон» за козацькою термінологією), що увібрала в себе власний досвід, кращі елементи східних та європейських армій. Це засідки, рейди, нічні напади, захоплення «язиків», здобичі та полонених.

Отже, російська регулярна кавалерія виявилась безпорадною у степовій маневреній війні. Через переобтяжене спорядження, погані навички пересування верхи, непристосованість зброї, погану рухливість, непристосованість до природних умов Херсонщини і т. п. Тому саме запорожці, які чудово знали рідні степи, використовувались для переслідування, аванпостів, ведення розвідки, здійснення рейдів тощо. Показово, що у війнах з татарами і турками російська кавалерія намагалась засвоїти козацькі прийоми.

Запорожці виробили оригінальну тактику дій річкової флотилії. Вони виходили з недостатнього озброєння артилерією своїх човнів порівняно з кораблями османів і тому прагнули використати рухливість, вправність гарматників та, головне, інтенсивний і влучний вогонь рушниць. Запорозьке військо було збройним козацьким становим формуванням з відповідними мобілізацією і структурою. Озброєння і тактика Війська Запорозького Низового відповідали традиціям степової війни. Воно увібрало в себе кращі традиції багатовікової боротьби козацтва з Кримським ханством і Османською Портою та знаходилося в цілому на рівні тогочасних вимог.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Українське козацтво: Мала енциклопедія / Кер. авт.. колект. Ф. Г. Турченко. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2006. – 672 с.
2. Шпитальов Г. Г. Запорозька кіннота у бойових діях російської армії 1735-1739 рр. / Г. Г. Шпитальов // Електронний часопис «Південна Україна». – Т. 6. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – С. 126-138. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: web.znu.edu.ua/ru/articles.216.pdf.
3. Сас П. М. Військо Запорозьке / П. М. Сас // Енциклопедія історії України. – Т. 1. – К.: Наук. думка, 2003. – С. 542-545.
4. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 352 с.
5. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. та ін. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів та ін. – Львів: Світ, 1997. – 712 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор С.Г. Водотика

УДК 341.231.14

Золотаревський К. О.

ГЛОБАЛЬНІ БІОЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ І ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

У статті розглядаються актуальні біоетичні проблеми сучасності та шляхи їх подолання.

Ключові слова: біоетика, наука, здоров'я, людина, життя.

The article deals with actual bioethical problems of the present day and ways of their overcoming.

Key words: bioethics, science, health, man, life.

На сьогоднішній день медицина у всьому світі досягла значного прогресу. Сучасна біоетика має на меті розв'язання етичних питань медицини та біології, а також пов'язаних з ними технологій з урахуванням соціальних, правових та екологічних аспектів [1, с. 161]. Сучасні вакцини і родючі сорти рослин, ефективні ферменти та антибіотики, харчові добавки і парфумерна продукція – все це на сьогодні неможливе без новітніх біотехнологій, які вимагають належної уваги з точки зору біоетики, адже, як казав Г. Сковорода, “що може бути шкідливіше людини, яка володіє знанням найскладніших наук, але не має доброго серця?” А перспективи, що відкриваються подальшим розвитком біоетики? Створення штучних органів, розробка ліків, індивідуальних і специфічних не тільки для кожного захворювання, але й для кожного пацієнта, виведення порід тварин і сортів рослин, стійких до більшості хвороб, – все це стає реальністю. Останнім часом виникло ще чимало нових проблем, вирішення яких тісно пов'язане з біоетикою. Найбільш актуальними з них є нанотехнології, біозахист і біобезпека [2, с. 137].

Біоетика ставить дедалі суворіші вимоги до умов наукових і науково-технічних розробок, що в свою чергу спонукає науковців і промисловців розробляти нові, більш безпечні та прогресивні технології. Наслідком стрімкого розвитку медицини, біотехнології та фармації є очевидна необхідність не тільки менеджменту, але і їх правового регулювання. Останнє ж не можливе без серйозного розроблення біоетичної проблематики [4, с. 209].

Аналіз наукової літератури, яка стосується даної тематики свідчить про значну кількість праць які стосуються питання біоетичних проблем сучасності. Значний науковий

вклад у вивчення даного питання належить таким науковцям як М. Шелер, Е. Гуссерль, А. Швейцер, І. Силуянова, В. Поттер та інші.

Розвиток біоетики зумовлений тим, що в сучасному світі біомедична наука зазнала і продовжує зазнавати цивілізаційних перетворень. Науково-технічний прогрес у другій половині ХХ ст. загострив актуальність питання про морально-етичні норми і правила при використанні досягнень науки. Досягнення біології, медицини та фармації істотно впливають на всі етапи і сфери життя людини: планування сім'ї, народження дитини, її ріст і розвиток, профілактика і лікування захворювань, вплив на якість життя, смерть. Медико-біологічна галузь стала якісно іншою: не тільки більш технологічно оснащеною, але і більш чутливою до правових і етичних аспектів свого функціонування. Етичні принципи для нової медицини хоча і не скасовують повністю, але радикально змінюють основні положення "Клятви Гіппократа", яка була еталоном лікарської моральної свідомості протягом століть. Традиційні цінності милосердя, благодійності, незавдання шкоди пацієнтові та інші отримують за умов нової соціокультурної ситуації нового значення і звучання. Саме це і визначає зміст біоетики [3, с. 8].

З урахуванням тих проблем, які за останні десятиліття виникли у зв'язку з прогресом біомедицини, стала очевидною необхідність осмислення на європейському рівні питань біоетики, особливо в умовах бурхливого розширення міжнародних досліджень. Тому було так важливо закласти єдині стандарти в галузі біоетики, що допомогло б державам у прийнятті або розвитку законодавства, яке охоплює різні аспекти медичної науки [4, с. 12].

Саме з цією метою майже 20 років тому Рада Європи почала дискусію з питань біоетики, завдяки якій з ініціативи Парламентської Асамблеї у квітні 1997 р. була прийнята Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину (м. Ов'єдо, Іспанія).

Україна підписала її у березні 2002 р. Конвенція стала першим юридично зобов'язуючим документом, що встановлює цілу низку принципів і норм для забезпечення гідності, недоторканності, прав і свобод людської особистості з тим, щоб захистити її від зловживань досягненнями біомедицини. Конвенція ставить інтереси людини вище інтересів науки і суспільства. Цей принцип має обов'язкову силу, за винятком певних обставин, коли здоров'я та безпека людей опиняються під загрозою або може бути завдано серйозної шкоди боротьбі зі злочинністю, правам і свободам людей. Кожна держава, що підписала Конвенцію, зобов'язана привести своє законодавство у відповідність до неї. В одних випадках це не вимагає зміни чинного законодавства, в інших же з'являється необхідність внесення поправок до існуючих законів або прийняття нових. Європейський суд з прав людини може давати консультативні висновки з питань тлумачення Конвенції.

Зацікавленість, яку виявляють вчені-медики та біологи, лікарі України до біоетики, підтвердив I Національний конгрес з біоетики, який відбувся 17-21 вересня 2001 року в Києві. У вересні 2004 р. відбувся II Національний конгрес із біоетики, в жовтні 2007 р. III Національний конгрес з біоетики, у вересні 2010 р. IV Національний конгрес з біоетики та у вересні 2013 р. V Національний конгрес з біоетики, що пройшли під девізом «Наука без совісті спустошує душу», вони не тільки підтвердили зростаючий інтерес до проблем біоетики в Україні, але й надали імпульс для подальшої роботи в цій галузі. Правовою основою для проведення клінічних досліджень, де об'єктом впливу є людина, варто розглядати такі документи: Гельсінська декларація про права людини (1964 р.) та її доповнення, Конституцію України, «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992 р.), закони України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» (1999 р.), «Про наукову і науково-технічну експертизу» (1995 р.), наказ МОЗ України від 23. 09. 2009 р. № 690 «Про Порядок проведення клінічних випробувань лікарських засобів і Типове положення про комісію з питань етики», спільний наказ МОЗ і АМН України № 313/59 від 01. 12. 2000 р. «Про подальший розвиток медичної генетики і біоетики в Україні». Створена і активно працює Українська асоціація з біоетики, яка із

залученням вчених КМАПО систематично проводить широке обговорення актуальних питань біоетики на міжнародних симпозиумах [5, с. 27].

Нормативно-правове забезпечення біоетики в Україні адресується до питань охорони здоров'я людини, захисту прав пацієнтів, учасників медико-біологічних досліджень і споживачів фармацевтичної допомоги, а також гуманного поводження із лабораторними тваринами. Нормативно-правові акти України ґрунтуються на основоположних міжнародних документах. Існує постійна необхідність в удосконаленні регуляторної політики у сфері біоетики через все нові й нові досягнення науково-технічного прогресу та неприйняття частиною суспільства біоетичних норм як складника філософії, біотехнологічної, медичної та фармацевтичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Матеріали VI Нац. конгресу з біоетики з міжнародною участю (20–23 вересня 2010 р., Київ). – К., 2010. – 236 с.
2. Галкін О.Ю., Желобецька О.В., Кравченко О.В. Біобезпека та соціальний прогрес // Наукові вісті НТУУ “КПІ”. – 2006. – № 4. – С. 137–144.
3. Лопатин П.В., Карташова О.В. Биоэтика: Учеб. для вузов. – М: ГЭОТАР-Медиа, 2010. – 272 с.
4. Галкін О.Ю., Соколова В.Г., Кравченко О.В. Курс біоетики та біобезпеки як складова підготовки сучасних спеціалістів-біотехнологів // II Нац. конгрес з біоетики з міжнародною участю (29 вересня–2 жовтня 2004 р., м. Київ). – К., 2004. – С. 209.
5. Москаленко В. Ф., Попов М. В. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. – С. 27.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н.О. Задорожня

УДК 351.858

Коваленко М.О.

КРИМСЬКОТАТАРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ У ПРОСТОРИ ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОПОЛІТИКИ (1991 – 2014 РР.)

Стан етносоціального та етнополітичного розвитку України великою мірою зумовлений поліетнічністю населення держави. З-поміж усіх представлених сьогодні в Україні етнічних спільнот лише чотири формувалися (принаймні частково) на українських землях: українці, кримські татари, карайми, кримчаки.

Ключові слова: кримські татари, кримськотатарський національний рух, Декларація, етнополітики, релігія, політична ситуація на півострові.

The state of ethno-social and ethnopolitical development of Ukraine depends of the multiethnicity of the state population. Among all the ethnic communities represented in Ukraine today, only four were formed on Ukrainian lands: Ukrainians, Crimean Tatars, Karaites, Krymchaks.

Key words: Crimean Tatars, Crimean Tatar national movement, Declaration, ethnopolitics, religion, political situation on the peninsula.

Особливістю складу населення Автономної Республіки Крим є його багатонаціональність. За даними Всеукраїнського перепису населення, на території АРК проживають представники понад 125 національностей і народностей. Серед населення Автономної Республіки Крим переважна більшість росіян, чисельність яких склала 1180,4 тис. осіб, або 58,5% від загальної кількості населення. Друге місце займають українці – 492,2 тис. осіб. Частка українців у загальній чисельності населення Автономної Республіки Крим

склала 24,2 %. Третє місце займають кримські татари. Їх чисельність, порівняно з переписом населення 1989 р., збільшилася в 6,4 рази і налічувала на дату перепису 2001 року – 243,4 тис. осіб. Частка кримських татар у загальній чисельності населення АРК, які вказали національність, збільшилася на 10,2 відсотка і становила 12,1% [1, с. 16 – 20].

Стан етносоціального та етнополітичного розвитку України великою мірою зумовлений поліетнічністю населення держави. З-поміж усіх представлених сьогодні в Україні етнічних спільнот лише чотири формувалися (принаймні частково) на українських землях: українці, кримські татари, караїми, кримчаки. Найбільш впливовими виразниками інтересів репатріантів стали Організація кримськотатарського національного руху (ОКНР), провідну роль у створенні якої відіграв М.Джемілев, та Національний рух кримських татар (НРКТ), основою якого стала Ферганська долинна група Ю. Османова [2, с. 9].

Від самого початку кримськотатарського руху однією із його головних вимог, поряд з поверненням і облаштуванням, було забезпечення кримським татарам права на самовизначення, яке трактувалось лідерами кримських татар як право на відновлення національної державності кримськотатарського на роду на території півострова. Проблема полягала у тому, що і ОКНР, і НРКТ розглядали автономію як національно-територіальне автономне державне утворення виключно кримськотатарського населення – корінного народу Криму. Натомість кримські власті трактували автономію як регіональне утворення всього населення півострова. Як наслідок, ОКНР бойкотувала референдум про відновлення Кримської АРСР 20 січня 1991 р. і взяла курс на організацію національного з'їзду кримських татар [3, с. 109].

У 1989 р. Організація кримськотатарського національного руху ухвалила рішення підтримати український національно-демократичний рух з його прагненням незалежної і соборної України. На II Курултайі кримськотатарського народу 26 – 30 червня 1991 р. (I Курултай кримськотатарського народу відбувся 25 березня 1917 р. в Сімферополі) було висунуто перелік основних засад кримськотатарського руху [6, с. 895 – 896]. Делегати Курултаю висловились категорично проти визнання відновленої на референдумі 20 січня 1991 р. автономії та її державних органів. Зокрема, у Декларації вказувалось: «Кримська АРСР, відновлена не як національно-територіальне утворення, розглядається як спроба юридичного закріплення результатів депортації... і не визнається Курултаєм у такому вигляді». Курултай утворив Меджліс як вищий повноважний представницький орган кримськотатарського народу, фактично вибудувавши у його середовищі систему, альтернативну державній владі [7, с. 896].

На початку 90-х років ХХ ст. така формула виглядала досить утопічною й слугувала радше символом нової консолідації кримських татар на етапі репатріації. Згодом усвідомлення лідерами кримських татар необхідності запобігання конфліктам з місцевою та центральною владою спонукало їх до орієнтації на менш радикальні завдання трансформації кримської автономії з адміністративно-територіальної в кримськотатарську національно-територіальну із забезпеченням рівних прав громадян усіх національностей [8, с. 10].

На Курултайі кримськотатарського народу 29 червня 1991 р. було прийнято перелік основних завдань кримськотатарського руху. У Декларації про національний суверенітет кримськотатарського народу, ухвалений II Курултаєм 28 червня 1991 р., зазначається: «1. Крим є національною територією кримськотатарського народу, на якій тільки він має право на самовизначення так, як воно викладено в міжнародно-правових актах, визнаних світовим співтовариством. Політичне, економічне, духовне і культурне відродження кримськотатарського народу можливе тільки в його національній суверенній державі. До цієї мети буде прагнути кримськотатарський народ, використовуючи всі засоби, передбачені міжнародним правом. 2. Відносини між кримськими татарами і національними й етнічними групами, що проживають у Криму, повинні будуватися на основі взаємної поваги, визнання людських і громадянських прав та інтересів, повинне забезпечуватись суворе дотримання політичних, економічних, культурних, релігійних та інших законних прав усіх людей незалежно від їхньої етнічної приналежності» [9, с. 896].

29 грудня 1991 р. Меджліс кримськотатарського народу ухвалив проект Конституції Кримської республіки і запросив громадян до його широкого обговорення. У Положенні про Меджліс кримськотатарського народу, доповненому й зміненому на першій сесії III Курултаю кримськотатарського народу в червні 1996 р., сформовано визначення статусу Криму в складі України за національно-територіальним принципом на основі реалізації кримськотатарським народом свого невід'ємного права на самовизначення та забезпечення гарантій дотримання прав і свобод усіх людей, незалежно від їхньої раси, національності, політичних поглядів та віросповідання [7, с. 174].

Четверта сесія III Курултаю (січень 2001 р.) поставила завдання перетворення статусу Автономної Республіки Крим в національно-територіальну автономію в складі незалежної демократичної України. Характерним представником опозиції М. Джемілева стала партія «Мілли Фірка» (лідери: А.Еміров, Р.Аблаєв, В.Абдураїмов). У травні 2009 р. на своїй конференції «мілліфірківці» ухвалили «Стратегію і тактику Мілли Фірка на сучасному етапі», в якій метою «партії» вказали: «...наш курс – відновлення національної державності на території Кримського Юрту» [5, с. 22]. Втім у Криму «Мілли Фірка» та її лідер В. Абдураїмов мали «проросійський» імідж – переважно через антиукраїнські заяви останнього та його звернення до російського керівництва із закликом «захистити» корінні народи України від «геноциду» її «націоналістичного керівництва» так, як «захистили абхазів та осетин». У травні 2010 р. В. Абдураїмов заявив, що свою головну мету, пов'язану з побудовою в Криму національної державності кримських татар, «Мілли Фірка» планує здійснити до 2040 р. Досягнути цієї стратегічної мети «Мілли Фірка» збирається тактичними кроками «входження» у владу. На місцевих виборах було заплановано «взяти» не менше ніж 20% місць у місцевих радах автономії і на кожних виборах збільшувати свою присутність у владі на 5% [4, с. 441].

28–29 серпня 2010 р. у Сімферополі пройшов загальнонаціональний з'їзд кримськотатарського народу – Курултай. Чергове засідання його делегатів планувалося на кінець року, однак через загострення етнополітичної ситуації на півострові Меджліс розпорядився провести з'їзд наприкінці серпня. Загальнонаціональний з'їзд кримських татар закликав Президента України не порушувати міжнародного законодавства щодо корінних народів та етнічних меншин. Делегати також закликали керівника держави повернутися до колишнього принципу формування Ради представників кримських татар при голові держави – делегування з'їздом, а не призначення Президентом на власний розсуд. Ідеться про те, що голова держави скоротив Раду представників кримськотатарського народу при Президентові України з 33 осіб до 19, призначивши до неї відразу 10 опозиційних Меджлісові кримськотатарських політиків і громадських діячів

6-й Курултай, що відбувся наприкінці березня 2013 р., ознаменував новий етап демократизації виборчого процесу. Цього разу кожний кримський татарин – громадянин України незалежно від місця чи країни проживання – безпосередньо голосував за того чи іншого кандидата. Таким чином, 1000 кримських татар – мешканців певної території – обирали одного делегата; загальна кількість делегатів Курултаю – 250 осіб. Протягом 1990-х років Президентом України, Кабінетом Міністрів України, на рівні Автономної Республіки Крим прийнято понад 20 різних указів, постанов, розпоряджень, які так чи інакше стосувалися вирішення насущних проблем кримських татар [5, с. 178].

Варто зазначити, що вітчизняне законодавство, що регулює етнополітичну сферу, перебуває у досить непривабливому становищі. Закон «Про національні меншини» (1992 р.) – найліберальніший у Європі. Це було прогресивне явище, оскільки показало намір держави щодо того, як вона хоче ставитися до своїх меншин. Однак це було до вступу України до Ради Європи, виникнення Рамкової конвенції про захист національних меншин, ратифікації великої кількості двосторонніх угод. Це уже, на жаль, архаїчний документ. Він мав би зараз мати тільки історичне значення, попри те, що низку положень так ніколи й не було вироблено. Власне, на сьогодні відсутня концепція етнонаціональної політики України. Її почали розробляти 1993 р., коли, згідно з Законом про національні меншини, було створено

міністерство, що опікувалося проблемами меншин. Зараз існує більше десятка варіантів і версій концепції, підготовлених абсолютно різними авторами і структурами.

Аналізуючи законодавчу базу, серед найважливіших варто виокремити постанову № 636 [10] «Про заходи щодо розв'язання політико-правових, соціально-економічних та етнічних проблем в Автономній Республіці Крим», ухвалено в 1995 р., та № 331 «Про здійснення заходів щодо розв'язання соціально-економічних, етнічних та гуманітарних проблем в Автономній Республіці Крим», прийняту в 1996 р. У цих постановах, зокрема, чітко визначено чотири напрями, над якими мають працювати державні органи України: соціально-економічний, політико-правовий, міжнародна допомога та гуманітарні проблеми.

Попри декларативну прихильність офіційного Києва, кримські татари у минулі роки (тобто у період із 1991 по 2014 р.) не завжди відчували розуміння та прихильне ставлення як з боку місцевої влади районів і міст півострова, так і з боку слов'янського населення, насамперед російського. Тим часом політична активність кримських татар суттєво врівноважувала дії проросійських угруповань і виступала важливим чинником громадського життя у Криму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беліцер Н. Кримські татари: «національна меншина» або «корінний народ». Політичний та юридичний аспекти питання / Н. Беліцер // Український незалежний центр політичних досліджень за підтримку фонду «Ноу-Хау» уряду Великобританії. – К.: УНЦПД, 1999. – С. 15 – 32.
2. Джемилев М. Национально-освободительное движение крымских татар / М. Джемилев // Кримські татари: історія і сучасність: Матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 13– 14 трав. 1994 р.). – К.: Наукова думка, 1995. – С. 9 – 10.
3. Хаяли Р. Очерки истории общественно-политической и культурной жизни крымских татар в XX веке / Р. Хаяли. – Сф., 2008. – 276 с.
4. Звернення Курултаю кримськотатарського народу до всіх жителів Криму // Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940–2015): Збірник документів та матеріалів. Упоряд.: О. Г. Бажан (керівник), О. В. Бажан, С. М. Блащук, Г. В. Боряк, С. І. Власенко, Н. В. Маковська. – К.: Інститут історії України НАН України, 2016. – С. 895 – 896.
5. Губогло М., Червонная С. Крымскотатарское национальное движение: в 2 т. / М Губогло, С. Червонная. – М.: Наука, 1992. – Т. 2. – 315 с.
6. Газізова О. О. Кримські татари в умовах інтеграції в український простір / О.О. Газізова // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – К.: Знання, 2010. – Вип. 4 (48). – С. 437 – 446.
7. Вітман К. М. Кримські татари – національна меншина чи корінний народ? / К. М. Вітман // Держава і право. – 2009. – Вип. 45. – С. 563 – 571.
8. Зінченко Ю. Кримські татари: Історичний нарис / Ю. Зінченко. – К.: Знання, 1998. – 285 с.
9. Бекіров Н. Кримськотатарська проблема у зв'язку із законодавчим забезпеченням прав національностей в Україні / Н. Бекіров // Матеріали конференцій. Кримські татари і українське суспільство: проблеми політичної та соціальної інтеграції / Український незалежний центр політичних досліджень. – К.: УНЦПД, 1998. – С. 18 – 28.
10. Постанова Кабінету Міністрів України № 331 «Про здійснення заходів щодо розв'язання соціально-економічних, етнічних та гуманітарних проблем в Автономній Республіці Крим» // Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940–2015): Збірник документів та матеріалів. Упоряд.: О. Г. Бажан (керівник), О. В. Бажан, С. М. Блащук, Г. В. Боряк, С. І. Власенко, Н. В. Маковська. – К.: Інститут історії України НАН України, 2016. – С. 941 – 945.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Г.В. Батенко

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ІХ-ХІХ СТОЛІТТІ

У статті розглядаються основні аспекти розвитку правового регулювання видобутку корисних копалин у ІХ-ХІХ століттях на території України, здійснюється акцент на особливостях виникнення, юридичного закріплення та змінах відносин у сфері видобування корисних копалин.

Ключові слова: корисні копалини, видобування корисних копалин, періодизація розвитку законодавства.

The article deals with the main aspects of the development of legal regulation of mineral extraction in the IX-XIX centuries on the territory of Ukraine, emphasizes on the peculiarities of occurrence, legal consolidation and change in relations in the field of mining of minerals.

Key words: minerals, mining, periodization of development of legislation.

Наукове обґрунтування і вивчення будь-якого явища неможливе без проведення історичного аналізу його розвитку. Те саме стосується і правового регулювання видобування корисних копалин. Аналізу розвитку права видобування корисних копалин в Україні у різні історичні періоди були присвячені роботи Р.С. Кіріна, О.П. Письменної, О.Ю. Макаренка, В.А. Удінцева, Т. Г. Ковальчук, І. М. Козьякова, І. І. Присяжнюка та інших. Визначені роботи дають нам можливість скласти власне уявлення про історичний шлях розвитку правового підґрунтя видобування корисних копалин в Україні.

Аналіз позиції Кіріна Р.С. дає нам можливість визначитися з приблизною періодизацією розвитку права видобування корисних копалин. Автор наголошує, що у розвитку гірничого законодавства існують п'ять наступних періодів: I – руська доба (XI – XIII ст.ст.); II – польська доба (XIII – XVI ст.ст.); III – австрійська доба (XVI – XX ст.ст.); IV – російська доба (XVI – XX ст.ст.); V – радянська доба (1917 – 1991 рр.); VI – сучасна доба (1991 – 2006 рр.) [1, с. 59]. Враховуючи, що дане дослідження Р.С. Кіріна здійснювалося у 2007 році, зрозумілим є, що сучасна доба продовжується і до сьогодні. Орієнтуючись на визначену періодизацію, охарактеризуємо розвиток правового регулювання видобування корисних копалин у дорадянський період.

Загальновідомо, що одним з перших законодавчих актів України доби Київської Русі, є „Руська правда” (XI ст.). Так, в її статтях йшлося про встановлення права власності на землю та угіддя, про охорону феодальної власності на землю.

У праві доби Галицько-Волинської держави (XII – XIII ст.ст.), на відміну від правових систем інших князівств феодальної доби, не збереглися законодавчі пам'ятки, які б повністю розкривали систему феодального гірничого права [1, с. 60]. Мабуть тому за поглядами окремих учених розвиток гірничого права починається лише з початком розвитку гірничої промисловості на території України у XVIII столітті [2, с. 38]. Водночас необхідно взяти до уваги, що за іншими позиціями учених простежується значний вплив магдебурзького права та права тогочасних європейських країн на українське гірниче право. Зокрема, у наукових дослідженнях визначається, що на польське гірниче право, яке діяло на території України у XIV-XVI ст.ст. здійснювався вплив таких країн як Німеччина, Франція, Чехія та Угорщина. Це призвело до того, що польське гірниче право також могло слугувати зразком до запозичення. Так, взірцем високої професійної культури став «Королівський гірничий кодекс» Вацлава II (1300 р.), який включав комплекс практичних рекомендацій щодо організації та ведення гірничих робіт, а також затверджував законні права на вільний характер гірничої справи, регламентував економічні відносини між гірниками, їх об'єднаннями (артілями), цеховим керівництвом, вкладниками грошей, власниками земель та

державою в особі короля. Майже без змін цей кодекс був прийнятий на великих словацьких рудниках у Банській Штявниці (німецька назва – Шемніц) і під титулом «Шемницьке право» отримав широке розповсюдження у Центральній та Східній Європі [3, с. 30].

Гірничий статут короля Яна Ольбрахта 1505 року поклав в основу гірничого законодавства принцип гірничої свободи, тобто однією з основних засад організації гірничої справи визнавалось те, що цією справою могла займатися кожна людина. Таким чином, займатися гірничою справою в ті часи могли всі без виключення стани. З часом ця суб'єктивна сторона поняття гірничої свободи нівелювалося.

Надалі свобода в гірничій справі зазнала певних обмежень, що пояснюється утворенням Речі Посполитої, яка закріпила право польської шляхти володіти маєтками на всій її території. Характеризуючи цей історичний період Р.С. Кірін визначає, що для ведення справ та сприяння добувній галузі у 1772 р. була створена Гірнична комісія у складі 13 комісарів, а серед законодавчих актів особливого значення набули «Генрикові артикули» 1572 р. Нововведення цього акту полягали в тому, що до 1576 р. податок по всій країні з гірничих розробок на будь-яких землях сплачувався до королівської казни, а з прийняттям зазначеного акту податок з приватних земель став надходити їх власникам. Таким чином, акцентує автор, гірниче законодавство поєднувало в собі форми як індивідуальних актів (жалувані грамоти, шляхетські привілеї) так і положення загальних норм, які з часом виокремлювалися у спеціальні акти (укази, постанови, збірники, гірничі статути) [1, с. 62-63].

За часів козацької держави (друга половина XVII – кінець XVIII ст.) охорона природних багатств України та видобування корисних копалин здійснювалося на підставі норм звичаєвого права, якими козаки встановлювали порядок раціонального використання природних багатств. В.В. Стрельник визначає, що безпосереднє виконання контрольно-наглядових функцій у цій сфері здійснювали особи, які мали право власності чи оренди певних територій, отримане від гетьмана або козацької громади. Автор встановлює, що відомо 14 Універсалів Івана Мазепи про виділення українській шляхті й козацькій старшині земель під устаткування рудень, селітряних заводів, ковальських цехів [4, с. 13].

О.П. Письменна акцентує увагу на тому, що перші спроби регулювання і планування в гірничорудній промисловості російської доби були здійснені за часи правління царя Михайла Федоровича. В 1633 р. в Приказі золотої справи була утворена «Золотої справи палата разом з Рудознавчою палатою». А вже на початку XVIII століття з'являються укази, які можна віднести до першоджерел гірничого законодавства. Зокрема, серед цих джерел можна визначити Іменний Указ Петра I «Про заснування Приказу Рудокопних справ» (1700 р.) та Іменний Указ «Про утворення Берг-Колегіума для ведення в ньому справ про руди і мінерали» (1719 р.). В юридичній літературі останній отримав назву Берг-Привілеї 1719 р. і повинен був замінити собою окремі грамоти і привілеї [5, с. 55]. У Берг-Привілеї закріплювався принцип гірничої свободи, який передбачав, можливість будь-якої особи за своїм бажанням приступити до пошуків і розвідки РКК на своїх чи чужих землях.

Подальший розвиток гірничого законодавства характеризується виданням Маніфесту 1782 р., який втілює у загальній формулі зв'язок земельної власності з правом розробки надр. Ним закріплювалася право власності землевласника на поверхню землі, надра, води, мінерали та все, що можливо виготовити з мінералів, які містяться у межах території земельної ділянки, котра ним добросовісно набута або прийнята у спадщину. Маніфест 1782 р. визначав право землевласників шукати, копати, плавити, варити та чистити всякі метали, віддавати іншому за добровільними умовами, право шукати руду в дачах, що йому належать. При цьому, винятком становили лише золотовмісні копальні.

О.П. Письменна звертає нашу увагу на те, що у гірничому законодавстві постійно відбувається «боротьба» між свободою добування і одержавленням. Відповідно, у дорадянський період з моменту видання Маніфесту 1782 року постійно відбувалися зміни у той чи інший бік [5, с. 56].

Отже, можна говорити про те, що до моменту активного розвитку індустріалізації, гірnodобувальна промисловість не мала такого значення для держави як-то тепер. Однак, окремі види видобутку корисних копалин, які мали експортне-імпортне значення, тобто активно формували державний бюджет все ж таки регулювалися безпосередньо державою і їй підпорядковувалися. Ці особливості знаходять відбиття й у позитивному праві України, яке регламентувало порядок видобування корисних копалин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кірін Р.С. Правове забезпечення видобування корисних копалин: Дис. ... канд. юрид. наук. за спец. : 12.00.06 / Р.С. Кірін / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2007. – 211 с.
2. Макаренко О.Ю. Становлення законодавства щодо використання надр та надання для цієї мети земель / О.Ю. Макаренко // Адвокат. – 2011. – № 11 (134). – С. 38-45.
3. Бент О.Й. Правове забезпечення надрокористування в Україні та Росії: подібність, відмінність, проекти / О.Й. Бент, В.Б. Кутев // Мінеральні ресурси України. – 1998. – № 2. – С. 30-31.
4. Стрельник В.В. Правові питання здійснення екологічного контролю та нагляду у сфері охорони надр: Дис. ... канд. юрид. наук. за спец. : 12.00.06 / В.В. Стрельник / Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого – Харків, 2017. – 207 с.
5. Письменна О.П. Історико-правовий аналіз становлення законодавства у сфері видобування корисних копалин / О.П. Письменна // Юридичний науковий електронний журнал. – 2017. – № 2. – С. 54-57.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.М. Риженко

УДК 94(477)«1944-1958»

Лимаренко Ю.С.

БОРОТЬБА УПА У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті розглядається боротьба УПА у післявоєнний період з СРСР.

Ключові слова: УПА, СРСР, боротьба, незалежність.

The article deals with the struggle of the UPA in the postwar period with the Soviet Union.

Key words: UPA, USSR, struggle, independence.

Боротьба за свою державність завжди була пріоритетом для українського народу впродовж багатьох століть. Це залишалось актуальним і в ХХ столітті під час Другої світової війни та після неї, коли український народ намагався вибороти свою незалежність у такий скрутний для Європи післявоєнний час.

Цій темі значну увагу приділяли такі видатні вчені як Мірчук Л. [1], Кульчицький С. [2], Патриляк І.К. [3]

Метою нашого дослідження є діяльність та боротьба УПА у післявоєнний період.

З другої половини 1940-х років Українська повстанська армія значно послабила свої позиції на західноукраїнських землях. Ще у часи Другої світової війни перед нею опинився лише один супротивник, протистояння з яким фактично вирішувало подальшу долю військової організації, яка в такі тяжкі для українського народу часи найближче знаходилась до омріяної свободи та незалежності. Багато в чому продовження боротьби та непримиримість з радянською Західної України давало поштовх для продовження боротьби патріотично налаштованим українцям, які вбачили в радянській владі загарбника та агресора, метою якого є знищення їх самоідентифікації та нав'язування долі інших поневолених народів із ярмом радянської влади. Виходячи із вище зазначеного, мета УПА – будь-якими засобам зберегти народ від впливу радянського режиму та боротись за незалежну Україну й

відновлення її державності. Звісно, що політична верхівка вбачала в УПА загрозу, котру потрібно було усунути. Тому з другої половини 1945 року почались сутички між радянською армією, яка вже на той час перебувала на Західній Україні, та УПА, яка повинна була діяти підпільно, розуміючи, що не в змозі вистояти у відкритій конфронтації з більш підготовленим до бойових дій суперником. Було прийнято рішення про те, що потрібно, як і в роки війни, вести в більшості випадків партизанську війну з метою послаблення не тільки військового, а й політичного потенціалу СРСР у цьому регіоні.

До 1947 року повстанці намагались дати відкритий бій регулярним військам радянської армії і зазнали поразки, тим самим зрозумівши що їх єдиний вихід – це продовження партизанської боротьби, що давала деякі результати, хоча їх було не достатньо для того, щоб звільнитись від впливу СРСР та нав'язування радянзації [1, с. 90-98].

До початку 1950-х років, вояки УПА та їх військова боротьба й спротив радянській владі ставав все менш відчутним. За цей час Радянський Союз остаточно закріпився на Західній Україні та контролював усю територію, що в 1939 році була відібрана в Польщі. Багато в чому дії повстанців тримались на авторитеті таких лідерів як Роман Шухевич, Василь Кук, Дмитро Клячківський та інших відомих генералів, авторитет та дії яких давали можливість рядовим воїнам вірити в те, що вони справді зможуть звільнитись від окупантів та відновити незалежність, перспектива котрої була втрачена на початку ХХ століття [2, с. 78].

Та на початок 1950 року ситуація для підрозділів УПА складалась невтішно. У результаті посилення тиску радянської армії на повстанців, вони, фактично, не мали жодних шансів чинити їй опір як добре підготовленій воєнній структурі. УПА, фактично, втратила контроль над ситуацією і знаходилася в перманентному стані партизанської війни. Наслідком таких дій було запровадження репресій проти населення з боку більшовиків та військових акцій каральних органів НКВС, що також виснажувало суспільство. Одним із головних причин остаточно занепаду УПА як одного з найбільш боєздатних націоналістичних угруповувань на теренах не лише України, але й усього СРСР на той час, стала смерть головного командира УПА Романа Шухевича (Тарас Чупринка). Його було знищено під час однієї із зачисток НКВС у селищі Білогорща (з 1956 року село входить до складу міста Львів), де він переховувався. З часу смерті Шухевича можна починати відлік занепаду УПА як військової організації, що боролась за незалежність України в часи Другої світової війни проти Польщі, Німеччини та після війни ще з Радянським Союзом. Саме він поставив остаточно крапку в діяльності УПА. Майже 15 років після Другої світової війни знадобилось на приборкання націоналістичного руху на Західній Україні із втратами у тисячі солдат та офіцерів. УПівці в цьому протистоянні втратили ще більше, тим самим засвідчуючи свою жертвність заради загальнонародної ідеї та мрії про державну незалежність [3. С108-111].

Таким чином, можна зазначити, що після Другої світової війни, діяльність УПА поступово занепадає, по-перше, до 1947 року, коли відбувся останній бій між підрозділами повстанців та радянськими військами, тим самим знищивши військовий запал армії, та по-друге, в 1950 році, коли загинув командир УПА Роман Шухевич, що виснажило повстанців морально, поховавши надії українців на відновлення державності на майбутні 40 років.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мірчук Л. Українська Повстанська Армія 1942-52 / Л. Мірчук. – Мюнхен, 1993. – 290 с. – С.90-98.
2. Кульчицький С. Дискусії навколо ОУН-УПА// С. Кульчицький. Освіта України. – 1999. – 26 травня. – 190 с. – С.78.
3. Патриляк І.К. Літопис УПА// Енциклопедія історії України Т.6: Редкол.:В.А .Смолій (голова) та ін. НАН України Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2009. – С. 108-111.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.О. Цибуленко

СЕЛЯНСЬКІ ПОВСТАННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ 1917-1921 рр. : ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті розглядається історієписання щодо селянських повстань на Півдні України під керівництвом Н. Григор'єва та Н. Махна під час подій 1917-1921 років у радянській, зарубіжній, сучасних українській та російській історіографії.

Ключові слова: селянські повстання, Південь України, Нестор Махно, Никифор Григор'єв, історіографія.

The article deals with the narrative of peasant revolts in southern Ukraine under the guidance of N. Grigoriev and N. Makhno during the events of 1917-1921 in Soviet, foreign, modern Ukrainian and Russian historiography.

Key words: peasant revolts, South of Ukraine, Nestor Makhno, Nikifor Grigoriev, historiography.

Події на Півдні України у 1917-1921 рр. ознаменувалися розгортанням чималої кількості повстанських рухів, котрі стали знаряддям боротьби українського селянства за свої економічні й політичні інтереси. Одними із найбільших з них були повстання на чолі з Никифором Григор'євим (1918-1919 рр.) та Нестором Махном (1918-1921 рр), що перетворилися у справді визначне явище.

Слід підкреслити, що ступінь наукового осмислення феномену цих повстань є неоднозначною, адже через ідеологічну заангажованість більшості праць, присвячених цьому питанню, часто не має можливості поглянути на історію цих подій об'єктивно. Адже і досі погляд на історію подій 1917-1921 рр. змінюється відповідно до тенденцій розвитку політичної історії України.

Актуальність даної роботи полягає у відсутності виваженого погляду на селянські повстання на Півдні України у 1917-1921 рр. та недостатнє відтворення деяких важливих аспектів історії повстанського руху.

Так, серед науковців спостерігаються розбіжності поглядів щодо характеру повстанської боротьби південноукраїнських селян та рушійних сил цих повстань. Оцінка всієї боротьби коливається від куркульської контрреволюції під анархічними гаслами (М. Равич-Черкаський, Я. Яковлев, Д. Лебідь, Е. Ярославський) до загальноселянського демократично-революційного руху (П. Аршинов, А. Горелик, В. Волін).

Мета даного дослідження – здійснити історіографічний аналіз повстання під проводом Н. Махна та Н. Григор'єва, висвітлити стан їх розробки в історіографії, що є одним із кроків до повноцінного розуміння історії тих подій.

Чи не найбільшою за кількістю робіт з історії селянських повстань на Півдні України у 1917-1921 рр. є радянська історіографія. Цей напрям представляють роботи М. Равича-Черкаського, Я. Яковлева, Д. Лебеда, В. Крутя, Д. Голінкова тощо. Так, однією з перших робіт, присвячених історії махновського руху, була робота М. Равича-Черкаського “Махно и махновщина”, що була видана в 1920 році. Брошура підкреслювала стихійний характер махновщини, спрямованої на захист інтересів куркулів [4]. За весь час свого існування радянська історіографія у питанні селянських повстань на Півдні України, хоч і дещо змінювала свою точку зору, проте здебільшого розвивалась у руслі 20-х років ХХ століття. Радянські історики мали тенденцію нівелювати роль селянських бунтів у тилах ворожих до радянської влади сил у остаточній перемозі більшовиків.

Загалом у працях того періоду вважалося, що селянські повстання на Півдні України у 1917-1921 рр. – це прояв куркульської дрібнобуржуазної контрреволюції з елементами бандитизму, що використовував (як у випадку з Н. Махном) для свого прикриття анархічні гасла.

Слід відзначити і значний вклад в історіографію зазначеної проблеми зарубіжних та емігрантських дослідників, таких як Дж. Джоула, П. Авріч, М. Палій, П. Аршинов, В. Волін тощо. Так, у праці американського історика М. Палія повстанський рух Н. Махна трактувався як військовий самозахист українського селянства від руйнуючих його економічну основу різних політичних режимів [5]. Схожу думку мали й яскраві представники зарубіжної анархістської історіографії – П. Аршинов та В. Волін, які вважали, що рух під проводом Н. Махна заснований на прагненні мас до самоорганізації та самостійної діяльності.

Та не всі зарубіжні історики оцінювали роль селянських повстань позитивно, зокрема американський історик і політолог Річард Е. Пайпс, з робіт якого можна дізнатися про боротьбу з десантом Антанти на Півдні України, писав: "...погроми учинялися ... різноманітною потлолочю під командуванням різних "батьок", найбільш сумнозвісним з яких став Григор'єв" [3, с. 140].

У зв'язку з розпадом СРСР у колишніх республіках відбулися значні політичні зміни, що дали можливість історикам підходити до висвітлення означеної проблеми з принципово нових позицій, перш за все завдяки відсутності ідеологічних обмежень та залученню нових архівних матеріалів та спогадів очевидців.

Не залишається поза увагою і тема селянських повстань на Півдні України 1917-1921 рр. Зокрема, у цій сфері працюють такі представники сучасної російській історіографії як: А. Шубін, В. Голованов, В. Теліцин, Ю. Латова, А. Мішина. Зокрема, Ю. Латов бачить причини популярності махновщини серед українських селян саме через економічну політику, що проводив Н. Махно [2].

Стрімко збільшується кількість досліджень селянських повстань на Півдні України й у працях вітчизняних українських історіографів. За роки незалежності з'явилась значна кількість робіт, присвячених окремим напрямкам та аспектам селянського повстанського руху, його розвитку в певні періоди революції. У низці праць В. Верстюка, В. Горака, Ю. Котляра, О. Ганжі, Т. Мармазової, М. Гончара та інших дослідників та в окремих розділах їх наукових робіт автори торкалися різноманітних аспектів питання селянського повстанського руху.

Так, історію та історіографію повстання Н. Григор'єва докладно висвітлено у статті В. Горака, що вийшла 2013 року. В ній автор стверджує, що у світовій історіографії питання про григор'євський повстанський рух у цілому розкрито ґрунтовно, але водночас слід звернути увагу на політичну тенденційність та недостатнє відтворення деяких важливих аспектів історії повстанського руху [1, с. 177].

Втім, ці зауваження є слушними й для дослідження історії руху під проводом Н. Махна, що й надалі робить актуальним створення нових наукових праць з історії селянського повстанства, де усі його аспекти було б відтворено якомога більш повно та об'єктивно.

Таким чином, селянський повстанський рух – це явище в історії України, що, насправді, стало надбанням всесвітньої історії. Проте, аналіз стану його наукової розробки все ще дозволяє говорити про нього як про таке, що залишає сучасним історикам чимало місця для досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горак В. С. Григор'євський повстанський рух (серпень 1918 – серпень 1919 рр.): питання історіографії / В. С. Горак // Український історичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 154 – 177.
2. Латов Ю. В. Теневая экономика времён гражданской войны – общее и особенное. / Ю. В. Латов // Теневая экономика: экономический и социальный аспекты: Пробл.- тематич. сб. – М., 1999. – С. 92-102.
3. Пайпс Р. Русская революция: В 3 кн. / Ричард Пайпс. – М. 2005. – Кн. 3: Россия под большевиками. 1918–1924. – 704 с.

4. Равич-Черкасский М. Махно и махновщина / Моисей Равич-Черкасский. – Екатеринбург, 1920.
5. Paliy M. The Anarchism of Nestor Makhno 1918-1921 / M. Paliy. – Seattle and London: University of Washington Press, 1976.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.О. Цибуленко

УДК 930.1:94(477)

Малиновська І. Р.

ВІЗІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ

У статті досліджено сутність понять «цивілізація» та «цивіліологія», а також проаналізовано наукові надбання видатних дослідників цієї проблеми. Здійснено спробу дослідити проблему цивілізаційного вибору України.

Ключові слова: цивілізація, цивіліологія, цивілізаційна ідентичність, міжцивілізаційна взаємодія.

The article deals with the meaning of the concepts of «civilization» and «civilizational». It reviews the scientific achievements of some researchers. Also it was made the attempt to explore the issue of Ukrainian civilization choice.

Key words: civilization, civilopedia, civilizational identity, inter-civilizational interaction.

У сучасному глобалізованому світі особливої гостроти та актуальності набувають проблеми «розмивання» національних культур, конкурентоспроможності постколоніальних держав, формування і збереження колективної ідентичності громадян багатьох країн світу. Ці проблеми тісно пов'язані з міжцивілізаційною взаємодією. Відомо, що в процесі розвитку сучасного світу простежується посилення впливу цивілізаційних факторів, що визначають досить велику частину змін, що відбуваються в світі. Цивілізаційні фактори, у свою чергу, відіграють все більш помітну роль у формуванні світової політики і економіки.

Одним з перших питань про цивілізаційну ідентичність поставив американський дослідник С. Хантінгтон, який у своїй роботі «Зіткнення цивілізацій?» актуалізував цю проблему. Він підкреслив, що громадяни європейських країн мають загальні культурні риси, які відрізняють їх від представників, наприклад, китайського або арабського світу. Відмінність ця відбувається завдяки наявності загальних рис, таких як мова, історія, релігія, звичаї, соціальні та політичні інститути, а також завдяки суб'єктивній самоідентифікації людей [1, с. 115].

Історіографія проблеми розуміння сутності термінів «цивілізація» та «цивіліологія» займає досить велике місце в історичній науці. Одним з перших цю проблему порушив французький історик Люсьєн Февр у своїй роботі «Цивілізація: еволюція слова та групи ідей». Цивілізацію як стадію суспільного розвитку свого часу вивчали такі видатні науковці як Льюїс Морган, Фрідріх Енгельс, Адам Фергюсон. Локальні цивілізації вивчали Франсуа Гізо, Генріх Рюккерт, Микола Якович Данилевський, Освальд Шпенглер, Арнольд Джозеф Тойнбі, Деніел Белл, Елвін Таффлер та інші.

Серед вітчизняних дослідників, що займались проблемами цивілізаційного вибору України можна назвати В. А. Смолія, С. Т. Томашівського, О. Й. Пріцака тощо.

Поняття «цивілізація» в сучасному розумінні слова – для позначення певного етапу в розвитку суспільства – з'явилося ще у XVIII ст. Його вперше вжив Оноре Габріель Мірабо в трактаті «Друг людей». В сучасній історичній науці немає єдиного уніфікованого поняття «цивілізація», тлумачення якого задовольнило б усіх.

За найпоширенішим визначенням, термін «цивілізація» є синонімом терміна «культура» – історично визначеного рівня розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, який виражається насамперед у створюваних нею матеріальних і духовних цінностях.

За іншим визначенням це рівень, ступінь суспільного розвитку, що проявляється в сукупності культурних надбань як таких. Наприклад, антична цивілізація – унікальна культура, яка покладена в основу європейської культури наступних епох.

За Л. Морганом та Ф. Енгельсом цивілізація – це ступінь суспільного розвитку, яка слідує за дикістю і варварством [3, с. 43]. За визначенням німецького філософа О. Шпенглера, яке він запропонував в опублікованій у 1918 році першій частині праці «Присмерк Європи», цивілізація – це стадія занепаду і вмирання культури, втрати людством творчих сил [4, с. 105].

Термін «цивілізації» також може відноситися до культури у складному суспільстві, і не має на увазі тільки саме суспільство. Цивілізації визначаються наявністю загальних рис об'єктивного порядку, таких як мова, історія, релігія, звичаї, інститути, – а також суб'єктивної самоідентифікацією людей. Є різні рівні самоідентифікації. Наприклад, житель Риму може характеризувати себе як римлянина, італійця, католика, християнина, європейця, людини західного світу. Цивілізація – це найширший рівень спільності, з якою він співвідносить себе. Культурна самоідентифікація людей може змінюватися, і в результаті змінюються склад і межі тієї або іншої цивілізації [1, с. 331].

Проблема цивілізаційного вибору для України знову стала актуальною з початку 90-х років ХХ століття у зв'язку з розпадом СРСР, трансформацією політичних і соціально-економічних систем країн Східної Європи, новими політичними реаліями у світі, глобалізацією всіх сфер життя. В наші дні, за умов глобалізації всіх сфер сучасного життя український народ теж стоїть перед вибором, котрий сьогодні є вибором майбутнього. У галузі економіки вибір України схиляється до вільного ринку і вільної конкуренції, недоторканності приватної власності й охорони її законом, до права на підприємницьку діяльність і творчу ініціативу. У сфері політики наш вибір тяжіє до європейських стандартів прав людини, розподілу влади і демократизації основних її інститутів, визнання провідної ролі Заходу в становленні ліберально-демократичних цінностей як загальнолюдських, так і загальноцивілізаційних, завдяки яким зміниться тип зв'язків між економікою, власністю, владою, державою. У царині екології вибір держави визначається власним негативним досвідом наслідків аварії на ЧАЕС і досвідом відмови від ядерної зброї.

За умов глобалізації Україна намагається наразі синтезувати західну ідею і механізми створення правової держави на базі ринкової економіки з досягненнями східної євразійської культури.

На думку політолога М. І. Михальченка, у контексті глобального розвитку можна розглядати три сценарії майбутнього України [9, с. 53].

Перший сценарій «ретроїдилічний». Він передбачає спочатку повернення до стану «брежнєвського застою», а потім «уперед до перемоги казарменого неокомунізму». Поки ще існують передумови для спроб реалізувати цей сценарій: по-перше, економічні підстави; по-друге, політичні організації лівих сил, що мають реальний вплив на певну частину нашого суспільства; по-третє, міфи про досягнення соціалізму. З погляду методології глобалістики цей сценарій нежиттєздатний, так як він ґрунтується на неконкурентоспроможній економіці.

Другий сценарій майбутнього держави – «моноетнічний». Він передбачає побудову суто етнічної української держави. Цей сценарій має ще менше шансів для втілення, ніж попередній. Цей сценарій також нежиттєздатний, бо спирається на ідею створення «закритої популяції», расово чистого етносу. Такий етнос, як і кожна «закрита система», не може довго існувати.

Третій сценарій – «ліберальний». Він базується на ліберальних цінностях ринкової економіки, рівних правах усіх людей перед законом, на ідеї міцної держави, створеної для захисту інтересів усіх громадян незалежно від етнічної, расової, політичної, соціальної

належності. Саме цей сценарій синергичний, оскільки ґрунтується на ідеалах «відкритого суспільства», якими є ринкова економіка, демократія, громадянське суспільство, правова держава. З огляду на це він життєздатний [9, с. 55 – 59].

Отже, безпечний глобальний розвиток пов'язаний зі створенням «нової цивілізації». Україна свій цивілізаційний вибір зробила понад 1000 років тому, коли прийняла християнство, а також робить його зараз, у 2013 – 2018 роках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: АСТ, 2003. – 576 с.
2. Кузык Б.Н., Яковец Ю.В. Цивилизации: теория, история, диалог, будущее : в 2 т. / Б. Н. Кузык, Ю. В. Яковец. – М.: Институт экономических стратегий, 2006. – Т. 1 : Теория и история цивилизаций. – 768 с.
3. Морган Л.Г. Древнее общество или Исследование линий человеческого прогресса от дикости через варварство к цивилизации / Л.Г. Морган. – Ленинград: Издательство народов севера, 1935. – 350 с.
4. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории / О. Шпенглер. – М.: Наука, 1993. – 592 с.
5. Ростоу В.В. Стадии экономического роста: Некоммунистический Манифест / В.В. Ростоу. – М., 1992.
6. Ерасов Б.С. Сравнительное изучение цивилизаций: Учеб.пособие для студентов вузов / Б.С. Ерасов. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 536 с.
7. Семёнов Ю.И. Философия истории. (Общая теория, основные проблемы, идеи и концепции от древности до наших дней) / Ю.И. Семёнов. – М. : Современные тетради, 2003. – 776 с.
8. Библер В.С. Культура. Диалог культур (опыт определения) / В.С. Библер // Вопросы философии. – М., 1989, № 6.
9. Михальченко М.И. Украинская региональная цивилизация: прошлое, настоящее, будущее / М.И. Михальченко. – К.: ИПиЭНИ, 2013. – С. 55 – 59.
10. Ионов И.Н. Рождение теории локальных цивилизаций и смена научных парадигм / И.Н. Ионов // Образы историографии. – С.-Пб. – М.: РГГУ, 2001, С. 59 – 84.
11. Томашівський С. Т. Схід і Захід: історично-політичний нарис / С.Т. Томашівський // Український історичний журнал. – 2015. – №2. – С. 184 – 196.
12. Прицак О. Й. Що таке історія України? / О.Й. Прицак // Український історичний журнал. – 2015. – №1. – С. 177 – 210.
13. Тойнби А. Дж. Постижение истории. Сборник / А. Дж. Тойнби. Пер. с англ. Е.Д. Жаркова, М. Рольф, 2001. – 640 с.
14. Яковец Ю.В. Становление постиндустриальной цивилизации / Ю.В. Яковец. – М., 1992 – 441 с.
15. Юрій М. Ф., Алексієвець Л. М. Україна найдавнішого часу – XVIII століття: цивілізаційний контекст пізнання / М. Ф. Юрій, Л. М. Алексієвець, Я. С. Калакура, О. А. Удод. – Тернопіль: Астон, 2012. – Кн. I. – 700 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Г. В. Батенко

МІСЦЕВІ ГАЗЕТИ ПРО ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ОБ'ЄДНАННЯ ПІД ЧАС РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЙ 1917 РОКУ НА ХЕРСОНЩИНІ

У статті розглядаються становлення громад та політичних партій під час революційних подій 1917 року в Херсоні за матеріалами місцевих періодичних видань.

Ключові слова: Херсон, революція 1917 року, політичні партії.

In the article, becoming of communities and political parties is examined during the revolutionary events of 1917 in Kherson after materials of local magazines.

Key words: Kherson, the 1917 revolution, political parties.

Тема дослідження є досить актуальною, адже після закінченню Лютневої революції відбувається становлення національно-демократичних сил. Проукраїнські налаштована інтелігенція сприяла культурній та громадянсько-політичній основі українського руху. Революційні події дали змогу становлення українській державності. Саме українські партії та культурні організації почали друкувати україномовні статті в херсонських місцевих газетах та випускати україномовну газету «Вісті товариства «Українська хата». За свідченнями з преси більшість населення Херсонщини навіть не знало українського алфавіту. Для зручності читання українських статей в газетах редактори робили роз'яснення як правильно читати українські літери.

З українських партій в Херсоні діяв відділ партії Українських соціал-демократів, яка відносилась до лівого крила. Також діяла Українська радикально-демократична партія, яка відносилась до правого крила політичних партій. В газеті «Херсонские новости» від 16 квітня 1917 року повідомляється про заснування в Херсоні осередку Української радикально-демократичної партії: ««В Херсоне организовано отдел демократической партии. В программу входит предоставление каждой области России автономии Финляндия, Польша, Украина, Белорусь, Литва, Кавказ и Сибирь устроившиеся на автономных началах образуют Российские Соединенные Штаты при республиканском образе правления. У состав из губерний: Волынская, Екатеринославская, Киевская, Подольская, Харьковская, Херсонская, Холмская и Черниговская население всех свыше 30 миллионов душ»[№ 1073, с. 3, 8].

На противагу українському національно-визвольному руху був російський рух, представлений осередком Ради робітничих депутатів та Радою солдатських депутатів. Також діяла партія російська монархічна партія Народної свободи (кадети) та єврейськими соціалістичними партіями, які виступали за отримання національного самовизначення єврейського населення.

Рада робітничих депутатів створилась 7 березня 1917 р. Складалася переважно з есерів та меншовиків, але очолив Раду більшовик І. Ф. Сорокін, який працював слюсарем на заводі Гуревича. 13 березня створено Раду солдатських депутатів, яка також складалася з есерів та меншовиків. Також на Херсонщині діяли органи Тимчасового уряду-міська дума, Комітет громадянської безпеки.

«Херсонские новости»[1] від 21 березня 1917 року повідомляють про створення пролетарських газет: «Новый печатный орган в Херсоне 19 го марта в Херсоне вышел первый номер пролетарской газеты «Известия совета рабочих и солдатских депутатов в Херсоне» На заголовке 1 го № разместили интернациональный лозунг «Пролетарии всех стран соединяйтесь». «Да здравствует демократическая республика. Да здравствует 8 ми часовой рабочий день. Да здравствует социализм.» Вот такие лозунги, которые определяли программу. «Известия призваны отражать взгляды революционеров и рабочих.

Херсонська Рада робітничих депутатів розраховувала на підтримку селян, робітників та солдат. Проводилася активна агітація серед селян. Як повідомляє газета «Херсонские новости» від 29 березня 1917 року «Органы агитации комитета совета рабочих

и солдатских депутатов совершили поездки по деревням Херсонского уезда с целью разъяснения крестьянам значения происшедших событий»[№ 1086, с. 4, 3].

23 квітня в херсонській пресі вітали Є. Яковенко з отримання посади міського голови: «Новый городской голова-идеально честный человек, видный общественный деятель, пользуется в Херсоне широкой популярностью...»[№ 1083, с.2, 1] До цього Є. Яковенко працював лікарем, товаришував з М. Чернявським та підтримував український національно-визвольний рух. За свідченнями з преси Є. Яковенко був присутній на всіх партій та організацій міста.

В газеті «Родной край» повідомляється про збори кадетів, які відбулися в біоскопі «Рекорд», були присутні військові лікарі, офіцери, вчителі. Обговорювали питання форми правління та власності на землю: «...Россию делить на Соединенные Штаты уже пойти разделить шкуру медведя. Никакой автономии быть не должно.» Лунали звинувачення українства: «...малоросы лежат на печи отказываются работать, говорят: «я останусь дома, а ти підешь, або ти підеш, а я останусь вдома.»» [№ 1082, с. 3, 3]

Ця стаття викликала обурення серед українців, в статті «Народні думи і бажання» М. Ф. Чернявський звертається до представників Конституційно-демократичної партії засуджує їх монархічні погляди та підтримку старого ладу: «Російські кадети, коли грянув грім революції і з великим шумом впала ідея царату, казали, що це не будинок російської держави руйнується, а покрівля і треба тільки її полагодити. Наскільки кадети були сліпі про це багато говорить не приходиться»[с. 4, 1].

На виборах до міської думи брали участь 11 списків. Херсонські українські соціалісти: соціал-демократи та соціал-революціонери ввійшли до блоку з російськими соціалістичними партіями та Радою робітничих і солдатських депутатів і склали один список №9, українці, що не входили до таких, вмістилися у списку №11. Результати виборів оприлюднили херсонські газети, за результатами підрахунку голосів наслідок виборів був несподіваним-дві третини голосів віддано за список №9 –Раду робітничих і солдатських депутатів, по цьому списку пройшло гласних 17 чоловік. Разом по усім спискам пройшло до міської думи 23 українці або (23%) загального числа гласних. На думку В. С. Гвоздика [с. 80, 4] співробітництво українських соціалістів з російськими партіями могло бути викликано, як прояв уникнення сутичок з іншими партіями. Але, все ж таки українці отримали місце в думі. Значною мірою питання про подальший розвиток революції залежало від народних мас.

Отже, після Лютневої революції життя тихого і провінційного Херсона змінилося. В Херсоні, як і по всій колишній імперії панує боротьба за владу, місто охопила активна політична діяльність партій та громадських організацій. Осередки українського політичного руху з'являються в Херсоні весною 1917 р. Партія українських соціал-демократів проводила активну агітацію населення. Лютнева революція дала сприятливий момент для встановлення нового ладу в Україні. Після голосування українські партії змогли отримати місце в херсонській Думі та виражати інтереси українського населення. Сприятливим фактом для українського національно-визвольного руху була підтримка міського голови Є. Яковенко, який балотувався від українського списку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Херсонские новости – Херсон, 1917. – № 1072 – № 1106
2. Известия Херсонского совета рабочих депутатов :Херсонский совет рабочих депутатов – Херсон, 1917. – май – № 19-№ 21
3. Родной край – Херсон, 1917. – № 1425
4. Гвоздик В. Південна Україна у революційних подіях 1917-1918 рр. / В. Гвоздик // Наукові праці історичного факультету Запорозького університету. – Запоріжжя, 2006. – Вип. 20. – С. 416-425.
5. Гвоздик В. С. Участь українських політичних партій в муніципальній кампанії на Півдні України в 1917 р. / В. С. Гвоздик // Наукові праці історичного факультету

Рекомендує до друку науковий керівник професор С.Г. Водотика

УДК 94(477.72)

Фомін В. В.

ЗАСНУВАННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ МИТНИЦІ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЯ ЇЇ У ХЕРСОНСЬКУ МИТНУ ЗАСТАВУ

У статті аналізується заснування Херсонської митниці та причини реорганізації установи.

Ключові слова: Херсонська митниця, Херсонська митна застава.

The article analyzes the establishment of the Kherson Customs and the reasons for the reorganization of the institution.

Key words: Kherson customs, Kherson customs deposit.

При заснуванні будь-якої установи важливу роль відіграє географічне розташування, тому актуальним є вплив географічного чинника на заснування і реорганізацію Херсонської митниці.

Цій темі значну увагу приділили дослідники Калетнік І. Г. та Орлов І. М. [2, 5].

Метою нашого дослідження є розгляд заснування Херсонської митниці та причини перетворення її на митну заставу.

Після чергової російсько-турецькій війні 1768 – 1774 рр. було підписано Кючук-Кайнарджийський договір, за яким Російська імперія отримала землі поміж Дніпром і Південним Бугом [2, с. 18]. Тому 26-го травня 1776 р. Сенат видав Указ "про встановлення в Новоросійській та Азовській губерніях портових та прикордонних митниць та застав" [5, с. 25].

У 1778 році було засновано місто Херсон, верф та Адміралтейство. Відповідно до Указу Сенату "Про організацію в Новоросійській та Азовській губерніях портових і прикордонних митниць, а також застав" в 1779 р. було засновано портову митницю [2, с. 19].

На жаль при виборі місця для заснування Херсона не врахували мілководдя рукавів Дніпра при впадінні його у Дніпровський лиман, тому морські вантажні кораблі не могли без перешкод ані увійти з повним вантажем у Херсонський порт, ані вийти з нього. Але вибору у товаровласників не було, і вони перевозили вантажі частинами на невеликих річкових судах. Засновані в 1789 р. Миколаїв, 1795 р. Одеса, що не мали такої проблеми, швидко перебрали на себе лідерство у морській торгівлі [3, с. 20]. Невдале розташування міста стало причиною посилення контрабанди, що в подальшому стане однією з причин зміни статусу Херсонської митниці.

Про діяльність Херсонської митниці згадує у своєму щоденнику венесуелець Франсіско де Міранда, який прибув до Херсона у 1786 р. Він зазначав, що всі кораблі, що прибули до міста, проходили контроль у Глибокій Пристані, де знаходилося спеціальне судно. У супроводі цього судна караван рухався до Херсонської митниці, розташованої на карантинному острові. Також вказав причину проходження контролю в Глибокій Пристані "...ібо глубина реки до указанного порта составляет семь футов".

Влада в цей час звернула увагу на цю проблему і для вирішення її було заплановано "Между тем будет сооружен канал, предназначенный также для нужд торговли; его проект разработан, а строительство начнется в будущем году. На это уже отпущен миллион рублей, а глубина составит 14 футов" [4, с. 33].

Після російсько-турецької війни 1787–1791 рр. кордон Російської імперії тепер був по річці Дністер [1, с. 20]. Тепер постало питання про перенесення митниці ближче до кордону,

можливо б цього не сталося, якби не потрібно було б частково розвантажуватися в Глибокій Пристані (можливість для контрабандистів), щоб дістатися до Херсона. Адмірал М. С. Мордвінов запропонував створити митницю і карантин в Очакові, його підтримав Катеринославський губернатор В. В. Каховський. У листі секретарю імператриці Катерині II Попову В. С. від 9 червня 1792 р. "...За перенесення митниці з Херсона до Очакова багато хто дуже на Мене сердитий ... Жодне купецьке судно не може пройти і не проходило ніколи з повним вантажем у Херсон. Полегшувалось воно зазвичай у Глибокій Пристані, а під дим виглядом і по очеретам..." [5, с. 27]. У 1792 р. в Очакові з'являється портова митниця, в Херсоні залишається портова застава з меншими повноваженнями [3, с. 20].

Отже, можемо зазначити, що невіддале розташування міста та самої митниці було однією з головних причин, чому Херсонську митницю було реорганізовано у митну заставу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ерошкин Н. П. История государственных учреждений дореволюционной России. [Електронний ресурс] / Н. П. Ерошкин. – М.: Высшая школа, 1969. – 368 с. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/569676/>
2. Калетнік І. Г. Минувле та сучасне Херсонської митниці / І. Г. Калетнік. – Херсон : б/в., 2011. – 119 с.
3. Коник Ю. О. Херсонська митниця (1797-1924) : Огляд фонду №7 / Державний архів Херсонської митниці. / Ю. О. Коник. – Херсон 2008. – Бібліотечка архіву. – Вип. 10. – 56 с.
4. Миранда Франсиско де. Путешествие по Российской Империи/ Пер. С исп. – М.: МАЙК "Наука/Интерпериодика", 2001. [Електронний ресурс] – Режим доступу: // [http :elcocheingles.com/Memories/Texts/ Miranda/Miranda.htm](http://elcocheingles.com/Memories/Texts/Miranda/Miranda.htm)
5. Орлов І. М. Херсонська митниця. Історія та сьогодення / І. М. Орлов. – Херсон : б/в., 2005. – 118 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.О. Цибуленко

УДК 342.47

Частило О.С.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У статті розглядається досвід функціонування кредитних спілок у країнах Європейського Союзу. Запропоновано напрямки адаптації зарубіжної практики на вітчизняних теренах.

Ключові слова: кредитна спілка, стандарти придатності, техніко-економічна модернізація, сервісна інфраструктура, фінансова грамотність населення.

The article describes the experience of functioning of credit unions in the countries of the European Union. The directions of adaptation of foreign experience on domestic spaces are proposed.

Key words: credit union, standards of fitness, technical and economic modernization, service infrastructure, financial literacy of the population.

На території України кредитно-кооперативний сектор почав відроджуватися на початку 1990-х років, із проголошенням незалежності країни, у формі кредитних спілок. Впродовж останніх 20 років свого існування вони зазнали всіляких змін як з юридичної точки зору, так і з позиції сприйняття суспільством. Однак сучасні післякризові реалії економічного середовища вимагають суттєвих змін у реформуванні та ефективному розвитку

українських кредитних спілок. Надзвичайно важливим у цьому процесі є застосування передусім європейського досвіду розбудови середовища їх функціонування.

Всі країни світу об'єднані у 6 регіональних конфедерацій кредитних кооперативів – Африканську, Азійську, Карибського басейну, Європейську, Латиноамериканську та конфедерацію кооперативних ощадних та кредитних асоціацій країн Океанії, які є структурними елементами Всесвітньої Ради кредитних спілок.

Європейські кредитні спілки – це фінансові кооперативи, які створюються для просування ідей заощадливості серед своїх членів. Контроль за їх діяльністю у сфері дотримання законодавства та правил ведення бізнесу, покладено на регулятивний орган в особі Центрального банку країни. Метою його контрольної функції є захист коштів членів кредитних спілок та підтримка фінансової стабільності та процвітання установ в цілому.

Однак у тій чи іншій європейській країні існують свої особливості функціонування даних установ. Так, кредитні спілки Ірландії (країна Північної Європи) надають важливе значення таким морально-етичним нормам, як порядність, чесність та професіоналізм.

Вітчизняні кредитні спілки також повинні дотримуватися Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1]. Однак під час кризи, враховуючи недоліки українського законодавства, недостатнє розуміння соціально-економічної природи кредитних спілок з боку населення, прорахунки у політиці регулювання та нагляду з боку держави, виникали установи, які, використовуючи неприбутковий статус кредитної спілки, привласнювали кошти людей, при цьому без надання їм фінансової допомоги навзаєм. Таких псевдокредитних спілок нараховувалося близько 10% від загальної кількості діючих установ в Україні. Проти керівників таких установ та їх співучасників було порушено близько 100 кримінальних справ, однак повернення всіх коштів вкладникам за цими справами часто є сумнівними.

На території Північно-Західної Європи, у Великобританії, кредитні спілки займають невеликий сегмент, і їм доводиться докладати зусиль, щоб бути помітними у порівнянні з іншими фінансовими інституціями. Проте у цій європейській країні кредитні спілки отримують хорошу політичну і громадську підтримку. Так, у 2011 році за підтримки політичних партій та уряду Великобританії було виділено 73млн. фунтів стерлінгів на техніко-економічну модернізацію кредитних спілок країни впродовж наступних чотирьох років. Важливою передумовою цього стала неспроможність британських банків забезпечити потреби у кредиті споживачів з низьким рівнем доходів та вплив банківської кризи, після якої громадськість шукає альтернативу комерційним банкам.

У зв'язку з цим Асоціація кредитних спілок Великобританії у рамках реформування кооперативного руху виступила з пропозицією розподілити одну із комбінацій банківських технологій між кредитними спілками, що надасть їм можливість надавати пакет послуг через мережу поштових відділень та філії один одного. Крім того, такі технології сприятимуть роботі гарячої лінії для клієнтів кредитної спілки та створять умови швидкого доступу до рахунків у мережі Інтернет. Таке одноразове капіталовкладення у бек-офіс кредитних спілок, призведе до масштабного зростання цієї складової фінансового сектору.

Британський досвід створення додаткових конкурентних переваг кредитних спілок на фінансовому ринку є надзвичайно цінним для України. За умови зміни діючого законодавства, що регламентує діяльність кредитних спілок України, а саме розширення кола потенційних членів установи та переліку послуг, перспективною може стати співпраця з мережею Укрпошти, яка налічує близько 10 000 відділень у сільській місцевості.

Ця перспектива особливо актуальна, якщо враховувати, що основна мета діяльності кредитних спілок на селі – це підвищення рівня життя сільського населення шляхом розвитку підприємництва у сільській місцевості та забезпечення доступу сільського населення до фінансово-кредитних ресурсів [2, с. 131-136].

Не менш вагомим внеском у розбудові сприятливого середовища розвитку вітчизняних кредитних спілок може стати досвід Польщі. Кредитні спілки у даній країні

почали працювати з 1992 року, і на даний час є найбільшими за чисельністю населення серед інших фінансових установ.

Польські кредитні спілки активно борються з бідністю, лихварством, запобігають фінансовим втратам, що призводять до соціальної ізоляції, і надають такі види послуг:

- кредитування фізичних осіб та суб'єктів господарської діяльності на невідкладні споживчі потреби та розвиток підприємництва, без зайвих формальностей та на тривалий час;
- оформлення різного роду вкладів. Це можуть бути інвестиції з фіксованою і плаваючою процентною ставкою, із щоденною капіталізацією відсотків, за прогресивною ставкою, застраховані або пов'язані з інвестиційними фондами;
- надання готівкових та безготівкових послуг через платіжні карти Visa і MasterCard, які емітуються Фінансовою асоціацією кредитних спілок [3, с. 163-166].

Слід відмітити, що зазначений вище перелік послуг, які надають кредитні спілки Польщі, охоплює майже весь спектр банківських операцій. Однак кооперативна спрямованість на принципах взаємодопомоги суттєво різнить кредитні спілки від банківських установ. Підтвердженням цього є підтримка людей, які опинилися в складній ситуації після наслідків природних стихій (смерчів та повеней) на території Польщі. Кредитні спілки надавали цій категорії населення позички, які були дешевші, ніж доступні на ринку аналогічні продукти у різних фінансових установах.

Про доцільність створення такого товариства в Україні вже йшла мова у наукових колах. Вітчизняний науковець Терещенко Г.М. вважає [4, с. 92], що логічним і найефективнішим шляхом задоволення потреби кредитних спілок у страхових послугах є створення власної спілки взаємного страхування (СВС) кредитної кооперативної системи України. Засновниками і власниками СВС можуть стати кредитні спілки, представлені обласними асоціаціями, а також члени кредитних спілок – фізичні й (у майбутньому) юридичні особи. Страхова установа може бути заснована асоціаціями кредитних спілок у формі як комерційної структури, так і кооперативу, членами якого були б кредитні спілки.

Таким чином, можна сказати, що для розбудови сприятливого середовища функціонування кредитних спілок України необхідно провести ряд організаційно-правових заходів:

1. внести поправки до Закону України «Про кредитні спілки», зокрема в частині, що стосується створення саморегульованої організації, з регламентацією їй відповідних повноважень та із зобов'язаннями вступу усіх кредитних спілок, які працюють із депозитними вкладками;
2. внести зміни до Закону України «Про кредитні спілки» щодо визначення чіткого переліку можливих порушень працівниками кредитних спілок з обов'язковою регламентацією заходів впливу щодо них (штрафних санкцій, строків позбавлення волі);
3. розбудова і розвиток сервісної інфраструктури кредитних спілок – створення Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок, Стабілізаційного фонду для підтримання ліквідності та фінансового оздоровлення установ, Товариства взаємного страхування, кооперативного банку;
4. підвищення рівня соціальної довіри шляхом налагодження зв'язків з громадськістю й відносин з суспільством через створення освітнього центру і співпраці з вищими навчальними закладами у всіх регіонах країни.

Більшість перерахованих заходів можливо реалізувати за тісної співпраці уряду, регулятивного органу, саморегульованої організації та науковців і практиків вітчизняного кредитно-кооперативного руху. В результаті чого кредитні спілки України мають всі шанси побудувати конкурентоздатну та стабільну систему фінансової підтримки пересічного громадянина країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 року № 1702/-VII [Електронний ресурс] // Офіційний Веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
2. Пластун В.Л. Пріоритети розвитку кредитних спулук у сучасних умовах [Текст] /В.Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2010. –№ 10(112). – С. 131-137.
3. Пожар А. Досвід польських кредитних спілок та їх спектр послуг [Текст] / А. Пожар // Світ фінансів. – 2007. – Вип. 3(12). – С. 163-172.
4. Терещенко Г.М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні [Текст] / Г.М. Терещенко // Фінанси України. – 2009. – № 5. –С. 87-94.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.М. Риженко

УДК 94 (470IX+571) : 327. 28 "18/19"

Якубов. Ю.О.

АКТИ ПОЛІТИЧНОГО ТЕРОРИЗМУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ КІНЦЯ ХІХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядається роль політичного тероризму в Російській імперії та розкривається походження політичного тероризму.

Ключові слова: народництво, тероризм, революція, історія Російської імперії.

This article deals with role of political terrorism in the Russian empire and reveals the origin of political terrorism.

Key words: populism, terrorism, revolution, history of the Russian Empire.

Актуальність дослідження. Від середини ХІХ століття Російська імперія переживала глибоку системну кризу, котра найбільше себе виявила після завершення Кримської війни, яку Росія програла. Найчисельніша верства населення – селянство бажала змін. Технічна відсталість Росії і неможливість розвитку ринкових відносин внаслідок існування кріпацтва ставали очевидними[1, с.729]. І хоча правління Олександра ІІ фактично почалося значними реформами(найвідомішою з яких є звільнення селян від кріпацтва (Маніфест від 19 лютого 1861), вони не змінили політичної системи імперії і не призвели до суттєвого поліпшення життя населення. Це призводило до виникнення таємних радикальних гуртків, члени яких вимагали більших змін, і які тією чи іншою мірою вважали тероризм прийнятним методом політичної боротьби. Наймасовішими були гуртки народників, що дотримувались близьких до соціалізму поглядів, наслідуючи традиції соціаліста-емігранта Олександра Герцена. Суперечлива роль політичного тероризму в Російській імперії та його ідеологів зумовлює необхідність повторного перегляду й оцінки найбільших актів політичного тероризму.

Об'єктом дослідження є політичний тероризм в Російській імперії кінця ХІХ початку ХХ століття.

Предметом дослідження – радикальні гуртки: їх члени та виконавці найбільших терористичних актів.

Метою дослідження – виявлення найбільш загальних рис організацій і рухів, що чинили тероризм, виокремлення чинників, які призвели до наростання такого руху.

Спроби наукового аналізу політичного тероризму в Російській імперії першим здійснив Василь Богучарський, у минулому активний народник. У 1912 році в еміграції він видав перші праці, присвячені народництву. Богучарський виводив генезу російського політичного тероризму з т.зв. «нечаєвщини» [2, с 134]. Далі Богучарський вважав, що

«нечаєвщина» не зробила нічого доброго, а лише налякала суспільство. Окрім нечаєвщини Богучарський називає першими революційними течіями народництва «чайковців» та «Землю і Волю»[2, с 212]. Богучарський вважав, що хоч убивство Сергієм Нечаєвим студента Івана Іванова, здійснене 21 листопада 1869 року не мало на меті політичної провокації та не завдало збитків державі, це було одне із перших убивств, що було скоєне членами нелегальних гуртків і яке було визнане судом політично вмотивованим. Сам Іван Іванов також був членом створеного Нечаєвим гуртка, але виступав проти поширення революційної пропаганди в Санкт-Петербурзькому університеті, і не підкорявся Нечаєву за що і був ним убитий. Однак, це був лише початок. І проблема була навіть не в революціонерах. Річ у тім, що це був з самого початку стихійний бунт, а діячі-нечаївці не тільки не знали, яких саме змін і покращень вони б хотіли, в самій їхній програмі «Катехізіс Революціонера» авторства Сергія Нечаєва не було жодного слова про соціально-економічний розвиток, культуру, медицину тощо. Довгий судовий процес над нечаєвським гуртком «Народная расправа» налякав суспільство. Нечаєвщина не змогла реалізувати свої терористичні ухили на практиці, а обурені таким досвідом народницькі організації наприклад уже згадувані «Чайковці» тепер обмежувались лише «ходінням в народ» – агітацією та поширенням нелегальних листівок. «Чайковці» пізніше були викриті і 1874 року відбулись декілька судових процесів над діячами цього гуртка. Такі дії з боку владних структур призупинили народницький рух, але при цьому радикалізували його симпатиків. Підтвердженням цього став замах на убивство Петербурзького градоначальника Федора Трепова, здійснений 5 лютого 1878 року народницею Вірою Засулич [3]. Подальше розслідування показало, що Засулич увійшла до кабінету градоначальника, де дістала револьвер і двічі вистрелила в нього. І лише завдяки ораторській майстерності присяжного повіреного (адвоката) Петра Александрова, Віру Засулич виправдали.

Надалі політичний тероризм став своєрідним новаторством народництва. Через декілька місяців після виправдання Віри Засулич, інший народник Сергій Кравчинський 4 серпня 1878 року вдарив кинджалом шефа жандармського управління Миколу Мезенцова, поранення викликало серйозну кровотечу, від якої Мезенцов помер. Сергій Кравчинський втік за кордон. Слід розуміти, що на кінець 1870-х років в російському народництві відбувся розкол і головна народницька організація «Земля і Воля» розпалась удруге (перший розкол стався ще в 1860-х). Її ідеї намагалась продовжувати інша народницька організація, яка називалась «Народна воля». Ця організація продовжувала сприймати терор одним із методів політичної боротьби. Відмінність була лише в тому, що в своїх газетах «Народна воля» намагалась створити власну політичну програму, однак через одне велике убивство назавжди увійшла в історію як найвідоміша терористична організація Російської імперії[4, с 59]. Убивство членами «Народної волі» імператора Олександра II, яке було здійснено 13 березня 1881 року стало апогеєм діяльності «Народної Волі». Змовники здійснили декілька підкопів під Катерининський канал (нинішній канал Грибоєдова) і закидали бомбами царський екіпаж в Петербурзі. Однак потім організаторів теракту схопили. Після швидкого суду було страчено : Софію Перовську, Андрія Желябова, Миколу Кибальчича, Тимофія Михайлова та Миколу Рисакова. Реакційна політика влади стала безжально нищити залишкові опозиційні настрої. За період 1879-1882 років було винесено 67 смертних вироків, з яких 30 були виконані[5]. Після цього народництво стало занепадати. Однак ідею політичного терору підхопили есери, що були остаточно оформлені як партія на межі 1901-1904 року. Есерівські діячі організували т.зв. Бойову Організацію (БО), основною метою якої визнавалось знищення різних політичних діячів імперії, в основному – противників народництва. В результаті своєї діяльності Бойова Організація знищила міністрів внутрішніх справ Сипягіна, Плеве, міністра освіти Боголепова та декілька губернаторів. До 1907 року було здійснено близько 220 замахів і вбито 162 особи. Однак далі аж до самого 1917 року тероризм ставав дедалі рідшим. Головним чином це пояснюється появою в охоронного відділення мережі агентів-провокаторів. Відомо, що шеф Петербурзького охоронного відділення Олександр Герасимов особисто вербував колишніх народовольців і з їхньою допомогою попереджував

замахи на Петра Столипіна, великого князя Миколу Миколайовича та імператора Миколу II. Однак, розвалив імперію не тероризм, розвалили її внутрішні протиріччя, які терористи-народовольці так хотіли змінити.

Висновки: Тероризм був основою діяльності радикального народництва. Народницькі організації остаточно оформили явище політичного тероризму. Однак, оскільки воно визначало тероризм основним засобом політичної боротьби, то не могло сподіватись на легальну політичну боротьбу. Навіть якби народництву й вдалося б легалізуватись, його ідеї були занадто радикальними і навряд знайшли б масову підтримку населення. Тероризм викликав в селянства здебільшого шок та огиду. Отже, політичний тероризм зміг лише розбурхати суспільство й викликати посилення владних репресій, великі витрати на поліцейські та жандармські структури можна було б спрямувати на реформи соціально-економічного життя імперії, однак цього зроблено не було. Саме тому можна вважати, що політичний тероризм був одним з методів революційної боротьби, хоча і не приніс народам Росії бажаних реформ і не виправдав народні сподівання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Платонов. С.Ф. Учебник русской истории. – М. 1992 . –813 с.
2. Богучарский В.Я. Активное народничество семидесятых годовъ. – М. Издательство М. и С. Сабашниковыхъ. 1912. –386 с.
3. Баранов. А.С. Образ террориста в русской культуре. – [Електронний ресурс]. – Заголовок з екрану : <http://ecsocman.hse.ru/data/328/161/1218/018Baranov.pdf>
4. Будницкий О.В. Терроризм в российском освободительном движении: идеология, этика, психология (вторая половина XIX – начало XX в.). – М.: РОССПЭН, 2000. – 399 с.
5. Суворов.А.И. Антитеррористическая деятельность в дореволюционной России. – [Електронний ресурс]. – Заголовок з екрану : <http://ecsocman.hse.ru/data/905/833/1231/014.SOUVOROV.pdf>

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.О. Коник.

**ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРИ І
МИСТЕЦТВ**

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У ДУХОВНОМУ ВИХОВАННІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

У статті розглядається проблема впливу та місії православної церкви у житті сучасної молоді.

Ключові слова: духовна культура, духовне виховання, молодь.

The article deals with the global problem of influence and mission of the Orthodox Church in the life of modern youth.

Key words: spiritual culture, spiritual education, youth.

В Україні на сьогодні постає глобальна проблема духовного виховання підростаючої молоді. Оскільки це питання гостро постало в різних регіонах нашої країни, то в даній статті увага зосереджена на духовному розвитку суспільства Півдня України.

Серед науковців, які звертались до цієї проблеми, можна виділити фахівців із різних галузей знання: філософії, теології, культурології, психології тощо (І. Бех, А. Бойко, О. Вишневський, М. Казакін, Н. Нікандров, Ж. Омельченко, Л. Попов, В. Скиба, Ф. Стефнюк, О. Сухомлинська, А. Сущенко, С. Тищенко, Н. Трофімов та інші). Проблемні формування духовності молоді через релігієзнавчу освіту у світських навчальних закладах присвячено дослідження Н. Бібик, М. Бабія, М. Влада, О. Огірко, Г. Добош, В. Жуковського, А. Калашник, А. Колодного, Н. Лавриченко, О. Савченко, П. Яроцького та інші.

Незважаючи на значний інтерес науковців, «суттєвим недоліком сучасного стану дослідження проблеми духовності є не розробленість її філософсько-педагогічних концепцій, розмежованість і відокремленість філософських, психологічних та педагогічних досліджень сутності духовності» [4].

Духовність як цілісний феномен: проблеми концептуалізації в контексті соціально-філософського пізнання об'єктивної, суб'єктивної, об'єктивованої, суб'єктивної форми, виступає формою прояву, умовою і результатом відносин духовного роду між людиною і суспільством. Слід проаналізувати поняття «духовність» в контексті різних наук.

Соціологія розглядає духовність як рівень розвитку якості людини, який реалізується в житті. Не звертаючи увагу на масштабність визначення, поняття «соціальне» має певний духовний зміст. Духовне і соціальне можуть розглядатися однакових аспектах: ціннісному, суспільному, буттєвому. Велику роль у формуванні і функціонуванні суспільства, її соціальної системи відіграє культура. Суспільство вважається упорядкованим, коли його система соціальних відносин та культури інтегрована і кристалізована. Завдяки культурі можливе функціонування духовних традицій.

А. Ботвінова стверджує, що «культура, як людське історичне творіння, постійно завойовує визнання унікального джерела духовності людей, за рахунок її складного перевтілення, розширення у просторі на кожному новому історичному етапі» [1]. В культурології духовне розглядається через призму цінностей.

Як зазначав В. Лекторський, «духовне завжди так чи інакше пов'язано з виходом за межі егоїстичних інтересів, приватної користі, дріб'язкових розрахунків. Духовність – це першоджерела вищих загальнолюдських значень. Духовність – це вихід людського світо відношення за межі матеріальних цінностей, їх подолання у сфері суб'єктивного «для себе – буття», піднесення над ним і отримання нових суперпрагматичних відносин зі світлом, контактів з ним, переживань і розумінь.

В будь-якому конкретному контексті людина знаходить не тільки свою людяність і людяність буття, але й істинність духовності, котра знаходиться в будь-якому людському існуванні, має загальнолюдське значення.

Духовність у своїй моральній постаті підпорядковує інтереси особистості інтересам суспільства, тобто окремого індивіда потребам збереження людини як родової істоти. За визначенням М. Бахтіна, «бути означає бути для іншого і через нього для себе» [2, с. 484-486].

Психологічний конспект поняття «духовність», визначений з'ясуванням механізму взаємодії особистості і середовища, має характеристику динамічних процесів, спрямованих її середовища на особистість (інтеріоризація і соціалізація) та повертаються до середовища (екстеріоризація). Якісною ознакою цих процесів є їх детермінація самою особистістю та зміни, які відбуваються в результаті їх перетікання [4].

Актуальність проблеми статті полягає у розвитку таких аспектів духовності : духовно-моральне виховання молоді, духовність сім'ї, тощо.

Духовно-моральне виховання молоді – це водночас велика відповідальність і джерело зміцнення нації. Духовно-моральний потенціал має загальнолюдські цінності та християнські чесноти, моральні норми, які являються основними регуляторами взаємовідносин у суспільстві. Звичайно, людина не може жити тільки за рахунок духовних цінностей. Але нажаль сучасна молодь взагалі не бачить такої потреби в духовності. Це певною мірою пов'язано із вихованням та середовищем, в якому людина формується і реалізується суспільством, у якому вона живе. У даний час, є багато можливостей для духовного зростання та збагачення, але сучасні молоді люди цього не потребують [3].

Таким чином, духовність визначається як суто людською якістю, властивістю психіки, яка має важливу роль у становленні, функціонуванні та розвитку особистості і пов'язана з системою її цінностей. Процес духовного розвитку пов'язаний зі змінами у ціннісній сфері особистості, смисл яких полягає у сходженні особи до вищих людських цінностей.

К.Д. Ушинський підкреслював, що виховна сила виходить тільки з живого джерела людської особистості, впливати на виховання особистості можна лише особистістю. В очах дитини лише той учинок заслуговує на наслідування, який здійснений авторитетною і поважаною людиною. Це повною мірою відноситься і до особистості батьків, які відіграють суттєву роль у розвитку духовності дітей. Тільки високодуховна, гуманістично спрямована особистість дорослої людини здатна створювати і підтримувати в сім'ї атмосферу доброзичливості, любові, творчості і завдяки цьому сприяти духовному піднесенню вихованця [5].

В основі духовного виховання лежить формування в особи бажання до найвищих загальнолюдських та національних цінностей. Найголовнішу роль у формуванні духовності дитини відіграє сім'я. Одна з головних функцій у цьому процесі – передача духовної спадщини, якою володіє суспільство на даному етапі історичного розвитку, залучення дитини до духовних цінностей людства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антоненко Т.Л. Психологія духовності. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Зб. наук. праць / Гол. редактор : Г.П. Шевченко. – Вип.4(10). – Луганськ: Вид-во Східноукр.нац.ун-ту ім. В. Даля, 2005. – С. 15-18.
2. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 144-150.
3. Василюк Р.А. Духовний світ сучасної української молоді: аспекти, проблеми, перспективи. – Режим доступу: // https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/education/38899/
4. Гавриленко С.И. Глобализация и информационная безопасность // Актуальні моделі освіти: шляхи духовного розвитку людини і суспільства: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. – К.:КІП, 2005. – С. 9.
5. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія. – К.: Наш час. – 2007. – 280 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.А. Думасенко

ЄВРОПЕЙСЬКІ МІФОЛОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ЇХ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ У ЖАНРІ ФЕНТАЗИ

Стаття представляє фентезі як жанр створений під впливом структурних елементів міфології, характерних для слов'янської, кельтської та античної міфології на прикладі романів А.Сапковського «Сага про Відьмака» та романів Дж.Р.Р.Толкіна «Володар перстня». Розглядається проблема взаємодії фентезійної літератури і міфу, особливості розвитку та походження жанру фентезі, особливості міфу як основи фентезійної літератури.

Ключові слова : фентезі, міф, міфологія, література.

The article presents a fantasy as a genre created under the influence of the structural elements of mythology, characteristic of Slavic, Celtic and ancient mythology, on the example of the novels of A.Sapkovsky "The Saga of the Witches" and the novels of J.R.R.Tolkien "The Lord of the Ring". The problem of interaction of fantasy literature and myth, features of the development and origin of the genre of fantasy, features of the myth as the basis of fantasy literature is considered.

Key words : fantasy, myth, mythology, literature.

Характерною особливістю сучасної європейської культури є різноманіття жанрів, стилів і напрямів. У нашому дослідженні літературний жанр фентезі, розглядається як культурний феномен другої половини ХХ століття, оскільки, по-перше, він є своєрідним «продукт» культури Великобританії і Європи, по-друге, в творах фентезі найбільш чітко простежується міфологічна основа, використовуються і трактуються фольклорні джерела.

Жанр фентезі, що склався в середині ХХ століття, сьогодні є одним з найпопулярніших і цікавих явищ культури. Для розуміння і вивчення феномена фентезі необхідно, перш за все, з'ясувати, які елементи літератури і культури послужили основою для виникнення нового напрямку. Всі дослідники жанру сходяться на думці, що однією з етико-естетичних і структурних основ літературного напрямку фентезі є міф. Як правило, при розгляді міфу як першоджерела фентезійної літератури, найбільша увага приділяється сюжетним запозичень фентезі з міфології. [4, с. 36].

Відродження в ХХ ст. інтересу до використання міфу в літературі пов'язано зі збільшенням інтересу народів до своїх національних витоків, а також з моделюючою функцією міфу. Літературний міф дає можливість автору будувати свою власну модель світу, яка відобразить не просто архаїчну реальність, а й суб'єктивне, з елементом фантастики, світорозуміння автора. Оскільки подібна модель буде неминуче містити культурні стереотипи і цінності, а також культуробрауючі елементи (мова, філософські та релігійні уявлення, елементи фольклору та ін.), то можна говорити про літературному міфі як про особливий тип – культурному неоміф, який вперше виділив в своїх філософських нарисах французький структураліст Ролан Барт. [1, с. 260–262].

Сьогодні оцінка фентезійного твору, в тому числі і по опрацьованості представленого в ньому вторинного світу, стає невід'ємною частиною літературного аналізу або рецензування. Головний вітчизняний журнал про фантастику і фентезі «Світ фантастики» при складанні рецензій призводить декілька параметрів твору, які оцінюються за десятибальною шкалою: сюжет, світ, персонажі, стиль, якість видання і переклад. Поняття «світ» тут виділено особливо, воно не складається з поєднання сюжету і персонажів, або сюжету і стилю. Таким чином, сьогодні «світ фентезійного твору» або «Вторинний Світ» найважливіша категорія літератури фентезі, яка багато в чому визначає художні достоїнства, якість і популярність фентезійних творів. [2, с. 1]

Практично будь-який Вторинний Світ будується на основі міфу, оскільки саме міф допомагає сконструювати внутрішньо переконливу, логічну і достовірну всесвіт. Кожен

автор вибирає свій спосіб побудови фентезійного світу: переосмислюючи традиційні міфи або використовуючи їх окремі елементи, придумуючи власну міфоло-енергію, переносючи міфічних героїв в сучасний світ. [6, с. 191].

Найцікавіше взаємозв'язок міфу і вторинного Світу простежується на прикладі творчості Дж. Р. Р. Толкіна. Світ Середзем'я, створений ним, по-перше, не обмежується яким-небудь одним твором, охоплюючи всю творчість письменника, починаючи від перших чорнових начерків. По-друге, Вторинний Світ Толкіна – тонка і складна переробка міфів, казок, народного епосу і легенд в нову, самостійну, своєрідну авторську міфологію, побудовану за законами традиційних міфологій, але одночасно відмінну від будь-якої з них.

Найчастіше, поряд з власне міфом, при «побудові» фентезійних світів автори активно використовують елементи стародавнього епосу, казок і легенд. При цьому всередині фентезійного твору будь-яка казка стає в деякій мірі міфом, оскільки казка за визначенням – вигадка, тоді як міф передбачає, що в нього вірять.

Так, фантастичний світ, створений Анджеєм Сапковським у циклі романів «Відьмак», багато в чому заснований саме на переробці добре відомих казкових мотивів. Наприклад, казка про Білосніжку перетворилася в історію про жорстоку дівчину – розбійницю, яка грабувала і вбивала разом зі зграєю сімох гномів. З одного боку, казковий сюжет пізнаваний такими «маркерами»: мачуха, сім гномів, кришталева труна, зачарована дівчина, принц; з іншого боку, ця історія здається достовірною, реальною, на відміну від звичайної казки.

Казка, як і міф, дає фентезі сюжетну і образну систему, але з точки зору смислової, казка – свідомо вигадка, неправда, і на її основі неможливо вибудувати вигаданий світ. Таким чином, фентезі, будучи досить молодим, сучасним напрямком, виявляється тісно пов'язаним з набагато давнішими пластами культури, зокрема, міфологією, і саме міфологія є основою для фентезійної літератури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барт, Р. Мифологии / Р. Барт; пер. с фр. С. Зенкин. – М.: Изд-во им. Сабашниковых, 2000. – 352 с.
2. Карелин А. Фэнтези, которого мы не знаем. Истоки жанра // Мир фантастики. 2003. – № 2 [Электронный ресурс]. – <http://www.mirf.ru/Articles/art285.htm> (дата обращения – 20.03.2011).
3. Лосев, А. Ф. Очерки античного символизма и мифологии / А. Ф. Лосев. – М.: Мысль, 1994. – 962 с.
4. Лосев, А. Ф. Философия. Мифология. Культура / А. Ф. Лосев. – М.: Мысль, 1991. – 527 с.

Рекомендує до друку науковий керівник старший викладач О.А. Чумаченко

УДК 721.021:004

Біляєв Д.Ю.

КУЛЬТУРНІ ВИМОГИ ДО СУЧАСНИХ ДИЗАЙН-ПРОЕКТІВ

У статті аналізується дизайн як культурний феномен, що детермінує дизайнерську творчу діяльність; розкривається відмінність дизайну від «чистого мистецтва» та детермінуються культурні цінності сьогодення.

Ключові слова: дизайн, аксіологічна культура, дизайнерська творча «чисте мистецтво».

This article is concerned with design as a cultural phenomenon which determines design creative activity; difference of design from "pure art", and design activity which determines cultural values.

Key words: design, axiological culture, design creative activity, "pure art".

Дизайн як феномен аксіологічної культури, що детермінує дизайнерську творчу діяльність людини, у своїй культурній практиці є неоднорідним і складним феноменом, який має історично плинні виміри, підтверджується існуванням таких смислових його еквівалентів, як виробниче мистецтво, художнє конструювання, промислове мистецтво. А в контексті глобалізаційних процесів та постіндустріальних перетворень, розглядається як «чисте мистецтво» і потребує використання культурних вимог сьогодення.

При всій багатоманітності інтерпретацій дизайну як культурного феномена, відтворюється його соціальна багатшаровість і певна форма («внутрішня форма» Г. Кнабе), яка у дизайні отримала назву проектність (чи проєктивність). У логіці культурологічних категорій проектність використовується у значенні культурної універсалії, яка надбудовується над реальним проектним процесом та іманентна різним сферам – міфу, релігії, мистецтву, науці. Тобто, уявлення про «бажане культурне предметне майбутнє» (термін К.М. Кантора).

Натомість, М.Гайдеггер зауважив, що, звертаючись до дизайну, ми маємо справу зі сферою художнього, оскільки в оформленні речового середовища дизайнер використовує пластичну і символічну мову мистецтв, а самі твори вступають у якості культурних артефактів [1, с. 18].

В той же час, дизайн як культурну складову не слід вважати «чистим мистецтвом» у суворому смислі цього слова, тому що, на відміну від мистецтва, він не дає «прирощування буття» (Г.-Г. Гадамер), тобто не привносить у культуру нових смислів. Дизайн здійснює практику у світі побутових речей, частіше всього – утилітарних, тому він не мислимий без користі і необхідності, а ця практика спрямована на замовлення цивілізаційних запитів, таких, як функціональність і комфорт у сфері формо-і середоутворення. Проте дана функціональність визначається не тільки предметним призначенням речі, але й комунікативними здібностями і зверненістю речі до смислу.

Отже, дизайн – це особливе мистецтво, «особливість» якого заключається в тому, що поряд із художнім змістом, у ньому присутні елементи утилітарнотехнологічні, які вимагають наближати проект до культурних потреб сьогодення.

Дизайн розглядається як цілісність, як предметне мистецтво, тому проблему буття дизайну у культурі художнього авангарду слід звести до проблеми існування «проектного у проектному», до пояснення того, як співвідноситься проектність дизайну з художньою проектністю авангарду у контексті загальних проблем розвитку естетичності, виразності, образності, відмічає Ж. Делез [2, с. 384].

В результаті аналізу наукових досліджень можемо зазначити, що:

1. Дизайн несе на собі знак духовноціннісного смислу речі і виростає із здатності нести інформацію про естетичну шкалу, морально-етичні норми, уявлення про багатство і честь, особистісні релігійні бажання, він є близьким до знакового смислу, але більш індивідуалізований і суб'єктивний. Тобто повинен відповідати культурним вимогам сьогодення.
2. Сьогодні успіх діяльності дизайнера все більше залежить від своєрідності його особистісного знання, оригінальності індивідуальної творчої манери, суб'єктивності погляду на проектну дизайнерську тему, здатності самоототожнюватися з проєктованим об'єктом і самовиражатися через свій об'єкт [3, с. 511].
3. Дизайнерська культура виростає з уміння розуміти замовника, використовувати уміння передбачати внутрішні мотивації, що визначаються замовником, здатності дооформлювати свої інтуїтивні бажання згідно з культурними потребами.

Таким чином, дизайнерські цінності – це ті духовні і матеріальні феномени, що мають особистісний смисл і являються мотивом діяльності, відіграють велику роль для життєстверджуючого буття особистості. Це функція конструювання смислу життя – добра, прекрасного, істини, краси, гармонії, всього того, що створює духовні засади дизайнерської

діяльності і творчості. Дизайнерська діяльність тоді є смыслом життя особистості, коли вона не є додатком до цієї діяльності, а відчуває себе вільною і стверджується через діяльність. Для того, щоб свобода набула цінності, вона повинна об'єднатися з дизайнерською цінністю і конституювати те, що є смыслом життя.

Таким чином, дизайн як культурний феномен і універсалія являє собою створення предметів, які мають культурні цінності предметного середовища, так як вона являє собою новий вид художньо-конструкторської професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбачевский А.Г. К вопросу о строении архитектурного образа. / А.Г. Горбачевский. – М.: Искусство, 1927. – Кн. 2-3. – 318с..
2. Делез Ж. Различие и повторение Пер. с фр. П.Б. Маньковской, Э.П. Юровской./ Ж. Делез. – С.-Пб.: ТОО ТК Петрополис, 1998. – 384 с.
3. Деррида Жак. О грамматологии Пер. с фр. П. Автономовой./ Жак Деррида. – М.: Ad Marginem, 2000. – 511с.
4. Дианова В.М. Постмодернистская философия искусства: истоки и современность./ В.М. Дианова. – С.-Пб., 2000. – 215 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.Ч. Гоноболіна**

УДК [796:004]:316.723-053.6

Бережняк Р. В.

КІБЕРСПОРТ ЯК СУЧАСНА МОЛОДІЖНА СУБКУЛЬТУРА

У статті розкривається поняття геймінгу та кіберспорту. Розглядаються мотивації які призводять до високого ступення захопленості комп'ютерними іграми, також їх вплив на молодь та сучасний світ.

Ключові слова: геймінг, кіберспорт, мотивації.

The article reveals the concept of gaming and e-sports. The motivations that lead to a high degree of enthusiasm for computer games, as well as their impact on young people and the modern world, are considered.

Key words: gaming, e-sports, motivations.

Геймінг (англ. Gaming) – широке поняття, яке описує заняття, захоплення іграми (азартними, комп'ютерними, тощо.). Але найчастіше в сучасній літературі терміном геймінг позначають захоплення саме комп'ютерними іграми, а геймерами називають активних гравців в комп'ютерні ігри [10].

В якості основних причин, за якими дорослі люди грають в комп'ютерні ігри, виділяють задоволення потреби в отриманні інформації і тренуванні мислення в процесі рішення ігрових завдань, а також задоволення потреби в спілкуванні в ході ігрового процесу. Ці мотиви роблять сильний вплив на вибір комп'ютерної гри певного жанру і певної тематики дорослими людьми [1].

Говорячи про вплив ігор на мотиваційну сферу людини, в першу чергу варто відзначити, що гарні ігри задовольняють потреби [2, с. 5]. Оскільки у різних людей на першому плані виявляються різні потреби, люди вибирають різні ігри за жанром, сюжетом, стилем [6, с. 7]. Це пояснює те різноманіття жанрів і тематик ігор, яке зараз є в ігровій індустрії і користується популярністю серед гравців.

Багато досліджень мотивації геймінга мали на меті створення універсальної для всіх геймерів мотиваційної моделі. Наприклад, шотландські дослідники вивчали ігрову мотивацію студентів-геймерів і отримали семіфакторну модель, до якої увійшли фактори: контроль, цікавість, фантазія, виклик, кооперація, змагання, визнання [9]; дослідники з

Будапештського університету також отримали сім шкал мотивації геймінга: соціальна, копінг, змагання, ескапізм, фантазія, відпочинок і розвиток [5].

Найвідоміша на сьогоднішній день факторна модель мотивації гравців створена дослідником з США Ніком Йі [14]. Він займався проблемою ігрової мотивації з початку двохтисячних років, в той час він працював дослідником в Стенфордському університеті і накопичив великий досвід вивчення цієї теми і багату емпірику. Спочатку модель була трьохфакторною, але в даний час вона стала шестифакторною, збагатилася і розширилася з урахуванням особливостей мотивації гравців в ігри різних напрямків і жанрів, з різним ігровим досвідом і різним ступенем захопленості іграми.

Шість основних ігрових мотивів, які входять в мотиваційну модель Йі: дія (Action), взаємодія (Social), майстерність (Mastery), досягнення (Achievement), занурення (Immersion) і створення (Creativity). Крім основного шести-факторного профілю, є додатковий (вторинний) профіль, де в кожному з цих факторів виділяється по два субфактора. Так, фактор «дія» включає в себе субфактори «руйнування» (Destruction) і «збудження» (Excitement); фактор «взаємодія» включає в себе «змагання» (Competition) і «об'єднання» (Community); фактор «майстерність» включає в себе «виклик» (Challenge) і «стратегія» (Strategy); фактор «досягнення» включає в себе «завершення» (Completion) і «сила» (Power); фактор «занурення» включає в себе «фантазію» (Fantasy) і «сюжет» (Story); фактор «креативність» включає в себе «дизайн» (Design) і «дослідження» (Discovery).

Бажання подолати труднощі в грі призводять до розвитку і вдосконалення навичок [8]. У якийсь момент найбільш захоплені гравці, які вклали багато сил і часу в тренування, стають професійними гравцями. Вони добре знають всі тонкощі гри, кожна їх дія в грі має сенс і кожен рух відточений до дрібниць. Їм вже не цікаво змагатися не тільки з новачками, але навіть з досвідченими членами ігрового співтовариства. Вони починають шукати найкращих за рівнем гравців, щоб змагатися з ними, вступають в професійні спільноти, приходять в кіберспорт.

Кіберспорт (комп'ютерний спорт або електронний спорт) – вид змагальної діяльності та спеціальної практики підготовки до змагань на основі комп'ютерних відеоігор. Це одна з галузей сучасної індустрії спорту що розвивається найбільш стрімко. З 2000 по 2013 роки в різних країнах проводився міжнародний турнір World Cyber Games (WCG) – кіберспортивний аналог Олімпійських ігор. У 2016 році в Бразилії було проведено перші кіберспортивні Олімпійські ігри, і тепер їх планують проводити кожні чотири роки в країні, що приймає спортивні Олімпійські ігри. Лідерами за поширеністю кіберспорту і числу успішних кіберспортсменів є Китай і Південна Корея, але й в інших країнах він теж стає все популярнішим з кожним роком. Десятки і сотні тисяч людей намагаються досягти успіхів в кіберспорті, мільйони людей спостерігають за цими спробами: вони дивляться відеотрансляції матчів, турнірів, підписуються на канали відеоблогерів-оглядачів кіберспортивних подій [12].

Супротивники кіберспорту вважають його нездоровим явищем, тривожною соціальною тенденцією, вони вважають, що віртуальні спортсмени, на відміну від справжніх спортсменів, які не стають сильнішими, здоровішими, не поліпшують свою фізичну форму, витрачають час на «несерйозне» заняття. І сьогодні це є серйозною проблемою, не тільки для самих кіберспортсменів, але і для всієї галузі спорту. Кіберспорт, в свою чергу, створює складності для визначення патологічної ігрової залежності. Сотні і тисячі людей в сучасному світі прагнуть зробити спортивну кар'єру в області кіберспорту, вони проявляють наполегливість, вважають за краще тренування будь-яким іншим заняттям, витрачають на гру, в якій хочуть досягти успіху, практично весь свій час. З огляду на це, нинішнє формулювання пропонованих критеріїв ігрової залежності не дуже добре підходить для того, щоб відрізнити проблемну гру від змагальної гри [11].

У дослідженні мотивації кіберспортсменів за допомогою методу глибинного інтерв'ю з'ясувалося, що з бажанням людей займатися кіберспортом позитивно корелюють мотиви «виклик» (Challenge), «змагання» (Competition) і «ескапізм» (Escapism) [13]. У мотиваційній

моделі Йі немає фактора з такою назвою («ескапізм»), але за змістом він схожий на субфактор, який в моделі називається «фантазія» і входить в фактор «занурення».

Виходить, що спочатку гравці з високою мотивацією досягнення успіху удосконалюються в ігрових навичках в якійсь грі і ставлять собі за мету потрапити до престижного співтовариство – гільдію, клан. Потім, завдяки вираженим мотивами змагання і подолання (виклик), у них виникає бажання стати кращим в цьому клані, а потім і в цій грі в цілому, що і приводить людей на турніри.

Широке поширення і велику популярність ігор можна пояснити тим, що вони задовольняють потреби гравців, причому не тільки ситуативні, а й універсальні, базові потреби. Тому багато людей стають геймерами, тобто витрачають багато часу на комп'ютерні ігри, роблять їх своїм хобі. Певні мотиви геймінга – мотиви подолання, змагання і ескапізму, – а також висока мотивація досягнення обумовлюють інтерес геймерів до кіберспорту як сфері, де можна показати свої можливості, стати першим, досягти визнання і цінних нагород.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аветисова, А.А. Психологические особенности игроков в компьютерные игры / А.А. Аветисова // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2011. – Т. 8. – № 4. – С. 35-58.
2. Гордеева, Т.О. Теория самодетерминации: настоящее и будущее. Часть 1 : Проблемы развития теории [Электронный ресурс] / Т.О. Гордеева // Психологические исследования. – 2010. -№ 4 (12). – URL : <http://psystudy.ru/index.php/num/2010n4-12/343-gordeeva12.html>. – Дата обращения: 01.10.2017.
3. Мотивация онлайн-гейминга в контексте теории самодетерминации (SDT) / Н.А. Иванова, А.В. Артемов, В.Л. Волохонский, С.В. Дубик // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 16 : Психология. Педагогика. – 2016. – № 2. – С. 47-58.
4. Deci, E.L. Self-determination theory / E.L. Deci, R. M. Ryan // Handbook of theories of social psychology / P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski and E. T. Higgins (Eds.). – 2012. – Vol. 1. – P. 416-437.
5. Why do you play? / Z. Demetrovics, R. Urban, K. Nagygyorgy, J. Farkas, D. Zilahy, B. Mervo, A. Reindl, C. Agoston, A. Kertesz, E. Harmath // The development of the motives for online gaming questionnaire (MOGQ). Behavior Research Methods. – 2011. – Vol. 43. – Issue 3. – P. 814 825.
6. Effect of playing violent video games cooperatively or competitively on subsequent cooperative behavior / D.R. Ewoldsen, C.A. Eno, B.M. Okdie, J.A. Velez, R.E. Guadagno, J. DeCoster // Cyberpsychology, Behavior and Social Networks. – 2012. – No. 15. – P. 277-280.
7. Graf, S. Relationship between learning styles and genres of games / S. Graf, N.-S. Chen // Computers and Education. – 2016. – Volume 101. – P. 1-14
8. Granic, I. The Benefits of Playing Video Games / I. Granic, A. Lobel, R. Engels // American Psychologist. – 2014. – Vol. 69. – No. 1. – P. 66-78.
9. The differences in motivations of online game players and offline game players: A combined analysis of three studies at higher education level / T. Hainey, T. Connolly, M. Stansfield, E. Boyle // Computers and Education. – 2011. -Vol. 57. – Issue 4. – P. 2197-2211.
10. McGonigal, J. Reality is broken: Why games make us better and how they can change the world / J. McGonigal. – New York, NY : Penguin Press, 2011. – 402 p.
11. Nielsen, R.K.L. The Problematic Coexistence of "Internet Gaming Disorder" and Esports [Электронный ресурс] / R.K.L. Nielsen, V.-M. Karhulahti // FDG'17, Aug. 14-17, 2017, MA, USA : Hy-annis, 2017. – URL : <http://www.utu.fi/fi/yksikot/hum/>

- yksikot/mediatutkimus/oppiaine/henkilokunta/Documents/karhulahti_Nielsen_Karhulahti%202017.pdf. – Дата обращения: 01.10.2017.
12. Sjoblom, M. Why do people watch others play video games? An empirical study on the motivations of Twitch users / M. Sjoblom, J. Hamari // Computers in Human Behavior. – 2017. – Vol. 75. -October 2017. – P. 985-996.
 13. Weiss, T. Fulfilling the Needs of eSports Consumers: A Uses and Gratifications Perspective [Электронный ресурс] / T. Weiss // 24th Bled eConference eFuture: Creating Solutions for the Individual, Organizations and Society June 12- 15, 2011; Bled, Slovenia, 2011. – URL : [https://domino.fov.uni-mb.si/proceedings.nsf/0/843b0091bccfef5cc12578fa00385774/\\$FILE/P41_Weiss.pdf](https://domino.fov.uni-mb.si/proceedings.nsf/0/843b0091bccfef5cc12578fa00385774/$FILE/P41_Weiss.pdf). – Дата обращения: 01.10.2017.
 14. Yee, N. Motivations for Play in Online Games / N. Yee // CyberPsychology and Behavior. - January 2007. – No. 9 (6). – P. 772-775.

Рекомендує до друку науковий керівник старший викладач О. А. Чумаченко

УДК 008(=411.16):316.7

Беседіна А.Ю.

РОЛЬ ЄВРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ СЬОГОДЕННЯ

У статті розглядається історія та передумови розвитку єврейської культури на території України, проаналізовано внесок представників єврейського народу у глобалізаційні процеси формування світової культури.

Ключові слова: євреї, єврейська культура, глобалізаційні процеси, українська культура, світова культура.

The article deals with the history and preconditions of the development of Jewish culture in the territory of Ukraine, analyzed the contribution of representatives of the Jewish people to the globalization processes of the formation of world culture.

Key words: Jews, Jewish culture, globalization processes, Ukrainian culture, World culture.

Новий час сприяв формуванню національних держав на основі культурної консолідації близьких етносів. Сучасна глобалізація зупинила цей процес і, більш того, сприяє утворенню нових глобальних цивілізаційних спільнот, об'єднаних вже не стільки етнологічною близькістю, скільки культурною цивілізаційною спільністю. У цьому процесі євреї як нація знаходяться на особливому місці. Єврейський народ сформувався не як нація, у вузькому розумінні цього слова, а як цивілізація. Єврейський народ – це та задана модель, до масового здійснення якої людство приходить тільки сьогодні [4].

Історія та проблеми становлення, функціонування, взаємозв'язок єврейської культури з культурами багатьох народів хвилюють сьогодні як істориків, мистецтвознавців, так і культурологів, прихильників цінностей єврейської цивілізації та єврейської історії на теренах сучасних країн.

Як приклад, культура та мистецтво єврейського народу на території України не втрачала своєї актуальності ні в часи, що сприяли саме їхньому формуванню, ні в періоди напружених зусиль у пошуках компромісів і взаємоприйнятих рішень для мирного співіснування з іншими державами різного політичного устрою.

Інтеграцію двох культур у певні історичні періоди досліджували: Михайло Грушевський, Іродіон Житецький, Шимон Дубнов, Сергій Єфремов, Фаїна Петрякова, Матвій Шестопап, Леонід Фінберг та багато інших.

Протягом останніх століть єврейська культура збагачувала Україну найбільшими зразками філософських і релігійних думок, творами геніїв мистецтва, науковими

відкриттями. На території України знаходяться місця зі слідами різнобічної життєдіяльності євреїв, що з'являються в селах і містечках, а також у великих районах і звичайних кварталах міст.

В останнє десятиліття ХХ ст., яке стало першим в історії незалежної України, незважаючи на від'їзд багатьох майстрів за кордон, єврейська тема знову набула актуальності, відродилося наукове вивчення минулого українських євреїв і дослідження їхньої мистецької спадщини. Найбільша кількість євреїв-емігрантів, яка була вимушена шукати кращої долі в інших країнах, спостерігалася від мешканців Чернівецької, Закарпатської, Львівської, Одеської та Київської областей [2, с. 78].

Єврейський народ подарував світу багато відомих особистостей: Шнеерсон Менахем-Мендл, Тіна Кароль, Володимир Зеленський, Олександр Роднянський, Віктор Пінчук, а також багато політичних діячів, науковців, письменників, спортсменів [3].

Передача послідовникам історичної пам'яті про життєдіяльність цілого народу, його культури, справах і традиціях стала неодмінною вимогою заощадження самобутності нації, продовження її духовного розвитку у глобалізаційних процесах. Немає жодної області людської діяльності в якій би євреї не виявили своїх талантів. У контексті вищезазначеного слід виділити окремих всесвітньо відомих євреїв-емігрантів та вихідців з України, які зробили вагомий внесок у світову культуру, разом з тим популяризуючи та збагачуючи культуру українську.

Міла Куніс (Мілена Марківна Куніс) – американська акторка. Народилася в єврейській сім'ї у Чернівцях. Міла стала відома завдяки таким фільмам: «В прольоті», «Чорний лебідь», «Третій зайвий», «Цим ранком у Нью-Йорку» та інші.

Девід Вільям Духовни (нар. 7 серпня 1960, Нью-Йорк) – американський кіноактор українського єврейського походження, найбільш відомий як виконавець ролі агента Фокса Малдера («Секретні матеріали»). У квітні 2014 року сам Девід Духовни в соціальній мережі Твіттер назвав себе українцем: «Я виріс, думаючи, що я росіянин, але тільки зараз зрозумів, що завжди був українцем. Ніколи не пізно змінитися». Найвідоміші його кіно роботи: «Твін Пікс», «Бетховен», «Каліфорнія», «Цілком таємно», «Секрет» та ін. У 2016 році Девід Духовни удостоєний іменної зірки на Голлівудській «Алеї слави».

Дастін Гоффман (нар. 8 серпня 1937, Лос-Анджелес, Каліфорнія, США) – американський актор, режисер і продюсер українсько-єврейського походження, володар нагород «Оскар», ВАФТА, Емму, «Золотий Глобус» та багатьох інших. Актор походить з сім'ї євреїв ашкеназі з Києва. У Посольстві США в Україні світлина Дастина Гоффмана поміщена у фотогалереї, де представлені відомі музиканти, науковці, художники, актори українського походження. Актор став відомим завдяки ролям в таких фільмах, як «Тутсі», «Шахрайство», «Людина дощу», «Афера», «Лавка чудес» та інші.

Стівен Алан Спілберг (нар. 18 грудня 1946) – американський кінорежисер, сценарист і продюсер єврейського походження. Стівен Спілберг за походженням український єврей – дід по матері проживав в Одесі, дід по батькові – поблизу Кам'янця-Подільського. За спогадами самого Спілберга, у сім'ї часто звучала українська мова, а засинав він під українські колискові.

Його відомими кінострічками є: «Остання зброя», «Індіана Джонс: В пошуках втраченого ковчега», «Полтергейст», «Гремліни», «Молодий Шерлок Холмс», «Парк юрського періоду», «Маска Зорро», «Злови мене, якщо зможеш», «Люди в чорному», «Трансформери» та інші. Стівен Спілберг – знакова постать сучасного американського кіно. Його стрічки привертають увагу суспільства до проблем складного сьогодення [1].

Сільвестр Гарденціо Сталлоне (нар. 6 липня 1946, Нью-Йорк, США) – американський актор, режисер та сценарист, який має єврейсько-українське коріння. Прабабуся актора по матері походила із заможної єврейської родини Одеси – Лейбовичів. Вони володіли ткацькими фабриками, мали будинки в центрі міста. У США родина змінила прізвище на Лейбофіш. У середині 1980-х мати Сільвестра зацікавилась своїм походженням і відшукала

родину в Одесі. Нині у місті їхній родич має успішний бізнес. Сам Сталлоне 2010 року відвідав Україну [5].

Отже, можна зазначити, що єврейському народу, не дивлячись на те, що вони проживали на чужій території, вдалося зберегти свою неповторність та національну ідентичність. Єврейські емігранти зробили цінний внесок у розвиток світової культури, що піднесло українську культуру на новий, високий рівень. Завдяки діяльності цих видатних постатей культура у глобалізаційних процесах досягла високого рівня та викликала небувалий інтерес до мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беренштейн О. Євреї в Україні / О. Беренштейн // Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність. – К., 2001. – С.247 – 273.
2. Євреї в етнічній мозаїці українських земель: [монографія] / М. Вовчко, М. Гаухман, С. Гірик, І. Дворкін, О. Колесник; ред.: С. Наумов; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – 147 с.
3. Найман А. Я. Знаменитые евреи Украины / А. Я. Найман. – Академия истории и культуры евреев им. Ш. Дубнова. – 2009. – 96 с.
4. Офіційна сторінка «Livejournal: Наш Израиль» / Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://our-israel-ru.livejournal.com/245486>.
5. Фінберг Л. Нариси з історії та культури Євреїв України. / Л. Фінберг – К., – 2009. – 440 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. Ф. Форостян

УДК 7.012 – 028,22

Богинський С.С.

ФОРМУВАННЯ ФІРМОВОГО СТИЛЮ ЯК ЕЛЕМЕНТ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

У статті розглядається феномен фірмового стилю як елемент графічного дизайну.

Ключові слова: фірмовий стиль, логотип, дизайн.

The article deals with the phenomenon of corporate style as an element of graphic design.

Key words: corporate style, logo, design.

Феномен фірмового стилю як компонент корпоративної культури компанії являє специфічну управлінську практику сучасного бізнесу, яка апелює до естетичних цінностей людини. Естетичне тут носить комунікативний характер, так як фірмовий стиль – це в першу чергу мова естетичних форм: кольору, лінії, ритму. У корпоративному просторі фірмовий естетичний код транслює соціокультурну інформацію, тільки в контексті якої людина може існувати і діяти як цілісна, творча особистість [4, с. 288]. Фірмовий стиль (айдентика) – це візуальний образ фірми, набір графічних елементів (логотип, візитка, конверт, бланк і інша продукція), створених в одному стилі. Він потрібен для того, щоб зробити компанію більш презентабельною перед партнерами і клієнтами, а також підвищити впізнаваність фірми і рівень довіри. А це означає, що його створення потрібно приділити особливу увагу, щоб в результаті сформуванню необхідний для побудови і розвитку бізнесу інструмент.

Фірмовий стиль компанії являє собою цілеспрямовано сформований набір колірних, графічних, словесних, друкарських, дизайнерських і поведінкових констант. Ці константи забезпечують формальне (аудіовізуальний) і змістовну (сміслову) єдність товарів, послуг, всієї функціонуючої в комерційній організації інформації, всього її корпоративного

середовища. Фірмовий стиль оформляє в якусь естетичну єдність всі артефакти корпоративної культури, до яких належать як предмети, речі корпоративного середовища, так і процеси, відносини. Таким чином, фірмовий стиль можна визначити як чуттєво сприймається, наочно дана єдність корпоративного простору, організована системою естетичних артефактів компанії [4, с. 288].

Єдиний стиль надає організації впізнаваність і є найважливішим інструментом брендингу. А успішний брендинг дозволяє споживачеві швидко і надійно виділити даний товар серед десятків близьких за своїми характеристиками вітчизняних і зарубіжних марок.

Одним з основних складових елементів системи фірмового стилю є логотип, який є індивідуальний графічний знак.

Термін «логотип» з'явився на початку XIX ст. в типографії і був синонімом терміну «Лігатура», тобто позначав об'єднання двох або трьох знаків типографського шрифту. Логотип – це запам'ятовуючий образ, емоція, пам'ять, елемент, точно впливає на підсвідомий рівень свідомості споживачів [5, с. 243].

Фірмовий стиль включає в себе основні елементи: 1. Товарний знак 2. Фірмовий шрифтовий напис (логотип) 3. Фірмовий блок 4. Фірмове гасло (слоган) 5. Фірмовий колір 6. Фірмовий комплект шрифтів.

Для того щоб продукція будь-якої компанії користувалася достатнім для її розвитку попитом в наш час, необхідна якісна зовнішня і внутрішня реклама, яка зможе привернути до себе більше уваги. Зовнішня реклама як реклама на бігбордах і різних стендах допоможе в короткі терміни зробити будь-який продукт більш популярним і затребуваним [2].

Внутрішня реклама являє собою канал доставки рекламної інформації з переважно високою вибірковістю, що впливає на різні типи масової аудиторії [1]. Реклама в наш час дуже поширена і актуальна.

Графічний дизайн – це вид сучасного мистецтва, який полягає в створенні графічних об'єктів (листівок, логотипів, візиток, веб-сайтів) за допомогою різних видів графіки. Головна ідея графічного дизайну – з'єднати естетичні принципи і функціональні завдання в одному виконанні. Його можна класифікувати за категоріями вирішуваних завдань: типографіка, каліграфія, шрифти, книжкове оформлення.

Основні продукти графічного дизайну – книжкові макети і ілюстрації. Рекламні та інформаційні плакати. Графічне рішення листівок і поштових марок. Оформлення грамплатівок і DVD дисків. Корпоративний стиль логотип. Буклети, брошури, календарі та інша рекламна поліграфічна продукція. Упаковки, етикетки. Сувенірна продукція. Інтернет-сайти [3].

Професійне комп'ютерне програмне забезпечення: для офсетної поліграфії: Adobe Photoshop, Gimp (робота з растровими зображеннями), Adobe Illustrator, Inkscape (робота з векторними зображеннями), Adobe InDesign та QuarkXPress (верстка сторінок).

Висновок. Фірмовий стиль приносить його власнику наступні переваги: допомагає споживачу орієнтуватись в потоці інформації, швидко та безпомилково знайти товар фірми, яка вже завоювала його смаки. Дозволяє фірмі з меншими витратами вводити на ринок свої нові товари. Підвищує ефективність реклами. Знижує витрати на формування комунікацій. Допомагає досягнути необхідної єдності не тільки реклами, але й інших засобів маркетингових комунікацій фірми. Сприяє підвищенню корпоративного духу та об'єднує співробітників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Внутренняя реклама [Електронний ресурс] / [А. В. Агеев, А. Н. Мудров, В. С. Мейер та ін.] – Режим доступу до ресурсу: <http://adindustry.ru/indoor-advertising>.
2. Наружная и внутренняя реклама [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reklama-expo.ru/ru/articles/naruzhnaya-i-vnutrennyaya-reklama/>.
3. Графический дизайн [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Графический_дизайн.

4. Гриднева Е. А. Фирменный стиль как проблема современной эстетики / Е. А. Гриднева. // Социальные науки Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2007. – № 6. – С. 350.
5. Куприна Ю. П. Дизайн логотипа и его особенности / Ю. П. Куприна. // Социально-культурные явления и процессы. – 2014. – № 3. – С. 270.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.Ч. Гоноболіна**

УДК 792.8(091) (477)

Бурліна С.В.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БАЛЕТНОГО ТЕАТРУ В УКРАЇНІ

У статті автор розглядає розвиток балетного мистецтва України, процес становлення стильових особливостей і форм національної сценічної хореографії, звертає увагу на значимість та важливість класичного балету.

Ключові слова: балет, класичний танець, класична спадщина, сценічна хореографія.

In the article the author considers the development of ballet art in Ukraine the process of becoming stylistic features and forms of national stage choreography, draws attention to the significance and importance of classical ballet.

Key words: ballet, classical dance, classical heritage, stage choreography.

Українське балетне мистецтво – цікаве поєднання класичних, народно-танцювальних традицій та прийомів сучасної хореографії. Разом із пошуком нових форм і жанрів звертається й до витоків – народних джерел і класичної спадщини.

З'ясування основних тенденцій розвитку балетного театру України є однією з актуальних проблем сучасного мистецтвознавства. З моменту створення самостійної балетної вистави (кін. XVI ст.), світовий балетний театр пройшов тривалий шлях, і на кожному з етапів репертуар ставав віддзеркаленням основних тенденцій його розвитку. Дослідження становлення балетного театру України сприятиме відтворенню цілісної панорами розвитку хореографічного мистецтва, виявленню специфіки, проблем та перспектив вітчизняного балетного театру [1, с. 54].

Українські професійні балетні колективи театрів, спираючись на світовий досвід і сюжети класичної спадщини, використовували принципи симфонізму, поліфонії, стилізації, віртуозності та театральності у вирішенні хореографічного образу на основі технік класичного й народного танцю. Незважаючи на те, що пряме перенесення фольклорного танцю на балетну сцену виглядало наївним або дивертисментним, ускладнення техніки в бік віртуозності – розважальним, а сакральні витoki – надто складними для сприйняття, загалом розглянутий досвід виявився перспективним і актуальним у професійному просторі сьогодення.

Процес становлення стильових особливостей і форм національної сценічної хореографії був складним і суперечливим. У досить різноманітній, навіть строкатій творчості балетмейстерів, які працювали в численних українських театральних трупах, зокрема М. Старицького, М. Кропивницького, М. Садовського, П. Саксаганського, уже наприкінці XIX – на початку XX ст. виразно окреслилися дві тенденції. Перша з них була пов'язана з прагненням до яскравої театралізації українського народного танцю, технічного ускладнення і вільної сценічної інтерпретації фольклорних зразків. Друга, навпаки, передбачала дбайливе перенесення на театральну сцену незмінених зразків української народної хореографії, збереження малюнка та манери виконання кожного танцю [3, с. 168].

Український балетний театр розпочав своє самостійне мистецьке життя постановкою балету «Лебедине озеро» П. Чайковського, прем'єра якого відбулася 25 жовтня 1925 р. у м. Харкові [1, с. 72]. Значною подією в розвитку українського балетного мистецтва стало

створення стаціонарних театрів опери та балету в Харкові (1925 р.), Києві та Одесі (1926 р.). Завдяки цьому виникла можливість використовувати український народний танець не тільки в драматичних та оперних виставах, а й синтезувати його з класичним танцем у балетних виставах. На підґрунті балетної класики, в яку український народний танець вдихнув життєвий струмінь, виникла нова хореографічна лексика. Першою спробою такого синтезу став балет М. Вериківського «Пан Каньовський», постановку якого здійснили В. Литвиненко та В. Верховинець (Харків, Київ, 1931 р.) [3, с. 168].

Розвиток лексичної бази українського сценічного танцю відбувався в хореографічних картинках нових українських опер «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського та «Наталка Полтавка» М. Лисенка, а також в героїко-романтичному балеті «Лілея» К. Данькевича в постановці Г. Березової (Київ, 1940 р.) [2, с. 270].

Хореодрама другої половини минулого століття характеризується здатністю танцівників в розвинених формах пластичного речитативу відтворювати події та характери, вільно використовувати зміни загальних і крупних планів. В українському балетмейстерському мистецтві ці позитивні тенденції по-своєму розвивали й утверджували у своїх масштабних постановках П. Вірський, В. Вронський, А. Шекера, які оновлювали естетику національної народно-сценічної хореографії та балетного театру, звертаючись до симфонічних партитур з багатозначною і змістовною музичною драматургією [2, с. 273].

Після набуття Україною незалежності оперно-балетні театри України на певний період опинилися в ситуації не лише фінансової, а й творчої кризи. Але театральні колективи змогли перебудувати всі аспекти своєї діяльності, вийти із ситуації, близької до занепаду, поступово розширюючи репертуар, здійснюючи балетмейстерський пошук і оновлення засобів виразності. Балетні професійні трупи сьогодні мають шість міст України – Донецьк, Дніпропетровськ, Київ, Львів, Одеса, Харків. У кожному з українських театрів свій великий репертуар, свої цікаві артистичні сили [2, с. 274].

Українська хореографія пройшла шлях від використання окремих елементів народного танцювального мистецтва, що використовувались як етнографічне забарвлення, до синтезу класичного та національного танців, що вплинуло на становлення не тільки балетної драматургії, а й на розвиток творчості та технічних можливостей виконавців.

Класичний танець залишається основою, естетичною вершиною сценічної хореографії і є унікальною системою професійного виховання артистів і балетмейстерів. Він живе, збагачується, оновлюється.

Українські балетні колективи продовжують творчо розвиватися та вдосконалювати виконавську культуру. Позитивним аспектом є збільшення кількості виїздів українських балетних труп на гастролі за кордон та візити іноземних танцювальних колективів в Україну, що сприяє обміну досвідом та всезагальному знайомству з творчістю Дж. Баланчина, М. Гредем, Д. Робінса, Р. Джофрі, Р. Петі, С. Лифаря, Дж. Кранко, Дж. Ноймаєра, В. Форсайта, І. Кіліана, М. Бежара та інших.

Стало реальним створення та проведення міжнародних конкурсів, фестивалів та спільних проєктів, що були неможливі у попередні часи. Творча мобільність виконавців та постановників дозволяє з одного боку підвищувати рівень українського балетного театру, долучатись до первинних джерел світової хореографії, з іншого – популяризувати у світі українське хореографічне мистецтво, забезпечувати не тільки міжнародне знання радянського періоду в діяльності балетних труп України, а й презентувати сучасний пошук молоді, новітні тенденції та знахідки нового покоління постановників, танцівників, композиторів. Сміливі і масштабні сценічні втілення класичної спадщини як національної, так і зарубіжної, створення нових шедеврів українськими хореографами стали рушійними елементами у становленні нового українського балетного театру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загайкевич М. Драматургія балету / М. Загайкевич. – Київ : Наук. думка, 1978. – 258 с.

2. Петрик О. Балетний театр України: Соціокультурний ситуації сьогодення / О. Петрик // Вісн. Львів. нац. ун-ту. Серія: Мистецтвознавство. – 2012. – Вип. 11. – С. 267–275.
3. Станішевський Ю. Балетний театр України: 225 років історії : монографія / Ю. Станішевський. – Київ : Муз. Україна, 2003. – 438 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Г. М. Полякова

УДК 37115;792.8

Василик О.М.

ЧИННИКИ АКТИВІЗАЦІЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ХОРЕОГРАФІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема цільової підготовки фахівців хореографії до роботи з аматорськими і дитячими художньо-виконавськими колективами, особливості формування особистості вчителя – митця, проблеми формування та підвищення їх педагогічної майстерності.

The article discusses the problem of landing training choreography to work with amateur and children's art-performing groups, especially the formation of teacher's personality – the artist, the problems of developing and improving their pedagogical skills.

Ключові слова: механізм, майстерність, хореографія, урок.

Key words: mechanism, skill, choreography, lesson.

Останнє десятиріччя, склало великий і кардинально важливий період новітньої історії хореографічного мистецтва, було достатньо плідним в області історичних, мистецтвознавчих, суспільно-теоретичних досліджень специфіки і цінності хореографії в структурі світового танцювального мистецтва.

Хореографічне мистецтво в особі кращих його творців завжди спиралося на високу духовність, втілену в тій або іншій хореографічній формі. У хореографічному мистецтві створені значні естетичні цінності. По своїй ідейній глибині і художній силі воно стало в один ряд з вершинами світового мистецтва. До цих досягнень танок приходив, борючись з тенденціями порожньої розважальної і голого техніцизму, натуралізму і формалізму.

Розкриття сутності процесу формування педагогічної майстерності хореограф-педагога вимагає передусім наукового визначення поняття «педагогічна майстерність». Аналіз наукових джерел дозволив дійти висновку, що в теоретичній інтерпретації «педагогічна майстерність» є характеристикою високого рівня ефективності роботи педагога [2].

Викладання хореографічних дисципліни базується на цілому ряді принципів: науковість, наступність, доступність, проблемність навчання, наочність, свідомо навчально-пізнавальна активність студентів, відповідність методів навчання індивідуальним психологічним особливостям і природним фізичним даним студентів.

На різних етапах навчання в залежності від конкретних завдань кожного курсу, окремого заняття на передній план виступають ті чи інші принципи, хоча деякі з них зберігають своє значення впродовж усього навчального процесу [4].

Науково-педагогічний рівень підготовки викладача передбачає поєднання ґрунтовних професійних знань і умінь із відповідним науковим та творчим доробком.

Професійне знання можна розглядати як основу становлення професійної майстерності, яка оцінюється рівнем узагальненості знання предмета викладання, його методики, педагогіки та психології, глибиною засвоєння, вмінням використовувати їх на практиці як репродуктивно, так і творчо.

Професійні уміння, які формуються в процесі засвоєння професійних знань, є тією основою, без якої неможлива викладацька діяльність. Ці вміння полягають у визначенні структури, змісту, методики проведення навчальних занять, способів підготовки до них, використанні найважливіших прийомів створення проблемних ситуацій, здійснення контролю за результатами занять, тощо [4].

Теоретико-методична підготовка викладача повинна підкріплюватись педагогічними навичками, що поділяються на дві основні групи. До першої належать: висока виконавська культура (точний, яскравий переконливий практичний показ); уміння володіти собою, керувати своїми емоціями (знімати зайве психічне напруження, викликати творче натхнення); техніка мовлення. Друга група включає вміння співпрацювати з окремим студентом чи студентським колективом у процесі розв'язання педагогічних завдань (дидактичних, організаторських, комунікативних і т. ін.).

Вищим ступенем хореографічної освіти, її виявом у реальному житті є педагогічна майстерність, що становить синтез розвиненого психолого-педагогічного мислення, професійно-педагогічних знань, навичок, умінь і емоційно-вольових засобів виразності, які у взаємозв'язку з якостями особистості педагога дозволяють йому успішно вирішувати різноманітні навчально-виховні завдання. Результатом цього процесу повинно стати засвоєння студентами технології навчання як усвідомленої дії, а саме: в кожному випадку переконливо і аргументовано формулювати мету певної дії (тобто, для чого вони її виконують), зміст діяльності (що саме вони повинні виконувати), і метод, за допомогою якого досягається потрібний результат (тобто, як саме вони вирішують проблему) [4].

Аналіз практичного досвіду засвідчив, що найбільш ефективними і перспективними є технології, які дозволяють органічно поєднувати в навчальному процесі професійну спрямованість, орієнтацію на особистість та раціонально організовану самоосвіту студентів під керівництвом викладача [1].

Метою хореографічної освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення держави кваліфікованими фахівцями. Також можемо підвести підсумок, що рішення завдань хореографічної освіти є компонентом педагогічної роботи. Враховуючи творчу природу процесу вирішення педагогічного завдання можна стверджувати, що в його етапності виражається діалектика взаємопереходів теоретичного і практичного мислення. Теоретичне осмислення ситуації дозволяє на науково-теоретичному рівні сформулювати конкретну педагогічну задачу. Педагогічна задача, вирішена теоретично, далі переходить у форму практичної дії. Отримавши результат, педагог знову звертається до теоретичної роботи: він співвідносить і оцінює отримані результати, а вони, в свою чергу, дозволяють теоретично вирішити нове педагогічне завдання.

В процесі навчання перед студентом постає цілий ряд професійних проблем. Їх вирішення потребує активізації всіх психічних процесів, а саме: мислення, сприймання, пам'яті, уваги, уяви. Вони повинні допомагати студентам осмислити сутність явищ, виявити їх взаємозв'язок, взаємодію, сформулювати здатність оперувати понятійно – категоріальним апаратом. Важливу роль у процесі становлення майбутнього педагога-хореографа відіграє мислення – це процес опосередкованого й узагальненого відображення у мозку людини предметів об'єктивної дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках і відношеннях, розвиток пам'яті, що забезпечує закріплення, збереження і подальше відновлення навчального матеріалу. Ефективність запам'ятовування залежить від мотивації, що обумовлюється індивідуальними потребами і ціннісними орієнтаціями особистості, в процесі створення хореографічних композицій майбутній фахівець хореографії використовує уяву, що опирається на емоційну та образну пам'ять, і є необхідною складовою формування творчої особистості. Все вищезначене збагачує особистість майбутнього педагога-хореографа ,

сприяє розвитку асоціативно-образного мислення, збагачує особистість майбутнього педагога-хореографа, сприяє розвитку асоціативно-образного мислення як найважливішого з огляду на сферу діяльності студентів. Воно характеризується здатністю створювати щось нове, відштовхуватись від побаченого предмета, певної події. Внаслідок цього відбувається опосередковане, пропущене через свідомість, мислення, уява, народження у студента нового пластичного образу, несподіваного композиційного прийому, драматургічного ходу [4].

Отже, педагогічну майстерність можна визначити як доведені до високого рівня досконалості знання, вміння, навички, володіння різними методиками, спрямованими на забезпечення ефективності навчально-виховного процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посібник / Іван Дмитрович Бех. – К. : «Академвидав», 2009. – 248 с.
2. Мирний В. І. Хореограф і творчий процес. – Самара, 2000. – 287 с.
3. Тарасов Н. Классический танец. Школа мужского исполнительства. – М.: Искусство, 1971. – 493 с.
4. Цветкова Л.Ю. Методика викладання класичного танцю. – К.: Альтерпрес, 2005. – 324 с. : іл..

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.В. Чуба

УДК 75:7.047

Верзун Н.Р.

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ НАТЮРМОРТУ В ТЕХНІЦІ ПАСТЕЛІ

У статті висвітлюється методика роботи в техніці пастелі над натюрмортом.

Ключові слова: пастель, натюрморт, малюнок, композиція.

The article covers the technique of working in pastel technique over still life.

Key words: pastel, still life, drawing, composition.

В енциклопедичних словниках та іншій довідковій літературі пастель (від лат. pasta – тісто) представлена, як художній матеріал, що використовується у графіці та живописі. Це кольорові бруски, на кшталт крейди. Її складовими є дрібні кольорові пігменти, що спресовані за допомогою клею в однорідну масу. Основна властивість пастелі це насичений, бархатистий, матовий колір, який зберігає первісну свіжість і чистоту.

Оволодіння технікою пастельного живопису необхідно, насамперед, для того, щоб сформуванню власний стиль. Більшістю з пастельних прийомів можна опанувати в достатній мірі тільки на практиці.

Робота над композицією натюрморту розпочинається з підбору і розташування предметів. Кожний предмет повинен збагачувати й конкретизувати загальний задум постановки. Натюрморт – це не випадковий набір предметів, які виявилися під рукою. Слід підбирати й групувати предмети в постановці так, щоб положення кожного предмета серед інших виглядало природним і виправданим.

Предмети повинні мати смисловий зв'язок і спорідненість, що визначає їх застосування в житті. Композиція не може бути випадковим набором предметів, всі складові ретельно підбираються (наприклад, гіпсова розетка, глиняний гладущик, яблуко, корзина з яблуками).

Місце для роботи краще облаштувати біля вікна, освітлення повинно бути м'яким і розсіяним. Папір для пастелі краще використовувати середньої зернистості. Вибираючи

розмір аркуша, необхідно керуватися масштабами предметів, які складають натюрморт. Розташуватись слід на відстані в 1-2 метра від натури. В іншому випадку ми не зможемо тримати в полі зору весь натюрморт в цілому.

Розпочинаємо роботу з композиції, тобто розміщення зображення на папері. Слід згадати закони композиції: цілісності, підпорядкованості, контрасту тощо, адже «... усе, що зображає художник, стає художнім явищем лише тоді, коли воно одухотворене ідейним задумом, який реалізовано через композицію» [2, с. 25].

Для того, щоб знайти вдале композиційне рішення, найвигіднішу позицію, вибрати точку зору при високому або низькому горизонті, слід виконати низку композиційних начерків, переглянути їх і вибрати найкращий варіант, який ляже в основу композиції.

Роботу в матеріалі розпочинаємо в техніці гризайлі (монохромний одноколірний малюнок). Спочатку виконуємо попередній конструктивний, лінійний малюнок пастельним олівцем кольору умбри. Потім, для передачі в натюрморті основних співвідношень світлого і темного кольорів, накладаємо темні і світлі плями. Після цього додаємо теплих червоно-коричневих відтінків, які значно збагачують загальний колорит натюрморту [1, с. 225]. Надалі переходимо від гризайлі, за допомогою якої намітили основні співвідношення тонів, до колірною зображення. На цьому етапі фон розтушовуємо серветкою або ганчіркою і накладаємо нові колірні плями, відтворюючи загальний колорит натюрморту, не приділяючи значної уваги дрібним деталям. Щоб підсилити контраст між темними і світлими елементами композиції, слід поглибити тон тіней за допомогою чорної пастелі. Роботу можна вважати закінченою при досягненні максимальної виразності всіх контрастів, передачі об'ємів, матеріальності предметів, світло-повітряного середовища.

На сьогодні у продажу існує широкий вибір закріплювачів вельми високої якості, які дозволять закріпити роботу, не змінюючи відтінки і зберігши властиву пастелі матовість. Слід обережно скропити натюрморт фіксативом, тримаючи аерозоль на відстані не менше 30 сантиметрів від поверхні картини. Роботу можна вважати добре закріпленою в тому випадку, якщо з поверхні картини при проведенні по ній пальцем пігмент не знімається [3, с. 34].

Таким чином, від загального до часткового й від часткового до збагаченого деталями загального – такий шлях пошуку найбільшої виразності твору, виявлення предметних характеристик: форми, матеріальності, колірної й тональної гармонії, освітленості, простору, кольорово-пластичної цілісності зображення натюрморту.

Закінчивши натюрморт, ставимо свій підпис і дату. Через деякий час знову передивляємося цей натюрморт. Він, поряд з багатьма іншими, виконаними раніше, буде свідченням росту наших вмінь та навичок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бесчастнов Н.П. Графика натюрморта : учеб. Пособие для студентов вузов / Н.П. Бесчастнов. – М. : ВЛАДОС, 2014. – 255 с
2. Композиция и перспектива / пер. с англ. Л. Степановой.– М.: Изд. АСТ, 2018. – 128 с.
3. Прокофьев Н.И. Живопись, Техника живописи и технология живописных материалов : учеб. пособие для студентов вузов / Н.И. Прокофьев. – М. : ВЛАДОС, 2013. – 158 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Ракович

ОРИГІНАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИКОРИСТАННЯ КОЛАЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ

У статті розглядаються питання особливості колажної техніки; рішення задач зображення в процесі роботи художника з матеріалом, використання технологій у сучасному мистецтві.

Ключові слова: колаж, кольорове співвідношення, композиція.

The article deals with the issues of the peculiarities of collage technology: the solution of image problems in the process of work of the artist with the technique, the use of technologies in contemporary art.

Key words: collage, color conjunction, composition.

Кожний новий етап у розвитку мистецтва, тим паче еволюційні зрушення стають відображення проблем свого часу. В історичному розвитку ми цей процес ми бачимо на початку минулого століття.

Прогресивним митцям модернізму було недостатньо традиційних живописних прийомів і вони почали експериментувати з застосуванням декоративних технологій колажу. Цьому сприяв активний розвиток поліграфічного виробництва та фотографії.

Наслідуючи і традиції іранський художник Маджид Фарахані, створює таблиці-матриці, кожна клітинка яких заповнюється зображенням популярної особистості з журнальних вирізок. У колажі М. Фарахані вже не приділяється увага композиції, структурі, кольору або фактурі: це не експеримент і не пошук методу, це масовий продукт, складений з декількох елементів. Серійність твору, в даному випадку, визначає сама композиція, оскільки вона складена із зображень, що підбираються за певними критеріями в одну групу. У той же час кожен новий колаж стає частиною загальної авторської серії, об'єднаної загальним методом.

Сучасний художник, американець Сесіл Тоучон створює колажі, використовуючи принцип фрагментації зображення які потім об'єднує в композицію. Оригінальним також є той факт, що автор створює першоджерело, яке розділяє на частини, створюючи таким чином набір елементів для подальших їх комбінацій. Вихідне зображення – фрагмент тексту на різнофактурний кольоровому папері – розділяється на фрагменти різного розміру і формату, потім вони заново з'єднуються в межах прямокутника. Подібний метод дає можливість створення нескінченного числа варіантів і комбінацій на основі єдиного першоджерела [1, с. 13].

Мистецтво С. Тоучона – найбільш яскравий зразок колажу на сучасному етапі розвитку техніки колажу. Образотворчі комбінації, що виходять в кінцевому результаті стають власним авторським стилем С. Тоучона. Його творчість – це приклад використання серійності як методу і стратегії. Принцип повторення і відмінності є ключем не тільки створення однієї композиції, але і на її основі безлічі варіантів.

Слід зазначити, що розвитком науки, новітніх матеріалів та технологій змінюється не тільки інструментарій в техніці колажу, але і сам підхід до зображення. З періоду формування мультимедійних технологій активно розвивається цифрове мистецтво, внаслідок чого в кіберпросторі з'являється і новий тип колажу. Як приклад можна привести «Gridcosm» – спільний міжнародний мистецький проект, що складається з нескінченного числа рівнів, кожен з яких представляє собою матрицю – дев'ять квадратних вікон, упорядкованих в сітку (з трьох рядків і трьох стовпців), куди поміщаються роботи учасників проекту [2, с. 9].

Спочатку задається центр матриці, потім художники додають зображення навколо центру в певній послідовності до утворення повного квадрату з трьох стовпців і трьох рядків.

Після того як сітка повністю заповнена, скомплектований рівень стискається і стає «ядром». Цей процес постійно розширює «тунель» зображень, новий рівень якого є прямим результатом попереднього рівня. Ця «гіперразмірність» полягає в тому, що кожен попередній рівень є частиною і ядром для наступних, а число цих рівнів не обмежене. Це цифровий інтернет-колаж, візуально з'єднує незалежні частини. Якщо розкласти рівні в лінійній послідовності, можна простежити перехід однієї манери в іншу. При цьому всі зображення, незалежно від того, повторюють вони один одного чи ні, вже з самого початку формують серію. [3, с. 6].

Техніка колажу має довгий історичний процес свого формування. На кожному етапі її декоративні технології змінюються, вдосконалюються, збагачуються новими засобами виразності. Таким чином прийому колажу як оригінальної техніки зараз знаходяться у процесі нового етапу свого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кара-Васильєва Т.В. Українське декоративне мистецтво 20 століття: У пошуках «великого стилю». – К.: Либідь, 2005. – 480 с.
2. Ю.М. Лотман. Колаж. Статті по семіотиці культури і мистецтва. – С.-Пб.: Академічний проект, 2002. – 614 с.
3. В.И. Лубенский. Декоративно – прикладное искусство. Сборник СССР. – Ленинград: 1988, – 26 с.
4. В.И. Лубенский. Стаття «Техніка колажу» – Вісник ХДАДМ, 2010. – 8 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **Н. В. Постолова**

УДК 338.48 – 5:316.7

Гусак Л.В.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто соціокультурний аспект туризму як основний вектор його розвитку на регіональному рівні.

Ключові слова: туристична діяльність, соціокультурний розвиток, регіональний туризм.

The article considers the socio-cultural aspect of tourism as the main vector of its development at the regional level.

Key words: tourism activity, socio-cultural development, regional tourism.

Сьогодні культурологічні дослідження органічно інтегруються в надзвичайно великий спектр як суто наукових студій, так і в комерційно доцільні проекти. Культурологічна складова допомагає не тільки глибше осягнути суспільно-культурні явища, впорядковувати історичний досвід, але й вибудовувати більш-менш чітке бачення майбутнього, окреслювати магістральні шляхи розвитку людства. Саме з таких позицій варто розглядати (й порівнювати) туристичні й культурологічні дослідження на стику основних понятійних, філософських і, звичайно, прикладних елементів. Феномен туризму має глобалізаційний характер, тому не є сталим [2, с. 104].

У культурологічному сенсі туризм набагато ширше явище, ніж просто задоволення потреб людини в опануванні нового простору. Це виявлення сутності людини шляхом побудови цього простору. При цьому сама побудова починає відігравати надалі самостійну й продуктивну культурну роль. Явище туризму має яскравий культурно-історичний вияв як у процесі досягнення певного культурного результату, так і саме постає культурним результатом – артефактом [1, с. 45].

Туризм не створює первинних, доісторично та історично сформованих, природним способом самоорганізованих соціальних спільнот. Однак, інтенсифікуючи взаємодію та спілкування між різними соціумами, етносами (за посередництвом представників-туристів), він сприяє формуванню глобального суперсоціуму. Тісно пов'язана з туризмом духовна сфера суспільного життя. Занурюючись в інше соціокультурне життя, люди одночасно пізнають економічне, етнічне й духовне середовище. Масовий туризм загострює культурно-етнічну й духовну самосвідомість як туристів, так і представників приймаючої сторони. Відвідування відомих історико-культурних об'єктів, місць релігійного паломництва, монастирів, духовних шкіл, шкіл медитації, музеїв, виставок, концертів, фестивалів – це і багато іншого є духовними складовими туристичної діяльності. Духовні цінності притаманні соціуму, звідки виїжджають туристи, і соціуму, який їх приймає. У процесі контакту, у тому числі й духовного, виникає своєрідний синергетичний ефект, коли результат духовної комунікації перевищує суму духовних досягнень кожної зі сторін. Кожна з них не лише засвоює духовні надбання іншої, а й відкриває нові можливості розвитку власної духовності. У результаті взаємодії формується новий духовний продукт, який неможливо створити поза цим процесом. Основним результатом туристичної діяльності є формування поряд з існуючими національними та міжнародними системами духовного виробництва універсальної наднаціональної, загальнолюдської, обсяг, вплив і питома вага якої перевищують просту суму духовних інфраструктур і духовних продуктів різних спільнот. Туризм навіть прискорює становлення інфраструктури глобального всесвітнього духовного виробництва, зафіксувати її інститути не завжди можливо, позаяк вони існують віртуально у процесі міжкультурної, міжцивілізаційної комунікації. Ця комунікація продовжується і після повернення туристів з подорожі, долучаючись до системи міжкультурного, міжцивілізаційного і глобального духовного виробництва. Не варто розглядати національне духовне виробництво як ізольоване від глобального, внаслідок туристичної діяльності національне піднімається до рівня глобального.

В індивідуальній свідомості суб'єкта туристської діяльності соціокультурний аспект становить універсальний і водночас багатовимірний фундамент-субстрат людської пізнавально-творчої діяльності. Що в свою чергу трансформує і закріплює культурно значущу інформацію яка була здобута у процесі подорожі [3, с. 103].

Для кожного сегмента структури туристського ринку діє своя унікальна культурологічна специфікація. Наприклад регіональний туризм вирізняється найширшим спектром елементів дослідження. Це викликано історично та психологічно вивіреними традиціями спорідненості людини з територією проживання.

Виходячи з цього можна виділити основні вектори регіонального розвитку туризму, що будуть орієнтуватися на споживача який проживає на даній території, оскільки він є як носієм актуальних соціально-культурних тенденцій, так і потенційним клієнтом. Ця умова буде відповідати характеру і рівню суспільства, що виведе регіональний туризм на вищий рівень.

Розглядати подальший розвиток туризму слід з точки зору соціокультурного аспекту, оскільки це допоможе інтегративно засвоїти позитивні напрацювання всього спектру туризму і прилаштувати їх до сучасних реалій загальноєвропейської туристичної концепції. В умовах глобалізації це є вкрай необхідно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамов В. В. Туризмолія (теорія туризму).: Навч.-метод. посібник зі спецкурсу. – К.: КУТЕП. – 2010. – 71 с.
2. Туризмолія: концептуальні засади теорії туризму: Монографія / [Любимий Я. В., Слободенюк Е. В., Сіверс В. А., Братусь І. В.]. – К.: Вид-во Академія, 2013. – 368 с.
3. Управління регіональним розвитком туризму: Навчальний посібник. / За ред. В.Ф. Семенова. – Одеса, 2011. – 225 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.А. Думасенко

ЗНАЧЕННЯ АНСАМБЛЕВОГО СПІВУ У МУЗИЧНО- ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАНІ ТА РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядається вплив ансамблевого співу на музично-естетичне виховання та музичний розвиток дітей молодшого шкільного віку.

The article presents the influence of ensemble singing on music and aesthetic education and musical development of primary school-aged children.

Ключові слова: ансамблевий спів, музично-естетичне виховання, музичний розвиток, молодші школярі.

Key words: ensemble singing, musical development, primary school-aged children.

В сучасній музичній освіті спостерігаються зміни, що демонструють спрямованість на збагачення духовного світу дитини, розвиток почуття прекрасного, музичного смаку, формування емоційної сфери, розвиток творчих здібностей. Оскільки вокальне мистецтво є однією з найдавніших та найважливіших складових української культури, яка обумовлює її самобутність, цілком природно, що саме в опорі на вокальні традиції (ансамблеві та сольні), у молодшій школі, на початковому рівні освіти, відбувається музично-естетичний розвиток дітей.

До розгляду проблем музично-естетичного виховання та розвитку звертались багато відомих вчених різних галузей знання (педагогіка, естетика, музикознавство): А. Сохор, В. Матоніс, О. Коломоєць [2], Л. Масол [3], О. Менабени [4], Н. Ветлугіна [1], Д. Огороднов, О. Раввінов [5], Б. Асаф'єв, О. Апраксина, В. Шацька, Г. Падалка, О. Рудницька, та інші. Але деякі питання музичного виховання та музичного розвитку є недостатньо висвітленими.

Мета статті: визначити роль ансамблевого співу у музично-естетичному вихованні та розвитку дітей молодшого шкільного віку

Музично-естетичне виховання вимагає від педагога-вокаліста великого обсягу знань з педагогіки, психології, фізіології та фахових знань, вмінь вірної організації навчального процесу. Одним з головних принципів роботи з молодшими школярами є врахування їх вікових особливостей, психофізіологічного розвитку, які проявляються у поступовому формуванні довільного сприйняття та уваги, наочно-образної пам'яті, поступових анатомічних змінах співочого апарату тощо. Тому дуже важливо на початковому етапі пробудити захоплення і потребу в музиці, враховувати інтереси та зацікавлення дітей, а потім поступово приділяти увагу розвитку технічних навичок.

Повноцінне сприйняття музики і розвиток художнього смаку досягається за умов цілеспрямованого педагогічного керівництва. Вчитель повинен бути центральною фігурою в організації естетичного життя школярів, а не тільки здійснювати музичну роботу з учнями. Вчитель допомагає дітям набутти музичного досвіду, засвоїти елементарні навички, здобути відповідні знання.

Методика репетиційно-виконавської роботи з вокальним ансамблем будується на чіткому детальному знанні керівника проблем ансамблевого співу, усвідомленому застосуванню непорушних методів вокальної роботи. Так, на першому етапі навчання керівнику необхідно працювати над постановкою голосу кожного учасника дитячого ансамблю, звертаючи увагу на розвиток вокально-технічних навичок (співацького дихання, звукоутворення, кантиленного співу, артикуляції, дикції, вірного інтонування, розвитку музичного слуху). Велике значення має те, наскільки сам керівник володіє голосом, оскільки у роботі з ансамблем молодших школярів вокальне навчання відбувається через використання методу педагогічного показу: набуття необхідних вокальних навичок відбувається на основі копіювання співу вчителя, який доповнює його необхідними

поясненнями (наприклад, звучання голосу – приємне для слуху, не грубе, насичене, м'яке тощо).

Під час роботи над формуванням звуку учитель-музикант повинен слідкувати за правильною поставою корпусу, відкриттям рота у дітей під час співу для запобігання передачі напруги м'язів в голосовий апарат. Обриси рота повинні мати естетичний вигляд, вертикально-овальну форму, і саме така його форма, разом із правильно укладеними язиком і гортанню, створюють ідеальний напрям для дихальної енергії, що вільно входить в місця резонування і сприяє виявленню максимальних акустичних можливостей голосового апарату.

У роботі з молодшими школярами вчителю музики потрібно застосувати професійні диригентські жести, які допомагають організувати співочий процес в часі, та поліпшувати якість співів, (ауфтакт, вступ, зняття, нюансування, динаміка та характер звуковедення, фразування).

Ансамблевий спів тісно пов'язаний з вірним строем, який надає звучанню ансамблю особливих барв, легкості, польотності. Тому з самого початку роботи з молодшими школярами необхідно приділяти значущу увагу саме розвитку унісонного строю, в основі якого лежить формування правильної, точної інтонації [5, 54].

Важливим для музичного розвитку є робота над ансамблевою звучністю, яка спирається на вже набуті школярами елементарні вокально-технічні та художньо-виконавські навички [2, 108-109]. Увага вчителя-музиканта повинна бути спрямована на досягнення злагодженості звучання ансамблю щодо сили (динамічний ансамбль), ритму (ритмічний ансамбль), темпу (темповий ансамбль), тембру (тембровий ансамбль). Якщо немає злагодженості звучання, діти не починають та не закінчують співати разом, то не можна говорити про досягнення ансамблевої злагодженості.

Важливим аспектом, який істотно впливає на музично-естетичне виховання учнів молодшого віку є добір виконавського репертуару. Музичний репертуар потрібно складати з різнохарактерних творів, орієнтуючись на вікові особливості будови голосового апарату учнів, їх інтереси, набутий музичний досвід. Виходячи з цього доцільно в репертуар ансамблю вводити твори дитячого українського народно-пісенного фольклору, твори композиторів-класиків та твори сучасних композиторів [5, 58-64].

Музично-естетичний розвиток молодших школярів – це результат формування особистості учнів в процесі активної музичної діяльності, яка базується на вікових особливостях психофізіологічного розвитку. Ансамблевий спів є найбільш поширеною формою музичної діяльності, яка сприяє вихованню національної свідомості завдяки виконанню найкращих зразків української вокальної музики; виховує у школярів почуття доброзичливих взаємовідносин, колективізму, відповідальності за спільну справу тощо. У процесі навчання ансамблевого співу, завдяки розвитку музичного сприйняття, за допомогою якого усвідомлюється зміст почутих та виконуваних творів, виховується любов до музичного мистецтва; розвиваються та збагачуються музичні враження школярів; надається можливість проявити індивідуальні нахили та здібності; створювати художні образи за допомогою дитячого ансамблевого репертуару, відобразити різноманітні емоції; розвивати творчу активність в доступних дітям видах музичної діяльності. Тож, ансамблевий спів відіграє дуже важливу роль у естетичному вихованні та розвитку музичних здібностей школярів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини / Н.О. Ветлугіна. – К.: Муз. Україна, 1978. – 256 с.
2. Коломоєць О. м. Хорознавство: Навч. посібник / О. М. Коломоєць. – К.: Либідь, 2001.– 165 с.
3. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Масол Л. // директор школи. – 2005. – № 4. – С. 7-10.

4. Менабени О.Г. Вокальні вправи в роботі з дітьми / О.Г. Менабени // Музичне виховання в школі. Вип. 13. – М.: Просвітництво, 1978. – Вип. 13. – С. 28-37.
5. Раввінов О. Методика хорового співу в школі / О. Раввінов. – Вид. 2-е. – К.: Муз. Україна, 1971. – 124 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. О.Чехуніна

УДК 792.077:379.8(477)

Дорошко В.Ю.

РОЗВИТОК СУЧАСНИХ АМАТОРСЬКИХ ТЕАТРАЛЬНИХ КОЛЕКТИВІВ У СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ УКРАЇНИ

У статті охарактеризовано сферу дозвілля України та проаналізовано діяльність «Театральної лабораторії 18+» як перспективного творчого осередку аматорського мистецтва, з метою залучення сучасної молоді до розвитку українського театру.

Ключові слова: дозвілля, аматорський театр, вистава.

The article describes the sphere of leisure of Ukraine and analyzes the activity of "Theater Laboratory 18+" as a perspective creative center of amateur art in order to attract contemporary youth to the development of the Ukrainian theater.

Key words: leisure, amateur theater, performance.

Культура дозвілля особистості – це перш за все внутрішня культура людини, що передбачає наявність у неї певних особових властивостей (склад розуму, характер, організованість, потреби й інтереси, вміння, смаки, життєві цілі, бажання), які дають змогу змістовно і з користю проводити вільний час. Від уміння раціонально організувати та провести час свого дозвілля багато в чому залежить соціальне самопочуття людини, її задоволеність своїм вільним часом у цілому.

У нашій країні дозвіллева сфера за інституційним критерієм містить культурно-дозвіллеві заклади (клуби, будинки культури, будинки народної творчості), установи соціокультурної сфери (бібліотеки, музеї, кінотеатри, філармонії, концертні зали), позашкільні заклади (палаци дитячої та юнацької творчості, клуби за місцем проживання тощо), літні табори, санаторії, освітні заклади (загальноосвітні, професійно-технічні, вищі), туристично-готельні установи, розважальні заклади (нічні клуби), паркові комплекси, стадіони, басейни, спортивні майданчики. До сучасних інститутів дозвілля належать комплексні комерційні дозвіллеві центри, гральні салони, казино та ін. Суттєвий дозвіллевий потенціал мають громадські організації, благодійні фонди, різноманітні об'єднання громадян.

Культура дозвілля молоді, крім занять, яким віддається перевага, визначається рівнем розвитку та функціонування відповідних культурологічних установ, серед яких, зокрема: кінотеатри, театри, клуби, дискотеки, стадіони, бібліотеки тощо, без існування яких неможливе задоволення потреб у сфері дозвілля у повному обсязі. Проте відвідування цих закладів молоддю зовсім не збігається з їх наявністю за місцем проживання, адже відвідують вони переважно нічні клуби, дискотеки, «караоке», кінотеатри, що привертає увагу молоді значно більше. Такі заклади культури і мистецтв як музеї, театри, картинні галереї, художні виставки привертають увагу молоді менше. Сприяти зростанню рівня потреб молоді в культурному проведенні дозвілля необхідно через розвиток інфраструктури, через створення умов, необхідних як для формування, так і для реалізації культурних потреб.

Саме таким засобом зростання рівня потреб молоді в культурному проведенні дозвілля є участь молоді в аматорських театральних колективах.

Аматорське мистецтво – індивідуальна чи колективна творча діяльність непрофесійних творчих працівників або колективів, що не є для них основним заняттям, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурно-мистецьку цінність, та не має на меті отримання доходів [2, с. 9].

Український аматорський театр – особливий національно-культурний феномен. У певних історичних обставинах, театральні аматорські осередки були чи не єдиною формою існування української мистецької спільноти, «вогнищами» української культури. Безпосередньо з аматорським театром пов'язана діяльність багатьох видатних українських культурних діячів, зокрема: Ф. Прокоповича, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського, М. Щепкіна, М. Гоголя, І. Кропивницького, І. Тобілевича (Карпенко-Карого), М. Старицького, М. Садовського (Тобілевича), П. Саксаганського (Тобілевича), М. Лисенка, В. Антоновича, М. Драгоманова, І. Франка, Леся Курбаса, П. Тичини та інш. [1].

Значною частиною сучасного аматорського театального руху є дитячі, юнацькі й молодіжні театральні колективи та театри-студії. Так, у березні 2018 року при Херсонському обласному академічному музично-драматичному театрі ім. М. Куліша була створена аматорська «Театральна лабораторія 18+». Її засновниця – сучасний український драматург Наталія Блок, читки й постановки п'єс якої регулярно проходять на фестивалях у Херсоні, Києві, Грузії, Германії. Останній творчий доробок мисткині – п'єса «Кайдаш & sons» за мотивами повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я», поставлена на сцені ХОАМДТ ім. М. Куліша [3].

Мета театальної лабораторії – проведення майстер-класів по написанню текстів, роботи над виставою, присутність на репетиціях ХОАМДТ ім. М. Куліша, створення власних вистав, багато творчого спілкування та можливість впливати на розвиток українського театру. Її учасники – це люди звичайних професій, студенти різних спеціальностей Херсонського державного університету й Херсонської державної морської академії [4].

У рамках ХХ Міжнародного фестивалю «Мельпомена Таврії» (травень 2018 року) відбулась читка п'єси «Good Game», авторами якої виступили учасники «Театальної лабораторії 18+», а прем'єра однойменної вистави аматорського колективу відбулась на сцені ХОАМДТ ім. М. Куліша 29 червня 2018 року. Основна тема, яку порушили у своїх текстах учасники лабораторії – управління суспільством за допомогою соціальних мереж. Окрім цього, колектив не оминає розгляду як особистих проблем, наприклад, з батьками, самоідентифікації тощо, так і загальнодержавних. Наприклад, 5 червня у Херсоні, на площі Свободи відбулася читка п'єси «Заручини» Олени Греміної в підтримку Всеукраїнської акції #SaveOlegSentsov за участю ХОАМДТ ім. М. Куліша та «Театальної лабораторії 18+».

У вересні 2018 року учасники театальної «Лабораторії 18+» презентували авторський матеріал Ігоря Носовського. П'єса «Залишитись не можна поїхати» про сучасну молоду людину. Автор, за допомогою іронії, розкриває актуальні проблеми, такі як працевлаштування, еміграція, відносини чоловіка з жінкою, інститут сім'ї, проблеми побуту тощо [5].

Отже, підвищення інтегративного та розвивального потенціалу сфери дозвілля, перш за все за рахунок реалізації її соціокультурних функцій і більш широких трансформаційних змін в сфері соціально-культурних технологій, здатне забезпечити досягнення важливих для суспільства і особистості результатів: задач інтелектуального, морального і естетичного розвитку; формування мотивації для активної участі у суспільному житті, прагнення до досягнення поставлених цілей і творчої самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лимаренко Л.І. Студентський театр у системі професійної підготовки майбутніх педагогів : монографія / Лідія Лимаренко ; Херс. держ. ун-т. – Херсон : ХДУ, 2015. – 484 с.

2. Мельник М. Аматорський театр // Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т. / редкол. : Г. Яворський та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004. т. і: А-Й. – 696 с.
3. <https://investigator.org.ua/ua/news-2/novosti-zhizn/208701/>
4. <http://polit-kherson.info/cronicals/2277-hersonskiyi-teatr-imkulisha-ogoloshuie-nabir-v-laboratoriui-18.html>
5. <http://teatrkulisha.org/news/vchora-u-teatri-vidbulas-chitka-novoi-pesi-zalishitis-nemozhna-poikhati>

Рекомендує до друку науковий керівник професор Л.І. Лимаренко

УДК 780.643.1.02

Дудка В.В.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РАЦІОНАЛЬНОЇ ПОСТАНОВКИ КЛАРНЕТИСТА

У статті розглядається роль раціональної постановки у формуванні музиканта-кларнетиста.

Ключові слова: раціональна постановка, виконавське дихання, мундштук.

The article considers the role of rational statement in the formation of musician-clarinettist.

Key words: rational production, performance breathing, mouthpiece.

Навчання гри на музичних інструментах в тому числі й на кларнеті є частиною загального процесу виховання і освіти, який включає в себе широке коло питань. У галузі музичного виконавства питання раціональної постановки можна порівняти із своєрідним «музичним фундаментом», від якості якого багато в чому буде залежати процес подальшого розвитку музиканта. Саме в період початкового навчання починає формуватися ставлення молодих виконавців до музики і музичних творів, закладаються основи їх розуміння, прищеплюються основні виконавські навички і методи занять на інструменті.

Основною складністю початкового навчання є необхідність розподілу уваги музиканта одразу на декілька проблем. Так, музиканту під час гри необхідно контролювати положення інструмента, корпусу, рук, вірно виконувати нотний текст, витримувати тривалості нот і пауз, управляти своїм диханням, стежити за роботою язика при атаці звука, чути і контролювати інтонацію. Професор Б.О. Діков зазначав: «Виконавець на будь-якому інструменті повинен координувати дії цілого ряду компонентів: зору, слуху, пам'яті, рухового відчуття, музично-естетичних уявлень, вольових зусиль і т.п. Саме це різноманіття психофізіологічних дій, які виконує музикант у процесі гри, і визначає складність музично-виконавської техніки» [1: 10].

Природно, важко встежити за всім цим без допомоги педагога, роль якого на етапі формування раціональної постановки і виконавської техніки особливо велика. Слід пам'ятати, що найменша неуважність або недогляд педагога в роботі може призвести до неправильних, шкідливих навичок, від яких згодом буде нелегко позбутися. Звідси стає зрозуміло, якого важливого значення набувають питання раціональної постановки і формування виконавської техніки музиканта, правильна організація і методика проведення занять.

Займаються на кларнеті, як правило, стоячи. Корпус і голову слід тримати прямо, плечі розслабленими. Руки без напруження трохи відводяться від тулуба. Ступні ніг ставляться на ширину плечей, а пальці рук в напівзігнутому положенні, вільно і без напруження, розташовуються па відповідних отворах і важелях.

Пальці лівої руки розміщуються на середній частині інструменту: великий палець над нижнім отвором, вказівний над першим верхнім отвором, середній над другим, безіменний над третім, мізинець повинен знаходитися над клапаном до-дієз, а в подальшому над

важелями з нижньої частини. Пальці правої руки розміщуються на нижній частині інструменту: вказівний над першим отвором, середній над другим, безіменний над третім, мізинець над важелем ноти мі малої октави, великий палець, на який спирається кларнет підводиться під підставку.

Мундштук верхнім кінцем кладеться неглибоко в рот, приблизно під кутом приблизно в 45 градусів по відношенню до корпусу, при цьому, нижня губа злегка підкручується всередину, трохи розтягується і накладається на нижню щелепу. Зуби верхньої щелепи натискають на зріз мундштука і одночасно з нижньою губою впливають на пружну частину тростини. Верхня губа облягає мундштук. Кути рота щільно стискаються, щоб не допустити виходу повітря, що видихається назовні. Перед грою кінець язика повинен злегка стикатися з нижньою губою, а його верхня частина з тростиною. При грі на кларнеті звук виникає після енергійного відштовхування язика від тростини і нижньої губи з одночасним вдуванням повітря в інструмент. Кларнетист вимовляє склад «та» а язик виконуючи роль своєрідного клапана, відходить від тростини вниз і трохи назад.

Велику увагу потрібно звернути на ясний і чіткий початок звуку, а також важливо добитися рівного звучання на всій довжині його тривалості. Необхідно приділити увагу освоєнню правильного вдиху і видиху. Вдих проводиться, не віднімаючи мундштука від губ, одночасно через кути рота і через ніс. Видих повинен починатися одночасно з атакою і бути рівним, без поштовхів. Потрібно пам'ятати, що від інтенсивності видиху залежить динаміка звуку. При грі з динамікою forte необхідно швидше видувати повітря в інструмент, а на ріано більш повільно. Деякі кларнетисти намагаючись щільніше закрити звукові отвори, підгинають вільні мізинці або притискають пальці один до одного. Все це викликає скутість і позбавляє пальці рухливості, тому педагог з повинен постійно перевіряти стан рук, пальців, домагаючись їх свободи. Необхідно також домогтися, щоб момент атаки звуку точно збігався з рухами пальців, що закривають і відкривають звукові отвори.

Таким чином, слід зазначити – головну увагу студента-кларнетиста і педагога слід звернути на правильне положення інструмента, раціональну постановку, оволодіння навичками виконавського дихання і якістю звучання. Це основні аспекти на яких базується виконавська майстерність музиканта-кларнетиста.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Диков Б.А. Методика обучения игре на духовых инструментах / Б.А. Диков. – М., 1962. – 10 с.
2. Берман К. Руководство для кларнета / К. Берман. – Смоленск., 1894. – 23 с.
3. Розанов С.В. Основы методики преподавания игры на духовых инструментах / С.В. Розанов. – М., 1935. – С. 33-37.
4. Диков Б.А. О дыхании при игре на духовых инструментах / Б.А. Диков. – М., 1956. – С. 12- 36.
5. Федотов А. Методика обучения игре на духовых инструментах / А. Федотов – М., 1975. – С. 9 -70.

Рекомендує до друку науковий керівник професор С.Л. Марцинковський

УДК 78.087.68: 82-2: 7.071.1

Задорожна О.В.

МУЗИЧНО-ДРАМАТУРГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ТВОРЧОСТІ Б.М. ЛЯТОШИНСЬКОГО

У статті висвітлено особливості використання музично-драматургічних засобів у вокально-хоровій творчості Б.М. Лятошинського.

The article deals with the features of the use of musical and dramatic means in vocal and choral works of B.M.Lyatoshinsky.

Ключові слова: Музична драматургія, типи драматургії.

Key words: musical dramaturgy, types of dramaturgy.

На сьогоднішній день невід'ємною складовою освітнього процесу є вивчення й осмислення скарбів вітчизняної мистецької спадщини. Великий внесок у розвиток українського музичного мистецтва радянського періоду та культури загалом зробив композитор Борис Миколайович Лятошинський. Він був прихильником дружби народів, звертався до слов'янської тематики, вивчав історію братських народів, їх фольклор та його музичні закономірності. Становлення творчої особистості Бориса Лятошинського відноситься до складного періоду перших двох десятиліть ХХ століття, пов'язаного з перебудовою свідомості і затвердженням соціалістичного реалізму, на який орієнтувалися представники творчих професій молодшої країни [2, 74].

Для Лятошинського 20-ті роки були періодом напружених пошуків свого способу самовираження, свого композиторського письма, текстових основ творів, образності і змісту. Вже в його ранніх творах втілюються закономірності музичної драматургії – поняття, яке згідно з думкою радянського музикознавця професора В.Н. Холопової [5, 17] є процесом зіставлення, взаємодії та розвитку образно-змістовної складової твору, що втілює цілісний, завершений художній задум через засоби виразності, використовується у вокальних, інструментальних, симфонічних творах для характеристики дій, образів та має наступну класифікацію:

- конфліктна;
- контрастна (неконфліктна);
- монодраматургія;
- паралельна (2 і більше незалежних ліній розвитку).

Для ранньої творчості Б. Лятошинського характерним також є тяжіння до символізму. Він створює низку романсів на вірші відомих поетів, пронизані песимістичними настроями, духом відчуження, містикою. Серед них можна відзначити такі, як «Місячні тіні» (О. Уальд), «Похоронна пісня» (П. Шеллі), «На кладовищі» (І. Бунін), «Листя осіннє шуміло» (О. Плещеев), «І місяць білий» (П. Верлен) та ін. [4, 14]. Типи музичної драматургії у романсах відрізняються один від одного, але кожен з них має певні засоби виразності, які свідчать про музично-драматургічне мислення композитора. Так, романсам «Похоронна пісня» і «Листя осіннє шуміло» властивий стрімкий і гостроконфліктний розвиток, а отже і конфліктна драматургія з елементами контрастної, а для романсів «Місячні тіні» і «Коліскова» характерно навпаки, повільне та поступове сюжетно-образне розкриття методом неконфліктної драматургії, але у всіх творах завжди відображається рух самого життя. Поетичні тексти романсів (ор. 37 – «Зоря» Рильського і «Найвище щастя» Сосюри, ор.40 – три романси на вірші Сосюри) розповідають про принесені війною нещастя і розруху. Емоційно напружений, схвильований стиль музичного викладу романсів викликаний гостротою почуттів людей. В них ми бачимо приклад крещендуючої монодраматургії, що має в основі одну домінуючу тему, навколо якої все рухається без яскравого конфлікту чи контрасту.

Широта музичного мислення Б. Лятошинського виявляється також у його хорових творах. В них на перший план виступають різноманітні якості драматургічного методу різних типів – конфліктна вибуховість, гострота контрастів чи органічність музичного розвитку, його поступовість, широта фактури, різнобарвність і самостійність у драматургічній та мелодичній лінії кожної партії, єдність протилежностей чи різноманіття в єдності, концентрована динаміка процесу. Чотири хори на слова О. Пушкіна, об'єднані в цикл «Пори року», являють собою повні поетичного настрою картини природи: прозора, світла палітра фарб «Весни» (*F-dur*) відтіняє картини літньої місячної ночі («Літо», *Des-dur*). Натхненно і виразно звучить хор «Осінь» (*d-moll*). В заключній замальовці, найбільш

яскравій з драматургічної точки зору, – «Зима» (*D-dur*) – музика динамічна, стрімка, відтворює образи руху, що закладені у літературному тексті. Візуалізація текстових образів засобами музичного мистецтва, динамічність їх розвитку, контрастність є вагомим доказом застосування композитором драматургічних принципів [3, 10].

У своїй хорovій творчості Лятошинський залишив також яскраві зразки обробок народних пісень. Поліфонічні принципи обробок композитора продовжують і розвивають традиції, які закладені Миколою Леонтовичем. Борис Миколайович уважно вивчав його обробки українських народних пісень. Відображенням цього захоплення стало написання першого твору для мішаного хору у супроводі фортепіано на вірші Т. Шевченка «Тече вода в синє море» (1927 р.), який згодом здобув широкої популярності. В цьому хорі використовуються народні інтонації та елементи підголосної поліфонії. Хор написано у простій тричастинній формі з репризою, якій надає рис поємності безперервність тематичного розгортання. Перший розділ витримано в епічній, суворій манері розповіді співця-кобзаря. Другий розділ вносить яскравий контраст, пов'язаний із розвитком поетичного образу. Постає самотнього козака, що марно шукає щастя на чужині, його трагічні роздуми отримують патетичне втілення. В останньому епізоді вічний рух морських хвиль сприймається як символ глибокого трагізму долі козака. В репризі, на фоні мелодичного *ostinato* (баси і тенори), ллється пісня про козацьке горе (сопрано). Хроматичні ходи асоціюються з почуттям печалі, страждання. Композитор засобами музичної драматургії втілює найменші образно-сміслові відхилення поетичного тексту [1, 54].

Борис Миколайович Лятошинський творив більше півстоліття. За цей час в житті людства відбулося чимало вагомих подій, що позначилися на світогляді, психології та звичаях людей. Композитор завжди вмів знайти засоби і форми вираження своїх думок, співзвучні часові. Музика Лятошинського привертає до себе увагу концептуальністю, чітким виразом авторських думок і відчуттів. У ній яскраво виражено зв'язок літературного слова з засобами музичної виразності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верещагіна О.Є., Холодкова Л.П. Камерно-інструментальна музика /О.Є. Верещагіна, Л.П. Холодкова // Історія української музики ХХ ст. Навчальний посібник для студентів музичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Освіта України, 2008. – 268 с.
2. Копица М.Д. Борис Николаевич Лятошинский. Сборник статей / М.Д. Копица / – К.: Музична Україна, 1987. – 181 с.
3. Лятошинський Б. Воспоминания. Письма. Материалы в 2-х ч. Ч.І. Воспоминания / Б. Лятошинский// – К.: Музична Україна, 1985. – 216 с.
4. Самохвалов В. Черты музыкального мышления Б. Лятошинского / В. Самохвалов // – К.: Музична Україна, 1970. – 278 с.
5. Холопова В. Н. Музыка как вид искусства: учебное пособие. / В. Н. Холопова – Санкт-Петербург: Лань, 2000. – 319 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.О. Чехуніна

УДК 792.7(477):316.7

Звягіна О.В.

УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА ЕСТРАДА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядається історико-культурний розвиток української професійної естради як складової національної художньої культури.

Ключові слова: українська естрада, національна культура, музичне мистецтво.

The article deals with the historical and cultural development of Ukrainian professional variety as a component of national artistic culture.

Key words: Ukrainian variety, national culture, music.

Українське естрадне мистецтво посідає вагоме місце в розвитку національної художньої культури. Його самобутність та унікальність ґрунтуються на народних вокально-інструментальних традиціях, композиторському та виконавському таланті й майстерності, професіоналізмі. Високий рівень вітчизняної естради підтверджується багатьма звитягами, що українські артисти здобували на міжнародних фестивалях та конкурсах. Утім, незважаючи на значну популярність пісенної естради в суспільстві, її історія, науково-теоретична база недостатньо вивчені у порівнянні з іншими видами мистецтва. Проте останні десятиліття позначені появою наукової літератури з окресленої теми, захистом низки дисертаційних досліджень, проведенням конференцій тощо. Серед провідних учених, чії праці висвітлюють історію та теорію української естради, слід назвати М. Барановську, І. Бобула, О. Грачову, М. Мозгового, М. Поплавського.

Сучасні традиції естрадного музикування в Україні започатковуються на зламі 60-70-х років ХХ століття. Музичними емблемами цього часу у популярній українській музиці стали, з одного боку «Червона рута» В. Івасюка, з іншого – «Ой летіли дикі гуси» І. Поклада на слова Ю. Рибчинського у виконанні Н. Матвієнко. «Не питай мене даремно про мою любов...» розлягалось з радіоприймачів, і це був крик душі, те, що рвалося, шукало виходу, трансформувалося в мелодію одкровення.

У той період промовисто заявляють про себе уславлені сьогодні митці С. Ротару, В. Зінкевич та Н. Яремчук, імена яких стали для України й не тільки для неї уособленням чистої української душі, ширості почуттів, одвічної безпосередності та вільного духу. Їхня творчість, «проростаючи» із чистих джерельних витоків свого народу, що природно сповнений естетизмом, ліризмом, емоційною чутливістю (кордоцентричністю), індивідуалізмом, волелюбністю, демократизмом, шанобливим ставленням до природи й ін., вражала своєю простотою і стала, хоч і опосередковано, все ж яскравим виразником тих життєвих смислів, на яких виховувалося не одне покоління українців [3, с. 110].

Модернізаційні зміни естрадного мистецтва і процес інтеграції сформувалися завдяки розвитку виконавства в естрадній сфері. Вражає, прогресує, модернізується конкурентна система, де поряд з академічною, народною, джазовою музикою значна роль належить і естраді. Постійно рухаються вперед професійні сольні виконавці української естрадної пісні. Серед молоді особливим попитом користується естрадна музика, її кращі представники – рок-гурти «Воплі Відоплясова» («ВВ»), «Океан Єльзи», «Мандри», «Друга ріка»; співаки – Т. Петриненко, С. Ротару, Ані Лорак, Р. Кириченко, Іво Бобул і ті, хто створив основу для розвитку в Україні цивілізованого шоу-бізнесу. В Україні, отже, з'явилися можливості розвивати всі напрями професійної та естрадної музичної культури [2, с. 20].

В сучасній Україні рок-музика представлена великою кількістю гуртів різноманітних напрямів, серед яких: поп-рок – поєднує елементи поп-музики і рок-музики, що характеризується простою структурою, мелодією, яка легко запам'ятовується, повторенням музичних фраз (від поп-музики) та використанням електричних гітар і ударних інструментів, а також агресивним настроєм (від рок-музики); фолк-рок об'єднує елементи фолк-музики і рок-музики. Виконавці фолк-рока в Україні поєднують рок-музику з українською народною творчістю.

Рок і джаз мають спільну першооснову – традиції фольклору, але вплив національних традицій відчувається в джазі сильніше, ніж в рок-музиці. Імпровізація та колективна творчість – це те, що рок унаслідував від джазу. Однак, на відміну від року, джазова імпровізація розрахована на камерне виконання. На сучасному етапі розвитку джаз утвердився як самостійний вид музичного мистецтва, відійшовши від розважальної музики до професійної. Що ж стосується українського джазу, то він у своєму розвитку відстає від

Європейського, цьому сприяє низка причин, в тому числі і незначна кількість осередків, де звучить джазова музика. У результаті синтезу двох пластів музичної культури у 1960-х роках з'являється напрямок в естрадній музиці джаз-рок – на межі від джазу до рок-музиці, де поєдналися імпровізація електронно-музичний інструментарій та ритмічна специфіка. Засновниками в Україні є вокально-інструментальний гурт «Ватра» [1, с. 8].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барановська М. С. Естрадно-вокальна музика в Україні кінця XX – початку XXI ст.: тенденції розвитку / М. С. Барановська // Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство. – 2013. – № 28. – С. 5–11.
2. Грачова О. О. Українське естрадне виконавство другої половини XX століття (тенденції розвитку) / О. О. Грачова // Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство. – 2011. – № 25. – С. 17–23.
3. Фарина Н.-М. П. Українська естрадна музика в національному соціокультурному просторі / Н.-М. П. Фарина // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. – 2013. – Вип. 19. – С. 110–113.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.А. Думасенко

УДК 76:7.026

Карпенко Ю.П.

НАПРЯМКИ ТЕХНОЛОГІЙ СУЧАСНОЇ ДРУКОВАНОЇ ГРАФІКИ І ЗАСТОСУВАННЯ ЇХ В ПРАКТИЧНІЙ ПЛОЩІНІ

У статті розглянуто поняття друкованої графіки, визначенні технологічні напрямки сучасної друкованої графіки та різновид їх застосування на практиці.

Ключові слова: друкована графіка, трафаретний друк, офсет, лазерний друк, світлодіодний друк, струменевий друк.

The article deals with the concept of printed graphics, the definition of technological trends in modern printed graphics and the variety of their use in practice.

Key words: printed graphics, screen printing, offset, lazer printing, LED printing, inkjet printing.

Друкована графіка – це найактуальніше з образотворчих мистецтв і в той же час найбільш доступне широким верствам суспільства мистецтво, яке тісно пов'язаний, з одного боку, з пресою і книгою і, з іншого боку, з господарською діяльністю, з промисловістю, з рекламою. Крім того, в друкованій графіку більше, ніж в будь-якому іншому мистецтві, помітна прямий зв'язок між технікою і стилістикою [2].

Сьогодні існує три основних види друку: цифровий, трафаретний і офсетний друк. Ці три види друку можуть використовуватися при створенні тиражної графіки, плакатної та прикладної [3].

Кожен з цих видів друку бере свої витoki з часів розвитку художньої графіки та традиційних методів. Так цифровий друк спростив всі види графіки, та поєднав їх в собі. Струменеві та лазерні принтери розрізняються різним типом нанесення фарби та фіксування її на об'єкті. Трафаретний друк або ризографія та офсетний друк є більш розвиненими та спрощеними методами. Більше немає необхідності вручну виготовляти змінні друковані форми. В результаті чого, цифровий друк є більш швидкою, а вартість одного відбитка не залежить від тиражу. Технологічні різновиди графіки обумовлюють підхід до виконання роботи та її подальший вигляд.

Трафаретний друк (ризографія). Дана технологія друку є методом відтворення текстів і графічних зображень, при якому використовується трафарет. Це спеціальна друкована форма, що дозволяє типографській фарби проникати через пробільні елементи [3]. Область застосування трафаретного технології поширюється на велике коло дій, починаючи від робіт, виконаних вручну, і закінчуючи високотехнологічними промисловими рішеннями. При цьому вона використовується для випуску як самих невеликих форматів, так і при виготовленні великих плакатів. Тиражі такої продукції також можуть бути самими різними. Їх можна випускати в одиничних екземплярах і виробляти великими тиражами. Матеріалом для використання способу трафаретного друку служить папір і текстиль, синтетичні матеріали і кераміка, вироби різної форми (келихи і банки). Дана технологія має свої різновиди. Однією з них є шовкографія, формним матеріалом якої є спеціальні металеві і нейлонові сітки, частота ниток яких становить від 4 до 200 ниток на сантиметр [1].

Офсетний метод. Дана технологія друку передбачає перенесення фарби на запечатуваний матеріал з друкарської форми. При цьому така процедура здійснюється не безпосередньо, а з використанням проміжного офсетного циліндра. Даний спосіб, як правило, застосовують в плоского друку. Офсетний друк вважають вигідною в разі надходження замовлень на великі тиражі друкованої продукції [3]. При малій кількості поліграфічних товарів використовуються інші варіанти. Це нові технології друку, які об'єднані під однією назвою – цифрові.

Лазерний друк. Ця технологія цифрового друку володіє значними перевагами. Вона дозволяє отримати чіткі відбитки, які до того ж стійкі до впливу світла і води. Технологія друку лазерних принтерів має на увазі компактну і точне фокусування променя [1]. Це сприяє отриманню найвищого дозволу відображень.

Світлодіодний друк. Пристрої, в яких застосовується подібна технологія, прекрасно підходять не тільки для офісів, але і для використання в особистих цілях. Але, в порівнянні з лазерними, ці принтери значно економічніше і доступніше. Вони більш надійні і ефективні. Крім того, світлодіодна технологія друку не передбачає розщеплення молекул кисню, а отже, не виділяє озон [1]. Подібно лазерним, такі принтери розраховані на значну щомісячне навантаження. Це дозволяє використовувати їх для виробництва великих тиражів поліграфічної продукції.

Струменевий друк. Технологія струменевого друку дозволяє забезпечити високу якість і дозвіл кольорових відображень. Це є запорукою відмінної деталізації отриманих матеріалів.

Практичне використання залежить від техніки виконуваної художньої роботи, підготовці та очікуваного готового результату. Тож, будь-то виконання книжкової або плакатної графіки, чи промислової, використовується певний вид сучасних технологій друку графічних робіт.

ЛІТЕРАТУРА:

1. William E. Kasdorf. The Columbia Guide to Digital Publishing. – Columbia University Press, 2003.
2. Малов В.И. Книга. – М: Слово, 2002.
3. Компанія друку. Види друку. URL: <http://proprint02.ru/index.php/articlesm/51-kindofprint>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.П. Курак

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ МИСТЕЦТВА СУЧАСНИМИ ДІТЬМИ

У статті розкриваються аспекти сприйняття мистецтва та розвиток художньо-творчих здібностей дітей. Окреслено особливості початкових мистецьких навчальних закладів, їх місце в процесі розвитку дітей.

Ключові слова: мистецтво, здібності, творчий розвиток, початкові мистецькі навчальні заклади

The article reveals the perception of art and the development of artistic and creative abilities of children. The features of primary art schools, their place in the process of development of children are outlined.

Key words: art, abilities, creative development, elementary artistic educational institutions

Сучасні процеси реформування освіти спрямовані на пробудження художньо-творчої активності та розвиток творчої особистості, починаючи з дошкільного віку. Занепад духовного та естетичного сприйняття мистецтва, а також відсутність розвитку емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до творів різних видів мистецтва пригнічує творчий потенціал дітей та, відповідно, розвиток їх творчих здібностей в цілому. Наразі актуалізуються проблеми удосконалення системи освіти, безперервність і наступність якої має сприяти загальному розвитку творчої особистості.

Мистецтво в усі часи відіграло величезну роль у формуванні особистості дитини, зокрема у розвитку її почуттів, емоційного відгуку на об'єкти та явища оточуючого життя, природи. Вміння бачити, розуміти й створювати прекрасне робить духовне життя дитини багатим, цікавим, дає йому можливість відчути естетичну насолоду. Спілкування з творами мистецтва (картини, музика, театральні вистави, хореографічні постановки, тощо) відображають дійсність і сферу людських почуттів, що сприяє формуванню естетичного світогляду та розвиває свідомість дошкільника. Особливо важливим це є для дитини, котра знаходиться на початку активного сприймання й розуміння світу дорослої людини.

Вплив засобів мистецтва на розвиток особистості та значущість мистецької діяльності для стимулювання її творчої активності розкрито в естетико-мистецтвознавчих дослідженнях (В. Кандинський, Л. Левчук, М. Каган, М. Киященко, О. Оніщенко, Ю. Борєв та ін.). Вивчаючи роботи Д. Ельконіна, Л. Виготського, О. Леонтьєва, О. Запорожця ми бачимо, що дитина середнього дошкільного віку, вже має певну базу знань, умінь і навичок, що сприяють художньо-творчому розвитку особистості як в родині, так і поза її межами. Надзвичайно велику увагу проблемі художнього виховання особистості засобами мистецтва приділив Н. Румянцев у праці «Мистецтво у вихованні». Спираючись на книгу І. Ріхтера, він розглядає художнє виховання як «культурну проблему сучасності». Автор вважає, що мистецтво – це мова почуттів, і обґрунтовує своє визначення тим, що художники «звертаються до серця». Пояснюючи видимий зв'язок між творчістю художників-професіоналів та дітей, які населяють світ образами своєї фантазії, живуть у світі казки, втілюють свої думки у грі, він якій справедливо оцінює їх як зародки мистецтва. Це підкреслює необхідність залучення дітей до «високого» мистецтва, з метою розвитку особистості.

В свою чергу, розвиток творчого потенціалу дитини являється внутрішньою передумовою її художньо-творчої діяльності, ядром творчої обдарованості.

Враховуючи зазначене можна стверджувати, що творчі здібності та індивідуальні властивості особистості забезпечують фундамент творчого потенціалу дитини, який в свою чергу є основним фактором творчого розвитку особистості. Оскільки суб'єктами дослідження є сучасні діти, такі види мистецтва як музичне та образотворче є для них

найбільш доступними та цікавими. Наприклад, у В.А. Моцарта музичні здібності проявились вже у три роки, у Н.А. Римського-Корсакова – у два роки; І.С. Репін вже у три роки вирізав, а в шість писав фарбами, В.А. Серов – з трьох років ліпив, а з шести – малював з натури; Ньютон в дитинстві конструював механічні іграшки і т.п. [4, с. 136]. Тому розглянемо детальніше не просто творчі здібності які несуть у собі формотворчу складову.

Отже, здібності визначаються як властивості (або сукупність властивостей) особистості, що впливають на ефективність діяльності [1, с. 30]. Здібності не є вродженими, вони розвиваються в процесі становлення особистості. Вродженими є лише задатки або ж анатомо-фізіологічні особливості людини, спираючись на які можна розвивати здібності проявленої якості.

Дослідження останніх років доводять, що художньо-творчі здібності дитини це індивідуально стійкі психічні властивості, що формують творчий потенціал та визначають передумови успіху в різних видах творчої діяльності. А в багатогранному процесі розвитку художньо-творчих здібностей дітей важливою дотичною є мистецтво[1, с. 35].

Вплив мистецтва на дитину, якій виповнилося чотири роки, має настільки блискавичний прояв, що вже за декілька «зустрічей» малюка з мистецтвом можна побачити якісні зміни в його поведінці та мовленні. Картини, вистави, музичні твори, вірші, хореографічні постанови – всі твори мистецтва справляють на дитину яскраве враження, що активізує окремі психічні процеси: відчуття, сприймання, пам'ять, уяву, мислення.

Мистецтво активізує відчуття й сприймання дитини, її уяву та мислення, впливає на розвиток художньо-творчих здібностей, а також формує естетичний смак та духовно збагачує. Дитина, що має безпосередній контакт з творами мистецтва має більш розширені знання про світобудову та багатший словниковий запас, вільно висловлює свою думку та швидше долає труднощі адаптації в незнайомому соціальному колі, а також знаходить оригінальні шляхи вирішення життєвих ситуацій. Уточнення поняття «художньо-творчі здібності» дало можливість простежити взаємозв'язки між творчими здібностями, творчим потенціалом і творчим розвитком дітей. При врахуванні великого навантаження на дошкільні навчальні заклади в контексті підготовки дітей до школи виникла потреба у початкових мистецьких навчальних закладах, де головною стратегією виховання дитини є долучення до мистецтва й творчості. Зосередженість педагогів на естетичному вихованні й навчанні дітей у таких закладах сприяє формуванню в них милосердя, доброти, любові до природи, уважності до дрібниць в її явищах тощо. Таким чином, фахова підготовка кадрів є запорукою успішного включення дітей дошкільного віку в процес естетичного виховання, творчої спрямованості та духовного збагачення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 200 с.
2. Збірник законодавчих і нормативних актів про дошкільну освіту / упоряд. К. Л. Крутій, Н. В. Маковецька. – Запоріжжя, 1999. – 67 с.
3. Семенов О. С. Формуємо творчо спрямовану особистість: перші кроки: навч. посіб. / О. С. Семенов. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2016. – 156 с.
4. Платонов К. К. Проблемы способностей / К. К. Платонов. – М.: Наука, 1972. – 321 с.
5. Судзуки С. Возвращение с любовью: Классический подход к воспитанию талантов / С. Судзуки; пер. с англ. – Мн.: «Попурри», 2005. – 192 с.
6. Флерина Е. А. Основные принципы художественного воспитания детей / Е. А. Флерина // Дошкольное воспитание. – 2009. – № 7. – С. 8-13.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. Ф. Форостян

ТРАДИЦІЙНА СИМВОЛІКА ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ У СУЧАСНОМУ ВІТЧИЗНЯНОМУ МИСТЕЦТВІ

У статті розкрито синтез оберегових та декоративних особливостей ляльки – мотанки у сучасному декоративно-прикладному мистецтві.

The article deals with the synthesis of monumental and decorative peculiarities of doll-wind in modern decorative and applied art.

Ключові слова: народна творчість, сучасне мистецтво, лялька-мотанка.

Key words: folk art, modern Art, doll.

Лялька-мотанка – це один із найдревніших архетипічних символів, який єднає культурні традиції українського народу усіх регіонів країни. Вона є відображенням прагнення до злагоди й гармонійного життя, яке уособлює зроблену з молитвою та любов'ю іграшку.

Ужиткове мистецтво іграшки-символу несе в закодованому вигляді світосприйняття поколінь, ментальність народу. Воно завжди привертало пильну увагу філософів, психологів, педагогів, етнографів, мистецтвознавців. Великий український філософ, письменник-гуманіст і педагог Г. Сковорода зазначав, що кожен повинен пізнати свій народ і в народі пізнати себе. Пізнати свій народ – означає досягнути розумом його історію, звичаї, традиції, обряди, обереги, ремесла як складові етнокультури та її духовності. Ідея етнокультурного, тобто національного, виховання молоді активно культивувалася в українській педагогічній літературі в другій половині XIX – початку XX ст. Її прихильниками були М. Єшван, М. Галушинський, М. Грушевський, С. Русова, С. Сірополко.

Становленню самобутнього фольклорного стилю в сучасній Україні сприяла діяльність етнографів, мистецтвознавців З. Васиної, Т. Кари-Васильєвої, О. Косміної, Т. Ніколаєвої, З. Чегусової, Ю. Мельничука. Лялька-мотанка – це одна з найдавніших народних іграшок, яка, пройшовши крізь тисячоліття, існує і є дуже популярною навіть сьогодні. Дотепер збереглися дані про символіку ляльки-мотанки. Наші предки вважали, що лялька з певними вираженими рисами обличчя – будь то очі чи ротик – може прив'язувати до себе душу того, хто нею грається, що може понести за собою небажані наслідки, тому не випадково, що лялька не має певних рис обличчя. Здавен у кожній родині лялька-мотанка виконувала роль оберегу, була символом матері-праматері, символом мудрості, берегинею роду. Такою була лялька Берегиня. Дівчині перед заміжжям мати власноруч робила і дарувала ляльку-мотанку на вдале заміжжя як символ жіночої мудрості. Така лялька робилася з семи різнокольорових комірців і на березовій гілці [3, с.48].

Сьогодні іграшка-мотанка стала художнім виробом, видом ужиткової творчості багатьох майстрів, учителів та креативним видом діяльності школярів у гуртках декоративно-прикладного мистецтва.

Кольорова гамма ляльки-мотанки створена на синтезі природніх кольорів і українського народного костюму. Головні убори прикрашені квітами з кукурудзяного листя, сухоцвітів, колосків злакових рослин. Збережена традиція багатошаровості одягу та мотиви національної вишивки. Все частіше українські дизайнери у своїх роботах звертаються до народних традицій оформлення одягу. На сукнях з'являється українська вишивка і навіть чоловічі краватки прикрашаються візерунки наших предків. Найвдаліше використовує вишивку наша сучасниця, майстер декоративного мистецтва Роксолана Богуцька. Її сукні вишукані, жіночні та дуже красиві. Для вишивки дизайнер застосовує бісер, паетки, склярус, перлини.

Львів'янка Юлія Магдич застосовує у своїх виробках різноманітні техніки вишивки, її енергетичний потенціал розкриває проблему символіки та функціональності оберегу.

Дизайнер переосмислює естетику українського національного костюму та створює власний бренд одягу. У моделях вишиванок вона використовує мотиви орнаментів Київської Русі, зображення слов'янських богів, а також традиційну вишивку через особисту манеру оздоблення твору. В колекції можна зустріти використання різної символіки. Наприклад, кейп Alkost, на якому зображений храм богині Макоші, покровительки жінок і домівок. Сукня з колекції aw17 Litopys присвячена образу стародавньої войовниці, заступниці роду, яка зображена верхи на коні [6].

Виготовленням ляльок у зменшених копіях народного вбрання різних історико-етнографічних регіонів України займається відомий і за межами нашої країни заступник директора з науково-фондової роботи Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара» Юрій Мельничук, член Національної Спілки майстрів народного мистецтва України. Його роботи були представлені на першій Всеукраїнській виставці «Українська традиційна іграшка та лялька» у Національному музеї Тараса Шевченка у 2008 році. Протягом 2000–2003 років була створена колекція ляльок-манекенів з ниток для приватної галереї Ольги Лисенко «Ляльковий дім». Найперша лялька з обличчям, яка побачила світ у серпні 2001 року, була Катерина у вбранні Центральної Київщини. Наступними стали Наталка-полтавка, полісянка Олеся, гуцулка Марічка, полісянка Анастасія, буковинка Василина. Протягом 2000–2006 рр. у тісному співробітництві майстерні Юрія Мельничука з пані Ядвігою Василевською – відомим скульптором з іграшки, було виготовлено десять ляльок [5].

Існує три типи ляльок-мотанок: немовля, баба-берегиня, наречена. При народженні дитини було прийнято виготовляти ляльку-немовля. Лялька виконана у вигляді немовляти в пелюшках. Її укладали в ліжечко поряд з дитиною для охорони її сну і здоров'я. Баба-берегиня допомагала оберігати достаток сім'ї. У середину ляльки вкладали монети, зерно, вовну для збереження домашнього тепла, отримання хорошої вовни з овець та грошового достатку. Лялька-наречена захищала дівчат і підтримувала їх. Цю ляльку багато одягали і прикрашали, так як вона символізувала придане нареченої і привертала багатого нареченого [4, с. 21].

Робились ляльки-мотанки з тих матеріалів, які були під руками – чи то солома, чи старі непотрібні речі, а одягалась в клаптики матерії зі старого одягу матусь і бабусь. Тому не дивно, що така лялька, зроблена власноруч, оспівана піснями, обласкана казками, одягнена в усе своє, домашнє, рідне – вважалась оберегом у родині. Якщо в сім'ї хворіла дитина, то їй робили спеціальну ляльку-мотанку, яку змотували з тієї трави, яка допоможе при хворобі. Таку ж ляльку клали до колиски, перш ніж покласти туди немовляти. Вважалося, що вона очищає її від злих духів та оберігає дитину [2, с. 121].

Мотанка була пов'язана з усіма аграрними святами. Її робили на Колоду, наприкінці Масниці (як уособлення зими, яку спляють), на Івана Купала (лялька Марена). Її сакральне значення зберіглося, за обов'язковою умовою-іграшка повинна бути хрестоподібної форми, щоб не нагадувати собою реальної людини [1, с. 36].

Декоративні особливості ляльки-мотанки базуються на вітчизняних народних традиціях виробу, відповідають її символіці та доповнюються сучасними тенденціями українського декоративно-прикладного мистецтва.

Лялька-мотанка є варіантом інтер'єрної авторської ляльки, яку неможливо поставити на промисловий потік. Індивідуальний творчий задум зберігається у кожному творі, який є оригінальним. Створення ляльки-мотанки це засіб передачі традицій з покоління в покоління. Цей твір поза модою і часом, він сучасний і потрібний у техногенному світі, в якому ми живемо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Герус Л. Українська народна іграшка. – Львів, 2004. – 264 с.
2. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. – К.: Либідь, 2006. – 256 с.

3. Зимина З. И. Текстильные обрядовые куклы. – М.: «Ладога-100», 2007. – 64 с.
4. Найден О. С. Українська народна лялька. – К.: Стилос, 2007. – 240 с.
5. Качур К. «Виставка ляльок в українському народному вбранні» <http://www.ukrainica.org.ua/rus/?start=330>
6. Символіка ляльки мотанки <https://sites.google.com/site/lalkamotankaru/2-simvolika-lalki-motanki>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Н.В. Постолова

УДК 75.021.32-035.676.332.4

Конопльова К.В.

НАПРЯМКИ СУЧАСНИХ ТЕХНІК ОЛІЙНОГО ЖИВОПІСУ

У статті розглядаються сучасні техніки олійного живопису, які широко використовують сучасні митці.

Ключові слова: олійний живопис, сучасна техніка, мистецтво.

In the art, the technical techniques of the painting are rooted, as well as the widespread use of modern art.

Key words: oliyniy painting, such as technology, mystic.

«Живопис – це поезія, яку бачать, а поезія – це живопис, яку чують». Із цим висловом не можна не погодитися. Справжнє мистецтво воістину сприймаєш всебічно. Ми і бачимо, і споглядаємо, і чуємо, і в душі зберігаємо вподобані нами твори мистецтва. Від того, який вид фарби, рід матеріалів, тип полотна буде взятий для створення твору, залежить і вибір техніки написання картини. Сучасний митець індивідуально підходить до своєї роботи, користується змішанням різних стилів і напрямків. Цей підхід має назву «авторський», він дозволяє створювати справді унікальні твори мистецтва, що яскраво підкреслюють індивідуальність та унікальність творчого підходу митця [2, с. 109].

Сучасний олійний живопис має багато граней і різноплановостей. Він об'єднує практично всі існуючі інструменти та матеріали в якості образотворчих засобів. І на які тільки винаходи і хитрощі не доводиться йти нинішнім майстрам, щоб досягнути унікальності та неповторності своєї творчості. Один із яскравих прикладів – це мастихіновий живопис – дивовижна техніка, що дозволяє створювати справді неповторні творіння, які відрізняються фактурністю, об'ємом, незвичайною чистотою фарб.

Це досить молодий вид олійного живопису, який відрізняється від традиційного тим, що фарби художник не змішує на палітрі, а наносить безпосередньо чистий колір на полотно. Картини, написані мастихіном, як правило, кардинально відрізняються від картин, створених звичайним пензлем. Широкий мазок, фактурність, чиста колірна гамма, контрастність, відсутність дрібних деталей – основні риси цієї техніки. А при біглому погляді створюється враження, що такі полотна створені з маленьких різнокольорових паперових обрізків, наклеєних на картинну площину. [1, с. 14]

Так ось, багато сучасних майстрів почали використовувати цей універсальний інструмент замість пензля і довели свою майстерність до унікальності. Ця техніка дозволила ширше і глибше розкрити колірну гамму, створити вишукані фактурні ефекти, до того ж ближче до реальності показати яскраві світлові акценти. Картини майстрів мастихіну виглядають завжди більш емоційніше і динамічніше, цим вони і приваблюють поціновувачів мистецтва.

Ще однією із улюблених сучасних технік є метод «a la prima», робота олійними фарбами «по сирому». У технології живопису олійними фарбами практикою вироблене безперечне правило: писати по сирій фарбі тільки до тих пір, поки вона дозволяє вільно «вмазувати» в себе інші, змішвані з нею фарби. Якщо фарба стала густою, подібною до

мастики, писати по такому шару не можна, цей шар необхідно зчистити мастихіном і продовжувати писати. Багато художників користуються таким прийомом: пишуть роботу пастозно, а наступного дня мастихіном знімають фарбу, а потім знову пишуть пастозно і наступного дня знову зчищають фарбу в тих місцях, де їх не влаштовує колірний тон. І так до тих пір, поки вся робота не буде виконана і не почне відповідати задуманому гармонійному колористичному рішення.

Метод «а la prima» вимагає продуманої системи в роботі, складання плану роботи від початку до кінця. До переваг цього методу відносяться передача емоційного сприйняття природи, свіжість колірного шару, вільна передача фактурних поверхонь. Цим методом пишуться етюди на природі. Існують два способи письма методом «а la prima». Перший спосіб – починати писати з великих колірних відношень загальних мас предметів розрідженими, розбавленими фарбами, наносячи розчин фарб подібно до акварелі. І коли усе полотно буде залито фарбами, можна продовжувати писати корпусно на освітлених місцях і менш корпусно в тіньових [3, с. 61].

Для створення авторських технік, майстри використовують сучасні матеріали. Так, для створення чогось унікального та не схожого на інших, художники разом із олійним живописом комбінують інші матеріали. Наприклад, великої популярності здобув так званий «рельєфний живопис». Ця техніка полягає в тому, що використовують шпаклівку або спеціальну фактурну пасту, таким чином перший шар на полотні є рельєфом, а олійні фарби надають кольору. Цією змішаною технікою можна досягнути різних оптичних ілюзій або підкреслити фактуру зображених предметів. Також в якості рельєфу можна використати будь що, це залежить від задуму картини та від фантазії митця.

Сьогодення не обмежує художників у техніках і матеріалах. Самовираження та унікальність – ось чим можна вразити як досвідчених поціновувачів мистецтва, так і звичайних людей. Сучасному митцю потрібно йти в ногу із часом. Так досить старовинна техніка олійного живопису отримує нове, унікальне та вражаюче друге життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Альберті Л.Б. Три книги про живопис. –М.: 2002. – 304 с.
2. Кіплік Д.І. Техніка живопису. –М.: 2000. –503 с.
3. Шашков. Ю.П. Живопис та її засоби / Ю. П. Шашков. – М.: Академічний проект, 2010. –128 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.Г. Чуприна

УДК 37.015.31:7:793.3-057.87

Короткова Л.О.

СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ПОЛІХУДОЖНЬОГО ВИХОВАННЯ В ХОРЕОГРАФІЇ

В даній статті розглядаються сутність і функції поліхудожнього виховання в хореографії, розкриваються поняття виховання, поліхудожнє виховання, хореографія як засіб творчого розвитку та естетичного виховання.

Ключові слова: поліхудожнє виховання, естетичне виховання, функції виховання, хореографія.

In this article the essence and functions of poly-artistic education in choreography are revealed, the concepts of education are revealed, polish art education, choreography as a means of creative development and aesthetic education.

Key words: poly-artistic education, aesthetic education, functions of education, choreography.

Для дієвого утвердження державності України істотне значення має виховання гармонійно розвиненої і національно свідомої особистості. У цьому контексті проблема виховання особистості засобами мистецтва набуває особливої актуальності, оскільки мистецтво у духовній свідомості суспільства є вагомим засобом зв'язку людини і людства. Глибоко осягнутий світ художніх цінностей у співвідношенні з особистим життєвим досвідом дає можливість особистості розвивати власні творчі здібності, цілісно стверджувати себе у різних видах діяльності.

Проблема виховання учнів була предметом вивчення багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: Б. Ананьєва, І. Бєха, М. Боришевського, О. Леонтєва, Д. Леонтєва та інших дослідників. Теоретичні та методичні засади художньо-естетичного виховання розроблено у працях І. Зязюна, О. Комаровської, Н. Миропольської, Н. Новикової, О. Отич, О. Рудницької та інших.

Л. Масол у «Концепції художньо-естетичного виховання учнів та комплексній програмі художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах» підкреслює особливе значення мистецтва в естетичному вихованні, наголошує на особливостях естетико-виховного впливу предметів мистецького циклу, які є універсальним засобом особистісного розвитку школярів. У документі зроблено акцент щодо організації естетичного виховання дітей та молоді на основі гуманістичного підходу, у центрі якого знаходиться особистість дитини, котра характеризується високою естетично-духовною культурою [2].

До проблеми естетичного виховання учнів засобами хореографічного мистецтва зверталися такі сучасні науковці, як Б. Мануйлів, О. Мартиненко, О. Калинчук, Т. Ленська, А. Шевчук та інші.

Виховання – це складний і багатогранний процес формування особистості, створення оптимальних умов для її фізичного, психічного та соціального розвитку

Основна мета виховання – всебічний гармонійний розвиток особистості. Це зумовлено сутністю людини як найдосконалішого витвору природи й суспільства [5].

Основні функції виховання за визначенням Ортинського В. Л.:

- організаційно-мотиваційна (формування мотивації розвитку особистості, її вдосконалення і самовдосконалення, організація діяльності, спілкування та творче залучення всіх вихованців до виховного процесу);
- діагностична (виявлення реального рівня розвитку людини, факторів впливу на особистість);
- прогностично-проективна (планування бажаного результату та умов його досягнення, розроблення плану та програми досягнення виховної мети);
- формувально-розвивальна (формування та постійне вдосконалення людини соціально-ціннісних якостей, забезпечення гармонійного розвитку особистості та максимальної реалізації її творчого потенціалу);
- інформаційно-комунікативна (цілеспрямований психолого-педагогічний та інформаційний вплив на свідомість, інтелектуальну, духовно-перцептивну, волюву і мотиваційну сфери особистості, формування високої культури спілкування, правил загального етикету і поведінки, розвиток соціально-значущих цінностей);
- контрольна-оцінювальна (виявлення й оцінка результатів виховання, ефективності системи виховної роботи та внесення відповідних коректив і змін) [3].

Значний потенціал щодо розвитку художньо-естетичної культури учнів, їхнього ціннісного ставлення до мистецтва має поліхудожнє виховання.

Поліхудожнє виховання – така форма заохочення школярів до мистецтва, яка дозволить їм зрозуміти витoki різних видів художньої діяльності та придбати базові уявлення з галузі кожного мистецтва, на відміну від монохудожнього підходу до викладання, коли заняття будуються на основі ізольованої професійної системи одного якогось виду художньої діяльності [1, с. 6].

Мистецтво хореографії відіграє значну роль у естетичному вихованні учнів і спрямоване на інтерпретацію та створення танцювальних творів, через які виявляються і розвиваються емоційнопочуттєва, психофізична, когнітивна та креативна сфери підростаючого покоління.

Розглядаючи хореографію як засіб творчого розвитку та естетичного виховання, необхідно вказати на певні синтетичні її можливості. Основою хореографії є танець форма організації танцювальних рухів. Серед усіх мистецтв, в єдності з якими розвивається танець, музика найбільш близька йому за узагальненістю, асоціативністю і структурними закономірностям. Але, пластична образотворча мова танцю все ж більш конкретна [4].

Танець виступає засобом духовного освоєння дійсності, пізнання прекрасного, залучення підростаючого покоління до скарбниці народної творчості. Метою хореографічної роботи і є виховання в учнів важливих духовних якостей. Важливо пам'ятати, що танець як мистецька дія не може бути безідейним, бо він, як і інші види мистецтва, сприяє формуванню світогляду.

Танець є найбагатшим джерелом естетичних вражень дитини, її творчих можливостей. Синкретичність танцювального мистецтва передбачає розвиток почуття ритму, вміння чути і розуміти музику, узгоджувати з нею свої рухи, одночасно розвивати і тренувати м'язову силу корпусу і ніг, рухи рук, грацію і виразність. Заняття танцем формують правильну поставу, виховують основи етикету і грамотної манери поведінки в суспільстві, дають уявлення про акторську майстерність. Танець має величезне значення як засіб виховання національної самосвідомості [4].

Отже, поліхудожнє виховання засобами хореографічного мистецтва, це середовище, в якому відбувається цілісне естетичне виховання учнів. Так як хореографія є синтетичною та поєднує різні види мистецтва, а саме: музичне, образотворче, театральне тощо. Тобто в ході хореографічних занять, через цікаві, посильні дії, відбувається розвиток когнітивної, емоційно-почуттєвої, психофізичної, творчої сфери особистості дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Взаимодействие и интеграция искусств в полихудожественном развитии школьников. – Луганск, 1990. – 180 с.
2. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Л. Масол // Шкільний світ. – 2002. – № 9. – С. 1-16.
3. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.Л.Ортинський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
4. Разон С.В. Роль хореографії у творчому розвитку учнів школи мистецтв на уроках «Ритміки»/ С.В. Разон / режим доступу http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/education/45248/
5. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч.посібник / В.В.Ягупов. – К: Либідь, 2002. – 560 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.Є. Рехліцька

УДК 745:7

Косенкова Т.Е.

РОЛЬ І МІСЦЕ РУШНИКА В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ КУЛЬТУРІ

Статтю присвячено виявленню ролі рушника в системі української традиційної обрядовості як частини народної культури.

Ключові слова: рушник, гостина, весільний рушник, українська обрядовість.

The article is devoted to revealing the role of a towel in the system of Ukrainian traditional ritual as a part of folk culture.

Key words: towel, dinner, wedding towel, Ukrainian ritual.

Українську культуру неможливо уявити без народного мистецтва. Воно розкриває витоки духовного життя народу, наочно демонструє естетичні цінності, художній смак і є частиною його історії.

Починаючи від народження і до самої смерті, рушник супроводжує людину все її життя. На чистий білий рушник або лише полотно, яке називають «крижмо», приймають дитину під час хрестин, що символізує чистоту новонародженої душі. Довгий прямокутний шмат тканини завжди означав дорогу, шлях, який веде людину по життю [1, с. 248].

До великих свят ткалися і вишивалися особливі рушники. На Масляну рушник, який дарувався в подяку за частування, такий же рушник отримувала свекруха на дівочий вечір. На хлібосольному рушнику подавали хліб-сіль гостям. Його ж стелили на весільний стіл перед нареченим і нареченою. Великодні рушники, схожі з хлібосольними, призначалися для випечених хлібів, пасок, але відрізнялися від хлібосольних орнаментом – на них присутні аббревіатури ХВ (Христос воскрес) або вишивалися символи яйця.

Прийняття християнства вплинуло на появу різдвяних рушників. З християнством пов'язана і поява рушника, названого божником. Його і сьогодні можна побачити в сільських будинках на покуті. Він обрамляє ікони, прикрашаючи їх. Рушник пологовий використовували при народженні дитини – на нього приймалося дитя. На хрестини вишивали рушники хрестильні. На Хрестильному рушнику, вишитому хрещеною матір'ю до хрестин дитини, несли немовля в храм, витирали після занурення в купіль. Особливістю цього рушника була відсутність в його кольоровій гамі чорного кольору. Рушники супроводжували людину і після смерті, при її похованні. На них несли труну, їх вішали на поминальні хрести. Поминальні рушники розстеляли на підвіконнях так, щоб край рушника звисав за відкрите вікно. Існувало повір'я, що на сороковий день душа померлого умивається росою біля свого будинку і втирається цим рушником. Такий рушник відрізнявся скромністю вишивки білими нитками на білому тлі тканини. Візерунок вишивки був вузькою смугою по краю рушника.

Весільний рушник – це елемент української весільної обрядовості. Вважається, що стаючи під час вінчання на вишитий рушник, молоді отримують Благословення згори, а збереження його в сім'ї – запорука щасливого сімейного шлюбу [3, с. 119]. Весільних рушників налічується кілька видів. Один з них – посильний рушник. Коли наречена була готова до весілля, її батько передавав його зі спеціально обраним посильним в будинок жениха в знак того, що можна їхати за нареченою, починати весілля. Вишивали такий рушник білими нитками, в деяких областях – червоним, але ніколи не використовували у вишивці чорний колір. Традиційними мотивами були птахи, які символізують новини. Окремо ткали і вишивали рушник «батьківський» або «благословенний», на який вставляли колінами молоді, коли їх благословляли на шлюб батьки. Союзний рушник, ним зв'язували руки нареченого і нареченої, символізуючи спільне майбутнє життя, любов і духовні узи, поступається розмірами іншим весільним рушникам, він більш вузький. Дружні рушники підносяться свідкам-друзькам. Найголовніший весільний рушник зветься «вінчальний», на ньому стоять молоді в церкві.

Ще задовго до християнських часів, вважалося, що вишиті рушники – це своєрідний медіатор, посередник між Богом і людиною. Різноманітні візерунки, знаки, символи, що наносилися на полотно, завдяки лініям та кольорам, допомагали людям спілкуватися із вищими силами – духами [2, с. 47].

Візерунки на рушниках зараз вишиваються найрізноманітніші і найчастіше їх зміст сьогодні втрачено. Але якщо говорити про споконвічні традиції такої вишивки – кожен орнамент, кожен мотив, його розташування відповідали суворим правилам. Вишитий

вінчальний рушник міг розповісти гостям весілля дуже багато про тих, хто вступає в шлюб. Кожен його елемент має своє значення, є словом, фразою, виразом.

Таким чином, рушник за своєю головною функцією увібрав в себе різноманіття призначень, ставши унікальним явищем української народної культури. Зберігаючись протягом століть, він увібрав в себе культуру кожного покоління, приніс до наших днів найціннішу інформацію про культуру попередніх поколінь і сам став предметом культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кара-Васильєва Тетяна Валеріївна. Історія української вишивки: книга-альбом / Т. Кара-Васильєва. – Київ : Мистецтво, 2008. – 464 с.: іл.
2. Кара-Васильєва Т. В. Традиційне і нове в Полтавському рушнику / Т. В. Кара-Васильєва // Народна творчість та етнографія. – 1981. – № 5. – С. 45–52.
3. Кара-Васильєва Тетяна Валеріївна. Українська вишивка / Т. В. Кара-Васильєва, А. Д. Чорноморець. – Київ : Либідь, 2002. – 160 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Ракович

УДК 316.7:316.34

Кутіщева О.С.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОБЛЕМИ «ГЕРОЙ ТА СУСПІЛЬСТВО»

У статті розглянуто проблему «герой та суспільство» шляхом культурологічного та філософського аналізу.

Ключові слова: герой та суспільство, культура, філософія.

The article deals with the problem of "hero and society" through cultural and philosophical analysis.

Key words: hero and society, culture, philosophy.

Багатоважкова історія культури знала велику кількість персонажів, що допомагали планеті, країні, людям у важкі часи. Вивчення певних героїв відповідно до проблем та ідеалів конкретного етносу неодноразово посідало належне місце в наукових дослідженнях, але бурхливий розвиток культури останніх століть зумовив комплексне переосмислення цієї проблеми.

Проблема опозиції героя і суспільства відображена у філософських поглядах різних культурних періодів. Її філософський вимір започаткований у добу Відродження, оскільки цілком імовірно, що конфліктний аспект зазначеної проблеми не відображений у культурних артефактах доренесансних часів. Безумовно, в Стародавньому світі та в Середньовіччі в реальності вона існувала, проте у філософії, мистецтві, літературі ми, зазвичай, не знайдемо її відбиття. Ментальність цих епох характеризується відчуттям невідокремленості людської особистості від свого суспільного оточення. Тому й епічні твори висвітлюють лише єдність героя та суспільства і не згадують про їх опозицію.

Життя героя – це одвічна боротьба, випробування сили його духу. Ентузіаст, який пізнав світло вищого розуміння, зі звичайної людини перетворюється на виняткову і героїчну, таку, що має виняткову поведінку та незвичайне життя. «... Тут він закінчує своє життя, на думку світу, божевільного, чуттєвого, сліпого, фантастичного, і починає жити інтелектуально», – пише Дж. Бруно [1, с. 90]. У його внутрішньому світі народжуються видатні ідеї, котрі поки що чужі зовнішньому оточенню.

Духовний імпульс, який надає герой суспільству, має значну далекодійу в культурі, відчувається століттями, і чим чіткіше усвідомлюють його люди, тим пліднішою буде його

творча функція. Саме тому Т. Карлейль вважав прагнення народу шанувати своїх героїв рушійною силою суспільного прогресу. Але філософ розумів, що справжнє шанування героїв сучасниками – явище надзвичайно виняткове. «Голод і злидарство, небезпечності і ганьблення, в'язниця, хрест і келих з отрутою, – писав він, – ось те, що майже в усі часи і в усіх країнах було ринковою ціною, яку пропонував світ за мудрість, – та доброзичлива зустріч, яку він влаштовував тому, хто приходив, щоб просвітити або очистити його» [2, с. 338]. Проблему «герой – суспільство» можна знайти й у творчості Ф. Ніцше, котрий створив оригінальну і неоднозначну концепцію надлюдини, представника найдосконалішого біологічного виду. Згідно з Ф. Ніцше, надлюдина є сенсом землі та її володарем. Вона має непохитну волю, живе і діє відповідно до велінь своєї внутрішньої природи, їй підвладні «діонісійські» поривання.

Надлюдині Ніцше протиставив так звану «останню людину»: «Дивіться! Я показую вам останню людину. «Що таке любов? Що таке творіння? Прагнення? Що таке зірка?» – так запитує остання людина і моргає» [3, с. 13]. Так Ф. Ніцше описав людей своєї доби, котрі намагаються замаскуватися під загальний фон натовпу. «Остання людина» є благодушною, покірливою і цілком задоволеною собою та навколишнім світом: ««Ми знайшли щастя, – говорять останні люди і моргають» [3, с. 13]. Сучасну йому мораль Ф. Ніцше називав мораллю стадних тварин. Ця мораль нівелювала неповторність людської особистості та робила посередність ідеалом для більшості. Переважна кількість людської маси складається з «невизначних, розпливчастих копій видатних людей, надрукованих на поганому папері стертими кліше» [4, с. 62]. Це люди без оригінальних думок та ідей, без волі і широких інтересів. Але майбутнє не в них. «... Панування маси, – пише В. П. Преображенський, аналізуючи творчість Ф. Ніцше, – неминуче спрямоване саме на витіснення найоригінальніших, видатних, виняткових і цінних людей, тобто таких людей, на яких ґрунтується вся надія на піднесення і облагороджування людства. ... Призначення цих обранців бути не функцією суспільства, а його сенсом і вищим виправданням» [4, с. 62].

Отже, аналіз провідних культурологічних аспектів діалектики взаємовідносин героя та суспільства дозволив дійти певних висновків. Принцип «герой як символ народу» вказує на те, що герой є втіленням народної психології, народних прагнень і надій, певним вектором подальшого розвитку окремого етносу і соціуму загалом. Герой – індивідуальна особистість, але у своїй глибинній сутності він перебуває в єдності із загальнонародним життям.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бруно Дж. О героическом энтузиазме / Джордано Бруно; пер. с итал. – К.: Новый Акрополь, 1996. – 288 с.
2. Карлейль Т. Теперь и прежде / Т. Карлейль; сост., подгот. текста и примеч. Р. К. Медведевой. – М.: Республика, 1994. – 415 с.
3. Ницше Ф. Так говорил Заратустра / Ф. Ницше; пер. с нем. – М.: АСТ; Х.: Фолио, 2001. – 352 с.
4. Преображенский В. П. Фридрих Ницше. Критика морали альтруизма / В. П. Преображенский // Ницше : pro et contra. Антология; сост., вступ. ст., примеч. и библиогр. Ю. В. Синекокой. – С.-Пб.: РХГИ, 2001. – С. 35–69.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.А. Думасенко

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ПОРТРЕТІ

У статті розглядаються питання особливості формування художнього образу портрета в живописі і графіці: рішення задач зображення в процесі роботи художника з натури, проблема подібності та шляхи її вирішення.

Ключові слова: портрет, художній образ, схожість.

The article deals with issue peculiarities of formation art image portrait are examined in painting and graphic arts: decision of tasks of representation and expression in the artist work process from nature, problem of likeness and way of its permission.

Key words: portrait, art image, likeness.

В мистецтві портрета акумулюється інтерес художника до нескінченного різномайття людської індивідуальності, прагнення висловити своє захоплення величчю духовної сторони людини. Портретний жанр потребує від художника вільного володіння малюнком, живописними виразними засобами, наявності яскравої уяви і художнього смаку, вміння емоціонально «чути», відчувати свого героя, по суті, володіти здібностями психолога, артиста, щоб в портреті максимально висловити суть особистості.

Часто самим складним етапом в написанні портрета є його живописне виконання. Набагато складніше виконати живописний портрет, в якому передані цілісність образу і деталі, матеріальність предметів, живість і свіжість, краса колориту, і при цьому відчувається особливий артистизм і легкість виконання, ніж зробити сирий етюд, який назавжди залишиться лише початком [1, с. 248].

Портрет як художній образ, який втілюється в зображенні, синтезується з об'єктивно-пізнавального образу (пряме відображення дійсності) і суб'єктивного образу (творче перетворення образу дійсності в свідомості митця). Об'єктивно-пізнавальний образ може реалізовуватися в зображенні на основі лише пасивного сприйняття натури художником (такої, яка вона є). У процесі відтворення форм натури завжди з'являється нехудожнє, натуралістичне зображення, далеке від мистецтва. Але об'єктивний образ сприйняття служить передумовою формування образу художнього, який реалізується художником шляхом перетворення сприйнятого образу натури в творі за допомогою різних засобів і прийомів виразності.

Сюжетно-композиційна структура портрета, яка обирається художником (голова, поясний, груповий, у повний зріст, в інтер'єрі, та ін.) – перший етап створення портретного образу – ідея-задум. Втілення художником образу дійсності в художньо-образну форму складається з рішення системи наступних завдань:

- лінійно-образотворчі завдання (силует, пошук руху форм);
- тональні (об'ємність, світло-тіньові і кольорово-тональні відносини);
- проекційні завдання (перспективне становище в просторі, пропорції лінійні і кутові);
- образно-пластичні (плавність форм, округлість, легкість, незграбність і т.п.);
- компоновальні (розташування в картинній площині, композиційна схема, пропорційні відносини площі фону і зображення);
- гармонізація (ритм, контраст, нюанс, колір, колорит, підпорядкованість та ін.);
- образно-художні (узагальнення, типізація, стилізація тощо) [2, с. 16].

Досягти фізичної подібності портрета можливо, доклавши до цього певну частину праці. Складніше з передачею духовного стану, відповідного виразу очей – «дзеркала душі», що вдається тільки художнику з тривалою практикою і значним досвідом портретиста. Велике значення має тут міміка (рух брів, губ, крил носа), але головна складність зображення полягає саме в очах, як і психологічний стан людини. Як намальована райдужна оболонка,

зіниця ока, де знаходиться відблиск і падаючі тіні, – від цих моментів багато в чому залежить успіх в роботі художника. Саме незначне, ледь вловиме відхилення від взаємного розташування цих елементів ока призводить до зміни його вираження. Також і психологічна образність портрета визначається багато в чому пропорційно-проекційними відносинами. Це, на перший погляд, парадоксальний висновок, проте має вирішальне значення в методиці роботи над портретом. При цьому художнику важливо ще й вловити момент необхідного душевного стану портретованого (іноді митцю необхідно налаштувати шляхом бесіди на певний настрій, тобто включити портретованого в активну роботу думки) і при цьому зуміти зберегти цей момент. Прикладом є І. Крамський, який в процесі бесіди з Л. Толстим «налаштував» його на відповідну «хвилю» [3, с. 6].

В процесі позування портретовані часто приймають невластиву їм характеру нудну позу, в різних ситуаціях людина сприймається по іншому. Це не дає можливості передати характер портретованого.

Слід зазначити, що портрет як жанр є відображенням свого часу, він еволюціонує спільно з соціально-філософськими змінами. Нажаль, сьогодні у зв'язку з розмитістю самої категорії мистецтва портретна форма знаходиться в стані нестабільності, цей процес спостерігався й ранніх етапах, однак свого піку він досяг у контексті сучасної постмодерністичної культури. Тому, однією з задач сучасних митців не розчиняти портретний жанр в мистецтві, а реанімувати і плекати його.

Таким чином, формування художнього образу в портреті багатою мірою залежить від таких зображувальних засобів, як проекційні і пропорційні відносини малюнка. Вони набувають значення не лише в досягненні пластичної подібності портрета і портретованого, а й в його психологічній, духовно-образній характеристиці. Також для створення яскравого портретного образу художнику потрібно добре пізнати людину, проникнути, в його душевний світ, і будучи «психологом», створити атмосферу для прояву кращих сторін особистості портретованого і тільки тоді «вимальовувати» їх з натури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ю.М. Лотман. Портрет. Статті по семіотиці культури і мистецтва. – С.-Пб.: Академічний проект, 2002. – 614 с.
2. В.И. Лубенский. Теория рисунка и художественное образование. Сборник СССР. – Ленинград: 1988, – 26 с.
3. В.И. Лубенский. Стаття «Методика художественного портрета» – Вісник ХДАДМ, 2010. – 8 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Ракович

УДК 76.021

Марковська Я. А.

БАТИК ЯК ТЕХНІКА ДЕКОРАТИВНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТКАНИНИ

У статті розглядаються актуальність техніки «батик», яка може застосовуватися для художнього оформлення всіх типів тканин.

Ключові слова: батик, холодний батик, гарячий батик.

The article considers the relevance of the «batik» technique, which can be applied to the artistic design of all types of fabrics.

Key words: batik, coldbatik, hotbatik.

Актуальність статті. З давніх часів людину супроводжують текстильні промисли, і сьогодні вони займають одне з важливих місць в сучасному суспільстві. Своєрідний і цікавий вид народного мистецтва – художній розпис тканини. Цей вид прикладного

мистецтва має глибокі народні корені і традиції, що дійшли до наших днів. Візерункові тканини різного призначення, орнамент яких своїм корінням сягає в далеке минуле, несуть художню культуру в сучасний побут.

Одним з цікавих видів декоративно-прикладного мистецтва вважається батик. Батик – це узагальнена назва різноманітних способів ручного розпису тканини. В основі всіх цих прийомів лежить принцип резервування, тобто покривання не пропускаючим фарбу складом тих місць тканини, які повинні залишитися не зафарбованими і утворити візерунок. Слово «батик» в перекладі з яванського означає «малювання гарячим воском», звідси і назва однієї із технік – «гарячий батик» [2, с. 23]. Це мистецтво розвивали з глибокої давнини багато народів світу – індійці, китайці, єгиптяни, перуанці, але найвищого розвитку і художньої досконалості воно досягло в Індонезії, де і сьогодні популярне.

«Холодний батик» ґрунтується на способі, при якому розпис тканин з усіма формами малюнка, як правило, має замкнутий контур, обведений резервуючою сумішшю. На території України «холодний батик» з'явився в 20-му столітті, коли було винайдено суміш, що резервує, яка не вимагає нагрівання. Цей вид декоративного оформлення тканини увібрав у себе безліч особливостей різних видів образотворчого мистецтва, таких як акварель, мозаїка, вітраж. «Холодний батик» відрізняється простотою у оволодінні технікою, що дозволяє створювати одяг, настінні панно і навіть предмети інтер'єру.

У мистецтвознавчій та науково-методичній літературі висвітлено історію виникнення та розвитку мистецтва розпису тканин у техніці батик (праці Р. Гільмана, Ю. Давидової та ін.), досить повно розкрито традиційні техніки розпису (С. Давидов, М. Синєглазова, Т. Печенюк та ін.). Однак дослідники не приділили достатньо уваги використанню техніки декоративного розпису тканини в оформленні сучасних інтер'єрів. Тож актуальність вищезазначених завдань і стала основою для вибору нами мети статті – дослідити використання техніки декоративного розпису тканини – батику – в сучасному інтер'єрі.

Сучасні техніки батику відрізняються різноманіттям своїх прийомів і технік, кількість яких збільшується, завдяки зростаючому інтересу до даного мистецтва, великій кількості доступної інформації і виставковій діяльності сучасних художників. Від сучасного майстра по тканині заняття батиком вимагає багато часу, вдосконалення майстерності, створення особливої атмосфери духовної гармонії і концентрації [4, с. 76].

Використання батику відкриває нові естетичні обрії для творців інтер'єрів офісів, приватних будинків і квартир. Ця техніка дозволяє привести у відповідність багато складових: настінні панно, сидіння стільців, оббивку меблів, декоративні подушки, серветки, скатертини, штори, і створити єдиний стиль – античний, ампір, бароко або модерн. Правильно підібраний текстиль збагачує інтер'єр, розставляє необхідні акценти, оживляє простір, завдяки чому складається певний образ і виникає гармонійний з ним настрій [3, с. 12].

Настінні панно, виконані в техніці батику, чудово вписуються в сучасний дизайн приміщень. Силуети фігур, символічні і умовні образи тварин, абстрактні композиції, характерні тріщинки від воску несуть в собі яскраво виражений декоративний початок і прекрасно підходять для оформлення інтер'єрів будинків, готелів і ресторанів. Композиції можуть бути виконані на кусках тканини різних розмірів, а використовувати їх можна не тільки в якості настінних панно: якщо розписом заповнити стіну повністю, це створить неповторний ефект.

Розпис по тканині – мистецтво цікаве і захоплююче. Однак, може виникнути запитання: чи варто займатися ручним розписом в наше індустріально-комп'ютерне століття, коли на прилавках магазинів таке розмаїття матеріалів на будь-який смак, найрізноманітнішої фактури та забарвлення. Можливо, саме у ручній роботі найкращим чином проявляється індивідуальність людини, наприклад, коли вона вигадує нові візерунки і прикрашає ними одяг, предмети інтер'єру. Навіть одна-єдина річ, зроблена своїми руками, може наповнити будинок теплом, затишком і душевним комфортом. Це безумовно важливо і перспективно для сьогоденної України, де багато людей розуміють, наскільки необхідний

вишуканий інтер'єр не тільки в публічному місці (ресторані, готелі), але й у власному домі чи квартирі.

У сучасній практиці використання декоративних тканин для інтер'єрів різного призначення намітилися три основних прийоми:

1. тканинам відводиться чільна роль у створенні художнього образу інтер'єру;
2. тканини доповнюють за кольором і характером малюнка інші елементи оздоблення інтер'єру;
3. тканини є нейтральним фоном для інших художніх елементів. В оселі цей прийом більше виявляє функціональне призначення приміщення: так, для спальної кімнати або кабінету необхідні нейтральні тканини.

Перший прийом передбачає оформлення інтер'єру головним чином декоративним текстилем і є найбільш прийнятним для інтер'єрів громадських будівель. Тут можуть використовуватися самі різні вироби: гобелен, завіса, меблева тканина, килимові покриття і т.д. Сполучаючись контрастно або тонально з іншими видами тканин або елементами обладнання, будь-який текстиль може стати провідним елементом всієї композиції інтер'єру. В інтер'єрах житла цей прийом також дуже поширений: в оформленні тієї чи іншої кімнати акцентом композиції можуть бути килим, тканина, штори.

Другий прийом використання декоративних тканин полягає в тому, що вони є додатковим елементом ансамблю інтер'єру, за кольором або малюнком доповнюють основні більш виразні елементи (декоративні панно, вітраж, розпис і т.д.).

Третій прийом передбачає використання текстилю як нейтрального фону для більш сильних за своїми якостями і виразності різних творів мистецтва. Частіше всього твори монументального мистецтва – мозаїки, розписи, вітражі вимагають нейтрального тла, і в цьому випадку необхідні текстиль для штор, килимові покриття [1, с. 34].

Розглянувши традиційні технології розпису тканин у техніці батик, можна констатувати, що в наше індустріально-комп'ютерне століття саме у ручній роботі найкращим чином проявляється індивідуальність людини. Сучасні техніки батику вирізняються різноманіттям своїх прийомів і технік, а панно, виконані в техніці батику, чудово вписуються в сучасний дизайн приміщень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гильман Р.А. Художественная роспись тканей: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Р.А Гильман. – Москва: ВЛАДОС, 2008 – 160 с.
2. Давыдов С.В. Батик. Техника. Приемы. Изделия. – Москва: АСТ-ПРЕСС книга, 2005.–183 с.
3. Скребцова Т.О., Дальніченко Л. А. Шовкові картини в техніці холодного батику. Ростов н / Д.: Фенікс, 2007. – 200 с.
4. Сморгж Л. О. Эстетика: Навчальний посібник / Л. О. Сморгж. – Київ, Кондор, 2009. – 223 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.Г. Чуприна

УДК 745.52

Михайлуца В.О.

ДЕКОРАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ХОЛОДНОГО БАТИКУ В ТВОРЧІЙ РОБОТІ

У статті аналізується роль розпису тканини в декоративно-прикладному мистецтві, розглядаються декоративні можливості техніки холодного батику при створенні творчої роботи.

Ключові слова: декоративне мистецтво, розпис тканини, холодний батик, художній текстиль.

The article analyzes the role of the textile painting in decorative and applied art, examines the decorative possibilities of cold batik technology when creating art work.

Key words: decorative arts, textile painting, cold batik, artistic textiles.

Актуальність дослідження. Декоративно-прикладне мистецтво, як предметно-духовний світ людини, включає в себе численні види художньої практики, воно поєднує в собі ужиткові і функціональні якості предмету та художню експресію відповідного декору. Сьогодні таке мистецтво розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікаційну та естетичну [5, с. 3].

Розпис тканини – вид декоративної творчості, що має лише йому притаманні засоби виразності, є різновидом обробки художнього текстилю (розділ декоративного мистецтва). Мистецтво прикрашання тканин має багатовікову історію. Потреба зробити свій одяг гарним, фарбувати його в різні кольори, оздоблювати орнаментом виникла у людей багато століть тому. Дослідити історію розвитку ручного розпису можна, вивчаючи мистецтво розпису шовкових тканин.

У мистецтвознавчій та науково-методичній літературі широко представлено історію виникнення розвитку мистецтва розпису тканин у техніці батик (праці Р. Гільмана, Ю. Давидової та ін.), досить повно розкрито традиційні техніки розпису (С. Давидов, М. Синєглазова, Т. Печенюк та ін). Зокрема, Т. Печенюк, досліджуючи історію розпису тканин в Україні, відзначає особливості національної інтерпретації та вплив мистецтва розпису тканин на інші традиційні види декоративного мистецтва. Як твердить дослідниця, і технологія розпису, що потребує великого обсягу професійних знань, навичок, а отже, школи, і сам виріб, що за допомогою цієї технології реалізує мистецьку ідею й починає виконувати естетичну функцію, ставлять розпис тканин у розряд мистецької спеціалізації. [5, с. 5]. Свідченням тому є тенденції останнього десятиліття, що виявляють станкові можливості розпису на тканині, посилення їхнього впливу на інші традиційні види декоративного мистецтва. Цим проблемам присвячено кілька дисертаційних досліджень в Україні та за її межами. Однак, у процесі декорування текстилю формуються новітні авторські технології, яким притаманний рукотворний, імпровізований декоративний характер. Тож актуальність вищезазначених завдань стала основою для вибору нами **мети статті** – проаналізувати роль холодного батику при створенні творчої роботи.

У різних народів існували різні способи фарбування тканин. Деякі з них збереглися до нашого часу – вузликівий спосіб фарбування тканин, вільний розпис, гарячий та холодний батик. Останнім часом виробы в техніках художнього розпису тканин, завдяки новим технологіям, міцно облаштувались у повсякденному житті людей. Узявши в руки інструмент, майстри легко розписують хустки на шию, косинки, шарфи, порт'єри, скатертини, сумки і навіть взуття. Розпис на шовку, виконаний талановитим художником, несе в собі певну світову гармонію, красу світла й ліній. У наш час активно відкриваються студії з вивчення технік художнього розпису тканин. У художніх салонах з'явився великий вибір інструментів та матеріалів для художнього розпису тканин. Дисципліну «Художній розпис тканин» починають активно викладати в мистецьких навчальних закладах. При цьому не тільки майстри декоративно-ужиткового мистецтва зацікавлені у вивченні розпису, а і викладачі образотворчого мистецтва, дизайнери інтер'єру та дизайнери одягу почали оволодівати різними техніками художнього розпису [4].

У вільному розписі повністю проявляється творчий напрям художника, так як він не утиснений у своєму творінні межами резерву, але цей спосіб найважчий, потребує вільного користування барвниками та тканиною, знання законів кольорознавства й композиції, вміння вільно малювати пензлем без попереднього малюнку [1]. Традиційний розпис тканини розвивається і доповнюється авторськими техніками, способами дороблення творів за допомогою поєднання змішаних технік. Сучасні версії розпису тканини, спираючись на

традиційні напрямки, підкріплені новими технологіями. На сучасному етапі традиційні резервувальні склади доповнюються авторськими знахідками (синтетичні або натуральні згущувачі, акрилові рельєфні пасти та ін.).

Холодний батик ґрунтується на способі, де розпис тканин з усіма формами малюнка, як правило, має замкнутий контур, обведений резервувальною сумішшю, що надає своєрідної декоративності. Для забезпечення цього існують різні види резерву: паста для нанесення контурів, каучукоподібна субстанція, виготовлена з молочного соку екзотичних дерев. Виділимо різновиди холодного батіку, що мають певні декоративні можливості:

1. «класичний» створюється методом наведення ліній, що резервують, обмежують замкнені смужки, у результаті чого виходить малюнок, що нагадує вітраж і розписується в один шар;
2. «багатошаровий» створюється так само за вітражним принципом, але при цьому використовується кілька накладень колірних тонів один на одного;
3. «незамкнута графіка» розписується без використання замкнених площин, у цій техніці лінія, що резервує, розривається, що дозволяє кольору однієї площини входити в колір іншої.

Слід враховувати, що одним із найважливіших аспектів під час створення художніх творів у техніці холодного батіку є якість тканини. Часто в митців виникає питання: чому не завжди виходить виконати в матеріалі те, що задумано в ескізі. Справа в тому, що тканині притаманні свої властивості, що залежать від структури її сировини: натуральний або штучний шовк, синтетичні, комбіновані тканини, шерсть. Іншою складовою є обробка тканини (підготовка до розпису) – зняття аппрету (його склад робить тканину жорсткою) шляхом прання або кип'ятіння з пральними засобами. Тож потрібно знати і вміло використовувати можливості тканини для реалізації свого творчого задуму. У процесі роботи відбувається «творча взаємодія» між художнім задумом майстра і властивостями тканини» [3, с. 64], тобто особливості тканини впливають на виразність твору в цілому, що й зумовлює корекцію творчих знахідок.

Найважливішим художнім мірилом твору декоративно-прикладного мистецтва може бути добре продуманий загальний колорит. Цілісне рішення всієї речі, можливо, тільки при узагальненості образотворчих та орнаментальних форм. Крім того, для сучасного стилю в декоративно-прикладному мистецтві характерно не тільки дбайливе відношення до краси оброблюваного матеріалу, а узагальненість форм, яке дозволяє яскравіше виявити природні його якості [2, с. 27].

З погляду на вищезазначене, батик можна зарахувати до одного з найбільш витончених видів декоративно-прикладного мистецтва. Розглянувши традиційні технології розпису тканин у техніці батик, можна констатувати, що нині традиційні резервуючі склади можна доповнювати такими новітніми авторськими знахідками як синтетичні або натуральні згущувачі, акрилові рельєфні пасти та ін. Традиційний розпис по тканині розвивається і доповнюється авторськими техніками, способами дороблення творів за допомогою поєднання змішаних технік. Сучасні версії ручного розпису тканини, спираючись на традиційні напрямки, підкріплені новими технологіями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гильман Р. А. Художественная роспись тканей: Учеб. пособие для студентов вузов / Р. А. Гильман. – Магнитогорск: АРС-Экспресс, 1996. – 206 с.
2. Давыдов С. К. Батик: техника, приемы, изделия. – М.: АСТ-Пресс, 2005. – 184 с.
3. Касьян Т. К. Художній розпис тканини в техніці батик в історичному, технологічному та творчому аспектах // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура. – 2008. – № 11. – С. 63–67.
4. Лутфулліна Анна. Склад науково-понятійного апарату з проблем художнього розпису тканин / А. Літфулліна [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zbirnik.mixmd.edu.ua/2010_5_ua/11.pdf

5. Печенюк Т. Розпис тканини в Україні (20-ті – початок 90-х рр. ХХ ст.): Автореферат дис. ... канд. мистецтвознавства: 07.00.06 /Львівська Академія мистецтв. – Львів, 1996. – 24 с.

Рекомендує до друку науковий керівник старший викладач З.В. Гуріч

УДК 792.322(091)

Нейбергер Ю.В.

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ТАНЦЮ (НА ПРИКЛАДІ CONTEMPORARY DANCE)

У статті розглядаються аспекти розвитку сучасного танцю (на прикладі contemporary dance).

Ключові слова: хореографічне мистецтво, сучасний танець, контемпорарі, вільний танець, свобода рухів.

The article deals with the aspects of the development of modern dance (on the example of contemporary dance).

Key words: choreographic art, modern dance, contemporary, free dance, freedom of movement.

Першими про поняття "contemporary dance" або "danse contemporaine" у західному мистецькому дискурсі почали говорити одразу після завершення Другої світової війни в контексті відмови від поняття "керованого авангарду" – ситуації, яка виникла внаслідок свідомої дискредитації поняття "art modern", що нібито заплямувало себе тоталітаризмом і війною [1, 162-164 с.]. З 1960 року завдяки американським хореографам Мерсу Каннінґему і Тріші Браун, а також їх учням, поняття "contemporary dance" починає проникати у хореографічний світ. У Франції ідеї першого починають розвиватися наприкінці 1970-х років (Жан Клод Галотта, Мегі Маран, Рігіна Шопіно). У 1950-60-х роках у Німеччині – Карін Вайнер, Жером Андрю (американець, але також учень Мері Вігман), Піна Бауш. Семінари з імпровізації та її сценічна репрезентація Стіва Пекстона і Симони Форті стали одними з основних розвідувальних робіт за рахунок можливостей руху тіла й особистого вираження танцюристів-хореографів. З 1980-х років Крістофер Брюс у Великій Британії створює "Рамберт Данс Компані" та запрошує до роботи хореографів, які використовують техніку М. Кенінгема. Цей танець став не тільки результатом бажання виділитися з попередніх поколінь, а й результатом того, що під сумнів ставилися межі танцтеатру та його танцювальної мови. Тому вже з 1980-90-х років у західній мистецькій літературі він починає активно досліджуватися (Р. Буассо, Д. Ваугхан, Ф. Дюпюї, П. Жерман-Томас, Л. Луп, Дж. Мартін, Ж. Робінсон, М. Февр, Д. Фретард та ін.). З другої половини 1990-х років педагоги-практики французької школи contemporaine починають розробляти навчальні програми для мистецьких закладів освіти, де композиція в danse contemporaine розглядається, як важливий етап у процесі створення танцю і є обов'язковою дисципліною в державних культурноосвітніх закладах [2]. Грунтовний аналіз наукових досліджень Е. Дальтро, Ф. Дюпюї, Р. Кумасака Мацумото, Л. Луп, показав, що одним з найпоширеніших методів розробки інноваційних ідей руху у danse contemporaine є процес композиції роботи тіла у просторі та часі результатом якого може буди танцювальний фрагмент, комбінація або етюд (за наших умов – хореографічний текст).

Не існує єдиної техніки сучасного танцю – австралійський, європейський, канадський, американський сучасний танець відрізняються один від одного в багатьох аспектах, так само як і кожна школа має свій власний підхід. Сучасний танець розглядається як інструмент для розвитку тіла танцівника і формування його індивідуальної хореографічної мови через

синтез, актуалізацію і розвиток різних технік і танцювальних стилів. Для сучасного танцю характерна дослідницька спрямованість, зумовлена взаємодією танцю з постійним розвитком філософії руху і комплексом знань про можливості людського тіла і взаємодії тіла-розуму, тіла-простору, тіла-тіла. Багато вчених називають сучасний танець модерном. Термін «модерн» більше поширений в Америці, в Європі частіше використовують слово «сучасний» (contemporary). Іноді уточнюється відмінність: танцем модерн називають кілька великих шкіл танцю, в цілому і визначили розвиток цього стилю, і сучасним танцем – всі інші" [5]. І modern, і contemporary перекладаються з англійської мови як "сучасний". Проте, в контексті історичного розвитку визначилася різниця в цих видах танцю. У своїй статті «Сучасний танець. Шляхи розвитку "Таїсія Рубіжна розрізняє два види танцю:" Модерном в світовому танцювальному мистецтві прийнято називати сформовану систему сучасного танцю Америки. Зокрема, канонізовану, подібно до класичного танцю, чітко структуровану систему рухів Марти Грехем. Contemporary dance – це актуальний танець, який не має явної структури, постійно видозмінюється в залежності від носія стилю, що вбирає в себе все нові тенденції і течії сучасного мистецтва і створює свої. Іноді contemporary dance визначають як характеристику європейського танцю без урахування будь-яких смислових відмінностей по відношенню до модерну, однак ця думка здається не підкріпленим практикою» [3]. Не менш важливою проблемою є співвіднесення балету і сучасного танцю. Якщо принцип балету – це гармонія, тяга до ідеалів краси і пропорційності, то contemporary dance – це дисгармонія, відсутність еталонів, запитання без відповідей. Не менш важливим фактом у contemporary dance є те, що в процесі своїх стрімких трансформацій він втрачає межі жанру. А саме: одна з основних форм сучасного танцю – данс-спектакль втрачає свої позиції, і на його місці ми бачимо ««рухові експерименти», які уподібнюють глядачів відвідувачам якоїсь наукової лабораторії [4].

Отже, Незважаючи на те, що існування contemporary dance налічує вже ціле століття, він продовжує змінюватися і шукати нові форми прояву, тому можливість дати йому чітке визначення. Вже сформувалися дуже багато форм сучасного танцю, такі як: танцювальний перформанс – танець, що виходить за рамки сцени, використовує міський простір; танцювальний спектакль. Якщо танець постійно розвивається – значить, він живе.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Погребняк М. М. "Contemporary dance": поняття та основні етапи формування школи" [Електронний ресурс] / Погребняк М. М. // Вісник КНУКіМ. – С. 162-171. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vknukim_myst/2011_24/21.pdf.
2. О современном танце [Электронный ресурс] URL: <http://www.contemporarydance.ru/about/>. (дата обращения 23.03.2010).
3. Рубежная Т. Современный танец. Пути развития [Электронный ресурс] URL: <http://www.polit74.ru/sotsart/dialogue/detail.php?ID=5693>
4. Толмачева С. Роль современного танца в культурной жизни Екатеринбурга [Электронный ресурс] // Радио Свобода. 28.04.2006 URL: <http://www.svobodanews.ru/content/transcript/155996.html>
5. Чулімова Д. О. CONTEMPORARY DANCE в контексті сучасної культури Росії. [Електронний ресурс] : sibac.info/sites/default/files/files/06_12_12/06.12.2011.pdf

Рекомендує до друку науковий керівник професор М. Г. Левченко

ІЛЮСТРУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ СТИЛЮ АВАНГАРД КЛАСИЧНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ ГРАФІКИ

У статті розглядаються шляхи використання класичних технологій графіки для ілюстрування сучасної авангардної літератури.

Ключові слова: графіка, ілюстрація, літературні твори, авангард.

The article discusses the ways of using classical technologies of graphic for illustrating modern avant-garde literature.

Key words: graphic art, illustration, literary works, advance-guard.

Мистецтво ілюстрації книг є самостійним видом образотворчого мистецтва, воно є своєрідне і специфічне і вимагає глибокого, професійного підходу. Робота художника над ілюстрацією за своїм характером схожа на його роботу над сюжетною композицією. Відмінність полягає в тому, що художник, ілюструючи літературний твір, розкриває графічними засобами думку автора, творчо доповнюючи її. А в сюжетних композиціях художник сам вибирає зміст і образи, які трактує по своєму, створюючи сюжетну композицію [1, с. 181]. Створюючи ілюстрації до літературних творів, художнику часто доводиться вивчати за енциклопедіями, довідниками потрібний для ілюстрування матеріал, виявляти творчу фантазію для створення високохудожніх ілюстрацій, які б розкривали і доповнювали зміст твору.

Завдання ілюстрації – привернути інтерес читача, дати йому початкову інформацію про книгу. Ілюстрація повинна відповідати змісту твору і припускати правильне сприйняття її читачем. Залежно від типу, різні літературно-мистецькі твори ілюструються по-різному. Якість і тип ілюстрацій художньої літератури залежать від типу видання, кола читачів, тиражу тощо. Виходячи з означеного ми можемо зрозуміти, що для створення ілюстрацій до творів митець має добре розумітися як в своїй професійній діяльності художника, так і добре знати художній твір до якого створюватиметься ілюстрація.

У ХХ столітті з'являється таке явище як авангард. Авангард – це яскравий, зухвалий напрям, який пориває з традиціями і стандартним мисленням. Цей стиль став знаком революційних прагнень молоді початку ХХ століття, і в той же час авангард з'явився ще й як своєрідний культурно-естетичний виклик, який претендує на створення нового мистецтва. Саме тому і було вибрано таке позначення нового напрямку – «авангард», що означало «йде попереду» або «передовий загін» [3].

Авангард стає у ХХ столітті могутнім феноменом культури, який обіймає майже усі види мистецтва та літературу. Цим терміном в естетиці визначається сукупність усіх новаторських, революційних, бунтарських, епатажних, маніфестарних рухів та напрямів у художній культурі.

У літературі авангард проявляється у відмові від реалістично натуралістичного зображення реальної дійсності, прагненні до створення мистецтва, принципово нового за формами, прийомами та засобами художнього вираження. Вивчення авангарду в сучасній літературі актуально, оскільки воно пов'язано зі спробами всебічного осмислення передусім культурних процесів, що відбуваються в суспільстві. Літературі належить особливе місце в системі художньої культури. Естетично освоюючи світ за допомогою художнього слова, література виступає як жива, рухлива художня система, що чітко реагує на зміни в суспільстві та світобаченні людей різноманітних субкультур, відображаючи ці зміни у своїх текстах [2, с. 42].

Ми розуміємо, що перед художниками, які ілюструють саме таку новітню літературу виникло питання як класичними засобами передати всю змістовну навантаженість твору в ілюстрації. Митці звернулися до новітніх напрямів в мистецтві. Вони починають

використовувати для створення ілюстрації такі формальні художні елементи як кольорові плями, лінії, геометричні або вільні форми, фактури, об'єми тощо. Принцип композиційної побудови може бути використаний як імпульсивно-стихийний, так і раціонально впорядкований. Тож звернувшись до абстрактного мистецтва, художники доповнюють авангардну літературу, створюючи особливий настрій, підкреслюють всю значущість твору. Щоб сприймати абстрактне мистецтво слід відкинути стереотипи, зрозуміти, що мистецький художній твір або ілюстрація не обов'язково має містити конкретну інформацію. Абстрактні твори стимулюють фантазію, викликають певний настрій, емоції, асоціації, їх потрібно сприймати як музику – почуттями.

Створення ілюстрації – це складний творчий процес, який потребує не тільки технічних умінь і навичок у малюванні, а й творчих здібностей, розвиненої уяви, образного мислення. Виконуючи ілюстрації, художник повинен засобами композиції, знаходженням відповідних предметів та персонажів, а також художнім вирішенням їхніх образів розкривати зміст тексту, розширювати і доповнювати уяву читача.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти / М.А. Кириченко, І.М. Кириченко – К.: Вища школа, 2002. – 190 с.
2. Художній авангард: пошук нової мистецької парадигми // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (8-10 квітня 2015р.), ХНТУ / за ред. Білик А.А. – Херсон, 2015. – 185 с.
3. Авангард [електронний ресурс].- Режим доступу: http://studopedia.com.ua/1_14573_avangard.html – Назва з екрану.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.П. Курак

УДК 37.091.33 – 027. 22:78.091:7.071.2

Пєшкова А.О.

КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКИЙ КЛАС – ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ ВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙСТЕРНОСТІ ІНСТРУМЕНТАЛІСТА

У статті розмежовується сутність поняття «концертмейстер», розкриваються теоретичні аспекти професійної діяльності майбутнього викладача музики-концертмейстера, визначається мета та завдання підготовки студентів факультетів мистецького профілю до майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: концертмейстер, акомпанування, концертмейстерський клас.

The article delimits the essence of the concept of "concertmaster", reveals some theoretical aspects of the professional activity of the future teacher of music-concertmaster, and determines the purpose and tasks of preparing students of faculties of artistic education for future professional activities.

Key words: concertmaster, accompaniment, concertmaster class.

Однією з важливіших складових фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва є розвиток його концертмейстерських умінь і навичок, оскільки музично-педагогічна діяльність педагога-музиканта в значній мірі спрямована до широкого спектру концертмейстерських та акомпаніаторських практик. Майбутня мистецько-педагогічна діяльність вимагає від вчителя музики кваліфікованих навичок акомпанування хоровим та хореографічним колективам, солістам, вокальним ансамблям, ґрунтовного вивчення історичних передумов виникнення й становлення професії концертмейстера.

Мистецтву акомпанементу і питанням концертмейстерської діяльності присвячені праці К. Виноградова, Г. Горбулич, М. Живова, М. Крючкова, А. Люблінського, Е. Шендеровича та інших [3].

Поняття «концертмейстер» включає не лише концертну роботу, а й розучування з солістами їх партій, уміння контролювати якість їх виконання, знання їх виконавської специфіки і причин виникнення труднощів у виконанні, уміння підказати правильний шлях усунення тих чи інших недоліків. Таким чином, у діяльності концертмейстера поєднуються творчі, педагогічні і психологічні функції, їх складно відокремити одну від одної в навчальних, концертних і конкурсних ситуаціях.

У музичній енциклопедії під редакцією Ю. Келдиша термін — «Концертмейстер» визначається як — піаніст, що допомагає вокалістам, інструменталістам, артистам балету розучувати партії та акомпанує їм на репетиціях і в концертах [1]. Дана характеристика підкреслює педагогічний аспект підготовки художнього виступу солістів, виділяючи суто допоміжні, акомпаніаторські дії концертмейстера в самому виступі («Акомпанування» від французького *accompagner* – супроводжувати).

Майбутні учителі музичного мистецтва потребують розвитку концертмейстерської майстерності – саме у цій діяльності виявляються їх необхідні ансамблеві та виконавські якості.

Концертмейстер – найпоширеніша професія серед піаністів. Вона вимагає високої музичної майстерності, художньої культури та особливого покликання. Концертмейстер необхідніший всюди: для музикантів-інструменталістів, на концертній естраді, в хоровому колективі, в хореографії, на викладацькому терені (у класі концертмейстерської майстерності) [2].

У процесі роботи з музикантом-інструменталістом велику роль відіграє слухова орієнтація піаніста, в зв'язку з тим, що рухливість духових дерев'яних і струнних інструментів набагато більша рухливості голосу вокаліста.

Таким чином, для концертмейстера особливо важливо знати специфічні риси нотації партії соліста для різних музичних інструментів. Також йому необхідно знати різні штрихи, позначення флажолетів, теноровий і альтовий ключі тощо .

Робота концертмейстера над вокально-інструментальним твором досить складна. Вона передбачає знання вокальної природи, фізіології співака; вимагає детального вивчення концертмейстером вокальної партії, вільного володіння фортепіано; навичок швидкого читання з аркуша, вміння транспонувати тощо [4].

Отже, діяльність концертмейстера займає важливе місце в системі музично-педагогічної освіти. Вона сприяє формуванню у слухачів естетичного виховання особистості, смаку, культури, сприйняття, відчуття, тощо. Ефективність виховної ролі концертмейстерської діяльності, а також спрямованість і характер її соціальної дії є важливими критеріями, які визначають суспільну значущість музичного мистецтва та його місце в системі духовно-культурних цінностей виховання підростаючого покоління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крючков Н.А. Искусство аккомпанемента как предмет обучения / Н.А.Крючков. – Л.: Музгиз, 1961. – 168 с.
2. Кубанцева Е.И. Концертмейстерство – музыкально-творческая деятельность / Е.И.Кубанцева // Музыка в школе. – 2001. – № 2. – 40 с.
3. Люблинский А.А. Теория и практика аккомпанемента: Методологические основы / А.А. Люблинский –Л.: Музыка, 1972. – 81 с.
4. Молчанова Т.О. Мистецтво піаніста-концертмейстера: Навч. посібник [2-е вид. доп. перер.] / Т.О.Молчанова. – Львів: ДМА, 2007. – 216 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор С.Л. Марцинковський

КРЕАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

У статті розглянуто поняття креативного менеджменту та причини його активного розвитку у сучасному світі, визначено головні аспекти креативної діяльності.

Ключові слова: креативний менеджмент, соціокультурний простір, творчі індустрії.

The article deals with the concept of creative management and the reasons for its active development in the modern world, the main aspects of creative activity are defined.

Key words: creative management, socio-cultural space, creative industries.

В епоху споживацької культури завдання для успішного просування різного роду об'єктів, товарів потребує ефективних підходів та яскравих рішень. Прагнення вітчизняних підприємств реалізувати послуги і отримувати максимальний прибуток в умовах жорсткої конкуренції спонукає їх до переоцінки власних можливостей, ретельного вивчення інфраструктури ринку, вдосконалення інформаційно-рекламної діяльності, що спонукає до виявлення додаткових конкурентних переваг. Однією з таких стає креативність – важлива складова сучасної економіки, що поступово посідає чільне місце у соціальному та культурному процесах.

Мета статті полягає у розкритті основних аспектів креативного менеджменту як соціокультурного явища.

Креатив – це творчість стратегічного призначення, основними завданнями якого є успішне просування об'єктів (компанія, бренд, товар, послуга або ідея), формування позитивного образу і гарної репутації, підвищення рівня лояльності та популярності, створення позитивного діалогу з громадськими та цільовими аудиторіями. У свою чергу, креативність – це використання творчого потенціалу для створення чогось нового та збільшення ефективності людської діяльності направлені на заохочення споживацьких потреб та цілей.

У західному менеджменті управління процесами формування нових ідей відносять до «креативного менеджменту», який є частиною інноваційного менеджменту. Креативний менеджмент реалізується на перед проектної і проектної стадіях інноваційного циклу, завданням яких є формування та відбір нових ідей для їх практичної реалізації в інноваційних проектах [4, с. 67].

Серед сучасних науковців, праці яких присвячені питанням креативного менеджменту, слід назвати таких, як О. П. Пащенко, О. І. Продіус, Л. М. Андрюхіна та інші.

Сьогодні, під креативним менеджментом розуміється ефективне управління можливостями організації та використання її потенціалу для досягнення поставлених в практичній діяльності організації цілей з використанням користуванням нестандартних (творчих) підходів для повного задоволення та заохочення потреб споживача.

Підвищений інтерес до творчості, здатності до нестандартних рішень стає ознакою сучасності, розширюючи поле феномена креативності. Креативність у сфері менеджменту почала розвиватися ще у ХХ столітті, але свого наукового обґрунтування і застосування досягнула лише зараз. Сьогодні, креативність стає обов'язковим атрибутом успішної менеджерської діяльності. За часів жорсткої конкуренції у сучасній ринковій системі, компанії зацікавлені у людях, що вміють нестандартно мислити, швидко реагувати на зміни та знаходити нові підходи для розв'язання різних питань.

Тож, цілями креативного менеджменту є генерування креативних ідей, їх оцінювання і відбір, що дасть змогу приймати ефективні креативні рішення.

До завдань креативного менеджменту відносять:

- формування стратегічної політики створення креативної організації;
- встановлення стратегічних, довго- і короткострокових цілей креативної діяльності;
- створення творчої атмосфери в колективі;

- розвиток креативного потенціалу працівників організації;
- формування та розвиток потенціалу менеджера креативного типу;
- створення ефективних креативних команд;
- забезпечення здатності будь-якого працівника підприємства висувати креативні ідеї;
- створення можливостей застосування на підприємстві різноманітних методик і технік креативності для генерації, оцінювання та відбору креативних ідей;
- стимулювання творчої активності персоналу в організації [3, с. 2].

Зв'язок маркетингу та креативності здатний ліквідувати недооцінку важливості вивчення потреб індивіда та його соціального стану. Ідея, перетворена в продукт, набуває економічну вартість, матеріальну цінність і конкурентоспроможність на ринку товарів і послуг. При цьому інтелектуальний продукт повинен бути унікальним, оригінальним і функціональним. Унікальність виражається в особливому підході виробництва продукту, який ніколи раніше не був використаним. Оригінальність означає як створення чого-небудь принципово нового, так і якісне перетворення уже створеного раніше. Функціональність забезпечує конкурентоспроможність [2, с. 7].

Для підтримки економічного потенціалу, креативний менеджмент залучає як культурні, так і інтелектуальні здібності людини. Креативність в економіці не обмежується технічними виходами, розробками кращої продукції, вона об'єднує все більше сфер, культурну, соціальну, технічну, що дає змогу в становленні нового суспільства, головною цінністю якого стає культурний та інтелектуальний капітал, визначаючи типологію сучасної культури.

Завдяки креативності як вагомої складової сучасних бізнес технологій, формується новий тип менеджменту, змінюються його функції, методи, структура, що зумовлює формування нових інноваційно-інвестиційних процесів у господарській системі задля забезпечення інтеграції культури, науки, сфери [1, с. 4].

Отже, креативний менеджмент постає окремою областю соціокультурної реальності, що створює належні умови для інтенсивного та перспективного розвитку бізнесу, формуванню вдалого іміджу та підвищення конкурентоспроможності, дає можливість різного роду організаціям завдяки творчого потенціалу гідно триматися у жорстких умовах вибагливого сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрюхина Л. М. Культурная топология креативности: возможности человека XXI века / Л. М. Андрюхина // Инновационные проекты и программы в образовании – 2013. – № 1. – С. 3–16.
2. Васекина В. В. Креативная экономика – стратегия развития общества XXI века / В. В. Васекина // Вестник самарского государственного университета. – 2014. – № 5 (116). – С. 15–19.
3. Пашенко О. П. Креативний менеджмент як фактор успішності сучасного бізнесу / О. П. Пашенко // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/86>
4. Продіус О. І. Креативний менеджмент як запорука сучасного ефективного управління / О. І. Продіус // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 3–4. – С. 67–72.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.А. Думасенко

НЕРОЗРИВНА ЄДНІСТЬ ЧАСУ І ПРОСТОРУ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МАГІЧНОГО РЕАЛІЗМУ В РОМАНІ ГАБРІЄЛЯ ГАРСІА МЕРКЕСА «СТО РОКІВ САМОТНОСТІ»

У статті автор аналізує образну систему роману, виділяючи взаємозалежність просторово-часової матриці тексту, нові ідеї циклічного переходу (матерія – простір – час) як основних віх магічного реалізму Латинської Америки.

Ключові слова: магічний реалізм, час, прості, матерія, циклічність.

In the article the author analyzes the figurative system of the novel, highlighting the interdependence of the spatio-temporal matrix of the text, and the new ideas of the cyclic transition (matter – space – time) as the main milestones of the magical realism of Latin America.

Key words: magical realism, time, simple, matter, cyclicality.

Стиль роману Маркеса «Сто років самотності» багато дослідників визначають як стиль, характерний для творів «магічного реалізму». Ми приймаємо цю думку, тому що в даній книзі ми знаходимо всі характерні для творів магічного реалізму риси.

Практично всі його герої – дивні, «не від світу цього», особистості. Міфологізація і гіперболізація – основа насиченості і яскравості художньої тканини роману [4]. Іронічна інтонація, добра і легка, надає тексту невимовної принадності. Дійсність з вигадкою тісно переплітаються на всіх рівнях роману, абсолютно невловима межа між реальним, земним і потойбічним, ірреальним. Глибинний духовний комфорт герої відчувають, лише відокремивши від усього світу і занурившись в екзистенційний простір. Завдяки цьому, просліджується «класична схема» магічного реалізму.

Світ – хаос, в ньому правлять рок і доля, а людина егоїстична і приречена на вічну самотність. Що значить «Світ – хаос»? Відповідь на це питання Маркес реалізував у романі «Сто років самотності» на мета-рівні «простір – час – матерія».

Автор немов грає вимірами, перетворюючи їх в казна-що і тим самим поселяє в дійсність глобальний хаос і плутанину. Він перетворює простір в час, а час робить матеріальним, більш того, духовно насиченим, живим, тоді як матерія стає лише простором [1].

Розглянемо це на конкретних прикладах: згадаймо кімнату Мелькіадеса (духу самотності і часу), в якій протягом усіх ста років добровільно в самотності читали свою долю сім'я Буендіа. Нам може здатися, ніби час застряг в цій кімнаті, ніби він не владний над нею, але Маркес не дозволяє магічному реалізму ставати фантастикою без мотивацій. Так чому ж час не владний над цим простором? Над цією матерією? Відповідь слід шукати глибоко в тексті. І він такий: простір знайшов форму часу, тобто, кімната з манускриптами – це певний часовий «кокон», який був зруйнований загальним тимчасовим потоком. Таким чином, автор акцентує свою увагу на кімнаті цигана, виділяє її із загального нагромадження об'єктів. І це не просто так. Адже саме в ній відбувається розшифровка пергаментів – прочитання героями власного життєвого шляху – своєї долі. Кожен з Буендіа, розшифровують манускрипти, залишаючись наодинці з собою, зі своєю самотністю, яка увібрала думки, вчинки, спосіб життя і душевні пориви героїв; у ці хвилини занурення в абсолютну самотність Буендіа випадають з виру часу [2]. Таким чином, самотність, як тема, висувається Маркесом на перший план за допомогою його вираження через час.

Маркес перетворює простір в час, а з останнього, в свою чергу, творить матерію. Як же відбувається перетворення часу в матерію? Йтиметься про Мелькіадеса. Циган в чорному одязі – це не що інше, як час, що здобув тілесну оболонку. Час рухає подіями – Мелькіадес керує долею Буендіа. Що ще може так завзято текти вперед, як не на часі? У рукописах Мелькіадеса докладно розписана доля всіх Буендіа – вони не можуть нічого змінити, з цього

потоків дуже складно вибитися. Цікаво зауважити, що існує певний зв'язок між тимчасовою концепцією – основним стрижнем роману «Сто років самотності» та психологізмом у романі: психологією героїв, їх душевними станами, мотивацією їх вчинків [3].

У романі відбувається також перетворення матерії в простір (тобто, завершується цикл і утворюється знайома вже петля): Буендіа жили в містечку під назвою Макондо, затишному містечку з білими будиночками, зі своїми традиціями, стічними канавами і публічними будинками. Але все це буквально зникло, перетворилося на тлін. Вічність поглинула Макондо. Матерія просто перестала існувати, як така. Кілька миттєвостей смерчу – і залишилося лише порожнє місце, нікчемне простір. Ніхто вже й не згадає про якийсь там Макондо. Матерія стала простором і розчинилася в часі.

Так Маркес на метафоричному рівні реалізував абсолютно нову для нього художню ідею взаємопереходу матерії, часу і простору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Культурологія: теорія та історія культури: Навчальний посібник/ За ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула – Київ: Центр навчальної літератури, 2004.- 368 с.
2. Культурологія ХХ век. Словарь / Под редакцией С. Я. Левит – С.-Пб.: Университетская книга, 1997.
3. Теория символа и практика художественного анализа. – Екатеринбург: .1998
4. Гарсиа Маркес Г., Варгас Льоса М. Писатели Латинской Америки о литературе. М., 1982. – С. 126.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Г. М. Полякова

УДК 76.021

Рекунович І. О.

РОЛЬ ГРАФІЧНИХ ТЕХНІК У СУЧАСНОМУ ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

У статті розглядається роль графічних технік у створенні художнього образу в сучасному образотворчому мистецтві.

Ключові слова: образотворче мистецтво, графіка, графічна техніка.

The article deals with the role of graphic techniques in the creation of an artistic image in contemporary fine arts.

Key words: fine arts, graphic arts, graphic technique.

Актуальність дослідження. Мистецтво є невід'ємною частиною людської діяльності, що відіграє значну роль в розвитку як окремої особистості, так і суспільства. Суть мистецтва полягає в тому, що воно являє собою найбільш повну і дієву форму естетичного усвідомлення навколишнього світу. Для цього мистецтво повинне було прийняти різноманітні форми, щоб конкретизувати, утілити всі ідеї, думки, відчуття людей у цілком конкретній формі – художньому образі. За допомогою нього та відповідних технік воно передає ідеї в єдності змісту і чуттєвих форм. Однак, художній образ постає абсолютно різним у різних видах мистецтва. Кожен вид має свою специфіку, ставить власні завдання і створює для їх вирішення свої засоби і прийоми. Як вид образотворчого мистецтва графіка потенційно є наймасовішим. Вона поділяється за технічними засобами на такі види: малюнок, гравюра (естамп), прикладна графіка і нетрадиційні техніки. Хоч такий розподіл слід визнати умовним.

Роль художньої та друкованої графіки для студентів художньо-графічних факультетів відображена в працях Н. Алімасової, В. Єрьоміна, В. Єсіпова, Б. Клабуновського, А. Мажуга,

М. Сухарева та інших. Більшість з них наголошує, що графіка, малюнок є фундаментом, основою образотворчого процесу, художньої творчості в будь-якому виді образотворчої діяльності будь то графіка, живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, в дизайні та архітектурі.

У своїй статті С. Бирик відзначає, що за час розвитку цього мистецтва виробилася специфічна фахова сполучуваність іменника «графіка»: станкова, книжкова, плакатна, прикладна, архітектурна. Відносно недавно поширилася така форма, як комп'ютерна графіка (зображення, які створюються, перетворюються, оцифровуються, обробляються і відображаються засобами обчислювальної техніки, включаючи апаратні і програмні засоби) – растрова, векторна, фрактальна, а за сферами застосування – ділова, конструкторська, ілюстративна, художня, рекламна. З 1990-х років набула поширення інформаційна графіка, або інфографіка, яка поєднала графічний і вербальний канали ділової, організаційної, технічної, будівельної, наукової тощо інформації. Таким чином, як стверджує С. Бирик, «графіка від виду образотворчого мистецтва перейшла у статус щоденного функціонування як метод інформування, моделювання дійсності» [2].

С. Бердинських відмічає, що поєднання традиційних технік з комп'ютерними технологіями, яким притаманний великий спектр інструментів трансформації, відкриває нові можливості у використанні перевірених часом графічних технік [1].

Мета статті – проаналізувати роль графічних технік у створенні художнього образу в сучасному образотворчому мистецтві

В основі графіки (з грецької – «пишу, малюю») як виду образотворчого мистецтва лежать, перш за все, малюнок (частіше однотонний) та друковані твори. Залежно від призначення графіка ділиться на станкову, прикладну і друкарську: малюнок, гравюра, літографія, офорт, ілюстрація, карикатура тощо [3, с. 43]. У літературі з мистецтвознавства існують різні точки зору з приводу графіки. В одних джерелах графіка – це вид живопису, а в інших – це окремий підвид образотворчого мистецтва. З точки зору класифікації видів мистецтва вона, по-перше, відноситься до просторових (пластичних) мистецтв, тобто графічний художній твір має конкретний матеріальний носій. По-друге, вона відноситься до образотворчих мистецтв, тобто вона відображає дійсність у наочних, зорово сприйманих образах, в яких пізнаються форми самої дійсності і завдяки методу узагальнення, типізації, уяві художник отримує можливість естетично розкривати розвиток подій, переживання, думки, взаємовідносини людей, втілювати суспільні ідеї.

Основа графіки – малюнок (як художньо-виразний засіб) хоч і використовується у всіх видах образотворчого мистецтва, але в графіці є визначальним початком і застосовується в чистішому вигляді. Тому можна вважати малюнок головним засобом графіки (як пластику – в скульптурі, колір – в живописі), що демонструє характер, темперамент, настрої художника.

Мова графіки заснована, головним чином, на виразних можливостях лінії, штриха, плями (інколи колірної), фону основи (зазвичай аркуша паперу – білого або тонованого), з яким зображення утворює контрастне або нюансне співвідношення. Науковці визнають, що вона передувала живопису, оскільки спочатку людина навчилася запам'ятовувати обриси і пластичні форми предметів, потім розрізняти і відтворювати їх кольори і відтінки. У процесі історичного розвитку в малюнок і в друковану графіку став проникати колір, і тепер вже до графічного мистецтва також відносять і малюнок кольоровою крейдою – пастель, і кольорову гравюру, і живопис водяними фарбами – акварель і гуаш. Тож, можна сказати, що матеріали і техніка графіки різноманітні, але, як правило, основою є паперовий аркуш, велику роль грають його колір і фактура.

Колір в графіці має велике значення, але використовується все ж більш обмежено, ніж в живописі. Графіка тяжіє до монохромності, найчастіше отримуючи художню виразність завдяки поєднанню двох кольорів: білого (або іншого відтінку основи) і чорного (або якогось-небудь іншого кольору фарбувального пігменту). Слід визнати: колір в графіці має другорядне значення, а домінує – тон.

Специфіка графіки – лінійні співвідношення. Вона, відтворюючи форми предметів, передає їх освітленість, співвідношення світла і тіні і т. д. [4, с. 65]. Поєднуючи в найрізноманітніших варіаціях відомі графічні техніки, митець в своїй роботі прагне досягти глибини передачі простору, виразності об'єму, багатства тонових градацій, різноплановості, живості. Зображення, виконане декількома матеріалами виглядає насичено, затримує надовго погляд глядача. Навіть в межах однієї техніки можливі варіації. Наприклад, олівцевий малюнок виконаний олівцями різної м'якості на тонованому аквареллю папері і допрацьований механічними олівцями різного діаметру. Або поєднання малювання металевими перами різних форм та розмірів, дерев'яними паличками, гелевими, кульковими, тушевими або чорнильними ручками з підмальовком механічним олівцем. Доповнюють один одного м'які матеріали: пастель, вугілля, сангіна, соус, крейда. Глом для графіки пером можуть виступати монотипні відбитки.

Кожен майстер в процесі ознайомлення з відомими графічними техніками шукає свою власну техніку, ключ до виразності своїх картин, в яких були б реалізовані його творчі задуми. Дослідження основних технік графіки дозволило відбудувати цілісну картину структури графіки в цілому. Перевага такого цілісного бачення заключається у відносній незалежності творчих пошуків від технічних нюансів. Саме незавершеність, умовність зображення предмета, лаконізм – важливі засоби художньої виразності у графіці, які дозволяють створювати образно-виразні метафори, різко загострювати образ (графічна сатира та гротеск). Володіючи знаннями про свої технічні можливості, можна сміливо транслювати ідеї від однієї техніки до іншої, не обмежуючи політ думки, добиваючись точнішого вираження свого внутрішнього світу у зовнішньому оточенні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бердинських С. О. Поєднання класичних графічних технік з цифровими технологіями в проектній графіці / С. О. Бердинських // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – № 43 (1). – 2016. – С. 59–66.
2. Бибик С. Інфографіка перемагає графіку? / С. Бибик // Культура слова. – № 82. – 2015. – С. 123–125.
3. Зінько О. В. Нариси з історії української культури. Навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів / 2-ге вид.-Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 248 с.
4. Сморг Л. О. Естетика: Навчальний посібник / Л. О. Сморг. – Київ, Кондор, 2009. – 334 с.

Рекомендує до друку науковий керівник, старший викладач З.В. Гуріч

УДК 37:78-044.22:7.071. «18/19»

Русанова О.М.

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті розглянуто вклад педагогічної діяльності видатних українських композиторів кінця ХІХ -початку ХХ ст..у розвиток музичної освіти в Україні.

Ключові слова: композитор-педагог, музична освіта, методика, хор.

The article investigates formation of musical education in Ukraine at the turn of the 19th and 20th centuries, the role of pedagogical creativity of outstanding composers is described.

Key words: musical education, composer, teacher, choir, method.

Розвиток музичного мистецтва та освіти України кінця ХІХ століття тісно пов'язаний з національно-культурним відродженням країни. Педагогічна діяльність відомих

композиторів мала колосальний вплив на становлення музичної освіти. Великий вклад у її розвиток зробили М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий.

Аналіз їх діяльності викладено в роботах М. Гордійчука [1], П. Козицького, П. Бондарчука, Л. Кияновської [2], Т. Лозанської, В. Дяченка, О. Шреер-Ткаченко [3], О. Янковської та інших.

Мета статті: визначити роль видатних композиторів-педагогів у формуванні української музичної освіти.

Видатний композитор, диригент і педагог **Микола Дмитрович Леонтович** (1877-1921) майстер обробок українських народних пісень (більше 150), автор численних хорів на слова українських поетів та літургійні тексти, понад 50 творів для дитячого хору, навчальних посібників з вивчення нотної грамоти та сольфеджіо. Учень М. В. Лисенка, продовжувач його ідей, Леонтович був автором першої в радянській школі книги для навчання дітей хорового співу «Практичний курс навчання співу в середніх школах», яка за суттю є розробленою стрункою методичною системою музичного виховання. Саме з ім'ям Леонтовича пов'язано становлення методики музичного виховання в Україні.

Педагогічний досвід Леонтовича становить понад 20 років: учитель співу у школах Поділля, Донбасу та навчальних закладах Києва. В учительській семінарії та Музично-драматичному інституті ім. М.Лисенка композитор вів хорові класи, викладав основи техніки диригування, сольфеджіо, теорії музики і контрапункт.

Під час роботи з хором Леонтович-педагог у якості учбового матеріалу використовував власні обробки українських народних пісень («Над річкою бережком», «Дударик», «Щедрик» тощо). Як диригент, він відповідально ставився до вокально-хорової роботи, великого значення надавав досягненню чистоти інтонування, дикції, співацькому диханню, застерігав від співу сильним і форсованим звуком.

Працюючи у Чуківській двокласній сільській школі Леонтович організував учнівський оркестр, якому під силу було виконання творів Й. Штрауса, М. Глінки, М. Завадського. Колективне музикування педагог розглядав як засіб естетичного і морального виховання, засіб розвитку почуття колективізму, відповідальності. Велику методичну цінність являє собою підручник Леонтовича «Практичний курс навчання співу в середніх школах», наближений до потреб викладання співів і музики в загальній сільській школі, побудований на музично-пісенному фольклорі та з урахуванням діапазону дитячих голосів, вокально-технічних можливостей та ступеня засвоєння понять з музичної грамоти.

Композитор, диригент, музичний критик і публіцист, громадський діяч **Кирило Григорович Стеценко** (1882-1922) все своє життя присвятив музично-естетичному вихованню підростаючого покоління. Його музично-педагогічна діяльність розпочалася в 1903 році викладанням співу у Білій Церкві. Знайомство з М.Лисенком мало великий вплив на становлення Стеценка як композитора і педагога. Демократичне спрямування педагогічної праці сприяло формуванню авторитета Стеценка як викладача і методиста. Він активно займається пропагандою українських та російських пісень.

Велику увагу композитор приділяв дитячому репертуару, обробляв колядки і щедрівки, написав дитячі опери «Івасик-Телесик», «Лисичка, котик і Півник», «Король Ялинова Шишка». Стеценко є автором методико-дидактичних матеріалів «Початковий курс навчання дітей нотного співу» та збірки «Шкільний співаник»

Класик української музики, композитор, педагог, громадський діяч **Яків Степанович Степовий (Якименко)** (1883-1912) отримав освіту у Петербурзькій придворній капелі та Петербурзькій консерваторії. На його творче становлення вплинув російський композитор М. Римський-Корсаков, у якого він навчався по класу композиції. Повернувшись в Україну, Степовий стає викладачем Київської консерваторії, використовує та впроваджує набуті у Петербурзі знання, очолює секцію підвідділу мистецтв Київського губернського відділу народівіти.

Композитор багато сил віддавав музично-естетичному вихованню учнів загальноосвітніх шкіл, намагався збагатити репертуар дитячих хорових колективів, писав

пісні для дітей різних вікових груп, дитячі музичні ігри, приймав активну участь у музично-концертному житті Києва, займався організацією музично-просвітницьких заходів для учнів різних навчальних закладів, впливав на формування музичної культури молоді, знайомив їх з кращими зразками народної та класичної музики (твори М. Лисенка, К. Стеценка, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, українські народні пісні й твори російських композиторів на українські теми). Важливою подією був вихід у світ збірки у трьох випусках «Проліски», що містили обробки народних пісень та твори Степового з урахуванням вікових можливостей дітей, за ступенем складності – від найлегших співомовок до найскладніших у мелодичному та гармонійному відношенні зразків. Про навчальне призначення пісень Степового свідчить також збірка «Шкільні хори», куди ввійшло 94 твори.

Отже, М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий зробили істотний вклад у розвиток української музичної освіти, багато сил віддавали музично-естетичному вихованню учнів та студентів. Вони приймали активну участь у музично-концертному житті країни, створювали методичні посібники, збагачували репертуар колективів, писали твори для дітей різних вікових груп, відіграли значну роль у справі музичного виховання молодого покоління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гордійчук М. М. Д. Леонтович. Нарис про життя і творчість / М. Гордійчук. – К.: Муз. Україна, 1956. – 314 с.
2. Кияновська Л. О. Українська музична культура. Посібник / Л. О. Кияновська. – Львів: Сполом, 1999 р. – 144 с.
3. Шресер-Ткаченко О. Я. Історія української музики. Ч. 1 / О. Я. Шресер-Ткаченко. – К.: Музична Україна, 1980. – 198 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. О. Чехуніна

УДК 792.82(15):7.03:7.045

Самуляк Ю. З.

СИНТЕЗ КЛАСИЧНОЇ ТА СУЧАСНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ У БАЛЕТАХ ДЖОНА НОЙМАЄРА

У статті розглядаються синтез класичної та сучасної хореографії у балетних виставах Джона Ноймаєра.

Ключові слова: балет, хореографія, модерн, драма, симфонія.

The synthesis of classic and modern choreography in ballet presentations of John Noymaera are shown in the article.

Key words: ballet, choreography, modern, drama, symphony.

Значні художні цінності в західній сучасній хореографії були створені тоді, коли вона знайшла крапки перетину з академічним балетом та в неї прийшли професіонали з класичною освітою. Той чи інший діалог з модерном ведуть зараз всі відомі хореографи світу, з ним у всіх його формах – радикальних чи помірних, ранніх чи пізніх – пов'язано немало цікавих та талановитих художників, серед яких – М. Бежар, П. Тейлор, Д. Ноймайер, І. Кіліан, П. Бауш, М. Каннінгем, У. Форсайт, М. Ек, К. Брюс, Т. Тарп, А. Прельжокаж, М. Моріс, С. Лінке, У. Дітріх, Петі та інші [1, с. 138].

Об'єкт: творчі доробки Джона Ноймаєра.

Предмет: стильові особливості балетів Джона Ноймаєра.

Виклад основного матеріалу. Однією з культових фігур балетного театру нашого часу є Джон Ноймайер, директор і художній керівник Гамбурзького балету, зробивши його однією з провідних балетних труп Німеччини, що одержала міжнародне визнання.

Вихований на традиціях американської школи модерн танцю, Ноймаєр став провідним носієм європейської постмодерністської хореографії.

Балетмейстер працює в найрізноманітніших жанрах – від глибоко психологічного балету-драми до безсюжетного балету-симфонії. Будь-який його спектакль, навіть відверто пошуково-експериментальний і не повністю результативний, є завжди концепційним і проблемним, вирішує одночасно нові ідейні й художні завдання [1].

Ноймаєра-хореографа приваблювали великі, повнометражні спектаклі, що зберігають і обновляють класичні традиції.

В основі його театральних експериментів – широкі та глибокі теоретичні пізнання, величезна кількість історичних і естетичних відомостей, що мають відношення до вибраної теми. Своїх героїв він відшукує у світовій літературі, драматургії, міфології, музиці.

Головний інтерес Ноймаєра – хореографа сконцентровано на розробці крупної форми повномасштабної вистави. Подібно Шекспіру, Ноймаєр звертається до відомих класичних сюжетів, аналізуючи їх та спочатку переосмислюючи. Його балети надзвичайно багатопланові, провокують на порівняння, асоціації, ілюзії. Художник інтуїтивно-інтелектуального складу бездоганно будує концепції і культурно-історичні паралелі, в яких розміщує героїв минулого в сучасний контекст. Хореограф використовує весь арсенал виразних засобів, доступних сучасній хореографії [2].

В трагедіях, і в комедіях хореографа рівною мірою цікавлять людські характери, психологія взаємин, накалювання пристрастей. При цьому Ноймаєр, не уникаючи пантоміми, завжди прагне, щоб і в балетах-драмах головним виразним засобом був танець, хоча розгорнуті симфонічні композиції в цих балетах ним ніколи не застосовувалися [3].

В драматичних балетах Ноймаєр звертається і до історичних сюжетів, розкриваючи в них проблематику, співзвучну сучасності. Дія балетів віднесена до минулого, але ідейні й моральні проблеми подібних балетів виключно сучасні.

У Ноймаєра немає спектаклів, побудованих за шаблоном. Він щоразу знаходить драматургічні форми, що впливають з даного конкретного змісту і образного світу спектаклю. Такі форми є завжди винахідливими, оригінальними, новими. Ці прийоми «театр у театрі» та дія-спогад, видіння, мрія – Ноймаєр застосовує в багатьох своїх спектаклях [2].

У драматичних балетах хореограф звертається також і до сучасної літератури, де розкриває трагедію некоммунікабельності й відчуження людей у сучасному світі.

Палка любов до балетної класики, спонукала його на створення особистих версій “Лебединого озера”(1976), “Сплячої красуні” (1978), “Дон Кіхота” (1979), “Жизелі” (1983), “Сальвії” (1997). Відданість літературним сюжетам, любов до Шекспіра та його образам викликала постановки: “Сон в літню ніч” (1977), “Гамлет” (1985), “Отелло” (1985), “Дванадцята ніч” (1996), а також “Дама з камеліями”(1978), “Легенда про короля Артура” (1982), “Трамвай – бажання” (1984), “Пер Гюнт” (1989), “Медея” (1992), “Історія Попелюшки” (1992).

Безсюжетний балет-симфонія червоною ниткою пронизує творчість Ноймаєра. Якщо в драматичних балетах Ноймаєр виступав як глибокий психолог і філософ-драматург, то тут розкривається насамперед багатство його хореографічної фантазії, його неперевершена композиційно-пластична винахідливість. Ці спектаклі Ноймаєра відрізняються музикальністю, логічністю, винахідливістю хореографії, багатством фантазії й красою танцювальних композицій. І важливі вони передусім тим, що надають творчості Ноймаєра романтичного відтінку [2].

Щодо симфоній Г. Малера, то їхнє сценічне втілення Ноймаєром виходить за межі жанру безсюжетного балету, хоча водночас вони не є і балетами-драмами. Ці спектаклі правильніше за все було б називати балетами-симфоніями з символічними образами й елементами сюжетності. У них хореограф міркує про драматизм життя, про волю до перемоги над собою й обставинами, про подолання страждань. У різючих малюнках масових сцен, у свіжій лексиці солістів яскраво втілюються таємні думки постановника, почуття, породжені музикою.

Творчість Джона Ноймайера надзвичайно велика й багатогранна [2].

Особливе місце у творчості Джона Ноймайера займає релігійна тематика. На месу Баха він створив «Страсті по Матфею», «Магнифікат», «Реквієм», «Месія».

Серед нині діючих хореографів Джон Ноймайер, імовірно, один з найбільш радикально мислячих і, водночас, один з найбільш класичних. Як йому вдається поєднувати цей вічно молодий, а іноді відверто епатуючий дух сучасного балету з особливим ставленням до класичної традиції – велике питання. Проте, питання, що не залишилося без відповіді.

Ноймайер – балетмейстер-філософ, яким мислить хореографічними образами. Ноймайер належить до когорти не тільки найбільш талановитих, але й найбільш прогресивних хореографів сучасності. Для спектаклів Ноймайера характерні глибока ідейна проблематика, гуманізм, драматургічне новаторство, образне багатство, танцювально-пластичні знахідки[3].

Джон Ноймайер – співак-естет хореографічної саги, з педантизмом і «ганзейською» докладністю випишує психологічну оркестровку спектаклю. Творчість Ноймайера надмірно широка та багатогранна. Зацікавленість класичною літературою у Ноймайера з'явилась ще в роки навчання в університеті міста Мілуоклі (штат Вісконсин), де майбутній хореограф отримує спеціалізацію (ступінь бакалавра) в області англійської філології і театрознавства [4].

Висновки. Визнаний класик Джон Ноймайер, у творчості якого багато чого інспіроване модерном. Хореографові властиві балети драматичного плану, з розгорнутим сюжетом, із прагненням показати розжарення людських страстей, протиріччя характерів і балет-симфонії, часто програмні, утримуючі глибоко узагальнені, символічні образи.

З легендарних літературних сюжетів-прелюдій Ноймайер створює багатоголосні опуси-фуги, віртуозно підкоряючи драматургічні колізії й оригінальну оповідальну ненаситність законам танцювального контрапункту. Його кредо – музикальність, висока каліграфія й аристократизм невичерпних фантазій. Світ його хореографічних мрій – сублімація еллінічної краси тіла і міфологічної гармонії духу. Взаємодія з музикою побудована, також, на принципі контрасту, коли найрізкіші й раптові поштовхи хореографічної дії відбуваються на найбільш плавних мелодійних темах.

Завдяки роботі з дорогими йому класичним спадком, який він постійно втілює у своїх спектаклях-реінкарнаціях дягілевської епохи.

Ноймайером поставлено понад сто балетів. Сьогодні немає жодної відомої балетної трупи у світі, яка не має або не мріяла б мати у своєму репертуарі спектаклі Джона Ноймайера.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Никитин В. Ю. Модерн-джас танец. История. Методика. Практика./ Никитин В. Ю. – М.: ГИТИС, 2010. – 440 с., ил.
2. Чурко Ю. Линия, уходящая в бесконечность / Ю. Чурко. – Минск, 1999. – 213 с.
3. Шариков Д. Класифікація сучасної хореографії./ Шариков Д. – К., Видавець Карпенко. 2008. – 168 с.
4. Шариков Д.І. Мистецтвознавча наука хореологія як феномен художньої культури. Філософія балету та онтологія танцю. :монографія / Шариков Д.І. – К.: Киму, 2013, – Частина I, – 204 с. :іл.
5. Эльяш Н. Театр Джона Ноймайера / Театральная жизнь. – 1982. – № 6. – С. 9-14.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.В. Чуба

ВИРАЗНІ МОЖЛИВОСТІ ТЕХНІКИ КОЛЬОРОВОЇ ГРАТОГРАФІЇ ПРИ СТВОРЕННІ ТВОРЧОЇ РОБОТИ

У статті розглядаються шляхи використання виразних можливостей техніки кольорової гратографії при створенні графічної творчої роботи.

Ключові слова: графіка, виразні засоби, гратографія, творча композиція.

The article deals with the ways of using the colorful graphology technologies expressive possibilities when creating graphic artistic work.

Key words: graphic arts, expressive facilities, gratografiya, creative composition.

Серед різноманітних видів пластичних мистецтв графіка займає значне місце. Графіка – це будь-які рисунки, що розмножуються засобами друку, рисунки-зображення і звичайні візерунки, а також різноманітні шрифти. Основними виразними засобами графіки є лінія, світлотінь, колірна пляма, а також біле чи кольорове тло основи, на якому виконується або друкується твір [1, с. 59]. Художник-графік у творчій діяльності не тільки має великий арсенал формальних засобів створення композиції, а й велику кількість художніх технік оригінальної графіки.

Гратографія (гратаж) – доволі молода графічна техніка. Слово «гра таж» в українському словнику з'явилося від французького gratter – шкребти, дряпати. Техніку також називають гратографією. Цей вид графіки багато в чому схожий з ліногравюрою (гравірування на лінолеумі) і ксилографією (гравюра на дереві). Загальні риси – гра на контрасті ліній малюнка і фону. Техніка застосовує спосіб продряпування шару фарби із спеціальної суміші для створення виразного світлотіньового рисунка форми та тла на темній зображальній поверхні. Твори, виконані в техніці гратографії розрізняються за контрастом білих плям, ліній та чорного чи іншого за тоном фону й схожі на рисунок пером в негативному зображенні чи відтиски офорта способом високого друку. Основним засобом виразності в гратографії є лінія, штрих, контраст [2, с. 95].

Далеким предком гратажа вважається сграфіто (італ. Graffito – дряпати). Ця техніка з'явилася ще в XIII столітті. Але застосовувалася не на папері, а на стінах, шляхом зіскоблювання штукатурки різцями і шкрябаннями для отримання бажаного візерунка. Характерні риси техніки – це чіткість ліній, орнаментальність, силуетність.

Гратографія отримала своє поширення на початку XX століття. Починальник в Росії – М.В. Добужинский (роботи 1920-х), учасник «Мира искусства». Це був самий відповідний період для подібної творчості, коли панували відмова від усього старого і прагнення до югендстилю. Багато людей мистецтва того часу прагнули все робити навпаки, не так, як раніше, по-особливому, незвично, авангардно [3].

Так от гратаж – це щось подібне до малюнка навпаки: зображення з'являється завдяки видаленню фарби, а не нанесенню. Нижній шар обов'язково повинен бути гладкий: це може бути картон на крейдяній основі, папір, яка-небудь інша тверда поверхня (наприклад, вінілова пластинка). Другий шар – віск, масляна пастель. Останній – туш, акрил, гуаш контрастного з фоном кольору. Потім – видряпування потрібного зображення.

Фон не обов'язково має бути чорним, а верхній шар – білим. У художній практиці використовують декілька прийомів графічного зображення – чорно-біле та з кольоровою підмальовкою основи аквареллю, тушшю, гуашшю, темперою, акрилом. Експериментуючи з колірною палітрою, можна добитися цікавих і ефектних результатів, оригінальних і загадкових переливань. Інструментів же у гратографії неймовірна множина. Від форми різального елемента залежить і результат, вид візерунка. Головне, щоб предмет був гострий. Досвідчені майстри, які працюють в техніці гратаж, використовують для роботи набір спеціальних різців різного розміру, ширини, товщини.

В основному використовуються наступні різакі: ромбовидної форми для тонких прямих і хвилястих ліній, точок, прямих вирізів за типом клину; різак-ніж, для дуже тонких елементів, ліній з поступовим і змінним потовщенням; зубило-різак, для конусних і прямокутних надрізів, діагональних ліній; підручні не спеціалізовані інструменти: зубочистки, ножиці, циркуль, перо, спиця тощо.

Гратографія – техніка з можливістю щонайширшого використання. В умілих професійних руках зображення, створене за допомогою техніки, може виглядати як справжній гіперреалізм.

Художня графіка є інструментом пізнання і відтворення дійсності. Широко і різноманітно використовуючи поєднання ліній, штриха, плями, тону, світлотіні в кольоровій гратографії можна передати будь-яку складну фактуру, пропорційні та тонові співвідношення, світлотіньові градації, перспективне зміщення, властивості та ознаки натури і її зміст на двовимірній площині аркуша паперу у творчій роботі художника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білецький П.О. Мова образотворчих мистецтв / П.О. Білецький. – К.: Рад.шк., 1973. – 127 с.
2. Резніченко М.І. Художня графіка / М.І. Резніченко, Я.М. Твердохлібова. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 272с.
3. ГРАТТАЖ: история возникновения, техника, инструменты [электронный ресурс].- Режим доступа: <http://www.clockwithsoul.ru/grattazh.html> – Назва з екр.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент С.П. Курак

УДК 378.147.091.313:001.895:1

Смолін О.П.

СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ХОРЕОГРАФА НА ЗАНЯТТЯХ З КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ

В даній статті досліджено процес формування творчої особистості хореографа на заняттях з класичного танцю. Нами було досліджено класичний танець як основу творчого формування хореографа.

Ключові слова: хореограф, формування творчої особистості, класичний танець.

In this article the process of formation of the creative personality of the choreographer on the works of classical dance is explored. We studied the classical dance as the basis for the creative formation of the choreographer.

Key words: choreographer, formation of a creative person, classical dance.

Актуальність дослідження. Мистецтво як удосконалення художніх технологій, результат людської діяльності й ступінь розвитку особистості передбачає оволодіння різними засобами, художніми методами розширення його композиційних і стилістичних можливостей та зображувально-виразних засобів. Як результат людської діяльності мистецтво постає в артефактах (цінностях) художньої культури, у наукових ідеях і концепціях, що інтерпретують мистецтво, у процесі художньої творчості й сприйняття. Розуміння мистецтва – це творчий процес співпереживання та інтерпретації, що носить активно діалогічний характер і дає змогу особистості не тільки прилучатися до культурних цінностей, а й самовизначатися у світі культури, включатися в її творення, удосконалюючи власний духовний світ [2].

Танцювальне мистецтво з кожним роком набуває все більшої популярності, хореографічна культура стає чинником всебічного формування особистості. Розширення

напрямів і хореографічних технологій, засобів самореалізації (танець, композиція, шоу-вистава тощо) значною мірою сприяють хореографічним інноваціям, зокрема, розквіту дитячих зразкових хореографічних колективів, посиленню особистісно-мотиваційних вимірів. Ураховуючи докорінну трансформацію суспільства, орієнтацію суспільства на загальнолюдські цінності, актуалізується виховний потенціал музично-хореографічного мистецтва, який безпосередньо є його суттю.

Об'єкт дослідження – класичний танець у хореографічному мистецтві.

Мета дослідження. Проаналізувати вплив класичного танцю на розвиток творчої особистості хореографа.

Виклад основного матеріалу. Усі жанри хореографії, в тому числі і народний танець, і сучасні танці, в тій чи іншій мірі використовують елементи класичного танцю. Класичний танець – це система рухів, покликана зробити тіло дисциплінованим, рухливим і прекрасним, перетворює його в чуйний інструмент, слухняний волі балетмейстера і самого виконавця. Вона вироблялася з тих пір, як балет став рівноправним жанром музичного театру, який формувався шляхом довгого та ретельного відбору, відшліфовування різноманітних виразних рухів і положень людського тіла. Він вбирав в себе досягнення різних, починаючи з глибокої давнини, народних танців, пантомімних дій-мистецтва мімів та жонглерів, рухів трудових та побутових. Його основа і головний виражальний засіб, животворний ґрунт для становлення і професійного вдосконалення виконавського та балетмейстерського мистецтва, виховання майбутніх артистів. Це також пластична мова, в якій відображено безліч захоплюючих, зворушливих, поетичних історій, казок, героїчних та ліричних легенд, новел, поем [1, с. 10]

Творчий потенціал хореографа – це сукупність закладених від народження генетичних і фізіологічних особливостей, внутрішньої творчої енергії, які за допомогою духовного і фізичного розвитку надають позитивний вплив на якість результату творчого процесу.

Вивчаючи духовну, моральну своєрідність різних народів світу хореографи відчують їх дух, переживають сумні і щасливі моменти в їхньому житті, поважають їх звичаї. Класичні танці, акумулюючи такі моральні категорії, як відповідальність, борг, честь, совість, терпимість, любов, повагу, співпереживання, виступають вагомим засобом на шляху професіоналізації хореографа.

Художній образ, що лежить в основі танцю, розкриває, з одного боку, об'єктивну картину дійсності, а з іншого – суб'єктивне, індивідуальне бачення її виконавцем, тобто, створюється в процесі художнього узагальнення через індивідуально неповторну, емоційно насичену форму.

Здатність танцю засобом впливу на естетичні почуття розвивати в особистості художні й творчі здібності; збуджувати її фантазію та стимулювати пошук власних хореографічних засобів її втілення; заохочувати творчу активність людини, викликати в неї бажання експериментувати зі своїм тілом, імпровізувати на задані хореографічні теми; знімати м'язове, емоційне та психічне напруження і завдяки цьому отримувати сенсорне задоволення від відчуття свого власного тіла, його гнучкості та краси [3, с. 156].

У зв'язку із цим важливо пам'ятати, що танцювальний рух, який несе в собі естетичне начало, неможливо нав'язати ззовні або засвоїти лише механічно (технічно). Він повинен виходити "від танцюриста", від його власної людської індивідуальності, від форми його тіла, фігури, статури тощо [1, с. 9].

Як показує практика, усі напрямки сучасного танцю ускладнюються внесенням до них різних обертань і поворотів на підлозі, в повітрі. Якісне виконання неможливо без певної підготовки. А класичний танець, є необхідною базовою основою для красивого виконання не тільки класичних па і піруетів, а й багатьох інших стилів і напрямів сучасного танцю (джаз-модерн, контемпорарі і т.д.). При отриманні знань на базі класичного танцю, тіло людини починає прекрасно розуміти і відчувати манеру виконання і лексику усіх напрямків сучасної хореографії, дозволяє приручити тіло діяти в незвичному для себе режимі фізичних навантажень, а кожен рух і найменший жест наповнюється красою і виразністю [2].

Висновок. Таким чином, розвиток творчої уяви, мислення, «конструювання» танців на основі отриманих знань, веде особистість хореографа до готовності створювати власні творчі проекти, брати участь в проектах інших, що сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, самостійного пошуку рішень, активізує розумову діяльність. Таким образом, раскрытие потенциала хореографии как способа творческого самовыражения личности хореографа является сегодня приоритетной задачей, решение которой заключается в привлечении языка хореографии для интерпретации интеллектуального потенциала личности, через язык тела и чувственность, чтобы была возможность делиться даром творчества с окружающими.

Таким чином, значення хореографії, а саме, – класичного танцю в розвитку творчої активності хореографа, зводиться до наступних факторів:

- повноцінному естетичному вдосконаленню можливостей хореографа;
- розвитку творчих здібностей;
- гармонійному фізичному розвитку;
- формування естетичних вражень і власного «Я».

У підведенні підсумків доцільно відзначити, що класичний танець має широкий вибір засобів і можливостей для виховання творчо активного хореографа.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрощук Л. М. Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії / Людмила Михайлівна Андрощук // Збірник наукових праць. – К. : Міленіум, 2005. – Частина 2. – С. 9–16.
2. Благова Т. О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти [Електронний ресурс] / Т. Благова // Вісник Житомирського університету. Випуск 50. Педагогічні науки. – Режим доступу : http://eprints.zu.edu.ua/4256/1/vip50_15.pdf
3. Медвидь Т. А. Формирование творческой активности студентов хореографов в учебном процессе / Т. А. Медвидь, Н. В. Терешенко // Психология и педагогика в современном мире: вызовы и решение : VIII Международная научно-практическая конференция для студентов, аспирантов и молодых ученых (01.02.2014 г., Москва). – М. : Московский научный центр психологии и педагогики, 2014. – С. 156–159.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.В.Чуба

УДК 78.071.2.02

Стрельцова О.О.

ДИРИГЕНТСЬКА ТЕХНІКА ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ МИСТЕЦТВА ДИРИГУВАННЯ

У статті розглядаються питання техніки диригування як засобів утілення музичного образу в жестах та вираження змісту музичного твору.

Ключові слова: диригентський апарат, жести диригента, моторика, пластичність, тактування, диригентські схеми.

The questions of conducting technique as a method of embodiment musical image in the gestures and ways of expressing the content of music are considered.

Key words: conductor device, gestures, conductor, motor skills, flexibility, timing, conductor circuits.

Диригентське мистецтво в сучасному його розумінні, як самостійний вид музичного виконавства, сформувалося відносно недавно. Процес опанування техніки диригування – це

історично сформована система виразних жестів, яка є надто складною. У повсякденному житті рухів, аналогічних диригентським, майже не трапляється, однак творчість диригента абсолютно не пов'язана з вигадуванням жестів. Потрібний виразний жест виникає породжений музичною думкою, інтонаційно-мелодичним зворотом, ритмічним рисунком, динамічною лінією, тембровою й артикуляційною характерністю, особливостями фактури, гармонії, структури тощо. Робота над диригентською технікою – це процес вивчення музичного матеріалу, об'єктивних закономірностей диригентської мови жестів і суб'єктивний відбір виразних засобів, відповідно до виконавських завдань та індивідуальних особливостей диригента.

Диригентський апарат складають: руки, голова (обличчя й очі), корпус (груди і плечі), ноги. Засвоєння техніки диригування завжди розпочинається з постановки диригентського апарату та досягнення його свободи, тобто пластичності жестів і графічної чіткості ліній. Наступний етап опанування тактування, тобто прийомів передачі метричних схем (простих, складних, мішаних і перемінних). Потім, відповідно набуваються навички, пов'язані з такими диригентськими прийомами, як показ ритміки, динаміки, зміни темпу тощо. Одним з останніх етапів засвоєння техніки диригування є формування складніших навичок різних взаємопов'язаних між собою диригентських прийомів: диференціації функцій правої та лівої рук, одночасного показу динаміки, штрихів, темпу та ін.

Одним із головних завдань діяльності диригента є створення відповідності між його особистим уявленням щодо звучання твору і реальним його втіленням у звучанні оркестру. Вирішення цього завдання залежить від цілісної системи жестів диригента, а саме: його рук, тулуба, голови, очей, м'язів обличчя, які бачать і розуміють виконавці.

Кожний диригентський жест руками та міміка відображають певну емоцію. «Передаючи колективу виконавців те звучання, яке виникає в уяві диригента в усіх деталях, останній немовби «перекладає» свій внутрішній слух, свою уявну модель на жест і міміку: слухова модель перетворюється на видиму. Із цієї точки зору диригування можна визначити як своєрідний переклад музики на мову жестів і міміки, перетворення звукового образу на візуальний з метою управління колективним виконанням», зазначає К. Ольхов [6, с. 29].

Сутність техніки диригування полягає в тому, що відображення музичного образу поєднується в жестах диригента з його неодмінним вольовим впливом на колектив виконавців, владно втілюючи в життя звучання музики. Диригент, керуючи оркестровим колективом, заздалегідь передає йому свої творчі побажання, а колектив їх виконує. Завдання диригента найвиразнішими рухами, скоординованими діями всього диригентського апарату захопити своїм задумом колектив виконавців.

Основними принципами диригування є ритмічність, графічна точність, або виразність, доцільність, вільність диригентського апарату та природність жестів, їх економічність, підготовленість до будь-якого показу. Від дотримання цих правил залежать якість виконання музики та музичне сприйняття слухачами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безбородова Л. Дирижирование / Л. Безбородова. – М. : Просвещение, 1990. – 156 с.
2. Иванов-Радкевич А. О воспитании дирижера / А. Иванов-Радкевич. – М. : Музыка, 1973. 75 с.
3. Мусин И. Техника дирижирования / И. Мусин. – Л. : Музыка, 1967. – 251 с.
4. Мюнш Ш. Я – дирижер / Ш. Мюнш. – М. : Музыка, 1965. – 83 с.
5. Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия / Е. Назайкинский. – М. : Музыка, 1972. – 380 с.
6. Ольхов К. Вопросы теории дирижерской техники и обучения дирижеров / К. Ольхов. – Л. : Музыка, 1979. – 197 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор С.Л. Марцинковський

ЗНАЧЕННЯ КОМПОЗИЦІЇ У СТВОРЕННІ КОЛАЖУ

У статті розглядаються питання, пов'язані з визначенням місця композиції в створенні колажу як художнього твору.

Ключові слова: колаж, композиція, художній твір.

The article deals with issues related to the role of the composition when creating a collage as a work of art.

Key words: collage, composition, artistic work.

Колаж в мистецтві – це феномен творчої діяльності художників, що виступає в декількох іпостасях: може бути як самостійним художнім твором; так і простим технічним прийомом створення творчої роботи; способом ескізування; методом роботи над композицією мистецького твору. При створенні колажу ми враховуємо не лише матеріали і інструменти, а в першу чергу розглядаємо композицію, як організуючий компонент художньої форми.

Композиція – це побудова художнього твору, яка обумовлена його змістом, призначенням і характером [1, с. 332]. Значення композиції в створенні художнього твору у будь-якій техніці грає велику роль і не може залишатися в тіні. Для того, щоб розкрити задум роботи, композиція завжди повинна мати певний зміст, характер, призначення. Головне в композиції – створення художнього образу. В процесі створення композиції, розміщення і розподіл образотворчих елементів відбувається за певною схемою в логічній послідовності. Засоби і стильові особливості мають бути погоджені, підпорядковані цілому [4, с. 120].

Знання основних засобів гармонізації композиції дозволить створити грамотну композицію, єдиний ансамбль. При роботі над колажем, важливо дотримуватися загальних принципів створення художніх витворів. Тут присутні такі основні елементи як – колір, фактура, форма. Щоб отримати гармонійну роботу та позитивне враження від неї, ці елементи треба застосовувати з урахуванням пропорцій, балансу, ритму, акценту. Рівновага залежить від розташування основних мас композиції, від організації композиційного центру, від пластичної і ритмічної побудови композиції, від її пропорції, від кольорних, тональних і фактурних відносин окремих частин між собою і цілим, статичної або динамічної, симетричної або асиметричної і т. ін.

Художню роботу в техніці колаж можна допрацювати будь-якими способами і матеріалами, від туші до паперу. Якщо розглядати колажі з текстильних матеріалів, їх можна (умовно) розділити на декілька груп:

1. «Абстрактний колаж з текстильних матеріалів» – колаж з декоративною, необразотворчою композицією, виконаний на основі клаптевого шитва з аплікативними елементами, доповнений різними синтетичними матеріалами, шнурами, фурнітурою.
2. «Фігуративний колаж з текстильних матеріалів» – твір, що має сюжет і персонажів, виконаний з різних за кольором і фактурою тканин.
3. «Колаж з «текстильних виробів» – такий твір створюється з використанням «готової сукні». Зшиті персонажі таких панно «одягнені» в справжній одяг.
4. «Колажний композиційний прийом» в текстилі – колажне рішення композиції і абстрактний малюнок особливо яскраво виражений в орнаментальних тканинах початку ХХ століття. Друк по тканині імітував текстильний колаж. [3, с. 16]

Колаж використовується головним чином для отримання ефекту несподіванки від поєднання різнорідних матеріалів, а також заради емоційної насиченості і гостроти образу за рахунок зіткнення на перший погляд несумісних матеріалів, поєднання непоєднуваного. Саме поєднання в одній композиції різних матеріалів, з їх різною фактурною і кольоровою характеристикою викликає найяскравіші враження.

Необхідною умовою організації гармонійної композиції у колажі з деякої кількості елементів є вимога, щоб композиція була єдина. Це має бути виражено в єдності пластичного рішення, образного і змістового розкриття теми, в єдності формоутворення, колористичного і фактурного рішення.

Детально вивчаючи теоретичний матеріал, можна зробити висновок, що композиція в колажі не може існувати без перерахованих вище факторів, усі вони працюють як один механізм, які ми застосовуємо в роботі. Художники продовжують пошуки, відкриваючи нові можливості створення колажів. Сьогодні популярно не стільки склеювання різних деталей, скільки їх накладення і нашарування. При цьому матеріали можуть бути абсолютно різними. Основні властивості та засоби композиції є твердою основою при створенні художнього твору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безменова К.В. Коллаж – творческий метод художников XX в. // Русский Авангард 1910-1920 х годов, проблема коллажа. – М.: Наука, 2005. – 332-344 с.
2. Васильева А.Ю. Средства гармонизации композиции: Учебное пособие. – Курган: Изд-во Курганского гос. ун-та, 2011. – С. 4-28
3. Векслер А.К. Коллаж из текстильных материалов. Учебно-методическое пособие // Письма в Эмиссия. Оффлайн (The Emissia.Offline Letters): электронный научный журнал. Методическое приложение. – 2013, МЕТ 005, – СПб., 2013. – С. 15.
4. Савицкая Л.Л. Коллаж в украинском искусстве 1910-1920х годов. // Русский авангард 1910-1920х годов проблема коллажа. – М.: Наука, 2005. – С. 117-127.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О. Ч. Гоноболіна**

УДК 793.31 (477) (091)

Тютюнник Г.О.

ПОЛІФУНКЦІЙНІСТЬ НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

У статті розглядаються шляхи еволюції українського народного танцю в контексті тих закономірностей, які визначають соціокультурні детермінанти розвитку української культури в цілому.

Ключові слова: хореографічне мистецтво, національна культура.

The article deals with the evolution of Ukrainian folk dance in the context of the laws that determine the socio-cultural determinants of development of Ukrainian culture in general.

Key words: choreography, national culture.

Українське народне хореографічне мистецтво є самоцінним видом – фундаментальною складовою національної культури. Коріння народної хореографії сягає найдавніших пластів народного буття, тоді як наука про неї сформувалася порівняно недавно, у двадцять роки ХХ століття. Не маючи ґрунтовної науково-методологічної бази, ця галузь мистецтвознавства зазнала потужного тиску з боку радянської системи, що зумовила її неповноструктурність і односторонність в інтерпретації процесів і явищ народного хореографічного мистецтва.

З огляду на реалії сьогодення ми робимо висновок, що однією з необхідних передумов оптимізації розвитку української народної хореографії є відновлення суспільної значимості і престижності хореографічного мистецтва як у вимірах державної політики, що базується на засадах національної культури, так і наукової теорії, очищеної від “наростів” методології, зрощеної на іншокультурному ґрунті.

Ми розглядаємо теорію українського танцю в контексті тих закономірностей, які визначають філософсько-естетичні, історичні та соціокультурні детермінанти розвитку української культури в цілому. Необхідність такого підходу підтверджують мистецтвознавчий досвід вивчення феномена української народної хореографії та художня практика сценічного відродження, закладеного в основу її технології. Ідеологічна обумовленість цього досвіду тривалий час спрямовувала науковий пошук на вивчення й відтворення формально-стильових ознак народного танцювального мистецтва та його регіональних різновидів, залишаючи осторонь проблематику методологічного рівня [1, с. 82].

Специфічність рис українського народного танцю дозволяє виявити використання культурологічного підходу, який уможливорює з'ясування смисложиттєвого змісту функційних та ціннісних характеристик, закладених народною традицією у генетичний код пластичного мистецтва.

Логотипи цих характеристик мають ті ж самі відмінності, що виокремлюють українські етнотрадиції серед іншомовних. Вони акумулюють у собі світоглядний досвід багатьох поколінь, опосередкований ритмо-мовно-руховими засадами, символіка яких є узагальненим втіленням історичної пам'яті етносу, своєрідною хронікою подій, що мали для нього доленосне значення.

Рольова поліфункційність народного хореографічного мистецтва є не тільки організаційною компонентою народного життя, але й потужним культуротворчим засобом, завдяки якому відбувається збереження вагомої для етнічної свідомості інформації і, водночас, синтезоване художнє відображення діалектики історичних змін, які мають для неї особливу актуальність [3, с. 204].

Виходячи з динаміки трансформаційних змін, у яких відбувалася поетапність переходу від фольклорно-побутових до професійних форм хореографічного відтворення етнокоду, сформульовані концептуальні положення, реалізація яких на державному рівні сприятиме використанню творчого потенціалу народного танцювального мистецтва у соціополітичних культурних умовах українського сьогодення.

Стаття не вичерпує усіх напрямків розробки теми. Комплексного дослідження потребує специфіка пластичних форм відтворення смисложиттєвих концептів, закладених в основу українських фольклорних традицій у різних жанрах народного хореографічного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василенко К. Украинский народный танец / К. Василенко. – М.: Искусство, 1981. – 160 с.
2. Верховинець В. Теорія українського народного танцю / В. Верховинець. – К.: Музична Україна, 1990. – 150 с.
3. Українська художня культура / Під. ред. Д. Антоновича. – К.: Либідь, 1996. – 415 с.
4. Шевчук В. Дорога в тисячу років / В. Шевчук. – К.: Український письменник, 1990. – 254 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор М.Г. Левченко

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВСЬКОГО МИСТЕЦТВА ХХ СТОЛІТТЯ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ СЛАВЕТНИХ ПІАНІСТІВ Е. ГІЛЕЛЬСА ТА С. РІХТЕРА

У статті розглядаються особливості виконавського мистецтва ХХ століття на прикладі творчості славетних піаністів Е.Гілельса та С.Ріхтера, спільні риси та відмінності у майстерності виконавців.

Ключові слова: фортепіанне мистецтво, віртуозність, кантиленність, творча інтерпретація.

The article are considered particular qualities of performing skills on XX century an example of creativity of known pianists E.Gillels and S.Richter, common features and differences in the skill of performers.

Key words: piano art, virtuosity, cantilena, creative interpretation.

ХХ століття – час небувалого розквіту виконавського мистецтва, зокрема фортепіанного, його сміливо можна назвати століттям великих піаністів. Відмінними якостями фортепіанного мистецтва цього періоду стали активний інтерес до нових художніх напрямів, прагнення до створення актуальних засобів виразності, засвоєння сучасних технік композиції та величезний сплеск виконавської майстерності. Естетичні ідеали виконавства знаходили своє відображення у красивому наспівному звуці, інструментальному *bel canto*. Все більше вимог висувалось до віртуозної майстерності піаністів у поєднанні з художніми композиторськими задумами. Фортепіанна фактура ставала більш синтетичною, поєднувала різноманітні типи дрібної та крупної техніки. Відповідно і від піаністів вимагалась більш універсальна майстерність [1, с. 54].

На концертних естрадах світу з'явилась плеяда великих піаністів-інтерпретаторів, серед яких слід згадати В. Софроніцького, Л. Оборіна, В. Горовіца, М. Грінберг, Г. Гульда та інших. Але є в історії виконавського мистецтва артисти, які визначають масштаби оцінки слухача всіх художніх явищ в цій галузі – такою є особистість Е.Гілельса та С.Ріхтера, які безумовно перевершують успіх інших радянських піаністів.

Найчастіше мистецтвознавці вказують на відмінності у майстерності Е.Гілельса та С.Ріхтера, але є у них і спільні риси. Обидва виконавці першу музичну освіту отримали в Одесі, а згодом навчались у визначного педагога та виконавця Г. Нейгауза у Москві. Віртуозна техніка обох піаністів завжди була спрямована на передачу художнього змісту творів, втілення проявів власного музичного смаку. Ними керувала схильність до суттєвості, що передбачала простоту, суворість, салонну грайливість, кропітке нюансування, фразування, тобто злиття із авторським задумом при прояві власної індивідуальності. Споріднює творчі якості цих видатних піаністів тяжіння до виконання творів Л. Бетховена, Ф. Ліста, С. Рахманінова та С. Прокоф'єва [3, с. 12].

Е. Гілельс виступав на сцені більше півстоліття, гастролював з концертами по всьому світі, володів неосяжним фортепіанним репертуаром. Вже в юнацькі роки його гра вражала слухачів цільністю, вольовим натиском, що захоплював своєю віртуозністю. З роками, зберігаючи ці риси, мистецтво піаніста постійно розвивалось та поглиблювалось. Трактовки Е. Гілельса сприймалися як досягнення в кожній взятій ним ноті, в кожній зіграній фразі чулось неповторне по красі фортепіанне звучання з особливою довершеністю музичних пропорцій, силою та пристрастю.

Репертуар Е. Гілельса включав музику від епохи барокко до сучасності, він був першим виконавцем творів композиторів ХХ століття, в тому числі С. Прокоф'єва, А. Хачатуряна, Д. Кабалевського, М. Вайнберга. Індивідуальність піаніста відрізнялась

рідкісною різноплановістю – із однаковою впевненістю він грав твори різних стилевих напрямів.

Безцінні якості виконавського мистецтва великого піаніста відчутні у всіх сферах творчості Е. Гілельса. Висока артистична майстерність його гри неодмінна у монументальній величі та глибині бетховенських концертів і сонат, в ліричних одкровеннях Ф. Шопена та Р. Шумана, у суворості рахманіновських співзвуч, у вишуканій простоті п'єс В. Моцарта, у масштабних творах та мініатюрах.

В гри С. Ріхтера немає ораторського початку, йому притаманна моцартівська легкість, із якою піаністу вдається інтерпретувати твори з кристальною ясністю, чистотою ліній та довершеністю, відповідно його смаку. Складно назвати іншого піаніста, якому новий твір дався б так легко, який із такою дивовижною швидкістю розширював би свій величезний репертуар. Духовний початок настільки сильно виражений у мистецтві С. Ріхтера, що воно нерідко народжує відчуття певної безтілесності. Навіть техніка артиста, при всьому її блиску, міцності, темпераментності, стихійному розмаху здається фантастичною. Пафос подолання складнощів, характерний для більшості віртуозів, відсутній у мистецтві С. Ріхтера, його віртуозність стрімка і разом із тим повітряна, виконавець немов зверху охоплює весь твір [2, с. 270].

У протилежність С. Ріхтеру, стихія Е. Гілельса – могутні динамічні нашарування, мужня, вагома та урочиста музика, рояль звучить у нього на рідкість щільно, масивно, глибинно. Але С. Ріхтер та Е. Гілельс настільки у всьому відрізнялись, що були гармонічним доповненням один одного. Бурхливі овації, аншлаги та величезний успіх на Батьківщині та за її межами – притаманні виступам обох піаністів та об'єднують їх у неповторний феномен свого часу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаккель Л.Е. Фортепианная музыка XX века: Очерки. / Л.Е. Гаккель. – Л.: Советский композитор, 1990. – 288 с.
2. Гордон Г.Б. Эмиль Гилельс. За гранью мифа. Генрих Нейгауз о Рихтере и Гилельсе./ Г. Гордон. – М.: Музыка, 2007. – 352 с.
3. Коган Г.М. Эмиль Гилельс и Святослав Рихтер (опыт сравнительной характеристики). / Г.М. Коган. // Советская музыка, № 9. – М.: 1957. – С.12-15
4. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры: записки педагога. / Г.Г. Нейгауз. – М.: Музгиз, 1961. – 317 с.
5. Цыпин Г.М. Святослав Рихтер: творческий портрет. / Г.М. Цыпин. –М.: Музыка, 1987. – 32 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор С.Л. Марцинковський

УДК 78. 071. 1: 78. 087.

Шалухіна Н.В.

ТЕНДЕНЦІЇ НОВІТНЬОГО ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ХОРОВІЙ ТВОРЧОСТІ ГАННИ ГАВРИЛЕЦЬ

У статті розглядається хорова творчість Г. Гаврилець з позиції втілення в ній типологічних рис ренесансних процесів межі тисячоліть (друга хвиля Новітнього Відродження), засвідчується її відповідність духовним потребам і пріоритетам сучасного національного музичного мистецтва.

Ключові слова: Новітнє Відродження, типологічні риси Ренесансу, сучасне національне музичне мистецтво, хорова творчість.

The article discusses the choral work of H. Havrylets from the standpoint of the embodiment in it of the typological features of the Renaissance processes at the turn of the millennia (second wave of the Newest Revival), verifies its compliance with the spiritual needs and priorities of contemporary national musical art.

Key words: Newest Revival, typological features of the Renaissance, contemporary national musical art, choral work.

Атмосфера відродження притаманна українському музичному мистецтву ХХ – початку ХХІ століть. Взаємозв'язок між духовним змістом, властивим Новітній добі, і оновленням ренесансних процесів у бутті України, у мистецтвознавстві визначено як Новітнє Відродження. Виявлення його специфіки на основі відображення в національному мистецтві типологічних рис Ренесансу, розробка нововідродженневих закономірностей та дослідження їх втілення у композиторській творчості є актуальним завданням музикознавства. Плеяду українських митців Новітнього Відродження представляють: Ю. Алжнєв, В. Губ, Л. Дичко, В. Зубицький, Ю. Іщенко, К. Карабиць, О. Козаренко, В. Мужчиль, В. Польова, О. Польовий, М. Скорик, Є. Станкович, В. Степурко, В. Стеценко, Б. Фільц, М. Шух, О. Щетинський. Дослідження хорової творчості Ганни Гаврилець, як виразу Новітнього Відродження національного мистецтва, передбачає постановку теоретичної проблеми та її аналітичне розв'язання.

Мета статті – визначити специфіку втілення типологічних рис Новітнього Відродження у хоровій творчості Ганни Гаврилець.

Вивчення тенденцій Новітнього Відродження неможливе без класифікування наукових трактувань Ренесансу як історико-художньої епохи; типу світогляду; функції оновлення; позаісторичної та позанаціональної категорії розвитку мистецтва. В процесі аналізу культурологічних першоджерел нами виявлені типологічні риси ренесансної доби: зміна суспільного мислення та світосприйняття; циклічність; наслідування традицій; принципи змагання та спирання на взірць; антропоцентризм як основа світосприйняття; оновлення релігійності; розробка систем відродженневих ідеалів, символів, опозицій; розвиток науки, культури, мистецтва, які властиві Новітньому Відродженню українського музичного мистецтва. Його визначною рисою є синтез традиційних для ренесансу засобів самовиразу. Окрім оновлення, Новітнє Відродження володіє функціями узагальнення, пророцького передбачення майбутнього.

Отже, під Новітнім Відродженням у національному музичному мистецтві як історико-мистецькою категорією музикознавства, обумовленою процесами Новітньої доби, слід розуміти завершений цикл мистецького розвитку, що відбувся впродовж ХХ – ХХІ ст., якому притаманна система типологічних рис Ренесансу (система ідеалів, символів, опозицій), що виявилися у синтезі з ознаками української «картини світу».

На основі визначення Новітнього Відродження виявлені риси і закономірності його історичного розвитку у хоровій творчості українських композиторів: тяжіння до свободи особистості; розвиток і оновлення національної мови; спирання та творче переосмислення взірців всесвітнього і національного мистецтва; трактування митця як «універсального художника»; прагнення до ідеалів (держава, людина, розум, краса); відтворення ренесансних систем символів (античні, релігійні, фольклорні), опозицій (воля – неволя, свобода – порядок, єдність – різноманітність, оптимізм – трагізм, божественне – земне), що постає як свідчення приналежності українського музичного мистецтва сучасності до Новітнього Відродження.

Проблематику українського Новітнього Відродження ми розглянули на матеріалі хорової творчості Ганни Гаврилець, загальній періодизації, якої притаманні три періоди: перший – становлення (роки навчання); другий – перелому (90-ті роки); третій – розквіту (з 2000 року і по нині). Хорова творчість композитора нараховує два періоди: перший – коли хорова музика представляє собою окремі твори серед провідних інструментальних жанрів; другий – коли хорова музика стала пріоритетним жанром в творчості Г. Гаврилець.

Про розмаїтість хорової творчості Ганни Гаврилець, універсалізм хорового доробку композитора як митця нововідродженневого типу свідчить наявність у ньому трьох напрямків: світські твори на вірші українських поетів; духовні твори на канонічні тексти; фольклорні твори. Прояв ренесансного за походженням принципу різноманітності в єдності відображений у всіх напрямках хорової творчості Г. Гаврилець. У межах першого напрямку одвічні ренесансні теми (символіка пір року, сплетіння сну і дійсності, людина і Всесвіт) набувають різноманітності і оригінальності у процесі композиторської інтерпретації (Цикл «Три хори на вірші О. Олеся»).

Принцип різноманітності в єдності у другому напрямку творчості Г. Гаврилець пов'язаний зі зверненням композитора до жанрової системи псалмів (рівень єдності) з багатозначністю музичної символіки її композиторської інтерпретації (рівень різноманітності).

Третій напрямок хорової творчості Г. Гаврилець, представлений у музично-сценічному дійстві «Золотий камінь посіємо», відображує ренесансну ідею оновлення, воскресіння, відродження України. Принципом в роботі над українськими народними піснями є опора на взірць (фольклорне першоджерело), що надає твору ренесансного виміру. Різноманітність проявляється в жанровій багатоплановості, єдність – у їх відношенні до фольклорного напряму в творчості композитора. Принцип різноманітності в єдності проявляється у трактуванні України як єдиної країни з її регіональними відмінностями у національних традиціях народу.

В контексті Новітнього Відродження національного музичного мистецтва творчій постаті Ганни Гаврилець належить визначне місце. Досягнення композиторською діяльністю Г. Гаврилець стадії акме, що припадає на кінець ХХ – початок ХХІ століття (друга хвиля Новітнього Відродження), свідчить про відповідність її хорової творчості духовним потребам і пріоритетам сучасного національного музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаврилець Г. О. Українська музична культура в сучасному глобалізаційному процесі / Г. О. Гаврилець // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського. – Вип. 75. Композитор і сучасне соціо- культурне середовище: збірник статей. – Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2009. – С. 188-201.
2. Історія української культури. Навч. посіб. / за ред. О. Ю. Павлової. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 340 с.
3. Сухомлінова Т. П. Художній світ хорової музики Ганни Гаврилець / Т. П. Сухомлінова // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: зб. наук. ст. Вип. 42 / Харк. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського; ред.-упор. Г. І. Ганзбург. – Харків: Вид-во ТОВ «С. А. М.», 2015. – С. 288-300.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.О. Чехуніна

УДК 78.03

Шпак О. А.

МУЗИЧНІ СТИЛІ: ПОНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА, ОСОБЛИВОСТІ

У статті висвітлено поняття музичного стилю, його характеристика та особливості.

Ключові слова: стиль, музичні стилі, класицизм.

The article deals with the question of musical style, characteristic and features of musical styles.

Key words: style, musical style, classicism.

Саме слово стиль походить від грецького «стилос» – загострена паличка, якою писали на воскових дощечках. Саме звідти пішла фраза «хороший стиль» або «гарний почерк» [1, с. 83-84]. На сьогоднішній день поняття «стиль» має широкий спектр трактування, в залежності від того, в якому аспекті розглядати це питання.

Термін «музичний стиль» почали використовувати за часів епохи Відродження, тобто у період становлення загальних правил та законів музичного мистецтва. Перші спроби охарактеризувати та розподілити їх за напрямками знайшли відображення у трактаті І. де Грохео «Музика», в якій він поділяв музику на «просту, або громадську», «складну, або правильну» і «церковну».

Сучасні словники музичних термінів та енциклопедії визначають музичний стиль як «сукупність засобів та прийомів художньої виразності, до яких належать елементи музичної мови, принципи формотворення, а також композиційні прийоми що історично склались і відображають естетичні погляди різних суспільних груп певної епохи або творчого напрямку» [2, с. 281-289]. Згідно такому трактуванню це поняття є доволі чітким, має певну характеристику, але не може охопити повністю всю категорію стилю яка включає в себе окремі засоби виразності, жанри, що характерні для певних композиторів, тобто індивідуальний композиторський стиль та власне інтерпретування, тобто індивідуальний виконавський стиль. Також до поняття стиль інколи відносять і способи викладення музичного тексту – поліфонічний або гармонічний стилі.

Згідно зазначеного вище, в залежності від того, в якому значенні використовувати поняття «стиль», можна по різному характеризувати та аналізувати твори. На прикладі музики XVII-XVIII століть, коли пануючим стилем епохи був класицизм з його характерним прагненням до таких ідеалів як гармонія, прозорість та піднесеність, можна виявити основні риси, притаманні цьому напрямку, майже у всіх композиторів того часу спостерігаємо глибину та життєву образність змісту. Але у той же час аналізуючи їх творчість можна виокремити власний індивідуальний стиль кожного, певні композиторські прийоми, що є ознакою того чи іншого композитора. Так, наприклад порівнюючи творчість двох композиторів віденської класичної школи – Й. Гайдна та Л. ван Бетховена можна визначити та почути, що першому притаманні народно-побутові образи, в яких переважає світлий, мажорний настрій, а у творчості іншого – пафос, героїзм, бунтарський погляд на життя, боротьба з буденністю за життя. Таким чином на прикладі творчості двох композиторів, об'єднаних одним напрямом у мистецтві можна відстежити відмінності стилю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев А. О проблеме стильного исполнения / А. Алексеев // О музыкальном исполнительстве: / гл. ред. Л. Гинзбург. – М.: Гос. муз. изд-во, 1954. – 175 с.
2. Блачой Д. К пониманию пианистом авторского текста: Заметки об артикуляционных, динамических и темповых обозначениях // Вопросы фортепианного исполнительства
3. Васина-Гроссман В. Книга о музыке и великих музыкантах: Маленькая энциклопедия / В. Васина-Гроссман. – М. : Дет. лит., 1986. – 192 с.
4. Григорович В. Великие музыканты Западной Европы / В. Григорович. – М.: Просвещение, 1982. – 224 с.
5. Лобанова М. Музыкальный стиль и жанр: история и современность / М. Лобанова. – М.: Сов. Композитор, 1990. – 312 с.
6. Стиль музыкальный // Музыкальная энциклопедия : в 6-ти т. – Т. 4. / гл. ред. Ю. Келдыш. – М. : Советская энциклопедия : Советский композитор, 1981. – С. 281-289.

Рекомендує до друку науковий керівник професор С.Л. Марцинковський

СИНТЕЗ ТЕХНІК У СУЧАСНОМУ ДЕКОРАТИВНОМУ МИСТЕЦТВІ

У статті розглядаються питання пов'язані з техніками декоративного розпису та пов'язані з ними графічні та живописні засоби відображення художнього образу твору.

Ключові слова: декоративне мистецтво, авторські техніки, синтез технік, декупаж, аплікація.

The article deals with issues related to the techniques of decorative painting and related graphic and pictorial means of displaying the artistic image of the work.

Key words: decorative art, author's technique, synthesis technician, decoupage, application.

У сучасному образотворчому мистецтві особливе місце відводиться декоративному живопису. Це приводить до по'єднання різних технік у виконанні декоративної роботи. Багато майстрів використовують змішані, авторські техніки для створення художнього твору.

Українське декоративне мистецтво є невідомою частиною культури нашого народу. З ним пов'язана історія українського народу, його творчі пошуки. Зберігаючи і розвиваючи традиції минулого, митці удосконалюють сучасне мистецтво, виготовляючи предмети декоративного призначення з урахуванням нових естетичних вимог, нових матеріалів та технологій. Тому знання сучасних технік є обов'язковою складовою формування творчої компетентності особистості художника–початківця, розвитку його художньо-естетичного сприймання, асоціативно–образного мислення, уяви, фантазії, інтуїції, художнього смаку. [2, с. 18]

Декоративне мистецтво широко увійшло у сучасне повсякденне життя. Все частіше інтер'єри житлових та суспільних приміщень прикрашають оригінальні твори. Декоративні панно, предмети побуту та інші твори наповнюють дизайнерські проекти реалізовані в реальності неповторним самобутнім колоритом, вносять відгомін національних традицій народного мистецтва. [1, с. 112]

Яскравим взірцем напрямків розвитку вітчизняного декоративного мистецтва стають експозиції у виставкових залах, галереях та салонах. Загальна тенденція сучасного мистецтва пов'язана з розширенням технічних можливостей матеріалів, поєднанням різних технік у одному творі. Це своєрідний синтез технік, коли у декоративному творі об'єднуються графічні, живописні або об'ємні елементи та різні технології, гармонійно узгодженні спільною темою та ідейним задумом та

формують передумови стилістичної єдності твору.

Яскравими прикладами творчих експериментів є роботи сучасних українських майстрів: Ю. Майстренко-Вакуленко, В. Корчинський, Т. Кисельова, В. Чернобай.

Юлія Майстренко-Вакуленко – заслужений художник України, кандидат мистецтвознавства. Художниця працює в галузі графіки, використовує кольоровий офорт, колаж і левкас. Джерелом натхнення для майстрині є – українське бароко, орнаментика, гравюра, іконопис. При створенні своїх робіт, художниця використовує декілька технік, для створення оригінальних творів. Для її творчості притаманний комплекс, ансамблевий характер втілення (більшість творів задумані як цикли). Відома робота «Михайлівський Золотоверхий собор» (2003 р), в якій за основу авторської техніки майстриня взяла графіку, левкас, офорт та колаж.

Василь Корчинський працює у різноманітних техніках, серед яких провідні позиції займають графіка, живопис та витинанка. Автор постійно вдосконалює свою майстерність, шукає щось нове у найрізноманітніших мистецьких засобах: витинанка, акварель, лінорит, графіка, монотипія.

Цей “технічний конгломерат” він застосовує і у станковій картині, у пейзажах та натюрмортах. Для творчості Корчинського характерні узагальнення, монументальність у поєднанні з декоративністю, наративністю, символізмом. [3, с. 206]

Кисельова Тетяна у останній період активно працює в галузі художнього текстилю. На початку століття вона активно працювала у декоративних техніках колажу, аплікації, гарячого батику та вишивки. Ці твори формували романтичний напрям в українському мистецтві. В авторській техніці вона з'єднує прийоми індонезійського батику з елементами давньоруського лицьового шиття, золототкацького мистецтва бухарського майстрів. Найбільш яскраві декоративні панно – «Початок» «Грім», «Руки золоті»; декоративна композиція – «Зроблено в Україні»; триптих – «Три виміри ностальгії».

Володимир Чорнобай на старті професійної творчої діяльності звертався до технік класичного вітражу та живопису на склі. Але мистецькі пошуки художника розгорталися від більш традиційних образотворчих виражальних засобів до несподіваних авторських експериментів. Зараз для матеріалізації своїх творчих задумів художник використовує різні технічні варіації: шовкодрук, відбитки на папері та гофрованому картоні. Митець завжди цікавився широким спектром нетрадиційних матеріалів та їхньої взаємодії в творчому процесі. На реалізацію авторського проекту «Органічні структури» його надихнуло споглядання тканини, яка використовувалась при коптінні м'яса, він вивчав графічні малюнки утворенні внаслідок взаємодії матерії з біологічним матеріалом та димною кіптявою. Химерні обриси надихнули митця створити серію творів, в яких спонтанна гра лінії доповнена детально продуманим колоритом. [5, с. 37]

Для сучасного декоративного мистецтва характерно поєднання різних технік образотворчих та декоративно – прикладних мистецтв з метою більш повного відображення задуманого автором художнього образу твору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1992. – 270 с.
2. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття: У пошуках «великого стилю». – К. : Либідь , 2005. –322 с.
3. Каталог. Українське Образотворче Мистецтво початок ХХІ століття/ . – К.: Либідь 2088. – 408 с.
4. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис. – Д., 2008. – 348 с.
5. Журнал Образотворче Мистецтво № 2/2017 . – 87 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Г.В. Чуприна

УДК 792.8:7.071.4

Якушева А. Є.

АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ

У статті розглядаються аспекти педагогічної творчості вчителя хореографії.

Ключові слова: аспекти творчості, творчість, педагогічна творчість.

The article deals with the aspects and pedagogical work of the choreographer.

Key words: aspects and creativity, creativity, pedagogical creativity.

Хореографічне виховання має велике значення в естетичному розвитку людини; засобами танцювального мистецтва воно прищеплює любов до всього красивого та витонченого. Саме така мета стоїть перед керівниками хореографічних гуртків у шкільних та позашкільних закладах, оскільки естетичне виховання повинно починатися в ранньому віці.

Хореографічне виховання дитини не можна уявити без піклування про її фізичний розвиток. Танцюрист, який вільно володіє корпусом і легко координує рухи, повніше й глибше розкриває зміст танцю [1, с. 25].

Результативність педагогічної творчості вчителя значною мірою зумовлена його вмінням створити сприятливі умови для ефективного співробітництва вчителя і учня, які здатні викликати внутрішній саморух як дитини, так і самого вчителя. При цьому слід враховувати, що результат творчої педагогічної діяльності вчителя – хореографа може мати об'єктивну чи суб'єктивну новизну та оригінальність, а творча навчальна діяльність учнів, як правило, завжди має своїм результатом суб'єктивно нове.

У творчій діяльності вчителя-хореографа максимально виявляється його індивідуальність. Разом з тим, творчість кожного вчителя розвивається в процесі колективної діяльності. Учитель-хореограф проводить навчально-виховну роботу з учнями не один, а в тісному контакті та єдності з усім педагогічним колективом навчально-виховного закладу

Завдання педагога-хореографа полягає в тому, щоб невпинно підвищувати хореографічну культуру, дітей, знайомлячи їх з кращими зразками танцювального мистецтва, з життям і діяльністю провідних хореографів і композиторів, які працювали в галузі балетної музики.

Крім того, педагог-хореограф повинен навчити своїх вихованців основ танцювального мистецтва, дати їм необхідні знання, навички, танцювальну техніку, враховуючи вікові особливості учнів.

Робота керівника дитячого хореографічного колективу педагога-балетмейстера оцінюється постановками, що є в репертуарі колективу.

Керівник повинен прищеплювати дітям любов до танцю, розвивати їх естетичні смаки і почуття. Він організовує зустрічі з майстрами балету, проводить бесіди про життя видатних майстрів сценічного мистецтва.

Педагог повинен вселити вихованцям, що заняття мистецтвом – професійне або непрофесійне – вимагає витрати фізичних і внутрішніх сил і цим самим розвиває в людині її приховані можливості. Керівник, ставлячи перед учнями завдання поліпшення якості виконання танцю, повинен вказати, у чому саме ці якості складаються. Наприклад, в одному випадку – це буде ритмічна точність руху, в інших – краса просторового малюнка і поз, в третіх – виразна натхненність руху, культура спілкування з партнерами, передача національного характеру.

Одним із важливих напрямів хореографічного розвитку викладачів стало відвідування науково-методичних семінарів і конференцій із метою озброєння педагогів-хореографів знаннями з методики розвитку хореографічних здібностей дітей, їхнього творчого потенціалу.

Формою поширення досвіду обрано майстер-класи і відкриті заняття. Нині хореографічні колективи все частіше їздять за кордон, де беруть участь у міжнародних конкурсах і фестивалях, спеціальних тренінгах і семінарах. Така співпраця сприяє взаємопроникненню культур, збагаченню досвіду й удосконаленню методик. Як відомо, ця тенденція підтримується й інформаційно-комп'ютерними технологіями. Нині у керівників дитячих танцювальних творчих об'єднань є можливість відеозапису, що дозволяє транслювати власний досвід і використовувати інший набагато ефективніше.

У популяризації методів і способів творчого розвитку молодого покоління потужний потенціал має багаторівнева система фестивалів і конкурсів, де мають можливість демонструвати власні творчі здобутки та майстерність значна кількість дитячих танцювальних колективів. Серед найпрестижніших всеукраїнських варто назвати: фестиваль-конкурс народної хореографії імені П. Вірського (м. Київ), фольклорно-хореографічний фестиваль-конкурс «Барвистий віночок» (м. Дніпропетровськ), фестиваль-конкурс мистецтв «Червона калина» (м. Тернопіль), а також Міжнародний дитячий фестиваль «Змінимо світ на краще» (Міжнародний дитячий центр «Артек») тощо.

Спираючись на існуючі канони хореографічної освіти, сучасний вчитель не може не враховувати зміни, що відбуваються у хореографічному мистецтві. Зокрема, поява нових хореографічних жанрів, розвиток стилів. Взаємовплив різних танцювальних шкіл, національних хореографічних традицій, використання мистецтва танцю у сучасних умовах, можливості хореографії не тільки у процесі естетичного, а й фізичного, духовного розвитку молоді. Не слід нехтувати й тим фактом, що колектив учнів сприймає заняття хореографічним мистецтвом по-різному. Для одних – це змістовне дозвілля, для інших – розвиток внутрішніх творчих можливостей, підготовка до подальшого професійного життя в мистецтві, для третіх – можливість пізнання оточуючого світу, розвиток здібностей щодо сприйняття краси оточуючого світу рівні [2, с. 14].

Основна мета діяльності керівника полягає в тому, щоб дати можливість дітям спробувати свої сили як в класичному, так і в народному танці та в сучасній хореографії. Головне завдання педагога – не погасити ту іскру індивідуальності, духовності та працелюбства, потреби творити добро, яке народжує обдарованість та талант. Досконале володіння методикою проведення гурткових занять дає впевненість у тому, що навчання і виховання здійснюється на високому. Це забезпечується насамперед високою вимогливістю до себе і до учнів, старанною підготовкою до кожного заняття.

Керівник гуртка повинен намагатися залучити до танцювального мистецтва не лише дітей талановитих та обдарованих, але і несміливих, невмілих, які потребують допомоги, аби набути почуття впевненості в своїх силах шляхом підбору для них такого матеріалу, в якому проявляться приховані можливості дитини, його індивідуальність.

Викладач має підбирати досить різноманітний і цікавий репертуар, який поєднує багато напрямків хореографії: бальну, народну, сучасну. Щоб вихованці могли вдало поєднувати навчання з мистецтвом танцю та з великим бажанням відвідують заняття, тим самим розвивати і примножувати свій творчий потенціал і здібності, вивчаючи різноманітні види танцю, складні танцювальні «па», створюючи цікаві хореографічні постановки, демонструючи свій талант під час виступів. Крім цього, заняття повинні нести цілу низку позитивних емоцій для своїх вихованців: це і можливість красиво координувати свої рухи з музикою, це і правильна осанка, це і вміння пластично, граціозно рухатись, і звісно ж – художньо-естетичний аспект.

Основа успішної роботи хореографічного колективу і секрет досягнення творчих успіхів полягає у систематичній і серйозній навчальній роботі, у розбірливому повторенні навчально-тренувальних вправ і різних танцювальних рухів, які використовуються у танцях.

Зважаючи на специфіку занять з хореографії, викладач хореографії ретельно має продумати свої авторські навчальні програми для кожної вікової групи. Враховуючи вікові особливості психофізичного розвитку, підпорядкувати форми і методи своєї роботи природній основі анатомо-фізіологічного дозрівання організму, центральної нервової системи.

Кожне заняття заздалегідь продумується і обґрунтовується, а наступне продовжує попереднє, логічно розвиваючи, деталізуючи і ускладнюючи його. Творча підготовка занять, ретельний підбір вправ і музичного супроводу, їх відповідність віковим особливостям і музичній підготовці учасників ансамблю, а також поступове наростання вправ, розвиває в них здатність оцінювати красу танцювального мистецтва.

Працюючи з гуртківцями педагог повинен використовувати у своїй роботі модифікаційний інноваційний потенціал, що пов'язаний з удосконаленням, раціональним використанням відомих методик навчання дітей хореографії і авторських ідей, що сприяє упровадженню оригінальних ідей, форм і методів навчання.

У підборі репертуару використовувати праці, зразки творчості відомих народних, або сучасних хореографічних колективів. Змістовно вивчати народно-сценічні та сучасні танці, творчо інтерпретувати, технічно удосконалювати, бережно дотримується стилю, характеру та їх найважливіших національних особливостей. Передавати учасникам ансамблю не тільки свою майстерність, а й свою культуру і світогляд

Доброзичливість, повага до дітей і висока вимогливість та організованість – важлива умова роботи з колективом. Вміло співпрацювати з концертмейстером, виховуючи музичальність у кожного учасника з перших же занять [3, с. 58].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Костянтинівський В.С. Вчити прекрасного / В.С. Константиновській. – М.: Молода гвардія, 1973. – 176 с.
2. Мартиненко Є.В. Педагогічні умови формування хореографічних умінь дітей 5-6 річного віку в дошкільних установах: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Є.В. Мартиненко / Бердянський держ. педагогічний ун-т. – Бердянськ, 2005. – 24 с.
3. Шевчук А. Дитяча хореографія: програма та навчально-методичне забезпечення хореографічної ДІЯЛЬНОСТІ дітей від 3 до 7 років: навчально-методичний посібник / А. Шевчук. – К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.В. Чуба

УДК 37.017.4:373.24:78

Юзюк С. М.

РОЛЬ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЗМУ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розглядаються особливості формування патріотизму дошкільників засобами музичного виховання.

Ключові слова: патріотизм, дошкільник, музичне виховання.

The article deals with the features of education directly by musical means on the formation of patriotism preschooler.

Key words: patriotism, preschooler, music education.

Удосконалення духовної культури особистості – важливе завдання суспільства ХХІ століття. Особливе місце в цьому складному процесі належить музично-естетичному вихованню підростаючого покоління. Естетичне виховання стає пріоритетним напрямком, що формує у дитини любов до своєї Батьківщини, родини, роду з малечку, яке в подальшому сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості [1; 22].

Проблема музичного виховання дітей, досить складна і різноманітна. Її досліджують представники різних сфер науки: естетики, музикознавства, психології, соціології, педагогіки.

Як говорив В. Сухомлинський «Діти повинні жити в світі краси, ігри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості», тож не секрет, що мистецтво викликає найяскравіші емоції. Відбувається це завдяки тому, що задіяно безліч факторів, які сприяють духовному розвитку дошкільника. А у духовному становленні особистості важливу роль відіграє музика [3; 57].

Патріотичне виховання – справа відповідальна, оскільки передбачає тонке заволодіння вразливими душами дітей, вміло оперування їхніми почуттями, емоціями та інтересами. До основних завдань патріотичного виховання дошкільнят належать:

- виховання почуття прекрасного;
- виховання любові до Батьківщини;
- формування духовно – моральних взаємин;
- формування любові до культурної спадщини свого народу;
- виховання любові та поваги до своїх національних особливостей;
- виховання почуття власної гідності, як представників свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей.

В процесі музичної освіти дітей основна роль покладається на музичну базу, тобто на твори, на матеріалі яких виховується духовний ріст дитини.

Виховання в дітей справжнього патріотизму на музичних заняттях здійснюється через такі форми взаємодії музичного керівника з малюками:

- слухання високохудожніх зразків української класичної музики (М. Лисенко, В. Косенко, Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, Ф. Колесса);
- бесіди про відомих українських композиторів, співаків, про яскраві зразки їхньої інструментальної та сценічної музики (М. Скорик, М. Колесса, М. Леонтович, М. Лисенко, М. Вербицький та ін.) [4; 86];
- ознайомлення з історією виникнення українських народних інструментів, способів гри на них;
- інсценізація народних звичаїв та обрядів тощо.

Дошкільний вік є тим сензитивним періодом, коли природно виховувати маленьких патріотів саме через музику. Слухаючи музичну творчість свого народу і певним чином виконуючи її (обряди, пісні, музичні ігри, танці), дитина не тільки переживає власне музику, а й пізнає її поетичний зміст, розширює свою емоційну сферу поряд із набуттям знань про своє місце у природі, серед людей. Виконувана дітьми музична діяльність, зазвичай, супроводжується позитивними емоціями.

У дошкільному віці бажано виховувати дітей переважно на національній музиці: легке засвоєння її забезпечується наявністю музичного генотипу. Генотип – це сукупність спадкових структур організму. Отже, музичний генотип – сукупність спадкових музичних структур і засобів, які поколіннями передавалися в народі.

Як національна музична класика, так само як українські народні казки та пісні, здатна закласти у дітей високу духовність, патріотичні цінності. Деякі автори пропонують її популяризувати і якнайчастіше використовувати не лише на музичних заняттях для слухання, а й на різноманітних святкових заходах у дошкільному освітньому закладі [3; 99].

Найпоширенішою формою національно-патріотичного виховання у роботі з дітьми є проведення календарних свят в українському стилі, де малюки інсценують народні обряди. Така жива форма спілкування дітей із прадавними звичаями має неабияке значення для засвоєння культурних цінностей. Такі як: «Ой ходила Маланочка» або «Маланочка ходить, Василечка водить».

Патріотичні нотки потрібно закладати і у бесідах з вихованцями про українських композиторів, роблячи наголос на роках їхнього дитинства, оскільки цей період життя найближчий до розуміння дошкільників.

Найкраще такі бесіди оформити у невеличкі художні твори про композиторів, в яких митці будуть поставати головними героями, з усіма їхніми вподобаннями, переживаннями та захопленнями. Доречно до такої бесіди долучити перегляд мультимедійної презентації з певним фотоматеріалом, який дає дітям змогу ознайомитися з часом в якому жили ті чи інші композитори, їх побутом, мистецьким оточенням, культурою часу.

Для патріотичного виховання малечі пропонуються народні ігри зі співом та рухами. Ці ігри розвивають інтерес до співу, пам'ять, почуття ритму і мелодії. В іграх такого плану навчаю дітей передавати в русі художній образ, але найголовніше – через гру українська народна пісня входить в побут сім'ї, в якій виховується дошкільник [1; 18].

Вихованці дитячого садку завжди цікавляться новими незвичайними чи невідомими музичними інструментами, обов'язково випробовують їх у грі. Цю цікавість спрямовують:

- на пізнання національних народних музичних інструментів (бубон, цимбали, трембіта, сопілка тощо) та територію їх використання;
- на опанування гри на дитячих народних інструментах – свищиках, сопілках, тріскачках тощо [3; 76].

Таким чином на музичних заняттях діти мають змогу дізнатися який вигляд мають і як називаються ті чи інші народні музичні інструменти. Як на них грають та в яких регіонах

України вони побутують. На основі цих знань у дітей виникає інтерес та повага до національної музичної культури, розвивається власна ерудованість.

Здобувши певні знання та навички, дошкільнята демонструють їх на родинних та календарних святах, розвагах, влаштовують справжні концерти! Такі миті творчості, вшанування народних традицій стають для малюків незабутніми та назавжди закарбовуються у їх пам'яті.

Особливої уваги в даній роботі приділено проведенню всіляких вечорниць в українському стилі. Діти інсценують різноманітні народні звичаї, співають народних пісень, виконують традиційні народні таночки («Гопак», «Козачок», «Метелиця», «Гречаники»), грають у народні ігри. Така форма спілкування вихованців із прадавними традиціями має неабияке значення для засвоєння ними важливих культурних цінностей.

Педагог частіше вдаватиметься на заняттях до висвітлення яскравих музичних сторінок української історичної спадщини через пісні, таночки, різноманітні побутові інсценівки, то глибше він закладе дітям розуміння таких складних понять як патріотизм, духовність, самоідентичність [2; 77].

Для виховання у дітей дошкільного віку любові до своєї землі, рідного народу, до національних традицій засобами музики потрібно застосовувати такі методи впливу і практикувати такі види діяльності, які б відповідали віковим, психологічним особливостям дітей та відбивали особливості музичного мистецтва.

Ставлячи за мету виховати у дошкільнят здоровий патріотизм, педагоги мають пам'ятати, що до цього питання не слід підходити формально. Виховання патріотичного духу має відбуватися щоденно, щохвилини і від душі, до душі. Лише подаючи дітям належний приклад, роблячи вагомий внесок у майбутнє, педагоги зможуть дбайливо й по справжньому зростити в дітях паростки патріотичності, виховати в них гідних громадян своєї країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Д. Патріотичне виховання дітей та молоді / І. Д. Бех, К. І. Чорна, – К. : – 2014, – 30 с.
2. Ветлугина Н. А. Методика музикального виховання в детському саду / Н. А. Ветлугина. – М. : – изд. «Музыка». – 1986, – 116 с.
3. Гончарова О. В. Теорія і методика музикального восприяття: учебник для студ. учреждений / О.В. Гончарова, Ю. С. Богачинская. – 3-е изд. – М. : изд. центр «Академия», – 2014. – 256 с.
4. Лисецький С. Українська музична література / С. Лисецький – К. : видав. «Музична Україна». – 1998, – 104 с.

РОЗДІЛ II
ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ І ЕКОЛОГІЇ

МОРФОСКУЛЬПТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У МЕЖАХ НОВОВОРОНЦОВСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглядаються результати дослідження морфоскульптурних трансформацій у межах Нововоронцовського району Херсонської області. При цьому прийнято теоретико-методичні засади дослідження, визначено морфоструктурні та морфоскульптурні особливості Нововоронцовського району, вивчено морфоскульптурні трансформації у його межах, виявлено особливості сучасної антропогенної трансформації геоморфологічної структури Нововоронцовського району.

Ключові слова: рельєф, геоморфологічні процеси, морфоструктури, морфоскульптури, морфоскульптурні трансформації, Нововоронцовський район.

The article discusses the results of a study of morphosculptural transformations of the Novovorontsov district of the Kherson region. The theoretical and methodical principles of the study were adopted, the morphostructural and morphosculptural features of the Novovorontsov district were clarified, morphosculptural transformations in this territory were studied, the modern anthropogenic transformation of the geomorphological structure of the Novovorontsov district were identified.

Key words: relief, geomorphological processes, morphostructures, morphosculptures, morphosculptural transformations, Novovorontsov district.

Актуальність теми пов'язана з необхідністю вивчення динаміки геоморфологічних процесів, насамперед, у зв'язку з пошуком превентивних шляхів оптимізації схем природокористування, забезпечення управління станом і функціонуванням геоморфологічних систем різних типів і рангів. Не винятком є і територія Нововоронцовського району Херсонської області, дослідження морфоскульптурних трансформацій у межах якого дотепер не проводилося.

Отже, метою дослідження є вивчення морфоскульптурних трансформацій Нововоронцовського району Херсонської області. У зв'язку з цим вирішено такі завдання: 1) прийнято теоретико-методичні основи дослідження; 2) визначено морфоструктурні та морфоскульптурні особливості Нововоронцовського району; 4) досліджено морфоскульптурні трансформації Нововоронцовського району; 6) вивчено сучасну антропогенну трансформацію геоморфологічної структури Нововоронцовського району.

Методологічною основою роботи стали основні ідеї та положення геоморфології, теоретичні положення стосовно морфоскульптурних трансформацій, ролі морфологічних властивостей рельєфу у виникненні надзвичайних ситуацій, зазначені у роботах В.Г. Бондарчука [1], І.П. Герасимова [2], С.А. Мороза, В.І. Онопрієнка, С.Ю. Бортника [3], А.І. Спиридонова [4], Г.І. Швєбса [5] та ін.

У результаті проведених досліджень нами з'ясовано наступне.

1. Під морфоструктурами зазвичай розуміють форми рельєфу, створені внаслідок дії переважно ендегенних процесів. Морфоскульптурами вважають невеликі форми рельєфу, утворенні переважно екзогенними процесами. Виділяють різні генетичні типи морфоскульптур (флювіальні, еолові тощо).

2. Проведений нами аналіз сучасних геоморфологічних досліджень показав, що одними із оптимальних методів у сьогоденні є історичний проблемний і логіко-історичний аналіз, методи узагальнення та інтерпретації даних метод польових спостережень. Методика геоморфологічних досліджень, у т.ч. і проведених нами, передбачає реалізацію трьох етапів: підготовчого, польового, камерального.

3. У морфоструктурному відношенні територія Нововоронцовського району – Причорноморська низовина. Це найнижчий геоморфологічний рівень України, переважні висоти – 50-60 м над рівнем моря.

4. Для території Нововоронцовського району домінуючим типом морфоскульптур є флювіальні. До них належать, насамперед, яри і балки. Основними факторами їх формування є значні глибини базису ерозії, який знаходиться на рівні русла Дніпра; морфометричні особливості схилів, які виявляються у значних перепадах відносних висот, що сприяє розвитку морфоскульптур; значний вплив має поширення лесових відкладів, які добре піддаються руйнації зовнішніми процесами; розташування регіону дослідження на узбережжі Каховського водосховища сприяє підтопленню. Довжина ярів досягає 480-560 м, ширина досягає декількох десятків метрів, максимальні глибини 12,5 метрів. Аналіз динаміки розвитку ярів показує, що вони продовжують збільшуватися.

5. Берегові морфоскульптури у межах Нововоронцовського району представлені береговими обривами. Територія досліджуваного району знаходиться в межах Каховського водосховища, для якого характерними є береги, в яких делювіальні утворення великої товщі приурочені до крутих корінних берегів Дніпра і крутих схилів балок. Біля підшви делювіальних утворень є структурні тераси, що відіграють роль фундаменту, на який спирається делювіальний покрив. Річкові долини приток, балки, вимоїни та яри сприяють ерозійному розчленуванню корінних схилів водосховища. Абразійний розмив берега, в цьому районі відносно невеликий, він становить приблизно 1,5 – 3 м/рік, висота берегового обриву змінюється від 2-3 до 0,1-0,5 м.

6. Гравітаційні морфоскульптури у межах Нововоронцовського району представлені зсувами. Зсувні явища мають місце у межах берегової зони Каховського водосховища, зокрема на околицях сіл Гаврилівки (лише за перші п'ять років існування водосховища, ширина зсувної ділянки збільшилась до 400 м, при цьому берегова смуга відступила від первинного положення на 12 – 30 м), Осокорівки (виникли на ділянці довжиною 750 м вздовж берега та поширювалися у глибину суходолу на 150-180 м), Новоолександрівки (дві значні зсувні ділянки), Дудчан. Проведені нами дослідження показали, що до створення водосховища (до травня 1956 року) на вказаних ділянках зсувних явищ не було.

7. У ході проведених нами досліджень було виявлено, що довжина яру в межах с. Осокорівка Нововоронцовського району збільшилась на 7 м. Причинами розростання цього яру можуть бути загальний похил території у бік Каховського водосховища та слабка задернованість поверхні.

8. Проведені нами дослідження показали, що довжина абразійного берегу в межах села Осокорівка ускладненого зсувами, становить 5,6 км. Абразія супроводжується обвалами і має середню швидкість 0,2 – 2,0 м/рік. Абразійний розмив берега хвилями неоднаковий протягом всього узбережжя ділянки: в гирловій частині балки береговий обрив доходить до 3,0-5,0 м і ширина розмиву смуги становить близько 20-25 м.

9. Зсувні процеси мають також широке поширення біля с. Новоолександрівка Нововоронцовського району. Ділянка, розташована в районі великого яру між селами Михайлівка та Новоолександрівка, простягається на схід від яру і має довжину 172 м та ширину вглиб берега до 100 м. Зсув у плані цирковидний, глибина опускання масиву в центральній частині досягає 8-9 м, по краях зменшується – на правому крилі до 1,5-2 м і на лівому – до 2-3 м.

10. До антропогенної трансформації геоморфологічної структури Нововоронцовського району призводить здебільшого сільськогосподарське її використання, оскільки найважливішими ресурсами у межах території дослідження є земельні. Крім того, неконтрольований розвиток різноманітних видів морфоскульптур (ярів, балок тощо) призводить до скорочення корисної площі земель.

Сучасні морфоскульптури Нововоронцовського району представлені як природними, так і антропогенними (наслідки господарської діяльності) формами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондарчук В.Г. Основы геоморфологи / В.Г. Бондарчук. – М.: Учпедгиз, 1949. – 320 с.
2. Герасимов И.П. Овраги и балки степной полосы / И.П. Герасимов. – М.: МГУ, 2010. – 344 с.
3. Мороз С.А. Методологія географічної науки: [навч. посібн.] / С.А. Мороз, В.І. Онопрієнко, С.Ю. Бортник. – К.: Заповіт, 1997. – 333 с.
4. Спиридонов А.И. Основы общей методики полевых геоморфологических исследований и геоморфологического картографирования / А.И. Спиридонов. – М.: Высшая школа, 1970. – 454 с.
5. Швец Г.И. Теоретические основы эрозиоведения / Г.И. Швец. – К.: Вища шк., 1981. – 222 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.В. Охременко

УДК 338.48 (091):7.09

Багнюк О.В.

ІСТОРІЯ ПРОВЕДЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ СВІТУ

У статті розглядається історія виникнення та проведення перших туристичних презентаційних заходів світу. Роль туристичних презентаційних заходів у розвитку держав.

Ключові слова: туристичні презентаційні заходи, виставка, ярмарки.

The article deals with the history of the emergence and holding of tourist promotional events in the world. The role of tourist promotional events in the development of states.

Key words: tourist presentation events, exhibition, fairs.

Історія виникнення виставок межує, переплітається та єднається з історією розвитку ярмарків, що почали зароджуватись ще в епоху становлення товарного виробництва. Присвячені різноманітним святам, ярмарки вже в той час мали не тільки економічне, соціальне, але й культурне значення.

Ярмарки створили, з одного боку, правову форму торговельних відносин, з іншого боку, дали початок архітектурі, що підпорядковувалася специфічним умовам експозиційного простору. Пристосовані винятково до потреб покупців, тимчасові будівлі давали можливість раціонально організувати місце демонстрації і продажу товарів.

Початок систематизації й організації форм показу був закладений в XVII ст. Починаючи з 1687 р., Французька академія регулярно проводила у Великій галереї Луврського палацу виставку картин і предметів мистецтва. Пізніше до творів мистецтва стали додавати і промислові вироби. Значним кроком у справі розвитку виставок стали систематичні національні промислові виставки в Парижі, перша з яких відбулася у 1798 р.

Формування і розвиток промисловості показує, що під впливом росту міжнародних економічних, науково-технічних і культурних зв'язків, обумовлених утворенням світового ринку, виникає потреба в організації всесвітніх виставок, що і з'являються в середині XIX ст. У період становлення капіталістичних відносин виставки поступово набувають комерційного характеру.

XIX ст. відзначене в історії матеріальної культури великими досягненнями в технічному прогресі, встановленням широких міжнародних економічних і наукових контактів, у чому чимала заслуга належить всесвітнім виставкам. Публічні демонстрації промислової продукції, предметів мистецтва відбивали загальну картину стану економіки і культури в різних країнах, спонукали до відкритого змагання. Вони залучали великі маси

відвідувачів, які залишали в країні-організаторі значні кошти у вигляді плати за проїзд, приміщення, розваги.

Значним кроком у справі розвитку виставок стали національні промислові виставки на Марсовому полі в Парижі, що систематично повторювалися. Перша проведена там у 1798 р. виставка тривала три дні, а остання (у 1843 р.) – шість тижнів.

З 1851 по 1885 рр. відбулося 40 всесвітніх виставок. Кожна з них була ніби візитною карткою часу, оскільки демонструвала досягнення культури, науки і техніки свого часу в різних країнах світу [1, с. 167-168].

Відома виставка 1889 року, яка проходила в Парижі відбувалась з 6 травня до 31 жовтня. Виставка відбулася у рік 100-річчя штурму Бастилії. Загальна площа виставки сягала 0,96 км². Павільйони були розміщені на Марсовому полі та на площі палацу Трокадеро. За півроку виставка прийняла близько 30 мільйонів відвідувачів. Вона принесла французькому уряду 8 мільйонів франків прибутку, і, тим самим, стала однією з небагатьох прибуткових виставок світу. Найвидатнішим експонатом виставки стала Ейфелева вежа, символ грандіозних досягнень французької науки і техніки та «Галерея машин». Усередині галереї перебувала рухома платформа, яка переміщувалась з експонатами, і дозволяла численним відвідувачам уважно їх розглянути [2, с.104-110].

Перші виставки були покликані показати промислову та державну міць країн. Саме тому основними експонатами таких виставок були не тільки унікальні зразки науки і техніки, але і ювелірні вироби із золота і дорогоцінних каменів. Трохи пізніше до них приєдналися етнографічні експозиції та виставки творів мистецтва. Наприклад: виставки творів мистецтва відбулися у 1925 році (Париж, Франція), 1929 році (Барселона, Іспанія), 1939 році (Нью-Йорк, США), 1958 році (Брюссель, Бельгія) і т.д.

Нажаль, точної дати проведення першого туристичної біржі, виставки, салону, премії, фестивалю та ярмарки немає. Проте, з розвитком туризму у XX-XXI ст. почалися відбуватись туристичні презентаційні заходи. На даний час зростає кількість виставок, ярмарків, бірж, салонів, премій розширюється їх географія та коло учасників, урізноманітнюються напрямки. У різних країнах проводяться спеціалізовані виставки готельного та ресторанного господарства, спортивного, екологічного, пізнавального та конгресового туризму, ярмарки туристичного та спортивного спорядження тощо. За короткий час цей сегмент туристичного ринку став одним із найпотужніших і стабільних.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Захаренко Г.П. Виставки:техника и технология успеха / Г.П. Захаренко. – М.: Вершина, 2006. – 232 с.
2. Шпаков В.Н. История всемирных выставок / В.Н. Шпаков. – М.: АСТ, 2008. – 384 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В . Машкова

УДК 504 : 338.3 (477)

Баденко О.В.

МІЖНАРОДНА СТАНДАРТИЗАЦІЯ І СЕРТИФІКАЦІЯ В ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЧНОГО БУДІВНИЦТВА

У статті розглядається історія екологічного будівництва світу. Стаття містить огляд основних міжнародних і національних стандартів і знаків екологічного маркування в галузі екологічного будівництва.

Ключові слова: екологічне будівництво, екологічна стандартизація в будівництві, екологічне маркування будівельних матеріалів.

The article deals with the history of environmental construction of the world. The article provides an overview of the main international and national standards and signs of environmental labeling in the field of environmental construction.

Key words: ecological building, ecological standardization in building, ecological marking of building materials.

Екологічне будівництво – це практика будівництва та експлуатації будівель, метою якої є зниження рівня споживання енергетичних і матеріальних ресурсів при одночасному збереженні або підвищенні якості будівель і комфорту їх внутрішнього середовища [1].

Перші будівлі, побудовані з використанням екологічно чистих матеріалів та технологій, з'явилися у 70-х роках ХХ століття у США. Однак широкого поширення вони не отримали. Метою будівництва перших екобудинків була демонстрація ефективності будівель та їх переваг перед традиційними. Поштовхом до активного зведення подібних будинків стала підтримка принципів зеленого будівництва на рівні державної влади.

Уже у 90-х роках ХХ століття були розроблені перші «зелені» будівельні стандарти – BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method, Велика Британія, 1990) та LEED (The Leadership in Energy & Environmental Design, США, 1998), які заклали основу нового напрямку у будівництві і зараз є найпоширенішими у світі [3].

Основні розділи, які мають обидві рейтингові системи є: 1) економія енергії; 2) використання відновлювальних енергоресурсів та вторинного використання енергії; 3) охорона навколишнього середовища; 4) утилізація відходів; 5) благоустрій, озеленення навколишніх територій.

У країнах, де розвивається екологічне будівництво, створювались і створюються національні стандарти, що враховують соціально-економічні та природні умови країни: законодавство, державну політику щодо енергоресурсів та екології, кліматичні умови, ступінь усвідомлення проблем енергоефективності та екологічності професійними співтовариствами та населенням. Розроблення національних стандартів у більшості країн покладено на Національні Ради з екологічного будівництва, зокрема, на даний момент існують наступні національні стандарти: – Green Star (Австралія, Нова Зеландія); German Sustainable Building Certification (Німеччина); IGBC Rating System & LEED India™ Green Building Rating Systems (Індія); Living Building Challenge; Beam (Сянган (Гонконг)); Green Mark Scheme (Сінгапур); Comprehensive Assessment System for Building Environmental Efficiency, CASBEE (Японія) тощо [1].

У 2002 році була створена Всесвітня рада з екологічного будівництва – WGBC (World Green Building Council). За допомогою такої організації можна було вплинути на міжнародний ринок нерухомості і впровадити у будівництво екологічну систему оцінки будівель та розробити спеціальні освітні програми сприяння розвитку ідей екологічного будівництва в усьому світі. На даний час до складу WGBC входить більше 70 рад [4].

Важливо також з яких будівельних матеріалів відбувається будівництво.

Міжнародна асоціація, яка об'єднує регіональні та національні програми екологічного маркування I типу (Global Ecobelling Network, GEN), здійснює процедуру сертифікації для підтвердження компетентності і міжнародного визнання між програмами екологічного маркування I типу – GENICES.

Найбільш відомими екологічними марками, які застосовуються у тому числі і при маркуванні будівельних матеріалів, меблів тощо, є:

«Der Blaue Engel» («Блакитний ангел»), який уперше почала використовувати Федеративна Республіка Німеччини, з 1977 року. Нині є найпопулярнішим знаком в Європі;

«Eu ecolabel» («Квітка») – екологічне маркування продукції Європейського Союзу;

«Nordic Swan» («Північний лебідь») – Фінляндія, Швеція, Данія, Норвегія, «Green seal» (США) і багато інших [2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бібік Н. В. Екологічне будівництво як інноваційний підхід формування сталого розвитку України / Н. В. Бібік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://donnasa.ru/publish_house/journals/esgh/2014-1/03_bibik.pdf.
2. Екологічне маркування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://menr.gov.ua/content/ekologichne-markuvannya2.html>
3. Матіящук О.В. Екологічні готелі як інноваційна концепція в індустрії гостинності / О.В. Матіящук, Г.Р. Ашмаріна, А. М. Матіящук, О. М. Салавор // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/konfer42/242.pdf>.
4. Our Story [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldgbc.org/our-story>.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Машкова

УДК 338.48(477)

Бартащук Є.П.

РОЗВИТОК ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

В статті розкрито причини виникнення індустріального туризму в Україні.

Ключові слова: індустріальний туризм, туристичний потенціал, промисловий туризм.

The article reveals the reasons for the emergence of industrial tourism in Ukraine.

Key words: industrial tourism, tourist potential, industrial tourism.

Виклад основного матеріалу. Індустріальний туризм слід трактувати як тимчасове переміщення людей з місця свого постійного мешкання в іншу місцевість у вільний час в цілях відвідання працюючих промислових об'єктів.

В кінці ХХ століття у світі майже не залишилося історичних та культурних місць, якими можна було б здивувати. Ось тоді й виник новий різновид туризму – індустріальний (інколи вживаються терміни промисловий або виробничий). Виникла навіть своєрідна «мода» на покинуті виробництва. Особливо на ті, що пов'язані з певними відомими подіями. В Україні серед іноземних туристів попитом користуються поїздки на Чорнобильську АЕС. У програму туру, крім відвідин самої ЧАЕС, входить екскурсія по місту Прип'ять та заїзди в села, де місцеві мешканці «самопоселенці» частують відвідувачів екзотичними для них українським борщем і бутербродами з салом.

Аналізуючи туристичний потенціал індустріальних регіонів можна стверджувати, що в даний час у нашій країні вони не дуже користуються популярністю у туристів, а їх домінуючий вид господарської діяльності не сприяє забезпеченню екологічної рівноваги довкілля. Однак це не дає підстав говорити про безнадійність розвитку туризму в промислових регіонах та їх туристичну безперспективність.

В Україні останніми роками починає розвиватися промисловий туризм. Для виробників впровадження туристичних маршрутів й екскурсій є оригінальним способом представити свою продукцію, поліпшити імідж компанії й галузі в цілому. Екскурсії до виробників дали б можливість для розвитку матеріально-технічної бази, формування позитивного іміджу та залучення додаткових фінансових надходжень, що, в свою чергу, сприяло б досягненню максимального соціально-економічного ефекту. А для туристів – це можливість побачити виробничі потужності, ознайомитися з історією промисловості й довідатися, що відбувається зі знайомими їм товарами.

Справа тут не тільки у банальній цікавості з боку відвідувачів та бажанні отримати додаткові прибутки з боку виробників. Це – природний вид розвитку людської цивілізації. Це – новий спосіб завоювати довіру споживачів.

Безсумнівно, що при інших рівних умовах споживач у супермаркеті з двох-трьох десятків торгових марок обере саме ту, на виробництві якої побував особисто. Завдяки виробничим екскурсіям люди дізнаються про технології виробництва улюблених товарів, а діти отримують уяву про можливі професії.

Регіональний розвиток індустріального туризму має будуватися на системній основі і враховувати кілька основних факторів. Їх реалізація на практиці дозволить створити регіональні туристичні кластери, регіональні туристичні комплекси, зміст та діяльність яких, сприятиме становленню індустріального туризму, як основного напрямку розвитку туристичної галузі в промислових регіонах.

Отже, туризм – це не тільки поїздки до моря, прогулянки по замкам. Виявляється, що з екскурсією можна відправитися і на промислові підприємства, до того ж не тільки з практичною або профорієнтаційною метою, але й виключно заради розваг.

Висновки. Індустріальний туризм має всі перспективи, для того, щоб зайняти певний сегмент туристичного ринку України, плацдармом для цього є потужний промисловий осередок. Завданням географічної науки у реалізації ідеї розвитку індустріального туризму є в обґрунтуванні його основних концептуальних положень, з'ясуванні туристичного потенціалу індустріальних регіонів, розробці конструктивно-географічних пропозицій щодо стимулювання розвитку туризму в промислових центрах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Визгалов Д.В. Промышленный туризм может эффективно работать на благо городов и территорий/ [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.ng.ru/ideas/2009-04-24/5_promtourism.html.
2. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) : підручник. / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
3. Пацюк В.С. Індустріальний туризм і перспективи його розвитку в Україні (Електронний ресурс)/ В.С.Пацюк. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/racjuk2.htm.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент М.А. Гоманюк

УДК [502.211+712.253]:379.84

Бондар Ю.А.

РЕКРЕАЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «НИЖНЬОДНІПРОВСЬКИЙ»

У статті проведено аналіз рекреаційної привабливості території, як одної з ключових передумов майбутнього рекреаційного розвитку досліджуваної території.

Ключові слова: рекреаційна діяльність, рекреаційна привабливість, національний природний парк.

The article analyzes the recreational attractiveness of the territory as one of the main preconditions for the future recreational development of the studied territory.

Key words: recreational activity, recreational attraction, national natural park.

Актуальність теми. Національний природний парк – це така категорія природно-заповідного фонду, однією з цілей створення якого є відпочинок, тому там на відмінну від заповідників та біосферних резерватів дозволяється відвідування туристів та перебування на території за певними умовами. Національний природний парк «Нижньодніпровський» як новостворена природоохоронна територія потребує оцінки його рекреаційної привабливості для подальшої організації рекреаційної діяльності в її межах. Територія парку знаходиться в

оточенні найбільших населених пунктів області, мешканці яких в першу чергу мають потребу у відновленні духовних і фізичних сил. Необхідність вивчення туристичної привабливості території, практичних рекомендацій щодо здійснення рекреаційно-туристичної діяльності та впровадження механізмів сталого розвитку, спрямованих на підвищення ефективності територій, де відбувається споживання туристичного продукту, є надзвичайно актуальним.

Як зазначає С.П. Гаврилук, туристсько-рекреаційні фактори є найважливішими для формування туристичних потоків, оскільки саме вони створюють її неповторність і привабливість для туристів. Тому атрактивність туристів до певного туристського району підвищується за наявності більшої кількості природно-рекреаційних об'єктів. Поганий природно-екологічний стан, слабка реклама та політична нестабільність у регіоні можуть негативно впливати на потік рекреантів, незважаючи на наявність рекреаційних ресурсів [2]. Рекреаційно-туристична привабливість території – це сукупність її атрактивних властивостей природного й антропогенного характеру – особливих якостей, які здатні викликати захоплення, відчуття комфорту, поліпшувати емоційний стан, відновлювати фізичні, духовні та нервово-психічні сили організму, чим і приваблюють рекреантів і туристів [3].

Відомо, що рекреаційна діяльність є одним з найбільш ефективних засобів відновлення духовних та фізичних сил. Розвинута рекреаційна сфера є важливою складовою регіонального розвитку, дозволяє досягнути підвищення добробуту місцевого населення, його оздоровлення, збереження високого рівня охорони природи і довкілля.

На сьогоднішній день не існує єдиної методики для оцінки рекреаційної привабливості регіону. Тому необхідно сформувані такі рекомендації, які б враховували всю сутність факторів впливу на туристичну привабливість. До основних компонентів рекреаційної привабливості регіону відносимо природні ресурси та туристичну інфраструктуру.

Основою створеного національного природного парку «Нижньодніпровський» є дельта третьої за розмірами річки в Європі і другої в Чорноморському басейні. Дельта Дніпра відзначається виключним біорізноманіттям і має велике значення для його збереження. Також в пониззі Дніпра розташовується 15 об'єктів природно-заповідного фонду, які увійшли до складу НПП, зокрема заказники: Бакайський, Березові колки, Станіславський, Олександрівський, Інгулецький лиман, Шаби, Бакайський жолоб, Широка Балка, Софіївський; пам'ятки природи: Кринківське поселення бобрів, Джерело Шилової балки, Козацьке джерело, Білозерські джерела, Микільське поселення змій, Понятівське поселення змій.

На території НПП збереглися типові та рідкісні угруповання заплавних лісів, водойм, боліт, лук, піщаних степів, степових схилів Дніпра, відслонень гірських порід. Територія парку є своєрідним «островом» посеред степових ландшафтів, де на достатньо великій площі знаходяться лісові та водні об'єкти.

Значну площу території парку займають водні об'єкти. Основними показниками, що визначають цінність водоймищ для рекреації, є їх чистота, величина, глибина, доступність (табл 1.). Чим більшою є водойма тим більший діапазон її використання.

Таблиця 1.

Параметри акваторії для рекреаційного використання [4]

Параметри акваторії	Купання	Веслування	Байдарки і каное	Академічна гребля	Стрибки з трампліна	Водні лижі	Моторний спорт	Вітрильний спорт
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Площа (га) бажана	5	100-500	500	-	-	100-500	100-500	300-900
Площа (га) мінімальна	-	1	30	-	-	1500	30-50	50-100

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Довжина (м) бажана	50	220	2200-5000	2500-3000	-	200	1600-15000	1850-2500
Довжина (м) мінімальна	25	1100-1200	1000-1100	-	-	-	750-1000	500
Ширина (м) бажана	25	90-100	900-2000	140-200	-	-	200-2000	200-2000
Ширина (м) мінімальна	5-11	30-100	30-200	120	-	-	50-200	200
Глибина (м) бажана	1,4-1,8	2-3	2-5	3	5,8	-	3-5	1,2-2,0
Глибина (м) мінімальна	0,5-0,6	0,75	0,75-1,5	2,5-3,0	5	-	-	-

За даними таблиці можна зробити висновок, що в межах парку є можливість для розвитку наведених форм відпочинку. Слід зазначити, що на сьогоднішній день найбільш популярними рекреаційними заняттями серед вище наведених в межах парку є купання та прогулянки на байдарках.

Важливе місце серед рекреаційних ресурсів займає рельєф. Найсприятливішою для лікувально-оздоровчих цілей з функціональної та естетичної точок зору є пересічна місцевість із незначним перепадом відносних висот.

Головними об'єктами рекреаційної інфраструктури, які необхідні для задоволення потреб відпочиваючих є заклади розміщення. У зв'язку з тим, що особливістю парку є його розташування у межах русла річки Дніпро, що в першу чергу погіршує транспортування на територію парку, також це зумовило розташування баз відпочинку за межами парку. У безпосередній близькості до парку знаходиться 19 баз зеленого туризму та 19 риболовецьких баз, які надають різноманітні види послуг від засобів розміщення до прогулянок на байдарках та риболовлі.

По території області проходять 2 транспортні коридори: Євро – Азіатський (Херсон – Красноперекіпськ – Сімферополь) – 226 км і Чорноморського ЄС (Одеса – Мелітополь – Новоазовськ) – 114 км. При цьому технічний стан доріг не повною мірою відповідає потребам, більшість доріг потребують ремонту покриття проїзної частини. Залізничний транспорт представлений залізничним вокзалом у місті Херсон, який приймає поїзди місцевого та дальнього сполучення. У міжнародний аеропорт «Херсон» відкрито пункт пропуску через державний кордон для міжнародного повітряного сполучення.

Висновки. Проведені дослідження та спроби здійснити оцінку рекреаційної привабливості національного природного парку «Нижньодніпровський» засвідчують перспективи використання території для цілей рекреації, раціоналізації їх використання та організації ефективної туристичної інфраструктури. Водночас для підвищення ефективності природокористування та більш рівномірного розподілу антропогенних навантажень на акваторії озер регіону перспективними є низка подальших досліджень для визначення вузької спеціалізації території парку щодо галузей рекреаційної діяльності на їх акваторіях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бакурова А. В. Оцінка рекреаційної привабливості регіону / Бакурова А. В., Очеретін Д. В. // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2003. – Вип 183, Т. III. – С. 617–622.
2. Гаврилюк С.П. Економіка підприємств готельного господарства та туризму: [навчальний посібник] / С.П. Гаврилюк, Т.І. Ткаченко, О.О. Каролоп. – К.: Київ. нац. торг.екон. ун-т, 2013. – 2-ге видання. – 320 с.

3. Скляр Г.П. Рекреаційно-туристична привабливість регіону: екологічний та інвестиційний аспекти / Г.П. Скляр, Н.М. Карпенко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 2 (53). – 2012. – С. 23-28.
4. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навч. л-ри, 2007. 312с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Давидов

УДК 616.65-006-036.4-07-08

Василенко С.В.

ДЕЯКІ МОРФОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РАКУ ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ

Представлено результати дослідження морфологічних ознак раку передміхурової залози та наведено основні діагностичні критерії різних видів даного захворювання. Показано важливість цитологічної діагностики.

Ключові слова: рак передміхурової залози, діагностика, цитоморфологія.

The results of study of morphological signs of prostate cancer are presented and the main diagnostic criteria of different types of this disease are presented. The importance of cytological diagnostics is shown.

Key words: prostate cancer, diagnosis, cytomorphology.

На сьогоднішній день за темпами розповсюдження онкопатології Україна є другою державою у Європі. Щорічно в Україні рак виявляють у 160 тисяч осіб, а смертність від раку складає 90 тисяч пацієнтів за рік, із них 35% – люди працездатного віку. Щодня в нашій країні рак діагностують у 460 пацієнтів, з яких гине 260. Кожен час реєструють 20 нових випадків захворювань, а 10 громадян України вмирає від раку [4].

У чоловіків рак простати з усіх видів раку вважається найбільш поширеним, причому в останні роки спостерігається тенденція його зростання (близько 3% щорічно). За різних даними, серед усіх онкохворих чоловіків, рак передміхурової залози спостерігається у 10% пацієнтів. Рак передміхурової залози не тільки займає високу питому вагу в загальній структурі захворюваності на злоякісні новоутворення у чоловіків, а й стає головною причиною їх інвалідизації та смерті в більшості розвинених країн [1].

Причини, що сприяють виникненню раку простати, на сьогоднішній день до кінця не встановлені. Зараз поглиблено вивчаються молекулярні механізми виникнення та подальшого розвитку даного захворювання. Був виявлений ген, який відповідає за сімейні випадки виникнення даної онкології, що говорить про певну схильність до раку простати. Крім цього підтвердилася теорія, що в геномі людини присутні кілька ділянок, які пригнічують розвиток раку передміхурової залози, а різні зміни їх активності призводять до розвитку даного захворювання. На розвиток метастазів, а також на прогресування захворювання впливають деякі біологічно активні речовини і фактори росту, які постійно присутні в організмі людини [7].

Раку простати можуть передувати різні зміни, які виникають внаслідок тривалих запальних процесів та при наявності генетичної схильності [2]. Своєчасно розпізнати рак передміхурової залози першочергове завдання, яке вирішується за допомогою комплексу сучасних клініко-лабораторних, морфологічних досліджень, ультразвукового, трансректального дослідження і пальцевого ректального дослідження. Серед цих діагностичних заходів основну увагу приділяють дослідженню антигену простати і цитоморфологічному дослідженню матеріалу, що отриманий при трансректальній пункційній біопсії простати [1; 3; 6].

Цитологічне дослідження – один з основних методів діагностики, який активно використовується при обстеженні хворих з патологією передміхурової залози [4]. За його результатами можна отримати великий обсяг інформативного матеріалу.

Мета дослідження. Дослідити окремі морфологічні характеристики раку передміхурової залози.

Було проведено цитоморфологічне дослідження біопунктів (препаратів) передміхурової залози 6 чоловіків, що мали підозру на рак передміхурової залози. Дослідження проводилось спільно із лікарем-гістологом для винесення спільного висновку.

Пацієнти № 1 (вік 71 рік) та № 6 (вік 70 років). Було діагностовано неінвазивну протокову аденокарциному (рис. 1).

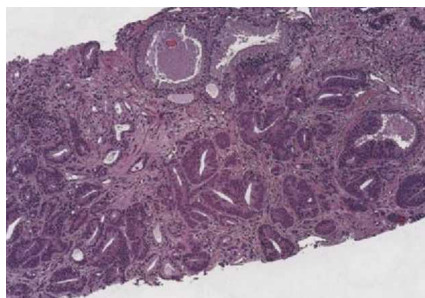


Рис. 1. Неінвазивна протокова карцинома.

Пухлина може мати вигляд множинної червоподібної маси, яка виступає з протоків поблизу передміхурової маточки, в більшості випадків цистоскопія неінформативна. Рівень простат-специфічного антигену може залишатися в межах норми. Мікроскопічно пухлина представлена папілярними, кріброзними структурами. Цитологічна атипія є як у кріброзному, так і папілярному компонентах.

Пацієнти № 2 (вік 69 років) та № 5 (вік 70 років). В них було діагностовано колоїдну карциному (рис. 2).

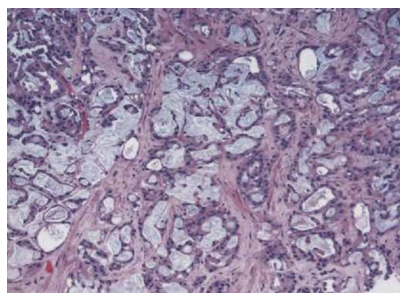


Рис. 2. Колоїдна карцинома.

Представлена клітинами з великим ядром і ознаками цитологічної атипії. Ядерна атипія клітин слабо виражена або відсутня, однак продукція великої кількості слизу видає злоякісну природу пухлини. В пухлини присутні поодинокі персневидні клітини. Для доброякісних змін характерна продукція нейтрального слизу, для колоїдної аденокарциноми – кислого слизу.

У пацієнта № 3 (вік 54 роки) було діагностовано доброякісну гіперплазію передміхурової залози.

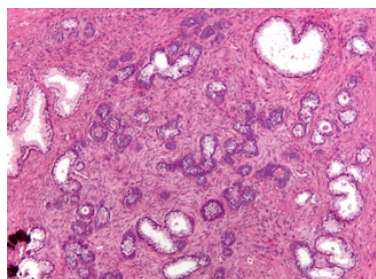
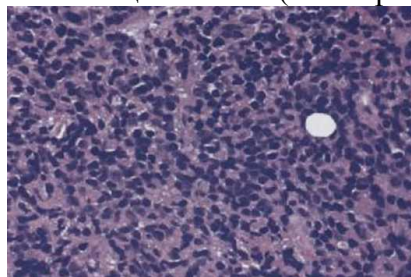


Рис. 3. Доброякісна гіперплазія.

На препараті видно структури, що складаються з 2-3 щільно прилеглих один до одного залоз, що формують проліферативний центр у стадії розвитку. У прилеглих відділах органу залоза зберігає свою звичайну будову. Стромальні елементи, оточуючі структури ущільнені, міофібрілярна строма трансформується в грубоволокнисту сполучну тканину.

У пацієнта № 4 (вік 84 роки) було діагностовано нейроендокринний рак.



Пухлина представлена гніздами і тяжами дрібних монорморфних клітин з гіперхромними ядрами, що формують розеткоподібні структури. Найчастіше клітини експресують хроморанін, серотонін і не експресують рецептори андрогенів.

Рис. 4. Нейроендокринний рак.

Отже, за морфологічними характеристиками раку передміхурової залози у досліджуваних хворих було діагностовано 2 випадки неінвазивної протокової карциноми, 2 випадки колоїдної карциноми, 1 випадок нейродегенеративного раку та 1 випадок доброякісної гіперплазії передміхурової залози.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев Б.Я. Рекомендации Европейской ассоциации урологов по диагностике и лечению рака предстательной железы [Текст] / Б.Я. Алексеев, К.М. Ньюшко // Онкоурология. – 2007. – № 4. – С. 41–44.
2. Белев Н.Ф. Рак предстательной железы и наследственные синдромы [Электронный ресурс] / Н.Ф.Белев, Д.Г.Брега // Злокачественные опухоли. – 2014. – №3 – (10). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/rak-predstatelnoy-zhelezy-i-nasledstvennyye-sindromy>
3. Матвеев Б.П. Энциклопедия клинической онкологии / Б.П. Матвеев. – М.: Владос, 2004. – С. 455–473.
4. Петрова А.С. Цитологические исследования в клинической лабораторной диагностике [Текст] / А.С.Петрова, Н.Ю.Полонская, В.Н.Богатырев. – М.: Лабинформ, 1999. – Т. 2. – С.148–149.
5. Рак предстательной железы [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://medviki.com>].
6. Теврюкова Н. С. Диагностика рака предстательной железы [Электронный ресурс] / Н.С.Теврюкова, В.Н.Богатырев, А.Б.Очиргоряев // Сибирский онкологический журнал. – 2009. – № 2. Режим доступа: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/diagnostika-raka-predstatelnoy-zhelezy>
7. International HarMap Consortium. A haplotype map of the human genome [Электронный ресурс] // Nature. – 2005. – Vol. 437. – P. 1299-1320. Режим доступа: <https://www.nature.com/nature/journal/v437/full/nature04226.html>].

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.М. Гасюк

УДК 627.12 (282.247.32)-049.7

Гаркуша А.М.

ВОДОКОРИСТУВАННЯ БАСЕЙНУ Р. ДНІПРО

В статті розкрито особливості та сучасний стан використання водних ресурсів басейна Дніпра.

Ключові слова: господарський комплекс, водні ресурси, басейн Дніпра, водопостачання, водосховища.

The article reveals the features and the current state of water resources use in the Dnipro basin.

Key words: economic complex, water resources, Dnipro basin, water supply, reservoir.

Створений у басейні Дніпра господарський комплекс вимагає значних об'ємів води. Дніпро є головним, а подекуди і єдиним джерелом водопостачання великих промислових центрів, зрошувальних систем і сільських населених пунктів півдня і південного сходу країни.

Головні водогосподарські проблеми виникли в Україні у зв'язку з великомасштабним гідротехнічним будівництвом інтенсивним сільськогосподарським освоєнням земельного фонду, значним водовідбором на потреби промислових, комунальних та сільськогосподарських підприємств і скиданням забруднених стоків.

У басейні Дніпра сконцентрований основний обсяг виробництва з перевагою так званих «брудних» галузей промисловості це такі, як металургійна, хімічна, вугільна, найбільші енергетичні об'єкти і масиви зрошуваних земель. Внаслідок цього склалася кризова водогосподарча і гідроекологічна ситуація, при якій здатність, що самовідновлення, Дніпра й інших рік басейну вже не забезпечує екологічна рівновага.

Промисловість є самою водоємною галуззю господарства. Її частка у використанні води в басейні Дніпра складає більше 50% від обсягу усього водоспоживання. Крім води яка поступає у виробництво, в оборотних системах водопостачання використовується понад 30 км³.

Друге місце по споживанню водних ресурсів займає сільське господарство, що використовує 35% води, від всього водоспоживання.

Великі потреби у воді господарського комплексу, а також нерівномірність стоку Дніпра зумовили необхідність зарегулювання його стоку.

Найбільш масштабним проектом, що змінив режим Дніпра в межах України, стало створення Дніпровського каскаду водосховищ. Повний статичний об'єм водосховищ каскаду при нормальному підпірному рівні становить 43,7 млрд. м³. Корисний об'єм дорівнює 18,6 млрд. м³ [3].

Окрім шести великих водосховищ, велику їх кількість створено на притоках Дніпра. Найбільшу кількість водосховищ створено в басейнах Самари, Росі, Псла, Інгульця, Случі. Найбільша кількість ставків створена у басейнах Горині, Росі, Вовчої, Інгульця, Ворскли.

В басейні Дніпра (в межах України) побудовано 6 великих каналів та 5 водоводів, якими дніпровська вода подається в маловодні райони.

Канал Дніпро-Інгулець забезпечує водопостачання Кривого Рогу, поліпшення екологічного стану р.Інгулець, зрошення земель. Канал Дніпро-Донбас створено для поліпшення водопостачання Донбасу, міста Харків, а також територій, прилеглих до каналу [1].

Канал Дніпро – Кривий Ріг призначено для водозабезпечення Криворізького промислового району. Головний Каховський магістральний канал, крім зрошення, використовується для водопостачання міст Мелітополь, Бердянськ і кількох десятків сільських населених пунктів Херсонської та Запорізької областей.

Північнокримський канал є найдовшим в басейні Дніпра і водночас найбільшим за кількістю води, що забирається. Канал є основним постачальником води для зрошуваних земель Криму. У другій половині 80-х, на початку 90-х років минулого століття канал працював на межі своєї пропускної здатності. Наразі водозабір практично припинений в силу анексії Кримського півострова.

Окрім зазначених водних об'єктів, у басейні Дніпра збудовано чимало менших, зокрема тих, якими здійснюється міжбасейнове перекидання стоку.

Значне поширення в межах басейну Дніпра набула меліорація земель: як осушення, так і зрошення.

Зрошувані землі в українській частині басейну займають близько 1,5 млн. га (2/3 від загальної їх площі в країні). Найбільші площі зрошуваних земель знаходяться в межах

Херсонської області та АР Крим. Значно меншими вони є в Запорізькій та Дніпропетровській областях.

Дніпро є основним джерелом водопостачання в Україні, водозабір з нього становить близько 60% від загального по країні. Загалом у басейні Дніпра в межах України розташовано близько 150 тис. водокористувачів [3].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дубняк С. Сучасний стан, проблеми і перспективи Дніпра /С Дубняк, С. Лисогор // Географія та основи економіки в школі. – 2002. – № 3. – С. 36-40.
2. Золотаревський А. В. Водоспоживання в басейні Дніпра : еколого-економічний аспект / А. В. Золотаревський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 3. – С. 111-113.
3. Ободовський А. Г. Про деякі аспекти впливу екологічно допустимих витрат на якість річкових вод басейну Дніпра. /А. Г. Ободовський // Український географічний журнал. – 2002. – № 1. – С. 37-44.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.М. Богадьорова

УДК 911.3:631.67(477.72)

Городова О.Є.

ЗРОШЕННЯ ЯК ФАКТОР ЗМІН СІЛЬСЬКОГО РОЗСЕЛЕННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано історичні особливості і вплив зрошування на мережу сільського розселення Херсонської області.

Ключові слова: зрошування, сільське розселення, Херсонська область.

The article analyzes the historical features and the effect of irrigation on the network of rural settlements of the Kherson region.

Key words: irrigation, rural settlement, Kherson region.

Сільське розселення нерозривно пов'язано з сільським господарством, яке є провідною галуззю матеріального виробництва у сільській місцевості, і за своїми кількісно-якісними параметрами повинно, з одного боку, сприяти підвищенню рівня використання землі та збільшенню на цій підставі виробництва сільськогосподарської продукції, а з другого – забезпечувати сільське населення умовами праці, побуту й відпочинку [2].

Для південних областей України, зокрема території Херсонської області, характерний найнижчий рівень розвитку соціальної і транспортної інфраструктури (при високій сільськогосподарській освоєності). Проте особливості природно-ресурсного потенціалу Херсонської області на даному етапі є найбільш сприятливими для формування товарного сільськогосподарського виробництва.

Велике значення для сільського господарства має зрошування. Діють Північно-Кримський канал, Каховська, Краснознам'янська зрошувальні та Інгулецька зрошувально – обводнювальна системи. Північно-Кримський канал споруджений для перекидання зрегульованого стоку Дніпра в посушливі степові райони півдня України з метою зрошування сільськогосподарських угідь, водопостачання. Будівництво почато 1957 року. З Північно-Кримського каналу беруть початок такі зрошувальні системи Херсонської області – Краснознам'янська, Чаплинська та Каланчацька. Будівництво цих зрошувальних систем почалося у кінці 50-х – на початку 60-х років. Зараз зрошується понад 400 тисяч гектар. Більшість сільськогосподарських культур Херсонщини вирощується на поливних землях [33].

Узагальнення наявних даних дає змогу визначити особливості розвитку зрошування земель по регіонах Херсонської області в період 1959-2001 рр. [1]. Аналіз цих матеріалів дає змогу говорити про повільний нерівномірний початок зрошення. Так, у 1959 році Білозерський район є лідером по кількості зрошуваних земель, а в деяких районах області (Верхньорогачицький, Високопільський, Каланчацький) зрошення взагалі ще не було. На 1975 рік зрошувані землі є в кожному районі, а Білозерський, Каланчацький, Каховський, Скадовський, Чаплинський райони мали найбільшу частку зрошуваних земель.

Надалі продовжується нарощування темпів зрошування, частка поливних земель збільшується по всіх районах, але до 1990 року. Так, у 1995 році вже спостерігаємо повільний спад цього процесу на Херсонщині, а у 2001 році цей спад стає вже досить помітним. Отже, на цей період можна говорити про зменшення кількості зрошуваних земель на Херсонщині.

Це пояснюється багатьма причинами, зокрема:

1. зрошувальні системи (що включають скидні канали та дренажі) на 40-70% виведені з ладу і потребують заміни;
2. зрошення стає невиправданим, оскільки зараз для сільського господарства характерно впровадження нових технологій вирощування сільськогосподарських культур, з'являються нові сорти насіння, добрива, що дозволяє вести землеробство в богарних умовах;
3. на селі залишилось дуже мало державних господарств, а з'являються нові приватні, які не завжди в змозі підтримувати той рівень ведення господарства, що був раніше (технічне оснащення, зрошувальні установки).

Не зважаючи на зазначені особливості ведення зрошуваного землеробства в Херсонській області, у 2001 році в області залишаються райони з високою часткою зрошуваних земель (Білозерський, Каланчацький, Новотроїцький, Скадовський, Чаплинський).

Зрошення певним чином вплинуло і на мережу сільського розселення Херсонської області (людність сільських населених пунктів, їх щільність) [1]. Для Херсонської області з високим рівнем розораності сільськогосподарських земель, великими масивами ріллі, з переважанням зернового землеробства та концентрацією більш працемістких культур поблизу населених пунктів характерна відносно рідка сітка великих сільських поселень. Зміни якісних показників сільськогосподарських земель опосередковано будуть впливати на розселення населення та його особливості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гукалова І.В. Іригація степових регіонів України: географічні особливості коадаптації природи і суспільства (на прикладі Херсонської області)/ І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова, І.О. Пилипенко // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Вип. 762-763: Географія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. – С. 15-23.
2. Скаршевская Е.А. Сельское расселение Украины // География в школе. – 2002. – № 2. – С. 28-33

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Д. С. Мальчикова

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДЕФІНІЦІЇ «ХАРЧОВІ ДОМІШКИ» У ПРОДУКТАХ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

У статті подається інформація про актуальне питання вдосконалення поняттєво-термінологічного апарату в сфері застосування харчових домішок у продуктах харчування в нашій країні, представлено найактуальніше визначення, на думку автора, що узагальнює різні джерела та погляди.

Ключові слова: продукти харчування, харчові домішки, Україна, Європейський союз, українське законодавство, Кодекс Аліментаріус.

The article provides information about urgent issue of improving the concept and terminology apparatus of the food additives application in food products in our country, presented the most recent definition, according to the author, summarizing different sources and views in this theme.

Key words: food, food additives, Ukraine, European Union, Ukrainian legislation, Codex Alimentarius.

В сучасних реаліях спостерігається процес збільшення споживання харчових добавок в нашій країні та світі загалом, що може бути пов'язано, в першу чергу, з розширенням переліку дозволених до використання препаратів. Тому питання щодо дослідження вмісту харчових добавок у продуктах харчування, аналіз їхньої небезпеки для здоров'я людини та порівняння українського та законодавства Європейського Союзу у даній галузі на сьогодні стоїть дуже гостро і неможливе без якісного опрацювання поняттєво-термінологічного апарату.

Донедавна харчові добавки природного походження вважалися нешкідливими для людини, тому у виробництві харчових продуктів їм віддавали перевагу перед синтетичними або аналогами природних речовин. З токсикологічної точки зору харчові добавки, навіть природного походження, не можна вважати повністю безпечними для здоров'я людей, адже більшість токсичних речовин – природного походження.

Особливості застосування харчових добавок у продуктах харчування активно досліджують як українські та зарубіжні вчені серед яких: В.І. Смоляр, Н.А. Попович, так і міжнародні організації з питань харчової безпеки [3, 4, 5].

Не зважаючи на достатню кількість праць з даної тематики, термін «харчові добавки» на даний час не має єдиного тлумачення. У більшості випадків під харчовими добавками розуміють групу речовин природного або штучного походження, яка використовується для удосконалення технології отримання продуктів спеціального призначення. До харчових добавок, як правило, не відносять сполуки, які підвищують харчову цінність продуктів (вітаміни, мікроелементи, амінокислоти). Не є харчовими добавками і забруднюючі речовини (контамінанти), які попадають у продукти з оточуючого середовища.

Згідно Кодексу Аліментаріус до харчових добавок відносять «... будь-які речовини, які в нормальних умовах не споживаються як їжа і не використовуються як типові інгредієнти їжі, незалежно від наявної харчової цінності, які спеціально добавлені в їжу з технологічною метою (включаючи поліпшення органолептичних властивостей) під час виробництва, обробки, пакування, транспортування або зберігання харчових продуктів» [3].

Відповідно до «Санітарних правил по застосуванню харчових добавок», затверджених МОЗ України 23.07.1996 р. № 222 харчовими добавками є природні або синтезовані речовини, які навмисно вводяться до продуктів харчування з метою надання їм необхідних властивостей (наприклад, органолептичних, технологічних) і не вживаються самостійно у вигляді харчових продуктів або звичайних компонентів їжі [2].

Найбільш точне визначення, на нашу думку, харчовим добавкам дає Закон України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини»: «Харчова добавка – природна або синтетична речовина, яка спеціально вводиться в харчовий продукт у процесі його виготовлення для надання йому бажаних властивостей і (або) зберігання якості харчового продукту». До харчових добавок не відносять з'єднання, що підвищують харчову цінність харчових продуктів: вітаміни, мікроелементи, амінокислоти [1].

Отже, узагальнюючи вище наведене, харчовими добавками є речовини та сполуки, які свідомо вносять у харчові продукти для виконання певних функцій. Такі речовини, які називають також прямими харчовими добавками, не є сторонніми, як контаміанти різного характеру, які «випадково» потрапляють в їжу на різних етапах її виробництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/191-15>
2. Наказ МОЗ № 222 від 23.07.1996 р. зі змінами, внесеними наказом МОЗ № 218 від 23.07.1998 р «Про затвердження санітарних правил і норм по застосуванню харчових добавок» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0715-96>
3. Об'єднана програма ФАО/ВОЗ по стандартам на харчові продукти Codex Alimentarius [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/ru/>
4. Попович Н.А. К оценке опасности применения синтетических пищевых красителей / Н.А. Попович, С.Е. Катаева, Т.И. Мельниченко // Современные проблемы токсикологии. – 2000. – № 2. – С. 33–39.
5. Смоляр В.І. Проблеми використання харчових добавок в Україні / В.І. Смоляр // Тези доповідей Міжнародної науково-технічної конференції / НУХТ. –К., 1998. – С. 53-62

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.О. Пилипенко

УДК 502.14.061(477.72)

Демидкіна К.С.

РОЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ХЕРСОНЩИНИ В СТРУКТУРІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

В статті висвітлені основні проблеми використання природно-заповідного фонду в рекреаційній діяльності та окреслені пріоритетні напрямки розвитку на Херсонщині.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, рекреаційна діяльність.

The article focuses on the main problems of using the nature reserve fund in recreational activities and highlights the priority directions of development in the Kherson region.

Key words: natural reserve fund, recreational activities.

Херсонська область, враховуючи її географічне положення, особливості господарського освоєння, природо-ресурсний потенціал, має наявні рекреаційні ресурси. Вплив соціально-економічних перетворень в країні в цілому та в регіоні зокрема призвели до значних змін в управлінні та функціонуванні туристсько-рекреаційної галузі на Херсонщині.

Значний вплив на розвиток туристсько-рекреаційної діяльності має природно-заповідний фонд Херсонщини, який характеризується функціонуванням ряду об'єктів різних категорій: 2 біосферних заповідники, 3 національні природні парки, 5 заказників державного значення, 1 дендрологічний парк загальнодержавного значення, 11 заказників місцевого значення, 12 парків садово-паркового мистецтва місцевого значення.

Існує значна територіальна диференціація забезпеченості туристсько-рекреаційними ресурсами, по районах області. В компонентній структурі природно-ресурсного потенціалу Херсонської області природні рекреаційні ресурси займають 6,4%. По районах області частка рекреаційних ресурсів коливається від 16,7% у Генічеському, 13,8 % у Скадовському, 12,1% у Каланчацькому районах до 1,5 % у Іванівському [1].

Об'єкти природно-заповідного фонду Херсонщини займають 15,9 % від площі усієї території області, (4520,3 км² із 28461 км²), із них 3998,6 км² – загальнодержавного значення, що в загальноукраїнському масштабі складає 14,5% [2]. Простежується значна диференціація в територіальному розподілі об'єктів ПЗФ. У більшості приморських районів (Генічеський, Чаплинський, Голопристанський, Новотроїцький) високий рівень заповідності досягається в першу чергу завдяки наявності в них 2 біосферних заповідника і Азово-Сиваського, Джарилгацького, Олешківського та Нижньодніпровського національних природних парків

Рівень заповідності дорівнює нулю у найбільш розораних районах. Решта території області – це райони з низьким і середнім рівнями заповідності. Вони мають по декілька точкових об'єктів ПЗФ, площа яких дуже мала або не зазначається взагалі. Такі райони як Великолепетиський, Верхньорогачицький, Бериславський, Нижньосірогоський та м. Нова Каховка мають 0% заповідності територій і жодного об'єкта ПЗФ.

Найбільш значними та різноманітними рекреаційними ресурсами володіють приморські райони – Голопристанський, Скадовський, Каланчацький, Генічеський. Відзначається висока концентрація ресурсів природних туристсько-рекреаційних ресурсів на південному заході і південному сході області. Ці регіони мають надзвичайно рекреаційне значення, за рахунок привабливої з рекреаційної точки зору контактної зони «берег – море» [2].

Херсонщина посідає одне із провідних місць в Україні за рівнем забезпеченості цінними природними та історико-культурними ресурсами, здатними генерувати значний інтерес у вітчизняних та іноземних туристів.

Основною метою здійснення громадянами подорожі в регіон за видами туризму є: відпочинок та оздоровлення біля моря (75%), сільський зелений туризм (19%), історико-культурний та інші різновиди туризму (6%). Найбільш відвідувані туристами курортно-рекреаційні райони – Генічеський, Голопристанський, Скадовський та міста Гола Пристань, Нова Каховка, Херсон [3].

Туризм, відпочинок, лікування та оздоровлення набувають все відчутнішого значення в соціально-економічному розвитку Херсонщини. Однак значна частина природних територій, об'єктів культурної спадщини та туристичної інфраструктури не відповідає міжнародним вимогам для туристичних відвідувань, а туристичні послуги в усіх секторах індустрії туризму в більшості не відповідають вимогам щодо якості обслуговування.

Галузь туризму та курортів потребує залучення значних інвестицій у розбудову туристично-рекреаційної інфраструктури області та приведення її у відповідність із міжнародними стандартами, збільшення уваги до розвитку внутрішнього в'їзного, екологічного туризму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василевська Я. Природно-заповідний фонд Херсонської області як об'єкт рекреаційного природокористування / Я. // Часопис соціально-економічної географії. – 2012. – Вип. 13(2). – С. 125-128.
2. Офіційний сайт Херсонської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oda.kherson.ua>
3. Пономарьова А.А. Перспективи оптимізації природно-заповідного фонду Херсонської області / А.А. Пономарьова // Наукові записки Херсонського відділу

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.М. Богадьорова

УДК 338.48-53:63

Добровольська Н.Ю.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ТУРИЗМУ НА ХЕРСОНЩИНІ

У статті розглядається туристична привабливість та перспективи розвитку аграрного туризму на території Херсонської області.

Ключові слова: аграрний туризм, туристичні ресурси, сільськогосподарська діяльність.

The article considers the attractiveness of tourism and the prospects for the development of agrarian tourism in the territory of the Kherson region.

Key words: agrarian tourism, tourist resources, agricultural activity.

Питанням вивчення та організації агротуристичної діяльності присвячені праці вітчизняних вчених, а саме: В. Васильєва, П. Горішевського, В. Головацької, Ю. Зінька, М. Мальської, М. Рутинського, М. Костриці, Л. Мармуль тощо. Проте у науковій літературі та практиці досі немає однозначного підходу щодо трактування поняття аграрного туризму, класифікації, та основних відмінних ознак через те, що агротуризм лише почав набувати свого розвитку в нашій державі, та в Херсонській області зокрема.

Розвиток агротуристичної діяльності, яка в свою чергу принесе додатковий дохід мешканцям сільської місцевості та забезпечить зайнятість населення доцільно на першому етапі визначити потенційну туристичну привабливість [1], тобто, якого рівня розвитку може досягти туристична індустрія в сільській місцевості регіону та який можна в результаті отримати соціально-економічний ефект, а також чи доцільно розвивати агротуристичну галузь саме у даному регіоні. А якщо можна розвивати, то на які чинники природні, соціальні чи економічні ми можемо впливати і якими заходами, щоб досягти максимального рівня туристичної привабливості території [2].

Спираючись на наведену в працях [3, 4] структурно-наслідкову модель розвитку туристичної галузі та враховуючи особливості розвитку аграрного туризму базуючись на практичній діяльності і статистичній звітності, спробуємо оцінити розвиток аграрного туризму у Херсонській області.

На даному етапі розвитку аграрний туризм в Херсонській області носить більше епізодичний характер і ще не сформувався, як напрямок туристичної діяльності та не має постійного додаткового доходу на селі. Це, пов'язано з тим, що у Херсонській області, велика частина населення, що проживає у містах, має родичів у селі (розвинений дачний сектор) і часто займається там сільськогосподарськими роботами. Тому атракція у вигляді сільськогосподарської діяльності для даної категорії відпочиваючих, певна річ, не є найголовнішою, але для деякого сегменту населення все ж таки є цікавою та корисною.

Крім того, для Херсонської області характерна наявність приватних форм сільського зеленого туризму до якого відноситься і агротуризм, але переважно це стосується наймання кімнат або будинків туристами, які приїхали відпочити на узбережжі моря, і не знайшли вільних місць на базах відпочинку, а отже, користувались послугами приватних господарів. В більшості таких туристів не цікавить сільська атракція, в агрооселях вони лише ночують та харчуються.

Досвід показує, що є також агрооселі, які приймають відпочиваючих, вдосконалюють ведення сільського господарства, а саме удосконалюють структуру посівів на присадибних ділянках з урахуванням потреб гостей, розширюють асортимент овочевих культур, фруктових дерев, ягідників тощо; розвивають і урізноманітнюють видовий склад тварин, заводять тепличне господарство. В свою чергу зацікавлений турист (сім'я з дитиною), який приїхав відпочивати, не маючи можливості в місті спостерігати за сільськогосподарським виробництвом приймають участь у збиранні овочів, фруктів допомагають доглядати за тваринами, тим самим займаються агротуризмом.

Важливим результатом розвитку агротуризму є розширення можливостей реалізації продукції господарств населення, причому реалізації її на місці, і не як сільськогосподарської сировини, а як готових продуктів харчування після відповідної обробки і приготування

Отже, узагальнюючи вище викладене, можна переконливо говорити про те, що завдяки своїм природним та антропогенним ресурсам майже всі райони Херсонської області в тій чи іншій мірі, мають принаймні початковий рівень розвитку аграрного туризму туризму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Забуранний С.В. Розвиток туристичної діяльності у сільській місцевості України / С.В. Забуранний // Економіка АПК. – 2014. – № 4. – С. 100-105.
2. Ігнатенко М.М. Проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні / М.М. Ігнатенко // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького. – Серія «Економічні науки». – Т. 12, № 1 (43). – Львів, 2010. – С. 252-255.
3. Мармуль Л.О. Організація та розвиток аграрного туризму в регіоні: монографія / Л.О. Мармуль, Т.А. Пінчук. – Херсон: Айлант, 2009. – 168 с.
4. Рутинський М.Й. Сільський зелений туризм: Навч. посіб. / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К.: Вища школа, 2006. – 271 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.М. Богасьорова

УДК 351 : 352.8.01 (477)

Іванова В.І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У статті розглядаються основні напрямки діяльності житлово-комунального господарства України, органи державного управління в даній сфері.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, структура, державне управління.

The article deals with the main directions of activity of housing and communal services of Ukraine, departments of state administration in this sphere.

Key words: housing and communal services, structure, state administration.

Житлово-комунальне господарство – сукупність підприємств, служб і господарств, які створюють умови щодо діяльності з обслуговування матеріально-побутових потреб населення за місцем проживання. До завдань цієї галузі належить забезпечення потреб людей у житлі, воді, теплі, енергоресурсами, організація утилізації відходів життєдіяльності, надання транспортних послуг населенню в межах населеного пункту. Рівень розвитку житлово-комунального господарства характеризує якість життя та нормального існування кожної людини [1].

Основними напрямками діяльності ЖКГ України є:

- благоустрій і санітарне очищення – контролює утримання будинків і споруд всіх форм власності, а також проводить заходи щодо санітарного очищення території, прибирання і перевезення на утилізацію та знищення побутових, промислових і будівельних відходів. Проводить нагляд і контроль за смітниками й полігонами утилізації відходів.
- водопостачання здійснює водопостачання і водовідведення населеного пункту, а також забезпечення ремонтно-будівельних робіт на своїх об'єктах та роботи з перебудови як водопровідних, так і каналізаційних мереж.
- газопостачання – підприємства підгалузі проводять газифікацію і газопостачання населеного пункту, контролюють потребу й споживання газу, а також займаються будівельно-монтажними й ремонтними роботами.
- дорожнє господарство – до головних функцій його підприємств відноситься виконання комплексу робіт з утримання, нагляду й ремонту автомобільних доріг, мостів і шляхово-транспортних споруд, а також утримання техніки для прибирання вулиць і площ.
- електропостачання – ця підгалузь представлена спеціалізованими підприємствами, які здійснюють виробництво й розподіл електроенергії, а також лініями електропередач, мережею підстанцій різної потужності.
- житлове господарство – функціональне призначення полягає в обслуговуванні житлового фонду міста, провадженні робіт безпосередньо в житлових будинках і прибудинкових територіях, а також у виконанні ремонтно-будівельних, спеціалізованих і монтажних-налагоджувальних робіт як у жилу, так і в нежилу фонді. Включає ліфтове господарство.
- зелене господарство – важлива складова архітектурно-просторової організації і системи оздоровлення навколишнього природного середовища міста.
- зовнішнє освітлення – це установка й утримання світлоточок, у тому числі архітектурно-декоративного призначення; диспетчеризація; управління освітленням; проведення ремонтно-будівельних робіт у мережі освітлення.
- ритуальне обслуговування включає до свого складу спеціалізовані підприємства ритуального обслуговування; крематорії, цвинтарі, автотранспортні підприємства.
- система аварійних ситуацій – обумовлена природними умовами, рельєфом і геологічною структурою території міста.
- теплопостачання – об'єкти даної підгалузі надають послуги централізованого теплопостачання. До її складу входять централізовані ТЕЦ, а також локальні котельні, відомчі об'єкти [3].

На сьогоднішній день найвищим органом виконавчої влади в галузі житлово-комунального господарства є Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Кращі з доступних технологій для житлово-комунального господарства України». Керівництво з відбору технологій / Під редакцією С. Єрмілова. – К.: «Поліграф плюс», 2016. –134 с.
2. Структура міністерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/about/structure>.
3. Суть, склад та структура ЖКГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://life-prog.ru/ukr/1_8456_sut-sklad-ta-struktura-zhkg.html.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.К. Коробов

ВИЩА НЕРВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ТРИВАЛОЇ ДІЇ РЕКОМБІНАНТНОГО ІНТЕРФЕРОНУ

Стаття присвячена дослідженню поведінкової активності лабораторних мишей в умовах дії рекомбінантного інтерферону. За допомогою тестів «Відкритий майданчик» та «Відкрите поле» було з'ясовано, що дослідницька активність мишей достовірно зростає та підвищилася активність центральної нервової системи.

Ключові слова: поведінка, лабораторні миші, рекомбінантний інтерферон.

The article is devoted to the study of behavioral activity of laboratory mice under conditions of recombinant interferon. Using the "Open Ground" and "Open Field" tests, it was found that the research activity of mice was significantly increased and the activity of the central nervous system increased.

Key words: behavior, laboratory mice, recombinant interferon.

Інтерферон є одним із сучасних засобів терапії та профілактики вірусних захворювань. На його основі використовуються препарати для вірусологічних досліджень. Проблема клінічного застосування інтерферонів є на сьогоднішній день актуальною для широкого кола фахівців [2]. Зростаючий інтерес вчених до цієї проблеми обумовлений не тільки високою ефективністю застосування препаратів інтерферону, але певними неспецифічними реакціями на його застосування, зокрема, з боку нервової системи та вищої нервової діяльності [2; 3].

При виборі методів дослідження поведінкових реакцій перевагу віддають чутливим і доступним методам, фізіологічним у своїй основі. Найбільш доступними для вимірювання параметрами є рухова активність і рухова координація тварин. Тому для дослідження поведінки тварин ми використовували дві методики це метод «Відкритого поля» та метод «Відкритого майданчика», які широко використовується в сучасних нейрофізіологічних експериментах, саме вони отримали визнання завдяки своїй простоті та надійності [1; 4].

Метою дослідження було вивчення структури складної поведінки мишей в умовах довгострокової дії рекомбінантного інтерферону 2α та їх фізичного стану.

Були використані наступні *методи дослідження*: аналіз та узагальнення даних наукової та науково-методичної літератури, методики вивчення поведінкової активності та когнітивних процесів лабораторних тварин, методи статистичної обробки результатів.

У досліджах використовували 12 білих статевозрілих мишей віком 4-5 місяці із вагою 23±3г, які утримували на стандартному раціоні віварію, де підтримувалась температура на рівні 20-24 С⁰. Тварини були розділені на групи: дослідну (9 особин) і контрольну (3 особини).

Дослідним тваринам протягом місяця внутрішньом'язово вводили дози з різними концентраціями (500 тис., 1млн., 2 млн., МО.) рекомбінантного інтерферону 2α марки «Лаферабін», тваринам контрольної групи вводився фізіологічний розчин. Після кожного введення робилась перерва на один день.

Обговорення результатів. Для з'ясування впливу препарату рекомбінованого інтерферону на поведінкову активність лабораторних мишей ми провели дві серії тестів: тест «Відкрите поле» та тест «Відкритий майданчик».

Було з'ясовано, що фізичний стан та поведінка тварин змінюється під впливом введення інтерферону.

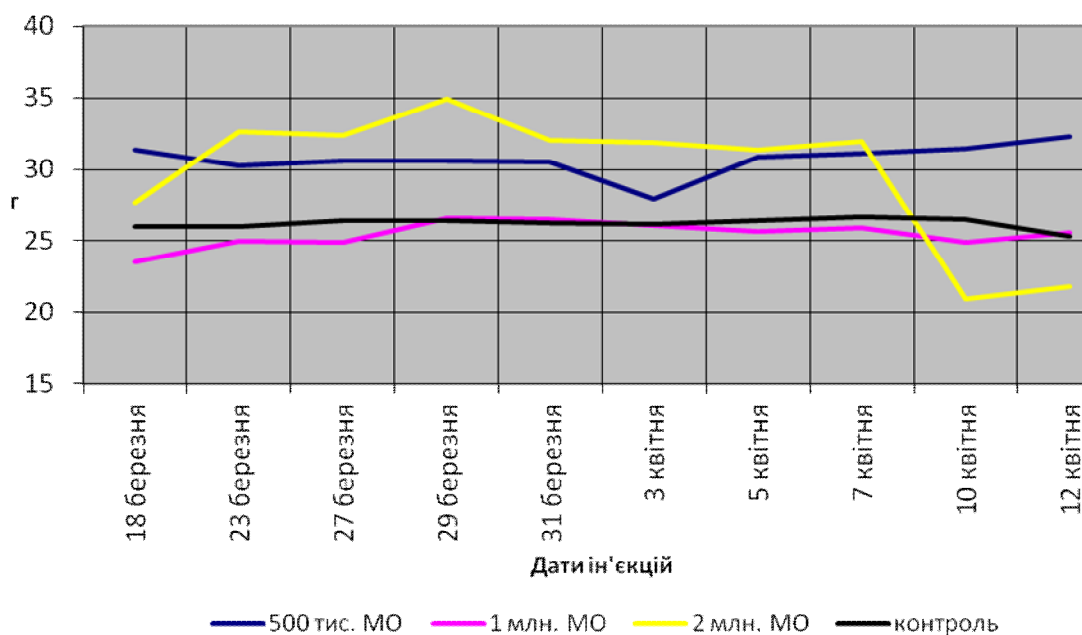


Рис. 1 Динаміка зміни середньо групових показників ваги досліджуваних мишей, г.

Найбільший вплив має висока концентрація інтерферону, а найменший – середня концентрація. Тож, вплив інтерферону на організм є дозозалежним.

Після проведення тесту «Відкрите поле» показник латентного періоду завмирання був найвищим на початку експерименту у групи мишей 1, а найнижчим у групи 3, як на початку так і наприкінці експерименту.

Латентні періоди показників різних стійок також зменшилися до кінця експерименту. Найдовші періоди були у мишей групи 1, найменші переважно у мишей групи 3. Кількість перетинань квадратів, навпаки зростала до кінця експерименту, що свідчить про зростання рухової активності мишей. Кількість грумінгів повільно зменшувалася під кінець експерименту при чому найменший грумінг робили миші 3 групи. Стійки з опорою та без опори найчастіше робили миші 3 групи на початку експерименту але наприкінці кількість стійок в них стала меншою ніж у мишей 1 та 2 груп.

Перетинання квадратів у мишей 3 групи мало певні особливості: вони частіше переміщалися по периферії поля майже не забігаючи в центр. У мишей 2-х інших груп були переміщення як всередині, так і по краю поля.

Після проведення тесту «Відкритий майданчик» показник латентного періоду завмирання був найвищим на початку експерименту у групи мишей 1, а найнижчим у груп 2 та 3, як на початку так і на при кінці експерименту.

Латентні періоди показників різних стійок були не стабільними до кінця експерименту. Найдовші періоди були у мишей групи 1, найменші переважно у мишей групи 3.

Латентні періоди показників визирання у отвори були найвищими у мишей групи 1, а найнижчими в 3 групі. Тобто найбільш швидко починали діяти миші 3 групи, а повільніше миші 1 та 2 групи.

Тривалий час до першого грумінгу або дефекації на початку експерименту свідчить про стан тривоги у мишей.

Сумарна тривалість певної події показує який поведінковий прояв переважав в тій чи іншій групі мишей. З'ясовано, що найдовшими були завмирання при чому в усіх досліджуваних групах їх тривалість збільшилася наприкінці експерименту.

Висновки. З'ясовано, що рекомбінантний інтерферон впливає на показники ваги, а отже, на обмін речовин у досліджуваних тварин. Найбільший вплив має висока концентрація інтерферону, а найменший – середня концентрація. Рекомбінантний інтерферон 2а змінює

поведінкову активність досліджуваних мишей. Значне збільшення рухової активності та кількості поведінкових проявів відбувається у тварин, що отримували найбільшу концентрацію препарату. Дослідницька активність мишей достовірно зростає, підвищилася активність центральної нервової системи. Також у цих мишей в більшості зростає тривожність. Миші, що отримували найменшу дозу препарату також показували зміни поведінкової активності, але вони були менш вираженими.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Западнюк П.И. Лабораторные животные, Разведение, содержание, использование в эксперименте: учебное пособие [Текст] / И. П. Западнюк, И. В. Западнюк, Е. А. Захария. – К: Вища школа, 1983. – 383 с.
2. Наровлянский А.Н. Интерфероны: перспективные направления исследований [Электронный ресурс] / А.Н.Наровлянский, Ф.И.Ершов // Иммунология. – 2013. – № 3. Режим доступа: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/interferony-perspektivnye-napravleniya-issledovaniy>
3. Койко Р. Иммунология : учебное пособие [Текст] / Р.Койко, Д.Сайшайн, Э.Бенджамини; пер. с англ. А.В.Камаева, А.Ю. Кузнецовой // под ред. Н.Б. Серебряной – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 368 с.
4. Маркель А.Л. Метод комплексной регистрации поведенческих и вегетативных реакций у крыс при проведении теста “Открытого поля” [Текст] / А.Л. Маркель // Высшая нервная д-ть. 1976 – Т. 26, №6. – 256 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.М. Гасюк

УДК 911.6:314.04 (477.64)

Кухарська Г.Ю.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті розглядаються поняття територіальної ідентичності, методи дослідження територіальної ідентичності.

Ключові слова: територіальна ідентичність, поняття, методи дослідження.

The article deals with the concepts of territorial identity, methods of study of territorial identity.

Key words: territorial identity, concepts, research methods.

Терміном «ідентичність» (від лат. *idem* – «такий самий») у науці позначають інтерпретацію індивідом або певною людською спільнотою оточуючого світу та свого місця в ньому.

Дослідження територіальної ідентичності передбачає вивчення ментального сприйняття населенням об'єктивної географічної дійсності, що є елементом свідомості індивідів та територіальних спільнот. Спираючись на викладене вище можна виділити три основні групи методичних підходів до дослідження територіальної ідентичності населення [1, с.106-110].

I. Перша група методичних підходів базується на дослідженні територіальної ідентичності як явища ментального, як елемента духовної культури. До складу цієї групи відносяться два основні методи:

A. Соціолого-географічний метод, який передбачає отримання інформації дослідником безпосередньо від жителів досліджуваної території за допомогою соціологічних прийомів – анкетування, інтерв'ю, опитування, бесіди тощо.

Б. Аналіз змісту інформаційних потоків. Предмет аналізу – зміст місцевих паперових та електронних засобів масової інформації, публічних висловлювань жителів території (зокрема місцевої еліти), коментарів відвідувачів електронних ЗМІ.

II. Друга група методичних підходів базується на дослідженні маркерів територіальної ідентичності. Ми під маркерами територіальної ідентичності розуміємо артефакти та соціофакти, що вказують на просторову структуру територіальної ідентичності населення та зміст територіальної ідентичності на конкретній території.

III. Підхід, що передбачає аналіз історико-географічних передумов формування даної територіальної ідентичності.

А. Дослідження історико-географічних умов розвитку просторової ідентичності в межах визначеної території. Для цього доцільно задіяти весь арсенал методів історичної географії, передусім – суспільної історичної географії – історичного, діахронічного, виділення історичних зрізів тощо.

Б. Дослідження розвитку власне територіальної ідентичності в минулому на історико-географічних зрізах (на відміну від попереднього підходу, коли вивчається середовище її формування). Інформацію подібного роду можна отримувати із засобів масової інформації, записок мандрівників та очевидців, архівних матеріалів та інших.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельничук А. Л. Територіальна ідентичність населення України: вплив на просторові трансформації / А. Л. Мельничук, О. М. Гнатюк, М. О. Растворова // Київський географічний щорічник. Науковий збірник. – Вип. 8. – 2013. – К.: КВ УГТ, 2013. – 170 с.
2. Олійник Я. Б. Методичні підходи до дослідження територіальної ідентичності населення / Олійник Я. Б., О. М. Гнатюк // Український географічний журнал. – 2013. – № 3. – 34 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент М.А. Гоманюк

УДК [316.6+331.5]-054.3(477.521.6)

Лозова Л. В.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ТА РІВЕНЬ ЗАНЯТОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗІ СХОДУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано умови та рівень зайнятості внутрішньо переміщених осіб, які опинилися безробітними та соціально незахищеними внаслідок нестабільної політичної ситуації на Сході України.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, рівень зайнятості.

The article analyzes the conditions and the level of employment of internally displaced persons who became unemployed and socially unprotected as a result of an unstable political situation in the East of Ukraine.

Key words: internally displaced persons, employment level.

Внаслідок агресії з боку Росії на Сході України відбулася дестабілізація економіки та мирного життя українців. Статус внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО) за даними управління соціального захисту населення України отримали понад 1млн 586 тисяч осіб в період 2015-2016 років[9]. Головною проблемою переселенців є пошук нового місця роботи та соціальна адаптація на новому місці. [1].

Головним стимулом в пошуку роботи виступають саме необхідність матеріального забезпечення своєї родини. На сьогодні в Україні на одне робоче місце претендує 6

бажаючих. Найбільша конкуренція відчувається саме в категорії працівників, які мають вищу освіту. Масова відсутність робочих місць в державі не дає їм змоги працевлаштуватися на таку саму роботу на новому місці, яку вони мали.

На рисунку 1 наведена статеві-вікова структура в якій виділено кількість безробітних з ВПО за період 2015-2016 років.

Найбільше робочих місць потребують особи віком від 30-45 років. Це соціальна група людей яка ще знаходиться в економічному та соціальному розвитку. Це молоде працездатне населення, яке ще в змозі змінити свій рід зайнятості шляхом отримання нової спеціалізації, чи пройшовши певні курси. Оскільки вони на психологічному рівні є більш спроможними до змін ніж старше покоління. [2].

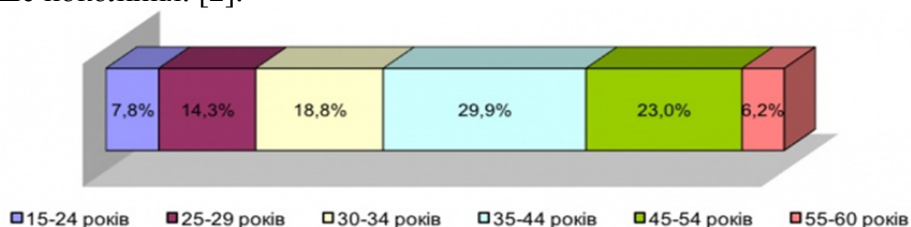


Рис. 1. Вікова структура безробітних з числа внутрішньо переселених осіб [20].

Внутрішньо переміщені особи працездатного віку мають високий освітній та кваліфікаційний рівні, оскільки більшість з них має вищу освіту. За даними Державної служби статистики, розподіл ВПО за освітою суттєво відрізняється від освітнього рівня загальної кількості безробітних. Особи з вищою освітою становлять понад 70%, з професійно-технічною – 19%, з початковою та середньою – 11%. При цьому серед всіх безробітних частка осіб з вищою освітою становить менше 45%, з професійно-технічною освітою – 35%, із середньою – 20%. Характерно, що частка переселенців з вищою освітою є переважаючою в усіх регіонах за винятком Житомирської – 47,1% та Тернопільської – 47,5% областей[1].

Безробітними з числа переселенців є, у переважній більшості, жінки (див. рис. 2). Якщо серед зареєстрованих безробітних всіх категорій питома вага жінок становила 55%, то серед безробітних з числа ВПО – 67%, і при цьому, коливалася від 59% у Тернопільській області – до 76% в Кіровоградській області[2].

За даними державної фіскальної служби відкриття власного бізнесу є більш притаманна жінкам 3і 100% підприємців 65% складають жінки. Що свідчить про готовність жінок до початку нової справи, щоб мати певну фінансову стабільність. Жінки швидше адаптуються на новому місці ніж чоловіки. (див. рис. 3) [3].

Це зумовлюється тим, що вони шукають безпечного місця для проживання не лише для себе, але й для дітей. Частка дітей серед ВПО складають 10%. Ще однією з найбільш вразливих груп серед ВПО є пенсіонери та інваліди. Вони складають 28% від загальної кількості ВПО станом на 2016 рік (див рис. 3) [2].



Рис. 2. Статеві структура вимушених переселенців по Україні [16].

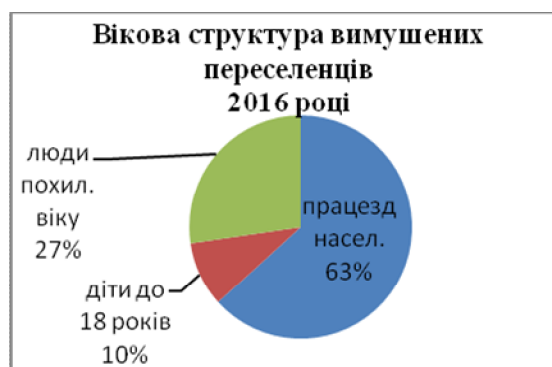


Рис. 3. Вікова структура вимушених переселенців по Україні [16].

Відповідно до вище зазначеної інформації можна зробити наступні висновки що основні потреби внутрішньо переміщених осіб в межах України полягають в соціальній адаптації на новому місці проживання та пошуку нового місця роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дюк А. А. Розвиток міграційних процесів на території України [Електроний ресурс] / А. А. Дюк // Кримський вісник. – 2014.– № 6. С. 6. Режим доступу: <http://dsr.univ.kiev.ua>
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1972 – VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 14. – Ст. 1.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Д. С. Мальчикова

УДК 551.43(477.72)

Лушпай О.С.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЯРУЖНО-БАЛКОВИХ СИСТЕМ БЕРИСЛАВСЬКОГО ТА ГОРНОСТАЇВСЬКОГО РАЙОНІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглядаються результати дослідження тенденцій розвитку яружно-балкових систем Бериславського та Горностаївського районів Херсонської області. При цьому прийнято теоретико-методичні засади дослідження, проаналізовано досвід вивчення ярів в Україні, визначено фізико-географічні особливості формування несприятливих процесів в межах території дослідження, досліджено зміни яружно-балкових систем Бериславського та Горностаївського районів у період з 1865-1989-2018 рр., з'ясовано їх причини.

Ключові слова: яружно-балкова система, тенденції розвитку, Бериславський і Горностаївський райони.

The article deals with the results of the study of trends in the ravine systems of the Beryslavsky and Gornostaevsky districts of the Kherson region. The theoretical and methodical principles of the research were adopted, the experience of studying the ravines in Ukraine was analyzed, the physical and geographical features of the formation of unfavorable processes within the territory of the study were determined, the changes of the ravine systems of the Beryslavsky and Gornostayevsky districts in the period from 1865-1989-2018 were determined, their causes are clarified.

Key words: ravine system, development tendencies, Beryslavsky and Gornostaevsky districts.

Створення кадастру ярів зумовлена відсутністю єдиної бази даних про існуючі на території України яри, неточністю і застарілістю статистичної інформації, яка відображає кількісні параметри ураженості території ярами і, як наслідок, нераціональне землекористування території. Зникають площі родючих земель. Не винятком є і Херсонська область, особливо територія Горностаївського і Бериславського районів.

Теоретико-методичним засадам обраного нами напрямку дослідження у сьогодення присвячено ряд наукових робіт. Так, В.А. Киприянов вперше виділив стадії розвитку ярів і перетворення їх у балки: промоїну або ритвину, яр, балку і річкову долину. Запропонована схема покладена в основу наступних і сучасних класифікацій лінійних форм [2]. В.В. Докучаєв, розглядаючи розвиток яружно-балкових ерозій, вперше висловив думку про єдність процесу утворення всіх ерозійних форм і їх взаємний перехід від однієї з них до іншої, тобто про

стадійність їх розвитку, причому яри є початковою стадією розвитку лінійної форми, яка через балку в долину річки – кінцеву стадію розвитку [1]. П.А. Костичев розробив уявлення про розвиток вершини ярів. При цьому він звернув увагу на необхідність обліку стійкості верхніх ґрунтових горизонтів, скріплених корінням рослин і малої стійкості ґрунтових порід [5]. С.Н. Кизеньков розглядав яр як початкову стадію утворення інших ерозійних форм (балок, лощин, балок та ін) [3]. Одна з найбільш практично прийнятних методик дослідження яружно-балкових систем запропонована І.П. Ковальчуком [4].

Існуючий науковий доробок у галузі ерозіознавства свідчить про активізацію інтересу до даного напрямку дослідження. Регіональні ж аспекти потребують уточнень і деталізації. Не визначеними залишилися питання дослідження яружно-балкових систем Херсонської області, у тому числі Бериславського і Горностаївського районів, які дотепер не проводилися.

Метою дослідження є вивчення тенденцій розвитку яружно-балкових систем Горностаївського і Бериславського районів як одних із найбільш ерозійно небезпечних у Херсонській області. У зв'язку з цим вирішено такі завдання: 1) прийнято теоретико-методичні засади дослідження; 2) вивчено загальні природні особливості Горностаївського і Бериславського районів Херсонської області; 3) визначено фізико-географічні особливості формування несприятливих процесів у межах території дослідження, 4) виявлено особливості яружно-балкових систем районів дослідження; 5) досліджено зміни яружно-балкових систем Бериславського та Горностаївського районів у період з 1865-1989-2018 рр., з'ясовано їх причини.

У результаті нами з'ясовано наступне:

1. Під яроутворенням зазвичай розуміють сучасний рельєфоутворюючий процес, здійснюваний тимчасовими русловими потоками дощових і талих вод, у результаті якого виникають специфічні лінійні форми на поверхні суші. Факторами яроутворення вважають, насамперед, гідрологічні, геологічні, геоморфологічні та інші природні чинники, що зумовлюють ерозійні процеси.
2. Для дослідження яружно-балкових систем найефективнішими методами роботи можуть бути такі: метод польових досліджень, метод узагальнення та інтерпретації даних, картографічний метод, математичний, порівняльно-географічний, метод аналізу взаємозв'язків і взаємозалежностей, генетичний.
3. Вивчення тенденцій розвитку яружно-балкових систем пропонується за таким алгоритмом: 1) підбір існуючого картографічного матеріалу про просторову організацію регіону; 2) визначення динаміки гіпсометричних показників території (1865-1989-2018 рр.), вивчення їх природних факторів формування; 3) з'ясування зміни морфометричних характеристик яружно-балкових систем (1865-1989-2018 рр.); 4) за допомогою програми gr5 визначення гідрометеорологічних показників стану районів дослідження: температурного режиму, кількості опадів, висоти снігового покриву; 5) прогнозування тенденцій динаміки і еволюції на основі знань про виявлення закономірностей їх просторово-часової організації.
4. Горностаївський і Бериславський райони знаходяться у межах найнижчого геоморфологічного рівня України – Причорноморського, переважні висоти якого 50-60 м над рівнем моря. Опади мають переважно зливовий характер.
5. Аналіз зміни морфометричних показників яружно-балкових систем районів дослідження показує, що домінуючою є тенденція до розростання (майже у 90% ключових ділянок).

Площа ярів Горностаївського району нині сягає 23,3 км² (при загальній площі 1018 км²), рівень еродованості складає 2,3 % від загальної площі. У межах Бериславського району площа ярів становить 43,95 км² (при загальній площі 1700 км²), рівень еродованості – 2,59 %.

6. На наш погляд, на розростання досліджуваних яружно-балкових систем впливають такі фактори, як перепад висот на фоні загального нахилу території, збільшення площі ріллі, і, насамперед, створення Каховського водосховища, і, як наслідок,

підйом рівня ґрунтових вод, збільшення навантаження на земну поверхню. Ситуацію ускладнює зливовий характер опадів у теплий період року.

7. Вирішення проблем яружної ерозії, оптимального використання та охорони земельних ресурсів, моніторингу несприятливих екзогенних процесів та наслідків їх впливу на навколишнє середовище, управлінських завдань у сфері землекористування та охорони природи сучасні дослідники вбачають у створенні кадастру «Яри України». Проведені нами дослідження можна розглядати як початковий етап створення кадастру яружно-балкових систем Херсонської області. Потребують подальшого вивчення особливості утворення водно-ерозійних форм рельєфу Херсонської області, необхідні об'єктивна оцінка ступеня ураження даної території ярами, визначення інтенсивності ерозійного процесу, розрахунок потенціалу лінійного росту ярів, прогнозування подальшого яроутворення та обґрунтування системи ефективних протиерозійних заходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Докучаев В.В. Овраги и их значение / В.В. Докучаев // Труды Вольного экон. об-ва. – С.-Пб., 1877. – С. 9-16.
2. Киприянов В.А. Заметки о распространении оврагов в южной России / В.А. Киприянов. – М.: Мысль, 1984. – С. 97-103.
3. Кизеньков С.Н. Овраги и их укрепление / С.Н. Кизеньков // Полная Энциклопедия русск. сельск. хоз-ва. – М.: Наука, 1902. – 315 с.
4. Ковальчук І. Регіональний еколого-геоморфологічний аналіз / І. Ковальчук. – Львів: Ін-т українознавства, 1997. – 440 с.
5. Костычев П.А. Почвы черноземной области России, их происхождение, состав и свойства / П.А. Костычев. – М.: Наука, 1886. – 296 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.В. Охременко

УДК 911.3:614

Мелашич І.О.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕДИКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ РЕГІОНУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглядається теоретичні основи проведення медико-географічної оцінки соціально економічних умов регіону дослідження.

Ключові слова: медико-географічне районування, соціально-економічні умови, здоров'я населення, регіон.

The article deals with the theoretical basis of conducting medical and geographical estimation of socio-economic conditions of the region of research.

Key words: medical geographic zoning, socio-economic conditions, population health, region.

Останнім часом рівень захворюваності населення України за основним групам хвороб продовжує залишатися високим. Це обумовлено впливом ряду факторів, серед яких велике значення має вплив несприятливих для життя і здоров'я населення соціально-економічних умов. Мета нашого дослідження полягає в оцінці впливу факторів соціально-економічного середовища на захворюваність населення.

Для аналізу впливу на організм людини природних і соціально-економічних умов стосовно конкретної місцевості виконано багато досліджень. Про роль соціально-економічних факторів висвітлені у працях В. Барановського, Г. Баркової, С. Батиченко,

Е. Бондаренка, В. Гуцуляка, Л. Зеленської, О. Корнус, І. Мартусенко, Р. Молікевича [4], Н. Мезенцевої, С. Попа, Л. Романів, Л. Шевчук, Д. Шиян та ін.

Один з методів, що застосовуються для оцінки якості навколишнього середовища, являє собою медико-географічне районування, поняття про який запропоновано А. А. Келлером в 1962 р [1].

Широкий розвиток медичної картографії, а також застосування методів математико-картографічного моделювання на основі аналізу банків медико-географічних даних дозволили значно розширити уявлення про роль факторів середовища в поширенні відомих, які стали масовими, неінфекційних захворювань – онкологічних, серцево-судинних, а також деяких специфічних патологій, наприклад мікроелементозів, пов'язаних з дисбалансом мікроелементів в навколишньому середовищі. У зв'язку з цим особливу цінність набувають дослідження, мета яких виконується медико-географічне районування з урахуванням природних, соціально-економічних і медико-санітарних умов.

Медико-географічне районування – закономірний і необхідний результат комплексних досліджень, підсумкова оцінка системи природних і територіально-виробничих комплексів в плані їх впливу на здоров'я людини. За визначенням З. І. Мартинової [2], медико-географічне районування полягає в підрозділі географічного середовища на регіони, відмінні характером або інтенсивністю впливу природних і соціально-економічних умов на здоров'я населення, виникнення і географічне поширення хвороб людини.

Серед напрямків медико-географічних досліджень найважливіше значення має медико-географічна оцінка комфортності умов життя населення. Під комфортністю навколишнього середовища розуміється ступінь її сприятливості для населення в місцях постійного або короткострокового проживання. Загальна схема таких досліджень зазвичай зводиться до відбору провідних параметрів, характеризують стан навколишнього середовища, рівні антропогенного навантаження на середовище, медико-демографічну обстановку, а також до їх аналізу і розрахунку інтегральних оціночних критеріїв [3].

Вивчення закономірностей впливу комплексу природних і соціально-економічних чинників середовища на здоров'я населення вимагає глибокого і науково обґрунтованого використання даних медичної статистики. Серед соціально-економічних умов, що впливають на здоров'я населення області, що вивчається, нами було обрано такі: соціальні (забезпеченість житлом), економічні (рівень зарплати, рівень загального безробіття, забезпеченість населення особистим автотранспортом) та медичні (загальна кількість лікарів, медсестер, установ першої швидкої медичної допомоги, кількість лікарняних ліжок).

Для визначення впливу соціальних, економічних та медичних умов на здоров'я населення по кожному соціально-економічному фактору визначаються суми прямих і зворотних коефіцієнтів кореляції. Аналіз таблиць дозволяє зробити висновки про те, які з соціально-економічних факторів надають найбільше або найменше вплив на виникнення різних груп захворювань. По сумарним значенням кореляційних залежностей прямих напрямків виділяються такі фактори: рівень безробіття, забезпеченість медсестрами та автотранспортом. Між перерахованими соціально-економічними факторами та виникненням захворювань населення виявляються найбільші сумарні значення прямих кореляційних зв'язків.

Отже, соціально-економічні умови є домінуючим фактором в медико-географічній оцінці регіону. Дослідження факторного навантаження умов здійснюється за допомогою кореляційного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Келлер А. А. Руководство по медицинской географии / А.А. Келлер, О.П. Щепина, А.В. Чаклина. – С.-Пб: Гиппократ, 1993. – 352 с.
2. Мартынова З. И. Медико-географические методы оценки качества окружающей среды / З.И. Мартынова. – М.: Изд-во Центр.ин-та усовершенствования врачей, 1983. – 35 с.

3. Молікевич Р.С. Деякі аспекти взаємозв'язку соціально-економічного розвитку та медико-демографічної ситуації у Херсонській області / Р.С. Молікевич // Часопис соціально-економічної географії. – Харків, 2015. – №19(2). – С. 172 – 180
4. Молікевич Р.С. Стан здоров'я населення Херсонської області (медико-географічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02/ Р. С. Молікевич ; НАН України ; Ін-т географії. – Київ, 2016. – 20с.

Рекомендує до друку науковий керівник старший викладач Р.С. Молікевич

УДК 371.134:612.8

Петракова І.І.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ДИНАМІЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Стаття присвячена вивченню окремих антропологічних показників дітей із вадами слуху. Також вивчалася фізична працездатність дітей із вадами слуху. З'ясовано, що здатність адаптуватися до динамічного фізичного навантаження у дітей із вадами слуху гірше ніж у дітей із нормальним слухом.

Ключові слова: адаптація, фізична працездатність, діти із вадами слуху.

The article is devoted to the study of individual anthropological indicators of children with hearing impairments. Also, the physical performance of children with hearing impairments was studied. It was found that the ability to adapt to the dynamic physical activity in children with hearing impairment is worse than in children with normal hearing.

Key words: adaptation, physical working capacity, children with hearing impairments.

Навчання, виховання, фізична та психологічна реабілітація дітей з особливими потребами є пріоритетними напрямками освітнього процесу, адже кількість таких учнів, нажаль, не стає меншою. Так, дані досліджень свідчать, що інвалідність із дитинства щодо слуху становить близько 5 % від усієї кількості населення й має тенденцію до зростання [5]. Як свідчить аналіз науково-методичної літератури, у школярів простежено тісний взаємозв'язок між фізичним станом, фізичною підготовленістю та розвитком психофізичних якостей. Саме це дає підстави стверджувати, що продуманий, спеціально організований процес фізичного виховання не лише сприяє нівелюванню наслідків відставання у фізичному розвитку дітей із вадами слуху, але також забезпечує активізацію пізнавальних процесів, що спричиняє позитивний вплив на їхній мовний розвиток [1; 2].

Отже, соціальна інтеграція школярів зі зниженим слухом є комплексною проблемою підвищення рівня їхнього соматичного здоров'я, працездатності, рухової активності й розвитку психофізичних здібностей. У зв'язку з цим сьогодні активно досліджують способи повноцінної інтеграції в суспільство дітей із порушенням слуху за допомогою заняття адаптивною фізичною культурою, тому що всебічний і повноцінний розвиток дітей, котрі мають порушення слуху, неможливий без фізичного виховання, яке забезпечує не лише необхідний рівень фізичного розвитку, але й корекцію відхилень у різних сферах діяльності глухих і слабочуючих дітей [4]. Потрібно зазначити, що фахівці відгукнулися на запит суспільства та активно напрацьовують досвід застосування інноваційних підходів, методів і засобів фізичного виховання дітей зі зниженим слухом як найбільш дієвого механізму корекції й компенсації фізичних недоліків [7]. Адже ранній початок допомоги, у тому числі й за допомогою засобів і методів адаптивного фізичного виховання, визначає великі потенційні можливості дитини. Рання корекція відхилень у руховій сфері може бути ефективною лише за умови активізації всіх компенсаторних можливостей дітей із порушеннями слуху [3; 6]. Рішення проблеми підбору засобів і методів педагогічного впливу

для дітей цієї нозологічної групи задля підвищення рівня соматичного здоров'я, рухової активності, працездатності та розвитку психофізичних здібностей є одним із головних напрямів адаптивного фізичного виховання.

Метою дослідження було вивчення фізіологічних показників дітей молодшого шкільного віку із вадами слуху в процесі їх адаптації до динамічного навантаження.

Були використані наступні методи дослідження: аналіз та узагальнення даних наукової та науково-методичної літератури, методика дослідження антропометричних показників, методика дослідження фізичної працездатності за показником PWC₁₅₀ (степ-тест), методи статистичної обробки результатів.

У групу досліджуваних увійшли 30 осіб у віці від 7 до 10 років, з яких 15 хлопців та 15 дівчат. Контрольну групу склали 10 молодших школярів, що не мають порушень слуху (з них 5 хлопчиків та 5 дівчаток).

Обговорення результатів. Нами проведено порівняльний аналіз фізичного розвитку дітей з вадами слуху молодшого шкільного віку та їхніх здорових однолітків. Діти з вадами слуху за показниками зросту дещо відстають від своїх однолітків загальноосвітньої школи (рис. 1 А).

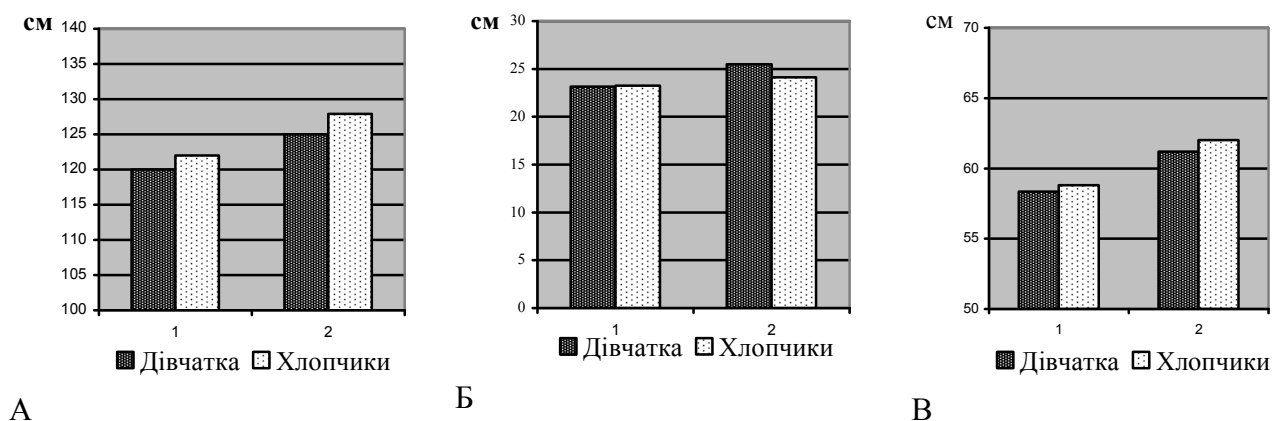


Рис. 1. Антропометричні показники молодших школярів.

Примітки: 1 – група дітей із вадами слуху; 2 – група дітей із нормальним слухом; А – зріст; Б – вага; В – окіл грудної клітки

У дівчаток зріст менший на 1,4 см ($p > 0,05$), що складає 1,24%, у хлопчиків – на 1,37 см ($p > 0,05$), що відповідає 1,2%. Щодо маси тіла дітей із вадами слуху (рис. 1 Б), то вона достовірно відрізняється від показників їхніх чуучих однолітків (дівчатка – 8,09%, хлопчики – 10,79% $p < 0,05$). Окіл грудної клітки (рис. 1 В) у дітей із вадами слуху є меншою, ніж у дітей із нормальним слухом на 2,5 см ($p < 0,05$), що складає 4,58%.

Із досліджуваними дітьми було проведено степ-тест, який дозволяє оцінити можливості адаптації серцево-судинної системи та дихальної системи до динамічного навантаження різної інтенсивності, тобто визначити фізичну працездатність (рис. 2).

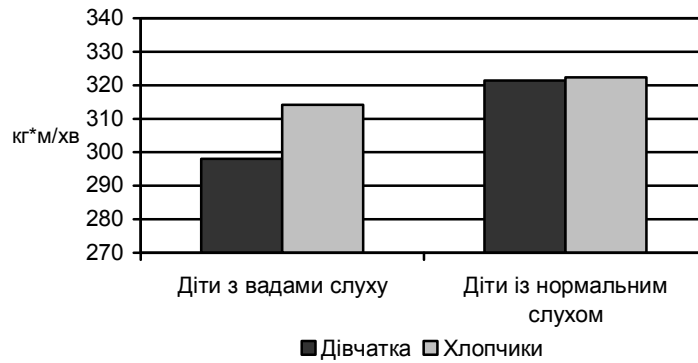


Рис. 2. Показники фізичної працездатності молодших школярів.

Результати проведеного дослідження свідчать, що у дітей із вадами слуху показники фізичної працездатності були нижчими, ніж у їхніх чуючих однолітків ($p < 0,05$). Так, у глухих дівчаток вони були нижчими на 14,40 кгм/хв ($p < 0,05$), що складає 4,64%, а у глухих хлопчиків – на 8,15 кгм/хв ($p < 0,05$), що відповідає 2,59%.

Висновки. Показники фізичної працездатності дітей із вадами слуху при величині пульсу 150 ударів за хвилину були нижчими, ніж у дітей із нормальним слухом. У зв'язку з тим, що на вікові зміни показників фізичного розвитку, поряд з біологічними і функціональними особливостями великий вплив має рухова активність, факт відставання маси тіла від норми у даної категорії дітей пояснюється обмеженим руховим режимом [1; 2; 3; 6]. Дослідження в стані спокою не завжди дають змогу виявити функціональні резерви організму. Тож, реакція на динамічне навантаження у дітей із вадами слуху молодшого шкільного віку була патологічного типу. Це може свідчити про порушення регуляторних механізмів гемодинаміки. Окрім того, процес відновлення у більшості випадків проходить повільніше.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Випасняк І. П. Соціальна інтеграція глухих дітей на основі рухової активності : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» [Текст] / І. П. Випасняк – Львів, 2007. – 19 с.
2. Гасюк О. М. Взаємозв'язок психофізіологічних функцій з показниками серцево-судинної та респіраторної систем у дітей молодшого шкільного віку із слуховою депривацією [Текст] : автореф. дис... канд. біол. наук: 03.00.13 / О.М. Гасюк; Київ. нац. Ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – 20 с.
3. Грибовська І. Оцінка фізичного здоров'я глухих дітей [Текст] / І. Грибовська, Х. Гурінович // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2002 – № 2-3. – С. 113-115.
4. Гурінович Х. Є. Вплив засобів фізичного виховання на фізичну працездатність та функціональний стан організму глухих дітей молодшого шкільного віку [Текст] / Х. Є. Гурінович // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. – Львів, 2006. – Вип. 10, Т. 4. – С. 172-176.
5. Заставна О.М. Фізична реабілітація слабочуючих дітей старшого дошкільного віку після кохлеарної імплантації: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. наук з фіз. вихов. та спорту: спец. 24.00.03 [Текст] / О. М. Заставна; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ., 2016. – 20 с.
6. Краус О. Фізичне виховання дітей зі зниженим слухом [Текст] / О. Краус // Дефектолог. – № 1. – 2012. – С. 47-49.

7. Особенности обучения глухих и слабослышащих детей [Электронный ресурс] // – Режим доступа : <http://mezhdunami.net/dety/osobennosti-obucheniya-glukhikh-i-slaboslyshashchikh-detej.html>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.М. Гасюк

УДК 911.9:502

Рибалко Д. В.

ГЕОЕКОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЕКОМЕРЕЖ РЕГІОНАЛЬНОГО І СУБРЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ

У статті визначено роль екомереж для збереження біорізноманіття, узагальнено геоecологічні принципи та правила формування екомереж на локальному рівні.

Ключові слова: екомережа, геоecологічні принципи.

The article describes the role of econetworks for biodiversity conservation, generalized geoecological principles and rules for the formation of econetworks at the local level.

Key words: econetwork, geoecological principles.

Антропогенна діяльність людини призводить до трансформації, поступової зміни та повного знищення природних ландшафтів і має головним наслідком інсуляризацію природних екосистем [1], тобто розпад суцільних масивів лісів чи степів на окремі островці, які оточені орними землями, населеними пунктами, автомобільними та залізничними шляхами. Острівне біорізноманіття більш вразливе, ніж материкове внаслідок різних екстремальних факторів – пожежі, екстремальні погодні явища, які можуть призвести до стрімкого зникнення того чи іншого виду тварин і рослин з певної локальної території. Під дією антропогенного навантаження дані ізольовані території з часом втрачають біологічне та ландшафтне різноманіття і не можуть забезпечити його збереження у подальшому майбутньому. Важливу, або навіть і ключову роль у вирішенні даної проблеми відводиться побудові цілісної природної системи – екологічної мережі, яка повинна забезпечити сталий розвиток територій в екологічному напрямі.

У Європі та Україні зокрема ведуться активні наукові дослідження, присвячені розробці екомереж локального, регіонального та загальноєвропейського рівнів – їх структури, просторової організації та функціонування. В основі вирішення задачі створення екомережі локального рівня закладений ряд геоecологічних принципів та правил. Найбільш значущими є такі [2, 3]:

1. Правило “м’якого” управління природою, відповідно до якого всі зусилля повинні бути направлені на активізацію корисних природних реакцій, у тому числі процесів відновлення і відтворення ресурсів.
2. Принцип територіальної диференціації, який впливає з відмінностей ландшафтної структури території і полягає у різній щільності та конфігурації систем екомережі. Чим вища потенційна стійкість ландшафту та його різноманітність, тим менше він потребує охорони.
3. Правило функціональної “поляризації” ландшафту, в основу якого покладені принцип розмежування зон різного функціонального призначення (найбільш віддаленими один від одного є території, які активно використовуються та заповідні). Перехідні зони між ними складені з територій з різним ступенем освоєння та господарського використання. Території із зростанням антропогенного навантаження будуть розміщуватися у напрямку від заповідних.

4. Принцип функціональної теорії організації – фізична деконцентрація функціонуючих елементів при організаційній концентрації функцій. Використовується при оптимізації просторової структури екомережі.
5. Принцип поліфункціональності, який проявляється у виконанні одним об'єктом одночасно кількох функцій.
6. Загальний екологічний принцип. Його сутність закладена у біологічній природі людини та належності її до біосфери. Тому її існування повністю залежить від стану біосфери, в якій вона виникла і розвинулась. Зміна системи в один чи інший бік означає порушення у функціонуванні людини, а глобальне порушення екологічної рівноваги може викликати катастрофу, пов'язана з її існуванням. Соціальні механізми можуть її віддалити або приблизити, але не ліквідувати.
7. Коеволюційна концепція, в основі якої знаходиться ідея взаємовигідного співіснування більш організованих систем з менш організованими.

Екомережа у сучасному природокористуванні та суспільстві в цілому виступає у якості єдиної природно-антропогенної системи стабілізації та відновлення функцій довкілля, відновлення та збереження ландшафтно-біологічного різноманіття території. Вона представляє собою комплекс взаємопов'язаних між собою центрів (ядер), коридорів та буферних зон. В основі функціонування екомережі лежать природні процеси і фактори, а регуляція процесів відбувається завдяки первинному антропогенному природоохоронному впливу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Свистула Г.Е. Природоохранные комплексы в степи / Г.Е. Свистула. – К.: Урожай, 1989. – 92 с.
2. Формування регіональних схем екомережі (методичні рекомендації)/ За ред. Ю.Р. Шеляга-Сосонко. – Київ: Фітоцентр, 2004. – 71 с.
3. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Екомережа України та її природні ядра / Шеляг-Сосонко Ю.Р., Ткаченко В.С., Андрієнко Т.Л., Мовчан Я.І. // Український ботанічний журнал. – 2005. – № 2. – С. 142–158

Рекомендує до друку науковий керівник доцент М. А. Гоманюк

УДК 627.12(477.72)(1-22)-049.7

Скриль В.Ю.

РОЛЬ ВОДОКОРИСТУВАННЯ В ПРОЦЕСІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті розкрито роль водокористування в процесі аграрного виробництва в межах Херсонської області.

Ключові слова: водні ресурси, сільське господарство, зрошення, рослинництво, тваринництво.

The article reveals the role of water use in the process of agrarian production within the Kherson region.

Key words: water resources, agriculture, irrigation, plant growing, animal husbandry.

На сучасному етапі розвитку агропромислового виробництва водні ресурси є одним з найважливіших факторів, які впливають на ефективність функціонування сільського господарства та галузей переробки його продукції. Найбільш актуальним це твердження є для південних областей України, зокрема Херсонської області.

Водоресурсний потенціал території Херсонської області досить своєрідний, різноманітний і одночасно досить специфічний. Велика питома вага штучних джерел у

структурі водозабезпечення, каналів, водосховищ, ставів, дренажу, їх цільове призначення зумовлюють особливості водозабезпечення та принципи водокористування. Штучну річкову мережу у Херсонській області створюють магістральні та водорозподільні канали у складі найбільших зрошувальних систем України – Каховської, Північно – Рогачицької, Краснознаменської, Сірогозької, частини Інгулецької [1].

Особливістю використання водних ресурсів у сільському господарстві є значна питома вага безповоротного водопостачання. Цей показник перевищує 80 % води, що забирається, тоді як в інших галузях народного господарства він значно нижчий – наприклад, безповоротне водоспоживання в комунальному господарстві та у промисловості майже у двадцять разів менше.

У 2016 р. в області зрошувалося більше 400 тис. га земель, обсяг води для зрошення склав більше 1000 млн. м³. Водоемкість 1 га досягла 2172.3 м³. У порівнянні з 1992 р. обсяги водоподачі для зрошення скоротилися майже вдвічі. Разом з тим зрошення забезпечує 24.6% валового збору зернових 26.5% соняшнику, 86.0% овочів, 96.8% плодівих культур, понад 30.0% кормових. Про ефективність зрошувального землеробства свідчить висока урожайність сільськогосподарських культур (на 28-32% більша, ніж на богарі), а також їх значні валові збори [3].

Важливою складовою вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування сільського господарства Херсонської області є аналіз впливу його реформування на ефективність використання водних ресурсів. Фермерські та особисті підсобні господарства населення, займаючи все більші землеволодіння та забезпечуючи збільшення обсягів виробництва, мають високу ресурсомісткість і не відзначаються ефективним використанням води, не забезпечені власними системами водопостачання.

Складну екологічну і соціально-економічну проблему становить забруднення води. За останні 5 років обсяги водопостачання зменшилися на 30.2%, що призвело до зменшення загального обсягу забруднення на 23.5%. Разом з тим у природні водні об'єкти було скинуто 173 млн. м² стічних вод. У структурі викидів переважають хлориди, фосфати, інгредієнти транзитного забруднення міст Дніпропетровськ та Запоріжжя.

У сільському господарстві Херсонської області провідну роль відіграє спеціалізація на рослинницьких галузях. У 2016 р. продукція рослинництва у загальному обсязі валової продукції дорівнювала 55,7%. Враховуючи особливості агроресурсного потенціалу області, відзначимо, що велике значення для ефективного розвитку рослинництва має зрошення.

Крім зрошення, у сільському господарстві найбільші потреби у воді мають тваринницькі комплекси та підприємства по переробці сільськогосподарської сировини на місцях.

У водоресурсному забезпеченні сільського господарства та сільської місцевості соціальна політика має бути спрямована на гарантування високої якості життя населення, насамперед за рахунок споживання доброякісної води і, як наслідок, рівня здоров'я, тривалості життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ігнатенко М.Г. Екологія і економіка природокористування. / М.Г. Ігнатенко, В.О. Малєєв. – Херсон: Айлант, 2002. – 288 с.
2. Ладичук Д.О. Техногенні фактори та динаміка змін показників суспільного виробництва в аграрному секторі у зонах впливу систем зрошення /Д.О. Ладичук, Г.М. Романенко // Матеріали ІІ Українського екологічного конгресу, 27 – 28 жовтня. К.: Центр екологічної освіти та інформації. – 2008. – С.51-56.
3. Малєєв О.В. Аналіз використання водних ресурсів Херсонської області / О.В. Малєєв // 3^й Міжнародний екологічний форум Чисте місто. Чиста ріка. Чиста планета. – 2011. С. 135 – 138.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л. М. Богасьова

ЕКОНОМІЧНА ПОЛЯРИЗАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У ХХІ СТ.: ПРИЧИНИ І ХАРАКТЕРНІ РИСИ

У статті проаналізовано причини та характерні риси посилення економічної поляризації серед регіонів України.

Ключові слова: економічна поляризація, трансформація структури економіки.

The article analyzes the reasons and characteristics of the strengthening of economic polarization among the Ukrainian's regions.

Key words: economic polarization, transformation of the economy structure.

Регіональний соціально-економічний розвиток будь-якої держави характеризується нерівномірністю, зумовлюється відмінностями у впливі факторів розвитку регіонів (від забезпеченості природними ресурсами до ефективності управлінських стратегій). Тому невід'ємними складовими процесу регіонального розвитку є формування як ядер концентрації людської діяльності, так і периферійних територій. Причиною економічної нерівності регіонів є процес концентрації економічної діяльності в тих місцях, які мають конкурентні переваги. Економічні трансформації в Україні в просторовому контексті пов'язані насамперед зі зміною концентрації й спеціалізації промислового та сільськогосподарського виробництва, об'єктів сфери послуг. Економічні трансформації 90-х рр. ХХ ст. негативно позначилися на всіх сферах життя в Україні. У регіональному аспекті це проявилось в посиленні поляризації простору та формуванні депресивних територій [1].

За результатами досліджень [2, 3] з'ясовано, що посилення економічної поляризації серед регіонів України, що мало місце в 2000-х рр., зумовлюється такими факторами:

- істотне зростання концентрації господарської діяльності в Дніпропетровському регіоні, переважно в господарських агломераціях Дніпропетровськ – Дніпродзержинськ та Кривий Ріг. У цей період частка регіону у виробництві валової доданої вартості країни зросла з 8,9 до 10,3%. Це сталося насамперед завдяки посиленню територіальної концентрації виробництва важкої промисловості;
- певне зростання концентрації господарської діяльності відбулося в Київській і Харківській областях. Частка цих регіонів у виробництві валової доданої вартості зросла з 20,5 до 22,5% та з 5,7 до 6,0% відповідно. Зростання концентрації господарської діяльності в цих регіонах зумовлюється переважно третинним сектором;
- водночас повільне зменшення концентрації господарської діяльності в старопромислових (Запорізькій і Донецькій областях) та аграрно-індустріальних (Вінницькій, Сумській, Рівненській, Чернігівській та інших областях) регіонах.

Визначальною рисою трансформації структури економіки України та її регіонів за останнє десятиліття є скорочення частки первинного й вторинного (реальних секторів) за стрімкого зростання третинного сектора економіки. Так, у цілому в країні за 2001–2011 рр. частка третинного сектора в структурі доданої вартості зросла з 36,4 до 50,2%. Найвища частка третинного сектора спостерігається в західних прикордонних областях та в регіонах, у яких розміщені великі постіндустріальні міста, що реалізують метрополітарні функції (м. Київ – 77,3% загального обсягу валової доданої вартості, Харківська область – 56,6%, Львівська область – 54,7%, Чернівецька область – 54,4%, Волинська область – 52,4%, Закарпатська область – 52,2%), а найнижча – у Полтавській (29,3%), Луганській (34,3%), Дніпропетровській (36,0%), Донецькій (39,2%) та інших старопромислових, індустріально розвинених регіонах, що мають інертну, «обтяжену» структуру виробництва [2]. Ще однією

визначальною рисою трансформації структури економіки України, яка помітно проявилася останнім часом, є зростання частки видобувної промисловості за загального зниження частки первинного сектора економіки. Цей процес є ознакою посилення екстенсивної спрямованості розвитку економіки країни та її багатьох регіонів.

Тенденція до зростання третинного сектора економіки відповідає світовим трендам, однак в Україні цей процес має свою специфіку і не завжди може кваліфікуватися як прогресивний. Пояснюється це тим, що в більшості регіонів країни частка третинного сектора збільшується переважно внаслідок зростання частки тих видів діяльності, які пов'язані зі сферою обміну (торгівлею, операціями з нерухомістю тощо). Водночас ті види діяльності, які забезпечують ефективне функціонування виробництва й продукування інновацій (ринкова інфраструктура, науково-дослідна та проектно-конструкторська діяльність, надання підприємницьких послуг (консалтинг, інжиніринг, маркетинг тощо)) у більшості регіонів залишаються слаборозвиненими.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барановський М. Механізми стимулювання розвитку депресивних територій України: інституційні аспекти / М. Барановський // Часопис соціально-економічної географії. – 2012. – Вип. 13(2). – С. 26–30.
2. Мезенцев К. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація : [монографія] / К. Мезенцев, Г. Підгрушний, Н. Мезенцева. – К. : ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 132 с.
3. Підгрушний Г.П. Просторово-часові аспекти економічних трансформацій у регіонах України / Г.П. Підгрушний, К.В. Мезенцев, Н.І. Мезенцева // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки. – 2015. – Вип. 2 – С. 4–13

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Д. С. Мальчикова

УДК 502.174.1(477.72)

Сухарєва А.В.

ПРОБЛЕМА УТИЛІЗАЦІЇ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ МІСТ (НА ПРИКЛАДІ М. ХЕРСОНА)

У статті розглядаються результати дослідження проблем утилізації твердих побутових відходів міст на прикладі міста Херсона. При цьому прийнято теоретико-методологічні засади дослідження, проведено аналіз твердих побутових відходів м. Херсона, з'ясовано шляхи та проблеми утилізації твердих побутових відходів м. Херсона, у т.ч. і в розрізі необхідності прискорення реалізації проекту сміттєпереробного заводу.

Ключові слова: тверді побутові відходи, утилізація, місто Херсон.

The article examines the results of the research about problems of utilization of solid household wastes in cities (on the example of city Kherson). At the same time, the theoretical and methodological basics of the research were accepted, solid household wastes of city Kherson were analyzed, ways and problems of utilization of solid household wastes in Kherson city were found out, including in the context of the need to accelerate the implementation of the project waste recycling plant.

Key words: solid household wastes, utilization, city of Kherson.

Постійне зростання кількості та урізноманітнення утворених людиною твердих побутових відходів (далі ТПВ) є однією із найгостріших екологічних проблем, з якими зіштовхнулося людство. Так склалося, що більшість екологічних проблем на планеті є

побічним ефектом науково-технічного прогресу. Не є виключенням і ситуація із ТПВ, яких щорічно в Україні утворюється більше 40 млн. м³, 96,5 % яких вивозяться на полігони і сміттєзвалища. Через об'єми накопичених в Україні відходів її можна віднести до однієї з найбільш техногенно навантажених країн світу. У досвіді поводження з відходами вона на кілька десятиліть відстала від розвинених країн Європи. Тому на сьогоднішній день стоїть завдання за рахунок цього ж науково-технічного прогресу забезпечити вирішення даної екологічної проблеми. Складна проблема із ТПВ, що є на сьогодні у м.Херсоні, може бути вирішена із використанням досвіду розвинутих країн, які вже досягли значних успіхів у сфері поводження з відходами.

Отже, метою дослідження стало вивчення сучасного стану проблеми твердих побутових відходів та шляхів їх утилізації у місті Херсоні. У зв'язку з цим вирішено такі завдання: 1) прийнято теоретико-методологічні засади дослідження; 2) проведено аналіз твердих побутових відходів м.Херсона; 3) з'ясовано шляхи та проблеми утилізації твердих побутових відходів м.Херсона.

Питання управління поводженням з ТПВ активно обговорюється як у закордонних (Р. Мюррей, Йоакім Бомер, Н. Джекобсен, М. Крістоферсен та ін.), так і вітчизняних (А. Андрейченко, О. Ігнатенко, Б. Сарбаева та ін.) працях. У розвинених країнах світу застосовується значний арсенал переробки та утилізації ТПВ. Українськими науковцями розробляються шляхи переходу та впровадження закордонного досвіду [1-4 та ін.]. Цей напрямок розвитку вбачається перспективним як в екологічному, так і в економічному аспектах, адже обмеженість природних ресурсів та необмеженість людських потреб неминуче призведе до кризи. Повторне використання сировини – єдиний оптимальний шлях розвитку, який можливий при сучасному рівні науково-технічного прогресу. Закордонний досвід показує, що поєднання екологічної безпеки та економічної складової можливе. Наразі розробляються підходи щодо розробки схеми санітарної очистки міст у великих містах України. Дискусійними ж залишаються організаційно-економічно-екологічне забезпечення процесів поводження твердими побутовими відходами у малих містах України.

Наукова новизна нашої роботи простежується переважно на регіональному рівні і полягає у деталізації джерел ТПВ м. Херсона; особливостей ТПВ м. Херсона; підприємств, ліцензованих на здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами; коригування системи поводження з відходами.

У результаті проведених досліджень з'ясовано наступне.

1. Під твердими побутовими відходами зазвичай розуміють відходи, які утворюються в процесі життєдіяльності людини та накопичуються у житлових будинках, установах соціально-культурного, суспільних, лікувальних, торговельних та інших установах, які не мають подальшого використання по місцю їх утворення.
2. Нині в розвинених країнах світу застосовується значний арсенал переробки та утилізації твердих побутових відходів. Ці технології є безвідходними та екологічно безпечними для навколишнього природного середовища та здоров'я людей. Українськими науковцями уже розроблено шляхи переходу та впровадження закордонного досвіду. Даний напрямок розвитку являється перспективним як в екологічному, так і в економічному аспектах. Повторне використання сировини – єдиний раціональний шлях розвитку, який можливий при сучасному рівні науково-технічного прогресу.
3. Найбільша кількість побутових відходів у м. Херсоні накопичується в житловому фонді, установах, підприємствах громадського призначення. На кожного мешканця міста на рік припадає приблизно 100 відер або 180-220 кг твердих побутових відходів.
4. Проведений нами аналіз показав, що нині у місті Херсоні основними джерелами відходів в цілому є ВАТ «Херсонський суднобудівний завод», Херсонський державний завод «Палада», ХССЗ ім. Комінтерна – філія АСК «Укррічфлот», ТОВ «Механічний завод», ТОВ «Авто-Електромаш», АТЗТ «Херсонський електромеханічний завод», Приватне підприємство «Снабресурс-плюс», ТОВ «Данон-

- Дніпро», ВАТ «Херсонський маслозавод», ТОВ «Екобіотек-Україна, ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод», ПАТ «Український силікат», ПрАТ «Херсонський НПЗ», ПАТ «Херсонська теплоелектроцентрально», МКП «Херсонтеплоенерго», МКП «ВУВКГ м. Херсона», ТОВ «Восток», ТОВ «Сент Плюс», Підприємство з іноземними інвестиціями «Лукойл-Україна» Херсонського регіону, ТОВ «Рент-Оіл», ТОВ «Альянс-Холдинг».
5. На даний час у місті функціонує ряд підприємств, ліцензованих на здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами: ТОВ «Стелла-97», ТОВ «Стройінвестплюс», ПП«ФАРТ-ОВБ», ПП «Таврія», ТОВ «Центр збереження ресурсів», ПП Галузева фірма «Судноремонтаж», Аварійно-рятувальний загін спеціального призначення управління МНС України в Херсонській області, ТОВ "ВІК", ТОВ "БАЯРД", ПП «Херсонський завод пластикових виробів», ПП «Приорітет-1», ТОВ «АКВА-ЕКО», ТОВ «РИМЗ».
 6. Проблема накопичення твердих побутових відходів на території міста Херсон на сьогоднішній день постала досить гостро, всі сміттєзвалища переповнені та вичерпали всієї накопичувальної ресурс. Для вирішення проблеми поводження з ТПВ необхідно:
 - забезпечити фінансування програм поводження з ТПВ;
 - зменшити обсяги захоронення твердих побутових відходів шляхом упровадження нових сучасних високоефективних методів їх збирання, перевезення, зберігання, переробки, утилізації та знешкодження;
 - розробити та впровадити нове обладнання у сфері поводження з ТПВ;
 - реформувати систему санітарного очищення;
 - створити умови для ефективного використання побутових відходів як енергоресурсу та дослідно-промислового впровадження комплексної переробки і утилізації їх ресурсоцінних компонентів;
 - забезпечити впровадження механізованого сортування твердих побутових відходів з вилученням ресурсоцінних компонентів, переробкою їх на матеріали та вироби.
 - розпочати будівництво сміттєпереробного заводу (це сприятиме підвищенню рівня екологічної безпеки, стане джерелом фінансових надходжень до бюджету міста).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамова М.В. Формування раціональної системи управління твердими побутовими відходами [Електронний ресурс] / М.В. Абрамова, І.Х. Османов // Вісник економічної науки в Україні. – 2014. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/venu/2011_2/2.pdf.
2. Будякова Т. Деякі питання поводження з відходами : огляд законодавства ЄС / Т.Будякова // Вісник екологічної адвокатури. – 2003. – С. 254.
3. Виговська Г.П. Регіональні аспекти управління відходами / Г.П. Виговська, В.С. Міщенко // Регіональна економіка. – 2011. – № 3. – с.130–140.
4. Кошман О.В. Зарубіжний досвід використання утилізації відходів / О.В. Кошман // Екологічний менеджмент у загальній системі управління: матеріали VIII щорічної Всеукраїнської конференції, 22-23 квітня, 2012 р. – Суми, 2012. – С. 54-56.
5. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Херсонській області 2016 [Електронний ресурс] / Шепелєв І.О. – Херсон: 2016. – 291 с. Режим доступу: http://ecology.ks.ua/files/Regionalna-Dopovid_2014.pdf.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.В. Охременко

ДЕЯКІ ФІЗІОЛОГІЧНІ ЕФЕКТИ РЕКОМБІНАНТНИХ ЕРИТРОПОЕТИНІВ α ТА β

Стаття присвячена дослідженню окремих фізіологічних ефектів рекомбінантних еритропоетинів α та β . Також досліджувались особливості клітинного складу кісткового мозку лабораторних мишей в умовах дії різних еритропоетинів (α та β); визначався рівень лужної фосфатази у клітинах периферичної крові мишей в умовах дії різних еритропоетинів (α та β); визначався рівень кислої фосфатази у клітинах периферичної крові мишей в умовах дії різних еритропоетинів (α та β).

Ключові слова: фізіологічні ефекти, еритропоетини α та β .

The article is devoted to the study of individual physiological effects of recombinant erythropoietins α and β . Also, features of cellular composition of bone marrow of laboratory mice under conditions of different erythropoietins (α and β) were investigated; the level of alkaline phosphatase was measured in peripheral blood cells of mice under conditions of different erythropoietins (α and β); the level of acid phosphatase was determined in peripheral blood cells of mice under various erythropoietins (α and β).

Key words: physiological effects, erythropoietins α and β .

Еритропоетин, як відомо є основним фактором який регулює еритропоез. Він широко застосовується в медицині для корекції анемії різної етіології, є повідомлення про використання еритропоетину в онкології, спортивній медицині, медицині невідкладних станів [1; 3; 4]. Сучасні успіхи біотехнології дають змогу отримувати не тільки еритропоетин із тваринних об'єктів, але і шляхом біотехнології, застосовуючи синтез цієї речовини мікроорганізмами. Такий еритропоетин називають рекомбінантним [2].

На теперішній час існує кілька видів рекомбінантних еритропоетинів. Маючи подібну будову та фізико-хімічні властивості, вони все ж відрізняються за окремими характеристиками функціональної біологічної активності [2]. Треба зауважити, що різні види рекомбінантних еритропоетинів досить суттєво відрізняються за затратами на їх виробництво, а, отже, великою буде різниця в їх ціні. Важливою проблемою є вивчення фізіологічних ефектів рекомбінантних еритропоетинів різних видів, для більш детального уточнення спектру їх дії та можливих плейотропних та побічних ефектів.

Метою дослідження було вивчення окремі фізіологічні ефекти рекомбінантних еритропоетинів α та β .

Дослідження проводилось на білих мишах лінії BALB, вагою 25 – 35 г. Експериментальні тварини знаходилися у звичайних умовах віварію на стандартному повноцінному харчуванні. Хворих тварин в дослід не брали.)

Усі тварини були поділені на три групи

1. Контрольна група – інтактні тварини віком 4-6 місяців (2 особини).
2. Експериментальна група 1 – миші віком 4-6 місяців, які отримували ін'єкції рекомбінантного еритропоетину α 1 МО / кг (3 особини).
3. Експериментальна група 2 – миші віком 4-6 місяців, які отримували ін'єкції рекомбінантного еритропоетину β 1 МО / кг (3 особини).

Для уточнення впливу рекомбінантних еритропоетинів α та β після кожного введення препаратів ми проводили зважування досліджуваних тварин огляд шкіри та загалом фізичного стану. Було з'ясовано, що показники фізичного стану мишей після введення еритропоетинів різних типів не відрізнялися одне від одного. Але були відмінності від показників мишей контрольної групи. Так, наприкінці експерименту відмічалось почервоніння шкіри, збільшена потреба у воді та їжі.

Типові мікрофотографії препаратів червоного кісткового мозку досліджуваних мишей наведено на рис. 1 А та 1 Б.

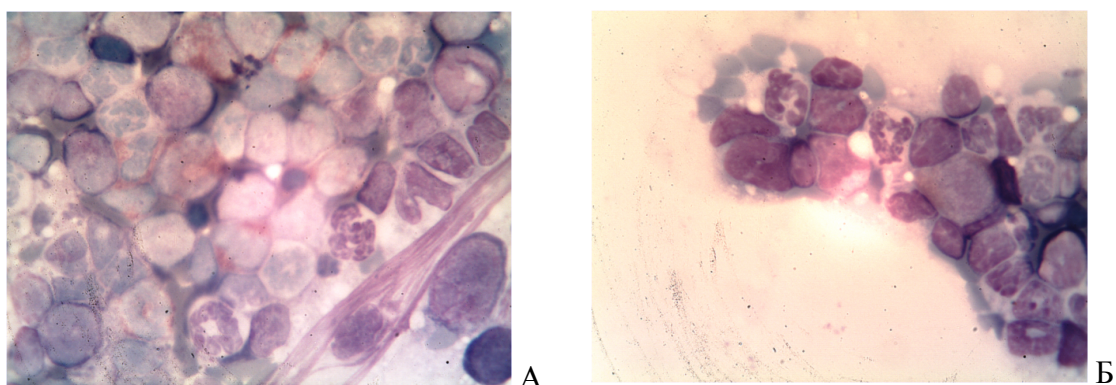


Рис.1. Препарати червоного кісткового мозку мишей після уведення еритропоєтинів α (А) та β (Б).

Ми оцінювали загальну картину кісткового мозку та підраховували в ньому кількість клітин еритроїдного паростка кровотворення, зокрема: I фракція – малодиференційовані попередники, найбільш ранні розпізнавані клітини еритрону; II фракція – пронормоцити та базофільні нормоцити, у яких починається гемоглобінізація цитоплазми; III фракція – поліхроматофільні нормоцити та IV фракція – оксифільні нормоцити та кістково–мозкові ретикулоцити.

Кількість еритробластів та проеритроцитів у кістковому мозку досліджуваних мишей була достовірно вищою ніж у мишей контрольної групи. Так, кількість еритробластів та проеритроцитів у мишей, що отримували ін'єкції еритропоєтину α дорівнювала 35,6% на 100 бластних клітин, а у мишей, що отримували ін'єкції еритропоєтину β 30,1% на 100 бластних клітин. Для порівняння у контрольній групі кількість бластів дорівнювала 24%. Тож, з'ясовано, що рекомбінантні еритропоєтини стимулюють проліферацію бластних клітин, причому такий ефект сильніше виражений у еритропоєтину β .

Порівняння цитохімічних показників вмісту лужної фосфатази у еритроцитах периферичної крові мишей контрольної групи та експериментальних груп, виявило статистично достовірне збільшення її рівня у останніх (рис. 2 А).

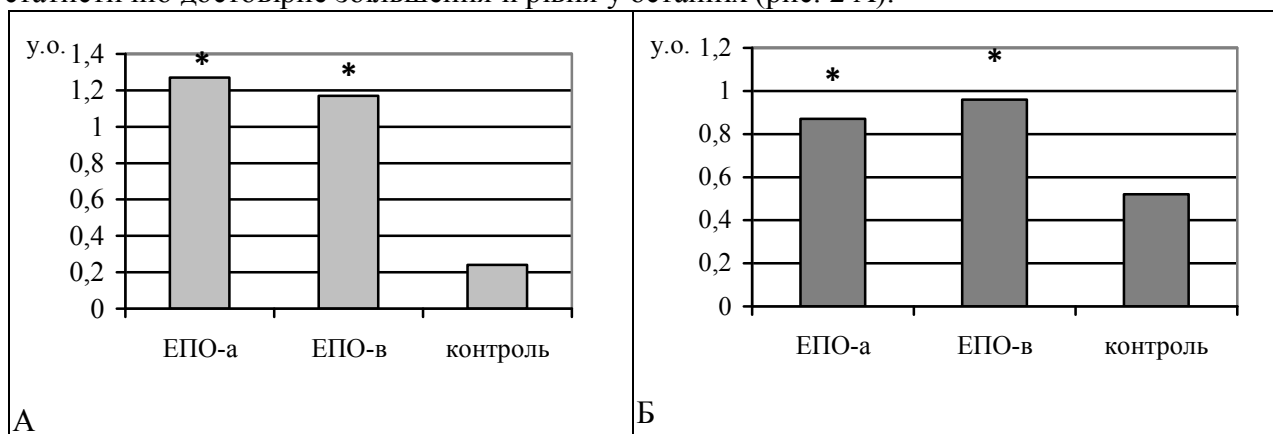


Рис. 2. Показники вмісту лужної фосфатази (А) та кислої фосфатази (Б) еритроцитів у досліджуваних мишей (ум. од.), $M \pm m$.

Примітки: \blacklozenge – статистично достовірна різниця між групами ЕПО α та ЕПО β , ($p \leq 0,05$); * – статистично достовірна різниця між показниками ЕПО та контролю, ($p \leq 0,05$).

Отримано дані, які вказують на підвищений рівень лужної фосфатази та кислої фосфатази у мишей експериментальних груп по відношенню до контрольної. Ми не знайшли достовірних відмінностей між вмістом лужної фосфатази у мишей, що отримували ін'єкції різних рекомбінантних еритропоетинів.

Висновки. З'ясовано, що клітинний склад кісткового мозку лабораторних мишей в умовах дії різних еритропоетинів (α та β) має певні відмінності. Достовірно збільшується кількість еритробластів та проеритроцитів у порівнянні із контролем. При порівнянні між собою експериментальних груп більша кількість еритробластів знайдена у мишей, що отримували ін'єкції еритропоетину α .

Рівень лужної та кислої фосфатази у еритроцитах крові мишей в умовах дії різних еритропоетинів (α та β) достовірно зростає у порівнянні із контролем. Достовірної різниці між показниками експериментальних груп не виявлено.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ермоленко В.М., Эритропоэтин: биологические свойства и применение в клинике [Текст] / В.М. Ермоленко, А.Ю. Николаев // Тер. арх. – 1990. № – 62(11). – С. 141-145.
2. Еритропоетин – найважливіший гормон. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://yrolog.com/zdorove/eritropoetin-vazhnejshij-gormon-obrazuyushhijsya-v-pochkah.html>
3. Еритропоетин в спорті та медицині. Електронний ресурс. Режим доступу: http://tvoetilo.com.ua/erytropoetyn_vsporti_i_medytsyni.php
4. Еритропоетин. Електронний ресурс. Режим доступу : [http:// medu.pp.ua/57_patologicheskaya-fiziologiya/eritropoez-48176.html](http://medu.pp.ua/57_patologicheskaya-fiziologiya/eritropoez-48176.html)

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.М. Гасюк

УДК 551.43(477.72)

Шевчук Л.Т.

ПОДИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглядаються результати дослідження подів Херсонської області. При цьому прийнято теоретико-методичні засади дослідження, визначено місце подів у рельєфі Херсонської області, проаналізовано головні фактори формування подів території дослідження, вказано фізико-географічні особливості найбільших подів Херсонської області, зазначено їх природоохоронне значення.

Ключові слова: рельєф, поди, Херсонська область.

The article discusses the results of a study of the suffosion depressions in the Kherson region. Herewith, the theoretical and methodical bases of the study were accepted, the place of the suffosion depressions in the relief of the Kherson region was determined, the main factors of the formation of the suffosion depressions of the study area were analyzed, the physical-geographical features of the suffosion depressions of the Kherson region were indicated, their environmental significance was indicated.

Key words: relief, suffosion depressions, Kherson region.

Комплекс западинних утворень Херсонської області, особливо її лівобережної частини, є унікальним природним явищем. Ці западанні утворення розділяють на степові блюдця, поди та подові долини.

У межах області налічують більше двох десятків подів, серед яких Великий Агайманський, Великий Чапельський, Дорнбурський, Домузлинський, Петрівський, Сиваський та інші. Степові блюдця й невеликі поди є і в інших регіонах України, переважно у південній її частині. Але кількість їх там невелика, заглибленість значно менша,

простежуваність на тлі більш розчленованого рельєфу гірша. Вони численні у межиріччі річок Дніпра та Молочної (15% всієї площі), де представлені усіма типами [1, 3, 5-7].

Поди – великі замкнуті зниження переважно суфозійного походження у степовій зоні Східноєвропейської рівнини [2-4]. Вони добре помітні на фоні сухого степу своєю вологолюбною зеленою рослинністю, що сформувалася тут через постійне зволоження. Для даних форм рельєфу характерне заболочування внаслідок накопичення та застоювання води. Чим більший похил схилів поду, тим більше опадів зосереджується на його дні і відповідно тим довше в ньому застоюється вода. Підвищення рівня ґрунтових вод сприяє водонасиченню ґрунтів зони аерації, погіршує їх фізико-механічні властивості, що призводить до розвитку негативних явищ, які впливають на стан будівель та споруд, збільшують сейсмічність ділянок на 1-2 бали. Тому вивчення даної теми є актуальним. Вивчення генезису подів необхідне для розуміння процесу підтоплення, яке характерне для цих форм рельєфу. Це допоможе використати або запобігти деструктивним процесам у межах території дослідження.

Отже, метою дослідження стало вивчення подів Херсонської області. Для її досягнення вирішено такі завдання: 1) прийняти теоретико-методичні засади дослідження; 2) показати місце подів у рельєфі Херсонської області; 3) проаналізувати головні фактори формування подів території дослідження; 4) вказати фізико-географічні особливості найбільших подів Херсонської області; 5) визначити природоохоронне значення подів Херсонської області.

У результаті проведених досліджень можна зробити такі висновки.

1. Під подами ми розуміємо специфічні полігенетичні (переважно суфозійно-просадкові) плоскодонні округлі/овальні безстічні замкнені западини (форми мезо- чи мікрорельєфу), що сформувалися на лесово-акумулятивній основі.

За розмірами та будовою зазвичай розрізняють 4 групи подів: *невеликі поди* – западини з площею водозбору 50-100 га та площею днища до 3 га; *середні поди* – з водозбірною площею 100-150 га та площею днища до 5 га; *крупні поди* – з площею водозбору до 250-300 га та днища – до 7-10 га; *дуже крупні поди* характеризуються водозбірним басейном площею понад 1000 га та днища більше 10 га (до 4% площі водозбору).

2. Генезис подів як форм рельєфу залишається дискусійним питанням. Їм приписують походження еолове, суфозійне, карстове.
3. Проведений нами аналіз сучасних досліджень з обраного напрямку показав, що одними із оптимальних наразі є методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, а також історичний і логіко-історичний аналіз, узагальнення та інтерпретації даних, картографічний і метод польових спостережень. Методика дослідження передбачає реалізацію трьох етапів: підготовчого, польового, камерального.
4. Походження подів Причорномор'я пов'язують з цілим рядом факторів: вплив морфології території (субгоризонтальні поверхні, наявність безстічних знижень, слабка ерозійна розчленованість); наявність реліктових западин різного генезису, прикритих лесами (балки, яри, мікроформи долин рік, лимани, затоки моря); наявністю переважно посадочних покривних лесоподібних суглинків, що сприяють суфозійним процесам.
5. У цілому за морфологією, походженням і геологічною будовою у межах степової зони України виділяють три райони розповсюдження подових утворень: Східний (межиріччя Молочна – Дніпро), Центральний (межиріччя Дніпро – Інгулець – Інгул, південна частина межиріччя Південний Буг – Березанський лиман) і Західний (межиріччя Барабой – Дністровський лиман – Алкалія і межиріччя Кагул – Ялпуг – Катлабуг). Досліджувана нами територія – Східний і частина Центрального районів.

Як форми рельєфу поди зустрічаються групами або поодинокі. Частіше трапляються групи подів, у межах розташування яких спостерігається загальне зниження поверхні рівнини. Ці форми рельєфу належать до безстічних територій Херсонської області.

6. У межах Херсонської області налічується до двадцяти подів. Багато з них займають значні площі. Так, розміри Чорної Долини – 3х6 км, Зеленого поду – 5,5х8 км, Великого Агайманського – 10х16 км, Великого Чапельського – 4х6 км та ін. Великий Чапельський під займає площу 2500-2700 га, Великий Агайманський – близько 16000 га. Глибини подів змінюються від 1,5-2 м (Малий Чапельський під) до 10-15 м (Великий Агайманський, Великий Чапельський, Олександрівський Сиваський, Домузлинський поди).
7. Найбільшим подом на досліджуваній території є Великий Агайманський під – замкнуте зниження овальної форми з високими, крутими схилами. Знаходиться за 25 км на північний схід від смт Асканія-Нова Чаплинського району, 1 км від села Агаймани (Фрунзе) Іванівського району. Витягнутий з півночі на південь на 16 км, ширина – до 11 км, глибина – до 20 м. Дно поду має абсолютні висоти 27–30 м. Площа – до 160 км² (один із найбільших на півдні України). Схили терасовані, дно вирівняне, з тріщинами усихання, вкрите розрідженою трав'янистою рослинністю. Утворився на місці давнього долинного зниження внаслідок просідання лесових порід. На дні поду трапляються торфові прошарки. Під час танення снігу та в дощові роки заповнюється водою, влітку пересихає. Використовується як пасовище.
8. Найбільш відомим подом є Великий Чапельський. Це замкнуте зниження на поверхні Причорноморської низовини. Довжина з півночі на південь дорівнює 5,2 (до 6) км, ширина 3-3,5 (до 4) км. Великий Чапельський під утворився у степовій улоговині. Площа вкритої водою території залежить від сезонної кількості опадів у вигляді снігу та дощу.
9. Досліджувані об'єкти (Великий Агайманський і Великий Чапельський поди) належать до водно-болотних угідь. У їх межах створені природноохоронні території – біосферний заповідник «Асканія – Нова» та Агайманське урочище. Ці форми рельєфу потребують більшого вивчення та охорони. На території подів розвивається вологолюбна рослинність, що не є типовим для посушливих територій степової зони України, особливо для південних її районів. До того ж, поди є місцями підтоплення внаслідок накопичення та застоювання дощових вод. Тому необхідно вивчати ці території задля, насамперед, запобігання чи коригування негативних явищ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апареев В.Н. Некоторые черты развития рельефа территории левобережья низовьев Днепра. Изучение природы степей / В. Н. Апареев. – Одесса, 1968. – 220 с.
2. Географічний енциклопедичний словник. Поняття і терміни / За ред. А.Ф. Трешнікова. – М.: Рад. енциклопедія, 1988. – 432 с.
3. Географічна енциклопедія України / За ред. М.О. Маринича. – К.: Українська Радянська Енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1993. – Т.3. – 480 с.
4. Геологічний словник [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://geodictionary.com.ua>
5. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование / А.М. Маринич, В.М. Пашенко, П.Г. Шищенко. – К.: Наукова думка, 1985.-224с.
6. Рельєф України [навч. посібн.] / [Б.О. Вахрушев, І.П. Ковальчук, Л.С. Кравчук, Є.Т. Палієнко, Г.І. Рудько, В.В. Стецюк]; за заг. ред. В.В. Стецюка. – К.: Слово, 2010. – 688 с.
7. Стецюк В.В. Екологічна геоморфологія України / В.В. Стецюк, Г.І. Рудько, Т.І. Ткаченко. – К.: Слово, 2010. – 368 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.В. Охременко

ЕКОЛОГО-АУДИТОРСЬКИЙ АНАЛІЗ ОБ'ЄКТІВ ТЕПЛОВОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ХЕРСОНСЬКА ТЕЦ»)

У статті розглядаються результати дослідження проблеми еколого-аудиторського аналізу об'єктів теплової електроенергетики. При цьому прийнято теоретико-методологічні засади дослідження, проведено еколого-аудиторський аналіз Херсонської ТЕЦ, розглянуто перспективність екологічного аудитування об'єктів теплової електроенергетики.

Ключові слова: еколого-аудиторський аналіз, об'єкти теплової електроенергетики, Херсонська ТЕЦ.

The article discusses the results of a study of the problems of ecological audit analysis of objects of thermal electricity. Herewith, the theoretical and methodological bases of the study were accepted, an ecological audit estimation of the Kherson electric power plant was carried out, the prospects of ecological audit of the objects of thermal power engineering were considered.

Key words: ecological audit analysis, objects of thermal electric power engineering, Kherson electric power plant.

Екологічне аудитування об'єктів теплової електроенергетики є досить важливим сьогодні як для суспільства, так і для науки. Ці підприємства є джерелом забруднення всіх по компонентних сфер. Щоб не допустити на території України, у тому числі і Херсонської області, повної і незворотної екологічної катастрофи, необхідно розуміти проблеми і перспективи теплової електроенергетики, створювати ефективну державну систему охорони довкілля і оптимального використання природних ресурсів.

Метою дослідження є деталізація теоретико-методичних засад еколого-аудиторського аналізу об'єктів теплової електроенергетики на прикладі ПАТ «Херсонської ТЕЦ». У зв'язку з цим вирішено такі завдання: 1) прийнято теоретично-методичні засади дослідження; 2) проведено еколого-аудиторський аналіз Херсонської ТЕЦ; 3) розглянуто перспективність екологічного аудитування об'єктів теплової електроенергетики.

Методологічну основу наших досліджень склали ідеї та положення, викладені у роботах В.А. Борисова [1], Г.Б. Варламова [2], А.П. Гетьман Л.І. [3], Максимів [5], І.В. Охременко [6], Т.В. Розіт [7], В.Я. Шевчука, Ю.М. Саталкіна, В.М. Навроцького [9] та ін. Правовою основою еколого-аудиторської діяльності в Україні нині є Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991), «Про екологічний аудит» (2004), міжнародні та державні стандарти серії ISO.

У результаті проведених досліджень нами з'ясовано наступне.

1. Аналіз досвіду з екологічного аудитування об'єктів теплової електроенергетики показав, що найчастіше проводиться 2 види екологічного аудиту: енергетичний і комплексний. Енергетичний аудит – це один із видів технічного галузевого екологічного аудиту. В Україні він запроваджується за підтримки Міністерства енергетики та вугільної промисловості. Його метою є пошук можливостей енергозбереження й допомоги суб'єктам господарювання у визначенні напрямків ефективного енерговикористання. Комплексний екологічний аудит проводиться зазвичай за типовою методикою, викладеною в роботах В.Я. Шевчука, Ю.М. Саталкіна, В.М. Навроцького [9 та ін.]. Порядок проведення екологічного аудиту включає три етапи: підготовча робота на підприємстві, робота зі збирання інформації, підведення підсумків проведеної роботи та їх обговорення.

2. Проведений нами еколого-аудиторський аналіз за деталізованою методикою (у зв'язку зі специфікою об'єкта) базується на вище зазначених і реалізується на таких етапах, як характеристика виробництва, ознайомлення з історією підприємства, ознайомлення з екологічною політикою, характеристика принципу роботи підприємства, оцінка впливу на природне середовище, висновки та рекомендації.

Результати еколого-аудиторського аналізу ПАТ «Херсонської ТЕЦ» можна звести до наступного:

- призначення Херсонської ТЕЦ – забезпечення тепlopостачання побутових споживачів тепловою енергією відповідно до температурного графіка, затвердженого Херсонським міськвиконкомом та гарячою водою, яка відповідає за параметрами санітарним нормам. Херсонська ТЕЦ є підприємством з комбінованим виробленням теплової та електричної енергії. Тобто, при виробленні теплової енергії Херсонська ТЕЦ попутно виробляє і електроенергію, причому первинним у виробничому циклі є вироблення теплової енергії. Вид палива, що використовується: газ;
 - історія екологічного аудитування на ПАТ «Херсонська ТЕЦ» свідчить, що у 2002 році було проведено енергетичний аудит (обстеження підприємства на предмет виявлення резервів економії паливно-енергетичних ресурсів). Систематично проводяться фінансові аудити (2010, 2013, 2014, 2015 рр.);
 - інвентаризація джерел утворення відходів виявила, що під час технологічного процесу на підприємстві утворилися двадцять видів відходів, 2 з яких відносяться до I-го класу небезпеки, 10 до III класу небезпеки та інші 8 видів відходів відносяться до IV класу небезпеки;
 - для зменшення обсягів утворення відходів та запобігання їх негативного впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людей запропоновано ряд заходів, таких як: зберігати відходів у спеціально відведених місцях для запобігання їх негативного впливу на навколишнє середовище; забезпечення повного збирання, належного зберігання та недопущення знищення і псування відходів, що мають ресурсну цінність та підлягають утилізації; систематично проводити перевірку та вдосконалення місць зберігання відходів; вчасно укладати договори з спеціальними підприємствами, що здійснюють збір, перевезення, переробку, утилізацію та захоронення відходів; вести журнал первинного обліку відходів;
 - емісійні викиди ТЕЦ представлені переважно твердими частинками золи, оксидами сірки азоту, вуглекислим газом. Як заходи щодо зниження викидів можна запропонувати реконструкцію обладнання та різні методи очищення газів .
3. Оцінка перспективності еколого-аудиторського аналізу об'єктів теплової електроенергетики показує, що перспективним є систематичність її проведення. Оскільки об'єкти даної галузі, в тому числі ПАТ «Херсонська ТЕЦ», відносяться здебільшого до III класу небезпеки, то можна рекомендувати проведення екологічного аудитування 1 раз на три роки (керуючись Постановою Ради ЄС № 1836/93 «Європейський регламент з екологічного управління і аудиту»).

Потенційний ефект від участі у системі еколого-аудиторського аналізу об'єктів теплової електроенергетики можна визначити у розрізі таких елементів, як конкурентоспроможність, зниження ризику, зниження витрат, покращення організації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисова В.А. Екологічний аудит як механізм регулювання впливу на довкілля / В.А. Борисова. // Держава та регіони. – № 4 – К.: 2002. – 86 с.
2. Варламов Г.Б. Теплоенергетичні установки та екологічні аспекти виробництва енергії. Підручник / Г.Б. Варламов, Г.М. Любчик, В.А. Маляренко. – К.: Політехніка, 2003. – 232 с.

3. Гетьман А.П. Правове регулювання екологічного аудиту в Україні / А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв. // Екологічний вісник. – 2002. – №5. – 28 с.
4. ДСанПіН 2.2.7. 029-99. «Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення їх класу небезпеки для здоров'я населення» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.sop.com.ua/regulations/10637/478449/>
5. Максимів Л.І. Механізм формування системи екологічного аудиту в Україні / Л.І. Максимів. // Регіональна економіка. – 2004. – №2. – С. 174-181.
6. Охременко І.В. Впровадження процесу екологічного аудитування в Херсонській області / І.В. Охременко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: географічні науки. – Випуск 4. – Херсон, 2016. – С. 84-87.
7. Розіт Т.В. Екологічний аудит: сутність, історія розвитку та методика проведення / Т.В. Розіт // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства – Харків: НТУ ХПІ. – 2013. – № 53(1026). – С. 113–120.
8. Характеристика впливу на екологію: Вплив теплових електростанцій на навколишнє середовище. Шляхи зниження негативного впливу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.novaecologia.org/voecos-368-1.html>
9. Шевчук В.Я. Екологічний аудит / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький. – К.: Вища школа, 2000. – 344 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.В. Охременко

УДК 574.51

Шляшенко О. Л.

МОНІТОРИНГ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

У статті визначено особливості водокористування в Херсонському регіоні та роль моніторингу поверхневих вод у охороні водних ресурсів.

Ключові слова: моніторинг, охорона, водні ресурси.

The article describes the features of water use in Kherson region and the role of monitoring of surface water in water resources protection.

Key words: monitoring, protection, water resources.

Для України є надзвичайно актуальними проблеми стану водних ресурсів. Дуже важливо задовольняти вимоги гідроенергетики, водопостачання, гідротехнічних меліорацій, водного транспорту, рекреації та інших учасників водогосподарського комплексу, але при цьому зазначені галузі господарства здійснюють значний вплив на якість водних ресурсів. При цьому треба враховувати межі впливу на водні ресурси, щоб запобігти їх забрудненню та виснаженню.

Надзвичайна водоємність виробництв промисловості, сільського господарства, меліорацій, поєднана з недостатністю природного зволоження території, призводять до того, що Херсонська область є найбільш ресурсодефіцитною з цієї точки зору. Значно погіршують екологічний стан водоймищ аварійні скиди. Перевищення нормативів скидних забруднених вод встановлено на 21 підприємстві області. Головною причиною такого забруднення залишається низька якість обладнання підприємств очисними установками. Більше 2/5 скинутих стічних вод у поверхневі об'єкти забруднені шкідливими речовинами. Дослідження показали, що кожна восьма проба води, яка використовується на господарсько-питні потреби населення, не відповідає встановленим гігієнічним нормативам, на мікробіологічні – кожна шістнадцята [4].

Загально визнано, що велику роль у вирішенні проблем водокористування і збереження якості водних ресурсів відіграє система моніторингу. Моніторинг поверхневих вод – система послідовних спостережень, збору, обробки даних про стан водних об'єктів, прогнозування їх змін та розробки науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень, які можуть позначитися на стані вод [3]. Основна мета налагодження системи спостережень і контролю за забрудненням водних об'єктів – це отримання інформації про природну якість води та оцінка змін якості води внаслідок дії антропогенних факторів.

Згідно із заходами Програми моніторингу довкілля Херсонської області на 2010 – 2015 роки виконується спостереження за: якістю питної води систем централізованого водопостачання; станом поверхневих вод; рівнем і станом підземних вод; стічними водами. В Херсонській області, крім Державного управління екології та природних ресурсів, моніторинг стану поверхневих вод здійснюють 7 суб'єктів [2]. Станом на 2015 р. в області зареєстровано майже 2500 водокористувачів, які здійснюють спеціальне водокористування. Кількість водокористувачів, що порушують Водний кодекс України, складає 713. Скинуто у поверхневі водні об'єкти загалом було більше 70 млн. м³, в тому числі забруднених стічних вод – близько 1 млн. м³. Однією з найгостріших екологічних проблем, що прямо впливає на погіршення якості води і забруднення нижньої течії Дніпра, являється скидання високомінералізованих шахтних вод гірничорудних підприємств Кривбасу, об'єм відкачки яких сягає мільйонів кубічних метрів на рік [1].

Охорона вод від забруднення має проводитись сукупно із охороною атмосфери, ґрунтового покриву, рослинного і тваринного світу. При цьому необхідно зберігати біологічну повноцінність води, тобто сторонніх домішок має бути така кількість, за якої забезпечується нормальна життєдіяльність гідробіонтів. Охорона водних ресурсів має тісно переплітатися з їх використанням. Уся сукупність водогосподарських заходів буде правильно організована і проведена лише тоді, коли при використанні водних ресурсів здійснюється їх охорона. Це означає, що заходи з охорони водних ресурсів мають здійснюватись із моменту надходження вод до фабрик, заводів, теплоелектростанцій та до інших водокористувачів. Охорона вод від забруднення має проводитись сукупно із охороною атмосфери, ґрунтового покриву, рослинного і тваринного світу. При цьому необхідно зберігати біологічну повноцінність води, тобто сторонніх домішок має бути така кількість, за якої забезпечується нормальна життєдіяльність гідробіонтів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко М.Ф. Екологія Херсонщини: Навч. пос. для студ. вищих навч. Закладів / М.Ф. Бойко, С.Г. Чорний. – Херсон: Терра, 2001. – 156 с.
2. Концепция водообеспечения народнохозяйственного комплекса Херсонской области на период с 2005 года / [С.И. Дорогунцов, М.А. Хвесик, И.Л. Головинский и др.] – Киев, 2002. – 27 с.
3. Левківський С.С. Рациональне використання і охорона водних ресурсів: Підручник / С.С. Левківський, М.М. Падун. – К.: Либідь, 2006. – 280 с.
4. Шевчук В.Я. Еколого-економічний підхід до проблем природокористування і охорони навколишнього середовища / В.Я. Шевчук // Український географічний журнал. – 2007. – № 2. – С. 3-9.

Рекомендує до друку науковий керівник професор І.В. Гукалова

ЛАНДШАФТНО-ЕКОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ОПТИМАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ

У статті розглядаються ландшафтно-екологічні засади обґрунтування оптимальної організації території

Ключові слова: ландшафт, раціональне природокористування

In article landscape-ecological bases of a substantiation of the optimum organization of territory are considered

Key words: a landscape, rational wildlife management

Комплексний підхід до раціонального використання природних ресурсів в умовах інтенсивного антропогенного впливу на довкілля висуває ландшафтно-екологічні дослідження території на одне з чільних місць для наукового обґрунтування раціонального природокористування. Ландшафтно-екологічні дослідження території мають бути основою, на яку спиратимуться всі заходи щодо оптимізації природокористування у межах певної території. Ландшафтно-екологічний підхід має риси ландшафтознавства та екології, що дозволяє розглядати територію більш різнобічно, а значить і більш об'єктивно [2]. Ландшафтно-екологічні дослідження є більш широкими за змістом, завдяки чому можна більш широко використовувати наслідки загальнонаукового принципу доповнюваності. У відповідності з цим принципом, всебічне пізнання складного об'єкта чи явища можливе за умови його дослідження з різних проєкцій, звести які до однієї практично неможливо.

Досліджуючи природну реальність, ландшафтна екологія не редує її до моделі одного типу (гео- чи екосистеми), а виходить з того, що певне наукове чи практичне завдання визначає оптимальний спосіб поділу природної системи на елементи і структурні частини, що призводить до множинності типів її структур.

Оптимальна ландшафтно-екологічна організація території зводиться до такої територіальної диференціації функцій (на практиці – схеми угідь), за якої максимально повно реалізуються природні потенціали геосистем, виключені конфліктні ситуації між її функціональним використанням та природними особливостями, забезпечується з заданою високою ймовірністю стійкість як окремих геосистем, так і ландшафтно-технічних систем в цілому. Оптимально організована територія має бути не тільки високопродуктивною та безконфліктною, але й естетично привабливою [1].

Географічна складова ландшафтно-екологічних досліджень дає змогу акцентувати на територіальності систем і відповідних їм процесів. Географічна основа ландшафтно-екологічних досліджень ґрунтується на кількох властивостях геосистем – територіальності, ієрархічності, генезису, динамічності, поліструктурності. За принципом ландшафтно-поліструктурності у певному регіоні можна виділити ландшафтні територіальні структури різних типів, кожна з яких моделювала б певну структуру територіальної організації ландшафту.

Задоволення усіх цих вимог – складна ландшафтно-екологічна проблема, хоч можна назвати окремі регіони, територіальна організація яких близька до оптимальної. Здебільшого це території національних парків, де оптимуму досягнуто певною мірою стихійно – шляхом адаптації (тривалого історичного пристосування) форм господарювання місцевого населення до особливостей природного ландшафту.

Цілеспрямоване наукове обґрунтування схем оптимальної організації території розпочалося в Європі з 1960-х років. Оптимізація організації території виходить з визначених для неї ландшафтно-екологічних пріоритетів. Визнаючи природоохоронну функцію за пріоритетну для будь-якого регіону, при його ландшафтно-екологічній оптимізації першочерговим завданням є визначення оптимального співвідношення природних та

господарських угідь. Цю проблему поставив ще В.В. Докучаєв, проте сучасний рівень ландшафтної екології не дозволяє розробити стрункої системи методів її вирішення на необхідному для практики рівні.

Обґрунтування оптимальної територіальної структури природних угідь базується на концепції біоцентрично-сітьової ландшафтно-територіальної структури (ЛТС). В оптимально організованій території всі біоцентри мають бути зв'язаними біокоридорами в єдину мережу. При невідповідності параметрів існуючої ландшафтно-технічної системи певним значенням, слід створити нові біоцентри та біокоридори [2]. Одна із головних задач регіонального проектування природокористування полягає в обґрунтуванні проекту оптимального варіанту природокористування, яким не зруйнується ландшафт. Логічний ланцюг ландшафтного обґрунтування проектів обумовлений соціальною необхідністю і має таку послідовність: постановка мети і задач – виділення ландшафтного регіону – передпроектні ландшафтні пошуки – прогнозування поведінки системи “інженерні спорудження – ландшафти” – проектування – вирішення інженерних задач – господарське використання території.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гродзинский М.Д., Шищенко П.Г. Ландшафтно-экологический анализ в мелиоративном природопользовании. – К.: Лыбидь, 1993. – 244 с.
2. Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля. Навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 348 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент М. А. Гоманюк

**ФАКУЛЬТЕТ КОМП'ЮТЕРНИХ НАУК,
ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ**

ФУНКЦІОНАЛЬНІ РІВНЯННЯ В КЛАСІ МНОГОЧЛЕНІВ

У статті розглядається один з основних способів розв'язання функціональних рівнянь у класі многочленів. Ведеться мова про застосування методу невизначених коефіцієнтів.

Ключові слова: функціональні рівняння, метод невизначених коефіцієнтів, рівняння Коші, клас многочленів.

In the article one of the main methods for solving functional equations in the class of polynomials is considered. We are talking about the application of the method of indeterminate coefficients.

Key words: functional equations, method of indeterminate coefficients, Cauchy equation, polynomial class.

Функціональні рівняння відносяться до одного з найдавніших, але й досі недостатньо вивчених, розділів математичного аналізу. Рівняння, в яких разом із незалежною змінною міститься деяка невідома функція цієї змінної називаються функціональними.

Перші функціональні рівняння виникли при розв'язуванні деяких задач з механіки, а математики досліджували їх ще у XVIII – XIX століттях. Такі визначні математики, як Леонард Ейлер, Карл Гаус, Микола Лобачевський, та інші не раз зверталися до таких рівнянь у своїх наукових працях.

Двісті років тому значний вклад в теорію розв'язування функціональних рівнянь вніс французький математик Огюстен Коші (1789-1857). На честь нього названо одне з найвідоміших функціональних рівнянь

$$f(x+y) = f(x) + f(y),$$

яке має розв'язком будь-яку адитивну функцію. Уже класичним стало функціональне рівняння Коші та звідні до нього рівняння, які є характеристичними рівняннями ряду елементарних функцій. Широке застосування мають також лінійні різницеві рівняння, які за своїми властивостями близькі до лінійних диференціальних рівнянь.

В даній статті ми розглянемо розв'язання функціональних рівнянь у класі многочленів. Найбільш ефективним методом для розв'язання функціональних рівнянь у класі многочленів є метод невизначених коефіцієнтів.

Метод невизначених коефіцієнтів для розв'язування функціональних рівнянь полягає в тому, що шуканий розв'язок записують у вигляді лінійної комбінації лінійно незалежних функцій

$$f(x) = c_1 a_1(x) + c_2 a_2(x) + \dots + c_n a_n(x)$$

Таку функцію підставляють у задане рівняння і прирівнюють коефіцієнти біля однакових $a_k(x)$, $k = \overline{1, n}$, його лівій та правій частинах. З отриманої системи рівнянь знаходять c_k , $k = \overline{1, n}$.

Розглянемо цей метод на прикладі. Розв'яжемо у класі многочленів функціональне рівняння Коші

$$f(x+y) = f(x) + f(y).$$

Якщо $f(x) = \text{const}$, то отримуємо $f(x) \equiv 0$.

Нехай тепер $f(x) = a_0 + a_1 x + \dots + a_n x^n$ – многочлен степеня n , де $n \in \mathbb{N}$, $a_n \neq 0$. Підставляючи цю функцію в рівняння Коші, для всіх дійсних чисел x та y отримаємо рівність

$$\begin{aligned} a_0 + a_1(x+y) + \dots + a_n(x+y)^n &= \\ &= (a_0 + a_1 x + \dots + a_n x^n) + (a_0 + a_1 y + \dots + a_n y^n) \end{aligned}$$

Для $n \geq 2$ така тотожність неможлива, бо її ліва частина містить відмінні від нуля доданки вигляду $a_n C_n^k x^k y^{n-k}$, $1 \leq k \leq n-1$, які відсутні в її правій частині. Тому $n=1$. Отже, $f(x) = a_0 + a_1 x$.

З тотожності $a_0 + a_1(x+y) \equiv (a_0 + a_1 x) + (a_0 + a_1 y)$

отримуємо, що $a_0 = 0$, $a_1 \in \mathbb{R} \setminus \{0\}$, тобто $f(x) = a_1 x$, $a_1 \in \mathbb{R} \setminus \{0\}$

Враховуючи також розв'язок $f(x) \equiv 0$, остаточно будемо мати $f(x) \equiv 0$, $a \in \mathbb{R}$.

Тепер розглянемо наступний ряд. Знайдемо усі многочлени $f(x)$, для яких при кожному $x \in \mathbb{R}$ справджується рівність

$$f(f(x)) - f(x) = x^4 + 2x^3 - x^2 - 2x$$

Нехай $f(x)$ є многочленом степеня $n \in \mathbb{N} \cup \{0\}$. Тоді многочлен у лівій частині рівності матиме степінь n^2 . Отже, така рівність можлива лише за умови $n = 2$. Тому розв'язок будемо шукати у вигляді $f(x) = ax^2 + bx + c$, $a \neq 0$.

Підставляючи цю функцію в рівняння, приходимо до тотожності

$$a(ax^2 + bx + c)^2 + b(ax^2 + bx + c)^2 + c - (ax^2 + bx + c)^2 \equiv x^4 + 2x^3 - x^2 - 2x.$$

Запишемо цю тотожність у вигляді

$$a^2 x^4 + 2a^2 b x^3 + (ab^2 + 2a^2 c + ab - a)x^2 + (2abc + b^2 - b)x + (ac^2 + bc) \equiv x^4 + 2x^3 - x^2 - 2x$$

і прирівняємо коефіцієнти біля однакових степенів x в її лівій та правій частинах, починаючи від найстаршого степеня.

Послідовно знайдемо $a=1$, $b=1$, $c=-1$. Отже, $f(x) = x^2 + x - 1$.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бродський Я. С., Сліпченко А. К. Функціональні рівняння. Київ, Вища школа, 1983 р.
2. Вороний О. М. Ще раз про функціональні рівняння. Київ, Вища школа, 1997 р.
3. Вороний О. М. Розв'язування функціональних рівнянь методом Коші. Газета «Математика» № 40. 2002 р.
4. Гопаченко В. В. Функціональні рівняння. Газета «Математика» № 11, № 12. 2002 р.
5. Колягін Ю. М. Про функціональні рівняння. Журнал «Математика в школі» № 5, 1959 р.
6. Колтуновський О. А. Графічне розв'язування функціональних рівнянь $f(x)=f(f(x))$. Журнал «Математика в школі» № 3, 1996 р.
7. Богданов К. М. Хижак і жертва. Журнал «Квант» № 3/4, 1993 р.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Я.Д. Плоткін

УДК 53

Білий О.Є.

СПЕКТР АТОМА ГІДРОГЕНУ

Ця стаття присвячена енергетичному спектру атома гідрогену.

Ключові слова: Гідроген, спектр атома, стала Рідберга.

This paper is devoted to the energy spectrum of a hydrogen atom.

Key words: Hydrogen, spectrum of the atom, became Rydberg.

Дослідження спектрів випромінювання розріджених газів, показали, що кожному газу властивий певний лінійчастий спектр, який складається з окремих спектральних ліній. Найбільш вивченим є спектр атома водню.

Атом водню (*Гідроген*) – найпростіший з атомів хімічних елементів.

Він складається з позитивно зарядженого ядра, яке для основного ізотопа є просто протоном, й одного електрона [2].

Квантовомеханічна задача про дозволених енергетичні стани атома водню розв'язується точно. Зважаючи на цю обставину, хвильові функції, отримані як власні функції цієї задачі, є базовими для розгляду решти елементів періодичної таблиці. Саме тому атом водню має велике значення для фізики й хімії.

Гіпотеза Планка щодо квантування енергії світла виявилась фундаментальним законом природи. Найбільш вражаючий для хіміків прояв квантування енергії світла знайшов своє відображення при спробах пояснити атомні спектри. Уже йшлося про те, що атоми і молекули здатні поглинати світло з певними характеристичними частотами. Розподіл частот поглинання називається *спектром поглинання* і слугує способом, за допомогою якого впізнаються атоми і молекули. Якщо речовину нагріти до високої температури, то її атоми починають випромінювати світло певних частот. Наприклад, атомарний Гідроген здатний випромінювати червоне світло. Спектр світла, яке випромінюють атоми, має назву *спектра випромінювання*, або *емісійного спектра*. На рис.1 зображено фрагмент спектра випромінювання атомарного Гідрогену. Шкала спектра градуєвана у хвильових числах. Хвильове число $\bar{\nu}$ є величиною, оберненою до довжини хвилі, і ця величина показує

кількість довжин хвиль, які вкладаються в одному сантиметрі (см^{-1}): $\bar{\nu} = \frac{1}{\lambda}$. [3].

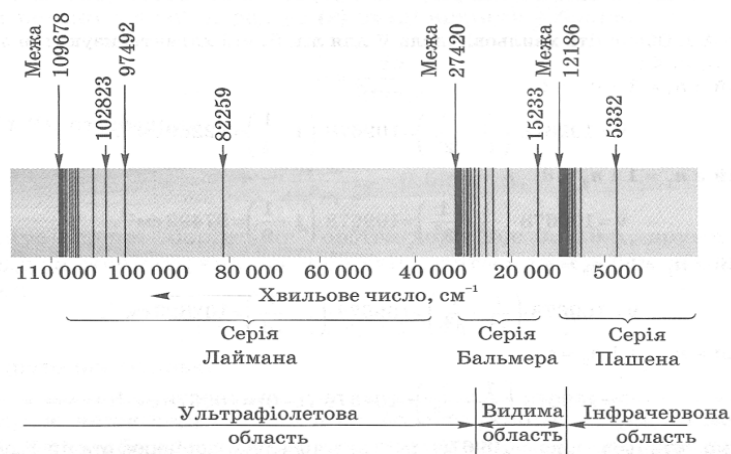


Рис.1 Схема емісійного спектра для розпеченого атома Гідрогену.

На спектрі випромінювання атомарного Гідрогену можна бачити три окремі групи ліній. Кожна із трьох груп ліній, або, як їх ще називають, серії, названа іменем ученого, який їх відкрив. Серія, яка починається при 82259 см^{-1} і продовжується до 109678 см^{-1} , відповідає ультрафіолетовій ділянці спектра і має назву *серії Лаймана*. Серія, яка починається при 15233 см^{-1} і продовжується до 27420 см^{-1} , називається *серією Бальмера*, і вона охоплює більшу частину видимої і невелику частину ультрафіолетової ділянки спектра. Лінії, які розташовані між 5332 і 12186 см^{-1} інфрачервоної ділянки спектра, утворюють *серію Пашена*. Дж. Бальмер (1885) показав, що для хвильових чисел ліній спектра атомарного Гідрогену (серія Бальмера) справджується емпіричне співвідношення:

$$\bar{\nu} = R_H \left(\frac{1}{4} - \frac{1}{n^2} \right), \text{ де } n = 3, 4, 5$$

Згодом Йоганес Рідберг вивів загальне співвідношення, яке давало змогу визначати положення всіх ліній спектра атомарного Гідрогену. Це співвідношення назвали *рівнянням Рідберга*:

$$\bar{\nu} = R_H \left(\frac{1}{n_1^2} - \frac{1}{n_2^2} \right).$$

Тут n_1 і n_2 – цілі числа, R_H – стала Рідберга, точне значення якої, згідно з експериментальними результатами, становить $109677,581 \text{ см}^{-1}$. Приклад 4.4. Обчисліть хвильові числа $\bar{\nu}$ для ліній, які характеризуються значеннями $n_1 = 1$ і $n_2 = 2, 3, 4$ і ∞ .

Для ліній з $n_1 = 1$ і $n_2 = 2$

$$\bar{\nu} = 109678 \cdot \left(\frac{1}{1^2} - \frac{1}{2^2} \right) = 109678 \cdot \left(1 - \frac{1}{4} \right) = 82259 \text{ см}^{-1}.$$

Для ліній з $n_1 = 1$ і $n_2 = 3$

$$\bar{\nu} = 109678 \cdot \left(\frac{1}{1^2} - \frac{1}{3^2} \right) = 109678 \cdot \left(1 - \frac{1}{9} \right) = 97492 \text{ см}^{-1}.$$

Для ліній з $n_1 = 1$ і $n_2 = 4$

$$\bar{\nu} = 109678 \cdot \left(\frac{1}{1^2} - \frac{1}{4^2} \right) = 109678 \cdot \left(1 - \frac{1}{16} \right) = 102823 \text{ см}^{-1}.$$

Для ліній з $n_1 = 1$ і $n_2 = \infty$

$$\bar{\nu} = 109678 \cdot \left(\frac{1}{1^2} - \frac{1}{\infty^2} \right) = 109678 \cdot (1 - 0) = 109678 \text{ см}^{-1}.$$

Як бачимо, хвильове число 109678 см^{-1} (яке чисельно дорівнює сталій Рідберга), відповідає найбільш високочастотній спектральній лінії серії Лаймана. Рівняння Рідберга лише констатує, що хвильове число спектральної лінії визначається різницею між двома числами, кожне з яких обернено пропорційне квадратові деякого числа. Пояснити, чому це так, класична фізика не змогла [3].

Розглянута теорія енергетичних станів атома водню може бути застосована і для водневоподібних атомів, тобто до іонів, в яких на зовнішній орбіті знаходиться один електрон (He, Li⁺, Be²⁺).

Квантова теорія Бора дала можливість кількісно пояснити особливості спектрів поглинання та випромінювання атомів водню та іонів водневоподібних атомів, однак не годилася для розрахунку спектрів поглинання та випромінювання багатоелектронних атомів. Подальший розвиток теорії, підвалини якої заклав Н. Бор, привів до створення сучасної квантової механіки, котра може кількісно пояснити особливості будови і властивості різних багатоелектронних атомів і молекул.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білий М. У., Охріменко Б. А. Атомна фізика. – К. : Знання, 2009. – 559 с.
2. Ландау Л. Д., Лифшиц Е. М. Квантовая механика. Нерелятивистская теория // Теоретическая физика. – М. : Физматлит, 2008. – Т. 3. – 800 с.
3. Определение постоянной Ридберга и постоянной Планка из спектра атомарного водорода : метод. указания / сост. Л.Г. Скорняков, В.Г. Мазуренко. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2017. – 28 с.
4. Юхновський І. Р. Основи квантової механіки. – К. : Либідь, 2002. – 392 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.В. Одінец

КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ФІЗИКИ

У статті розкривається роль гри, розглядаються різні види ігор і їх особливості, а також сутність комп'ютерних ігор як засобу військово-патріотичного виховання учнів.

Ключові слова: комп'ютерна гра, військово-патріотичне виховання, військове виховання, педагогічний процес, учні.

The article reveals the role of the game, examines the different types of games and their features, as well as the essence of computer games as a means of military patriotic education of students.

Key words: computer game, military-patriotic education, military education, pedagogical process, students.

Використання гри як методу і засобу навчання у педагогічній практиці не є новим, і тому досвід роботи з іграми в шкільних установах досить багатий. Освітні та виховні можливості гри різноманітні. Засобами гри формують любов до народної творчості, рідної мови. Гра є ефективним засобом військово-патріотичного виховання.

Особливе місце займають комп'ютерні ігри в роботі з розвитку мислення та виховання дітей. Щоб виконати завдання, потрібно уважно спостерігати за тими чи іншими подіями, розуміти принципи дії різних елементів гри, зіставляти явища, подумки розчленовувати їх, виділяючи потрібне[2]. Завдання гри є для дитини своєрідною гімнастикою, яка мобілізує його розумові сили. Граючи в ігри, учні зацікавлюються певними шкільними дисциплінами, знаходять зв'язок між певним навчальним предметом та факторами, котрі впливають на хід гри.

Мета статті: розкрити особливості застосування гри в педагогічному процесі як засобу здійснення військово-патріотичного виховання учнів під час гри в комп'ютерні ігри військової тематики. До складу **завдань** увійшли: аналіз комп'ютерних ігор як можливого засобу навчання і виховання; підбір комп'ютерних ігор, як можливого засобу залучення учнів до осмисленого виконання військових дій з позицій фізики та здійснення їх військово-патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Прийняття поправок до Закону «Про освіту» диктують необхідність зміни змісту, методів і організаційних форм всієї системи освіти. Сучасні комп'ютерні технології надають величезні можливості для розвитку процесу освіти. Ще К. Д. Ушинський зауважив: "Дитяча природа вимагає наочності". Зараз це вже не схеми, таблиці і картинки, а ближча дитячій природі гра, нехай навіть і науково-пізнавальна. Гра – одна з форм практичного мислення. У грі учень оперує своїми знаннями, досвідом, враженням, відображеними в суспільній формі ігрових способів дії, ігрових знаків, що набувають значення в смисловому полі ігор.

У сучасному житті на зміну традиційним іграм прийшли комп'ютерні.

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій привів до того, що часто навіть гру в ляльки і в машинки дітям замінюють комп'ютерні ігри. Вони копіюють поведінку, зовнішній вигляд і звички комп'ютерних персонажів. Ігри, фільми, телевізійні передачі – все це впливає на формування системи цінностей і переконань підростаючого покоління.

Визначена розробниками концепція поділу ігор на жанри передбачає виділення трьох типів ігор: 1 – Ігри – інформації. 2 – Ігри – дії. 3 – Ігри, призначені для контролю [2].

Ігри *першого типу* мають на меті залучення учнів до отримання інформації і пізнання навколишнього світу. До таких ігор належать навчальні програми, тести, програми спілкування, геройські ігри та ігри-подорожі. У різних комбінаціях ці ігри можуть становити такі жанри як

рольові ігри, як пазли, квести, подорожі і тому подібні. У комбінації зі спілкуванням ігри цього типу можуть включати мережеві варіанти, в яких можна в інтерактивному режимі грати зі своїми однолітками і не тільки. Користь цих ігор полягає у тому, що вони розвивають логічне мислення, розширюють кругозір і виконують ще масу корисних функцій в залежності від задуму розробників [4].

Ігри – дії пов'язані з активним переміщенням героїв, використанням техніки і зброї. До таких ігор належать аркада, шпигунська, стрілялка, спорт і симулятор. У різних комбінаціях ці ігри складають такі жанри, як бойовик, поєдинок, гонка і ін. Подібні ігри розвивають реакцію і образне мислення. Граючи в такі ігри в мережі інтернет, учасник крім виконання запланованих дій змагається з іншими, а значить, прагне бути кращим, а це важливий фактор розвитку особистості.

Ігри контролюючого типу припускають командування, управління і розподіл коштів. Поділяються вони на симулятори життя, містобудування, тактичні та логічні ігри. Комбінування цих ігор сприяє таким жанрам, як управління, економіка, військові та карткові ігри. Крім логічного мислення ці ігри сприяють розвитку в учнів основ економічного мислення, планування і розподілу ресурсів [2].

У контексті зазначеного можна дійти висновку, що всі жанри комп'ютерних ігор можуть бути корисними для навчання і виховання дітей. Граючи в ігри, в учнів з'являється інтерес до певних шкільних дисциплін. Вони знаходять зв'язок між певним навчальним предметом та факторами, котрі впливають на хід гри. Найбільшою популярністю серед школярів користуються ігри розробника «wargaming.net», головними продуктами якого є ігри «WorldofTanks», «WorldofWarships».

«WorldofTanks», яку поміж собою учні називають «танчики», є найпопулярнішою танковою онлайн-грою. Ця гра присвячена броньованим машинам середини ХХ-го століття. У арсеналі гри «WorldofTanks» налічують більше 300 типів сталевих машин, які проектувалися і випускалися в Радянському Союзі, Німеччині, США, Франції, Великобританії, Китаї та Японії з 30-х по 50-і роки ХХ століття. Учень під час гри отримує можливість керувати будь-якою бойовою одиницею – від легендарних танків Другої світової війни, таких як Т-34, «Тигр» або «Першинг», до експериментальних моделей і прототипів, які не залишали стін конструкторських бюро. Вивчаючи технічні характеристики танків та їх можливості в «WorldofTanks»[3], учень може вийти на зв'язок з такими шкільними дисциплінами як: фізика, хімія, історія тощо. Наприклад, під час вибору башти танка, гравець звертає увагу на градус підйому гармати, що впливатиме на траєкторію польоту снаряду. Дослідивши гармату танка, в нього виникають питання: Чому в каналі гармати є нарізи, яка їх роль у польоті снаряду? Чи впливає довжина каналу гармати на політ снаряду? Під яким кутом треба стріляти, щоб дальність польоту снаряду була максимальною? Відповіді на них можна знайти в розділі механіки шкільного курсу фізики, ознайомившись з яким дійти до розуміння того, що нарізи у внутрішній частині гармати потрібні для надання кулі обертання, яке позитивно позначається на стабільності її польоту і точності стрільби.

Також його можуть зацікавити такі проблемні питання як вплив ширини гусені на прохідність танку, здатність снарядів рикошетити, в залежності від форми башти танка, в яку він може влучити тощо. Викликати зацікавленість може історія розвитку танків в Україні, що сприятиме підвищенню рівня патріотизму школярів. У даній грі моделі танків відтворені за реально існуючими прототипами і збалансовані для битв у грі, що дозволяє зануритися в атмосферу танкових баталій Другої світової війни, тим самим зацікавити хлопців військовою справою.

Під час гри «WorldofWarships» можуть постати питання про те, які саме фактори впливають на дальність польоту снаряду, випущеного з гармати корабля. Виникає інтерес до фізичних явищ та законів, що впливають на політ снаряду. Детально прочитавши підручник фізики, учень може чітко зрозуміти, що запланована дальність польоту снаряду досягається висотою розміщення і кутом підйому гармати. Крім кута підйому, дальність пострілу залежить і від інших чинників: маси снаряда, його початкової швидкості і форми, які впливають на опір повітря [4]. Також увагу учня можна звернути на рух судна по інерції в воді, оскільки при обході перешкод в морі потрібно враховувати можливості маневрування

морської військової техніки. Ще одним важливим моментом є розрахунок випередження при стрільбі, оскільки чим більша дистанція, тим довше летить снаряд. Учень розуміє, що для влучного пострілу йому необхідно враховувати час польоту снаряду, а також швидкість ворожого корабля [5]. Гра WorldofWarships це не тільки бої і спілкування між гравцями – це ще й живий зв'язок з історією кораблів і всього, що з ними пов'язано. Тому є величезний відповідний розділ Вікіпедії «Wargaming», де можна знайти інформацію як про героїв гри, військові кораблі, так і про їх капітанів, військово-морські битви та ін. Доступний також докладний опис техніки, карт і механіки в грі, щоб було простіше орієнтуватися в «WorldofWarships» [5].

Розвиток сучасних комп'ютерних технологій дозволяє на високому рівні сприяти появі інтересу в учнів до фізики та підвищенню ефективності їх військово-патріотичного виховання.

Водночас деякі експерти висловлюють сумнів стосовно того, що в якості виховання патріотизму вибираються ігри, присвячені виключно війнам. На їхню думку, не можна ставити знак рівності між війною і патріотизмом. А виховувати патріотизм можна не тільки на прикладі війни або в комп'ютерних іграх. Ми погоджуємось з авторами і вважаємо комп'ютерні ігри *одним* із можливих засобів військово-патріотичного виховання учнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барынькин В.М. и др. Компьютерные командно-штабные учения как новая форма оперативной подготовки ОВС НАТО. – М.: МО, 1994.
2. Мітус Н.О., Савченко В.Ф. Роль комп'ютерних ігор в процесі формування особистості учня Н .О. Мітус, В .Ф .Савченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://znmj.zsmu.edu.ua/index.php/2307-4507/article/viewFile/35468/31654>
3. Сайт Ігри з танками WorldofTanks / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: wiki.wargaming.net/ru/World_of_Tanks
4. Сайт Макс Портал // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maks-portal.ru/obshchestvo-sochi/world-tanks-proveryat-na-patriotizm>
5. Сайт Ігри з кораблями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wiki.wargaming.net/ru/Ship>

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.Д. Шарко

УДК 373

Буза І.О.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЦІКАВОЇ ФІЗИКИ ЯК КОМПОНЕНТУ ПРОПЕДЕВТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ЇЇ ВИВЧЕННЯ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто можливості формування елементів фізичних знань в учнів початкової школи шляхом використання елементів цікавої фізики.

Ключові слова: початкова школа, фізичний гурток, фізичні експерименти.

The article deals with the formation of physical knowledge in elementary school students using elements of interesting physics.

Key words: elementary school, physical circle, experiments.

У наш час знання основ фізики необхідно кожній людині, щоб мати правильне уявлення про навколишній світ. Однак вивчати дисципліну «фізика» в сучасній школі починають тільки з 7 класу, хоча з фізичними явищами – явищами навколишньої природи – діти зустрічаються з раннього дитинства. Тому перед педагогами важливим стає завдання

формування і розвитку інтересу до вивчення фізичних явищ вже з молодшого шкільного віку.

Шкільний курс фізики ґрунтується на пропедевтиці фізичних знань, яка відбувається на більш ранніх етапах навчання. Так, у початковій школі молодші школярі на уроках з різних навчальних дисциплін ознайомлюються з проявами фізичних явищ природи, засвоюють початкові відомості з фізики, оволодівають елементарними навичками пізнання природи. Найбільше зміст фізичної складової відображено у курсі природознавства 5-6 класу.

Відомо, що саме початкова школа є найважливішим етапом в становленні науково-пізнавального, емоційно-ціннісного морального, практично-діяльнісного ставлення дітей до світу і самих себе [4, 7]. Пізнавальні інтереси виникають у дитини досить рано, і вони часто приходять в школу з кругозором, що набагато перевищує ті відомості, які містяться в навчальних посібниках. Але знання, отримані дитиною до школи, як правило, уривчасті і не систематизовані, їх перетворення в логічну і повну картину світу відбувається саме за участю педагога [6]. Робота педагогів з формування інтересу до фізичної науки дозволить не тільки розширити кругозір, а й підготуватися до сприйняття систематичних відомостей шкільного курсу фізики.

Особливе місце у формуванні пізнавального інтересу займає наука про природу – фізика [2]. Однак може виявитися, що дитина молодшого шкільного віку ще не готова до сприйняття фізики, тим більше таких серйозних і складних тем, як будова атому або джерела електричної енергії та ін. Але кожен навчальний матеріал може бути адаптований за віком і подаватися в свій час. Оскільки основи фізичних явищ в початковій школі практично не вивчаються, в роботі з формування інтересу до їх вивчення на перший план виступає позакласна робота. Вона може бути реалізована в самих різних формах: організація та проведення індивідуальних та групових розвиваючих занять, наставництво, виконання домашніх творчих завдань. Однією з таких форм позакласної роботи, що сприяє формуванню і розвитку інтересу до фізики, на наш погляд, є гуртки.

Навчання у фізичному гуртку в кінцевому результаті має не тільки дати суму знань, а й сформувані достатній рівень компетенції. Тому складовими навчальних досягнень вихованців є не тільки володіння навчальною інформацією та її відтворення, а й уміння та навички знаходити потрібну інформацію, аналізувати її та застосовувати в стандартних і нестандартних ситуаціях у межах вимог навчальної програми до результатів навчання.

На базі ХДУ улітку був організований гурток наукових експериментів для дітей 1-5 класів, який вели студенти факультету комп'ютерних наук, фізики та математики. Студентами були проведені дивовижні експерименти.

Користі від таких дослідів багато: по-перше, ваше чадо на канікулах відірветься хоч на трохи від монітора і з подивом зрозуміє, який великий і загадковий світ нас оточує. По-друге, на практиці легше зрозуміти фізичні, хімічні та інші закономірності. По-третє, батьки й самі їх згадують – і подивуються разом з дітьми. Ну і безсмертне дитяче прагнення щось «утнути» знаходить оптимальне мирне русло!

Розглянемо деякі досліди, що пропонувалися малечі у межах гуртка [4]:



Вулкан на столі



Саморобний телефон



А у нас ростуть кристали!



За бажанням учитель початкових класів може використати сайти Інтернету, які надають учням уявлення про фізичні явища, за допомогою яких можна ознайомити їх з методами фізичного пізнання (дослідами та спостереженнями).

<http://physics03.narod.ru/> – сайт містить багато корисної та адаптованої для дітей інформації з фізики: казки про фізичні властивості речей, досліди та експерименти, фокуси та цікаві факти.

http://adalin.mospsy.ru/1_01_10.shtml – сайт, на якому зібрані цікаві найпростіші досліди та спостереження за природою для дітей віком від 3 до 10 років, що допомагають пізнати навколишній світ.

<http://simplescience.ru/> – ресурс для старших школярів та дорослих, де можна переглянути відео-експерименти з фізики та хімії, не всі з яких варто повторювати у домашніх умовах.

<http://www.alhimik.ru/kunst.html> – ресурс для тих, хто вже вивчає хімію: цікаві досліди, сценарії, хімічні ігри, що стануть у нагоді при підготовці до тижня природничих наук в школі та поглибленого вивчення хімії.

<http://allforchildren.ru/sci/> – підбірка фізичних експериментів та хімічних дослідів для молодших школярів.

<https://pustunchik.ua/ua/online-school/physics> – ресурс дитячий портал «Пустунчик. Фізика для малюків» містить інформацію для дітей з фізики.

<http://physics03.narod.ru/> – сайт «Фізика вокруг нас» містить багато корисної для дітей інформації з фізики: досліди, експерименти та цікаві факти.

Вище сказане переконує в тому, що у процесі розвитку молодшого школяра потрібно підтримувати дитячу допитливість, бажання самостійного освоєння світу. В освітньому середовищі, що сприяє розвитку дитини, переважають такі форми пізнання: спостереження, експерименти. Для молодшого школяра важливо усвідомлювати і розуміти те, чим він займається, зставляти цілі і результат своєї роботи, навчатися міркуванню та дослідженню світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://mon.gov.ua/content/Освіта/post-derzh-stan-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/Освіта/post-derzh-stan-(1).pdf)
2. Шарко В.Д. Сучасний урок фізики: технологічний аспект / Посібник для вчителів і студентів. – Херсон, К.: ТОВ Фірма “Есе”. – 2005. – 220 с.
3. Шаламов Р.В., Бабченко Г.С. Природознавство. – Харків. – 2000. – 328с.
4. 10 наукових експериментів у домашніх умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uamodna.com/articles/10-naukovyh-eksperymentiv-u-domashnih-umovah/>

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.Д. Шарко

УДК 372.851

Буренко Ю.Е.

ПРИЙОМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ПОНЯТЬ ПЛАНІМЕТРІЇ

У статті розглядаються прийоми та програмні засоби використання інформаційних комп'ютерних технологій при формуванні понять планіметрії.

Ключові слова: планіметрія, інформаційні комп'ютерні технології, поняття, програмний засіб.

The article deals with methods and software tools for the use of computer information technologies in the formation of the concepts of planimetry.

Key words: planimetry, information computer technologies, concept, software tool.

Сучасне суспільство нерозривно пов'язане з процесом інформатизації. Геометрія в основній школі, повинна навчати учнів правильному сприйманню навколишнього світу. Для успішної участі у сучасному суспільному житті особистість повинна володіти певними прийомами математичної діяльності та навичками їх застосувань до розв'язування практичних задач. Певної математичної підготовки і готовності її застосовувати вимагає і вивчення багатьох навчальних предметів загальноосвітньої школи. Значні вимоги до володіння математикою у розв'язанні практичних задач ставлять сучасний ринок праці, отримання якісної професійної освіти, продовження освіти на наступних етапах. Тому одним із головних завдань цього курсу є забезпечення умов для досягнення кожним учнем практичної компетентності.

Особливістю методики вивчення математичного матеріалу є широке використання конкретно-індуктивного методу, наочності та практичних дій учнів.

Метою навчання планіметрії є систематичне вивчення властивостей геометричних фігур на площині, формування просторових уявлень, розвиток логічного мислення, засвоєння знань, потрібних для вивчення суміжних дисциплін.

Систематичне використання комп'ютерних презентацій на уроках особливо корисне за умови повної відсутності у школі будь-якої наочності з математики.

З іншого боку, використання інформаційних комп'ютерних технологій до вивчення математики дає наочні уявлення про поняття, що вивчаються, розвиває образне мислення, просторову уяву, дозволяє досить глибоко проникнути в сутність досліджуваного явища, неформально розв'язувати задачу. При цьому на передній план виступає з'ясування проблеми, постановка задачі, розробка відповідної математичної моделі, матеріальна інтерпретація отриманих за допомогою комп'ютера результатів. Усі технічні операції щодо опрацювання побудованої математичної моделі, реалізації методу відшукування розв'язку, оформлення та подання результатів опрацювання вхідної інформації покладаються на комп'ютер.

Пропедевтика формування знань змістової лінії «Геометричні фігури та їх властивості» розпочинається ще в початковій школі. В 5-6 класах на наочно-інтуїтивному рівні учні ознайомлюються з основними геометричними фігурами – прямокутником, квадратом, трикутником, довільним багатокутником. На цьому етапі навчання багатокутники в основному виступають як дидактичний засіб вивчення арифметичного матеріалу, метричної системи мір. У 7 – 9 класах багатокутники є об'єктами вивчення. На початку курсу в 7 класі ґрунтовно вивчається трикутник як одна з основних фігур курсу планіметрії, властивості якого часто використовуються при вивченні багатокутників та інших плоских фігур. Спочатку вивчаються ознаки рівності трикутників, які разом з ознаками паралельності відрізків прямих є основним аргументом під час доведення теорем і розв'язування задач. Далі вивчення трикутників триває протягом усього курсу планіметрії (у 8 класі – теорема Піфагора і розв'язування прямокутних трикутників, в 9 класі – ознаки подібності трикутників, розв'язування косокутних трикутників, формула площі трикутника [4].

Відношення рівності трикутників є окремим випадком відношення рівності фігур. Означення рівності геометричних фігур у шкільному курсі вводиться у зв'язку з вивченням у 8 класі рухів. Означення рівних трикутників і ознаки їх рівності вивчаються в 7 класі на початку курсу, оскільки вони традиційно є основним аргументом під час доведення теорем і розв'язування задач під час вивчення інших тем [3].

Основна мета вивчення теми «Рівність трикутників» – ознайомити учнів з ознаками рівності трикутників і навчити застосовувати їх до розв'язування задач. Для відпрацювання навичок їх використання під час розв'язування практичних задач на подібність трикутників, учням можна запропонувати таке завдання: користуючись програмою GeoGebra сформулювати відповіді на питання (рис.1.). Під час вивчення цієї теми посилюються можливості розвитку логічного мислення, усвідомлення учнями ідеї дедуктивної побудови геометрії.

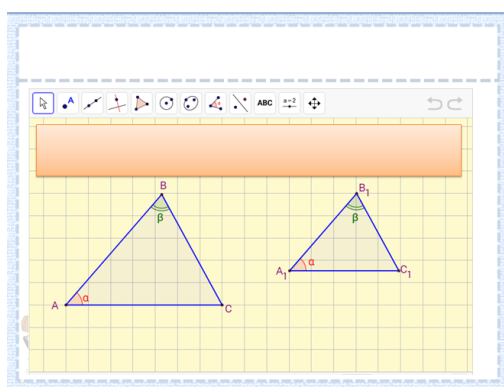


Рис 1.

У зв'язку з вивченням ознак рівності трикутників і пов'язаного з ними навчального матеріалу використовується багато раніше вивчених понять і їх означень: відрізок, довжина відрізка, рівні відрізки, кут, кутова міра, рівні кути, трикутник, рівні трикутники, перпендикуляр, проведений до прямої.

У цій темі вводяться шість нових понять: рівнобедрений трикутник, рівносторонній трикутник, теорема, обернена до даної, висота трикутника, проведена з даної вершини, медіана трикутника, проведена з даної вершини.

Зазначені поняття можна вводити як абстрактно-дедуктивним так і конкретно-індуктивним методом. Важливо спеціально підкреслити суттєві властивості цих понять і протиставити їм несуттєві. Наприклад, до означення бісектриси трикутника проведеної з даної вершини, входять дві суттєві властивості: 1) це – відрізок бісектриси кута трикутника; 2) він сполучає вершину трикутника з точкою на протилежній стороні. Несуттєвим у цьому означенні є вид трикутника, розташування вершин на площині.

Поняття рівнобедреного трикутника доцільніше вводити конкретно-індуктивним методом, тобто на основі емпіричних узагальнень. Зміст цього методу полягає в тому, що пояснення нового матеріалу починається з розгляду прикладів. Використовуючи приклади, учні мають можливість виділити суттєві ознаки поняття, що вводиться. Це допомагає самостійно чи при допомозі вчителя сформулювати означення поняття. Оскільки учні часто припускаються помилок при розпізнаванні трикутників такого виду, то доцільно учням запропонувати моделі, в яких рівнобедрені трикутники виступають як окремими геометричними об'єктами так і складовими частинами багатокутників.

Зокрема, основа рівнобедреного трикутника не обов'язково має бути горизонтальною, як це здебільшого зображено в підручниках. Для унаочнення доцільно використати педагогічний програмний засіб GRAN-2D. Це дозволить учням працювати з динамічними геометричними моделями, що полегшить процес виділення суттєвих і несуттєвих ознак поняття [1].

В процесі порівнянь і узагальнень учні виділяють суттєві і несуттєві ознаки. В означенні рівнобедреного трикутника є лише одна суттєва ознака – рівність двох сторін. Несуттєвим є розташування цього трикутника на площині.

Вводячи поняття висоти трикутника, не слід обмежуватися лише формулюванням означення. Учні повинні виконувати практичні дії на проведення висот з різних вершин гострокутних, тупокутних і прямокутних трикутників. Треба мати на увазі, що попередній життєвий досвід учнів може гальмувати засвоєння поняття висоти трикутника. Як показує педагогічна практика навіть старшокласники припускаються помилок, проводячи висоту тупокутного трикутника [3]. Саме тому, при формуванні поняття висоти трикутника доцільно використовувати динамічні геометричні моделі, реалізацію яких забезпечує педагогічний програмний засіб GRAN 2D. За допомогою відповідних послуг програмного засобу учні будують довільний трикутник ABC і його висоти AK, BH, CM (рис.2).

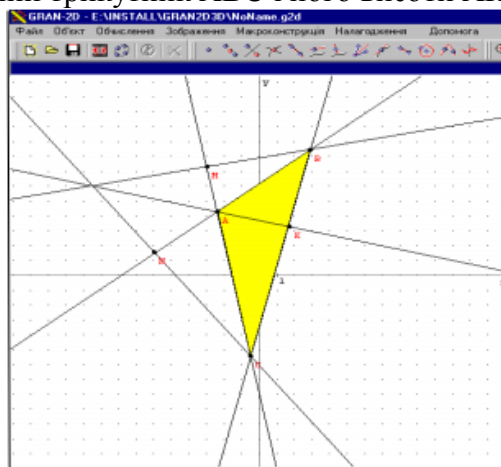


Рис 2.

Оскільки дана модель динамічна, то, видозмінюючи трикутник (гострокутний, тупокутний, прямокутний), учні можуть спостерігати, як змінюються положення висот і відповідно сформулювати правильні висновки щодо розміщення основ висот. В процесі формування поняття висота трикутника учням необхідно також підкреслити суттєві ознаки і протиставити їм не суттєві.

Суттєві: 1) це є перпендикуляр, проведений з вершини трикутника до прямої, що містить протилежну сторону трикутника; 2) вид трикутника;

Несуттєві: 1) розташування вершин трикутника; 2) розміщення трикутника на площині.

Робота з динамічними моделями дозволяє попередити формування хибного враження, що основа висоти може лежати лише на стороні трикутника, а не на її продовженні.

Використання педагогічних програмних засобів при формуванні понять планіметрії дає змогу вчителю інтенсифікувати спілкування з учнями та учнів між собою; шляхом

моделювання ефективніше підвести учнів до розуміння змісту понять; більше уваги приділити виявленню закономірностей досліджуваних процесів і явищ; підвищити рівень самостійності учнів у здобуванні нових знань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильева М.В. Учебно-методическое пособие. Использование информационных технологий при обучении математике. – АСОУ, 2015. – 132 с.
2. Жалдак М.І., О.В. Вітюк. Комп'ютер на уроках геометрії: Посібник для вчителів / – К: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. – 168 с.
3. Слєпкань З.І. Методика навчання математики: Підруч. для студ. мат. Спеціальностей пед. навч. закладів. – К.: Зодіак – ЕКО, 2000. – 512 с.
4. Погорелов О.В. Геометрія: Планіметрія: Підруч. для 7-9 кл. серед. шк. – К.: Освіта, 2000. – 200 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А. М. Бистрянцева

УДК 517.37

Вакалюк А.В.

МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ РОЗВ'ЯЗУВАННЮ ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються деякі методичні особливості навчання учнів елементам математичного моделювання при розв'язуванні задач.

Ключові слова: прикладна задача, математичне моделювання, математична модель.

In the article some methodical peculiarities of teaching students to the elements of mathematical modeling in solving problems are considered.

Key words: applied problem, mathematical modeling, mathematical model.

Проблема модернізації освіти в даний час широко обговорюється в теорії та практиці, особливо з позиції активізації творчої пізнавальної діяльності учнів. Активізація пізнавальної діяльності учнів – один з дидактичних принципів, роль якого істотно зросла в умовах розвиваючого навчання. Серед математичних методів наукового дослідження найбільшого поширення набув метод математичного моделювання. Він використовується також і як метод навчального пізнання у загальноосвітній школі.

Фундаторами сучасної методології математичного моделювання були В.М. Глушков, Б.В. Гнеденко, А.М. Колмогоров, О.А. Самарський [3], А.М. Тихонов та інші. Названі вчені, розробляючи методи математичного моделювання і їх використання в різних галузях науки і техніки, прийшли в 70-х–80-х роках минулого століття до думки про необхідність навчання математичного моделювання студентів університетів, учнів загальноосвітньої школи.

На сучасному етапі реформування системи математичної освіти провідною тенденцією модернізації її змісту виступає посилення прикладної спрямованості навчання. Видатні вчені до прикладної математики відносили ту частину математики, в якій вивчаються математичні структури, які моделюють ті чи інші реальні явища. Прикладна математика складається з математичного моделювання реальних об'єктів і процесів, якісного і кількісного аналізу математичних моделей реальних об'єктів, теорії алгоритмів чисельних розв'язків, що виникають при аналізі математичних задач, математичного забезпечення, необхідного для здійснення обчислень за відповідними алгоритмами на комп'ютерах та аналізу чисельних розв'язків задач. У процесі побудови математичної моделі прикладної задачі звичайно виникає потреба побудови математичних моделей реальних об'єктів, про які

йдеться в задачі [2]. Математичні моделі реального процесу або об'єкту можуть бути подані у вигляді формули, математичного малюнка, математичного твердження, геометричної фігури, пропорції тощо. У реальному житті є багато задач, які, на перший погляд, не мають між собою нічого спільного. Але часто для їх розв'язання можна використовувати одну й ту саму математичну модель. Таким чином, вміння працювати з однією математичною моделлю дає можливість знаходити розв'язок різних прикладних задач.

Теоретичні засади використання методу моделювання при вивченні наук природничо-математичного циклу розроблені й розробляються багатьма науковцями та методистами. Значний внесок у розробку питання про застосування моделювання внесли А.М. Колмогоров, О.А. Самарський, Г.Г. Граник, В.А. Штоф, Л.Р. Калапуша, В.Ф. Паламарчук, Р.Я. Єрохіна, С.Є. Каменецький, Г.Б. Редько, Г.Я. Люмбарський, О.А. Самарський та ін. Зокрема роботи Калапуши Л.Р. присвячені використанню методу фізичного моделювання, Редька Г.Б., Каменецького С.Є., Поповича В.В. – використанню математичних моделей при розв'язуванні фізичних задач. Значна кількість праць присвячені використанню комп'ютерного моделювання у навчанні фізики. Насамперед це створення віртуальних фізичних лабораторій, мультимедійних демонстрацій, програм для розв'язування алгоритмічних задач тощо. Слід зазначити, що основою для створення комп'ютерних моделей у різних галузях науки та техніки є математичне моделювання.

Актуальність дослідження. Викладання математики на основі використання ідеї математичного моделювання сприяє встановленню міжпредметних зв'язків, посиленню внутрішніх зв'язків, інтеграції знань з алгебри та геометрії.

Використання засобів формування навичок математичного моделювання дозволяє продуктивно організувати навчальний процес, зорієнтовує навчально-пізнавальну діяльність учнів на розв'язування соціально-орієнтованих прикладних задач. Це сприяє підвищенню якості знань учнів, активному залученню учнів до інтелектуальних математичних змагань.

На даному етапі розвитку шкільної математичної освіти, в умовах особистісно-орієнтованого навчання, рівневої та профільної диференціації, проблема навчання учнів математичного моделювання набула особливої гостроти, що й обумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження – розглянути основні методичні особливості навчання учнів елементам математичного моделювання при розв'язуванні задач.

Об'єктом дослідження є процес навчання математики в школі, а *предметом* дослідження – навчання учнів елементам математичного моделювання.

Розв'язування прикладної задачі математичними методами здійснюється в три етапи :

1. Створення математичної моделі даної задачі .
2. Розв'язання відповідної математичної задачі. На цьому етапі велика увага приділяється розробці алгоритму і методів розв'язування задачі, за допомогою яких результат можна знайти з необхідною точністю. Тут важливу роль набувають математичний апарат, необхідний для аналізу математичної моделі, і обчислювальна техніка – могутній засіб для одержання кількісної вихідної інформації як результату розв'язування складних математичних задач.
3. Аналіз розв'язку. На цьому етапі з'ясовується, чи відповідають результати експерименту теоретичним наслідкам моделі в межах визначеної точності. Потрібно повернутися до початкової умови, ніби «примірити» розв'язки математичної задачі до змісту прикладної задачі. Іноді в результаті такої інтерпретації, з'ясовується, що розв'язки математичної задачі або не можуть бути розв'язками прикладної задачі, або виникає потреба в додаткових дослідженнях і перетвореннях, щоб задовольнити умови прикладної задачі. Аналіз знайдених результатів обов'язковий у процесі розв'язування прикладних задач.

Математичне моделювання дає можливість не тільки обчислити конкретне значення якоїсь величини, але й досліджувати об'єкт або процес, про який йдеться в задачі, розглянути інші можливі варіанти значень шуканої величини, якщо дані в задачі будуть

змінюватися. В нашому дослідженні під моделюванням будемо розуміти інтелектуальне вміння учнів, яке полягає у заміні математичних об'єктів, їх відношення способів діяльності між моделями у вигляді зображень відрізками, числовими променями, схемами, значками.

Для моделювання залучаються різні математичні об'єкти: числові формули, числові таблиці, літерні формули, функції, алгебраїчні рівняння алгебраїчні та їх системи, нерівності, системи нерівностей, ряди, геометричні фігури, різноманітні схеми, графи. Математичне моделювання знаходить застосування при вирішенні багатьох сюжетних завдань. Рівняння, що складається за умовами задачі, є її алгебраїчною моделлю. Моделюванню слід приділити в школі належну увагу, тому що математичні моделі використовуються для розв'язання сюжетних завдань. При побудові моделі використовується такі операції мислення, як аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення, які є операціями мислення, і сприяють його розвитку. Складання математичної моделі задачі, переклад завдання на мову математики поволі готує учнів до моделювання реальних процесів і явищ у їх майбутньої діяльності. При вирішенні сюжетних завдань особливо часто використовуються їх алгебраїчні та аналітичні моделі. Моделлю може бути функція, що описує явище або процес, рівняння, система рівнянь, нерівність, система нерівностей, система рівнянь і нерівностей та ін. При складанні моделі завдання перекладається на мову алгебри або математичного аналізу, мову вихідної задачі.

Виникає гостра освітня потреба у якісному навчанні сьогоденних учнів технічними дисциплінами – математиці, фізиці, інженерії... Але інтерес до вивчення математичних та природничих дисциплін у середній школі знижується. Тому навчання математики та фізики має зробити певний внесок у формування ключових компетентностей. Методичні інструменти, які забезпечують формування для учнів навчально-пізнавального середовища, надає вчителю саме STEM- освіта.

Складання математичної моделі задачі – це переклад завдання мовою математики. Розв'язуючи на уроках математики задачі прикладного характеру (економічні, екологічні, фізичні) шляхом моделювання, учень отримує факти важливості математики для науки і повсякденного життя. Однією із STEM технологій навчання математики є використання прикладних задач. Це можуть бути задачі про архітектурні споруди рідного міста або відомі на весь світ пом'ятки архітектури; це задачі біологічного змісту про розмноження бактерій, ріст популяції комах; хімічного змісту про утворення розчинів, швидкість ходу хімічної реакції; фізичного змісту про швидкість руху тіла, виконану роботу, силу струму.

Підсумовуючи основні результати дослідження, можна відмітити наступне. Аналіз математичної та методичної літератури, робіт видатних вчених-математиків показав, що вже давно виникла необхідність у свідомому оволодінні методом математичного моделювання як методом наукового дослідження та навчального пізнання, впровадження ідей і методу математичного моделювання у шкільний курс математики. При цьому зміст навчання математичного моделювання найдоцільніше розподілити між всіма фундаментальними природничими дисциплінами. Необхідно використовувати наступність в знаннях і вміннях, які учні мають набути в процесі шкільного курсу, коли вони знайомляться з евристичною схемою діяльності математичного моделювання і вчать володіти методом математичного моделювання як методом наукового дослідження

Педагогічно доцільне і грамотне впровадження методичної системи формування знань і вмінь математичного моделювання з урахуванням психолого-педагогічних основ навчальної діяльності та у відповідності до принципу диференціації навчання забезпечує належний рівень формування вмінь математичного моделювання і підвищує ефективність навчання математики у навчальних закладах, сприяє більш якісному та свідомому засвоєнню навчального матеріалу, надає навчально-пізнавальній діяльності дослідницького, творчого характеру, сприяє формуванню навичок та вмінь самостійної роботи в учнів. Організація навчальної діяльності математичного моделювання повинна здійснюватися на основі системного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів і потребує педагогічно-

доцільної диференціації навчання та комплексного використання як традиційних засобів, так і засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коваль В.В. Прикладна спрямованість шкільного курсу математики / В.В. Коваль // Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: Збірник наукових праць: В 3-х томах. – Кривий Ріг: Видавничий відділ КДПУ, 2001. – Т. 1: Теорія та методика навчання математики. – С. 142-148.
2. Панченко Л. Система прикладних задач як засіб формування вмінь математичного моделювання у майбутніх вчителів математики / Л. Панченко // Математика в школі. – 2004. – № 10-11. – С. 21-28.
3. Самарский А.А. Математическое моделирование / А.А. Самарский, А.П. Михайлов. – М.: Мат. лит., 2002. – 320 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.В. Кузьмич

УДК 511.72

Вязовченко М.Д.

ГЕОМЕТРИЯ S-АДИЧНОГО ЗОБРАЖЕННЯ ДІЙСНИХ ЧИСЕЛ З ФІКСОВАНИМИ ЧАСТОТАМИ ЇХ СИМВОЛІВ

Вказано алгоритм побудови континуальної множини дійсних чисел, дробова частина яких має наперед задану, зокрема ірраціональну, частоту символа «i» в s-адичному зображенні. Запропоновано конструктивний метод знаходження наближених розв'язків рівняння $v_i^s(x) = x$ з наперед заданою точністю, де $v_i^s(x)$ – частота символа «i» в s-адичному зображенні числа x.

Ключові слова: дійсні числа, S-адичне зображення, частота цифри числа.

There is represented an algorithm of building a continuum set of real numbers, which fractional part has a previously specified, particularly irrational, frequency of «i» symbol in s-adic picture. There is suggested a constructive method of finding an approximation for an equation $v_i^s(x) = x$ with previously set accuracy, where $v_i^s(x)$ is a frequency of «i» symbol in s-adic picture of x number.

Key words: real numbers, S-adic depiction number frequency.

Нехай $A = \{0, 1, \dots, s-1\}$, $i \in A$, $\gamma_k \in A$, $k = 1, 2, \dots$. $\Delta_{\gamma_1(x) \dots \gamma_k(x)}^s \equiv \frac{\gamma_1}{s} + \dots + \frac{\gamma_k}{s^k} + \dots$ – s-адичне зображення числа $x \in [0, 1]$, $N_i(x, n) = \#\{k : \gamma_k(x) = i, k \leq n\}$ – кількість цифр «i» в зображенні числа x серед перших n цифр. Частотою цифри «i» в s-адичному зображенні числа x називається границя $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{N_i(x, n)}{n} \equiv v_i^s(x)$, якщо вона існує. Оскільки s-адично раціональні числа мають два зображення, то використовуватимемо те зображення, що має період (0).

Нормальні числа використовуються для означення нормальних послідовностей знаків, які застосовуються для вивчення рівномірного розподілення дробових часток показникової функції. Так, наприклад, відомо, що рівномірне розподілення дробових часток $\{\alpha s^x\}$, $x = 1, 2, \dots$, на відрізку $[0; 1]$ еквівалентне тому, що послідовність a_1, a_2, a_3, \dots нормальна [1, с. 233].

Не зважаючи на те, що майже всі дійсні числа нормальні, навести приклад (побудувати) конкретне нормальне число не так просто. Необхідно відмітити, що Е.Борель,

який першим на основі теорії міри встановив існування цих чисел, назвавши їх абсолютно нормальними (E. Borel. Leçon sur la théorie des fonctions, Paris, 1914) повідомив, що йому не вдалось побудувати жодного прикладу нормального числа. Вперше це зробив А. Лебег. Пізніше були створені цілі теорії, підпорядковані цій задачі [4].

Метою роботи є вказати алгоритм побудови континуальної множини дійсних чисел, дробова частина яких має наперед задану, зокрема ірраціональну, частоту символа « i » в s -адичному зображенні.

Теорема 1. Якщо $\{\varepsilon_n\}$ – довільна нескінченна послідовність нулів та одиниць, то число

$$x = \sum_{i=1}^{\infty} \frac{\varepsilon_i}{s^{p_i}} + \sum_{j=1}^{\infty} \sum_{i=1}^{e_j} \frac{\beta_{ij}}{s^{p_j+i}},$$

$$\beta_{in} = [(p_n + i)q] - [(p_n + i - 1)q], \quad p_n = (n+1)! + 1, \quad e_n = p_{n+1} - p_n - 1 = (n+2)! - (n+1)! - 1,$$

є розв'язком рівняння $v_1^s = q$, $q \in [0, 1]$.

Доведення.

Нехай $\{\varepsilon_n\}$ – задана нескінченна послідовність нулів та одиниць.

Розглянемо число

$$x = \Delta \underbrace{\underbrace{00\varepsilon_1 \beta_{11} \beta_{21} \dots \beta_{e_1 1} \varepsilon_2 \dots \beta_{1k} \beta_{2k} \dots \beta_{e_k 1} \varepsilon_{k+1} \dots}_{p_1}}_{p_2} \dots_{p_k},$$

визначене числами e_i , p_i , ε_i ($i = \overline{1, \infty}$) і β_{ij} ($j = \overline{1, \infty}, i = \overline{1, e_j}$):

$$\beta_{11} = [(p_1 + 1)q] - [p_1 q] = [4q] - [3q],$$

$$\beta_{21} = [(p_1 + 2)q] - [(p_1 + 1)q] = [5q] - [4q],$$

$$\beta_{31} = [(p_1 + 3)q] - [(p_1 + 2)q] = [6q] - [5q],$$

.....,

$$\beta_{1k} = [(p_k + 1)q] - [p_k q],$$

$$\beta_{2k} = [(p_k + 2)q] - [(p_k + 1)q],$$

.....,

$$\beta_{jk} = [(p_k + j)q] - [(p_k + j - 1)q],$$

.....,

$$\beta_{e_k k} = [(p_k + e_k)q] - [(p_k + e_k - 1)q] = [(p_{k+1} - 1)q] - [(p_{k+1} - 2)q],$$

Для довільного n існує таке k , що $n = s_{k+1} + j$, де

$$0 \leq j < p_{k+2} - p_{k+1} = (k+3)! - (k+2)!$$

Нехай

$$e'_k = e_k - [(p_k + e_k + 1)q] - [(p_k + e_k)q].$$

Тоді, враховуючи, що $\beta_{ij} \in \{0, 1\}$, знаходимо

$$N_1(x, n) = \sum_{i=1}^{k+1} e'_i - [(p_{k+1} + j)q] - [p_1 q] =$$

$$= \left(\sum_{i=1}^{k+1} e'_i - [p_1 q] - \{(p_{k+1} + j)q\} \right) + (p_{k+1} + j)q.$$

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{N_1(x, n)}{n} = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{N_1(x, n)}{p_{k+1} + j} = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\sum_{i=1}^{k+1} e'_i}{p_{k+1} + j} -$$

$$- \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{[p_1 q]}{p_{k+1} + j} - \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\{(p_{k+1} + j)q\}}{p_{k+1} + j} + \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{p_{k+1} + j}{p_{k+1} + j} q = q.$$

Теорему доведено.

Наслідок 1. Якщо $\{\varepsilon_n\}$ – довільна нескінченна послідовність нулів та одиниць, то:

- 1). число $x = \sum_{i=1}^{\infty} \frac{\varepsilon_i}{s^{p_i}} + \sum_{j=1}^{\infty} \sum_{i=1}^{e_j} \frac{1 - \beta_{ij}}{s^{p_j+i}}$ є розв'язком рівняння $v_0^s = q$,
- 2). число $x = \sum_{i=1}^{\infty} \frac{\varepsilon_i}{s^{p_i}} + \sum_{j=1}^{\infty} \sum_{i=1}^{e_j} \frac{\gamma \cdot \beta_{ij}}{s^{p_j+i}}$ є розв'язком рівняння $v_\gamma^s = q$,

де

$$\beta_{in} = [(p_n + i)q] - [(p_n + i - 1)q],$$

$$p_n = (n+1)! + 1,$$

$$e_n = p_{n+1} - p_n - 1 = (n+2)! - (n+1)! - 1.$$

Наслідок 2. Функція $v_i^s(x)$ набуває всіх значень з відрізка $[0, 1]$. Кожне значення вона набуває в континуальній множині x .

Оскільки вказаний в доведені теорему 1 алгоритм для довільної послідовності $\{\varepsilon_n\}$ нулів та одиниць дозволяє однозначно вказати такий x , що $v_1^s = q$, а таких послідовностей існує континуум, то і множина розв'язків даного рівняння є континуальною.

Наслідок 3. При $s = 2$, $q = 0,5$ множина

$$x = \Delta_{00\varepsilon_1 \beta_{11} \beta_{21} \dots \beta_{e_1} \varepsilon_2 \dots \beta_{1k} \beta_{2k} \dots \beta_{e_k} \varepsilon_{k+1} \dots}^s,$$

$\underbrace{\hspace{10em}}_{p_1}$
 $\underbrace{\hspace{15em}}_{p_2}$
 $\underbrace{\hspace{20em}}_{p_k}$

є континуальною підмножиною множини нормальних чисел за основою 2.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коробов Н. М. О некоторых вопросах равномерного распределения. Изв. Акад. Наук СССР, сер. матем., 14 (1950), 215-231.
2. Котова О. В. Континуальність множини розв'язків одного класу рівнянь, які містять функцію частоти трійкових цифр числа / О. В. Котова // Укр. мат. журн. – 2008. – 60. – № 10. – С. 1414–1421.
3. Постников А. Г. Арифметическое моделирование случайных процессов // Тр. Мат. ин-та им. В. А. Стеклова АН СССР. – 1960. – Т. 57. – С. 3-84.
4. Працьовитий М. В. Фрактальний підхід у дослідженнях сингулярних розподілів [Текст] / М. В. Працьовитий. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 1998. – 296 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О. В. Котова

ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ СТИЛІВ УЧНІВ

У статті розглянуті характеристики навчальних стилів учнів у контексті теорії Д. Колба.

Ключові слова: індивідуалізація навчання, стиль навчання, учні.

In the article to consider the characteristics of educational styles of students in the context of the theory of D. Kolba.

Key words: individualization of studies, study style, students.

Середня освіта в Україні сьогодні переживає період реформування, пов'язаний зі входженням у Європейський простір. Незважаючи на гостру актуальність у сьогоднішній день, ідея індивідуалізованого навчання не є новою і бере початок ще зі школи Сократа, який використовував особистісний підхід до учнів своєї школи. У подальшому засади, закладені давньогрецьким філософом, були розвинені Ж.Ж. Руссо, який вказував на негативний вплив формалізованих одноманітних завдань на розвиток особистості. Дж. Дьюї стверджував, що успішне навчання залежить від природних здібностей учнів та їхнього інтересу до навчання. У ХХ ст. індивідуалізація стала предметом багатьох досліджень не лише з педагогіки, а й психології. Вчені почали ґрунтовно досліджувати індивідуально-психологічні характеристики особистості, зокрема такі параметри, як рівень інтелекту, когнітивні стилі, епістемологічні стилі (Р. Стернберг, Е. Григоренко, М. Кожевніков, Д. Колб тощо).

Мета статті полягала у визначенні та характеристиці переважних навчальних стилів учнів за теорією Д. Колба.

Перш за все варто зазначити, що індивідуалізація навчання може мати дві форми – зовнішньої та внутрішньої диференціації. Зовнішня диференціація передбачає створення окремих груп або класів, у яких навчаються учні з дібраними за певними критеріями характеристиками (зазвичай, за рівнями навченості та здібностями). За умов внутрішньої диференціації особистісний підхід застосовується до учнів з різними характеристиками, що навчаються в межах однієї групи.

Термін «стиль навчання» з'явився у західній педагогіці у 70-х роках минулого століття для позначення індивідуально-своєрідних способів засвоєння інформації у навчальній діяльності. У результаті накопичення досліджень це поняття набуло нових трактувань, а також з'явилася велика кількість класифікацій стилів навчання. Так, Д. Колб [3] у моделі, що ґрунтується на теорії експериментального навчання, пропонує виділяти такі стилі навчання, як: *конвергентний* (учні застосовують абстрактне мислення для формування понятійного апарату, активно експериментують); *дивергентний* (учні спираються на власний досвід, рефлексивне спостереження); *асимілятивний* (учні застосовують абстрактне мислення для формування понятійного апарату, а також тяжіють до рефлексивного спостереження); *акомодативний* (учні спираються на досвід та активно експериментують).

У моделі Н. Флемінга пропонується класифікувати стилі навчання за домінуючим каналом сприйняття, і, таким чином, виділяють візуальний, аудіальний та кінестетичний стилі навчання.

Оскільки Д. Колб, інтерпретуючи навчальні стилі, поєднав когнітивно-стильові характеристики мислення і особистісні характеристики учня, ми вибрали саме його теорію як наукове підґрунтя нашого дослідження. Описуючи свій навчальний цикл як суб'єктивно значимий етап у навчанні, 52,1 % учнів продемонстрували *активне експериментування*, 18,9 % – *абстрактну концептуалізацію*; 9,5 % – *рефлексивне спостереження* і 8,4 % – *конкретний досвід* (табл. 1).

Розподіл учнів за фазою, що переважає в навчальному циклі

Фаза	Кількість учнів	Відсоток
Активне експериментування (АЕ)	99	52,1
Абстрактна концептуалізація (АК)	36	18,9
Рефлексивне спостереження (РС)	18	9,5
Конкретний досвід (КД)	16	8,4
Разом:	169	88,9

Оскільки вибірка є репрезентативною, на основі якісного аналізу отриманих даних можна зробити висновки щодо особливостей навчальної діяльності учнів: більш, ніж половині опитаних учнів (52 %), щоб вчитися, потрібно мати можливість експериментувати і перевіряти теоретичні положення на практиці, їм нецікаві пасивні форми навчання.

Домінування такого етапу навчального циклу, як «абстрактна концептуалізація» свідчить про аналітичний підхід до навчання у 18,9 % учнів: найкраще такі учні навчаються в безособистісній ситуації, коли мають можливість зосередитися на теорії та систематичному аналізі, переважно це учні, які можуть самостійно вчитися.

Кожен десятий учень (9,5 %) у своїх судженнях схильний опиратися на спостереження, для цих учнів властивим є експериментальний, безсторонній, вдумливий підхід до навчання.

8,4 % учнів виділили такий етап у своєму навчальному циклі, як «конкретний досвід», а це свідчить про те, що в своєму навчанні вони значною мірою опираються на власний практичний досвід, теоретичний підхід їм здається нераціональним; такі учні найкраще навчаються за допомогою конкретних прикладів, в яких зацікавлені (рис. 1).

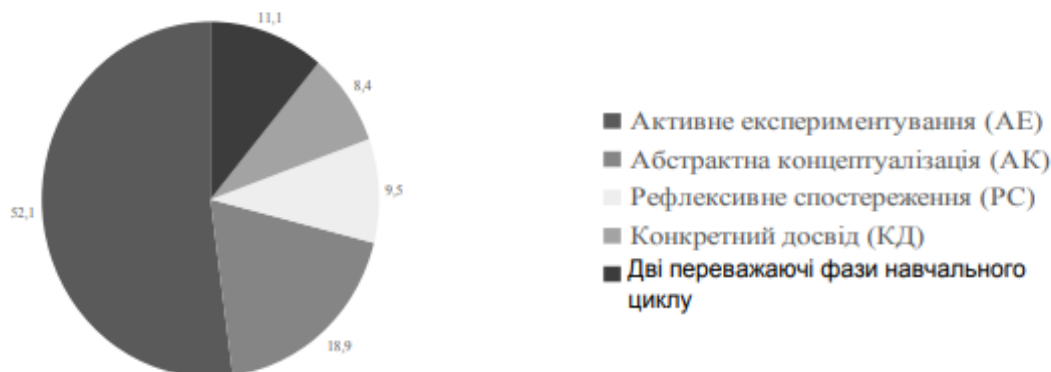


Рис. 1. Розподіл учнів за переважною фазою навчального стилю.

Серед опитаних учнів найпопулярнішим виявився навчальний стиль «конвергера» – 57,9 %, на другому місці – «акомодатора» (15,8 %), з невеликою різницею проявився стиль «асимільатора» (14,7 %) і доволі рідкісним виявився навчальний стиль «дивергера» – 3,7 %.

Отже, наше дослідження дозволило виявити переважні стилі навчання учнів. Це дало змогу розробити диференційовані завдання з фізики з опорою на них та забезпечити краще індивідуальне засвоєння учнями навчальної інформації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коробова І. Реалізація індивідуального підходу до формування методичної компетентності майбутніх учителів фізики / І. Коробова // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти.

- 2013. – Вип. 4(1). – С. 155-159. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2013_4%281%29_37
2. Кузьменко В.У. Індивідуалізація виховання і навчання в освітніх закладах / В.У. Кузьменко. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – 54 с.
 3. Гохстрат Е. Гейн А.В. Теорія навчання Девіда Колба: Мрійник, Мислитель, Прагматик, Діяч / пер. з голландської Н. Карпенко. – Київ: Видавець Чередниченко А.М., 2015. – 96 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор І.В. Коробова

УДК 517.948

Гнідіна В.О.

ЛОРАНІВСЬКИЙ РОЗКЛАД ФУНКЦІЇ ГРІНА ЛІНІЙНОЇ ПЕРІОДИЧНОЇ КРАЙОВОЇ ЗАДАЧІ ЗІ ЗБУРЕНОЮ МАТРИЦЕЮ

У статті розглядається питання знаходження лоранівського розкладу функції Гріна для лінійної періодичної крайової задачі зі збуреною матрицею.

Ключові слова: збурена матриця, лінійна періодична крайова задача, функція Гріна, лоранівський розклад.

The article deals with the question of finding a Loran expansion of the Green's function for a linear periodic boundary-value problem with perturbed matrix.

Key words: perturbed matrix, linear periodic boundary value problem, Green's function, Laurent layout.

Питаннями теорії збурення лінійних операторів, збурення лінійних диференціальних рівнянь, періодичних функцій займалися такі відомі математики, як В.В. Жиков, Т. Като [1], С.Г. Крейн, М.А. Неймарк [2], Т.С. Сабіров, А.Ф. Турбін [4], Я.Д. Плоткін [3] та ін. Інтерес до даної проблематики обумовлений широким застосуванням теорії збурення в математичній фізиці, теорії поля, електродинаміці, квантовій механіці, електростатиці. Саме в цих галузях математичної та теоретичної фізики виникають задачі відшукування стаціонарних та нестаціонарних розв'язків при різних граничних умовах. І вкрай важливою при розв'язуванні задач вказаного типу є функція Гріна лінійної крайової задачі.

Мета дослідження полягає у побудові лоранівського розкладу функції Гріна лінійної крайової задачі зі збуреною матрицею.

Об'єктом дослідження виступає функція Гріна лінійної крайової задачі зі збуреною матрицею, а *предметом* дослідження – лоранівський розклад зазначеної функції.

Розглянемо періодичну крайову задачу у просторі вектор-функцій:

$$\begin{cases} \frac{dx(t)}{dt} - A(t)x(t) + f(t), & (1) \\ x(0) = x(\omega), & (?) \end{cases}$$

де $A(t)$ – матриця розміру $n \times n$, визначена та неперервна на всій числовій осі, періодична з періодом $\omega > 0$, тобто

$$A(t + \omega) = A(t)$$

для будь-якого $t \in R$, $f(t)$ – неперервна на всій осі вектор-функція, періодична з періодом $\omega > 0$: $f(t + \omega) = f(t)$.

Розв'язок такої задачі має вигляд:

$$x(t) = \int_0^\omega G(t, \tau) f(\tau) d\tau,$$

де $G(t, \tau)$ – функція Гріна задачі (1)-(2). Вона має вигляд:

$$G(t, \tau) = \begin{cases} X(t)(R_0)X^{-1}(\tau), 0 \leq \tau \leq t \leq \omega, \\ X(t)(R_0^{-1})X^{-1}(\tau), 0 \leq t \leq \tau \leq \omega, \end{cases}$$

де $X(t)$ – фундаментальна матриця рівняння

$$\frac{dx}{dt} = A(t)x.$$

Робота присвячена побудові функції Гріна $G_\varepsilon(t, \tau)$ по степеням малого параметру ε .

А саме розглядається збурена на спектрі крайова задача

$$\begin{cases} \frac{d}{dt} x_\varepsilon(t) = (A_0(t) + \varepsilon B(t))x_\varepsilon(t) + f(t), & (3) \\ x_\varepsilon(0) = C_0 x_\varepsilon(T), & (4) \end{cases}$$

де гранична крайова задача

$$\begin{cases} \frac{dx_0(t)}{dt} - A_0(t)X_0(t), & (5) \\ x_0(0) = x_0(\omega), & (6) \end{cases}$$

має нетривіальний розв'язок

$$x_0(t) = \varphi_0(t).$$

Припустимо, що цей розв'язок $\varphi_0(t)$ утворює жорданів ланцюг довжиною r , то крайові задачі

$$\frac{d}{dt} \varphi_0(t) = A_0(t)\varphi_0(t), \varphi_0(0) = \varphi_0(\omega),$$

$$\frac{d}{dt} \varphi_1(t) - A_1(t)\varphi_1(t) + \varphi_0(t), \varphi_1(0) = \varphi_1(\omega),$$

$$\dots\dots\dots$$

$$\frac{d}{dt} \varphi_{r-1}(t) = A_{r-1}(t)\varphi_{r-1}(t) + \varphi_{r-2}(t), \varphi_{r-1}(0) = \varphi_{r-1}(\omega)$$

мають розв'язки, а крайова задача

$$\frac{d}{dt} \varphi(t) = A(t)\varphi(t) + \varphi_{r-1}(t), \varphi(0) = \varphi(\omega)$$

розв'язку не має.

Теорема. Якщо виконані умови леми, то для крайової задачі (3) існує функція Гріна

$G_\varepsilon(t, \tau)$ і для неї має місце лоранівський розклад:

$$G_\varepsilon(t, \tau) = \sum_{k=-r}^{\infty} \varepsilon^k G_k(t, \tau),$$

$$G_\varepsilon(t, \tau) = \sum_{i=0}^{r+k} \varphi_i(t) \otimes \overline{\psi_{r+k-i}(\tau)}, k = \overline{-r, -1},$$

$$G_0(t, \tau) = \begin{cases} X_0(t)R_0X_0^{-1}(\tau) + \sum_{i=0}^r \varphi_i(t) \otimes \overline{\psi_{r-i}}, 0 \leq \tau \leq t \leq T, \\ X_0(t)(R_0 - I)X_0^{-1}(\tau) + \sum_{i=0}^r \varphi_i(t) \otimes \overline{\psi_{r-i}}, 0 \leq \tau \leq t \leq T, \end{cases}$$

$$G_k(t, \tau) = \begin{cases} \sum_{j=0}^{k-1} \sum_{i=0}^{k-j} (-1)^j X_0(t) K_i(t) R_0 B_{k-i-j} R_0 \tilde{K}_j(\tau) X_0^{-1}(t) + \\ \quad + \sum_{i=0}^{r+k} \varphi_i(\tau) \otimes \overline{\psi_{r+k-i}}, \quad 0 \leq \tau \leq t \leq T, \\ \sum_{j=0}^{k-1} \sum_{i=0}^{k-j} (-1)^j X_0(t) [K_i(t) R_0 B_{k-i-j} R_0 \tilde{K}_j(\tau) X_0^{-1}(t) - \\ \quad - K_{k-j}(t) \tilde{K}_j(\tau)] X_0^{-1}(t) + \sum_{i=0}^{r+k} \varphi_i(t) \otimes \overline{\psi_{r+k-i}}, \\ \quad 0 \leq t \leq \tau \leq T, \end{cases}$$

де

$$\overline{\psi_k}(t) = \sum_{i=0}^{r+k} \lambda_i \psi_{k-i}(t), \lambda_0 = -\frac{1}{\gamma},$$

$$\lambda_m = \frac{(\psi_0, B_{r+m} \varphi_0)}{\gamma^2} - \frac{1}{\gamma} \sum_{i=1}^{m-1} \lambda_i (\psi_0, B_{r+m-i} \varphi_0),$$

де $\varphi_k(t), k = \overline{r, \infty}$, - розв'язки задачі Коші:

$$\begin{cases} \frac{d}{dt} \varphi_k(t) = A_0(t) \varphi_k(t) + B(t) \varphi_{k-1}(t), \\ \varphi_k(0) = R_0 B_k \varphi_0, \end{cases}$$

де $\psi_k(\tau), k = \overline{r, \infty}$, - розв'язки задачі Коші:

$$\begin{cases} \frac{d}{d\tau} \psi_k(\tau) = -A_0^*(\tau) \psi_k(\tau) + B^*(\tau) \psi_{k-1}(\tau), \\ \psi_k(0) = R_0^* B_k^* \psi_0. \end{cases}$$

ЛІТЕРАТУРА:

1. Като Т. Теория возмущения линейных операторов / Т. Като. – М.: Мир, 1972. – 740 с.
2. Наймарк М.А. Линейные дифференциальные операторы / М.А. Наймарк. – М.: Наука, 1969. – 528 с.
3. Плоткин Я.Д. Функция Грина возмущенной на спектре двухточечной краевой задачи в банаховом пространстве / Я.Д. Плоткин // УМЖ. – 1975. – № 2. – С. 183-192.
4. Турбин А.Ф. Предельные теоремы и асимптотические разложения для сингулярно возмущенных полугрупп операторов / А.Ф. Турбин. – К.: Ин-т математики АН УССР, 1980. – С. 13-41.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Я.Д. Плоткін

УДК 621.383.5

Давиденко Д. В.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОХИБКИ ШОРСТКОСТІ СКАНОВАНИХ ПОВЕРХОНЬ МЕТОДОМ ДОПОМІЖНОГО КАДРУ

У статті розкрито метод знаходження похибки визначення шорсткості сканованих на тунельному мікроскопі поверхонь. Наведено приклад для трьох фрагментів із застосуванням спеціалізованої програми Gwyddion [6].

Ключові слова: похибка, шорсткість, поверхня, зображення, скануючий мікроскоп.

In the article the method of determining the error of determining the roughness of scanned tunnel microscopy surfaces is disclosed. An example is provided for three fragments using the Gwyddion specialized program.

Key words: error, roughness, surface, image, scanning microscope

Одним з основних інструментів вивчення наносвіту стала скануюча зондова мікроскопія. Скануючий мікроскоп, тунельний, або атомно-силовий, дозволяє отримати інформацію про рельєф досліджуваної поверхні.

Для обробки відсканованої інформації використовується широко відома програма Gwyddion. Для кількісної характеристики і порівняння різних поверхонь зручно використовувати такий параметр, як шорсткість. Перші спроби оцінити похибку визначення шорсткості наводилися авторами у роботах [2, 4]. Після ретельного вивчення можливостей Gwyddion, було знайдено новий, більш вдалий, спосіб розрахунку похибок, описаний у цій роботі.

У Gwyddion є інструмент "Статистичні величини", який розраховує для вибраної ділянки більше десятка параметрів, серед яких "Середнє значення", "Середня шорсткість" і "Середнє квадратичне значення шорсткості". У інструкції користувача Gwyddion, посилаючись на ряд стандартів, середня шорсткість R_a , (від англ. Average roughness) визначається за формулою:

$$R_a = \frac{1}{N} \sum_{j=1}^N |r_j| = \frac{1}{N} \sum_{j=1}^N |z_a - z_j| \quad (1)$$

де N – число точок, j – індекс точки, $r_j = z_a - z_j$ – відхилення висоти поточної точки z_j від середнього рівня z_a .

Середнє квадратичне значення шорсткості R_q , Визначається як:

$$R_q = \sqrt{\frac{1}{N} \sum_{j=1}^N r_j^2} = \sqrt{\frac{1}{N} \sum_{j=1}^N (z_a - z_j)^2} \quad (2)$$

де позначення аналогічні формулі (1).

Формулу (2) можна пристосувати для розрахунку абсолютної похибки середньої шорсткості, розрахованої за формулою (1).

Абсолютна похибка для серії з N вимірювань, згідно з відомою формулою Стьюдента, [2, с.10] повинна розраховуватися як:

$$\Delta R_a = t_s \sqrt{\frac{1}{N(N-1)} \sum_{j=1}^N (R_a - R_j)^2} \quad (3)$$

де t_s – коефіцієнт Стьюдента, R_a – середня шорсткість, розрахована відповідно до (1), а $R_j = |z_a - z_j|$ – модуль відхилення висоти в даній точці від середнього рівня. Назвемо R_j "локальною шорсткістю", маючи на увазі спосіб підрахунку, аналогічний формулі (1), але без усереднення. Саме поняття шорсткості до однієї точки не має сенсу. Порівнюючи (2) з (3), бачимо, що в (2) не вистачає множника $(N-1)$ в знаменнику, що легко може бути виправлене вже після основного розрахунку. Більш складною проблемою є переналаштування формули (2) на роботу з величинами R_a і R_j , використовуваними в (3).

Візьмемо для прикладу відскановану поверхню розміром 256x256 пікселів (2x2 мкм). Виділимо три ділянки, розміром 50x50 = 2500 пікселів, з відносно рівною поверхнею показані на рис.1.а,б,в. Слід врахувати, що масштаб по осі Z на рис.1 сильно перебільшений, і дрібні нерівності, візуально, схожі на гори, хоча їхні справжні висоти, які застосовуються у розрахунках, значно менші, ніж горизонтальні розміри обраних ділянок.

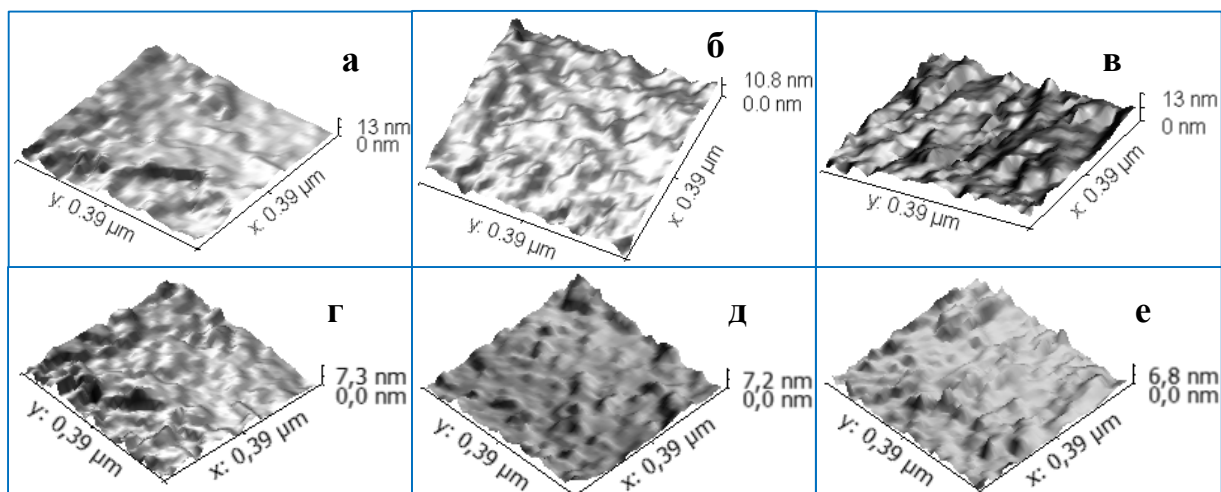


Рис.1.а,б,в – три фрагменти розміром 50х50 пікселів, виділені із великої сканованої поверхні. г,д,е – відповідні допоміжні перераховані кадри, утворені значеннями локальних шорсткостей.

В таблиці 1, наведено статистичні величини для ділянок, показаних на рис.1. Наприклад, для ділянки, наведеної на рис.1а. було отримано:

"Середнє значення" = 5,98нм, знадобиться для подальших обчислень.

"Середня шорсткість" = 1,765нм, величина, що цікавить нас, як кількісна характеристика обраної ділянки .

Таблиця 1.

Статистичні величини для ділянок на рис.1

	№1	№2	№3
Середнє значення висоти (нм)	5,98	7,16	6,42
Середня шорсткість (нм)	1,765	1,214	1,602
Середнє квадратичне для поля шорсткостей (нм) (результат розрахунку по формулі (2))	1,209	1,115	1,240
Абсолютна похибка шорсткостей (нм)	0,063	0,058	0,064
Відносна похибка шорсткостей (%)	3,6	4,8	4,0

Для розрахунку абсолютної похибки створимо допоміжний кадр, що складається не з висот, а з локальних шорсткостей. Для цього скористаємося інструментом "Арифметичні операції над даними".

Задамо розрахувати висоти всіх точок нового кадру, користуючись виразом $\text{abs}(d1 - 5,98e-9)$, де abs означає модуль, $d1$ – вказує джерело даних, в нашому випадку, це рис.1а, а число $5,98e-9$ – це знайдене раніше середнє значення висоти всіх точок рис.1а, виражене в метрах. Такі особливості синтаксису програми.

В результаті отримаємо допоміжний кадр, до рис.1а показаний на рис.1г. Відповідно рис.1б – рис.1д, рис.1в – рис.1е.

Статистичні величини для "кадру шорсткостей", рис.1г, рівні:

"Середнє значення" = 1,765 нм, збігається зі знайденою раніше середньою шорсткістю, що додатково підтверджує правильність обчислень.

"Середнє квадратичне значення шорсткості" = 1,209 нм.

Повернемося до порівняльного аналізу формул (2) і (3). Приймаємо коефіцієнт Стьюдента, при $N = 2500$ і $\alpha = 0,99$, рівним $t_s = 2,6$, і ділимо отримане значення 1,209 нм на $\sqrt{N - 1} = \sqrt{2500 - 1}$ якого бракує в (2). Округляючи, отримуємо $\Delta R_a = 0,063$. Відносна похибка складає $\Delta R_a / R_a = 0,036$, що не перевищує 5%.

Провівши аналогічні розрахунки з другим і третім фрагментами рис.1.б,в отримуємо схожі значення відносної похибки: 4,8%, 4% таб.1. Отримані значення вказують на те, що розрахунок параметра "Середня шорсткість" не вносить істотної помилки, в порівнянні з неминучими при скануванні систематичними похибками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Давиденко Д.В. Збереження і обробка масиву даних отриманих скануванням поверхонь тунельним мікроскопом / Д.В. Давиденко, А.В. Немченко// Пошук молодих. Випуск – 17: Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції [Текст] / Укладач: В.Д. Шарко. – Херсон: ПП Вишемирський В.С. – 2017. – С. 115-117.
2. Давиденко Д.В. Определение относительной погрешности измерения шероховатости туннельно сканированных поверхностей / Д.В. Давиденко, А.В. Немченко // Пошук молодих. Випуск 18: Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції [“STEM-освіта як напрям модернізації методик навчання природничо-математичних дисциплін у середніх і вищих навчальних закладах”], (Херсон, 26-27 квітня 2018р.) / Укладач: В.Д. Шарко. – Херсон: Видавництво ХНТУ.- 2018. – С. 72-74.
3. Миронов. В. Л. Основы сканирующей зондовой микроскопии [Текст] / В. Л. Миронов // Российская академия наук. Институт физики микроструктур. г. Нижний Новгород, 2004 г. – 110 с.
4. Немченко А.В. Определение погрешности шероховатости сканированных поверхностей методом вспомогательного кадра / А.В. Немченко Д.В. Давиденко, // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції [“Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній і вищій школі”], (Херсон 13-15 вересня 2018р.) / Укладач: В.Д. Шарко – Херсон: Видавництво ХНТУ. – 2018. – С.96-97.
5. Савчук В. П. Обработка результатов измерений / В.П.Савчук. – Одесса : ОНПУ, 2002. – 54 с.
6. Gwyddion – Free SPM (AFM, SNOM/NSOM, STM, MFM, ...) data analysis software [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gwyddion.net>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Немченко

УДК 517.37

Дацюк В.М.

ПРЯМІ ТЕОРЕМИ ТЕОРІЇ ПІДСУМОВУВАННЯ РОЗБІЖНИХ РЯДІВ

У статті розглянуто основні теореми про методи підсумовування розбіжних рядів та властивості цих методів.

Ключові слова: теорія підсумовування, метод степеневих рядів, метод середніх арифметичних, метод Абеля-Пуассона, метод Чезаро, метод Вороного-Ньорлунда, метод Бореля.

The article deals with the basic theorems and methods of summation of divergent series and the properties of these methods are considered.

Key words: theory of summation, method of power series, method of average arithmetic, Abel-Poisson method, Cesaro method, Voronoi-Nörlund method, Borel's method.

Математичний аналіз займається проблемами вивчення об'єктів, таких як: числа, змінні, функції, послідовності, ряди і ін. При вивченні властивостей того чи іншого об'єкта можуть виникати питання. Це відбувається тоді, коли наука не може пояснити: «чому

відбувається так, а не інакше?». Така ситуація існувала деякий час і при вивченні рядів, а точніше при вивченні розбіжних рядів.

При вивченні рядів, заданому числовому ряду

$$\sum_{n=0}^{\infty} a_n = a_0 + a_1 + \dots + a_n + \dots$$

в якості його суми приписували границю його часткових сум:

$A = \lim A_n$, в припущенні, що ця границя існує і скінчена. «Коливний» розбіжний ряд був позбавленим суми і подібні ряди, як правило, з розгляду виключали. Природньо виникає питання про можливість підсумовування розбіжних рядів в якомусь новому сенсі, певними методами підсумовування. Деякі методи такого підсумовування виявилися досить-таки плідними [3, с. 394].

Основоположником теорії підсумовування рядів є Леонард Ейлер. Велика кількість математиків XVII і XVIII ст. (Лейбніц, Бернуллі, Даламбер, Лагранж та ін.) довго та безуспішно сперечалися про те, чому рівна сума ряду, що розбігається. Ейлер першим зрозумів, що задача поставлена невірно і, що потрібно ставити питання: «як визначити суму ряду, що розбігається?» [1, с. 45].

Сучасна теорія підсумовування рядів, що розбігаються, почала стрімко розвиватися в кін. XIX – поч. XX ст. Цьому значно сприяло та умова, що виникли зв'язки цієї теорії з іншими математичними дисциплінами.

Для сучасної теорії рядів характерно те, що вона вивчає, головним чином, ряди, що розбігаються. Для таких рядів потрібно дати нове визначення суми ряду. Це визначення можна давати по-різному. Якщо ряд, що розбігається, має суму U за якимось визначенням A , то говорять, що ряд підсумовано методом підсумовування A до суми U .

В багатьох задачах потрібно використовувати різні методи підсумовування. Частіше за все ці методи визначаються метричними перетвореннями.

Нехай $\alpha = (\alpha_{nk})$ – нескінченна матриця ($n, k = 0, 1, \dots$). Для послідовності $\{u_n\}$ утворюють послідовність U'_n :

$$U'_n = \sum_k \alpha_{nk} U_k$$

Якщо U'_n існує при будь-якому $n = 0, 1, \dots$ і $\lim U'_n = U'$, то послідовність U_n називається підсумованою методом α , або матрицею α перетворення послідовності в послідовність, до суми U' [1, с. 45].

Якщо при цьому, збіжний до U ряд підсумовується до суми U , то такий метод називається регулярним.

Для знаходження теорем, що дають необхідну і достатню умову того, щоб дане матричне перетворення переводило один клас послідовності в інший, історично склались наступні методи.

Метод степеневих рядів. Цей метод належить Пуассону, який зробив першу спробу застосувати його до тригонометричних рядів. Він полягає в наступному: за поданим числовим рядом $\sum a_n$ будується степеневий ряд

$$\sum_{n=0}^{\infty} a_n x^n = a_0 + a_1 x + a_2 x^2 + \dots + a_n x^n + \dots$$

якщо цей ряд для $0 < x < 1$ збігається і його сума $f(x)$ при $x \rightarrow 1 - 0$ має границю A :

$$\lim_{x \rightarrow 1 - 0} f(x) = A,$$

то ряд $\sum a_n$ підсумовується методом степеневих рядів.

Якщо ряд підсумований за Абелем-Пуассоном до суми A , то в звичайному сенсі, він може і не мати суми. Інакше кажучи із того, що існує границя

$$\lim_{x \rightarrow 1-0} \sum_{n=0}^{\infty} a_n x^n = A$$

не впливає збіжність ряду $\sum a_n$. Звичайно виникає питання, які додаткові умови треба накласти на поведінку членів цього ряду, щоб можна було говорити про його збіжність, тобто існуванні для нього суми у звичайному сенсі [3, с.396].

Перша теорема в цьому напрямку була доведена німецьким математиком Таубером, вона говорить: нехай ряд $\sum a_n$ підсумовується методом Абеля-Пуассона до суми A . Якщо елементи цього ряду такі, що

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{a_1 + 2a_2 + \dots + na_n}{n} = 0, \text{ то і } \sum_{n=0}^{\infty} a_n = A.$$

У теорії підсумовування важливу роль відіграє наступна теорема.

Теорема (Гьопліц): Для того, щоб перетворення послідовності в послідовність було регулярним, необхідно і достатньо виконання умов:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} a_{nk} = 0;$$

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \sum_k^n a_{nk} = 1;$$

$$\sum_k |a_{nk}| \leq H, \text{ де } H > 0, \text{ для усіх } n = 0, 1, 2, \dots$$

Теорема Гьопліца є критерієм регулярності методу підсумовування [3, с.398].

Ідея методу середніх арифметичних в найпростішому її здійсненні належить Фробеніусу, але пов'язують його зазвичай з іменем Чезаро, який надав методу подальшого розвитку. Метод полягає в наступному: за частиними сумами A_n даного числового ряду (A) будуються їх послідовні середні арифметичні

$$a_0 = A_0, a_1 = \frac{A_0 + A_1}{2}, \dots, a_n = \frac{A_0 + A_1 + \dots + A_n}{n+1}, \dots$$

Якщо варіанта a_n при $n \rightarrow \infty$ має границю A , то це число і називають «узагальненою (Чезаро) сумою» даного ряду [3, с.397].

Метод Вороного-Ньорлунда називають трикутним матричним методом, що визначається послідовністю комплексних чисел p_n , у вигляді перетворення (A) матрицею з чисел

$$a_{nk} = \frac{p_{n-k}}{P_n}, \text{ де } P_n = \sum_{k=0}^n p_k, P_n \neq 0.$$

Метод Вороного-Ньорлунда позначають через (WN, p_n) .

Нехай маємо додатню числову послідовність $\{p_n\}$ і

$$P_0 = p_0, \quad P_n = p_0 + p_1 + \dots + p_n \quad (n > 0).$$

З часткових сум A_n ряду $\sum a_n$ побудуємо вираз

$$W_n = \frac{p_n A_0 + p_{n-1} A_1 + \dots + p_0 A_n}{P_n}.$$

Якщо $W_n \rightarrow A$ при $n \rightarrow \infty$, то A називається «узагальненою сумою» ряду $\sum a_n$ в розумінні Вороного-Ньорлунда – при заданому виборі послідовності $\{p_n\}$, або (WN, P_n) – підсумовування [1, с.100].

Для регулярності методу Вороного необхідна і достатня умова:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{p_n}{P_n} = 0.$$

Метод Бореля полягає в наступному: по ряду $\sum a_n$ і його часткових сумах A_n будеться вираз:

$$\frac{\sum_0^{\infty} A_n \frac{x^n}{n!}}{\sum_0^{\infty} \frac{x^n}{n!}} = e^{-x} \cdot \sum_0^{\infty} A_n \frac{x^n}{n!}.$$

Якщо останній ряд збігається хоча б для достатньо великих значень x , і його сума при $x \rightarrow +\infty$ має границю A , то це число і є узагальненою сумою Бореля для даного ряду $\sum a_n$.

Доведемо регулярність методу Бореля. Припустимо збіжність ряду (A) і позначимо його суму через A , а залишки $A - A_n$ – через a_n . Маємо (для достатньо великих x)

$$A - e^{-x} \sum_0^{\infty} A_n \frac{x^n}{n!} = e^{-x} \sum_0^{\infty} a_n \frac{x^n}{n!} = e^{-x} \sum_0^{\infty} a_n \frac{x^n}{n!}.$$

Візьмемо довільне мале число $\varepsilon > 0$ тоді знайдеться такий номер N , що для $n > N$ буде $|a_n| < \frac{\varepsilon}{2}$. Розглянемо останній вираз у вигляді суми

$$e^{-x} \sum_0^N a_n \frac{x^n}{n!} + e^{-x} \sum_{N+1}^{\infty} a_n \frac{x^n}{n!}.$$

Цей вираз за абсолютною величиною менший ніж $\frac{\varepsilon}{2}$, при будь-якому x , а перший вираз, що представляє собою добуток e^{-x} на многочлен, цілий відносно x , стає абсолютно меншим ніж $\frac{\varepsilon}{2}$ при достатньо великому x . Цим все і доведено [2, с.224].

Отже, методи підсумовування розбіжних рядів є однією з фундаментальних частин в теорії підсумовування і їх вибір залежить від виду ряду, для якого потрібно знайти суму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барон С. Введение в теорию суммирования рядов. Издание 2 / С. Барон – Таллин: «Валгус». – 1977. – 277с.
2. Харди Г.Х. Расходящиеся ряды / Г.Х. Харди: – Москва: Издательство иностранной литературы. – 1951. – 498 с.
3. Фихтенгольц Г.М. Курс дифференциального и интегрального исчисления / Г.М. Фихтенгольц: – ФИЗМАТЛИТ. – 1962. – 800 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.І. Кузьмич

УДК 372.851

Дорошенко Л.П.

ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОЇ ТА АЛГОРИТМІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

У статті розглянуто підходи щодо формування деяких складових математичної культури – логічної та алгоритмічної грамотності.

Ключові слова: математична культура, логічна грамотність, алгоритмічна грамотність, логічна культура.

The article deals with the approaches to the formation of some components of mathematical culture – logical and algorithmic literacy.

Key words: mathematical culture, logical literacy, algorithmic literacy, logical culture.

Сучасна шкільна математична освіта покликана виховати грамотну та компетентну особистість, здатну реалізувати свій потенціал у виробничій та творчій діяльності у дорослому житті. Формування математичної культури, до складових якої належать логічна та алгоритмічна грамотність, є одним із засобів реалізації цієї мети шкільної освіти. Усі учні не лише повинні набути в школі ґрунтовних основ наукових знань, а крім того, оволодіти вмінням логічно мислити, чітко формулювати свої думки, що без належної математичної культури неможливо. Компетентнісний підхід, що визначає спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності [4] спонукає вчителів до пошуку все нових і нових методик організації навчально-виховного процесу. При цьому згідно Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти основною метою освітньої галузі «Математика» є формування в учнів математичної компетентності на рівні, достатньому для забезпечення життєдіяльності в сучасному світі, успішного оволодіння знаннями з інших освітніх галузей у процесі шкільного навчання, забезпечення інтелектуального розвитку учнів, розвитку їх уваги, пам'яті, логіки, культури мислення та інтуїції.

Метою даної статті є аналіз поняття логічної та алгоритмічної грамотності, особливостей її формування при навчанні учнів середньої школи.

Математика має широкі можливості для розвитку логічного мислення людини, її алгоритмічної культури, вміння моделювати ситуації. Математичний апарат застосовується не лише при вивченні інших шкільних дисциплін, але й в ході професійної діяльності, зокрема, математичне моделювання широко використовують для розв'язування задач з різних галузей науки, економіки, виробництва. Саме тому надзвичайно важливо, щоб у процесі навчання математики у школі приділялася увага формуванню математичної культури учнів, розвитку їх математичної грамотності.

Формування математичної культури – це цілеспрямовано організований процес, який здійснюється протягом всього періоду навчання, процес оволодіння системою математичних знань, умінь, навичок; набуття досвіду математичної, пізнавальної, комунікативної, творчої, емоційно-вольової діяльності, необхідних для успішного навчання і виховання учнів у відповідності з їх цілями і завданнями обраного профілю навчання, а також самостійного оволодіння новими математичними знаннями і вміннями у майбутній професійній діяльності.

З різних підходів до культури найбільш важливими для математичної культури ми вважаємо логічний та алгоритмічний. Під алгоритмічною діяльністю розуміють всі види діяльності, що направлені на розв'язання задачі за допомогою правил, приписів, алгоритмів [1, 6].

Яким чином розв'язування учнями текстових задач арифметичним способом можна спрямувати на формування їхньої математичної культури?

Розглянемо розв'язування текстових задач арифметичним способом. В його основі лежить розуміння сутності арифметичних дій і вміння перекладати залежності між величинами, про які йдеться в умові, математичною мовою. Тому в деяких учнів, як, зокрема, відмічає С.М. Лук'янова, процес встановлення необхідної дії навіть під час розв'язування простої задачі може викликати певні труднощі. Для складеної задачі вибір дії ще більше ускладнюється: необхідно вказати не лише дії, але й порядок їх виконання.

Оскільки розв'язування простих текстових задач школярами залежить від розуміння ними суті арифметичних дій, то, класифікуючи прості задачі, виділяють три основні їх види (зокрема, [7, с. 26]): задачі, які розкривають конкретний зміст арифметичних дій; задачі, пов'язані з поняттями різницевого чи кратного відношення двох чисел; задачі, які розкривають зв'язки між компонентами та результатами арифметичних дій. До окремих видів віднесено задачі на ділення з остачею, знаходження частини числа, знаходження числа за його частиною.

Вчитель може запропонувати школярам працювати над текстовою задачею фронтально, індивідуально чи в групі. В ході роботи над текстовими задачами бесіда є доцільною на кожному з етапів виконання. Молодші підлітки часто наслідують вчителя, тому доцільно також демонструвати зразок міркувань над задачею: вчитель ставить запитання і сам відповідає на них. Коментоване розв'язування задач призначене не лише для «демонстрації» школярами своїх міркувань, але й сприяє формуванню в них грамотної математичної мови.

Індивідуальна самостійна робота передбачає розв'язування задачі кожним учнем окремо. С.О. Скворцова відмічає, що самостійне розв'язування задач класах майже завжди для учнів є творчим процесом, тому важливо, щоб школярі, яким ще складно працювати без сторонньої допомоги, розв'язували задачі «напівсамостійно». Тобто, один працює біля дошки, а інші, якщо необхідно, на кожному етапі зможуть перевірити себе.

Організуючи діяльність учнів щодо розв'язування тієї чи іншої задачі, вчитель ставить певну мету і залежно від неї визначає форму роботи. Наприклад, ознайомлення зі змістом задачі та її аналіз можуть виконуватись колективно, а такий етап як складання плану розв'язування та його виконання – самостійно.

В чому ж відмінності в діяльності вчителя в ході розв'язування задачі, якщо його виконують колективно або самостійно? Діяльність вчителя в ході колективного розв'язування задачі в тому, що він задає конкретні запитання учням «покроково», що відповідає покроковому пошуку ходу розв'язування (запитання → крок виконання), тобто, кожному кроку передує запитання. На відміну від цього, при самостійному розв'язуванні даної задачі діяльність вчителя полягає в тому, що він на початку роботи над задачею наштовхує учня (за допомогою лише «навідних» запитань) на визначення методу розв'язування задачі, а учні вже самі вирішують, за допомогою яких дій вони будуть розв'язувати дану задачу. При колективному розв'язуванні задачі в учнів формуються такі складові математичної культури як грамотна математична мова (учні намагаються якомога чіткіше відповісти на задані запитання вчителя, обґрунтувати свої відповіді); вчитель демонструє математичний логічний стиль мислення. У ході самостійного розв'язування даної задачі в учнів формуються вміння самостійно класифікувати об'єкти, встановлювати закономірності, виявляти зв'язки між різними явищами, про які йдеться в тексті задачі, та вміння приймати рішення, виховується логічна культура.

Логічна культура – це логічна грамотність. З тих пір, як Аристотель винайшов логіку, встановлені нею правила дедуктивних та індуктивних умовиводів стали вважатися обов'язковими нормами мислення. Подібно до того, як грамотна людина вміє писати без орфографічних помилок, так і логічна грамота є вмінням мислити без логічних помилок, у відповідності з законами логіки, послідовно і без протиріч.

Алгоритмічна лінія починає розвиватися в початкових класах; учні молодшого віку вивчають найпростіші алгоритми виконання арифметичних операцій; вони оволодівають навичками виконання послідовних дій при розв'язуванні різних задач і вправ з натуральними числами, дотримуючись чіткого виконання порядку дій. Це можна розглядати як пропедевтику операційного стилю мислення учнів на початковій стадії навчання математики [8, 141].

Наступний рівень формування алгоритмічної культури учнів – можливість формального введення поняття алгоритму в 5-6 класах і формування його основних властивостей у змістових позначеннях, а в окремих ситуаціях – на інтуїтивному рівні. Такий підхід до навчання створює реальні передумови для подальшого систематичного ознайомлення учнів з найпростішими випадками застосування базових алгоритмічних структур при конструюванні алгоритмів. Наочний прийом зображення алгоритмів (формули, таблиці, схеми) дозволяє на доступному рівні демонструвати та доводити до свідомого засвоєння важливу лінію курсу математики – порівняння й узагальнення властивостей чисел та операцій над ними, сприяє виявленню і розвитку міжпредметних зв'язків, а в подальшому для глибокого засвоєння учнями вивченого й нового навчального матеріалу. Навчання

математики на цьому етапі супроводжується введенням алгебраїчних та геометричних компонентів, узагальненням поняття числа, властивостей і законів дій над ними. Вводяться нові буквені позначення, розглядаються дії над найпростішими алгебраїчними виразами і обчислюються їхні значення, розв'язуються найпростіші рівняння та нерівності, задачі на складання рівняння, вводиться табличний прийом запису обчислень, розв'язуються задачі геометричного змісту з найпростішими побудовами, обчисленням периметрів, площ, об'ємів. Цей матеріал є базою для навчання складанню найпростіших алгоритмів з подальшим записом їх в різних формах: табличній, графічній, аналітичній, словесній. Найпоширенішими при цьому є алгоритми обчислень та їхній запис з чіткою послідовністю виконання дій та подальших обчислень (і ручних, і за допомогою калькуляторів).

Етап формування алгоритмічної культури учнів на більш високому рівні (матеріал 7-9 класів) умовно називають підготовчим. Аналіз змісту шкільного курсу математики цих класів дозволяє визначити основні теми і розділи, при вивченні яких створюються сприятливі умови для ефективної організації алгоритмічної лінії, а саме: «Одночлени і многочлени», «Формули скороченого множення», «Розкладання многочленів на множники», «Лінійна функція», «Дії з раціональними дробами», «Степінь з раціональним показником», «Нерівності», «Квадратні рівняння і нерівності», «Теорема Піфагора», «Співвідношення між елементами в прямокутному трикутнику», «Площі фігур», «Основні побудови за допомогою циркуля та лінійки» тощо. Орієнтація навчання математичним поняттям і фактам за лінією алгоритмічної спрямованості дає можливість суттєво урізноманітнити види навчальної діяльності учнів, наповнити її більш конкретним змістом, змінювати організаційні форми проведення уроків та позакласної роботи [4].

Таким чином, формування алгоритмічної культури учнів органічно вписується в конкретну навчальну діяльність на основі навчального матеріалу підручника математики. Методична реалізація пропедевтичної обчислювально-алгоритмічної лінії з використанням найпростіших засобів обчислювальної техніки може бути визначена через використання дидактичних можливостей:

1. при виявленні та розкритті алгоритмічного характеру фрагменту навчального матеріалу, що вивчається;
2. при первинних підходах до формування поняття алгоритму на операційно-обчислювальному рівні з подальшим знайомством з найпростішими випадками графічного представлення алгоритмів;
3. при організації обчислень з використанням мікрокалькуляторів (не виключаючи традиційних прийомів);
4. при можливості реалізувати знайомство учнів з клавіатурою шкільного комп'ютера;
5. при розробці системи вправ з алгоритмічною спрямованістю [2, 75].

Отже, маємо загальну схему формування алгоритмічної культури учнів:

I. Розкриття змісту та методу алгоритмізації.

II. Ознайомлення з поняттям алгоритму та властивостями алгоритму.

III. Вироблення вмінь користуватися основними алгоритмами для обчислень.

IV. Формування основних вмінь та навичок представлення і запису алгоритмів в різних формах і видах.

V. Навчання вмінням використовувати базові алгоритмічні структури.

VI. Використання в навчанні структурної алгоритмічної нотації [2, 77].

Щоб зберегти інтерес до предмета і зробити якісним навчально-виховний процес використовують сучасні інформаційні технології, які суттєво впливають на ефективність проведення уроків математики, надають можливість удосконалювати організацію уроку, діагностувати рівень сформованості знань та вмінь, активізувати пізнавальну діяльність учнів, поглиблювати знання.

Формою перевірки рівня сформованості математичної грамотності є контрольна робота, теоретично-практичний залік, ДПА, ЗНО, моніторингові вимірювання, тестування

тощо. Рівень сформованості математичної грамотності визначається вмінням учнів відстоювати свою думку, аргументувати розв'язок задачі, виправдати обраний шлях розв'язку, рецензувати відповідь тощо.

Невід'ємною частиною роботи є участь дітей в олімпіадах, у щорічному Міжнародному математичному конкурсі „Кенгуру”, де учні розв'язують нестандартні і логічні цікаві задачі. Пропонуються задачі різного призначення, розраховані на різноманітні інтереси і здібності дітей.

Щоб підготувати дитину до життя, сформувати компетентну особистість, необхідно спонукати її до самоосвіти. Адже вона передбачає самостійне, за власною ініціативою, отримання і засвоєння учнями важливої математичної інформації. Постійно намагаюся створювати мотивацію для пошуку математичних знань, бо вони розвивають в учня цікавість і тільки тоді дитина буде займатись самоосвітою.

Стародавні римляни вважали, що корінь навчання гіркий. Але коли вчитель бере в союзники інтерес, коли учні „хворіють” жагою знань і тягою до активної розумової праці, корінь навчання змінює смак.

Отже, усвідомлюючи роль і місце прикладної спрямованості навчання математики в системі середньої освіти в сучасних умовах розвитку освіти в Україні, варто дбати про самостійність учнів; індивідуалізацію та диференціацію навчання; стимулювання мотивації, підвищення інтересу до навчання; створення організаційно-педагогічних умов для формування математичної грамотності учнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Габович И.Г. Алгоритмический подход к решению геометрических задач: Книга для учителя. / И.Г. Габович. – К.: „Радянська школа”, 1989. – 160 с.
2. Глейзер Г.Д. Повышение эффективности обучения математике в школе: Кн. для учителя. / Г.Д. Глейзер – М.: Просвещение, 1989. – С. 74-91.
3. Груденов Я.И. Совершенствование методики работы учителя математики: Кн. для учителя. / Я.И. Груденов. – М.: Просвещение, 1990. – С. 65-81.
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 року). – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>.
5. МАТЕМАТИКА. 5–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56128/>
6. Касьяненко М.Д. Активизация познавательной деятельности учащихся при изучении математик: Пособ. для учителей. / М.Д. Касьяненко. – М.: Просвещение, 1980. – 124 с.
7. Лотман Ю.М. Семиосфера / Ю.М. Лотман. – С.-Пб.: Искусство-С.-ПБ, 2000. – 156 с.
8. Лук'янова С.М. Розв'язування текстових задач арифметичним способом: 5-6 клас / С.М. Лук'янова. – К.: Вид. дім «Шкільний світ», 2006. – 128 с.
9. Монахов, В. М. Особенности формирования алгоритмической культуры школьника при обучении алгебре / В. М. Монахов. – М. – 141 с.
10. Осинская В.Н. Формирование умственной культуры учащихся в процессе обучения математике: кн. для учителя / В.Н. Осинская. – К.: Рад. школа, 1989. – 192 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Л.В. Кузьмич

ОБЕРНЕНІ ТЕОРЕМИ ПІДСУМОВУВАННЯ РОЗБІЖНИХ РЯДІВ

У статті розглянуто основні теореми про методи підсумовування розбіжних рядів та властивості цих методів.

Ключові слова: теорія підсумовування, розбіжний ряд, метод середніх арифметичних, теорема «тауберського» типу, метод Абеля-Пуассона, метод Чезаро, теорема Фробеніуса.

The article deals with the basic theorems and methods of summation of divergent series and the properties of these methods are considered.

Key words: theory of summation, divergent series, method of arithmetic mean, tauber type theorem, Abel-Poisson method, Cesaro method, Frobenius theorem.

Сучасна теорія підсумовування розбіжних рядів почала бурхливо розвиватися в кінці XIX – початку XX століття. Цьому значно сприяла та обставина, що виявилися зв'язки цієї теорії з іншими математичними дисциплінами. Так, Чезаро (1880) ввів свої методи підсумовування в зв'язку з розглядом завдання про перемножування рядів; Борель (1895-1901) вивчав «метод Бореля» в зв'язку з дослідженням аналітичного продовження функцій; нарешті, Л. Фейер (1904) показав, яку користь може принести теорія підсумовування рядів теорії рядів Фур'є. Цей період в основному завершився виходом у світ першої оглядової монографії Бореля (1901), присвяченій розбіжним рядам.

Нашою метою є дати таке узагальнення поняття суми ряду (або, що те ж саме, поняття границі послідовності), щоб і розбіжному ряду можна було приписати суму. Розбіжні ряди застосовувалися в аналізі набагато раніше, ніж була створена теорія розбіжних рядів. Наприклад, коли потрібно знайти суму якогось функціонального ряду, проводилися різні його перетворення. І, незважаючи на те, що нерідко ряди при цьому перетворювалися в розбіжні, в кінці виходили вірні результати.

Перейдемо тепер до означення поняття підсумовування рядів.

Нехай A' – деяка множина рядів. Якщо для будь-якого ряду $\sum u_n \in A'$ ставиться у відповідність деяке число

$$A\{\sum u_n\},$$

то кажуть, що на множині A визначено метод підсумовування, який позначимо просто через A . Число $A\{\sum u_n\}$ називається A -сумою ряду $\sum u_n$, множина A' (його часто позначають і через SA) називається полем підсумовування методу A .

Якщо метод підсумовування A підсумовує всі збіжні ряди (послідовності), то говорять, що метод A зберігає збіжність або консервативний. Для методів, що зберігають збіжність, можуть бути дві можливості.

1. Метод A зберігає суму будь-якого збіжного ряду. Тоді метод A називають регулярним. Таким чином, метод називається регулярним, якщо він підсумовує всі збіжні ряди до їх звичайної суми.

Якщо регулярний метод A підсумовує до ∞ будь-який ряд $\sum u_n = \infty$, то метод A називається цілком регулярним.

2. Метод A не зберігає суми деякого збіжного ряду. Тоді метод A називається нерегулярним.

Відзначимо, що нерегулярні методи підсумовування також мають практичне значення. Наприклад, в застосуванні до наближених методів обчислень важливі також

методи підсумовування, які можуть спотворювати значення розглядуваної величини в межах заданої точності.

Визначення методу Абеля-Пуассона. Ряд $\sum u_n$ називається методом підсумовування Абеля-Пуассона, коротко **A**-підсумовуваним, до числа u' , якщо степеневий ряд

$$f(x) = \sum u_n x^n$$

збігається при $|x| < 1$ і $\lim_{x \rightarrow 1-} f(x) = \lim_{x \rightarrow 1-} \sum u_n x^n = u'$.

Ряд $\sum u_n$ називається абсолютно підсумовуваним методом Абеля-Пуассона, коротко **|A|**-підсумовуваним, якщо функція $f(x)$ має обмежену зміну на півінтервалі $0 \leq x < 1$, або, що те ж саме, коли

$$\int_0^1 \left| \frac{d}{dx} f(x) \right| dx < \infty,$$

[1, с.152].

Теорема (Тавбер). Нехай ряд $\sum_{n=0}^{\infty} a_n x^n = a_0 + a_1 x + a_2 x^2 + \dots + a_n x^n + \dots$ збігається при $0 < x < 1$, і має місце рівність $\lim_{x \rightarrow 1-0} \sum_{n=0}^{\infty} a_n x^n = A$. Якщо члени ряду такі, що

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{a_1 + 2a_2 + \dots + na_n}{n} = 0$$

то і

$$\sum_{n=0}^{\infty} a_n = A.$$

Доведення. Доведення розіб'ємо на дві частини. Спочатку припустимо, що

$$\lim_{n \rightarrow \infty} na_n = 0, \text{ або } a_n = o\left(\frac{1}{n}\right).$$

Якщо покласти

$$\delta_n = \max_{k \geq n} |ka_k|,$$

то при $n \rightarrow \infty$ величина δ_n , монотонно спадаючи, прямує до нуля.

Маємо при будь-якому натуральному N :

$$\sum_0^N a_n - A = \sum_0^N a_n (1 - x^n) - \sum_{N+1}^{\infty} a_n x^n + \left[\sum_0^{\infty} a_n x^n - A \right],$$

так що

$$\sum_0^N a_n - A \leq \sum_0^N |na_n| (1 - x) + \sum_{N+1}^{\infty} \frac{na_n x^n}{n} + \left| \sum_0^{\infty} a_n x^n - A \right| \leq (1 - x)N\delta_0 + \frac{\delta_{N+1}}{(N+1)(1-x)} + \left| \sum_0^{\infty} a_n x^n - A \right|$$

Взявши довільно мале число $\varepsilon > 0$, покладемо

$$(1 - x)N = \varepsilon \text{ або } x = 1 - \frac{\varepsilon}{N},$$

так що $x \rightarrow 1$ при $N \rightarrow \infty$. Нехай тепер N вибране досить великим, щоб виконувалася нерівність $\delta_{N+1} < \varepsilon^2$ і відповідне x було настільки близьке до 1, що

$$\left| \sum_0^{\infty} a_n x^n - A \right| < \varepsilon.$$

Тоді

$$\left| \sum^N a_n - A \right| < (2 + \delta_0) \cdot \varepsilon,$$

що і доводить твердження теореми.

Метод середніх арифметичних. Ідея методу в найпростішому його здійсненні належить Фробеніусу, але пов'язують його зазвичай з ім'ям Чезаро, який дав методу подальший розвиток. Ось у чому самий метод полягає:

За частковими сумами A_n даного числового ряду (A) будуються їх послідовні середні арифметичні

$$a_0 = A_0, a_1 = \frac{A_0 + A_1}{2}, \dots, a_n = \frac{A_0 + A_1 + \dots + A_n}{n+1}, \dots;$$

якщо варіанта a_n при $n \rightarrow \infty$ – має границю A , то це число і називають «кузагальною (в сенсі Чезаро) сумою» даного ряду [3, с.401].

Теорема Харді – Ландау. Як і в методі Абеля-Пуассона, для методу Чезаро також можуть бути доведені теореми «тауберового» типу, які встановлюють ті додаткові умови щодо членів ряду, при наявності яких з підсумовування ряду за методом середніх арифметичних випливає його збіжність в звичайному сенсі слова [3, с.405].

З огляду на теорему Фробеніуса ясно, що кожна теорема тауберового типу для методу Абеля-Пуассона призводить, зокрема, до такої ж теореми для методу Чезаро. Наприклад, сама теорема Таубера перефразується тепер так: якщо $a_n \rightarrow A$ і виконується умова

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{a_1 + 2a_2 + \dots + na_n}{n} = 0,$$

то одночасно і $A_n \rightarrow A$.

Харді встановив, що висновок від $a_n \rightarrow A$ до $A_n \rightarrow A$ можна зробити не тільки, якщо $a_n = o\left(\frac{1}{n}\right)$ (це міститься в попередньому!), але й при більш широкому припущенні, що

$$|ma_m| < C \quad (C = \text{const}, m = 1, 2, 3, \dots).$$

Ландау показав, що можна задовольнитися навіть «одностороннім» виконанням цього співвідношення:

Якщо ряд (A) підсумовується до суми A за методом середніх арифметичних і при цьому виконується умова

$$ma_m > -C \quad (C = \text{const}, m = 1, 2, 3, \dots),$$

$$\sum_0^{\infty} a_n = A.$$

то одночасно і

Змінюючи знаки всіх членів ряду, бачимо, що досить також припустити нерівність іншого сенсу:

$$ma_m < C.$$

Зокрема, теорема, очевидно, може бути застосована до рядів з членами одного знака.

Зазначимо, що подібна теорема тауберового типу була встановлена потім і для підсумовування по Абелю-Пуассону – для неї тільки що доведена теорема є частинним випадком.

Теореми тауберового типу для методів Чезаро. Для кожного методу підсумовування повинна існувати своя "лімітуюча теорема", оскільки жоден з застосованих методів не підсумовує занадто швидко розбіжні ряди. Так, для методів Чезаро лімітуючою теоремою служить теорема 1 з $k' = -1$.

Теорема. Якщо $\sum a_n = A(C, k)$, де $k > -1$, то $A_n^{k'} = o(n^{k'})$ для $k' < k$.

Це – «лімітуюча теорема». Тут немає необхідності припускати, що $k' > -1$; зокрема, результат вірний при $k' = -1$, $A_n^{k'} = a_n$.

Ефективність цих, як і інших зарекомендованих себе методів має й іншу, менш очевидну межу. Ніякий метод не в силах підсумувати занадто швидко розбіжні ряди. Але він не в силах підсумовувати і занадто повільно розбіжні ряди. Теореми, в яких здійснюється цей принцип, називають (з причин, які з'ясуються пізніше) «теоремами тауберового типу». Вони стверджують, що якщо ряд підсумовується методом (P) і задовольняє деякій

додатковій умові K_p (що змінюється з методом P , але завжди обмежує швидкість можливої розбіжності), то він збігається. Для методів Чезаро найбільш типовою формою умови K_p (допускає різноманітні узагальнення) є $a_n = O\left(\frac{1}{n}\right)$ [2, с. 156].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барон С. Введение в теорию суммирования рядов. Издание 2 / С. Барон – Таллин: «Валгус». – 1977. – 277 с.
2. Харди Г.Х. Расходящиеся ряды/ Г.Х. Харди: – Москва: Издательство иностранной литературы. – 1951. – 498 с.
3. Фихтенгольц Г.М. Курс дифференциального и интегрального исчисления/ Г.М. Фихтенгольц: – ФИЗМАТЛИТ. – 1962. – 800 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.І. Кузьмич

УДК 373.51

Золотарьов М.В.

ШЛЯХИ РОЗВТКУ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті висвітлена проблема формування та розвитку мотивації школярів при вивченні фізики в основній школі. Розкрито особливості організації навчально-виховного процесу у закладах гуманітарного спрямування, а також умови розвитку позитивної мотивації учнів при вивченні фізики. Наведені приклади завдань, які доцільно пропонувати школярам.

Ключові слова: мотивація, освітній процес, освітні заклади гуманітарного спрямування.

The article deals with the problem of formation and development of students' motivation in the study of physics in the main school. The author reveals the peculiarities of the organization of the educational process in institutions of the humanities, as well as the conditions for the development of positive motivation of students in the study of physics. Examples of tasks that are advisable to offer to schoolchildren are given.

Key words: motivation, educational process, educational institutions of the humanitarian direction.

Досягнення національної системи освіти та виховання є основою розбудови гуманістичної школи. Основні державні документи про освіту (Закон України «Про загальну середню освіту», Національна доктрина розвитку освіти в Україні) та основні напрямки державотворення спрямовані на поліпшення освітнього рівня особистості та розвиток нації в цілому. Практика сучасних інтеграційних процесів в Україні, об'єктивно визначає якісно новий зміст і мету освіти й закріплює одну з головних стратегічних позицій – утвердження кожної особистості як найвищої соціальної цінності. Саме тому, одним із найважливіших завдань закладів середньої ланки освіти є підвищення ефективності навчально-виховної роботи, активне впровадження сучасних методів навчання з метою забезпечення всебічного формування особистості учня, розвитку його творчих здібностей та наукового світогляду. Зазначене можуть реалізувати освітні заклади гуманітарного спрямування.

У контексті зазначеного проблема розвитку мотивації школярів при вивченні дисциплін природничого циклу (і фізики зокрема) в освітніх закладах гуманітарного спрямування набуває особливо важливого значення.

Мета статті полягає у розкритті шляхів розвитку мотивації учнів при вивченні фізики у закладах середньої ланки освіти гуманітарного спрямування.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- зробити огляд науково-методичної літератури з проблеми дослідження;
- виділити шляхи розвитку мотивації школярів при вивченні фізики в освітніх закладах гуманітарного спрямування.

Аналіз науково-методичної літератури засвідчив, що проблемі розвитку мотивації присвячені роботи таких науковців як Б. Ананьева, А. Леонтьєва, А. Маслоу, С. Рубінштейна, П. Якобсона та ін.

Аналіз наукової літератури [1, 2] також дозволив зробити такі висновки:

- *мотивування (мотивація)* є найбільш складною структурою особистості, що забезпечує здатність надавати особистісного смислу подіям і власній діяльності, відношенням між людьми, прийняттю рішень щодо обґрунтування власної діяльності через такі процеси як емоційно-ціннісне та змістовно-смісловне переживання соціокультурного досвіду;
- *мотив навчання* (від фр. *motif* – рухаю) – внутрішня спонукальна сила, яка забезпечує залучення особистості до пізнавальної діяльності, стимулює розумову активність; мотивами можуть виступати: інтереси і потреби, емоції і почуття, установки й ідеали; характер мотивів може бути: суто практичний, пізнавальний, емоційно-вольовий, меркантильний; мотивація може бути внутрішньою і зовнішньою, позитивною і негативною; закон мотивації проголошує, що найбільшу рушійну силу мають внутрішні позитивні мотиви.

Аналіз методичної літератури дозволив встановити умови, що впливають на розвиток мотивації учнів при вивченні фізики:

- зміст навчального матеріалу, організація учбової діяльності, спосіб розкриття навчального матеріалу, колективні форми навчальної діяльності, використання проблемних завдань;
- оцінка навчальної діяльності (караюча, підтримуюча);
- стиль педагогічної діяльності вчителя;
- своєрідні властивості особистості (між мотивацією і властивостями особистості існує взаємозв'язок: властивості особистості впливають на особливості мотивації, а особливості мотивації, закріпившись, стають властивостями особистості) [3].

Вчитель фізики має широкі можливості для формування та розвитку позитивної мотивації до вивчення свого предмета. Але, освітні заклади гуманітарного спрямування, які займають особливе місце в освітній сфері, мають труднощі з формування та розвитку мотивації до вивчення предметів природничо-математичного циклу, у тому числі й фізики.

Необхідно зазначити, що *основними завданнями навчання учнів у закладах гуманітарного спрямування є*:

- створення умов для розвитку нахилів, здібностей і потреб учнів гуманітарної спрямованості;
- формування усвідомленого ставлення до української або іноземної мови та літератури, історії України як інтелектуальної та духовної цінності;
- формування готовності до свідомого вибору й отримання професійної суспільно-гуманітарної або філологічної освіти;
- сприяння розвитку в школярів творчих здібностей, системи уявлень, умінь та навичок щодо мовних, історичних, правових чи філософських явищ і фактів [4, 5].

Представником освітніх закладів гуманітарного спрямування у м. Херсоні є Навчально-виховний комплекс «Школа Гуманітарної Праці» Херсонської обласної ради.

Враховуючи зазначене, нами було розроблене навчально-методичне забезпечення спрямоване на розвиток мотивації учнів основної школи при вивченні розділу «Теплові явища» у 8 класі, яке включало: перелік тем доповідей та рефератів, плани виконання

навчальних проєктів, використання літературних творів і віршів, перелік фото-задач та відео-матеріалів каналу YouTube, кросворди, загадки та прислів'я.

Нижче наводимо приклади завдань, які були запропоновані учням:

I. Написання доповідей та рефератів із запропонованих тем: Випаровування і конденсація у живій природі, «Дива кулінарії» та закони фізики, Внесок українських вчених у розвиток нанотехнологій, Вплив теплових двигунів на навколишнє середовище, Глобальне потепління – загроза людству?, Побутові пристрої, що працюють за рахунок енергії сонячного випромінювання.

II. Виконання навчальних проєктів: Екологічні проблеми теплоенергетики та тепловикористання; Енергозберезувальні технології; Унікальні фізичні властивості води; Теплові явища у природі, Теплові явища на кухні, Теплові явища у людському організмі.



Рис.2.2. Фрагмент учнівської презентації навчального проєкту «Теплопровідність навколо нас».

III. Використання літературних творів і віршів. При роботі з художньою літературою учням ми запропонували завдання:

1. Знайти у літературних творах опис теплових явищ.
2. Поставити фізичне питання до уривку та дати на нього відповідь.

Приклади уривків з літературних творів та віршів, які увійшли до розробленого навально-методичного забезпечення, наведені нижче.

1. В.Сосюра, «Білі коні зими десь летять, як громи...»:

Усміхнеться вона, дорога і ясна,
Крізь холодного вітру загрози,
Крізь снігів білу муть – і сади розцвітуть
На вікні під рукою морозу.

Запитання: Яким чином «під рукою морозу розцвітають сади на вікні»?

2. С. Щипачов:

Міради водяних пилинок
Піднімаються над океаном,
Щоб у путь далеку враз полинуть
По широтах і меридіанах
У густе зібратися хмаровиння,
В хмари і щоб важкістю води
Десь упасти на піски й каміння,
На поля, ліси і на сади.

Запитання: Про які стани речовини йдеться? Охарактеризуйте їх.

IV. Використання казок, загадок та прислів'їв.

Завдання 1. Поясніть прислів'я з точки зору фізики.

1. Цвяхом моря не зігрієш. **Пояснення:** цвях має невелику масу і виготовлений він зі сталі, яка має відносно малу питому теплоємність. Тому кількість теплоти, яку може віддати цвях, замала, щоб нагріти море.

2. Куй залізо поки гаряче. *Пояснення:* Із підвищенням температури легше змінити форму твердого тіла, оскільки зменшуються молекулярні сили взаємодії. Отже його можна кувати і надавати потрібної форми.
3. Поле зі снігом – комора з хлібом. *Пояснення:* Сніг, маючи низьку теплопровідність, захищає озимі від вимерзання.

Завдання 2. Відгадайте загадки.

Загадка №1

Сонце всім дає тепло
 Дуже щедрим є воно.
 Як же теплоту дістати
 Якщо порожнечу мати
Відповідь: випромінювання.

Загадка №3

Залізний прут в руці тримали
 Його кінець в вогонь поклали.
 Аж стало гаряче занадто
 Чому ж так трапилося раптом?
Відповідь: теплопровідність.

Загадка №2

З нею чайник закипає,
 Всім житло обігріває
 Пташкам теж допомагає
 Хто вона? Чи з вас хтось знає?
Відповідь: конвекція.

Загадка №4

Пейзаж тропічного літа
 Малює холоднеча на вікні
 Навіщо їй троянди
 Видно це зима тужить по весні.
Відповідь: кристалізація.

Завдання 3. Складіть казку з однієї із запропонованих тем: У царстві теплових явищ, Казка про трьох сестер: теплопровідність, конвекція і випромінювання, Казка про крижані бурульки, Казка про природу краплинки води, Пригоди термометра.

Узагальнюючи вищенаведене, можна стверджувати, що проблема розвитку мотивації школярів до вивчення фізики у закладах гуманітарного спрямування залишається актуальною і потребує подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проектування навчальних середовищ з фізики: [Навчально-методичний посібник для організаторів і викладачів післядипломної педагогічної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, методистів системи післядипломної педагогічної освіти] / В.Д. Шарко, Т.Л. Гончаренко. – Херсон. Грін Д.С., 2013. – 196 с.
2. Шарко В.Д. Методологічні засади сучасного уроку: Посібник для вчителів і студентів. / В.Д.Шарко. – Херсон, вид-во ХНЕУ, 2009 – 111 с.
3. Дзюбко Л. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема [Електронний ресурс] / Дзюбко Л., Гриценюк Л.. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/Мои%20документы/Downloads/psling_2009_4_5.pdf.
4. Здравомыслов А.Г. Методология и процедура социологического исследования / А.Г. Здравомыслов. – М.: Учпедгиз, 1969. – С.88 – 93.
5. Шищенко І. В. Активізація пізнавальної діяльності старшокласників на уроках математики в класах гуманітарних профілів : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання (математика) / Шищенко Інна Володимирівна – К., 2017. – 333 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.Д. Шарко

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ЗОН ФРЕНЕЛЯ ПРИ СТВОРЕННІ ЛІНЗ ФРЕНЕЛЯ

У статті проведені дослідження аналізу та ряду літератури, ми ознайомились із широким спектром використання зональних пластинок та лінз Френеля.

Ключові слова: фізика, зони Френеля, лінза.

In the course of the implementation of the analysis of this series of literature, we were familiarized with a wide spectrum of the zinc platelets of the region of Fresnel.

Key words: physics, Fresnel zone, lens.

Актуальність проблеми. Обрана тема статті є досить актуальною, тому що вона є недосить розкритою. Теорія зон Френеля полягає в тому, що світну поверхню розбивають не на окремі точкові джерела, а на певні ділянки (кільцеві зони) так, щоб відстань від країв кожної зони до точки Р відрізнялась на $\frac{\lambda}{2}$. Внаслідок перетину концентричних сфер із світною поверхнею утворюються кільцеві зони, які називають зонами Френеля.

Розглядання цієї теорії є досить цікавим, якщо розглядати її не тільки з теоретичної точки зору, а й з практичної. Для кращого розуміння цієї теми дослідили, як за допомогою методу зон Френеля можна зробити зональну пластинку. Використання зональної пластинки є досить широким в побуті, та мало хто знає, що саме для збільшення кута зору у дзеркалі бокового виду в автомобілях використовується лінза Френеля, також вона застосовується для діагностики косоокості, використовують як концентратори сонячної енергії для сонячної батареї.

Для того щоб розглянути розвиток становлення уявлень про зони Френеля треба розглянути в цілому розвиток уявлень про природу світла. Адже існувало дві теорії. Відповідно до двох можливих способів передавання дії від джерела до приймача виникли й почали розвиватися дві зовсім різні теорії про те, що таке світло, яка його природа. Причому виникли вони майже одночасно в XVII ст. Одна теорія зв'язана з ім'ям Ньютона, а друга – з ім'ям Гюйгенса. Ньютон дотримувався так званої корпускулярної теорії світла, за якою світло – це потік частинок, що йдуть від джерела в усі боки (перенесення речовини). За уявленнями Гюйгенса, світло – це хвилі, що поширюються в особливому, гіпотетичному середовищі – ефірі, який заповнює увесь простір і проникає всередину всіх тіл [1].

Обидві теорії тривалий час існували паралельно. Жодна з них не могла перемагати. Лише авторитет Ньютона змушував більшість учених віддавати перевагу корпускулярній теорії. Відомі на той час із досліду закони поширення світла більш або менш успішно пояснювались обома теоріями. Але на початку XX ст. уявлення про природу світла почали докорінно змінюватися. Несподівано з'ясувалося, що відкинута корпускулярна теорія все-таки має під собою основу. Виявилось, що під час випромінювання і поглинання світло поводить себе подібно до потоку частинок. Було виявлено переривчасті, або, як кажуть, квантові, властивості світла. Виникла незвичайна ситуація: явища інтерференції і дифракції, як і раніше, можна було пояснити, вважаючи світло хвилею, а явища випромінювання і поглинання – вважаючи світло потоком частинок.

Лінза Френеля – складна складена лінза. Складається не з цілісного шліфованого шматка скла з сферичною або іншими поверхнями (як звичайні лінзи), а з окремих концентричних кілець невеликої товщини, що примикають один до одного, які в перерізі мають форму призм спеціального профілю. Запропонована Огюстеном Френелем [2].

Зональна пластинка – це плоско паралельна склана пластинка з вирізьбленими кільцями, радіус яких співпадає з радіусом зон Френеля. Зональна пластинка вміщує парні та непарні зони Френеля, тим самим виключає взаємну інтерференцію (поглинання) від

сусідніх зон, що приведе до збільшення освітлення точки спостереження. Таким чином зональна пластинка працює як збиральна лінза. Також зональна пластинка використовується як найпростіша голограма.

Теорія зон Френеля полягає в тому, що світну поверхню розбивають не на окремі точкові джерела, а на певні ділянки (*кільцеві зони*) так, щоб відстань від країв кожної зони до точки P відрізнялась на $\frac{\lambda}{2}$.

Внаслідок перетину концентричних сфер із світною поверхнею утворюються кільцеві зони, які називають зонами Френеля.

Під час аналізу проведених досліджень та ряду літератури ми ознайомились із широким спектром використання зональних пластинок та лінз Френеля. Вчені інституту НАН України створили комплект із 42 лінз Френеля для діагностики косоокості. Їх вставляють у звичайні окуляри для визначення гостроти зору. Пластмасові призматичні лінзи на основі оптики Френеля стали зручнішими і дешевшими. Вчені розробили окуляри, які можуть компенсувати не тільки косоокість, а й короткозорість або далекозорість.

Парковочна лінза. Клеєм на чисте заднє скло, скроплюємо водою. Залежно від положення лінзи по висоті – видно бампер і все, що не видно в дзеркала. А автобус(1-2 м), що під'їхав ззаду, – видний повністю.

Лінзи Френеля також використовують як концентратори сонячної енергії для сонячної батареї. Масово застосовується в освітлювальних пристроях, особливо рухливих, для мінімізації ваги і витрат на переміщення. Поміщаючи лінзу Френеля поблизу фокальної площини об'єктиву і окуляра оптичної системи(у дзеркальних фотоапаратах), конструктори досягають максимальної рівномірності освітленості зображення на матовому склі видошукача. При цьому кільцева структура лінзи маскується матовим склом, а паразитне розсіювання не робить впливу на зображення [2].

Лінзи Френеля застосовуються у великогабаритних фокусуєчих системах морських маяків, в проєкційних телевизорах, оверхед-проєкторах (кодоскопах). Лінзи Френеля в маяку фотоспалахах. Надплоска легка лупа – тонкий лист пластика, відлитий у формі лінзи Френеля, виявляється зручним збільшувальним склом для людей зі зниженим зором, вимушеним читати текст, надрукований дрібним шрифтом. Завдяки малій товщині, така лупа використовується як закладка і лінійка.

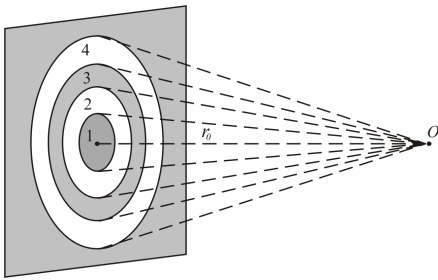
Лінзи Френеля використовуються у інфрокрасних датчиках руху охоронних сигналізацій.

Також застосовують в акустиці при обесшумлюванні і вібродемпфуванні дверей. Виготовляють з вібродемпфуючих матеріалів.

Пластикова плівка у вигляді лінзи Френеля, наклеєна на заднє скло автомобіля, зменшує мертву(невидиму) зону позаду автомобіля при погляді через дзеркало заднього виду.

Експериментально ми дослідили проходження електромагнітних та акустичних хвиль через зональну пластинку. Найбільшу амплітуду звукового сигналу спостерігаємо у випадку відкриття всіх парних або непарних зон. Зауважимо, що у випадку проведення демонстрацій, коли закриті непарні зони, мікрофон доцільно повільно переміщувати від центра першої зони, спостерігаючи за ростом амплітуди приймання сигналу. Точка простору, у якій спостерігатиметься максимум у області геометричної тіні відповідає місцю розміщення плями Араго (у нашому випадку, фокус лінзи).

У випадку використання генератора електромагнітних хвиль, вихідний рупор закриваємо металевою пластинкою з отвором, діаметр якого 2-3 см. На місце мікрофона ставимо приймач електромагнітних хвиль (детектор). Аналогічно можна продемонструвати і дію лінзи у випадку плоскої хвилі.



у таблиці.

Задля цього вирізаємо кільця-зони за розмірами, наведеними

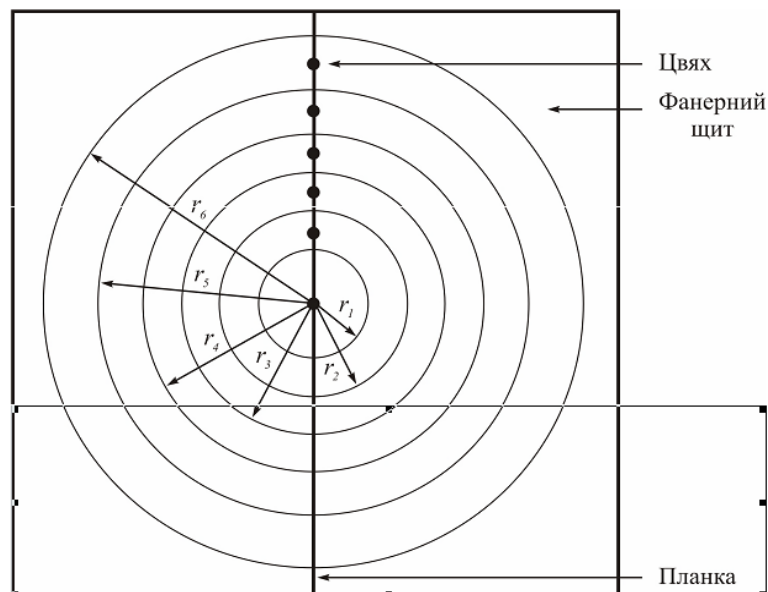
	$f=1м, v=331 м/с, \nu =11к Гц$
$r1$	17,4 см
$r2$	24,7 см
$r3$	30,7 см
$r4$	35,2 см
$r5$	39,5 см
$r6$	43,3 см

Акустичну лінзу виготовляємо у такій послідовності (надалі розміри наведені для сферичної хвилі):

- у листі фанери 65×65 см вирізаємо центральний диск радіусом, що відповідає радіусу першої сферичної хвилі $r1=12,8$ см.

Після цього вирізаємо кільця, що відповідають наступним п'яти зонам. Тобто, кільця з радіусами відповідно $r2=17,3$ см, $r3=21,1$ см, $r4=24,3$ см, $r5=27,3$ см, $r6=29,7$ см. на листі фанери з отвором закріплюємо вузьку дерев'яну планку, в яку забиваємо шість цвяхів: перший у центрі отвору, наступні на відстанях, які відповідають відстані середин кілець до центра отвору (рис. 2.7).

Відповідно, на диску (в центрі) і на кільцях (посередині їх ширини) просвердлюємо отвори. Це дає змогу підвісити будь-яку зону-кільце у великому отворі. Для проведення досліду використовуємо акустичну лінзу, генератор звукової частоти, гучномовець, мікрофон, підсилювач звукової частоти, вихід якого під'єднуємо або до осцилографа, або вольтметра змінного струм на 10 В, або до гучномовець.



Зауважимо, що у цьому випадку відстань між мікрофоном і фанерним щитом встановлюємо 1 м, а гучномовець, під'єднаний до ГЗЧ відносимо на відстань, за якої розміри отвору в щиті суттєво менші за відстань до цього гучномовця ($\approx 5-6$ м, підбираємо експериментально).

Результати експерименту. Найбільшу амплітуду звукового сигналу спостерігаємо у випадку відкриття всіх парних або непарних зон. Зауважимо, що у випадку проведення демонстрацій, коли закриті непарні зони, мікрофон доцільно повільно переміщувати від центра першої зони, спостерігаючи за ростом амплітуди приймання сигналу. Точка простору, у якій спостерігатиметься максимум у області геометричної тіні відповідає місцю розміщення плями Араго (у нашому випадку, фокус лінзи).

У випадку використання генератора електромагнітних хвиль, вихідний рупор закриваємо металевою пластинкою з отвором, діаметр якого 2-3 см. На місце мікрофона ставимо приймач електромагнітних хвиль (детектор). Аналогічно можна продемонструвати і дію лінзи у випадку плоскої хвилі. Задля цього вирізаємо кільця-зони за розмірами, наведеними у таблиці 2.1. Зауважимо, що у цьому випадку відстань між мікрофоном і фанерним щитом встановлюємо 1 м, а гучномовець, під'єднаний до ГЗЧ відносимо на відстань, за якої розміри отвору в щиті суттєво менші за відстань до цього гучномовця ($\approx 5-6$ м, підбираємо експериментально).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єнін В. М. Савченко В. І. Єдиний підхід до вивчення хвильових властивостей світла // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського педагогічного університету. – Вип. 5. – 1999. – С. 125-138.
2. Законы геометрической оптики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://interneturok.ru/ru/school/physics/11-klass/boptikab/zakony-geometricheskoy-optiki>
3. Понеділок Г.В., Данилов А.Б. Геометрична оптика. Оптичні системи та прилади Навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 228 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.В. Одінец

УДК 621.383.5

Клімковецька Д.С.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВУГЛЕЦЕВИХ ПОКРИТЬ НАПИЛЕНИХ НА ПОВЕРХНЮ МЕТАЛА

Відпрацьовано методику осадження вуглецевих шарів на металеву поверхню з газового полум'я. Виявлено утворення плямистої структури, внаслідок тимчасовій конденсації водяної пари на холодній поверхні. Отримано оптичні знімки закопченої поверхні металів. Досліджено шари вуглецю на скануючому тунельному мікроскопі. Побудовано тривимірні зображення, на яких прослідковуються певні структури.

Ключові слова: Вуглець, газове полум'я, графен, металографія, скануюча тунельна мікроскопія

A method of deposition of carbon layers on a metal surface from a gas flame has been developed. The formation of a spotty structure was found due to the temporary condensation of water vapor on a cold surface. Optical images of the smoked metal surface were obtained. The carbon layers were examined on a scanning tunneling microscope. Constructed three-dimensional images in which there are certain structures;

Key words: carbon, gas flame, graphene, metallography, scanning tunneling microscopy.

Багаточисельні можливості застосування вуглецевих наноматеріалів (ВНМ) у різних областях електроніки, електрохімії, біології, медицини та інших сферах визначають зростаючу увагу дослідників [4]. Інтерес до нових вуглецевих алотропій (нанотрубок, фуллеренів) зумовлений також їхніми унікальними механічними, електричними та магнітними властивостями, якими сподіваються навчитися керувати. Синтез ВНМ з самого початку здійснюють різними способами, переважно електродуговим та лазерним [3, с. 260-263]. В останній час, розглядається, як перспективний, метод синтезу у вуглеводневому полум'ї, з використанням каталізаторів, зокрема, Нікелю [5, с. 31-32].

Так, чи інакше, на підложці утворюється вуглецевий шар, який може містити в собі синтезовані ВНМ.

Попередні досліді із свічками і сірниками показали, що їх полум'я містить пари парафіну, який конденсується в першу чергу, у вигляді шестикутних структур, а тільки потім, поверх парафіну осідає чорна копоть. Діелектричні властивості парафінового шару унеможливають протікання тунельного струму. Тому, в наших дослідіах вуглецеві покриття отримувалися шляхом короткочасного внесення полірованої латунної, або нікелевої пластинки у полум'ї газової запальнички.

Після копчення латунної пластини, на ній утворилась деяка темна пляма з дрібнозернистою структурою. На рис.1. показано металографічне зображення, однієї з ділянок закопченої поверхні.

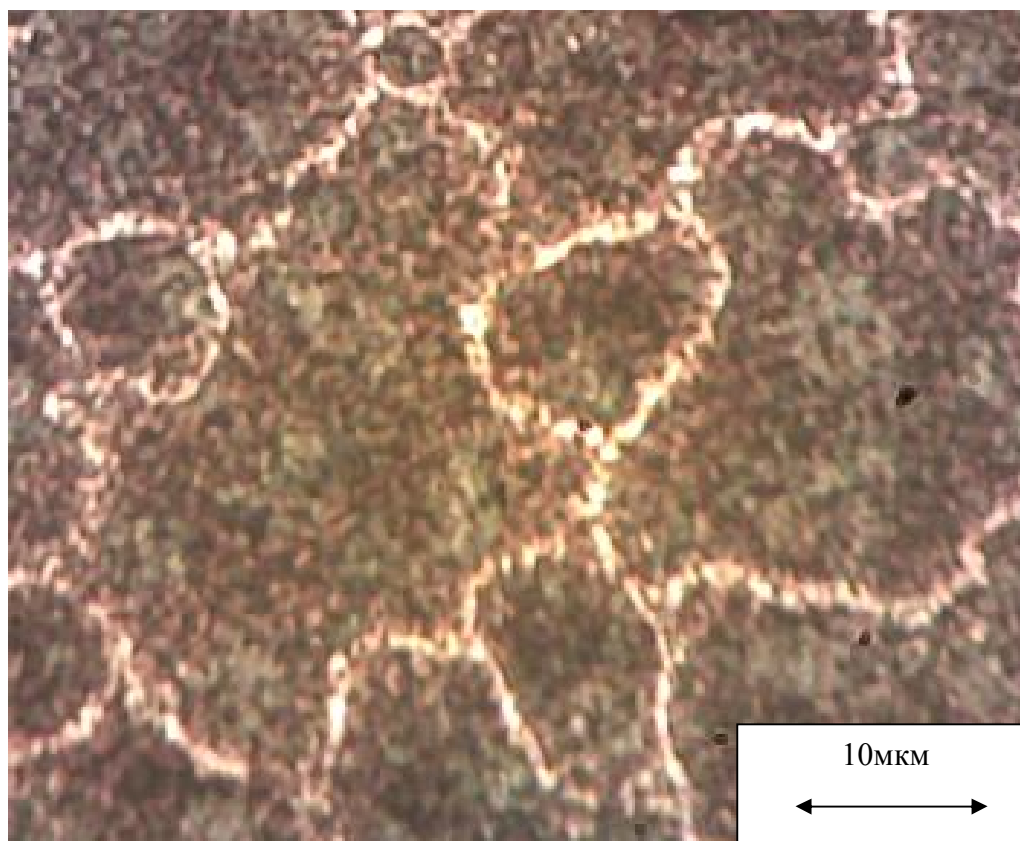


Рис.1. Поверхня пластинки латуні після копчення.

З наведеного знімка видно, що в результаті закопчення поверхні проявилася структура подібна до забарвлення жирафа. Таку структуру можна пояснити утворенням крапель конденсату води, що виникає під час згорання вуглеводню, на холодній поверхні латуні. Тому карбонова копоть осідала спочатку на поверхні водяних крапель і тільки по мірі їх випаровування переходила на поверхню латуні. Аналогічні результати були отримані і на Нікелі.

На тунельному мікроскопі дослідили закопчені зразки. Розмір поля сканування дорівнював 2000x2000 (нм), крок переміщення зонду становив близько 8 нм, що відповідає формату зображення 256x256 точок. Полярність напруги зміщення тунельного контакту була обрана такою, що електрони переходили із зразка до зонду. Літієва батарея створювала напругу зміщення 3В. Скановані зображення імпортували до програми Gwyddion[1]. Після фільтрації дрібних перешкод та дрейфу було отримане зображення поверхні, яке, показано на рис.2 у тривимірному вигляді.

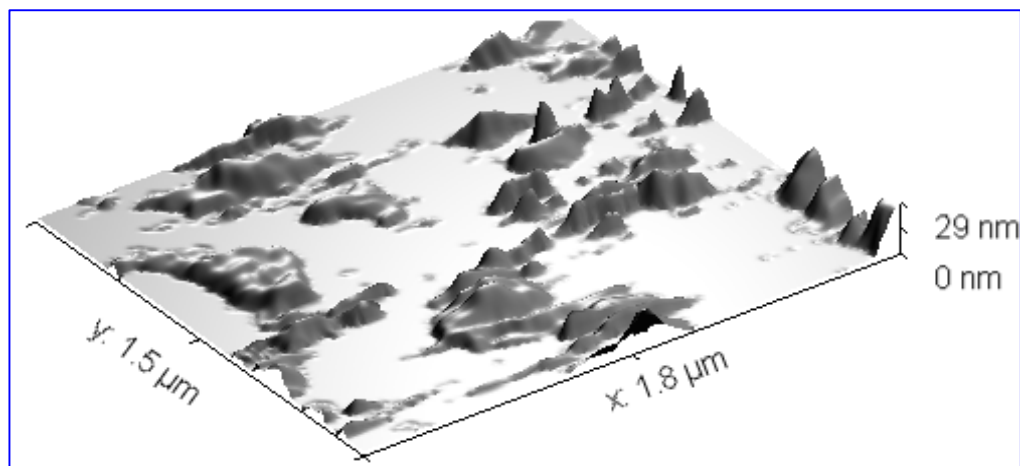


Рис.2. Результати тунельного сканування прикопчені латуні.

Як видно з рис.2, вуглецеве покриття має вигляд окремих острівців, різної висоти яка не перевищує 30 нм. Горизонтальні розміри острівців переважно знаходяться у межах від 20 нм до 60 нм, що дозволяє віднести їх до нанорозмірних об'єктів[2, с.320-326]. Аналогічні результати було отримано і на інших ділянках. Проведені дослідження показують, що методом осадження вуглецю з вуглеводневого полум'я можливо отримувати нанорозмірні вуглецеві структури для подальшого більш детального вивчення.

Слід відмітити, що сканування відбулося по всій ділянці без утворення незапланованих прямих контактів зонда з поверхнею. Налипання копоті на вістря зонда теж не спостерігалось. Це дозволяє сподіватися, що застосування тунельної мікроскопії буде можливе і у подальших дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Gwyddion – Free SPM (AFM, SNOM/NSOM, STM, MFM, ...) data analysis software [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gwyddion.net>
2. Гусев А. І. Наноматеріали, наноструктури, нанотехнології / А. І. Гусев. – М.: Фізматліт, 2007. – 415 с.
3. Зеленъов І.Н., Перепечин А.В., Баранов А.А. та ін. Синтез вуглецевих нанотрубок спалюванням розчинених металлоценів в рідких вуглеводнях // Сучасні твердофазні технології: теорія, практика і інноваційний менеджмент : матеріали III Міжнародної науково-інноваційної молодіжної конференції. – Тамбов: Вид-во ИП Чеснокова А.В., 2011. – С. 260-263.
4. Науково-популярний портал про нанотехнології, біоенетику і напівпровідники. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nauka.name/category/nano/>.
5. Польшиков В. Ю., Баранов А. А. Проблеми і перспективи синтезу вуглецевих нанотрубок при спалюванні вуглеводнів // Молодий учений. – 2011. – № 5. – Т. 1. – С. 31-32.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Немченко

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАДАЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ УМІНЬ УЧНІВ

У даній статті розкрито теоретико-методичні основи застосування експериментальних задач, приведено декілька основних класифікацій фізичних задач, пояснюється цінність розв'язування таких типів задач.

Ключові слова: фізика, експериментальна задача, експеримент, теплові явища, електрика.

This article discloses the theoretical and methodological basis of the usage of experimental tasks, adduces some main classifications of physics tasks and explains the importance of solving this type of tasks.

Key words: physics, experimental task, experiment, thermal phenomena, electricity.

У методичній літературі під задачами зазвичай розуміють доцільно підібрані вправи, основне призначення яких полягає у вивченні фізичних явищ, формуванні понять, розвитку логічного мислення учнів і прищепленні їм умінь застосовувати свої знання на практиці.

Експериментальне розв'язання фізичних задач, в силу їх змісту і методології рішення, може стати важливим засобом розвитку універсальних дослідницьких навичок і умінь: постановки експерименту, що спирається на певні моделі дослідження; власне експериментування; здатності виділити і сформулювати найбільш суттєві результати, висунути гіпотезу і на її основі побудувати фізичну і математичну модель; залучити до аналізу обчислювальну техніку. Тобто, експериментальний підхід відкриває можливості розвитку як логічного, так і образного мислення [2, с. 15].

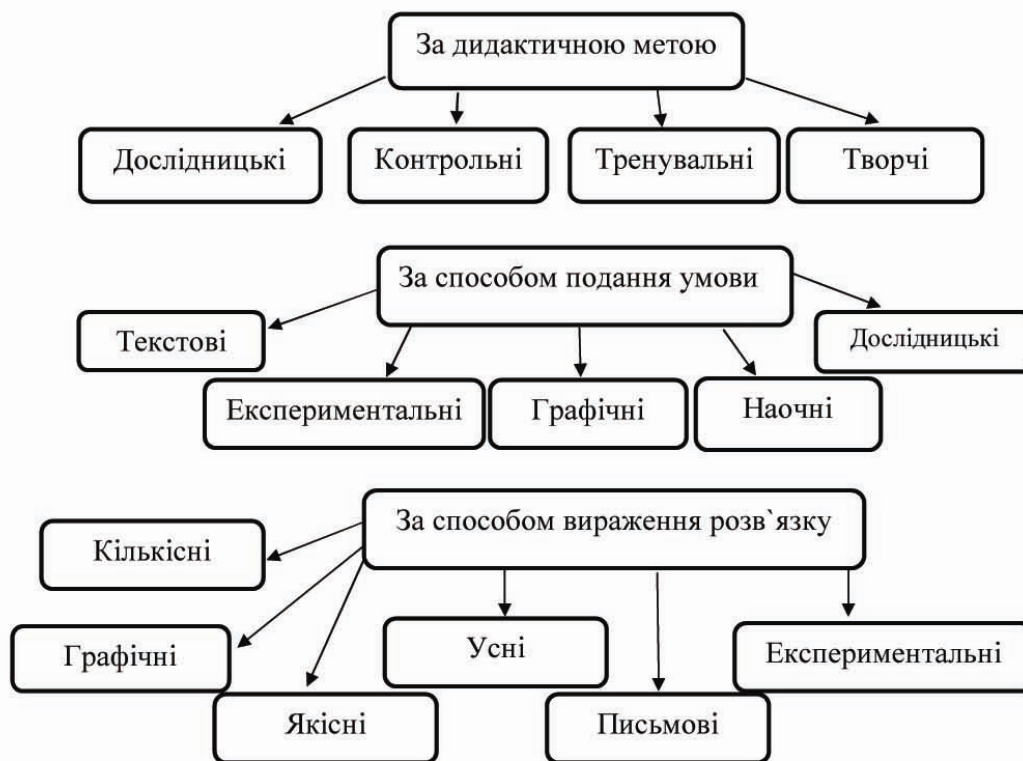
Мета роботи полягала у виокремленні та обґрунтуванні методичних аспектів реалізації задачного підходу під час формування експериментальних умінь учнів.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні **завдання**:

1. аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження;
2. аналіз існуючих класифікацій фізичних задач та визначення місця експериментальних задач в цих класифікаціях;
3. визначення особливостей експериментальних задач з фізики та специфіки їх застосування в шкільному курсі фізики;
4. аналіз програми і підручників з фізики з використання експериментальних завдань в шкільному курсі фізики;
5. розробка системи експериментальних завдань з розділів «Теплові явища» та «Електричні явища» для учнів основної школи.

Термін «експериментальна задача» приписують задачам, які розв'язують на підставі фізичного експерименту. Їх розв'язування – одна з активних форм навчально-виховного процесу, важливим компонентом якого є самостійна робота учнів [3, с. 5]. Головною ознакою експериментальної задачі є те, що дані для її розв'язання учень повинен взяти з проведеного ним досліду. Отже, така задача має дві частини: *теоретичну* (виведення розрахункової формули) та *експериментальну* (проведення досліду з метою вимірювання необхідних величин, що входять до складу розрахункової формули).

Існує багато різних класифікацій фізичних задач. Нижче наведено декілька з них:



На розв'язування експериментальних задач витрачається більше часу, ніж на текстові або графічні задачі. Це пов'язано з експериментом і виконанням вимірювань. Але ці витрати часу компенсуються педагогічною цінністю експериментальних задач. Складаючи установку за схемою, учні набувають навичок у користуванні вимірювальними приладами і технічними пристроями, умінь працювати самостійно.

Наведемо декілька прикладів експериментальних задач, якими можна користуватися під час вивчення розділу «Теплові явища».

Задача. Маючи ваги, тягарці, термометр, стакан з водою, визначити скільки треба спалити спирту в спиртівці щоб даний шматок льоду взятий при 0°C , повністю розплавити і нагріти воду, отриману з льоду, до кипіння. ККД спиртівки – 40% [1, с. 59].

Обладнання. Ваги, тягарці, термометр, стакан з водою, шматок льоду

Розв'язання. Шматок льоду спочатку потрібно покласти в стакан з водою, щоб його температура стала 0°C . Потім лід вийняти з води, осушити шматком тканини, зважити і покласти в посудину, що стоїть над спиртівкою. Після чого потрібно підпалити її та чекати до того моменту, до поки вода, яка утворилася завдяки танення льоду, не закипить. Маса згорілого спирту визначити шляхом зважування спиртівки до початку експерименту та після його закінчення.

Задача. Здійснити експериментальну перевірку закону збереження енергії при теплообміні, коли в калориметр з холодною водою спрямувати пару з пароутворювача [4, с. 23].

Обладнання: мензурка, холодна вода в калориметрі, нагрівник з пароутворювачем, термометр.

Розв'язання: експеримент зводиться до порівняння одержаної кількості теплоти Q_1 і відданої Q_2 в процесі теплообміну:

$$Q_1 = cm(t - t_1) + c_k(t - t_1), \quad Q_2 = Lm_n + cm_n(100 - t),$$

де c – питома теплоємність води, c_k – питома теплоємність калориметра, L – питома теплота пароутворення води, t_1 – початкова температура води з калориметром, t – температура суміші, m – маса холодної води, m_n – маса пари (її вимірюють за об'ємом води, яка утворилася внаслідок конденсації пари).

Для розв'язування експериментальних задач учні мають свідомо розуміти досліджувані процеси і причинно-наслідкові зв'язки між фізичними явищами та величинами. Використання експериментальних задач у навчальному процесі – один з ефективних засобів формування в учнів глибоких і міцних знань з фізики.

Експериментальні задачі демонструють дію фізичних законів і цим самим збуджують в учнів інтерес до науки фізики, виховують у них творчу ініціативу, розвивають здібності визначати основні особливості явищ і вирізняти їх серед інших, прищеплюють смак до фізичного експерименту.

Експериментальним задачам належить вирішальна роль у формуванні в учнів експериментальних умінь та навичок, в ознайомленні їх з основними елементами процесу пізнання: дослідними фактами і спостереженнями.

Нарешті, розв'язуючи експериментальні задачі, учні замостійно спостерігають за проходженням явищ, і процес навчального пізнання набирає дослідного характеру. Виконуючи те чи інше дослідження, учні мають справу не з новим експериментом, а з новим застосуванням відомих приладів. Вся робота учнів під час розв'язування експериментальних задач підпорядкована досягненню свідомого й ґрунтовного засвоєння учнями систематичного курсу фізики з тим, щоб здобуті знання вони змогли застосувати до розв'язування тих проблем, які перед ними поставить життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антипин А.И. Экспериментальные задачи по физике в 6-7кл / А.И. Антипин. – М.: Просвещение, 1974. – 127 с.
2. Гончаренко С.У. Фізика: методи розв'язування задач / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1996. – 128 с.
3. Іваненко О.Ф. Експериментальні та якісні задачі з фізики: посібник для вчителів / О.Ф. Іваненко, В.П. Махлай, О.І. Боготарьов – Київ: Радянська школа, 1987. – 143 с.
4. Варламов С.Д. Экспериментальные задачи на уроках физики и физических олимпиадах / С.Д. Варламов, А.Р. Зильберман, В.И. Зинковский. – М.: Издательство МЦНМО, 2009. – 184 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор І.В. Коробова

УДК 373.51

Криворучко А.П.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ

У статті розкриті зміст та структура дослідницьких умінь школярів, шляхи формування та розвитку дослідницьких умінь учнів у процесі викладання фізики. Автор наводить приклади завдань, які доцільно запропонувати учням при вивченні фізики в основній школі, з метою формування у них дослідницьких умінь.

Ключові слова: навчальний процес з фізики, дослідницькі вміння.

The content and structure of research skills of schoolchildren, ways of formation and development of research skills of students in the process of teaching physics are revealed in the article. The author gives examples of problems that are advisable to offer to students in the study of physics in the primary school, in order to form their research skills.

Key words: educational process in physics, research skills.

У державних освітніх документах (Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Законах України «Про освіту», «Про

вищу освіту», «Про позашкільну освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Концепції виховної діяльності дітей та молоді у національній системі освіти, ін.) пріоритетним освітньо-виховним завданням визначено формування у школярів цілісної наукової картини світу і сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, розвиток мислення, загальної культури, формування навичок самоосвіти і самореалізації шляхом залучення різних видів творчої діяльності, а також гармонійного поєднання навчального процесу та науково-дослідної діяльності. Зазначене має значний вплив на формування у школярів дослідницьких умінь, оскільки саме ці уміння свідчать про готовність особистості здійснювати дослідницьку діяльність та сприяють творчому застосуванню знань на практиці. Фізика як одна з дисциплін природничо-математичного циклу має широкі можливості у формуванні та розвитку дослідницьких умінь школярів. Проте, аналіз результатів анкетування та бесід з вчителями фізики м. Херсона дає підстави стверджувати, що робота щодо формування дослідницьких умінь учнів у процесі навчання проводиться не систематично або вчителі взагалі не приділяють цьому уваги. На підставі зазначеного вважаємо, що питання формування та розвитку дослідницьких умінь учнів є актуальним.

У зв'язку з цим **мета** статті полягає у з'ясуванні структури дослідницьких умінь та визначенні основних шляхів їх формування у процесі викладання фізики в основній школі.

Досягнення поставленої мети вимагає виконання наступних **завдань**:

- зробити аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження, визначити зміст основних понять;
- розкрити шляхи формування дослідницьких умінь учнів основної школи під час вивчення фізики.

Виклад основного матеріалу. Аналіз науково-методичної літератури засвідчив, що проблема формування дослідницьких умінь учнів висвітлена у працях В. Андрущенка, В. Безпалька, Я. Болюбаша, І. Драча, І. Єрмака, Л. Кайдалової, Г. Кловак, О. Леонтєва, В. Оріхова, Л. Султанової, І. Шимко, В. Шарко та ін. Високо оцінюючи доробки вчених, зазначимо, що питання масового залучення учнів до дослідницької діяльності безпосередньо на уроках фізики, забезпечення системного, комплексного підходу до організації, супроводу та контролю такої діяльності висвітлені недостатньо.

Тема залишається актуальною також у зв'язку з переходом до компетентнісного навчання, яке спрямоване на підсилення практичної та дослідницької складових навчального процесу, тобто, на формування дослідницьких умінь учнів.

Аналіз науково-педагогічної літератури з теми дослідження дозволив установити, що поняття «дослідницькі уміння» є складним і багатогранним. Узагальнюючи результати досліджень науковців можна стверджувати, що у структурі дослідницьких умінь необхідно виділяти такі складові як:

1. знаннева – знання про схеми дослідження (проблема – гіпотеза – теорія – перевірка вірності гіпотези); знання про планування експерименту та його проведення; похибки, методи їх розрахунку;
2. діяльнісна – уміння застосовувати різні схеми дослідження; уміння застосовувати схеми дослідження під час дослідження; уміння планувати та виконувати експеримент; уміння розраховувати похибки.
3. особистісна – формування інтересу до дослідницької діяльності; розуміння цінності дослідницької діяльності; рефлексія результатів дослідницької діяльності [1, 3, 5].

Враховуючи зазначену структуру дослідницьких умінь можна визначити основні види діяльності школярів, до яких доцільно залучати учнів у процесі навчання фізики:

- виготовлення фізичних приладів;
- написання фізичних проектів;
- виконання робіт МАН;
- виконання робіт пов'язаних з іншими інтелектуальними конкурсами [2, 4].

При підборі навчально-методичного матеріалу спрямованого на формування дослідницьких умінь учнів під час вивчення механічних явищ в основній школі нами були враховані вимоги діючої навчальної програми, проаналізовані шкільні підручники з фізики та можливості використання web-ресурсів. До дидактичного матеріалу увійшли теми з планами виконання проєктів з фізики; перелік фізичних приладів, виконання яких доцільно запропонувати школярам у позаурочний час; міні-дослідження для учнів. Зазначені методичні матеріали були впроваджені у навчально-виховний процес Херсонської багато профільної гімназії №20 імені Бориса Лавренюва Херсонської міської ради. Приклади дослідницьких завдань наведені нижче:

– **міні-дослідження:**

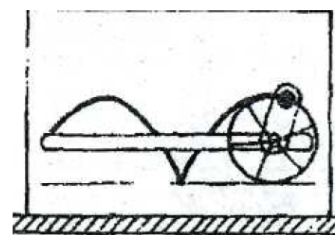
1. Знайдіть швидкість витікання води з водопровідного крана. Обладнання: циліндрична банка, секундомір і штангенциркуль?
2. Визначить прискорення вільного падіння, спостерігаючи за струменем води, яка витікає з нещільно закритого водопровідного крана. Обладнання: лінійка, посудина відомого обсягу і годинник.
3. Визначить в сонячний день висоту дерева, не залізаючи на нього. Обладнання: лінійка;

– **теми проєктів:** «Фізика футболу», «Фізика баскетболу», «Фізика стрибків», «Фізика спортивних досягнень: хто швидше?»;

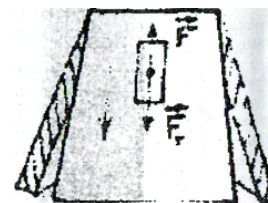
– **виготовлення фізичних приладів:**

модель для демонстрації траєкторії руху точки колеса.

Обладнання: фанерна дощечка (пофарбована у чорний колір), гвинт, шуруп, дерев'яний тримач для крейди;



модель для демонстрації причин виникнення сили тертя. Обладнання: три однакові дерев'яні дощечки прямокутної форми (одна з них полірується, друга – залишається без змін, а поверхню останньої роблять дуже шорсткою або набивають наждачний папір), дерев'яний брусок, одна грань якого відполірована.



прилад для демонстрації закону збереження імпульсу.

Обладнання: набір кульок, нитки, дерев'яний каркас.



Висновки. Узагальнюючи вищенаведене можна стверджувати, що проблема формування дослідницьких умінь учнів під час вивчення фізики є однією з найважливіших проблем сучасної освіти. Організація дослідницької діяльності – це один з методів навчання, у ході якого в учнів: формуються універсальні способи навчальної та наукової діяльності, що дає імпульс до саморозвитку, самоаналізу, самоорганізації, самоконтролю та самооцінки; значно розширюється кругозір у предметній галузі; відбувається краще запам'ятовування навчального матеріалу і засвоєння умінь навичок наукового дослідження; щонайкраще розвиваються творчі здібності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коробова І. В. Організація дослідницької діяльності учнів на уроках фізики [Текст] / І. О. Тонконцова, В. Д. Шарко, І. В. Коробова // Пошук молодих : матеріали Всеукр. студ. наук.- практ. конф. [“Формування компетентностей учнів і студентів засобами природничо- математичних дисциплін”], (Херсон, 19-20 квітня) / [уклад. : Шарко В. Д., Коробова І. В.]. – Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2012. – Вип. 11. – С. 73-75.
2. Ланге В.Н. Экспериментальные физические задачи на смекалку. / В.Н. Ланге– Москва: Наука, 1985. – 128 с.
3. Недодатко Н.Г. Формування навчально-дослідницьких умінь старшокласників : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Теорія та історія педагогіки” / Недодатко Н. Г. – Х., 2000
4. Усова А.В. Формирование у учащихся учебных умений /А.В. Усова, А.А. Бобров. – М.: Знание, 1987. – 80 с.
5. Рибалко А. В., Галатюк Ю.М. Системно-структурний аналіз навчального дослідження / А. В. Рибалко, Ю. М. Галатюк // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. – 2009. – № 65. – С. 120-123.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Т.Л. Гончаренко

УДК 37.091.32:514.112/.113

Мандрика А.В.

ПЕРШІ УРОКИ ПЛАНІМЕТРІЇ ТА СТЕРЕОМЕТРІЇ

У статті розглядаються шляхи удосконалення методичного забезпечення майбутніх учителів математики на перших уроках планіметрії та стереометрії.

Ключові слова: основна школа, старша школа, уроки планіметрії, уроки стереометрії.

The article deals with the different ways of the methodical protection of the future teacher of mathematics of the first lessons planimetry and stereometry.

Key words: primary school, high school, planning lessons, lessons of stereometry.

На етапі розбудови системи національної освіти та інтеграції її в світову, важливим є питання відповідності змісту базової математичної освіти вимогам суспільства, тенденціям розвитку математичної науки, розвитку когнітивних потреб особи.

Специфіка і структура курсу математики основної та старшої школи відкривають широкі можливості для розвитку творчості учня, формування прийомів розумової діяльності, інтелекту.

У вирішенні цих питань важливе місце належить геометрії, оскільки при вивченні цього предмету задіяне не тільки абстрактне, а й просторове мислення, геометричні знання і вміння є одним із вагомих факторів, що забезпечують, насамперед, готовність людини до неперервної освіти та трудової діяльності.

Проблемою дослідження відбору планіметричного та стереометричного матеріалу займалися такі математики та методисти як

З.І. Слепкань, С.О. Скворцова, Н.А. Тарасенкова, О.М. Астряб, Д.М. Маєргойз, О.С. Смержевський, М.Б. Гельфанд, Т.Я. Несторенко, О.П.Сергунова, М.І. Бурда, Г.М. Возняк, Г.Д. Глейзер, Г.М. Литвиненко, О.Д.Олександров, В.І. Рижик, І.Ф. Шаригін, В.О. Швець та ін..

Розробкою матеріалів для перших уроків планіметрії та стереометрії на сучасному етапі розвитку математичної освіти займалися А.Г. Мерзляк, В.Б. Полонський, М.С. Якір, Г.П. Бевз, В.Г. Бевз, Н.Г. Владімірова, Г.В.Апостолова, О.С. Істер.

Говорячи «перші уроки планіметрії та стереометрії» ми маємо на увазі уроки, на яких вивчається тема геометрії «Елементарні геометричні фігури та їх властивості» у 7-му класі та «Аксиоми стереометрії та їх найпростіші наслідки» 10 класу. Саме на перших уроках учні вивчають аксиоми евклідової геометрії. З початком вивчення геометрії зв'язок науки з життям стає більш тісним. Це обумовлено цілим рядом причин: психологічними особливостями учнів даного віку, виділенням курсу геометрії в окрему навчальну дисципліну і новизною його структури, різким підвищенням рівня строгості логічних міркувань. Під час проведення дослідження ми з'ясували, що вивчення перших тем стереометрії, а отже, вже перші уроки, приводять учнів до труднощів, на які звертали увагу свого часу О.М. Астряб і Д.М.Маєргойз. Йдеться про труднощі, пов'язані передусім з недостатнім розвитком в учнів просторових уявлень та уяви, значною абстрактністю навчального матеріалу порівняно з планіметричним, перевантаженістю теоремами, зокрема дрібними, наявністю багатьох аналогій і відмінностей між відповідними поняттями та твердженнями планіметрії й стереометрії.

Аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури, практики школи, власного практичного досвіду викладання геометрії дав змогу виокремити суперечності: між набутим попереднім досвідом і змістом навчального матеріалу; між необхідністю вдосконалення рівня геометричної підготовки учнів основної і старшої школи і відсутністю спеціальної системи завдань, яка сприятиме якісному формуванню та розвитку практичної компетентності школярів; між потенціалом розроблених методичних систем навчання учнів першим урокам планіметрії і стереометрії та реальною педагогічною практикою.

Виявлені суперечності, наявність проблеми та недостатній рівень її опрацювання в науково-методичній літературі зумовили вибір теми дослідження: **«Перші уроки планіметрії та стереометрії»**.

Робота виконана згідно з напрямом науково-дослідницької роботи кафедри алгебри, геометрії та математичного аналізу Херсонського державного університету за темою «Формування професійної компетентності майбутніх вчителів математики на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України» (протокол №3 від 10.11.2017р.).

Об'єктом дослідження є процес навчання математики учнів основної та старшої школи.

Предметом дослідження є методика навчання учнів на перших уроках планіметрії та стереометрії.

Мета дослідження – розробити та теоретично обґрунтувати, експериментально перевірити методику навчання учнів на перших уроках планіметрії та стереометрії.

Відповідно до мети роботи сформульовані такі **завдання**:

- проаналізувати психолого-педагогічну, математичну, методичну, навчальну літературу, шкільну практику з проблеми дослідження;
- уточнити категоріальний апарат проблеми дослідження;
- розробити модель навчання учнів на перших уроках планіметрії та стереометрії та узгодити всі її елементи;
- створити на базі цієї моделі методику навчання учнів на перших уроках планіметрії та стереометрії;
- експериментально перевірити ефективність запропонованої методики.

Провівши дане дослідження, ми з'ясували, що зміст перших уроків геометрії здебільшого описовий: вчитель не стільки креслить, обчислює, записує на дошці, скільки пояснює усно, формулює і аналізує різні означення, властивості тощо. А такі теми, як відомо, учні гірше сприймають важче запам'ятовують. На перших уроках також вводяться поняття про теореми, їх доведення і аксиоми. В учнів формується потреба в доведенні нових тверджень за допомогою аксіом і вже доведених тверджень. Вони набувають перші уміння виконувати доведення. Важливим завданням перших уроків є формування геометричної мови на основі вже відомої і нової для учнів термінології. На перших уроках планіметрії ще не ставиться за мету пояснювати учням походження і роль первісних понять та аксіом, ідею

аксіоматичної побудови геометрії. Про це можна говорити на перших уроках стереометрії, коли на прикладі планіметрії учні вже мають зразок дедуктивної побудови курсу.

Перший урок стереометрії доцільно присвятити поясненню учням ідеї дедуктивної, аксіоматичної побудови геометрії на прикладі планіметрії, походження та ролі первісних понять і аксіом, повторенню аксіом планіметрії та схеми логічної будови геометрії. Бесіда вчителя може мати такий зміст: «Кожна наука і кожний навчальний предмет у школі оперують певними поняттями, вивчають їх властивості та відношення між ними. Наприклад, фізика вивчає такі поняття, як рух, швидкість, маса, теплота, струм тощо. Граматика розглядає поняття: речення, прикметник, дієслово тощо. Геометрія – це наука про властивості геометричних фігур, і вона має справу з такими поняттями, як геометрична фігура, окремі види фігур – трикутник, круг, куб. Геометрія вивчає такі відношення між фігурами, як рівність, подібність, паралельність, перпендикулярність, розглядає різні перетворення фігур (симетрії, поворот, подібність), має справу з геометричними величинами (довжина відрізка, кола, міра кута, площа, об'єм)».

Висновки:

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

- аналіз психолого-педагогічної, математичної, методичної, навчальної літератури, шкільної практики дозволив обґрунтувати актуальність проблеми дослідження, та дав змогу окреслити суперечності, чітко сформулювати предмет і об'єкт, завдання; уточнити категоріальний апарат проблеми дослідження;
- розроблена модель навчання учнів на перших уроках планіметрії та стереометрії включає такі блоки: цільовий; нормативний; методологічний; змістовний; технологічний; оцінювально-результативний;
- створена на базі цієї моделі методика навчання учнів на перших уроках планіметрії та стереометрії дозволяє активізувати процес навчання геометрії в умовах орієнтації на індивідуальний розвиток особистості школяра. Помітні позитивні новоутворення навчально-пізнавальної діяльності школярів;
- кількісний і якісний аналіз результатів педагогічного експерименту дозволив зробити висновок про те, що запропонована методика організації навчання учнів на перших уроках планіметрії і стереометрії сприяє якісному формуванню в учнів прийомів навчально-пізнавальної діяльності, а також саморозвитку школярів, що у свою чергу сприяє якісному засвоєнню навчального геометричного змісту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Астряб О.М. Методика викладання стереометрії: Навч. посібник / О.М. Астряб, Д.М. Маєргойз та ін.–К.: Радянська школа, 1956. – 280 с.
2. Бевз Г.П. Методика викладання математики: Навч. посібник / Г.П. Бевз. – К.: Вища школа, 1989. – 367 с.
3. Слєпкань З.І. Методика навчання математики: Підручник для студентів математичних спеціальностей пед. Вузів / З.І. Слєпкань. – К.: Зодіак-ЕКО, 2000. – 512 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.І. Таточенко

УДК 511.72

Медведько І.А.

ГЕОМЕТРИЯ КЛАСИЧНОГО ДВІЙКОВОГО ЗОБРАЖЕННЯ ДІЙСНИХ ЧИСЕЛ ТА ЙОГО УЗАГАЛЬНЕННЯ

У статті розглянуто геометрію класичного двійкового зображення дійсних чисел , застосування геометричних методів у теорії зображень чисел у двійковій системі та

розглянуто одну з типових задач геометрії чисел про арифметичний мінімум деякої дійсної функції.

Ключові слова: Геометрія чисел, дійсне число, двійкове зображення.

The article considers the geometry of the classical binary image of real numbers, the application of geometric methods in the theory of numbers of numbers in a binary system, and considers one of the typical problems of geometry of numbers on the arithmetic minimum of some real function.

Key words: geometry of numbers, real number, binary image.

Геометрія чисел (або геометрична теорія чисел) – це галузь теорії чисел, яка вивчає теоретико-числові проблеми з застосуванням геометричних понять та методів. Вона бере свій початок з робіт Кеплера і Лагранжа. Значний внесок в її становлення зробили К. Гаусс (теорія тригонометричних сум), Діріхле (ряди Діріхле), Коркін, Золотарьов, Є. С. Федоров. Самостійною галуззю математики геометрія чисел стала на межі 19-го і 20-го століть завдяки роботам Г. Мінковського і Г. Вороного, в першу чергу, виходу у 1896 році основоположної монографії Г. Мінковського «Геометрія чисел» (Geometrie der Zahlen. Leipzig). Основною ідеєю, яка лежить в основі цього напрямку, є те, що деякі факти, майже очевидні при розгляді фігур в n-вимірному евклідовому просторі, мають глибокі наслідки в теорії чисел. Сам Мінковський досліджував відношення між випуклими множинами і цілочисельними решітками в багатовимірному просторі.

Метою є застосування геометричних методів у теорії зображень чисел у двійковій системі (системі числення).

Однією з типових задач геометрії чисел є задача, про арифметичний мінімум $m(F)$ деякої дійсної функції

$$F(x) = F(x_1, \dots, x_n);$$

при цьому під $m(F)$ розуміється нижня межа значень функції $F(x)$, коли x пробігає всі точки, що задовольняють деякій додатковій умові. У важливих часткових випадках ця задача розв'язується теоремою Мінковського про випукле тіло, яка формулюється наступним чином: нехай $F(x) < 1$ є n-вимірне випукле тіло об'єму V_F , причому $F(-x) = -F(x)$, тоді

$$m(F) \leq 2\sqrt[n]{V_F - 1/n}.$$

Значення $m(F)$ дозволяє говорити про умови існування розв'язків діафантової нерівності $|F(x)| \leq c$, а до цього питання зводиться багато задач теорії чисел.

В докторській дисертації «Про одне узагальнення алгоритму неперервних дробів» (1896), захищеної в 1897 році, Г. Ф. Вороний дає узагальнення неперервних дробів, яке в застосуванні до чисел, що залежать від кореня рівняння третього степеня, володіє властивістю періодичності і може бути використаним для відшукування основних одиниць і розв'язків інших задач теорії.

Одним з центральних напрямів розвитку геометрії чисел є геометрична теорія додатних квадратичних форм, що включає в себе проблеми решітчастих упаковок і покриттів кулями.

Окремим самостійним напрямом досліджень у галузі геометрії чисел є застосування геометричних методів у теорії зображень чисел у тій чи іншій системі (системі числення). Такі дослідження в певній мірі пов'язані з ідеями Г. Ф. Вороного. Зупинимося на розгляді елементів цього аспекту геометрії чисел і основ метричної теорії класичної двійкової системи числення.

Нехай $A \equiv \{0,1\}$ – алфавіт двійкової системи числення,

$$L = A \times A \times A \times \dots$$

Теорема 1.1. Для будь-якого числа $x \in [0;1]$ існує послідовність (α_n) , $\alpha_n \in A$

$$x = \sum_{k=1}^{\infty} \frac{\alpha_k}{2^k} \equiv \Delta_{\alpha_1 \alpha_2 \dots \alpha_k \dots}^2.$$

Цей запис називається двійковим зображенням числа x . При цьому α_k називається k -ою двійковою цифрою числа x . Останнє означення, взагалі кажучи, не є коректним, оскільки зліченна множина чисел з $[0;1]$ має два різні двійкові зображення. Вони називаються двійково-раціональними. Це числа виду

$$\Delta_{c_1 \dots c_{m1}(0)}^2 = \Delta_{c_1 \dots c_{m0}(1)}^2 = \frac{1}{2^{m+1}} + \sum_{i=1}^m \frac{c_i}{2^i}.$$

Символічний запис (і) означає період, який складається з однієї цифри i . Решта чисел мають єдине двійкове зображення і називаються двійковоірраціональними. Таким чином, рівність $a = b$ має місце у двох випадках:

$$1) \alpha_i(a) = \alpha_i(b) \quad \forall i \in \mathbb{N} \quad \text{або} \quad 2) \begin{cases} \alpha_i(a) = \alpha_i(b), i = \overline{1, m}, \\ \alpha_{m+1}(a) = \alpha_{m+j}(b) = 1, \\ \alpha_{m+j}(a) = \alpha_{m+1}(b) = 0, j = 1, 2, 3, \dots \end{cases}$$

Зазвичай з двох різних зображень двійково-раціонального числа використовується лише перше, а друге – лише у випадку гострої потреби чи необхідності. Після домовленості вживати лише одне з двох зображень двійковораціональних чисел двійкова цифра є функцією числа, що зображається. Її далі позначатимемо $\alpha_k(x)$.

Зауважимо, що введена щойно домовленість створює певні незручності в іншому відношенні, а саме: вона не встановлює бієкції між множиною дійсних чисел відрізка $[0;1]$ та множиною $L = A \times A \times A \times \dots$ всіх односторонніх послідовностей 0 та 1.

Теорема 1.2. Для того, щоб дійсне число $x \in [0;1]$ було раціональним, необхідно і достатньо, щоб його двійкове зображення було періодичним.

Означення. Двійковим циліндром рангу k з основою $c_1 c_2 \dots c_k$ називається множина $\Delta_{c_1 c_2 \dots c_k}^2$ всіх чисел з відрізка $[0;1]$, які мають перші k двійкові цифри відповідно рівні $c_1 c_2 \dots c_k$.

Кожен двійковий циліндр рангу k є відрізком, причому

$$\Delta_{c_1 c_2 \dots c_k}^2 = \left[\sum_{i=1}^k \frac{c_i}{2^i}; \frac{1}{2^k} + \sum_{i=1}^k \frac{c_i}{2^i} \right].$$

$$\text{Нехай } \nabla_{c_1 c_2 \dots c_k}^2 = \left(\sum_{i=1}^k \frac{c_i}{2^i}; \frac{1}{2^k} + \sum_{i=1}^k \frac{c_i}{2^i} \right).$$

Двійкові циліндри мають наступні властивості:

$$1. \left| \Delta_{c_1 c_2 \dots c_k}^2 \right| = 2^{-k};$$

$$2. \Delta_{c_1 c_2 \dots c_k}^2 = \Delta_{c_1 c_2 \dots c_k 0}^2 \cup \Delta_{c_1 c_2 \dots c_k 1}^2, \quad [0,1] = \bigcup_{c_1 \in A} \bigcup_{c_2 \in A} \dots \bigcup_{c_k \in A} \Delta_{c_1 c_2 \dots c_k}^2;$$

$$3. \nabla_{c_1 c_2 \dots c_k}^2 \cap \nabla_{c_1 c_2 \dots c_k 1}^2 = \emptyset;$$

$$4. \bigcap_{k=1}^{\infty} \Delta_{c_1 c_2 \dots c_k}^2 = x \equiv \Delta_{c_1 c_2 \dots c_k \dots}^2 \quad \text{для довільної послідовності } (c_k) \in L.$$

Легко бачити, що множина $E = \{x: \alpha_{k+1}(x) = i\}$ є об'єднанням 2^k циліндрів $(k+1)$ -го рангу, а саме:

$$E = \bigcup_{c_1=0}^1 \dots \bigcup_{c_k=0}^1 \Delta_{c_1 \dots c_k i}^2.$$

Нехай $c_i \in A$, (k_n) – зростаюча послідовність натуральних чисел.

Визначення Напівциліндром рангу t з основою

$$\begin{pmatrix} k_1 & k_2 & \dots & k_m \\ c_1 & c_2 & \dots & c_m \end{pmatrix}$$

називається множина

$$\Delta_{c_1 c_2 \dots c_m}^{k_1 k_2 \dots k_m} = \left\{ x : \alpha_{k_i}(x) = c_i, i = \overline{1, m} \right\}.$$

Лема 1.1. Напівциліндри мають властивості:

$$1. \Delta_{c_1 \dots c_m}^{k_1 \dots k_m} = \Delta_{c_1}^{k_1} \cap \Delta_{c_2}^{k_2} \cap \dots \cap \Delta_{c_m}^{k_m} = \Delta_{c_1 \dots c_n}^{k_1 \dots k_n} \cap \Delta_{c_{n+1} \dots c_m}^{k_{n+1} \dots k_m};$$

$$2. \Delta_{c_1 c_2 \dots c_m}^{12 \dots m} = \Delta_{c_1 c_2 \dots c_m}^2;$$

3. Напівциліндр є об'єднанням 2^{km-m} циліндрів рангу k_m , а саме:

$$\Delta_{c_1 \dots c_m}^{k_1 \dots k_m} = \bigcup_{\substack{i \neq k_j, i = k_j, \\ a_i \in A, a_i = c_i}} \Delta_{a_1 a_2 \dots a_m};$$

4. Сумарна довжина неперекривних циліндрів, об'єднанням яких є напівциліндр $\Delta_{c_1 \dots c_m}^{k_1 \dots k_m}$; дорівнює $\frac{1}{2^m}$.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андронов И.К. Математика действительных и комплексных чисел. – М.: Просвещение, 1975. – 158 с.
2. Арнольд И.В. Теоретическая арифметика. – М.: Учпедгиз, 1938. – 480 с.
3. Беккер Б., Востков С., Иония Ю. 2-адические числа // Квант. 1979, № 2. – С. 26-31.
4. Бородин А.И. Из истории арифметики. – К.: Вища школа, 1986. – 95 с.
5. Бородин А.И., Бугай А.С. Биографический словарь деятелей в области математики. – К.: Радянська школа, 1979. – 607 с.
6. Бородин О.И. Теория чисел. – К.: Радянська школа, 1965. – 262 с.
7. Виленкин Н.Я. В таинственном мире бесконечных рядов // Квант. 1989, № 10. – С. 21-27.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.В. Котова**

УДК375.5.091:53

Монастирська Л.О.

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ У 8 КЛАСІ

У статті наведено використання міжпредметних зв'язків для підвищення ефективності навчання фізики у 8 класі. Наведено приклади використання міжпредметних зв'язків які можна використовувати як на уроках так і в дослідницькій діяльності учнів.

Ключові слова: міжпредметних зв'язків, дослідницька діяльність, фізика.

The article describes the use of interdisciplinary connections to increase the interest of students in the study of physics in the 8th form. Examples of the use of interdisciplinary relationships that can be used both in lessons and in student research are given.

Key words: interdisciplinary connections, research activity, physics.

На сьогодні базою всіх загальнотехнічних і спеціальних предметів є фізика. Семе при вивченні фізики в учнів, формується адекватне мислення та цілісні знання про природничо-наукову картину світу. Міжпредметні зв'язки сприяють підвищенню наукового рівня знань учнів завдяки всебічному вивченню властивостей тіл, явищ і процесів, розкриттю зв'язків між ними, можливості встановлення різносторонніх зв'язків явищ: завдяки систематизації та узагальненню знань, які учні набувають при вивченні різних дисциплін. Використання міжпредметних зв'язків особливо важливо на початковому етапі вивчення фізики, бо задачі на міжпредметній основі дозволяють зацікавити учнів.

За допомогою багатосторонніх міжпредметних зв'язків (МПЗ) не тільки на якісно новому рівні вирішуються завдання навчання, розвитку і виховання учнів, але також закладається фундамент для комплексного бачення, підходу і вирішення складних проблем реальної дійсності.

Найбільші наукові відкриття і вирішення складних технічних проблем в сучасних умовах частіше за все здійснюються в результаті комплексних досліджень, що спираються на взаємодію багатьох наук.

Реалізація міжпредметних зв'язків під час вивчення фізики може здійснюватися як на уроках так і в позаурочний час. Грунтуючись на відомих учням знаннях, викладач активізує навчальний процес, застосовуючи продуктивні методи під час вивчення нового матеріалу, встановлює причинно-наслідкові зв'язки, здійснює порівняння, зіставлення, логічні висновки.

Під час вивчення фізики у 8 класі розглядаються такі два розділи як «Теплові явища» та «Електричні явища. Електричний струм».

Так на уроках які присвячуються вивченню даних розділів можна з'ясувати історичні факти відкриття даних явища та як їх пов'язують. Так в подальшому вивченні цих розділів, можна встановити які професії пов'язані з ними та який вплив ці явища мають на людину і навпаки. Також під час вивчення цих розділів пропонується виконання різних видів робіт, які в собі несуть міжпредметність.

Нижче наводимо приклади реалізацій МПЗ під час вивчення тем «Теплові явища» та «Електричні явища. Електричний струм» у 8 класі.

Приклад 1. Розв'язати задачу-оцінку:

Питної води на Землі не вистачає в багатьох місцях, її доводиться отримувати з морської води – випаровуванням або виморожуванням. Оцініть спосіб, який можна вважати вигіднішим з енергетичної точки зору та сезонних умов(літніх і зимових)? (зв'язки: фізика – природознавство).

Приклад 2. Дослідницьке завдання

Фізика та хімія вивчають молекулярний і атомний рівні організації матерії, біологія–клітинний, організмний і біоценозний. Дайте відповідь на запитання: як саме впливає використання палива на живі організми та які види палива більш шкідливі, а які менш шкідливі у використанні? (зв'язки: фізика – хімія, біологія).

Приклад 3. Задача оцінка

Оцінити витрати бензину вказаними нижче моделями автомобілів на кожні 100 км.



Рис. 3. Моделі автомобілів.

Херсон – Київ
 Херсон – Кіровоград
 Херсон – Мелітополь
 Херсон – Одеса

Приклад 4. Фото-задача

Оцінити зміну температури на наведених фото. В чому їх різниця, і що могло спричинити такі зміни?

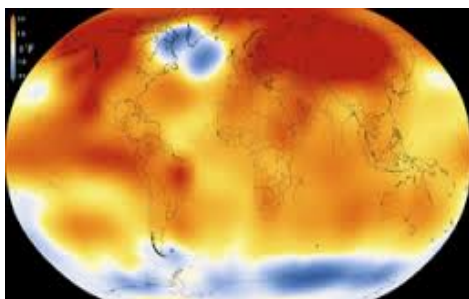


Рис.1.

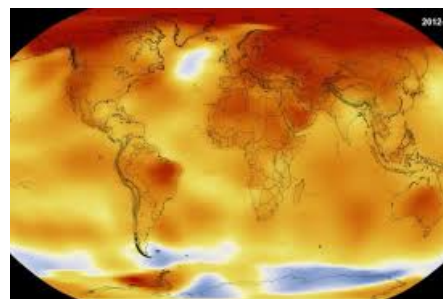


Рис.2.

Також учням можна запропонувати завдання, в якому вони повинні описати які закони науки в яких технічних засобах і технологічних процесах одержали свій практичний розвиток. З метою розвитку знань і формування умінь перед учнями можна ставити, наприклад, такі завдання (питання).

Назвіть найхарактерніші для приведених нижче технічних засобів і технологічних процесів фізичні явища і закони:

Явища, закони	Технічні засоби, технологічні процеси
Закон збереження механічної енергії	<i>Електродвигун верстатів</i>
Закон збереження електричної енергії	<i>Трансформатори</i>
Теплові явища	<i>Електрогазозварювання</i>
Закони Фарадея	<i>Свердління</i>
Закон Джоуля – Ленца	<i>Шліфування</i>
Закон Ампера	<i>Електроніч</i>
Закон Ома	<i>Металообробні верстати</i>
Теплове лінійне розширення	<i>Шабрування і зенкування</i>

Крім задач якісного розв'язку, учням можна давати зачачі кількісного характеру. Наприклад:

Задача 1.

Дві кулі однакової маси – свинцева і стальна падають з однакової висоти на пісок. Яка з них більше нагріється ? (зв'язки: фізика – математика, природознавство, технології)

Задача 2.

У посудині нагрівають $V=1$ літрів води і $m=50$ грам льоду. Початкова температура їх була $T_1=0^\circ\text{C}$. Скільки потрібно часу, щоб вода закипіла, якщо потужність нагрівника $N=500$ Вт, його КПД $\eta=60\%$ (зв'язки: фізика – природознавство, економіка, математика, технології)

Задача 3.

Електродвигун електрокара ЕК-2, має потужність 2,8 кВт. На скільки вистачить заряду акумуляторних батарей напругою 32 В і ємністю 200 А год, якщо ККД акумуляторів становить 0,8?(фізика – математика, технології,

Також міжпредметні зв'язки можна здійснювати через виконання проектних робіт. Нижче наводимо тематику проектів з використанням МПЗ до розділу «Теплові явища» та «Електричні явища. Електричний струм».

Таблиця 1.

Тематика проектів міжпредметного змісту до розділу «Теплові явища»

№	Орієнтовні теми проектів	МПЗ
1	Екологічні проблеми теплоенергетики та тепловикористання.	фізика – природознавство, екологія
2	Енергозберезувальні технології.	фізика – природознавство, екологія, економіка
3	Унікальні фізичні властивості води.	фізика – природознавство
4	Рідкі кристали та їх використання.	фізика – хімія
5	Полімери.	
6	Холодильні машини.	фізика – технології
7	Кондеціонери, теплові насоси.	

Таблиця 2.

Тематика проектів міжпредметного змісту до розділу «Електричні явища. Електричний струм»

№	Орієнтовні теми проектів	МПЗ
1	Електрика в житті людини	фізика – історія, економіка
2	Сучасні побутові та промислові електричні пристрої	фізика – історія, технології, економіка
3	Застосування електролізу в практичній діяльності людини	фізики – історія, технології, економіка
4	Застосування струму в газах у практичній діяльності людини	фізика – історія, технології
5	Вплив електричного струму на організм людини	фізика – біологія, основи здоров'я

Висновок: Використання міжпредметних зв'язків під час вивчення фізики у 8 класі сприяє зацікавленню учнів до вивчення предмету; показує взаємозв'язок фізики з іншими науками (хімією, біологією географією, і т.д.); допомагає узагальнити споріднений матеріал декількох предметів навколо однієї теми з фізики; допомагає опанувати з учнями значний за обсягом навчальний матеріал; сприяє розвитку мислення учнів, підвищенню якості їх знань; надає їм можливість застосовувати набуті знання з різних навчальних предметів у подальшому виборі професії; створює умови для формування наукової картини світу в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Войтович О.П. Використання уроків міжпредметного змісту в навчанні фізики / О.П. Войтович // Нова педагогічна думка. Рівне: РОІППО. – 2008. – С. 116–119
2. Куриленко Н. В., Шарко В.Д. Реалізація міжпредметних зв'язків у процесі формування екологічної компетентності учнів основної школи під час вивчення фізики / Н.В. Куриленко, В.Д. Шарко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Чернігів: ЧНПУ, 2016. – Вип. 138. – С. 185–190. (Серія: Педагогічні науки)
3. Межпредметные связи естественно-математических дисциплин Пособие для учителей / Под ред. В.Н. Федоровой. – М.: Просвещение, 1980. – 208 с.

4. Міжпредметні зв'язки під час вивчення фізики в середній школі / За ред. О.В. Сергєєва. – К.: Рад.школа, 1979. – 118 с.
5. Шарко В.Д. Методологічні засади сучасного уроку: Посібник для студентів, керівників шкіл, вчителів, працівників післядипломної освіти. / В.Д. Шарко. – Херсон: Видавництво ХНТУ, 2009. – 120 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.Д. Шарко

УДК 517

Ожго М.В.

ПОБУДОВА ФУНКЦІЇ ЗА ЇЇ ПОХІДНОЮ

У статті розглядається питання відновлення неперервної функції за її похідною.

Ключові слова: неперервна функція, абсолютно неперервна функція, похідна функції.

The article deals with the question of the restoration of a continuous function by its derivative.

Key words: continuous function, absolutely continuous function, derivative of a function.

Розглянемо питання відновлення функції за її похідною. З'ясуємо, як узагальнюється на випадок інтегралу Лебега формула Ньютона-Лейбніца:

$$F(x) = F(a) + \int_a^x F'(t) dt, \quad (1)$$

яка добре відома у випадку неперервно диференційовних функцій з елементарного аналізу [1].

Звичайно обмежитися розглядом функцій F , які диференційовні майже скрізь. Такими є, зокрема, функції з обмеженою змінюю. Функція f , задана на відрізку $[a, b]$, називається функцією з обмеженою змінюю, якщо існує така стала C , що, яким би не було розбиття відрізка $[a, b]$ точками $a < x_1 < x_2 < \dots < x_n = b$, виконується нерівність

$$\sum_{k=1}^n |f(x_k) - f(x_{k-1})| \leq C.$$

З іншого боку, інтеграл, що стоїть в (1) справа, є функцією з обмеженою змінюю. Тому рівність (1) не може бути вірною для більш широкого класу функцій. Оскільки будь-яка функція з обмеженою змінюю є різницею двох монотонно неспадних [2], то саме монотонні функції слід розглядати в першу чергу.

Проте для довільних монотонних функцій рівність (1), взагалі то кажучи, не має місця. Разом з тим справедлива наступна теорема.

Теорема 1. Похідна f' монотонно неспадної функції f сумовна і

$$\int_a^b f'(x) dx \leq f(b) - f(a).$$

Неважко навести приклад монотонної функції, для якої має місце строга нерівність

$$\int_a^b f'(x) dx < f(b) - f(a).$$

Достатньо покласти

$$f(x) = \begin{cases} 0, & 0 \leq x \leq \frac{1}{2}. \\ 1, & \frac{1}{2} < x \leq 1. \end{cases}$$

Цікаво, проте, що існують неперервні монотонні функції, для яких строга нерівність

$$\int_a^b f'(t) dt < f(b) - f(a).$$

виконується для всіх $x > a$.

Щоб дати опис класу функцій, для яких має місце рівність

$$\int_a^x f'(t)dt = f(x) - f(a).$$

введемо наступне означення. Функція f , задана на деякому відрізку $[a, b]$, називається абсолютно неперервною на ньому, якщо для довільного $\varepsilon > 0$ знайдеться таке $\delta > 0$, що якою б не була скінчена система інтервалів (a_k, b_k) , $k = 1, 2, \dots, n$, які попарно не перетинаються, з сумою довжин, менше δ

$$\sum_{k=1}^n (b_k - a_k) < \delta.$$

виконується нерівність

$$\sum_{k=1}^n |f(b_k) - f(a_k)| \leq \varepsilon.$$

Зрозуміло, що будь-яка абсолютно неперервна функція рівномірно неперервна. Обернене, взагалі то кажучи, не вірне [3].

Зазначимо основні властивості абсолютно неперервних функцій.

1. В означенні можна замість будь-якої скінченої системи інтервалів з сумою довжин розглядати будь-яку скінчену або зчисленну систему інтервалів, сума довжин яких
2. Будь-яка абсолютно неперервна функція має обмежену зміну.
3. Сума абсолютно неперервних функцій та добуток такої функції на число є абсолютно неперервною функцією.

Властивості 2 і 3 означають, що абсолютно неперервні функції у просторі усіх функцій з обмеженою зміною утворюють лінійний многовид.

4. Будь-яку абсолютно неперервну функцію можна подати як різницю двох абсолютно неперервних неспадних функцій.

Розглянемо твердження, які встановлюють тісний зв'язок між поняттям абсолютної неперервності та невизначеним інтегралом Лебега.

Теорема 2. Функція

$$F(x) = \int_a^x f(t)dt,$$

що являє з себе невизначений інтеграл сумовної функції, є абсолютно неперервною.

Теорема 3 (Лебег). Похідна $f = F'$ абсолютно неперервної функції, яка задана на відрізку $[a, b]$, сумовна на цьому відрізку і для кожного x ($a \leq x \leq b$)

$$\int_a^x f(t)dt = F(x) - F(a).$$

Теорема 2 і 3 показують, що абсолютно неперервні функції, і тільки вони, відновлюються з точністю до постійного доданку за своєю похідною за допомогою операції інтегрування.

Назвемо неперервну функцію з обмеженою зміною сингулярною, якщо її похідна майже всюди дорівнює нулю. Тоді ми можемо сформулювати наступний результат: будь-яка функція з обмеженою зміною може бути подана у вигляді суми трьох компонент:

$$f = H + \psi + \chi \quad (2)$$

– функції стрибків, абсолютно неперервної функції та сингулярної функцій.

Неважно показати, що кожний з доданків у розкладі (2) визначається самою функцією f однозначно з точністю до константи. Якщо функції, які входять до рівності (2), нормувати, вимагаючи обертання двох з них в нуль в точці $x = a$, то розклад (2) буде вже в точності єдиним. Продиференціювавши рівність (2), ми отримуємо, що майже скрізь

$$f'(x) = \psi'(x)$$

(оскільки H' та χ' дорівнюють нулю майже скрізь). Отже, при інтегруванні похідної від функції з обмеженою зміною відновлюється не сама ця функція, а тільки її абсолютно

неперервна компонента. Дві інші компоненти (функція стрибків та сингулярна) при цьому «безслідно зникають».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березанский Ю. М. Функциональный анализ / Ю. М. Березанский, Г. Р. Ус, З. Г. Шефтель. – К. : Вища Школа, 1990. – 600 с.
2. Колмогоров А. Н. Элементы теории функций и функционального анализа / А. Н. Колмогоров, С. В. Фомин. – М. : Наука, 1976. – 314 с.
3. Люстерник Л. А. Элементы функционального анализа / Л. А. Люстерник, В. И. Соболев. – М. : Наука, 1965. – 286 с.
4. Хелемский А. Я. Лекции по функциональному анализу / А. Я. Хелемский. – М. : МЦНМО, 2009. – 304 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.Г. Самойленко

УДК 372.851

Олексюк К.П.

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ КООРДИНАТНОГО ТА ВЕКТОРНОГО МЕТОДІВ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ТЕМИ «МНОГОГРАННИКИ»

У статті розглянуто суть і ознаки координатного і векторного методів, їх взаємозалежність, а також можливість їх використання під час розв'язування задач на обчислення, доведення, побудову та дослідження з теми «Многогранники».

Ключові слова: метод, вектор, координата, многогранник.

The article deals with the essence and features of coordinate and vector methods, their interdependence, as well as the possibility of their use in solving tasks for calculation, proof, construction and research on the topic "Polyhedra".

Key words: method, vector, coordinate, polyhedron.

Найважливішим завданням навчання математики в школі є навчання учнів математичних методів, зокрема методів доведення теорем і методів та способів розв'язування задач. «Короткий тлумачний словник української мови» стверджує, що метод – це шлях, спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення чого-небудь [4].

У методиці математики методом розв'язування задач (як і доведення теорем) називають сукупність прийомів розумової діяльності або логічних математичних дій та операцій, за допомогою яких розв'язується великий клас задач. Поняття «спосіб розв'язування задач» – вужче. Це сукупність прийомів розумової діяльності або логічних і математичних дій та операцій, які використовують для розв'язування окремої задачі або невеликої сукупності задач певного виду.

Розв'язуючи стереометричну задачу, а саме, задачу пов'язану з многогранниками, неможливо виділити окремий метод, який застосували для того, щоб отримати правильну відповідь, тому що найчастіше вони переплітаються, але все ж таки виділяють кілька методів, які мають свої характерні особливості.

При розв'язуванні геометричних задач, крім традиційних методів з використанням алгебри і тригонометрії, можуть застосовуватися й інші методи, зокрема, векторний.

Векторний метод, як і будь-який інший, застосовується не завжди. Вміння заздалегідь передбачити, чи придатний він для розв'язування конкретної задачі, виробляється з досвідом. Природно спочатку навчитися застосовувати вектори до розв'язування планіметричних завдань.

При розв'язуванні різних геометричних задач на обчислення довжин відрізків і величин кутів, на доказ геометричних нерівностей, тощо, ефективно може бути використаний скалярний добуток векторів.

Розумова діяльність, спрямована на використання векторного методу, містить такі специфічні дії:

1. переформулювання відношень між фігурами з геометричної мови на мову векторів і обернену дію;
2. дії (операції) над векторами;
3. подання вектора у вигляді суми, різниці двох векторів, добутку вектора на число;
4. перетворення векторних рівностей з використанням законів векторної алгебри і властивостей скалярного добутку;
5. перехід від співвідношень між векторами до співвідношень між їхніми довжинами.

Згідно з теорією поетапного формування розумових дій важливо заздалегідь поступово відпрацювати кожен розумову дію, яка є складовою діяльності щодо розв'язування задач векторним методом [1].

Якщо, розв'язуючи геометричну задачу на многогранники оперують координатами окремих точок, рівняннями ліній або поверхонь, то використовують координатний метод.

Перевага методу координат перед синтетичним методом, за якого безпосередньо розглядаються фігури і кожна задача потребує особливого підходу, полягає в його алгоритмічності. Справді, за допомогою методу координат будь-яка геометрична задача зводиться до алгебраїчної, а алгебраїчні задачі легше алгоритмізувати.

Сучасне життя потребує широкого використання знань і вмінь, здобутих під час вивчення методу координат у школі. Лікар аналізує графік зміни температури хворого, економіст – графік випуску продукції на виробництві, фізик за допомогою графіків у певній системі координат досліджує фізичні явища та ін. У математиці широко використовують не тільки прямокутну декартову систему координат, а й інші системами: сферичну, циліндричну, еліптичну. Метод координат є основним методом дослідження властивостей геометричних фігур в аналітичній геометрії.

При розв'язуванні задач на обчислення кутів векторним методом розрахунки виконують аналогічно. Насамперед, шуканий кут між прямими заміняють кутом між векторами, які паралельні цим прямими. Потім розглянуті вектори виражають через базисні вектори i , користуючись означенням скалярного добутку векторів, знаходять кут [3].

Координатний метод часто поєднують з векторним, розглядаючи вектори, задані своїми координатами.

Рациональність розв'язання стереометричної задачі з многогранником координатним методом значною мірою залежить від того, як задану за умовою фігуру розмістити відносно координатних осей. Найзручніше цим методом користуватись тоді, коли йдеться про фігури, що мають прямий тригранний кут, наприклад, пряма призма (у цьому разі вісі координат доцільно розмістити в напрямі ребер тригранного кута) або фігури, що мають прямий двогранний кут, а саме, піраміда, для неї існують різні варіації розміщення.

Наприклад, у правильній чотирикутній піраміді $SABCD$ систему координат доцільно вибрати так, щоб початок координат містився в центрі O основи піраміди (рис. 1), вісь Oz збігалася з прямою SO , якій належить висота цієї піраміди, вісь абсцис Ox збігалася з прямою AC , якій належить діагональ AC , вісь ординат Oy збігалася з прямою BD , якій належить діагональ BD . Можна вибрати систему координат по-іншому. Вісь Oz розміщується так, що їй належить висота SO піраміди $SABCD$ (рис. 2).

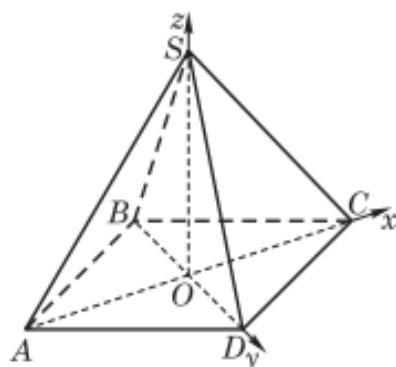


Рисунок 1.

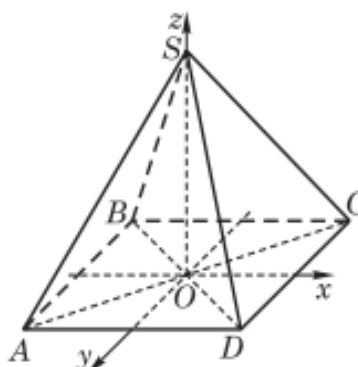


Рисунок 2.

Осі Ox належить серединний перпендикуляр сторони CD , а осі Oy належить серединний перпендикуляр сторони AD піраміди $SABCD$. Прямокутну систему координат можна розмістити так, щоб початок координат був розміщений в одній із вершин основи $ABCD$. Нехай точка B є початком координат, тоді сторона BC належатиме осі абсцис Ox , а сторона AB – осі ординат Oy (рис. 3) [2, с. 4 – 5].

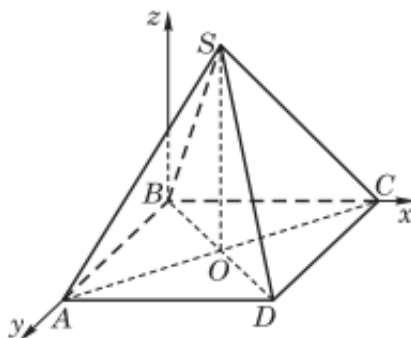


Рисунок 3.

Але не тільки такі задачі можна розв'язувати координатним методом.

Із введенням методу координат до шкільного курсу геометрії розширився набір аналітичних методів. До них, крім рівнянь в алгебрі, належать векторний метод і метод, що ґрунтується на використанні тригонометричних функцій. Координатний метод спрощує розв'язування багатьох геометричних задач, доведення теорем, дає можливість спростити виклад теоретичного матеріалу, який стосується векторів, тригонометричних функцій. Метод координат дає змогу встановити тісні зв'язки з алгеброю, фізикою, географією, астрономією, застосовувати сучасні ЕОМ не тільки до розв'язування обчислювальних задач, а й до геометричних, дослідження геометричних об'єктів, співвідношень, графічних завдань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бевз Г. П. Методика викладання математики: Навч. посібник / Г.П. Бевз – К.: Вища школа, 1989. – 367 с.
2. Возняк О.Г. Метод координат у геометричних задачах. Навч. посібник / О.Г. Возняк – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. – 64 с.
3. Готман Э.Г. Стереометрические задачи и методы их решения / Э.Г. Готман. – И.: МЦНМО, 2006. – 160 с.
4. Єрмоленко С.Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів/ С.Я. Єрмоленко, С.П. Бибики, О.Г. Тодор. – К.: «Либідь», 2001. – 223 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент А.М. Бистрянцева

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНАЛІТИЧНОЇ ГЕОМЕТРІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядається питання ролі самостійної роботи в навчально-пізнавальному процесі та раціональної її організації у процесі викладання курсу аналітичної геометрії у вищих навчальних закладах педагогічного профілю.

Ключові слова: навчальний процес у вищій школі, самостійна робота студентів, вивчення аналітичної геометрії.

The article deals with the role of independent work in the educational-cognitive process and its rational organization in the process of teaching the course of analytic geometry in higher educational institutions of the pedagogical profile.

Key words: educational process in high school, independent work of students, study of analytical geometry.

Невід'ємною складовою частиною навчального процесу у вищій школі є самостійна робота студентів. Навчити студента самостійно опанувати знання – одне з головних завдань дидактики вищої школи. Стратегічна мета України – інтегруватися у європейське співтовариство. Тому сучасна вища школа покликана забезпечити студента міцними, оперативними знаннями, а також навчити його вчитися (тобто вчити себе) самостійно. Щоб виконати завдання, які поставили перед вищою школою, потрібно вдосконалювати навчально-виховний процес, розробляти нові методи й форми взаємодії викладача і студента, що ґрунтуються на використанні методів активного навчання, пошуку таких оптимальних рішень, які б задовольняли усвідомлення й сприйняття та якість професійних знань і навичок, стимулювати самостійну навчальну діяльність студентів, оскільки відомо, що тільки ті знання, які людина набула самостійно, завдяки власному досвіду, думці й діям, стають справді її здобутком. Актуальність проблеми обґрунтовується її недостатньою дослідженістю та посиленням ролі самостійної роботи в навчально-пізнавальному процесі й раціональної організації самостійної роботи з урахуванням готовності до неї студентів.

Мета статті – розгляд основних методичних особливостей організації самостійної навчальної роботи студентів в початковому процесі вищих навчальних закладів, зокрема, в процесі викладання курсу аналітичної геометрії.

Нині в організації навчальної діяльності студентів відбуваються зміни, які свідчать про посилення ролі самостійної роботи в підготовці майбутніх фахівців. Питання організації самостійної роботи студентів постійно цікаве науковцям для дослідження. Протягом багатьох років ця проблема породжує наукові суперечки, у результаті яких народжуються різні погляди і формуються методичні та методологічні позиції. Ці погляди нерідко відрізняються одна від одної несуттєвими якісними характеристиками.

Вивчення наукових публікацій свідчить, що в педагогічних дослідженнях питання організації самостійної роботи в середній школі, у вищих навчальних закладах розглянуто досить детально. Особливої уваги заслуговують позиції дослідників щодо місця і ролі самостійної роботи у навчальному процесі. У літературі обговорюється питання про те, що таке самостійна робота: це форма організації навчального процесу, метод чи засіб навчання. У переважній більшості визначень і підходів до розкриття поняття «самостійна робота» викладачу відводиться відповідне місце в керівництві цією роботою: зауважується, що вона здійснюється, якщо це потрібно, за допомогою викладача, який контролює її результати, водночас підкреслюється, що з його боку не повинно бути точного, такого, що скоує ініціативу тих, хто навчається, інструктування [1, 2].

Самостійна робота студентів є дуже широким поняттям, у тлумаченні якого сформувалися різні підходи, що зумовлено відмінностями в розумінні суті цього явища.

Нерідко самостійну роботу розглядають як окремий вид навчальних занять поряд із лекцією, практичним заняттям тощо. При цьому її суттєвими ознаками вважають обов'язковість заняття у відведений розпорядком дня час; роботу без безпосередньої участі викладача, але за обов'язкового його контролю [3]. За іншими твердженнями, самостійна робота передбачає всю активну розумову діяльність студентів у навчальному процесі, вона є внутрішньою основою зв'язку різних видів і форм занять між собою, а також основним методом засвоєння знань. Прихильники цього підходу стверджують, що самостійна робота охоплює пізнавальну діяльність, яку здійснюють студенти не лише позааудиторно, а й на лекціях, семінарах, індивідуальних співбесідах, заліках, іспитах, під час захисту курсових, дипломних робіт тощо. Тобто самостійна робота згідно з таким баченням охоплює всі види і форми навчального процесу.

Основною метою самостійної роботи студентів є покращення професійної підготовки, спрямоване на формування дієвої системи фундаментальних і професійних знань, умінь і навичок, які вони могли б вільно і самостійно застосовувати в практичній діяльності. Таким чином, йдеться про підготовку фахівців, конкурентоспроможних, які вміють творчо, оперативно вирішувати нестандартні навчальні завдання з максимально значимим ефектом. У ході організації самостійної роботи студентів викладачем вирішуються наступні завдання:

- поглиблювати і розширювати їх професійні знання;
- формувати у них інтерес до навчально-пізнавальної діяльності;
- навчити студентів опановувати прийомами процесу пізнання;
- розвивати у них самостійність, активність, відповідальність;
- розвивати пізнавальні здібності майбутніх фахівців.

В ході постановки цілей і завдань необхідно враховувати, що їх виконання спрямоване не тільки на формування загально-навчальних умінь і навичок, але й визначається рамками даної предметної області. У сучасній літературі виділяють два рівні самостійної роботи: керована викладачем самостійна робота студентів і власне самостійна робота. Саме перший рівень найбільш значущий, тому він припускає наявність спеціальних методичних вказівок викладача, наслідуючи яким студент набуває і вдосконалює знання, уміння і навички, накопичує досвід практичної діяльності.

Основне завдання організації самостійної роботи полягає в створенні психолого-дидактичних умов розвитку інтелектуальної ініціативи і мислення на заняттях будь-якої форми. Основним принципом організації самостійної роботи повинно стати переведення усіх студентів на індивідуальну роботу з переходом від формального пасивного виконання певних завдань до пізнавальної активності з формуванням власної думки при розв'язуванні поставлених проблемних питань і завдань. Таким чином, в результаті самостійної роботи студент повинен навчитися усвідомлено і самостійно працювати спочатку з навчальним матеріалом, потім з науковою інформацією, використовувати засади самоорганізації і самовиховання з тим, щоб розвивати надалі вміння безперервно підвищувати свою кваліфікацію. У дидактиці зазначено, що розвиток самостійності відбувається безперервно, від початкового до вищого рівнів самостійності – творчого рівня самостійності. Проста репродуктивна самостійність – це відтворення, яке характеризується виконанням студентами завдань, які вимагають відтворення набутих знань.

За своєю суттю самостійна робота є активною розумовою діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального завдання. Наявність завдання і цільової установки на його виконання вважають характерними ознаками самостійної роботи. Розглянемо деякі аспекти самостійної роботи під час вивчення аналітичної геометрії.

У процесі навчальної діяльності студенту доводиться виконувати такі завдання:

- засвоювати тему, яка розглядається на лекції (робота з конспектом лекції, рекомендованою навчальною літературою);
- конспектувати теоретичні питання, що виносяться на самостійне опрацювання відповідно до програми з аналітичної геометрії;
- доводити окремі властивості геометричних фігур чи певні твердження;

- розв'язувати задачі та вправи; – виконувати індивідуальні завдання;
- підготувати курсові, дипломні роботи.

Усі ці елементи навчального процесу є самостійною роботою, оскільки студенти здійснюють їх певною мірою індивідуально, в позааудиторний час. Особливу увагу слід приділяти розвитку самостійної роботи з підручником, додатковою літературою, інтернет-інформацією, елементарним методичним забезпеченням. У процесі вивчення аналітичної геометрії на першому курсі викладач задає диференційовані домашні завдання, індивідуальні тематичні завдання, завдання для самостійного опрацювання.

Для ефективної самостійної роботи студента потрібно керівництво викладача. Воно передбачає:

1. Планування самостійної роботи студентів.

Викладач повідомляє студентам основні завдання, які виносяться для самостійного опрацювання під час вивчення конкретної теми.

2. Формування в студентів потреб і мотивів до активної, творчої самостійної роботи.

Навчальна діяльність без мотивації майже неможлива. Зазвичай мотивація здійснюється зусиллями викладача через пояснення важливості навчання для майбутньої діяльності. Проте без зворотної позитивної реакції студентів навчальний процес втрачає ефективність. Крім підвищення мотивації одним із ефективним наслідків такого керівництва є розвиток уваги, волі, підвищення самооцінки студентів. У свою чергу, це позитивно впливає на інші функції навчання: засвоєння знань, формування вмінь і навичок, підвищення творчого потенціалу студентів. Мотивація студентів до навчальної діяльності буде підвищуватися, якщо лекції та самостійна робота не дублюються.

3. Навчання студентів основ самостійної роботи.

При цьому студента потрібно навчити правильно організовувати самостійну роботу, чітко формулювати завдання. Наприклад, довести дистрибутивну властивість додавання векторів відносно векторного множника; вивести рівняння гіперболи (повна аналогія до виведення рівняння еліпса); записати деякі види рівнянь площини та прямої в просторі, які є аналогами прямої на площині; розв'язати задачі за наперед складеним планом тощо.

4. Контроль за виконанням навчальних завдань.

Дидактичною умовою правильної організації процесу навчання є встановлення викладачем і студентом наскільки добре засвоєний матеріал, потрібний для вивчення нового матеріалу. Контроль та облік знань має різні дидактичні функції. Зокрема, навчальна полягає в удосконаленні та систематизації знань, які перевіряються; головна мета контролюючої – вивчення стану знань, умінь студентів на конкретному етапі навчання; виховна сприяє розвитку в студента почуття відповідальності за свою навчальну діяльність, формуванню високоморальних якостей, вихованню чесності, відповідальності. Крім дидактичних, контроль і оцінка знань мають важливі методичні функції, а саме: розвиток логічного мислення студентів, їх пам'яті, мови; уточнення, усвідомлення, поглиблення знань; виявлення, усунення помилок та їх аналіз; застосування знань у навчальній практиці, виявлення рівня цих знань. Таким чином, контроль та облік знань – це не лише перевірка й оцінка знань; їх функції значно ширші.

Аналізуючи сучасний стан організації самостійної роботи студентів, можна стверджувати, що існує ще багато проблем і недоліків, які потребують розв'язання. Перспективи майбутніх пошуків у напрямі дослідження ми вбачаємо в розробленні й упровадженні практичних рекомендацій щодо організації самостійної роботи студентів під час вивчення курсу аналітичної геометрії

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буряк В. Керування самостійною роботою студентів / В. Буряк // Вища шк. – 2001. – № 4–5. – С. 48–52.

2. Гарунов М. Г. Дидактические основы организации самостоятельной работы студентов на практических занятиях / М. Г. Гарунов. – М. : МВСО СССР, 1991. – 16 с.
3. Луценко В. В. Організація самостійної роботи студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Луценко Вікторія Вікторівна ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2002. – 24 с.

Рекомендує до друку науковий керівник старший викладач В.Б. Григор'єва

УДК 621.383.5

Смусенко Я.В.

ТУНЕЛЬНО-МІКРОСКОПІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРМАЛОЮ

У статті розглядаються результати дослідження протравленої розчином кислот поверхні пермалою, шляхом сканування тунельним мікроскопом. Наведено результати дослідження виявленої структури пермалою.

Ключові слова: сплави металів, пермалой, тунельний мікроскоп, скануюча зондова мікроскопія.

The results of etched solution of acids of the surface permalloy by scanning a tunnel microscope are considered in the article. The results of the detected structure by permalloy are given.

Key words: metal alloys, Permalloy, tunnel microscope, scanning probe microscopy.

Сплави заліза з нікелем стали відомі людству з давніх часів у вигляді "метеоритного заліза", в якому часто міститься і нікель. Висока корозійна стійкість, жаростійкість, високі механічні властивості забезпечують широке використання цих сплавів у сучасній техніці. Але найбільшу відомість і навіть персональне ім'я, набули сплави заліза з нікелем, відомі як "пермалой", Пермалой характеризується високою магнітною проникністю (максимальна відносна проникність $\mu > 100000$), малою коерцитивною силою, практичною відсутністю магнітострикції і значним магнетоопором [4, с. 67]. Таке сполучення властивостей виявилось дуже цінним для радіотехнічних застосувань пермалою, у якості магнітопроводів та магнітних екранів. Властивості пермалою, звичайно, залежать від співвідношення вмісту заліза і нікелю і наявності інших домішок. Але головна особливість пермалою полягає у тому, що його високі магнітні властивості проявляються після відпалювання і значно погіршуються після деформації та механічних напруг [3, с. 256]. Така залежність дозволяє припустити, що пермалой, після відпалювання, набуває крупнозернистої структури, яка сприяє утворенню великих ділянок спонтанного намагнічування – феромагнітних доменів. При деформації зерна сплаву подрібнюються, а, слідом, порушується і доменна структура.

Останнім часом, крім класичної оптичної металографії, набувають поширення і нові методи дослідження поверхні, відомі під спільною назвою "Скануюча зондова мікроскопія", (СЗМ), зокрема, для токопровідних металів, добре підходить тунельна скануюча мікроскопія (СТМ) [5]. Зондові методики інтенсивно розвиваються, і для випробувань створеного обладнання потрібні зручні і доступні зразки із різноманітним рельєфом поверхні. Крупнозернистість і корозійна стійкість роблять пермалой вдалим об'єктом для навчального дослідження у курсах нанотехніки, фізики твердого тіла, матеріалознавства, тощо.

Для дослідження було обрано пермалой у вигляді тонких, пластинок товщиною 0,1 мм. Зразки було взято з вхідного трансформатора вимірювального підсилювача. Як відомо, пермалой це магнітно-який сплав з високою магнітною проникністю, малою коерцитивною силою та відносно малими втратами на гістерезис [2, с. 205].

Пластинки пермалою було зачищено дрібнозернистим шліфувальним папером, відполіровано повстяним диском до дзеркального блиску та знежирено. Пластинки мали

сірувато-сріблясте забарвлення та однорідну структуру. Поверхня пластинок місцями була вкрита мікро подряпинами, та це не завадило відшукати «чисту» ділянку для проведення подальших дослідів.

Відполіровані і знежирені дослідні зразки піддали травленню. Попередні проби показали, що ні соляна, ні азотна кислота у чистому вигляді не чинять помітного впливу на поверхню пермалою. І тільки суміш соляної та азотної кислот викликали реакцію.

Для першої спроби концентровані азотну і соляну кислоти змішували безпосередньо на поверхні зразка краплинами однакового об'єму, тобто у відношенні 1:1. Одразу після додавання краплі другої кислоти почалася доволі бурхлива реакція, з виділенням бульбашок. Враховуючи малу кількість діючої речовини в краплині діаметром 2-3 мм, реакція швидко припинилася. Вся наявна у краплині кислота прореагувала з залізом та нікелем, утворивши відповідні солі. Розчин забарвився у інтенсивний коричнувато-зелений колір, що підтверджує наявність як заліза, так і нікелю. Після припинення реакції пластинки було промито проточною водою, задля позбавлення поверхні від залишків розчину та продуктів реакції. Після травлення, раніше блискуча поверхня пластинок, у зоні нанесення краплі, стала помітно шороховатою. У наступних експериментах, азотну та соляну кислоти перед змішуванням розбавляли водою у відношенні 1:10, що дозволило уповільнити процес травлення. Реакцію припиняли при перших ознаках появи коричнево-зеленого забарвлення розчину.

Завдяки такій технології вдалося отримати поверхні із різними висотами рельєфу, при мінімальному розході реактивів.

Після травлення добре проявилася зерниста структура полікристалічного металу. На рис.1 бачимо, що зерна мають дещо видовжену форму з майже прямими границями і гострими кутами між ними. Можна помітити, що одні зерна мають більш темне забарвлення, а інші – блискуче. Це може бути пояснено як різною кристалографічною орієнтацією окремих зерен, так і різним співвідношенням заліза та нікелю у них. Слід відмітити, що не спостерігається якоїсь переважної орієнтації границь зерен, хоча зразки виготовлені з прокатоного металу. Можливо, текстура зникла при відпалюванні, під час росту крупних зерен за рахунок малих. Середній розмір більшості зерен змінюється в межах 10–100 мкм.

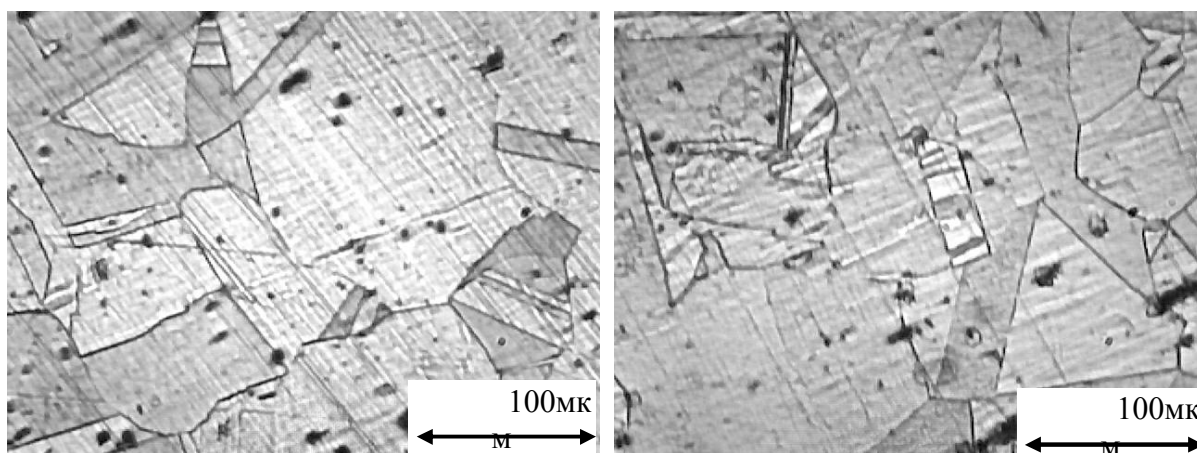


Рис.1. Оптична металографія протравленої поверхні пермалою.

Отримані зразки пермалою було досліджено на тунельному мікроскопі. Розмір поля сканування становив 2000x2000нм, які проходилися з кроком близько 8 нм, що відповідає формату зображення 256x256 точок. Отримані скани були імпортовані до програми Gwyddion[1] та опрацьовані. Результати обробки наведені на рис.2.

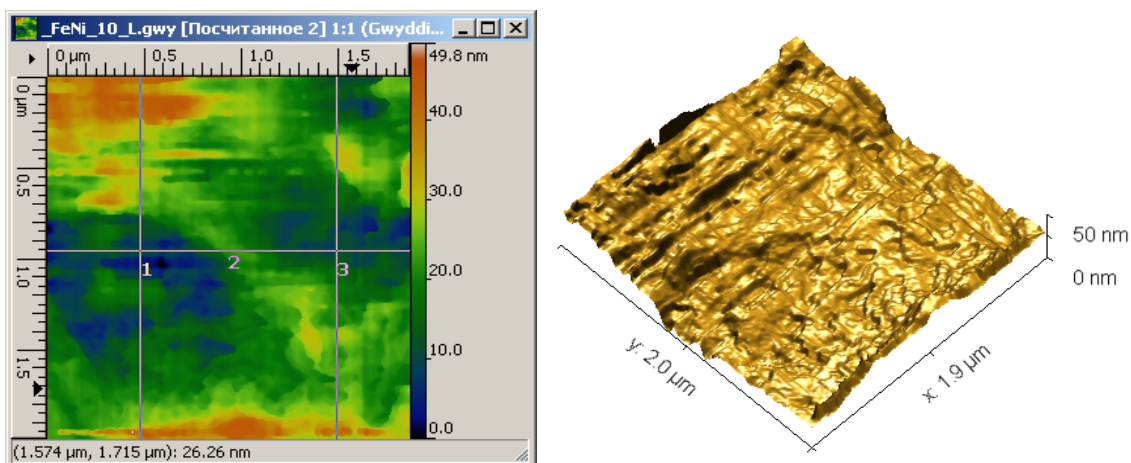


Рис.2. Результати сканування однієї з ділянок поверхні пермалою.

З рис.2 видно, що у даному випадку висота рельєфу поверхні становить лише 0,05 мкм. Дефекти поліровки частково згладилися, а окремі зерна тільки почали проявлятися.

На перший погляд, рельєф рис.2 здається доволі шорохуватим, але це враження помилкове. За рахунок зміни масштабу шкали висот, краще проявилися малі по висоті деталі поверхні зразка.

Відмітимо, що тунельний мікроскоп зміг визначити об'єкти висотою значно меншою довжини фіолетової світлової хвилі (360 нм).

Оптична і тунельна мікроскопія показали, що поверхня протравленого пермалою має велику кількість чітко виражених дрібних деталей.

Зважаючи на доступність, корозійну стійкість, легкість полірування і можливість отримувати різноманітні рельєфи поверхні, пермалоєві зразки можуть бути рекомендовані для застосування у якості об'єктів дослідження під час проведення лабораторних практикумів з фізики твердого тіла, основ нанотехніки, виконання курсових робіт та робіт малої академії наук.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Gwyddion – Free SPM (AFM, SNOM/NSOM, STM, MFM, ...) data analysis software [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gwyddion.net>
2. Бабаков А.А. Коррозионностойкие стали и сплавы [Текст] / А.А. Бабаков., М. В. Приданцев – М., 1971. – 319 с.
3. Гуляев А.П. Металловедение. Учебник для вузов, 6-е изд., перераб. и доп. [Текст] / А.П. Гуляев – М.: Металлургия, 1986. – 542 с.
4. Коррозионностойкие, жаростойкие и высокопрочные стали и сплавы: Справ. изд. [Текст] / А.П. Шлямнев. И др. – М.: «Интермет Инжиниринг». 2000. – 232 с.
5. Научно-популярный портал о нанотехнологиях, биогенетике и полупроводниках. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://nauka.name/category/nano/>.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Немченко

УДК 517

Стрельник І.В.

ПОХІДНА МОНОТОННОЇ ФУНКЦІЇ

У статті розглядається питання існування похідної монотонної функції, визначеної на відрізку.

Ключові слова: границя функції, неперервна функція, монотонна функція, похідна функції.

The article deals with the question of the existence of a derivative of a monotone function defined on a segment.

Key words: boundary function, continuous function, monotone function, derivative of a function.

В класичному аналізі зазвичай розглядаються функції, які мають похідні, навіть неперервні до деякого порядку. Іноді в окремих точках похідні можуть не існувати або мати розриви. Проте до початку 19-го століття лише іноді цікавилися питанням, чи завжди мають похідні функції того чи іншого класу, наприклад, неперервні чи монотонні, і які множини тих точок, в яких ці похідні можуть не існувати. В цьому напрямку були отримані лише деякі майже очевидні результати, як, наприклад, існування лівої та правої похідних у опуклої функції, звідки впливала диференційовність такої функції при всіх x , окрім, можливо, зчисленної множини значень [1, 2].

Історію цього питання прийнято починати з 1806 року, коли Ампер в статті, присвяченій «теорії похідних функцій», безуспішно намагався встановити диференційовність довільної функції скрізь за виключенням деяких «виключних та ізольованих» значень аргументу. Проте це твердження Ампера стосувалося лише кусочно-монотонних функцій. Наступні десятиліття не просунули вирішення цієї проблеми. Лише Вейерштрас поклав кінець спробам довести диференційовність неперервних функцій загального типу, побудувавши приклад неперервної функції, яка ніде не має похідну. Побудовою інших, більш простих функцій такого роду та з'ясуванню їх властивостей у зв'язку з рядом інших задач займалися усі видатні математики другої половини 19-го століття, які працювали в галузі аналізу; займаються цим і в наші дні. Тому питання дослідження існування похідної монотонної функції залишається актуальним і сьогодні.

Як відомо, функція f називається монотонно неспадною, якщо з $x_1 \leq x_2$ випливає $f(x_1) \leq f(x_2)$. Аналогічно визначається поняття монотонно незростаючої функції.

Нехай f – довільна функція на прямій. Границя $\lim_{h \rightarrow 0^+} f(x_0 + h)$ (якщо вона існує) називається границею справа функції f в точці x_0 і позначається $f(x_0 + 0)$. Аналогічно визначається $f(x_0 - 0)$ – границя зліва функції f в точці x_0 . Рівність

$$f(x_0 + 0) = f(x_0 - 0)$$

означає, що в точці x_0 функція f або неперервна, або має усувний розрив. Точка, в якій обидві ці границі існують, але не рівні між собою, називається точкою розриву першого роду, а різниця $f(x_0 + 0) - f(x_0 - 0)$ називається стрибком функції f в цій точці.

Якщо $f(x_0) = f(x_0 - 0)$, то f називається неперервною зліва в точці x_0 , а якщо $f(x_0) = f(x_0 + 0)$, f неперервна справа в цій точці.

Зазначимо основні властивості монотонних функцій. Для визначеності ми будемо говорити про монотонно неспадні функції, хоча зрозуміло, що усе зазначене нижче автоматично переноситься на функції, монотонно незростаючі.

1. Будь-яка монотонно неспадна на $[a, b]$ функція f вимірна та необмежена, а отже, сумовна.
2. Монотонна функція може мати розриви тільки першого роду.
3. Множина точок розриву монотонної функції не більше, ніж зчисленна.

Серед монотонних функцій найпростішими є так звані функції стрибків. Вони будуються наступним чином. Нехай на відрізку $[a, b]$ задано скінчене або зчисленне число точок $x_1, x_2, \dots, x_n, \dots$ і нехай кожній з них ставиться у відповідність додатне число h_n ,

причому $\sum_{n=1}^{\infty} h_n < \infty$. Визначимо функцію f на $[a, b]$, поклавши

$$f(x) = \sum_{x_n < x} h_n.$$

Зрозуміло, що ця функція монотонно неспадна. Крім того, вона неперервна зліва в кожній точці, а сукупність її точок розриву співпадає з множиною $\{x_n\}$, причому стрибок в точці x_n дорівнює h_n .

Інший тип монотонних функцій, в деякому сенсі протилежний функціям стрибків, – неперервні монотонні функції. Має місце наступне твердження.

4. Будь-яку монотонну функцію, неперервну зліва, можна подати як суму неперервної монотонної функції та функції стрибків (неперервної зліва) і причому єдиним чином. Перейдемо до питання існування похідної у монотонної функції.

Теорема Лебега. Монотонна функція f , визначена на відрізку $[a, b]$, має майже скрізь на цьому відрізку скінчену похідну.

Цю теорему можна сформулювати інакше. Для цього розглянемо деякі поняття.

Як відомо, похідною функції f в точці x_0 називається границя відношення

$$\frac{f(x) - f(x_0)}{x - x_0} \quad (1)$$

при $x \rightarrow x_0$. Ця границя може, звісно, і не існувати, проте завжди мають сенс наступні чотири величини (які можуть приймати і нескінченні значення):

$\Lambda_{\text{пр}}$ – верхня границя відношення (1) при x , що прямує до x_0 справа (тобто так, що $x - x_0 > 0$). Ця величина називається верхнім правим похідним числом.

$\lambda_{\text{пр}}$ (нижнє праве похідне число) – нижня границя відношення (1) при $x \rightarrow x_0$ справа.

$\Lambda_{\text{лів}}$ (верхнє ліве похідне число) – верхня границя відношення (1) при $x \rightarrow x_0$ зліва.

$\lambda_{\text{лів}}$ (нижнє ліве похідне число) – нижня границя відношення (1) при $x \rightarrow x_0$ зліва.

Якщо $\Lambda_{\text{пр}}$ і $\lambda_{\text{пр}}$ скінченні та рівні між собою, то спільне їх значення є права похідна функції $f(x)$ в точці x_0 . Аналогічно, якщо

$$\Lambda_{\text{лів}} = \lambda_{\text{лів}},$$

то їх спільне значення є ліва похідна. Існування у f в точці x_0 скінченної похідної рівносильне тому, що в цій точці усі похідні числа функції f скінченні і рівні між собою. Тому твердження теореми Лебега можна сформулювати наступним чином: для монотонної на $[a, b]$ функції співвідношення

$$-\infty < \lambda_{\text{лів}} = \lambda_{\text{пр}} = \Lambda_{\text{лів}} = \Lambda_{\text{пр}} < \infty$$

виконуються майже скрізь на $[a, b]$.

Функція f , задана на відрізку $[a, b]$, називається функцією з обмеженою зміною, якщо існує така стала C , що, яким би не було розбиття відрізка $[a, b]$ точками $a < x_1 < x_2 < \dots < x_n = b$, виконується нерівність

$$\sum_{k=1}^n |f(x_k) - f(x_{k-1})| < C. \quad (2)$$

Будь-яка монотонна функція має обмежену зміну, оскільки для неї сума, що стоїть в (2) зліва, не залежить від вибору розбиття і завжди дорівнює $|f(b) - f(a)|$.

Справедливе наступне твердження.

Теорема. Будь-яка функція з обмеженою зміною може бути подана як різниця двох монотонно неспадних функцій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березанский Ю. М. Функциональный анализ / Ю. М. Березанский, Г. Р. Ус, З. Г. Шефтель. – К. : Вища Школа, 1990. – 600 с.
2. Колмогоров А. Н. Элементы теории функций и функционального анализа / А. Н. Колмогоров, С. В. Фомин. – М. : Наука, 1976. – 314 с.

3. Люстерник Л. А. Элементы функционального анализа / Л. А. Люстерник, В. И. Соболев. – М. : Наука, 1965. – 286 с.
4. Хелемский А. Я. Лекции по функциональному анализу / А. Я. Хелемский. – М. : МЦНМО, 2009. – 304 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.Г. Самойленко

УДК 37.016:51:373.5

Ткаченко О.С.

ВИВЧЕННЯ ДЕКАРТОВИХ КООРДИНАТ І ВЕКТОРІВ В ОСНОВНІЙ І СТАРШІЙ ШКОЛАХ

У статті розглянуто актуальність теми, виділенні основні протиріччя, цілі і теоретично обґрунтовано методичну систему.

Ключові слова: метод, вектор, координати, математична статистика.

The article considers the relevance of the topic, identifies the main contradictions, goals and theoretically substantiated methodical system.

Key words: method, vector, coordinates, mathematical statistics.

Індикатором готовності суспільства до соціально-економічного розвитку, впровадження високих технологій та мобільності є якість математичної підготовки молодого покоління. Місце математики в шкільній системі посідає важливе місце і вмотивоване її роллю в інтелектуальному, моральному та соціальному розвитку особистості. Вивчення математики дає змогу формувати критичне, логічне мислення, розвивати інтуїцію. Тому ставлення до математики повинно бути, як до частини загальнолюдської культури, що відіграє важливу роль у суспільному розвитку.

Оновлення шкільного курсу математики за рахунок розгляду окремих питань аналітичної геометрії розпочали С.Я. Румовський, Н.І. Фусс, Т.Ф. Осиповський, М.В. Остроградський, В.Я. Буняковський, П.Л. Чебишов, Н.В. та інші математики і методисти. Пізніше цю ідею підтримали В.Л. Гончаров, Н.О. Глаголев, Я.С. Дубнов, О.І. Маркушевич, В.Г. Болтянський, А.М. Колмогоров, Ю.Н. Макаричев, О.І. Маркушевич, Г.Г. Маслова та інші. Але не зважаючи на те, що проблемою вивчення займалося багато методистів все ж виникають певні протиріччя.

Об'єкт дослідження – навчання математики в основній та старшій школі.

Предмет дослідження – методична система формування в учнів основної та старшої школи понять координатного та векторного методів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити методичну систему «Методика вивчення координат та векторів в основній і старшій школі» та експериментально перевірити її ефективність.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі завдання: провести аналіз навчальних програм, навчальної та навчально-методичної літератури з метою уточнення сутності та структури основних понять координатного і векторного методів; визначити основні компоненти координатного і векторного методів, доведення теорем та розв'язування задач; розробити методичні рекомендації з навчання розв'язання задач векторним і координатним способом.

У дослідженні було використано комплекс методів:

- *теоретичні* – аналіз навчальної, навчально-методичної, психолого-педагогічної літератури, що дав змогу з'ясувати стан опрацювання проблеми вивчення координатного і векторного методів в шкільній системі математики.

- *емпіричні* – спостереження за навчальною діяльністю учнів середньої і старшої школи; аналіз усних і письмових робіт учнів, бесіди з учителями математики, тестування
- *методи математичної статистики* – узагальнення статичних даних експерименту, опрацювання результатів.

У вступі сформульовано проблему дослідження і обґрунтовано актуальність теми, описано зв'язок з навчальними програмами, темами; подано мету, предмет, завдання і методи дослідження; проведено апробацію отриманих результатів.

В першому розділі «Теоретичні основи проблеми дослідження» проаналізовано історико педагогічні аспекти впровадження теми в шкільний курс математики, формування основних понять, мету та місце вивчення теми і вимоги до математичної підготовки учнів при вивченні лінії та аналіз шкільної літератури.

У другому розділі «Методика вивчення координат і векторів на площині і у просторі» досліджено вияв психолого-фізіологічних особливостей школярів в навчальній математичній діяльності. А саме, вплив теми дослідження на формування і розвиток мислення, пам'яті та уваги учнів під час вивчення матеріалу, а також, контроль та оцінка результатів діяльності учнів при вивченні теми.

У ході дослідження осмислено сутність використання координатного методу, яка зводиться до кількох найбільш істотних дій: а) написання (складання) рівняння лінії (прямої, кола, параболи та ін); б) знаходження відстані між точками (написання рівняння відрізка), знаходження координат точок на відрізку (частіше середини відрізка; іноді точки, що ділить відрізок у цьому відношенні) [1].

Цілі дослідження вивчення векторного та координатного методу в шкільній програмі: дати ефективний метод розв'язування різних геометричних задач і доведення теорем; показати широке застосування векторного апарату в інших областях знань: техніці, фізиці, хімії, лінгвістиці, тощо – і на базі цього формувати в учнів світогляд; використовувати векторний та координатний метод при розв'язуванні задач з метою формування в учнів уміння виконувати узагальнення і конкретизацію; формувати в учнів такі якості мислення, як гнучкість (нешаблонність), цілеспрямованість, раціональність, критичність тощо.

У третьому розділі «Створення курсу завдань для учнів старшої школи» сформовано комплекс завдань для контролю якості знань учнів з вивчення теми, проведено апробацію результатів дослідження.

Отже, дослідження показали, що векторним методом доцільно користуватися при вирішенні наступних видів геометричних задач: задачі на доказ паралельності відрізків і прямих; задачі на доказ приналежності кількох точок одній прямій; задачі на ділення відрізка в даному відношенні; задачі на визначення взаємного розташування прямих, прямої і площини, двох площин (обчислення кута, доказ перпендикулярності); задачі на обчислення довжин відрізків (наприклад, висоти, медіани, бісектриси трикутника тощо); задачі на обчислення площ і об'ємів деяких геометричних фігур.

Досягнення мети і виконання завдань дослідження дали змогу зробити обґрунтовані висновки:

1. Актуальність даної теми, подання її в різних формах і практичне використання є важливими в засвоєні учнями змісту теми, що забезпечується за рахунок інтенсифікації навчального процесу. Аналіз шкільної літератури та методичних програм дає змогу краще сформувати комплекс завдань для підготовки учнів.
2. Алгоритмічність координатного методу є його сильною стороною: на відміну від так званого синтетичного методу, заснованого на безпосередньому розгляді даних фігур та їх зіставленні, при якому кожна задача вимагає зазвичай свого, особливого, підходу, метод координат зводить геометричні завдання алгебраїчним, які за своєю природою легше алгоритмуються, приводяться до послідовності обчислень. Координатно-векторний метод значно полегшує розв'язування задач, розвиває просторові уявлення та міжпредметні зв'язки між алгеброю і геометрією.

3. Розробка системи завдань для учнів старшої школи є актуальною, так як нею можуть користуватися педагоги та методисти в старші школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонова Т. В. Основні поняття і методи шкільного курсу геометрії. Кн. для вчителя / Т.В. Антонова, Б.І. Аргунов -М.: Просвітництво, 1988. – 128 с.
2. Лященко Є.І. Лабораторні і практичні роботи з методики викладання математики / І. Є. Лященко, К. В. Зобкова, Т.Ф. Кириченко. – М.: Просвітництво, 1988. – 223 с.
3. Слєпкань З.І. Методика навчання математики: підруч. для студ. мат. спеціальностей пед. навч. закладів / З.І. Слєпкань – К.: Зодіак – ЕКО, 2000. – С. 302-309.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В. І. Таточенко

УДК 378

Топал Є.І.

ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ФІЗИКИ, ЯК СПОСІБ ЗВ'ЯЗКУ НАВЧАННЯ З ЖИТТЯМ

У статті обґрунтовано необхідність використання кейс-технологій на уроках фізики як способу зв'язку навчання з життям. Розкрито сутність поняття «кейс-технологія», спрямованого на розвиток практичного мислення учнів. Наведені приклади навчальних кейсів, задач-ситуацій з фізики для учнів основної школи.

Ключові слова: навчання фізики, кейс-технологія, кейс-метод, практичне мислення.

The article substantiates the necessity of using case-technologies in physics lessons as a way of connecting learning with life. The essence of the concept "case-technology", aimed at development of practical thinking of students is revealed. Examples of case studies, problems-situations in physics for students of the main school are given.

Key words: physics training, case-technology, case-method, practical thinking.

Модернізація в сфері навчання змінила позиції педагога як носія інформації, тепер головним завданням педагога є підготовка особистості до самостійного життя. Однак в процесі навчання часто відсутній етап, спрямований на формування вмінь трансформувати теоретичні знання в практичні способи діяльності. Все це дозволяє виділяти існуючі протиріччя між необхідністю застосування сучасних методів і технологій, які формують уміння перетворювати теоретичні знання в способи дії в практичних ситуаціях і відсутністю методичного забезпечення до їх впровадження. Однією з технологій, що забезпечують практичну спрямованість навчання, є кейс-технологія, або ситуаційне навчання фізики.

Мета статті – обґрунтування необхідності застосування кейс-технології для розвитку практичного мислення учнів.

Педагогічна наука і практика навчання акцентує увагу на проблемі низького рівня розвитку практичного мислення учнів. Ми припустили, що використання сучасної та ефективної технології буде сприяти підвищенню рівня розвитку практичного мислення учнів. Вивчення педагогічної літератури виявило наявність цілого спектру технологій [1-4], спрямованих на розвиток практичного мислення, таких як проектна й ігрова технології, технологія творчих майстерень, кейс-технологія та інші. Зупинимось детальніше на останній. Кейс – багатозначне поняття, яке трактується як:

- «випадок», «казус» (лат. Casus), відповідно до чого кейс-методом називають обговорення різноманітних казуїстичних життєвих або професійних випадків. Іноді в літературі замість кейс-технології вживається поняття «метод аналізу конкретної ситуації»;

- опис реального випадку;
- демонстрація реальної події, що сталася в тій чи іншій сфері діяльності, яка використовується для провокування дискусії, стимулювання її учасників до обговорення, аналізу і ухвалення рішення;
- навчальний матеріал, в якому словесно, в письмовій формі або за допомогою технічних засобів навчання, представлена ситуація, яка містить актуальні економічні, особисті, моральні, соціальні або політичні проблеми.

Кейс-технологія об'єднує теорію і складну реальність в навчальні завдання, які обговорюються і вирішуються переважно в невеликих групах, причому теорія не ілюструється прикладами, а освоюється в процесі вивчення і аналізу прикладів [2].

Суть використання кейс-технології в навчальному процесі полягає в тому, що кожен з учнів або вся група пропонують варіанти вирішення ситуації виходячи з наявного практичного досвіду, знань та інтуїції. Будь-яка ситуація, життєва або виробнича, як правило, має кілька варіантів рішення. В ході обговорення в групах спільними зусиллями відбувається пошук і вибір найоптимальнішого з них. Причому слід домагатися того, щоб рішення влаштувало всіх учасників обговорення, тому після закінчення аналізу ситуації викладач повинен організувати оцінку сформованих алгоритмів дій і вибрати кращий з них в контексті поставленої проблеми. Джерелами формування кейсів в навчальному процесі можуть бути конкретні ситуації з життя, галузі економіки, виробничої та соціальної сфер, статистичні матеріали, фрагменти або цілісні твори художньої та публіцистичної літератури, фільми, інформація з інтернет-ресурсів [4].

Основне завдання навчального кейсу – застосування учнями набутих знань для розв'язання життєвої ситуації, формування навичок поведінки в даній ситуації та розвитку здатності до реальної професійної діяльності. У межах дипломного дослідження нами розроблені кейс-завдання для учнів основної школи, приклади яких наведено нижче.

Тема «Електромагнітні явища» (9 клас)

Кейс.№1 «Вимірювання витрат електроенергії у побуті».

Завдання. Визначте, скільки електричної енергії витрачає ваша родина щодня протягом тижня (заповніть таблицю).

День тижня	Покази лічильника		Витрачено енергії
	Початкові	Кінцеві	
Понеділок			
Вівторок			
Середа			
Четвер			
П'ятниця			
Субота			
Неділя			
Всього			

Покази лічильника потрібно знімати раз у день (бажано в один і той самий час). Кінцеві покази, наприклад у вівторок, є початковими для середи.

1. Дайте відповіді на запитання:

У які дні було використано найбільше енергії? Чому?

Які прилади, на вашу думку, споживають найбільше енергії?

Які прилади, на вашу думку, були ввімкнені певний час без потреби?

2. Поміркуйте, яким чином можна зменшити споживання електроенергії в квартирі (будинку).

3. Визначте заходи, які дадуть можливість вашій родині витратити менше електричної енергії.
4. Дотримуючись розроблених вами правил, дослідіть рівень споживання енергії протягом другого тижня (знову заповніть таблицю).
5. Обчисліть зекономлену протягом тижня електричну енергію, її вартість.
6. Зробіть висновок про можливості економії електроенергії у вашій родині.

Тема «Електричні явища» (9 клас)

Кейс №2.

З метою аналізу та прогнозування наслідків втручання людини в довкілля пропонуємо учням здійснити екологічну оцінку технічних об'єктів (рис.1) за алгоритмічним приписом, який включає наступний перелік дій:



об'єкт 1



об'єкт 2

Рис. 1. Технічні об'єкти.

1. визначення видів забруднень, що супроводжують роботу пристрою (теплове, електричне, магнітне, хімічне, радіаційне);
2. визначення місць, куди потрапляють викиди (в атмосферу, гідросферу, літосферу, до організму людини);
3. як впливають забруднення на тих представників живої природи, що мешкають у цьому середовищі?
4. які наслідки дії цих забруднювачів на довкілля (прямі, опосередковані; летальні, пригнічуючі та ін.)?
5. чи можна зменшити негативний вплив технічних пристроїв на довкілля?

Найдіть додаткову інформацію про «Електричні явища».

Отже, кейс-технологія дозволяє учням активізувати теоретичні знання з предмета, збагатити практичний досвід їх використання, розвинути здатність висловлювати свої думки, вислуховувати альтернативні точки зору й аргументувати власну.

Застосування кейс-технології сприяє розвитку вміння аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, вибирати оптимальний варіант і планувати його здійснення. Особливо хочеться відзначити, що дана технологія розвиває у школярів такі якості, як соціальну активність, комунікабельність (уміння працювати в команді), вміння слухати і грамотно викладати свої думки. За допомогою методу кейсів учні отримують можливість застосовувати на практиці теоретичний матеріал, побачити неоднозначність вирішення проблем в реальному житті, бути готовим співвідносити вивчений матеріал з практикою. Тим самим, кейс-технології сприяють досягненню мети предметних і особистісних результатів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ковальова С. М. Різноманітні підходи до класифікації кейсів [Електронний ресурс] / С. М. Ковальова // Вісн. Житом. держ. ун-у. – 2014. – Вип. 2(74). Педагогічні науки. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/11683/1/4.pdf>

2. Козина И. Case study: некоторые методические проблемы / И. Козина // Рубеж. – 2007. – № 10–11. – С. 177–189.
3. Коробова І. В. Методичні аспекти ситуаційного навчання майбутніх учителів фізики [Текст]/ І. В. Коробова // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній і вищій школі», (Херсон, 15-16 вересня 2016 р.) / Укладач : В. Д. Шарко. – Херсон : Вид-во ХНТУ, 2016. – С. 45-46.
4. Сударева Г.Ф. Кейс-метод як засіб набуття соціального розвитку учнівської молоді // Освіта Сумщини. – 2013. – №3. – С. 23.

Рекомендує до друку науковий керівник професор І.В. Коробова

УДК 537.2

Чамара Д.О.

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ КУЛОНА ДО ВЗАЄМОДІЇ ЗАРЯДЖЕНИХ ТІЛ

На основі інтегрування розрахована сила взаємодії одноріднозаряджених стрижнів для їх різного взаємного розташування в залежності від відносної відстані. Результати порівняно із визначеними за законом Кулона. Показано, що його можна використовувати і при незначній відносній відстані між тілами.

Ключові слова: закон Кулона, межі застосування, заряджені стрижні.

On the basis of integration, the interaction strength of homogeneously charged rods is calculated for their different relative positions, depending on the relative distance. Results compared to the Coulomb law. It is shown that it can also be used with a slight relative distance between the bodies.

Key words: Coulomb's law, application limits, charged rods.

Взаємодія між зарядженими тілами має важливе практичне і методичне значення. З практичної точки зору силу взаємодії потрібно визначати при проектуванні і аналізі роботи різних електротехнічних пристроїв. З методичної точки зору становить інтерес вибір моделі заряджених тіл – точкового чи неперервно розподіленого заряду.

Актуальність роботи – визначення сили взаємодії між зарядженими тілами має важливе практичне та методичне значення. В основі його лежить експериментальний закон Кулона. Але він визначає взаємодію між точковими зарядами.

У випадку визначення взаємодії між зарядженими тілами необхідно розбивати їх на елементи, які розглядають як точкові заряди і визначити силу взаємодії між двома елементами тіл. Сумарну силу взаємодії між тілами визначають як результуючу елементарних сил шляхом їх інтегрування на об'ємах тіла. Така задача має суттєві математичні складності. Вирішення цієї задачі можна значно спростити якщо є можливість застосувати закон Кулона. Відомо, що чим ближча форма заряджених тіл до сфери, поле якої еквівалентне полю точкового заряду, тим більш точно до тіла можна застосувати модель точкового заряду. Найбільше від сферичної симетрії відрізняються видовжені тіла, ідеальною моделлю яких є стрижні.

Мета роботи: визначення можливості застосування закону Кулона до розрахунку сили взаємодії заряджених стрижнів.

Так як можливість застосування моделі точкового заряду залежить від відстані до точки спостереження і розмірів зарядженого тіла, будемо використовувати відносну відстань $\frac{r}{L}$. Розглянемо силу взаємодії двох однорідно заряджених стрижнів, що мають однакову довжину $L_1=L_2$, та рівномірно заряджені q_1 і q_2 .

а) Стрижень L_2 розташований на осі симетрії стрижня L_1 . Відстань від першого стрижня до центра другого стрижня – a .

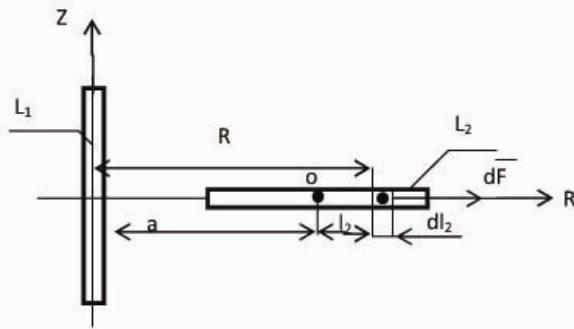


Рис. 1 Схема розташування стрижнів і елементів

Визначимо силу взаємодії стрижнів на основі закону Кулона – F_k і істинну силу F , яка визначається шляхом інтегрування сил взаємодії між елементами стрижнів.

Сили, що діють на всі елементи стрижня 2 направлені вздовж осі R , тому сумарна дія першого стрижня на другий направлена вздовж осі R і рівна

$$F = F_R = \frac{kq_1 * q_2}{L} \int_{a - \frac{L}{2}}^{a + \frac{L}{2}} \frac{dR}{R \sqrt{R^2 + \frac{L^2}{4}}} = \frac{kq_1 * q_2}{L^2} 2 \ln \frac{\left(\frac{a}{L} + \frac{1}{2}\right) \left(\frac{1}{2} + \sqrt{\left(\frac{a}{L} - \frac{1}{2}\right)^2 + \frac{1}{4}}\right)}{\left(\frac{a}{L} - \frac{1}{2}\right) \left(\frac{1}{2} + \sqrt{\left(\frac{a}{L} + \frac{1}{2}\right)^2 + \frac{1}{4}}\right)} \quad (1)$$

Сила взаємодії між стрижнями, визначена на основі закону Кулона

$$F_k = \frac{kq_1 * q_2}{a^2} = \frac{kq_1 * q_2}{L^2 * \left(\frac{a}{L}\right)^2} \quad (2)$$

Визначимо на основі (1) і (2) сили F , F_k , абсолютну і відносну похибки $\Delta F = |F - F_k|$ і $\varepsilon = \frac{\Delta F}{F}$ в залежності від відносної відстані $\frac{a}{L}$. Результати приведені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Залежності істинної сили взаємодії між зарядженими стрижнями F , кулонівської сили F_k , абсолютної ΔF і відносної ε похибок в залежності від відносної відстані $\frac{a}{L}$ при перпендикулярному розташуванні стрижнів

$\frac{a}{L}$	2	3	4	5
$F_k, \frac{kq_1 q_2}{L^2}$	0,2500	0,1111	0,0625	0,0400
$F, \frac{kq_1 q_2}{L^2}$	0,2575	0,1126	0,0630	0,0402
$\Delta F, \frac{kq_1 q_2}{L^2}$	0,0075	0,0015	0,0005	0,0002
$\varepsilon, \%$	2,9	1,3	0,8	0,5

б) Стрижні розташовані паралельно.

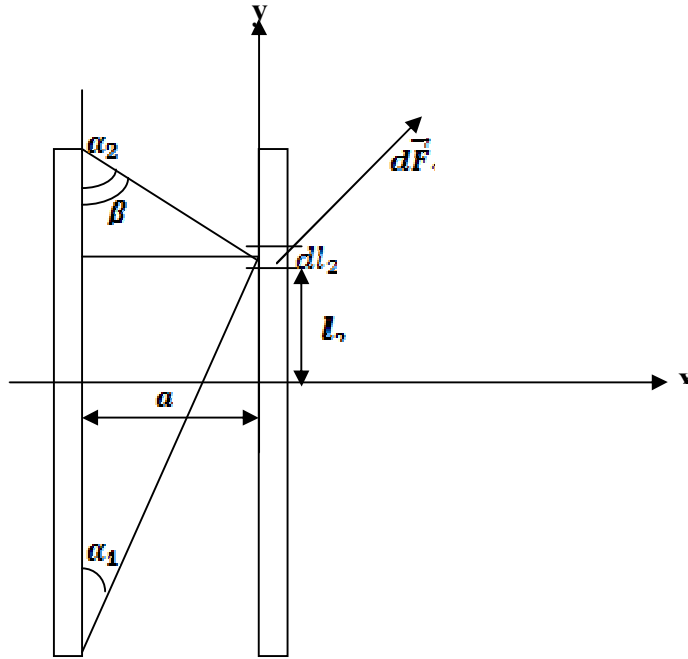


Рис.2. Взаємодія паралельних стрижнів.

Сила, з якою перший стрижень діє на елемент dl_2 другого

$$dF_{12} = E_{12} * dq_2 = E_{12} * \frac{q_2 dl_2}{L} \quad (3)$$

де E_{12} -напруженість поля першого стрижня в точці знаходження dl_2 . Силу dF_{12} можна розкласти на складові в напрямках осей x та y . В силу симетрії зарядів відносно осі Ox завжди можна знайти симетричний і рівний елемент dl_2 , на який буде діяти

$$\text{сила } dF'_{12} = dF_{12}.$$

Складові цих сил у напрямі осі Oy компенсуються, а складові dF_{12x} додаються.

$$dF_{12x} = \frac{kq_1q_2}{L^2a} \left(\frac{\frac{L}{2} + l_2}{\sqrt{a^2 + \left(\frac{L}{2} + l_2\right)^2}} + \frac{\frac{L}{2} - l_2}{\sqrt{a^2 + \left(\frac{L}{2} - l_2\right)^2}} \right) \quad (4)$$

Силу дії першого стрижня на другий отримаємо шляхом інтегрування (4) по всій довжині стрижня 2

$$F_{12} = \frac{kq_1q_2}{L^2a} \left(\int_{-\frac{L}{2}}^{\frac{L}{2}} \frac{\frac{L}{2} + l_2}{\sqrt{a^2 + \left(\frac{L}{2} + l_2\right)^2}} dl_2 + \int_{-\frac{L}{2}}^{\frac{L}{2}} \frac{\frac{L}{2} - l_2}{\sqrt{a^2 + \left(\frac{L}{2} - l_2\right)^2}} dl_2 \right) = 2 \frac{kq_1q_2}{L^2a} \left(\sqrt{\left(\frac{a}{L}\right)^2 + 1} - \frac{a}{L} \right) \quad (30)$$

В (30) силу F_{12} визначили через відносну відстань $\frac{a}{L}$.

F_{12} — істинна сила взаємодії між стрижнями F_t .

Сила взаємодії, визначена за законом Кулона

$$F_K = \frac{kq_1q_2}{a^2} = \frac{kq_1q_2}{L^2 \left(\frac{a}{L}\right)^2} \quad (5)$$

Результати розрахунку F_i і F_K , абсолютної похибки $\Delta F = (F_1 - F_2)$, відносної похибки $\varepsilon = \frac{\Delta F}{F_i}$ приведені в таблиці.

Таблиця 2.

Залежність істинної сили F , сили кулонівської взаємодії F_K , абсолютної ΔF і відносної похибок від відносної відстані $\frac{a}{L}$ між паралельними стрижнями

a/L	3	4	5	6	7
1	2	3	4	5	6
$F_i, \frac{kq_1q_2}{L^2}$	0,107	0,0618	0,0396	0,0276	0,0203
$F_K, \frac{kq_1q_2}{L^2}$	0,1111	0,0625	0,04	0,0278	0,0204
1	2	3	4	5	6
$\Delta F, \frac{kq_1q_2}{L^2}$	0,041	0,0007	0,0004	0,0002	0,0001
$\varepsilon = \frac{\Delta F}{F_i}, \%$	3,6	1,13	1	0,7	0,49

в) Однорідно заряджені стрижні довжиною L із зарядами q_1 і q_2 розташовані вздовж осі z на відстані між центрами a . Всі елементарні сили dF направлені вздовж осі z .



Рис. 3 Розташування елементів стрижнів по осі z .

Сила дії першого стрижня на другий

$$F = \frac{kq_1q_2}{L^2} \left(\int_{-\frac{L}{2}}^{\frac{L}{2}} \frac{dl_2}{a - \frac{L}{2} + l_2} - \int_{-\frac{L}{2}}^{\frac{L}{2}} \frac{dl_2}{a + \frac{L}{2} + l_2} \right) = \frac{kq_1q_2}{L^2} \ln \frac{a^2 + L^2}{a^2} = \frac{kq_1q_2}{L^2} \ln \left(1 + \frac{1}{\left(\frac{a}{L}\right)^2} \right) \quad (6)$$

Сила взаємодії визначена на основі закону Кулона

$$F_k = \frac{kq_1q_2}{a^2} = \frac{kq_1q_2}{L^2 \left(\frac{a}{L}\right)^2} \quad (7)$$

Визначимо залежність істинної і кулонівської сил, абсолютної та відносної похибок a/L .

Залежність істинної сили F і сили визначення за законом Кулона F_k абсолютної ΔF і відносної похибок $\varepsilon = \frac{\Delta F}{F}$ від відносної відстані $\frac{a}{L}$ при розташуванні стрижнів на одній осі.

a/L	3	4	5	6	8	10
$F_k, \frac{kq_1q_2}{L^2}$	0,1111	0,0625	0,0400	0,0278	0,0156	0,01
$F, \frac{kq_1q_2}{L^2}$	0,1178	0,0645	0,0408	0,0282	0,0157	0,00995
$\Delta F, \frac{kq_1q_2}{L^2}$	0,0067	0,0020	0,0008	0,0004	0,0001	0,00005
$\varepsilon, \%$	5,68	3,1	2	1,42	0,64	0,5

Розрахунки взаємодії двох однорідно заряджених стрижнів дали, що похибка застосування закону Кулона не перевищує: 0,5% при $\frac{a}{L} \geq 5$ при розташуванні одного стрижня на осі симетрії іншого; 0,9 при $\frac{a}{L} \geq 5$ і 0,5% при $\frac{a}{L} \geq 7$ при розташуванні стрижнів на одній лінії.

При паралельному розташуванні стрижнів відносна похибка застосування закону Кулона, стає меншою 0,5% при $\frac{a}{L} \geq 7$.

Приведені результати показують, що закон Кулона можна застосувати до взаємодії стрижнів і при невеликих значеннях відносної відстані.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Калапуша Л.Р. Моделі в науці та навчальному процесі з фізики Ч. I, II // Фізика та астрономія в школі. – 2007. – № 1. – С. 10-13, – 2007. – № 3, – С. 13-17.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Ю.К. Івашина

УДК 373.51

Чех Н.Є.

РОЛЬ STEM-ОСВІТИ У ВИБОРІ УЧНЯМИ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ

У статті розкриті переваги STEM-освіти та її роль у формуванні і розвитку таких якостей школярів як співробітництво, комунікативність, творчість, критичне мислення. Автор розглядає впровадження у навчальний процес закладів середньої ланки освіти елективного курсу як одну з можливостей впливу на вибір учнями STEM-професій.

Ключові слова: STEM-освіта, елективний курс, вибір майбутньої професії.

The article outlines the benefits of STEM education and its role in shaping and developing such skills as co-operation, communicative, creativity, critical thinking. The author considers the introduction into the educational process of institutions of the middle level of education of the elective course as one of the possibilities to influence the choice of students STEM-professions.

Key words: STEM-education, elective course, choice of future profession.

Стрімкий розвиток інноваційних технологій сприяє виникненню нових професій і, як наслідок, зростає потреба в досвідчених фахівцях технічних та природничо-математичних дисциплін. У зв'язку з цим актуальним є наказ МОН України № 1383 від 30.12.2015 [1], який засвідчує необхідність інноваційного розвитку предметів природничо-математичного циклу, науково-дослідної роботи в навчальних закладах та впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України. Необхідно зазначити, що STEM-освіта є вимогою сьогодення, оскільки сучасне виробництво вимагає від кожного працівника конкурентоспроможності на ринку праці.

Тому, STEM-освіта має широкі можливості впливу на вибір учнями майбутньої професії, що ще раз засвідчує необхідність та переваги дисциплін природничо-математичного циклу, зокрема фізики у підготовці учнів до життя. Проблемі впровадження у навчально-виховний процес закладів середньої ланки освіти основних засад STEM-навчання присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких О. Бочкова, Л. Бухинская, С. Горинський, І. Кіт, Д. Копосов, І. Люблинская, С. Меняйлов, Ж. Рудницька, П. Ситніков, І. Сліпухіна, І. Чернецький, В. Шарко та ін. Високо оцінюючи результати проведених досліджень в галузі реалізації у навчальному процесі засад STEM-освіти, необхідно зазначити, що питання впливу засад STEM-навчання на вибір майбутньої професії школярами у процесі вивчення фізики залишається актуальним і вимагає подальшого наукового пошуку.

У зв'язку з цим **мета** статті полягає у розкритті можливостей впливу основних засад STEM-освіти на вибір майбутньої професії школярів у процесі вивчення фізики.

Досягнення поставленої мети вимагає виконання наступних **завдань**:

- зробити аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження;
- висвітлити перелік умінь та навичок, розвитку яких приє STEM-освіта;
- розкрити переваги елективного курсу з позиції впровадження основних засад STEM-освіти та впливу на вибір школярами майбутньої професії.

Аналіз наукової літератури [1, 2, 3] засвідчив, що STEM-освіта сьогодні – важливий і перспективний напрямок інноваційної освіти в усьому світі, мета якої – підготовка школярів до більш ефективного застосування отриманих знань для вирішення професійних завдань і проблем, розвиток компетенції в STEM – професіях.

Професії майбутнього пов'язані з технологічним виробництвом на перетині з природничими науками (біо- та нанотехнології), де фахівці мають бути всебічно підготовленими до роботи в різноманітних освітніх галузях природничих наук, інженерії та технологій. Впровадження основних засад STEM-освіти в освітні заклади надає можливість формувати та розвивати у школярів такі уміння та навички як:

- співробітництво (для досягнення інноваційних результатів і розв'язування складних завдань в команді потрібно працювати особистостям з різним науковим і технічним досвідом);
- комунікативність (навчання в галузі STEM надає широкі можливості для спілкування «один на один» й «один з багатьма»);
- творчість (із використанням креативних вмінь можна покращити науковий і технологічний проект, показати його потенційні можливості);
- критичне мислення (здатність осмислити, вдумливо й обґрунтовано проаналізувати факти та застосовувати знання для вирішення проблеми) [2, 3].

Фізика як одна з дисциплін природничо-математичного циклу надає можливість реалізувати основні засади STEM-навчання та впливати на вибір учнями майбутньої професії.

Виконання зазначеного завдання може бути здійснене шляхом залучення школярів до різних видів діяльності у процесі вивчення фізики, зокрема, розв'язування інженерних завдань, виконання навчальних проектів, проведення позакласних заходів профорієнтаційного характеру, впровадження елективних курсів.

У процесі дослідження нами був розроблений елективний курс «Фізика у моїй майбутній професії». Зазначений курс призначений для учнів 9 класу, які бажають набути досвіду практичного застосування знань з фізики, ознайомлення з основними професіями, які використовують знання з фізики, а також для усвідомленого вибору профільної спрямованості навчання у старшій школі.

Курс розрахований на 17 годин навчального часу і складається з 6 модулів. Кожен модуль представляє собою самостійний блок і передбачає розгляд теоретичного та практичного матеріалу, перелік дослідів та практичних робіт дослідницького характеру, а також практикуми розв'язування задач інженерно-технічного змісту. Навчально-тематичний план елективного курсу наведений у таблиці 1.

Таблиця 1.

Навчально-тематичний план елективного курсу «Фізика у моїй майбутній професії»

Тема, розділ	Теоретичні заняття, кількість годин	Практичні (лабораторні) заняття, к-сть годин	Проектна та дослідницька робота, к-сть годин	Загальна кількість годин
1. Вступ	1			1
2. Інженер – механік	2	1		3
3. Інженер – електрик	3	1		4
4. Інженер – будівельник	2		1	3
5. Медик	2	2		4
6. Створення і захист міні-досліджень			2	2

Висновки. Узагальнюючи вищенаведене, можна стверджувати, що: питання реалізації основних засад STEM-освіти не достатньо розроблено на методичному рівні; STEM-навчання дає можливість реалізувати міждисциплінарні зв'язки, залучити учнів до дослідницької діяльності і має значний вплив на вибір учнями майбутньої професії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наказ МОН України № 188 від 29.02.2016 р «Про створення робочої групи з питань впровадження STEM-освіти в Україні» [Електронний ресурс]. –Режим доступу: mon.gov.ua.
2. Весела Н.О. STEM-освіта як перспективна форма інноваційної освіти в Україні [Електронний ресурс] / Весела Н.О.. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://elar.ipho.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4567/1/01_%20Vesela.pdf.
3. Люблинская И. STEM и новые стандарты среднего естественно-научного образования в США [Електронний ресурс] / Люблинская И. – Режим доступу до ресурсу: <http://schoolnano.ru/files/STEM.pdf>.

Рекомендує до друку науковий керівник професор В.Д. Шарко

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКЗОПЛАНЕТ У НАЙБЛИЖЧИХ ЗІР

У статті розглядаються методологія пошуків, відкриття й дослідження екзопланет, у найближчих зір, що перебувають на відстані ближче 10 пк.

Ключові слова: екзопланети, найближчі зорі, методи пошуку екзопланет.

The article is devoted to the methodology of the search, the discovery and research of exoplanets, and the exoplanets in the nearest stars at a distance of 10 pc.

Key words: exoplanets, nearest stars, methods of detecting exoplanets.

Сьогодні, коли накопиченні століттями знання містять відповіді на багато питань, коли нові астрономічні методи дають змогу досліджувати горизонти Всесвіту, науковою подією стало відкриття планетних систем у інших зір [1, с. 25].

Пошук екзопланет є актуальним завданням сучасної астрономії. Очевидно, що головний його напрямок – це пошук планет земного типу. У зв'язку з цим уже здійснюють і ведуть підготовку кількох космічних проектів, спрямованих на вирішення саме цієї задачі. Серед тих, що вже здійснюються – проект COROT (Європейське космічне агентство, ESA) – спеціалізований 30 см космічний телескоп, що реєструє криві блиску багатьох зір у момент проходження перед ними планет. Запуск космічного апарата відбувся наприкінці 2006 р. [2, с. 10 – 12].

Станом на 11 жовтня 2018 року (згідно з Енциклопедією позасонячних планет [3]) достеменно встановлене існування 3866 екзопланет у 2884 планетних системах, у 638 з яких більше однієї планети.

Основними методами виявлення екзопланет є: спектрометричне вимірювання радіальної швидкості зір (метод Доплера), метод транзитної фотометрії (транзитний метод), метод прямих спостережень, астрометричний метод, гравітаційне линзування.

Найбільш ефективними є транзитний метод та метод радіальних швидкостей.

Найближчими зорями вважають зорі у сфері радіусом 10 парсек, що оточує Сонце. За каталогом, складеним В. Захожаєм, таких зір налічують близько 700. Нами було складено каталог з 50 зір у радіусі 10 пк, у яких знайдено екзопланети (причому у 7 зір виявлено по дві планети, у 3 зір по три, у 2 по чотири, у двох зір виявлено планетні систему з п'яти та шести зір відповідно). Всього знайдено 78 планет, що складає 2% з усіх виявлених екзопланет (рис.1). 12 планет було виявлено методом прямих спостережень, інші методом радіальних швидкостей.

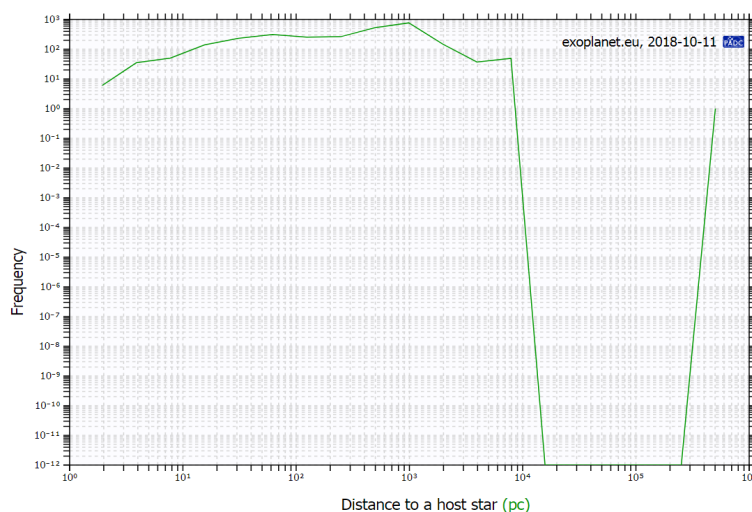


Рис.1. Гістограма розподілу зір, у яких виявлено екзопланети, в залежності від відстані до зорі.

Метод прямих спостережень – ми можемо побачити планету поряд з іншою зорею, подібно до того, як бачимо планети нашої зоряної системи. Зробити це надзвичайно складно через величезний контраст яскравості між зорею й планетою. У листопаді 2008 було опубліковано дві роботи про відкриття, зроблені за допомогою цього методу (щоправда, тоді молоді планети було знайдено не за відбитим світлом зорі, а за власним тепловим випромінюванням). За рік учені знайшли ще одну планету. Наразі в пошуках лідирують обсерваторія «Джеміні», «Субару» й «Дуже великий телескоп».

Спектрометричне вимірювання радіальної швидкості зір (метод Допплера) – один з найпоширеніших методів. За його допомогою можна виявляти планети з масою, не меншою від кількох мас Землі, що розташовані поряд із зорею, і планети-гіганти з періодами обертання до ~10 років. Планета, обертаючись навколо зорі, немовби розгойдує її, і можна спостерігати періодичний доплерівський зсув спектру [4].

Статистичний аналіз отриманих даних показав, що близько 50% найближчих зір, у яких виявлено екзопланети є найхолоднішими зорями класу М з температурою <3700 К. Також до таких зір належать зорі класів G (10%) з температурою 5200-6000 К (до зір такого класу належить Сонце), F (~20%) з температурою 6000-7500 К, одна зоря класу A з температурою до 10000 К та 4 зорі (коричневі карлики) класу T з температурою <1300 К. Для половини зір не вказано до якого класу світності вони належать, але усі інші зорі належать до зір головної послідовності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bailey, C., ed. 1926, *Epicurus: The Extant Remains* (Oxford, UK: Oxford University Press)
2. Murray, C. D., & Correia, A. C. M. 2011, in *Exoplanets*, ed. S. Seager (Tuscon, AZ: The University of Arizona Press)
3. <http://exoplanet.eu/catalog/>
4. <https://en.wikipedia.org/wiki/Exoplanet>

Рекомендує до друку науковий керівник професор С.Г. Кузьменков

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

DIGITAL-МАРКЕТИНГ У ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Сучасний туристичний бізнес функціонує в умовах інформаційного або «електронного» суспільства, що зумовлює необхідність використання досягнень, переваг та можливостей digital-маркетингу. У статті розглядаються шляхи впровадження digital-маркетингу в розвиток туристичної діяльності.

Ключові слова: цифровий маркетинг, digital-маркетинг, інформація, туризм, туристичне підприємство.

Modern tourism business operates in an informational or "electronic" society, therefore, full use should be made of the achievements, benefits and opportunities of digital marketing. The article considers ways of introduction of digital-marketing in the development of tourism activity.

Key words: digital marketing, information, tourism, travel company.

В сучасних умовах роль маркетингу в підприємстві важко переоцінити. В усіх видах бізнесової діяльності, великих компаніях та дрібних фірмах застосовується маркетинг. Нині всі країни незалежно від розміру території і чисельності населення, економічної потужності чи стадії розвитку, починають розуміти вплив Інтернету як маркетингового знаряддя. Адже сьогодні Інтернет є найперспективнішим засобом поширення інформації. У січні 2018 р. кількість користувачів Інтернету в світі досягло 4,021 млрд. осіб (всє населення планети 7,6 млрд. осіб). Зростання за рік склало 7%. Про це повідомляється в звіті «Global Digital 2018» від We Are Social і Hootsuite [4]. Відтак можна стверджувати, що Інтернет є ідеальним засобом для поширення рекламної інформації.

Зараз кожна велика компанія бажає мати в штаті інтернет-маркетолога, здатного ефективно організувати рекламні акції, аналізувати діяльність конкурентів і сприяти поліпшенню іміджу компанії в мережі. Про швидкість змін свідчить той факт, що часто власники підприємств самі не розуміють, навіщо їм потрібен такий фахівець, хоча впевнені, що це критично важливо для компанії. Але тепер загальних знань в галузі інтернет-маркетингу вже мало – прийшла нова ера – digital-маркетингу.

В умовах жорсткої конкуренції туристичним підприємствам необхідно використовувати нові методи маркетингової діяльності. Digital-маркетинг (цифровий маркетинг) – це використання різних форм просування з використанням цифрових каналів.

Цифровий маркетинг має в своєму арсеналі безліч каналів. Основне завдання маркетолога – знайти канали, які дозволяють встановити надійну двосторонню комунікацію і забезпечити найкращу окупність інвестицій (ROI – return on investment) для фірми. Основні канали комунікацій цифрового маркетингу: партнерський маркетинг; дисплейна реклама; email-маркетинг; пошуковий маркетинг; соціальні мережі; реклама в іграх; онлайн PR; відеореклама; інфографіка тощо. Часто канали комунікацій використовуються в сукупності задля досягнення максимальної ефективності [2, с. 51].

Сфера digital постійно розвивається і таким чином з'являються нові види взаємодії з аудиторією. Саме взаємодія з аудиторією є ключовим моментом у даному напрямку. Споживачі формують продукт таким, яким вони хочуть його бачити, адже є можливість безпосередньо контактувати з підприємствами, висловлювати свою думку и бути почутими. У свою чергу підприємства з невеликим бюджетом можуть зручніше донести інформацію про свої продукти до потенційних споживачів.

Активне використання digital-маркетингу можна помітити і в туристичній сфері. Використовуючи Інтернет, споживачі не тільки мають доступ до будь-якого обсягу інформації, але й можуть отримати її негайно. Це дуже важливо для індустрії туризму, оскільки турпродукт на момент купівлі являє собою інформаційний товар. Турист купує тільки право на авіаквиток, номер в готелі, харчування та програмне забезпечення в майбутньому. Отже, рішення купити турпродукт, туристичний маршрут, відвідати його

базується тільки на інформації, що запропонована туристу. Це можуть бути рекламні об'яви, брошури, рекомендації, інша інформація, що надана в Інтернеті, особливо у Всесвітній мережі (World Wide Web). Туристи отримують доступ до величезного обсягу відомостей щодо приймаючих центрів, закладеному в Мережі, та використовують ці дані як основне джерело інформації при виборі туристичних напрямів [3, с. 22].

Просування послуг за допомогою цифрового маркетингу надає туристичним підприємствам низку переваг. Основними перевагами можна назвати покращення іміджу підприємства; збільшення ефективності рекламних заходів; можливість прямого та зворотного зв'язку з споживачами у режимі реального часу; отримання додаткового каналу поширення інформації та реалізації туристичного продукту; збільшення інформованості потенційних клієнтів про підприємство та його послуги; спрощення та зменшення часу на здійснення таких типових операцій, як бронювання, консультування, оплату послуг тощо; можливість дистанційного обслуговування потенційних клієнтів з інших міст або країн. Саме тому можна стверджувати, що впровадження цифрового маркетингу на туристичних підприємствах забезпечить ефективне просування туристичного продукту.

Транспортні та інші підприємства, пов'язані з туристичним бізнесом, одними з перших почали використовувати для залучення клієнтів цифрові методи і переконалися в ефективності маркетингових інструментів (рис. 1).



Рис. 1. Основні інструменти digital-маркетингу для туристичного підприємства.

Контент-маркетинг – різновид непрямой реклами, яка не є рекламною об'явою, але латентно впливає на цільову аудиторію через подачу споживачеві корисної інформації. Така форма зв'язку з туристичним підприємством стає основою формування довіри до туристичного продукту.

Мобільний маркетинг включає в себе SMS-розсилки, приймання SMS на вхідні номери, мобільні додатки, мобільні сайти.

Online-реклама має наступні види: пошукова оптимізація (SEO – search engine optimization); вірусний маркетинг; розсилка; SMM-технології (social media marketing).

Offline-реклама включає в себе такі канали, як телебачення, радіо, зовнішня реклама [1, с. 41].

Отже, для того, щоб успішно вести туристичний бізнес і отримувати конкурентні переваги, власники туристичних підприємств шукають передові методи залучення клієнтів і адаптують свої пропозиції до цільової аудиторії.

Digital-маркетинг дозволяє туристичним підприємствам долучитись до нових технологій, відкрити нові форми роботи з клієнтами, забезпечити можливість постійної

взаємодії з діловими партнерами, споживачами, постачальниками, а також доступ до інформаційних джерел.

Розробка шляхів вдосконалення використання цифрових технологій в сфері туризму становить важливий інтерес не тільки для туристичних підприємств, але й в цілому впливає на розвиток туристичної галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бобрицька Н.Д. Маркетингове антикризове управління туристичними підприємствами в сучасних умовах / Н.Д. Бобрицька // ЕКОНОМІКА: реалії часу. – 2014. – № 5. – С. 41-46.
2. Виноградська А. Інтернет у системі маркетингових комунікацій туристичних фірм / А. Виноградська // Маркетинг і реклама. – 2000. – № 7-8. – С. 51-55.
3. Смирнов І.Г. Маркетинг у туризмі: навч. посібник / І.Г.Смирнов. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2016. – 251 с.
4. The Complete Guide To Global Digital In 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imfndclub.com/complete-guide-global-digital-2018/>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.А. Макієнко

УДК 331.56

Багдасар'ян А.Ю.

БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНИ

В статті розглянуто сучасний стан безробіття в Україні. Досліджено його причини, особливості, а також запропоновано заходи щодо розвитку рівня зайнятості.

Ключові слова: безробіття, населення, зайнятість, ринок праці.

The article deals with the current state of unemployment in Ukraine. The reasons, peculiarities, as well as measures for the development of employment level were investigated.

Key words: unemployment, employment, population, labor market.

Дослідження проблеми безробіття в Україні є досить актуальним на сьогоднішній день, оскільки воно створює низку проблем як в соціальному, так і в економічному плані, а саме: скорочення купівельної спроможності населення, утрата платників податків для бюджету і персоналу для підприємств.

Безробіття – це таке соціально – економічне явище, коли частина економічно активного населення не може знайти застосування своїй робочій силі й стає «зайвою». На сьогодні, за даними ООН, близько 800 млн осіб, тобто кожен третій працездатний у світі не має роботи взагалі, або має сезонний чи випадковий заробіток. Чим нижчий рівень соціально-економічного розвитку країни, тим вищий рівень безробіття і навпаки [1].

Специфіка українського безробіття визначається також тим, що на відміну від країн з розвинутою економікою, з їх перевиробництвом товарів і обмеженістю ринку, а Україна немає непереборних перешкод для створення нових робочих місць для безробітних, адже ємність українського ринку для виробництва товарів і послуг далека від вичерпання [2]. Останнім часом також постійно загострюється ситуація з зайнятістю молоді в Україні. Питома вага молоді у загальній у загальній кількості безробітних досягла 30%. Молодь становить окрему частину ринку праці і розвивається не так як увесь ринок. З одного боку, вік сприяє високій мобільності, відкритості, сміливості у зміні та пошуку роботи. З іншого, молоді не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможними на ринку праці [3].

Згідно статистичних даних, помітно, що протягом 2017 року рівень безробіття зазнав дуже значних змін. Показники безробіття вище середнього (10-13%) по Україні були

zareєстровані у більш ніж у половини областей: Полтавська (12.2%), Тернопільська (12.2%), Кіровоградська (12.6%), Хмельницька (11.3%) Волинська (12.6%) Рівненська (12.6%) та інші. Значних змін зазнали Луганська та Донецька областях, де рівень безробіття зріс до 17.6% та 15.1% відповідно. Пояснення цьому є не вирішений конфлікт, від якого найбільше постраждали саме ці території, на яких, безпосередньо, проводились бойові дії. Найменша диспропорція між попитом і пропозицією робочої сили зафіксовано у м. Києві (7.4%), Київській (6.7%), Харківська (6,3%) та Одеській (7.4%) областях [4]. Адже це центри тяжіння робочої сили. Люди їдуть в урбанізовані території з високим рівнем соціально-економічного розвитку, в регіони з наявними робочими місцями, оскільки, поширення безробіття в Україні прямо залежить від існування великих індустріальних центрів, економічної активності територій, а також розвитку малого та середнього бізнесу.

Основними напрямками вирішення проблеми безробіття в нашій країні на наш погляд можуть бути:

- відповідність держзамовлення на підготовку спеціалістів у відповідності із реальним станом попиту на робочу силу;
- надання податкових пільг для підприємств з високою часткою зайнятого населення;
- збільшення державного фінансування програм професійного навчання;
- преміювання підприємств, які сплачували страхові внески протягом більше, ніж двох років, без звільнень робітників;
- збільшення фінансування заходів щодо надання ефективної підтримки пошуку робочих місць безробітним [5];
- стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;
- стимулювання підприємців до навчання, перекваліфікації й подальшого працевлаштування додаткової робочої сили;
- заходи щодо квотування робочих місць для представників найуразливіших груп на ринку праці.

Запровадження вище запропонованих заходів значно покращить ситуацію зайнятості на національному ринку праці, що сприятиме покращенню як економічного, так і соціального рівня розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Майсюра О.М. Безробіття та наслідки його впливу на економіку країни / О.М. Майсюра // Економіка та держава. – 2015. – № 8. – С. 60-61.
2. Транченко Л.В. Безробіття як соціальна проблема ринкового суспільства / Л.В. Транченко // Економіка та держава. – 2012. – № 4. – С. 12-13.
3. Попов В.Ю. Дослідження ринку праці в Україні у 2000 – 20 рр. / В.Ю. Попов // Статистика України. – 2011. – № 4 – С. 39-41.
4. Основні показники ринку праці [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
5. Гальків Л.І. Втрати людського капіталу: чинник безробіття / Л.І. Гальків // Економіка і регіони. – 2010. – С. 110-113.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.Г. Демченко

СТВОРЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ І ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Розглянуто питання формування конкурентних переваг підприємств готельного бізнесу та визначено чинники, що впливають на конкурентоспроможність підприємства.

Ключові слова: готельно-ресторанна галузь, конкурентоспроможність, міжнародні стандарти.

The question of the formation of competitive advantage of hotel business and identifying factors that affect competitiveness.

Key words: hotel-restaurant industry, competitiveness, international standards.

Для сучасної підприємницької діяльності характерним є високий ступінь конкуренції. Під конкуренцією розуміють суперництво на певному ринку між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), зацікавленими в досягненні однієї й тієї самої мети. З погляду підприємства такою метою є максимізація прибутку за рахунок формування прихильності споживачів.

На гостроту конкурентної боротьби впливають різні чинники. Однак деякі з них зустрічаються частіше від інших [1]:

1. Боротьба посилюється, коли кількість конкуруючих фірм, підприємств чи організацій збільшується і коли вони стають відносно порівнюваними з погляду розмірів і можливостей. Кількість є важливим чинником, оскільки, чим вона більша, тим більша ймовірність виявлення підприємством нових стратегічних ініціатив.
2. Конкурентна боротьба посилюється, коли попит на продукт зростає повільно.
3. Конкуренція на певних сегментах ринку може посилюватися ще й тому, що попит на товари або послуги вирізняється значними сезонними коливаннями.
4. Конкуренція посилюється, коли товари підприємства недостатньо диференційовані.
5. Суперництво зростає відповідно до розміру віддачі від успішних стратегічних маневрів.
6. Боротьба має тенденцію до посилення, коли залишати ринок виявляється дорожчим, ніж продовжувати конкурентну боротьбу.
7. Конкуренція набуває гострого та непередбачуваного характеру під час поглиблення розбіжностей між підприємствами в підходах до стратегій, кадрового складу, загальних пріоритетів, ресурсів. Основними завданнями в сфері готельного бізнесу стають створення конкурентних переваг і підвищення конкурентоспроможності, пошук нових шляхів розвитку, оновлення власної політики з урахуванням динамічного ринку готельних послуг (рис. 1.1).



Рис.1. Залежність конкурентоспроможності послуг готельного підприємства від основних факторів якості [2].

Пріоритетним напрямом розвитку сфери готельних послуг є технології обслуговування на основі впровадження міжнародних стандартів. Представники іноземного капіталу в цілому оцінюють український ринок готельного бізнесу як складний, але перспективний для інвесторів і більше уваги приділяють можливості реалізації проектів у регіонах країни. В регіонах земельні ділянки можна купити значно дешевше, ніж вони коштуватимуть із часом, простіше розв'язуються питання приватизації землі й багато інших [2].

Конкуренція (від лат. *concurrere* – зіштовхуватися) – це боротьба між виробниками послуг вигідніші умови господарювання, за отримання максимального прибутку. Це економічний процес взаємодії, взаємозв'язку й боротьби між діючими на ринку підприємствами з метою забезпечення кращих можливостей збуту своєї продукції, задовольняючи різноманітні потреби покупців. На світовому ринку діє постійна гостра конкуренція товаровиробників.

Для успішного функціонування на зовнішніх ринках потрібне істотне підвищення конкурентоспроможності запропонованих вітчизняних послуг готельно-ресторанних підприємств. Із переходом України на ринкові методи господарювання роль конкуренції в економічному житті суспільства значно зростає. При цьому підтримка конкурентного середовища, як і в усіх розвинених країнах у цей час, стала важливим завданням державного регулювання економіки. Отже, вивчення конкуренції та її ролі в розвитку ринкових відносин є в даний момент найважливішим завданням економічних досліджень у нашій країні.

У ринковій економіці основним чинником комерційного успіху організації є її конкурентна стійкість, що, у свою чергу, залежить від якості менеджменту й конкурентоспроможності продукції або надаваних послуг, тобто від того, наскільки вона краще аналогів – продукції та послуг, які пропонують конкуруючі організації.

Активне й раціональне застосування стандартів (насамперед, міжнародних) дозволяє забезпечити необхідну якість продукції та послуг, організувати налагоджений і безперервний

технологічний процес, а також приводить до подолання технічних бар'єрів на зовнішніх ринках, розширення бази виробничого співробітництва із закордонними партнерами, установлення більш високого рівня цін на продукцію та послуги й підвищує рівень конкурентоспроможності українських підприємств на світовому ринку [3].

Міжнародна організація зі стандартизації визначає якість як ступінь, до якого сукупність власних характеристик задовольняє вимоги. Але стандарти стосуються лише систем управління. Успіх у будь-якій діяльності тісно пов'язаний з управлінською мудрістю керівників. У теорії управління відоме правило Джурана, згідно з яким виникнення будь-якої проблеми у 85% випадків спричинено неправильною організацією діяльності і лише 15% припадає безпосередньо на помилки виконавців[4].

Як правило, належний рівень якості забезпечується в результаті функціонування на підприємстві системи управління якістю на основі впровадження заходів, що впливають як на чинники підвищення якості, так і на умови їх реалізації. Тому до ендогенних чинників формування конкурентних переваг готельного бізнесу було додано ще одну складову – систему управління якістю. Сертифікація послуг готелів є одним із найважливіших механізмів управління якістю обслуговування, що дають можливість об'єктивно оцінити рівень послуг, підтвердити їх безпеку для споживача.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пятанова В. И. Анализ конкурентного преимущества корпорации / В. И. Пятанова // Экономика мегаполисов & регионов. – 2015. – № 3 (33). – С. 42–46.
2. Мунін Т. Б. Управління сучасним готельним комплексом : навч. посібник / Т. Б. Мунін [та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАН України, д.е.н., проф. С. І. Дорогунцова. – К.: Ліра-К, 2016. – 520 с.
3. ДСТУ ISO 9000-2001. Системи управління якістю. Основні положення та словник.
4. Шишкіна. Международные стандарты ISO серии 9000. Путь к повышению качества услуг гостиничной индустрии Украины // Гостиничный и ресторанный бизнес. – 2017. – № 1. – С. 46–51.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.В. Орленко

УДК 37.013: [37.014.62:373.5]

Васильєва І. Д.

ЗМІСТ, ФОРМИ І МЕТОДИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У тезах розглянуто зміст методичної роботи в шкільних методичних центрах специфіку форм і методів навчання вчителів.

Ключові слова: методична робота, сучасна школа, вчитель, специфіка методів.

The thesis considers the content of methodological work in methodological school centers, the specifics of the forms and methods of teacher's training.

Key words: methodical work, modern school, teacher, specificity of methods.

У процесі свого професійного становлення і подальшого зростання професійної майстерності вчитель потребує допомоги, як для вирішення виникаючих професійних проблем, так і з метою вдосконалення педагогічної діяльності[1, с. 14].

Одним з ефективних засобів надання допомоги вчителю традиційно вважається методична робота в школі як ланка в системі неперервної педагогічної освіти[2, с. 7].

Методична робота в школі як об'єкт науково-педагогічного дослідження представлена в роботах Ю. К. Бабанського, М.М. Поташника, В.П. Сімонова, А.П. Сітнік, П.І. Третьякова,

Я.С. Турбовского, О.Г. Хомерікі / П.В. Худомінського, Т. І. Шамова та ін. Більшість авторів розглядають ВМР в контексті проблем управління школою, пов'язуючи з нею перспективи розвитку освітніх установ[2, с. 8].

Методична робота в школі – складова частина єдиної системи безперервної освіти педагогічних кадрів, системи підвищення їх професійної кваліфікації.

Методична робота – це постійна та індивідуальна діяльність вчителів щодо підвищення своєї науково-теоретичної та методичної підготовки, а також професійної майстерності.

Методична робота виступає необхідною організаційною основою для формування інноваційної спрямованості інноваційного середовища.

Методична робота може значною мірою задовольнити запити вчителів щодо вдосконалення науково-методичної підготовки за умови принципів індивідуалізації і диференціації[3, с. 53].

Г.А. Сергєєва і Н.М. Уваров трактують поняття «методична служба» як «сукупність різних видів діяльності, спрямованих на задоволення і розвиток професійних потреб суб'єктів педагогічної практики» (цитата по збірці: В.Г. Дмитрієва. Створення методичного простору в освітньому закладі – умова розвитку професійної майстерності педагога. – М.: МІОО, 2005, стр. 6).

Процес оновлення школи вимагає реконструкції та вдосконалення не тільки змісту навчання, але і методичної служби. Орієнтуючись на розвиток особистості учня, визнання її цінності і необхідності для сучасного суспільства, перш за все ми повинні пам'ятати, що вона формується особистістю самого вчителя. Звідси необхідно створити всі умови для зростання професійної майстерності педагога. А для цього необхідна дієва і ефективна структура методичної служби в освітньому закладі[3, с. 83].

Зміст методичної роботи: загальнокультурна підготовка вчителя, розширення його кругозору, розвиток інтелекту; методична, світоглядна підготовка; предметна підготовка; дидактична підготовка; психолого-фізична підготовка; етична і правова підготовка; виховна підготовка; управлінська підготовка; технічна підготовка[3, с. 87].

Основними формами методичної роботи є: робота над єдиною методичною темою, предметні методичні об'єднання, творчі об'єднання, мікрогрупи вчителів, теоретичні, науково-практичні конференції та педагогічне читання, психолого-педагогічні семінари, педагогічні фестивалі (відкриті уроки, виховні заходи), читацькі і глядацькі конференції, школи передового досвіду, групове наставництво, шефство, створення в школі методичних куточків і методичних кабінетів, організація їх діяльності, відкриті уроки з їх самоаналізом і аналізом, форми активних занять, індивідуальне наставництво, колективне і індивідуальне самоосвіта[3, с. 102].

Методична служба в загальноосвітніх установах дає можливість членам педагогічного колективу не тільки брати участь в реалізації вже готових програм, але і брати активну участь в їх плануванні та розробці, в апробації експериментів та інновацій, постійно стимулюючи розвиток творчого потенціалу вчителя, спрямованого на формування і розвиток особистості учня [3, с. 110].

У загальноосвітніх закладах цілі і завдання методичної служби тісно пов'язані з системою внутрішкільного управління.

Перш за все, головне її призначення – коригування навчально-виховної роботи для перспективного розвитку процесу навчання, його постійного саморозвитку та самовдосконалення[3, с. 111].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ильенко Л. Новая модель методической службы в школе // Директор школы. 1996. – № 3. – С 13-18.
2. Наумова Н. Методическая работа в школе и внешнем учреждении // Воспитание школьников. 1995. – № 4. – С. 7-10.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Т.В. Яцула

УДК 338.48

Вітюк А.В.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ТУРЕЧЧИНИ)

У статті проаналізовано поняття «державне управління сферою туризму», досліджено форми, методи, засоби механізму державного регулювання в сфері туризму.

Ключові слова: державне управління, стратегічне планування, цілі сталого розвитку, сфера послуг.

The article deals with the problems of quality of services in the tourism sector in modern conditions.

Presents a list of principles, compliance with which is a necessary requirement to improve the quality of services in tourism enterprises.

Key words: tourism, tourist service, tourist enterprises, quality, management.

В сучасних ринкових умовах у розвинених країн світу виникає необхідність пошуку шляхів вдосконалення діяльності національного господарства. На сьогодні «країни-курорти» надають значну державну підтримку туристичним підприємствам. Тому особливе значення займає державне регулювання туристичної діяльності країни щодо розвитку сфери послуг, підвищення якості сервісу, розвитку інфраструктури та підвищення привабливості туристичних регіонів.

Заслуговує на увагу розвиток сфери послуг, яка є однією з найперспективніших та прибуткових видів діяльності у світі. Розвиток туризму не потребує значних капіталовкладень, а полягає у використанні природно-рекреаційного потенціалу держави. Сфера послуг з часом здатна стати однією з провідних галузей економіки України та перетворити державу із сировинної та економічно залежної в економічно розвинену країну. На сьогодні у нашій країні склалася ситуація при, якій українці надають перевагу відпочинку за кордоном, а не внутрішньому туризму. У громадян склалася стереотипне уявлення про те, що за кордоном є атракції, які варто відвідати, а інформацією про туристично-рекреаційний потенціал України володіють не так вже й багато подорожуючих. Закордонні курорти відрізняються від українських рівнем якості наданих послуг, але із підвищенням рівня сервісу в Україні можливий стрімкий розвиток туристичної галузі.

Згідно з діючим законодавством України регулювання туристичної діяльності здійснює Верховна Рада України, Кабінет міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції [1].

Однак у відповідному законі відсутнє загальне визначення поняття «державне регулювання сферою туризму», що вказує на не досконалість чинного законодавства в сфері туризму та можливості його покращення. Зарубіжні та українські вчені приділяють значну увагу дослідженню проблем та перспектив ефективного державного регулювання в індустрії туризму. Однак, шляхи удосконалення механізму державного регулювання у сфері туризму вивчені недостатньо.

Погоджуємось із дефініцією Є. В. Козловського «державне регулювання туристичної діяльності – це сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на діяльність господарюючих суб'єктів та ринкову кон'юнктуру з метою забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації державних соціально-економічних пріоритетів та вироблення єдиної концепції розвитку туризму в країні» [2, с. 115].

Державне регулювання туристичної діяльності здійснюється у відповідності з такими принципами:

- сприянні туристичній діяльності і створюванні сприятливих умов для її розвитку;
- визначенні і підтримуванні пріоритетних напрямків туристської діяльності;
- формуванні представлення про Україну як про країну, сприятливу для туризму;
- здійсненні підтримки та захисту українських туристів, туроператорів, турагентів і їх об'єднань [3, с. 37].

За Наумовою С.А. форми та методи державного регулювання туристичної діяльності поділяються на такі групи: управління туристичним попитом, управління туристичною пропозицією, заходи регулювання загального характеру. До управління туристичним попитом належать такі заходи [4, с. 116]:

- Маркетинг держави як туристично-привабливої території;
- Встановлення цінових порогів державою;
- Ліцензування та сертифікація туристичних підприємств;
- Встановлення преференцій для суб'єктів, які займаються туристичною діяльністю;
- Регулювання доступу до туристичних об'єктів;
- Підтримка розвитку соціального туризму.

До заходів регулювання туристичної пропозиції відноситься [4, с. 116]:

- Регулювання, проведення маркетингових досліджень та стратегічного планування;
- Оподаткування туристичних підприємств;
- Митне регулювання;
- Контроль над використанням землі;
- Створення сприятливих умов в країні для інвестицій.

Мельниченко О. А. та Шведун В. О. конкретизували механізми та засоби державного регулювання розвитку сфери туризму [5, с. 69]:

- Адміністративні (ліцензії, стандарти, сертифікати, візи, квоти, ліміти);
- Економічні (Бюджетне фінансування, державне замовлення, пільги, податки, збори, кредити, мінімальні та максимальні ціни, мінімальний розмір фінансового забезпечення суб'єкта туристичного бізнесу);
- Організаційні (макроекономічні плани, цільові комплексні програми);
- Соціально-психологічні (залучення, спонукання, роз'яснення примус);
- Нормативно-правові (законодавчі акти органів державної влади).

Задля розвитку індустрії туризму держава встановлює стратегію, застосовує відповідні методи. Тому найбільшого значення мають стратегічні дії, коли уряд приймає відповідні заходи щодо підтримання туристичного бізнесу в країні. Процес планування – це спосіб моделювання майбутнього. Від ступеня обґрунтованості планування залежить можливість уникнення помилок та використання можливостей.

Вдале стратегічне планування на державному рівні може мати позитивні наслідки для розвитку певної індустрії. Мальська М. П., Бордун О. Ю. дають таке визначення поняття «Планування – це сукупність знань про закономірності розвитку різних господарських систем в майбутньому» [6, с. 10].

Світова практика довела важливість впливу органів державної влади на регулювання туристичної діяльності. Активну стратегію розвитку туризму проводять розвинуті країни світу, які вважаються найкращими «країнами-курортами». Зарубіжні країни у свої стратегічні плани включають підвищення рівня якості сервісу, покращення туристичної інфраструктури та затвердження іміджу туристичного регіону на міжнародній арені. Країни

Європейського Союзу затвердили Цілі сталого розвитку 2030 р., у яких зазначено розвиток і сфери послуг. Україна долучилася до затвердження цих цілей із адаптуванням до сучасного стану країни. Турецький уряд також займається стратегічним плануванням туризму, так було прийнято Стратегію розвитку туризму Туреччини до 2023 року. Туреччина приклад для наслідування стрімкого розвитку сфери туризму на світовій арені. Турецький уряд вдосконалює законодавство таким чином, щоб зміни сприяли розвитку туристичної галузі. Україна здатна використовувати досвід зарубіжних країн щодо впровадження ефективної туристичної політики.

Турецький уряд займається стратегічним плануванням туризму, так було прийнято Стратегію розвитку туризму Туреччини до 2023 року. Ця стратегія розвитку орієнтована на удосконалення співпраці держави та приватних підприємств в сфері розвитку туризму, розвитку бренду країни як курорту, рентабельності туристичних курортів країни й передбачає поширення значимості туристичних послуг на світовій арені. Прикладом для наслідування з розвитку індустрії туризму можна вважати Туреччину. Це країна, яка займає одне із перших місць у рейтингах за співвідношенням "ціна-якість" серед інших курортів світу. Країна почала активно розвивати туристичну галузь з 1980-х рр., завдяки правильному стратегічному плануванню. В країні створювали сприятливі умови для розвитку сфери послуг.

В 1982 р. було прийнято Закон Турецької республіки «Про заохочення туристичного бізнесу». Туреччина надає підтримку у розвитку туристичної галузі, завдяки наданню преференцій туристичним підприємствам [7, с. 89-90]:

- наданні податкових преференцій;
- виділенню бюджетних коштів на просування внутрішнього й в'їзного туризму;
- фінансуванню найбільш значимих проектів в туристичній індустрії;
- підготовці кадрів для сфери туризму;
- наданні бюджетних субвенцій й субсидій національним перевізникам, туроператорам, що здійснюють розвиток внутрішнього й в'їзного туризму;
- виділенню кредитів на пріоритетній основі й забезпеченні особливих умов їх погашення;
- забезпеченні розвитку інфраструктури туристичних районів, центрів, здійснюючи будівництво доріг, каналізації, водопроводу, тощо;
- наданні пільг туристичним підприємствам, розташованим у лісових масивах (стаття 15 закону № 2634). Підприємства вносять збір у лісовий фонд на третій рік після виділення території, а наступний платіж здійснюється їм на п'ятому році;
- наданні пільгових тарифів на комунальні послуги.

Таким чином, розвиток туристичної галузі України сприятиме розвитку економіки країни та покращенню добробуту населення загалом. У світі є приклади вдалої реалізації туристичної стратегії, які значно покращили економічний стан країни. Потрібно досліджувати ефективні шляхи удосконалення механізму державного регулювання сфери туризму на зарубіжному досвіді та адаптувати до нинішніх умов в Україні. Принцип планування як головний принцип сталого розвитку туризму України є базовим в Стратегії розвитку туризму Туреччини. Як показує досвід інших країн важливе значення для розвитку сфери послуг має державна підтримка, вдосконалення законодавчо-правового регулювання туристичної галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про туризм», затверджений Постановою ВРУ № 325/95-ВР від 15.09.95, ВВР, 1995, № 31, ст.242 (із змінами, внесеними згідно із Законами № 124-VIII (124-19) від 15.01.2015, ВВР, 2015, № 14, ст.96) – ст. 7.
2. Козловський Є. В. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посібник. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 272 с.

3. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельногоспідприємництва. Навчальний посібник. – К. : ЦУЛ, – 2007. – 300 с.
4. Наумова С. А. Экономика и предпринимательство в социально – культурном сервисе и туризме: Учеб. пособие – Томск: Изд. ТПУ, 2003.–127 с.
5. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017. – 153 с.
6. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
7. Парфіненко А. Ю. Туристична політика зарубіжних країн : підручник/кол. авт. ; заред. А.Ю. Парфіненка. –Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 220 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І. М. Котовський

УДК 374.7

Гавліковський О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У статті узагальнено та розкрито різні підходи до тлумачення понять «компетентність», «професійна компетентність».

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність.

The article generalizes and reveals different approaches to the interpretation of the concepts of "competence", "professional competence".

Key words: competence, competence, professional competence.

Сучасна стан системи освіти України визначається змінами, що узгоджуються з основними завданнями відображеними у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту». Особливість цих законів полягає у запровадженні поняття «компетентність» як провідного інтегрованого показника якості підготовки фахівців. Адже світовий ринок праці сьогодення потребує компетентних, конкурентоспроможних, мобільних фахівців. У зв'язку з цим гостро постає питання формування в майбутніх фахівців професійної компетентності у процесі фахової підготовки відповідно до вимог компетентнісного виміру якості професійної освіти.

За результатами студіювання довідникової літератури та аналізу наукових робіт виявлено, що дослідники, вчені виділяють різні наукові підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців: суб'єктивно-діяльнісний (С. Максименко, Н. Міщенко та ін.); технологічний (А. Алексюк, В. Беспалько, С. Сисоєва та ін.); компетентісний (Н. Бібік, О. Глузман, О. Дубасенюк, В. Кремень, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, М. Степко та ін.), який забезпечує високу підготовку майбутніх фахівців.

Метою дослідження є визначення поняття «професійна компетентність як однієї із провідних характеристик професійної підготовки майбутніх фахівців.

У наукових джерелах різновекторно представлено інтерпретацію поняття «компетенція» (І. Зимня, В. Хутмакер, А. Хуторський та ін.), «компетентність» (І. Єрмаков, І. Зимня, Л. Спенсер, С. Спенсер та ін.), «професійна компетентність» (Л. Борисенко, О. Віденко, Т. Добудько, Я. Кічук, В. Левенцова, А. Маркова, Л. Хоружа, О. Тинкалюк та ін.).

Згідно точки зору І.Зимньої компетентність є складовою компетенції і характеризується «готовністю людини до актуалізації, емоційно-вольової саморегуляції» [3, с. 23]. У той же час вчена наголошує на певну відмінність цих понять та їх взаємозалежність. Вона визначає компетенцію як потенційну якість особистості, а компетентність – актуальну,

особистісну якість, де комплекс компетенцій визначає зміст компетентності. І Зимня звертає увагу, що компетентність, «ширша за поняття знання», адже містить як когнітивний і операційно-технологічний складники, так й мотиваційний, етичний, соціальний і поведінковий. Спираючись на це вчена акцентує увагу на виділенні чотирьох блоків компетентностей – базовому (аналіз, співставлення, порівняння, систематизація, прийняття рішень); особистісному (відповідальність, організованість, цілеспрямованість), соціальному (адекватність взаємодії з іншими людьми); професійному (адекватність виконання професійної діяльності).

В обґрунтуванні сутності «компетентність» науковці мають узгодженість суджень. А. Хуторський тлумачить «компетентність» як володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає її особисте ставлення до виду діяльності; сукупність якостей особистості та мінімальний досвід стосовно діяльності у цій сфері [5]. М. Чошанов інтерпретує – як володіння оперативними та мобільними знаннями, постійне прагнення їх відновлювати та використовувати в конкретних умовах [6].

У Законі України «Про вищу освіту» «компетентність» трактується як динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [2].

У наукових розвідках дослідників, вчених набуло широкого обґрунтування поняття «компетентність» в сфері професійної вищої освіти, пов'язане з очікуваними результатами освітньої діяльності. Т.Добудько вважає, що професійна компетентність – це єдність теоретичної й практичної готовності до здійснення професійної діяльності, яка «охоплює три аспекти: проблемно-практичний – адекватність розуміння ситуації, постановка і ефективне виконання завдань, цілей, норм у конкретній ситуації, готовність до безперервної освіти з метою досягнення професійної мобільності; змістовний – адекватне осмислення ситуації у більш загальному контексті; ціннісний – здатність до адекватної оцінки ситуації, її змісту, цілей, завдань і норм з точки зору власних і загально значимих цінностей» [1, с. 145].

На думку Л. Хоружої професійна компетентність, «пов'язана з розв'язанням широкого кола соціальних, культурологічних, психологічних, фізіологічних та інших потреб» [4, с. 18].

Отже, узагальнюючи різні точки зору науковців, «професійна компетентність» майбутнього фахівця повинна ґрунтуватися на сукупності теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, накопиченого впродовж професійної діяльності, мотивації та здатності до професійного саморозвитку, особистісних його якостей, які визначають ефективність та успішність професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Добудько Т.В. Формирование профессиональной компетентности учителя информатики в условиях информатизации образования: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. / Т.В. Добудько. – Самара, 1999. – 349 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 № 1556-VII): офіц. текст. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – 2014. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Зимня И.А. Компетентностный поход. Каково его место в системе современных подходов к проблеме образования (теоретико-методологический поход) / И.А. Зимня // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 8. – С. 21-28.
4. Хоружа Л.Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика. Наукове видання. Монографія / Л.Л. Хоружа. – К.: Державне вид-во «Преса України». – 318 с.

5. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – Режим доступа: <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
6. Чошанов М.А. Что такое педагогическая технология / М. Чошанов // Школьные технологии. – 1996. – № 3 – С. 10–16.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.І. Корольова

УДК 339.137.2.

Гавліковський О.В.

IDEAL MEETING У ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

*Розглядається можливість застосування послуги *ideal meeting* в готелях у якості одного з методів, що дозволить скоротити загальновиробничі витрати та підвищити якість надання послуг в готелях південного регіону, що суттєво впливає на розмір прибутку від надання основних і додаткових послуг готелем.*

*Ключові слова: готель, послуги, персонал, якість, *ideal meeting*, ефективність.*

*Consideration is being given to the use of *ideal meeting* facilities in hotels as one of the methods that will reduce the total production costs and improve the quality of service provision in hotels in the southern region, which significantly influences the amount of profit from the provision of basic and additional services by the hotel.*

*Key words: hotel, services, staff, quality, *ideal meeting*, efficiency.*

Постановка проблеми. В умовах жорсткої конкуренції на ринку готельних послуг України все частіше підприємства стикаються з проблемою вибору стратегічного підходу в області управління, що має сприяти підвищенню якості готельних послуг і конкурентоспроможності готельних підприємств, також сама ситуація спостерігається і на Херсонщині. Аналізуючи можливі моделі управління, що обумовлені регіональними особливостями умов функціонування підприємств, набуло поширення застосування послуги *ideal meeting* в господарській діяльності підприємств. Впровадженню послуги *ideal meeting* в практику готельного господарства не приділяється значної уваги.

Існує необхідність вивчення перспектив застосування послуги *ideal meeting* в готельному господарстві та створення алгоритму вибору партнерів при плануванні розвитку подальшої діяльності з використанням послуги *ideal meeting*, що дасть змогу поліпшуючи якість обслуговування та якість послуг, знижуючи строки окупності й ризики. Такий підхід є украй актуальним для готельного господарства Херсонщини, особливо тоді, коли середньорічне завантаження засобів розміщення за останнє десятиріччя не перевищує 30%.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням доцільності впровадження послуги *ideal meeting* й ефективності її застосування в діяльності підприємств різних галузей з метою підвищення якості послуг в закладів готельно-ресторанного господарства присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних вчених. Проведений аналіз вітчизняної і зарубіжної наукової літератури виявив неповноту висвітлення, а у деяких випадках практично повну відсутність теоретичних розробок і практичних досліджень з питань надання якісних послуг готельним господарством. Більшість науковців, зокрема Шаповалова О.М., Борисова О.В., Мазаракі А. А., Чудновського А. Д., Новіков В.М., Семенов В.С, Ходорков Л.Ф., якщо і приділяють увагу проблемам розвитку готельного господарства, то тільки як одній з складових туризму, тобто досить скорочено і неповно. Крім того, значно утруднює проведення аналізу існуюча недосконала статистика з туризму та готельного господарства України. Все це свідчить про недостатню увагу як з боку держави, так науковців і спеціалістів до теоретичних і практичних проблем розвитку готельного господарства. Все вищенаведене потребує науково обгрунтованого і

комплексного розгляду проблем управління готельним господарством як складової сфери послуг з урахуванням особливостей, що йому властиві.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні є актуальною необхідність вивчення можливості застосування послуги *ideal meeting* в готельному господарстві, що дасть змогу скоротити загальновиробничі витрати та підвищити якість надаваних послуг готелів регіону. *Ideal meeting* можна розглядати як один з методів вирішення цієї проблеми. Отже, метою статті є дослідження можливості використання послуги *ideal meeting* в готельному бізнесі.

Готельне господарство має велику перспективу на Херсонщині, бо тенденції його розвитку направлені на розширення спектру послуг, що за економічним змістом носять комплексний характер. Їхній перелік залежить в першу чергу від типу засобу розміщення, його категорії, а також від стратегії подальшого розвитку.

Із метою забезпечення належного рівня надання основних та додаткових послуг готелю необхідно мати відповідний висококваліфікований персонал. Згідно із нормативною документацією [14, с. 265-274] персонал готелів поділяють на:

1. загальне керівництво: директор, заступник директора, головний інженер, замісник головного інженера, завідувач корпусом готелю, інженер з техніки безпеки;
2. бухгалтерський облік і фінансова діяльність: головний бухгалтер, старший бухгалтер, бухгалтер, економіст з фінансової роботи, касир;
3. техніко-економічне планування: начальник відділу, старший економіст з планування, економіст;
4. комплектування та підготовка кадрів: начальник відділу кадрів, старший інспектор з кадрів, інспектор з кадрів, інженер з підготовки кадрів;
5. матеріально-технічне постачання: начальник відділу, завідувач господарством, старший товарознавець, товарознавець, завідувач складом, завідувач білизняною, агентекспедитор;
6. ремонтно-енергетичне обслуговування: начальник відділу, старші інженери, інженери та техніки всіх спеціальностей, майстер;
7. організація розміщення та виробниче обслуговування: старший адміністратор, черговий адміністратор, завідувач поверхами, оператори механізованого розрахунку, порт'є II категорії з видачі довідок;
8. діловодство: діловиробник, архіваріус, секретар-машиніст, машиністки I та II категорій.
9. інший обслуговуючий персонал: гардеробники, покоївки, кастелянки, комірники в камерах схову й на складі матеріальних цінностей, робітники, зайняті ремонтом обладнання, робітники, зайняті технічним обслуговуванням і поточним ремонтом, столяри, швейцари, ліфтери.

Готельне господарство Херсонщини налічує 135 готелів та аналогічні засоби розміщення (станом на 2017 р.) [4]. Нормативи чисельності розраховують з урахуванням факторів, що впливають на собівартість надання послуг готелями: доходи від основної діяльності; вартість основних засобів; середньооблікова чисельність працівників; кількість ліжко-місць; кількість наданих ліжко-місць; коефіцієнт завантаження; річний документообіг.

На сьогодні засоби розміщення Херсонщини є прибутковими. В той же час, на рівномірність отримання доходу негативно впливає чинник сезонності, що актуалізує проблему завантаження персоналу і кадрового забезпечення в «високий» і «низький» сезони у зв'язку з сезонним характером розподілу клієнтського потоку в засобах розміщення протягом року.

Виходячи з нормативної чисельності інженерно-технічних співробітників і службовців в середньому на один готель по Херсонщині, можна визначити склад робітників готелю, що поєднують діяльність основних служб, кожна з яких розглядається як функціональна підсистема, що має суб'єкт і об'єкти управління.

Як свідчить практичний досвід функціонування готельного господарства [16], адміністративна служба готелю поєднує в собі персонал групи загального керівництва,

бухгалтерського обліку і фінансової діяльності, техніко-економічного планування, комплектування та підготовки кадрів і діловодства. В українських готелях ця служба має нараховувати десять осіб (табл. 1).

Таблиця 1.

Нормативна чисельність інженерно-технічних співробітників і службовців в готелі

Суб'єкти управління	Бізнес-функції та види діяльності	Переваги	Недоліки	Кількість штатних одиниць
1	2	3	4	5
Адміністративна служба готелю				10
Генеральний директор (директор)	Загальне керівництво	-своєчасний контроль поточної ситуації; -забезпечення впровадження нових операцій в структуру організації функціонування підприємства; -доступ до ресурсів, що недоступні готелю; -економія постійних витрат на утримання офісу	- втрата конкурентного статусу; - ризик концентрації бізнес-процесів в одних руках	1
Головний інженер				1
Черговий менеджер				1
Секретар директора (діловодство)	Організаційно-технічне забезпечення адміністративно-розпорядчої діяльності директора			1
Головний бухгалтер	Бухгалтерський облік і фінансова діяльність	- висока кваліфікація спеціалістів компанії-провайдера; - відповідальність за порушення податкової - скорочення податкових розрахунків шляхом зменшення податкової бази (фонд оплати праці); - відсутність необхідності придбання програмних продуктів для забезпечення діяльності бухгалтерської служби	- необхідність збереження бухгалтерії для ведення первинної документації; - ризик оприлюднення фінансової інформації; - зменшення оперативності в отриманні даних	1
Бухгалтер-касир				2
Бухгалтер				2
Старший економіст				
Начальник відділу кадрів	Комплектування та підготовка кадрів	- економія на підборі та навчанні персоналу; - висока інформованість щодо стану ринку праці	- зниження рівня керованості персоналом; - необхідність знання специфіки готельного бізнесу; - складність формування корпоративного клімату в колективі	1

1	2	3	4	5
Служба управління номерним фондом				6
Старший адміністратор-перекладач	Організація розміщення вітчизняних та іноземних громадян	- висока інформованість щодо особливостей надання готельних послуг світового значення; - доступ до новітніх технологій	- витік інформації; - нестабільність в діяльності постачальника послуг	1
Черговий адміністратор-порт'є				2
Завідувач поверхами	Виробниче обслуговування гостей		-зниження кваліфікації персоналу; -зниження рівня оперативності; - зниження якості надання послуг	1
Гардеробник				1
Швейцар				1
Господарська служба				8
Начальник відділу матеріально-технічного постачання	Матеріально-технічне постачання	- економія на персоналі; - зв'язок з поточними потребами; - висока якість робіт; - використання дорогого обладнання; - повний комплекс робіт з прибирання	- необхідність контролю якості	1
Комірник				1
Завідувач білизняної-кастелянка				
Покоївка	Обслуговування гостей			3
Службовець з прибирання приміщень				2
Інженерно-технічна служба				7
Начальник служби	Ремонтно-енергетичне, технічне обслуговування, поточний ремонт	- належна якість виконання ремонтних робіт; - висока кваліфікація спеціалістів компанії-провайдера; - узгодження строків проведення ремонтних робіт залежно від завантаження номерного фонду; - періодичність потреби; - відсутність необхідності в придбання дорогого обладнання; - забезпечення якості робіт з обслуговування будівлі; - висока ринкова вартість кваліфікованих спеціалістів; - підтримання сучасного рівня забезпеченості обчислювальною технікою	- необхідність виконання «дрібного» ремонту; - необхідність контролю якості; - ризик створення незручностей клієнтам; - зниження оперативності; - специфіка комп'ютерних програм для готелів	1
Робітник, зайнятий обслуговуванням і ремонтом устаткування				2
Робітники, зайняті технічним обслуговуванням і поточним ремонтом				2
Столяр				1
Ліфтер				1

Служба управління номерним фондом поєднує групи персоналу готелю, які несуть відповідальність за організацію розміщення та виробниче обслуговування. До цієї служби також входить інший обслуговуючий персонал – гардеробники і швейцари. Середня кількість на один готель становить шість осіб (табл. 1).

Служба господарського забезпечення виконує всі функції, пов'язані з обслуговуванням гостя під час його перебування в готелі та налічує в середньому на один готель вісім осіб (див. табл. 1), які забезпечують матеріально-технічне постачання, а також комірники, покоївки, кастелянки.

Структура інженерно-технічної служби представлена групою персоналу, яка займається ремонтно-енергетичним, технічним обслуговуванням і поточним ремонтом. До складу цієї служби входять столяри й ліфтери. Загальна кількість працівників служби налічує сім осіб (табл. 1).

Безсумнівно, працівники кожної зі служб готелю повинні мати достатні професійні навички, хоча в процесі діяльності деякого персоналу відсутня необхідність безпосереднього контакту з гостями готелів, у зв'язку з чим, їхні особисті якості здебільшого не впливають на якість послуг, що пропонує готель. Професійні якості робітників також мають загальний характер і не є специфічними лише для готельного господарства. Це ствердження дає змогу розглядати дані функції, як потенційно можливі для впровадження послуги *ideal meeting*, який отримав широке розповсюдження в сучасній світовій практиці та є невід'ємною частиною діяльності багатьох західних організацій.

Разом з тим існуюча інфраструктура галузі ще не відповідає вимогам міжнародних стандартів. У більшості готелів відсутні сучасні засоби зв'язку та комунікацій, конференц-зали з відповідною аудіовізуальною технікою та технічними засобами для синхронного перекладу [2, с. 227]. Подальший розвиток готельно-ресторанного господарства неможливий без сучасного обладнання і новітніх технологій. Це стосується насамперед інформаційних технологій, ефективних і надійних систем захисту, без чого неможливо досягти високого рівня якості послуг.

Дослідження тенденцій розвитку готельно-ресторанного бізнесу показує, що компанії, які зробили інновації частиною свого життя, створюють нові або заново відкривають старі ринки, продукти, послуги й моделі бізнесу, що, у свою чергу, веде до ще більш швидкого росту. Особливих успіхів готельне і ресторанне господарство досягло за останні 30 років за рахунок впровадження ефективних систем управління з використанням інновацій [3, с. 332].

Сфера готельного господарства інтегрує в собі цілу низку специфічних ознак, що зумовлені регіональною приналежністю, сезонним характером роботи, оперативністю відповідно до отриманих замовлень. Застосування послуги *ideal meeting* в готельному господарстві може бути значним, незалежно від потужності засобу розміщення, хоча матиме різні передумови. Тому, перш за все необхідно проаналізувати оцінити сильні і слабкі сторони послуги *Ideal Meeting* (табл. 2), та провести *swot* аналіз (табл. 3).

Таблиця 2.

Сильні і слабкі сторони послуги *ideal meeting*

Аспект середовища	Сильні сторони	Слабкі сторони
1	2	3
1. Організаційно-правова форма	1. Подіумний принцип планування приміщень 2. Наявність власних приміщень	1. Фізичний знос приміщень
2. Маркетинговий комплекс	1. Довіра клієнта, як досвідченому готелю на ринку	1. Низький рівень ринкової частки 2. Низькі витрати на рекламу

1	2	3
3. Технічний стан	1. Оснащення новим обладнанням	1. Невелика зносостійкість
4. Кадровий стан	1. Високий рівень кваліфікації персоналу. 2. Ефективна система підвищення кваліфікації персоналу. 3. Високий рівень організаційної культури	1. Неefективні методи управління персоналом і стимулювання праці
5. Фінанси	1. Ефективне залучення інвестицій. 2. Стабільний дохід готелю.	1. Нестача обігових коштів у основних груп клієнтів-юридичних осіб

Таблиця 3.

SWOT АНАЛІЗ ПОСЛУГИ IDEAL MEETING

	Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
Внутрішнє середовище	<ul style="list-style-type: none"> *достатньо високий рівень якості надання послуг *доступні ціни *розташований у центрі міста *має гарний статус *підвищення рівня довіри до національного готельного підприємства *розвиток технологій, наявність сучасного обладнання; 	<ul style="list-style-type: none"> *вузька спеціалізація *стара будівля *застарілий номерний фонд *економічна криза *інфляція *зменшення чисельності населення *міграції
Зовнішнє середовище	<p>Можливості (O)</p> <ul style="list-style-type: none"> *розширення сегменту споживання *вихід на нові ринки *підвищення рівня кваліфікації кадрів * надання пільг на кредити для переоснащення технологій 	<p>Загрози (T)</p> <ul style="list-style-type: none"> *економічна криза *збільшення податків *поява нових конкурентів *зниження рівня освіти * від'ємний приріст населення в Україні

Для прийняття рішення керівництвом готелю щодо ideal meeting даних табл. 2, та табл. 3, недостатньо: вони є передумовою для розробки спеціальних методичних рекомендацій за оцінкою ефективності пропозицій вірогідних партнерів щодо вибору варіанту взаємодії та мінімізації можливих ризиків, зважаючи на те, що розвиток ринку туристичних послуг в Херсоні поступово приводить до збільшення кількості готельних підприємств і необхідності проведення порівняльної оцінки для вибору оптимальних партнерів.

Необхідність впровадження інновацій у сфері готельно-ресторанного бізнесу стимулює конкурентна боротьба і цілий ряд інших вимог ринку. Важливість їх використання також обумовлюється мінливими вимогами споживачів. Впровадження і дифузія інновації стає об'єктивною необхідністю на всіх етапах діяльності підприємства. Сучасний розвиток індустрії гостинності спрямований на створення інноваційних технологій, які сприятимуть залученню якомога більшої кількості клієнтів, максимальній кількості продажів, завоюванню довіри гостя, формуванню позитивного іміджу підприємства.

Висновки. Враховуючи отримані дані, можна прийти до висновку, що послуга Ideal Meeting, може допомогти закладу вийти на новий рівень та змінити концепцію готелю. Аналіз переваг і недоліків використання Ideal Meeting забезпечить якість управлінських рішень, зустрічей – зосередження уваги на деталях, тому клієнти можуть зосередитися на меті їх зустрічі або події. Для цього, професіонали Ideal Meeting забезпечують комплексні попередні зустрічі і послуг після зустрічі, пам'ятаючи при цьому, максимізації інвестицій у заходи.

Беручи до уваги розвиток в сфері бізнесу, можна сказати, що дана концепція є майже безпрограшною. Вона не потребує великих коштів, адже більшість обладнання вже у наявності закладу. Але й вносить певні інноваційні складові в розвиток підприємства.

У зв'язку з чим для подальших досліджень існує потребу в детальному аналізі послуг в області планування, що включають в себе проведення переговорів, узгодження і виконання:

- Робота з клієнтом, розробка та концепції, теми та мети для переговорів
- Визначення цілей події
- Рекомендація варіантів призначення і зіставлення витрат
- Створення попереднього бюджету
- Зв'язок між готелем і клієнтом для всіх потреб програми

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шаповалова О.М. Інноваційна діяльність, як основа підвищення конкурентоспроможності готельного господарства / О.М. Шаповалова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16. – С. 224–228.
2. Борисова О.В. Тенденції розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні / О. В. Борисова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 1(2). – С. 331–338.
3. Мазаракі А. А. Проектування готелів: навч. посіб. А. А. Мазаракі, М. І. Пересічний, С. Л. Шаповал. К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2012. – 340 с.
4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Херсонській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/ekonomichna-statistika/ekonomichna-diyalnist/>
5. Туризм и гостиничное хозяйство: учебник / Под ред. проф., д.э.н. Чудновского А. Д. – М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем». Издательство ЭКМОС, 2001. – 400 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.В. Орленко

УДК 338.48

Грицай В.І.

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті запропоновано створення кластерів як інноваційної форми розвитку туристичних регіонів України.

Ключові слова: інновація, інновація в туризмі, туризм, туристична галузь, туристичні кластери, інноваційний туристичний кластер.

The article proposes creation of classers as an innovative form of development of tourist region soft Ukraine

Key words: innovation, innovation in tourism, tourism, tourism industry, tourist clusters, tourist innovation cluster.

Туризм є одним з важливих соціально-економічних явищ сучасності, який надає позитивний вплив на соціально-економічне зростання і зайнятість в країні. Динаміка соціально-економічного розвитку як окремих регіонів, так і в цілому країні, нерозривно пов'язана з використанням інновацій різного ступеня інтенсивності і направленості в різні сфери людської життєдіяльності.

Загальноприйнятого, єдиного трактування терміна «інновація» не існує. Дослівний переклад слова «innovation» на українську мову означає: нововведення, новаторство, інновація, новинка, новація.

Термін «інновація» вперше ввів в економічний «обіг» австрійський вчений Йозеф Шумпетер (1912 р.). Вчений трактував його досить широко: як «засіб підприємництва для підвищення прибутку». У 1930-х рр. Шумпетер це трактування конкретизував: «інновація – зміна для використання і впровадження нових видів споживчих товарів, нових транспортних і виробничих засобів, форм організації та ринків в промисловості» [1, с. 98].

Згідно із Законом України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 року інновацією є новостворені (застосовані) і/або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і/або соціальної сфери [6].

У таблиці 1 наведено визначення поняття "інновації в туризмі" зарубіжними та вітчизняними вченими. На думку автора, інновації в туризмі – це результат застосування новинки у туристичній індустрії з підвищенням її ефективності та отриманням, передусім, комерційного ефекту, що має забезпечити стійке функціонування та розвиток галузі.

Таблиця 1.

Визначення поняття «інновації в туризмі»[3].

Автор	Визначення
Власова Н., Смирнова В., Семененко Н.	Інновації в туризмі – це системні заходи, що мають якісну новизну і що приводять до позитивних зрушень, що забезпечують стійке функціонування і розвиток галузі в регіоні.
Маклашина Л.	Інновації в туризмі – розробка, створення нових туристичних маршрутів, проектів тощо, із застосуванням досягнень науки, техніки, ІТ-технологій, а також передового досвіду в галузях управління і маркетингу, впровадження яких дозволить підвищити рівень зайнятості населення, забезпечити зростання його доходів, прискорити соціально-економічний розвиток і поліпшити туристичний імідж країни та регіонів.
Новіков В.	Інновації в туризмі – результат дій, спрямованих на створення нового або зміну існуючого туристичного продукту, освоєння нових ринків, використання передових інформаційних і телекомунікаційних технологій, вдосконалення надання туристичних, транспортних і готельних послуг, створення стратегічних альянсів для здійснення туристичного бізнесу, впровадження сучасних форм організаційно-управлінської діяльності туристичних підприємств.

До інновацій в туризмі відносять правове забезпечення туристичних проектів, організацію нових видів туристської діяльності, створення повністю нових туристичних продуктів і товарів для подорожей, інформаційно-рекламне забезпечення туристського попиту, що включає в себе сучасні технології, новітні методи управління.

В умовах динамічного розвитку новітніх технологій недостатня увага приділяється питанням пошуку та впровадження інновацій. Інноваційний розвиток є одним з пріоритетів стратегічної діяльності розвинених країн і країн, що розвиваються. Разом з цим рівень інноваційного розвитку України в даний час залишається недостатньо високим, згідно з

даними глобального світового дослідження TheGlobalInnovationIndex (Глобальний індекс інновацій). У сукупності з оцінюваними показниками в дослідженні GlobalInnovationIndex 2018 Україна займає 43 місце (38,52 бала) із 126-ти у рейтингу найбільш інноваційних країн світу та покращила минулорічний результат на 7 позицій [1].

Україна, завдяки вигідній позиції, різноманітності природних ландшафтів і кліматичних умов, культурному різноманіттю в межах однієї держави, має все необхідне для комплексного та гармонійного інноваційного розвитку туристичної галузі. Інновації в сфері туризму можуть лягти в основу сталого зростання не лише туристичної галузі, а й економіки країни в цілому, що призведе до поліпшення рівня життя українців.

Проте існує низка проблем, які перешкоджають успішному використанню туристичного потенціалу України, а саме: нерозвинена інфраструктура, низький рівень управління, зокрема державного, низька якість послуг у закладах розміщення туристів тощо. Для вирішення цих проблем необхідно впроваджувати новітні технології та нові управлінські рішення у сфері туризму. Особливого значення набуває інноваційний розвиток оздоровчих та закладів відпочинку, впровадження новітніх технологій, підвищення кваліфікації кадрів.

Для регіонів з високою концентрацією туристичних ресурсів інноваційною моделлю розвитку господарства є створення туристичних кластерів. Цей вид інтеграції підприємств є особливо актуальним для туристичної сфери економіки. Створення туристично-інноваційного кластера у таких регіонах України дасть змогу реалізувати програми довгострокового розвитку туристичної галузі. Базою для формування кластера мають стати не лише природні та історико-культурні ресурси, але й інноваційний потенціал регіону.

Згідно з дослідженнями, туристичний кластер – це комплекс територіально локалізованих і взаємопов'язаних підприємницьких структур різних галузей господарства великого міста, діяльність яких направлена на створення умов для духовних та емоційних переживань споживача туристичних послуг, і підвищення конкурентоспроможності міста на вітчизняному та міжнародному туристичних ринках. [4, с. 379 – 393]. У цьому визначенні варто звернути увагу на те, що під поняттям «велике місто» варто також розуміти «регіон».

Створення туристичного інноваційного кластера дасть змогу оптимально використовувати ресурси, удосконалити організаційну структуру управління підприємствами, які входять у це об'єднання, ширше впроваджувати нові технології та методи організації праці тощо. Потреби розвитку туристичної галузі зумовлюватимуть розвиток решти галузей та сфер діяльності, їх структуру, темпи розвитку та відповідність продукції та послуг міжнародним стандартам.

В Україні вже існують окремі приклади туристичних кластерів. Зокрема одним із перших є кластер сільського зеленого туризму у смт. Гриців Шепетівського району Хмельницької області, що був створений у 2002 році. Також функціонують такі кластери: «Славутич» (Київська область), «Вознесенськ» (Миколаївська область), туристично-рекреаційний кластер «Гоголівські місця Полтавщини» (Полтавська область), туристичний кластер євро регіону «Слобожанщина» (Харківська область), асоціація «Поділля Перший» (Хмельницька область), «Українська Венеція» (Одеська область), кластер водного туризму (Чернігівська область)[5]. Крім того майже у кожній області існує доцільність створення туристичних кластерів як форма інноваційного розвитку регіонів України.

В Херсонській області є також всі необхідні умови для створення туристичного кластеру. Функціонування туристичного кластеру в регіоні сприятиме прискореному впровадженню результатів наукових досліджень, нових розробок у сфері санаторно-курортного лікування та відпочинку, що підвищуватиме ефективність витрат у туристичній сфері економіки. Система туристичного кластеру може забезпечувати оптимальну координацію дій та узгодженість усіх ланок управління інноваційною та технологічною діяльністю.

За словами голови Асканійської ОТГ (об'єднаної територіальної громади) було б доречним створити «туристичний кластер» на базі Асканійської об'єднаної територіальної

громади (ОТГ), громад Генічеського району та міста Нова Каховка. За його словами в «туристичний кластер», можна було б включити Асканію Нову, ОТГ Генічеського району, розташованого на узбережжі Азовського моря, і місто Нова Каховка. Так кластер допоміг би організувати якісне обслуговування туристів а також дозволить вести облік приїжджих і контролювати збір надходження збору на розвиток регіону [2].

На основі туристичних DESTINATION в різних регіонах України створення десяти кластерів протягом п'яти років дасть можливість державі отримати додаткові 500 млн. доларів до бюджету, а розвиток кластерної туристичної економіки поверне від 800 млн. до 1,5 млрд доларів інвестицій. Десять кластерів – це 800 робочих місць в туризмі і суміжних сферах [7].

Проте необхідно зауважити, що позитивний і довгостроковий розвиток туристичних кластерів потребує від його учасників інтеграції, а від державних та місцевих органів влади – реальної підтримки зазначених проектів. Тому важливо розвивати регіональне бізнес-середовище на основі державно-приватного партнерства з використанням сприятливих природно-кліматичних та культурно-історичних ресурсів з метою розвитку туризму. Такі умови сприятимуть розвитку кластерів і відповідно ефективнішому функціонуванню регіональної економіки, оскільки кластери є не спонтанним об'єднанням, а стійкою системою та каталізатором позитивних соціально-економічних процесів.

Отже, для отримання конкурентних переваг та стійкого розвитку туристичних регіонів України доцільно створювати туристичні кластери. Кластер як інноваційна форма розвитку регіональної економіки є досить перспективним, він дасть змогу узгоджувати попит і пропозицію на продукцію (послуги) одних підприємств щодо інших, обмінюватись інформацією, досвідом та технологіями, спільно, або під одним брендом, використовувати інфраструктурні об'єкти. Створення кластерів призведе до підвищення інтенсивності розвитку малого і середнього підприємництва, активізації залучення інвестицій, забезпечить прискорений соціально-економічний розвиток регіонів, що в кінцевому результаті дасть змогу збільшити кількість робочих місць, заробітну плату та надходження до бюджетів усіх рівнів, підвищити стійкість та конкурентоспроможність економіки регіонів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. TheGlobalInnovationIndex 2018. Energizing the World with Innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?q=Global+Innovation+Index+2018&oq=Global+Innovation+Index+2018&aqs=chrome..69i57j69i60j0l4.2070j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8#>
2. В ОТГ на Херсонщинехотятсоздать «туристический кластер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kherson.net.ua/news/v-otg-na-hersonschine-hotjat-sozdat-turisticheskij-klaster>
3. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвиток туристичної галузі України.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/davydova7.htm
4. Коль О.Д. Концептуальные основы формирования кластера туристских предпринимательских структур по въездному туризму в крупном городе [Текст] / О.Д. Коль // Проблемы современной экономики. – 2010. – №1 (33). – С. 379 – 393.
5. Оксенюк К.І. Кластерна модель нарощення стратегічного потенціалу регіону [Текст] / К.І. Оксенюк // Економічний форум. 2/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_2/24.pdf.
6. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. – № 40 – VI / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
7. Создание сети «Туристические кластеры 300+» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ru/rubric-presshall/2509657-sozdanie-seti-turisticeskie-klastery-300.html>

8. Шумпетер Й. Теорияэкономическогогоразвития./ Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 2014. – С. 98.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І. М. Котовський

УДК 338.242.2

Грушецька Л.В.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Розглянуто вплив інформаційних технологій на управління готельно-ресторанним бізнесом, оскільки прямо пов'язаний з підвищенням ефективності роботи як кожного менеджера окремо, так і готелю в цілому. Вони прямо впливають на конкурентоздатність на сьогоднішньому ринку.

Ключові слова: готельно-ресторанний бізнес, інформаційні технології, конкурентоспроможність.

The influence of information technologies on the management of hotel and restaurant business is considered, as it is directly related to the increase of the efficiency of work of each manager individually and the hotel as a whole. They directly affect the competitiveness of today's market.

Key words: hotel-restaurant business, information technologies, competitiveness.

Інформаційні ресурси через постійне зростання їх значення для усіх сторін життєдіяльності людства дедалі більше привертають до себе увагу і стають предметом наукових досліджень. Адже вміння управляти їх розвитком робить людину, суспільство і державу могутнішими з усіх точок зору. Сьогодні спостерігається тенденція заміни інформаційними низки інших важливих ресурсів, які доступні людству. Тому ступінь розвитку національних інформаційних ресурсів визначає конкурентоспроможність держави у мінливому навколишньому світі.

Використовуючи міжнародний досвід формування, використання та захисту національних інформаційних ресурсів, слід усвідомлювати, що він відображає реальний рівень експлуатації інформаційних технологій. Водночас формується нова ідеологія та напрями її реалізації, що істотно відрізняються від класичних систем обробки даних (які використовують технології клієнт-сервер та реляційні моделі даних).

Дедалі більшого розвитку набуває принцип організації інформаційних ресурсів на зразок «матриці», коли забезпечується гнучкий, безпечний та централізований розподіл ресурсів в інтересах так званих віртуальних організацій, що створюються для розв'язання завдань, які виникають у складній динамічній ситуації.

Інформаційні ресурси – це інформаційна інфраструктура та циркулююча в ній продукція інформаційної діяльності, яка дає змогу вирішувати відповідні завдання [2]. Найважливішим при цьому є розуміння того, що дві складові інформаційних ресурсів доповнюють одна одну і не можуть бути використані окремо.

Планування розвитку інформаційних ресурсів стає визначальним для оптимізації управління з метою підвищення його ефективності та зменшення суспільних витрат на підтримку діяльності влади. Воно повинно здійснюватись за такими основними напрямками:

- удосконалення правових та організаційно-економічних механізмів використання інформаційних ресурсів;
- підвищення надійності доступу до інформаційних ресурсів та захисту їх від несанкціонованого використання;

– удосконалення інформаційних технологій та інформаційно-математичних моделей, які використовуються в системі прийняття рішень.

Аналіз стану формування та використання інформаційних ресурсів в Україні доводить, що інформаційна політика залишається безадресною, тому реалізується безсистемно та непослідовно, що негативно позначається на процесах інноваційного вдосконалення управління.

Це певною мірою зумовлюється відсутністю на державному рівні єдиної системи поглядів на реалізацію інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки країни, сформованих у державну концепцію національної інформаційної політики та інформаційної безпеки [1].

Найважливішим чинником підвищення ефективності виробництва готельних послуг є поліпшення управління. Різні інформаційно-технічні нововведення слід сприймати як засіб скорочення і здешевлення апарату управління.

Від вдосконалення інформаційного забезпечення можливі наступні позитивні результати:

1. можлива економія витрат за рахунок зниження фонду заробітної плати, комунальних послуг, вартості програмного забезпечення, витрат на пошту, витрат на оформлення договорів, витрат на перерозподіл ТМР;
2. усунення можливих витрат в майбутньому, уникнення майбутнього зростання чисельності персоналу, зменшення вимог до обробки даних, зниження вартості обслуговування;
3. можливі нематеріальні вигоди від поліпшення якості інформації, підвищення продуктивності, поліпшення і прискорення обслуговування, впевненіші рішення, поліпшення контролю, зменшення прострочених платежів, повне використання програмного забезпечення.

Поняття інформації є достатньо об'ємним і широко поширене в даний час. Сам термін інформація походить від латинського слова *information* – роз'яснення, інформування, виклад.

Процес передачі та отримання інформації – це проста схема передачі інформації в одному напрямку. Процес передачі інформації навіть в одному напрямі проходить через багатьох посередників, а це означає, що під час передачі інформації відбувається її затримка і спотворення. Крім того, інформація може перетворюватися залежно від того, до кого вона адресована. Так, наприклад, при передачі інформації вгору від підлеглих до керівника відбувається її узагальнення, а при передачі вниз, від керівника до підлеглих навпаки, – вона конкретизується. Головне в цьому процесі – максимальна швидкість передачі інформації при мінімальних допустимих спотвореннях. Від цього в першу чергу залежить правильність прийнятих рішень, і, як наслідок, збільшується прибуток готельного комплексу.

В процесі управління постійно відбувається обмін інформацією. Причому напрям переміщення інформації може бути як вертикальним (від керівника до підлеглих або від підлеглих до керівника), так і горизонтальним (між начальниками підрозділів, підлеглими одного рівня). В якості джерела інформації може бути рівень цін на ринку, розмір прибутку готельного комплексу в минулому кварталі або розпорядження керівника [3].

На ефективність прийнятих рішень з управління впливає безліч передумов: якість, достовірність і оперативність інформації; знання, досвід, особисті якості керівника; кваліфікаційний склад підлеглих; ситуація на ринку.

Управління повною мірою використовує об'єктивну і своєчасну інформацію, що збирається, оброблюється, зберігається і поширюється за допомогою сучасних наукових методів і технічних засобів. Зараз це – об'єктивна необхідність, обумовлена, зокрема, вимогами ринку адекватно реагувати на виникаючі проблеми в обстановці, що динамічно розвивається. Потрібно не тільки мати в своєму розпорядженні своєчасну і точну інформацію, але уміти осмислювати її, робити необхідні висновки та результативно втілювати в управлінських рішеннях. Звідси необхідність присутності інформаційної складової в управлінні очевидна, оскільки вона є основою всього управлінського процесу.

Сутність інформації складають лише ті дані, які зменшують невизначеність подій, що цікавлять менеджера. Інформація в управлінні – сума потрібних, сприйнятих і усвідомлених відомостей, необхідних для аналізу конкретної ситуації, що дає можливість комплексної оцінки причин її виникнення і розвитку, що дозволяє визначити ряд альтернативних рішень, з яких реально (виходячи з конкретної ситуації) знайти оптимальне управлінське рішення, здійснити контроль за його виконанням.

Склад, зміст і якість інформації, яка надходить до керівника, мають визначальну роль в забезпеченні дієвості управління. Аналіз інформації не обмежується лише економічними даними, а широко використовує технічну, технологічну та іншу інформацію. Всі джерела даних поділяються на планові, враховані та невраховані.

До планових джерел відносяться всі типи планів, які розробляються в готельному комплексі (перспективні, поточні, оперативні, госпрозрахункові завдання, технологічні карти), а також нормативні матеріали, кошториси, цінники, проектні завдання та ін [1].

Джерела інформації облікового характеру – це всі дані, які містять документи бухгалтерського, статистичного і оперативного обліку, а також всі види звітності й первинна облікова документація. Провідна роль в інформаційному забезпеченні аналізу належить бухгалтерському обліку і звітності, де якнайповніше відображаються господарські явища, процеси, їх результати. Своєчасний і повний аналіз даних, які є в облікових документах (первинних і зведених) і звітності, забезпечує вжиття необхідних заходів, направлених на поліпшення виконання планів, досягнення кращих результатів господарювання.

Сьогодні будь-який готельний комплекс має справу з потоками різної інформації, які погребують швидкої і оперативної обробки. Кількість інформації залежить в основному від розміру готельного комплексу – чим більший готельний комплекс, тим більший обсяг і рівень складності оброблюваної інформації. Величезну допомогу тут надають сучасні комп'ютерні інформаційні технології. Професійно розроблена комп'ютерна інформаційна система істотно полегшує роботу бухгалтерії, керівників та інших працівників, дозволяє вести оперативний облік в готельному комплексі швидко і точно, надає широкі можливості для аналізу, автоматизувавши облікові операції, позбавляє від величезної кількості зайвого паперу, дозволяє уникнути безліч людських помилок, що приводять до фактичної втрати контролю над фінансовим станом готельного комплексу, не дозволяючи керівникам приймати своєчасні та правильні рішення, а також до порушення термінів здачі бухгалтерської звітності та порушення правил ведення обліку, що в свою чергу приводить до втрат від податкових санкцій.

Застосування сучасних комп'ютерних технологій звичайно вимагає чималих витрат від готельного комплексу як на розробку і впровадження, так і на подальше їх обслуговування і розвиток, тому багато готельних комплексів не наважуються впроваджувати їх. Інформаційні системи можуть стати потужними інструментами для створення більш конкурентоздатних і ефективних готельних комплексів. Інформаційні технології можуть використовуватися, щоб перепроєктувати організацію, трансформувати її структуру, область дії, засоби сполучення і механізми управління роботою, трудовими процесами, наданням послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рубін М. Формування конкурентних стратегій підприємства готельного бізнесу / М. Рубін // Туристична індустрія: сучасний стан та пріоритети розвитку : Мат. VIII Міжнар. н.-п. конф. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2016. – Вип. 8. – С. 57–62.
2. Шкапова О.М. Інформаційні технології : навч. посіб. / О.М. Шкапова. – К. : Кондор, 2014. – 304 с.
3. Чудновський А.Д. Готельний та туристичний бізнес: Підручник. / А.Д. Чудновський. – М. : Асоціація авторів і видавців «Тандем» ; Вид-во ЕКМОС, 2017. – 168 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.В. Орленко

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

У статті мова йдеться про проблеми якості послуг у туристичній сфері в сучасних умовах.

Представлено перелік принципів, дотримання яких є необхідною вимогою щодо підвищення якості послуг в туристичних підприємствах.

Ключові слова: туризм, туристичний продукт, туристична послуга, туристичні підприємства, якість, управління.

The article deals with the problems of quality of services in the tourism sector in modern conditions.

Presents a list of principles, compliance with which is a necessary requirement to improve the quality of services in tourism enterprises.

Key words: tourism, tourist service, tourist enterprises, quality, management.

Туристична галузь набуває дедалі більшого значення для економічної та соціальної сфер будь-якої країни. Сучасні реалії свідчать про насиченість туристичного ринку послугами та їх різноманіттям, а сприйняття туристів щодо їх якості залишається неоднозначним. Актуальним залишається проблема якості надання туристичних послуг, а тому підприємцям важливо зрозуміти, що в майбутньому конкурентним туристичне підприємство буде тоді, коли його кількість та спектр послуг, будуть в першу чергу, якісним.

Проблема якості туристичних послуг стала предметом активних різноаспектних досліджень вітчизняних учених. Її вивченням займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: О.В. Ареф'єва, М.Б. Біржаков, Дж. Боуен, Л.І. Воротіна, В.К. Гамов, А.П. Дурович, І.В.Зорін, В. А. Квартальнов, Ф. Котлер, В.Ф. Кифяк, О.О. Любіцева, Дж. Мейкенз, Г. Б. Мунін, Т.І. Ткаченко, М.М. Туріянська, Л.М. Шульгіна та ін.

Менш дослідженою категорією виявилась якість туристичного продукту, дослідженнями якої займалися вітчизняні дослідники М. О. Жукова, В.К. Бабарицька, О.Ю. Малиновська, О.М. Ільїна. Вищенаведені автори підходять до розуміння якості туристичної послуги з позиції її кінцевої реалізації споживачу, мірою їх задоволеності тощо. На жаль, вітчизняні дослідники не розглядають комплексно важливості процесу, який формує якість туристичного продукту.

Становлення ринкової економіки і поява в Україні високодохідних верств населення зумовило інтерес до підвищення якості туристичних послуг. Крім того, туризм у багатьох країнах відіграє велику роль у формуванні валового внутрішнього продукту, в забезпеченні зайнятості населення, активізації зовнішньоторговельного балансу. Туризм робить також величезний вплив на розвиток різних ключових галузей економіки і є одним з найприбутковіших видів бізнесу в світі. Тому так необхідно у нашій країні розвиток даної галузі прискореними темпами.

Якість туристичного продукту залежить від роботи учасників, які задіяні в туристичній діяльності, при цьому необхідно проводити оцінку якості готового туристичного продукту, вивчаючи побажання споживачів, а також методи задоволення їх потреб. Якість туристичної послуги безпосередньо пов'язана із забезпеченням функціонування підприємства туристичного профілю в цілому.

Невід'ємною складовою досягнення високої якості послуг є наявність системи контролю. При створенні системи контролю необхідно дотримуватися принципу безперервності. Система контролю за якістю послуг повинна забезпечувати в буквальному сенсі щосекундний контроль на всіх етапах технологічного циклу і за всіма параметрами.

Крім того, функція контролю повинна безпосередньо забезпечувати гнучкість і коригування всіх інших дій щодо забезпечення якості послуг.

Упровадження системи управління якістю має бути стратегічним рішенням вищого керівництва підприємства туристичного профілю. На її розроблення і впровадження можуть впливати такі чинники: динаміка потреб споживачів, розроблений туристичний продукт, виробничі процеси, завдання і цілі підприємства.

Деякі специфічні для сфери туризму фактори значною мірою впливають на створення якісного туристичного продукту:

1. дискретність (безперервність) виробництва туристичних послуг і цілісність їх споживання. Професіонали туристичного бізнесу часто говорять: «Гостинність – мистецтво дрібниць». У забезпеченні якості туристичного продукту всі служби повинні працювати однаково чітко і якісно. Для якісного виробництва туристичної послуги однаково важлива як робота технічної служби, відповідальної за ліфти, справність телефонів, замків, меблів та сантехніки.
2. можливість повторного виробництва туристичних послуг на однаково високому рівні, або тривалість якості. Рішення даної проблеми для багатьох виробників туристичного продукту виявляється непосильним завданням, що, в свою чергу, часто стає причиною різкого зниження конкурентоспроможності всього підприємства.
3. сфера туризму відноситься до такого виду діяльності, де вироблений продукт, будучи невідчутним, споживається одночасно з виробництвом. У персоналу підприємства немає шансу на виправлення браку, а також на повернення гостя. Це дуже важливий момент, оскільки якість роботи персоналу суттєво впливає на якісні характеристики самого туристичного продукту. [1, с. 56-57].

Проблема якості обслуговування в туризмі – одна з найактуальніших у розвитку цієї галузі народного господарства. На міжнародному туристичному ринку якість обслуговування – найсильніша зброя в конкурентній боротьбі. Туристи, які задоволені обслуговуванням в готелях, ресторанах, бюро послуг, туристичних комплексах певних країн, стають їх активними пропагандистами. Вони часто відвідують ці місця, сприяючи збільшенню потоків туристів, створюючи високу репутацію вподобаним їм туристичним районам. Якість обслуговування в кінцевому рахунку сприяє підвищенню економічної ефективності туризму.

Якість послуг у сучасних умовах розвитку сфери туризму є однією з найважливіших складових ефективності та рентабельності суб'єктів туристичної індустрії. Система управління якістю у сфері туризму має стати постійним процесом діяльності, спрямованим на підвищення рівня послуг, удосконалення елементів виробництва та впровадження системи якості. Усі процеси із проектування, забезпечення та збереження якості туристичного продукту мають бути об'єднані в систему управління якістю.

При управлінні якістю комплексної туристичної послуги безпосередніми об'єктами управління виступають процеси, що зумовлюють якість кожної послуги. Розробка управлінських рішень щодо визначення показників, які обумовлюють надання якісного туристичного продукту, розглядається як важлива складова програми управління якістю туристичних послуг [3, с. 62].

Управління якістю туристичного обслуговування має проводитись системно, тобто на підприємствах – суб'єктах туристичної індустрії має функціонувати система управління якістю туристичних послуг [5, с. 45-49]. Така система являє собою організаційну структуру з чітким розподілом відповідальності, процедури, процесів та ресурсів, які необхідні для управління якістю туристичного продукту.

Світовий досвід сформував не тільки загальні ознаки діючих систем управління якістю, а й принципи та методи, які можуть застосовуватись у кожній із них. Якість послуг, що надаються туристичними підприємствами, залежить від сертифікації цих підприємств. Ст. 18 «Сертифікація та стандартизація в сфері туристичної діяльності» Закону України «Про

внесення змін до Закону України «Про туризм» говорить про те, що державна система стандартизації в сфері туризму направлена на [6]:

- захист інтересів споживачів та держави у питаннях безпеки туризму, життя та здоров'я громадян, охорони майна та навколишнього середовища;
- підвищення якості товарів, робіт, послуг у відповідності до вимог споживачів.

Активне і раціональне застосування у своїй діяльності стандартів (в першу чергу міжнародних) та сертифікатів якості економічно дуже доцільне для туристичних підприємств. Це дозволяє забезпечити необхідну якість продукції (послуг), організувати налагоджений та безперервний технологічний процес, що, в кінцевому рахунку, приводить до подолання бар'єрів на зовнішніх ринках, встановлення більш високого рівня цін на туристичну продукцію (послуги), і в цілому підвищення рівня конкурентоспроможності туристичного підприємства на ринку туристичних послуг [7, с. 79-80].

Стандарт визначає місце туристичного продукту (послуги) серед різноманіття послуг, що надаються населенню. Сертифікація туристичного продукту (послуг) дозволяє реалізувати єдиний підхід до оцінки якості різноманітних об'єктів, гарантує стабільність виготовлення продукції (послуг) необхідної якості, оскільки поширюється й на організацію виробництва. Сертифікат на продукцію, послуги або систему якості служить споживачу путівником у лабіринтах конкурентного середовища, а виробнику-документом-підтвердженням його конкурентоспроможності.

Дотримання вимог до якості продукції та послуг дає змогу запобігти відхиленням, які виникають у процесі надання послуг і пов'язаних з ними витрат, забезпечує безпеку діяльності на підприємствах туристичної та готельної сфери.

Надання продукції і послуг високої якості та дотримання вимог стандартів обслуговування призводить до конкурентоспроможності туристичного підприємства. Конкурентоспроможність виробництва туристичної продукції – це основа існування підприємства, так як в ній суть якості продукції [8, с. 110-112].

Стратегією держави та туристичного підприємства повинні бути стандартизація та сертифікація як ефективний засіб підвищення конкурентоспроможності, якості, безпеки продукції та послуг. З метою підвищення рівня якості туристичних послуг в майбутньому необхідно також:

- займатися вивченням та впровадженням передового вітчизняного та закордонного досвіду, нових форм обслуговування туристів;
- постійно працювати над створенням нового якісного туристичного продукту, враховуючи існуючий та прогнозний споживацький попит;
- запобігати випуску неякісної продукції (послуг) та приділяти увагу стратегічному плануванню випуску якісної продукції (послуг).

При розробці системи управління якістю обслуговування на туристичному підприємстві має бути забезпечено органічну, планову взаємодію усіх її підсистем на всіх етапах функціонування. Основними з них є такі підсистеми управління:

- планування туристичних маршрутів, турів, удосконалення програм обслуговування;
- застосування економічних методів господарювання з метою підвищення якості обслуговування туристів, агентів та контрагентів;
- технологічна та технічна підготовка матеріальної бази до обслуговування туристів;
- організація процесів надання послуг і виконання програм обслуговування;
- систематичне планування та проведення аудиту якості;
- інноваційна діяльність;
- підготовка, підвищення кваліфікації кадрів;
- упровадження заходів із забезпечення якості праці персоналу;
- соціальний розвиток трудового колективу.

Таким чином, можна виділити два основних критерії системи якості: вона повинна забезпечувати високий рівень якості послуг, його відповідність стандартам і потребам туриста, а також служити інструментом для створення спеціальних технологій з

раціонального управління підприємством. Як приклад, можна ввести такі напрямки щодо підвищення рівня обслуговування і надання послуг: підвищення вимог до персоналу під час прийому на роботу; підвищення кваліфікації кадрів за рахунок підприємства: первинне навчання відповідно до завдань підприємства та специфіки роботи; навчання для ліквідації розриву між вимогами до посади та особистими якостями; навчання для підвищення загальної кваліфікації; навчання для засвоєння нових прийомів і методів виконання трудових операцій; впровадження нових технологій в обслуговуванні туристів; застосування методу нульового дефекту; скорочення випадків порушення трудової дисципліни завдяки проведенню роботи з персоналом; зниження кількості витрат, пов'язаних з проведенням робіт щодо обслуговування персоналу; впровадження заходів наукової організації праці: розстановка кадрів у відповідності з кваліфікацією, освітою, віком, темпераментом.

Важливим відповідальним завданням для туристичних підприємств є створення репутації високої якості обслуговування гостей, яке забезпечується колективними зусиллями працівників всіх служб підприємства, постійним і ефективним контролем з боку адміністрації, проведенням роботи з удосконалення форм і методів обслуговування, вивченню й впровадженню передового досвіду, нової техніки й технології, розширенню асортиментів і вдосконалюванню якості надаваних послуг.

Надані туристичні послуги повинні відповідати очікуванням і фізичним можливостям споживачів, яким адресується послуга, а також вимогам, які передбачають додаткові зручності для споживачів, привабливість і престижність послуг. До рекомендованих вимог до туристичних послуг і умов обслуговування відносяться: відповідність призначенню; точність і своєчасність виконання; комплексність; етичність обслуговуючого персоналу; комфортність; естетичність; ергономічність. Необхідно, щоб надання туристичних послуг забезпечувало можливість отримання не тільки основних, але і додаткових послуг, що створюють реальні комфортні умови життєзабезпечення споживачів [4, с. 118].

Отже, щоб своєчасно реагувати на зниження задоволеності клієнтів наданими послугами, підприємство не повинно нехтувати оцінкою такого важливого показника, як якість надаваних послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баумгартен Л.В. Управление качеством в туризме / Л.В. Баумгартен. – Москва: Издательский центр «Академия», 2010. – 304 с.
2. Швец И.Ю. Управление качеством туруслуги / И.Ю. Швец // Культура народов Причерноморья. – 2005. – № 61. – С. 61-72.
3. Квартальнов В.А. Менеджмент туризма / В.А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 247 с.
4. Кібанов А. Я. Оцінка економічної ефективності удосконалення управління підприємством / А. Я. Кібанов. – М: Інфра, 2009. – 342 с.
5. Папирян Г.А. Международные экономические отношения: маркетинг в туризме / Г.А. Папирян. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 160 с.
6. Про туризм [Електронний ресурс] : Закон України від 04.06.2011 р. № 324 / 95 – ВР. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Назва з екрану
7. Сидоренко І.О. Напрями щодо удосконалення системи управління якістю діяльності туристичних підприємств (організацій, фірм) в сучасних умовах господарювання / І.О. Сидоренко // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – Вип. 3 (46) / Наук. ред. І. К. Бондар. – К., 2005. – С. 78-80.
8. Смирнов І.Г. Про привабливість та логістичність рекреаційно-туристичних об'єктів та ресурсів (в контексті логістичної моделі сталого розвитку туризму / І.Г. Смирнов // Географія та туризм. – 2010. – Вип. 4. – С. 106-114.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І. М. Котовський

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглядається соціальна відповідальність бізнесу в системі соціально-трудоких відносин. Обґрунтовується необхідність і переваги соціально відповідальної поведінки як умови формування конкурентоспроможності підприємств в сучасному суспільстві.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, прибуток, конкурентоспроможність.

The article deals with the social responsibility of business in the system of social and labor relations. The necessity and advantages of socially responsible behavior as a condition for forming the competitiveness of enterprises in modern society are substantiated.

Key words: corporate social responsibility, profit, competitiveness.

Перехід України до сталого економічного розвитку, її інтеграція до європейського і світового співтовариства вимагають запровадження сучасної практики взаємодії держави і бізнесу, а також бізнесу і суспільства, які б дозволили посилити взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя, створити умови для подальшого стабільного розвитку суспільства. На сьогодні у найбільш економічно розвинутих державах світу поширення набула концепція «корпоративної соціальної відповідальності» (КСВ), що розуміється як концепція, згідно з якою компанії інтегрують соціальні та екологічні питання у свою комерційну діяльність та у їх взаємодію із заінтересованими сторонами на добровільній основі. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), насамперед, це відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення, за тих, на кого безпосередньо чи опосередковано ці рішення впливають [3].

Однією із складових КСВ є соціальна відповідальність, яка полягає у наявності концепції, що заохочує компанії враховувати інтереси суспільства, беручи на себе відповідальність за вплив діяльності компанії на споживачів, стейкохолдерів, працівників, громади та навколишнє середовище в усіх аспектах своєї діяльності. Соціальна відповідальність бізнесу передбачає відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів, а також гармонійне співіснування взаємодії та постійний діалог із суспільством, участь у вирішенні найгостріших соціальних проблем. Тобто у загальному розумінні КСВ це довгострокове зобов'язання компаній поводитися етично та сприяти економічному розвитку, одночасно покращуючи якість життя працівників та їх родин, громади й суспільства загалом.

Отже, КСВ є добровільною діяльністю компаній приватного та державного секторів, спрямованою на дотримання високих стандартів операційної та виробничої діяльності, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом, мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє середовище тощо, з метою вирівнювання існуючих економічних і соціальних диспропорцій, створення довірливих взаємовідносин між бізнесом, суспільством та державою. Нині соціально відповідальна діяльність бізнесу є загальноприйнятим правилом, якого дотримується значна кількість великих, середніх і навіть малих компаній в усьому світі [2, с. 44].

Корпоративна соціальна відповідальність в Україні знаходиться на стадії свого становлення. Найактивнішими у цій сфері є, насамперед, представництва іноземних компаній, які переносять на українське підґрунтя сучасні світові практики, принципи і стандарти, а також найбільші українські підприємства.

Тема корпоративної соціальної відповідальності знаходиться сьогодні в центрі суспільної уваги в багатьох країнах і в світі в цілому, як і тема взаємин бізнесу і влади.

Активно обговорюються правила ведення бізнесу та правила його регулювання, завдання громадського контролю результатів ділової активності та їх наслідків для зовнішнього оточення, основи взаємодії соціальних партнерів та правила ведення діалогу. Це пояснюється помітно збільшеною роллю бізнесу в суспільному розвитку, підвищенням вимог до його відкритості та прозорості [1].

Сьогодні головне завдання бізнесу – знайти «золоту середину» між своїми економічними та соціальними цілями та намагатися поєднати їх так, щоб через більші економічні здобутки сприяти розвитку соціальних програм. Впровадження КСВ в Україні має бути побудовано на основі адміністративних, економічних та морально-психологічних напрямів (рис.1).

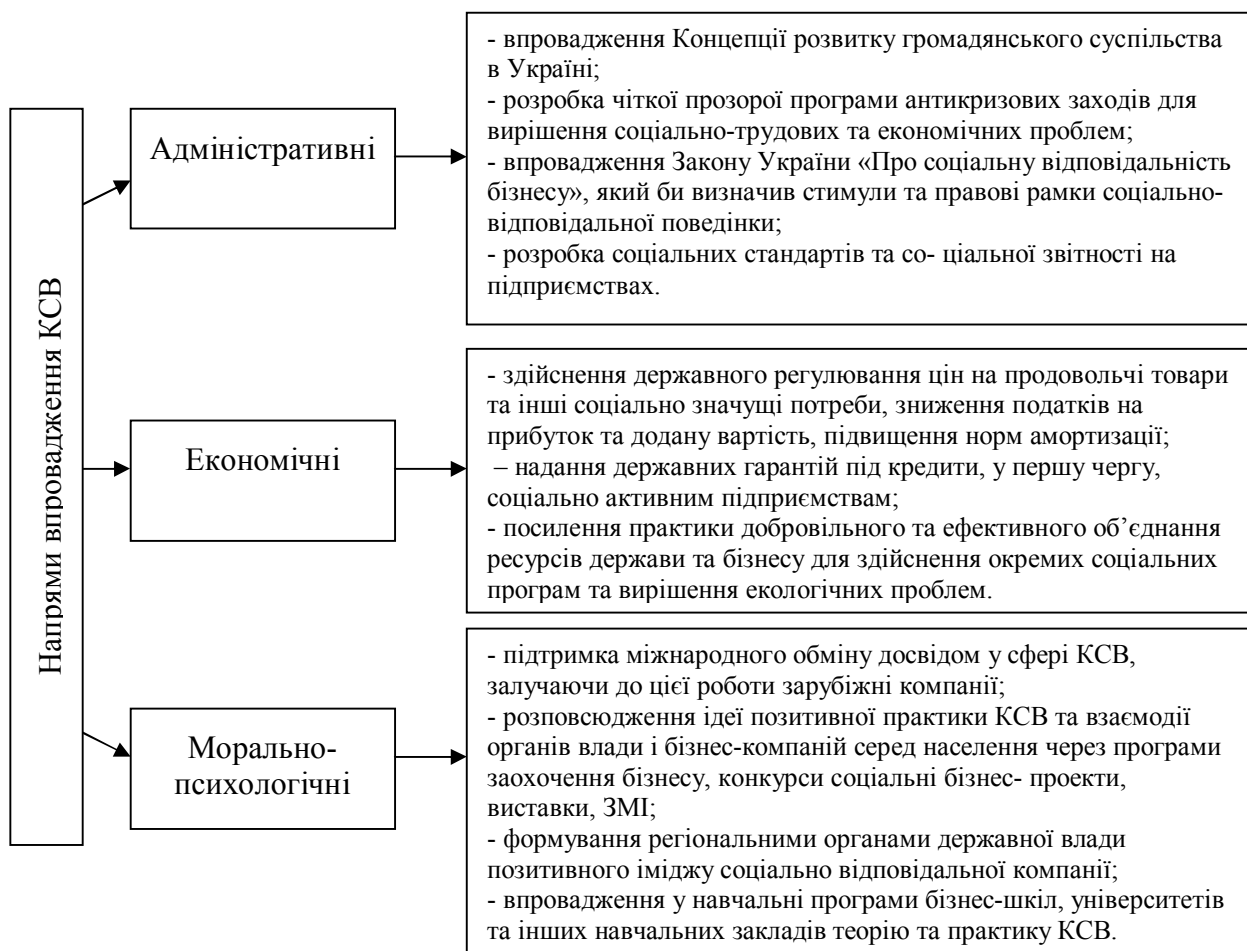


Рис. 1. Напрями впровадження КСВ в Україні (складено автором).

Серед основних способів заохочення до соціальної відповідальності виділяються три основних, що використовуються в світі:

1. Податкові кредити (зменшення ставки);
2. Податкові відрахування (зменшення податкової бази);
3. «Процентні закони» (коли компанія сама може обирати, на які потреби піде певна частина податків, які вона платить) [5, с. 39].

Проте, для більшості вітчизняних підприємств впровадження КСВ в практику господарської діяльності має ряд особливостей, а саме: галузь, кількість співробітників, можливості кар'єрного росту, гнучкий графік роботи, рівень заробітної плати та виплата премій, участь та підтримка громадських заходів, благодійність, добровільний відгук на соціальні потреби суспільства чи сталий розвиток. Одним із заходів, що зміг би істотно вплинути на кількісні параметри КСВ в Україні, є розробка та прийняття чіткої законодавчої бази, яка створювала б правові рамки соціально відповідальної поведінки та була націленою на його оптимізацію [4].

Для досягнення високих темпів соціально-економічного зростання українській економіці необхідна система інститутів, що забезпечить зусилля держави і приватного бізнесу. Мається на увазі не лише участь в окремих спільних проектах, створення фондів розвитку, а й масштабні за розмірами програми, переозброєння старих і створення нових галузей. Необхідна система широкомасштабної державної програми розвитку, тобто сучасна система індикативного планування, що започатковується при взаємодії уряду з окремими галузевими асоціаціями бізнесу та соціально відповідальними підприємствами, а також зближення процедур макроекономічного прогнозування і програмування, суб'єктами яких виступають органи влади, і стратегічного корпоративного планування, яке здійснюється провідними компаніями, що функціонують в стратегічно значимій та відповідальній сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берк М. Соціальна відповідальність корпорацій // Енциклопедія соціальної роботи. В 3-х т. Т.3.:Пер с англ. – М., 2004. – С. 171.
2. Бобров В.Я. Основи ринкової економіки: Навчальний посібник / В.Я. Бобров / – К.: Либідь, 2005. – С. 56
3. Зінченко А. Г. Корпоративна соціальна відповідальність 2015-2020: стан та перспективи розвитку / А. Г. Зінченко, М. А. Саприкіна. – К.: Вид-во «Фарбований лист», 2014. – 56 с.
4. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства // Пер. з англ. С. Яринич. – К.: Стандарт, 2005. – С. 302
5. Рамазанов А. Концепція корпоративної соціальної відповідальності/ А. Рамазанов // Проблеми теорії та практики управління. – 2007. – С. 38–46.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.Г. Демченко

УДК 640.412

Єрмоєнко А.О.

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМА В УКРАЇНІ

У статті розглядаються сучасні підходи до формування стратегії розвитку туризму, вплив основних зовнішніх та внутрішніх чинників на розвиток туризму в Україні.

Ключові слова: стратегія, розвиток туризму, туристична галузь, система управління туризмом, стратегія розвитку.

The article reviews current approaches to strategy development of tourism, the influence of the main external and internal factors on the development of tourism in Ukraine.

Key words: strategy, development of tourism, tourism industry, tourism management system, development strategy.

За оцінкою Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО), внесок туризму до світового валового внутрішнього продукту з урахуванням непрямого ефекту становить 10 відсотків. Загальна кількість робочих місць, що прямо або опосередковано стосуються сфери туризму, становить 11 відсотків. У 2015 році частка міжнародних туристичних прибуттів збільшилася на 4,4 відсотка і становила 1184 млн. туристів.

Сфера туризму та курортів стає однією з основних галузей, що впливає на загальний стан і тенденції світової економіки.[1]

Залежно від розуміння сутності поняття «стратегія» сформувалися дві школи, дві групи підходів: школа стратегії за змістом (парадигма стратегічної раціональності) і школа

стратегії за процесом (парадигма стратегічної поведінки). Перша школа пов'язує стратегію із плановим розподілом ресурсів для досягнення визначених цілей, здійсненням процедур за визначеною схемою, програмуванням процесу формування стратегії у вигляді стратегічних планів. Друга школа стратегії за процесом зосереджується на м'яких формах стратегічних підходів, відповідно до яких стратегія не означає ретельно продуманого набору правил і процедур, а відображає загальні орієнтири дій в умовах невизначеності. Незважаючи на розбіжності цих підходів, вони мають спільні сторони, а саме: орієнтація стратегії на перспективу, високий ступінь гнучкості, визнання необхідності встановлення цілей розвитку діяльності.

На процес розвитку туристичної галузі впливають як зовнішні (пов'язані із впливом навколишнього середовища та суспільства), так і внутрішні чинники. Стратегія розвитку індустрії туризму в Україні передбачає комплексне оцінювання як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Зовнішні чинники частіше носять випадковий характер і включають наступні фактори впливу:

- природно – кліматичні фактори: кліматичні, географічні та екологічні умови, наявність та достатність природних ресурсів тощо;
- ресурсні фактори передбачають наявність трудових та матеріальних ресурсів, можливість залучення фінансових ресурсів;
- політичні фактори включають геополітичну обстановку, політичну стабільність, стан криміногенної ситуації тощо;
- соціальні фактори передбачають вплив соціальної напруги, зайнятість населення, демографічні показники тощо;
- ринкові фактори полягають у наявності конкурентів, вибагливих споживачів чи спеціалізованого попиту;
- фактори державного регулювання включають грошово-кредитну політику, бюджетну політику, регіональну політику, сертифікацію продукції, ліцензування та ін.

Внутрішні фактори впливу на процес управління туристичного кластеру визначаються існуючими взаємовідносинами між підприємствами, фірмами та організаціями, які є учасниками кластеру. До внутрішніх факторів належать:

- конкурентні зв'язки – даний фактор визначає рівень конкуренції між учасниками кластеру;
- коопераційні зв'язки – поділяються на виробничі (характеризують ступінь взаємодії підприємств, що формують ядро кластера, а також лідируючих підприємств з фірмами-посередниками), інноваційні (характеризують ступінь інноваційної активності учасників кластеру) та трудові (характеризують взаємодію учасників кластеру у розрізі питання підготовки кваліфікованих кадрів) зв'язки тощо. [2]

За рівнем управління, ієрархічним принципом виділяють корпоративну, ділову і функціональну стратегії розвитку, які утворюють «піраміду» взаємопов'язаних стратегій. Базисними еталонними стратегічними альтернативами є стратегії зростання, обмеженого зростання, стабільності та скорочення бізнесу. Загальна класифікація стратегій придатна і для туризму. Спеціальні стратегії, які доцільно застосовувати в туризмі, можна класифікувати таким чином:

1. стратегії за рівнем прийняття рішень – глобальна (міжнародний рівень), національна (державний рівень), регіональна (регіональний рівень) та місцева (місцевий рівень);
2. стратегії залежно від способів забезпечення розвитку – розвиток під впливом глобальної експансії (оптимізація діяльності в межах існуючого позиціонування – інтенсивне зростання), розвиток завдяки організаційній гнучкості (передбачення розвитку економічних процесів конкурентів);

3. стратегії, що дозволяють управляти попитом за допомогою таких інструментів, як: диференціація цін, стимулювання попиту в періоди низького завантаження, застосування системи попередніх замовлень і резервування часу обслуговування;
4. стратегії непрямого розподілу турпродуктів (турпослуг), що передбачають здійснення франчайзингу, створення нових послуг; мультисегментна та змішана стратегії;
5. стратегії підтримки якості турпослуг, засновані на низьких витратах, товарній диференціації, ринковій ніші або сегменті; стратегії горизонтальної і вертикальної інтеграції;
6. стратегії розвитку курортно-туристичних регіонів [3]

Стратегічний вибір здійснюється згідно з визначеними цілями та аналізом середовища. Стратегія характеризується такими загальними рисами:

1. Процес розробки стратегії не завершується негайними конкретними діями, а дає загальний напрям, здійснення якого забезпечує ріст і зміцнення позицій підприємства.
2. Стратегія використовується для розробки стратегічних проєктів методом пошуку. Стратегія дозволяє зосередитися на певних діях і можливостях підприємства та відкинути інші можливості, несумісні з обраною стратегією.
3. Стратегія має певний життєвий цикл і необхідність у ній відпадає, коли підприємство вийде на бажані позиції; після цього обирається нова стратегія.
4. Правильність вибору стратегії перевіряється на практиці, тому необхідний зворотний зв'язок між стратегією і здобутими результатами.
5. Стратегія ґрунтується на орієнтирах – меті, яку повинно досягти підприємство. Стратегія – засіб досягнення мети.
6. Стратегія й орієнтири завжди взаємопов'язані. Стратегія не приносить безпосередньої користі і її розробка дорого обходиться, але дає можливість вести експансивну політику в конкурентній боротьбі.

Реалізація стратегічного вимагає постійного контролю ще від його початку.

Інфраструктура туристичної галузі за своєю специфікою є сферою діяльності, в якій такий підхід життєво необхідний та обов'язковий.

У світлі сучасних тенденцій до глобалізації економіки та переходу на концепції стратегічного управління висвітлений підхід до формування стратегічного управління розвитком туристичної інфраструктури як визначального напрямку розвитку туристичної індустрії є важливим та економічно ефективним для всіх суб'єктів інфраструктури, зокрема в Україні. Використання його як базового неодмінно приведе до поживлення економічної активності у сфері туризму та виведе Україну на чільне місце у структурі туризму світового співтовариства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Законодавство України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів на період до 2026 року» // Офіційний вісник України, 168-2017-р
2. Концептуальні підходи до формування стратегії розвитку туристичної галузі [Електронний ресурс]. – <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/48215/11-Bartoshuk.pdf?sequence=1>
3. Фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на управління економічним розвитком туризму [Електронний ресурс]. – <https://turizmliol.wordpress.com/2017/04/02/%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8>

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.В. Орленко

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Трансформаційні процеси, які відбуваються в Україні торкнулися і сфери державного регулювання національної економіки. В умовах глобалізації суспільного життя, коли у світі завдяки сучасним технологіям посилюються процеси комунікації та збільшується значення зовнішніх чинників, які впливають на розвиток людей і країн, кожна з них, піклуючись про своє майбутнє, намагається використати всі чинники та механізми сприяння соціально-економічного зростання держави, що забезпечують їй пріоритет і відповідний статус у світовому господарстві.

Ключові слова: державне регулювання економіка, європейська інтеграція, трансформація національної економіки, глобалізація.

The transformational processes taking place in Ukraine also affected the sphere of state regulation of the national economy. In the conditions of globalization of social life, when in the world, thanks to modern technologies, communication processes intensify and the importance of external factors that influence the development of people and countries increases, each of them, taking care of their future, tries to use all the factors and mechanisms for promoting the country's social and economic growth, providing it with priority and corresponding status in the world economy.

Key words: state regulation of economy, European integration, transformation of national economics, globalization.

У контексті економічних, соціокультурних змін, глобалізаційних та інтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, зокрема орієнтовані на європейський вектор розвитку, сучасні науковці посилюють увагу до удосконалення державної регуляторної політики на різних рівнях законодавчої і виконавчої гілки влади в країні з урахуванням міжнародного досвіду.

Виходячи із тлумачення поняття регуляторної політики як напряму державної політики, спрямованого на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, надзвичайно важливим є недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності.

Держава завжди виконувала класичні економічні функції в тому числі регуляторну, встановлюючи законодавчі основи господарювання, контроль за усіма видами діяльності, спрямовуючи регуляторну політику на підвищення життєвого рівня громадян країни.

Як і в Україні, становлення державного регулювання національної економіки в зарубіжних державах мало свої особливості на різних етапах формування світового ринку. Без урахування світового досвіду розвиток регуляторної політики в Україні в контексті євроінтеграційних процесів неможливий.

Так, у регулюванні економіки країн Західної Європи фахівці виділяють два періоди [2; 3]:

- інтенсивного розвитку механізмів державного регулювання (1923-1933 рр.) – період характеризується використанням різних форм втручання в економіку);
- звуження масштабів державного регулювання (початок 80-х рр. ХХ ст.) – період характеризується скороченням державного сектору в економіці.

Сучасне ринкове господарство країн Західної Європи базується на автоматичному ринковому регулюванні національної економіки, тобто відбувається делегування повноважень [3].

До проблем становлення і розвитку системи державного регулювання національної економіки в силу їх актуальності у різних країнах звертаються науковці – економісти, практики, зокрема, розкриваючи суспільну сутність економічних перетворень [1; 4; 5; 6].

Останні десятиліття ХХ ст. характеризуються як період прискорених суспільних, економічних і політичних змін, пов'язаних перш за все з прогресуючим процесом глобалізації, який Френсіс Фукуяма назвав Великим Струсом [7]. На місці традиційного, індустріального суспільства з'явилися, постіндустріальні, а згодом – цифрові (віртуальні, електронні, креативні) [5]. У 90-х роках разом з розвитком Інтернету народилося інформаційне суспільство, що характеризується значними інвестиціями в людський капітал і підсиленою роллю наукових досліджень та креативності в розвитку національної. Знання стали цінним товаром, а можливість здобуття інформації через комп'ютерну мережу швидким і зручним її способом отримання. Знання почали трактувати як ресурс, що дозволяє високорозвиненим країнам досягти ще більшого успіху [2].

У світовій економічній літературі триває бурхлива дискусія навколо форми і сфери впливу держави в нових господарських реаліях, що виникають в процесі прогресуючої глобалізації.

Складна ситуація із зарегульованістю економіки притаманна не лише країнам пострадянського простору. Внаслідок факторів психологічного та управлінського характеру від зарегульованості потерпають економіки і розвинених країн. З метою виправлення ситуації та створення підґрунтя для економічного зростання уряди США, Канади та Великобританії першими почали провадити системну регуляторну реформу ще наприкінці 1970 – початку 1980-х років [2]. Потім їх наслідували Австрія, Нова Зеландія, Мексика, Аргентина та деякі інші країни, які намагалися виправити негативні тенденції у своїх економіках.

Досвід іноземних країн, в яких проводилась регуляторна реформа, доводить складність та тривалість цих процесів. Регуляторні реформи різних країн різняться за масштабами, глибиною, до того ж результати реформ багато в чому залежать від історичних умов, економічних і соціальних факторів, стратегії і методів дії урядів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрійко О.Ф. Призначення і функції державного контролю / О.Ф. Андрійко // Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики: [Збірник наукових праць] / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Факт. 2003 – С. 342. HYPERLINK "<http://subject.com.ua/economic/dict/375.html>" <http://subject.com.ua/economic/dict/375.html>.
2. Варда Я. Острови надій: розробка стратегій локального розвитку / Яцек Варда, Войцех Клосовські; пер. з пол. М. Р. Желяк. – вид. 2-ге, стереотип. – К.: Молодь, 2005. – 312 с.
3. Гальцова О.Л. Інституційне середовище та регуляторна політика в розвитку АПК: європейський досвід та вітчизняні реалії / О.Л. Гальцова // Інституціональний вектор економічного розвитку / Institutional Vector of Economic Development: [Збірник наукових праць]. – Вип. 5 (1). – Мелітополь: Вид-во КПУ, 2013. – С. 143-158.
4. Капогузов Е.А. Европейский опыт де бюрократизации и возможности его применения на постсоветском пространстве / Е.А. Капогузов // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. – Донецк: ДонНТУ, 2010. – Выпуск 38 (1). – С. 84 – 87.
5. Мордвінов О.Г. Досвід формування механізму регуляторної політики в США та можливості застосування його в Україні / О.Г. Мордвінов, М.А. Погрібняк:

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Ptdu/2011_2/files/PD211_28.pdf

6. Скидан О.В. Кон'юнктура та перспективи світових аграрних ринків: регуляторна політика та Євроінтеграція: [монографія] / І.М. Волкова, О.М. Варченко, В.Є. Данкевич, О.В. Скидан [та ін.]. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 670 с.
7. Fukuyama F. Wielki Wstrząs/ Fukuyana F // Politeja. – Warszawa, 2000. – 124s.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент М.С. Федяєва

УДК 334.732

Зеленський М.М.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті представлено аналіз сучасного стану сільськогосподарської кооперації в Україні, виявлено та проаналізовано основні причини, що стримують розвиток обслуговуючих кооперативів. Запропоновано заходи, які сприятимуть розвиткові кооперативного руху на селі.

Ключові слова: кооперація, сільськогосподарська кооперація, сільське господарство, обслуговуючі кооперативи, кооперативний рух.

The article presents an analysis of the current state of agriculture co-operation in Ukraine, identified and analyzed the main reasons that hamper the development of service cooperatives. Proposed measures that will promote the development of cooperative movement in the countryside.

Key words: cooperation, agricultural co-operation, rural economy, service cooperatives, cooperative movement.

Кооперативний рух у світі – це найчисленніший соціально-економічний рух сучасності, який об'єднує близько 1 млрд. населення Землі. Кооперація – це широке соціальне явище, яке наочно демонструє тягу людини до співпраці, взаємодопомоги і рівноправності в основних сферах суспільного життя. Організаційною формою кооперації є сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – неприбуткове підприємство, утворене групою товаровиробників для задоволення своїх потреб у товарах і послугах за їх собівартістю та вигідної реалізації оптових партій виробленої продукції. Специфічною характерною рисою сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу є те, що його члени поєднують в одній особі співвласника кооперативного підприємства і його клієнта [1]. Це має важливе стимулююче значення, сприяє орієнтації інтересів учасників кооперативного підприємства насамперед на пошук економічної вигоди в групових діях. Обслуговуючі кооперативи спрямовують свою діяльність на обслуговування сільськогосподарського та іншого виробництва учасників кооперації. Залежно від виду діяльності вони поділяються на переробні, заготівельно-збутові, постачальницькі, сервісні та інші (табл. 1).

Функціями обслуговуючого сільськогосподарського кооперативу є: підвищення ефективності господарств своїх членів (завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, проведення окремих технологічних операцій, здійснення маркетингових досліджень, а також збільшення прибутку від реалізації продукції через свої неприбуткові кооперативні формування); розширення доступу с/г товаровиробників до агросервісних послуг; розвиток та підвищення ефективності особистих селянських господарств; створення додаткових робочих місць переважно у сільській місцевості [3].

Види сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

Переробні кооперативи	Займаються переробкою с/г сировини своїх членів (виробництво хлібу, макаронних виробів, овочевих, плодово-ягідних, м'ясних, молочних, рибних продуктів, виробів і напівфабрикатів із льону, конопель, лісоматеріалів тощо)
Заготівельно-збутові кооперативи	Здійснюють заготівлю, зберігання, передпродажну обробку, продаж продукції, надання маркетингових послуг тощо
Постачальницькі кооперативи	Закупівля і постачання засобів виробництва, матеріально-технічних ресурсів, необхідних для виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів переробки; виготовлення сировини і матеріалів та постачання їх с/г товаровиробникам
Сервісні кооперативи	Здійснюють для своїх членів технологічні, транспортні, меліоративні, ремонтні, будівельні, еколого-відновні роботи, ветеринарне обслуговування тварин і племінну роботу, займаються газифікацією, електрифікацією в сільській місцевості, надають медичні, побутові, санаторно-курортні, науково-консультаційні послуги, послуги з ведення бухгалтерського обліку, аудиту та ін.

Джерело: адаптовано [2].

Важливим напрямом розбудови аграрного сектору економіки України є розвиток саме сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Проте на сьогодні за обсягами та якістю надання послуг вони не задовольняють зростаючих потреб виробників сільськогосподарської продукції та її споживачів, адже понад 60% трудомісткої сільськогосподарської продукції повсякденного споживання (картоплі – 99%, овочів – 88%, фруктів – 87%, молока – 82% та м'яса – 60%) виробляється в особистих селянських і фермерських господарствах та фізичними особами – сільськогосподарськими товаровиробниками, які не мають постійно діючих каналів реалізації такої продукції [5], особливо у віддалених від приміської зони селах, згодовується худобі або псується. Частина її потрапляє до кінцевих споживачів, але через посередників, чи продається селянам на стихійних ринках.

У 2009 р. була прийнята «Державна цільова програма розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів до 2015 року» [2], що стало серйозним поштовхом для розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні. Особливість цієї державної цільової програми полягала в тому, що вперше у новітній історії України із держбюджету було виділено 90 млн. грн., які були направлені у регіони на підтримку обслуговуючих кооперативів. Важливість цих коштів у тому, що з'явилась можливість утвореним кооперативам відшкодувати 90% вартості придбаних технічних ресурсів. Збільшилася і кількість сільськогосподарських кооперативів. Якщо станом на 1 січня 2017 року їх було 2014 (997 виробничих та 1017 обслуговуючих), то на початок 2018 року в Україні їх уже налічується 2069 (996 виробничих і 1073 обслуговуючих). Тобто, на 55 кооперативів або на 3% більше. Це обумовлено підтримкою регіональних органів влади, виділенням коштів з обласних бюджетів на підтримку розвитку сільськогосподарської кооперації.

Існують значні перспективи розвитку в сільськогосподарській обслуговуючій кооперації, яка є ключовим механізмом самоорганізації сільських товаровиробників, захисту невеликих селянських, фермерських господарств від недобросовісних посередницьких структур та залежності від них. Такий вид кооперації сприяє: підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, проведенню окремих технологічних операцій, здійсненню маркетингових досліджень, а також збільшенню прибутку від реалізації продукції;

розширенню доступу сільськогосподарських товаровиробників, особливо особистих селянських та фермерських господарств, до агросервісних послуг; удосконаленню для сільськогосподарських товаровиробників процесу реалізації продукції, більш ефективному використанню каналів збуту, досягненню міцних позицій на ринку, адаптації до ринкових умов; створенню додаткових робочих місць у сільській місцевості, поліпшенню соціального захисту сільського населення, підвищенню рівня життя на селі [4].

Недостатній рівень розвитку кооперативного сегмента аграрних ринків призводить до скорочення чисельності осіб, самозайнятих в особистих селянських господарствах, впливу працездатного населення із сільської місцевості, руйнування її соціальних об'єктів та інженерної інфраструктури. Розв'язання проблеми можливе тільки за умови державної підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як важливої соціально-економічної інституції підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, активного розвитку сільської місцевості та підвищення рівня й якості життя сільського населення в цілому.

Обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи, мають важливе значення, тому що виступають об'єднанням фізичних та/або юридичних осіб – виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів.

Таким чином, об'єднання селян у кооперативи сприятиме ефективній реалізації ресурсного потенціалу сільського господарства при збереженні робочих місць, соціальному розвитку сільських територій. Поряд зі зміцненням фермерства та крупнотоварного приватного виробництва необхідно розвивати кооперативний рух на селі, який має стати важливим фундаментом структурної перебудови сільського господарства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: створення і діяльність / Редкол.: М.П. Гриценко (відп. ред.) [та ін.]. – К.: Київська обласна аграрна дорадча служба, 2005. – 68 с.
2. Державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/upravovomupoli/738-derzhavna-pidtrymkasilskogospodarskykhobslugovuiuchykh-kooperatyviv.html>.
3. Створення, функції та вид діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kyiv-obl.gov.ua/news/article/_1419413736.
4. Томич І.Ф. Розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів – магістральний шлях для АПК України / І.Ф. Томич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroconf.org/content/ivan-tomich-rozvitok-silskogospodarskih-obslugovuyuchih-kooperativiv-magistralniy-shlyah>.
5. Щодо першочергових напрямів підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/817/#_ftn5.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Ю.В. Ушкаренко

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТУ СУЧАСНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано поняття бренду та визначено конкурентні переваги використання сучасної концепції брендингу. Запропоновано складові політики бренд-менеджменту та їх вплив на ефективну діяльність туристичних підприємств.

Ключові слова: бренд, брендинг, бренд-менеджмент, туристичне підприємство.

The article analyzes the concept of the brand and determines the competitive advantages of using the modern branding concept. The components of brand management policy and their influence on effective activity of tourist enterprises are offered.

Key words: brand, branding, brand management, tourist enterprise.

В сучасних ринкових умовах ведення бізнесу використання технологій бренд-менеджменту дозволяє підприємствам забезпечувати гнучку основу для підвищення їх конкурентоспроможності, формувати поінформованість та прихильність споживачів, збільшувати вартість підприємства та покращувати його імідж, розширювати ринки збуту та обсяги реалізації продукції.

В туристичній індустрії, де конкуренція брендів дуже висока, перед туристичними підприємствами стоїть важливе завдання – залучити як можна більше споживачів та утримати їх завдяки якісним продуктам та послугам. У ситуації, коли факт покупки, яка здійснюється споживачем свідчить про те, що підприємство пропонує унікальну пропозицію, яка мотивує споживача до придбання туристичних продуктів сьогодні і в майбутньому і визначає конкурентоспроможність бренду.

В економічній літературі поняття "бренд" трактується неоднаково, хоча більшість його визначень багато в чому схожі.

Так, наприклад, Н. Данько наголошує, що бренд – це вдало диференційована торгова марка, тобто така, що у свідомості споживача асоціюється з певними перевагами чи вигодами, чітко вирізняється з-поміж марок конкурентів та характеризується високим рівнем лояльності з боку споживачів [1].

Як унікальні обіцянки трактує бренд автор підручника "Брендинг" і вважає, що це послідовний набір функціональних, емоційних, психологічних і соціальних обіцянок цільовому споживачу, які є для нього унікальними і значимими та найбільшою мірою відповідають його потребам [2].

З іншої точки зору бренд – це результат комунікативного впливу, який полягає у створенні унікального і привабливого образу об'єкта споживання.

Створення бренду – це, з одного боку, творча, а з іншого – складна та кропітка робота процесу брендингу, що складається з цілої низки етапів дослідження ринку та його конкурентного середовища, вивчення потреб споживачів та їх вимог щодо існуючих брендів, їх складових, формування такого бренду, який би був невід'ємною частиною туристичного підприємства, доповнював і завершував його імідж у свідомості споживачів.

Брендинг – це управлінська технологія, що являє собою процес створення та розвитку бренду, а в широкому сенсі – маркетингова технологія управління діяльністю фірми через призму вибудовування взаємин із споживачами на основі проведення цілеспрямованої товарно-марочної політики [5].

В свою чергу О. Кендюхов вважає, що брендинг – це діяльність по створенню довгострокової переваги товару, заснована на сумісній посиленій дії на споживача товарного знаку, характеристик товару і упаковки, елементів рекламних та інших інструментів комунікації, об'єднаних певною ідеєю, що виділяє товар серед конкурентів і що створюють його образ [3].

Брендинг є підтримуючим процесом у системі бренд-менеджменту. Сутність бренд-менеджменту як процесу управління життєвим циклом бренду, передбачає систему заходів щодо створення торгової марки, розвитку її до рівня бренду та максимізації його вартості відносно цільового ринку, полягає власне в управлінських функціях, обумовлених цілями підприємства стосовно підвищення його конкурентоспроможності.

Сучасна політика бренд-менеджменту туристичного підприємства повинна визначати наступні найбільш важливі моменти:

- формування споживчих цінностей бренду. Процес перетворення торгової марки на бренд бере за основу певні цінності, що є важливими для споживачів;
- створення стилю бренду. Бренд повинен визивати стійку зацікавленість у споживачів, тому вибір концепції, оформлення, символу відіграє значну роль в візуальному сприйнятті, визначає впізнаваність та диференціацію серед продуктів;
- концентрація сили бренду. Важливі елементи сильного бренду – наявність унікальних конкурентних переваг та стійкої цільової аудиторії;
- підтримка бренду. Бренд є комплексним механізмом, який потрібно постійно вивчати та контролювати;
- інвестиції в розвиток бренду. Створення бренду – складний, довготривалий процес, який потребує регулярних інвестицій.

В цілому бренд-менеджмент являє собою новий, багатофункціональний і динамічний вид діяльності у сфері управління підприємством, а наявність ефективної стратегії управління брендом – це запорука підвищення конкурентоспроможності туристичного підприємства, при цьому кожен бренд вимагає самостійної концепції управління, маркетингової та комунікаційної політики [4].

Таким чином, наявність у туристичного підприємства відомого бренду сприяє покращенню його позицій в сучасних умовах жорсткої конкуренції як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку. Використання успішного та конкурентоспроможного бренду забезпечує підприємству ряд конкурентних переваг:

- придбання підприємством певного ступеня впливу на організації-продавців, оскільки споживачі чекають від них туристичні послуги під конкретними брендами;
- зменшення витрат на маркетинг завдяки популярності бренду і лояльності споживачів та спрощення здійснення стратегії розширення бренду через високу довіру споживачів;
- встановлення вищих цін за конкурентів, оскільки бренд сприймається як показник високої якості туристичного продукту, що сприяє певному захисту в умовах жорсткої цінової конкуренції;
- зміцнення корпоративного іміджу, спрощення просування на ринок нових туристичних продуктів і забезпечення лояльності до них споживачів та посередників.

Таких переваг підприємства туристичної індустрії можуть досягти завдяки цілеспрямованій та ефективній політиці управління брендом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данько Н.І. Брендінг як напрям вдосконалення рекламної стратегії туристичного підприємства [Електронний ресурс] / Н.І. Данько // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – № 1086. – 2013. – С. 131–134.
2. Домнин В. Н. Брендінг. Учебник и практикум. Издательство: Юрайт, 2016. – 412 с.
3. Кендюхов О.В. Стратегія ефективного брендінгу: монографія [Електронний ресурс] / О. В. Кендюхов, О. М. Азарян, С. М. Димитрова та ін.]: Донецький нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Таган-Барановського. – Донецьк: ДонУЕП, 2009. – 285 с.

4. Мельниченко С.В. Формування бренду туристичних підприємств / С. В. Мельниченко, О. Авдан // Підприємництво. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2012/06/5.pdf>
5. Рожков И. Я. Брендинг: учебник для бакалавров / И. Я. Рожков, В. Г. Кисмерешкин. – М.: Издательство Юрайт, 2013. – 331 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Юрченко

УДК 373.545:371.4

Капушенко Ю.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито особливості організації екологічного виховання учнів у закладах позашкільної освіти на сучасному етапі.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна освіта, екологічна культура.

The article reveals the peculiarities of the organization of environmental education of pupils in non-school educational institutions at the present stage.

Key words: ecological education, ecological education, ecological culture.

Важливою педагогічною проблемою є забезпечення умов гармонійного розвитку особистості в навколишньому середовищі, ефективна підготовка підростаючого покоління до екологічно доцільної діяльності у довіллі. Адже в умовах інтенсивної урбанізації, розв'язання будь-якої екологічної проблеми міжнародного, національного, регіонального чи місцевого рівнів потребує спільних зусиль. Тому для запобігання негативних екологічних катастроф, які виникають як наслідок людської діяльності, необхідно виховувати екологічну відповідальність та культуру особистості з дитинства, оскільки набуті знання за відповідних умов перетворюються в переконання.

Вагоме місце у цих процесах посідає позашкільна освіта. Національною доктриною розвитку освіти України, Законом України про позашкільну освіту, Концепцією позашкільної освіти і виховання, Концепцією екологічної освіти визначено, що метою навчально-виховної діяльності різних навчальних закладів є виховання і розвиток творчого потенціалу та соціальної активності особистості, формування її системи гуманістичних цінностей, де цінність природи, і людини, визначаються як провідні.

Мета статті – розкрити особливості організації екологічного виховання учнів у закладах позашкільної освіти.

Значний внесок у розробку фундаментальних, теоретико-методологічних засад функціонування педагогічних систем, дидактичних аспектів освіти, зокрема екологічної, здійснено у працях Ю. Бабанського, А. Захлебного, І. Зверева, Г. Пустовіта та ін.. Проблеми формування суспільної та індивідуальної екологічної свідомості відображено у працях філософів (С. Гірусов, В. Деркач, М. Дробноход, М. Кисельов, В. Крисаченко, В. Кремень А. Кочергін, В. Лось, М. Мойсєєв, А. Толстоухов, М. Хілько, Г. Швєбс та ін.). Психолого-педагогічні основи формування знань, умінь і навичок взаємодії з навколишнім середовищем, як соціальним так і природнім охарактеризовано у працях І. Бєха, В. Виготського, С. Дерябо, О. Леонтева, В. Ясвіна та ін. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив вивчити етимологію понять «екологічне виховання» та «екологічна освіта». М. Мусієнко розкриває поняття «екологічного виховання» як формування в людини свідомого сприйняття навколишнього світу, почуття особистої відповідальності за діяльність, що так чи інакше пов'язана з перетворенням навколишнього середовища природного, впевненості в необхідності дбайливого ставлення до природи, розумного використання її багатств [5, с. 119].

Видатний педагог В. Сухомлинський наголошував, що краса природи здатна творити чудеса, виховуючи своєю красою в дитини найкращі риси громадянина [6, с. 538]. Сучасні науковці стверджують, що екологічне виховання інтегрується в освітньому процесі з естетичним і моральним, патріотичним і трудовим, правовим і фізичним, моральним і розумовим вихованням. Мета екологічного виховання визначається завданнями:

1. *освітніми* (пізнавальними) – розширення знань про наукову картину природи. Формування умінь і навичок оберігати її;
2. *виховними* – формування наукового світогляду, екологічної культури, почуттів патріотизму, любові до природи, бережливості, працьовитості, колективізму, позитивної соціальної орієнтації;
3. *розвивальними* – розвиток творчих здібностей, навичок дослідництва, експериментування, винахідництва [1; 2.].

Сучасні зміни у ставленні як окремої особистості, так і суспільства в цілому до природи і її об'єктів, спричинено поступовим формуванням нової системи морально-духовних цінностей українського суспільства. Ця система у найближчому майбутньому має забезпечити переорієнтацію епіцентрів його розвитку у площину «пріоритетів природи» де людина, як і всі інші живі істоти, розглядаються самоцінними і, водночас, рівноцінними складовими біосфери. [4]

Саме особливості освітнього процесу позашкільних навчальних закладів (варіативність і різнорівневність, добровільність і багатокладність, необмежені можливості у часі і географічних межах здійснення, практична спрямованість), мають забезпечити формування цілісної картини світу, особистісних якостей й високого рівня екологічної вихованості.

Екологічне виховання реалізується на всіх етапах навчання у загальноосвітній школі, кожен з яких зумовлюється відповідною метою, завданнями, методикою з урахуванням вікових особливостей школярів. Важливу роль у формуванні екологічної свідомості, культури відіграє залучення молоді до природоохоронної діяльності: шкільні лісництва, садівництво, робота в мисливських господарствах та ін.; робота санітарних загонів захисту довкілля, які виявляють ступінь забруднення повітря, води, зон відпочинку; загонів для боротьби з бракон'єрами (діють при лісництвах і рибгоспах); групи швидкої допомоги звірам і птахам у зимовий період; кутки природи в школах, будинках школярів. З природоохоронною роботою пов'язана туристично-краєзнавча робота з дітьми, спрямована на прищеплення їм навичок правильної поведінки в місцях відпочинку, в лісах і на річках та ін. [3]. Пізнання дітьми природи відбувається під час активної діяльності, коли вони оволодівають уміньми бережливого ставлення до її об'єктів, збереження та створення умов для їх нормального співіснування.

Таким чином, екологічне виховання – інтегрована, систематична педагогічна діяльність, орієнтована на розвиток у людини культури, взаємодії з природою. Екологічну освіту й виховання треба здійснювати повсякденно: в сім'ї, дошкільних, шкільних та позашкільних закладах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вербицький В. Еколого-натуралістична освіта в Україні: історія, проблеми, перспективи / В. Вербицький. – К. : Аверс, 2003. – 304 с.
2. Волкова А.С. Екологічне виховання школярів / А.С. Волкова. – К. : Знання, 1985. – 48 с.
3. Глазачев С.Н. Содержание экологического образования: вопросы методологии / С.Н. Глазачев, О.Н. Козлова // Экологическое образование: концепции и технологии: Сборник научных трудов. – Волгоград : Изд-во Перемена, 1996. – С. 39-47.
4. Концептуальні виміри екологічної свідомості / М.М. Кисельов, В.О. Деркач, А.Е. Толстоухов та ін.. – К. : Вид. Парапан, 2003. – 312 с.

5. Мусієнко М.М. Екологія: тлумачний словник / М.М. Мусієнко – К.: Либідь, 2004. – 376 с.
6. Сухомлинський В. О. Школа і природа / Вибрані твори : в 5 т. Т. 5 / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 536–562.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Н.В. Слюсаренко

УДК 332.1:338.43

Кононова Д.В.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті визначено поняття "стратегія" і "стратегічне планування" та сформульовано сучасні механізми формування системи стратегічного менеджменту. Проаналізовано характеристики сутності та особливостей системи стратегічного планування та його вплив на ефективну політику туристичних підприємств.

Ключові слова: стратегія, управління, стратегічне планування, стратегічний менеджмент, туристичне підприємство.

The article defines the concept of "strategy" and "strategic planning" and formulates modern mechanisms for the formation of a strategic management system. The characteristics of the essence and peculiarities of the strategic planning system and its influence on the effective policy of tourist enterprises are analyzed.

Key words: strategy, management, strategic planning, strategic management, tourism enterprise.

Особливості формування сучасних ринкових економічних відносин в Україні зумовлюють необхідність посилення стратегічного напрямку діяльності і розвитку туристичних підприємств. Саме стратегічне планування надає змогу туристичним підприємствам поєднати загальну стратегію розвитку з наявністю реальних і потенційних можливостей для реалізації перспектив його ефективного функціонування.

Перед тим, як визначати сутність поняття стратегічне планування, необхідно з'ясувати, що взагалі розуміють під стратегією.

У найбільш загальному випадку стратегія розуміється як конкретизована у певних показниках позиція в середовищі, яку займає туристичне підприємство, це – своєрідний погляд на внутрішнє і зовнішнє середовище і спроба знайти шляхи ефективного пристосування до зовнішніх, неконтрольованих фірмою факторів, а також проведення необхідних змін чинників внутрішнього середовища та їх комбінацій.

З точки зору Н. Тошиної, яка розглядає стратегію як «...вибір найбільш раціонального шляху послідовних дій, направлених на досягнення певної мети діяльності підприємства, враховуючи наявність ресурсів на ринку та зовнішніх чинників...» [4, с.62]. Такий підхід до розуміння поняття стратегії, у випадку його адаптації до теперішнього середовища, яке є конкурентним, на переважній кількості ринків, формує базу для перспективних досліджень.

Згідно з поглядами класика стратегічного планування І. Ансоффа, стратегія – це «визначення основних довгострокових цілей та задач підприємства, прийняття курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для виконання поставлених цілей». За даним тлумаченням «стратегії» можна визначити два окремі аспекти: по-перше, це особливий процес розподілу ресурсів між теперішньою та майбутньою діяльністю підприємства. Далі він зазначає, що «стратегічна альтернатива має будуватися порівнянням можливостей і ресурсів корпорацій з урахуванням прийнятого рівня ризику». По-друге, в даному визначенні основна увага приділяється досягненню основної мети діяльності підприємства [1].

Підсумовуючи вищесказане, на нашу думку, можливо виділити наступні характерні ознаки стратегій (рис. 1).

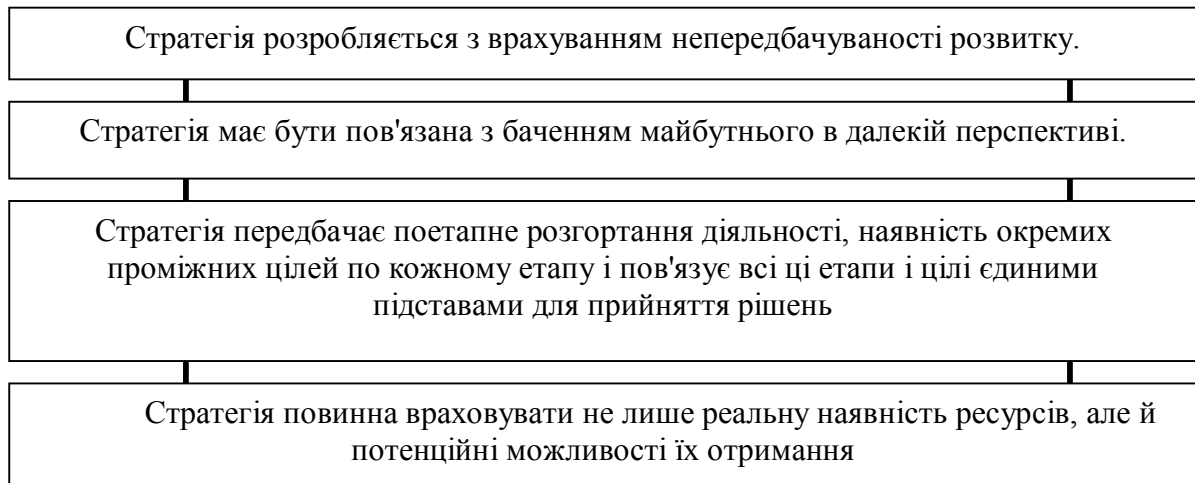


Рис.1. Характерні ознаки стратегій туристичного підприємства.

В сучасних умовах стратегічне планування є важливим елементом системи організації ринкових відносин, процесом, який є основою для розробки та реалізації стратегій туристичних підприємств.

Кожен автор, який досліджує сутність та систему стратегічного планування дає своє визначення та формулює власний підхід.

Так, наприклад А. Лозенко вважає, що «...стратегічне планування являє собою процес формулювання довгострокових цілей і стратегій розвитку для всього підприємства або його підрозділу шляхом зіставлення наявних ресурсів і ринкових можливостей, що відкриваються...» [2, с. 97].

Стратегічне планування – це вироблення стратегії за допомогою комплексу формалізованих процедур, які спрямовані на побудову як моделі майбутнього компанії, так і програми переходу з поточного стану до цієї моделі [3].

Узагальнюючи існуючі точки зору на стратегічне планування, досить цікавим є підхід Г.О. Холодного в якому зроблено висновок, що воно в сучасних умовах має ряд особливостей, які викликані різкими коливаннями впливу чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємств [5]:

- більш ефективним буде середньострокове та короткострокове стратегічне планування, тому оптимальний термін, на який розробляється стратегічний план, має бути обмеженим та відповідати горизонту середньострокового планування;
- стратегічний план має розроблятися без надмірної деталізації, що дасть можливість швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, враховуючи конкурентні переваги та ресурсні можливості організації;
- стратегічний план діяльності повинен постійно коригуватись із врахуванням змін зовнішнього середовища, тому планування може бути представлено як безперервний процес, який охоплює як перегляд визначених стратегічних цілей, так і реалізацію стратегії підприємства.

Аналіз вищенаведених характеристик сутності та особливостей системи стратегічного планування, дає змогу виділити такі її основні переваги:

- надає можливість визначення мети стратегічного розвитку підприємства;
- дозволяє розробити та впроваджувати інструментарій стратегічного аналізу, вивчати ринкові можливості і загрози;
- надає можливість створювати та розробляти унікальні стратегії.

Вищенаведені інструменти стратегічного аналізу підприємства мають бути використані в розробці стратегій туристичних підприємств для виявлення їх позицій на ринку. Можна зробити висновок про те, що надзвичайно важливе місце в ефективній діяльності туристичного підприємства посідає його стратегічне планування, яке формує ринкові стратегічні орієнтири. Застосування підприємством механізмів стратегічного планування передбачає: визначення основних напрямків діяльності і шляхів досягнення поставлених цілей; зростання та забезпечення стабільності в діяльності підприємства на довгостроковий період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ансофф И., Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 2012. – 519 с.
2. Лозенко А.П., Методический подход к обоснованию конкурентной стратегии предприятия / А.П. Лозенко. – Д: ДНУ. – 2001. – С. 95-100.
3. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
4. Тошина Н.М., Маркетингова стратегія діяльності підприємства / Н.М. Тошина // Наука і освіта. – 2006. – С. 62-67.
5. Холодний Г.О., Селезньова К.В. Теоретичні аспекти стратегічного планування на підприємствах України [Електронний ресурс] / Г.О. Холодний, К.В. Селезньова – Режим доступу до матеріалу: <http://firearticles.com/strategichne-upravlinnya/104-teoretichni-aspekti-strategichnogo-planuvannya-na-pidpriyemstvax-ukrayini-xolodnij-g-o-seleznova-k-v.html>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Юрченко

УДК 377.091.33:629.33

Корнійчук А.В.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ТЕМИ: «ТРАНСМІСІЯ АВТОМОБІЛЯ» В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглядаються особливості методики викладання теми трансмісії автомобіля в професійно-технічних навчальних закладах.

Ключові слова: трансмісія, автоматична коробка передач, автомобілі, технічні поняття.

The article deals with the peculiarities of the method of teaching the vehicle's transmission subject in vocational schools.

Key words: transmission, automatic transmission, cars, technical concepts.

Постановка проблеми. У підготовці викладача до занять можна виділити заходи для підвищення виробничої кваліфікації, організаційні і методичні заходи.

Цілком зрозуміло, що знання викладача повинні бути значно ширші і глибші, ніж ті, яких повинні набути учні. Тому джерелами для підготовки викладача повинні бути підручники з технічної експлуатації і обслуговування автомобілів, трактори та автомобілі, будова і експлуатація автомобілів, розраховані на майстрів виробництва. Викладач повинен бути готовим до відповіді на запитання учнів, які виходять за межі навчальної програми, а для цього треба добре знати теоретичні основи професій, елементи яких вивчаються на заняттях. Тому до початку занять викладачеві рекомендується самостійно виконати обсяг роботи, що заплановано для учнів. Це дуже важливо із методичної точки зору.

Мета статті полягає у визначенні методичних умов процесу формування технічних

понять у майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів.

Аналіз дослідження. Проблеми методики формування технічних понять присвячені дослідження Тхоржевського Д.О., Сидоренко В.К., Дячкова Т.В., Кругликов Г.

Методична підготовка викладача до уроку в ПТНЗ починається з роботи над навчальною літературою. Викладач переглядає матеріал підручника і орієнтується на нього, коли подає новий матеріал. Така орієнтація потрібна з двох причин: 1) у підручнику викладено мінімум матеріалу, достатнього для виконання навчальної програми; 2) навчальний матеріал викладено на рівні, що відповідає загальному розвитку учнів і їхнім знанням з основ наук.

Поряд з цим викладач ознайомлюється з навчальною літературою з суміжних предметів, але викладач повинен знати розширений матеріал з теми яка викладається, це саме стосується і теми (трансмсія автомобіля). На сьогоднішній час більшість сучасних виробників встановлюють автоматичну трансмісію навіть на вантажні автомобілі, тому готовність викладача до цієї теми повинна включати знання з конструкції та роботи автоматичної трансмісії. [2]

Так на приклад: Оснащення автомобілів автоматичною коробкою передач дозволило знизити обсяг навантаження, яке зазнає на водія під час руху. Поговоримо про пристрій автоматичної коробки передач АКПП.

Застосування автоматичної трансмісії виключає необхідність постійного користування перемикаючим важелем. Зміна швидкості виконується автоматично, залежно від навантаження двигуна, швидкості переміщення авто і бажань водія. У порівнянні з ручною коробкою передач, автоматична трансмісія має наступні переваги:

- збільшує комфортність водіння автомобіля за рахунок звільнення водія;
- автоматично і плавно проводить перемикання, погоджуючи навантаження двигуна, швидкість руху, ступінь натиснення на педаль газу;
- оберігає двигун і ходову частину автомобіля від перевантажень;
- допускає ручне і автоматичне перемикання швидкостей.

Автоматичні коробки можна розділити на два типи. Відмінність полягає в системах управління і контролю за використанням трансмісії. Для першого типу характерно, що функції управління та контролю виконуються спеціальним гідравлічним пристроєм, а в другому типі – електронним пристроєм. Складові частини автоматичних трансмісій обох типів практично однакові.

Існують деякі відмінності в компонуванні і пристрої автоматичної трансмісії передньопривідного і задньопривідного автомобіля. Автоматична трансмісія для передньопривідних автомобілів більш компактна і має всередині свого корпусу відділення головної передачі – диференціал.

Принцип дії всіх автоматів однаковий. Щоб забезпечити рух і виконання своїх функцій, автоматична трансмісія повинна оснащуватися наступними пристроями: механізмом вибору режиму руху, гідротрансформатором, блоком управління двигуна і контролю.

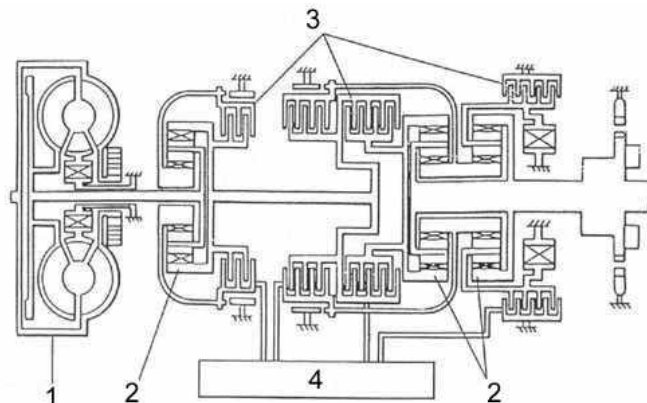


Рис.1 схема АКПП.

1. Гідротрансформатор – відповідає зчепленню в механічній коробці, але не вимагає безпосереднього управління з боку водія.
2. Планетарний ряд – відповідає блоку шестерень в механічній коробці передач і служить для зміни передавального відношення в автоматичній трансмісії при перемиканні передач.
3. Гальмівна стрічка, передній фрикціон, задній фрикціон – компоненти, за допомогою яких здійснюється перемикання передач.
4. Пристрій управління. Цей пристрій складається з маслозбірника (піддон коробки передач), шестеренчатого насоса і клапанної коробки.

Гідротрансформатор служить для передачі крутного моменту від двигуна до елементів АКПП. Він встановлений в проміжному кожусі, між двигуном і коробкою передач і виконує функції звичайного зчеплення. У процесі роботи цей сайт, наповнений трансмісійної рідиною, несе високі навантаження і обертається з великою швидкістю.

Він не тільки передає крутний момент, поглинає і згладжує вібрації двигуна, але і приводить в дію масляний насос, що знаходиться в корпусі коробки передач. Масляний насос наповнює трансмісійної рідиною гідротрансформатор і створює робочий тиск в системі управління і контролю.

Тому хибною є думка, що автомобіль з коробкою “автомат” можна завести примусово, не використовуючи стартер, а розігнавши його. Насос АКПП отримує енергію тільки від двигуна, і якщо він не працює, то тиск в системі управління і контролю не створюється, в якому б положенні не перебував важіль вибору режиму руху. Отже, примусове обертання карданного вала не зобов’язує коробку передач працювати, а двигун – обертатися.

Планетарний ряд – на відміну від механічної трансмісії, в якій використовуються паралельні вали і зчіплюються між собою шестерні, в автоматичних трансмісіях в переважній більшості використовуються планетарні передачі.

В корпусі коробки передач розташовані кілька планетарних механізмів, вони і забезпечують необхідні передавальні відносини. А передача крутного моменту від двигуна через планетарні механізми коліс відбувається за допомогою фрикційних дисків, диференціала і інших пристроїв. Управління всіма цими пристроями здійснюється завдяки трансмісійної рідини через систему управління і контролю.

Гальмівна стрічка – пристрій, що використовується для блокування елементів планетарного ряду.

Клапанна коробка являє систему каналів з розташованими клапанами і плунжерами, які виконують функції контролю й управління. Це пристрій перетворює швидкість руху автомобіля, навантаження двигуна і ступінь натиснення на педаль газу в гідравлічні сигнали. На основі цих сигналів, за рахунок послідовного включення і виходу з робочого стану фрикційних блоків, автоматично змінюються передавальні відносини в коробці передач. [4]

Проаналізувавши наукову та методичну літературу ми дійшли висновку – сучасний викладач професійно-технічного навчального закладу повинен володіти не тільки основами наук та матеріалом програми навчальної дисципліни, але і сучасними знаннями з техніки виробництва та експлуатації автомобільного транспорту. Саме такий підхід до підготовки занять в ПТНЗ надає можливості бути прогресивним і підготовленим викладачем в умовах сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лудченко О.А. Технічна експлуатація і обслуговування автомобілів: Технологія: Підручник. – К.: Вища шк., 2007. – 527 с.: іл.
2. Методика трудового та професійного навчання/ Тхоржевський Д.О. – К: РНЦ “ДІНІТ”, 2001, 186.

3. Навчальний посібник/ Упор. В.Я. Чабанний. -Кіровоград: Кіровоградська районна друкарня, 2007. – 720 с.
4. Матеріал із сайту Автоцентр <http://avtocentr.sumy.ua/category/transmsya-avtomoblya/>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Р.В. Чепок

УДК 377.091

Костюченко В.В.

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НА ЗАНЯТТЯХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті розглянуто питання особливості компетентісного підходу та впровадження інноваційних педагогічних технологій на заняттях технологій.

Ключові слова: компетентністний підхід, предмет «технології», інноваційні технології.

The article deals with the issues of the peculiarities of the competent approach and the introduction of innovative pedagogical technologies into technology classes.

Key words: art and craft lessons, technology lessons, innovative technologies, competency approach.

Сьогодні школа має готувати не лише носія знань, а й творчу особистість, яка здатна використовувати здобуті знання для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя, тобто формувати компетентну особистість.

Формування та розвиток ключових компетентностей під час вивчення предмету «Технології» спрямоване, у першу чергу, на реалізацію державного замовлення щодо якості освіти.

На заняттях технологій компетентністний підхід передбачає формування предметно-перетворювальної компетентності учнів, що дозволить в майбутньому самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові проблеми.

Компетентністний підхід – це орієнтир національної системи освіти. Оскільки особливістю компетентісного підходу є нова мета освіти, що відповідно до неї мають бути адаптовані всі компоненти освітнього процесу. Тільки за умови охоплення всього педагогічного процесу можна досягти формування компетентності учнів як інтегрованого результату навчання [2].

Новий етап у розвитку шкільної освіти пов'язаний з упровадженням компетентісного підходу до формування змісту та організації навчального процесу. Це вимагає певного підвищення професійної майстерності вчителя, дозброєння його новими знаннями, сучасними компетенціями, методами і технологіями, які б дозволили йому перебудувати навчально-виховний процес відповідно до нових вимог і підходів.

Міжнародний експерт професор О. Крисан презентує систему освітніх компетентностей на різних рівнях змісту освіти, а саме:

- надпредметні («транс», «міжпредметні») компетентності – їх часто називають «ключовими», «базовими»;
- загальнопредметні компетентності – їх набуває учень упродовж вивчення того чи іншого предмета освітньої галузі у всіх класах загальноосвітньої школи;
- спеціально-предметні – ті, що їх набуває учень при вивченні певного предмета протягом конкретного навчального року або ступеня навчання [5].

Надпредметні (ключові) компетентності є синтетичними, що поєднують певний комплекс знань, умінь та ставлень, які набуваються впродовж засвоєння всього змісту освіти.

Загальнопредметні компетентності визначаються для кожного предмета і розвиваються протягом усього терміну його вивчення; вони вирізняються високим ступенем узагальненості та комплексності.

Спеціальнопредметні компетентності окреслюються для кожного предмета, вони розвиваються для кожного року навчання, ґрунтуючись на загальнопредметних компетентностях, і є стадіями, рівнями їх набуття [1].

Сучасний урок, у тому числі й технологій, зорієнтований на реалізацію компетентнісного підходу в навчанні, й має вирішувати ряд завдань. Це зокрема:

- підвищення рівня мотивації учнів;
- використання суб'єктивного досвіду набутого учнями;
- ефективне та творче застосування набутих знань та досвіду на практиці;
- формування у учнів навичок отримувати, осмислювати та використовувати інформацію з різних джерел;
- здійснення організаційної чіткості та оптимізації кожного уроку;
- підвищення рівня самоосвітньої та творчої активності учнів;
- створення умов для інтенсифікації навчально-виховного процесу;
- наявність контролю, самоконтролю та взаємоконтролю за процесом навчання;
- формування моральних цінностей особистості;
- розвиток соціальних та комунікативних здібностей учнів;
- створення ситуації успіху [6].

З метою розвитку компетентностей учнів, успішно розв'язати творчі завдання та зробити освітній процес найбільш ефективним, на заняттях технологій широко впроваджують інноваційні педагогічні технології, такі як: інтерактивні технології навчання, інформаційні технології, ігрові технології, методи рішення творчих задач, проблемне навчання, метод проекту та ін.

Впровадження інформаційних технологій навчання значно покращує освітній процес. Найчастіше під час уроку технологій вчитель демонструє мультимедійні презентації та відео-матеріал із представленням різних сучасних технологій виготовлення виробів, історичних відомостей, національних традицій та ін. Це дозволяє зробити навчальний процес яскравішим, наочнішим і динамічнішим, дає змогу скоротити час на вивчення теми, підвищити рівень сприйняття й розуміння учнями матеріалу. Із застосуванням інформаційно-комунікативних технологій під час виконання творчих проектів учні самостійно опрацьовують велику кількість нового матеріалу, що формує інформаційну компетентність учнів [5].

Так, наприклад, на уроці-грі у 10-му класі по темі: «Моя професійна кар'єра», учні під час підготовки до уроку одержують випереджувальні завдання, які носять пошуковий характер, виконують тестові завдання, проводять конкурсно-ігрові програми та вікторини [3]. Саме такі заняття спонукають учнів проявити творчість, самостійність, активність, спряють розвитку комунікативної ключової компетентності

Таким чином, формування компетентностей учнів на заняттях технологій зумовлене реалізацією не тільки за умови оновлення змісту навчального матеріалу, але й впровадження в освітній процес сучасних методів та технологій навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості / О. В. Глузман // Педагогіка і психологія. – 2013. – № 2. – С. 51-61
2. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація : порівняльний аналіз / О. С. Заблоцька // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 40. – Серія : Педагогічні науки. – 2008. – 63-68 с.
3. Крисан О. В. «Система освітніх компетентностей» : навч. посіб / О. В. Крисан. – Київ: Вища освіта, 2012. – 200 с.

4. Пометун О.І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. – 2009. – № 1. – С. 65-69
5. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: “К.І.С”, 2016. – 112 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.В. Шкворець

УДК 330.341.1:338.108

Краєвська Є.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ГОТЕЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Статтю присвячено дослідженню тенденції та перспективи впровадження інноваційних технологій в готельному господарстві. Підтверджена необхідність розвитку та впровадження інноваційних технологій у готелях.

Ключові слова: інновації, готель, технології, гостинність.

The article is devoted research of tendency and prospect of introduction of innovative technologies in a hotel economy. The confirmed necessity of development and introduction of innovative technologies is for hotels.

Key words: innovations, hotel, technologies, hospitality.

Інноваційний тип управління розвитком персоналу заснований на розробці і впровадженні організаційних інновацій і спрямований на вдосконалення організації праці, забезпечення більш точної відповідності параметрам техніко-технологічної бази виробництва [3].

Методи інноваційного управління розвитком трудових ресурсів можна побічно об'єднати в дві групи: перша – мотивація і стимулювання персоналу до ефективної інноваційної діяльності; друга – формування інноваційної культури в організації [3].

Розглянемо особливості мотивації персоналу до інноваційної діяльності. Вона, в першу чергу, полягає в упорі керівництва на формування співробітництва та на створення творчої атмосфери в колективі. Менеджерам з розвитку персоналу необхідно докласти максимум зусиль для створення сприятливих умов для професійного зростання, набуття нових знань, умінь і навичок і обміну новаторськими ідеями. Слід також врахувати важливу роль нематеріальних чинників, таких як відчуття причетності до значимої та потрібної справи, нагороди, звання, професійне визнання. І останнє, це нерозривний зв'язок просування до кінцевих результатів з їх досягненням [4].

У зв'язку з цим, головним завданням менеджерів стає побудова систем управління, які найбільшою мірою дозволяють реалізуватися творчій ініціативі працівників на всіх рівнях ієрархії організації. Тут важлива роль відводиться підбору персоналу, так як досягнення кінцевих цілей компанії – повністю в їхніх руках [1].

Для того щоб досягти високого рівня інноваційної культури, особливою інноваційної атмосфери в організації, менеджерам з персоналу необхідно щиро винагороджувати співробітників за успіх, забезпечувати завдання необхідними ресурсами, бути максимально доступними і зрозумілими. Також слід враховувати час, необхідний працівникам для виконання завдання і надавати його, бути толерантним до невдач, чітко і ясно пояснювати важливість і значимість організаційних інновацій і уникати автоматичної відмови [3].

На наш погляд, українським фірмам варто приділяти більшу увагу на розвиток персоналу, на навчання та підвищення кваліфікації. Необхідно домогтися того, щоб на кожному готельному господарстві функціонувала система безперервного навчання всіх

категорій працівників, в тому числі із застосуванням комп'ютерних технологій, інноваційних програмних продуктів. [3].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання сутності та особливостей інновацій, інноваційного розвитку готельного господарства, організації інноваційних процесів, сутності управлінських інновацій висвітлені в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних учених: Ю. М. Бажала, Дж. Біркіншоу, П. Друкера, Т. Г. Дудара, М. І. Дяченко, С. М. Ілляшенка, В. І. Захарченко, О. В. Карлінської, А. Г. Латкіна, В. В. Мельниченко, М. Дж. Мола, О. П. Молчанової, Г. Плешу, А. І. Пригожина, Л. М. Прокопишина, О. В. Суріна, І. В. Федулової, Г. Хеймела, Н. І. Чухрай, О. І. Юркан та ін. Дослідження цих науковців розкривають поняття та проблеми управління інноваційною діяльністю, підходи до класифікації інновацій, особливості процесу їх реалізації, значення управлінських інновацій для ефективного розвитку суб'єктів господарювання. Однак низка питань залишається вивченою недостатньо.

Метою даної статті є уточнення сутності та значення управлінських інновацій, визначення основних проблем, що стримують поширення управлінських інноваційних технологій та обґрунтування доцільності їхнього впровадження.

Інновації в управлінні персоналом – цілеспрямована діяльність керівників і фахівців організації щодо забезпечення ефективних темпів і масштабів відновлення кадрової роботи на основі нововведень у відповідності з перспективними і поточними цілями розвитку організації.

Підходи до управління персоналом в інноваційній організації зазнають значних змін в порівнянні з традиційним управлінням. Особливо це стосується системи набору працівників та їх розвитку.

Керівник, зацікавлений у високому рівні реалізації нововведень, обов'язково повинен виявити творчі здібності та досягнення персоналу. Так, при відборі персоналу наявна інформація про працівника відноситься до минулих досягнень кандидата і по ній важко судити про відповідність його майбутнім завданням. Слід розробити методику оцінки професійно значущих властивостей, їх динаміку.

Особлива значимість професійної успішності пред'являє високі вимоги до особистості, що у інноваційної діяльності. Розглянемо ці якості докладніше:

- *комунікабельність* – фахівець повинен мати здатність до спілкування, до спільної роботи з різними категоріями персоналу;
- *творчі здібності* – в будь-який проект слід вносити елементи творчості, новизни, завдяки чому він буде виділятися на загальному фоні;
- *організованість* – часто доводиться працювати відразу над декількома проектами, з різними організаціями, людьми і все це вимагає систематизованого, організованого підходу до роботи;
- *здатність до навчання* – бажання і здатність до постійного навчання на роботі – шлях до просуванні кар'єри;
- *впевненість* – впевненість породжує довіру людей. Однак справжня впевненість приходить з досвідом;
- *наполегливість* – хороший фахівець не повинен бути пасивним. Наполегливість, підкріплена хорошими навичками, допоможе виконати роботу більш ефективно;
- *почуття гумору* – допомагає налагоджувати процес спілкування і уникати конфліктних ситуацій.

Складно володіти всіма перерахованими особистісними якостями, але чим їх більше, тим більше шансів стати ефективним фахівцем.

Слід виділити особливості інноваційного процесу:

- *адресний характер* – орієнтація на конкретні тактичні і стратегічні цілі організації;
- *фактор ризику* – невизначеність результату;
- *конфліктність* – між усталеним і новим;

– *багатоаспектність* – зміни в одній підсистемі викличуть зміни в інших підсистемах і в організації в цілому.

Інноваційний процес містить такі елементи: визначення потреби, дослідження, розробку, впровадження та використання.

Потреба в інновації може проявитися під тиском зовнішніх чинників (зростає конкуренція, зміни в економіці, поява нових законодавчих документів та ін.), а також і внутрішніх (зниження продуктивності праці, наявність конфліктних ситуацій та ін.). Після цього слід досліджувати причини виникнення проблем. Для усунення виявлених причин формується "інноваційна група", яка розробляє інноваційний план по виходу із ситуації.

Розробка інноваційного плану завершиться його впровадженням. У процесі впровадження можна визначити, які плановані зміни допомагають виправити наявний стан справ і як їх поліпшити.

Впровадження – найбільш складний елемент інноваційного процесу. Впроваджувати інновації слід поетапно, так як працівники можуть витримати обмежене число змін в одиницю часу. Головне тут – рівновага між змінами і стабільністю.

Ключовий фактор ефективного впровадження інноваційного процесу – персонал організації та його підготовленість до інновацій (табл. 1).

Таблиця 1.

Фактори ефективного впровадження інноваційного процесу

Підтримуючі	Підсилюючі	Блокуючі
Надання необхідної свободи при розробці нововведення	Підтримка і допомога з боку керівництва до постійного розвитку працівників	Недовіра керівництва до висуваних ідей знизу
Забезпечення необхідними ресурсами та обладнанням	Можливість висловлення власної думки про проведені нововведення	Необхідність безлічі погоджень з нововведень
Підтримка з боку керівництва організації	Постійна підтримка атмосфери сприйнятливості до змін	Непрофесійне втручання в оцінку нових пропозицій
Проведення дискусій та обміну досвідом	Подолання бар'єрів між функціональними обов'язками	Жорсткий контроль
Підтримання взаємодії з колегами, зовнішніми науковими консультантами		Неузгоджене прийняття рішень з інноваційними пропозиціями
Підтримка з боку персоналу організації		

Завдання керівництва організації полягає в підготовці персоналу до поняття і прийняттю необхідності здійснення нововведення, індивідуальної та колективної значимості нововведення, а також включення працівників у здійснення нововведення. Необхідно враховувати, що персонал організації може надавати опір нововведенням з причин невизначеності, відчуття втрат і впевненості негативності їх. У зв'язку з цим потрібна повна і достовірна інформація про впровадження інноваційного процесу в колективі всіма наявними комунікаційними засобами.

Інноваційні технології в управлінні персоналом можна розглядати з двох позицій: як нові, що підвищують ефективність діяльності організації, прийоми управління людськими ресурсами (власне інноваційні технології кадрового менеджменту), і як традиційні технології впровадження в кадрову роботу організації нововведень (традиційні управлінські технології впровадження інновацій).

Прикладом перших є нові способи впливу на персонал. Традиційна технологія впровадження інновацій припускає використання в рамках старої процедури нового елемента управління [5].

Сучасна спрямованість інновацій у кадровій сфері, на нашу думку, пов'язана з такими завданнями: 1) підвищення рівня продуктивності діяльності; 2) ефективне навчання і розвиток персоналу; 3) поліпшення робочих взаємин і створення творчого середовища; 4) поліпшення якості трудового життя; 5) стимулювання креативних ідей; 6) звільнення менеджерів від рутинних функцій, краще використання майстерності і здібностей людей; 7) підвищення сприйнятливості та адаптивності персоналу до нововведень; 8) залученість і лояльність персоналу, згуртованість колективу; 9) забезпечення балансу інтересів компанії та співробітника.

Система управління персоналом необхідна на кожному готельному господарстві. На основі проведеного дослідження можна сказати, що, крім традиційних методів управління персоналом, існують також і нестандартні методи, які найчастіше приносять більше користі, незважаючи на певний рівень ризику. В умовах бурхливого розвитку економіки, класичні методи управління застарівають і не приносять значного позитивного ефекту. Світ змінюється, змінюються і люди, тому має відбуватися і зміна методів управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барабаш Є.В. Інноваційні технології в готельному бізнесі [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/barabash.htm.
2. Глебова А.О. Інноваційні технології у туристичній галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/barabash.htm.
3. Саненко Л.І. Принципи впровадження інноваційних технологій в готелях та їх переваги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/barabash.htm.
4. Червінська Л.П. Управління інноваційною діяльністю персоналу: монографія/ Л.П. Червінська. – К.: КНЕУ, 2014. – 194.
5. Corporate Universities: An Engine for Human Capital / Philipp Kolo, Rainer Strack, Philippe Cavat, Roselinde Torres, Vikram Bhalla // July, 2013/ – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://www.bcgperspectives.com/Images/Corporate_Universities_Jul_2013tcm80-140415.pdf
6. Creating People Advantage 2013. Lifting HR Practices to the Next Level / Rainer Strack, Jean-Michel Caye, Carsten von der Linden, Pieter Haen, Filippo Abramo. // October 30, 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bcgperspectives.com/Images/Creating_People_Advantage_Oct_2013_tcm80-147615.pdf.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.В. Орленко

УДК 338.486

Ляхов І.М.

АНОМАЛЬНІ ПОДІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ РОЗУЕЛЛЬСЬКОГО ІНЦИДЕНТУ)

У статті розглядаються можливі проблеми та перспективи розвитку аномального туризму на прикладі Розуелльського інциденту.

Ключові слова: подія, аномальний туризм, уфологічний туризм, НЛО, Розуелльський інцидент.

The article deals with possible problems and prospects of the development of abnormal tourism using the example of the Roswell incident.

Key words: event, abnormal tourism, UFOlogy's tourism, UFO, Roswell incident.

В умовах загострення конкурентної боротьби на світовому ринку туристичних послуг відбувається пошук оптимальних форм презентації туристичних територій (дестинацій) в очах потенційних туристів.

Конкуренція між туристичними територіями передбачає залучення якнайбільшої кількості туристів, інвестицій, пошук додаткових фінансових ресурсів. Для обрання туристом конкретної дестинації з-поміж усіх представлених на туристичному ринку має бути запропонований привабливий і конкурентний туристичний продукт території. Формування конкурентоспроможного територіального туристичного продукту – головне завдання маркетингу дестинацій.

Територія як туристичний продукт вимагає пошуку цільового сегменту ринку. Цей продукт необхідно позиціонувати та диференціювати від конкурентних продуктів, створити привабливий імідж. Підтримка атрактивності туристичної дестинації передбачає її трансформування під потреби відповідних споживачів.

Для територій, які об'єктивно не відрізняються від інших дестинацій природними умовами, культурно-історичними пам'ятками, економіко-географічним положенням, важливого значення набуває пошук нестандартних пропозицій, які могли б підкреслити своєрідність та неповторність дестинації [1]. Такою пропозицією може стати подієвий туризм. Останнім часом саме «події» стають надважливим мотивуючим фактором в туризмі.

Особливий інтерес у середовищі туристів викликають події та явища, що відзначаються своєю унікальністю, екзотичністю, неповторністю. Реальні або вигадані події привертають увагу потенційних відвідувачів до відповідних територій, стимулюючи розвиток місцевої індустрії туризму.

Серед різновидів подієвого туризму набув значної популярності аномальний туризм. Він характеризується пізнанням та дослідженням аномальних подій та явищ, охоплюючи сегмент споживачів, готових до зустрічей з невідомим [3]. Вплив аномального туризму на розвиток туристичних територій ще маловивчений, це потребує спеціальних досліджень.

Нерідко людина у своєму житті стає свідком якихось подій, яким офіційна наука не може надати однозначного пояснення. Їх загадковий характер може слугувати додатковим фактором підтримання уваги. Адже інтерес до невідомого та непізнаного є невід'ємною частиною людської натури.

Сьогодні залишилось не так багато явищ, які наука не може пояснити та спростувати їх містичне походження. Серед них, наприклад, снігова людина (реліктовий гомінід), таємні істоти та привиди у старовинних замках, геопатогенні зони, і звісно ж невпізнані літаючі об'єкти (НЛО) та інопланетні істоти, які, як вважається, відвідують нашу планету [3].

Особливо багато подібних свідчень пов'язано зі спостереженнями за невизначеними (невпізнаними) літаючими об'єктами (НЛО; англ. UFO – unidentified flying object) – будь-якими незвичайними, неочевидними об'єктами або явищами в небі, причину якого не було визначено спостерігачем. У масовій культурі під НЛО зазвичай розуміється об'єкт, поява якого асоціюється з візитом на Землю розумних істот. Насправді, як виявляється згодом, це різні повітряні апарати, штучні супутники Землі, космічні об'єкти, кулясті блискавки та безліч інших природних і техногенних явищ. Досить часто до НЛО зараховують технічні дефекти фото- та відеодокументів, викликаних абераціями, відблисками, пилінками на об'єктивах. До НЛО також можуть відносити різні містифікації, наприклад, у вигляді підвішених чи приклеєних на скло предметів. Однак близько 5-10% свідчень про НЛО дійсно не знаходять свого наукового пояснення.

Місця, де фіксувалася наявність НЛО, стають об'єктами паломництва як професійних уфологів, так і допитливих туристів. Одним із найбільш відомих у світі центрів уфо-туризму є місто Розуелл у штаті Нью-Мексико (США). Воно пов'язане із так званим Розуелльським

інцидентом – можливою аварією невпізаного літаючого об'єкта в околицях міста в липні 1947 р.

Джерелом інформації про НЛО був власник ранчо «Фостер Плейс» фермер Вільям Брейзел, який, начебто, став свідком падіння літального апарату, а згодом першим обстежив його уламки на місці катастрофи. Саме він розповсюдив через місцеві ЗМІ перші згадки про знахідку [5, р. 7].

Згідно офіційної позиції військово-повітряних сил США, виявлений об'єкт був метеозондом у межах секретної програми «Могул», який впав від удару блискавки. Основною метою програми було виявлення на далеких дистанціях звукових хвиль від проведених СРСР випробувань атомних бомб.

Втім, на переконання уфологів, у Розуеллі сталась саме аварія НЛО. Вони змогли реконструювати послідовність подій. Увечері 2 липня 1947 р. над містом пролетів блискучий об'єкт дископодібної форми. В 20 милях від Розуелла він упав на землю та розбився. Зранку фермер В. Брейзел виявив поряд зі своїм ранчо дивні уламки якогось апарату, про що повідомив шерифу Дж. Віллоксу. Той у свою чергу відразу ж зв'язався з авіа базою в Розуеллі. Прибувши на місце, військові оточили район аварії, зібрали виявлені рештки апарату, а згодом перевезли всі знахідки на авіа базу Райт-Паттерсон, штат Огайо, де розміщувалася штаб-квартира Головного технічного управління й Центру авіаційно-технічної розвідки ВВС США [4].

8 липня 1947 р. командування армійської повітряної авіа бази Розуелл виступило із заявою про виявлення розвідувальною групою за сприяння місцевого фермера і шерифа «літаючого диску» («Flying Disc»), після чого він був доставлений на авіа базу Розуелл та попередньо оглянутий. За інформацією отриманою від інших свідків, на місці аварії було знайдено три тіла інопланетного походження. Незабаром уся інформація про інцидент була засекречена військовими, а доступ до місцевості обмежений.

Через 70 років після ймовірної катастрофи НЛО попри наявні свідчення і кілька спроб офіційних розслідувань інциденту він залишається причиною жорстких суперечок, надихаючи прибічників теорій змови. Водночас нез'ясована природа виявленого об'єкта стала джерелом появи не лише різноманітних спекуляцій і домислів, але й стійкого інтересу до події з боку мас-медіа, зробивши її одним із найбільш упізнаних елементів американської поп-культури.

Із часом місце Розуелльського інциденту перетворилося на популярну туристичну атракцію, а Розуелл став справжньою Меккою для віруючих в інопланетян. Наразі, ще на в'їзді до міста, відвідувачів зустрічає стелла, що презентує Розуелл як «місце відомої уфологічної події». До сьогодні в місті збереглися різні пам'ятки, пов'язані з подіями липня 1947 р.: бюро шерифа, куди фермер В. Брейзел привіз декілька знайдених уламків, пожежне депо, звідки пожежники виїжджали на допомогу військовим, похоронне бюро, де працював один зі свідків аварії, ангар № 84, в якому, начебто, тіла прибульців готували до транспортування, руїни шпиталю бази, де був проведений первинний огляд знайдених тіл, і, звичайно ж, будівлі славнозвісного ранчо «Фостер Плейс» [4].

У 1990-х рр. у місті з'явилися музеї з уфологічною спрямованістю – «Музей загадки НЛО» і «Міжнародний уфологічний музей та дослідницький центр». Вони дозволяють проникнутись не тільки подіями Розуелльського інциденту, але і всією історією можливих палеоконтактів. За роки існування їх відвідали мільйони туристів, а навколо склався цілий комплекс індустрії гостинності, який функціонує завдяки незгасаючому інтересу до тематики НЛО.

Головною подією у світі фанатів уфо-туризму є щорічний фестиваль НЛО в Розуеллі (Roswell UFO Festival), який проводиться традиційно в липні, до чергової річниці Розуелльського інциденту. Взяти участь у ньому може кожен бажаючий, вхід на всі заходи фестивалю – вільний. Фестиваль проходить у різних локаціях в усьому місті, але головним його майданчиком традиційно стає Міжнародний музей НЛО, де готуються спеціальні експозиції. Его простір перетворюється на справжній парк квазінаукових розваг.

Програма святкувань є дуже насиченою. Туристи можуть відвідати різні тематичні виставки, взяти участь у конкурсі найкращого інопланетного костюму, послухати лекції відомих уфологів про позаземні цивілізації, «літаючі тарілки» та різні секретні дослідження НАСА. Організуються екскурсійні тури до району падіння загадкового об'єкта, учасники яких не лише оглядають залишки ранчо «Фостер Плейс», але й за допомогою металошукачів пробують віднайти шматочки уламків НЛО. Також на фестивалі проводяться різні концерти і спортивні змагання. Але найбільший інтерес туристів викликає яскравий костюмований Парад інопланетян. Зазвичай, фестиваль завершує яскраве шоу фейерверків.

За даними офіційного сайту фестивалю, в 2017 р. його відвідали понад 38 тисяч туристів з 43 штатів США та з 16 різних країн світу [2].

У Розуеллі широко розвинута торгівля тематичною сувенірною продукцією, всі кав'ярні та магазини міста активно використовують «інопланетну» символіку, а фігури «зелених чоловічків» можна зустріти майже на кожному кроці. Під час проведення фестивалю у готелях міста немає жодного вільного номера. Загалом «НЛО-індустрія» щорічно приносить економіці міста близько 5,2 млн. доларів прибутку [4].

Отже, події та явища, пов'язані з різними аномаліями, що не мають наукового пояснення, незалежно від природи їх походження є досить привабливими для туристів об'єктами. Їх експлуатація дозволяє забезпечити значний прибуток індустрії туризму.

Залучення аномальних подій до ресурсної бази туризму пов'язане із розробкою нових туристичних маршрутів, створенням відповідної інфраструктури, підготовкою екскурсиводів та гідів-провідників, розширенням спектру туристичних послуг на базі аномального туризму.

Водночас варто пам'ятати про існуючі обмеження даного виду туризму. У першу чергу, вони пов'язані з поки що невеликим сегментом споживачів порівняно з іншими видами туризму (наприклад, лікувально-оздоровчого чи культурно-пізнавального). Для багатьох туристів перешкодою стає проблема «очікування – реальність». Такий туризм не гарантує бажаного результату подорожі, адже аномальна подія чи явище не може бути науково прогнозованою, а відтак домогтися її відтворення за бажанням туристів досить складно. Крім того, значні проблеми виникають із безпекою туристів. Нерідко аномальний вид туризму перетворюється на екстремальний, оскільки туристам доводиться забиратись далеко від цивілізації і долати екстремальні природні умови.

За умови розробки та реалізації ефективної стратегії просування територіального туристичного продукту в сфері аномального туризму конкурентоспроможність відповідної туристичної дестинації може суттєво підвищитися. Аномальний туризм – важливий фактор зростання туристичної привабливості територій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Веденин Ю.А. Мифология туристических ресурсов и эволюция представления о ресурсном потенциале территорий / Ю.А. Веденин // Известия Российской Академии наук. Сер. географ. – 1998. – № 4. – С. 87-90.
2. Офіційний сайт фестивалю НЛО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufofestivalroswell.com>
3. Рыжов В. Аномальный туризм: путешествие к неизведанному [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/ryzhov.htm
4. Хачидзе Л. Аномальный туризм: едем смотреть на места падения НЛО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://travel.tochka.net/7694-anomalnyu-turizm-edem-smotret-na-mesta-padeniya-nlo/>
5. Kevin D. Randle, Donald R. Schmitt. UFO Crash at Roswell [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.multi-drain.ca/DOC-ID/ufo-crash-at-roswell>

Рекомендує до друку науковий керівник доцент О.А. Макієнко

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СУЧАСНИХ МЕХАНІЗМІВ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті здійснено аналіз формування сучасних механізмів мотивації та стимулювання персоналу туристичних підприємств, виділено їх основні аспекти та завдання. Визначено складові процесу мотивації та їх вплив на ефективну діяльність підприємств.

Ключові слова: мотивація, стимулювання, персонал, туристичне підприємство, менеджмент.

The article analyzes the formation of modern mechanisms for staff motivation and incentive tourist enterprise highlighted their main aspects and objectives. The components of the process of motivation and their influence on effective activity of enterprises are determined.

Key words: motivation, stimulation, personnel, tourist enterprise, management.

Постійні зміни в економічній та політичній сферах нашої держави, одночасно створюють великі можливості і серйозні загрози для кожної особистості та вносять значний рівень невизначеності в життя практично кожної людини. Відсутність належних стимулів до праці, неможливість досягнути поставлених цілей законними методами, нереалізовані мрії про підвищення рівня життя зумовлюють виникнення незадоволення людини своєю працею та власним становищем у суспільстві.

Тому, лише дієвий мотиваційний механізм, що відповідає сучасним умовам та є гнучким до швидких економічних змін, забезпечить ефективне використання персоналу на сучасних туристичних підприємствах.

Як зазначає І. Гринько «...останніми роками питання, пов'язані з мотивацією праці, настільки ускладнилися, а науковцями накопичено такий інформаційний та статистичний матеріал, що мотивація почала формуватися як самостійний науковий напрям» [2].

В економічній літературі поняття "мотивація персоналу" трактується неоднаково, хоча більшість його визначень багато в чому схожі. На думку одних авторів, мотивація – це свідоме прагнення до певного типу задоволення потреб, до успіху. Інші автори під мотивацією розуміють усе те, що активізує діяльність людини. На думку третіх, мотивація – це надія на успіх і боязнь невдачі [3].

Так, наприклад, Г.Л. Вербицька вважає, що мотивація – це діяльність зі створення умов для виникнення у людини потреби здійснювати ті чи інші дії в інтересах підприємства незалежно від прямого або непрямого зв'язку з будь-якою винагородою [1].

В свою чергу, В.Д. Курманська визначає мотивацію, як сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації [4].

Потрібно відзначити, що мотивація трудової діяльності не може бути дійовою без застосування сучасних форм і методів стимулювання персоналу.

З огляду на вище окреслене стимулювання можна визначити як систему факторів внутрішнього і зовнішнього впливу, які спонукають персонал до активної діяльності задля досягнення як особистих цілей, так і цілей підприємства. Якщо працівник мотивований та стимульований – він зацікавлений, а отже, створена ситуація за якої він, вирішуючи загальні цілі підприємства, задовольняє особисті потреби та свідомо обирає певний тип поведінки [5].

Ефективний менеджмент управління персоналом повинен ґрунтуватися на поєднанні реальних цілей, життєвих цінностей і установок, очікувань і потреб працівника з цілями підприємства. Людина яка поділяє цілі й усвідомлює цінності свого підприємства, здатна визначити завдання, знаходити шляхи їх вирішення, здійснювати самоконтроль, тобто

переходити від зовнішнього мотивування до власної мотивації. Даний процес можливий за певних об'єктивних умов, серед яких важливу роль відіграють задоволення потреб працівника, висока культура виробництва, реальне та ефективне управління та самоменеджмент.

Реалії сучасного ринку праці вимагають від керівників і власників туристичних підприємств врахувати той факт, що претенденти, які зараз приходять на роботу і працівники, що працюють, значно відрізняються одні від одних, а їх погляди на виконання своїх професійних обов'язків не завжди співпадають з баченням і стратегією менеджменту підприємства.

За даними дослідження кадрового порталу HeadHunter Україна, всі працівники поділяються на дві групи [6]:

- перша (старше покоління), якому властиві такі характеристики: відповідальність (45%), прагнення до стабільності (44%), наполеглива праця (31%); увага до соціальних гарантій (26%). Вони самостійні, сприймають життя як постійну боротьбу, віддають перевагу фундаментальній освіті й розвитку кар'єри по вертикалі, відповідальні й добросовісні працівники, які визнають авторитети;
- друга (молоді люди) характеризують прагнення отримати все відразу (35%) і жити у своє задоволення (34%), креативність (29%) і завищені очікування щодо зарплати (29%). Вони не скуті обмеженнями, впевнені, що немає нічого неможливого, мають високий рівень поінформованості й роботи з новими технологіями. Саме вони формують сучасні тренди й потреби. Вони не стануть крокувати у вказаному напрямі, працювати в умовах жорсткої ієрархії, роками чекати заохочень і зворотного зв'язку від керівництва, займатися рутинною роботою без розуміння кінцевої мети.

Тому, сучасна система мотивації персоналу у кожному з випадків повинна спонукати працівників до максимальних результатів без негативних наслідків.

Розробивши систему мотивації персоналу, спрямовану на задоволення потреб працівників підприємства відповідно до того, що вони вважають важливим, можна створити сприятливіші умови для досягнення цілей туристичного підприємства. Так, для молодих працівників важливі кар'єра, життєвий успіх. У працівників передпенсійного віку сильними мотивами підвищення продуктивності праці є визнання їх авторитету, цінності, незамінності для підприємства тощо. Для працівників, чие фінансове становище доволі благополучне, моральні мотиви можуть бути значно вагомішими, ніж матеріальні. Такі працівники надають великого значення і змісту роботи, отримують задоволення від самого процесу роботи і від досягнутого результату.

Таким чином, щоб побудувати ефективну економічну діяльність туристичного підприємства на новітніх принципах, що спрямовані на формування у персоналу лояльності до організації, треба створити у працівників почуття приналежності до бізнесу, в якому вони функціонують, необхідно розробити відповідний управлінський мотиваційний механізм, а не просто визначити певні правила та пропозиції. Саме використання такої мотиваційної моделі на туристичному підприємстві свідчить про уважне і дбайливе ставлення керівництва до власних працівників, а отже, і про піклування про їх матеріальне і соціальне становище. В цілому імідж сучасного конкурентоспроможного туристичного підприємства визначається насамперед належним відношенням до всіх членів трудового колективу, а успіх підприємству гарантовано, якщо є зацікавленість його працівників у підвищенні продуктивності праці та в повній реалізації свого творчого потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вербицька Г.Л. Мотивування персоналу на вітчизняних промислових підприємствах / Г.Л. Вербицька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 727: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 10-15.

2. Гринько І. М. Вдосконалення матеріальної мотивації праці в системі управління промисловими підприємствами [Електронний ресурс] / І. М. Грінько. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/socgum/znpchdtu/2009_24/articles/38_Grinko.pdf.
3. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту: підручник / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – К. : Вид-во "Академвидав", 2003. – 416 с.
4. Курманська В.Д. Мотивація персоналу у системі управління людськими ресурсами в сучасних умовах господарювання / В.Д. Курманська // Ринок праці та зайнятість населення. – 2014. – № 3. – С. 26-29.
5. Лазненко О. В. Формування ефективного механізму стимулювання персоналу на основі світового досвіду / О. В. Лазненко // Управління розвитком. – 2013. – № 13 (153). – С. 33–35.
6. Пересипкіна Н. Мотивація персоналу: чому негативні стимули не працюють / Н. Пересипкіна // Кадровик України. – 2016. – № 7. – С. 105–108.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Юрченко

УДК 351.858:373.5:37.035.3

Онищук Ф.І.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА ЗАНЯТТЯХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті розглянуто питання впровадження в освітній процес особливостей розвитку національної самосвідомості на заняттях трудового навчання та технологій.

Ключові слова: трудове навчання, технології, розвиток національної самосвідомості, творчий проект.

The article deals with the issues of implementation of the peculiarity of the cultivation of national identity in the educational process on the art and crafts and technology lessons in the educational process.

Key words: art and craft lessons, technology lessons, cultivation of the national identity, art project.

Сучасний час несе новий виток розвитку в системі освіти та виховання, який відроджує цінність людини, утверджує духовні, морально-естетичні надбання національного характеру. Ідеалом є розвиток національної самосвідомості людини, з високими духовними якостями, патріотичними почуттями, яка є носієм кращих надбань національної та світової культур.

Рівень національної самосвідомості особистості залежить від багатьох чинників і знаходиться в прямій залежності від глибини знання нею історії власного народу, його культури, мови, цінностей особистості, які є одним із найважливіших утворень у структурі свідомості людини і зумовлюють низку її сумісних характеристик [2, 3].

Розвиток національної самосвідомості найефективніше здійснюється через освіту. Саме через освіту йде цілеспрямований процес соціалізації учня, його становлення як особистості та громадянина. «Система освіти продовжує залишатися одним із головних соціальних і моральних бастионів будь-якої країни, здатним консолідувати націю, найважливішим інструментом успішного здійснення соціально-економічних реформ» [1, ст. 96].

Мета та завдання розвитку національної самосвідомості досягаються через глибоке та всебічне оволодіння особистістю змістом освіти і соціально-етичними нормами міжособистісного та міжнаціонального спілкування.

Питаннями розвитку національної самосвідомості учнів займались видатні науковці, зокрема К.Д. Ушинський, Г.С. Сковорода, В.О. Сухомлинський, В.В. Кузьменко, В.В. Куралех, С.І. Ошурко, Л.В. Оршанський та ін.

Діяльність школярів на заняттях трудового навчання та технологій народними ремеслами є художньо-творчою, і саме в ній на нашу думку формується національна самосвідомість учнів.

За змістом програми трудового навчання з учнями базової середньої школи, пропонується застосовувати різні технології, які сприяють розвитку національної самосвідомості учнів, такі як: технологія виготовлення виробів у техніці «макrame»; технологія виготовлення виробів з бісеру; технологія виготовлення ляльки-мотанки; технологія виготовлення вишитих виробів початковими, лічильними та декоративними швами; технологія виготовлення писанок; технологія оздоблення різьбленням по дереву та ін.

Учням старших класів за змістом програми «Технології» пропонується виконувати творчі проекти за модулем «Дизайн сучасного одягу», «Техніка декоративно-ужиткового мистецтва», також варіативні модулі «Технологія конструювання та моделювання швейних виробів», «Технологія вишивання бісером» [4].

Враховуючи дидактичні підходи щодо розвитку національної самосвідомості нами запропоновано з учнями старшої школи розробити творчий проект за темою «Модель костюму в етно-стилі».

Розробка творчого проекту учнів 10-11-их класів за темою «Модель костюму в етно-стилі», надає можливості наблизити учнів до історичного коріння українських традицій виготовлення одягу та сприяти створенню освітніх умов розвитку національної самосвідомості учнів.

Наприклад під час виконання творчого проекту, а саме виконання організаційно-підготовчого етапу учні знайомляться та розглядають питання з історії та традиції формоутворення українського костюмом; на етапі аналізу моделей-аналогів та вибору власної моделі застосовуючи інформаційно-комунікаційні технології учні опрацьовують інформацію щодо модних тенденцій сучасних кутюр'є в напрямленні Етно-дизайну; на етапі конструювання та технологічної обробки виробу учні вивчають, як сучасний так і стародавній вид обробки та конструкторські особливості в українському костюму; на етапі презентації та демонстрації готового виробу учні знайомляться з творчими ідеями один одного, презентують свою модель костюму та діляться своїми враженнями, дізнаються більше про українські традиції, про український костюм.

Під час проведення презентації творчих проектів учні запрошують своїх батьків, влаштовують різні конкурси, такі як: конкурс на найкращий костюм в Етно-стилі, конкурс на найкращу вишивку костюму, конкурс на найкреативнішу ідею демонстрації власного виробу. Також запрошуються місцеві дизайнери, які беруть участь в оцінюванні конкурсів як незалежні судді, оцінюють роботи учнів та обирають переможців.

Отже впровадження в навчальний процес розробки творчих проектів в напрямленні Етно-дизайну з учнями старших класів сприяє: розвитку національної самосвідомості; усвідомленню моральних та культурних цінностей, знання історії, звичаїв, обрядів, символіки.

Тож розробка та виготовлення творчих проектів на заняттях технології, пов'язаних з національними традиціями формоутворення одягу, сприяє розвитку національної самосвідомості учнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко Л.А. Підготовка вчителів до формування в учнів полікультурної картини світу: [навчальний посібник] / Гончаренко Л.А., Зубко А.М., Кузьменко В.В. / [За ред.В. В. Кузьменка]. – К.:Херсон: РПО, 2009. – 196 с.

2. Забезпечення формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти. Підсумковий документ робочої групи з розроблення навчальних програм проекту "Громадянська освіта – Україна ” / [авт.тексту О.В Оварчук] – К.: Історія в школах України. – 2006. – № 8. – С.4-12.
3. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів (Рукопис) / Зайченко І.В. – К.: Чернігів, 2002. – 528 с.
4. Трудове навчання 5-9 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів України + опис ключових змін. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017.–96 с.–(Серія «На допомогу вчителю»).

Рекомендує до друку науковий керівник доцент **О.В. Шкворець**

УДК 336:640.4

Полтавець О.С.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИХ КОМПЛЕКСАХ

У статті проаналізовано динаміку та розвиток інновацій у сфері готельного господарства. Встановлено, що інновації виступають в якості стимулу для подальшого розвитку готельного бізнесу, дають змогу підприємствам не тільки займати лідируючі позиції у своїх ринкових сегментах, але й відповідати світовим стандартам готельного обслуговування.

Ключові слова: інноваційна стратегія, готельне господарство, конкурентоспроможність.

This article was aimed to analyze the dynamics of development and innovation in the hospitality industry. Author was established that innovation act as a stimulus for further development of the hotel business, allow companies not only to occupy leading positions in their respective market segments, but also meet international standards of hotel service.

Key words: innovation strategy, hotel ménage, competitiveness.

У сучасних умовах переходу України до ринкової економіки в кожній галузі відбувається пошук нових шляхів і методів виробництва, здійснюється аналіз сучасного стану, окреслюються перспективи на майбутнє. Ці процеси характерні також для сфери готельно-ресторанного бізнесу України, яка спрямована на отримання прибутку через надання різноманітних послуг у вигляді житла, харчування, транспортного та іншого сервісу.

Інноваційність є основною характеристикою сучасної економіки. У наш час науково-технічного прогресу інновації в готельному бізнесі відіграють чи не головну роль у висококонкурентній боротьбі готелів за кожного клієнта. Застосування новітніх технологій готельного бізнесу дозволяє готельєрам підвищити ефективність свого господарства, знаходити нові резерви підвищення якості обслуговування, ефективного охорони номерів і майна гостей, надання нових послуг [1].

Інноваційні технології – радикально нові чи вдосконалені технології, які істотно поліпшують умови виробництва або самі є товаром. Зазвичай мають знижену капіталомісткість, характеризуються більшою екологічністю й меншими енергопотребами. Саме тому, їх впровадження визначає розвиток готельної галузі на перспективу.

Технології в галузі гостинності досить стрімко розвиваються. Це пов'язано з тим, що перед готельєрами стоять два основні завдання: отримати якомога більше клієнтів, організувавши максимальну кількість продажів, і завоювати гостя, зробивши його постійним клієнтом. Здійснити ці завдання без інноваційних рішень нереально. Боротьба за кожного

гостя, особливо в умовах кризи, вимагає від готелів модернізації як в технології, так і в свідомості.

Впровадження інноваційних технологій в готельній індустрії включає три етапи [3] :

1. Автоматизація бізнес-процесів всередині готелю. Інформація про роботу готелю накопичується і зберігається на (базі даних) сервері.
2. Створення внутрішньої інформаційної системи. Дозволяє автоматизувати бізнес-процеси через мережу Інтернет, яка пов'язує внутрішню інформаційну систему готелю із її зовнішніми партнерами (туроператорами, клієнтами).
3. Об'єднання Інтернет і екстернат систем в одне бізнес-середовище. Інтегрує всі внутрішні служби готелю і забезпечує відгук на будь-які запити із зовні завдяки методам електронного обміну даними, електронній комерції.

У структурі інформаційних технологій готельно-ресторанних комплексів важливе місце посідає комплексна автоматизація процесів бронювання, розрахунків із гостями, агентами, туроператорами та управління господарською діяльністю в цілому. На ринку вже функціонують кілька автоматизованих систем управління переважно зарубіжного виробництва, але вони не досить адаптовані до умов українського ринку, відносно дорого коштують, обмежують можливості оперативної технічної підтримки. За таких умов окремі готелі вимушені обирати шлях розробки власних замовлених АСУ. Незважаючи на те, що цей напрямок дозволяє розв'язувати поточні проблеми готелів, але у перспективі це неефективно, оскільки розвивати і нормально підтримувати замовлені системи виявляється економічно не вигідним.

Необхідність проведення автоматизації роботи готельно-ресторанних комплексів на підставі стандартних продуктів обумовлюється такими причинами [2]:

1. Стандартна система накопичує в собі позитивний досвід експлуатації десятків і сотень готелів. Її впровадження може вимагати деяких змін у технології роботи підприємства, але це дасть дійовий ефект у майбутньому.
2. Стандартна система обов'язково підтримується фірмою-виробником. Персонал готелю не опиниться в ситуації, коли звільняється головний програміст і залишаються нерозв'язаними поточні проблеми. Готель працює не з конкретними особами, а з фірмою, на підтримку якої можна розраховувати у будь-який момент.
3. Стандартна система розвивається разом з потребами ринку та інформаційних технологій. Готель має можливість у разі необхідності удосконалити власну АСУ, перейти на використання більш нової версії програмного забезпечення.
4. Готелі практично не спроможні своїми силами розв'язувати блок питань автоматизації процесів бронювання та передавання інформації.

Існують різні системи управління готелем, наприклад, Atlas Hotel Solutions і Acentic GmbH, і вони можуть слугувати засобом підвищення якості надаваних послуг.

Hotel Solutions – це система управління номерами і іншими приміщеннями готелю, яка виконує спеціальні функції для готельного господарства. Система Hotel Solutions дозволяє здійснювати інтегроване управління номерами готелю безпосередньо з робочого місця реєстрації. Інтегроване в систему ефективно управління обслуговуючим персоналом і клієнтами допоможе заощадити додаткові засоби, Hotel Solutions дозволяє стежити за безперебійною роботою системи підтримки температурного комфорту, контролю доступу, системи безпеки і управління енергоспоживанням.

Acentic GmbH є одним з лідируючих світових розробників і постачальників готельних телевізійних інтерактивних систем. Використовуючи технологічні рішення Acentic, готелі можуть надати своїм гостям індивідуальні сервіси, такі, як екранні повідомлення, рахунок на екрані і швидкісний доступ в Інтернет. Це модульна концепція сервісів, що допомагає, як гостеві (фільми, доступ до Інтернет, інформація про готель), так і керівництву готелю (анкети, меню, конференц-менеджер, стан міні-барів).

Найбільш популярними системами бронювання в готельній індустрії є програмні продукти Kayon та Едельвейс.

Сервіс Karuon надає готелям нові можливості продажу номерного фонду: система центрального бронювання для готелів і готельних ланцюгів і управління онлайн-контентом, а також участь в програмах міжнародних туристичних консорціумів, портал бронювання на сайті готелю, інтеграція з системами бронювання туроператорів, автоматизація call-центрів і офісів бронювання, інтеграція з готельними системами управління, комплекс послуг з супроводу діяльності готелю в електронних каналах продажів.

Едельвейс – це система управління готелем (Property Management System, або PMS), яка не тільки дозволяє проводити своєчасне бронювання номера, максимально спростити процедуру оформлення гостя, з урахуванням його переваг, але і планувати завантаження готелю, вести статистику, надавати дані для формування бухгалтерської і управлінської звітності і т.д. Едельвейс – це система автоматизації роботи служби прийому і розміщення гостей, яка є джерелом отримання актуальної, достовірної і оперативної інформації про стан справ в готелі. Головне завдання АСУ «Едельвейс» – автоматизація служб бронювання та розміщення (порт'є), комерційного відділу, бухгалтерії. Одночасно – це концентратор і постачальник інформації про гостей та поточний стан готелю. Така інформація надходить із суміжних систем, до яких належать: бухгалтерська система готелю, АСУ ресторану, телефонна станція (через тарифікатор переговорів), система контролю доступу (електронні замки), система віддаленого бронювання та ін.

Amadeus для готелю дає можливість ознайомитися з представленою інформацією про наявність вільних місць у сотнях підприємств готельного господарства та їх об'єднаннях. Зазначаються дані про місцезорозташування, наявність різних типів номерів та ціни кожного готельного підприємства. Система повного доступу дозволяє отримувати гарантований, актуальний інформаційний матеріал від більшості провідних готелів світу. З допомогою Amadeus можна забронювати номер за спеціальними тарифами. При цьому готель автоматично підтверджує бронювання. Для отримання будь-якої довідкової інформації по кожному конкретному готельному ланцюгу надається допомога. Для задоволення клієнта у цьому програмному продукті є спеціально оформлені екрани, які дозволяють прочитати інформацію досить легко та просто.

Система Hotel 2000 – це класична front office програма, яка здійснює автоматизацію основних готельних служб – бронювання, порт'є, касирів, покоївок тощо. Система забезпечує індивідуальне й групове бронювання номерного фонду, а також бронювання компаніями і туроператорами блоків номерів з відстеженням квот по кожній організації.

Інша відома програма «Готель» від українських розробників призначена для автоматизації роботи адміністратора по розміщенню клієнтів в приватних готелях, пансіонатах, віллах. Інформація про стан номерів представлена адміністратору у вигляді зручного календарного плану з кольоровим відмінностями стану номерів (бронювання, проживання, виселення).

Інноваційні технології впливають на конкурентоздатність готелю на сьогоднішньому ринку. Використання програмних продуктів наскрізної автоматизації всіх бізнес-процесів готелю сьогодні не просто питання лідерства і конкурентних переваг, але і виживання на ринку в найближчому майбутньому. Для швидкого і безпомилкового контролю операцій повноцінного аналізу існуючої ситуації, швидкості і повноти обслуговування гостя на рецепції, тобто для забезпечення високої економічної ефективності та високої якості послуг, неминучим і незамінним стає впровадження автоматизованих інформаційних систем управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довгаль Г.В. Розвиток готельно-ресторанного та санаторно-курортного комплексу як складова інтенсифікації економіки України / Г.В. Довгаль, Н.І. Данько // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2016. – № 1042. – С. 115–118.

2. Developments and challenges in the hospitality and tourism sector: Issues paper for discussion at the global dialogue forum for the hotels, catering, tourism sector /Intern, labour organization. Sectoral activities programme. Geneva: ILO, Nov. 2017.
3. Огляд українських готелів і ресторанів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-for-business.com/ua/info-fortourists-in-ukraine/70-review-of-hotels-and-restaurants>.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.В. Орленко

УДК 658.153

Самойленко В.О.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ПОСЛУГ

У статті визначено поняття "персонал" та сформульовано сучасні підходи до аналізу категорії управління персоналом. Сформульовано основні складові функціональних підсистем системи управління персоналом підприємств сфери послуг.

Ключові слова: персонал, управління персоналом, менеджмент персоналу, система управління персоналом.

The article defines the concept of "personnel" and formulates modern approaches to the analysis of the category of personnel management. The main components of the functional subsystems of the personnel management system of the enterprises of the sphere of services are formulated.

Key words: personnel, personnel management, personnel management, personnel management system.

Переорієнтація сучасної української економіки на ринкові засади докорінно змінює підходи до розв'язання багатьох економічних проблем, передусім тих, які пов'язані з людиною. Процеси управління людьми здійснюються у всіх цивілізаціях і різних соціумах.

В сфері обслуговування дуже важливо проводити правильний підбір працівників, які б відповідали вимогам клієнтів. Більшість співробітників знаходиться у безпосередньому контакті з клієнтами та автоматично залучені в процес досягнення основних цілей організації, а якість обслуговування залежить не тільки від їх майстерності, але й від їх свідомості. Задоволення клієнтів у сфері обслуговування досягається також ввічливістю персоналу, а ефективне управління людьми та раціонально сформована кадрова політика являються першочерговими завданнями, що потребують негайного вирішення та грамотного підходу.

Деякі автори трактують персонал – як всіх працівників, які виконують виробничі або управлінські операції і зайняті тим або іншим чином в перетворенні предметів праці з використанням засобів праці у готову продукцію або послуги [2, 4].

Інші – персоналом підприємств сфери послуг вважають всіх працівників готельних і туристичних підприємств, які виконують виробничі та (або) управлінські операції і зайняті у процесі організації виробництва та надання основних та додаткових послуг клієнтам [1].

Специфічний вид управлінської діяльності, об'єктом якої є людина, що входить в певні соціальні групи, трудові колективи, отримав назву управління персоналом. Тому стосовно поняття "управління персоналом" відомі такі визначення [3]:

1. Управління персоналом – самостійна галузь менеджменту, головною метою якої є підвищення виробничої, творчої віддачі та активності персоналу; орієнтація на скорочення частки та кількості виробничих та управлінських працівників; вироблення та реалізація політики підбору та розміщення персоналу; вироблення правил прийому

та звільнення персоналу; вирішення питань, пов'язаних з навчанням і підвищенням кваліфікації персоналу.

2. Управління персоналом – процес планування, підбору, підготовки, оцінки та неперервної освіти кадрів, спрямований на раціональне їх використання, підвищення ефективності виробництва і, в кінцевому результаті, на поліпшення якості життя.
3. Менеджмент персоналу – це процес вирішення завдань організації шляхом прийому, збереження, звільнення, вдосконалення та належного використання людських ресурсів.

На нашу думку, найбільш простим і всеохоплюючим визначенням управління персоналу може бути адекватний цілям організації вплив на робочу силу.

Отже, діяльність будь-якого підприємства сфери послуг залежить від конкретних людей. Вони визначають придатність обладнання і технологій, встановлюють для себе обсяг функцій, обов'язкових до виконання, пристосовують під свої можливості структури організації. Тому персонал є центральним і головним елементом у будь-якій системі управління.

В сучасних умовах розвитку сфери послуг орієнтовний склад функціональних підсистем системи управління персоналом, які об'єднують сукупність однорідних функцій повинен складатися: [5, с. 32]:

1. Підсистема маркетингу, прогнозування та планування персоналу (аналіз кадрового потенціалу; вироблення стратегії управління персоналом; аналіз ринку праці; прогнозування та планування потреби в персоналі; організація реклами; стосунки із зовнішніми джерелами, що забезпечують організацію персоналом; оцінка кандидатів на вакантні посади; поточна оцінка результатів діяльності).
2. Підсистема розвитку персоналу (технічне та економічне навчання, перепідготовка та підвищення кваліфікації, управління кар'єрою, професійна та соціально-психологічна адаптація працівників, профорієнтація).
3. Підсистема аналізу та вдосконалення системи винагород (нормування і тарифікація трудового процесу, управління вибором поведінки, розроблення систем оплати праці, розроблення форм участі персоналу в прибутках і капіталі, використання засобів морального заохочення).
4. Підсистема умов праці (охорона праці і техніка безпеки, дотримання норм технічної естетики, психофізіології та ергономіки праці).
5. Підсистема трудових відносин (взаємодія з профспілками, аналіз і регулювання відносин керівництва, соціально-психологічна діагностика, аналіз і регулювання групових і особистих взаємовідносин, управління виробничими конфліктами).
6. Підсистема юридичних послуг (вирішення правових питань трудових відносин, узгодження розпорядчих документів з питань управління персоналом).
7. Підсистема обліку персоналу (оформлення та облік найму, звільнення та переміщення персоналу, інформаційне забезпечення системи управління персоналом).
8. Підсистема розвитку соціальної інфраструктури (управління житлово-побутовим обслуговуванням, забезпечення охорони здоров'я та відпочинку, організація продажу продуктів харчування та товарів широкого вжитку).
9. Підсистема розроблення та вдосконалення організаційної структури управління (аналіз існуючої організаційної структури управління, проектування структури, розроблення штатного розпису).

Наведена структура системи управління персоналом є орієнтовною, і залежно від розмірів підприємства склад підрозділів може змінюватися (в малих підприємствах один підрозділ може виконувати функції кількох підсистем, а у великих – функції кожної підсистеми, як правило, виконує окремий підрозділ).

Таким чином, формування стратегії управління персоналом підприємств сфери послуг повинно передбачати: аналіз кадрового потенціалу та визначення цілей управління персоналом; формування ідеології і принципів роботи та представлення їх у формі правового

акту; визначення та забезпечення необхідних умов для досягнення балансу між економічною і соціальною ефективністю використання трудових ресурсів підприємств; безпосереднє формування цілісної системи підсистем управління персоналом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бортнік С. Стратегічне управління розвитком персоналу підприємства та сучасні підходи до оцінювання його рівня / С. Бортнік // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – № 2. – С. 33–39.
2. Гугул О.Я. Теоретичні засади управління розвитком персоналу / О.Я. Гугул // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6(44). – С. 194–198.
3. Ігнат'єва І. А. Удосконалення системи стратегічного управління персоналом сучасного підприємства / І. А. Ігнат'єва, Т. М. Сидоренко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2012. – № 6. – С. 294–298.
4. Крушельницька О.В. Управління персоналом: навч. посіб. / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. – К.: Кондор, 2005. – 304 с.
5. Сардак О.В. Дослідження концептуальних підходів у сфері стратегічного управління персоналом / О.В. Сардак // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2014. – № 1(19). – С. 226-235.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Юрченко

УДК 339.137.2:640.4

Сервуля С.В.

ІННОВАЦІЙНІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПІДПРИЄМСТВА ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Викладено основні аспекти ефективності інноваційної діяльності підприємств готельного господарства в умовах глобалізації; визначено основні напрями інноваційної політики підприємств готельного підприємства, які формуються на підставі системного підходу; охарактеризовано основні підходи інноваційного проекту.

Ключові слова: інноваційна діяльність, готель, інноваційний проект, конкурентоспроможність.

The basic aspects of efficiency of innovative activity of hotel industry enterprises in the conditions of globalization are described; the main directions of the innovation policy of hotel enterprise enterprises are determined, which are formed on the basis of a systematic approach; The main approaches of the innovation project are described.

Key words: innovative activity, hotel, innovative project, competitiveness.

Готельні підприємства України в сучасних умовах функціонують в середовищі багатовимірної конкуренції, при якій ефективно господарювання залежить від своєчасного впровадження інновацій. Зростання конкуренції у сфері готельного господарства вимагає використання інноваційних методів управління персоналом, матеріальними ресурсами, інформацією, впровадження інфраструктурних і технологічних та інших інновацій в діяльність готельних підприємств.

Особливої уваги заслуговують концептуальні інновації, пов'язані зі створенням оригінальних неординарних готелів: готелі на воді, на кораблі, в потязі, готелі виключно для жінок, готелі з особливим інтер'єром та витворами мистецтва, такі інновації стають візитною карткою готелю, створюють його імідж та приваблюють більш широке коло клієнтів. Маркетингові інновації направлені на використання нових методів маркетингових

досліджень, використання нових каналів збуту, завоювання нових ринків збуту, застосування нових комунікативних процесів, нових видів реклами та інструментів стимулювання збуту.

Основними видами маркетингових інновацій є:

- інформаційні технології в системі бронювання готельних номерів; використання Інтернет ресурсу в цілях реклами та надання клієнтам додаткової інформації про готель, в тому числі створення та просування власного сайту;
- розширення каналів збуту, в тому числі використання франчайзингу; створення віртуальних екскурсій по готелю, створених у форматі 3D;
- налагодження комунікаційних зв'язків; Ресурсні інновації все більше застосовуються в сучасних готельних господарствах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями, пов'язаними з функціонуванням готелів, і аналізом їх діяльності займаються такі вчені, як Г. Яковлев, Е. Балашова, А. Кусков, А. Медик, Х. Інграм, Л. Шмакова, В. Кохненко, О. Любіцева, Х. Роглев, В. Ревенко, П. Пуцентейло, М. Мальська, І. Пандяк та ін. Проблема визначення іноваційних напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємств присвячено ряд наукових досліджень таких відомих закордонних та вітчизняних авторів, як М. Портер, Ф. Котлер, Ж. Ж. Ламбен, А. Дж. Стрикленд III, Девід У. Кревенс, І. Зулкарнаєв, Л. Ільєсова, Л. Азоев, Є. Джанджугазова, Р. Фатхутдинов, І. Ліфіц, І. Спірідонов, А. Яновський та ін. Аналіз наукової літератури дозволив зробити висновок про недостатню опрацьованість і необхідність подальшого вивчення питань формування конкурентоспроможності готельних підприємств та впровадження іновацій.

Основна частина. Іноваційна діяльність в готельному бізнесі здійснюється за наступними напрямками [2]:

1. Продуктові інновації, що полягають у використанні новітніх технологій та впровадженні
2. Маркетингові інновації, які направлені на застосування нових методів та інструментів просування підприємства на ринок.
3. Ресурсні інновації, які направлені на ефективне використання всіх видів ресурсів та передбачають застосування систем енергозбереження та забезпечення екологічності діяльності готельних підприємств.
4. Організаційні інновації, що пов'язані з удосконаленням системи управління підприємством.

Використання продуктивних інновацій обумовлено, насамперед, необхідністю задоволення вимог клієнтів в якісних послугах та направлено на впровадження специфічних, розширення переліку супутніх та додаткових послуг. При цьому слід мати на увазі, що готелі не виробляють окремих послуг, а створюють певний готельний продукт, який складається з переліку послуг тісно пов'язаних між собою. Основний готельний продукт – це надання житлового приміщення для тимчасового розміщення гостя, але реалізація основного продукту не достатня умова успіху готельного бізнесу, тому діяльність сучасного готелю не обмежується тільки такою послугою. Крім основного готелі вводять супутні та додаткові послуги, які сприяють використанню основного продукту та підвищують економічну ефективність діяльності готельного підприємства.

Піклування про оточуюче середовище та екологічна безпека нині стали невід'ємною частиною сучасної сфери гостинності. Екологічний готель не тільки данина сучасній моді, передові технології дозволяють суттєво скоротити витрати на ресурсне забезпечення підприємства. Використання енергозберігаючих технологій, сортування сміття та передача його в переробку, застосування екологічних миючих засобів, використання екологічно чистих продуктів харчування, використання екологічно чистих будівельних матеріалів, використання відновлюваних джерел енергії створює позитивний імідж «екологічного» готелю, що стає конкурентною перевагою.

Організаційні інновації передбачають побудову індивідуального організаційно-господарського механізму, що забезпечує удосконалення структури управління, методів

організації процесу надання послуг та передбачає організаційні, управлінські, юридичні, соціальні нововведення. До таких інновацій відносять:

- застосування сучасних технічних засобів управління (засобів зв'язку, засобів фіксації, обробки, зберігання та передачі даних);
- впровадження комп'ютерних технологій та програмного забезпечення в управлінський та виробничий процес;
- зміни в організаційній структурі управління, в структурі персоналу, в системі мотивації та стимулювання персоналу.

В практичній діяльності підприємств сфери готельних послуг можливе застосування інновацій, які одночасно направлені на впровадження нового продукту, підвищення якості обслуговування та задоволення вимог споживачів, зниженню витрат, тобто, відповідає ознакам різних видів інновацій.

Досить важлива роль інноваційних підходів, в тому числі з метою створення позитивного іміджу готелю, полягає в забезпеченні комфорту та безпеки проживання гостей. Наявність сучасних систем безпеки, електронні замки та сейфи, системи відео спостереження, пожежної безпеки, системи клімат – контролю в номерах, засоби зв'язку з персоналом, можливість ознайомитись з послугами, що надаються, через комп'ютерні мережі, все це створює додатковий комфорт та сприяє позитивному враженню клієнта, що прямо впливає на формування іміджу підприємства сфери готельних послуг.

Висновки. В умовах жорсткої конкуренції готелі змушені шукати нові шляхи підвищення привабливості та доступності своїх послуг. Недооцінка інноваційного управління в діяльності вітчизняних готельних підприємств призвела до зниження рівня їх конкурентоспроможності, порушення принципів і методів управління, зниження якості готельних послуг. Інновації виступають в якості стимулу для подальшого розвитку готельного бізнесу, дають змогу підприємствам не тільки займати лідируючі положення у своїх ринкових сегментах, але й відповідати світовим стандартам готельного обслуговування.

Інноваційний підхід в готельному бізнесі може зводитися до використання не лише прогресивних інформаційних технологій і випуску нових послуг, але і цілого комплексу нововведень, що зачіпають усі сфери в області управління (управління якістю, фінансами, персоналом і так далі). При цьому найбільш ефективною інноваційна політика підприємства буде у разі одночасного впровадження різних типів інновацій.

На кожному підприємстві існує набір стандартних технологій по здійсненню поточних операцій і обслуговуванню гостей. Але їх наявність не забезпечує підприємству конкурентних переваг. Тому керівництво кожного великого готелю намагається знайти нові технологічні розробки для своїх проектів. Якщо ще кілька років тому такі технологічні нововведення були пов'язані з можливими змінами в проведенні операції без втручання комп'ютерних технологій, то зараз цей процес немислимий без останніх новітніх розробок в області інформатики. На ринку з'являється безліч автоматизованих систем управління, які дозволяють полегшити роботу персоналу і зробити її ефективнішою.

Обґрунтовуючи той чи інший варіант інноваційної стратегії, необхідно враховувати й те, що вона має відповідати загальній стратегії розвитку готелю, бути прийнятною для нього за рівнем ризику й передбачати готовність ринку до сприйняття нововведень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барабаш Є.В. Інноваційні технології в готельному бізнесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/barabash.htm.
2. Черноусова Н.Ю. Основные направления внедрения инновационных технологий в сфере гостеприимства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/chernousova.htm.

3. Саненко Л.І. Принципи впровадження інноваційних технологій в готелях та їх переваги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/sanenko.htm.
4. Глебова А.О. Інноваційні технології у туристичній галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/glebova2.htm.
5. ЗМІ показали найбільш інноваційні хай тек-готелі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/lifestyle/travel/3640849-zmi-pokazaly-naibilsh-innovatsiini-khai-tek-hoteli>.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабанчикова О.А. Управление конкурентоспособностью гостиничного предприятия: теория и практика / О. А. Бабанчикова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rguts.ru/files/electronic_journal/number18/1.doc
2. Бидик А. Г. Визначення стратегічного потенціалу конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / А.Г. Бидик // Економіка АПК. – 2002. – № 4. – С. 105-110.
3. Грабовенська С.П. Стратегія розвитку готельного господарства / С. П. Грабовенська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://joomla.spkneu.org/>
4. Захарова И. А. Исследование конкурентоспособности предприятия сферы гостеприимства / И.А. Захарова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2012/thesis/s005/s005-098.pdf>
5. Косвинцева Е. Н. Обеспечение конкурентоспособности гостиничных предприятий промышленного центра: авто- реф. дис.. ..канд. экон. наук / Е.Н. Косвинцева. – М., 2009. – 23 с.
6. Леонт'єва А. Ю. Дослідження можливостей використання існуючих методів оцінки конкурентоспроможності для готельних підприємств / А. Ю. Леонт'єва, К.А. Рудакова // Науково-технічний збірник. –2012. – № 102. – С. 499-503.
7. Манус З. Визначення конкурентних переваг готелів Львова / З. Манус. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kerivnyk.info/2012/05/manus.html>
8. Подлепіна П.О. Підвищення конкурентоспроможності підприємств індустрії гостинності / П.О. Подлепіна, О.М. Поп // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції.– Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна. – С. 214-216.
9. Стороженко Р. С. Обеспечение конкурентоспособности пердприятий гостиничного бизнеса: автореф. дис.. ..канд. экон. наук / Р. С. Стороженко. – С.-Пб., 2011. – 19 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор О.В. Орленко

УДК 339.138:075

Стащенко Ю.В.

ЯКІСТЬ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті визначено поняття "якість" та сформульовано сучасні концепції формування системи якості обслуговування. Проаналізовано особливості підходів досягнення якості та їх вплив на ефективну політику готельних підприємств.

Ключові слова: якість, послуга, система якості, управління якістю, процес обслуговування, контроль якості, готельне підприємство.

The article defines the notion of quality and formulates modern concepts of the formation of the quality of service system. The peculiarities of approaches to achievement of quality and their influence on effective policy of hotel enterprises are analyzed.

Key words: quality, service, quality system, quality management, service process, quality control, hotel enterprise.

В сучасних умовах вдосконалення сервісу у наданні готельних послуг найважливішу роль відіграють питання якості. Без якісного обслуговування готель не здатний досягти своїх головних цілей. Перед готелем стоїть завдання надання і підтримки якості обслуговування на належному рівні, своєчасного усунення недоліків у наданні послуг, розробки стратегії поліпшення обслуговування.

Якість – поняття дуже суперечливе і багатогранне тому й не дивно, що всі споживачі вибирають послугу чи товар на основі якості вважаючи, що якість товару одного продавця вища, ніж якість товару конкурента за характеристиками, особливостями і важливими для них критеріями.

Деякі автори вважають, якість – це комплексне поняття, що характеризує ефективність усіх сторін діяльності підприємства: розробку стратегії, організацію надання послуг, маркетинг тощо [1].

Інші формулюють концептуальне визначення якості, відповідно до якого якість є однією з основоположних категорій, що визначає спосіб життя, соціальну та економічну основу для успішного розвитку людини та суспільства. Таке формулювання чітко визначає значимість діяльності з удосконалення якості, але не дає уявлення про сутність самого поняття [5].

Мальська М.Р. стверджує, що якість обслуговування – це комплексна категорія, вагомий показник ефективності діяльності готельних підприємств, об'єкт аналізу, планування й управління [2].

Згідно міжнародного стандарту, якість – це сукупність властивостей і характеристик послуг, які здатні задовольняти обумовлені або передбачувані потреби споживачів [4].

Отже, якість визначається як сукупність властивостей і характеристик товару, котрі надають йому здатності задовольняти обумовлені потреби та які викликають задоволення споживача і як відсутність недоліків виражаються у формі підсилюючого почуття задоволення у клієнта.

Згідно цього визначення виділяють декілька підходів тлумачення якості. Один оснований на властивостях товару, другий – на відсутності недоліків, третій – на категоріях якості: технічній, функціональній і соціальній [3].

Перший підхід до якості – особливості і властивості товару. Деякі уявлення про особливості і властивості товару, котрі збільшують ступінь задоволення споживача – спосіб виміру рівня якості. Згідно цього, фешенебельний готель має більш високий рівень якості ніж готель з обмеженим обслуговуванням. Споживачі повинні готові сплатити підвищені витрати за додаткові властивості послуги.

Другий підхід в досягненні якості – відсутність недоліків. Згідно цього підходу готель з обмеженим обслуговуванням і фешенебельний готель могли б обидва бути готелями з високою якістю, якщо послуги що вони надають, вільні від недоліків і задовольняють вимоги своїх споживачів.

Відповідно до третього – якість також може розглядатися як технічна і функціональна. Технічна якість – це те, з чим залишився клієнт після взаємодії із службовцями. Функціональна якість – це процес надання товару чи послуги. Соціальна (етична) якість – це якість переконання, котра не може бути оцінена споживачем перед купівлею, і найчастіше її неможливо оцінити й після купівлі товару чи послуги. Це якість довіри.

Грунтуючись на вищевикладеному, можна так визначити основні характеристики поняття "якість" в готельній індустрії.

1. Якість – це правильно визначені потреби клієнтів. Саме в цьому контексті якість створює конкурентну перевагу.
2. Якість – це правильно надані послуги. У цьому значенні якість – це основа компетентності.
3. Якість – це постійність. Тут мається на увазі необхідність надавати продукт / послуги на одному і тому ж рівні мільйони разів.

Таблиця 1.

Характеристика складових якості готельних послуг

Складові якості	Зміст складових якості послуг
Доступність	Контакт із працівниками готелю повинен бути легким і приємним
Комунікації	Інформування клієнтів про послуги на зрозумілій мові, адаптованій до особливостей цільової групи
Компетентність	Наявність необхідних навиків і знань для надання послуги
Ввічливість	Увічливість, уважність, дружелюбність персоналу
Надійність	Стабільність роботи, необхідний рівень забезпечується завжди, прийняті зобов'язання виконуються
Довіра	Репутація фірми, гарантії серйозного ставлення до клієнтів
Відповідальність	Повна відповідальність усім запитам клієнтів
Безпека	Захист від ризику фізичного, фінансового, морального

Таким чином, якість обслуговування – це, в першу чергу, відчуття задоволення відвідувача від обслуговування, а якісні готельні послуги – це ті, що відповідають потребам гостя.

Якість обслуговування в готельному господарстві – динамічний показник, що постійно розвивається й удосконалюється. Його рівень різний не тільки в окремих готелях, але й в окремі роки та місяці в одному й тому ж готелі.

Отже, лише шляхом тісного, системного і комплексного взаємопов'язаного здійснення технічних, організаційних, економічних і соціальних заходів на науковій основі можна покращувати якість. Готельні підприємства, які ведуть цілеспрямовану політику підвищення якості своїх послуг, використовують для досягнення поставлених цілей, великий арсенал методів, інструментів і засобів. Проаналізувавши складові компоненти якості, визначивши основні підходи можна з впевненістю стверджувати, що якість – це один з найважливіших факторів, який сприяє не тільки більшому залученню клієнтів, а й зміцнить конкурентні позиції підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богдан Н.М. Конспект лекцій з курсу «Управління якістю туристичних послуг» / Н. М. Богдан // Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 68 с.
2. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 470 с.
3. Момот О.І. Менеджмент якості та елементи системи якості / О.І. Момот. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 368 с.
4. Полчанінова І. Л. Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародні стандарти обслуговування в засобах розміщення» для студентів 3 курсу денної форми навчання напряму підготовки 6.030601 – Менеджмент / І. Л. Полчанінова ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 64 с.
5. Роглев Х. Й. Основи готельного менеджменту. Навчальний посібник / Х. Й. Роглев. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент В.В. Юрченко

ВИЗНАЧЕННЯ КУРОРТІВ СКАДОВСЬК ТА ЗАЛІЗНИЙ ПОРТ ЯК ТУРИСТСЬКИХ ДЕСТИНАЦІЙ

У статті досліджено та ідентифіковано курорти Скадовськ та Залізний Порт як туристські дестинації, розглянуто особливості основних напрямків діяльності в дестинаціях.

Ключові слова: дестинація, туристична дестинація, туризм, рекреація, Скадовськ, Залізний Порт, Херсонська область.

The article explores and identifies the resorts of Skadovsk and the Zaliznyi Port as tourist destinations, the features of the main activities in the destination.

Key words: destination, tourist destination, tourism, recreation, Skadovsk, Zaliznyi Port, Kherson region

В даний час питання підвищення конкурентоспроможності туристської дестинації стають найбільш актуальними. Туристична дестинація є основним елементом туристської системи, без якої не може бути здійснений цикл надання комплексної туристської послуги. Адже саме туристична дестинація, її імідж приваблює туристів, мотивує візит, таким чином активізуючи всю туристичну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що різні дослідники феномена «дестинація» тлумачать це поняття по-різному, розглядаючи його як явище з різних точок зору. Датський науковець Н. Лейпер характеризує поняття дестинації з геопросторової точки зору, однак підкреслює, що процесом розвитку дестинації необхідно управляти, тобто розглядає її як об'єкт управління [8]. Американській маркетолог Ф. Пірс трактує дестинацію як місце, де мандрівники можуть отримати різноманітні враження, досвід і емоції [6]. Англійський вчений Дж. Суорбрук, досліджуючи особливий характер дестинації, стверджує, що вона є центральною ланкою туристичного продукту. Російський науковець К. Макаричева характеризує дестинацію як єдину конкурентоспроможну стратегічну комерційну одиницю управління.

Узагальнюючи різні наукові погляди вчених, можна запропонувати таке визначення: **туристична дестинація** – це територія, що є привабливою для туристів, має необхідну інфраструктуру, щоб забезпечити проживання, харчування, транспортне обслуговування (включаючи прибуття та від'їзд), розваги туристів, пам'ятки та визначні місця, що цікавлять туристів, інформаційні та комунікаційні системи. Треба також зазначити, що саме наявність фактора привабливості є одним із головних факторів конкуренції між дестинаціями.

Відмінністю «дестинації» від «туристичного центру», «туристичного напрямку» є єдність усіх її частин, які у сукупності роблять її подібним товару чи продукту, якістю якого можна управляти, можна його просувати чи продавати. У цьому полягає зміст туристичної дестинації.

Однак не будь-яка територія може бути віднесена до дестинації. Для того, щоб місце (територія) могло називатися дестинацією, вона повинне відповідати наступним основним критеріям:

1. наявність певного набору послуг, необхідних для прийому туристів. Причому, це повинен бути саме той набір послуг і такої якості, яку турист очікує, купуючи пропонований йому туристичний продукт. До нього, в першу чергу, відносяться:
 - доставка (транспорт) до дестинації й назад. В даний час вимоги споживача до якості обслуговування і комфортності перевезення збільшуються, і виконання їх повинне бути обов'язковим;
 - можливість ночівлі (наявність готелів, кемпінгів, дачних будиночків тощо) та харчування (ресторани, бари, кафе та ін.) з відповідним рівнем обслуговування.

2. наявність визначних пам'яток, які могли б зацікавити туристів. Саме тут виникає конкуренція між дестинаціями. Чим цікавіше місце з погляду можливостей побачити і дізнатися більше нового, відпочити і розважитися, тим вище його рейтинг серед конкурентів і, відповідно, тим більше воно відвідується туристами.
3. наявність інформаційних систем, які є необхідним «інструментом» просування продукту на туристському ринку. Перш за все, це можливість доступу до інформації систем комп'ютерного резервування і бронювання [4].

Таким чином, дестинацію можна розглядати як систему засобів і служб, діяльність яких спрямована на задоволення потреб туриста.

В останні роки туристичний бізнес динамічно розвивається у туристично-привабливих регіонах України. Одними з перспективних туристичних дестинацій в Україні екліматичний приморський курорт Херсонщини – місто Скадовськ та Залізний Порт.

Основною метою здійснення туристами подорожей в Херсонську область, у тому числі і в дестинації Скадовськ та Залізний Порт за видами туризму є: відпочинок і оздоровлення біля моря – (75 %), сільський зелений туризм – (19 %), історико-культурний та інші різновиди туризму – (6 %). Інтегральний показник туристичної привабливості регіону дорівнює 0,69 і оцінюється як високий, тому розвиток туризму в Херсонському регіоні має досить великі перспективи [5].

Рівень впливу туристичної діяльності та рекреації на розвиток туристичних дестинації Скадовськ та Залізний Порт визначається саме рівнем природно-рекреаційного потенціалу курортів, розвитком місцевої інфраструктури, кількістю санаторно-курортних закладів, тому доцільним буде розгляд наявності та розвитку цих чинників.

Скадовськ знаходиться на півдні Херсонської області на березі мілководного Джарилгацького заливу. Скадовськ – центр найбільшої на півдні України курортної зони, від Хорлів до Залізного Порту довжиною 100 км. У травні 2011 р. природні території міста Скадовська оголошено курортом державного значення [1].

В районі курорту Скадовськ зосереджені найкращі пляжні ресурси північного берегу Джарилгацької затоки, а глибина акваторії затоки найбільше пристосована для організації відпочинку дітей. Довжина берегової смуги з природними пляжами шириною 10-25 метрів складає 12,9 км, їх потенціальна місткість складає 29,0 тис. осіб.

Одним з основних лікувальних факторів Скадовська є води Джарилгацької та Карканітської заток, які мають не лише рекреаційне, а й лікувальне значення.

На даний час в туристській дестинації Скадовськ розміщено 31 оздоровчий заклад, із них 14 дитячих оздоровчих таборів, 11 пансіонатів, 2 бази відпочинку, 2 пансіонати з лікуванням, 2 оздоровчих комплекси. Оздоровчі заклади можуть обслуговувати в одну зміну більше 25 тисяч відпочиваючих. Щорічно в закладах Скадовської оздоровчої зони відпочиває 80 тис. чоловік [3]. Із загальної кількості оздоровчих закладів щорічно функціонує у середньому 20 закладів.

В Скадовську функціонують заклади сезонного типу, серед яких переважна більшість дитячих оздоровчих установ.

Залізний Порт – популярний курорт на Чорному морі. Населений пункт розташований в Голопристанському районі Херсонської області на краю степу. Розтягнувшись вздовж моря, однією стороною межує з Чорноморським біосферним заповідником. Берегова лінія рівна, уздовж всієї курортної зони тягнеться широкий піщаний пляж. Село Залізний Порт в останні роки інтенсивно розвивається як курорт, формується зона сучасних пансіонатів, розташованих поза селом.

Залізний Порт має добре розвинену туристичну інфраструктуру. Уздовж узбережжя переважно розташовані пансіонати, бази відпочинку, готелі – всього близько 300 установ, від окремих будівель до пансіонатів площею до 10 гектарів. На узбережжі також розміщуються розважальні заклади, ресторани, кафе, ринки, інтернет-клуби, кінотеатри, дискоклуби, медпункт. Приватний сектор, по відношенню до моря, розташований за пансіонатами.

Залізний Порт – курорт розрахований в основному на молодіжний відпочинок, тому розважальні заклади орієнтовані в першу чергу на активних туристів.

Завдяки своєму розташуванню, Залізний Порт відрізняється цілющим повітрям, який виходить в результаті змішування повітряних мас □ сухих, принесених з південних таврійських степів і вологих морських, збагачених йодом і бромом [2].

Купальний сезон в DESTИНАЦІЯХ починається вже в травні (в середині травня вода в морі нагрівається до 20° С) і закінчується в кінці вересня. Влітку температура морської води становить 26-33° С [7].

Отже, виходячи із науково-сформованого теоретичного змісту поняття «дестинація», слід розглянути класифікаційні ознаки, що вказують на приналежність курортів Скадовськ та Залізний Порт до дестинацій (табл. 1).

Таблиця 1.

Ідентифікація курортів Скадовськ та Залізний Порт як туристської дестинації

Ознака	Скадовськ	Залізний Порт
1. За цільовою орієнтацією	Лікувально-оздоровча та рекреаційна	Лікувально-оздоровча та рекреаційна
2. За видами природно-кліматичних ресурсів	Кліматологічний	Кліматологічний
3. За стадіями життєвого циклу	Зростаюча	Зростаюча
4. За географічно-територіальними розмірами	Велика	Мала
5. За рівнем управління	Регіональна	Регіональна
6. За походженням	Природна	Природна
7. За віковою структурою	Універсальна, дитяча	Універсальна, молодіжна
8. За масштабом	Адміністративно-територіальна одиниця	Адміністративно-територіальна одиниця
9. За геопросторовою ознакою		
9.1. За орографічним критерієм	Низинна	Низинна
9.2. За сектором-географічним критерієм	Приморська	Приморська
9.3. За зональними рекреаційно-кліматичними критеріями	Помірно-кліматична, сезонної дії	Помірно-кліматична, сезонної дії
9.4. За специфічними природними критеріями	Мінеральні води, лікувальні грязі	Мінеральні води
10. За медико-курортологічними технологіями	Комплексна	Комплексна

Отже, сформовані в табл. 1 дані вказують на відповідність курорту Скадовськ та Залізний Порт категорії «туристська дестинація» і дають можливість ідентифікувати їх з цим поняттям. Так, однією із найважливіших ознак відповідності курорту Скадовськ та Залізний Порт туристській дестинації є його лікувально-оздоровча та рекреаційна спрямованість.

Наявність на території району місць розміщення, харчування, розваг і високорозвиненої транспортної системи; наявність визначних пам'яток, що цікавлять туристів та наявність інформаційних систем дають змогу розглядати його як туристичну дестинацію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Департамент туризму та курортів Херсонської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visitkherson.gov.ua/>
2. Железний Порт: цены на жилье и отдых в 2018 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kirillovka.ks.ua/zhelezniy-port/>
3. Лиховид О. М. Скадовськ: місто, порт, курорт / О. М. Лиховид. – Скадовськ: Альянс, 2004. – 252 с.
4. Морозов М. А. Дестинация – важнейший элемент туризма / М.А. Морозов, О. Д. Коль // «Туризм: практика, проблемы, перспективы». – 1998. – № 1. – С. 9.
5. Пінчук Т. А. Розвиток та ефективність туристичних послуг аграрних підприємств регіону: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Т. А. Пінчук; наук. кер. Л. О. Мармуль; Дніпропетр. держ. аграр. ун-т. – Дніпропетровськ, 2008. – 20 с.
6. Румянцева Т.В. Перспективы развития дестинаций культурного туризма / Т.В. Румянцева. – Предпринт. С.-Пб: С.-ПбГУЭФ, 2003. – 16 с
7. Туристична компанія «ВорлдТревел» / Україна: Дитячий оздоровчий табір «АВРОРА» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldtravel.kiev.ua/print548/>
8. Leiper N. Tourism Management. 3d ed. / N. Leiper / – Sidney: Pearson Education Australia, 2004. – 326 p.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент І.М. Котовський

УДК 005.1:316.624

Турова О.І.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

У статті висвітлено деякі психологічні проблеми, що виникають у керівника освітнього закладу в процесі модернізації освітнього процесу і обґрунтовано оптимальні шляхи їх вирішення на етапі планування.

Ключові слова: керівник освітнього закладу, тактичні цілі, опір нововведенням, етап планування, шляхи розвитку ситуацій невизначеності.

The article highlights some psychological problems that arise in the head of the educational institution in the process of modernization of the educational process and the best ways to solve them at the planning stage.

Key words: head of educational institution, tactical goals, resistance to innovations, planning stage, ways of development of uncertainty situations.

Вирішення теоретичних і практичних завдань управління освітою у нашій країні набуває все більшої важливості у зв'язку з гуманізацією та демократизацією суспільства, зростанням ролі і значимості захисту прав і свобод людини, розвитком ринкових відносин, формуванням нових соціальних структур і форм управління. Це означає, що сучасному керівникові необхідне глибоке розуміння психологічних основ управління для ефективного впливу на діяльність підлеглих з метою подальшого інноваційного розвитку закладу освіти, який він очолює.

Мета статті: обґрунтувати оптимальні шляхи вирішення деяких психологічних проблем, що виникають у керівника закладу освіти на етапі планування в процесі модернізації освітнього процесу.

Теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми потенціалу керівника та його впливу на ефективність управління дає підстави відзначити, що керівник має: 1) знаходитися у постійному пошуку нових ідей, бути зосередженим на них і вміти окреслити шляхи їх реалізації; 2) володіти сформованим цілепокладанням і вміти мотивувати співробітників; 3) бути допитливим, працьовитим і наполегливим; 4) володіти методами впливу на особистість підлеглих (зараження, переконання) та методами, спрямованими на розв'язання управлінських завдань та прийняття управлінських рішень; 5) бути комунікабельним, відкритим, інтелектуально розвиненим, емоційно стійким, морально вихованим; 6) вміти швидко орієнтуватися в сучасних умовах і мати організаторські якості менеджера [1, 2, 4, 5].

Показником рівня кваліфікації керівника є його здатність успішно виконувати професійні обов'язки на кожному етапі процесу управління. Базові теоретичні положення менеджменту визначають п'ять етапів процесу управління: планування, організація, керівництво людьми, мотивація, контроль [3, с. 107]. Наявність такої здатності набуває особливого значення в системі професійних компетенцій керівника навчального закладу III-IV рівня акредитації, що діє в сучасних умовах реформування системи освіти.

Ректорові університету або академії, директору коледжу чи ліцею доводиться вирішувати економічні, соціальні, психологічні проблеми, які виникають ще на етапі планування освітнього процесу. І якщо врегулювання економічних питань залежить від фінансового становища навчального закладу, то вирішення психологічних труднощів повною мірою визначається особистісними здібностями керівника.

Перша група психологічних проблем може бути пов'язана із завданням правильного формування орієнтації співробітників на стратегічні цілі засновника та керівництва освітнього закладу. Інша група – проблеми, що виникають у зв'язку з прийняттям або неприйняттям підлеглими нововведень [4, с. 54-59].

Для того, щоб цілі засновника та керівництва освітнього закладу стали цілями діяльності всіх співробітників, керівникові закладу освіти необхідно їх конкретизувати і зробити вимірними. Досягнення стратегічних цілей забезпечується чітким формулюванням тактичних цілей, і має бути відображеним у щорічних планах роботи структурних підрозділів навчального закладу: кафедр, навчальної частини, предметних комісій, керівників відділів і служб, бібліотеки, методкабінетів тощо. Таке планування забезпечить усіх співробітників організації: по-перше, оперативною інформацією про перспективи діяльності закладу освіти; по-друге, переліком їх посадових обов'язків на найближчу перспективу.

Модернізація системи освіти висуває більш високі вимоги до кваліфікації викладачів і співробітників освітнього закладу, що в свою чергу пов'язано з їх додатковими тимчасовими витратами на удосконалення способів і методів роботи, пошук нових підходів до організації освітнього процесу, створення методичного забезпечення, стажування, підвищення кваліфікації. Для нейтралізації неприйняття такого додаткового інноваційного навантаження керівник має виявити причини, що породжують це неприйняття (економічні, соціальні, особистісні) [1, с. 62].

До економічних причин можна віднести побоювання:

- скорочення числа викладачів і співробітників у зв'язку зі скороченням навчального навантаження;
- зниження тривалості робочого часу (зменшення годинного навантаження) і, відповідно, заробітку;
- інтенсифікації праці, пов'язаної з додатковими витратами часу на: науково-методичне забезпечення занять; підвищення кваліфікації; стажування.

Особистісними причинами опору нововведенням є:

- сприйняття викладачами критики щодо застосовуваних (застарілих) ними форм і методів навчально-виховної роботи як особистої образи;
- боязнь того, що наявні професійні навички виявляться непотрібними при підготовці фахівців за новими освітніми стандартами;
- впевненість у тому, що нововведення призводять до посилення контролю, підвищення інтенсивності праці, зменшення почуття власної значимості викладача;
- страх співробітників перед невизначеністю, обумовлений відсутністю гарантій зайнятості.

Ще однією групою причин опору інноваціям є соціальні причини:

- небажання викладачів і співробітників пристосовуватися до соціально-психологічного клімату, що швидко змінюється;
- прагнення зберегти звичні соціальні зв'язки та ієрархію всередині структурних підрозділів (кафедр, навчальної частини, відділів тощо);
- боязнь, що нова соціальна обстановка призведе до зменшення задоволеності своєю професійною діяльністю;
- неприязнь до зовнішнього втручання в особисті справи [5, с. 306,310-312].

Для того, щоб процес реформування освітньої діяльності, пов'язаний з реалізацією нових законів про освіту не викликав серйозних психологічних проблем в освітньому закладі, ще на етапі планування керівник повинен передбачити можливі шляхи розвитку ситуацій невизначеності.

Зокрема:

- визначити навчальне навантаження викладачів на перспективу (2-3 навчальних роки);
- укласти з викладачами довгострокові трудові договори;
- забезпечити умови ефективного організації трудового процесу (необхідні засоби оргтехніки, сучасні інформаційні ресурси та технології, можливість проходження реального стажування у провідних закладах освіти і т.д.);
- розробити адекватні методи оцінки діяльності співробітників – рейтингову систему та систему стимулювання;
- передбачити матеріальну компенсацію додаткової праці по підготовці методичного забезпечення занять;
- дослідити соціально-психологічний клімат у структурних підрозділах з метою виявлення неформальних лідерів та їхньої орієнтації на процес впровадження інновацій;
- залучити викладачів і співробітників до планування нововведень.

Таким чином, виконання перерахованих вимог дозволить освітній установі під керівництвом компетентного керівника здійснити процес реформування з найменшими психологічними проблемами. Оскільки модернізація системи освіти спрямована на інноваційний розвиток освітніх закладів, саме від управлінської компетентності керівника, його здатності створити команду й спрямувати заклад на шлях розвитку залежить динаміка очікуваних перетворень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дзвінчук Д. І. Психологічні основи ефективного управління / Д. І. Дзвінчук. – К. : ЗАТ «Нічлава», 2000. – 280 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарука. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
3. Климов Е. А. Введение в психологию труда: Учебник. / Е. А. Климов – М.: Издательство Московского университета; Издательский центр «Академия», 2004. – 350 с.
4. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект): Монографія. / Н. Л. Коломінський. – К.: МАУП, 2000. – 286 с.

5. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління: Навчальний посібник. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Івано-Франківськ: «Плай», 2001. – 695 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Г.М. Александрова

УДК 330.14

Якушев С.В.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

В статті розглянуто сутність інтелектуального капіталу та його значення в умовах економіки знань та креативної економіки. Досліджено підходи до розуміння структури інтелектуального капіталу та охарактеризовано сутність його складових

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інновації, економіка знань, креативна економіка.

The article discusses the essence of intellectual capital and its importance in the conditions of knowledge economy and creative economy. Approaches to understanding the structure of intellectual capital are explored and the essence of its components is characterized

Key words: intellectual capital, innovations, knowledge economy, creative economy.

У сучасному світі основним орієнтиром у соціально економічному розвитку країни в цілому, та окремих регіонах і підприємствах зокрема, стає економічна система, що базується на знаннях. Проте вже зараз мова йде про економіку креативну, що використовує досягнення економіки знань, засновану насамперед на матеріалізації нових ідей і задумів. Креативна економіка стала одним з найважливіших напрямків інноваційного розвитку. Термін «креативність» може бути пояснений як творчий підхід до чого-небудь із залученням нових, раніше не використаних ідей. Креативна економіка – економічна система, яка орієнтована на формування та використання і розвиток інтелектуального капіталу.

Різні питання інноваційної та креативної економіки розглядали у своїх працях вчені, серед яких: Ю.В.Сотнікова, С.Л. Пакулін, Дж. Хоукінс, Р. Флорида та ін. На дослідженні інноваційного капіталу зосереджували свою увагу М. Коваленко, А. Чухно, Л. Эдвинссон та ін.

Інтелектуальний капітал (від лат. “intellectualis capitalis” – «розумовий, головний», «головні пізнання») – це один із різновидів капіталу, що має відповідні ознаки капіталу і водночас відтворює характерні лише йому специфіку і особливості. Він має надзвичайно складну сутність та багатовекторність, що визначається механізмом його функціонування. Інтелектуальний капітал – поняття, що набагато ширше, ніж поняття «інтелектуальна власність» і «нематеріальні активи», до того ж це поняття більш економічне, ніж правове або бухгалтерське [1, с. 116].

Інтелектуальний капітал – це перш за все люди та знання, якими вони володіють, а також їх навички і все те, що допомагає ефективно використовувати знання та навички; збірне поняття для визначення нематеріальних цінностей, що об'єктивно підвищують ринкову вартість компанії. В цьому значенні інтелектуальний капітал включає кваліфіковану, зібрану разом робочу силу і контракти з провідними спеціалістами (людський капітал); інтелектуальну власність, інформаційні ресурси, локальні мережі (організаційний капітал); відносини з клієнтами, широко відомі товарні знаки тощо (клієнтський капітал) [2].

Більшість дослідників та практиків дійшла висновку, що на рівні організації інтелектуальний капітал є сумою трьох складових, які представлені на рис. 1



Рис. 1. Структура інтелектуального капіталу [2].

Людським капіталом є: сукупність знань, навичок, творчих здібностей, а також спроможність власників та наукоємних працівників відповідати вимогам і задачам компанії.

Структурним капіталом є: програмні засоби ЕОМ, програмне забезпечення, бази даних, організаційна структура, патенти, товарні знаки, а також всілякі організаційні механізми, які забезпечують продуктивність працівників та функціонування компанії.

Споживчим капіталом є: майбутні споживачі продукції компанії та її спроможність задовольнити їхні запити.

Існує ряд фахівців, які розглядають інтелектуальний капітал іще в більш ширшому значенні. Едвінссон Л. запропонував свою структуру інтелектуального капіталу (рис. 2).

Організаційний капітал – це технології, процедури та системи управління, культура, технічне і програмне забезпечення, патенти, ліцензії, товарні знаки, промислові зразки, організаційні форми і структури.

Клієнтський капітал – база клієнтів, репутація, фірмовий стиль, договори, канали розповсюдження товарів, взаємовідносини з партнерами тощо.

Інноваційний капітал – висококваліфікованих фахівців, дороге і найсучасніше обладнання, інноваційні технології.

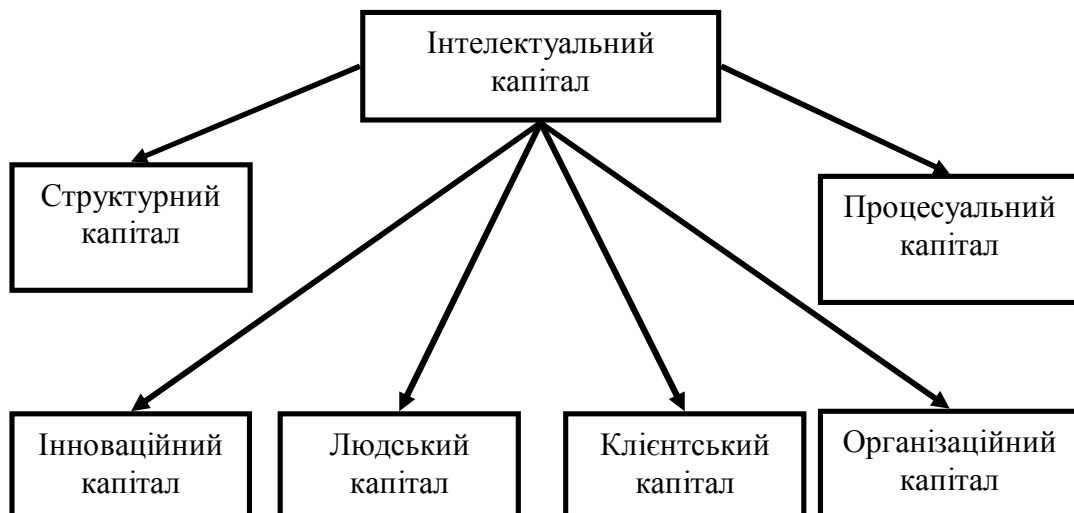


Рис. 2. Структура інтелектуального капіталу за Едвінссоном [3].

Отже, з дослідженого матеріалу можемо зробити висновок, що інтелектуальним капіталом є не тільки матеріальні і нематеріальні ресурси, що використовуються на підприємстві у процесі виробництва, але й індивідуальні здібності персоналу, виражені через знання, уміння та досвід; здібності, що нагромаджують особливо важливу для підприємства інформацію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Формування доданої вартості транснаціонального продукту : [монографія] / [М. оваленко, В. Лисюк, Н. Рогальська]. – Х. : ХНТУ, 2010. – 285 с.
2. Чухно А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми і закономірності розвитку / А. ухно // Економіка України. – 2002. – № 11. – С. 22–30.
3. Эдвинссон Л. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании [Электронный ресурс] / Л. Эдвинссон, М. Мэлоун. – Режим доступа : <http://www.iirmp.narod.ru/books/inomezemcev/index.html>

Рекомендує до друку науковий керівник старший викладач А.В. Чмут

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ГУМАНІТАРНІ НАУКИ	13
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ	14
<i>Варавенко Г.А.</i> КОНТЕКСТУАЛЬНІ СИНОНІМИ У ТВОРАХ УЛАСА САМЧУКА	15
<i>Власенко К. В.</i> ФУНКЦІЇ КОНОТОВАНИХ ЗАСОБІВ У ТЕКСТАХ ПОЕЗІЙ Н. ГОРІШНОЇ ТА Г. КИРПИ.....	18
<i>Гнідаш Д. В.</i> МОДУС ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ В АНТИУТОПІЯХ «СОНЯЧНА МАШИНА» В. ВИННИЧЕНКА ТА «ХРОНОС» Т. АНТИПОВИЧА.....	21
<i>Дігтяренко А.В.</i> ЕФЕКТИВНЕ СПІЛКУВАННЯ ТА ПОРОЗУМІННЯ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	23
<i>Довга Г. О.</i> ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛУ САМОТНОСТІ У ДРАМАХ «КАССАНДРА» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «УГОДА З АНГЕЛОМ» НЕДИ НЕЖДАНОЇ	26
<i>Донський В. В.</i> ОБРАЗНА СИСТЕМА РОМАНУ «БОТ» МАКСА КІДРУКА.....	30
<i>Драган В.О.</i> МЕТАФОРИЗОВАНІ НАЗВИ ЧУТТЄВОЇ СФЕРИ У ТВОРАХ ЯРА СЛАВУТИЧА.....	33
<i>Дубина Н.М.</i> ІМІДЖЕВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВЕДУЧИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ХЕРСОНСЬКОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ФІЛІЇ НСТУ «СКІФІЯ».....	35
<i>Ємець М.Ю.</i> ПОСТМОДЕРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ БІБЛІЙНОГО МОТИВУ ВСЕСВІТНЬОГО ПОТОПУ В РОМАНІСТИЦІ Ю. АНДРУХОВИЧА	38
<i>Журавльова Є.О.</i> АНТРОПОНІМІЧНИЙ ДІАПАЗОН ХЕРСОНСЬКОГО ГЕОПРОСТОРУ	40
<i>Забавська Ю.Ю.</i> ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ І ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ ЯК НАУКОВІ ПОНЯТТЯ.....	43
<i>Заєць О. В.</i> ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТІВ «ВОДА» ТА «ВОГОНЬ» У ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА ТА МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА	46
<i>Захаренко А. О.</i> ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА ПРИРОДА ПОРІВНЯЛЬНИХ ЗВОРОТІВ У ТВОРАХ РОМАНА ІВАНИЧУКА.....	49

Львовський В.О. ХАРАКТЕРИСТИКА ІТАЛІЙСЬКИХ ВИДАНЬ «LA REPUBBLICA» ТА «CORRIERE DELLA SERA».....	52
Калінушка Т. А. ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА МАТЕРІАЛІВ ХЕРСОНСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ “ХЕРСОНЩИНА ЗА ДЕНЬ”, “0552.UA”, “АРТКАВУН”	55
Карєва Л.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ У ТВОРАХ НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ.....	57
Кириченко О. О. ПІМІДЖ ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА: ПОНЯТТЯ ТА РІЗНОВИДИ.....	60
Клоц О.В. СПЕЦИФІКА КОСМОГОНІЧНИХ ОБРАЗІВ У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА	62
Кожевнікова І.В. ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА В ТЕКСТАХ МУЗИЧНИХ ІНТЕРНЕТ- ВИДАНЬ	65
Колива О.В. ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «ТУТ І ТЕПЕР».....	67
Котенко В. В. ХУДОЖНЯ КОНЦЕПЦІЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У МАЛІЙ ПРОЗІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ ТА ОКСАНИ ЗАБУЖКО.....	70
Мазур Н.І. КОЛІРНА ЛЕКСИКА У ТВОРІ ДАРИ КОРНІЙ «ГОНИХМАРНИК»: СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	73
Малець В. А МІФОЛОГЕМА ДОРОГИ У РОМАНІ «ДВАНАДЦЯТЬ ОБРУЧІВ» Ю. АНДРУХОВИЧА.....	76
Марченко Я. С. СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ МЕТАФОРИЗОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ У ТВОРАХ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА.....	78
Матюхіна А. О. ПОНЯТТЯ «ДИФУЗІЯ ЖАНРІВ» В УКРАЇНСЬКОМУ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВІ	81
Мількевич К. О. ПЕРШІ СТУДЕНТСЬКІ НАВЧАЛЬНІ ВИДАННЯ ХДУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	83
Мілютіна В. А. ГАРМОНІЯ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ В ЛІРИЦІ М.ЧЕРНЯВСЬКОГО.....	85
Мищук А.В. СТРУКТУРНО-ТЕМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТИЧНИХ ВИДАНЬ «МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ» ТА «МАНДРИ».....	88

<i>Можаровська І.В.</i> ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОПИСІВ У СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ FACEBOOK (НА ПРИКЛАДІ ОФІЦІЙНОЇ СТОРІНКИ СЕРГІЯ ПРИТУЛИ).....	90
<i>Мох А.Е.</i> ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ РОМАНУ «ПОДОРОЖ НА ПУПІ ЗЕМЛІ» МАКСА КІДРУКА.....	92
<i>Новікова В.В.</i> СОМАТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ПЕРЕМІЩЕННЯ У ПРОСТОРИ.....	95
<i>Онуфрієнко В.В.</i> СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ В РОМАНІ П.КУЛІША «ЧОРНА РАДА».....	97
<i>Письменна М. Ю.</i> ІНІЦІАЦІЯ ПРОТАГОНІСТІВ РОМАНІВ-АНТИУТОПІЙ Т.АНТИПОВИЧА «ПОМИРАНА» ТА А.ЧАПАЯ «ЧЕРВОНА ЗОНА».....	99
<i>Раєвський О. В.</i> СОЦІАЛЬНА ТЕМА У НОВИНАХ НА ТЕЛЕКАНАЛІ «1+1».....	102
<i>Самойленко О. В.</i> ДУАЛЬНІСТЬ СВІТУ В АНТИУТОПІЯХ Ю. ВИННИЧУКА «МАЛЬВА ЛАНДА» ТА В. ВОЙНОВИЧА «МОСКВА 2042».....	105
<i>Сергєєв С. С.</i> ЗАРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПОРТИВНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: АВСТРО-УГОРСЬКИЙ ПЕРІОД.....	107
<i>Скорик А. С.</i> ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕКСТІВ МАЛИХ ФОРМ.....	109
<i>Стаднік І. О.</i> РОМАН С. ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»: КОНФЛІКТ ПОКОЛІНЬ У ПОСТКОЛОНІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	112
<i>Філіппович О. С.</i> АНАЛІЗ РОЗВАЖАЛЬНОГО КОМПОНЕНТУ У ХЕРСОНСЬКОМУ ЖУРНАЛІ «ВЕТЕР».....	115
<i>Худіковська Т.</i> НЕОЛОГІЗМИ ЯК МОВНА УНІВЕРСАЛІЯ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.....	117
<i>Шевчук А.О.</i> ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО БЛОГУ.....	121
<i>Шиянюк А.Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ ТЕЛЕДОКУМЕНТАЛІСТИКИ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЕКТУ КАНАЛУ 1+1 «ЗИМА, ЩО НАС ЗМІНИЛА»).....	123
<i>Штепенко Т. Д.</i> МОДИФІКАЦІЇ МІФОЛОГЕМИ ДОМУ В РОМАНАХ «РУЙНУВАННЯ ЛЯЛЬКИ» С. ПРОЦЮКА ТА «БЕЗСМЕРТЯ» М. КУНДЕРИ.....	125

<i>Шульга Д.А.</i> ЛЕКСЕМИ «СОНЦЕ» ТА «ЗЕМЛЯ» В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ Д. ПАВЛИЧКА	128
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ.....	131
<i>Абрамова К. А.</i> СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ КОМПОЗИТІВ З КОМПОНЕНТОМ «ЗООНІМ» В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	132
<i>Азарних М. І.</i> ЗМІСТ ПОНЯТТЯ “WORK” В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ	134
<i>Байдик К.С.</i> ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ДОСЯГНЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ ВУДІ АЛЛЕНА).....	135
<i>Бережний К. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ АНІМАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ	137
<i>Ванцовська І. В.</i> ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ КОРІН ТЕЛЛЬЯДО «EL REGRESO».....	139
<i>Гапоненко М.А.</i> ФЕНОМЕН ЄСКАПІЗМУ ЯК ВТЕЧА ВІД РЕАЛІЙ СУСПІЛЬСТВА СПОЖИВАННЯ В РОМАНІ Ф. БЕГБЕДЕРА “99 ФРАНКІВ”	141
<i>Герасько В.О.</i> СУФІКСАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ В ІСПАНСЬКОМУ МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ	144
<i>Голубева В.А.</i> ВИКОРИСТАННЯ ФРАНЦУЗЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ ЗАПОЗИЧЕНИХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У МОЛОДІЖНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ	147
<i>Гула П. В.</i> ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В ТЕКСТАХ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	150
<i>Демчинська О.П.</i> ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ РЕДАГУВАННЯ НЕХУДОЖНИХ ТИПІВ ТЕКСТІВ.....	152
<i>Дрогобицька Ю.Т.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	155

<i>Дудка К. О.</i> КОНЦЕПТ ХВОРОБА ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ДОМІНАНТА РОМАНУ Л. ОЛІВЕР «ДЕЛІРІУМ»	157
<i>Зубаль Т.П.</i> ПОМ'ЯКШУВАЛЬНА ФУНКЦІЯ ЕВФЕМІЗМІВ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЧЧИНИ.....	159
<i>Зубенко Д. С.</i> ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ТЕКСТОВИХ СВІТІВ	160
<i>Камінська О. О.</i> МЕТАФОРИЧНА НОМІНАЦІЯ КАНАДИ В АНГЛОМОВНИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ	163
<i>Капустюк А.С.</i> СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ)	164
<i>Карюхіна А.І.</i> ТЕКСТОВІ ЗАСОБИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІМПЛІЦИТНОСТІ У П'ЄСІ ПАТРИКА МАРБЕРА «CLOSER»	167
<i>Кулик Ю. І.</i> СПЕЦИФІКА ПЕРЕДАЧІ ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИТЯЧОГО ДИСКУРСУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ОРИГІНАЛІВ І ПЕРЕКЛАДІВ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ).....	169
<i>Левицька Д.В.</i> КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ В ДИСКУРСІ АМЕРИКАНСЬКОЇ КОМЕРЦІЙНОЇ РЕКЛАМИ	171
<i>Логвиненко О.І.</i> ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ НАВКОЛИШНІЙ СВІТ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	173
<i>Манзюк А.С.</i> РЕЦЕПЦІЯ ШЛЯХЕТСЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ У ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХІХ СТОЛІТТЯ	174
<i>Матієва К.В.</i> СПЕЦИФІКА ВЖИВАННЯ ПРОСТОРІЧЧЯ І АРГО В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	177
<i>Мельникова Д.Г.</i> Г. А. БЕККЕР ЯК ПЕРСОНАЛІЯ «ПІЗНЬОГО РОМАНТИЗМУ» В ІСПАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ II ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ	179
<i>Михайленко В.С.</i> КАТЕГОРІЯ ПРИТЧЕВОСТІ У РОМАНІ К.ШІГУРО «НЕ ВІДПУСКАЙ МЕНЕ»	182

<i>Мірошниченко В.В.</i> ТЕМА ХУДОЖНИКА ТА МИСТЕЦТВА В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	184
<i>Мороз Г.О.</i> НОВІ ІКОНІЧНІ СИМВОЛИ ІМПЛІКАЦІЇ В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ.....	186
<i>Ніколенко В.В.</i> АСОЦІАТИВНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ МІСТИЧНЕ У СУЧАСНОМУ ФІЛЬМІ ЖАХІВ GHOST RIDER: SPIRIT OF VENGEANCE.....	188
<i>Онищенко І.Р.</i> ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ У РОМАНІ О. НІФФЕНЕГТЕР «ДРУЖИНА МАНДРІВНИКА У ЧАСІ».....	190
<i>Останішин Є.В.</i> МЕТАФОРА ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ РОМАНУ ДЖ.Р.Р.ТОЛКІНА «ХОБІТ, АБО ТУДИ І НАЗАД» РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ.....	191
<i>Петракова Л.М.</i> ІДЕОЛОГІЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ВЕРБАЛЬНОГО НАПОВНЕННЯ КОНЦЕПТУ АМЕРИКА У МЕМУАРНИХ ТЕКСТАХ Г.КЛІНТОН.....	194
<i>Попова Я.В.</i> НАЦІОНАЛЬНО-СПЕЦИФІЧНА ЛЕКСИКА: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ РАКУРС (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ УКРАЇНСЬКИХ КАЗОК).....	196
<i>Присяжна К. О.</i> МЕТАТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧЕ ПОНЯТТЯ.....	198
<i>Ревенко Є.С.</i> МОДИФІКАЦІЇ КРИЛАТИХ ВИСЛОВІВ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ПРЕСІ.....	200
<i>Рижкова А.А.</i> ТИПИ ПРЕЦЕДЕНТНИХ АНТРОПОНІМІВ В АНГЛОМОВНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ.....	201
<i>Ружицька О.В.</i> ЖАНР ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПОНЯТТЯ В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	203
<i>Сабен-Гуз К.А.</i> ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ГРИ СЛІВ В АУДІОВІЗУАЛЬНИХ І ВІЗУАЛЬНИХ ТЕКСТАХ.....	205
<i>Сидоренко К.К.</i> МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ «ЧАС» У РОМАНІ ЛОРЕН КЕЙТ “FALLEN”.....	208
<i>Скомароха О.І.</i> СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНА ЛЕКСИКА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ РІЧАРДА ОЛДІНГТОНА.....	210
<i>Суханова В.А.</i> ТРИ ХУДОЖНІ СВІТИ В ПОЕЗІЇ Ф.Г. ЛОРКИ.....	211

Уманець С.О. МЕТАЛІТЕРАТУРНИЙ ДИСКУРС РОМАНІВ Б. ПАСТЕРНАКА «ДОКТОР ЖИВАГО» ТА В. НАБОКОВА «ДАР»	213
Фінаєва В.О. ГЕРОЇЧНИЙ СЮЖЕТ І ЛІТЕРАТУРА ХХ СТОЛІТТЯ: СВОЄРІДНІСТЬ АВТОРСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ ЕПІЧНИХ ТРАДИЦІЙ В «ГРЕНДЕЛІ» ДЖ. ГАРДНЕРА І В «САЗІ ПРО ХРОЛЬФА ЖЕРДИНКУ» П. АНДЕРСОНА	216
Холод Т.І. КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА ПЕРСОНАЖА СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ПРОЗОВОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ КЕТРІН СТОККЕТ «ПРИСЛУГА»).....	218
Чистікова Д.В. СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ.....	220
Шелухіна Е.О. ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕДАЧІ ЗВУКОЗОБРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ.....	223
Шульженко А.О. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНОГО АНДЕГРАУНДНОГО КІНОТЕКСТУ РОСІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ	226
Яблуновська Ю.Г. НАЦІОНАЛЬНА МОВНА КАРТИНА СВІТУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ РЕАЛІЙ.....	227
Ямалетдінова К. М. ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ TWITTER, FACEBOOK В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	228
Яновська В.В. ОБРАЗНІ РИСИ КОНЦЕПТУ «РОЗПАЧ» В АНГЛОМОВНИХ ЛІРИЧНИХ ТВОРАХ.....	230
Ясінська О.П. СТРАТЕГІЇ ТА ПРИЙОМИ ВІДТВОРЕННЯ ГРАФОНІВ В АНГЛО- УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ.....	231
Ящик А. Є. ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ DEATH У ТВОРІ МАРКУСА ЗУСАКА “THE BOOK THIEF”	234
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	236
Бокій К.П. ЛІДЕРСТВО ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	237
Ваніна О.С. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І САМОРЕГУЛЯЦІЇ СТУДЕНТА	238

Граділь Є. О. СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ ТА СТИЛІ ПОВЕДІНКИ У СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТАХ	242
Гуртовенко І. О. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	244
Вишковська Є.О. КОМП'ЮТЕРНО-ОПОСЕРЕДКОВАНІ ФОРМИ СПІЛКУВАННЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ	240
Дебела Н. С. НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА	246
Іванова Я. В. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРНЕТ- ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	249
Каленчук В.О. ВПЛИВ ЖИТТЄСТІКОСТІ ОСОБИСТОСТІ НА ЇЇ ПСИХОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ	250
Койнова К.П. РЕСУРСНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У ПОДОЛАННІ РЕВНОЩІВ	252
Козловський Р.В. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПСИХОКОРЕКЦІЇ ТА ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	254
Кравченко М.А. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ У ЮНАКІВ ТА ДІВЧАТ З НЕПОВНИХ РОДИН	256
Кравчук В.В. ГОЛОВНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ	258
Кужель В.В. АДАПТАЦІЯ ДО ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ	260
Кучеренко А.П. ТРАНСФОРМАЦІЯ БАЗИСНИХ ПЕРЕКОНАНЬ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ПОДОЛАННЯ ЖИТТЄВОЇ КРИЗИ	262
Лохматов П.С. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ У СИСТЕМІ «ВИКЛАДАЧ – СТУДЕНТ»	264
Максименко О. С. ФЕНОМЕН ОСОБИСТІСНОЇ БЕЗПОРАДНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ	266

<i>Малоран М. О.</i> СТАТЕВОРОЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МІГРАНТІВ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ	267
<i>Маринич А.І.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	270
<i>Мелешко Є.В.</i> ВПЛИВ СТАВЛЕННЯ БАТЬКІВ НА СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ СІМ'Ї ДОШКІЛЬНИКАМИ.....	272
<i>Мороз Г.С.</i> КОМПОНЕНТИ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ОЧІКУВАНЬ ШКОЛЯРІВ	274
<i>Ніколаєнко Б.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ТА УСПІШНОСТІ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.....	276
<i>Нуждін С.М.</i> ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА УСТАНОВКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ..	278
<i>Савинська А.М.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОЯВІВ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ З ПОКАЗНИКАМИ ЇХ МОТИВАЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ	280
<i>Савченко С.А.</i> УЯВЛЕННЯ ПРО ВЛАСНЕ МАЙБУТНЄ У КОМБАТАНТІВ	283
<i>Сергет І.В.</i> РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ У ВИНИКНЕННІ ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ.....	285
<i>Тимошина В.О.</i> ЗМІСТ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГА ЩОДО ПРОБЛЕМНОЇ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ.....	287
<i>Троцан М. Ю.</i> ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ І ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ НА УСПІШНІСТЬ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	289
<i>Фисина Л.А.</i> ВПЛИВ КОМПЮТЕРНИХ ІГОР НА ПІЗНАВАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	291
<i>Шульга А. Д.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЗМІСТОВІ ПАРАМЕТРИ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	293
<i>Яковенко Б.А.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ.....	297
<i>Яковлева О.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У МОЛОДІ З КІБЕРЗАЛЕЖНІСТЮ	298

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	301
<i>Андриєнко В.В.</i> МЕТОДИКА РОЗКРИТТЯ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ».....	302
<i>Андрусак І.С.</i> ІНТЕЛЕКТУЛЬНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ	305
<i>Ах-їк К. В.</i> ВИМОГИ ТА УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРЕДМЕТНО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	307
<i>Безлюдна К.С.</i> СПЕЦИФІКА НЕВРОТИЧНИХ РОЗДІЛІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПСИХІЧНИЙ Й ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	310
<i>Бєшимова Д.С</i> ТВОРЧИСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	312
<i>Бігун А.О.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	315
<i>Бондар Р. А.</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	317
<i>Варнавська А.Ю.</i> РОЛЬ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.....	319
<i>Вишневецька С.В.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО – КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ.....	322
<i>Воляннюк А.С.</i> ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ (ІСТОРИКО-ЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)	325
<i>Гелдаш Л. П.</i> КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ.....	328
<i>Голинська Я.В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ.....	331
<i>Дриль О.А.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ОСНОВНИХ РУХІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РІЗНИХ ТИПІВ ФІЗКУЛЬТУРНИХ ЗАНЯТЬ ..	333

Євменова К. М. ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	337
Завалій Т.С. ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	340
Іщук В.М. УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ».....	342
Кабакова Т. Г. МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	345
Капітан О.О. ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ТРИВОЖНОЇ ДИТИНИ	348
Карпенко О.В. ІГРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	351
Компаній Н.А. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	353
Косенко Н.В ОБДАРОВАНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	357
Кравцова В.С. МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ.....	360
Крайнюк В. В. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	362
Круковець Д.І. ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ.....	365
Крутіхіна А.О. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ПИСЬМА	369
Кулик О.В. СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ ПОНЯТЬ У МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ	371
Лагутіна Л. Н. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ІГОР-ЕСТАФЕТ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	374
Лелеко Е. В. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ТЕХНІКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	378

Маркова В.В. ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННСВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ 5 РОКУ ЖИТТЯ.....	381
Маркушина Т.В ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ	383
Марченко В.О. НАПРЯМКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ	387
Маслій С.М. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ КОЛЕКТИВНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЕМ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	390
Овсієнко Є. Е. МЕТОДИ ТА ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРИРОДОЮ РІДНОГО КРАЮ	393
Овсяннікова В.І. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	396
Орлов Д.В. ПІДХОДИ ДО БАЗОВОГО ПОНЯТТЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВИТИ	400
Остряньська К.В. ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЕНТАЦІЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	403
Панамаренко Н.М. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	405
Пелих А. М. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ЕЛЕМЕНТАМИ СИНТАКСИСУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	408
Покутня М. С. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ З НИЗЬКОЮ ЗДАТНІСТЮ ДО НАВЧАННЯ	410
Поліщук О.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	412
Потеряйко О.О. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СЛУХОВО-ВИМОВНИХ НАВИЧОК ДОШКІЛЬНЯТ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ.....	414

Проценко З. С. ПРОБЛЕМА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕЛЕКТ-КАРТИ	416
Ребець В.Р. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ	419
Слободянюк В. В. ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	421
Смірнова Т.О. СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ-ВИХОВАТЕЛІВ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	426
Ступіна І.Ю. ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ШЛЯХОМ РОБОТИ З ТЕКСТАМИ РІЗНИХ СТИЛІВ	429
Томіліна А.Є. НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	432
Харченко А.В. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ РІЗНОВІКОВИХ ГРУП.....	435
Чорна С.Ю. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ.	436
Чорнозем В.М. ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ» В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ	439
Чубирка І.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО РОБОТИ З ПЕРШОДЖЕРЕЛАМИ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ»	442
Чупрун П. П. ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ STEM-ОСВІТИ.....	446
Шруб М. С. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 012 «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА» В ХЕРСОНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ...	448
Штифурак О.О. ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ.....	452

Янчук О. В. ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	454
Ястреб О. В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СВІТОГЛЯДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	457
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	461
Антоніо Де Деуш А. Б. ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ	462
Варданян К.Л. ПОЯВА ТА РОЗСЕЛЕННЯ ВІРМЕН У КРИМУ	464
Дяченко Б. В. ЗБРОЯ ТА ВІЙСЬКОВА ТАКТИКА ЗАПОРОЖЦІВ У ХVІІІ СТ. НА ХЕРСОНЩИНІ.....	467
Золотаревський К. О. ГЛОБАЛЬНІ БІОЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ І ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	469
Коваленко М.О. КРИМСЬКОТАТАРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ У ПРОСТОРИ ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОПОЛІТИКИ (1991 – 2014 рр.)	471
Коган В.С. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ІХ-ХІХ СТОЛІТТІ	475
Лимаренко Ю.С. БОРОТЬБА УПА У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	477
Лисянський Д.А. СЕЛЯНСЬКІ ПОВСТАННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ 1917-1921 рр. : ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ.....	479
Малиновська І. Р. ВІЗІЯ ІСТОРИЇ УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ	481
Рулікова Н. О. МІСЦЕВІ ГАЗЕТИ ПРО ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ОБ'ЄДНАННЯ ПІД ЧАС РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЙ 1917 РОКУ НА ХЕРСОНЩИНІ	484
Фомін В. В. ЗАСНУВАННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ МИТНИЦІ ТА РЕОРГАНІЗАЦІЯ ЇЇ У ХЕРСОНСЬКУ МИТНУ ЗАСТАВУ.....	486
Частило О.С. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	487

<i>Якубов. Ю.О</i> АКТИ ПОЛІТИЧНОГО ТЕРОРИЗМУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ КІНЦЯ XIX ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ	490
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ.....	493
<i>Агеєнко І.В.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У ДУХОВНОМУ ВИХОВАННІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ.....	494
<i>Бабіч В.О</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ МІФОЛОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ЇХ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ У ЖАНРІ ФЕНТАЗІ.....	496
<i>Біляєв Д.Ю.</i> КУЛЬТУРНІ ВИМОГИ ДО СУЧАСНИХ ДИЗАЙН-ПРОЕКТІВ.....	497
<i>Бережняк Р. В.</i> КІБЕРСПОРТ ЯК СУЧАСНА МОЛОДІЖНА СУБКУЛЬТУРА	499
<i>Беседіна А.Ю.</i> РОЛЬ ЄВРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ СЬОГОДЕННЯ	502
<i>Богинський С.С.</i> ФОРМУВАННЯ ФІРМОВОГО СТИЛЮ ЯК ЕЛЕМЕНТ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ	504
<i>Бурліна С.В.</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БАЛЕТНОГО ТЕАТРУ В УКРАЇНІ	506
<i>Василик О.М.</i> ЧИННИКИ АКТИВІЗАЦІЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ХОРЕОГРАФІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	508
<i>Верзун Н.Р.</i> ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ НАТЮРМОРТУ В ТЕХНІЦІ ПАСТЕЛІ ...	510
<i>Головач М.А.</i> ОРИГІНАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИКОРИСТАННЯ КОЛАЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ	512
<i>Гусак Л.В.</i> СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	513
<i>Гуцало О.О.</i> ЗНАЧЕННЯ АНСАМБЛЕВОГО СПІВУ У МУЗИЧНО- ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАНІ ТА РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	515
<i>Дорошко В.Ю.</i> РОЗВИТОК СУЧАСНИХ АМАТОРСЬКИХ ТЕАТРАЛЬНИХ КОЛЕКТИВІВ У СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ УКРАЇНИ	517
<i>Дудка В.В.</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ РАЦІОНАЛЬНОЇ ПОСТАНОВКИ КЛАРНЕТИСТА	519
<i>Задорожна О.В.</i> МУЗИЧНО-ДРАМАТУРГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОКАЛЬНО- ХОРОВОЇ ТВОРЧОСТІ Б.М. ЛЯТОШИНСЬКОГО	520

Звягіна О.В. УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА ЕСТРАДА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ	522
Карпенко Ю.П. НАПРЯМКИ ТЕХНОЛОГІЙ СУЧАСНОЇ ДРУКОВАНОЇ ГРАФІКИ І ЗАСТОСУВАННЯ ЇХ В ПРАКТИЧНІЙ ПЛОЩІНІ	524
Козаченко Т.І. ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ МИСТЕЦТВА СУЧАСНИМИ ДІТЬМИ	526
Колодич О.О. ТРАДИЦІЙНА СИМВОЛІКА ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ У СУЧАСНОМУ ВІТЧИЗНЯНОМУ МИСТЕЦТВІ	528
Конопльова К.В. НАПРЯМКИ СУЧАСНИХ ТЕХНІК ОЛІЙНОГО ЖИВОПИСУ	530
Короткова Л.О. СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ПОЛІХУДОЖНЬОГО ВИХОВАННЯ В ХОРЕОГРАФІЇ	531
Косенкова Т.Е. РОЛЬ І МІСЦЕ РУШНИКА В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ КУЛЬТУРІ....	533
Кутіщева О.С. КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОБЛЕМИ «ГЕРОЙ ТА СУСПІЛЬСТВО»	535
Лапюк В.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ПОРТРЕТІ.....	537
Марковська Я. А. БАТИК ЯК ТЕХНІКА ДЕКОРАТИВНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТКАНИНИ	538
Михайлуца В.О. ДЕКОРАТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ХОЛОДНОГО БАТИКУ В ТВОРЧІЙ РОБОТІ	540
Нейбергер Ю.В. АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ТАНЦЮ (НА ПРИКЛАДІ CONTEMPORARY DANCE)	543
Овчаренко В.В. ІЛЮСТРУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ СТИЛЮ АВАНГАРД КЛАСИЧНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ ГРАФІКИ	545
Пешкова А.О. КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКИЙ КЛАС – ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ ВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙСТЕРНОСТІ ІНСТРУМЕНТАЛІСТА	546
Покидько Ю.В. КРЕАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ.....	548

<i>Половинко Д. Є.</i> НЕРОЗРИВНА ЄДНІСТЬ ЧАСУ І ПРОСТОРУ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МАГІЧНОГО РЕАЛІЗМУ В РОМАНІ ГАБРІЕЛЯ ГАРСІА МЕРКЕСА «СТО РОКІВ САМОТНОСТІ».....	550
<i>Рекунович І. О.</i> РОЛЬ ГРАФІЧНИХ ТЕХНІК У СУЧАСНОМУ ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ	551
<i>Русанова О.М.</i> ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.....	553
<i>Самуляк Ю.З.</i> СИНТЕЗ КЛАСИЧНОЇ ТА СУЧАСНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ У БАЛЕТАХ ДЖОНА НОЙМАЄРА	555
<i>Смірнова В.В.</i> ВИРАЗНІ МОЖЛИВОСТІ ТЕХНІКИ КОЛЬОРОВОЇ ГРАТОГРАФІЇ ПРИ СТВОРЕННІ ТВОРЧОЇ РОБОТИ	558
<i>Смолін О.П.</i> СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ХОРЕОГРАФА НА ЗАНЯТТЯХ З КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ.....	559
<i>Стрельцова О.О.</i> ДИРИГЕНТСЬКА ТЕХНІКА ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ МИСТЕЦТВА ДИРИГУВАННЯ	561
<i>Тараненко І. Ю.</i> ЗНАЧЕННЯ КОМПОЗИЦІЇ У СТВОРЕННІ КОЛАЖУ	563
<i>Тютюнник Г.О.</i> ПОЛІФУНКЦІЙНІСТЬ НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ	564
<i>Цвєлих К.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВСЬКОГО МИСТЕЦТВА ХХ СТОЛІТТЯ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ СЛАВЕТНИХ ПІАНІСТІВ Е. ГІЛІЕЛЬСА ТА С. РІХТЕРА	566
<i>Шалухіна Н.В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ НОВІТНЬОГО ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ХОРОВІЙ ТВОРЧОСТІ ГАННИ ГАВРИЛЕЦЬ	567
<i>Шпак О. А.</i> МУЗИЧНІ СТИЛІ: ПОНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА, ОСОБЛИВОСТІ	569
<i>Шпанова О.Д.</i> СИНТЕЗ ТЕХНІК У СУЧАСНОМУ ДЕКОРАТИВНОМУ МИСТЕЦТВІ....	571
<i>Якушева А. Є.</i> АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ.....	572
<i>Юзюк С. М.</i> РОЛЬ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЗМУ ДОШКІЛЬНИКІВ	575

РОЗДІЛ ІІ. ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....	578
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ І ЕКОЛОГІЇ	579
<i>Бабуцька Н.І.</i> МОРФОСКУЛЬПТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У МЕЖАХ НОВОВОРОНЦОВСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	580
<i>Багнюк О.В.</i> ІСТОРІЯ ПРОВЕДЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ СВІТУ.....	582
<i>Баденко О.В.</i> МІЖНАРОДНА СТАНДАРТИЗАЦІЯ І СЕРТИФІКАЦІЯ В ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЧНОГО БУДІВНИЦТВА.....	583
<i>Барташук Є.П.</i> РОЗВИТОК ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	585
<i>Бондар Ю.А.</i> РЕКРЕАЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «НИЖНЬОДНІПРОВСЬКИЙ».....	586
<i>Василенко С.В.</i> ДЕЯКІ МОРФОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РАКУ ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ.....	589
<i>Гаркуша А.М.</i> ВОДОКОРИСТУВАННЯ БАСЕЙНУ Р. ДНІПРО.....	591
<i>Городова О.Є.</i> ЗРОШЕННЯ ЯК ФАКТОР ЗМІН СІЛЬСЬКОГО РОЗСЕЛЕННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	593
<i>Дайнеко С.О.</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДЕФІНІЦІЇ «ХАРЧОВІ ДОМІШКИ» У ПРОДУКТАХ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	595
<i>Демидкіна К.С.</i> РОЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ХЕРСОНЩИНИ В СТРУКТУРІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ	596
<i>Добровольська Н.Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ТУРИЗМУ НА ХЕРСОНЩИНІ.....	598
<i>Іванова В.І.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖИТЛОВО- КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	599
<i>Куз Д.В.</i> ВИЩА НЕРВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ТРИВАЛОЇ ДІЇ РЕКОМБІНАНТНОГО ІНТЕРФЕРОНУ	601
<i>Кухарська Г.Ю.</i> МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	603

<i>Лозова Л. В.</i> СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ТА РІВЕНЬ ЗАНЯТОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗІ СХОДУ УКРАЇНИ.....	604
<i>Лушнай О.С.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЯРУЖНО-БАЛКОВИХ СИСТЕМ БЕРИСЛАВСЬКОГО ТА ГОРНОСТАЇВСЬКОГО РАЙОНІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	606
<i>Мелашич І.О.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕДИКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ РЕГІОНУ ДОСЛІДЖЕННЯ	608
<i>Петракова І.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ДИНАМІЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ	610
<i>Рибалко Д. В.</i> ГЕОЕКОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЕКОМЕРЕЖ РЕГІОНАЛЬНОГО І СУБРЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ	613
<i>Скриль В.Ю.</i> РОЛЬ ВОДОКОРИСТУВАННЯ В ПРОЦЕСІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	614
<i>Сливка А. О.</i> ЕКОНОМІЧНА ПОЛЯРИЗАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У ХХІ ст.: ПРИЧИНИ І ХАРАКТЕРНІ РИСИ.....	616
<i>Сухарєва А.В.</i> ПРОБЛЕМА УТИЛІЗАЦІЇ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ МІСТ (НА ПРИКЛАДІ М. ХЕРСОНА).....	617
<i>Тукан А.І.</i> ДЕЯКІ ФІЗІОЛОГІЧНІ ЕФЕКТИ РЕКОМБІНАНТНИХ ЕРИТРОПОЕТИНІВ α ТА β	620
<i>Шевчук Л.Т.</i> ПОДИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	622
<i>Шевчун С.С.</i> ЕКОЛОГО-АУДИТОРСЬКИЙ АНАЛІЗ ОБ'ЄКТІВ ТЕПЛОВОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ХЕРСОНСЬКА ТЕЦ»).....	625
<i>Шляшенко О. Л.</i> МОНІТОРИНГ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ	627
<i>Шулешко В. В.</i> ЛАНДШАФТНО-ЕКОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ОПТИМАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ.....	629
ФАКУЛЬТЕТ КОМП'ЮТЕРНИХ НАУК, ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ.....	631
<i>Бандура В.В.</i> ФУНКЦІОНАЛЬНІ РІВНЯННЯ В КЛАСІ МНОГОЧЛЕНІВ	632

<i>Білий О.Є.</i> СПЕКТР АТОМА ГІДРОГЕНУ.....	633
<i>Бугасько О.О.</i> КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ФІЗИКИ.....	636
<i>Буза І.О.</i> ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЦІКАВОЇ ФІЗИКИ ЯК КОМПОНЕНТУ ПРОПЕДЕВТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ЇЇ ВИВЧЕННЯ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	638
<i>Буренко Ю.Е.</i> ПРИЙОМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ПОНЯТЬ ПЛАНІМЕТРІЇ.....	641
<i>Вакалюк А.В.</i> МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ РОЗВ'ЯЗУВАННЮ ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ.....	644
<i>Вязовченко М.Д.</i> ГЕОМЕТРІЯ S-АДИЧНОГО ЗОБРАЖЕННЯ ДІЙСНИХ ЧИСЕЛ З ФІКСОВАНИМИ ЧАСТОТАМИ ЇХ СИМВОЛІВ.....	647
<i>Гетьман О.М.</i> ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ СТИЛІВ УЧНІВ.....	650
<i>Гнідіна В.О.</i> ЛОРАНІВСЬКИЙ РОЗКЛАД ФУНКЦІЇ ГРІНА ЛІНІЙНОЇ ПЕРІОДИЧНОЇ КРАЙОВОЇ ЗАДАЧІ ЗІ ЗБУРЕНОЮ МАТРИЦЕЮ.....	652
<i>Давиденко Д. В.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ПОХИБКИ ШОРСТКОСТІ СКАНОВАНИХ ПОВЕРХОНЬ МЕТОДОМ ДОПОМІЖНОГО КАДРУ.....	654
<i>Дацюк В.М.</i> ПРЯМІ ТЕОРЕМИ ТЕОРІЇ ПІДСУМОВУВАННЯ РОЗБІЖНИХ РЯДІВ.....	657
<i>Дорошенко Л.П.</i> ФОРМУВАННЯ ЛОГІЧНОЇ ТА АЛГОРИТМІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ.....	660
<i>Духнич Ю.О.</i> ОБЕРНЕНІ ТЕОРЕМИ ПІДСУМОВУВАННЯ РОЗБІЖНИХ РЯДІВ	665
<i>Золотарьов М.В.</i> ШЛЯХИ РОЗВТКУ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ.....	668
<i>Іванченко О.О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ЗОН ФРЕНЕЛЯ ПРИ СТВОРЕННІ ЛІНЗ ФРЕНЕЛЯ.....	672
<i>Клімковецька Д.С.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ВУГЛЕЦЕВИХ ПОКРИТЬ НАПИЛЕНИХ НА ПОВЕРХНЮ МЕТАЛА	675

Корнійчук В.В. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАДАЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ УМІНЬ УЧНІВ	678
Криворучко А.П. ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ	680
Мандрика А.В. ПЕРШІ УРОКИ ПЛАНІМЕТРІЇ ТА СТЕРЕОМЕТРІЇ	683
Медведько І.А. ГЕОМЕТРІЯ КЛАСИЧНОГО ДВІЙКОВОГО ЗОБРАЖЕННЯ ДІЙСНИХ ЧИСЕЛ ТА ЙОГО УЗАГАЛЬНЕННЯ	685
Монастирьова Л.О РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ У 8 КЛАСІ	688
Ожго М.В. ПОБУДОВА ФУНКЦІЇ ЗА ЇЇ ПОХІДНОЮ	692
Олексюк К.П. ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ КООРДИНАТНОГО ТА ВЕКТОРНОГО МЕТОДІВ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ТЕМИ «МНОГОГРАННИКИ».....	694
Панькова С.С. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНАЛІТИЧНОЇ ГЕОМЕТРІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....	697
Смусенко Я.В. ТУНЕЛЬНО-МІКРОСКОПІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРМАЛОЮ	700
Стрельник І.В. ПОХІДНА МОНОТОННОЇ ФУНКЦІЇ.....	702
Ткаченко О.С. ВИВЧЕННЯ ДЕКАРТОВИХ КООРДИНАТ І ВЕКТОРІВ В ОСНОВНІЙ І СТАРШІЙ ШКОЛАХ	705
Топал Є.І. ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ФІЗИКИ, ЯК СПОСІБ ЗВ'ЯЗКУ НАВЧАННЯ З ЖИТТЯМ.....	707
Чамара Д.О. ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ КУЛОНА ДО ВЗАЄМОДІЇ ЗАРЯДЖЕНИХ ТІЛ.....	710
Чех Н.Є. РОЛЬ STEM-ОСВІТИ У ВИБОРІ УЧНЯМИ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ	714
Шевченко Т.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКЗОПЛАНЕТ У НАЙБЛИЖЧИХ ЗІР	717
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ	719
Артем'єва Д.В DIGITAL-МАРКЕТИНГ У ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ.....	720

Багдасар'ян А.Ю. БЕЗРОБИТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНИ.....	722
Бокій К.П. СТВОРЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ І ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ.....	724
Васильєва І. Д. ЗМІСТ, ФОРМИ І МЕТОДИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ.....	726
Вітюк А.В. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ТУРЕЧЧИНИ).....	728
Гавліковський О.В. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	731
Гавліковський О.В. IDEAL MEETING У ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	733
Грицай В. ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	739
Грушецька Л.В. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	743
Гулузаде А.Г. ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ	746
Дівісенко В.Ф. КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	750
Єрмоменко А.О. СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМА В УКРАЇНІ	752
Звонарєва А.І. ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	755
Зеленський М.М. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	757
Ігнатова В.О. ЕФЕКТИВНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ БРЕНД- МЕНЕДЖМЕНТУ СУЧАСНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА	760

Капушенко Ю.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	762
Кононова Д.В. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	764
Корнійчук А.В. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ТЕМИ: «ТРАНСМІСІЯ АВТОМОБІЛЯ» В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	766
Костюченко В.В. ОСОБЛИВОСТІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НА ЗАНЯТТЯХ ТЕХНОЛОГІЙ	769
Краєвська Є.В. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ГОТЕЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ	771
Ляхов І.М. АНОМАЛЬНІ ПОДІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ РОЗУЕЛЛЬСЬКОГО ІНЦИДЕНТУ)	774
Мороз І.М. ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СУЧАСНИХ МЕХАНІЗМІВ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА	778
Онищук Ф.І. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА ЗАНЯТТЯХ ТЕХНОЛОГІЙ	780
Полтавець О.С. ВПРОВАДЖЕННЯ ІНОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННИХ КОМПЛЕКСАХ	782
Самойленко В.О. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ПОСЛУГ	785
Сервуля С.В. ІНОВАЦІЙНІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПІДПРИЄМСТВА ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	787
Стащенко Ю.В. ЯКІСТЬ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	790
Тимошенко Ю.А. ВИЗНАЧЕННЯ КУРОРТІВ СКАДОВСЬК ТА ЗАЛІЗНИЙ ПОРТ ЯК ТУРИСТСЬКИХ ДЕСТИНАЦІЙ.....	793
Турова О.І. ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ.....	796

Якушев С.В. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ..... 799

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет

МАГІСТЕРСЬКІ СТУДІЇ

Випуск XVIII (2)

АЛЬМАНАХ

2018

Комп'ютерне макетування

Фоменко С. А.

Підписано до друку 26.11.2018.
Умовн. друк. 96,02 арк. Зам. № 148.

Видавець і виготовлювач
Херсонський державний університет.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ХС № 69 від 10 грудня 2010 р.
73000, Україна, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27. Тел. (0552) 32-67-95.